

**MİLLÎ KÜTÜPHANEDE 06 MİL YZ B 50/1- 06 MİL YZ B 50/2
NUMARALARIYLA KAYITLI KUR'AN-I KERİM TERCÜMESİ
(GİRİŞ-METİN-İNCELEME-SÖZLÜK)**

Merve YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Dr. Öğretim Üyesi Ömer Faruk GÜLER**

AĞRI-2024

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

Merve YILDIZ

MİLLÎ KÜTÜPHANEDE 06 MİL YZ B 50/1- 06 MİL YZ B 50/2 NUMARALARIYLA

KAYITLI KUR'AN-I KERİM TERCÜMESİ

(GİRİŞ-METİN-İNCELEME-SÖZLÜK)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Dr. Öğretim Üyesi Ömer Faruk GÜLER

AĞRI – 2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Millî Kütüphane 06 Mil Yz B 50/1- 06 Mil Yz B 50/2 Numaralarıyla Kayıtlı Kur'an-ı Kerim Tercümesi (Giriş-Metin-İnceleme-Sözlük)" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

13/06/2024

Merve YILDIZ

	T.C. AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ	
---	---	---

Benzerlik Oranlarına Dair Beyannamedir		
Öğrenci Adı Soyadı	Merve YILDIZ	
Numarası	216051062	
Ana Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı	
Bilim Dalı	Eski Türk Edebiyatı	
Programı	Yüksek Lisans	
Danışman Unvanı Adı Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk GÜLER	
Tez Başlığı	Millî Kütüphane 06 Mil Yz B 50/1- 06 Mil Yz B 50/2 Numaralı Kur'ân-ı Kerîm Tercümesi (Metin-İnceleme-Sözlük)	
Bölümler	Turnitin Sonucu	En Yüksek Değer
Giriş	% 4	% 25
Kuramsal Temeller/Kavramsal Çerçeve	% 26	% 30
Materyal ve Yöntem	% 15	% 30
Araştırma Bulguları	% 7	% 20
Sonuç/Tartışma/Öneri	% 0	% 20
TEZ (GENEL)	% 4	% 25

14/05/2024

Yukarıda bilgileri yazılı tez çalışmasının benzerlik oranları Turnitin raporundan alındığı hâliyle yazılmış olup tüm bilgilerin doğru olduğunu, aksi hâlde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ve beyan ederiz.

İmza

Merve YILDIZ

Öğrenci Adı-Soyadı

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk GÜLER

Danışman Adı-Soyadı

- 1) Benzerlik raporunun alınması sırasında “başlıklar, içindekiler, teşekkür, ön söz, dizin, alıntılar, kaynaklar, atıflar, ve 6 kelimedenden küçük eşlemeler” kapsam dışı bırakılabilir. “İnternet, Yayınlar ve Öğrenci Ödevleri veri tabanlarından” hiç birisi kesinlikle tarama dışı bırakılmamalıdır.
- 2) Çalışmanın niteliğine göre ekteki formlardan yalnızca birisi doldurularak Öğrenci Danışmanı ve Öğrencinin kendisi tarafından imzalanacaktır.
- 3) Tez çalışmasında tabloda belirtilenden daha fazla sayıda bölüm/başlık olması hâlinde satırlar çoğaltılabilir.
- 4) Çalışmadaki benzerlik oranlarının tabloda belirtilen en yüksek değerleri aşması hâlinde bu çalışma Enstitü tarafından değerlendirmeye alınmaz ve savunma süreci başlatılmaz.
- 5) Bu beyannameye ek olarak Turnitin Benzerlik Raporu gönderilmelidir.
- 6) Bu beyanname, tez jüri öneri formu ve savunma öncesi kontrol formu ile birlikte Ana Bilim Dalı Başkanlığına teslim edilecek ve akabinde EBYS üzerinden Müdürlüğümüze gönderilecektir.

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğretim Üyesi Ömer Faruk GÜLER danışmanlığında, Merve YILDIZ tarafından hazırlanan bu çalışma 13/06/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Tolga ÖNTÜRK

İmza:

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Sait YILTER

İmza:

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk GÜLER

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun/....../2024 tarih ve/ no'lu

kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /2024

Prof. Dr. İbrahim HAN

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	xii
ABSTRACT	xiv
ÖN SÖZ	xvi
KISALTMALAR.....	xviii
ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ.....	xix
GİRİŞ	1
1. ÇALIŞMAYA ESAS NÜSHANIN ÖZELLİKLERİ	6
1.1. NÜSHA TAVSİFİ.....	6
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ.....	7
3. ARAŞTIRMANIN HEDEFİ, ÖNEMİ VE TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ.....	8
4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	12
5. EVREN ÖRNEKLEM.....	12
6. VERİ ANALİZİ	12
7. KAYNAK ÖZETLERİ (KURAMSAL TEMELLER)	12
BİRİNCİ BÖLÜM: İNCELEME	42
1. SES BİLGİSİ.....	42
1.1. ÜNLÜLER.....	42
1.1.1. ÜNLÜ UYUMLARI	42
1.1.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu.....	42
1.1.1.1.1. +lık/+lık İsimden İsim Yapım Eki	43
1.1.1.1.2. İyelik Eki.....	43
1.1.1.1.3. -(i)ken Zarf-Fiil Eki.....	43
1.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	43
1.1.2. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ	44
1.1.2.1. e- > i- değişmesi	44
1.1.2.2. Yuvarlaklaşma	44
1.1.2.3. Düzleşme	45
1.1.2.4. Ünlü Türemesi.....	45
1.1.2.5. Ünlü Düşmesi.....	45
1.1.2.6. Ünlü Birleşmesi (Hece Kaynaşması)	46
1.2. ÜNSÜZLER.....	46

1.2.1. Ünsüz Uyumu	46
1.2.1.1. -de, -da bulunma hâli eki	46
1.2.1.2. -den, -dan ayrılma hâli eki	46
1.2.1.3. -dı, -di görülen geçmiş zaman 3. teklik eki	47
1.2.1.4. -duğ, -dük görülen geçmiş zaman 1. çokluk eki	47
1.2.1.5. -dur, -dür bildirme eki	47
1.2.2. Ünsüz Değişmeleri	47
1.2.2.1. b > p değişmesi	47
1.2.2.2. b > v değişmesi	47
1.2.2.3. t > d değişmesi	47
1.2.2.4. -t- > -d- değişmesi	48
1.2.2.5. k > g değişmesi	48
1.2.2.6. -ğ- > -v- değişmesi	49
1.2.2.7. k > ħ değişmesi	49
1.2.2.8. m > b değişmesi	49
1.2.2.9. d > v değişmesi	50
1.2.3. Ünsüz Düşmesi	50
1.2.3.1. -g Ünsüzünün Düşmesi.....	50
1.2.3.2. b- Ünsüzünün Düşmesi.....	50
1.2.3.3. -l- Ünsüzünün Düşmesi	50
1.2.3.4. -r- Ünsüzünün Düşmesi	51
1.2.4. Ünsüz Türemesi	51
1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi	51
2. ŞEKİL BİLGİSİ	51
2.1. AD ÇEKİMİ.....	51
2.1.1. Çokluk	51
2.1.2. İyelik (Sahiplik) Ekleri.....	52
2.1.2.1. Teklik 1. Kişi (+m, +um, +üm).....	52
2.1.2.2. Teklik 2. Kişi (ñ, uñ, +üñ)	52
2.1.2.3. Teklik 3. Kişi (+ı, +i, +sı, +si)	52
2.1.2.4. Çokluk 1. Kişi (+muz, +müz; +umuz +ümüz).....	52
2.1.2.5. Çokluk 2. Kişi (+ñuz, +ñüz; +uñuz +üñüz).....	53
2.1.2.6. Çokluk 3. Kişi (+ları, +leri)	53
2.1.3. Hâl Ekleri.....	53
2.1.3.1. İlgi Hâli / Genitif (+uñ, +üñ; +nuñ, +nüñ).....	53
2.1.3.2. Yönelme Hâli / Datif (+a, +e; +[y]a, +[y]e)	53
2.1.3.3. Yükleme Hâli / Akkuzativ (+ı, +i; +[y]ı, +[y]i).....	53
2.1.3.4. Bulunma Hâli / Lokativ (+da, +de)	54
2.1.3.5. Ayrılma Hâli / Ablativ (+dan, +den).....	54
2.1.3.6. Eşitlik /Ablativ (+ça, +çe, +cılayın, +cileyin)	54
2.1.3.7. Yön Bildirme Hâli / Direktiv (+ra, +re; +aru, +erü)	54
2.1.3.8. Araç Hâli / Instrumental (+ile, +ıla, +ın, +in).....	55

2.2. YAPIM EKLERİ.....	55
2.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri.....	55
2.2.1.1. +lık, +lik	55
2.2.1.2. +cı, +ci, +çi	55
2.2.1.3. +lu, +lü	55
2.2.1.4. +suz, +süz	56
2.2.1.5. +daş, +deş	56
2.2.1.6. +layın, +leyin	56
2.2.1.7. +ar, +er	56
2.2.1.8. +an, +en	57
2.2.1.9. +cuk	57
2.2.1.10. +inci, +ıncı	57
2.2.1.11. +sul	57
2.2.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri	57
2.2.2.1. -k, -uk, -ük.....	57
2.2.2.2. -ak, -ek	57
2.2.2.3. -ğün.....	57
2.2.2.4. -ıcı, -ici.....	58
2.2.2.5. -n, -in	58
2.2.2.6. -m, -um, -üm	58
2.2.2.7. -nç	58
2.2.2.8. -u, -ü	58
2.2.2.9. -t, -ut, -üt.....	58
2.2.2.10. -mur	58
2.2.2.11. -ku.....	59
2.2.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri	59
2.2.3.1. +da, +de	59
2.2.3.2. +la, +le	59
2.2.3.3. +ar, +er	59
2.2.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	59
2.2.4.1. -t, -it, -it.....	59
2.2.4.2. -dur, -dür	60
2.2.4.3. -l, -ıl, -il.....	60
2.2.4.4. -n.....	60
2.2.4.5. -ş, -ış, -iş	60
2.2.4.6. -r, -ur, -ür	60
2.2.4.7. -der.....	61
2.2.4.8. . -ı	61
2.2.4.9. . -ma, -me.....	61
2.3. FİİLİMSİLER	61
2.3.1. İsim-fiiller (-mak, -mek).....	61
2.3.2. Sıfat-fiiller (-mış, -miş, -r, -ur, -ür, -duk, -dük, -an, -en, -acak, -ecek	61

2.3.3. Zarf-fiiller (-up, -üp)	62
2.4. ZAMİRLER	62
2.4.1. Kişi Zamirleri.....	62
2.4.1.1. ben, biz.....	62
2.4.1.2. sen, siz	62
2.4.1.3. o, onlar	63
2.4.2. İşaret Zamirleri.....	63
2.4.2.1. bu, bunlar	63
2.4.2.2. işbu	63
2.4.2.3. şu, şol.....	63
2.4.2.4. ol, anlar, onlar	64
2.4.3. Dönüşlülük Zamirleri (kendi, kendisi)	64
2.4.4. Belirsizlik Zamirleri (ayruk, her kim, kimesne, hiç kimse, ne kim, dükeli, cümle, biri, her kim, kamusu)	64
2.4.5. Soru Zamirleri (kim, ne, कांग, kanda, kandan)	65
2.4.6. Bağlama Zamirleri (ki, kim)	65
2.5. SIFATLAR	65
2.5.1. Niteleme Sıfatları (yaramaz, ulu, tiz, doğru, yavuz).....	65
2.5.2. Karşılaştırma Sıfatları (+rak, +rek)	66
2.5.3. Belirsizlik Sıfatları (bir, her, niçe, ба'зı, cümle, hiç, hiç bir, nice).....	66
2.6. ZARFLAR	67
2.6.1. Yer Zarfları (ardınca, aralarında, arkalardan, girü, katında, ortasından, öñdin, üstinde, ilerü, aşağı, karşı, yukarı).....	67
2.6.2. Zaman Zarfları (gice, gün, gündüz, andan sonra, gice gündüz, sonra, bugün, dāyim, evvel, hemīşe, ilkin, kaçan, ol vakt, imdi, şimdi, öñdin, pes, bundan böyle) .	67
2.6.3. Miktar Zarfları (az, çok, katı, gāyet, bir kez, bol).....	68
2.6.4. Durum Zarfları (ancılayın, yaluñuz, eyü, tiz, añsuzın, bellü, böyle)	68
2.7. EDATLAR.....	69
2.7.1. Çekim Edatları (degin, gibi, ötürü, üzere, için, sonra)	69
2.7.2. Bağlama Edatları (ile, dağı, de, eger, illā, ki, ammā, ancak, kim, u, ü, ve, ya, yāhüz, mādām ki, meger, nitekim, tā ki, pes).....	69
2.7.3. Pekiştirme Edatları (illā, ancak, dağı, de, ki).....	70
2.7.4. Soru Edatları (nite, kanı)	70
2.7.5. Cevap Edatları (evet, beli, doğru).....	70
2.7.6. Çağırma Edatları (ey, yā).....	70
2.7.7. Denkleştirme Edatları (ha...ha)	71
2.8. ÜNLEMLER (VĀY, VĀVEYLĀ)	71
2.9. FİİLLER VE FİİL ÇEKİMİ	71
2.9.1. Kişi Ekleri.....	71
2.9.1.1. (Birinci) Grup Kişi Ekleri.....	71
2.9.1.1.1. Teklik 1. Kişi (-am, -em, -ın, -in).....	71
2.9.1.1.2. Teklik 2. Kişi (-sın, -sin).....	71

2.9.1.1.3. Teklik 3. Kişi (-Ø).....	71
2.9.1.1.4. Çokluk 1. Kişi (-vuz, -vüz, -uz -üz)	71
2.9.1.1.5. Çokluk 2. Kişi (-sız, -siz).....	72
2.9.1.1.6. Çokluk 3. Kişi (-lar, -ler)	72
2.9.1.2. 2. (İkinci) Grup Kişi Ekleri.....	72
2.9.1.2.1. Teklik 1. Kişi (-m).....	72
2.9.1.2.2. Teklik 2. Kişi (-ñ).....	72
2.9.1.2.3. Teklik 3. Kişi (-Ø)	72
2.9.1.2.4. Çokluk 1. Kişi (-k, -k)	72
2.9.1.2.5. Çokluk 2. Kişi (-ñuz, -ñüz)	72
2.9.1.2.6. Çokluk 3. Kişi (-lar, -ler).....	72
2.9.2. Zaman Ekleri.....	73
2.9.2.1. Görülen Geçmiş Zaman.....	73
2.9.2.1.1. Teklik 1. kişi (-dum, -düm).....	73
2.9.2.1.2. Teklik 2. kişi (-duñ, -dũñ).....	73
2.9.2.1.3. Teklik 3. kişi (-dı, -di)	73
2.9.2.1.4. Çokluk 1. kişi (-duķ, -dũķ).....	73
2.9.2.1.5. Çokluk 2. kişi (-duñuz, -dũñüz)	73
2.9.2.1.6. Çokluk 3. kişi (-dılar, -diler)	73
2.9.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman	73
2.9.2.2.1. Teklik 1. Kişi (-mışam).....	73
2.9.2.2.2. Teklik 2. Kişi (-mışsın, -mışsin)	73
2.9.2.2.3. Teklik 3. Kişi (-mış, -mışdur, -mış, -mışdür).....	73
2.9.2.2.4. Çokluk 1. Kişi (-mışsız, -mışsiz).....	74
2.9.2.2.5. Çokluk 2. Kişi (-mışsız, -mışsız).....	74
2.9.2.2.6. Çokluk 3. Kişi (-mışlar, -mışler)	74
2.9.2.3. Geniş Zaman	74
2.9.2.3.1. Teklik 1. Kişi (-aram, -erem, -ürem, -uram, -ram, -rem, -erin)	74
2.9.2.3.2. Teklik 2. Kişi (-arsın, -ersin, -ürsin, -ursın, -rsın).....	74
2.9.2.3.3. Teklik 3. Kişi (-ar, -er, -ur, -ür, -r)	74
2.9.2.3.4. Çokluk 1. Kişi (-aruz, -erüz, -uruz, -ürüz, -ruz, -rüz).....	75
2.9.2.3.5. Çokluk 2. Kişi (-arsız, -ersiz, -ursız, -ürsüz, -rsız, -rsiz).....	75
2.9.2.3.6. Çokluk 3. Kişi (-arlar, -erler, -urlar, -ürler, -rlar, -rler)	75
2.9.2.4. Geniş Zamanın Olumsuzu	75
2.9.2.4.1. Teklik 1. Kişi (-mazam, -mezem, -mazın, -mezin)	75
2.9.2.4.2. Teklik 2. Kişi (-mazsın, -mezsın).....	75
2.9.2.4.3. Teklik 3. Kişi (-maz, -mez).....	76
2.9.2.4.4. Çokluk 1. Kişi (-mazuz, -mezüz)	76
2.9.2.4.5. Çokluk 2. Kişi (-mazsız, -mezsiz)	76
2.9.2.4.6. Çokluk 3. Kişi (-mazlar, -mezler)	76
2.9.2.5. Gelecek Zaman	76
2.9.2.5.1. Teklik 1. Kişi (-eceküm).....	76

2.9.2.5.2. Teklik 2. Kişi: -acağsın, -eceksin	76
2.9.2.5.3. Teklik 3. Kişi (-acağdur, -eceedür, -ısar, iser, -sa gerek, -se gerek)	76
2.9.2.5.4. Çokluk 1. Kişi (-acağuz, -iserüz)	77
2.9.2.5.5. Çokluk 2. Kişi (-acağsız, -eceedsüz, -sañuz gerek, -señüz gerek).....	77
2.9.2.5.6. Çokluk 3. Kişi (-acağlardur, -eceedlerdür, -salar gerek, -seler gerek).....	77
2.9.2.6. Emir Kipi	77
2.9.2.6.1. Teklik 1. Kişi (-ayım, -eyim, -ayum, -ayın, -eyin).....	77
2.9.2.6.2. Teklik 2. Kişi (-gıl, -gil, -Ø)	77
2.9.2.6.3. Teklik 3. Kişi (-sun, -sün).....	77
2.9.2.6.4. Çokluk 1. Kişi (-alum, -elüm).....	78
2.9.2.6.5. Çokluk 2. Kişi (-ñ, -ñuz, -ñüz, -uñuz, -üñüz).....	78
2.9.2.6.6. Çokluk 3. Kişi (-sunlar, -sünler).....	78
2.9.2.7. Şart Kipi.....	78
2.9.2.7.1. Teklik 1. Kişi (-sam, -sem)	78
2.9.2.7.2. Teklik 2. Kişi (-sañ, -señ)	78
2.9.2.7.3. Teklik 3. Kişi (-sa, -se)	78
2.9.2.7.4. Çokluk 1. Kişi (-savuz, -sevüz, sek, sak).....	78
2.9.2.7.5. Çokluk 2. Kişi (-sañuz, -señüz).....	78
2.9.2.7.6. Çokluk 3. Kişi (-salar, -seler).....	79
2.9.2.8. Dilek Kipi	79
2.9.2.8.1. Teklik 1. Kişi (-am, -em)	79
2.9.2.8.2. Teklik 2. Kişi (-asın, -esin)	79
2.9.2.8.3. Teklik 3. Kişi (-a, -e)	79
2.9.2.8.4. Çokluk 1. Kişi (-avuz, -lüm, -lum).....	79
2.9.2.8.5. Çokluk 2. Kişi (-asız, -esiz)	79
2.9.2.8.6. Çokluk 3. Kişi (-alar, -eler).....	79
2.9.2.9. Gereklilik Kipi	79
2.10. EK-FİİL	80
2.10.1. Ek Fiilin Geniş Zamanı	80
2.10.1.1. Teklik 1. Kişi (+am, +em, +yam, +yem)	80
2.10.1.2. Teklik 2. Kişi (+sın, +sin).....	80
2.10.1.3. Teklik 3. Kişi (+dur, -dür)	80
2.10.1.4. Çokluk 1. Kişi (+uz, +üz, +yuz, +yüz).....	80
2.10.1.5. Çokluk 2. Kişi (+sız, +siz)	80
2.10.1.6. Çokluk 3. Kişi (+lardur, +lerdür)	80
2.10.2. Ek Fiilin Geniş Zamanının Olumsuzu.....	80
2.10.2.1. Teklik 1. Kişi (degülem).....	81
2.10.2.2. Teklik 2. Kişi (degülsin).....	81
2.10.2.3. Teklik 3. Kişi (degül, degüldür).....	81
2.10.2.4. Çokluk 1. Kişi (degülüz).....	81
2.10.2.5. Çokluk 2. Kişi (degülsiz).....	81
2.10.2.6. Çokluk 3. Kişi: ler degüldür.....	81

2.10.3. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı	81
2.10.3.1. Teklik 1. Kişi: -oldum	81
2.10.3.2. Teklik 2. Kişi: olduñ.....	81
2.10.3.3. Teklik 3. Kişi: oldu.....	81
2.10.3.4. Çokluk 1. Kişi: olduk idi	81
2.10.3.5. Çokluk 2. Kişi: olduñuz idi.....	81
2.10.3.6. Çokluk 3. Kişi: oldıldardı	81
2.10.4. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanının Olumsuzu	82
2.10.4.1. Teklik 2. Kişi (degül idüñ).....	82
2.10.4.2. Teklik 3. Kişi (degül idi)	82
2.10.4.3. Çokluk 1. Kişi (degül idük)	82
2.10.5. Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zamanı.....	82
2.10.5.1. Teklik 1. Kişi (idi).....	82
2.10.5.2. Çokluk 1. Kişi (idük).....	82
2.10.5.3. Çokluk 2. Kişi (idüñüz)	82
2.11. B İRLEŞİK FİİLLER.....	82
2.11.1. İsim, Zarf ve Sıfat ile Meydana Getirilenler.....	82
2.11.1.1. İsim+Fiil ile Meydana Getirilenler (eyle-, ol-, bul-, dut-, it-, kıl-, vir-).....	82
2.11.2. Fiiller ile Meydana Getirilenler.....	84
2.11.1.Tezlik Bildirenler	84
2.11.1.Yeterlilik Bildirenler	85
2.12. ZARF FİİLLER /GERUNDİUM (-İCAK, -İCEK, -İNCA, -İNCE, -DUĞİNCA, -DUKÇA, -DÜKÇE, -İKEN, -UBAN, -UP, -ÜP).....	85
2.13. SIFAT-FİİLLER (-ACAĞ, -ECEK, -AN,-EN, -ĞAN, -DUK, -DÜK, -ICI, -İCİ, -MAZ, -MIŞ, -MIŞ)	86

İKİNCİ BÖLÜM: METİN88

06 MİL YZ B 50/1	88
------------------------	----

[BİRİNCİ CİLT].....	88
---------------------	----

06 MİL YZ B 50/2 [İKİNCİ CİLT].....	269
-------------------------------------	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SÖZLÜK.....471

SONUÇ.....	560
------------	-----

KAYNAKLAR.....	563
----------------	-----

ÖZGEÇMİŞ.....	576
---------------	-----

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**“MİLLÎ KÜTÜPHANE 06 MİL YZ B 50/1- 06 MİL YZ B 50/2
NUMARALARIYLA KAYITLI KUR’AN-I KERİM TERCÜMESİ
(GİRİŞ-METİN-İNCELEME-SÖZLÜK)”**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk GÜLER

Jüri: Doç. Dr. Sait YILTER

Jüri: Doç. Dr. Tolga ÖNTÜRK

Kur’an-ı Kerim edebiyatımızın en temel kaynakları arasında yer almaktadır. Şairler, manzumlarında söylemiş oldukları sözü güzelleştirmek ve delillendirmek gayesiyle Kur’an-ı Kerim’den bütün ya da parça olarak alıntılama yaptıkları iktibas sanatına oldukça sık başvurmuşlardır. Kur’an-ı Kerim’in orijinalinden lafzen yapılan iktibasların yanı sıra manen yapılan iktibaslara ise doğrudan Kur’an-ı Kerim tercümeleri kaynaklık etmektedir. Bu çalışmanın, Eski Türk edebiyatı alanındaki metin tahlillerinde; bilhassa mânen iktibas sanatının tespitinde iyi bir kaynak olacağı kanaatindeyiz. Aynı zamanda satır arası Kuran tercümelerinde Türk dilinin kendi dinî terimlerini oluşturabilecek yeteneğinin varlığı veya yokluğu hususunun aydınlatılmasına gayret edilen çalışma Türk dilinin yabancı bir dil karşısındaki türetme yeteneğini gösteren önemli bir başvuru kaynağıdır. Eski Anadolu Türkçesi dönemi Kur’an tercümelerinden yazma nüsha üzerinden transkribe edilerek araştırmacıların dikkatine sunulmuş birçok çalışma mevcuttur. Hazırladığımız tez ile çalışmamıza konu olan eserin Batı Türkçesi ile yapılmış Kur’an-ı Kerim tercümeleri arasındaki yeri belirlenmiş, Türkçenin kelime hazinesi ve ifade gücü bu çalışmayla ortaya konulmuştur. Tezin Türk Dili ve Edebiyatı bağlamında ehemmiyetli noktalarından birisi de satır arası Kur’an tercümelerindeki dinî terimlerin belirtilmesi ve izahı ile bu alandaki sözlük çalışmaları ile edebî metinlerdeki dinî terimlere yönelik çalışmalara kaynaklık yapmasıdır. Çalışmamıza esas olan metnin değindiğimiz konularda inceleme yapacak araştırmacılar için zengin örnekler barındıran önemli bir kaynak olacağı kanaatindeyiz.

"Giriş", "Dil İncelemesi", "Metin" ve "Sözlük" olmak üzere 4 bölümden oluşan çalışmanın "Giriş" bölümünde Kur'an-ı Kerim tercümelerinin tarihçesi hakkında bilgi verilmiş, tercüme yöntemleri izah edilmiştir. "Çalışmaya Esas Nüshanın Özellikleri" başlığında, teze kaynak olan Milli Kütüphanede 06 Mil Yz B 50/1 ve 06 Mil Yz B 50/2 numaralarıyla kayıtlı eserin ciltlerinin tavsifi yapılmıştır. Araştırmanın kapsamı ve yönteminin ele alındığı bu bölümde çalışmanın hedefi, önemi ve yaygın etkisi de ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Son olarak Kur'an-ı Kerim tercümeleleri üzerinde daha önce yapılan çalışmalar "Kaynak Özetleri (Kuramsal Temeller)" başlığında kısa özetleriyle beraber sunulmuştur.

"Dil incelemesi" bölümünde metin ses ve şekil yönünden incelenmiştir. Ses bilgisi incelemesinde verilen örnekler, Türk dilinin tarihî gelişimi hususunda değerlendirilmek adına zaman zaman Orta Türkçenin ilk dönemi ile mukayese edilmiştir. Her başlığa en az birer örnek verilmiş; metinde örneğine rastlanamayan ses ve şekil bilgisi ayrıca belirtilmiştir.

"Metin" bölümünde toplam 579 varaktan oluşan mezkûr iki ciltlik eserin 1b-580b arasının Latin alfabesine transkripsiyonu yapılmıştır. Eserde, ayetlerin numaralandırılmasında hatalar tespit edilmiştir. Çalışmamızda ayetlere numara verilirken Kur'an-ı Kerim esas alınmıştır.

Sözlük kısmında ise eserde yer alan kelimeler alfabetik sırasıyla verilmiş, kelimelerin geçtiği sayfa ve ayet numaraları belirtilmiştir. Her bir sözcük maddesi için birer örneğin verildiği sözlükte hem yabancı kökenli kelimeler hem de Türkçe kökenli kelimeler yer almaktadır. Verilen örneklerde kelimenin yer aldığı sayfa ile ayet numarası belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Satır arası Kur'an tercümesi, Osmanlı Dönemi Kur'an tercümeleri, Eski Anadolu Türkçesi Kur'an tercümesi, 06 MİL YZ B 50/1- 06 MİL YZ B 50/2.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

“TRANSLATION OF THE HOLY QUR'AN REGISTERED UNDER THE NUMBERS 06 MIL YZ B 50/1- 06 MIL YZ B 50/2 AT THE NATIONAL LIBRARY(INTRODUCTION-TEXT-ANALYSIS-DICTIONARY)”

Thesis Advisor: Dr. Ömer Faruk GÜLER

Jury: Doç. Dr. Sait YILTER

Jury: Doç. Dr. Tolga ÖNTÜRK

The Holy Qur'an is among the fundamental sources of our literature. Poets have frequently resorted to the art of quotation (iktibas) from the Holy Qur'an, either in whole or in part, to embellish and substantiate their words in their verses. Besides direct word-for-word quotations from the original text of the Holy Qur'an, the translations of the Holy Qur'an serve as sources for meanings extracted from it. We believe that this study will be a valuable resource for textual analyses in the field of Old Turkish Literature, especially in identifying instances of the art of quotation. Additionally, this study aims to shed light on the ability or lack thereof of the Turkish language to create its own religious terminology in interlinear translations of the Qur'an. Numerous studies transcribed from handwritten copies of Qur'an translations from the period of Old Anatolian Turkish are available to researchers. With our thesis, we have determined the place of the work, translated into Western Turkish, among the translations of the Holy Qur'an, thus demonstrating the vocabulary and expressive power of Turkish through this study. One of the significant aspects of the thesis in the context of Turkish Language and Literature is its indication and explanation of religious terms in interlinear Qur'an translations and its contribution to dictionary studies in this field, as well as studies on religious terms in literary texts. The text that our study is based on is an important source containing rich examples for researchers who will examine the topics we have touched upon.

The study, consisting of 4 sections: "Introduction," "Language Analysis," "Text," and "Dictionary," provides information on the history of translations of the Holy Qur'an and explains translation methods in the "Introduction" section. Under the

title "Characteristics of the Primary Manuscript for the Study," the description of the volumes of the work registered with the numbers 06 Mil Yz B 50/1 and 06 Mil Yz B 50/2 at the National Library, which are the sources for the thesis, is provided. In this section, the scope and method of the research are discussed, along with a detailed explanation of the study's objectives, significance, and widespread impact. Finally, previous studies on translations of the Holy Qur'an are presented with brief summaries under the heading "Source Summaries (Theoretical Foundations).

In the "Language Analysis" section examines the text in terms of sound and form. Examples provided in the sound analysis are occasionally compared with the early period of Middle Turkic to evaluate the historical development of the Turkish language. Each heading includes at least one example, and sound and form information not found in the text are also indicated separately.

In the "Text" section, the pages 1b-580b of the two-volume work, consisting of a total of 579 pages, have been transcribed into the Latin alphabet. Errors were detected in the numbering of the verses. The numbering of the verses in our study is based on the Holy Qur'an.

In the "Dictionary" section, words found in the text are listed in alphabetical order, along with the page and verse numbers where the words appear. The dictionary includes both foreign-origin and Turkish-origin words, with examples provided for each word entry, along with the page and verse numbers where the word appears.

Keywords: Interlinear Quran translation, Ottoman Period Quran translations, Old Anatolian Turkish Quran translation, 06 MİL YZ B 50/1- 06 MİL YZ B 50/2.

ÖN SÖZ

Kur'an-ı Kerim, insanlığa en doğru rehberliği sunan, hayatın her alanında yol gösterici ilkeler ve hikmetler barındıran kutsal bir kitaptır. İnsanın manevi ve ahlaki gelişimini sağlayan Kur'an; adalet, merhamet ve sevgi gibi yüce değerleri ön plana çıkarırken hakikatin ve adaletin rehberliğini yapar. Yüce Yaraticının bir rahmet kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, insanlara doğru yolu göstermek ve karanlıkları aydınlatmak için indirilmiştir. O, sadece dinî bir metin değil, aynı zamanda her alanda yol gösterici bir ışıktır. Tarih boyunca Kur'an-ı Kerim tüm dillere tercüme edilmiş, en çok okunan kitaplardan olmuştur. Türkler de 10. asırda topluca İslam dinini kabul etmelerinden itibaren geniş halk kitlelerinin kabul ettikleri dini öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere Kur'an tercümeleri yapmaya başlamışlardır.

Bu doğrultuda çalışmamızda ele aldığımız metin, toplumumuzun hem halk hem de aydın kesiminde bilinçli ya da bilinçsiz olarak öne sürülen Osmanlı Dönemi'nde hiç Kur'an tercümesi yapılmadığı, ilk tercüme çalışmalarının Cumhuriyet Dönemi'nde ortaya çıktığına dair yaygın inançların gerçekleri yansıtmadığını göstermektedir.

Edebiyatımızın temel kaynakları arasında yer alan Kur'an-ı Kerim tercümelerinin, Eski Türk edebiyatı alanındaki metin tahlillerinde; bilhassa manen iktibas sanatının tespitinde iyi bir kaynak olduğu kanaatindeyiz. Aynı zamanda Türk dilinin kendi dinî terimlerini oluşturabilecek yeteneğinin varlığını, yabancı bir dil karşısındaki türetme yeteneğini göstermesi ve bu alandaki sözlük çalışmalarına da önemli bir başvuru kaynağı olması açısından tezimizin benzer konularda çalışma yapacak olan bilim insanlarına faydalı olmasını ve ilham vermesini temenni ediyoruz.

Bu çalışma, yüksek lisans eğitimimin bir parçası olarak uzun bir inceleme ve araştırma sürecinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Çalışmamız süresince kıymetli katkıları ve destekleriyle yanımda olan tez danışmanım Sayın Dr. Ömer Faruk GÜLER'e bana yol gösterdiği, rehberlik ettiği ve sabırla destek olduğu için en içten teşekkürlerimi iletirim. Onun bilimsel bilgisi ve vizyonu, tezimin meydana gelmesinde büyük bir katkı sağlamıştır. Ayrıca fikirleriyle bize yön veren, yardımlarını ve emeğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. Sait YILTER başta olmak üzere tüm hocalarıma da destek ve katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Hem tezimin konusunu belirlerken hem de tüm hayat sürecimde benim için ilham kaynağı olan; hayatımın her aşamasında desteğini ve rehberliğini esirgemeyen sayın Oğuz KÖKSAL'a teşekkür etmek istiyorum. Sevgili eşim Rıdvan YILDIZ'ın sabrı, anlayışı, hoşgörüsü ve teşviki, bu çalışmanın başarıyla sonuçlanmasında çok önemli bir faktör olmuştur. Bir eğitim süreci olan hayatta, ilk öğretmenlerim olan sevgili annem Nural KAVRUK ve babam Mustafa KAVRUK'a her zaman bana inandıkları ve aldığım her kararda yanımda oldukları için sonsuz minnettarlığımı sunarım. Kardeşlerim İrem KOÇ ve Ayşe KAVRUK'a benim için çok kıymetli olan sevgileri ve koşulsuz destekleri için teşekkür ederim.

Bu tezde incelenen konuların, ilgili alana yeni perspektifler ve katkılar sunmasını ümit ederim. Araştırma sürecinde karşılaştığım zorluklar ve elde ettiğim sonuçlar, beni sadece akademik anlamda değil, kişisel olarak da geliştirdi. Umarım ki bu tez, akademik dünyada ilerlemeye katkıda bulunurken gelecek araştırmalara da ışık tutarak alanın gelişimine yardımcı olur.

Merve YILDIZ

Ağrı-2024

KISALTMALAR

Ar.: Arapça

bk.: Bakınız

C.: Cilt

çev.: Çeviren

ET.: Eski Türkçe

Far.: Farsça

haz.: Hazırlayan

İbr.: İbranice

M.: Metin (06 Mil Yz B 50/1- 06 Mil Yz B 50/2)

Rum.: Rumca

s.: Sayfa

S.: Sayı

T.: Türkçe

TDAY: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TİEM: Türk İslam Eserleri Müzesi

vb.: ve benzeri

ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ

ء	a, e, ' ,	ص	ş
اَ	ā, a	ض	ž, đ
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	و	v, o, ö, u, ü, ū, ō
ز	z	ه	h, a, e
س	s	ی	y, i, ī
ش	ş		

GİRİŞ

Hem insanların kendi aralarında hem de vahyin kaynağı ile muhatapları arasında iletişimi sağlayan araçlardan birisi olan dilin, dinin tebliğindeki önemini izah etmesi açısından "Biz mesajımızı anlaşılır olarak iletebilmesi için hiçbir resulü kendi halkının dilinden başka bir dille göndermedik." (İbrahim Suresi, 14/4) ayeti dikkat çekicidir (al-Juboori, 2014: 1).

İslam inancına göre Kur'an-ı Kerim'in mesajı evrenseldir ve tüm insanlığa hitap etmektedir. "Ve biz seni tüm insanlar için müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik" (Sebe Suresi, 34/38) mealindeki ayette ilahi mesajın yalnızca Arap kavmine değil tüm insanlığa yönelik olduğu vurgulanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in sahip olduğu bütün manaları, özellikleri ve belagati bütünüyle başka dile aktarmak imkânsız olsa da (Ünlü, 2007: 11) diğer kavimlerin bu dini kabul etmeleri ve yaşamaları için kutsal mesajı kendi dillerinde anlama ihtiyaçları hasıl olmuştur. İslam dini ise bu ihtiyacı gereksinimden öteye taşıyarak temel bir zorunluluk hâline getirmiştir. Zira Kur'an-ı Kerim'in ilk emrinin "oku" (Alak Suresi, 96/1) olduğu, akletme ve düşünmeye vurgu yapan ayet sayısının 672 civarında olduğu, ki bu sayının Kur'an'ın yüzde 10,7'sine tekabül ettiği (Kuyanay, 2014: 2) dikkate alındığında, kutsal kitabın anlaşılmasının İslam dinindeki en temel ilahi emirlerden olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Farklı bir dili anlamak ve üzerinde hakkıyla düşünmek ise dil öğrenmek ya da dil bilen kimselerin tercümesinden faydalanmak ile mümkündür. Farklı bir dil öğrenmenin zorluğu hesaba katıldığında tercümenin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Altuntaş, 1998: 2). Bu doğrultuda Kur'an'ın Arapça dışındaki dillere tercüme edilmesi meselesi hicri ikinci yüzyıldan başlayarak gündeme gelmiş, bu konuda sayısız âlim görüş bildirmiştir. Kur'an'ın tercüme edilmesi birçok âlim tarafından caiz görülmemişse de bu yasakçı görüş, üzerinde ittifak edilen bir görüş olmamış, Kur'an, öteden beri tercüme edilegelmiştir. Hem bu tarihsel süreç hem de pek çok âlimin tercümenin caiz hatta zorunlu olduğunu ortaya koymuş olması; tercümeyi caiz görmeyen fikirlerin, zamanın şartlarına göre bilhassa tercümenin Kur'an'ın yerine geçirileceği ve namazlarda okunacağı endişesi ile ortaya konduğunu ve dinen hiçbir bağlayıcılığının olmadığını açıkça göstermiştir (Altuntaş, 1998: 18).

Türkler de tarih boyunca birçok farklı dine tabi olmuşlar ve kutsal metinlerini Türkçeye tercüme etmişlerdir. Çin kaynaklarına göre Türk edebiyatındaki ilk tercüme VI. yüzyılda Göktürk kağanı To-po zamanında Nirvansutra adlı eserin Türkçeye çevrilmesi ile yapılmıştır. Ayrıca, mezkûr tercüme eser ile aynı asırda Hazar civarında bulunan Türklerin Hristiyanlaştırılması amacı ile Kitab-ı Mukaddes'in Yunan alfabesi kullanılarak Türkçeye

çevrildiği de bilinmektedir (Tezcan, 1978: 305). VIII. asırda Maniheizm'i kabul eden Uygur Türkleri X. asırda Manici ve Burkanlı özellikler taşıyan bir edebiyat ortaya çıkarmışlardır. Bu devirde oldukça yoğun dinî tercümeler yapılmıştır. İran kaynaklı Maniheizm ve Hristiyanlık, Hint ve Çin kaynaklı Budizm; Türk edebiyatında çoğu dinî içerikli olan zengin bir tercüme edebiyatı oluşmasına temel teşkil etmiştir (Yıldız, 2009: 942).

Türkler X. asırda topluca İslam dinini kabul edince tarih boyunca kabul ettikleri diğer dinlerde tercüme çalışmaları yaptıkları gibi geniş halk kitlelerinin kabul ettikleri dini öğrenme ihtiyacını karşılamak üzere Kur'an tercümeleri yapmaya başlamışlardır.

Önce Fatiha gibi bazı kısa surelerinin tercüme edildiği Kur'an-ı Kerim'in, tamamının bilinen ilk tercümesi Farsça olup Samanoğulları devrinde (875-999) Samanî Mansûr İbni Nûh'un veziri Ebû Ali Bal'amî tarafından yapılmıştır. Bu çeviri Arapça kelimelerin Farsça karşılıkları Fars dilinin cümle yapısı önemsenmeden sözcük altlarına yazılmak suretiyle kelime kelime yapılmıştır (Eckmann, 1973: 15-16).

Zeki Velidi Togan, bahsolunan Farsça tercüme ile aynı devirde ilk Türkçe Kur'an tercümesinin de yapıldığını belirtmektedir (Togan, 1971: 18). Bu ilk tercümenin kim tarafından, ne zaman, nerede yapıldığına dair kesin bilgi olmasa da ilk Farsça tercümenin ilk Türkçe tercüme için örnek teşkil ettiği düşünülmektedir. Togan'a göre ilk Türkçe tercüme, Farsça tercüme yapan heyette bulunan İsbicaplı bir Arzu Türk'ü tarafından yapılmıştır (Togan, 1960: 135). Köprülü (1986: 162) ve İnan (1961: 8) ise ilk Kur'an Tercümesinin tarihini XI. yüzyılın ilk yarısına dayandırmaktadır. Günümüze ulaşamayan bu ilk tercümenin Doğu Türkçesi ile yapılmış mevcut tercüme eserlerin istinsah kaynağı olduğu kabul edilmektedir. İncelemiş olduğumuz metindeki birçok dinî terimin -Türkçe karşılığının kullanılmadığı yerlerde- Arapça yerine Farsçadan alıntılanması da bu görüşü desteklemektedir. Bununla beraber dinî terimlerin ekseriyetle Türkçe ile karşılandığını söylemek mümkündür. Caferoğlu (2015: 76), dinî metinlerin daha kolay anlaşılabilmesi için yazarların genellikle aynı kelimenin çeşitli anlamlarını kullanmaktan kaçınmadığını, özellikle İslam'ın kabulüyle birlikte Türk toplumuna tamamen yeni kavramlarla birlikte yeni fikirlerin de girmeye başladığını, bu kavramlar için Türkçeye kısmen yeni terimler ve sözcükler icat etme zorunluluğunun ortaya çıktığını belirtmektedir.

Doğu Türkçesi ile yapıldığı tahmin edilen tercümenin aslı elimizde mevcut olmasa da bundan istinsah edildiği düşünülen en eski nüshası, 734/1333 tarihi ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlıdır (Türe, 2018: 14). Mevcut olan bilgiler çerçevesinde en eski Kur'an tercümesinin Prof. Dr. Aysu Ata'nın 2004 yılında yayınlamış olduğu Rylands Nüshası

olduğunu söylemek mümkündür.¹ Üşenmez (2006: 97), bu nüshadaki dinî terimlerle ilgili araştırmasında Arapça kelimelere doğrudan karşılık verildiğini belirtirken bu durumun tercümenin yapıldığı devirde Türkçenin kelime türetme yöntemlerini ve yeteneklerini gösterdiğini ifade etmektedir. Ayrıca, türetilen kelimelerin Kur'an tercümeleri aracılığıyla dilimizin söz varlığına katkı sağladığını da vurgulamaktadır.

Mezkûr ilk tercümeden sonra günümüze kadar hem Batı hem de Doğu Türkçesinde Kur'an-ı Kerim'in yüze yakın tercümesi yapılmıştır (Ata, 2004: X). Yapılan ilk tercümelerin Doğu Türkçesinin izlerini taşıması, Kur'an'ın Doğu Türkçesi tercümelerine işaret etmektedir (Ahundova, 2012: 1). Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküşünden sonra ilk beyliklerin kurulduğu dönemde Kur'an tercümelerinin yapılmaya başlandığı genel olarak kabul görmektedir. Elimizdeki kaynaklar doğrultusunda Türkçe Kur'an-ı Kerim tercümelerinin de Farsça tercümeler gibi önce Tebâreke, Yâsin, Mülk surelerinin tefsir ve çevirileri şeklinde bölüm hâlinde; zaman içerisinde bütün hâline dönüşerek yapıldığını söylemek mümkündür (Tuna, 2016: 2). Özkan'a (2008: 127-128) göre, kısa sure tefsirlerinin tamamının yazarı - Âyete'l Kürsi hariç olmak üzere- Orhan Gazi döneminin âlimlerinden olan Mustafa B. Muhammed adlı bir kişidir.

Eldeki mevcut nüshalara göre XIV. yüzyılın ortalarında yani Osmanlı devletinin kuruluşundan yarım yüzyıl sonra başlayan Kur'an Tercümeleri üç şekilde yapılmıştır:

Satır arası Kur'an Tercümeleri: Arapça kelimeleri tek tek çevirme prensibine dayanan bu tercümeler, Arapça kelimelerin altlarına Türkçe karşılıkları yazılarak yapılmaktadır. Bu tercümelerde, kelimelerin doğrudan Arapçadan Türkçeye çevrilmesi nedeniyle cümle yapıları Arapçaya daha uygun bir şekilde oluşmaktadır. Dolayısıyla Türkçe cümle yapısıyla tam olarak uyumlu değildirler. Ancak, bu tür çeviriler sayesinde Türkçedeki birçok kelimenin, eklerin ve edatların Arapça karşılıkları kullanılarak anlamı ve görevleri belirginleştirilebilir. Ayrıca, her kelimenin Türkçe karşılığının verilmesi, Türkçenin kelime dağarcığını ortaya koymada, Arapça ve Farsça gibi dillerle olan ilişkisini açıklamada büyük önem taşır. Bu tercümelerde zaman zaman kısa açıklamalara ve tefsirlere yer verilse de açıklamalar genellikle asıl tercümeden ayrı tutulur ve çoğunlukla sayfa kenarlarına not edilir.

İnan'a (1960: 90) göre bu tercümeler, Arapça bilmeyen Müslümanlara Kur'anı öğretmekten ziyade şehzadelere ve medrese öğrencilerine Arapçayı öğretmek amacıyla yapılmışsa da biz hedef kitlenin, tercümede kullanılan dilin halkın sosyal yaşamından çok fazla

¹ A. Ata (2004). *Türkçe İlk Kur'an tercümesi (Rylands Nüshası) Karahanlı Türkçesi (Giriş-Metin-Notlar-Dizin)*, Ankara: TDK Yayınları.

öge bulundurmasını, müellifin eğitim almamış insanlara izah düzeyinde yer yer yaptığı açıklamalarını da göz önüne alarak medrese öğrencileri ve şehzadelerden daha geniş olduğu; Arapça öğretme arzusunun ise temel gaye değil ikincil bir amaç olduğu kanaatindeyiz. Öyle ki, Arap dilinin derin bir tarihe ve edebî mirasa sahip olmasının yanı sıra kelimelerin çok yönlü anlam yapısına haiz mecazi hüviyeti başka dillere birebir çevirisini oldukça güç bir hâle getirmiştir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'in ilahi kaynaklı olarak sonsuz bir varlığın kelimelerini içermesi inancı bu kitabın sonsuz manalar taşıdığını göstermektedir. Dolayısıyla bireyin öz benliğini ve evrendeki konumunu keşfetmesi, hayatı anlamlandırması, hakikatine yolculuk yapabilmesi için bu çoklu manaları anlaması elzemdir. Öyle ki Kur'an-ı Kerim'de ayetlerin bir kısmının muhkem olduğu, bir kısmının ise müteşabih (sembolik) olduğu belirtilmektedir.² Bu durum Arap dilini öğrenmeyi oldukça önemli bir hâle getirmiştir. Tercümelerin satır arası teknikle yapılması, kişinin kendisine indirilen kitabı anlamasını sağlarken bir yandan da söz konusu dili öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Zira en önemli sünnetlerden birisi olan Kur'an okumak bir defaya mahsus yapılan bir eylem olmadığı gibi bir Müslüman'a hayatı boyunca ilk emir ve muhtelif ayetler³ ile farz kılınmıştır. "Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu Kitab'ın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri ve hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu Kitap, Allah'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidâyet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz." (Zümer Suresi, 39/23) mealindeki ayet-i kerimde de Kur'anın devamlı ve mükerreren okunması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Sürekli okunan bir kitaptan başka bir dilin öğrenilmesinin en kolay yolu ise satır arası tercüme tekniğidir.

Satır arası Kur'an tercümeleri Türkçenin Arapçaya karşı ifade gücünü ve kelime oluşturma kabiliyetini göstermesi açısından da önemlidir. Her bir Arapça kelime ve terime karşılık Türkçe bir ifade bulma, kelime türetme ve ekleri sıkça kullanma ihtiyacını artırmıştır (Üşenmez, 2008: 3).

Satır arası Kur'an tercümeleri, çok sayıda nüshaya sahip olup hem yurt içinde hem de yurt dışında bazı bireylerin veya camilerin kütüphanelerinde yer almaktadır. Ahmet Topaloğlu'na (1976: 3) göre, bilinen en eski nüsha olarak kaydedilen Burdur Kitaplığındaki 1234 numaralı nüsha, istinsah tarihi açısından önem taşımaktadır. Ancak daha sonraki

² "Sana bu kitabı indiren O'dur. Bunun ayetlerinden bir kısmı muhkemdir ki, bu ayetler, kitabın anası (asl) demektir. Diğer bir kısmı da müteşabih ayetlerdir." (Âl-i İmrân Suresi, 3/7).

³ bk. Neml Suresi, 27/92; Kasas Suresi, 28/85; Kehf Suresi, 18/27; Muhammed Suresi, 47/24...

araştırmalar (Türe, 2018: 17) daha önceki dönemlere ait kopyaların da bulunduğunu ortaya koymuştur.

Tefsirler: Bu eserler, Arapça kelimelerin teker teker Türkçe kelimelerle eşleştirilmesi yerine, genellikle bir ayetin tefsirinin uzun cümlelerle yapılması suretiyle oluşturulmuştur. Bir ayet veya birkaç ayetin tercümesinden sonra, sayfalar boyunca devam eden izahatlarla bu kısımlar tefsir edilmiştir. Bu tefsirlerin çoğu ya Ebü'l-Leys es-Semerkandî'nin tefsiri temel alınarak hazırlanmıştır ya da bu tefsirin doğrudan çevirileridir. Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin "Tefsîrü Ebi'l-Leys" adlı Arapça tefsirinin Anadolu'da XV. yüzyılın ilk yarısında üç farklı kişi tarafından Türkçeye üç kez tercüme edildiği belirtilmektedir (Çetin, 2007: 54).

Bu tür tercümelerde, ayetlerin iniş/nüzul sebepleri, ayetle ilgili yaşanan tarihsel olayların anlatımı ve yorumlamalar bulunmaktadır. Ayrıca müstensihler tercümeleri yaparken halkın anlayabileceği Türkçeyi kullanmak için çaba sarf etmişlerdir. Çünkü sure tefsirleri, öğretim amacı da taşımakta ve bunun ötesinde surelerin faziletleriyle önemlerini izah etmektedir. Tefsirler, yazıldıkları zamandaki halk dilinin özelliklerini, yorumlar, tarihsel olaylar ve ayet açıklamaları ile oldukça net bir şekilde yansıtmaktadır.

Tefsirli Tercümeler (Cevâhirü'l Asdâf): Yazarı bilinmeyen ve Zajaczkowski'ye (1937: 8) göre 1404 yılında telif edilen Cevâhirü'l-Asdâf ayetlerin kelime kelime karşılıklarını içermesi yönüyle satır arası Kur'an tercümelerine; yer yer uzun tefsir parçaları içermesi yönüyle ise tefsirlere benzemektedir. Ancak bu eserler, satır arası tercümelerden daha kapsamlı iken tefsirlerden daha özeldir. Genellikle metin ile tercümenin aynı satırda yer aldığı görülmektedir.

Doğu ve Batı Türkçesiyle yapılan pek çok tefsirli Kur'an tercümesi vardır. Bunlar Türkçenin farklı coğrafyalarda egemen olduğu dönemlerdeki dil özelliklerini yansıtmalarının yanı sıra, kelime dağarcığını da karşılaştırma imkânı sağlar.

Doğu Türkçesiyle yapılan tefsirli tercümelerde, Türkçe terimlerin kullanım yoğunluğunun Batı tercümelerine kıyasla belirgin şekilde daha yüksek olduğu, Batı tercümelerinin ise terim çeşitliliği açısından Doğu tercümelerine göre daha zengin olduğu gözlemlenmektedir (Uyanık, 2016: 258-260).

Kur'an'ın Doğu Türkçesiyle yapılan altı tercümesi bilinmektedir. Bunların dördü tefsir ilavesi olmaksızın yapılan satır altı tercüme, ikisi tefsirli tercümedir:

Doğu Türkçesiyle Yapılan Kur'an-ı Kerim Tercümeleri

1. Leningrad Asya Müzesi Kitaplığı, Cod. Mus. As. 332. 1914, No.2475. [Tefsirli Tercüme].

2. Konya Mevlânâ Müzesi Kitaplığı 6624/91 (Kara, 1993:28-29). [Tefsirli Tercüme].

3. Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii, No. 2 (Sağol, 1997). [Satır arası tercüme].

4. Türk İslam Eserleri Müzesi Nüshası 73. (Kök, 2004; Ünlü, 2004). [Satır arası tercüme].

5. Manchester (İngiltere), Rylands Kitaplığı Arapça Yazmalar 25-38 (Ata, 2004). [Satır arası tercüme].

6. Taşkent, Özbek İlimler Akademisi, No. 2854 (Üşenmez, 2010). [Satır arası tercüme]. (Karakaya, 2021: 2).

Doğu Türkçesiyle yapılan Kur'an-ı Kerim tercümelerinin sınırlılığına rağmen, Eski Anadolu Türkçesiyle yapılmış çok sayıda tercüme ve tefsir mevcuttur. Türkiye'deki kütüphanelerde bu tür eserlere ait yüzlerce nüsha bulunmaktadır (İnan, 1960: 79-94). Bu nüshalar üzerinde yapılan çalışmalar “Kaynak Özetleri (Kuramsal Temeller)” başlığı altında sunulmuştur.

1. Çalışmaya Esas Nüshanın Özellikleri

1.1. Nüsha Tavsifi

Çalışmaya konu olan Kur'an tercümesi, Millî Kütüphanede 6 Mil Yz B 50/1 ve 06 Mil Yz B 50/2 numaralarıyla kayıtlı olup iki ciltten mürekkeptir. Toplam 579 varaktan oluşan eser Kur'an-ı Kerim'in tamamını içermektedir.

06 Mil Yz B 50/1 numarasıyla kayıtlı birinci cilt üç boş sayfadan sonra Fâtiha suresi ile başlayıp Kehf suresi'nin 35. ayeti ile son bulmaktadır. Metinden sonra da toplam üç boş sayfa bulunmaktadır. Sure başları, duracaklar ve satır aralarında bulunan Türkçe anlamlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Saykallı âbâdi kağıdının üzerine nesih yazısı ile kaleme alınan eser 275x180-210x125 mm boyutlarındadır. Sayfalarda lekeler, yer yer yırtık ve delikler bulunmaktadır. Bu cilt toplam 291 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 10 satır Arapça 10 satır Türkçe olmak üzere toplam 20 satır mevcuttur. Eser, sonradan ciltlenmiş, sırtı siyah, kapakları lacivert bez kaplı mukavvadandır. İlk sayfada Fâtiha suresi, ikinci sayfada da Bakara suresinin ilk üç ayeti tercümeleriyle beraber yer almaktadır. İkinci varağın arka yüzünün -[2b]- sağ üst köşesinde sonradan kurşun kalem ile yazılmış “Sat: 30/3/1967 Mehmet Camici, Adapazarı” ibaresi mevcuttur. Aynı sayfanın en alt kısmında Milli Kütüphanenin 1946 yılına ait mührü ve üzerinde kurşun kalemle yazılmış “55/1967” ibaresi vardır.

06 Mil Yz B 50/2 numarasıyla kayıtlı ikinci cilt üç boş sayfadan sonra Kehf suresinin 36. ayeti ile başlayıp Nâs suresine kadar devam etmekte ve Hatim duası ile sona ermektedir. Metinden sonra da toplam üç boş sayfa bulunmaktadır. Sure başları, duracaklar ve çizgiler

kırmızı mürekkeple yazılmıştır. İkinci cilt de saykallı âbâdi kağıdının üzerine nesih yazısı ile kaleme alınmış olup varaklar 275x180-210x125 mm boyutlarındadır. Sayfalarda lekeler, yer yer yırtık ve delikler bulunmaktadır. Bu cilt toplam 288 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 10 satır Arapça 10 satır Türkçe olmak üzere toplam 20 satır mevcuttur. Cildi tamir görmüş, sırtı lacivert meşin, kapakları bez kaplı mukavvadandır. 572, 573, 576, 577 nolu yapraklar sonradan yazılmıştır.

İlk altı varakta tercümeler ve bütün duracaklar kırmızıdır. 7a'dan itibaren Târik suresine kadar siyah mürekkeple yazılmaya devam eden metin, Târik suresinden Duhâ suresinin 10. ayetine kadar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Daha sonra siyah mürekkeple yazılmaya devam edilen yazma, Zilzâl suresinden Asr suresine kadar yine kırmızı mürekkeple yazılmış, Humeze suresi boş bırakılmış, Fil suresi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin müellifi, yazıldığı yer ve tarih veya istinsahı hakkında hiçbir bilgi yoktur.

2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır: Giriş, Dil İncelemesi, Metin ve Sözlük. Giriş bölümünde Kur'an-ı Kerim tercümeleri hakkında kısa tarihî bilgi verilmiş, tercüme yöntemleri izah edilmiştir. Kur'an-ı Kerim tercümeleri üzerine yapılan çalışmalar "Alanyazın Derlemesi" başlığıyla sunulmuştur. Dil incelemesi bölümünde metin ses ve şekil yönünden incelenmiştir. Ses bilgisi incelemesinde verilen örnekler, Türk dilinin tarihî gelişimi hususunda değerlendirilmek adına zaman zaman Orta Türkçenin ilk dönemi ile mukayese edilmiştir. Her başlığa en az bir örnek verilmiş, metinde örneğine rastlanmayan ses ve şekil bilgisi ayrıca belirtilmiştir.

Çalışmanın metin bölümü eserin 1b-580b arası transkripsiyonundan oluşmaktadır. Metin içerisinde okunamayan kısımlar [...] işareti ile belirtilmiştir. Varak numaraları köşeli parantez içerisinde [27b], [47a], [445a] şeklinde gösterilmiştir. Ayet numaralarını belirtmek için köşeli parantez kullanılmıştır: [110], [13], [27] gibi. Sayfa kenarına not edilen açıklamalar, sözcükler, ayetler metnin anlam bütünlüğünü dikkate alınarak yer aldığı sayfadaki uygun yere yerleştirilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in tamamını içeren eser Fâtiha suresi ile başlayıp Nâs suresi ile sona ermektedir. Bununla beraber namaz sureleri olarak bilinen ve Kur'an'ın sonunda yer alan kısa surelerden bazılarının (Sûretü'l-İnşirâh, Sûretü't-Tîn, Sûretü'l-'Alâk, Sûretü'l-Kâdr, Sûretü'l-Beyyine, Sûretü'l-Hümeze, Sûretü'l-Kureyş, Sûretü'l-Mâ'un, Sûretü'l-Kâfirün, Sûretü'n-Naşr, Sûretü't-Tebbet, Sûretü'l-İhlâş, Sûretü'l-Felâk, Sûretü'n-Nâs) tercümesi yapılmamıştır.

İncelemiş olduğumuz eser, "Satır arası tercüme" formatında olsa da mütercim gerekli gördüğü yerlerde zaman zaman kısa açıklamalara yer vermiştir. Açıklamalar genellikle metnin içerisinde yer alsa da bazen sayfa kenarlarına not düşülmüştür. Arapça kelimelerin karşılığının Türkçe verilmesinin yanı sıra bazı durumlarda Arapça kelimelerin orijinal hâliyle kullanıldığı da görülmektedir.

Bazı sayfaların kenarlarına sonradan satır, ayet ya da sözcüklerin eklendiği gözlemlenmiştir. Bu kısımlar çoğunlukla okunaklı değildir. Bunun dışında, eserde bazı sözcüklerin yazılışlarında tutarsızlıklar olduğu tespit edilmiştir. Sure numaraları surenin başlangıcında Arapça olarak verilmesine rağmen, sayfalar numaralandırılmamış ancak sonradan kurşun kalem ile sayfa numarası verilmiştir. Ayrıca ayetlerin numaralandırılmasında da hatalar tespit edilmiştir. Çalışmamızda ayetlere numara verilirken Kur'an-ı Kerim esas alınmıştır.

Araştırma, nitel araştırma yöntemine göre ele alınmıştır. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Tarama Sözlüğü, Dini Terimler Sözlüğü ve Konularına Göre Kur'an (Sistemik Kur'an Fihristi) gibi kaynaklar çalışmanın hazırlık aşamasında doküman incelemesi yöntemiyle taranmıştır. Ayrıca bu alanda yapılan akademik çalışmalar da imkânlar el verdiği ölçüde incelenmiştir. Çalışmamıza esas olan metin öncelikle taranmış ve tamamı transkripsiyonlu bir şekilde toplanmıştır.

"Sözlük" bölümü, Türkçe Sözlük, Tarama Sözlüğü, Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi ve Dinî Terimler Sözlüğü gibi kaynaklardan faydalanılarak hazırlanmıştır. Burada eserde yer alan kelimeler alfabetik sırasıyla verilmiş, kelimelerin geçtiği sayfa ve ayet numaraları belirtilmiştir. Her bir sözcük maddesi için birer örneğin verildiği sözlükte hem yabancı kökenli kelimeler hem de Türkçe kökenli kelimeler yer almaktadır. Verilen örneklerde kelimenin yer aldığı sayfa ile ayet numarası belirtilmiştir: [448a-5], [210a-83], [167a-164] gibi. Özel isimler de sözlüğe dâhil edilmiştir.

3. Araştırmanın Hedefi, Önemi ve Türk Edebiyatındaki Yeri

Satır arası tekniğiyle kelime kelime tercüme edilen eser üzerinde yapılan bu çalışma, Türk dili açısından oldukça zengin ve nitelikli malzemenin elde edilmesini sağlamayı ve Eski Anadolu Türkçesinin Arapça karşısındaki yeterliliğini, kudretini, ifade kabiliyetini açık bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bununla beraber söz konusu eserin edebiyatımız açısından da edebî metin tahlillerine katkısı çok önemlidir.

Şöyle ki Eski Türk Edebiyatı, tarih boyunca "Divan Edebiyatı", "Klasik Türk Edebiyatı" veya "Klasik Edebiyat", "Yüksek Zümre Edebiyatı", "Enderun Edebiyatı", "Saray Edebiyatı",

"Eski Edebiyat", "Osmanlı Edebiyatı", "Ümmet Çağı Türk Edebiyatı", "İslamî Türk Edebiyatı" şeklinde isimlendirilmiştir (Köksal, 2005: 11). Zikredilen isimlerden son ikisi, bu edebiyatın en temel kaynağının din, dolayısıyla Kur'an-ı Kerim olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim'in içeriğindeki çeşitli temalar, hikayeler ve kıssalar, Divan edebiyatında sıklıkla kullanılan motifler arasına girmiştir. Kur'an, bu anlamda Divan edebiyatına bir nevi canlılık kazandırmıştır. Hem ifade edilişindeki mükemmellik hem de benzersizliği ve içeriğiyle şairleri derinden etkileyen Kur'an-ı Kerim'e atıfta bulunmayı divan şairleri geleneğe dönüştürmüşlerdir. Bu etkileşim zaman zaman öyle derin olmuştur ki direkt olarak Kur'an'dan ilham alan edebî türler bile ortaya çıkmıştır. (Yekbaş, 2010: 199). Hatta divan şiiri geleneğinde esere her şeyden önce besmeleyle başlanmaktadır. Başlı başına bu gelenek bile surelere besmele ile başlanılan Kur'an-ı Kerim'in edebî geleneğe tesirini gözler önüne sermektedir.

Tevhid, naat, münacaat gibi dinî türlerde ayetler ve hadislerden yararlanan divan şairleri, din dışı olarak ifade edebileceğimiz şiirlerde dahi Kur'an'a pek çok atıfta bulunmuşlardır. Kur'an-ı Kerim'in ekseriyetle iktibas ve telmih yoluyla kullanımı hemen hemen tüm divan şairlerinde gözlemlenebilen bir özelliktir. Şairlerin, manzumelerinde söylemiş oldukları sözü güzelleştirmek ve delillendirmek gayesiyle Kur'an-ı Kerim'den bütün ya da parça olarak alıntılama yaptıkları iktibas sanatı mealen ve lafzen olmak üzere iki şekilde yapılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in orijinalinden lafzen yapılan iktibasların yanı sıra manen yapılan iktibaslara ise doğrudan Kur'an-ı Kerim tercümeleri kaynaklık etmektedir.

Manen yapılan iktibasları tespit etmek oldukça güçtür ve Kur'an'ın bütününe vâkıf olmayı gerektirir. Fakat günümüzde yapılan meal çalışmalarını esas alarak manen iktibasları tespit etmeye çalışmak bu durumu daha güç bir hâle getirmektedir. Dolayısıyla edebî bir metin incelenecekse yazıldığı devirde ya da en azından yakın yüzyıllarda yazılan kaynakların temel alınması elzemdir. Zira milletler zaman içerisinde kültürleriyle, dilleriyle ve sosyal hayatlarıyla değişime uğrarlar.

Kur'an'da aktarılan kıssaları kimi zaman beyitlerinde iktibas ve telmih yoluyla işleyen divan şairleri, kimi zaman da edebî bir tür olarak bunları ele almışlardır. Rabguzî'nin Kısas-ı Enbiyâ'sı (Ata, 1997) ile başlayan peygamber kıssaları yazma geleneği 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bunun yanı sıra Yûsuf u Züleyhâlar, Süleymannâmeler, Hızırnâmeler, Ashâb-ı Kehf ve Halilnâmeler de Kur'an temel alınarak yazılan edebî türlere örnek olarak verilebilir.

Edebiyatımızda büyük çoğunlukla mensur olarak kaleme alınan Kur'an tercümelerinin yanı sıra manzum ayet tercüme ve tefsirleri de bir edebî tür olarak yer almaktadır. Kur'an'ın tercümesine hassasiyetle yaklaşılması, ayetlerin aruz veznine uydurulma zorunluluğunun hasıl

olması gibi çekincelerle Kur'an-ı Kerim'in tamamını içeren manzum bir tercüme yapılmamışsa da manzum sure ve ayet tercümeleri bulunmaktadır. Bu konuda kaleme alınan en mühim eser, Okçuzâde Mehmed Şâhî'ye ait “En-Nazmu'l-Mübîn fi'l-Âyâtî'l-Erbâ'in” isimli kırk ayet tercümesidir (Yekbaş, 2010: 214).

Kur'an-ı Kerim'in temel alındığı bir diğer tür ise kitap falının en meşhur ve en yaygın örneği olan Kur'an falı diğer bir ismiyle fâl-ı Kur'ân'lardır. Falnâme ve Tefeülname olarak da adlandırılan bu eserlerin gerek manzum gerekse mensur pek çok örneği Türk edebiyatında yer almaktadır (Ayday, 2022: 579). Kur'an-ı Kerim'de açık ve net bir şekilde falın yasaklanmasına rağmen⁴ Kur'an falı yazarları ekseriyetle eserlerinin başında Cafer-i Sadık, Hz. Ali ve Hz. Peygamber'e dayandırılan birtakım rivayetleri aktararak, dinen haram olan falı dinî bir temele oturtmaya çalışmışlardır (Yıldız, 2010: 183).

“Fâl-ı Kur'an” adıyla yazılan, birçok manzum ve mensur eserin kütüphanelerde yer alması birçok divanda Kur'an falına atıfta bulunan beyitlerin mevcudiyeti toplumumuzda Kur'an falına olan rağbetin boyutunu göstermektedir (Uzun, 2001: 21-38). Öyle ki Mehmet Akif Ersoy, toplumun genelinde oldukça yaygın hâle gelerek Kur'an'ın indiriliş amacının dahi önüne geçen bu rağbeti şu dizeleriyle ifade etmektedir:

Ya açar Nazm-ı Celil'in bakarız yaprağına

Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına

İnmemiştir hele Kur'ân, bunu hakkıyla bilin

Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için

Görüldüğü üzere Türk edebiyatında oldukça yaygın olan bu türün hem kaleme alınışında hem de tahlilinde Kur'an tercümelerine başvuru zorunludur.

Bu tez ile edebiyatımızın yanı sıra Türk dilinin kendi dinî terimlerini oluşturabilecek yeteneğinin varlığı veya yokluğu hususunun aydınlatılmasına da gayret edilmiştir. Çalışmamız, Türk Dili ve Edebiyatı bağlamında satır arası Kur'an tercümelerindeki dinî terimlerin belirtilmesi ve izahı ile bu alandaki sözlük çalışmaları ve edebî metinlerde yer alan dinî terimlere yönelik çalışmalarda temel alınabilmektedir. Ayrıca, tercümelerdeki Arapça deyim ve atasözlerinin Türkçe karşılıklarının kullanılması, o dönemin dil kavrayışı, çeşitliliği, zenginliği ve darb-ı mesel hakkında da bilgi sunacaktır.

Kur'an'ın, dinî hükümleri aktarmasının yanı sıra sosyal hayatı düzenleyen hukuki nitelikli bir kitap olması, somut dünyada kullanılan ve çok geniş yelpazedeki farklı alanlarla ilgili kelimeleri içermesi açısından Türk dilindeki kelime dağarcığının tespitinde önemlidir.

⁴ Maide suresi 90. ayet.

Fakat bunun ötesinde gayb olarak bildirilen metafizik âlemler ile zaman ve mekânlara ait bilgilerin Kur’anda yer alması; İslam dininin Türkler tarafından kabul edilmesinden önce Türk dilinde yer almayan bu kavramların hangi yöntemle, nasıl tercüme edildiğine dair de veri sağlamaktadır.

Erdoğan'a (1938: 47) göre Türkçedeki ölü ve unutulmuş kelimeleri canlandırmak için en güçlü kaynaklardan birisi Kur’an tercümeleridir. Kur’an tercümeleri yapılırken oldukça hassas davranılması, düzensizliğin hatırlanmayacak kadar az olması ve tercüme yapılırken o dönemde kullanılan Türkçe lügatlerden faydalanılması onları dil açısından en önemli kaynaklar hâline getirir.

Satır altı Kur’an tercümeleriyle dilin yazılı ifadeye dönüşümü sırasındaki imla özellikleri, Arapça veya Farsça kökenli kelimelerin Türkçeye aktarılması sürecinde kullanılan imla ve bu kelimelerin Türkçe telaffuzuna uyum sağlaması çalışmamız esas alınarak incelenebilir. Böylece Türk dilinin ses bilgisine ilişkin değişimlerinin belirlenmesi kolaylaşacaktır. Ayrıca Türk dilinin tarihsel süreçteki çeşitliliğini daha belirgin hâle getirerek bu alandaki önemli bir boşluğu doldurmayı da amaçlamaktayız. Çünkü Anadolu coğrafyasında yazılmış eserlerin tamamının günümüzde elimizde bulunmaması, Türkçeye ilgili çalışmaların parçalı bir şekilde yürütülmesine yol açmaktadır. Bu husus, Eski Anadolu Türkçesi devrinin başlangıç ve bitiş zamanlarının tespitini güçleştirdiği gibi Klasik Türk Edebiyatı'nın dönemlerini yani edebiyatın tarihsel süreçte hangi dönemlerde nasıl evrildiğinin tespitini de zor bir hâle getirmektedir. Günümüzde Türk Dili ve Edebiyatı üzerine yapılan araştırmalarda ve bu araştırmaların sonuçlarına dayalı çalışmalarda çeşitli zaman dilimleriyle farklı coğrafyalarda yapılmış tercümelerin ifade gücü ve anlam bilgisi ile ilgili tarihî evrimi, çeşitli alanlara ait kelime çeşitliliği ve bunların edebî metinlerde kullanımı gibi unsurların belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Tezimiz, Türk dilinin karakteristik özelliklerinden olan düzleşme ve yuvarlaklaşma gibi ses olaylarının kelime ve ek seviyesinde incelenmesi için geniş bir kaynak yelpazesi sunmasının yanı sıra, tonlulaşma, ünlü türemesi ve düşmesi gibi ses olayları üzerinde çalışma yapacak araştırmacılara hizmet edecektir. Ayrıca Türk dilinin yabancı bir dil karşısındaki türetme yeteneğini gösteren "Eski Anadolu Türkçesi" dönemindeki yapım ve çekim eklerinin araştırılmasında da önemli bir başvuru kaynağıdır. Bu eklerin asli görevlerinin haricinde kullanıldığı durumların ve nedenlerinin belirlenmesine olanak tanımaktadır.

Eski Anadolu Türkçesi dönemi Kur’an tercümelerinden yazma nüsha üzerinden transkribe edilmiş birçok çalışma mevcuttur. Hazırladığımız tez ile çalışmamıza konu olan

eserin Batı Türkçesi ile yapılmış Kur'an-ı Kerim tercümeleri arasındaki yeri belirlenmiş, Türkçenin kelime hazinesi ve ifade gücü bu eser vesilesiyle ortaya konulmuştur.

Çalışmamıza esas olan metin, değindiğimiz konularda inceleme yapacak araştırmacılar için zengin örnekler barındıran önemli bir kaynaktır. Aynı zamanda çalışmamız, kültürümüze ait eski bir metnin günümüzde bilinmesine vesile olmuştur.

4. Veri Toplama Araçları

Çalışmada fişleme yöntemi kullanılarak veriler elde edilmiştir. Bu doğrultuda veriler araştırmamıza uygun eserlerin taranması suretiyle işlenmeye çalışılmıştır.

5. Evren - Örneklem

Araştırmanın evrenini Kur'an-ı Kerim tercümelerinin nasıl ele alındığı oluştururken örneklem olarak amaçlı örneklem yöntemiyle de Millî Kütüphanede 06 Mil Yz B 50/1 ve 06 Mil Yz B 50/2 numaralarında kayıtlı Kur'an-ı Kerim Tercümesi'nin nasıl işlendiği oluşturmaktadır.

6. Veri Analizi

Araştırma sonucu elde edilen verilerin yorumlanmasında içerik analizi kullanılmıştır.

7. Kaynak Özetleri (Kuramsal Temeller)

İlk bakışta, tüm satır arası tercümelerin birbirine benzer olduğu gözlemlense de bu durum tercüme çalışmalarının kaynağının aynı metin olduğu gerçeğinden kaynaklanmaktadır (Karabacak, 1992: VI). Değerlendirmemizde, üzerinde çalıştığımız eser ile ilgili olarak nüshanın tanıtıldığı makale dışında (Akpınar, 2021: 509-528) daha önce herhangi bir araştırma yapılmadığını tespit ettik. Ancak, benzer bir konu olan Kur'an'ın Türkçe tercümeleri ve tefsirleri üzerine daha önce yapılan çalışmalar kronolojik olarak aşağıda belirtilmiştir:

Mingana, A. (1915). *"An Old Turki Manuscript of the Koran"*, The Bulletin of John Rylands Library (Nisan). (Bu makalede ilk kez tanıtılan satır arası tercümeli nüsha, John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'de kataloglanmıştır. Söz konusu nüsha hakkında bilgi verilerek araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.)

Seybold, C. F. (1915). *"Ein Anonymer Alter Türkiseher Kommentar Zum Letzten Drittel Des Korans In Drei Handschriften Zu Hamburg"*, Breslau und im Eritisehen Museum. Festschrift Eduard Sachau, 326-332. (Söz konusu çalışmada Hamburg'da Or. 61 numarası ile,

Breslau'da Turc 12 numarası ile ve British Museum'da Or. ı 134 numarası ile kataloglanan nüshalar tavsif edilmiştir.)

Togan, Z. V. (1916). "*Vost, Rukopisi Ferganskoy Oblasti*", *Zapiski Vostochnogo Otdeleniya*, XXIII, 249-250. (Togan, Türkistan'da 1914 yılında bulduğu "Anonim Tefsir" hakkındaki ilk bilgileri bu makalesinde sunmuştur.)

Huart, M. C. (1921). "*Un Commentaire du Qoran en Dialecte Turc du Qastamouni (XV. siecle)*", *Journal Asiatique*, II/XVIII, 161- 216. (Çalışmada Cevahirü'l-Asdaf'ın H. 905 / M. 1499 tarihli nüshası hakkında bilgi sunulmuştur.)

Hartmann, R. (1924). "*Ein Altosmanischer Koran-Kommentare*", *Orientalistische Literaturzeitung*, XXVII (Eylül), 497-503. (O. Harrassowitz'in koleksiyonundaki yazmalardan birisi olan bir Kur'an tercümesi tavsif edilmiştir. Söz konusu yazma, ketebe kaydına göre H. 848 istinsah tarihlidir.)

Barthold, W. (1925). "*Ein Denkmal aus der Zeit der Verbreitung des Islams in Mitteleasien*." *Asia Major*, II, 125-12. Türkçeye çevirisi Köprülüzade, A. C. (1926). "Orta Asya'da İslamiyetin İntişar Ettiği Zamana Ait Bir Abide" *Türkiyat Mecmuası*, II, 69-74. (Bu çalışmada anonim bir Kur'an tefsiri incelenmiştir.)

Schacht, M. J. (1927). "*Zwei Altosmanische Koran-Kommentare*", *Orientalistische Literaturzeitung*, XXX (Eylül), 744-752. (Bursa ve İstanbul Kütüphanelerinde olan tefsirlere dair bilgi verilerek nüshalar akademik camiaya tanıtılmıştır.)

Mingana, A. (1934). "*Catalogue of the Arabic Manuscripts in the John Rylands Library Manchester*", 27-30, Manchester. (Çalışmada, John Rylands Kütüphanesi'nde Arabic MSS. 25-38 numarası ile kataloglanmış nüsha tavsif edilmiştir. Söz konusu metin üzerinde kısa bir inceleme yapılmıştır.)

İz, F. (1936). "*Uygurca Kur'an Tercemesi*", İstanbul Üniversitesi Türkoloji Disiplini, Vinci Semestre Travail. I. (Çalışmada, Türk ve İslam Sanatları Müzesi'nde 73 numarada kayıtlı Kur'an tercümesinde yer alan Şu'arâ sûresinin transkripsiyonu yapılmıştır. Bu kısım, Türkiye Türkçesine çevrilerek sözlük ile beraber sunulmuştur.)

Zajaczkowski, A. (1937). "*Etudes Sur La Langue Vieille-Osmanlie*", Ll. Chapitres Choisis De La Traduction Turque-Anatolienne Du Qoran. Krakow (Cevahirü'l-Asdaf'ın üç nüshasından seçilen metinlerin imla, fonetik ve dil özelliklerine odaklanıldığı eserde, seçilen metinlerin transkripsiyonunu ve sözlüğünü sunulmuştur.)

Erdoğan, A. (1938). "*Kur'an Tercümelerinin Dil Bakımından Değerleri*", *Vakıflar Dergisi*, S:I, s. 47-51. (Bu makalede, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 20, 40, 73, 508, 357,

257, 291 ve 255 numaralarıyla kayıtlı olan Kur'an tercümeleri tanıtılarak dil özelliklerine dair kısaca bilgi sunulmuştur.)

Yaşaroğlu, M. (1939). *"Türkçe Kuran ve Hadis Tercemelerinin Bibliyografisi"*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türkoloji (Türk Dili ve Edebiyatı), Birinci Disiplinin Birinci Vazifesi. (Kur'an-ı Kerim'in Türkçe el yazması tercümelerinin dökümü verilmiştir. Söz konusu çalışma yapılan eklemelerle 1965 yılında yayınlanmıştır.)

Bakan, A. (1943). *"Anonim Tefsir ve Transkripsiyon Denemesi"*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, Ankara. (Çalışmada, Anonim Tefsir'in 26b-28b varaklarındaki metnin transkripsiyonunu sunulmaktadır.)

Borovkov, A. K. (1949). *"Očerki İstorii Uzbeksogo Yazıka II (Opit Grammatičeskov Harakteristiki Yazıka Sredneaziatskogo "Tefsira" XIV-XV vv." Sovetskoe Vostokovedenie, VI, 24-51;*

Canbulat, C. (1952). *"XVI. Yüzyıla Ait Türkçe Bir Kur'an Tercümesi"*, Türk Dili Dergisi, S14, s85-86. (Satır arası bir Kur'an-ı Kerim tercümesi tanıtılmıştır.)

İnan, A. (1952). *"Eski Kur'an Tercümelerinin Dili Meselesi II"*, Türk Dili, I/9, s. 14-16. (Makalede, "Anonim Tefsir" ve Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 73 numarada kayıtlı nüsha ile Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii'de 2 numarada kayıtlı nüsha kısaca incelenmiştir.)

Keskioglu, O. (1953). *"Kuran Tarihi ve Kuran Hakkında Ansiklopedik Bilgiler"*, (273-274), Nebioğlu Yayınevi, İstanbul. (Bu kitabın 273-274 sayfalarında Kur'an-ı Kerim tercümeleri dahil olmak üzere- birtakım Türkçe el yazmaları hakkında kısaca bilgi verilmektedir.)

Owens, Meredith. G. M. (1957). *"Notes on an old Ottoman Translation of the Qur'an."* Oriens, Journal of the International Society for Oriental Research, X/2, 258-276. (Bu araştırmada, British Museum Or. 9515 numarası ile kataloglanan eserde bulunan ve Londra'da bir tüccardan 1924 yılında satın alınan Kur'an tercümesinin tavsifi yer almaktadır.)

Semenov, A. A. (1957). *"Sobranie Vostočnıh Rukopisey"*, Akademii Nauk Uzbekskey SSSR IV. Taşkent, 45-46. (Söz konusu katalogun 45. ve 46. sayfalarında, Özbekistan İlimler Akademisi Kütüphanesi'nde 2008 numarasıyla kaydedilen, Farsça ve Doğu Türkçesine tercüme edilmiş Kur'an nüshası tanıtılmıştır.)

Borovkov, A. K. (1958). *"Očerki İstorii Uzbeksogo Yazıka III (Leks İka Sredneaziatskogo Tefsira XII-XIII vv.)"* Uçenye Zapiski Insritura Vostokovedeniya AN SSSR,

XVI, 138-219. (Broklov bu iki makalesinde “Anonim Tefsir” hakkında bilgilendirme yapmış, metni, dil ve gramer bakımından incelemiştir.)

Eckmann, J. (1959). *"Eine Ostmitteltürkische Interlineare Koranübersetzung"*, Ural-Altaische Jahrbücher, XXXI, 72- 85. (Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde nr. 73 numarada korunan Kur'an tercümesinin farklı bölümlerinden taranarak oluşturulan fişler kullanılarak, metnin, yazım, sesbilim ve dilbilgisi özellikleri incelenmiştir.)

İnan, A. (1960). *"Kur'an'ın Eski Türkçe ve Oğuz-Osmanlıca Çevirileri Üzerine Notlar"*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 79-94. (İnan, bu makalesinde Kur'an tercümeleleri üzerinde yapılan araştırmalara dair kısa bir özet sunduktan sonra, farklı kütüphanelerde bulunan on yedi adet Kur'an tercümesini akademik dünyaya tanıtmıştır.)

Togan, Z. V. (1960). *"Londra ve Tahran'daki İslami Yazmalarından Bazılarına Dair"*, İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, III 1959-60, 133- 160. (Bu incelemede, İngiltere'nin başkenti Londra ve İran'ın başkenti Tahran'daki İslami el yazmaları üzerinde durulurken, British Museum'da Or. 95 17 numarası ile kataloglanmış olan Oğuzca Kur'an tercümesinden hareketle, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 73 ve 74 numaralarıyla kataloglanan el yazmaları ile "Anonim Tefsir" ve Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii'ndeki el yazmaları karşılaştırılmıştır.)

Keskioğlu, O. (1961). *"Fatih Devrine Ait İki Kur'an-ı Kerim Tercümesi"* Vakıflar Dergisi, IV, 91-103. (Bu makalede iki Kur'an tercümesi tanıtılarak iki tercüme için de küçük bir kelime listesi hazırlanmıştır.)

Duygulu, N. (1962;1963). *"Tefsir-i Tebareke'nin Gramer Hususiyetleri"*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türkoloji (Türk Dili ve Edebiyatı) Bölümü Mezuniyet Tezi. (Duygulu, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde 7 numara ile kayıt altında bulunan ve 297 yapraktan meydana gelen tefsirin, ilk 60 yaprağının transkripsiyonunu (s. 4-60), yazım, ses bilimi ve biçimbilimsel analiz (s. 61-91) yönüyle inceleyen bir çalışma yapmıştır. Araştırmada günümüzde yaygın olarak kullanılmayan kelimelerin sözlüğü (s. 92-94) de yer almaktadır.

Borovkov, A. K. (1963). *"Leksika Sredneaziatskogo Tefsira XII-XIII vv, Akamediya Nauk SSSR (Institut Narodov Azii)"*, İzdatel'stvo Vostochnoy Literaturı, Moskva. 366str. (Borovkov'un vefatından sonra 1963 yılında Moskova'da yayımlanan çalışma, Halil İbrahim Usta ve Ebülfez Amanoğlu tarafından Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Anonim Kur'an Tefsiri'nin sözlüğüdür. Madde başı belirlenen sözcüğün mânâsı ve örnek bir cümle verildikten sonra Rusçaya çevirisi eklenmiştir.)

İnan, A. (1963). "*Şeybanlı Özbekler Çağına Ait Bir Çağatayca Kur'an Tefsiri*", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 61-66. (Bu makalede, Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde 6624/921 numarası ile kataloglanan Kur'an tefsiri tanıtılmıştır.)

Menges, K. H. (1964). "*Zum Türkistanisehen Tafsir des 12./13. Jh.s.*" Ural-Altaische Jahrbücher, XXXVI, 348-359. (Bu çalışma, "Anonim Tefsir" adlı eser ile Borovkov'un bu tefsir üzerinde hazırlamış olduğu sözlük üzerine odaklanmaktadır.)

Togan, Z. V. (1964). "*The Earliest Translation of the Qur'an into Turkish.*" İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, IV, 1-19. (Bu incelemede, Farsça tercümelerle mukayeselere kıstas olması amacıyla "Anonim Tefsir", Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nde 2 numarasıyla kataloglanmış nüsha, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 73 numarasıyla kataloglanmış nüsha, British Museum'de 9515 numarasıyla kataloglanmış nüsha, John Rylands Kütüphanesi Arap MSS.'de 25-38 numaralarıyla kataloglanmış nüsha, Topkapı Sarayı'nda 247 ve 267 numaraları ile kataloglanmış nüshalar ve Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 74 numarasıyla kataloglanmış nüshadaki Taha sûresi üzerinde yoğunlaşmıştır.)

Hamidullah, M., & Mutlu, M. S. (1965). "*Kur'ân-ı Kerim Tarihi ve Türkçe Tercümeler Bibliyografyası*", Yağmur Yayınevi. (Bu çalışmada, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe el yazması tercümelerinin dökümü verilmiştir.)

Eckmann, J. (1967). "*Doğu Türkçesinde Bir Kur'an Çevirisi (Rylands Nüshası)*", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 51- 69. (Bu çalışmada, Doğu Türkçesine tercüme edilen Kur'an nüshalarından kısaca bahsedilmiş; Rylands nüshası detaylı bir şekilde tanıtılmıştır. Söz konusu nüshadaki tercüme hataları üzerinde durularak ve bazı ayetlerin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine çevirisi sunulmuştur.)

Mehmet, Y. (1968). "*İki Yasin Tefsirinin Transkripsiyonlu Metni ve İndeksi*", İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi. (Bu araştırmada, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kütüphanesi'nde 3779 numarası ile kataloglanmış el yazması kitap içinde bulunan iki Yasin tefsirinin metinleri transkribe edilmiştir. Birinci Yasin tefsiri 1-29 varaklar arasında, ikinci Yasin tefsiri ise 29-58 varaklar arasında yer almaktadır. Ayrıca, bu çalışma indekslerle birlikte sunulmaktadır.)

Eckmann, J. (1969). "*Two Fragments of a Koran Manuscript with Interlinear Persian and Turkic Translations*", Central Asiatic Journal, XIII/4, 287-290. (Çalışmada, John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38 kayıtlı nüshanın eksik kısımlarına ait olan, Dublin'deki

Chester Beatty Kütüphanesi'ndeki iki varak üzerine odaklanılmıştır. Makalede bu iki varakın transkripsiyonu ve İngilizceye çevirisi sunulmuştur.)

Togan, Z. V. (1969). *"Manchester Hs. der Qoranübersetzung als Quelle Ersten Ranges für Rnittelürkische Studien"*, Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, LXII, 280-283. (Makalede, farklı tercüme ve tefsir geleneği bağlamlarında Kuran'ın Türkçeye aktarılma sürecini daha derinlemesine incelemek adına "Anonim Tefsir", Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan 73 ve 74 numara ile kayıtlı tercümelerle John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38 numaraları ile kayıtlı nüsha arasında kapsamlı bir karşılaştırma yapılmıştır.)

Zülfikar, H. (1970). *"Çağatayca Kur'an Tefsiri: Dilbilgisi İncelemesi-Metin-Dizin"*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doktora Tezi, 208-212. (Bu tezde, Konya Yusuf Ağa Kitaplığı'nda kayıtlı bir tefsirin ilk yüz sayfasının transkripsiyonu sunulduktan sonra ilk iki yüz sayfanın imla, ses ve yapı yönlerini detaylı bir şekilde incelemiştir. H. Zülfikar, bu tefsirin yazımsal eksikliklerini, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde n. 16 ile kataloglanan diğer bir nüsha ile tamamlamış; ayrıca nüsha farklarını da açıklamıştır.)

Topaloğlu, A. (1973). *"Muhammed Bin Hamza'nın Kur'an Tercümesi: Giriş ve Metin, Sözlük Üzerinde İnceleme ve Sözlük I-II"*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yeni Türk Filolojisi Kürsüsü, Doktora Tezi. (Bu çalışmanın odak noktası, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 40 numarasıyla kataloglanan nüshadır. Çalışmada, üzerinde inceleme yapılan eserin ketebesinde yazmanın Muhammed bin Hamza tarafından 424 yılında tamamlandığının not edildiği belirtilerek bu eserin ilk Kur'an tefsiri olduğu iddia edilmiştir. Satır altı bir Kur'an tercümesi olan bu metnin, karşılaştırmalı incelemelere kolaylık sağlaması düşünülerek ayetler numaralandırıldıktan sonra transkripsiyonu yapılmıştır. Kur'an tercümeleri üzerine yapılan çalışmaların sunulduğu bu eserde, metnin ardından Arapça kelimelerin verildiği ve her kelime ile birleşik şekiller için örnek cümlelerin bulunduğu bir sözlük mevcuttur. Bu tez, sözlükte yer alan kelimeler ve birleşik yapılar üzerine bir incelemeyi de kapsamaktadır. Sözlük, Arapça ile karşılaştırmalı bir yapıya sahiptir ve daha önce denenmemiş bir yöntemle hazırlanmıştır.)

Özkul, A. Z. (1974). *"Amme Cüzü'nün Türkçe Tercümesi'nin Transkripsiyonlu Metni"*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi. (Bu tez, Konya Mevlana Müzesi'nde 2270 numarası ile kataloglanmış nüsha üzerinde yapılmıştır. Yazma, "Amme Cüzü'nün Türkçe Tercümesi" adıyla kaydedilmiştir. Çalışma, söz konusu nüshanın ilk 100 varaklık kısmının transkripsiyonlu metnini içermektedir.)

Eckmann, J. (1976). *"Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation"*, Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI, Akademiai Kiado, Budapest. (Bu araştırma, Rylands nüshasının sözlüğü niteliğinde olup Eckmann'ın vefatından beş yıl sonra Ligeti'nin ön sözüyle yayınlanmıştır.)

Topaloğlu, A. (1976). *"XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Satır arası Kur'an Tercümesi"*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul. (Bu çalışmada, Ahmet Topaloğlu'nun revize ettiği doktora tezinin ilk cildi, 1976 yılında Kültür Bakanlığı tarafından çeşitli düzenlemelerle metin olarak yayımlanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Kur'an tercümelerinin kısa tarihçesi ve ilk nüshaları hakkında bilgilendirme yapılmış; konu üzerinde yapılan çalışmalar belirtilmiştir. İkinci bölümde tercümenin yazarı Muhammed bin Hamza ile Molla Fenârî arasındaki ilişkiye dair çeşitli ihtimaller ileri sürülmüştür. Üçüncü bölümde Kur'an-ı Kerim hakkında bilgilendirme yapılmış; dördüncü bölümde ise Kur'an-ı Kerim'in ilk muhatabı ve tebliğ edicisi olan islam peygamberi Hazreti Muhammed'in hayatı ana hatlarıyla anlatılmıştır. Beşinci ve altıncı bölümde ise metin ve sözlük sunulmuştur.)

Bodrogligeti, A. J. E. (1978). *"The Technique of the Glossist as a Key to Understanding the Lexical Material of Early Middle Turkic Interlinear Qor'an Translations"*, UAJ, 50, s. 19-24. (Bu çalışma, Kur'an tercümelerindeki sözlük malzemesinin kullanımıyla ilgili bazı örnekler sunarak bu bilginin nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda bir fikir ortaya koymaktadır. Ayrıca, tercümelerde kelime seçiminin öneminin altını çizmekte ve bu bağlamda dilbilimsel ve kültürel faktörlerin nasıl dikkate alınması gerektiğini vurgulanmaktadır.)

Jaekel, R. (1981). *"Recently Discovered Notes by Eckmann for His Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation"*, Ural-Altaische Jahrbücher, 53, 76-87. (Bu makale, Eckmann'ın John Rylands Kütüphanesi'nde Arabic MSS. 25-38'de kataloglanmış nüsha üzerinde düzenlediği sözlüğü değerlendiren bir nitelik taşımaktadır. Jaekel, çalışmasında sözlüğe bazı eklemelerde bulunmuştur.)

Topaloğlu, A. (1982). *"Cevâhirü'l-Asdâf: Giriş-Metin-Sözlük"*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doçentlik Tezi, İstanbul. (Çalışmaya konu olan metin, tefsirli tercümelerden olan Cevâhirü'l-Asdâf'ın Topkapı Sarayı Müzesi Hazine 22 ve Süleymaniye Kütüphanesi Kılıç Ali Paşa nr. 78'de kayıtlı nüshalarının ilk sekiz sûresini kapsamaktadır. Ayrıca, bu iki nüsha ile birlikte Cevâhirü'l-Asdâf'ın Topkapı Sarayı ve Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan beş nüshası mukayese edilerek farklar metnin sonuna eklenmiştir. Çalışmanın sonunda ise seçilmiş sözcüklerden oluşturulan bir lügatçe bulunmaktadır.)

Topaloğlu, A. (1983). *"Kur'an-ı Kerim'in İlk Türkçe Tercümeleri ve Cevâhirü'l-Asdâf"* Türk Dünyası Araştırmaları, (Aralık), 58-66. (Bu çalışmada, Kur'an'ın Doğu Türkçesine aktarılmış nüshaları ve tercüme çeşitleri ile ilgili bilgi sunulduktan sonra, tefsirli tercümelerden birisi olan Cevâhirü'l-Asdâf hakkında değerlendirme yapılmıştır.)

Gürbüz, N. (1986). *"Mustafa İbni Muhammed Ankaravi Yasin Sûresi Tefsîri"*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara. (Çalışmada, Konya Koyunoğlu Müzesi Yazma Kitaplar kısmında 13392 numarası ile kataloglanan mecmuanın başında yer alan Yasin sûresinin tefsiri incelenmiştir. Bu kısım ilk 30 varakta yer almaktadır. Çalışma, "İnceleme" ve "Metin" kısımlarından oluşmuştur. İnceleme bölümünde metnin grameri üzerine çalışılmış, metin bölümünde söz konusu varakların transkripsiyonu verilmiştir.

Bolaç, A. K. (1987). *"En'am ve A'raf Sûrelerinin Tefsiri ve Dil Özellikleri"*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu çalışma, Milli Kütüphanede Mil. 06 A 2102 numarasıyla kataloglanmış olan tefsirin ilk 93 varagını kapsamaktadır. Tefsirin imla, ses, şekil ve cümle yapısı gibi çeşitli özelliklerini detaylı bir şekilde incelerken aynı zamanda metin ve sözlük üzerine bir analiz sunulmuştur. Bu analiz, tefsirin dil ve yapısal özelliklerinin yanı sıra içerdiği kelime dağarcığının ve terimlerin anlamını da ele almaktadır.)

Esatoğlu A. (1987). *"İhlâs Sûresi Metni, Dil Özellikleri ve Sözlük ve Metinden Örnek Sayfalar"*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara. (Bu tez, "Giriş", "Dil İncelemesi", "Metin Analizi", "Terimler Sözlüğü" ve "Metinden Örnekler" bölümlerinden meydana gelmiştir. "Giriş" kısmında eserin tanıtımı yapılmış ve metnin oluşumu ile dizin hakkında bilgi verilmiştir. "Dil İncelemesi" başlığı altında metnin yapısal, fonetik ve görsel özellikleri ele alınarak incelenmiştir. "Metin Analizi" bölümünde eserin çevirisi üzerinde detaylı bir analiz sunulmuş, "Terimler Sözlüğü" kısmında ise kullanılan kelimeler, alfabetik sırayla verilerek anlamları ile kökenleri açıklanmıştır.)

Nisar, U. (1987). *"Amme Cüz'ü Tefsiri-Mustafa Bin Muhammed (121b-143a)"*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu araştırma, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kitaplığı'nda 3779 numarasıyla kataloglanmış yazmanın 111b-192b varakları arasında yer alan Amme cüzü tefsirinin yaklaşık 20 varaklık kısmını içermektedir. Bu yazmada, Amme cüzü tefsirinin yanı sıra Tebâreke cüzü tefsiriyle iki adet Yâsin suresi tefsiri de bulunmaktadır. Araştırmada, söz konusu yazmanın ilgili bölümlerini ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, metnin dil özellikleri ve yapısal özellikleri ele alınmıştır. Ayrıca çalışma, metnin fonetik ve morfolojik özellikleri ile transkripsiyonunu ve indeksini de içermektedir.)

Özcan, A. (1987). *"Tebareke Tefsiri (Metin-Gramer Notları-Sözlük)"* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu çalışma, Konya Koyunoğlu Müzesi'nde 13392 numara ile listelenmiş olan bir mecmuanın 30b-70b varakları arasında yer alan Tebareke tefsirine odaklanmaktadır. Tefsirin, imla ve dilbilgisi özellikleri ile transkripsiyonunu detaylı bir şekilde ele almanın yanı sıra, sözlük bölümünde yalnızca bugün kullanılmayan veya farklı anlamlarda kullanılan kelimeler yer almaktadır. Bununla birlikte, eserin tıpkıbasımı da çalışmanın bir parçasıdır ve mecmuanın ilgili bölümleri sunulmaktadır.)

Tabaklar, Ö. (1987). *"Amme Cüz'ü Tefsîri -Mustafa Bin Muhammed (Varak no: 111b-121a / 143a-154b)." İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışmada, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kütüphanesi'nde 3779 numarasıyla kataloglanmış Mustafa Bin Muhammed Ankaravi'ye ait olduğu sanılan Amme cüzü tefsirinin 111b-121a / 143a-154b numaralı varaklarının -yaklaşık 20 varak- transkripsiyonu verilerek dil incelemesi yapılmıştır. Metinde yer alan bilinmeyen kelimelere ait bir sözlük hazırlanarak örneklendirilmiştir.)*

Topaloğlu, A. (1987). *"Cevâhirü'l-Asdâf Üzerinde Yapılan Çalışmalar ve Zajaczkowski'nin Eseri"*, Türklük Araştırmaları Dergisi, 161-183. (Cevâhirü'l-Asdâf ile ilgili özet bir bilgi verildikten ve üzerinde yapılan çalışmalar sıralandıktan sonra, Zajaczkowski'nin yayınladığı bu esere dair değerlendirme yapılmıştır.)

Kara, M. (1988). *"Yasin Sûresi Tefsiri"*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. (Çalışma, "İnceleme", "Metin", "Sözlük", "Tıpkıbasım" bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmada Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü'nde A 703/1 numarasıyla kataloglanan Yâsin suresinin imlâ ve dilbilgisi özellikleri incelenmiş, transkripsiyonu yapılmış, sözlük ve tıpkıbasımı hazırlanmıştır. Eserde Yâsin suresinden başka ayetlerin bulunduğu bir bölüm de yer almaktadır. Yâsin suresinin tefsiriyle birlikte yarım kalmış bir İhlas suresi tefsiri mevcuttur.)

Usta, H. İ. (1989). *"XIII. Yüzyıl Doğu Türkçesiyle Yazılmış Anonim Kur'an Tefsirinin Söz ve Şekil Varlığı"*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. (Bu çalışmada, Orta Asya Kur'an tefsirinin metni yayınlanarak, Kur'an tefsiri bilgisine dair bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca metin ve söz varlığına dair yapılan inceleme sunulmuştur.)

Birnbaum, E. (1990). *"On Some Turkish Interlinear Translations of the Koran"*, Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları, Fahir İz Armağanı, 14, 113-138. (Makalenin başlangıcında tercüme geleneğini açıklayan kısa bir giriş yazısı bulunmaktadır. Bu giriş

yazısında, İslam dünyasında Kur'an'ın tercüme edilme tarihçesi ve önemi üzerinde durulmuştur. Ardından, çeşitli dönemlerde yapılan Kur'an tercümelerine ve bu tercümelerin kültürel bağlamı ile dil özelliklerine ilişkin detaylı bilgiler sunulmuştur. Makalenin devamında farklı dönemlerde hazırlanmış olan Kur'an tercümelerine ait nüshalar hakkında ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Son olarak bu tercümelerden bir seçkiye yer verilmiş ve bazılarının belirli sayfalarının fotoğrafları eklenmiştir.)

Akar, A. (1992). *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır arası Bir Kur'an Tercümesi (Metin-Gramer-Sözlük) 53b-105b"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas. (Çalışma, "Giriş", "Metin", "Gramer" ve "Sözlük" olmak üzere dört bölümden müteşekkil olup Sivas Kongre ve Etnografya Müzesinde E.Y. 84/176 numarada kayıtlı metnin 53b-105b sayfaları üzerinde çalışılmıştır. Transkripsiyonu yapılan her sayfadan sonra güncel dil ile Kur'an meali verilmiştir.)

[Söz konusu eser üzerinde toplam 9 araştırmacı çalışma yaparak metnin transkripsiyonunu yapmıştır. Hikmet YILMAZ (1b-53a), Ali AKAR (53b-105b), H. İbrahim DELİCE (105b-170b), Emin EMİNOĞLU (171a-245b), Vefa AYHAN (245b-315a), Mehtap ALPER (315a-388a), İlkey BUDAK ESKİVAR (388b-458a), Harun KÜPELİ (464a-535b), Mehmet KÜTÜKÇÜ (535b-616b).]

Delice, H. İ. (1992). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır arası Bir Kur'an Tercümesi (Gramer-Metin-Çeviri-Sözlük) 105b-170b"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışmada, Sivas Kongre ve Etnografya Müzesinde E.Y. 84/176 numara ile kataloglanan eserin, 105b-170b sayfaları arası incelenmiştir. Transkripsiyon, metnin orijinaline sadık kalınarak, Türkçenin söz dizimi kuralları dikkate alınmaksızın yapılmıştır.)

Karabacak, E. (1992). *"Manisa İl Halk Kütüphanesi'ndeki Satır arası Kur'an Tercümesi (Giriş Metin Dizin)"*, I-III, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi (Çalışma, Manisa İl Halk Kütüphanesinde 931 numarada kataloglanan nüsha üzerine yapılmış olup "Giriş", "Metin" ve "Dizin" bölümlerinden oluşmaktadır. Dizin bölümünde kelimeler Arapça Farsça ve Türkçe olarak ayrılmıştır. Eserin istinsah tarihi belli olmamakla beraber çalışma neticesinde XV. yüzyıla ait olduğu tahmin edilmiştir. Söz konusu eser satır arası bir tercüme olmasına rağmen sıkça tefsirlere rastlanmıştır. Ayrıca Kur'an'ın Türkçe tercümelerinin kısa geçmişi, tercüme çeşitleri, Türkçe tercüme ve tefsirler hakkındaki mevcut ve devam eden araştırmalar gibi konular da çalışmada ele alınmaktadır.)

Yılmaz, H. (1992). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Tercümesi (Metin-Gramer-Sözlük) 53b-105a"*, Cumhuriyet Ü., SBE, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışmada Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi'nde E.Y. 84/176 numarasıyla kataloglanmış eserin 1b-53a sayfaları arası incelenmiştir. Transkripsiyon, metnin orijinaline sadık kalınarak, Türkçenin söz dizimi kuralları dikkate alınmaksızın yapılmıştır. Transkripsiyonun altına ayetlerin günümüz Türkçesiyle meali eklenmiştir.)

Sağol, G. (1993). *"Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi, Giriş-Metin-Sözlük"*, Marmara Üniversitesi, (Doktora Tezi), İstanbul. (Üzerinde çalışılan satır arası Kur'an tercümesi, Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Cami 2 numarada kayıtlı bir yazmadır. Çalışmada, metnin istinsah tarihinin Rebiülahir 764 (1363) olduğu bildirilmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tercümelerin kısa tarihçesi ve türleri, Doğu Türkçesiyle yazılan nüshalarının tanıtımı, Türkçe tercüme ve tefsirler üzerinde yapılan çalışmaların listesi ve çalışmaya esas olan nüsha hakkında bilgiler vardır. İkinci bölüm olan "Metin"de 583 varaktan oluşan yazmanın Arapça sentaksına göre yapılan transkripsiyonu verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Arapça ile karşılaştırmalı olarak bir sözlük hazırlanmıştır.)

Eminoğlu, E. (1995). *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Tercümesi, (Gramer-Metin-Tertip-Sözlük), 171a-245b"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışma, "Gramer", "Metin", "Tertip" ve "Sözlük" bölümlerinden oluşmaktadır. Sivas Kongre ve Etnografya Müzesinde E.Y. 84/176 numara ile kayıtlı eserin 105b-170b sayfaları arası incelenmiştir.)

Sağol G. (1997). *"Kur'an'ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerinde Yapılan Çalışmalar"* Türklük Araştırmaları Dergisi, 8. (Makalede, Kur'an-ı Kerim'in tercüme ve tefsirleri üzerinde yapılan çalışmaların, inceleme ve araştırmaların kronolojik bir sıra ile bibliyografyası verilmiştir.)

Alper, M. (1998). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi (315-390)"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas. (Çalışma, "Gramer", "Metin", "Tertip" ve "Sözlük" bölümlerinden oluşmaktadır. Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi E. Y. 84/176 numarada kayıtlı eserin 315a-388a sayfaları incelenmiştir. Transkripsiyon, metnin orijinal tercümesinin karşısına, sözcüklerin aslı bozulmadan, Türkçenin söz dizimi kurallarına uygun olacak şekilde yapılmıştır.)

Mahmudov, K. (2000). *"Türkiye Tefsir (XII-XIII asr)"*, Taşkent Devlet Şarkinaslik İnstituti, Taşkent. (Bu çalışmada, Orta Asya Kur'an tefsiri adı verilen el yazmasının dil

özellikleri incelenmiştir. Tefsirin dilinin Özbek diliyle ilişkisine özellikle vurgu yapılmıştır. Araştırmanın nüshanın tıpkıbasımı sunulmuştur.)

Küçük M. (2001). *"Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi (İnceleme-Metin- Dizin)"*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. (Çalışmaya esas olan Kur'an tercümesinin yazıldığı tarih, ketebe kaydına göre M.1401 yılıdır. Buna kayda göre eser Eski Anadolu Türkçesi devrine ait bilinen ilk satır arası Kur'an tercümesi olup 652 varaktan oluşmaktadır. Çalışma "İnceleme", "Metin", "Dizin" ve "Özel Adlar Dizini" olmak üzere beş bölüm hâlinde yapılmıştır.)

Taş, İ. (2001). *"Çağatayca Kur'an Tefsiri 21a-41b (Giriş-Metin-Dizin)"*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışma "Giriş", "Metin" ve "Dizin" olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Girişte, Türkçe tercümeler, tercüme türleri, Eski Anadolu Türkçesi ve Doğu Türkçesinde yapılmış tercüme ve tefsir nüshaları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın konusu olan Çağatayca Kur'an Tefsiri'nin tanımı, yazarı ve yazıldığı yer hakkında bilgiler verilmiştir. Metin bölümü, Şeybanlılar dönemine ait 1543-1544 tarihli Topkapı nüshasının Hac ve Enbiya sûrelerinin transkripsiyonunu içermektedir. Dizin bölümünde, metinde geçen sözcüklerin dizini sunularak, alıntı yapılan sözcüklerin dilleri belirtilmiş ve deyimlerin anlamları açıklanmıştır.)

Ata, A. (2003). *"İlk Türkçe Kur'an Tercümesi"*, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu, Mustafa Canpolat Armağanı, (Yayımlayanlar: Aysu Ata – Mehmet Ölmez), Sanat Kitabevi, s. 41-55, Ankara. (Rylands Nüshasının Türk dili tarihindeki rolü ve önemi üzerinde duran bu çalışma, Türkçe ilk Kur'an tercümelerine ilişkin bilgiler sunarak başlamaktadır. Daha sonra, Rylands Nüshasının tarihini belirleme konusunda öne sürülen fikirler incelenmektedir. Kısa bir değerlendirme yapıldıktan sonra, Rylands Nüshasındaki özellikler vurgulanarak Türkçe ilk Kur'an tercümesinin Rylands Nüshası olduğu belirtilmiştir.)

Ata, A. (2004). *"Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası)"*, TDK Yayınları, Ankara. (Çalışma, "Giriş", "Metin", "Notlar" ve "Dizin" olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Birçok araştırmacı, incelemeye konu olan Rylands Nüshasının, Mansur bin Nuh'un buyruğuyla Maverâünnehir'de toplanan heyetin içerisinde yer alan bir Türk âlimi tarafından yapılan en eski Türkçe tercüme olduğunu kabul etmektedir. Prof. Dr. Aysun Ata çalışmasında bu görüşlere yer verdikten sonra söz konusu tercümenin başında yer alan açıklamalara ve dil özelliklerinin İspicablı bir Türk tarafından yazıldığını ortaya koyan niteliklerine dayanarak bunların yalnızca bir iddia olmadığını vurgulanmıştır. Çalışmada eserin dil malzemesi yönüyle önemini ortaya koyan özellikler belirtilmiştir. Tespit edilen kelimeler,

Rylands Nüshası ile Uygur ve Karahanlı dönemi eserlerinin söz varlığı ile dil özellikleri noktalarında benzerliklerini ortaya koyacak niteliktedir. Söz konusu tercümenin hem Uygur Türkçesi hem de Kutadgu Bilig ve Divânu Lügati't-Türk ile birçok müşterek kelime barındırdığı ortaya konulmuştur. Yazar incelemiş olduğu nüshanın dilinin Karahanlı Türkçesi olduğu görüşündedir.)

Ata, A. (2004b), *"Rylands Nüshası Kur'an Çevirisi ve Farsça Çevirinin Önemi"*, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı I, Türk Dil Kurumu Yayınları: 855/I, s. 221-230, Ankara. (Ata, Rylands nüshasını incelediği makalesinde, Türkçe Kur'an çevirisinin Farsça ile olan ilişkisini vurgulayarak, çevirinin Türk dilinin zenginliğini yansıttığını belirtmiştir. Ata, çevirinin Farsça ve Arapça metinlerden bağımsız olarak yapıldığına dair Eckmann'ın iddiasının bir yanığı olduğunu açıklamıştır.)

Alnaqeeb, D. (2004). *"Batı Türkçesi Dönemine Ait Kur'an Tercümelerinde İsim"*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya. (Bu çalışma, "Giriş" ve sekiz ana bölümden oluşmaktadır. Girişte, Doğu ve Batı Türkçesiyle yazılmış Kur'an tercümeleri hakkında bilgi verilmiş ve bu döneme ait çalışmalardan bahsedilmiştir. Birinci bölümde, Eski Anadolu Türkçesi ve eserin içeriğiyle karşılaştırmalı bir ses bilgisi sunulmuştur. İkinci bölümde, Batı Türkçesi Kur'an tercümelerinde isim çekim ekleri, iyelik ve hâl ekleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde, fiilden isim ve isimden isim yapan yapım ekleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, Batı Türkçesi Kur'an tercümeleri, sıfat yapılarına göre değerlendirilmiştir. Beşinci bölümde, sayılar konusu incelenmiştir. Altıncı ve yedinci bölümlerde ise zamirler ve zarflar üzerinde durulmuştur. Son olarak sekizinci bölümde edatlar incelenmiştir. Bu tezde, daha önce doktora düzeyinde yapılmış üç adet Eski Anadolu Türkçesi tezi, ilk defa isim bakımından ele alınmıştır.)

Güvenç, L. (2004). *"Harezmi Türkçesinde İsim"*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri. (Bu araştırmada, Harezmi Türkçesi metinlerinden olan Nehcü'l-Feradis, Kısas-ı Enbiya, Mukaddime-i Edeb, Mucinü'l-Mürid, Satır Arası Kur'an Tercümesi, Hüsrev ü Şirin ve Muhabbetname adlı eserlerden yararlanılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde, dönemin tarihî ve dilsel bağlamı hakkında detaylı bilgiler sunulmuş, ayrıca kaynak metinlerin tanıtımı yapılmıştır. Ardından, dönemin eserlerinden elde edilen isimlerin yapım ve çekim özellikleri incelenmiştir. İsimler; basit, türemiş ve birleşik olmak üzere üç kategoride ele alınmıştır. Türemiş isimler başlığı altında, isim yapan eklerin Eski Türkçeden günümüze kadar geçirdiği fonetik ve morfolojik değişimler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Çekim bölümünde ise, isim çekim eklerinin Harezmi Türkçesindeki kullanımları, biçim ve fonksiyon açısından

Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Çalışmanın sonunda, eklerin diziniyle birlikte kaynakça verilmiştir.)

Kök, A. (2004a). *"Türkçe İlk Kur'an Tercümelerinde Metonimli Kullanımlar Üzerine"*, Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu, 4-7 (Mayıs), s. 1-12, Ankara. (Bu bildiride, Türkçede yapılan ilk Kur'an tercümelerinde geçen Kur'an, peygamber gibi özel adlara dikkat çekilmiştir.)

Kök, A. (2004b). *"Karahanlı Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73, 1v/235v/2)"*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara. (Çalışmada, Şirazlı Muhammed b. Hacı Devletşah tarafından H. 734/M.1333-1334'te çoğaltılan Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Numara 73'te kataloglanmış tefsirsiz metin incelenmiştir. Çevirinin dili, Karahanlı Türkçesi olmakla beraber Harezmi Türkçesi ile yazılmış kısımlar da mevcuttur. Tez, "Giriş", "Metin", "Türkçe Dizin", "Kaynaklar", "Türkçe ve İngilizce Özet" bölümlerinden oluşmaktadır. Tezin giriş bölümünde Kur'an Tercümeleri ve çeşitlerine değinilmiş, eser üzerinde yapılan çalışmalar aktarılmıştır. Metin bölümünde TİEM 73'ün 1v-235v/2 kısmının transkripsiyonu yapılmıştır. Türkçe Dizin başlığında ise metnin gramatikal dizini sunulmuştur.)

Ünlü, S. (2004). *"Karahanlı Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73, 235v/3-450/7)"*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara. (Tezde, Şirazlı Muhammed b. Hacı Devletşah tarafından H.734/M.1333-1334'te istinsah edilmiş olan Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Numara 73'te saklı Karahanlı Türkçesi satır arası Kur'an tercümesi incelenmektedir. Çalışma, "Giriş", "Metin", "Türkçe Dizin", "Kaynaklar", "Türkçe ve İngilizce Özet" bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Kur'an tercümeleri, eserin tavsifi, dili ve çeviri işaretlerini ele alınmış, metin bölümünde, TİEM 235v/3-450r/7 kısmının transkripsiyonu yapılmıştır. Metinde seyrek geçen veya bu metinde ilk kez karşılaşılan sözcük ve ibareler dipnotlar aracılığıyla açıklanmış. Türkçe dizin bölümünde, Türkçe metnin gramatikal dizini sunulmuştur. Özel adlar ve Arapça ibareler de Türkçe dizin içerisinde yer almaktadır.)

Eskivar, İ. B. (2005). *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Tercümesi (Gramer-Metin-Tertip-Sözlük 388b-458a)"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas. (Çalışmada, Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi E.Y. 84/176 numarada kayıtlı eserin, 388b-458a arasındaki sayfaları incelenmiştir.)

Güneş, İ. (2005). *"Mecma'ul-Envar, Ravzatu'l-Envar ve Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi'ne Göre Eski Anadolu Türkçesinde Yapım*

Ekleri ve Fonksiyonları", Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde. (Eski Anadolu Türkçesi devrine ait üç temel eserden esinlenerek, bu özel döneme ilişkin 89 yapım ekinin detaylı bir incelemesi gerçekleştirilen tez kapsamında, "Mecma'ul-Envâr, Ravzatu'l-Envâr" adlı Yüksek Lisans tezleri ile "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi" adlı doktora tezi esas alınmıştır. Yapım eklerinin kullanıldığı kelimeler tespit edilerek kaydedilmiştir. Tespit edilen bu ekler, farklı kategorilere ayrılmış ve daha sonra detaylı bir şekilde incelenmiştir. Yapım ekleri, isimden isim, fiilden isim, isimden fiil ve fiilden fiil olmak üzere dört ana bölüm hâlinde sunulmuştur. İsimden isim yapım ekleri başlığında 33 adet, fiilden isim yapım ekleri başlığında 23 adet, isimden fiil yapım ekleri başlığında 17 adet, fiilden fiil yapım ekleri başlığında ise 16 adet ek incelenmiştir. Bu eklerin ünlü uyumlarına uyup uymadığı, işlevleri ve kökenleri üzerinde detaylı araştırmalar yapılmıştır.)

Kütükçü, M. (2005). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi (Gramer – Metin – Tertip – Sözlük)"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi'nde E.Y. 84/176 numarası ile kataloglanmış eserin, 535b-616b arasındaki sayfaları incelenmiştir.)

Sağol, G. (2005), *"Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Çevirilerinde Esma-i Hüsnâ"*, Türk Dilleri Araştırmaları, 15, s. 185-211. (Bu çalışmada; Allah'ın isim ve sıfatlarını içeren "Esmâ-i Hüsnâ", Doğu tercümelerinden olan Hekimoğlu Nüshası ile Batı tercümelerinden olan TİEM 40 Nüshası bağlamında incelenmiş; günümüz Türkçe karşılıklarıyla beraber sunulmuştur.)

Boeschoten, H. (2006). *"Translations of the Koran: Sources for the History of Written Turkic in a Multilingual Setting"*, Turkic-Iranian Contact Areas Historical and Linguistic Aspects (Ed. Lars Johanson and Christiane Bulut), Turkologica 62, Harrassowitz Verlag: Wiesbaden, pp. 69-89. (Bu makalede, Türkçe Kur'an tercümelerinin birbiriyle olan ilişkisi, Harezmi Türkçesinde yazılmış Nehcü'l-Ferâdis ile Kur'an tercümelerinden olan Hekimoğlu Nüshası ve Çağatay Türkçesinde yazılmış Kur'an tefsiri ile Türk İslam Eserleri Müzesi'nde 40 numara ile kayıtlı Anadolu sahasına ait satır arası Kur'an tercümesi, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde korunan Anadolu sahasına ait satır arası tercümeler ile Cevâhirü'l-Asdâf metinleri üzerinden örneklerle incelenmiştir. Bu metinler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durularak, Türkçe Kur'an tercümelerinin tarihî, kültürel ve dilbilgisi bağlamı açıklığa kavuşturulmaktadır. Bu analiz, Türkçe Kur'an tercümelerinin evrimini ve çeşitliliğini anlamak için önemli bir katkı sağlamaktadır.)

Küpelı, H. (2006). *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar-arası Bir Kur'an Tercümesi (464a-535b)"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi E.Y. 84/176 numara ile kataloglanmış eserin, 464a-535b arasındaki sayfaları incelenmiştir. Bu bölüm Zümer sûresi ile başlayarak Necm sûresinde sona ermektedir.)

Uyansoy, A, H. (2006). *"Karışık Dilli Kur'an Çevirisi"*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümü'nde 3966 numarasıyla kataloglanan elyazmasının, 1a-37a yaprakları arasındaki metin, Kuran'ın karışık dilli bir çeviri ve şerhidir. Bu eser, Harezmi Türkçesi olarak bilinen dille kaleme alınmış olup, Oğuz Türkçesi özelliklerini taşımaktadır. Tercümede bazı yazım hataları bulunmakta ve istinsah edilirken aralarda yazılmayıp eksik kalan kısımlar yer almaktadır. Yazmada herhangi bir ketebe kaydı mevcut değildir. Metin, Kuran-ı Kerim'in 26. cüzünden (Hucûrat Sûresinden) başlamaktadır. Bu eksikler nedeniyle yazarı, müstensihî, yazılış veya istinsah yeri ile tarihi belirsizdir. Araştırmada, transkripsiyonu yapılan metin sunulduktan sonra gramatikal indeks hazırlanmıştır.)

Üşenmez, E. (2006). *"Türkçe İlk Kur'an Tercümesi ve Tercümedeki İslâmî Terimlerin Türkçe Karşılıkları Üzerine"* Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, S. 1, Bahar, s.89-99. (Bu makalede, İngiltere'nin Manchester şehrinde bulunan Rylands Kütüphanesi'nde kayıtlı ve "Rylands Nüshası" olarak bilinen Türkçe Kur'an tercümesi ele alınmıştır. Bu tercümedeki dinî terimler incelenmiş; bu terim ve ifadelerin Türkçe karşılıkları, açıklamalarıyla birlikte sunulmuştur.)

Ayhan, V. (2007). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi (Gramer – Metin– Sözlük) (245b – 320a)"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışmada, Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi'nde E.Y. 84/176 numara ile kayıtlı eserin 245b-320a sayfaları arası incelenmiştir. Nüsha, Yusuf sûresinin 1. ayetinden başlayıp, Meryem sûresinin 98. ayetinde son bulmaktadır. Transkripsiyon, metnin orijinal tercümesinin karşısına, sözcüklerin aslı bozulmadan, Türkçenin söz dizimi kurallarına uygun olacak şekilde yapılmıştır. Transkripsiyonun altına küçük yazı karakterleriyle ayetlerin günümüz Türkçesiyle meali eklenmiştir.)

Kök, A. (2007). *"Hakaniye Türkçesi Kur'an Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi"*, Türk Dünyası Araştırmaları, Vol. 171, s. 107-120. (Bu makale, Karahanlı Türkçesinden günümüze erişen ilk Türkçe Kur'an tercümelerinden olan TİEM 73, Orta Asya Kur'an Tefsiri ve Rylands Tercümesi'ndeki dil unsurları aracılığıyla ilk Türkçe Kur'an

tercümesini tespit etmeyi hedeflemiştir. Bu üç eser karşılaştırılarak aralarındaki benzerliklere vurgu yapılmıştır. Sonuç olarak, "TİEM 73 ve Rylands Nüshası'nın ortak bir kaynaktan veya asıl metinden yakın zamanlarda farklı coğrafyalarda çoğaltılmış olabileceği" kanaatine ulaşılmıştır.

Uygun, A. (2007). *"Karışık Dilli Bir Kur'an Çevirisi Yazmanın 144b-183a Yaprakları Üzerinde Dil İncelemesi"*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. (Bu çalışma, 1989-1990 yıllarında eser üzerinde çalışmış olan Prof. Dr. Nuri YÜCE'nin tanıttığı Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü no 3966'da kataloglanan nüshanın 144b-183a yaprakları üzerinde yapılan incelemeyi kapsamaktadır. Söz konusu tez, Kuran tercümelerinin tarihçesine dair "Giriş" bölümü, gramer incelemesi olan bir bölüm, metnin transkripsiyonunu içeren "Metin" bölümü; şahıs ve yer isimlerinden oluşan bir "Dizin" bölümü olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.)

Yılmaz, R. (2007). *"Karışık Dilli Kur'an Tercümesi: (Yaprak No: 183b-222a)"*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. (1989-1990 yıllarında, eser üzerine çalışmış olan Prof. Dr. Nuri YÜCE'nin tanıttığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü no 3966'da kataloglanmış eser çalışmanın temelini teşkil etmektedir. Söz konusu yazmanın 183b-222a varakları üzerinde çalışılmıştır. Üç ana bölümden oluşan tezin birinci bölümünde gramer incelemesi yapılmış, ikinci bölümünde metnin transkripsiyonu verilmiş, üçüncü bölümünde ise metinde geçen kelimelerin sözlüğü ve bir dizin sunulmuştur.)

Kök, A. (2008). *"Doğu Türkçesi İlk Kur'an Çevirilerinde Türölü Cehennemler Üzerine"*, VI. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri, (20-25 Ekim), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 2919- 2950. (Bu bildiride, Kur'an-ı Kerim'de geçen "cehennem" kavramıyla ilgili Arapça söz varlığının TİEM 73, Rylands, Hekimoğlu Nüshaları ve Orta Asya Kur'an tefsiri gibi kaynaklarda nasıl karşılandığı incelenmiştir.)

Üşenmez, E. (2008a), *"Doğu Türkçesi İle Yapılmış Bir Kur'an Tercümesinde Terim Karşılama Yolları"*, VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Türk Dil Kurumu Yayınları, 20-25 (Ekim), Ankara, s. 4477- 4490. (Bu bildiride, Kur'an tercümelerinin geçmişi ve diline değinildikten sonra, Arapça kelimelerin Türkçede terim oluşturma teknikleri Rylands Nüshası'ndan alınan örneklerle açıklanmıştır.)

Üşenmez, E. (2008b). *"Türkçe İlk Kur'an Tercümesi ve Tercümedeki "-mak/-mek" Eki Hakkında"*, Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler e-Dergisi, Sayı 14, s. 62-70. (Üşenmez, bu makalesinde, Rylands Nüshası'nda sıkça karşılaşılan -mak/-mek eki ve bu eklerle türetilen kelimelerin üzerinde durmuştur.)

Akçataş, A. (2009). "*Karahanlıca İlk Kur'an Tercümesi Sözlüğünün Söz Denzinde Bir Gezi*", Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol. 4/4 Summer, s. 12-29. (Akçataş, Rylands Nüshası'nın söz varlığını incelediği bu çalışmasında nüshada yer alan kelime dağarcığının Karahanlı Türkçesindeki yerine ve bu dönemdeki söz zenginlikleri üzerinde bazı değerlendirmeler yapmıştır.)

Kök, A. (2009). "*Türkçe İlk Kur'an Çevirilerinde Türlü Cennet'ler Üzerine*", Türk Dünyası Araştırmaları, S. 181, s. 181-212. (Bu çalışmada, Arapça kökenli "cennet" ve "cennetle ilişkilendirilen kavramların" Türkçede nasıl ifade edildiği, Doğu Türkçesi Kur'an tercümelerinden olan TİEM 73, Rylands, Hekimoğlu Nüshası ve Orta Asya Kur'an tefsiri ile Anadolu'daki erken dönem Kur'an tercümelerinden olan TİEM 40 ve Manisa Nüshaları kaynak alınarak incelenmiştir.)

Hamidullah, M. (2010). "*Kuran-ı Kerim'in Türkçe Yazma Tercümeleri*", Türkiyat Mecmuası, 14, 65-80. (Bu makalede, Arap ve Latin harfleri ile basılıp neşredilmiş olan yaklaşık kırk Türkçe Kur'an tercümesi ile yurtiçi ve yurtdışındaki kütüphanelerde bulunan çeşitli Kur'an tercümelerinin nüshaları hakkında kısaca bilgi verilmiştir.)

Küçük, M. (2010). "*Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait (M. 1401) Satır Arası İlk Kur'an Tercümesinde Yapı Bilgisi-Tercüme Tekniği-Söz Varlığı*", Türkoloji Dergisi, 17(1), 121-147. (Söz konusu makalede, M. 1401 tarihli satır arası Kur'an tercümesinin biçim özellikleri ele alınmıştır. Çalışmada, yapım ve çekim eklerinin işlevleri ve çeşitli kullanımları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Makale aynı zamanda satır arası Kur'an tercümesinin tercüme tekniği ve kelime dağarcığı üzerinde de durmaktadır.)

Toker, M. (2010). "*Abdullah B. Mahmûd Es-Selânikî'nin Satır Altı Kur'an Tercümesi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Tıpkıbasım)*", Palet Yayınları, Konya. (Konya'daki Fahrettin Önder'in kişisel kütüphanesinde bulunan nüsha ile Türk-İslam Eserleri Müzesi'nde 40 numarada kataloglanmış nüsha arasında Yusuf Sûresi'nin sonu ve Ra'd Sûresi'nin başı karşılaştırılmıştır. Bu mukayese sonucunda, Yusuf Sûresi'nin son ayetinden sonra çevirilerin Ra'd Sûresi'nin başlangıcında neredeyse aynı kelimeler ve ifadelerle devam ettiği belirlenmiştir. Bu benzerlik, İbrahim Sûresi'nde devam ederken, Hicr Sûresi'nin 13. ayetinde yeniden farklılaştığı tespit edilmiştir.

Üşenmez, E. (2010), "*Eski Kur'an Tercümelerinden Özbekistan Nüshası Üzerinde Dil İncelemesi; Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Ekler Dizini*", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul. (Bu tez, "Giriş", "İnceleme", "Metin", "Sözlük", "Ekler Dizini" ve "Tıpkıbasım" olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde,

Türkçedeki ilk Kur'an tercümeleri hakkında bilgiler verilerek tercümelerin tarihçesi anlatılmıştır. İnceleme bölümünde, metnin dilbilgisi özellikleri değerlendirilmiştir. Transkripsiyonu yapılmış metin bölümünden sonra, örnekli bir sözlük ve ekler dizini bulunmaktadır. Çalışmanın sonuna, eserin tıpkıbasımı eklenmiştir.)

Ata, A. (2011). *"Kur'an Tercümesi, Kısasü'l-Enbiya ve Nehcü'l-Feradis'i Ortaya Çıkaran Kaynaklar"*, Orhun Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl, (26-29 Mayıs), III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, C. I, s. 83-89, Ankara. (Bu bildiride, İslam dönemi Türk edebiyatının kökenlerine dair önemli eserlerden olan Kur'an Tercümesi, Kısasü'l-Enbiya ve Nehcü'l-Feradis gibi metinlerin kültürel ve tarihsel bağlamı derinlemesine irdelenmiştir. Bu eserlerin Türk edebiyatındaki yeri ve etkileri, detaylı bir karşılaştırmaya tabi tutularak ele alınmıştır. Ayrıca, bu eserler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların yanı sıra, dönemin sosyal, kültürel ve dini atmosferinin bu eserlerin şekillenmesindeki rolüne de değinilmiştir.)

Usta, H. İ. (2011). *"Orta Asya Kur'an Tefsiri (Metin-Tıpkıbasım)"*, Poyraz Ofset Matbaacılık, Ankara. (Bu araştırmada, daha önce yapılmış tefsir çalışmaları değerlendirilerek, "Orta Asya Kur'an Tefsiri" metninin transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyondan sonra orijinal metnin tıpkıbasımı sunulmuştur.)

Yakup, A. (2011). *"Kutadgu Bilig'den Satır Arası Kuran Çevirisine: Karahanlı Türkçesinin Sözcük Varlığının Art Zamanlı Yansımaları Üzerine Notlar"*, Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri, (26-27 Ekim), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 607-614. (Çalışmada, Karahanlı Türkçesinin kelime hazinesinin zaman içerisindeki değişimi incelenmiştir. Kutadgu Bilig'in erken dönem yerli ve alıntı sözcük kullanımı ile Karahanlı Türkçesinin geç döneminde yazılmış satır altı Kur'an tercümesi (Rylands Nüshası) ve A.K. Borovkov'un tefsirlerinden biri karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda XI. ve XIII. yüzyıllar arasındaki Karahanlı Türkçesi sözlüğünün evrimi araştırılmıştır. Özellikle Karahanlı Türkçesi ve Eski Uygurca metinlerin karşılaştırılması, dini terimlerin oluşturulmasındaki benzerlikler ve farklılıkları ortaya koymuştur.)

Ahundova, S. (2012). *"Eski Anadolu Türkçesi Alanında Yapılmış Olan Kur'an Tercümesi Cevāhiru'l Asdāf Üzerine Dil İncelemesi"*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul. (Çalışma "Önsöz", "Giriş", "Türkçe Kur'an tercümeleri üzerine", "Metin" ve "Sözlük" olmak üzere beş bölümden müteşekkildir. "Metin" kısmının tamamı, cümle örnekleriyle desteklenmiş bir sözlük formatında sunulmuştur. Ayrıca, metinde geçen belirli özel isimler için de özel bir isimler sözlüğü oluşturulmuştur.)

Topal, E. (2012), *"Karahanlı Türkçesi Kur'an Tercümesiyle Yeni Uygur Türkçesi Kur'an Tercümesinde Dini Söz Varlığı-Karşılaştırmalı İnceleme"*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara. (Çalışma, "Giriş", "İnceleme", "Metin" ve "Sonuç" bölümlerinden oluşmaktadır. Girişte, Kur'an tercümelerinden TİEM 73 Nüshası ve Yeni Uygur Türkçesiyle kaleme alınan tercümelerin mukayesesi üzerinden bilgi verilmiştir. İnceleme bölümünde, dinî terimler incelenerek terimlerin Uygurca ve Karahanlıca karşılıkları verilmiştir. Metin bölümünde, Uygurca Kur'an tercümesi sunulmuştur. Sonuçta, Karahanlı ve Yeni Uygur Kur'an tercümelerindeki dinî terimlerin istatistiksel analizi yapılmıştır.)

Ünlü, S. (2012a). *"Doğu ve Batı Türkçesi Kur'an Tercümeleri Sözlüğü"*, Eğitim Yayınevi, Konya. (Doğu Türkçesi Kur'an tercümelerinden olan TİEM 73, Rylands ve Hekimoğlu Nüshası ile Orta Asya Kur'an Tefsiri, ayrıca Batı Türkçesi Kur'an tercümelerinden olan Bursa, Manisa ve TİEM 40 nüshalarının kelime dağarcığına dayanarak hazırlanan sözlük araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.)

Ünlü, S. (2012b). *"Harezmi Altınordu Türkçesi Sözlüğü"*, Eğitim Yayınevi, Konya. (Bahse konu sözlükte Harezmi Türkçesi satır altı Kur'an tercümelerinden olan Hekimoğlu Nüshası ve Cevahirü'l-Asdâf'ın söz varlığı yer almaktadır.)

Ünlü, S. (2012c). *"Karahanlı Türkçesi Sözlüğü"*, Eğitim Yayınevi, Konya. (Bahse konu sözlükte TİEM 73 ve Rylands Nüshalarının söz varlığı yer almaktadır.)

Akcan, B. (2013). *"Eski Anadolu Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (Giriş-Metin-Dizin)"*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde. (Araştırmaya konu olan metnin yazarı veya istinsah tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca söz konusu eserin başı ve sonu eksiktir. Tez "Giriş", "Metin", "Türkçe Dizin" ve "Kaynakça" olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.)

Alzubaidy, A. (2013). *"Doğu Türkçesi Kur'an Tercümelerinden Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Nüshası No.2'de Kayıtlı Kur'an Tercümesinin Arapça Dizisine Göre Türkçe Analitle Dizini ve Konkordansı"*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya. (Çalışma, Harezmi Türkçesiyle yazılan satır arası Kur'an tercümesinin Arapça-Türkçe konkordans dizini olup Hekimoğlu Nüshası'ndaki Arapça kavramların Türkçe karşılıklarını karşılaştırmalı olarak incelemeye olanak sağlayan bir araştırmadır.)

Bläsing, U. (2013). *"Adina'sız Bir Adina Ertesi, Satır Arası Kur'an Tercümelerine Dair Yeni Malumat"*, Türk Dilleri Araştırmaları, S. 23, s. 5-28. (Türkçede "hafta" ve "gün" sistemine ilişkin bazı notları içeren bu makalede, "cuma" ve "cumartesi" sözcüklerinin Türkçedeki ilk

Kur'an tercümelerindeki kullanımı olan "adina" ve "adina ertesi" kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.)

Aljuboori, O. (2014). *"Batı Türkçesi Dönemine Ait Kuran Tercümelerinde Fiil"*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya. (Bu çalışma, "Giriş" ve yedi ana bölümden oluşmaktadır. Girişte, Doğu ve Batı Türkçesiyle yazılmış Kur'an Tercümeleri incelenmiş ve bu döneme ait çalışmalardan bahsedilmiştir. Birinci bölümde, Eski Anadolu Türkçesi ve eserin içeriği ele alınmıştır. İkinci bölümde, Batı Türkçesi Kur'an tercümelerindeki kök fiiller sınıflandırılmıştır. Üçüncü bölümde, yapım eklerinin morfolojisi ve isimden fiil yapım ekleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde, birleşik fiillerin yapıları örneklerle sunulmuştur. Beşinci bölümde, çekim morfolojisi ve zaman ile şahıs çekim ekleri üzerinde durulmuştur. Altıncı ve yedinci bölümlerde ise sıfat fiiller ve zarf fiiller üzerinde durulmuş ve tezin sonuçları özetlenmiştir.)

Çetin, E. (2014). *"Türkçe İlk Kur'an Tercümesinin Grameri"*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri. (Bu tezde, Ryland Nüshasının ayrıntılı dil incelemesi yapılmıştır.)

Gül, A. (2014). *"British Library OR 9515'teki Türkçe Kur'an Tercümesi (Giriş-Metin-Notlar-Dizin)"*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. (British Library'de OR 9515 numarası ile kaydedilmiş ve yazılma tarihi belirsiz olan Arapça-Farsça-Türkçe satır arası Kur'an tercümesini ele alan bu tez çalışması, "Giriş", "Metin", "Notlar" ve "Dizin" bölümlerinden oluşmaktadır. Tezde, Türkçe tercüme temel alınmıştır. "Giriş" kısmında, Türkçe Kur'an tercümelerine genel bir bakıştan sonra incelenen nüshanın özellikleri vurgulanmıştır. "Metin" bölümünde, varak, satır, sûre ve ayet numaralarıyla birlikte Türkçe tercümenin Latin harflerine çevirisi sunulmuştur. "Notlar" kısmında, Türkçe tercümede dikkat çeken dil özelliklerine dair açıklamalar yer almaktadır. "Dizin" kısmı ise Türkçe, Arapça ve Farsça bölümler için ayrı ayrı düzenlenmiştir. Her kelimenin Arapça ve Farsça karşılıklarının yanı sıra örnek cümlelerin de verildiği, eklerin sınıflandırıldığı detaylı Türkçe dizinin yanı sıra, daha kısa Arapça ve Farsça dizinler mevcuttur. İncelenen metin, Türkçenin tarihsel açıdan önemli veriler içeren bazı özelliklerini taşımaktadır. Bu karışık dilli tercümenin yazımında özellikle damak n'sinin çeşitliliği dikkat çekmektedir.)

Kaya, H. (2014). *"Doğu Sahasında Yazılan Hekimoğlu Satır Altı Kuran Tercümesi'nde Kelime Yapımı"*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya. (Bu çalışmada, Doğu Türkçesi satır arası Kur'an tercümelerinden Hekimoğlu Nüshası'nın kelime yapısı bağlamında detaylı bir analizi sunulmuştur.)

Küçük, M. (2014). *"Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi"*, TDK Yay., Ankara. (Küçük, ketebe kaydına göre M. 1401 tarihinde çoğaltıldığı anlaşılan satır arası Kur'an tercümesinin biçim özelliklerini 2010 yılında yazdığı bir makale ile ele aldıktan sonra söz konusu eser üzerinde bu çalışmayı yapmıştır. Çalışma "Giriş", "İnceleme", "Metin", "Dizin" ve "Özel Adlar Dizini" olmak üzere beş bölümden mürekkeptir. Toplam 652 varak olan eserin, her sayfasında 7 satır bulunmaktadır.)

Sökmen, İ. (2014). *"Kur'an'da Geçen Zevc ve İmrae Kelimeleri Üzerine"*, Dil Araştırmaları, S. 15, s. 121-159. (Bu çalışmada, Doğu Türkçesi Kur'an tercümelerinden olan TİEM 73, Hekimoğlu ve Anadolu'daki erken dönem Kur'an tercümelerinden olan TİEM 40 nüshalarında Arapça "zevc" ve "imrae" olarak bilinen "kadın" ve "eş" anlamlarındaki kelimelerin taşıdığı farklılıklar ve söz konusu nüshalardaki karşılıkları incelenmiştir.)

Akar, G. (2015). *"Karahanlı Türkçesiyle Yazılmış Kur'an Tercümesi (TİEM 73) Üzerine Bir Dil İncelemesi"*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri. (Çalışmada, Türk İslam Eserleri Müzesi'nde 73 numarada bulunan satır arası Türkçe Kur'an tercümesinin ayrıntılı bir dil incelemesi yapılmıştır.)

Işıkcı, Y. B. (2015). *"Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi 1a - 216b (Giriş - Metin - Sözlük - Tıpkıbasım)"*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışma, Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan 26786 numarası ile kataloglanmış satır arası Kur'an tercümesinin 1a-216b sayfalarının Latin alfabesine dönüştürülmesi, ses ve biçim özelliklerinin analizi, sözlüğün oluşturulması ve tıpkıbasımının hazırlanmasını içermektedir.)

Yılmaz, B. I. (2015). *"Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi 1a-216b: Giriş- Metin-Sözlük-Tıpkıbasım"*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu inceleme, Raşit Efendi Kütüphanesi'nde 26786 numarasıyla kataloglanan satır arası Kur'an tercümesinin 1a-216b sayfaları arasının transkripsiyonu, ses ve şekil özelliklerinin analiz edilmesi, sözlüğünün hazırlanması ve tıpkıbasımının oluşturulması üzerine odaklanmaktadır. Çalışma, öncelikle metnin latin alfabesine aktarımını içermekte olup ardından kelimeler ve kelime grupları bilgisayar ortamında kataloglanmıştır. Bu kataloglamadan yola çıkarak, sözlük ve giriş bölümleri oluşturulmuştur. Eserin tıpkıbasım bölümü de çalışmanın sonuna eklenmiştir.)

Yılmaz, H. R. (2015). *"Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi 216b-435b (Giriş-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)"*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu araştırma, Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki 26786

numarasıyla saklanan satır arası Kur'an tercümesinin 216b-435b arasındaki sayfalarının Latin alfabesine aktarılmasıyla, ses ve biçim özelliklerinin detaylı bir şekilde incelenmesi, sözlüğünün oluşturulması ve tıpkıbasımının hazırlanmasından oluşmaktadır. Araştırma yapılırken öncelikle metin Latin alfabesine aktarılmış ve ardından sözcükler ve sözcük grupları bilgisayar ortamında kategorilendirilmiştir. Eserin sonuna tıpkıbasım eklenmiştir.)

Kök, A.; Ünlü, S. (2016). *"Türkçe İlk Kur'an Çevirilerinin Tanıklığında Toponomi"*, TÜRKÜL Uluslararası Dil Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, S. 7, s. 42-103. (Bu makalede, Kur'an-ı Kerim'de geçen bazı yer isimleri, Doğu sahasına ait TİEM 73 ve Hekimoğlu nüshaları ile Batı sahasına ait Manisa ve TİEM 40 nüshalarındaki tercümelerin, karşılaştırmalı olarak incelenmesi neticesinde ortaya konulmuştur.)

Nalbant, M. V.; Demirel, E. (2016). *"Nehcü'l-Feradis'teki ayet Tercümeleri ve Bunların Harezmi Türkçesi Kur'an Tercümeleriyle Karşılaştırılması Üzerine"*, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt 12, S. 2, s. 131-173. (Bu bildiride, Nehcü'l-Ferâdis'te yer alan ayetler ile Harezmi Türkçesi ile yazılan satır altı Kur'an tercümesi ve Karışık Dilli Kur'an tefsiri mukayese edilmiş; sonuç olarak Harezmi Türkçesi ile yazılan Kur'an tercümesindeki ayet ve sûre tercümelerinin Nehcü'l-Feradis'e yakın olduğu anlaşılmıştır.)

Solmaz, A. (2016). *"Tokat Müzesinde Sergilenen Bir Satır Arası Kur'an-ı Kerim Tercümesi"*, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 2(1), 439-450. (Bu makalede, üzerinde çalışılan Anadolu sahasına ait satır arası Kur'an tercümelerinin isimleri verilerek benzerlikleri vurgulanmıştır. Ayrıca, Tokat Müzesi'nde sergilenen, yazılış tarihi, müellifi ve müstensihisi bilinmeyen satır arası Kur'an tercümesinin özellikleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve benzer örneklerle karşılaştırılmıştır.)

Sökmen, İ. (2016). *"Satır Altı Türkçe Kuran Tercümelerinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı"*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara. (Bu tezde, ses köklerine göre sıralanmış kaynak metindeki sözcük dağılımı, madde başlıkları altında düzenlenerek, metin odaklı bir çalışma yapılmıştır. Kaynak metinde bulunan fiillerin isimlere göre belirgin etkisi göz önünde bulundurularak çalışma fiillerle sınırlı tutulmuş, yaklaşık 20 bin kelimelik fiillerden oluşan sözcük dağılımının tamamı incelenmiş ve hedef metinlerdeki karşılıkları belirlenerek analiz edilmiştir.)

Tuna, C. (2016). *"Berlin El Yazmaları Kütüphanesindeki Eski Anadolu Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (Giriş-Metin)"*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya. (Bu çalışmada, Kur'an tercümelerinin tarihine dair bazı bilgiler sunulmuş ve önceki

çalışmalar incelenmiştir. Söz konusu tez, Berlin Kütüphanesi'nde bulunan A. Fot 45 numaralı kitaptaki satır arası Kur'an tercümesinin Latin alfabesine aktarılmasından oluşmaktadır.)

Ünlü, S.; Durgunay, B. (2016), "*Tarihî Türk Dilinin Yabancı Kavramları Karşılama Yetkinliği: Ashâb Kavramının Türkçe İlk Kur'an Çevirilerindeki Karşılıkları*", TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S. 5 (4), s. 1490-1531. (Bu araştırmada, "ashâp" kavramı Türkçe ilk Kur'an tercümelerinde incelenmiş ve bu kavrama karşılık olarak kullanılan dil bilgisi verileri araştırılmıştır. Aynı zamanda, dil ödünçleme süreci Türkçe ilk Kur'an tercümeleri esas alınarak gösterilmiş ve Karahanlı, Harezmi ve Eski Anadolu Türkçesi devirlerine ait bu tercümelerde yapılan ödünçlemelerin hangi dilden, ne sıklıkla gerçekleştirildiği incelenmiştir.)

Ersoy, G. (2017). "*İran Asitan-i Kuds-i Razavî Kütüphanesi 1007 Numaralı Satır Altı Kur'an Çevirisi: I-X. Cüzler (İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin)*", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu çalışma, Asitan-i Kuds-i Razavî Kütüphanesi'nde bulunan ve Harezmi Türkçesinin özelliklerini taşıyan satır altı bir Kuran tercümesi esas alınarak hazırlanmıştır. Araştırma, tercümenin ilk on cüzünün şekil ve ses bilgisi açısından incelenmesini içermektedir. Sonuçlar, metnin bir özeti ile birlikte sunulmuştur. Ayrıca, metinde geçen kelimelerin bir dizini de çalışmada yer almaktadır.)

Kuyma, E. (2017). "*Eski Anadolu Türkçesi Kur'an Tercümelerinde İnançla İlgili Söz Varlığı İncelemesi*", Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. (Çalışmada, Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış satır arası Kur'an tercümelerinde inançla ilgili söz varlığını incelenmiştir. İki farklı tercüme kaynağı kullanılarak veriler derlenmiştir: Muhammed bin Hamza'ya ait XV. yüzyıl başlarında yapılan tercüme ile Anonim Satır Altı Kur'an Tercümesi. İnançla ilgili ifade tarzlarının döneme göre değişiminin araştırıldığı çalışmada, söz varlığı yapısal ve konu bazında sınıflandırılmış, tek sözcükten oluşanlar ile kelime grupları şeklindeki söz varlığı incelenmiştir. Basit ve türemiş sözcüklerin yanı sıra her kelime grubu değerlendirilmiştir. İkinci bölümde, tespit edilen söz varlığı konularına göre sınıflandırılmıştır. Son olarak, tespit edilen söz varlığının alfabetik dizini oluşturulmuştur.)

Şimşek, Y. (2017), "*Meşhed Nüshası Türkçe Kur'an Tercümesinin Söz Varlığı Üzerine Notlar*", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 42, s. 97-111. (Daha önce Şimşek tarafından ilim âlemine tanıtılan Meşhed Nüshası Kur'an tercümesinde gözlemlenen "awuçmak", "çıpuğ", "ımgurt-", "ilekle-", "kapğaklamak", "kömerlemiş" ve "yata-" kelimeleri bahsi geçen makalede detaylı bir şekilde incelenmiştir.)

Türe, E. K. Y. (2018). *"Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası Bir Kuran Tercümesi Üzerine Dil İncelemesi / Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük / 1b-63b"*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışmaya esas olan nüsha, Bursa Yazma Eserler Kütüphanesi Ulu Camii'de UC53 numarasıyla kataloglanmış nüshadır. H. X. / M. XVI. yüzyılda istinsah edildiği bilinse de müellifi belirsizdir. Yapılan incelemeler, eserin Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki Muhammed bin Hamza'ya ait Kuran tercümesinin bir nüshası olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın giriş bölümünde, Kuran tercümeleri üzerine yapılan çalışmalar özetlenmiş; ayrıca eser, TIEM40 numaralı nüsha ile mukayese edilerek tanımlanmıştır. İnceleme bölümünde, metnin ses ve şekil özellikleri belirlenmiş ve bu özellikler metinden alınan örneklerle detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ardından, metin transkripsiyonlu olarak sunulmuştur. Sözlük bölümünde, eserin sözlüğü dizin şeklinde düzenlenmiş ve ayrıca özel adlar için bir dizin oluşturulmuştur.)

Pamak, S. A. (2019). *"Eski Anadolu Türkçesinde Yazılmış Satır Arası Fatiha ve Bakara Sûresi Tercümelerinin Dil ve Şekil Özellikleri Açısından İncelenmesi"*, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışmada, Uniwersytet Wroclawski, Biblioteka Uniwersytecka, Wroclaw (Polonya) koleksiyonunda bulunan Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait bir Kur'an tercümesi, şekil, dil ve üslup yönlerinden incelenmiştir. Metin, 237. ayete kadar tercüme edilmiş olup 138-146 arasındaki sayfalarda yer alan ayetler eksiktir. Tercümenin müellifi ve tarihi hakkında kayıt bulunmamaktadır. Tez "Giriş", "İnceleme", "Metin" ve "Dizin"den oluşmaktadır.)

Akkaş, Z. (2020). *"Sırrı Giridi'nin 'Sırrı Kur'an' Adlı Tercüme Eserinin Giriş Bölümünün Transkripsiyonu ve İncelenmesi"*, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karabük. (Bu çalışmada, söz konusu tercümenin transkripsiyonu yapılarak metin üzerinde dilbilim, sözcükbilim, göstergebilim ve anlambilim konuları ele alınmış, eserin dildeki önemi ve kelime anlamları incelenmiştir. Ses ve harflerin dildeki rolü üzerinde durulmuş ve farklı görüşler değerlendirilmiştir.)

Elazhary, F. (2020). *"Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Dinî Ahlakî Eserlerde Arapça Dinî Kavramlar"*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu çalışma, Harezmi Türkçesiyle kaleme alınmış önemli eserlerden biri olan Kısâsü'l-Enbiyâ, Nehcü'l-Ferâdis, Satır Arası Kur'an Tercümesi, Mu'înü'l-Mürîd üzerinde yoğunlaşmıştır. Temel dinî kavramlar belirlenip sınıflandırılarak incelenmiş ve örneklerle açıklanmıştır. Ayrıca eserlerdeki Arapça orijinal yazım biçimleri ile Harezmi Türkçesindeki imla farklılıkları karşılaştırılmış, Harezmi Türkçesiyle yazılan dinî ahlak eserlerindeki Arapça dinî terimlerin analizi yapılmıştır.)

Akpınar, A. (2021) *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Bilinmeyen İki Ayrı Satır Altı Türkçe Kur'an Tercümesi"*, Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi, 5/3 (Aralık), 509-528. (*Üzerinde çalışma yaptığımız yazma eser bu makale ile araştırmacılara tanıtılmıştır.* Bu incelemede, AÜ EY 1059 ve 06 Mil Yz b 50 olmak üzere, üzerinde daha önce çalışılmayan iki Eski Anadolu Türkçesi Kur'an tercümesi tanıtılmış ve bu yazmalardaki kelime dağarcığı diğer tercümelerle karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu mukayese neticesinde Eski Anadolu Türkçesi Kur'an tercümelerinin kelime dağarcığı açısından iki ayrı gruba ayrıldığı belirlenmiştir. Tanıtımı yapılan iki tercümenin 1. grupta yer alan tercümelerle kelime dağarcığı bakımından örtüştüğü tespit edilmiştir. Ayrıca 1. ve 2. grupta yer alan Kur'an tercümelerinin Doğu Türkçesiyle yazılmış (Hekimoğlu, Özbekistan, Meşhed-1007) Kur'an tercümeleriyle karşılaştırılması neticesinde 2. grupta yer alan Kur'an tercümelerinin kelime dağarcığı bakımından Harezmi Türkçesiyle uyumlu olduğu ancak Bursa ve Önder nüshalarının uyumsuz olduğu belirlenmiştir. Bu durum 2. grupta yer alan Eski Anadolu Türkçesi Kur'an tercümelerinin Harezmi Türkçesiyle yazılmış bir ara tercümeden alıntılanıldığını düşündürürken Bursa ve Önder nüshalarının üçüncü bir ara nüshadan alıntılanmış olabileceği hipotezini göstermektedir.)

Cevheroğlu, M. D. (2021). *"Anonim Satır Altı Kur'an Tercümesi Grameri"* Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışmanın odak noktası, Fahrettin Önder'in kişisel kütüphanesinde bulunan ve 539 varaktan oluşan bir eserdir. Bu elyazması, H.941/M.1534-1535 yılında Cemâziye's-sânî ayında tamamlanmıştır. Giriş ve iki ana bölümden oluşan çalışmada, Kur'an-ı Kerim'in tercüme tarihi üzerine bilgiler sunulmuş, Doğu ve Batı Türkçesiyle Yazılmış Kur'an tercümeleri ayrımı yapılmıştır. Ayrıca giriş kısmında, üzerinde çalışılan Anonim Satır Altı Kur'an Tercümesi hakkında bilgiler aktarılmıştır. Birinci bölümde eserin ses bilgisi özellikleri, ikinci bölümde ise şekil bilgisi özellikleri metinden örneklerle incelenmiş ve Eski Anadolu Türkçesi ile ilişkilendirilmiştir.)

İlbaş, Ö. (2021). *"Karahanlı Türkçesi Kur'an Tercümelerinde Türkçe Dini Kavramlar"*, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu tez, Manchester Rylands nüshası ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 73 numarası ile kataloglanan nüshanın kelime hazinesi ile ilgili bir sınıflandırma çalışmasıdır. Tezin "Bulgular" bölümünde, çalışmaya kaynak olan Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinde yer alan Türkçe dini kavramlar, basit kelimeler, türemiş kelimeler ve kelime grupları sınıflandırılmıştır. Son bölüm olan "Tablolar" ile "Tartışma ve Sonuç" bölümlerinde Türkçe dini kavramların sayısal dökümleri verilmiştir.)

Karakaya, E. (2021). "*Çorum Müzesi'nde Kayıtlı Bir Satır Altı Kur'an Tercümesi 267v4-539v7 (Giriş – İnceleme – Metin - Analitik Dizin)*", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çorum Müzesi'nde 10172 numarası ile kataloglanmış Eski Anadolu Türkçesi ile yazılan satır altı Kur'an tercümesinin incelendiği tez, "Giriş", "Metin" ve "Dizin"den oluşmaktadır. Giriş bölümünde, çeviri çalışmalarının dilin gelişimi ve ifade gücü üzerindeki etkisi ele alınmış, ardından incelenen yazma tanıtılmıştır. İnceleme bölümünde, yazmanın imlası, ses ve biçim bilgisi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Metin kısmında, Latin alfabesine yapılan transkripsiyon sunulmuştur. Dizin bölümünde ise yazmanın kelime dağarcığına yer verilmiştir.)

Ulusoy, P. (2021). "*Çorum Müzesinde Kayıtlı Bir Satır Altı Kur'an Tercümesi, 2r1-267v3 (Giriş-İnceleme-Metin-Analitik Dizin)*", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışmaya esas eser, Çorum Müzesi'nde 10172 numarasıyla kataloglanmış olan eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış bir Kur'an tercümesidir. Bu nüshanın müstensihisi ve istinsah tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Toplamda 540 varak ve her bir sayfada 8 satır bulunmaktadır. Çalışma, "Giriş" ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, Kur'an tercümelerinin tarihine, çeşitlerine ve önemine değinilmiş, ayrıca üzerinde çalışılan nüsha hakkında bilgiler verilmiştir. İlk bölümde, eserin imla, ses ve şekil özellikleri incelenmiş ve metinden örnekler sunulmuştur. İkinci bölümde, Arap harfli metnin alfabe aktarımı yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise metnin kelimelerine anlam verilerek alfabetik dizin hazırlanıp; anlam farklılığı olan kelime grupları ve birleşik yapılar alt maddeler olarak sunulmuştur.)

Zan, İ. (2021). "*Manisa İl Halk Kütüphanesindeki 931 Numarada Kayıtlı Olan Eski Anadolu Türkçesine Ait Satır Arası Kur'an Tercümesinin Grameri*", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu çalışmada, öncelikle Kur'an tercümelerinin tarihi üzerine bazı bilgiler sunulmuş ve Doğu ve Batı Türkçesindeki çalışmalar tanıtılmıştır. Ardından ses bilgisi ve şekil bilgisi ele alınmış, metinden örnekler verilerek açıklanmıştır. Metin bölümünde çalışmaya esas olan Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait, Manisa İl Kütüphanesi'nde 931 numarada kataloglanan satır arası Kuran tercümesinin transkripsiyonu yapılmıştır.)

Bilgiç, P. (2022). "*Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesinde Fiillerin İstem Analizi*", Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Amasya. (Teze esas olan metin Murat Küçük tarafından daha önce Türkiye Türkçesine aktarılan Eski Anadolu Türkçesi devrine ait satır arası Kur'an tercümesidir.

Çalışmada, fiillerin istem potansiyelleri ve çerçeveleri incelenmiştir. Tek anlamlı ve çok anlamlı fiiller arasındaki farklar belirlenmiştir. İncelemede, mantıksal ve söz dizimsel istem düzeyleri üzerinde durulmuştur. İncelenen 354 fiil, isteme göre sınıflandırılmıştır. Söz dizimsel istem düzeyinde ise 15 farklı yapı tespit edilmiş ve bunların kullanım sıklıkları incelenmiştir.)

Cesaret, A. (2022). *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Bir Satır Arası Kur'an Tercümesi, Vatikan Kütüphanesi Vat.Ar.200 (İnceleme, Metin, Dizin)"*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın. (Çalışmaya esas olan eser, Vatikan Apostolik Kütüphanesi'nde Vat. Ar. 200 numarası ile kayıtlı olan tercümedir. Eski Anadolu Türkçesi devrine ait bir satır arası Kur'an tercümesi olan yazmanın, Hicrî 998 (Miladi 1589-1590) yılında İbrahim Bin El-Hâcî İlyas tarafından istinsah edildiği belirlenmiştir. Bu çalışma, "Giriş", "Metin" ve "Dizin" olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, satır arası Kur'an tercümeleri ve incelenen Kur'an tercümesi hakkında genel bilgiler verilmiş ve metnin dil özellikleri açıklanmıştır. Metin bölümünde ise tercüme metninin transkripsiyonu bulunmaktadır. Dizin bölümü, metinde geçen tüm kelimeleri kapsamakta olup bu kelimelerin kökenleri, kullanım sıklıkları ve metindeki anlamlarıyla birlikte verilmektedir.)

Çalışkan, M. A. (2022). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Altı Kur'an Tercümelerinde Edatlar"*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Hatay. (Bu çalışmada, Eski Anadolu Türkçesinde yazılmış üç farklı satır arası Kur'an tercümesindeki edatlar incelenmiştir. Araştırma, edatlar hakkında geniş kapsamlı bir araştırma ile başlamış, ardından Cevâhirül Asdâf, Manisa Kur'an Tercümesi ve Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi E.Y. 84/176 numarasında kataloglanmış nüshadaki edatlar tespit edilmiştir. Sonuçlar kısmında, nüshalar arasındaki benzerlikler, farklılıklar ve elde edilen veriler değerlendirilmiştir.)

Çolak E. (2022). *"Rso-49 Kur'an Tercümesi [1b-153a] (Giriş-Yazı, Çevrimli Metin-Dizin ve Eşdizimlilik Sözlüğü)"*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun. (Çalışmaya esas olan Kur'an Tercümesi, Belgrad Üniversitesi Svetozar Markovic Kütüphanesi'nde 001035188 numarasıyla kayıtlı olup Kâtib İsmâ'il tarafından H 1260/M 1844'te tamamlanmıştır. 309 varaktan oluşan metin derkenar şeklinde yazılmıştır. Eserin 1b-153a varakları arası temel alınarak noktalama işaretleri kullanılmak sûretiyle transkripsiyonu yapılmıştır. Varak numaraları, ayet tercümeleriyle dipnotlarda gösterilmiş, eşdizimlilik çalışması yapılmıştır. Girişte genel bilgiler verildikten sonra, ikinci bölümde tercüme esas metnin özellikleri anlatılmıştır. Üçüncü bölümde eşdizimlilik terimi ve ölçütlerin ele alındığı

çalışmanın dördüncü bölümünde transkripsiyon metni, beşinci bölümünde "Dizin ve Eşdizimlilik Sözlüğü", altıncı bölümünde "Sonuç" bulunmaktadır.)

Uygur, C. V. (2022). *"Rylands Satır Altı Kuran Tercümesi ile Kırgız ve Türkiye Türkçesi Kuran Tercümelerindeki Söz Varlığı ve Tercüme Yöntemi"*, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(4), 1321-1338. (Bu çalışmada, Rylands nüshası başta olmak üzere Çağatayca özellikleri gösteren eski Kuran tercümeleri ile günümüz Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesi tercümelerindeki kelimeler ve terimler karşılaştırılmıştır. Bu mukayese sonucunda, eski tercümelerden günümüze kadar gelen ifadeler ve kelimeler belirlenmiştir. Ardından, bu kelimelerin alındığı dil ve anlamları açıklanmış, Türkçenin dinî anlam ve kavramları hangi kelimeler, terimler ve ifadelerle karşıladığı analiz edilmiştir. Çalışmanın sonunda, istatistiksel verilere de yer verilmiş ve çeviri yöntemine dair tespitler sunulmuştur.)

Yıldız, S. (2022). *"Türkçe İlk Kur'an Tercümesinin Rylands Nüshasındaki Söz Varlığının Kavram Alanları"*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu tezde, Türk dilinin perspektifinden son derece önemli olan Aysu Ata'nın "Karahanlı Türkçesinde İlk Kur'an Tercümesi-Rylands Nüshası" başlıklı çalışması incelenmiştir. Söz konusu eserin kelime dağarcığıyla birlikte dönemin dilini, sosyal ve kültürel hayatını, yaşam tarzını yansıtan kavram alanı araştırılmıştır.)

Kıvrak, S. (2023). *"Eski Anadolu Türkçesinde Çeviri Yöntemi ile Din Dili Öğretimi: Satır Altı Kur'an Tercümesi Örneği (100b-150a)"*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu çalışmada, Konya Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi Yazmalar Koleksiyonu'nda 11681 numarası ile kataloglanmış Kur'an-ı Kerim tercümesinin 100b-150a varakları incelenmiştir. Bu kısım, Tevbe suresi 16. ayetinin başı ve çeşitli sûrelerin belirli ayetlerini içermektedir. Metin aktarma yöntemi kullanılarak Arapça okunuş eklenmiş, ardından Türkçe Kur'an meali ve Latin harflerine transkripsiyon yapılmıştır. Çalışmanın odak noktası, dönemde kullanılan ancak günümüzde kullanılmayan dinî kavram ve terimlerin Türkçe olanlarının belirlenmesidir. Türkçenin söz varlığı açısından önemli olan bu tespitler bir dizin şeklinde sunulmuştur.)

Kıvrak, T. K. (2023). *"Anadolu'da Kur'an Öğretim Yöntemleri: Satır Altı Kur'an Tercümesi Örneği (50b-100a)"*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışmanın kaynağı, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait Konya Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan 11681 numarası ile kataloglanmış Kur'an-ı Kerim tercümesinin 50b-100a varaklarını içeren anonim bir satır altı Kur'an çevirisidir. Satır arası Kur'an tercümelerinde kullanılan Türkçe sözcüklerin, Arapça

sözcüklerin karşılığına Arapça okunuşları ve mealleri eklenmiş, ardından metnin transkripsiyonu yapılmıştır. Çevirinin ardından, döneminde kullanılan ancak günümüzde kullanılmayan Türkçe dinî kavram ve terimlerin anlamları verilerek örnekler üzerinde inceleme yapılmıştır.)

Mousa, M. A. (2023). *"Kutadgu Bilig'deki Arapça Alıntılarının Kur'an Tercümesi ve Kutb'un Hüsrev ü Şirin ile Karşılaştırılması"*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Bu çalışmada, Kutadgu Bilig ve Rylands satır arası Kur'an Tercümesi (11. yüzyıl) ile Hüsrev ü Şirin (14. yüzyıl) metinleri incelenmiştir. Metinlerdeki Arapça unsurlar transkripsiyonlu metinler esas alınarak tespit edilmiştir. İncelenen eserlerin farklı zamanlara ve konulara ait olması nedeniyle Arapça unsurların sıklığı değişiklik göstermektedir. Tespit edilen Arapça kelimelerin Türkçe ve Arapça kökenleri belirlenmiş ve Arapça vezinleri incelenmiştir. Ortak ve farklı Arapça alıntı kelimeler ele alınmış, sıklıkları karşılaştırılmıştır.)

Üçler, Ö. (2023). *"Din Öğretiminde Ana Dilinden Yararlanma Örneği: Satır Altı Kur'an Tercümesi (389b-430a)"*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Çalışmaya esas olan, Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış Kur'an tercümesi, Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi Yazmalar Koleksiyonu'nda 11681 numarasıyla kataloglanmıştır. 389a-430b varaklarının incelendiği metin, Kehf Sûresi'nin 93. ayetinden başlayıp, Şuara Sûresi'nin 173. ayetinde son bulmaktadır. Çalışma, tercümedeki dinî terimlerin Türkçe karşılıklarını belirlemektedir. Metin, Arapça, Türkçe ve satır altı tercüme şeklinde sunulmuştur. Her satır görsellerle desteklenmiş ve tercümeler yapılmıştır. Çalışma, araştırmanın amacı, yöntemleri, bulguları ve sonuçlarıyla birlikte beş bölümden oluşmaktadır.)

BİRİNCİ BÖLÜM: İNCELEME

1. SES BİLGİSİ

Sesler boğumlanma biçimleri doğrultusunda ünlü ve ünsüz olarak iki başlıkta incelenmektedir. Her dilde muhakkak ünlü ve ünsüzler mevcuttur. Fakat bazı dillerde daha çok ünlü bazılarında ise daha az ünlü vardır. Bu durum dillerin hece yapılarına göre değişkenlik gösterir. Türkçe'de ünlüler çok, ünsüzler oldukça çeşitlidir (Özkan, 2006: 272).

1.1. ÜNLÜLER

Eski Anadolu Türkçesinde, dolayısıyla metnimizde a, e, ı, i, o, ö, u, ü olmak üzere 8 ünlü bulunmaktadır. Metin temel ünlüler açısından incelendiğinde, Eski Anadolu Türkçesinde ve Eski Türkçe'de, ön ses ile ilk hecede "i" ünlüsü yanı sıra kapalı "e" ünlüsünün varlığı da söz konusudur. Aynı ünlü Türkiye Türkçesi ağızlarında da mevcuttur. Ünlüler arasındaki bu farklar yazı dili ile kıyaslandığında, "i"li biçim daha yaygındır (Korkmaz, 2013: 138).

Türkçede aynı kelimenin hem "i" hem de "e" ile yazılmasından i/e sesi değişimi ile ilgili olarak; "i" ünlüsü dışında bir de kapalı "e" ünlüsünün varlığı tartışmalı olup kesin bir görüş birliği yoktur. Günümüzde "e" ile yazılan birçok kelimenin Eski Anadolu Türkçesi döneminde "i" ile yazımı söz konusudur. Bu yüzden E. R. Tenisev, Sir G. Clauson, N. A. Baskakov gibi bazı Türkologlar, Türk dilinde kapalı "e" ünlüsü dahil olmak üzere 9 aslî ünlünün varlığını kabul etmektedirler (Kocaoğlu, 2003: 268).

Osmanlı Türkçesinin yazıldığı arap alfabesinde kapalı "e" sesini gösteren herhangi bir işaretin mevcut olmaması, bu ünlünün varlığının tespitinin önündeki en büyük engellerden birisidir (Erdem, 2006: 114).

Metnimizde "e" vokali taşıyan birçok kelime "i" ile yazıldığından, ses birliği açısından "e" vokalinin de "i" biçiminde gösterilmesi tercih edilmiştir.

1.1.1. ÜNLÜ UYUMLARI

1.1.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Sözcüğün ilk hecesi kalın ünlü ise, sonrasındaki tüm heceler kalın ünlülerden, sözcüğün ilk hecesi ince ünlü ise sonrasındaki tüm heceler ise kalın ünlülerden oluşması kalınlık- incelik uyumunu ifade etmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde ünlülerin kalınlık-incelik uyumu oldukça net ve kuvvetli bir biçimde mevcuttur. Türkçe haricindeki alıntı kelimeler bu kuralın

istisnalarıdır. İncelediğimiz metinde kullanılan bazı eklerin kalınlık-incelik uyumunu bozduğu, bazı eklerin ise uyuma girdiği tespit edilmiştir.

1.1.1.1.1. +lık/+lik İsimden İsim Yapım Eki

İncelediğimiz metinde alıntı kelimelere gelen ekler, hem “+lık” eki olarak ünlüsü kalın şekilde hem de +lik olarak ince şekildedir.

miskīnlik (miskīn+lık) "tembellik, uyuşukluk" [64b-146].

zelīllik (zelīl+lik) "küçük ve aşağı görülme, aşağılanma, horlanma" [141a-124].

kaḥīllık (kaḥīl+lık) "yaşlılık, ihtiyarlık, erişkinlik"[412a-21].

Kimi zaman son hecesi ince ünlülü olan alıntı kelimelere bu ek eklendiğinde büyük ünlü uyumu bozulmaktadır:

baḥīllık (baḥīl+lık) "cimrilik" [501a-37].

melūllık (melūl+lık) "üzgünlük, bıkkınlık" [512a-54].

cāhillık (cāhil+lık) "cahillik, bilgisizlik" [510b-11].

1.1.1.1.2. İyelik Eki

Günümüz Türkçesinde büyük ünlü uyumuna girmeyen “+ki” eki inceldiğimiz metinde kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır.

altındağı (alt+ı+n+da+ğı) "altındaki" [419b-50].

uçmağdağı (uç+mağ+da+ğı) "cennetteki" [579b-1].

karnındağı (karn+ın+da+ğı) "karnındaki" [50b-36].

1.1.1.1.3. -(i)ken Zarf-Fiil Eki

Metinde bu ek yalnızca ince hâli ile kullanılmaktadır. Ek, kalın ünlülü kelimelere geldiğinde kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır:

varken (var-ken) "varken" [59a-101].

bakarken (bak-ar-ken) "bakarken" [64a-143].

tururken (tur-ur-ken) "dururken" [71a-191].

1.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Dudak uyumu olarak da isimlendirilen düzlük-yuvarlaklık uyumu düz ünlülerden sonra düz ünlülerin, yuvarlak ünlülerden sonra düz-geniş veya dar-yuvarlak ünlülerin gelmesi durumudur. Eski Türkçede günümüz Türkçesindeki kadar yaygın bir dudak uyumunun varlığından bahsedilemez (Türe, 2018: 34). Eski Anadolu Türkçesi, yuvarlaklaşmaya meyillidir. Sözcük tabanlarının özyapısal bir hüviyeti olarak görülen yuvarlaklaşma eklerde de

görülmektedir (Yılmaz, 2015: 10). Düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından metnimizde tam bir birliğin sağlandığı söylenemez:

oķınur (oķı-n-ur) "okunur" [359a-5].

oķuduk (oķu-duķ) "okuduk" [361b-32].

toğrı (toğrı) "doğru" [402b-30].

toğru (toğru) "doğru" [404a-43].

eyü (eyü) "iyi" [404a-44].

eyi (eyi) "iyi" [350a-12].

1.1.2. ÜNLÜ DEğİŞMELERİ

1.1.2.1. e -> i- değişmesi

Türkçe'de sözcük başında ve bazı sözcüklerin ilk hecesinde "e" sesinin "i" sesine, "i" sesinin "e" sesine dönüşme eğilimi vardır. Türkçe'nin başlangıcından beri bu iki eğilim düzensiz olarak gerçekleşmektedir. Yani aynı sözcüğün hem i'li hem e'li hâli mevcuttur (Üşenmez, 2010: 65).

yel > yil: "rüzgar".

yel [202b-22].

yil [256a-22].

er > ir: "erişmek, ulaşmak, erkek".

er [34b-130].

ir [25b-177].

1.1.2.2. Yuvarlaklaşma

İki ya da daha çok hecesi kelimelerin sonundaki "-G" ünsüzünün düşmesiyle yanındaki ünlünün yuvarlaklaŐtığı görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesi sıkça görülen yuvarlaklaşma konusunda metnimizde tam bir birlik söz konusu değildir.

şatu < satığ: "satma, alışveriş" [354a-37].

ķapu < ķapıę: "kapı" [257b-44].

ķatı < ķatıę: "çok" [307a-69].

aşşı < aŐşıę: "fayda" [305a-42].

diri < tiriğ: "diri, ölü olmayan, yaŐayan" [307a-66].

1.1.2.3. Düzleşme

Eski Anadolu Türkçesinde en belirgin ses olaylarından birisi olan yuvarlaklaşmanın karşısında genellikle “y, r, l, n” ünsüzlerinin etkisi ile o>a, u>ı, i seslerinde düzleşme olmaktadır. İncelemiş olduğumuz metinde bazı kelimelerde düzleşme görülmektedir:

anlar < onlar: "onlar" [32b-218].

kişiler için < kişiler için: "kişiler için" [31a-212].

Metinimizde bazı kelimelerin hem düz hem yuvarlak hâli mevcuttur:

gümiş < kümüş "gümüş" [164a-148].

gümüş < kümüş "gümüş" [521b-17].

arı < arığ "saf, temiz" [557a-4].

aru < arığ "saf, temiz" [274a-123].

1.1.2.4. Ünlü Türemesi

Sözcüklerin asıl hâlinde bulunmayan ünlü bir sesin türemesi anlamına gelen ünlü türemesine Arapçadan dilimize geçen tek heceli ve son hecesi çift ünsüz ile biten kelimelerde rastlamak mümkündür. İncelemiş olduğumuz metinde ünlü türemesinde birlik söz konusu değildir. Bahse konu alıntı kelimelerin kimi zaman orijinal hâli korunmuş kimi zaman ise ünlü türemesi oluşmuştur.

nefis < nefis "ego, benlik" [560b-16].

nefs < nefis "ego, benlik" [566b-14].

şabır < şabr "katlanmak, dayanmak" [551b-20].

şabr < şabr "katlanmak, dayanmak" [556a-10].

hayır < hayr "iyilik, güzellik" [29b-202].

hayr < hayr "iyilik, güzellik" [263a-30].

1.1.2.5. Ünlü Düşmesi

Eski Anadolu Türkçesinde sonunda ünsüz bulunmayan vurgusuz orta hece ünlüsü, kelime başındaki ünlülerin aksine düşme eğilimindedir. Türk dilinin hece yapısıyla alakalı olarak hece sayısının azalmasına sebep olan ünlü düşmesinin incelediğimiz metinde birçok örneği mevcuttur:

karnumda < karın+um+da "karnımda" [50b-35].

oğlı < oğul+ı "oğlu" [98b-157].

eydile < eyit-(i)l-e "söylene" [389b-64].

oynasunlar < oyun-a-sun+lar "oynasınlar" [486b-83].

boynına < boyun+ı+n+a "boynuna" [550a-30].

eylük < eyü+lük "iyilik" [562b-44].

1.1.2.6. Ünlü Birleşmesi (Hece Kaynaşması)

Ünlü ile biten bir kelime ünlü ile başlayan bir kelime ile birleştiğinde yeni bir kelimenin oluşması hâlinde yan yana gelen iki ünlü bir araya gelerek tek bir ünlü oluşturur (Üşenmez, 2010: 68). Yani ünlülerden biri düşerek iki kelime birleşir. Ünlülerin bu birleşmesi, sürekli beraber kullanılan iki kelimenin geçirdiği evrimden sonra yeni bir hâl alması ile tek bir kelime oluşturmasıyla sonuçlanır. Türk dilinde iki ünlünün yan yana bulunamaması sebebiyle oluşan bu ses hadisesinin neticesinde hem kalıplaşmış ve yazı diline geçmiş sözcükler hem de kalıplaşmamış sözcükler oluşmaktadır (Yelten, 2009: 82-83).

şol < şu + ol [576b-5].

niçün < ne + içün [365b-11].

nesne < ne + ise + ne [567b-6].

kendüzi < kendü + özi [364a-62].

1.2. ÜNSÜZLER

1.2.1. Ünsüz Uyumu

Türkçe'de sözcükte yan yana gelen ünsüzlerin sedalılık açısından birbirlerine uyumlu olmasına ünsüz uyumu denilmektedir. Türk dili tarihinde söz konusu uyumun sadece Türkiye Türkçesinde olduğu gözlenmektedir (Üşenmez, 2010: 69). İncelemiş olduğumuz metinde de yan yana gelen ünsüzlerde ötümlülük-ötümsüzlük açısından tam bir uyum söz konusu değildir. Ötümlü olarak kalıp hâlini alan ekler, eklendikleri sözcüğe bağlı kalmazlar.

1.2.1.1. -de, -da bulunma hâli eki

bilmekde < bil+mek+de: "bilmekte" [380b-66].

içmekde < iç+mek+de: "içmekte" [33b-225].

döndürmekde < dön-dür+mek+de: "döndürmekte" [34a-228].

yaratduğunu < yarat-duk+ı+n+ı: "yarattığını" [34a-228].

âhiretde < âhiret+de: "ahirette" [52a-45].

1.2.1.2. -den, -dan ayrılma hâli eki

balçıkdan < balçık+dan: "balçıktan" [256b-26].

uçmağdan < uçmak+dan: "cennetten" [257b-48].

gökden < gök+den: "gökten" [267a-65].

1.2.1.3. -dı, -di görülen geçmiş zaman 3. teklik eki

çıkdılar < çık-dı+lar: "çıktılar" [360b-21].

dutdılar < dut-dı+lar: "tuttular" [531b-9].

gitdi < git-di: "gitti" [214a-10].

1.2.1.4. -duķ, -dük görülen geçmiş zaman 1. çokluk eki

diriltdük < diri-l-t-dük: "dirilttik" [288a-12].

işitdük < işit-dük: "duyduk" [325a-60].

yaratduķ < yarat-duķ: "yarattık" [328b-104].

1.2.1.5. -dur, -dür bildirme eki

çokdur < çok-dur: "çoktur" [374a-222].

yoķdur < yoķ-dur: "yoktur" [330b-7].

gerçekdür < gerçek-dür: "gerçektir" [388a-53].

1.2.2. Ünsüz Değişmeleri

Ünsüzlerin değişmeleri, oluşma noktaları açısından birbirine yakın ünsüzler arasında oluşan gelişmedir (Duman, 1995: 85). Bu değişme, tonsuz ünsüzün tonluya katı ünsüzün akıcıya, patlayıcının sızıcıya dönüşmesi ile meydana gelir (Türe, 2018: 40).

1.2.2.1. b > p değişmesi

Bu ünsüz değişimi sözcük başında görülmektedir. İncelemiş olduğumuz metinde "b" sesi değişime uğramadan Eski Türkçedeki hâlini korumuştur:

barmaķları > barmaķları "parmakları" [559a-4].

1.2.2.2. b > v değişmesi

Eski Türkçede bazı sözcüklerdeki "b" sesleri "v" sesine doğru bir evrilme eğilimi göstermektedir. Metinde "b" sesinin "v" sesine dönüştüğü örnekler mevcuttur:

var < bar: "var" [559b-32].

vir- < bir-: "ver" [571a-9].

ev < eb: "ev" [221b-73].

yavuz < yabız: "yavuz" [576b-6].

sev- < seb-: "sev-" [262a-24].

1.2.2.3. t > d değişmesi

Eski Türkçe'de kelime başında yer alan sabit "t" ünsüzü; "d" sesine dönüşmesi ya da "t" sesinin korunması açısından karmaşık bir hâl sergilemektedir. Bu değişim farklılıklar

göstermekle beraber, daha ziyade, ince sıradan kelimelerde görülmektedir. Kalın sıradan kelimelerde "t" sesi ekseriyetle korunmuştur (Korkmaz, 2013: 93).

Metinde günümüz Türkçesinde kelime başında yer alan "d" sesinin "t" ile gösterildiği tespit edilmiştir:

tağları: "dağları" [381b-88].

tonlar: "donlar, elbiseler" [561a-21].

tar: "dar" [572b-16].

tur: "dur-" [560b-""15].

Metinde ince sıradan "t" seslerinin tamamı "d"ye dönüşmüştür:

dükeli < tükeli [254a-42].

diri < tirig [262a-21].

dile- < tile- [535b-12].

delü < telü [547a-2].

Bazı sözcüklerde ise "d" sesi ile "t" sesinin birlikte gösterildiği tespit edilmiştir:

doğur: "doğur-" [303a-23].

toğur: "doğur-" [553b-27].

dut-: "tut-" [303a-23].

tut-: "tut-" [73b-6].

toğru: "doğru" [81a-44].

doğru: "doğru" [87b-88].

Metinde dikkate değer bir örnek de *aynı cümlede* sözcüğün hem "t-" hem de "d-" li şeklinin beraber kullanılmış olmasıdır:

tağıt- "dağıt-" [425a-19].

dağıt- "dağıt-" [425a-19].

1.2.2.4. -t- > -d- değişmesi

"-t-" sesi ile biten kelimenin ünlü ile başlayan bir ek alması durumunda "-t-" sesi tonlulara "-d-" sesine dönüşür:

eydürdi < eyit-ür+i-di: "söylerdi, derdi" [568a-13].

işidürlerdi < işit-ür-ler+i-di: "iştirlerdi, duyarlardı" [174a-23].

1.2.2.5. k > g değişmesi

"k > g" değişmesi Batı Türkçesinin belli başlı özelliklerinden birisidir. Arap alfabesinde "k" ve "g" seslerinin aynı harf ile yazılması, seslerin tespitini güçleştirmiştir. Birtakım yazma eserlerde "g" sesi için kef (ك) harfinin üzerine üç nokta koymak gibi ek işaretlemeler yapılmışsa

da bu durum genel imlada bir standarda oturtulamadığından yetersiz kalmıştır (Duman, 1995: 102). İncelemiş olduğumuz metinde sözcük başlarında "k" sesinin çoğunlukla "g" sesine dönüştüğü görülmektedir:

gel- < kel- [188a-48].

geñez < keñez [310b-26].

göñül < köngül [325b-67].

gör- < kör- [375a-10].

Bazı sözcüklerde "k" sesi değişime uğramamıştır:

kendü "kendi" [375b-14].

kimesne "kimse" [380a-64].

kiçi "küçük" [515b-32].

1.2.2.6. -ğ- > -v- değişmesi

Metinde "-ğ-" sesinin "-v-" sesine dönüştüğü yalnızca bir kelime tespit edilmiştir:

şovuk < şoğuk [517b-19].

1.2.2.7. ħ > h değişmesi

Türk dilinde hiçbir sözcük "h" sesi ile başlamaz. Günümüz Türkçesinde bazı Türkçe kelimelerin "h" sesi ile başlamasının nedeni ise eski Türkçe'de "ħ" sesi ile karşılanan bu kelimelerin daha sonraki yüzyıllarda "h" sesi ile karşılanmasıdır. Bugün yazı dili ve İstanbul Türkçesinde "h" sesi ile karşılanan bazı kelimeler Anadolu ağızlarında "ħ" sesi ile karşılanmaktadır (Timurtaş, 1994: 48). Metinde bu değişime dair sadece iki örnek tespit edilmiştir:

yoħsul < yoksul [579a-3].

ħorħu < korku [22b-155].

Bazı sözcüklerde ise "ħ" sesinin kendisini koruduğu görülmektedir:

ħanda "nerede" [21a-145].

ħankı "hangi, hangisi" [548b-40].

1.2.2.8. m > b değişmesi

Ön seste oluşan değişim, geniz ünsüzü "ñ" ile biten sözcüklerde gerçekleşmektedir.

baña < manga [550a-25].

biñ < miñ [551a-4].

ben < men [552a-40].

1.2.2.9. d > v değişmesi

Eski Türkçe'nin son dönemlerinde görülen d > v değişmesinin, Türk dili tarihinin gelişmesinde ve şivelerin ayrılmasında mühim bir yeri vardır. İncelemiş olduğumuz metinde bu ses değişiminin birçok rneği mevcuttur:

ķayur- < ķadęur- [43b-274].

gey- < ked- [49b-27].

ayaķ < adaķ [460a-68].

eylük < edglk [515b-31].

1.2.3. nsz Düşmesi

Türkçenin tarihi devrelerinden günümüze yerli ve yabancı olan birçok sözcükte yer alan nsz sesler Batı Türkçesinde düşmüştür. Bu ses olayının sebebi günlük dili kullanmayı kolaylaştırma çabasıdır (Efendioğlu, 2010: 135).

1.2.3.1. -g ünsüzünün Düşmesi

Birden çok hecesi olan sözcüklerin sonundaki ğ / g sesi Batı Türkçesinde düşmüştür. Bu ses olayı neticesinde bazı sözcükler ğ / g sesinin etkisiyle yuvarlaklaşma eğilimi gösterirken bazıları ise kendisini muhafaza etmiştir.

ķapu < ķapığ [255b-14].

şatu < şatığ [354a-37].

ulu < uluğ [363a-52].

yķaru < yķğaru [414a-10].

yalan < yalğan [421a-58].

1.2.3.2. b- ünsüzünün Düşmesi

Eski Anadolu Türkçesi devresinin başında sözcük başında bulunan "b-" sesinin düştüğü görülmektedir. Metinde bu ses olayının en spesifik rneği olan bol- fiilindeki "b-" sesi düşmüştür:

ol- < bol- [421a-55].

1.2.3.3. -l- ünsüzünün Düşmesi

Eski Anadolu Türkçesinde sözcük ortasında yer alan "-l-" sesinin düştüğü görülmektedir:

getür- < keltr- [422a-70].

otur- < oltur- [438b-56].

1.2.3.4. -r- Ünsüzünün Düşmesi

-r- ünsüzünün metinde bazen düştüğü bazen de korunduğu gözlemlenmiştir:
bile < birle [103b-6].
birle [110b-44].

1.2.4. Ünsüz Türemesi

Ünlü ile biten bir sözcükten sonra ünlü ile başlayan bir ek gelmesi hâlinde iki ünlü ses arasına "y" ve "n" seslerinin gelmesine ünsüz türemesi denir. Metindeki bazı örnekler şunlardır:

eyleyevüz "eyleyeceğiz" [250b-13].
hısabından "hesabından" [132b-69].
uğrayup "uğrayıp" [80b-43].
hakkında "hakkında" [134b-81].
diyeler "söyleyeler" [328a-97].

1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi

Bir sözcüğe gelen ekten sonra o sözcüğün sonunda yer alan harfin tekrarlamasına ünsüz ikizleşmesi denir. Metinde ünsüz ikizleşmesine rastlanmaktadır:

ıışşı "sıcaklık hararet" [173b-19].
aışşı "fayda" [202a-18].
issi "sahip" [213a-1].

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. Ad Çekimi

2.1.1. Çokluk

İncelemiş olduğumuz metinde çokluk -lar -ler eki ile yapılmaktadır:

çıkıcılar < çık-ıcı+lar: "çıkanlar" [533b-1].
korkalar < kork-a+lar [34a-229].
avratlar < avrat+lar [51b-39].

“+An” eki arkaik bir ek olarak tabanda kalıplaşmış bir hâlde tespit edilmiştir:

oğlanlar < oğul+an+lar "oğlanlar" [446a-149].

Arapça çokluk eki olan "+At" tabanda kalıplaşmış bir hâlde tespit edilmiştir:

ḥayvanātlar < ḥayvān+āt+lar [102a-1].,

2.1.2. İyelik (Sahiplik) Ekleri

İsimlere gelerek isimlerin kime, neye ait olduğunu yani o ismin aidiyetini bildiren eklerle iyelik (sahiplik) ekleri denir.

2.1.2.1. Teklik 1. Kişi (+m, +um, +üm)

Ünsüz ile biten sözcüklere +Um şeklinde gelen ekin ünlüsü her daim yuvarlaktır. Bu durum küçük ünlü uyumuna aykırı bir yapıya sebep olmaktadır:

anam < ana+m "annem" [164b-150].

çalabum < çalap+um "Rabbim" [210b-88].

ḳavmüm < ḳavim+üm "kavmim, milletim" [219a-50].

ücretüm < ücret+üm "ücretim" [219a-51].

2.1.2.2. Teklik 2. Kişi (ñ, uñ, +üñ)

Ünsüz ile biten sözcüklere +Uñ, +Üñ şeklinde gelen ekin ünlüsü her daim yuvarlaktır. Bu yuvarlaklaşma "ñ" sesinin etkisiyle olmuştur. Bu durum zaman zaman küçük ünlü uyumuna aykırı bir yapıya sebep olmaktadır:

sözüñ < söz+üñ "sözün" [219b-53].

ehlüñi < ehil+üñ+i [222b-81].

aşāñı < aşā+ñ+ı [385b-31].

ḳoynuña < ḳoyun+uñ+a [385b-32].

2.1.2.3. Teklik 3. Kişi (+ı, +i, +sı, +si)

yolı < yol+ı: "yolu" [555a-16].

devesi < deve+si: "devesi" [156a-73].

Çalabısı < Çalap+ı+sı: "Rabbi" [580b-1].

rahmeti < rahmeti: "rahmeti" [9b-64].

2.1.2.4. Çokluk 1. Kişi (+muz, +müz; +umuz +ümüz)

Bu ekin yalnızca yuvarlak hâli mevcuttur. Bu sebeple bazı kelimelerde dudak uyumunu bozmaktadır:

aramuz < ara+muz: "aramız" [476b-15].

‘amelümüz < amel+ümüz: "amelimiz, yaptıklarımız" [20a-140].

efendimüz < efendi+müz: "efendimiz" [188a-51].

atararumuz < ata+lar+umuz: "atalarımız" [220b-62].

2.1.2.5. Çokluk 2. Kişi (+ñuz, +ñüz; +uñuz +üñüz)

Bu ekin yalnızca yuvarlak hâli mevcuttur. Bu sebeple bazen dudak uyumunu bozmaktadır:

anañuz < ana+ñuz: "anneniz" [357b-61].

andlaruñuz < and+lar+uñuz: "yeminleriniz" [543a-2].

dīnüñüz < dīn+üñüz: "dininiz" [579b-6].

cümleñüz < cümle+ñüz: "tamamınız" [166a-158].

2.1.2.6. Çokluk 3. Kişi (+ları, +leri)

Bu ek daimi olarak düz ünlü ile kelimelere gelmektedir. Bu yönüyle ünlü uyumlarına aykırı bir hâl sergilememektedir:

dilleri < dil+leri: "dilleri" [264a-36].

dōstları < dōst+ları: "dostları" [69a-175].

2.1.3. Hâl Ekleri

Sözcükleri belirtme, yönelme, ayrılma ve bulunma açısından tanımlamaya yarayan eklere hâl ekleri denilmektedir.

2.1.3.1. İlgi Hâli / Genitif (+uñ, +üñ; +nuñ, +nüñ)

Bu ek küçük ünlü uyumunu bozmaktadır.

anlaruñ yürekleri: "onların yürekleri" [87b-90].

kişinüñ cezāsı: "kişinin cezası" [88b-93].

Tañrı Te‘ālānuñ mülki: "Tanrı Teala'nın mülkü" [95a-132].

meyyitüñ oğlu: "ölünün oğlu" [101b-176].

2.1.3.2. Yönelme Hâli / Datif (+a, +e; +[y]a, +[y]e)

āhirete: "ahirete" [215b-19].

boynına: "boynuna" [311b-40].

kapuya: "kapıya" [230a-25].

kāfileye: "kafileye" [238a-82].

2.1.3.3. Yükleme Hâli / Akkuzativ (+ı, +i; +[y]ı, +[y]i)

‘ahdüñüzi: "yemininizi" [270b-91].

kanadını: "kanadını" [277b-24].

deveyi: "deveyi" [281a-59].

şuyı: "suyu" [294b-45].

2.1.3.4. Bulunma Hâli / Lokativ (+da, +de)

İncelemiş olduğumuz metinde bulunma hâli ekinin ötümsüz hâli olan +ta, +te ekine rastlanmamıştır. Dolayısıyla metinde yer alan bulunma hâli ekleri ünsüz uyumuna aykırıdır:

dünyâda: "dünyada" [29b-202].

uçmağda: "cennette" [148b-13]

gökde: "gökte" [148b-13]

beşikde: "beşikte" [52a-46]

2.1.3.5. Ayrılma Hâli / Ablativ (+dan, +den)

Metinde ayrılma hâli eki de tıpkı bulunma hâli eki gibi ötümlü hâli ile kullanılmış; ötümsüz hâli olan +tan, +ten ekine rastlanılmamıştır. Dolayısıyla metinde yer alan ayrılma hâli ekleri de ünsüz uyumuna aykırıdır:

azgınlıktan: "taşkınlıktan, azgınlıktan" [40a-256].

küfrden: "inkardan, nankörlükten" [40a-257].

gökden: "gökten" [148b-13]

Ayrılma hâli ekinin Eski Türkçedeki orjinal hâli olan "+din, +dın" yalnızca "öndin" kelimesinde kalıplaşmış olarak kullanılmıştır.

öndin: "önceden, önden, daha evvel" [157a-80].

2.1.3.6. Eşitlik /Ablativ (+ça, +çe, +cılayın, +cileyin)

Metinde eşitlik durum eklerinin kullanımı sık değildir:

ardınca: "arkasından, ardından" [256a-18].

hakkınca: "hakkı ile, hak ettiğince" [338b-74].

niçe: "nice" [354a-36].

şuncılayın: "şunun gibi" [212a-102].

sizcileyin: "sizin gibi" [342a-33].

2.1.3.7. Yön Bildirme Hâli / Direktiv (+ra, +re; +aru, +erü)

Bu ekin orta Türkçe dönemindeki hâli +ğaru, +geri şeklindedir. Metinde ekin orjinalinde yer alan "ğ-g" sesinin düşmesiyle oluşan +ra, +re; +aru, +erü ekleri kullanılmıştır:

ilerü: "ileri" [344a-61].

soñra: "sonra" [474b-50].

yuğaru: "yukarı" [74a-11].

üzere: "üzere" [89a-95].

2.1.3.8. Araç Hâli / Instrumental (+ile, +ıla, +ın, +in)

buyruğıla: "buyruğuyla" [15a-102].

olmağıla: "olmasıyla" [170a-189].

ellerüñüz ile: "ellerinizle" [177b-51].

ilkin: "ilk önce" [6b-41].

añsuzın: "aniden" [128a-31].

2.2. YAPIM EKLERİ

İsim veya fiillerin kök ya da tabanlarına eklenerek yeni isim ya da fiil türeten eklere yapım ekleri denilmektedir.

2.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

2.2.1.1. +lıq, +lik

İsimden isim yapan bu ek metinde daima düz şekilde kullanılarak bazı kelimelerde uyumu bozmuştur:

kāfırlıq: "kafirlik" [439a-64].

bağlillik: "cimrilik" [501a-37].

açlıq: "açlık" [273a-112].

geñezlik: "genişlik" [299b-88].

2.2.1.2. +cı, +ci, +çi

Bu ek Eski Türkçe döneminden günümüze değin kullanılan bir isimden isim yapma ekidir. Metinde düz ünlülü olup kalınlık-incelik uyumuna uymuş, düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmuştur. Eklendiği kelimeye bir işi ya da eylemi sürekli olarak yapma anlamı katmaktadır:

korqıcı: "korkan" [302b-13].

gerçekleyici: "tasdik eden" [305b-50].

şefā'atçi: "aracı" [410b-4].

gözçi: "gözcü" [207b-61].

2.2.1.3. +lu, +lü

Orta Türkçe döneminde isimden sıfat yapan bu ek +lıq-+lig şeklindedir. Zamanla sonda yer alan "ğ-g" sesinin düşmesi ile yuvarlaklaşarak +lu +lü hâlini almıştır. İncelemiş olduğumuz metinde yer alan bu ek kalınlık-incelik uyumuna uyarken, düzlük yuvarlaklık uyumunu bozmuştur:

şefkatlü: "şefkatli" [223a-87].

şaklu: "saklı" [233b-45].

kaygulu: "kaygılı" [287b-6].

örtülü: "örtülü" [299b-90].

2.2.1.4. +suz, +süz

Olumsuz sıfat yapan bu ek daima yuvarlak hâliyle kullanılmıştır. Bu yönüyle kalınlık incelik uyumuna uysa da düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırı bir durum sergilemiştir:

‘ilmsüz: "bilgisiz" [330a-3].

haksuz: "haksız" [334b-40].

hisābsuz: "hesapsız" [354b-38].

direksüz: "direksiz" [406b-10].

cānsuz: "cansız" [381b-88].

Metinde bu ekin istisnai olarak okutucu harf aracılığıyla "+siz" şeklinde okutulduğu bir örnek mevcuttur. Bu durum imlada birlik olmadığının göstergelerindendir:

‘ilmsiz: "bilgisiz" [406b-6].

2.2.1.5. +daş, +deş

Kalma hâli ve "eş, arkadaş" kelimesinin birleşmesi ile oluşan mensubiyet, ortaklık bildiren bu ek, metinde dudak uyumuna aykırı bir durum segilememektedir:

adaş: "aynı ismi taşıyan" [307a-65].

beñdeş: "benzer" [244a-16].

2.2.1.6. +layın, +leyin

Bu ek "gibi, benzer" edatlarının özelliklerini yüklenerek kelimeye benzerlik anlamı katar:

şuncılayın: "şunun gibi" [212a-102].

bizcileyin: "bizim gibi" [435b-15].

2.2.1.7. +ar, +er

Eklendiği sayıya üleştirme manası veren bu ekin incelemiş olduğumuz metinde tek bir kelime örneği mevcuttur.

birer: "birer" [436a-20].

2.2.1.8. +an, +en

Orta Türkçe devrinde çokluk eki işevinde olan bu ek özelliğini yitirerek kalıplaşmıştır. Metinde kalıp hâliyle yer alan bu ek, üzerine çoğul eki almakta olup kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır.

oğlan: "oğlan" [444a-101].

erenler: "erkekler" [526a-18].

2.2.1.9. +cuk

Küçültme eki olan bu ekin metinde tek örneği mevcuttur:

azacuk: "azıcık" [238b-88].

2.2.1.10. +inci, +ıncı

Bu ek isme gelerek sayı sıfatı yapmaktadır:

ikinci: "ikinci" [564b-10].

2.2.1.11. +sul

Eklendiği kelimeye benzerlik anlamı katan bu ekin incelemiş olduğumuz metinde tek örneği mevcuttur.

yoğsul: "fakir" [42b-268].

2.2.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

2.2.2.1. -k, -uq, ük

Oldukça işlek bir ektir. İncelemiş olduğumuz metinde birçok örneği mevcuttur. Ünlü uyumuna uymaktadır:

ayruk: "başka gayrı" [254b-48].

tanuq: "tanık, şahit" [492a-29].

bölük: "topluluk, birlik" [496b-29].

artuq: "fazla, ziyade" [32b-219].

2.2.2.2. -aq, -ek

Ünlü uyumuna uyan bir ektir:

dirsek: "dirsek" [103b-6].

aksak: "topal" [503b-17].

2.2.2.3. -ğun

Bu ek işlek bir ek değildir. İncelemiş olduğumuz metinde tek bir kelime örneği mevcuttur. Ünlü uyumuna uymaktadır:

azgın: "azgın, sapkın" [514b-2].

2.2.2.4. -ıcı, -ici

Metinde oldukça işlek olarak kullanılan ek, büyük ünlü uyumuna uymakta; dudak uyumuna girmemektedir:

eyleyici: "eyleyen, yapan" [282b-69].

bırağıcı: "bırakan, atan" [474a-45].

emzürici: "emziren" [542b-7].

2.2.2.5. -n, -in

Metinde tek kelime örnekleri mevcuttur:

ekin: "ekin" [33b-223].

2.2.2.6. -m, -um, -üm

şalkum: "salkım" [508b-10].

ölüm: "ölüm" [508b-19].

2.2.2.7. -nç

Tek kelime örnekleri tespit edilmiştir:

ödünç: "ödünç, emanet" [525a-11].

2.2.2.8. -u, -ü

Metinde oldukça işlek olarak kullanılan bu ek, ünlü uyumuna uymaktadır. Eylemin sonucunda oluşan soyut ya da somut kavramı ifade eden kelimeler türetmektedir:

korğu: "korğu" [530b-2].

ayru: "ayrı" [488b-40].

ölü: "ölü" [108a-31].

2.2.2.9. -t, -ut, -üt

Metinde tek bir kelime örneği mevcuttur. Eylemin karşılığı ile ilgili soyut anlamda isim türetmektedir:

ögüt: "nasihat" [155a-61].

2.2.2.10. -mur

Metinde tek bir kelime örneği mevcuttur. Eylemin karşılığı ile ilgili somut isim türetmektedir:

yağmur: "yağmur" [157b-84].

2.2.2.11. -ķu

Metinde tek bir kelimedede  rnekleri mevcuttur. Eylemin karşılığı ile ilgili soyut isim t retmektedir:

uyķu: "uyku" [176b-43].

2.2.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri

2.2.3.1. +da, +de

Metinde iki kelimedede  rnekleri mevcuttur:

isterler < ET. iz+te-: "isterler" [187b-45].

aldarlar < al+da-: "aldatırlar" [2b-9].

2.2.3.2. +la, +le

Metinde olduk a işlek olarak kullanılan; olma veya etme bildiren eylemler t reten bu ek, b y k  nl  uyumuna uymaktadır:

arz laruz: "isteriz" [5b-30].

 g tler: "nasihat verir" [345a-71].

ululandılar: "b y klendiler" [167a-166].

 acebled n: "şaşırdın" [441a-12].

2.2.3.3. +ar, +er

Bu ek işlek bir ek değildir. Metinde    kelimedede  rnekleri mevcuttur.

ağardı: "ağardı, beyazlaştı" [238b-84].

şuvarurlar: "sulanırlar" [256a-22].

ķızardı: "kızardı" [300a-96]

2.2.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

2.2.4.1. -t, -it, -it

Bu ek bazen iki  nl  arasında kalarak  t ml leşmektedir. Ge işli ve ge işsiz fiillerden ettirgen fiiller t retmiştir:

diriltse: "diriltse" [108b-32].

ķorķıdur: "korkutur" [254b-52].

acıdıcı: "acıtan" [266b-63].

2.2.4.2. -dur, -dür

Metinde oldukça işlek olarak kullanılan bu ek, büyük ünlü uyumuna uyarken dudak uyumuna aykırı bir tavır sergilemektedir. Eylemin oldurma ve yaptırma durumunu bildiren geçişli fiiller türetir:

añdurmaç: "hatırlatmak" [249a-5].

öldürdi: "öldürdü" [566a-21].

indürdük: "indirdik" [576a-1].

şüretlendürdi: "şekillendirdi" [467b-64].

2.2.4.3. -l, -ıl, -il

Bu fiilden fiil yapım ekinin asıl fonksiyonu edilgenlik olsa da incelemiş olduğumuz metinde ek yığılmasının yaygınlığı sebebiyle dönüşlülük de yapmaktadır:

eydinildi: "söylendi" [473b-43].

añıla: "hatırlanıla" [354a-36].

dökile: "döküle" [567a-2].

yaradıldı: "yaratıldı" [570b-5].

2.2.4.4. -n

Bu fiilden fiil yapım ekinin asıl fonksiyonu dönüşlülük olsa da incelemiş olduğumuz metinde ek yığılması sebebiyle edilgenliği pekiştirme de yapmaktadır:

bağlanmışdur: "bağlanmıştır" [573b-19].

yaraklanmışdur: "hazırlanmıştır" [189b-63].

ķoparınıldı: "koparıldı" [252a-26].

bezenildi: "süslendi" [48a-14].

2.2.4.5. -ş, -ış, -iş

Bir eylemin birden fazla özne tarafından birlikte ya da karşılıklı yapıldığını gösteren işteş fiiller türeten bu ek, metinde işlek olarak kullanılmıştır:

sevinişürler: "sevinirler" [405a-48].

çekişürler: "tartışirlar" [408a-20].

yügrüşürler: "yürürler" [438a-51].

ivişüñüz: "acele edin" [526b-21].

2.2.4.6. -r, -ur, -ür

Ettirgenlik yapan bu ek, incelemiş olduğumuz metinde işlek olarak kullanılmıştır:

degşüre: "değıştire" [356b-55].

degürmeñüz: "erişmeyiniz" [371b-156].

doğurmağ: "doğurmak" [303a-23].

2.2.4.7. -der

Bu ekin metinde tek bir kelimedede örneği tespit edilmiştir:

dönderdi: "çevirdi, döndürdü" [238a-84].

2.2.4.8 . -ı

Bu ekin metinde tek bir kelimedede örneği tespit edilmiştir:

kağıyup: "öfkelenip, kızıp" [327a-87].

2.2.4.9 . -ma, -me

Olumsuzluk yapan bu ek, oldukça işlek kullanılan bir ek olup ünlü uyumuna uymaktadır:

olmadı: "olmadı" [19b-136].

buyurmadı: "buyurmadı" [40a-256].

korğutmasañ: "korkutmazsan" [2b-6].

virilmedi: "verilmedi" [38a-247].

begendürmesün: "beğendirmesin" [193a-85].

2.3. FİİLİMSİLER

Fiillerden türemelerine rağmen fiillerin tüm hüviyetlerini göstermeyen, kullanıldıkları cümlede ad soylu kelimeler gibi işlev gören fiil soylu kelimelere, “fiilimsi” ya da “eylemsi” denilmektedir. Bu bölümde ilgili başlıklar altında metinden bazı örnekler verilmiştir:

2.3.1. İsim-fiiller (-mağ, -mek)

oynamakdan: "oynamaktan" [32b-219].

dönmeklik: "dönme" [57a-83]

2.3.2. Sıfat-fiiller (-mış, -miş, -r, -ur, -ür, -duğ, -dük, -an, -en, -acak, -ecek)

bilinmiş: "bilinen" [493a-33].

kaşnamış: "kaynamış" [499a-15].

kaşmış: "karışık" [508a-5].

öğütlenür: "nasihat alan" [245a-19].

deprenür: "kıınıldayan" [330b-5].

virdükleri: "verdikleri" [344a-60].

eyitdükleri: "söyledikleri" [351b-26].
diledügi: "istediği" [35545].
şükr itdüğünüñ: "şükretmesinin" [378a-40].
boğazlanan: "kesilen, boğazlanan" [102b-3].
arınan: "arınan, temizlenmiş" [357b-60].
inen: "inen" [373a-196].
varacak: "gidilecek" [502a-6].
dönecek: "dönecek, çevrilecek" [524a-5].
ekecek: "ekilecek" [33b-223].

2.3.3. Zarf-fiiller (-up, -üp)

virüp: "vererek" [567a-18].
akup: "akarak" [567b-3].

İncelemiş olduğumuz metinde -u, -ü; -madın, -medin; -ıcağ, -icek zarf-fiil eklerine örnek bulunamamıştır.

2.4. ZAMİRLER

Adıl ya da zamirler kullanıldığı cümlede varlıkların isimlerinin yerine kullanılarak, isimlerin tüm işlevlerini yerine getirebilen isim soylu sözcüklere denilmektedir.

2.4.1. Kişi Zamirleri

2.4.1.1. ben, biz

ben: "ben" [212b-105].
benüm: "benim" [216b-29].
benden: "benden" [217a-37].
beni: "beni" [217b-41].
baña: "bana" [219b-55].
biz: "biz" [219b-53].
bizüm: "bizim" [221a-66].
bize: "bize" [221b-74].

2.4.1.2. sen, siz

sen: "sen" [179a-61].
senüñ: "senin" [195b-103].
seni: "seni" [205b-40].

saña: "sana" [205b-43].
senden: "senden" [206b-53].
siz: "siz" [207a-59].
sizüñ: "sizin" [253a-33].
sizden: "sizden" [256b-24].
size: "size" [265b-53].
sizi: "sizi" [267b-70].
sizler: "sizler" [268b-78].

2.4.1.3. o, onlar

ol: "o" [274a-124].
anuñ: "onun" [278b-35].
Metnin tamamında "anuñ" şeklinde yazılan kelimenin okutucu harf marifetiyle "onuñ" şeklinde yazıldığı tek örnek tespit edilmiştir: onuñ:"onun" [357a-59].
anı: "onu" [308a-79].
anlar: "onlar" [308b-87].
anlaruñ: "onların" [308b-82].

2.4.2. İşaret Zamirleri

2.4.2.1. bu, bunlar

bu: "bu" [314b-76].
bunlar: "bunlar" [428a-45].

2.4.2.2. işbu

"bu" zamiriyle yaklaşık olarak aynı anlamı taşıyan "işbu" işaret zaminin çoğulu yoktur. Önüne gelerek işaret ettiği adın bilinen, belli bir isim olduğu anlamını verir.

işbundan: " işte bu yüzden" [344b-63].
işbu: "işte bu" [345b-77].

2.4.2.3. şu, şol

şu: "şu" [333b-31].
şunlar: "şunlar" [151a-36].
şol: "şu" [162b-138].
şunuñ: "şunun" [334b-37].

2.4.2.4. ol, anlar, onlar

ol: "o" [479b-43].

anlar: "onlar" [479b-41].

İncelemiş olduğumuz metinde "bu", "işbu" ve "şu" işaret zamirlerine göre daha uzakta olanı ifade etmek için kullanılan "o" işaret zamirinin çoğulu metin genelinde "anlar" olarak kullanılsa da; okutucu harf marifetiyle "onlar" şeklinde yazıldığı 4 örnek tespit edilmiştir:

onlaruñ: "onların" [405a-49].

2.4.3. Dönüşlülük Zamirleri (kendi, kendisi)

Dönüşlülük zamiri şahıs zamirlerini anlamca pekiştirerek yapılan fiilin tekrar özneye döndüğünü ifade etmektedir. Metinde bu zamirin "kendü" şeklinde, dudak uyumuna aykırı olarak kullanıldığı görülür:

kendü: "kendi" [349a-6].

kendülerinde: "kendilerinde" [243b-11].

kendüzi: "kendisi" [364a-63].

kendüzinden: "kendisinden" [230a-23].

kendüzime: "kendime" [378b-44].

Metinde bu zamirin çoğul hâline rastlanmamıştır.

2.4.4. Belirsizlik Zamirleri (ayruk, her kim, kimesne, hiç kimse, ne kim, dükeli, cümle, biri, her kim, kıamısı)

İncelemiş olduğumuz metinde belirsizlik manası taşıyan zamirlerden tespit edilenler şunlardır:

ayruk: "ayrı, başka, diğer" [254b-48].

her kim: "her kim" [479b-40].

Metinde 296 yerde belirsizlik zamiri "kimesne" kelimesi kullanılırken 66 yerde "kimse" kelimesinin kullanıldığı tespit edilmiştir:

kimesne: "kimse" [482a-18].

kimse: "kimse" [25b-178].

hiç kimse [231a-29]. (Metinde tek örneği tespit edilmiştir.)

ne kim: "her ne ki" [309b-5].

dükeli: "hepsi" [425a-19]. (Metinde aynı kelimedede iki örneği tespit edilmiştir.)

cümle "hepsi" [426a-28].

biri: "birisi" [430b-12].

her kim: "her kim" [479b-40].

ķamusı: "hepsi" [107b-26].

2.4.5. Soru Zamirleri (kim, ne, ķanķı, kanda, kandan)

İncelemiş olduķumuz metinde nesneleri soru yoluyla ķarřılayan soru zamirlerden tespit edilenler şunlardır:

kim: "kim" [108a-32].

ne: "ne" [114a-63].

ķanķı: "hangi" [134b-82].

Bu zamir incelemiş olduķumuz metinde bir yerde ķanķı şeklinde yazılmıştır:

ķanķı: "hangi" [548b-40].

ķanda: "nerede" [21b-148].

ķandan: "nereden" [51b-40].

2.4.6. Baēlama Zamirleri (ki, kim)

Bir cümlede, cümle ögelerinden birini nitelemek maksadıyla kurulan yani kendisinden önce gelen bir kelime veya kelime grubunun yerini tutarak kendisinden sonra gelen açıklayıcıyı birbirine baēlayan zamirlere baēlama zamiri denir.

ki: "ki" [548b-42].

kim (Far.): "ki" [550a-25].

2.5. SIFATLAR

İsimlerin veya sıfatların önüne gelmek suretiyle onları; renk, miktar, şekil, biçim gibi yönlerden tanımlayan kelimelere sıfat denilmektedir.

2.5.1. Niteleme Sıfatları (yaramaz, ulu, tiz, toēru, yavuz)

Kendisinden sonra gelen ismin niteliēini belirten sıfatlara niteleme sıfatı denir. Ařaēıda metinde geēen bazı niteleme sıfatlarına örnek sunulmuştur:

Tańrı Te‘ālā tiz ĥisāb idicidür: "Tanrı Teālā hesabı ķabuk göreindir" [354b-39].

yaramaz ķiřiler: "kötü ķiřiler" [254b-49].

ulu ‘azāb: "büyük azap" [271a-94].

toēru yol: "doēru yol" [481a-1].

yavuz şanu: "kötü zan" [514a-42].

2.5.2. Karşılaştırma Sıfatları (+rak, +rek)

Metinde karşılaştırma sıfatları genellikle +rak, +rek ekiyle yapılmaktadır:

azgunrakdur: "daha sapkındır" [388a-50].

yigrekdür: "daha yeğdir" [576a-3].

acırakdur: "daha acıdır" [518b-46].

Metinde bu ek Arapça kökenli isimlere de eklenmiştir:

zālimrak "çok zalim" [536a-7].

hidāyetlürāk "daha doğru yolda" [546b-22].

2.5.3. Belirsizlik Sıfatları (bir, her, niçe, ba'zı, cümle, hīç, hīç bir, nice)

Belirsizlik sıfatları adları belirsiz olarak tamamlayan sıfatlardır:

bir bölük: "bir bölük" [554a-1].

bir yıldızdur: "bir yıldızdır" [554b-9].

her nefis: "her benlik" [558a-38].

her iş: "her iş" [564b-5].

her nesne: "her şey" [3b-20].

niçe günlerden: "nice günlerden" [26a-184].

niçe āyetler: "nice ayetler" [30b-211].

niçe biñ kişiler: "nice bin kişiler" [37a-243].

ba'zı kişiler: "bazı kişiler" [37b-245].

ba'zı āyetler: "bazı ayetler" [47a-7].

ba'zı sözler: "bazı sözler" [550b-44].

cümle ümmetler: "bütün ümmetler" [60a-110].

cümle āyetler: "bütün ayetler" [211b-97].

cümle işlerüñüz: "bütün işleriniz" [227b-123].

hīç kimesneye: "hiç kimseye" [302a-7].

hīç nesne: "hiçbir şey" [307a-67].

hīç bir huccetden: "hiçbir delilden" [232b-40].

hīç bir ehad kimesne: "hiçbir tek kimse" [157a-80].

hīç bir nesne: "hiçbir şey" [205a-36].

nice günler: "nice günler" [11b-80].

nice kelimelerle: "nice kelimelerle" [18a-125].

nice kavimleri: "nice kavimleri" [436b-31].

2.5.4. Soru Sıfatları (kaç, ne, ne nesne, kaçığı)

Bir adı soru yoluyla belirten sıfatlara soru sıfatı denir:

kaç yıl: "kaç yıl" [348a-112]. (metinde tek örneği tespit edilmiştir.)

ne cevāb: "ne cevap" [121a-109].

ne nesne: "ne nesne, hangisi" [125b-19].

hangı söze: "hangi söze" [169b-185].

hangı āyetlerden: "hangi ayetlerden" [240b-105].

2.6. ZARFLAR

Zarflar; bir fiilin, fiilimsinin başka bir zarfın ya da sıfatın manasını zaman, yer, miktar ve durum bakımından niteleyen sözcüklerdir.

2.6.1. Yer Zarfları (ardınca, aralarında, arkalarından, girü, katında, ortasından, öñdin, üstinde, ilerü, aşağı, karşı, yukarı)

ardınca: "ardısıra" [243a-11].

aralarında: "aralarında" [274a-124].

arkalarından: "arkalarından" [323b-39].

girü: "geri" [282b-69].

katında: "yanında" [299b-86].

ortasından: "ortasından" [570b-7].

öñdin: "önden" [33b-223].

üstinde: "üzerinde" [200a-3].

ilerü: "ileri" [312a-51].

aşağa: "aşağı" [384b-23].

karşu: "karşı" [442a-44].

yukarı: "yukarı" [242a-2].

2.6.2. Zaman Zarfları (gice, gün, gündüz, andan şöñra, gice gündüz, şöñra, bugün, dāyim, evvel, hemīşe, ilkin, kaçan, ol vaqt, imdi, şimdi, öñdin, pes, bundan böyle)

gice: "gece" [243a-10].

gün: "gün" [252b-31].

gündüz: "gündüz" [276a-12].

andan şöñra: "o vakitten sonra" [276b-18].

gice gündüziyle: "gece ve gündüz" [302b-10].

şöñra: "sonra" [306b-59].

bugün: "bugün" [313a-64].
dāyim: "sürekli" [206b-52].
evvel: "önce" [151b-38].
hemīşe: "devamlı" [246b-31].
ilkin: "önce" [6b-41]. (Metinde tek örneği mevcuttur.)
kaçan: "ne zaman" [67b-164].
ol vaqt: "o zaman" [121b-110].
imdi: "şimdi" [27a-187].
şimdi: "şimdi" [58b-96].
öndin: "önce" [70a-184].
pes: "sonra, artık" [70a-185].
bundan böyle: "artık" [231b-32].

2.6.3. Miktar Zarfları (az, çok, katı, gāyet, bir kez, bol)

az: "az" [278a-30].
çok: "çok" [278a-30].
katı: "çok" [85a-76].
gāyet: "çok" [79b-35].
bir kez: "bir defa" [443b-88].
bol: "çok" [235b-65].

Metinde kelime tekrarı ile yapılan zarflara örnek olarak:
bölük bölük: "grup grup" [260a-90]. verilebilir.

2.6.4. Durum Zarfları (ancılayın, yaluñuz, eyü, tiz, ańsuzın, bellü, böyle)

ancılayın: "onun gibi" [458a-47].
yaluñuz: "yalnız" [462a-12].
eyü: "iyi" [497b-2].
tiz: "çabuk" [567b-15].
ańsuzın: "aniden" [241a-107].
bellü: "açık" [255a-1].
böyle: "bu şekilde" [251a-20].

2.7. EDATLAR

Cümle içerisinde muhtelif tür ve vazifedeki sözcükler ya da kavramlar arasında anlam ilgisi kuran yardımcı sözcüklere edat denilmektedir. Edatlar tek başlarına mana taşımazlar. Ancak diğer sözcüklerle beraber cümle içerisinde görev kazanırlar.

2.7.1. Çekim Edatları (degin, gibi, ötürü, üzere, için, sonra)

Çekim edatları, bir isimle birlikte kullanılarak iki kelime arasındaki ilişkiyi belirtmektedir. Beraber kullanıldığı isme neden, miktar, zaman, yön gibi özellikler katarak kendisinden sonra gelen kelimeyi bu hüviyetlerle nitelemektedir:

degin "değin" [37a-240].

gibi "gibi" [41b-164].

ötürü "ötürü" [308a-81].

üzere "üzere" [178b-58].

içün "için" [185a-30].

soñra "sonra" [190a-66].

2.7.2. Bağlama Edatları (ile, dañı, de, eger, illā, ki, ammā, ancak, kim, u, ü, ve, ya, yāñüz, mādām ki, meger, nitekim, tā ki, pes)

Bağlama edatları; kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil ve mana yönüyle birbirine bağlayan edatlardır:

ile: "ile" [190a-65].

dañı: "ve, ile" [14b-102].

de: "de" [22b-158].

eger: "eğer" [216a-28].

illā: "başka, gayrı" [216a-26].

ki: "ki" [216a-27].

ammā: "ama" [232b-41].

ancak: "ancak" [174a-25].

kim: "ki" [178a-53].

u: "ve" [189a-59].

ü: "ve" [230b-28].

ve: "ve" [232a-37].

ya: "veya" [232b-39].

yāñüz: "veya" [238a-80].

mādām ki: "madem ki" [304a-31].

meger: "meğer"[376b-21].

nitekim: "nasıl ki" [384a-19].

tā ki: "ta ki" [407a-10].

pes: "pes, sonra" [408b-23].

2.7.3. Pekiştirme Edatları (illā, ancak, dahı, de, ki)

Bazı edat türleri cümle içerisinde kendi vazifelerinin yanı sıra kullanıldıkları yerdeki anlamı kuvvetlendirerek pekiştirme görevi üstlenmektedir. Bu edatlara kuvvetlendirme/pekiştirme edatları denir.

illā: "illa" [334a-36].

ancak: "ancak, yalnızca" [174a-25].

dahı: "ve, ile" [349a-6].

de: "de" [312b-58].

ki: "ki" [312b-53].

2.7.4. Soru Edatları (nite, hani)

Soru anlamı taşıyan edatlar olup, işlek olarak kullanılmazlar. Metinde iki soru edatı tespit edilmiştir:

nite: "nasıl" [439a-66].

hani: "hani" [151-37].

2.7.5. Cevap Edatları (evet, belı, doğru)

Cevap anlamı taşıyan edatlardır. Metinde üç farklı cevap edatı tespit edilmiştir:

evet: "evet" [152b-44].

belı: (Ar.) "evet" [523a-67].

doğru: "doğru" [487b-18].

2.7.6. Çağırma Edatları (ey, yā)

Hitap, seslenme anlamı taşıyan edatlardır. Metinde iki farklı çağırma edatı tespit edilmiştir:

ey: "ey" [422a-67].

yā: "ey" [423a-3].

2.7.7. Denkleştirme Edatları (ha...ha)

ha siz ha anlar "ha siz ha onlar" [91b-109].

2.8. ÜNLEMLER (vāy, vāveylā)

Korku, hüznün, pişmanlık, tiksinti, sevinç gibi duyguları ya da düşünceleri bildirmek üzere kullanılan ifadelerdir. Metinde dört farklı ünlem tespit edilmiştir:

vāy: "yazık" [328a-96].

vāveylā: "eyvah" [512b-60].

āh: "ah" [328b-100].

of: "of" [495a-17]

2.9. FİİLLER VE FİİL ÇEKİMİ

2.9.1. Kişi Ekleri

2.9.1.1. (Birinci) Grup Kişi Ekleri

Bu ekler zamir menşeli olup geniş zaman, gelecek zaman, duyulan geçmiş zaman, gereklilik ve istek çekimlerinde kullanılmaktadır.

2.9.1.1.1. Teklik 1. Kişi (-am, -em, -ın, -in)

kalmışam: "kalmışım" [511a-29].

yitişem: "yetişeyim, erişeyim" [465a-36].

istemezsin: "istemem" [477b-23].

kalmazın: "kalmam" [297a-60].

2.9.1.1.2. Teklik 2. Kişi (-sın, -sin)

"Sen" zahirinin eklenmesi ile teklik 2. şahıs eki oluşmuştur.

2.9.1.1.3. Teklik 3. Kişi (-Ø)

eyitse: "söylese" [322b-29].

2.9.1.1.4. Çokluk 1. Kişi (-vuz, -vüz, -uz -üz)

şınaruz: "sınarız" [323a-35].

getürürüz: "getiririz" [324a-47].

koyavuz: "koyaruz" [324a-47].

gizlersevüz: "gizlersek" [120b-106].

2.9.1.1.5. Çokluk 2. Kişi (-sız, -siz)

dilersiz: "istersiniz" [132a-63].

olursız: "olursunuz" [140b-121].

2.9.1.1.6. Çokluk 3. Kişi (-lar, -ler)

"Onlar" zamirinin ekleşmesi ile çokluk 3. şahıs eki oluşmuştur.

görürler: "görürler" [146b-158].

kalurlar: "kalırlar " [152a-42].

2.9.1.2. 2. (İkinci) Grup Kişi Ekleri

Bu ekler iyelik menşeli olup görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılmaktadır.

2.9.1.2.1. Teklik 1. Kişi (-m)

yazdum: "yazdım" [165b-156].

eglendüm: "kaldım" [202a-16].

2.9.1.2.2. Teklik 2. Kişi (-ñ)

öldürdün: "öldürdün" [123a-117].

yaratmadun: "yaratmadın" [71a-19].

2.9.1.2.3. Teklik 3. Kişi (-Ø)

yarlığa: "bağışla" [164b-151].

eyit: "söyle" [166a-158].

2.9.1.2.4. Çokluk 1. Kişi (-k, -k)

kurtarduk: "kurtardık" [167a-165].

eyitduk: "söyledik" [148a-11].

2.9.1.2.5. Çokluk 2. Kişi (-ñuz, -ñüz)

bulduñuz: "buldunuz" [152b-44].

girüñüz: "giriniz" [153a-49].

2.9.1.2.6. Çokluk 3. Kişi (-lar, -ler)

unıtdılar: "unuttular" [153b-51].

büyüklendiler: "büyüklendiler" [156b-75].

2.9.2. Zaman Ekleri

2.9.2.1. Görülen Geçmiş Zaman

2.9.2.1.1. Teklik 1. kişi (-dum, -düm)

yazdum: "yazdım" [165b-156].

gördüm: "gördüm" [227b-4].

2.9.2.1.2. Teklik 2. kişi (-duñ, -dũñ)

çoğaltduñ: "çoğalttın" [216b-32].

geldũñ: "geldin" [160a-106].

2.9.2.1.3. Teklik 3. kişi (-dı, -di)

yapdı: "yaptı" [58b-96].

virdi: "verdi" [59a-103].

2.9.2.1.4. Çokluk 1. kişi (-duķ, -dũķ)

uyarduķ: "uyardık" [68a-167].

diledũķ: "diledik" [83b-62].

2.9.2.1.5. Çokluk 2. kişi (-duñuz, -dũñüz)

kalurduñuz: "kalırdınız" [149a-20].

sevmedũñüz: "sevmediniz" [157a-79].

2.9.2.1.6. Çokluk 3. kişi (-dılar, -diler)

yalanladılar: "yalanladılar" [158b-91].

döndiler: "döndüler" [160b-119].

2.9.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman

2.9.2.2.1. Teklik 1. Kişi (-mışam)

ķalmıřam: "kalmışım" [511a-29].

Metinde bu ekin ince hâli olan "-mışem" kullanılmamıştır.

2.9.2.2.2. Teklik 2. Kişi (-mışsın, -mışsin)

ķovulmıřsın: "kovulmuşsun" [257a-34].

sürũlmıřsin: "sürũlmũřsũn" [452a-77].

2.9.2.2.3. Teklik 3. Kişi (-mış, -mışdur, -mış, -mışdür)

itmiş: "etmiş" [489a-42].

ķopmıř: "kopmuş" [517b-20].

yaraqlamışdur: "hazırlamıştır" [529b-15].

gitmişdür: "gitmiştir" [535a-11].

Metinde duyulan geçmiş zaman teklik 3. kişi çekiminde bazen zarf fiil eki "-(y)up, -(y)üp de kullanılmıştır:

kaplayupdur: "kaplamıştır" [398b-54].

gizlenüpdür: "gizlenmiştir" [411b-17].

2.9.2.2.4. Çokluk 1. Kişi (-mışız, -mişsiz)

yaratmışız: "yarattık" [493a-3]

2.9.2.2.5. Çokluk 2. Kişi (-mışsız, -mişsiz)

İncelemiş olduğumuz metinde herhangi bir örneği tespit edilememiştir.

2.9.2.2.6. Çokluk 3. Kişi (-mışlar, -mişler)

çıkmışlar: "çıkmışlar" [554b-14].

getürmişler: "getirmişler" [113a-55].

2.9.2.3. Geniş Zaman

2.9.2.3.1. Teklik 1. Kişi (-aram, -erem, -ürem, -uram, -ram, -rem, -erin)

korkaram: "korkarım" [125a-15].

deplerem: "öldürürüm" [107b-27].

yitişdürürem: "yetiştiririm, eriştiririm" [155a-62].

sığınuram: "sığınırım" [10a-67].

iderin: "ederim" [376b-20].

2.9.2.3.2. Teklik 2. Kişi (-arsın, -ersin, -ürsin, -ursın, -rsın)

añarsın: "hatırlarsın" [238b-85].

işlersin: "yaparsın" [314a-72].

kığırursın: "çağırırsın" [345a-73].

görürsin: "görürsün" [355a-43].

idersin: "edersin" [121b-110].

2.9.2.3.3. Teklik 3. Kişi (-ar, -er, -ur, -ür, -r)

tapar: "tapar" [305a-42].

ider: "eder" [306a-55].

kılur: "kılar" [309a-96].

bilür: "bilir" [309b-7].

söyler: "söyler" [413a-4].

2.9.2.3.4. Çokluk 1. Kişi (-aruz, -erüz, -uruz, -ürüz, -ruz, -rüz)

yazaruz: "yazarız" [435b-12].

iderüz: "ederiz" [307a-67].

çıkaruruz: "çıkarınız" [307a-69].

ölürüz: "ölürüz" [307a-66].

arzularuz: "arzularız" [5b-30].

gerçeklerüz: "tasdik ederiz, gerçekleriz" [144b-146].

2.9.2.3.5. Çokluk 2. Kişi (-arsız, -ersiz, -ursız, -ürsüz, -rsız, -rsiz)

uyarsız: "uyarsınız" [145a-148].

kesersiz: "kesersiniz" [156b-74].

unıdursız: "unutursunuz" [7a-44].

götürürsüz: "götürürsünüz" [12a-85].

deplersız: "öldürürsünüz" [12a-85].

şaklarsız: "saklarsınız" [55a-71].

2.9.2.3.6. Çokluk 3. Kişi (-arlar, -erler, -urlar, -ürler, -rlar, -rler)

kaçarlar: "kaçarlar" [60a-111].

dişlerler: "dişlerler" [61b-119].

buyururlar: "buyururlar" [79b-37].

getürürler: "getirirler" [81a-46].

aldarlar: "aldatırlar" [2b-9].

isterler: "isterler" [536a-8].

2.9.2.4. Geniş Zamanın Olumsuzu

Geniş zamanın olumsuz çekimi “-mAz” eki ile yapılmaktadır.

2.9.2.4.1. Teklik 1. Kişi (-mazam, -mezem, -mazın, -mezin)

tapmazam: "tapmam" [555a-20].

yitürmezem: "kaybetmem" [71b-195].

kalımazın: "kalmam" [297a-60].

istemezin: "istemem" [369b-109].

2.9.2.4.2. Teklik 2. Kişi (-mazsın, -mezsın)

korkmazsın: "korkmazsın" [182b-13].

bilmezsin: "bilmezsin" [195b-101].

2.9.2.4.3. Teklik 3. Kişi (-maz, -mez)

bulmaz: "bulmaz" [202a-17].

eyleyevümez: "edemez" [202a-18].

yitişmez: "yetişmez" [203b-26].

2.9.2.4.4. Çokluk 1. Kişi (-mazuz, -mezüz)

añlamazuz: "anlamayız" [224a-91].

görmezüz: "görmeyiz" [216a-27].

2.9.2.4.5. Çokluk 2. Kişi (-mazsız, -mezsiz)

uşlanmazsız: "akıllanmazsınız" [11a-76].

ögütlenmezsiz: "ögütlenmezsiniz, nasihatten anlamazsınız" [54b-65].

2.9.2.4.6. Çokluk 3. Kişi (-mazlar, -mezler)

azdurmazlar: "saptırmazlar" [55a-69].

bilmezler: "bilmezler" [577b-8].

2.9.2.5. Gelecek Zaman

Günümüz Türkçesinde gelecek zaman çekimi -acak eki ile sağlanırken, incelemiş olduğumuz metinde bu ekin yanında "-ısar, -iser, -sa gerek, -se gerek" ekleri de kullanılmıştır. Bunlar Eski Anadolu Türkçesi döneminin karakteristik özellik gösteren ekleridir.

2.9.2.5.1. Teklik 1. Kişi (-eceküm)

Bu ekin kalın hâli olan "acağum" incelemiş olduğumuz metinde tespit edilememiştir:

getüreceküm: "getireceğim" [488a-19].

2.9.2.5.2. Teklik 2. Kişi: -acağsın, -eceansin

Bu ekin kalın hâli olan "acağsın" incelemiş olduğumuz metinde tespit edilememiştir.

göreceksin: "göreceksin" [547a-5].

2.9.2.5.3. Teklik 3. Kişi (-acağdur, -ecekdür, -ısar, iser, -sa gerek, -se gerek)

olacağdur: "olacaktır" [97a-147].

gelecekdür: "gelecektir" [224b-95].

dadıserdür: "tadacaktır" [323a-35].

eyleyiser: "eyleyecek" [184b-28].

olsa gerek: "olacaktır" [206a-49].

virse gerek: "verecektir" [226a-111].

2.9.2.5.4. Çokluk 1. Kişi (-acağuz, -iserüz)

bırağacağuz: "bırakacağız" [556a-5].

Bu ekin ince hâli olan "-eceküz" incelemiş olduğumuz metinde tespit edilememiştir.
idiserüz: "ederiz" [195b-101].

Bu ekin kalın hâli olan "-ısaruz" incelemiş olduğumuz metinde tespit edilememiştir.

2.9.2.5.5. Çokluk 2. Kişi (-acağsız, -eceksiz, -sañuz gerek, -señüz gerek)

dadacağsız: "tadacaksınız" [442a-38].

bineceksiz: "bineceksiniz" [481b-13].

sorılsañuz gerek: "sorulacaksınız, sorguya çekileceksiniz" [578a-8].

girseñüz gerek: "gireceksiniz" [328b-98].

2.9.2.5.6. Çokluk 3. Kişi (-acağlardur, -eceklerdür, -salar gerek, -seler gerek)

kalacağlardur: "kalacaklardır" [435a-8].

göreceklerdür: "göreceklerdir" [447a-179].

dursalar gerek: "duracaklardır" [38b-249].

dirilseler gerek: "dirileceklerdir" [101a-172].

2.9.2.6. Emir Kipi

2.9.2.6.1. Teklik 1. Kişi (-ayım, -eyim, -ayum, -ayın, -eyin)

añayım: "anayım" [22a-152].

kesdüreyim: "kestireyim" [367b-49].

uyayum: "uyayım" [388a-49].

Bu ekin ince hâli olan "-eyüm" incelemiş olduğumuz metinde tespit edilememiştir.

tapayın: "tapayım" [133a-71].

göreyin: "göreyim" [163a-143].

2.9.2.6.2. Teklik 2. Kişi (-gıl, -gil, -Ø)

kılğıl: "kıl" [51b-41].

bilgil: "bil" [41a-260].

yarlığa: "bağışla" [164b-151].

2.9.2.6.3. Teklik 3. Kişi (-sun, -sün)

çıksun: "çıksın" [166a-160].

virsün: "versin" [26b-184].

2.9.2.6.4. Çokluk 1. Kişi (-alum, -elüm)

oturalum: "oturalım" [107a-24].

idinelüm: "edinelim" [162b-138].

2.9.2.6.5. Çokluk 2. Kişi (-ñ, -ñuz, -ñüz, -uñuz, -üñüz)

eyleñ: "eyleyin" [177a-45].

şığınuz: "sığınınız" [179b-69].

diñüz: "söyleyiniz" [22a-154].

şalıvirüñüz: "salıverin" [181b-5].

çıkaruñuz: "çıkarcınız" [28a-191].

2.9.2.6.6. Çokluk 3. Kişi (-sunlar, -sünler)

urmasunlar: "vurmasınlar" [353a-31].

çekişmesünler: "tartışmasınlar" [338a-67].

2.9.2.7. Şart Kipi

2.9.2.7.1. Teklik 1. Kişi (-sam, -sem)

azarsam: "saparsam" [428b-50].

dönsem: "dönsem" [474b-50].

2.9.2.7.2. Teklik 2. Kişi (-sañ, -señ)

sorsañ: "sorsan" [487a-87].

dileseñ: "dilesen" [539a-6].

2.9.2.7.3. Teklik 3. Kişi (-sa, -se)

şakınsa: "sakınsa" [541a-16].

geçse: "geçse" [541b-1].

2.9.2.7.4. Çokluk 1. Kişi (-savuz, -sevüz, sek, sak)

koysavuz: "koysak" [82b-56].

dönderürseviz: "döndürürsek" [347b-107].

indürsek: "indirsek" [330b-5].

açsak: "açsak" [255b-14].

2.9.2.7.5. Çokluk 2. Kişi (-sañuz, -señüz)

alursañuz: "alırsanız" [259a-71].

bilmezseñüz: "bilmezseniz" [264b-43].

2.9.2.7.6. Çokluk 3. Kişi (-salar, -seler)

arınsalar: "temizlenseler" [33a-222].

dönseler: "dönseler" [33b-226].

2.9.2.8. Dilek Kipi

2.9.2.8.1. Teklik 1. Kişi (-am, -em)

yaturam: "yatırayım" [40b-259].

şirk getirmeyem: "şirk getirmeyeyim, ortaklık koşmayayım" [247b-36].

2.9.2.8.2. Teklik 2. Kişi (-asın, -esin)

şanasın: "sanasın" [172a-6].

söylemeyesin: "söylemeyesin" [51b-41].

2.9.2.8.3. Teklik 3. Kişi (-a, -e)

kopa: "kopa" [291b-34].

diye: "diye" [525a-13].

2.9.2.8.4. Çokluk 1. Kişi (-avuz, -lüm, -lum)

yarlığayavuz: "bağışlayalım" [8b-58].

görelüm: "görelim" [378a-41].

bırağalum: "bırakalım" [160b-115].

2.9.2.8.5. Çokluk 2. Kişi (-asız, -esiz)

bulasız: "bulasınız" [166a-158].

viresiz: "veresiniz" [167a-164].

2.9.2.8.6. Çokluk 3. Kişi (-alar, -eler)

şakınalar: "sakınsınlar" [167a-164].

döneler: "dönsünler" [167b-168].

2.9.2.9. Gereklilik Kipi

İncelemiş olduğumuz metinde gereklilik çekimi "gerek" kelimesi kullanılarak sağlanmıştır. Yalnızca Teklik 1. kişi ve 3. kişi kipleri tespit edilebilmiştir:

yürüsem gerek: "yürümeliyim" [297a-60].

‘azāb itmek gerek: "azap etmeli" [230b-25].

2.10. EK-FİİL

İsim soylu kelimelerin sonuna eklenerek onları yüklem hâline getiren ek fiillerin diğer bir görevi ise basit zamanlı fiillere eklenerek birleşik zaman çekimi yapmaktır.

2.10.1. Ek Fiilin Geniş Zamanı

2.10.1.1. Teklik 1. Kişi (+am, +em, +yam, +yem)

şahitlerdenam: "şahitlerdenim" [325a-56].

emīnem: "güvenilirim" [378a-39].

güçlüyem: "güçlüyüm" [378a-39].

korğudıcıyam: "korkutanım" [170a-188].

2.10.1.2. Teklik 2. Kişi (+sın, +sin)

hükmedicisin: "hükmedensin" [123a-118].

korğudıcısın: "korkutansın" [243a-7].

2.10.1.3. Teklik 3. Kişi (+dur, -dür)

uludur: "uludur" [243a-9].

gözleyicidür: "gözleyendir" [243a-10].

2.10.1.4. Çokluk 1. Kişi (+uz, +üz, +yuz, +yüz)

âdem oğlanuyuz: "adem oğluyuz" [250a-11].

baylaruz: "zenginleriz" [69b-181].

rağbet idicilerüz: "rağbet edenleriz" [189a-59].

biliciyüz: "bilenleriz" [346b-96].

2.10.1.5. Çokluk 2. Kişi (+sız, +siz)

ağılsuzlarsız "akılsızlarsınız" [378b-47].

ğāliblersiz "galiplersiniz" [386a-35].

2.10.1.6. Çokluk 3. Kişi (+lardur, +lerdür)

fāsıklardur: "fasıklardır" [386a-32].

ğāfillerdür: "gafillerdür" [400a-7].

2.10.2. Ek Fiilin Geniş Zamanının Olumsuzu

İncelemiş olduğumuz metinde ek fiilin geniş zamanının olumsuz çekimi "degül" kelimesi ile yapılmaktadır.

2.10.2.1. Teklik 1. Kişi (degülem)

mâlik degülem: "sahip değilim" [534a-4].

2.10.2.2. Teklik 2. Kişi (degülsin)

delü degülsin: "deli değilsin" [547a-2].

2.10.2.3. Teklik 3. Kişi (degül, degüldür)

kâdir degül midür: "kadir değil midir?" [440a-81].

muhtâc degüldür: "muhtaç değildir" [453b-7].

2.10.2.4. Çokluk 1. Kişi (degülüz)

degülüz biz saña îmân getüriciler: "sana inanmayanlarınız" [161b-132].

2.10.2.5. Çokluk 2. Kişi (degülsiz)

degülsiz Tañrı Te'âlâyı 'âciz eyleyici: "Tanrı'yı aciz bırakamayanlarsınız" [206b-53].

2.10.2.6. Çokluk 3. Kişi: ler degüldür

kâfirler degüldür "kafirler değildir" [534b-10].

2.10.3. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı

İncelemiş olduğumuz metinde ek fiilin görülen geçmiş zamanını "olmak" kelimesi ya da "olmak+idi" yapısına kişi ekleri eklenerek yapılmaktadır.

2.10.3.1. Teklik 1. Kişi: -oldum

tanuḵ oldum "tanık oldum" [123a-117].

2.10.3.2. Teklik 2. Kişi: olduñ

âṣī olduñ "asi oldun" [211a-91].

2.10.3.3. Teklik 3. Kişi: oldu

ıraḵ oldu "uzak oldu" [218a-42].

2.10.3.4. Çokluk 1. Kişi: olduḵ idi

biz olduḵ idi bundan evvel dünyāda Tañrı Te'âlāya ṭapucılar " Biz bundan önce dünyada Tanrıya tapanlardandık"

2.10.3.5. Çokluk 2. Kişi: olduñuz idi

olduñuz idi azgunlar "sapkınlardınız"

2.10.3.6. Çokluk 3. Kişi: oldılardı

oldılardı tapıcılar "tapanlardı" [474b-48].

2.10.4. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanının Olumsuzu

İncelemiş olduğumuz metinde ek fiilin görülen geçmiş zamanının olumsuzu "degül" kelimesine "+idi, +idü" ekleri ile kişi eklerinin eklenmesi suretiyle yapılmaktadır. Metinde yalnızca teklik 2. ve 3. kişi ile çokluk 1. kişi çekimleri tespit edilebilmiştir.

2.10.4.1. Teklik 2. Kişi (degül idüñ)

degül idüñ yā Muḥammed sen anlaruñ katında: "yanında değildin" [52a-44].

2.10.4.2. Teklik 3. Kişi (degül idi)

Nasrānilerden degül idi: "Hristiyan değildi" [54b-67].

2.10.4.3. Çokluk 1. Kişi (degül idük)

degül idük yaratmağdan gāfil: "yaratmayı bilmiyor değildik" [340b-17].

2.10.5. Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zamanı

İncelemiş olduğumuz metinde ek fiilin duyulan geçmiş zaman çekimi "-mış" ekine "+ıdı, +idi, +ıdu, +idü" ekleri ile kişi eklerinin eklenmesi suretiyle yapılmaktadır. Metinde yalnızca teklik 3. kişi ile çokluk 1. ve 2. kişi çekimleri tespit edilebilmiştir.

2.10.5.1. Teklik 1. Kişi (idi)

kesb eylemiş idi: "kazanmıştı" [580a-2].

2.10.5.2. Çokluk 1. Kişi (idük)

koymış idük: "koymuştuk" [229a-17].

2.10.5.3. Çokluk 2. Kişi (idüñüz)

beslemiş idüñüz: "beslemiştiniz" [77a-23].

2.11. BİRLEŞİK FİİLLER

2.11.1. İsim, Zarf ve Sıfat ile Meydana Getirilenler

İsimlerden meydana getirilen birleşik fiiller incelemiş olduğumuz metinde çok yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

2.11.1.1. İsim+Fiil ile Meydana Getirilenler (eyle-, ol-, bul-, dut-, it-, kıl-, vir-)

‘adl eyleñüz: "adil olun" [95b-135].

‘afv eyle: "affet" [105b-13].

beyān eyledük: "açıkladık" [153b-52].

nafağa eyleñüz: "harcayın" [32b-219].

‘ibādet eyle: "kulluk yap" [459b-66].
istiğfār eyle: "tevbe et" [466b-55].
şabr eyle: "sabret" [497a-35].
āciz oldılar: "aciz oldular" [380b-66].
ḥayrān oldılar: "hayran oldular" [231a-31].
bāṭıl oldu: "boşa gitti" [49a-22].
āşikāre oldu: "belli oldu" [61b-118].
rāzī oldu: "hoşnut oldu" [503b-18].
düşmān olsa: "düşman olsa" [531a-4].
tar olsa: "dar olsa" [542a-7].
kāfir olsa: "kafir olsa" [17b-122].
qabūl olmaz: "kabul olmaz" [57b-90].
mālik olmaz: "sahip olmaz" [110a-41].
hidāyet buldılar: "doğru yolu buldular" [166a-159].
tāqat buldı: "güç buldu" [163b-143].
zafer bulsañ: "zafer kazansan" [178b-57].
yardım bulmazlar: "yardım bulmazlar" [60b-111].
felāḥ bulmaz: "kurtuluşa ermez" [142a-135].
ḥazır bulursız: "hazır bulursunuz" [16a-110].
kulaq dutdılar: "dinlediler" [126a-25].
‘ahdi dutdı: "sözünde durdu" [308b-87].
ümmīz dutdı: "ümit bağladı" [392b-5].
makām dutdılar: "hazırladılar, yer edindiler" [531b-9].
‘alī dutsa: "yüceltse" [558a-34].
yalan dutarlardı: "yalanlardı" [2b-10].
tanuq dutarlar: "şahit gösterirler" [30a-204].
beyān ider: "açıklar" [34b-230].
faḳīr ider: "fakir eder" [37b-245].
‘azāb iderüz: "azap ederiz" [281a-58].
ḥarāb iderüz: "harap ederiz" [324a-44].
şefa‘āt ider: "aracılık eder" [39b-255].
beşāret iderler: "müjdelerler" [68b-171].
terk itmez: "terk etmez" [18b-131].

pāk itmez: "temizlemez" [25a-174].
zāyil itmez: "boşa çıkarmaz, yok etmez" [246b-31].
helāk itse: "yok etse" [546b-28].
efzal kıldı: "üstün kıldı" [50b-33].
aşağa kıldı: "alçak kıldı" [187a-40].
va‘de kıldı: "vaad etti" [285b-99].
du‘ā kılurlar: "dua ederler" [474b-51].
huccet kılduk: "delil kıldık" [278a-33].
zīnet kılduk: "süs yaptık" [287b-7].
pāk kılduk: "temiz yaptık" [302b-13].
perde kıldı: "perde yaptı" [519b-19].
haber vir: "haber ver" [5b-33].
rızk vir: "rızik ver" [18a-127].
hidāyet virdi: "doğru yola iletti" [29b-198].
nuşret virdi: "yardım etti" [62a-123].
and virdi: "söz verdi" [70b-187].
ni‘met virdi: "nimet verdi" [84b-72].
hüküm virse: "hükmetse" [56a-79].
fidye virse: "fidye verse" [133a-70].
tanıklık virse: "şahitlik etse" [494a-10].
bereket virdük: "bereketlendirdik" [444b-113].
mühlet virdük: "zaman tanıdık" [69a-178].
şadaka virdüklerinden: "sadaka verdiklerinden" [192a-79].
öğüt virdüğümde: "nasihat verdiğimde" [208b-71].

2.11.2. Fiiller ile Meydana Getirilenler

Fiillerle meydana getirilen birleşik fiiller, isimlerden meydana getirilen birleşik fiillere nazaran metinde oldukça seyrek kullanılmıştır.

2.11.1. Tezlik Bildirenler

viribirir: "veriverir" [457b-42].
givirivir: "koyuver, sarıver, bürüyüver" [164b-151].
kılıvir: "kılıver, yapıver" [253b-40].

2.11.1.Yeterlilik Bildirenler

şabr idebilür: "sabredebilir" [25a-175].

gösterebilür: "gösterebilir" [205b-43].

fā`ide idebilürler: "fayda verebilirler" [368b-73].

yaradabilürler mi: "yaratabilirler mi?" [513b-36].

kemlik idebilürler: "kötülük yapabilirler" [368b-73].

2.12. ZARF FİİLLER /Gerundium (-ıcağ, -icek, -ınca, -ince, -duğınca, -dukça, -dükçe, -iken, -uban, -up, -üp)

Hareket belirten bu fiil yapılarının bazıları Türk dilindeki diğer ekler gibi canlı ve işlek ekler iken bazıları çok daha eski dönemlerden gelen arkaik bir şekil olarak çok az sayıda örnekte tespit edilmektedir (Korkmaz,1987: 155). Metinde tespit edilen zarf fiiller şunlardır:

toprak olıcağ: "toprak olunca" [442b-53].

görmeyinceler: "onlar görmeyince" [373b-201]

uymayınca: "uymayınca" [17b-121].

arınmayınca: "temizlenmeyince" [33a-222].

varmayınca: "gitmeyince" [34b-230].

çıkmayınca: "çıkmayınca" [107a-22].

dimeyince: "söylemeyince" [14b-102].

bilince: "bilince" [64a-142].

girmeyince: "girmeyince" [96a-140].

virilmeyince: "verilmeyince" [140b-124].

durduğınca: "durana kadar" [225b-108].

durdukça: "durduğu müddetçe" [225b-107].

yitdükçe: "yettiği kadar" [434a-42].

yok iken: "yokken" [17a-118].

bilür iken: "bilirken" [11a-75].

uyur iken: "uyurken" [159a-97].

bākī oluban: "daim olarak" [32a-217].

yatup: "yatıp" [36b-239].

binüp: "binip" [36b-239].

gözi olup: "gözü olup" [48a-13].

müselmān olup: "müslüman olup" [57a-84].

tekebbürlik idüp: "kibirlenip" [79b-36].

2.13. SIFAT-FİİLLER (-acağ, -ecek, -an,-en, -ğan, -duğ, -dük, -ıcı, -ici, -maz, -mış, -miş)

Bir cümlede eylemin sıfat görevinde kullanılan hâli olan sıfat fiiller hem sıfat hem de fiil özelliği göstermektedir:

turacağ yirleri: "duracak yerleri" [89b-97].

varacağ yiri: "gidecek yeri" [93a-121].

halâş olacağ yir: "kurtulunacak yer" [93a-121].

ekin ekecek yir: "ekinlik" [33b-223].

gelecek va' de: "gelecek vaat" [221a-65].

dönmeyecek 'azāb: "dönmeyecek azap" [222a-76].

binecek gemiler: "binecek gemiler" [437b-42].

önünüzde olan nesnelerden: "önünüzdeki şeylerden, geleceğinizden" [437b-45].

diri olan kişileri: "dirileri" [439b-69].

okıyan melāyikeler: "okuyan melekler" [440b-3].

beni şatun alan benüm efendüm: "beni satın alan efendim" [230a-23].

gözlü olan: "gören" [244a-16].

göklerde olan: "göklerde olan" [265b-52].

evvel birağan: "önce bırakan" [313b-65].

doğan oğlanlarıñ: "doğan oğlanların" [556b-17].

kazanduğı 'azābı: "kazandığı azabı" [46a-286].

buluşduğı günde: "karşılaştığı günde" [176a-41].

ķavuşduğı yire: "kavuştuğı yere" [297a-61].

va' de olduğı yirde: "vaat olunan yerde" [176b-42].

toğduğı yire: "doğduğı yere" [299b-89].

didügi nesneye: "dediğı şeye" [304b-35].

işledügi işleriñ cezāsını: "yaptıklarının karşılığı" [310a-15].

emzürdügi oğlandan: "emzirdiğı oğlandan" [329b-2].

zulm eyleyici: "zulmeden" [331a-10].

'izzet idici: "şereflendiren" [332a-18].

'ayān olıcı: "açığa çıkan" [365a-2].

ķorķudıcı peygamberden: "korkutan peygamberlerden" [387b-46].

'āciz eyleyici: "aciz bırakan" [394b-22].

şükr idici kul: "şükreden kul" [409b-31].
yaramaz akçelere: "değersiz paralara" [229b-20].
yaramaz evler: "kötü evler" [245b-25].
yapışmış şalkımlar: "yapışmış salkımlar" [137b-99].
geçmiş günāhları: "geçmiş günahları" [176a-38].
yazılmış va‘desi: "belirlenmiş süresi" [247b-38].
bilinmiş zamān: "belinen zaman" [250a-10].
kırumuş hurma ağacı: "kurumuş hurma ağacı" [303a-23]

İKİNCİ BÖLÜM: METİN

06 MİL YZ B 50/1

[Birinci Cilt]

[1b]

[Süretü'l-Fâtiha]

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] başladum adıyla Tañrı Te'ālānuñ ki rızķ viricidür ve rahmet idicidür [2] şükür cemi' 'ālemleri yaradan Tañrıya [3] ki rızķ viricidür ve rahmet idicidür [4] kıyāmet güninüñ pādişāhidur [5] yā Rab saña taparuz daħı saña sığınuruz [6] göster bize hidāyet tevfiķıyla doğrı yolu yolını ol kimselerüñ kim ni'met virdüñ anlaruñ üzerine [7] kaçınılmışlardan degüller ki anlar Yahūdilerdür anlaruñ üzerine daħı azğunlardan degüller ki Naşrānilerdür.

[2a]

[Süretü'l-Bakara]

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] bu harfler haķķıyçün [2] bu Qur'āna ya'nī haķ olduğına şekk ü gümān yokdur doğrı yol göstericidür Tañrıdan korkıcılara [3] anlar kim imān getürürler kıyāmet olacağına daħı durğururlar namāzı daħı biz kendülere virdüğümüz rızķdan şadaķa iderler [4] ve ol kişiler kim inanurlar saña inen kitāba daħı senden öñdin inen kitāblara daħı āhirete

[2b]

şeksüz inanurlar [5] anlar doğrı yol üstinedür Çalaplarından daħı anlar āhiretde şeksüz kurtulmuşlardandır [6] taħķīķ anlar kim kāfir oldılar berāberdür anlaruñ üstlerine anları korkutsañ daħı yāhūd korkutmasañ imān getürmezler [7] mühr urdı Tañrı Te'ālā anlaruñ gönülleri üzerine daħı kulakları üstine daħı gözleri üstine üstinde kapak vardır haķķ[1] görmezler daħı anlaradur var āhiretde ulu 'azāb [8] ba'zı ādemīlerden anlar eydürler imān getürdük Tañrıya daħı kıyāmet günine daħı anlar degüldür imān getüricilerdür [9] aldarlar anlar Tañrı Te'ālāyı daħı anlar kim imān getürdiler daħı aldamazlar Tañrı Te'ālā getürdiler daħı aldamazlar illā kendü kendülerin aldarlar lākin bilmezler ol kāfirler [10] anlaruñ yüreklerinde küfr hastalığı vardır pes arturdı anlara Tañrı Te'ālā küfr hastalık daħı anlaradur yürekler acıdıķı 'azāb anuñ-içün kim haķķı yalan dutarlardı [11] daħı eger eyd[ülse]

[3a]

fesād eylemeñüz yiryüzinde eydürler taḥḳīk biz degülüz fesād idiciler illā ıslāḥ idicilerdenüz [12] bilmiş oluñuz ki anlardur fesād eyleyicilerdür lākin bilmezler fesādılarını kendü kendülerinedür [13] daḥı eydilse anlara īmān getürüñüz nitekim īmān getürdi ādemīler eydürler īmān mı getürürüz nitekim īmān getürdi ‘aḳılsuzlar bilmiş oluñuz ki taḥḳīk anlardur ‘aḳılsuzlar lākin kendüler bilmezler [14] daḥı kaçan bulıṣsalar ol kişiler kim īmān getürenlere eydürler biz īmān getürdik Tañrıya daḥı kaçan yaluñuz ḳalsalar şeyṭānlarıyla eydürler biz sizüñleyüz degülüz taḥḳīk biz degülüz īmān getürenler biz illā maşḥaralığa alıcı mü’minleri [15] Allāhü Te‘ālā maşḥaralığa aldıḡıçün anlara istihzāları cezāsın virür cehennemde daḥı uzadur anlara ya’nī mühlet virür azḡunlıkları içinde ḥayrān olurlar [16] bilmezler ol münāfıklar anlardur kim şatun aldılar azḡunlıḡı hidāyetle aşı iylemedi bāzırgānlıkları

[3b]

anlaruñ daḥı degüldür anlar doḡrı yol dutucılar [17] Anlaruñ meşeli ol kimseye beñzer kim ḳarañulıḡda od yandurdi pes ol vaḳt kim ol od nūrlandı anuñ dört yanı giderdi Tañrı Te‘ālā anuñ nūrını daḥı ḳodı anları ḳarañulıḡ içinde görmezler [18] şaḡırlardur ve dilsüzlerdür gözsüzlerdür pes anlar dönmezler [19] yāḥūd ḳatı yaḡmura beñzer ki gökden iner anuñ içinde ḳarañlıḡlar gönünür gürüldemek daḥı yıldırım ḳalurlar kāfirler daḥı ḳılurlar barmaḳlarını ḳulaḳları içine yıldırımla şaḳımasından ölüm ḳorḳusından daḥı Tañrı Te‘ālā ḳaplamışdur kāfirleri ‘amellerini bilür cezāsın virür [20] yaḳın olur yıldırım anlar eyülerdür kim tapa anlaruñ gözleri nūrını nice kim yıldırır anlara yıldırım yürürler anuñ yüzinde daḥı kaçan ḳarañulıḡ olsa üstlerine dururlar daḥı eger dilese Tañrı Te‘ālā giderürdi anlaruñ ḳulaḳlarıyla daḥı gözlerini taḥḳīk Tañrı Te‘ālā her nesne üzerine

[4a]

ḳādirdür [21] ey ādemīler ‘ibādet eyleñüz ol rabbüñüze kim Tañrınız yaratdı sizi daḥı anlar kim sizden ilerüydi ola kim siz Tañrıdan ḳorḳasız [22] ol Tañrı[ı] kim ḳıldı sizüñ-içün yiri döşek yaratdı daḥı göḡi binā ḳıldı çadır gib[i] üstüñüze daḥı indürdi gökden yaḡmur suyu bitürdi anuñla yimişlerden size rızḳ sizün için pes eylemeñüz Tañrı Te‘ālāya ortaḳlar siz Ḥaḳ Te‘ālāyı bir bilürken [23] daḥı eger siz olursañuz şek eyleseñüz biz indürdügümüz kitāba bizüm ḳulumuz Muḥammed üstine pes getürüñüz bir sūre bu Ḳur‘ān gib[i] daḥı ḳıḡıruñuz ṭanuklaruñuzı Tañrı Te‘ālādan ḡayrı eger siz gerçekteñüz [24] pes eger siz işlemezeñüz taḥḳīk işlemezsiz daḥı pes ḳorḳuñuz bir od ‘azābından ki ol oduñ odunu

[4b]

âdem oğlanlarıyla daşlardur yir kıldık ol od[ı] kâfirler-içün [25] dahı muştul[a] yâ Muhammed anlara kim îmân getürdiler dahı ‘amel-i şâlih işlediler tahkîk anlaradur uçmaqlara aķar altlarında ırmaķlar niçe ki vaķtâ kim rızķ virile anlara dürlü dürlü yimişlerden yimişlerden rızķlanurlar eydürler ki bu yimiş ol rızķdur ki andan öñdin yimişler dahı virile anlara dürlü ni‘metler birbirine beñzer⁵ dahı vardur anda anlar-içün uçmaķda arı çiftler hûrlar bıkır dahı anlar anuñ uçmağ içinde ebedî ķalurlar [26] tahkîk Tañrı Te‘âlâ utanmaz urmaķda meşele sivrisiñekle ya andan kişisiyle îmân getürenler⁶ bilürler k[i] tahkîk Kır‘ân haķķdur gelmişdür Tañrıdan ve ammâ kâfir olanlar eydürler k[i] ne diledi Tañrı Te‘âlâ bu meşeli eyitmekden

[5a]

azdurur ol meşelle çok kişileri dahı hidâyet virür ol meşelle çok kişilere azdurmaz anuñla meger fâsıķları azdurur [27] anlar kim bozarlar Tañrı Te‘âlânuñ ‘ahdini andın muħkem itdükden soñra dahı keserler anı kim buyurdı Tañrı Te‘âlâ kim şıla ide dahı fesâd iderler yiryüzinde anlar kâfirler ziyânlulardur [28] nite kâfir olursız Tañrı Te‘âlâya siz ölmüşken ata şulbinde vücûda getürdi diri kıldı sizi andan soñra öldürür sizi andan soñra dirildür sizi kıyâmet güninde andan soñra aña rücû eyleyesiz [29] ol Tañrı Te‘âlâ yaratdı sizün-içün yiryüzinde olan nesneleri andan soñra gökleri yaratmağa başladı pes yaratdı anları yedi ķat gökler ol Tañrı her nesneyi bilicidür [30] zıķr eyle yâ Muhammed ol vaķt eyitdi senün Rabbün feriştehlere

[5b]

feriştehlere tahkîk ben yaradam bir âdem yiryüzinde ģalife feriştelere eyitdiler yaradur mısın yiryüzinde bir kimesne ki fesâd ide anda dahı ķanlar döke biz tesbîh iderüz seni ögmekle adularuz dahı seni arzularuz ben bilürem Tañrı Te‘âlâ eyitdi ey feriştelere siz bilmedünüz tahkîk ben bilürem nesneyi Tañrı Te‘âlâ öğretti Ādeme cemi‘ nesnelerün adını andan soñra ‘arz eyledi ol adları feriştelere üstine pes eyitdi Tañrı Te‘âlâ ģaber virün baña yâ feriştelere iş bu nesnelerün adların eger siz gerķekseñüz [32] feriştelere eyitdiler yâ Allâh sen münezzehsin cemi‘ ‘aybdan bize bilmek yokdur illâ sen bildürdüğün nesneyi sensin ģâyetde bilici ģikmet issi [33] eyitdi Tañrı Te‘âlâ ey Ādem ģaber vir anlara adlarıñ her nesnenün pes ol vaķt Ādem ģaber virdi anlara adlarını her nesnenün eyitdi Tañrı Te‘âlâ ben size dimedüm mi ki tahkîk ben bilürem gökler ģaybını dahı yirler ģaybını dahı ben

⁵ beñzer: beñzemez M.

⁶ îmân getürenler: ey îmân getürenler M.

[6a]

bilürem siz âşikâre eyledüğünüz daḥı gönlünüzde gizledüğünizi bilürem [34] daḥı ol vaḳt eyitdük feriştelere secde eyleñ Ādem[e] pes secde eylediler lâkin şeytân eylemedi secdeden büyüklendi daḥı kâfirlerden şeytân oldu [35] daḥı biz eyitdük yâ Ādem sen sâkin ol ‘avratuñla uçmaḳda daḥı yiñüz anda uçmaḳda ‘âfiyetle bol bol ne yirden dilerseñüz daḥı yaḳın olmañuz buḡday ağacına eger yiseñüz olursız zâlimlerden [36] pes azdurdı ol ikisini şeytân anları çıkardı uçmaḳ ni‘metlerinden anda daḥı eyitdük inüñüz gökden yire biribirüñüze düşmân olup daḥı vardur sizüñ içün daḥı vardur size yiryüzinde ḳarâr dutacaḳ yir daḥı dirlik yimeḳ içmeḳ ecel yitişince [37] pes du‘â öğrendi Ādem Tañrısından niçe kelimeler ile tevb[e] kıldı pes tevbesin

[6b]

ḳabûl eyledi ol Tañrı yarlıḡayıcıdur raḫmet idicidür [38] biz eyitdük yiryüzine inüñüz uçmaḳdan cümleñüz eger benden size hidâyet gelse kim ki uysa benüm doḡrı yoluma yokdur ḳorḳu üstlerine üstlerine daḥı anlar[a] ḡamm ḡuşsa [39] ve anlar ki kâfir oldılar daḥı yalanladılar bizüm âyetlerümüzi anlar cehennem ehlidür anlar anda ebedî ḳalurlar [40] ey Ya‘ḳûb oḡlanları añuñuz ol benüm virdüm size ni‘metlerüm[i] buyruḳlarımı kim getürüñüz benüm yirü[ne] getürdüm sizüñ ‘ahdüñüzi daḥı benden ḳorḳuñuz ya‘nî uçmaḡa ḳoyam [41] daḥı imân getürüñüz ol kitâb indürdüm Muḫammed üstine eger gerçekseñüz sizüñle olan kitâbı ki daḥı olmañuz ilkin kâfir olanlardan aña tebdîl eyle[me]ñüz benüm âyetlerümi az bahâyla dünyâ malından daḥı benden şaḳınuñuz [42] daḥı olmañuz ḫaḳḳ bâtıl ile gizlemeñüz daḥı siz

[7a]

örtmeñüz ḫaḳḳı daḥı siz ḫaḳḳı bilürken [43] daḥı ḳıluñ namâzı daḥı virüñ zekât daḥı namâz ḳıluñuz namâz ḳılıcılar ile [44] ya buyurur mısız ḳişilere eyülügle daḥı unıdursız kendüñüzi daḥı siz okursız Tañrınuñ kitâbını ya pes niçün uşlanmazsınız [45] daḥı yardım taleb eyleñüz belâyâ şabr itmekle daḥı namâz ḳılmaḳ ile daḥı ol namâza şabr itmek ḡâyetde uludur aḡırdur illâ Tañrıdan ḳorḳıcılara namâz şabr aḡır degüldür [46] anlar kim ḫaḳḳı bilürler ol Tañrıdan ḳorḳucılar varsalar gerekdür Tañrı Te‘âlâ ḫazretine daḥı ol ḳorḳucılar ol Tañrıya döneceklerdür [47] Ey Ya‘ḳûb oḡlanları añuñız ol ni‘metleri kim virdüm idi size daḥı ben sizi efzâl kıldum evvelki zamânenüñ ehli üzerine[48] daḥı ḳorḳuñ bir günün heybetinden aşşı eylemez bir nefis bir nefsdan bir nesne de daḥı ḳabûl olunmaz ol nefis ḫaḳḳında şefâ‘at

[7b]

daḥı alınmaz anlar içün anlardan i‘vâz daḥı kimesne anlara yardım itmez [49] daḥı biz ḳaçan kim biz ḳurtarduḳ sizi Fir‘avn ḳavminden size iderlerdi ḳatı yavuz ‘azâb boḡazlarlardı oḡullaruñuzı daḥı diri ḳorlardı ‘avratlaruñuzı daḥı anuñ gibi size ulu muşbet olmaḳda vardur

size ulu Tañrı Te‘ālādan [50] dañı añuñuz ol günü kim biz açduk size deñizde yol itdük⁷ seferüñ içün pes kırtarduk sizi dañı ğark eyledük Fir‘avn kavmini dañı siz gözünüz ile nażar iderken [51] ol vaķt kim biz va‘de eyledük Mūsā peygambere kırk gice münacāt içün andan soñra idündüñüz buzağuyı ma‘būd tabduñuz buzağuya Mūsādan soñra dañı siz zālimler idüñüz andan soñra biz ‘afv eyledük sizi buzağuya tapduñuzdan soñra ola kim siz benüm ni‘metlerüme şükr idesiz [53] dañı ol vaķt kim biz virdük Mūsāya Tevrātı dañı haķķı bātıldan ayırıcı kitābı ola kim siz toĝru yola uyasız [54] dañı ol vaķt kim eyitdi Mūsā kavmine ey benüm kavmüm taħķık siz

[8a]

zılm eyledüñüz kendüñüze idinmekle ma‘būd ya‘nī buzağuya tapmağla pes dönüñüz siz yokdan var⁸ iden Tañrıya pes depleñüz nefsüñüzi bu didigüm yigrekdür sizün içün sizi yaradan katında pes sizün tevbeñüzi kabül [eyledi] ol Tañrı Te‘ālā kullarınuñ tevbelerin kabül idicidir [55] kaçan kim siz eyitdünüz ey Mūsā biz inanmazuz saña tā gö[r]meyince Tañrı Te‘ālāyı āşıkāre pes aldı sizi helāk eyledi yıldırım ile dañı siz görürken [56] andan soñra biz sizi dirgürdük siz öldüğünüzden soñra ola kim siz benüm ni‘metlerüme şükr eylesiz [57] dañı biz gölge kılduk sizün üzerünüz buludı ve dañı biz indürdük sizün üzerünüz bıldırcın etiyle Basra balı siz yimek içün helālların yiñüz siz virilen rızķuñ dañı anlar bize zılm eylemediler ammā oldılar anlar kendülerine zılm idiciler [58] kaçan kim biz eyitdük

[8b]

girüñüz işbu Kudüs şehrine pes yiñüz ol Kuds şehrinde ne yirden dilerseñüz ‘āfiyet ile dañı girüñüz kapudan secde idüben dañı eyidüñüz yazuklaruñuz bağışla yarlıgayavuz sizi siz hařalaruñuzu dañı ziyāde ni‘met virürüz eyü kişilere [59] pes tebdıl eyle[di]ol kişiler kim zılm eylediler ol kavle ki buyruldı anlara ğayrı kavıl ile eyidenleri anlara pes biz indürdük ol zālimler üstine helāklik gökden helāk oldılar fışķları sebebiyle [60] dañı [zıkr] eyle yā Muħammed ol vaķt kim şu istedi Mūsā kavmi içün pes biz Mūsāya eyitdük ur yā Mūsā elüñdeki ‘aşāñ ile taşı Mūsā urdı pes aķdı ol taşdan on iki bıñar taħķık bildiler cemi‘ ħalk şu içecek yirlerini yiñüz dañı içüñüz Haķķ virdüĝi rızķdan dañı olmañuz yiryüzinde fesād idicilerden [61] dañı ol vaķt kim eyitdünüz ey Mūsā biz şabr idemevüz bir ta‘ām

[9a]

üzerine pes du‘ā eyle bizüm içün Ćalabuña çıkarsun bizüm içün şol yirden biten yaşlardan baķladan dañı ħıyārdan dañı sarmısakdan dañı mercimekden dañı şoĝandan Mūsā eyitdi degüşir

⁷ "deñizde yol itdük" ifadesi metinde mükerrer yazılmıştır.

⁸ Metinde sehven fazladan bir elif yazılmıştır.

misiz şunu kim ol yaramazdur şol nesne ile kim ol eyüdürid gidüñüz mışra tahkik size virildi istediğünüz ni'metler dahı darb anlaruñ üstine horlık dahı miskinlik dahı müsteħak oldılar ğazab ile Tañrı Te'aladan ol anduñuz için anlar oldu kâfir oldukları için Hakk Te'alānuñ āyetlerine dahı deplediler peygamberlerini nā-hakk yire ol anuñ-içün anlar oldu Tañrı Te'alāya 'āsī oldukları sebebiyle dahı zulm eyledükleri sebebden [62] tahkik ol kişiler kim imān getürdiler dahı ol kişiler kim Yahūd[ī] oldılar dahı Naşrānī oldılar dahı yıldıza tapucı oldılar kim ki imān getürdi Hakk Te'alāya dahı kıyāmet[e] dahı işlediler eyü 'amel pes vardur anlaruñ için şevāblar

[9b]

Çalabları katından dahı korku yokdur anlaruñ üstine dahı ğam ğuşsa yokdur anlar dahı ol vakt kim biz aldık sizüñ 'ahdüñüzi ve götürdük sizüñ üzerüñüze Tūr tağını dutuñuz size virdüğümüz kitābı cidd ü cehd eylemekle dahı añuñuz ol kitāb içinde olan emirleri ola kim siz Tañrı Te'aladan korkucı olası [64] andan sonra siz döndüñüz Tañrı Te'alā yolından bātıla ol kitāb andan sonra pes eger olmasa fazlı Hakk Te'alānuñ sizüñ üzerüñüze dahı Hakk Te'alānuñ rahmeti olmasa size siz olurduñuz dünyāda ve āhiretde ziyānkārlardan [65] Hakk Te'aladan bātıla dönmek sebebiyle ol kişiler terk eylediler Hakk Te'alānuñ buyruğın sizden sebt güninde pes biz eyitdük anlara oluñuz maymūnlar ya'nī Te'alānuñ rahmetinden ırak olurken pes biz kılduk ol 'azābı 'ibret olmağ-i-çün ol zamāndaki olan kavme dahı soñradan gelen kavmlere 'ibret ğayret ola dahı naşihat olmağ-i-çün Tañrıdan korkıcılara [67] dahı ol vakt ki Mūsā eyitdi kavmine tahkik Tañrı Te'alā size buyurur boğazlayasız bir sığır eyitdiler yā Mūsā bizi mi alursız maşharalığa

[10a]

Mūsā eyitdi ben şıgınuram Tañrı Te'alāya olmağdan sizüñ gibi cāhillerden [68] eyitdiler yā Mūsā du'ā eyle bizüm için Çalabuña bildürsün bize ol sığır niçedür Mūsā eyitdi Tañrı Te'alā eydür tahkik ol sığır katı şaru olmaya dahı katı yaşlu olmaya bu didigümüz sığır orta yaşlu ola pes kullanulmamış ola dutuñ buyruğın Tañrınuñ Mūsāya eyitdiler du'ā eyle bizüm için Çalabuña beyān eylesün bize ol sığırın rengi nicedür Mūsā eyitdi Tañrı Te'alā eydür tahkik ol sığırın rengi katı şarudur cemi' eczāsıyla feraħlandura aña nazar iden kişiler [70] eyitdiler du'ā eyle Çalabuña bizüm için ki beyān eylesün bize ol sığır ne nesnedür tahkik ol sığır mü[te]şābih oldu bizüm üzerümüze dahı biz ol sığır bilmezüz eger dilerse Tañrı Te'alā hidāyet bulur[uz] Mūsā eyitdi kavmine tahkik ol sığır Tañrı Te'alā eydür ol bir sığır dur hod degüldür yir sürmemişdür dahı sıvarmamışdur ekin selāmetdür kamu 'ayblardan hiç 'ayb yokdur ol sığırda eyitdiler

[10b]

şimdi geldük bellü haqqıla pes boğazladılar ol şıgırı dağı yakın olmadılar işlemekle dağı ol vaqt kim depledüñüz bir nefsi pes def itdüñüz birbiriñüzden anla dağı Haqq Te‘ālā çıkarur şunu kim siz gizledüñüz idi [73] pes biz eyitdük anlara uruñuz bir pāresiyle deple[dü]ñüz kişiyi ol şıgır bir pāresiyle anuñ gibi dirildür Haqq Te‘ālā kıyāmetle ölmüşleri dağı gösterür size āyetlerini Tañrı Te‘ālā ola kim siz fikr eyleyesiz Tañrı Te‘ālānuñ kudretlerini [74] andan sonra katı oldı sizüñ gönüllerüñüz Tañrı kitābı geldükden sonra ol anuñ için anlara taşlar gibi oldılar pes ol münāfıklar toğrı yoldan yāhūd katırak taşdan dağı taşları gör nicesinden çıkar akarşular ol taşlardan çıkar ırmaqlar dağı taşların olsa nicesi yarılır pes çıkar ol taşlardan şular ve illā ol şularuñ nicesi yüce tağlardan düşer pāre pāre olur Haqq Te‘ālānuñ korkusından dağı Haqq Te‘ālā hazreti gāfil degüldür siz işledüğüñüz işlerden [75] umarsız imān getürdiler [...]⁹

[11a]

andan sonra tağyir iderlerdi Tañrı Te‘ālānuñ kelāmını fehm eyledüklerinden sonra dağı kâfirler haqqı bilür iken [76] uğrasalar ol kişiler kim imān getürdüler eydürlerdi kim biz imān getürdük dağı kaçan kim hālī olsa münāfıklar ya’nī hālvat olsalar niceler niceleriyle¹⁰ eydürlerdi birbirine haber mi virürsiz Tañrı Te‘ālā feth eyledüğü nesneyi sizüñ üzerüñüze biriyle bildürdüğün delil olmağ-çün Haqq Te‘ālānuñ katında ya pes niçün fehm idüp uşlanmazsız [77] ya bilmezler mi kim taḥkīk Haqq Te‘ālā bilür gizlü söyledüklerini dağı āşikāre söyledüklerini [78] dağı anlardan niceleri okumazlar bilmezler Tivrātı illā fikr eylemekle taḥkīkatı bilmezler dağı anlar degüldür illā zann idicilerdür bātıl ile pes helāklik katı ‘azāb ol kişilere kim yazarlar kitābı elleriyle andan sonra eydürler işbu kitāb Tañrı Te‘ālā katındandır şatun almak için ol kitābla az bahāya yazdukları pes helāklik anlaradır

[11b]

qazandıkları için yaramaz işler [80] dağı Yahūdiler eyitdiler bizi yakmaz cehennem odı illā nice günler ki ol kırk gündür eyit yā Muhammed dutduñuz mı Tañrı katında ‘ahd pes size va‘de mi eyledi taḥkīk hilāf eylemez Tañrı Te‘ālā va‘desine ya eydür misiz Haqq Te‘ālā haqqında siz bilmedüğüñüzi [81] belā kim ki qazansa yaramazlık dağı kaplasa ol yaramaz qazanmağla yazukları pes anlardur cehennem ehli anlar ol cehennemde ebedī qalurlar hiç çıkmazlar [82] dağı kişiler kim imān getürdiler dağı işlediler eyü ‘amel anlar ol cennetde ebedī qalur [83] dağı bir vaqt kim biz aldük ‘ahdını Benī İsrā’ıl qavminüñ ki ‘ibādet itmeñüz Tañrı Te‘ālādan gayrı illā Tañrı Te‘ālāya ‘ibādet eyleñüz dağı anañuza atañuza eyleñ eyülik eyleñüz dağı akrabaya

⁹ Son satırın tercümesi sayfanın tahriri dolayısıyla tamamen silinmiştir.

¹⁰ Mükerrer yazılmıştır.

dağı kâfir olurdu sonra gelen kitâblara ki İncil ile Kur'an hakdur gerçekleyicidir kendüler ile olan kitabın eyit yâ Muhammed pes niçün deplersiz peygamberlerini Tañrı Te'alānuñ Muhammedden öñdin gelenleri eger siz olursañuz

[13b]

īmān getürüciler [92] dağı bak geldi size Mūsā peygamber mu'cizātıyla andan sonra tapanak ma'būd idindüñüz buzağuyı mu'cizātıyla geldükden sonra dağı siz zālîmlersiz [93] dağı ol vakt kim biz aldık 'ahdünüzü dağı getürdük üstünüz Tūr tağını dutunuz size virilen kitāb cidd ü cehdle dağı işidüniz kabül eyleñüz içindeki emirleri eyitdiler biz işitdük dağı biz 'aşī olduk dağı içdiler gönülleri içinde buzağuya tapmaklık mahabbeti kâfirlikleriyle eyit yâ Muhammed ne katı yaramaz nesne buyurursiz Tañrı Te'alāya kâfir olmağla eger siz olursañuz īmān getürücilerden [94] eyit yâ Muhammed eger olsa sizün için āhîret evi katında Hakk Te'alānuñ girçek sizün için Ādem oğlanından gayrı pes niyāz idüp taleb eyleñüz ölümü eger siz olursañuz gerçek söyleyiciler dağı taleb itmezler ölümü hiç kıyāmete degin yaramaz fi'illeri sebebiyle dağı Tañrı Te'alā bilicidir

[14a]

zālîm olanlar cezāsın viricidir kıyāmetde [96] dağı bulasiz Yahūdîleri gāyetde harîşler cemi' kişilerden dirilikleri üzerine dağı şol kişilerden kim Tañrı Te'alāya şirk getürürler dirler her birisi eger biñ yıl 'ömri olsa dağı ol Yahūdîler kurtulmaz yürekleri acıdıçı 'azābdan eger 'ömürleri olursa dağı Hakk Te'alā göricidir işledüklerini [97] eyit yâ Muhammed kim ki düşmān olsa Cebrā'ile pes ol Cebrā'il indürdi Kur'anı göñlün üzerine Hakk Te'alānuñ buyruğıyla gerçekleyici iden önceki kitâbları dağı doğru yol gösterici dağı cennet muştulayıcı īmān getürenlere [98] kim ki düşmān olsa Tañrı Te'alāya dağı ferîştelere dağı peygambere dağı Cebrā'ile dağı Mîkâ'ile tahkîk Tañrı Te'alāya düşmāndır kâfir olanlara [99] dağı tahkîk biz indürdük saña yâ Muhammed āyetler beyān idici dağı olma kâfir ol āyetlere illā fāsıklar kâfir olurlar şirk ittiler

[14b]

[100] vaktā kim kâfirler and içdiler *belki anlaruñ çoğı*¹¹ ol andı şırlar bir bölük tã'ife anlardan belki anlardan çoğı īmān getürmezler [101] ol vakt kim anlara geldi peygamber ki Muhammed resül katından Hakk Te'alānuñ gerçekleyici anlarla olan kitabı bıraktı bir bölük tã'ife ol kişilerden kim virildi anlara Tevrît Tañrı Te'alānuñ kitabıdır arkalari ardına sanayduñ anlar hiç bilmezler [102] dağı uydılar sihre ki okurlardı şeytānlar ve birağurlardı Süleymānuñ mülki üzerine dağı kâfir olmadı Süleymān kâfir ammā şeytānlar kâfir oldılar öğredürlerdi ādemlere

¹¹ Metinde üzeri çizilmiştir.

büyüyi daşı şol nesne ki indi iki melek üzerine Bâbil kuyusından adları Hârût ve Mârûtdur daşı öğretilmediler ol iki melek [...]¹² tâ dimeyince biz degülüz illâ fitne pes kâfir olma pes öğrendiler

[15a]

ol iki melekden sihrî şunu kim ayırurlar ol sihrîler ile ‘avrat daşı degüldür anlar ziyân idiciler ol sihrîle hiç bir kimsene illâ Tañrı Te‘âlânın buyruğıla ziyân iderler öğrenürler şunu kim ziyân iderler kendülerine daşı kendülerine aşşı eylemeyi öğrenürler tahkîk bildiler kim ki kabûl eyler sihrî yokdur sihrî kabûl idenün âhiretde âhiret naşîblerinden daşı ne yaramaz nesne şatun aldılar dünyâda ol sihrîle kendülerine eger bilici olsalardı Tañrı Te‘âlânın gâzabını sihrî öğrenmezlerdi [103] daşı anlar eger îmân getürseler daşı Tañrı Te‘âlâdan korkıcıların şevâbı Tañrı Te‘âlâ katında yigregdür eger olsañuz bilici [104] ey îmân getüren kişiler dimeñüz ru‘ûnet ya‘nî hastalık daşı eyitdünüz görñüz bizi daşı işidünüz daşı kâfir içündür yürekler acıdıcı ‘azâb [105] istemez ol kişiler kim kâfir oldılar Yahûdilerden Naşrânilerden daşı kâfirlerden

[15b]

inmegi sizün üzerñüze yigreginden Tañrı Te‘âlânın daşı Tañrı Te‘âlâ mahşûş eyler rahmetine kim ki dilerse daşı Tañrı Te‘âlânın fazlı vü keremi uludur [106] nesh eylesevüz bir âyetden ya unutturavuz götürürüz andan yigregın ya anın gibi getüreviz ya bilmez misin ki tahkîk Tañrı Te‘âlâ her nesnenün üzerine kâdirdür [107] ya bilmez misiz kim tahkîk Tañrı Te‘âlâ o Tañrı tekdür pâdişâhlığı daşı yirlerün daşı yokdur size Tañrı Te‘âlâdan gayrı pâdişâh daşı yokdur yardım iden [108] ya dinlemez misiz eger suâl eyleseñ peygamberñüze nite‘kim suâl olundu Mûsâya Muhammedden öñdin daşı kim ki tebdil eylese kâfirliği îmânla tahkîk azdı ırak düşdi toğru yoldan [109] daşı ümmiz dutdı çok kişiler Yahûdilerden ve Naşrânilerden eger sizi döndürürlerse

[16a]

îmân getürdügñüzden soñra kâfir eylemek dilerler hasûdlığla nefsleri katından olduğdan soñra anlara âşikâre hâk pes ‘afv eyleñüz daşı gücñüz tâ gelince Tañrı Te‘âlânın buyruğı tahkîk Tañrı Te‘âlâ her nesneye kâdirdür [110] daşı durğuruñuz namâzı daşı virñüz zekâtı şunu kim mukaddem eyleseñüz nefsñüz için hayırdan anı hazır bulursız Tañrı Te‘âlâ katında Hâk Te‘âlâ şunu kim işlersiz görîcidür [111] daşı dirler kitâb ehli ki Yahûdilerdür girmez uçmağa illâ şunlar girerler ki kim ki Yahûdî oldı ya Naşrânî oldı ol Yahûdilerün Naşrânilerün yaramaz fikridür eyit yâ Muhammed getürñüz huccetlerinizi eger eger olursañuz gerçekler [112] evet

¹² Metinde bu kısım tahrîp olduğundan okunamamıştır.

kim ki müselmân olsa dağı teveccüh eylese Tañrı Te‘ālāya mü‘minlere eyülük eylese pes ol kimesne için ecr vardır Tañrı Te‘ālā katında

[16b]

dağı yokdur korku anların üzerine dağı anlar kağıulu olmasunlar [113] dağı eyitdiler Yahūdiler degüldür Naşrāniler bir nesne üzerine ve Naşrāniler eyitdiler degüldür Yahūdiler bir nesnenün üzerine Yahūdiler okurlarken Tañrı Te‘ālā kitābını anuñ gibi eyitdi ol kişiler kim bilmez anları ile anların sözleri gibi pes Haqq Te‘ālādur hükm eyleyici anların ortalarında kıyāmet güninde şundan ötürü kim anlar anda çekişürlerdi [114] dağı kim ki zālīmrağdur şol kimseden kim men‘ eyledi Haqq Te‘ālānuñ mescidlerini ki añlar ol mescid içinde Haqq Te‘ālānuñ [...] ¹³ dağı sa‘y eyledi ol mescidleri harāb itmesine anlara yokdur girmek anlar ol mescidlere girmek yokdur illā / korkuyla girerler [115] anlara vardır dünyā içinde yavuz ‘azāb dağı anlara vardır kıyāmetde ulu ‘azāb [116] dağı Tañrı Te‘ālānuñdur gün toğıduğı yirler

[17a]

dağı gün batduğı yirler pes kağı yaña yüz döndürürsüz pes Tañrı Te‘ālā ol yirde hāzırdur taḥkīk Te‘ālānuñ rahmeti giñdür gāyet de bilicidür [117] dağı eyitdiler kāfirler Haqq Te‘ālā kendüye oğıul idindi ‘İsāyı Tañrı Te‘ālā münezzehdür oğıuldan ve kıızdan bil ki ol Tañrı Te‘ālānuñ göklerde olan dağı yirlerde olan mülkidür cümlesi ol Tañrı Te‘ālānuñ kullarıdır [118] anları yok iken vücūda getürdi gökleri dağı yirleri yok iken vaqtā kim Haqq Te‘ālā bir nesneye hükm eylese pes dimez Tañrı Te‘ālā ol hükm itdüğine ol dir pes didiğı olur vücūda gelür [119] dağı eyitdi ol kişiler kim müşriklerdür bilmezler eger bize söyleseydi Tañrı Te‘ālā ya gelseydi bize āyet anuñ gibi eyitdi ol kişiler kim anlardan öñdin gelmişlerdi anların sözleri gibi beñzerdi birbirine anların göñülleri taḥkīk biz beyān itdük āyetleri bir kavm kim yaqīn bilürler gerçeğı [120] taḥkīk biz gönderdük yā Muḥammed haqqla muştulayıcı mü‘minlere uçmağı dağı korkutmağı-içün kāfirleri cehennemden dağı şorılmazsın yā Muḥammed cehennem ehlinden dağı rāzī olmaz benden yā Muḥammed Yahūdiler dağı Naşrāniler

[17b]

tā ki sen uymayınca anların milletine eyit yā Muḥammed taḥkīk hidāyeti Haqq anuñ ol hidāyet uludur dağı yā Muḥammed eger uysa anların hevāsına geldükden şoñra saña Haqq Te‘ālānuñ ‘ilmle Qur‘ān olmazdı saña Tañrı Te‘ālādan kurtarıcı ‘azābından dağı saña yardım idici olmazdı [122] ol kişiler kim biz virdük kitābı ol kitābı okurlar gereğince okumağıla onlar imān getürürler ol Qur‘āna dağı kim kāfir olsa ol Qur‘āna pes anlardır dünyāda ve āhirette ziyānlular [123] Ey Ya‘kūb oğılanları zikr eyleñüz ol ni‘metlerümi kim virdüm sizün

¹³ Metinde bu kelimenin üzeri hasar gördüğünden okunamamıştır.

üzerünüze dağı sizi efzal yaratdum ‘âlemlerün üstine ya’nî [124] ol zamānuñ kavmi üzerine dağı korkuñuz ol günden kim fâ’ide eylemez kimsene kimseye hiç nesneyle dağı kabûl olunmaz ol kimseden ‘adl dağı aşşı eylemez aña kimsenün şefâ’atı dağı kimseden anlar yardım olunmaz [18a]

[125] dağı zikr eyle yâ Muhammed ol vaqt kim şınadı İbrâhîmi Tañrı Te‘âlâ nice kelimelerle pes tamâm eyledi kelimeleri eyitdi Tañrı Te‘âlâ tahkîk kılarum seni nâslara imâm İbrâhîm eyitdi yâ Rabb dağı benüm zürriyyetümi imâm kılğıl eyitdi Tañrı Te‘âlâ yitişmez benüm ‘ahdüm zâlimlere ya’nî imâmlığa lâyıkk degüldür zâlimler [126] dağı kaçan kim biz Ka‘be’yi itdük şevâb-i-çün Âdem oğlanlarına emîn olmağ-ıçün dağı idinünüz İbrâhîmün maķâmında namâz kılacak yir dağı biz emânet eyledük İbrâhîme dağı İsmâ’ile arı eyleñüz benüm evümi tavâf idenler-i-çün dağı i’tikâf idenler-i-çün dağı rükû’ idenler-i-çün secde idenler-i-çün [127] kaçan kim eyitdü İbrâhîm ey Çalabum işbu şehri emîn kıl dağı rızk vir Mekke ehillerine dürlü yimişlerden kim ki imân getürse Mekke ehlerinden Tañrı Te‘âlâya dağı kıyâmet günine Hakk Te‘âlâ eyitdi dağı kim ki Tañrı Te‘âlâya kâfir olsa

[18b]

pes ol kâfirler olanı az dirildürem anı az ni‘metle andan soñra anları koyaram cehennem ‘azâbına bî-ihtiyâr dağı katı yaramaz varacak yir olur cehennem [128] dağı kaçan kim yüceldi İbrâhîm esâslarını Tañrı Te‘âlânuñ evine ki Ka‘bedür dağı İsmâ’ıl dağı bilesince yapardı ey Çalabımız kabûl eyle bizden bu evi zîrâ senün dünyâda ve âhîretde işidici her nesneyi bilici [129] ey bizüm Çalabımız dağı bizi kılğıl muṭi’ ve münkâd senün emrüñe dağı bizüm zürriyyetümüzden ümmeti müselmânlardan kıl olsunlar saña muṭi’ dağı göster bize hacc menâsikini dağı kabûl eyle tevbemüzi bizüm üzerümüze zîrâ sensin tevbeler kabûl idici rahmet idici kullarına[130] ey bizüm Çalabımız gönder bize evvelâ zürriyyetden bir peygamber kendüler kavminden okısun anlarun üstine senün âyetlerünü dağı öğretsün anlara kitâbı ya’nî Qur’ânı dağı dîn ‘ilmini dağı arıtsın anları zîrâ senün gâyet de ‘izzetlü hüküm idici muṭi’ kullarına dağı [131] terk itmez İbrâhîm dîninden illâ kim ki ağılsuz ola nefsinde dağı tahkîk

[19a]

biz ihtiyâr eyledük İbrâhîmi dünyâda dağı ola İbrâhîm kıyâmetde muķarreblerdendür [132] kaçan kim ki eyitdi İbrâhîme Tañrı Te‘âlâ müselmân ol İbrâhîm eyitdi ben müselmân oldum pes muṭi’ oldum ‘âlemleri yaradıcı Tañrı Te‘âlâya [133] dağı vaşiiyet eyledi Tañrının emrini İbrâhîm oğullarına dağı Ya‘kûb vaşiiyet eyledi didi ey benüm oğullarum tahkîk Tañrı Te‘âlâ beni ihtiyâr eyledi sizün-i-çün İslâm dîninde pes olmañuz illâ siz oluñuz müselmânlardan [134] ya öldüñüz mi ṭanuk kaçan kim ol vaqt kim hâzır oldu Ya‘kûba ölüm kaçan kim Ya‘kûb eyitdi

oğlanlarına ne nesneye taparsız ben öldükden sonra eyitdiler oğlanları taparuz seni yaradana dağı senüñ atalaruñı yaradan Tañrıya ki İbrāhīm ve İsmā‘īle ve İshāka ol bir Tañrıdur ki Haqq ma‘būddur dağı biz ol Tañrıya müselmān olduk [135] ol bir ümmetdür ki tahkik geğdi ‘ömürleri āhir oldı anlar içündür şunu kim kazandılar hayr u şerden dağı sizüñ içündür şunu kim siz kazanduñuz hayr u şerde dağı sorılmazsız ne kim oldıladı işleyiciler

[19b]

[136] dağı kitāb ehli eyitdiler oluñuz Yahūdiler ya oluñuz Naşrāniler ki hidāyet bulasız eyit yā Muhammed belki oluñuz dīni üzerine İbrāhīmüñ eyü i‘tikādla dağı olmadı İbrāhīm kāfirlerden [137] didüñüz biz imān getürdük Tañrı Te‘ālāya dağı gökden inen kitāblara ki Qur‘āndur bizüm için dağı ne kim indi şuhuflardan İbrāhīme dağı İsmā‘īle dağı İshāka dağı Ya‘kūba dağı esbāta inen şuhuflara dağı Mūsāya virilen kitāba Tevrītdür dağı ‘İsāya virilen kitābına İncīldür dağı ne kim peygamberlere virildi Tañrı Te‘ālādan ayırmazuz ortalarında birisini ol virilen kitāblardan dağı biz ol Tañrı Te‘ālāya müselmān olduk [138] pes imān getürürseñüz anlar imān getürdigi gibi Tañrı Te‘ālāya pes hidāyet bulursuñuz dağı eger Tañrıdan yüz döndürürseñüz kılursuñuz azgunlık içinde pes def‘ eyler anlaruñ şerrini Tañrı Te‘ālā dağı ol işidicidür bilicidür [139] haqqdur dīni Tañrı Te‘ālānuñ dağı [.....]¹⁴ kimin dīni güzeldür Tañrı Te‘ālā dīninden gayrı dağı biz ol Tañrıya ‘ibādet eylerüz

[20a]

[140] Eyit yā Muhammed bizümle çekişür misiz Tañrı Te‘ālā yolında dağı Tañrı Te‘ālā bizi yarattı dağı sizi yarattı dağı bizüm ‘amelümüz cezāsı bizüm içündür dağı sizüñ ‘amelüñüz cezāsı sizüñ içündür dağı biz eylerüz ol Tañrıya hāliš ‘amelleri [141] ya eydürler mi ki tahkik İbrāhīm dağı İsmā‘īl dağı İshāk dağı Ya‘kūb dağı Ya‘kūb oğlanları oldılar Yahūdiler ya Naşrāniler oldılar [...]¹⁵ dir misiz eyit yā Muhammed siz mi eyü bilürsiz ya Tañrı Te‘ālā mı eyü bilür dağı kim zālīmraqdur şunlardır kim gizledi kendü tanuqlığı katında Tañrı Te‘ālādan dağı degüldür Tañrı Te‘ālā gāfil işledüğüñüz işlerden [142] ol bir ümmetdür ki tahkik geğdi ‘ömürleri āhir oldı anlaradır ne kim dünyāda kazandılar hayr u şerden dağı sizüñ içündür ne kim dünyāda kazanduñuz ise hayr ü şerden dağı sorılmazsız anlar işledügi işlerden [143] diseler gerek ‘akılsuzlar Ādemīlerden ne nesne anları dönderdi kıblelerinden ki Kudüsdür

[20b]

eyle kıble ki oldıladı o Kudse karşı anlar namāz kılıcılar eyit yā Muhammed Tañrı Te‘ālānuñdır gün toğusu dağı gün batısı Tañrı Te‘ālā hidāyet virür kime dilerse kullardan togru

¹⁴ Metinde bu bölüm hasar gördüğünden okunamamamıştır.

¹⁵ Metinde bu bölüm hasar gördüğünden okunamamamıştır.

yolla [144] daħı anuñ gibi biz sizi yaratdık orta ümmetden tā ki olmak için tanuķ Ādem oğlanlarına daħı oldu Muħammed resūlullāh sizūñ üzerūñūze tanuķ daħı biz kılmadık ol Ka‘be kim sen olduñ ol kıble üzerine illā bildürmek-içün kim uyar peygambere kim ki döner ökcesi üzerine daħı eger olsa nefsine ulu olmağ-içün illā ol kişiler üzerine ki hidāyet virür Tañrı Te‘ālā daħı degüldür eyleyici Tañrı Te‘ālā zāyi‘ sizūñ imānuñūzı taħķık Tañrı Te‘ālā Ādem oğlanlarını esirgeyicidür rahmet idicidür [145] taħķık Tañrı Te‘ālā görür döndürūñ yüzini göge pes dönderürüz kıblesini andan razı olasız pes dönderūñ

[21a]

yüzūñūzi Mekkeye karşı daħı her kanda olsañuz pes dönderūñüz yüzlerūñūzi Mekkeye daħı ol kişilere kim virildi kitāb bilmek için taħķık ol kıble Mekke olmaķlığa haķdır Allāhdan daħı degüldür Tañrı Te‘ālā ġafil işledüklerinden [146] daħı yā Muħammed eger getirseñ ol kişilere kim kitāb virildi anlara kitāb cemi‘ āyetlerle uymayalardı senūñ kıbleñe daħı uymazsun anlarūñ kıblesine daħı anlarūñ nicesi uymaz nicesinūñ kıblesine daħı eger sen yā Muħammed uysañ anlarūñ hevāsına saña geldükden soñra Tañrı Te‘ālānuñ ‘ilminden zīrā sen anlara uysañ olurduñ zālimlerden [147] ol kişilere kim biz virdük Qur‘ānı bilürler sen haķķ peygamber olduğın nitekim bilürler kıble haķk olduğın oğlanlarını bildükleri gibi taħķık bir bölük tā‘ife anlardan

[21b]

gizlerler haķķ[ı] bātıla degüşürler daħı anlar bilürler iken anlar hāķķ olduğın senūñ Çalabuñdan pes olma sen yā Muħammed şek eyleyenlerden [148] daħı vardur her tā‘ifenūñ bir kıblesi ol tā‘ife ol tarafa karşıdurur pes öğrenūñ işlerūñ yigregini her kanda kim olursañuz görür sizi kıyāmetde hāzır eyler Tañrı Te‘ālā bir yire cümleñūzi taħķık Tañrı Te‘ālā her nesneye kādirdür güci yiter [149] daħı kanda ki çıkarsañ pes dönder yüzūñi Mekkeye karşı daħı ol kıble Mekke olmağa haķdur Çalabuñdan daħı degüldür Tañrı Te‘ālā ġafil sizūñ işledüğūñüz işlerden [150] daħı kanda çıkarsañ pes dönder yüzūñūzi Mekkeye karşı daħı kanda kim olursañuz pes dönderūñüz yüzūñūzi Mekkeye karşı tā kim olmaya ādemiler için sizūñ üzerūñūze muħkem huccet illā ol kişilere kim zālīm oldu

[22a]

kāfirlerden pes korkmañuz ol kāfirlerden daħı korkuñuz benden ki tamām eyledüm benüm ni‘metlerūmi sizūñ üzerūñūze ola kim siz hidāyet üzerine şābit olasız [151] nitekim biz gönderdük sizden bir peygamber sizūñ cinsūñūzden okurdu sizūñ üzerūñūze bizüm āyetlerūmūzi daħı arıdururdu sizi küfr ma‘siyetlerden daħı öğredürdi size kitāb ki Qur‘āndur daħı dīn ‘ilmini daħı öğredür size siz bilmedüğūñūzi [152] pes beni añañuz tā‘at itmekle ben daħı sizi añaıyım rahmetle daħı şükr eyleñüz baña daħı kāfir olmañuz benüm ni‘metlerūme [153]

ey ĩmān getüren kullarum yardım taleb eyleñüz belāya şabr itmekle dağı namāz kılmak ile tađķķ Tañrı Te‘ālā şabr idici kullar iledür [154] dağı dimeñüz ol hađķķına ki şehĩd oldılar yolında Tañrı Te‘ālānuñ diñüz belki anlar dirilerdür ammā anlar diri olduğın kāfirler bilmezler [155] dağı sizi şınaruz sizi bir nesneyile

[22b]

korđudan dağı ağlığdan dağı eksük itmekle mālāruñuzdan dağı sizden eksük dağı yimişlerden eksük itmekle olmağla dağı muştula yā Muđammed cenneti belāya şabr idici kullaruma [156] ol kişiler kim vađtā kim anlara yitişse muşĩbet eydürler biz Tañrı Te‘ālā kullarıyız dağı biz o Tañrıya āķĩbet varuruz [157] anlaruñ üzerüñedür rahmetleri Çalaplardan dağı yarlığamağlığ dağı anlardur toğrı yol üzerüñe olanlar [158] tađķķ Şafā tağı dağı Merve dñĩ ‘alāmetlerinüñdür Tañrı Te‘ālādan pes kim ki hacce eylese Tañrı Te‘ālānuñ evini ya ‘umre de eylese pes yazuğ yođduranuñ üzerüñe eger tavāf eylese ol ikisini dağı kim taťavvū‘ eylese yigrekdür pes Tañrı Te‘ālā ‘amelleri kabũl idicidür her nesneyi bilicidür [159] tađķķ ol kişiler kim eydürler biz indürdüğümüz ĥükũmlerden dağı toğru yola varmağdan beyān eyledükden soñra ol ĥükũmlerümüz nāslara Qur‘ān içün[de]

[23a]

anlardur la‘neti Tañrı Te‘ālānuñ dağı la‘net eyler anlara la‘net olınmışlar [160] illā ol kişiler kim tevbe eylediler dağı eylük eylediler dağı āşikāre eylediler ĩmānı pes anlaruñ kabũl eylerüm tevbesini anların üzerine nazār idiciyem dağı ben tevbeleri kabũl idüp rahmet idiciyem [161] tađķķ ol kişiler kim kāfir oldılar dağı öldiler şirk üzerine dağı anlar kāfir iken anlaruñ üzerinedür la‘neti Tañrı Te‘ālānuñ dağı feriştehlerüñ dağı cemi‘ ādemilerin la‘neti [162] hemişe kalurlar ol la‘net içinde yeynilmez anlaruñ üzerine cehennem ‘azābı dağı anlara mühlet virilmez cehennem ‘azābından [163] dağı sizi yaradan Tañrı Te‘ālā birdür şerĩki yoğdur andan ĥayrı Tañrı yoğdur illā ol tañrı vardır ki rızķ viricidür rahmet idicidür [164] tađķķ yaratmağda ‘aciz degũliz gökleri dağı yirleri dağı yürütmekde gice içinde gündüzi dağı gemileri ki yürür denizde menfa‘at olmak ādem oğlanlarına

[23b]

dağı indürdi Tañrı Te‘ālā gökden şulardan pes dirildür ol şularla yiryüzünü ol yir öldükden soñra dağı yaradur ol yirde her ĥayvānātdan dağı esdürür yelleri dağı bulutları musađđarıyla göklerle yirler ortasında delĩl olmak bir kavm ki fikr idüp añlayalar Tañrı Te‘ālānuñ kudretlerini [165]dağı ādem oğlanlarından kim ki idinürse Tañrı Te‘ālādan ĥayrı ma‘bũd sever anları Tañrı Te‘ālāyı sever gibi dağı ol kişiler kim ĩmān getürdiler katı severler Tañrı Te‘ālāyı görselerdi ol kişiler kim zulm iderler nefslerine ol vağt kim görürler cehennem ‘azābını tađķķ kuvvetüñ

cemi'si Tañrı Te'ālānuñ dur dañı Tañrı Te'ālānuñ atıdur 'azābı kāfırlere [166] yā Muḥammed zıkr ol g n ki b z r olsa ol kişi kim t bi' oldıladı t bi' olan kişilerden dañı g rselerd r H k k Te'ālānuñ 'az bını kesil r anlarıuñ sebepleriyle [167] dañı eyle ol g nde

[24a]

ol kişiler kim uydılar eger biz ikinci kerre d ny ya varsayduķ pes b z r olurduķ anlardan nitekim anlar bizden b z r oldu anuñ gibi g ster r anlara Tañrı Te' l  anlarıuñ 'ameller uñ asretleri  zerine dañı anlar h  ıkmazlar cehennem odından [168] ey  dem ler y n z ol ni'metlerden ki yiry zinde vardur el ld r p kdur uyma uz yollarına la'net olunmış řeyt nuñ taḥķ k ol şeyt n siz uñ ulu d şm nu uzdur  řik re [169] taḥķ k buyurmaz size şeyt n ill  yaramazlığı buyurır dañı yaramaz işi ki addi s r'atd r taşradur dañı eyitmegi Tañrı Te' l  aķķında şunu kim siz bilici d ğ lsiz [170] dañı vaķt  kim anlara uya uz şol ur' na kim ind rdi Tañrı Te' l  eyd rl r belki uyaruz şol nesne kim biz buluruķ anuñ  zerine biz m atalarumuzu oldılar anlarıuñ ataları h  nesne bilmez oldılar

[24b]

dañı yoluñ toğrusunu da bilmediler [171] dañı meşeli kim ol kiřiler uñ kim k fir oldılar ol kimseye be zer ki eşek gibi ağırur işitmeyen nesneye du'  ile dañı atı  v zla şağırlardur dils zlerd r g zs zlerd r pes anlar d ny da ve  ḫiretde h  fehm eylemezler [172] ey ol kişiler kim  m n get rdiler y n z ni'metler uñ el llerinden şunu kim rızķ vird k size dañı ř kr eyle  z Tañrı Te' l  vird ği ni'metlere eger olursa uz siz Tañrı Te' l ya apucılar taḥķ k ar m eylemedi Tañrı  na aparsa uz [173] ar m eylemedi Tañrı Te' l   st   ze rızķ amm  murdar olmuşları dañı anı dañı to  uz etini ar m eyledi dañı ar m eyledi ol nesne kim boğazlanur Tañrı Te' l dan ęayr adıyla pes kim uñ ki zar ret olsa alıķdan z lm eyley p dañı ta'add  itmese pes yazuķ y ķdur anuñ  zerine taḥķ k Tañrı Te' l  yazuķlar bağışlayıcıdur raḫmet idicid r [174] şadık ullarına taḥķ k ol kişiler kim gizlerler şunu kim ind rdi Tañrı Te' l  ur' nda dañı şatarlar ol kit bı az bah ya onlar yimezler arınları iinde ill  cehennem odını yirler

[25a]

dañı s ylemez anlara Tañrı Te' l  kıy met g ninde dañı p k itmez anları dañı anlaradur y rekler acıdıcı 'az b [175] anlar ol kişilerd r kim şatun aldılar azęunlıęı hid yet ile 'az bı şatun aldılar mağfired ile pes nicesi şabr idebil r anlar cehennem odına ol anuñ gibi olmak [176] anuñ i nd r kim taḥķ k Tañrı Te' l  ur' nı aķķ ile dañı ol kişiler kim ekiř rl r kit b iinde b t l ile azęunlık iinde Tañrıdan ır k ol ey lik deg ld r [177] eger d nder se  z y z   zi m řrikler uñ kıblelerine ki mařrıķ ile mağribd r amm  ey lik eylemek oldur kim ki  m n

getürür Tañrı Te‘ālāya dañı kıyāmet günine dañı feriştehlerine dañı kitāblara dañı peygamberlere dañı virüñ malunuzdan şadağa Tañrı Te‘ālānuñ döstlığı üzerine akrabālaruñuza dañı yetimlere dañı miskīnlere ve yoñsullara dañı misāfirlere

[25b]

dañı dilencilere dañı esīrlere dañı kıluñ namāzı dañı virüñ malunuzdan zekātı dañı yirine getürüñüz ‘ahdlerüñüzi kaçan ‘ahd eyleseñüz dañı şabr eyleyeler Tañrı Te‘ālādan gelen zahmetlere ve dañı hastalıklara dañı şavaş itdükleri vañitde zahmetlere şabr itdiler ol şıfatlu kişiler anlardır ki gerçeklere irenler dañı anlardır Tañrı Te‘ālādan qorqup tā‘at -idenler- [178] ey imān getüren kullar farz oldu üstüñüze kışāş eylemek öldürilmişlerde hür olan deplese yirine depmek gerek dañı kul deplese kulu yirine deplemek gerek dañı dişi öldürse anı yirine öldürmek gerek pes kim ki ‘afv eylese o depleyeni deplemegi qardaşından diyete rızā virse pes uysun eyülükle dañı virsün diyeti aña köçek ile anı ‘afv eylemek yeynilikdür Çalabıñuzdan dañı rahmetdür pes kimse ki ta‘addī eyleyse ‘afv eyleyüp diyet alduqdan soñra pes vardur ol kimesne içün yürekler acıdıçı ‘azāb cehennem içinde [179] dañı sizüñ içün vardur kışāş eylemekde dünyāda dirlik ‘aqlı olan

[26a]

kişiler ola kim siz Tañrı Te‘ālādan qorqup öldürmegi terk idesiz [180] farz oldu sizüñ üstüñüze ol vañt kim hāzır ola sizüñ biriñüze ölüm eger mālı qalsa kendüden soñra yigregdür vaşıyyet eylemek ata ve ana içün dañı akrabālar içün eylükle haqqıyla Tañrı Te‘ālādan qorkucılar [181] pes kimle tebdīl eylese Tañrı Te‘ālā emrini anı işitdükden soñra pes anuñ yazuğı ol kişiler üzerinedür ki tebdīl iderler taħkīk Tañrı Te‘ālā cemi‘ nesneleri işidicidür bilicidür [182] pes kim ki qorqarsa vaşıyyet eylemekden men‘ eylemeñ yazuq işlemeñ pes işlāh eyleñ aralarında pes yazuq yoqdur men‘ idenüñ üzerine taħkīk Tañrı Te‘ālā yazuqlar bağışlayıcıdur rahmet idicidür kullarına [183] ey imān getüren kullar farz oldu üzerüñüze oruç dutmağ nitekim farz ol ümmetlerüzerineki sizden öñdin gelenlere ola kim siz Tañrı Te‘ālādan qorqup emrini yirine getüresiz [184] niçe günlerden ki sayılmışdur pes kim ki oruç

[26b]

günlerinde sizden hasta olsa ya seferde olsa pes yisün gayrı günlerde qazā eylesün dañı ol kişiler kim oruç ayında oruç dutmağa güci yiter fidye virsün ta‘āmdan her gün-i-çün bir miskīne pes kim ki taṭavvū‘ orucun dutsa yigregdür ol dutan kimesneye dañı eger oruç dutsalar seferde iken yigregdür sizüñ içündür eger siz olursañuz biliciler [185] ramazān ayı oldur kim indürildi ol ramazān ayında Qur‘ān toğrı yol göstericidür Ādem oğlanlarına dañı bellü idici haqqı vardur hidāyetlü āyetlerden dañı haqqı bāṭıldan ayırıcıdur pes kim ki görse sizden ramazān ayını pes

oruç dutsun daḥı kim ki ramaẓānda ḥasta olsa ya seferde olsa pes yisün ğayrı günlerde kaẓā eylesün diler Tañrı Te‘ālā sizün içün geñez olmağı daḥı dilemez Tañrı Te‘ālā sizün içün güç buyurmağı daḥı tamām eylesesiz ramaẓān ayında oruç dutmağı tekbır eylesesiz Tañrı Te‘ālā içün hidāyet idicidür sizün üzerinize

[27a]

ola kim siz Tañrı Te‘ālāya şükr eylesesiz [186] daḥı kaçan kim şorsalar saña yā Muḥammed benüm qullarum benden taḥkık qullaruma yaqınüm qabül idiciyem du‘ā idicilerün du‘ālarını kaçan du‘ā eyleseler dilesünler benden daḥı imān getürsünler bañā ola kim qullarum hidāyet bulalar [187] ḥelāl oldu sizün içün oruç gicelerinde cimā‘ eylemek ‘avratlaruñuza ‘avratlar libāsuñuzdur sizün daḥı siz libāslarisiz ‘avratlaruñuzuñ bilür Tañrı Te‘ālā taḥkık siz olursañuz ḥıyānet idiciler kendüñüze pes tevbe eyleñüz qabül idicidür sizün tevbeñüzi daḥı bağışlayıcıdur sizden suçunuñu pes cimā‘ eyleñüz imdi ‘avratlaruñuza daḥı taleb eyleñüz şunu kim farz eyledi Tañrı Te‘ālā sizün içün daḥı yiñüz daḥı içüñüz tā bellü olınca size gice karañulığından aq iplik kara iplikden şabāḥ vaktinde aydınlığında tamām eyleñüz orucı gice degin

[27b]

daḥı cimā‘ itmeñüz ‘avratlaruñuza gündüz ile oruc ayında ve cimā‘ itmeñüz ‘avratlaruñuza i‘tikāf eyledükde mescidlerde ol mescid evidür Tañrı Te‘ālānuñ pes yaqın olmañuz ‘avratlaruñuza anuñ gibi vaqitlerde āşikāre ider Tañrı Te‘ālā āyetlerini ādemīlere ola kim anlar Tañrı Te‘ālādan korkup ma‘şiyetlerin terk ideler [188] daḥı yimeñüz mällaruñuzu ortalaruñuzda bātılla daḥı rüşvet virüp o malıñuzu ḥükm idicilere yimek içün bir bölük tā‘ife ḥalkuñ maluñdan bātılla daḥı siz bilür iken [189] şorılardur senden yā Muḥammed aylardan eyit yā Muḥammed ol ayların vaqitlerin bilmek içün ādemīler daḥı hac günlerini bilmek-i-çün daḥı degüldür eylük ki gireler evlerine ardlarından ammā eylük oldur ki Tañrıdan korkmaqlık durur daḥı girüñüz evlerüñüze kapulardan daḥı korkuñuz Tañrı Te‘ālādan ola kim siz tamu odından kırtılasız [190] daḥı depleñüz

[28a]

yolında Tañrı Te‘ālānuñ ol kāfirleri kim şavāş iderler sizünle daḥı düşmānlık eylemeñüz biri biriñüz içün taḥkık Tañrı Te‘ālā sevmez biri biriyle düşmān olan mü‘minleri [191] daḥı depleñüz kāfirleri her kanda bulursañuz daḥı çıkaruñuz kāfirleri illerinden anlar sizi çıkardukları gibi daḥı fitne eylemek şol fitne kim sebeb olur kana ol fitne qatıdur öldürmekden daḥı şavaş itmeñüz kāfirlerleTañrı Te‘ālā tā kim kāfirler sizünle şavaş itmeyince Tañrı evi içinde pes eger kāfirler sizünle şavaş iderlerse pes depleñüz kāfirleri anuñ gibidür cezāsı kāfirlerün [192] pes eger yığlınsalar şavaş itmekden taḥkık Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdur

rahmet idicidir [193] mü'minlere dağı savaş eyleñüz kafirlerletā ki olmaya küfr dağı ola Hakk dīni üzerine Tañrı Te'ālānuñ pes eger yıgınsalar pes düşmānlık yokdur illā zālimler üzerine düşmānlık vardır [194] muharrem aylar muharrem ayları ile dağı muharremlere kışās vācibdür pes kim ki düşmānlık eylese sizüñ üzerüñüze

[28b]

pes düşmān oluñuz anuñ üzerine düşmān oldukları gibi sizüñ üzerüñüze dağı korkuñuz Tañrıdan dağı bilüñüz tahkık Tañrı Te'ālā korkucılardur [195] dağı şadağa eyleñüz Tañrı Te'ālā yolında dağı bırakmañuz nefsüñüzi elüñüzle helāklık yire dağı ihsān eyleñüz Tañrı Te'ālā size virdüğinden tahkık Tañrı Te'ālā ihsān idici kullarını sever [196] dağı tamām eyleñüz hacca dağı 'umreyi Tañrı içün pes eger men' olsañuz ihramdan pes kurbān eyleñüz neye gücüñüz yiterse kurbāndan dağı yületmeñüz başlarıñuzı yitişmeyince kurbān maħalline pes kim ki olsa sizden hasta ya aña yitişse zahmet başından pes şadağa virsün oruç dutmakdan ya şadağa virmekden ya kurbān itmekden pes kaçan emīn olsañuz pes kim ki temettü' eylese 'umreyile haccla pes kurbān eylesün neye güci yiterse kurbāndur

[29a]

pes kim ki bulmazsa kurbān idecek nesne pes oruç dutsun üç gün hacc günlerinde dağı yedi gün oruç dutsun kaçan kim ehline döndüğünde ol on gün tamām eylesün ol temettü' kurbānı anuñ içündür kimüñ olsa ehl-i hāzır Ka'bede dağı korkuñuz Tañrı Te'ālādan dağı bilüñüz tahkık Tañrı Te'ālānuñ katıdur 'azābı kāfirlere [197] hacc ayları bilinmiş¹⁶ aylardur pes kim ki farz ola ihrām giyse ol aylarda hacc içün pes cimā' eylesün 'avratla dağı fişk eylesün dağı çekişmesün hacc itdükde dağı ne kim işlerseñüz hayrdan bilür anı Tañrı Te'ālā dağı azıklanuñuz tahkık azıklararuñ Tañrı Te'ālādan korkup şakınmağdur yaramaz işlerden dağı korkuñuz Tañrıdan ey 'aqlı olan mü'minler [198] yokdur sizüñ üzerüñüze yazuk istemekde kereminden Çalabuñuzuñ kaçan kim döner olsañuz 'Arafātdan pes zıkr eyleñüz Tañrı Te'ālāyı Müzdelifeye varduğunuz

[29b]

katında dağı zıkr eyleñüz Tañrı Te'ālāyınitekim size hidāyet virdi olduñuz içün andan öñdin azğunlardan [199] andan soñra dönüñüz 'Arafātdan döndükleri gibi nāslar dağı istiğfār eyleñüz Tañrı Te'ālāya tahkık Tañrı Te'ālā yazuklar bağışlayıcıdur rahmet idicidir kullarına [200] pes kaçan tamām eylesenüz hacc 'ibādet pes zıkr eyleñüz Tañrı Te'ālā'yı zıkr eyledüğü gibi atalaruñuz ya atalaruñuzdan katı zıkr eyleñüz pes ba'zı kişilerden eydürler ey Rabbüm Çalabımız vir bize dünyāda dağı yokdur ol kişiye kıyāmet güninde naşıbden [201] dağı ba'zı

¹⁶ Metinde bu kelime mükerrer yazılmıştır.

kişiler anlardan eydürler ey Çalabımız bize vir dünyāda hayra yitişmege daḥı āḥiretde hayra yitişmege daḥı kırtar bizi ‘azābından cehennem odunuñ [202] anlaruñ içün vardur āḥiretde ol hayırlar naşīblerinden ki dünyāda kazandukları sebebiyle daḥı Tañrı Te‘ālā geñez idicidür mü‘minlere āḥiretde hesābı [203] daḥı zıkr eyleñüz Tañrı Te‘ālā’yı

[30a]

niçe günlerde ki sayılmışdur pes kim ki iver olsa iki günde pes yazuk yokdur anuñ üzerine daḥı kim ki tā hayr eylese pes yazuk yokdur te’ḥirdenüñ üzerine ol kişi kim taḳvā üzerinedür daḥı korkuñuz Tañrı Te‘ālādan daḥı bilüñüz taḥḳıḳ siz Tañrı Te‘ālānuñ ḥuzūruna dursañuz gerek [204] daḥı ba‘zı kişileruñ begenürsüñüz sözlerini dünyā dirliginde daḥı ṭanuk dutarlar Tañrı Te‘ālāygöñüllerindeki yaramaz işlerine daḥı ol göñüllerinde yaramazlığı olan ḳatı yaramaz-ıdur ḥaşımlaruñ [205] daḥı kaçan kim yā Muḥammed senüñ ḳatında dönseler yürürler yiryüzinde fesād eylemege daḥı helāk itmege ekinleri daḥı zürriyyetleri helāk itmege iverler daḥı Tañrı Te‘ālā sevmez fesād idici kāfirleri [206] daḥı kaçan kim dinleme ol kāfirlere korkuñ Tañrı Te‘ālādan yaramazlık iderler tekebbür itmekle pes ol tekebbürlik idüp yaramazlık idenleruñ varacak yirleri cehennemdür daḥı ḳatı yaramaz döşekdür ol ṭamü‘ döşegi [207] daḥı Ādemilerden ba‘zı kişilerden kim ki şatar nefsinı

[30b]

istemekle rızāsını Tañrı Te‘ālānuñ daḥı Tañrı Te‘ālā şefkatlüdür mü‘mīn kıllarına [208] ey ĩmān getüren kıllar girüñüz ĩslām dīnine cümleñüz daḥı uymañuz yollarına dergāhdan şavırlmış şeyṭānuñ taḥḳıḳ ol şeyṭān sizüñ düşmānınızdur āşıkāre [209] pes eger zelīl düşürse sizi geldükden soñra size bellü āyetler pes bilüñüz taḥḳıḳ Tañrı Te‘ālā ‘izzetlüdür rahmet issidür mü‘minlere [210] muntazır olmazlar illā muntazır olurlar gelmegine buyruğı Tañrı Te‘ālānuñ göklerde bulutlardan daḥı ferişteḥler gelmegine daḥı tamām olur ol vaḳtde buyruk daḥı Tañrı Te‘ālā dönecekdür cemi‘ işlerüñüz [211] yā Muḥammed su‘āl eyle kāfirlere Benī ĩsrā‘īl ḳavmine niçe āyetler virdük ḥaḳḳı bātıldan beyān idici āyetlerden daḥı kim ki tebdīl eylese ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ geldükden soñra anlara ḥaḳḳı bātıldan beyān idici Ḳur‘ān taḥḳıḳ Tañrı Te‘ālānuñ ḳatıdur

[31a]

[212] ‘azābı kāfirlere bezedi Tañrı Te‘ālā ol kişiler içün kim kāfir oldılar dünyā dirligini daḥı maşḥaralığa alurlar kāfirler ol kişiler kim ĩmān getürdiler Tañrı Te‘ālāya daḥı ol kişiler kim korkuları var Tañrı Te‘ālādan üstlerine dururlar kıyāmet güninde daḥı Tañrı Te‘ālā rızḳ virür kim ki dilese ḥisābsuz [213] cemi‘ ādemiler oldı bir ümmet pes gönderdi Tañrı Te‘ālā peygamberleri muştulık içün mü‘minlere cenneti daḥı korkutmaḳ içün kāfirleri cehenneminden

dağı indürdi Tañrı Te‘ālā peygamberleriyle kitāblar haqqkla hüküm eylemek için halk arasında çekişdikleri nesnelere dağı çekişmediler anda illā ol kişiler ki anlara virildi kitāb anlar geldükden sonra beyān idici delīl zulm eylemekle aralarında pes hidāyet itdi Tañrı Te‘ālā ol kişilere ki imān getürdiler çekişdikleri nesnelere haqdan ötürü Tañrı Te‘ālānuñ buyruğıyla dağı Tañrı Te‘ālā hidāyet eyler kime dilese

[31b]

ķullarından dağı toğru yolla [214] ya şanur mısız ki girecegünüz uçmağa dağı gelmezden öñdin ol kişiler gibi kim geçdiler sizden öñdin anlara yitişdi katılıklar dağı zahmetler dağı zelzeleye düşdiler tā kim eyitdi peygamber dağı ol kişiler kim imān getürdiler anlarla peygambere ne vakt gelür yardımı olur Tañrı Te‘ālānuñ bilmiş olunuz taħķķ Tañrı Te‘ālānuñ yardımı yakındır zamānında gelür [215] sorıslardur saña yā Muḥammed ne nesne nafaķa idinürler ki eyit yā Muḥammed ne kim nafaķa eyleseñüz yigreginden nafaķā eyleñ pes atañuza anañuza nafaķa eyleñ akrabāñuza dağı yetimlere dağı miskīnlere dağı misāfirlere dağı ne kim işlerseñüz yigreginden işleñ taħķķ Tañrı Te‘ālā ol işledüğünüzü bilicidir [216] farz oldu sizün üzerünüze kāfirlerle şavaş eylemek dağı ol kāfirlerle şavaş eylemek güç gelür dağı ola kim sevesiz ğazā itmegi her nesne dağı ol ğazā sevmegi ḥayırlı ola size dağı ola kim sevesiz bir nesneyi

[32a]

dağı ol sevmek şerlü ola size dağı Tañrı Te‘ālā bilür size olanı dağı siz bilici degülsiz [217] sorıslardur saña yā Muḥammed Muḥarrem aylardan şavaş itmek var mıdur ol Muḥarrem aylarında eyit yā Muḥammed şavaş itmek ol Muḥarrem aylarında ulu şavaş vardır dağı halk azdurmak halkı Tañrı Te‘ālānuñ yolından dağı kāfir olmak ol Tañrıya dağı Mescid-i Ḥarāma kāfir olmak dağı çıkarmak ehlini Mescid-i Ḥarāmdan ulu yazuķdur Tañrı Te‘ālā katında dağı ulu fitnedür deplemekden dağı dönmezler sizünle şavaş itmekden tā döndüreler sizi dīnünüzden eger güçleri yitişürse dağı kim ki dönse sizden İslām dīninden pes mürted oldu dağı ol dīninden dönen kāfirdür pes dīninden dönenleri bāṭıl olur ‘amelleri dünyāda dağı āḥiretde dağı ol dīninden dönenler cehennem ehlidir anlar ol cehennemde anda hemīşe kalurlar bāķī oluban [218]taħķķ ol kişiler kim imān getürdiler dağı ol kişiler kim hicret itdiler

[32b]

dağı ğazā itdiler yolında Tañrı Te‘ālānuñ anlar umarlar rahmetini Tañrı Te‘ālānuñ dağı Tañrı Te‘ālā yazuķlar bağışlayıcıdur rahmet idicidir ķullarına [219] kāfirler saña şorarlar yā Muḥammed süci içmekden dağı ķumār oynamakdan eyit yā Muḥammed süci içmekle ķumar oynamakla ol yazuķ vardır dağı menfa‘atler vardır ādemīlere dağı ol ikisinün yazuķları katı uludur anlaruñ menfa‘atlerinden dağı şorarlar saña yā Muḥammed ne nesne nafaķa eylerüz eyit

yâ Muḥammed mālūñuz nafaḵañuzdan artuḵ Tanrıñuñ yolına nafaḵa eyleñüz beyân eyler Tañrı Te‘ālā sizūñ içün âyetlerini ola kim siz Tañrı Te‘ālānuñ ḳudretlerini fikr eyleyesiz [220] dünyāda daḫı âḫiretde daḫı ōrarlardur saña yâ Muḥammed yetimlerden eyit yâ Muḥammed eylük eylemek öksüzlere anlara eylük eylemek ḫayırlıdır yigrekdür daḫı eger ḳarıſursañuz öksüzlerle pes sizūñ dünyāda ḳardaşlarıñuzdur daḫı Tañrı Te‘ālā bilür fesād eyleyenleri eylük idicilerden daḫı eger dilese Tañrı Te‘ālā size meşakḳatler buyururdu taḫḳıḳ Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ḫükm idicidür ḳullarına

[33a]

[221] daḫı nikāḫlanmañuz kāfir ‘avratlarıyla tā īmān getürmeyince Tañrı Te‘ālāya daḫı mü’mine ola yigregdür cāriye yigregdür kāfir ‘avratdan nikāḫlanmaḵ daḫı eger begenseñüz daḫı evlendürmeñüz kāfir erleri tā īmāna gelince daḫı bir ḳul mü’mīn ola yigregdür kāfirden daḫı eger begenseñüz anları da‘vet iderler cehennem odına daḫı Tañrı Te‘ālā ḳullarını da‘vet eyler uçmaḡına daḫı yazuḳlar baḡışlar ḳullarına buyruḡla daḫı bellü eyler Tañrı Te‘ālā âyetlerini ḳullarına ola kim anlar fikr eyleyeler Tañrı Te‘ālā ḳudretlerini [222] daḫı ōrarlar saña yâ Muḥammed ḳan gören ‘avratlardan eyit yâ Muḥammed ol ḳan yaramazdur pes ırāḳ oluñuz ol vaḳt ‘avratlarıñuzdan ḳan gördükde daḫı yaḳīn olmañuz ‘avratlarıñuza tā arınmayınca ḫayḫdan pes ḳaçan kim ‘avratlarıñuz ḫayḫdan arınsalar pes varuñuz ‘avratlarıñuza ḳanda olsañuz buyruḡıyla Tañrı Te‘ālānuñ taḫḳıḳ Tañrı Te‘ālā sever tevbe idicileri daḫı Tañrı Te‘ālā sever āri olıcıları [223]

[33b]

‘avratlarıñuz ekin ekecek yirdür sizūñ içün pes varuñuz ekinlerüñüze niḫe dileseñüz daḫı öñdin idüñüz ḫayrı kendüñüze daḫı ḳorkuñuz Tañrı Te‘ālādan bilüñüz taḫḳıḳ Tañrı Te‘ālā ḫazretine siz dursañuz gerek daḫı muştıla yâ Muḥammed īmān getüren ḳullaruma uçmaḡı daḫı [224] daḫı ḳılmañuz Tañrı Te‘ālāya Tañrı ‘arzuñı andlarıñuzla iḫsān eylemekde daḫı Tañrı Te‘ālādan ḳorḳmaḳlıḡa daḫı eylük eylemekde ḫalk arasında daḫı Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür gizlü ve āşikāre işledüḡüñüzi [225] dutmañuz siz Tañrı Te‘ālāyı laḡv ile and içmekde daḫı ammā Tañrı Te‘ālā dutar sizi ōunkim ḳazanmaḵ ile gönüllerüñüzi daḫı Tañrı Te‘ālā baḡışlar ḳullarına günāḫlarını yavaşıdur Ḥaḳḳ Te‘ālā mü’mīnlere [226] ol ḳişiler kim and içirler ‘avratlarına cimā‘ eylemekden ḳatlanmaḵ gerek dört ay geḫince pes eger andlarından dönseler taḫḳıḳ Tañrı Te‘ālā baḡışlayıcıdur raḫmet idicidür īmān getüren ḳullarına [227] daḫı eger ḳaşd eyleseler dört geḫmekle boşamaḡa ‘avratlarını taḫḳıḳ Tañrı Te‘ālā işidicidür ḳullarını ve bilicidür işledüklerini [228] daḫı boşanmış ‘avratlar ‘iddet ḫeksünler kendüler ile

[34a]

üç kan görmekle dağı helâl degüldür 'avratlara eger şaklamak dileseler yaratduğı Tañrı Te'ālā qarınları içinde eger olsalar 'avratlar imān getürmişlerden Tañrı Te'ālāya dağı kıyāmet günine dağı 'avratları döndürmekde haqdur redd itmekle eger dileseler eylük eylemek dağı 'avratların haqqı ol 'avratlar üzerine Tañrı Te'ālā buyruğıyla dağı erlerin haqqı artuğdur 'avratlar üzerine dereceleriyle dağı Tañrı Te'ālā 'azīzdür hükm idicidir kullarına [229] talāk virmek 'avratına iki kezdir pes 'avratı dutmak gerek eylükle yā şalıvirmek gerek eylükle dağı helâl degüldür sizün için almak 'avratlarınıza şunu kim virdüğünüz bir nesne ammā eger korkalar ki durğurmayerlar hududını Tañrı Te'ālānuñ pes eger bilselerdi ki durğurmayerlağı hududını Tañrı Te'ālānuñ pes yokdur yazuğ ol ikisinin üzerine fıde virmekde 'avrat erine ol 'avrat kendüi halāş eylemek için Tañrı Te'ālānuñ buyruğıyla pes geçmeñüz Tañrı Te'ālā buyruğından

[34b]

dağı kim ki geçse buyruğından Tañrı Te'ālānuñ pes anlardur kendülerine zulm idiciler dünyāda ve āhiretde [230] pes eger üçünci kez er boşasa 'avratını pes olmaz helâl ol 'avrat aña andan sonra tā ki gayrı ere varmayınca pes ol 'avrat ikinci er boşasa pes yokdur yazuğ anların üzerine eger birbirine dönerlerse eger bilselerdi ki durğurur buyruğı Tañrı Te'ālānuñ dağı ol buyruğı Tañrı Te'ālā beyān ider bir kavme ki bilürler [231] pes kaçan kim boşasañuz 'avratlarınıza pes yetiše 'iddetleri tamām olsa ve 'iddetleri pes dutuñız anları eylükle yā koyıviruñüz 'avratları anları eylük-ile gökçeklikle dağı dutmañız anları güçlükle dağı dutmañız 'avratlarınıza gücle zulm eylemek için dağı kim ki işlese bu didigümüzi taḥkīk zulm idicidir kendüzine dağı almañız āyetlerini Tañrı Te'ālānuñ maşharalığa dağı zıkr eyleñüz ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ size virdüğü dağı indürdigi āyetlerini zıkr eyleñüz sizün üzerüñüze Qur'āndan dağı zıkr eyleñüz hikmetlerini Tañrı Te'ālānuñ

[35a]

ögüt virür size ol Qur'āndan dağı korkuñuz Tañrı Te'ālādan dağı biluñüz taḥkīk Tañrı Te'ālā her nesneyi bilicidir kulları işledüğünü [232] dağı kaçan kim boşasañuz 'avratlarınıza bitdikde anların 'iddetleri pes men' eylemeñüz boşadıguñuz 'avratları eger nikahlansalar erlerine kaçan rāzī olsalar aralarında eylükle bu didigümüz naşihatdır ol kişilere ki kim ki olsa sizden imān getürücü Tañrı Te'ālāya dağı kıyāmet günine bu didigümüz imān getürmek kırtarur sizi cehennem 'azābından dağı arıdur sizi kirüñden dağı Tañrı Te'ālā bilür siz bilmedüğünüzi [233] dağı analar emzürsünler oğlanlarını iki yıl tamām eylemek üzerine kim ki dilese tamām itmegi

oğlan emzürmegi daḥı oğlanuñ atası üzerinedür ol ‘avratlaruñ yimegi ve içmegi daḥı giysisi gökçeklikle güç olunmaz bir nefse illā güci yitdükçe ziyān yitişmesün anaya

[35b]

oğlı sebebiyle daḥı ziyān olmasun atasuna anasuna oğlı sebebiyle daḥı vāriş üzerine ziyān olmasun bu didigümüz gibi pes eger dileseler oğlanı südden kesmege rızālarıyla ol ikisinüñ daḥı meşveretleriyle pes yokdur yazuk atanuñ ananuñ üzerine daḥı dileseler ata ana virmege oğlanın sizüñ üzerünüze emziriciye pes yokdur yazuk kaçan teslim eyleseñüz virdügünüzi eylükle virüñüz daḥı korkuñuz Tañrı Te‘ālādan taḥkīk Tañrı Te‘ālā işledüğünizi görıcidür [234] daḥı ol kişiler kim āhirete giderler sizden daḥı kaldukları ‘avratları ‘iddet çeksünler kendüleriyle dört ay daḥı on gün pes tamām olsa ‘iddetleri pes bu kadar yazuk sizüñ üzerünüze ne kim işleseler kendülerinde Tañrı Te‘ālānuñ buyruğıyla eylükle daḥı Tañrı Te‘ālā siz işledüğünüzi bilicidür [235] daḥı yokdur yazuk sizüñ üzerünüze

[36a]

‘arz idüğünüñ ‘iddet içinde dilemekde nikah ile ‘avratları yāḥūd fıkır eylemekde kendünüñizde bilürdi Tañrı Te‘ālā ki taḥkīk siz ‘avratları añacaklaruñuzı ammā va‘de eylemeñüz ‘avratlarıyla gizlü illā āşikāre söyleşüñüz gökçekle daḥı kaşd eylemeñüz nikāḥ eylemege tā tamām olunca ‘iddeti ‘avratuñ daḥı bilüñüz taḥkīk Tañrı Te‘ālā bilür kendünüñizde olan fikirlerünüzi pes korkuñuz Tañrıdan daḥı bilüñüz taḥkīk Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdur yavaşıdur kullarına tiz itmez azābı [236] yokdur yazuk sizüñ üzerünüze eger boşasañüz ‘avratlaruñuzı ‘avratlaruñuza cimā‘ itmezden öñdin ya ta‘yīn itmezden öñdin ‘avratlaruñuza mehrin daḥı nafaka virüñüz ya nī mehr eyleñüz anlara kiseyle ya gayrıyla baylar üzerine kadar olduğu-içün kadarınca daḥı faḳīrler üzerine kadar oldukları kadarınca mut‘a virüñüz gökçeklikle haḳḳdur muḥsinler üzerine

[36b]

[237] daḥı eger boşasañüz ‘avratları mehir ta‘yīn eyleyüp cimā‘ itmezden öñdin daḥı taḥkīk farz olur ‘avratlara farz eylemiş olsañüz pes yarusın virüñüz farz itdüğünüñ mehrden illā ‘avratlar mehirlerinden haḳḳlarından hibe itseler yāḥūd ol haḳḳı hibe eyleseler nikāḥ bağlayan kişi daḥı eger ‘avratlaruñuza tamām haḳḳlaruñuzı virüñüz yakınraḳdur takvāya daḥı unutmañuz tuz itmegi arañuzda taḥkīk Tañrı Te‘ālā işledüğünüzi görıcidür [238] şaḳlañuz namāzuñuzı daḥı şaḳlañuz orta namāzı ki ikindü namāzdur daḥı duruñuz Tañrı Te‘ālā kulluğına korkuyla [239] pes eger korkuñuz olsa düşmāndan ayaküzerinedururken imā ile kıluñ namāzı ya da yanuñuz üzerinde yatup binüp işāret-ile pes kaçan kim düşmāndan emīn olsañüz pes ögünüñ Tañrı

Te‘ālāyınitekim bildürmişdür size ol nesne kim siz bilmedüñüz [240] dağı ol kişiler kim vefât iderler sizden dağı terk eylerler ‘avratlarını dağı vaşıyyet eylesünler

[37a]

‘avratlarına dirlik eylemek için bir nesne bir yıla degin evlerinden çıkarmasunlar pes eger evlerinden çıkarlar ise hâcetler-i-çün pes yokdur yazuk sizün üzerüñize her ne kim işleyici olsalar kendülerinde eylükden dağı Tañrı Te‘ālā ‘azîzdür hükm idicidür kullarına [241] dağı boşaduğunuz ‘avratlara virüñüz dirlik için bir nesne eylükle vâcib hâkdur Tañrı Te‘ālādan korkucılar üzerine [242] anuñ gibi beyân eyler Tañrı Te‘ālā sizün için âyetlerini ola kim siz fehmi eylesesiz Tañrının hikmetlerini [243] ya görmez misin ol kişiler kim çıkıldılar vilâyetlerinden dağı anlar niçe biñ kişiler iken korkusını ölümden pes eyitdi anlara Tañrı Te‘ālā ölüñüz pes cem‘i öldiler andan sonra cem‘si dirildiler Tañrının emriyle tahkîk Tañrı Te‘ālānuñ fazl-ı keremi çokdur halk üzerine dağı ammā halkuñ çoğı Tañrı Te‘ālānuñ fazl-ı keremine şükr eylemezler [244] dağı ğazā eyleñüz yolında Tañrı Te‘ālānuñ

[37b]

dağı bilüñüz tahkîk Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür kulları işledüklerini [245] ol kişi kim ödünç vire Tañrı Te‘ālānuñ yolına gökçek halk idüp Tañrı yolına güzel hayr pes Hakk Te‘ālā iki kat virür ol ödünç virdük mālı çok çok virür ya’nı birine biñ virür dağı Tañrı Te‘ālā ba’zı kişileri fakîr ider dağı Tañrı Te‘ālādur ‘ākıbet varacağunuz [246] ya görmez misiz ol bölük tã’ife kim Benî İsrâ’îl kavminden Mūsādan sonra kaçan kim eyitdiler peygamberlerine bizüm için durgur bir pâdişâh ğazā eyleyelüm yolında Tañrı Te‘ālānuñ peygamberleri eyitdi Tañrı Te‘ālādan korkuñuz kim ‘âşî olursız eger farz olursa sizün ğazā eylemek düşmânla savaş itmeyesiz Benî İsrâ’îl kavmi eyitdiler dağı ne oldu ki bize ğazā itmeyüz yolında Tañrı Te‘ālānuñ dağı tahkîk bizi kâfirler çıkardılar vilâyetümüzden dağı bizüm oğlanlarımızı çıkardılar vaqtâ kim yazıldı anlaruñ üzerine ğazā eylemek yüz dönderdiler illâ az kişiler kaldı kim yüz döndermediler anlardan dağı Tañrı Te‘ālā bilür zulm idicileri

[38a]

[247] dağı eyitdi anlara peygamberleri tahkîk Tañrı Te‘ālā durgurdı sizün için Tālūt pâdişâh kavmi eyitdiler niçe olur ol Tālūt pâdişâh bizüm üzerümüze dağı bize hâkdur pâdişâh olmaklığa ol Tālütüden dağı virilmedi Tālüte giñlik mâldan fakîrdür Tālūt nebîleri eyitdi tahkîk Tañrı Te‘ālā ihtiyâr kıldı Tālūt sizün üzerüñüze¹⁷ dağı ziyâde eyledi Tālūt kuvvetini sizden ‘ilmle dağı Tañrı Te‘ālā virür pâdişâhlığı kime dilese kullarından dağı Tañrı Te‘ālā ğanîdür her nesneyi bilicidür [248] dağı eyitdi anlara peygamberleri tahkîk Tālüte pâdişâhlık virildi anun

¹⁷ Metinde *ve l-cism* kelimesine şerh düşülerek "dağı gövdede ziyâde eyledi" şeklinde açıklama yapılmıştır.

‘alāmeti oldur kim size ki t̄abūt ol t̄abūtda vardur size nuşret Çalabıñuzdan dañı niçe ‘alāmetler vardur terk eyledüğinden Mūsā peygamberi Tevrīt elvāhlarından dañı Hārūn terk eyledüğinden götüreler anı feriştehler tahkık Tālūt şulṭān olmağdan bu didigimizde ‘alāmetler vardur sizūñ içün eger siz olursañuz īmān getürüciler

[38b]

[249] vaqtā kim göçdi Tālūt ‘askeriyle Tālūt eyitdi tahkık Tañrı Te‘ālā şınayacağdur sizi bir ulu ırmağla pes kim ki içerse ol ırmağdan pes degüldür benden dañı kim ki içmese ol ırmağdan pes ol içmeyen bendendür illā ol bir kimesne ki ‘örf ide ‘örf itmekle eliyle alup pes içse kayırmaz ol ırmağdan çok kişiler içdüler illā az kişiler kaldı içmedük Tālūtuñ leşkerinden vaqtā kim Tālūt leşkeriyle ırmağı geçdi ol bilince dañı ol kişiler kim īmān getürdiler Tālūt ile eyitdiler bizüm gücümüz yitmez ki bugün Cālūt ile dañı leşkeriyle savaş itmesine eyitdi ol kişiler kim yakīn bulurlardı kendüler dursalar gerek Tañrı Te‘ālā ḥazretine az çeriden gālib olmışdur çok leşkere buyruğıyla Tañrı Te‘ālānuñ dañı Tañrı Te‘ālānuñ yardımı Ḥaqq Te‘ālānuñ emrine şabr idiciler iledür [250] vaqtā kim gözükdü Cālūtla dañı leşkeri Tālūt leşkeri eyitdi ey bizüm Çalabımız bizi kırtar şabr vir bize dañı berkişdür bizüm ayaklarımızı dañı bize yardım eyle kāfir kavmleri üzerine

[39a]

[251] pes Tālūtuñ çerisi Cālūtuñ leşkerini sıdı buyruğıyla Tañrı Te‘ālānuñ dañı depledi Dāvūd Cālūtı dañı virdi Dāvūda Tañrı Te‘ālā pādīşāhlığı dañı ḥikmeti virdi dañı bildürdi Dāvūda diledüğinden dañı eger def‘ eylemese Tañrı Te‘ālā ḥalkı biri biriyle ḥarāb olurdu yir ammā Tañrı Te‘ālā faẓl-ı keremi çokdur ‘ālemleri üzerine [252] ol nesne ‘alāmetleridür Tañrı Te‘ālānuñ ol āyetleri okuruz senūñ üzerüne yā Muḥammed ḥaqqıla dañı sen yā Muḥammed mürsellereñsün [253] ol mürsel peygamberlerūñ biz efẓal yaratduğ nicesini nicesi üzerine kim söyledi Tañrı Te‘ālā ile Mūsā gibi dañı yüceltdi nicesinūñ derecelerini dañı biz virdük Meryem oğlu ‘İsāya mu‘cizātla dañı kuvvetlendürdük ‘İsāyı Cebra‘ille dañı eger dilese Tañrı Te‘ālā depletdürmezdi ol kişiler kim peygamberlerinden gelenleri anlara geldükden soñra

[39b]

mu‘cizātla dañı ammā çekişdiler pes anlardan niceleri īmān getürdiler dañı niceleri anlardan kāfir oldılar dañı eger dilese Tañrı Te‘ālā depletdürmezdi biri birine dañı ammā Tañrı Te‘ālā işler diledüğünü [254] ey īmān getürenler şadağa eyleñüz size virdüğümüz rızğdan gelmezden öñdin bir gün şatmak ve almak olmaya dañı dōstlar olmaya dañı şefā‘at idici olmaya dañı kāfir olanlar ol kāfirler kendülerine zulm idicilerdür cehennemde ebedī qalurlar [255] Tañrı Te‘ālā yokdur Tañrı andan ğayrı illā ol Tañrı vardur hayātı sermedīdür dutmaz Tañrı

Te‘ālāyımızğanmak dağı dutmaz uyku ol Tañrıñun mülki ve halkıdır göklerde olan dağı yirlerde olan kimdür ol kişi kim şefa‘at eylemeye anuñ buyruğınsuz Tañrı Te‘ālā katında illā anuñ buyırığıyla şefa‘at ider Tañrı Te‘ālā bilür öñlerinde olanı dağı ol ardlarında olanı dağı ihāta eylemez hıç nesneyle Tañrı Te‘ālānuñ ‘ilminden illā ol kimesneye bildürmek dilese aña bildürür dağı giñdür Tañrı Te‘ālānuñ kürsisi kaplayupdur

[40a]

gökleri dağı yirleri dağı degüldür güç Tañrı Te‘ālāya yirleri vü gökleri şaklamakda dağı ol Tañrı yücedür uludur [256] güç buyurmadı Tañrı Te‘ālā dın içinde tahkık bellü eyledi Tañrı Te‘ālā toğrı yolu azğunlıktan pes kim ki kâfir olsa şeytāna uymağla dağı kim ki imān getürse Tañrı Te‘ālāya tahkık yapışdı muhkem ipe üzülmeği yokdur ol ipüñ dağı Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür [257] Tañrı Te‘ālā dōstdur nāzırdur ināyet idicidür ol kişilere kim imān getürdiler çıkarur anları qarañulıktan aydınlığa ya‘nī küfrden imāna dağı ol kişiler kim kâfir oldılar anlarıñ dōstları ve yardımcıları şeytāndur çıkarur kâfir olanları aydınlıktan ya‘nī imāndan çıkarur qarañulıqlara ya‘nī kâfırlığa koyar anlardur tamu ehli anlar ol tamuda ebedi qalurlar hıç çıkmazlar [258] ya görmez misin ya‘nī ‘acibler misin ol kimesneyi ki çekişdi İbrāhımleTañrı Te‘ālā hakkında

[40b]

İbrāhım virdügi-çün Tañrı Te‘ālā pādışāhlığı ol vaqt kim eyitdi İbrāhım Tañrum oldur kim dirildür ölülere dağı öldürür dirileri Nemrüd eyitdi İbrāhıme ölülere diri kılanan dağı dirileri öldürürin İbrāhım eyitdi tahkık benüm Tañrum getürür güneşi maşrıktan pes getür imdi sen ol güneşi görelüm mağribden toğsun pes dili dutıldı söyleyemedi ol kâfirler ki Nemrüddur dağı Tañrı Te‘ālā toğru yol virmez ol qavme ki zālimlerdür [259] ya ol kimesne kim ‘acibler misin ya‘nī görmez ki geçdi bir şehir üzerine dağı ol şehir dīvārları harāb olmış iken şehriñ sakıfları düşmişdi ol kişi eydür nice dirildür işbu şehir qavmini Tañrı Te‘ālā öldükden sonra pes öldürdi ol kimesneyi ‘Üzeyrdür Tañrı Te‘ālā yüz yıl ölü yatdı andan sonra Tañrı Te‘ālā ‘Üzeyri dirgürdi ‘Üzeyr eyitdi niçe yıl oldı kim ben bunda yaturam ‘Üzeyr eyitdi bunda yatalı bir gün olmışdur yāhūd yarım gündür Tañrı Te‘ālā eyitdi belki sen bunda yatalı yüz yıldur pes nazar eyle ta‘āmuña dağı şarābuña yüz yılda niçe tağyır olmamış

[41a]

dağı nazar eyle senüñ eşege niçe diri eylevüz dağı kılmak için seni bir ‘alāmet kıyāmet hak olduğına Ādem oğlanlarına dağı nazar eyle çürümüş sūnükleri niçe dirildürüz ol tağılmış sūnükleri andan sonra ol sūnükleri niçe et geydürürüz vaqtā kim bellü eyledük anı ‘Üzeyr ya‘nī Tañrı Te‘ālā eşegüni diri kıldı ‘Üzeyr eyitdi bilürem kim Tañrı Te‘ālā her nesneye qādirdür

[260] daḥı zıkr eyle yā Muḥammed ol vaḳt kim eyitdi İbrāhīm yā Rabbī baña göster niçe diri kılursın ölüyi Tañrı Te‘ālā eyitdi yā İbrāhīm ya inanmaz mısız evet inanuram daḥı ammā berkitmek içün göñlümi Tañrı Te‘ālā eyitdi yā İbrāhīm pes dut dört ‘adet cins kuşlardan pes ol kuşları boğazla etlerini pāre pāre eyleyesiz andan soñra kılğıl her tağ üzerine ol kuşlardan bir bölük andan soñra ol kuşları da‘vet eyle saña gelsünler yürüyübeni daḥı bilgil kim taḥḳıḳ Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ḥikmetler issidür [261] şıfat ol kişilere kim şadaḳa iderler mällarını yolında Tañrı Te‘ālānuñ

[41b]

bir dāneye beñzer ki yidi baş her başda yüz dāne ola daḥı Tañrı Te‘ālā arturur rızḳı kime dilese kullarında daḥı Tañrı Te‘ālā ḡanīdür her nesneyi bilür kulları işledüklerini [262] ol kişiler kim şadaḳa iderler mällarını yolında Tañrı Te‘ālānuñ andan soñra uymazlar şadaḳa itdükleri nesneye minnet eylemek ile daḥı incitmeksizin anlaruñ şevābları ya‘nī ücretleri cennetdür Çalapları katında daḥı yokdur ḳorḳu anlar üzerine daḥı anlar ḳayḡusızlar [263] söylemek eyü söz daḥı baḡışlamak ḳarındaşına suçını yigregdür ol şadaḳadan kim ardınca incitilmek ola daḥı Tañrı Te‘ālā ḡanīdür yavaşıdur tizcek ‘azāb itmez [264] ey imān getüren kullar bātıl eylemeñüz virdüğünüz şadaḳalaruñuzı minnet eylemek ile daḥı incitmek ile olmañuz ol kişiler gibi ḥarc eyler mālını ḥalk görmek-içün daḥı imān getürmezler Tañrı Te‘ālāya

[42a]

daḥı kıyāmet günine pes anuñ şıfatı beñzer yaşı taşa ol taş üzerinde toprak ola pes ol topraḡa yitişdi büyük ḳatarlu yağmur pes ol taşı ḳodı topraksız güçleri yitmez bu nesne üzerine ḳazandukları nesneden daḥı Tañrı Te‘ālā toḡru yol göstermez bir ḳavme kim kāfırlerdür [265] daḥı şıfat ol kişileruñ kim şadaḳa iderler mällarını istemek içün rızāsını Tañrı Te‘ālānuñ daḥı berkimek-içün kendülerini Tañrı Te‘ālā yolında ol bostāna beñzer ki yüce yirde ola ol bostān yitişmiş ola ulu dānelü yağmur pes yimiş vire yimek içün yılda iki kez pes eger ol bostāna yitişmese ulu dāneler yağmur pes uvacuk dānelü yağmur yitişmiş ola Tañrı Te‘ālā siz işledüğünüzü görıcidür [266] ya sever misiz sizden biriñüz kim eger olsa ol kimesnenüñ bostānı ḥurma ağaḫlarından daḥı üzüm ağaḫlarından aḳsa bostānı altunda ırmaḳlar anuñ olsa

[42b]

ol bostānı içinde cemi‘ yimişlerden daḥı yitişse ol kişiye ḳocalık daḥı anuñ oḡlanı olsa yandura anuñ gibi beyān eyler Tañrı Te‘ālā sizüñ içün āyetlerini ola kim siz Tañrı Te‘ālānuñ ḥikmetlerini fıkr eyleyesiz [267] ey imān getüren kullar şadaḳa virüñüz ḥelāllerinden ḳazanduguñuz daḥı ol nesneden kim biz çıkarduk sizüñ içün yiryüzinden daḥı ḳaşd eylemeñüz yaramazlarına ol rızḳuñ ki virdük size şadaḳa eylemeñüz daḥı ḳabül itmezdüñüz illā göz

yummağla gücle ol kabûl eylemediğünüzde dağı bilünüz taḥkîk Tañrı Te‘ālā ġanîdür sizün şadaķañuzdan işlerinde [268] şeytân va‘de eyler size yoḥsulluğı şadaķa eylemeñüz yoḥsul olursız dağı şeytân size buyurur yaramaz işleri dağı Tañrı Te‘ālā size va‘de eyledi yazuklar bağışlamağla kereminden dağı iḥsânından dağı Tañrı Te‘ālā ġanîdür bilicidür [269]

[43a]

virür Tañrı Te‘ālā toğruluğı kime dilese dağı kime kim virse Tañrı Te‘ālā toğruluğı taḥkîk ol gelmişdür çok ḥayr dağı öğütlenmez kâfir olalar illā ol kişiler öğütlenür kim ‘aķılları vardır [270] dağı ne kim şadaķa eyleñüz Allāh yolında şadaķa eylemekden yāḥūd ne kim adasañuz nezirden taḥkîk Tañrı Te‘ālā bilür ol adaduguñuzı dağı yoḥdur zālimler için cehennem ‘azābından yardım idicilerden [271] eger āşikāre virseñüz şadaķaları pes ne gökçek nesnedür ol virdiğünüz şadaķa dağı eger ol şadaķañuz gizlü virseñüz dağı ol şadaķayı virünüz dervişlere pes ol dervişlere virdiğünüz şadaķa yigregdür size dağı giderürüz sizden ġunāḥlaruñuzdan dağı Tañrı Te‘ālā işlediğünüzizi ḥaberdārdur [272] degöldür yā Muḥammed senün üzerüne anlaruñ hidāyetleri dağı Tañrı Te‘ālā toğru yol virür kim ki dilese kullarından dağı ne kim şadaķa eyleseñüz mālūñuzdan pes kendüñüz içündür dağı şadaķa eylemeñüz illā istemek için rızāsını Tañrı Te‘ālānuñ dağı ne kim şadaķa eyleseñüz

[43b]

malıñuzdan ‘ivāz tamām eyler Tañrı Te‘ālā sizün için dağı size ḥiç zulm olunmaz [273] ol faķîrler kim maḥşûr oldılar yolında Tañrı Te‘ālānuñ güçleri yitişmez sefer eylemege yiryüzinde şanurlar anları cāhiller ki baylardır kimesneden nesne istemedüğü-çün bilürsin anları ‘alāmetleriyle nesne dilemezler Ādem oğlanlarından şakındıkları için yüzi şuyını dağı ne kim şadaķa virürsüz mālūñuzdan taḥkîk Tañrı Te‘ālā ol virdüğünüzizi bilicidür [274] ol kişiler kim ḥarc iderler mällarını giceyle dağı gündüzle gizlü dağı āşikāre pes anlar için vardır ecrler Çalabuñ katında dağı yoḥdur korķu anlaruñ üzerine dağı yoḥdur anlara kayurmak cehennemde [275] ol kişiler kim yirler ribāyı durmazlar illā dururlar nitekim kişi gibi azğunlık idüp cin dutmışdur anı ol anuñ gibi olmak anuñ-içündür kim eyitdiler

[44a]

taḥkîk almak ve satmak ribā gibidür dağı ḥelāl eyledi Tañrı Te‘ālā almağı satmağı dağı ḥarām eyledi Tañrı ribāyı pes kime gelse öğüt gelse Çalabından pes yığlınsa ribā yimekten pes anuñ-içündür geçen ġunāḥı dağı anuñ buyruğı Tañrı Te‘ālāyadur dağı kime ki dönse ribā yimege tevbe eylemese anlardır cehennem ehli anlar ol cehennem içinde ebedî qalurlar ḥiç çıkmazlar [276] helāk eyler Tañrı Te‘ālā ribā yiyenleri dağı arturur Tañrı Te‘ālā şadaķa virenleruñ mällarını dağı Tañrı Te‘ālā sevmez her ġunāḥ idici kâfirleri [277] taḥkîk ol kişiler kim imān

getürdiler daḥı işlediler eyü ‘amel daḥı durğurdılar namāzı daḥı virdiler zekātı anlar içün vardur ecrleri katında Tañrı Te‘ālānuñ daḥı yokdur qorqu anlaruñ üzerine daḥı yokdur anlaruñ qayguları kendülerinden soñra [279] ey imān getüren kullar qorquñuz Tañrıdan daḥı terk eyleñ bākī kalanı

[44b]

ribādan eger olursañuz siz imān getürenler pes eger terk itmeseñüz ribāyı pes müsteḥaḳ olursız ‘azābla Tañrı Te‘ālādan daḥı peygamberden daḥı eger tevbe eyleseñüz pes sizün-içündür re’s-i mālūñuzuñ kalanını issine viresiz siz zulm eylemeñüz daḥı zulm eylemesünler size [280] daḥı eger olsa borçlu faḳır kişiler pes mühlet virünüz mālı bulınca daḥı eger şadaḳa eyleseñüz yigregdür sizün içün eger olsañuz biliciler [281] daḥı qorquñuz bu günün heybetinden kim döneceksiz ol günde Tañrı Te‘ālā dergāhına andan soñra ecr virile her nefse anı kim kazandular dünyāda daḥı anlara hıç zulm olunmaya [282] ey imān getüren kullar kaçan borç eyleseñüz borç eylemekle bir bilinmiş vaḳte degin pes yazuñuz ol borcı daḥı yazsun arañuzda bir yazıcı ‘adlle daḥı ibā eylemesün yazıcı yazmaḳdan nitekim bildürdi Tañrı Te‘ālā pes yazsun

[45a]

daḥı imlā eylesün anuñ üstine ḥaḳ olan kimesne daḥı qorqsun Tañrı Te‘ālādan Rabb daḥı eksiltmesün ḥaḳdan bir nesneyi pes eger ölse ol kimesnenün üzerine ki ḥaḳdur ‘aḳılsız ya za‘ıf olsa ya güci yitişmese yazdurmaḳa mālı imlā itmege güci yitişmese ol mālı pes imlā eylesün anuñ velīsi ‘adlle daḥı ṭanuk dutsun iki kişi aralar[ın]dan pes eger olmasa eger iki er kişi pes ṭanuk dutsun bir er kişi ile iki ‘avrat kimden kim rāzī olursañuz ṭanuklardan eger unutsa ol iki ṭanukdan birisi pes aındırsız ol iki ṭanukdan birisi ol birine daḥı yıḡlınmasun ṭanuklar ṭanuklıḳdan kaçan da‘vet itseler ṭanuklıḳa daḥı ṭār olmasun ḳalbünüz ḥaḳları yazmaḳda az olsun yāḥūd çok olsun müddet tamām olunca oldur ki ‘ādillıḳ katında Tañrı Te‘ālānuñ daḥı doğrıdur ṭanuklıḳ virmek-içün Tañrı Te‘ālā katında daḥı yaḳındır Tañrı Te‘ālāya şek itmeñüz ṭanuklıḳda

[45b]

illā eger olmasañuz anda ḥāzır ticāret üzre olsañuz anı ḳabz eyleñüz arañuzda pes yokdur sizün üzerünüze yazuḳ illā ol mālı yazmaḳda daḥı ṭanuk dutuñuz kaçan şatu-bāzār eyleseñüz daḥı ziyān eylemesün yazıcı daḥı ṭanuklar güç eylemeñüz daḥı eger güç eyleseñüz pes ol güç itdügünüz fişḳ olur sizün ile daḥı qorquñuz Tañrıdan daḥı bildürdi Tañrı Te‘ālā müşkilleri daḥı Tañrı Te‘ālā cemi‘ nesneleri bilicidür [283] daḥı eger olsañuz sefer üzerine daḥı bulmazsañuz yazıcılar pes dutu aluñuz borç içün pes eger emānet ḳosa niçelerünüz niçesine pes virsün emānete ol kişiyi ki emānet ḳomışdur daḥı qorqsun kendüyi yaradan Tañrı Te‘ālādan daḥı gizlemeñüz ṭanuklıḳı daḥı kim ki ol ṭanuklıḳı gizlese pes ol ṭanuklıḳı gizleyenün yazuḳlu olur

yüregi dahı Tañrı Te‘ālā işledüğünüzi bilicidür [284] Tañrı Te‘ālānuñ mülkidür göklerde olan dahı yirlerde olan dahı eger

[46a]

āşikāre eyleseñüz göñlünüzde olan nesneleri yāhūd gizleseñüz hisāb eyler siz ol gizledüğünüzi pes bağışlar Tañrı Te‘ālā kime dilese dahı ‘azāb ider Tañrı Te‘ālā kime dilese kullarından dahı Tañrı Te‘ālā her nesne üzerine kādirdür hükmi geçer [285] ya kim imān getürdi peygāmbere aña kim indi peygāmbere üzerine Çalabından mi‘rācda dahı mü‘minler cemī‘si imān getürdiler Tañrı Te‘ālāya dahı feriştehlerine dahı kitāblarına inandular dahı peygāmbere didiler ki ayırmazuz bir kimesne arasında peygāmbere amma faẓlde derece degül dahı eyitdiler biz işitdük dahı uyduķ saña yā Rabb yazuķlarımızı bağışla ey bizüm Çalabımız dahı sañadur bizüm dönmemüz [286] buyurmaz güç Tañrı Te‘ālā bir nefse illā buyurur güci yitdügini ol kişı kim kazanur sevābı kendüyedür kimse degül dahı kendüyedür kazandugı ‘azābı günāhuñ ey bizüm Çalabımız dutma bizi ‘azābla eger biz unudubeni günāh işleyevüz yāhūd haṭā‘ günāh işlesevüz ey bizüm Çalabımız dahı yükletme bizüm üzerümüze ulu meşakḳatler buyruk nitekim

[46b]

yükletdün ol kişilerün üzerine ki bizden öñdin gelen ‘ümmetlere ey Çalabımız dahı yükletme bize gücümüz yitişmedügi nesneleri bizüm gücümüz yitişmez ol buyruķlarına getürmege dahı gider bizden günāhlarımızı dahı bize yazuķlarımızı dahı rahmet eyle bize sen bizüm efendimüzsün pes yardım eyle bize kāfirler kavminün üzerine

Sūretü Āl-i ‘İmrāne Mi’eten Āyātın

Bismillāhirrahmānirrahīm

başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ ki rızķ viricidür ve rahmet idicidür kullarına [1] bu harfler haķķ-içündür [2] ol Tañrı Te‘ālā birdür yokdur tañrı andan ğayrı illā ol Allāh vardur hayātı sermedidür dā’imdür hayydür ölmek yokdur aña [3] indürdi yā Muḥammed senün üzerüne Qur’ānı haķķ ile gerçekleyicidür önince gelen kitābları dahı indürdi Tevrātı dahı İncīli [4] bu Qur’āndur öñdin toĝru yol göstermek-içün halka dahı indürdi Qur’ānı haķķı bātıldan ayırmağ-içün tahķīķ ol kişiler kim kāfir oldılar āyetlerine Tañrı Te‘ālānuñ anlaradur Tañrı Te‘ālānuñ kati ‘azābı dahı Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür intikām alıcudur kullarından

[47a]

[5] tahķīķ Tañrı Te‘ālā[dan] gizle[n]mez bir nesne’ yirlerde dahı göklerde gizlenmez ol Tañrı Te‘ālādur şüretler düzici ana ķarnında niçe dilese Tañrı Te‘ālā yokdur illā ol Allāh vardur ‘azīzdür hikmetler issidür [7] ol Tañrı Te‘ālā indürdi yā Muḥammed senün üzerüne Qur’ānı ol

Qur'ānuñ ba'zı āyetleri muhkemdür anlardır anası Qur'ānuñ daħı ba'zı āyetler mü[te]şābihdür pes ol kişiler kim yüreklerinde vardır şek pes uyar mü[te]şābih āyetlere istemek için fitneyi daħı istemek için bātil te'vıl itmegi daħı bilmezler ol āyetlerüñ te'vılını illā Tañrı Te'ālā bilür daħı kāmıl olan kişiler 'ilmde eydürler biz imān getürdük ol Allāh ki cem'i si ol indürilen āyetler Çalabımız katundandır daħı öğütlemes ol āyetleriyle çok kişiler illā 'aklı olan kişiler öğütlenür [8] ey bizüm Çalabımız

[47b]

şek bırakma bizüm yüregümüze bize toğru yol virdükden soñra daħı bize bağışla senüñ rahmetlerüñden zırā sensin ni'metler 'atā idici kullarına [9] ey bizüm Çalabımız tahkik sensin halkı cem' idici bir güne kıyāmet günüdür şek yokdur ol güne tahkik Tañrı Te'ālā hilāf eylemez va'desine ki kıyāmet günüdür [10] tahkik ol kişiler kim kāfir oldılar aşşı anlara ol kişilere ki kāfirlerdür mälları daħı aşşı anlara oğlanları ve kızları kurtarmaz Tañrı Te'ālānuñ 'azābından hiç bir nesne daħı anlardır cehennem odınınuñ odunları [11] Fir'avn kavmi gibi daħı ol kişiler gibi kim Fir'avn kavminden öñdin idi yalanladılar bizüm āyetlerümüzi pes dutduk anları ya'nı Tañrı Te'ālā helāk ider anları günāhları sebebiyle daħı Tañrı Te'ālānuñ katıdır 'azābı kāfirlere [12] eyit yā Muhammed kāfir olanlara gālib olur size Tañrı Te'ālā daħı sizi cem' ider kıyāmet gününde helāk ider sizi cehennem 'azābıyla daħı katı yaramaz döşekdür ol tamu[13] tahkik var idi size delil ile ve 'alāmet iki bölük tā'ife ki biribirine dokunup savaş itdiler gāzā için

[48a]

Tañrı Te'ālā yolında daħı bir bölük tā'ife kāfirlerdür anlar görürler iki kendüler kadarınca gözleriyle görmekle daħı Tañrı Te'ālā kuvvetlendirür yardım ile kime dilese kullarından tahkik ol anuñ gibi olmağda 'ibretler vardır gözi olup gören kişilere [14] bezenildi ādem oğlanlar-içün sevmege şehvetleri 'avratlardan daħı oğlanlarından daħı tartılmışdur ağır yükler daħı gümüşden daħı kıymetlü atlardan altundan daħı hayvānlardan ki sığır koyun keçi ve bunlara beñzer daħı ekinlerden bu didigümüz sevinmegidür dünyā dirliginüñ daħı Tañrı Te'ālānuñ uçmağında katında güzel menziller vardır [15] eyit yā Muhammed ya haber vireyin mi size eyü nesne ile andan güzel ola ol kişiler için kim korçarlar Tañrıdan Çalapları katında bostānlar ki akar ağaçları altından ırmağlar ebedi kalurlar ol uçmağda daħı vardır anlara ārī pāk çiftler daħı rāzī olurlar Tañrı Te'ālānuñ rāzılığı kamusından efzāldür Tañrı Te'ālādan

[48b]

daħı Tañrı Te'ālā görür kullarını [16] ol kişiler kim eydürler ey bizüm Çalabımız tahkik biz saña imān getürdük pes bağışla bize bizüm günāhlarımızı daħı kurtar bizi cehennem odından [17] şabr idicilerdür Tañrı Te'ālādan korçanlara daħı gerçeklerdür daħı korçucılardur daħı

şadaka viricilerdür daḥı istiğfār idicilerdür şabāḥ vaḳitlerinüñ vaḳtinde [18] şanuklık virür Tañrı Te‘ālā taḥḳīḳ yokdur Allāhdan ğayrı Allāḥ illā ol Allāḥ vardur daḥı feriştehler şanuklık virür Allāhdan ğayrı Allāḥ yokdur daḥı ‘ilm issileri şanuklık virürler ki ḥaḳ üstine dururlar ‘adl ile yokdur Tañrıdan ğayrı tañrı illā ol Allāḥ vardur ‘azīzdür ḥikmetler issidür [19] taḥḳīḳ ḥaḳ dīn Tañrı Te‘ālā ḳatında İslām dīnidür daḥı çekişmedi ol kişiler kim kitāb virinildi Yahūdīlerden ve Naşrānīlerden illā çekişdiler geldükden şoñra anlara ‘ilm azğunlık idüp büyükenmek ile aralarında daḥı kim kāfir olsa āyetlerine Tañrı Te‘ālānuñ taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā ḥisāb idicidür īmān getürenlere [20] pes eger ḥuccet durğursalar eyit yā Muḥammed ben teslīm eyledüm nefsümi Tañrı Te‘ālāya daḥı baña uyanlar[la]

[49a]

teslīm eyledüm Tañrı Te‘ālāya daḥı eyit yā Muḥammed ol kişilere kim virilindi kitāb ki Yahūdīlerdür daḥı Naşrānīlerdür daḥı ümmīlere ki anlara gelmedi kitāb ya müselmān olduñuz mı pes eger müselmān olsañuz taḥḳīḳ toĝru olursuñuz daḥı eger yüz dönderürseñüz pes yokdur senüñ üzerine yā Muḥammed illā yitüşdürmek Tañrı Te‘ālānuñ emānetini daḥı Tañrı Te‘ālā görigidür cemi‘ kullarını [21] taḥḳīḳ ol kişiler kim kāfir olurlar āyetlerine Tañrınuñ daḥı öldürürler nebīlerini ḥaḳsuz yire daḥı öldürürler ol kişileri kim buyururlar doĝruluĝla Ādem oĝlanlarından pes muştula yā Muḥammed anlara cehennemde yürekler acıdııcı yavuz ‘azābı [22] anlar ol kişilere kim bāṭıl oldu ‘amelleri dünyāda daḥı ḳıyāmet güninde daḥı yokdur anlara yardım idici yavuz ‘azābdan ḳurtarıcı [23] ya görmez misin yā Muḥammed ol kişiler kim virinildi anlara naşīb kitābdan ṭaleb iderler Tañrı Te‘ālā kitābı ile ḥükm eylemek ḥaḳḳla aralarında andan şoñra yüz dönderür Tañrı Te‘ālādan bir bölük ṭā’ife anlardan

[49b]

daḥı anlar i‘rāz eylerler-iken [24] ol anuñ-içündür kim anlar eydür bizi od yandurmaz illā nice günler ki şayılmışdur ya’nī kırk gün ḳadarınca daḥı maĝrūr oldılar anlar dīnleri içinde yalan söyledükleri sebebiyle [25] pes niçe olur ḥālleri ol vaḳt kim biz cem‘ eylerüz anları bir güne ki şek yokdur ol gün olmasında daḥı tamām virile her nefse ḳazandukları ‘ameller cezāsı daḥı anlara Tañrı Te‘ālā ḥiç zulm eylemez zālīm degüldür [26] eyit yā Muḥammed beni yaradan Çalabum yirlerüñ göklerüñ pādişāḥıdır virür pādişāḥlığı kime dilese Tañrı Te‘ālānuñ elinde ḥayr taḥḳīḳ benüm Çalabum her nesne‘ye ḳādirdür [27] geydürür giceyi gündüz içine daḥı gündüzi geydürür gice içine daḥı çıkarur diriyi ölüden daḥı ölüyi çıkarur diriden ki menidür daḥı rızḳ virür benüm Çalabum kime dilese ḥisābsuz daḥı alur pādişāḥlığı kimden dilese daḥı ‘azīz eyler benüm Çalabum kim ki dilese daḥı zelīl eyler benüm Çalabum kime dilese [28] idinmesün mūmīn olanlar

[50a]

kāfirleri dōst mūmīnlerden ğayrı daḥı her kim işlese bu didigimizi gibi pes degüldür ya'nī yoḡdur naşibi Tañrı Te'ālādan bir nesnede illā şaḡınuñuz anlardan şaḡınmaḡ ile daḥı ḡorḡıdur sizi Tañrı Te'ālā kendüden daḥı varacaḡ yirüñüz 'āḡıbet Tañrı Te'ālā ḡazretindür [29] eyit yā Muḡammed eger şaḡlarsañuz göñlüñüzdeki ya āşıkāre eyleseñüz Tañrı Te'ālā bilür gizlü ve āşıkāre fikirlerüñüzi daḥı bilür göklerde olanı daḥı yirlerde olanı daḥı Tañrı cemi' nesneye ḡādir itmesine güci yiter [30] kıyāmet ğüninde her nefis dünyāda işledüġi 'amelinüñ cezāsı ḡayrdan ḡāzır hīḡ zāyi' olmamışdur daḥı dünyāda işledüġi yaramazlıḡdan bī-ḡusūr ol ġünde kendüyle Tañrı Te'ālādan yaramazlıḡ arasında yollar ırāḡ ola yollar ola daḥı ḡorḡıdur sizi Tañrı Te'ālā kendüden daḥı Tañrı Te'ālādur şefḡat idici ḡullarına [31] eyit yā Muḡammed eger siz olsañuz

[50b]

seviciler Tañrı Te'ālāyı pes uyuñuz baña tā ki sizi seve Tañrı Te'ālā daḥı baġışlaya size ġünāhlaruñuzu daḥı Tañrı Te'ālādur yazuḡlar baġışlayıcı raḡmet idici ḡullarına [32] eyit yā Muḡammed muṡi' oluñuz Tañrı Te'ālāya daḥı peyġambere pes eger yüz döndürürseñüz Tañrıdan daḥı peyġamberden taḡḡıḡ Tañrı Te'ālā sevmez yüz döndürücü kāfirleri [33] taḡḡıḡ Tañrı Te'ālā ihtiyār eyledi Ādem daḥı Nūḥı daḥı İbrāḡimüñ ehlini daḥı 'İmrān ehlini cemi' 'ālemler üzerine efzāl ḡıldı [34] zürriyyetlerini efzāl ḡıldı biri birinden daḥı Tañrı Te'ālā işidicidür bilicidür [35] zıkr eyle yā Muḡammed ol vaḡt kim eyitdi 'İmrān 'avratı ey beni yaradan mu'allim taḡḡıḡ ben nezr eyledüm saña ḡarnumda olanı saña ḡullıḡ itmek içün pes ḡabül eyle nezrümi benden zīrā¹⁸ sensin nezirler ḡabül idici du'ālar işidici her nesneyi bilicidür [36] vaktā kim 'İmrānuñ avratı ḡarnındaġı vaz' eyledi 'İmrān 'avrat eyitdi ey ḡalabum taḡḡıḡ ben bunu dişi vaz' eyledüm daḥı Tañrı Te'ālā bilürdi ol ne ṡoguracaġını degüldür

[51a]

irkek dişi gibi daḥı ben ad virdüm ol vaz' itdüġüne Meryem daḥı ben saña sıġındurdum ṡogurduġumu daḥı ṡogurduġumuñ zürriyyetini şeyṡān şerrinden ki dergāhuñdan ḡovulmuşdur [37] pes ḡabül eyledi 'İmrān 'avratınuñ du'āsını ġüzel ḡabül eylemekle daḥı bitürdi Meryemi ġüzel bitürmekle daḥı besletdi Meryemi Zekerıyyā peyġambere vaktā kim Zekerıyyā girse Meryemi üstine miḡrābda daḥı bulurdi Meryemüñ ḡatında dürlü ni'metler Zekerıyyā eydürdi ey Meryem nerden geldi saña bu dürlü ni'metler Meryem eydürdi ol rızḡ Tañrı Te'ālā ḡatındandır taḡḡıḡ Tañrı Te'ālā rızḡ virür kime dilese ḡisābsuz [38] ol vaktde du'ā eyledi Zekerıyyā Tañrı[sı]na eyitdi ey beni yaradan ḡalabum baġışla baña senüñ raḡmetüñden ārī pāk

¹⁸ Metinde "زارا" şeklinde yazılmıştır.

zürriyyet tahkik sensin du'alar işidici kabûl idici Tañrı [39] pes kığırdı Zekerıyyâyı ferîştehler dañı ol vaqt Zekerıyyâ

[51b]

durmuşdı namâz kılurı mihrâb içinde tahkik Tañrı Te'âlâ saña muştular bir oğlan ki adı Yahyâdur gerçekleyicidir kelimeyi ki ol 'İsâdur Tañrı Te'âlâdan dañı olur kavmi üzerine dañı mahşûr olur 'avratlara varmaz dañı peygamberlerdür şâlihlerden [40] Zekerıyyâ eyitdi ey Çalabum kandan olur saña oğlan tahkik yitişdi baña pîrlik dañı benüm 'avratum kısırdur oğlandan toğurmaz Tañrı Te'âlâ eyitdi yâ Zekerıyyâ anuñ gibidür ki dîrsin Tañrı Te'âlânûñ işler diledüğini [41] Zekerıyyâ eyitdi Çalabum baña kılğıl bir 'alâmet oğlan toğacağına eyitdi Tañrı Te'âlânûñ saña ol 'alâmet ola ki söylemeyesin Âdem oğlanlarına üç gün illâ işâret ile söyleyesin dañı ya Zekerıyyâ zıkr eyle Çalabuñı çok çok dañı tesbîh eyle giceyle dañı şabâh ile [42] dañı zıkr eyle yâ Muhammed o vaqtâ ki ferîştehler eyitdi ¹⁹ yâ Meryem tahkik Tañrı Te'âlâ seni ihtiyâr eyledi dañı arıtdı seni ma'siyetden dañı efzal kıldı seni 'âlemlerûñ 'avratları üzerine

[52a]

[43] ey Meryem kullık eyle tûr ayak üzerine seni yaradan Çalabuña dañı secde eyle dañı rûkû' eyle rûkû' idicilerle [44] ol anuñ içündür saña Meryemden ve gayrıdan gayb haberlerinden vahy eylerüz saña yâ Muhammed dañı Benî İsrâ'îl ortasında kur'a bıraktılar ol vaqtâ kim bıraktılar kâlemlerin kângı anlardan beslemek için Meryemi dañı degül idüñ yâ Muhammed sen anlaruñ katında çekişdükleri vakitte [45] zıkr eyle yâ Muhammed ol vaqtı ki eyitdi ferîştehler ey Meryem tahkik Tañrı Te'âlâ saña beşâret eyledi bir oğul ile anuñ adı Mesîhdür 'İsâdur Meryem oğlı dañı yüzi akdur dünyâda dañı âhiretde kıyâmet güninde dañı yakîn olanlardandur Tañrı Te'âlâya [46] dañı söyler Âdem oğlanlarına beşikde iken dañı kocalığında dañı şâlihlerdendür [47] Meryem eyitdi ey Çalabum neyden olur benden oğlan dañı yapışmadı baña irkek âdem Cebra'îl eyitdi anuñ gibi Tañrı Te'âlâ

[52b]

yaradur diledüğün kaçan kim eylese bir işe pes ol işe dîr aña ol pes vücûda gelür olur [48] dañı ögredür Tañrı Te'âlâ kitâbı ki İncîldür dañı hikmeti ki toğru yoldur dañı Tevrît dañı İncîli [49] dañı peygamberle Benî İsrâ'îl kavmine tahkik ben size geldüm âyetlerle sizi yaradan Tañrı Te'âlâdan tahkik ben düzerem size balçıkdan kuş şeklinde bir kuş pes üfürürem ol kuşuñ içine pes kuş olur uçar Tañrı Te'âlânûñ buyruğıyla dañı abraş kişileri dañı cüzzamları sağ iderem dañı ölüyi dirildürem Tañrı Te'âlânûñ buyruğıyla dañı haber virürüm size gice yidüğünüzi dañı irteye kodusuñuzu azukdan evlerüñüzde tahkik bunda âyetler vardur sizüñ için eger olursañuz

¹⁹ "ferîştehler eyitdi" ibaresi mükerrer yazılmıştır.

inanıcılardan Tañrı Te‘ālānuñ buyruğına [50] dağı gerçekteyicidir önce gelen kitābı ki Tevrītdür dağı helāl eyler

[53a]

size ba‘zısını ol nesnelerün kim haram oldu üstünüze dağı gele size āyetlerle sizi yaradan Tañrı Te‘ālādan pes korkuñuz Tañrı Te‘ālādan dağı baña muṭi‘ oluñuz [51] taḥkīk Tañrı Te‘ālādur bizi ve sizi yaradan Çalabuñuz pes ‘ibādet eyleñüz ol Tañrıya budur sizün için toğru yol [52] vaqtā kim gördi ‘İsā’ anlardan kāfirliği ‘İsā’ eyitdi kimdür yardım iden baña Tañrı Te‘ālā dīninde eyitdi ḥavārīlere biz yardım eylerüz Tañrı Te‘ālā dīninde biz īmān getürdük Tañrı Te‘ālāya dağı bizüm üstümüze ol yā ‘İsā’ biz müselmānlaruz [53] ey Çalabımız biz īmān getürdük sen indürdügün kitāba dağı biz uyduk peygāmbere pes yaz bizi senün birliğüne tanıklık virenlerden [54] dağı mekr eyledi ‘İsā’ya dağı mekr eyledi anlara Tañrı Te‘ālā mekrlerin virdi dağı Tañrı Te‘ālā yigreg[i]dür mekr idicilerün [55] mekrinden zıkr eyle yā Muḥammed ol vaqt kim eyitdi ben seni kabz eyledüm dağı kaldurdum

[53b]

benüm ḥazretimde dağı ārī iderüm sen[i] ol kişilerden kim kāfir oldılar dağı kıluram ol kişileri ki saña uydılar ḳahr eyleyiciler kāfirler üzerine ḳıyāmet günin[e] degin andan soñra bañadur ‘āḳıbet döneceğünüz pes ḥükm eylerem sizün arañuzda olduñuz idi anda çekişiciler [56] pes ol kişiler kim kāfir oldılar pes ‘azāb eylerem anlara ‘azābuñ yavuzı ile dünyāda dağı āḥiretde ḳıyāmet güninde dağı yokdur anlara yardım idicilerden ki ‘azābdan ḳurtara [57] dağı ol kişiler ki īmān getürdiler dağı işlediler eyü ‘ameller pes tamām virile anlara ecri Çalaplarından dağı Tañrı Te‘ālā sevmez zālimleri [58] anuñ-içün ki oğuruz senün üzerine yā Muḥammed Kur‘ān āyetlerinden dağı zıkrūni ḥikmetlerinden [59] taḥkīk sıfatı ‘İsā’nuñ Tañrı Te‘ālā ḳatında Ādem sıfatı gibidür Ḥaḳḳ Te‘ālā yaratdı ‘İsā’yı topraḳdan andan soñra eyitdi Tañrı Te‘ālā ‘İsā’ya ol ‘İsā’ oldı pes vücūda geldi

[54a]

[60] ḥaḳdur bu seni yaradan Çalabuñdan pes olma sen yā Muḥammed ṣek idicilerden [61] pes kim ki saña Tañrı Te‘ālānuñ ‘ilminden pes eyit yā Muḥammed gelüñüz taleb idelüm oğlanlarımız dağı siz oğlanlarıñuz dağı isteyelüm ‘avratlarımız dağı siz de isteñ ‘avratlarıñuz dağı nefslerimiz isteyelüm dağı siz de isteñ nesflerüñüzi andan soñra du‘ā idelüm pes kılalum la‘neti Tañrı Te‘ālānuñ yalancılar üzerine [62] taḥkīk işbu ḥikāyet ḥaḳdur dağı yokdur Tañrı Te‘ālādan ḡayrı Tañrı dağı illā Tañrı vardur taḥkīk ol Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ḥikmetler issidür [63] pes eger yüz döndürürseñüz Çalabuñuzdan pes taḥkīk Tañrı Te‘ālā bilicidir fesād idicileri [64] eyit yā Muḥammed kitāb ehline ki Yahūdīlerdür Naşrānīlerdür gelüñüz bir kelime ile ki

berāber ola bizüm daḥı sizün ortañuzda tapmayavuz Tañrı Te‘ālādan ğayrıya illā Tañrı Te‘ālā
tapalum daḥı şirk getürmeyevüz

[54b]

o Tañrıya bir nesne daḥı aldanmayavuz bir niçevüz bir niçe ile ma‘būdlar Tañrı Te‘ālādan ğayrı
pes eger yüz döndürseler pes eydünüz anlara ki tanuḫ oluñuz ki biz Müselmānlaruz [65] ey
kitāb ehli niçün ḥüccet eylersiz İbrāhīmde daḥı inmedi Tevrāt daḥı İncıl illā İbrāhīmden soñra
indi ya niçün ‘akl idüp ögütlenmezsiz [66] siz daḥı anlar daḥı ḥüccet eyledünüz bilmedünüz
nesnede pes niçün ḥüccet eylersiz bilici olmaduñuñuz nesnede daḥı Tañrı Te‘ālā bilür daḥı siz
bilmedüğüñüz i [67] degül idi İbrāhīm Yahūdilerden daḥı Nasrānilerden degül idi pāk i‘tikādla
Müselmān oldu daḥı degül idi İbrāhīm müşriklerden [68] taḥḳīk lāyık olan nāsdan İbrāhīm
peygambere aña tābi‘ olanlardan daḥı iş bu İbrāhīm

[55a]

nebīdür daḥı imān getürenlerden daḥı Tañrı Te‘ālā yardım idicidür mü‘minlerün [69] daḥı
tā‘ife Tañrıdan isterler Yahūdilerden Nasrānilerden eger sizi azdururlar daḥı azdurmazlar illā
kendülerini azdururlar lakin bilmezler [70] ey ehl-i kitāb niçün kāfir olursız Tañrınuñ āyetlerine
daḥı Tañrınuñ āyetleri ḥaḳ idüğine siz tanuḳlık virürken [71] ey kitāb ehl[i] niçün telbīs idersiz
ḥaḳkı baṭıl ıla daḥı şaḳlarsız ḥaḳkı daḥı siz bilürken kim idersiz [72] daḥı eyitdi bir t̄ayife
Yahūdilerden Nasrānilerden imān getürdük ol kitāba ki indi ol kimesneler üzerine ki imān
getürdiler gündüz yüzinde daḥı kāfir oldılar günün āḫirinde ola kim getürenler döneler
kāfirlikdan [73] daḥı inanmañuz illā ol kişiler ki uydılar dilünden eyit yā Muḥammed taḥḳīk
hidāyet

[55b]

hidāyetidür Tañrı Te‘ālānuñ eger virilse bir kimesneye size virilen gibi ya ḥucet
durguranlardan size Çalabuñuz ḥazretinde eyit yā Muḥammed taḥḳīk faṣl u kerem Tañrı
Te‘ālānuñ ḳudret ḳabzasındadır virür Tañrı Te‘ālā faṣlını ve keremin[i] ḳullarından kime dilese
daḥı Tañrı Te‘ālānuñ rızḳı boldur her nesneyi bilicidür [74] maḥşūş eyler Tañrı Te‘ālā
raḥmetiyle ḳullarından kime dilese daḥı Tañrı Te‘ālānuñ faṣlı uludur [75] daḥı nicesi ammā
kitāb ehlinün emānet virseñ aña ḳantār altunı tamām edā ider saña daḥı niçesi anlardan bir
kimesne emānet virseñ bir altunı edā eylemezdi saña ol altunı illā her vaḳt üzerine durmuş olsañ
anlar anuñ gibi eylemek anuñ-i-çündür kim eyitdiler yokdur bizüm üstümüze okumaḳda ve
yazmaḳda hīç yol yokdur ya‘nī hīç günāḥ bizüm üstümüze daḥı söylerler Tañrı Te‘ālā ḥaḳḳında
yalan sözler daḥı anlar Tañrı Te‘ālāyı bilmezler [76] evet kim ki tamām eylese ‘ahdini daḥı
ḳorḳsa Tañrıdan taḥḳīk Tañrı Te‘ālā sever Allāhda[n]

[56a]

ķorķanları [77] taķķķ ol ķiřiler kim şatun alurlar Tańrınuń ‘ahdiyle daķı andlarını bozmaķla dũnyā metā’ ını az bahā’ yla anlarıń hıķ yokdur naşıbleri ķıyāmet gũninde daķı anlara sũylemez Tańrı Te‘ālā daķı raķmet naşarıyla naşar eylemez anlara ķıyāmet gũninde daķı arıtmaz anları Hāķķ Te‘ālā gũnāhdan daķı anlarıń ķıyāmetde yũrekler acıdıķı ‘azāb vardur [78] daķı anlardan bir bũlũk tā’ife vardur depredũrler dillerini kitāb ile ĥattā siz şanasız kitābdan daķı degũldũr ol nesne kitābdan daķı eydũrler ol kitāb Allāh Te‘ālā ķatında daķı degũldũr ol kitāb Allāh Te‘ālā ķatından daķı sũyerler Tańrı Te‘ālā ĥakkında yalanları daķı anlar Hāķķ Te‘ālā ĥaķ idũgin bilũrken [79] olmaya bir Ādem oĥlana eger virse ańa Allāh Te‘ālā kitāb daķı ĥũkm virse daķı peyĥamberlik virse

[56b]

andan řońra eyde Ādem oĥlanlara bańa ķullar Tańrı Te‘ālādan ĥayırdan lĩkin oluńuz Tańrı Te‘ālānuń ķulları siz bilmekle Tańrı Te‘ālānuń kitābını daķı Tańrı Te‘ālānuń kitābın oķumaķla [80] daķı size Tańrı Te‘ālā ma‘bũd idinmege feriřteķleri daķı peyĥamberleri ma‘bũd idinmege buyurur mı size kāfir olmaķı siz olduķdan řońra Mũselmān [81] daķı zıķr eyle yā Muĥammed aldı Tańrı ‘ahdi nebĩlerden ben size virdũm kitāb daķı virũrem ĥıķmet andan řońra size gelse gerek size Muĥammed resũl ĩmān getũresiz gerķekleyicidũr Tańrı Te‘ālāysizũńle bile olan olan kitābı gerķekleyicidũr o Muĥammed daķı yardım idesiz anuń dĩnine Hāķķ Te‘ālā eyitdi iķrār eyledũńuz mı daķı dutduńuz mı anuń ũzerine ki ‘ahd eyleyũp and iķdũńuz mı nebĩler eyitdiler biz iķrār eyledũk Tańrı Te‘ālā eyitdi pes řanuķ oluńuz daķı ben sizũńle řanuķlar duttum

[57a]

[82] pes kim dutsa bu didigũmũzden řońra anlardur fāřıķlar [83] ya Tańrı Te‘ālā dĩninden ĥayırsın mı ister siz daķı muťı’ oldu Tańrı Te‘ālāya ne kim gũklerde varsa daķı yirlerde ne kim varsa iķtiyārla daķı gũcle daķı dũnmeklik āķır Tańrı Te‘ālā ĥazretindendũr [84] eyit yā Muĥammed biz ĩmān getũrdũk Hāķķ Te‘ālāya daķı ne kim indiyse bizũm ũzerũmũze kitāba ĩmān getũrdũk daķı ĩbrāķime inen kitāba ĩmān getũrdũk daķı ĩsmā‘ĩl[e] inen kitāba daķı ĩřķāķa inen kitāba daķı Ya‘ķũba inen kitāba daķı Ya‘ķũb oĥlanlarına inen kitāba daķı Mũsāya virilen kitāba daķı ĩsāya virilen kitāba daķı nebĩlere virilen kitāblara ĩmān getũrdũk Ćalaplarından ayırmazuz bir kimesne arasında anlardan daķı biz mũselmān olup emrine muťı’ ve mũńķādız [85] daķı kim ki istese ĩslām dĩninden ĥayırdıńı pes ķabũl olmaz andan ĥayırdıń ol ĩslām dĩninden ĥayırdıń isteyen āķiretde ol ziyānlulardandur

[57b]

[86] niçe hidāyet virsün Tañrı Te‘ālā bir qavme ki kâfir oldılar ĩmān getürdükden soñra dañı [ta]nuqlıq virdükden soñra tañkık Muħammed haq peygamberdür dañı geldükden soñra anlara mu‘cizātlar Tañrı Te‘ālā toğru yol göstermez zālīm qavme²⁰ [87] anlaruñ cezāları oldur kim tañkık zālīmleruñ üstlerinedür la‘neti Tañrı Te‘ālānuñ dañı feris̄teler la‘neti dañı cemi‘ ħalkuñ la‘net[i] zālīmleredür [88] hemişe qalurlar ol la‘net içinde tamuda yeynilmez cehennemde zālīmleruñ ‘azābı dañı anlar[a] yardım olunmaz ya‘nī mühlet virilmez [89] illā ol kişiler kim kâfir iken tevbe eylediler ĩmān getürdükden soñra bu didigümüzden soñra şālīħ oldılar tañkık Tañrı Te‘ālā yarlığayıcıdur raħmet idicidür mü‘min qullarına [90] tañkık ol kişiler kim kâfir oldılar ĩmān getürdükden soñra andan soñra küfri ziyāde eylediler qabūl olmaz anlaruñ tevbeleri dañı ol kâfirler azğunlardur [91] tañkık ol kişiler kim kâfir oldılar dañı öldiler anlar kâfirlikde iken

[58a]

pes qabūl olmaz anlaruñ birinden yir tolusu altun eger fidye eylese virse kendüyi ‘azābdan qurtarmağa anlaruñ cehennemde yürekler için acıdııcı ‘azāb dañı yoqdur anlara yardım idiciler qurtarmağa ‘azābdan [92] irişmez size eylüğe ya‘nī cennete yitişmez siz ħattā şadaqa virmeyince şunu kim seversiz dañı lākin şadaqa virseñüz maldan pes Allāħ Te‘ālā virdüğünüz malı bilicidür [93] her ta‘āmlar ħelāl oldı benī ĩsrā‘īl qavmine illā ħarām eyledüğü ħelāl olmadı Ya‘qūb kendü nefesine inmezden öñdin Tevrāt kitābı eyit yā Muħammed pes getürünüz Tevrātla pes o Tevrāt[1] oquñuz eger gerçek iseñüz [94] pes kim ki iftirā eylese Tañrı Te‘ālā üzerine yalan söyledi bu didigümüzden soñra pes anlardur zālīmler

[58b]

[95] eyit yā Muħammed Haqq Te‘ālā gerçek eyitdi pes uyuñuz İbrāhīm[e] olmadı müşriklerden [96] tañkık evvel İbrāhīm yaptı ħalk için Mekke ıqlımındaki şimdi Ka‘bedür mübārekdür dañı toğru kıbledür ‘ālemlere [97] ol Ka‘bede bellü āyetler vardur ki maqām-ı İbrāhīmdür dañı kim ki ol Ka‘beye girse nefsi emīn olur dañı Allāħ Te‘ālā farzı Ādem oğlanları üzerine Ka‘be’ tavāf eylemegi güci yitişene varmağa Ka‘beye yolına dañı kim ki kâfir olsa güci yitdükde ħacca pes tañkık Haqq Te‘ālā ħanīdür cemi‘ ‘ālemlerden [98] eyit yā Muħammed kitāb ehline niçün kâfir olursız āyetlerine Tañrı Te‘ālānuñ dañı Allāħ Te‘ālā tanuqdur işledünüz üzerine[99] eyit yā Muħammed kitāb ehline niçün dönderürsiz yolından Tañrı Te‘ālānuñ ĩmān getürenleri egri yürütmek istersiz haq üstüne olanı

²⁰ "zālīm qavme" ifadesi metinde mükerreren yazılmıştır.

[59a]

dağı tanuklar iken haqq olduğına dağı Tañrı Te‘ālā gāfil [degüldür] siz işledüğizden [100] ey imān getürenleri²¹ eger uysañuz bir bölük kavme ol kişilerden onlara virildi kitāb sizi dönderür imān getürdügünüzden sonra sizi kāfir itmek isterler [101] dağı niçe kāfir olursız dağı okunurken sizün üzerünüze āyetleri Te‘ālānuñ dağı sizde varken Tañrı resüli dağı kim ki şıgınsa Tañrı Te‘ālāya tahkik hidāyet virildi aña togru yola [102] ey şol kişiler kim imān getürdiler korkunuz Allāhdan gerçek korkmağla dağı olmañuz siz illā müselmān oluñuz [103] dağı yapışuñuz ipine Tañrı Te‘ālānuñ ki Qur‘āndur cümleñüz dağı Haqq Te‘ālā ipinde ayrılmañuz dağı zikr eyleñüz ni‘metlerini Allāh Te‘ālānuñ ki size virdi olmış iken düşmānlar Tañrıya pes bırağdı gönüllerünüze muhabbet pes şabağladuñuz Tañrı Te‘ālānuñ ni‘metiyle kardaş olduñuz

[59b]

dağı durmuş idüñüz bir çukuruñ kırañında tamu odından pes Tañrı Te‘ālā sizi kırtardı tamu odından anuñ gibi beyān eyledi size Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerini ola kim siz togrı yol dutasız [104] dağı olsun sizden bir ümmet karışsunlar halkı hayra dağı buyursunlar eylük işleriyle dağı yığlandursalar inkār olunmışdan dağı anlardur cehennem ‘azābından felāğ bulup dünyā ve āhiret eylügüne yitişenler [105] dağı olmañuz ol kişiler gibi bölük bölük oldılar dağı çekişdiler geldükden sonra anlara bellü āyetler dağı anlar için vardır cehennemde ulu ‘azāb [106] ol günde niçe yüzler vardır ki aq ola dağı niçe yüzler vardır ki kara ola pes ol kişiler kim kara ola yüzleri eydeler anlara kāfir mi olduñuz imāna geldükden sonra pes tađuñuz tamu ‘azābını kāfir olduğunuz sebebiyle [107] dağı ol kişiler kim

[60a]

ağara yüzleri Tañrı Te‘ālānuñ rahmeti içinde anlar cennetde hemişe qalurlar [108] ol āyetleridür Tañrı Te‘ālānuñ okuruz o āyetleri senün üzerine yā Muhammed haqqla dağı Tañrı Te‘ālā dilemez ki zulm ile ‘ālemlere [109] dağı Tañrı Te‘ālānuñ göklerde olan dağı yirlerde olan dağı Tañrı Te‘ālāyadur cemī‘mizün dönmegi [110] siz olduñuz cümle ümmetler yigregi çıkarınıldı Ādem oğlanlar için buyurur size eyü işleriyle dağı dönderür sizi yaramaz işlerden dağı imān getürürsüz Tañrı Te‘ālāya dağı eger imān getürselerdi Yahūdīyle Naşrānīler olurdı anlara hayrlı anlardan nicesi mü‘minlerdür dağı anlaruñ çoğı fāsıqlardur [111] size zarar degüremezler illā incitmekle dağı şavaş eyleseler sizünle kaçarlar sizden arğa dönderüp andan sonra

²¹ getürenler: getürenleri M.

[60b]

yardım bulmazlar [112] düşdi anlaruñ üzerine zelillik hırlık her kanda olsalar dutılurlar lakin Allāhdan hālās olmağa sebep olsa dañı ādemīlerden sebep olsa dañı müsteħak oldılar Tañrı Te‘ālānuñ ğazabına dañı düşdi üzerine miskīnlik ol anuñ gibi olmağ anuñ-i-çündür kim anlara kāfir olurlardı Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerine dañı öldürürlerdi peygamberleri haksuz yire bu didigümüz ğazaba müstaħak oldukları Allāh[a] ‘āşī olup dañı zulm itdükler-içündür [113] berāber olmazlar kitāb ehlinden bir ümmet tırur hāğğ üstine okurlar Tañrı āyetlerini gice sātlerinde dañı anlar sücüd eylerlerken [114] imān getürürler Tañrı dañı kıyāmete dañı buyururlar eylücke dañı yığlındururlar yaramazlığdan dañı iverler hayr işlerde

[61a]

dañı anlar şālihlerdendür [115] dañı ne kim işleseler hayrdan pes inkār olınmaz ya nī yabana gitmez dañı Allāh Te‘ālā bilicidür müttakīleri [116] tahkīk ol kişiler kim kāfir oldılar aşşı eylemez anlara mālārı dañı oğlanları Tañrı Te‘ālā ‘azābından bir nesne dañı anlar cehennem ehlidür anlar ol cehennemde ebedī qalurlar [117] meşeli ol mālūñ kim harc iderler işbu dünyā dirliginde bir yile beñzer ki ol yıl içinde od ola doğına ekinligine bir qavmūñ ki kendülerine zulm itmiş olalar pes helāk eyle[ye] od ekini dañı zulm eylemedi anlara Tañrı Te‘ālā lakin anlar kendü nefslerine zulm eylediler [118] ey imān getürenler idimeñüz sırdaşlar sizden ğayrı qavmlerle size dōstlık itmezler illā ayaklarıñuz dolaşdurmağ-içün

[61b]

dañı hāğğ yolında Tañrıdan isterler ki size ziyān degmegi tahkīk āşikāre oldı düşmānlıqları dillerinden dañı gizledükleri nesne gönüllerinde ulurağdur tahkīk size bellü eyledük āyetleri eger sizūñ var-ı-sa ‘akıllarıñuz siz anlarsız ki [119] anları seversiz dañı anlar sizi sevmezler dañı imān getürürsüz cemi‘ kitāblara vaqtā kim size uğrasalar eydürler biz imān getürdük kaçan hālvat olsalar dişlerler sizūñ üzerūñūze barmağlarını kağmağdan eyit yā Muħammed ölūñüz kağmağlığla tahkīk Tañrı Te‘ālā bilicidür gönüllerūñuzden geğen fikirleri [120] eger size eylük yitişse anlara güç gelür dañı eger yitişse size bir zağmet sevinürler size aña dañı eger şabr eylesenüz dañı Tañrıdan qorğsañuz size ziyān olmaz anlaruñ mekirleri hīç bir nesne tahkīk Tañrı Te‘ālā şunı kim işlerler bilür

[62a]

[121] dañı zikr eyle yā Muħammed ol vağt ki geğdi ehlünden yarağlardun mü’minleri oturacağ yirlerde şavaş iğün dañı Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür [122] vaqtā kim kaşd eyledi iki tātife sizden kağmağa qorğubenı dañı Tañrı Te‘ālā ol ikisinūñ yardımcıdur dañı Tañrı Te‘ālāya tevekkül eylesün mü’minler [123] dañı tahkīk size nuşret virdi Tañrı Te‘ālā Bedr ğazāsında

dağı siz az iken pes qorquñuz Tañrı Te‘ālādan ola kim siz Tañrı Te‘ālāya şükr idesiz [124] zıkr eyle yā Muhammed ol vaqti kim sen eydürdüñ mü’minlere yitmez mi ki size eger gönderirse size sizüñ Çalabuñuz üç biñ melek ineler size yardım için [125] evet katlansañuz dağı qorксаñuz dağı gelür size melekler ardlarıñuzca işbu melekler yardım itmege Çalabuñuzdan pes biñ feriştelerden

[62b]

kāmil geyümlü püryarağla [126] dağı kılmadı Tañrı Te‘ālā illā beşāret için dağı muṭma’in olmak için qalbleriñüz o meleklerle dağı nuşret yokdur illā nuşret vardur Tañrı Te‘ālā katında ki Allāh Te‘ālā ‘azīzdür hikmetler issidür [127] kesmek için bir tarafını şunlardan kim kāfir oldılar yāhūd helāk itmek-i-çün anları pes döneler şanalar mahrūm olalar [128] yokdur saña yā Muhammed anlarıñ işinden bir nesne mālik degülsün yāhūd anlarıñ tevbelerini Tañrı Te‘ālā qabül eyleye ya ‘azāb ide pes anlar zālimlerdür [129] dağı Tañrı Te‘ālānuñdur göklerde olan dağı yirlerde olan yazuğın bağışlar kime dilese dağı ‘azāb ider kime dilese dağı Tañrı Te‘ālā yazuqlar bağışlayıcıdur rahmet idicidür [130] ey ol kişiler kim imān getürdiler yimeñüz ribāyı birin ikiye artuğa virmekle dağı qorquñuz Allāh Te‘ālādan ola kim siz dünyāda ve āhiretde ‘azābdan felah olup dünyāda ve āhiretde murādına yitişesiz

[63a]

[131] dağı qorquñuz ol ‘azābdan ki ancılayın ‘azābdan ki yaraqlanmışdur kāfirler için [132] dağı muṭi’ oluñuz Tañrı Te‘ālāya dağı peygāmbere ola kim Tañrıdan rahmet bulasız [133] dağı sa’y eyleñüz yarlığanmaqlığa Çalabuñuzdan dağı sa’y eyleñüz cennete girmeye ol cennetüñ yaşıllığı gökler dağı yirler miqdārınca cennet yaraqlanmışdur Tañrıdan qorқucılar için [134] ol kişiler ki māllarını şadaқа iderler baylıqda dağı yohsullıqda dağı yudқunanalar qaqımaqlarını dağı bağışlayanlar suçlarını ādemilerden dağı Tañrı Te‘ālā sever eylük idenleri [135] dağı ol kişiler kim qaçan işleseler yaramazlıq yā zulm eyleseler nefslerine zıkr iderler Tañrı Te‘ālāyipes istiğfār iderler günāhları için dağı kimdür bağışlayan günāhları Allāhdan gayrı dağı dā’im durmazlar yaramazlıq üzerine dağı anlar bilürken yaramaz işlerini

[63b]

[136] anlarıñ cezāları yarlığanmaqdur Çalaplarından dağı uçmaqlardur ki aқar ırmaqları tahtlarıñuñ altından ebedi qalurlar ol cennetde dağı ne güzel ecr vardur ol eylük idenlere [137] taḥkik geçdi helāk olmaқda sizden evvel sünnetler pes yürüñüz yiryüzinde pes görüñüz niçe oldı āhiri yalancılarıñ [138] bu Qur’ān bellü idicidür Ādem oğlanlar-içün dağı bu Qur’ān togru yoldur dağı naşihatdür Tañrı Te‘ālādan qorқucılara [139] dağı kāhil ve zelil olmañuz dağı qaygu yimeñüz dağı siz bu cümle ḥalkdan yücesiz eger /olsañuz mü’minler [140] eger size

yitişse yaralar ve zahmetler tahkik bir kavme yapışdı anuñ gibi yaralar ve zahmetler dañı dünyā günlerini giderürürüz halk mābeyninden dañı bilinmek içün Tañrı Te‘ālā imān getürenleri dañı eylemek içün sizden halk üzerine

[64a]

tanıklık dañı Tañrı Te‘ālā sevmez zālimleri [141] dañı yarlıgamañ içün Tañrı Te‘ālā ol kişiler ki imān getürdiler ve helāk eylemek içün kāfirleri [142] ya şanur mısız ki giresiz uçmağa dañı bilmeyince Tañrı Te‘ālā ol kişiler kim gazā eyledilerdi sizden dañı bilince şabr idicileri [143] tahkik siz ister olduñuz ölümü ölüm gelmezden evvel tahkik ölümü siz görürdünüñ dañı siz gözlerünüñle ölümü bakarken [144] dañı olmadı Muhammed illā peygamber oldu tahkik geçdi andan öñdin niçe peygamberler eger ölse Muhammed yāhūd öldürselerdi Muhammedi döner misiz ökçeñüz üstine kāfir olur mısız dañı kim ki dönse kāfir olsa ardına dönmekle pes ziyān olmaz Tañrı Te‘ālāya bir nesne dañı cezāsın virür Tañrı Te‘ālā şükr idici kullarına

[64b]

[145] dañı yokdur bir nefis içün ölmeklik illā buyruğıyla Tañrı Te‘ālānuñ yazılmışdur her kişinin va‘desi dañı kim ki dilese dünyā şevābını Tañrı Te‘ālā virür o dünyā şevābını dañı kim ki dilese āhiret şevābın Hakk Te‘ālā virür o āhiret şevābını dañı Tañrı Te‘ālā cezāsın virür şükr idicilere şevābını [146] dañı niçe nebilerden depledi bilce gazāda çok kişileri pes kāhil ve zelil olmadılar anlara yitişen nesneyile gazāda Tañrı Te‘ālā yolında dañı za‘if olmadılar yumşak itmediler dañı miskīnlik itmediler dañı Tañrı Te‘ālā sever şabr idicileri [147] dañı olmadı anlaruñ sözi illā eyitmeklik ey bizüm Çalabımız bağışla biz[i] bizüm günāhımızı bizüm işlerümüzde dañı berkit bizüm ayaklarımızı dīn yolında dañı bize yardım eyle kāfirler kavminuñ üstine [148] pes virdi anlara Tañrı Te‘ālā dünyā şevābını

[65a]

dañı āhiret şevābınıñ güzelini dañı Tañrı Te‘ālā sever eylük idicileri [149] ey imān getüren kişiler eger uyarsañuz ol kişilere kim kāfir oldılar döndürürler sizi aduñuza pes dönerseñüz zıyanlı olursız [150] belki Tañrı Te‘ālā sizüñ efendünüzdür dañı ol Allāh yigregdür cemi‘ yardımcılardan [151] birağuruz yüreklerine ol kişilere kim kāfir oldılar korkuyı şirk getürdükleri sebebiyle Tañrı Te‘ālāya gelmeksüzin ol Allāhdan huccet ve delil dañı kāfirleruñ varacak yiri cehennemdür dañı ne yaramaz varacak yirdür cehennem zālimlere [152] dañı tahkik gerçek eyledi Tañrı Te‘ālā va‘desini ol vañt kim anlara gālib oldılar Tañrısınıñ buyruğıyla hattā muñālefet itdünüñ dañı çekişdüñüz işlerde dañı ‘aşı olduñuz size gösterdükden soñra sevdüğüñüz nesneyi

[65b]

sizden niçenüz dünyā ister daḥı sizden niçe āḥiret ister andan soñra sizi dönderdi anlardan şınamak için sizi Tañrı Te‘ālā daḥı bağışladı size günāhlarıñuzu daḥı Tañrı Te‘ālānuñ fażl u kerem[i] çokdur mü‘minlere [153] vaqtā kim çıķduñuz daḥı iltifat itmedüñüz bir kimesne üstine daḥı peygamberüñüz sizi da‘vet eyledi soñuñuzda pes şevāb virdi size hem ğam virdi ğam ile tā ki kayırmayasız fevt olanuñ üzerine daḥı yitişdürmedi size daḥı Tañrı Te‘ālā bilicidür işledüğüñüzi [154] andan soñra indürdi üzerüñüze kayğudan soñra eminlik uyumaklık kapladı bir t̄ayifeyi sizden daḥı bir t̄ā‘ife taḥķīķ ğamma düşdiler kendüler-i-çün zann iderler Tañrı ḥaķķında nā-ḥakk nesneler cāhiller zann[1] gibi

[66a]

eydürler var mıdır işden bir nesnemüz eyit yā Muḥammed taḥķīķ cümle işler yaraķlar Tañrı Te‘ālānuñdur gizlerler kendülerinde āşıkāre eylemedükleri nesneleri saña eydürler eger biz olayduk bir iş üstinde öldürmezlerdi bunda bizi eyit yā Muḥammed eger ölseydüñüz siz evlerüñüzde düşmān gelürdi ol kişilere yazıldı üzerlerine öldürmek yatduğı yerde anlara daḥı şınamak için Tañrı Te‘ālā gönüllerüñüzde olanı daḥı gidermek için yüreklerüñüzde olanı daḥı Tañrı Te‘ālā bilicidür gönüllerüñüzde geçen fikirleri [155] taḥķīķ ol kişiler kim kaçdılar sizden ol günde ki buluşdı iki çeri taḥķīķ düşürmedi zillate anları şeytān illā niçesinüñ sebebiyle kazandıkları yaramaz işüñ taḥķīķ ‘afv eyledi Tañrı Te‘ālā anlardan yaramaz işleri taḥķīķ Tañrı Te‘ālā

[66b]

yarlığayıcıdur yavaşıdur intikām itmez [156] ey imān getüren kullar olmañuz ol kişiler gibi kim kāfir oldılar daḥı eyitdiler kardaşlar-ı-çün kaçan sefer eyleseñüz yiryüzinde ya ölselerdi ğazāda olsalardı bizüm katumuzda ölmezlerdi daḥı kimesne anları öldürmezdi tā kılmağ-i-çün Tañrı Te‘ālā bu didigümüzi ḥasret yürekleri içinde daḥı Tañrı Te‘ālā ildür daḥı öldürür daḥı Tañrı Te‘ālā işledüğüñüzi görıcidür [157] daḥı eger sizi depleselerdi Tañrı yolında yāḥūd ölseñüz Allāh yolında yarlığamak günāhları Tañrı Te‘ālādan daḥı rahmet eylemek yigregdür siz cem‘ idüğüñüz mālardan [158] daḥı eger siz ölseñüz ya sizi öldürselerdi Tañrı Te‘ālā ḥazretine ḥaşr olursız [159] pes rahmetiyle Tañrı Te‘ālānuñ sen anlara yumşak olduñ eger sen sen olsayduñ yā Muḥammed katı gönüllü tağıurlardı

[67a]

senüñ çevreñden pes ‘afv eyle anlardan daḥı istiğfār eyle anlar için daḥı tanışık eyle anlarıñla işlerde pes kaçan kaşd eyleseñ bir işe tevekkül ol Tañrı Te‘ālāya taḥķīķ Tañrı Te‘ālā sever tevekkül olanları [160] eger size nuşret virse Tañrı Te‘ālā pes yiñici yokdur sizi daḥı eger sizi

şındursa kimdür size yardım viren benden sonra dağı Tañrı Te‘ālāya şıgınsun mü’minler [161] dağı yokdur bir peygambere gāzā mālından uğurlamak dağı kim ki gāzā mālından uğurlasa götürür arkasında uğurladığı mālı kıyāmet güninde andan sonra cezāsın virür her nefse kazandığı ‘amellerüni dağı anlara hiç zulm olunmaz [162] kim ki tābi‘ olsa rāzılığına Tañrı Te‘ālānuñ ol kimse gibidür gāzaba müstaḥak oldu Tañrı Te‘ālānuñ dağı kimsenüñ varacak yiri cehennemdür dağı ne katı varacak yiri cehennemdür [163] anlaruñ vardur dereceleri

[67b]

Tañrı Te‘ālā katında dağı Tañrı Te‘ālā görıcidür işledüğünüzi [164] taḥkīk Tañrı Te‘ālānuñ ni‘metleri mü’minler üzerine kaçan gönderdi anlara Allāh Te‘ālā bir peygamber kendüleri cinsinden okurdu anlara Tañrı Te‘ālā āyetlerini arıdurdı anları günāhlarından dağı öğredürdi anlara Tañrı Te‘ālā kitābını dağı dīn ‘ilmini dağı oldıladı andan öñdin azgunlık içinde āşıkāre [165] vaqtā kim yitişdi size muşibet taḥkīk siz yitişdüñüz iki ol kadar muşibet eyitdüñüz bu muşibet bize kandan yitişdi eyit yā Muḥammed ol muşibet sizüñ suçlaruñız sebebindendür taḥkīk Tañrı Te‘ālā her nesnenüñ üzerine kādirdür [166] dağı ne kim yitişdi size şavaş güninde eger leşker buluşdukdā pes buyruğıyla oldu Tañrı Te‘ālānuñ dağı bilinmek içün mü’minlere dağı bilür Tañrı Te‘ālā ol kişiler kim münāfıklardur [167] dağı bilinmek içün mü’minlere dağı bilür Tañrı Te‘ālā ol kişiler kim münāfıklardur dağı dinilse anlara gelüñ şavaş eyleñ Tañrı Te‘ālā yolında idüñ

[68a]

yāḥūd düşmānı def‘ eyleñüz eydürler eger bilseydük şavaş var-idüğün şavaş iderdük biz uyarduk anlara kāfir olduklar-içün ol günde yakīnrakdur anlardan imāna eydürlerdi dilleriyle olmaduğın göñüllerinde dağı Tañrı Te‘ālā bilür gizledüğünüzi [168] anlar kim eydürlerdi kardaşlarına dağı oturdukları ḥālde eger uysalardı bizüm sözüümüze kimesne deplemezlerdi anları eyit yā Muḥammed pes dönderüñüz nefsüñüzden ölümü eger siz olduysañuz gerçek söyleyiciler [169] dağı şanmasız ol kişiler kim deplediler gāzā yolında Tañrı Te‘ālānuñ ölmüşler belki anlar dirilerdür Çalabları katında rızık yirler [170] hoş geçerler sevinürler şunu kim virdüğüçün anlara Tañrı Te‘ālā fazlından dağı birbirine muştularlar ol kişilere kim yitişmediler anlara ki kalmışlardı ardlarında korku yokdur

[68b]

anlara dağı anlar kayırmazlar [171] beşāret ider ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ dağı fazlını beşāret iderler dağı Tañrı zāyi‘ eylemez mü’minlerüñ sevābını [172] ol kişiler kim qabul kırlarlar Tañrı Te‘ālānuñ buyruğın qabül eylediler anlara yaralar yitişdükdēn sonra ol kişiler ki eylük idicilerdür anlarda dağı Tañrıdan korkarlar ulu ecr vardur Tañrıdan korkanlara [173] ol kişiler

kim eyitdi anlara ey halk taḥkīk Mekke halkı sizün için cem‘ oldılar pes qorqarlar Tañrıdan ziyāde eylediler imānlarını daḥı eyitdiler Tañrı Te‘ālā bize yiter daḥı eyü hocadur Tañrımız [174] pes döndiler Medīneye Tañrı Te‘ālānuñ ni‘metiyle daḥı keremiyle hīç yapışmadı anlara yaramazlık daḥı tābi‘ oldılar Tañrı Te‘ālānuñ rızāsına daḥı Tañrı Te‘ālānuñ faẓl u kerem[i] uludur [175] taḥkīk bu didigümüz[i] şeytān qorqıdur

[69a]

Tañrı Te‘ālānuñ dōstları pes şeytāndan qorkmañuz daḥı qorquñuz Tañrıdan olur-i-señüz siz mü‘minler [176] daḥı qayğulu eylesesün sizi ol kişiler kim iwişürler kāfir olmaḡda taḥkīk anlaruñ küfr[i] ziyān eylemez Tañrı Te‘ālāya bir nesne diler Tañrı Te‘ālā kılmaya anlara hīç naşīb uçmaḡda daḥı anlar için vardur cehennemde ulu ‘azāb [177] taḥkīk ol kişiler kim şatun aldılar kāfırlığı imānla ziyān eylemez Tañrı Te‘ālāya anların küfri hīç bir nesne daḥı anlara vardur āhiretde yürekler acıdıcı ‘azāb [178] daḥı şanmasun ol kişiler kim kāfir oldılar biz mühlet virdük anlara ḥayr için nefslerine taḥkīk mühlet virilmez anlara illā arıtmaḡ-içün günāhlarını mühlet virildi daḥı anlara vardur zelīl idici ‘azāb [179] Tañrı Te‘ālā terk eylemez mü‘minler[i] ki siz Tañrı Te‘ālānuñ üzerinesiz sizi buñlar tā ayırmayınca yaramazlığı

[69b]

eyüden daḥı Tañrı Te‘ālā size bildürmedi ġaybı Tañrı Te‘ālā ihtiyār eyler peyğamberlerden kimi dilese pes imān getürünüz Tañrıya daḥı peyğamberlerine eger imān getürseñüz Tañrıya daḥı qorqsañuz Tañrıdan pes vardur sizün için ulu şevāb [180] daḥı şanmasun ol kişiler kim baḥīllık eylediler Tañrı Te‘ālā anlara virdüğü kereminden ol Allāhın kerem[i] ḥayırludur anlara belki ol baḥīllık şerlūdür anlara baḥīl itdükler-içün boyunlarına tavḡ olsa gerek şol baḥīllık eyledükleri māla kıyāmet güninde daḥı Tañrı Te‘ālānuñdur gökleriñ mīrās[1] daḥı yirleriñ mīrās[1] daḥı Tañrı Te‘ālā işledüğünüzi bilicidür [181] taḥkīk işidür Tañrı Te‘ālā sözlerini ol kişileruñ kim eyitdiler taḥkīk Tañrı Te‘ālā faḡırdür daḥı biz baylaruz yazaruz didikleri sözlerini daḥı yazaruz depledüklerini peyğamberlerini nā-ḥaḡḡ yire

[70a]

daḥı eydürüz kāfirlere daduñ yandırıcı cehennem ‘azābını [182] bu didigümüz cehennem ‘azābı size işledüğünüñ işler sebebiyledür daḥı Tañrı Te‘ālā degüldür zūlm idici kullar-içün [183] ol kişiler kim eyitdiler taḥkīk Tañrı Te‘ālā bize ‘ahd eyledi ki biz imān getürmeyüz peyğambere tā getürmeyince bize bir qurbān ile yandura ol qurbānı od eyit yā Muḥammed taḥkīk size geldi peyğamberler benden öñdin mu‘cizātlarla daḥı şunı kim eyitdünüñ pes niçün depledünüñ anları eger siz olsañuz girçekler [184] eger yalanlasalar seni yā Muḥammed taḥkīk yalanladılar peyğamberleri senden öñdin gelenleri mu‘cizātlarla daḥı buyruqlarıyla daḥı nūrlu

kitāblarla [185] her nefis dadsa gerek ölümü daḥı tamām virilmez size sevāblaruñuz illā kıyāmet gününde pes kim ki

[70b]

ḥalās olsa cehennem odından daḥı girse cennete taḥkīk kurtuldu ‘azābından sa‘adete yitişdi daḥı degüldür dirlik dünyā dirliği illā aldanmak ve ġāfillik metā‘ıdur dünyā dirliği [186] şansañuz gerek mālларуñuzda daḥı nefslerüñizde daḥı işitseñüz gerek ol kişilerden kim kitāb virildi anlara sizden öñdin gelenlere daḥı ol kişilerden kim müşriklerdür çok incittiler daḥı itseñüz incitdüklerine şabr daḥı korkuñuz Tañrıdan taḥkīk anuñ gibi işlerüñ bezegidür şabr itmeklik daḥı Tañrıdan korkmaklık [187] vaqtā kim aldı Tañrı Te‘ālā ‘ahdlerini and virdi ol kişilere kim kitāb virildi ki Yahūdiler ve Naşrānilerdür ki bellü ideler Tañrı Te‘ālā kitābını Ādem oğlanlarına daḥı gizlemeyeler pes bırakırlar andı arḳaları ardına daḥı şatdılar ol andı az bahāya ya‘nī ḥaḳkı bātıla deġişdiler pes ne ḳatı yaramaz nesne ḥaḳkı bātıla şatdular [188] şanmasun ol kişiler kim sevinürler virinilen mālā daḥı sevinürler medḥ olunmaġla

[71a]

kendüler işlemedüġi nesne ile daḥı şanmasunlar kim kurtuldılar cehennem ‘azābından daḥı vardır anlara yürekler acıdı ‘azāb [189] daḥı Tañrı Te‘ālānuñ mülkidür gökler daḥı yirler daḥı Tañrı Te‘ālā cemi‘ nesneye ḳādirdür [190] taḥkīk yaradılmaġında gökler daḥı yirler daḥı gidüp gelmekte gice ve gündüz deliller vardır ‘aḳlı olanlara [191] ol kişiler kim zıkr iderler Tañrı Te‘ālāyı ṭururken daḥı otururken daḥı yanları üzerine yaturken daḥı Allāhuñ ululuġını fıkr iderken yaradılmakda gökleriñ daḥı yirleriñ bizüm Çalabımız yaratmaduñ sen bunları bātıl üzerine sen münezzeḥsin cemi‘ ‘ayıblardan pes bizi ḳurtar cehennem odınuñ ‘azābından [192] ey bizi yaradan Çalabımız taḥkīk sen kim ki cehenneme ḳoyarsun pes taḥkīk rüsvā ider anı daḥı yoḳdur zālimlere cehennemde yardımcılar kim cehennem odından ḳurtarırlar [193] ey bizi yaradan Allāh taḥkīk biz işitdük

[71b]

bir münādī nidā eyler imān getürmek içün eydür ki imān getürüñüz Çalabuñuza pes imān getür ey bizüm Çalabımız baġışla yazuḳlarımızı daḥı gider bizden bizüm yazuḳlarımızı daḥı bizüm cānumuz almakda eyülerle durġur [194] ey bizüm Çalabımız daḥı vir bize va‘de eyledüġüñi nebileriñ üzerine daḥı bizi rüsvā eyleme kıyāmet gününde taḥkīk sen ḥilāf eylemezsiz va‘deñe [195] pes ḳabül eyledi anlarıñ Çalabları eyitdi ki ben yitürmezem kimsenüñ işledüġi ‘amelini sizden erkekden yāḥūd dişiden biribirüñüzden pes ol kişiler kim hicret itdiler daḥı ḳıḳdılar ıḳlīmlerinden daḥı zaḥmet çekdiler benüm yolumda daḥı şavaş eylediler daḥı ġazāda

öldürildiler giderürem ‘anlardan yazuklarını dağı giyirürem anları uçmağlara ki ağıar ağağıları
altından ırmağılar

[72a]

şevāblarıdur Çalabları katından dağı Tañrı Te‘ālā katında vardır şevābuñ güzeli [196] mağrūr
eylemesün seni yā Muğammed çoklığı ol kāfirlerüñ ıklīmlerinde hoş geğıerler [197] az ni‘metle
andan soñra kāfirlerüñ varacağı yirleri cehennemdür ne katı yaramaz varacağı yirdür ol döşek
[198] ammā ol kişiler kim qorqarlar Çalaplarından ol qorqanlara cennetler vardır ağıar ağağıları
altından ırmağılar ebedī qalurlar ol cennetde menziller vardır Tañrı Te‘ālā katında dağı Allāh
katında olan nesne yigregdür eyü kişilere [199] bayıq kitāb ehlinüñ niğesi imān geğıürür Tañrı
Te‘ālāya dağı ol kitāb ki indi size yā Muğammed dağı ol kitāb ki indi kendülere qorqarlar Tañrı
Te‘ālādan şatmazlar āyetlerini Tañrınıñ az bahāya anlar içün vardır şevāblar Çalabları katında
bayıq Tañrı Te‘ālā tiz hisāb ider mü’min qulların[a]

[72b]

[200] ey imān geğıürenler şabr eyleñüz belālara dağı biribirüñüze şabr eylemegi buyuruñuz dağı
atlar bağılañuz ğazā içün dağı qorquñuz Tañrı Te‘ālādan ola kim dünyā ve āğiret qorqularından
felāğ alup dünyā ve āğiret murādlığına yitişesiz

[Sūretü’n-Nisā]

Bismillāhirrahmānirrahīm

Ey ādem oğılanları qorquñuz ol Allāhdan kim yaratdı sizi bir nefsdan ki Ādemdür dağı yaratdı
Ādemden ‘avratını ki Hāvādur dağı yaratdı ya’nī töldürdü Ādem ile Hāvādan çok erler dağı
çok ‘avratlar yaratdı dağı qorquñuz ol Tañrı Te‘ālādan ki şorılursız andan dağı qarābilerden [...] Tañrı
Te‘ālā oldu sizüñ üstüñüze gözci ne işlerseñüz görür dağı virüñüz yetimlere mālalarını
dağı istibdāl eylemeñüz yaramazla eyüsini dağı yimeñüz yetim mālalarını sizüñ mālunuñuzla

[73a]

ol yetim mālını yimekle ulu yazuğ vardır [3] dağı eğer qorqsañuz ki ‘adl eylemeyesiz yetim
mālı hağığında pes evlenüñüz sizüñ gönlüñüz diledüğü ‘avratlardan biriyle ikisini dağı üçüni
dağı dördünciyle evlenüñüz eğer qorqsañuz ki ‘adl idemeyesiz pes biri yiter yāğūd mālunuñuzdan
cāriye olsa yazuğ degül bu didigümüz azıdır [4] ‘ıyāllerüñüzüñ dağı virüñüz ‘avratlarıñuza
cemi’ kābinlerini gönülleri hoşluğ-ıyla taleb eyledilerse sizden kābinlerinden bir nesne ol
kābinden bağışlasalar size pes yiñüz anı ‘āfiyetle pes helāldür size [5] dağı virmeñüz
‘ağılsuzlara ‘avratlara ve oğılanlara mālalarını eyle māl ki kıldı Tañrı Te‘ālā anı sizüñ içün dünyā
durmağı-i-çün dağı rızq virüñüz anlara ol mālдан dağı giysü eyleñüz anlara dağı söyleñüz anlara
eyü söylemekle[6] dağı şaklañuz yetimlerini tā bāliğ oldukları

[73b]

pes eger bulsañuz yetimlerden ‘aql tedbîr pes virüñüz yetimlere mällarını dañı yimeñüz yetimlerin mällarını isrâfla dañı dağıtmağla büyük oldukda da‘vâ iderler dañı kim ki ğanî olsa pes kendi şaklasun yetim mälından dañı kim ki fakîr olsa pes yisün hisâbla vaqtâ kim virseñüz yetimlere mällarını pes tanuk tutuñuz anların üstine dañı kifâyet ider Tañrı Te‘âlânuñ tanuklığı [7] er kişiler için naşîb vardır ata ana ardınca kalan maldan dañı qarâbîlerden dañı ‘avratlar için naşîb vardır ata ana ardınca kalan maldan dañı qarâbîlerden kalan maldan az olsa ol maldan ya çok olsa naşîbleri farz olınmışdır [8] kaçan hazır olsalar üleşmekde qarâbîlere dañı yetimlere dañı miskînlere pes rızq virüñüz anlara ol maldan dañı söyleñüz anlara eyü yumşak sözle

[74a]

[9] dañı korkuñuz ol kişilerden eger kosalar ardlarınca zürriyyetler ki za‘îflerdür korkuñuz anların üstine pes korkuñuz Tañrı Te‘âlâdan dañı söyleñüz anlara eyü sözler [10] tahkîk ol kişiler kim yirler yetim mällarını zulmle bayık yimezler mällarını qarınları içinde illâ cehennem odını koyarlar qarınları içüne dañı gireceklerdür yandurıcı oda [11] vaşîyyet eyler size Tañrı Te‘âlâ oğlanlarıñuzda er kişiye naşîb iki dişî naşîbinedür eger dişî iki olsa ya ikiden yukarı olsa pes anların naşîbleri şülüşdür tereke mälınıñ eger ölen kişinin kızı bir olsa pes ol kızuñ naşîbi nişfdür dañı ata ananın naşîbi her birinüñ ol ikisinüñ altıda birdür tereke mälından ol ölenüñ olsa oğlı ve kızı eger olmasa ol ölenüñ oğlı ve kızı dañı vâriş olsa atası ve anası

[74b]

pes anası naşîbi üç[te bir]dür eger olsa o meyyitüñ kardeşları pes anası naşîbi altıda birdür vaşîyyet eyledükden sonra vaşîyyet eylese o meyyit ya borç vaşîyyet eylese atalarıñuz dañı oğlanlarıñuz bilmezsis kanğısı yakînrakdur sizün için nef’i farîzdur ğâyetde bilicidür hikmetler issidür [12] dañı sizün için mışf naşîb vardır terekesinden ‘avratlarıñuzun eger olmasa avratuñ oğlanları ve kızı eger olsa ‘avratuñ oğlı kızı pes sizün naşîbüñüz dörtde birdür ‘avratuñ ardınca kalan maldan vaşîyyetden sonra vaşîyyet eylemişlerdür o ‘avratlar ya borcından sonra dañı ‘avratların naşîbleri dörtde birdür ardınca kalan tereke mälından eger olsa sizün oğlanlarıñuz pes eger olsa sizün oğlanlarıñuz pes ‘avratlarıñuzun naşîbi sekizde birdür sizün arduñuzça kalan maldan vaşîyyetden sonra

[75a]

vaşîyyet iderler o erler ya borç vaşîyyet iderler pes bir kişi ölse atası ve anası olmasa külli malı var ise kalur ya ‘avrat ölse dañı o ‘avratuñ qarındaşı olsa ya kız qarındaşı olsa pes her birinüñ naşîbi o ikisinden altıda bir pes eger vâriş artuk olsa bu nesnelerden pes anlar şerîklerdür mälün

üçde birisinde vaşiyet itdükden soñra ki vaşiyet eylemişdür müteveffâ ya borç vaşiyet eylese zarâr olmasun anlara bir vaşiyet farz oldu Tañrı Te‘âlâdan dañı Tañrı Te‘âlâ bilicidür her nesneyi yavaşdur tizcek ‘azâb itmez mü’min kullarına [13] ol hudûdudur Tañrı Te‘âlânun dañı emrine mutî‘ olsa Tañrı Te‘âlânun dañı peygamberün emrine mutî‘ olsa givirür uçmağına anı ki akar ağaçları altında ırmaqlar ebedî qalurlar mü’minler o cennetde dañı bu didigümüz ulu sa’âdete yitişmekdür [14] dañı kim ki ‘âsî olsa Tañrı Te‘âlâya dañı peygamberine dañı kim ki tecâvüz eylese Tañrı Te‘âlânun buyruğında givirür anı Tañrı Te‘âlâ cehennemde ebedî qalır o cehennemde

[75b]

[15] dañı ol ‘avratlar ki dünyâda yaramazlık iderler sizün ‘avratlarıñuzdan pes tanıklık eyleseler anlarıñ üzerine dört kişiler sizden pes eger tanıklık virseler pes dutuñuz anları evlerde hattâ anlara ölüm gelince yâhûd Tañrı Te‘âlâ bir sebep anlara yol virinçe [16] dañı ol kişiler kim yaramazlık iderler sizden pes incidüñüz ol ikisini eger tevbe eyleseler dañı şâlih olsalar pes incitmeñüz ol ikisini bayık Tañrı Te‘âlâ tevbeler qabûl idicidür kullarını rahmet idicidür [17] tevbelerini qabûl eylemez Tañrı ol kişiler kim işlerler yaramazlıklar cehâlet ile andan soñra tevbe iderler ya’nî tiz dönerler yakîn zamânda pes anlarıñ tevbelerini Hakk Te‘âlâ qabûl ider dañı Tañrı Te‘âlâdur her nesneyi bilicüdür hikmetler issidür [18] dañı qabûl olmaz tevbesi

[76a]

ol kişiler kim işlerler yazukları tâ ol vaktâ kim hâzır ola anlarıñ birine ölüm eyde ben şimdi tevbe eyledüm dañı ol kişilerün kim tevbeleri qabûl olmaz ölürler dañı kâfir iken anlara biz yarakladuğ yürekler acıdı ‘azâbı [19] ey îmân getürenler helâl olmaz size eger vereşsin alsañuz ‘avratlarıñuzuñ gücle dañı men’ eylemeñüz ‘avratları niçesini siz virdüğüñüz nesnenün vereş mālın almağ-içün illâ eger işlerler yaramazlık âşikâre dañı dirlik eyleñüz ‘avratlarıñuzla eylükle pes eger göñlüñüz üşenmeye ‘avratlarıñuzdan ola kim eger üşenmeñüz bir nesne dañı kıldı Tañrı Te‘âlâ anda çok hayrlar [20] dañı eger dileseñüz istibdâl itmesine bir ‘avrat yirine gayrı ‘avratı dañı virmiş olsañuz

[76b]

anlarıñ birisine bir qantâr altın pes almañuz ‘avratlardan bir nesne ya alur mısız bühtânla dañı ulu günâhla âşikâre [21] dañı niçe alursız virdüğüñüzi dañı açıldı niçe kez niçe kez ile dañı aldılar sizden ulu ‘ahd [22] dañı evlenmeñüz atalarıñuz evlendükde ‘avratlardan illâ geçdi geçen soñra tahkîk ol atañuz ‘avratuñ almak katı yaramaz nesnedür dañı ‘azâba müsteḥak olmağdur [23] ḥarâm oldu üzerüñüze analarıñuz dañı kızlarıñuz dañı kız qarındaşlarıñuz dañı atalarıñuz kız qardaşları dañı halañuz kız qardaşları dañı qardaşlar kızları dañı kız qardaş

kızları daḥı size süd emzüddüren analaruñuz daḥı ol kız ҡardaşlar ki sizüñle bir süd emmişler
ola

[77a]

daḥı ‘avratlaruñuzuñ anaları daḥı avratlaruñuzuñ kızları ki beslemiş idüñüz dizlerüñüzde
‘avratlaruñuzdan ki üzerine girdüñüz cimā‘ eyledüñüz anlarla eger üstlerine girmemiş olsañuz
‘avratlaruñuzuñ pes yazuk yokdur üstüñüze daḥı ḥarāmdur size ol ‘avratlar ki oğlanlaruñuza
belinden gelmişdür eger cem‘ eyleseñüz eger kız ҡardaşlaruñ mābeyninde nikāḥ ḥarāmdur size
illā biri geçmiş olsa soñradan birini daḥı alsa ḥelāldür bayıķ Tañrı Te‘ālā günāhlar bağışlayıcı
raḥmet idicidür mü‘min ҡullarına [24] daḥı ğayrı kişiler nikāḥından olan ḥarām oldu
‘avratlardan illā siz mülk aķçeñüz ile aldugüñüz cāriyeler ḥelāl oldu size yazdı Tañrı Te‘ālā
üstüñüze daḥı ḥelāldür size bu didigümüzden ğayrısı eger yitişdürseñüz mällaruñuz ile kābin
idüñüz ḥarāmdan şaķınup zīnā eylemeñüz pes ne kim temettü‘ eyleseñüz anuñla ol ‘avratlardan

[77b]

pes virüñüz ḥaķlarını ki mehirleridür ki farż eyledi anı size Allāḥ Te‘ālā daḥı yazuk yokdur
üstüñüze anı kim şālih idüp rāzī olursız ‘avratlaruñuzla farż taķdīr olduķdan soñra bayıķ Tañrı
Te‘ālā her nesneyi bilicidür ḥikmetler issidür [25] daḥı kim ki güci yitmese sizden evlenmege
ḥür mü‘mine ‘avratlarıyla pes evlenüñüz mülk cāriyelerüñüzi mü‘minler cāriyelerinden daḥı
Tañrı Te‘ālā bilür īmānuñuzu niçeñüzi niçeñüzden pes evlenüñüz anları ehilleri izānıyla daḥı
virüñüz anlara mehirlerini eylükle evlenmekle zīnā eylemekle degül daḥı idinmeñüz oynaş
dutmağla biribirüñüzi pes evlenseler pes işleseler yaramazlık pes vācib olur üstlerine

[78a]

ḥür ‘avratlara ‘azābdan anuñ ḥelāl olmaķ ol kişiyedü[r] kim zīnādan ҡorķa sizden daḥı şabr
eyleseñüz yigregdür size daḥı Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdur raḥmet idicidür mü‘min
ķullarına [26] diler ki Tañrı Te‘ālā beyān itmek-içün size daḥı göstere sünnetlerini ol kişilerüñ
kim geçdiler sizden öñdin daḥı sizüñ tevbeñüzi ķabül eyler daḥı Tañrı Te‘ālā her nesneyi bilür
ḥikmetler issidür [27] daḥı Tañrı Te‘ālā diler tevbe virmege size daḥı diler tevbe virmege ol
kişilere kim uymışlardur ārzūlara ḥattā meyl eylesesiz ulu meyl eylemekle[28] diler Tañrı
Te‘ālā yeynilde sizden günāhlaruñuzu daḥı insān za‘īf yaradıldı [29] ey īmān getürenler
yimeñüz mällaruñuzu mābeynüñüzde bāṭılla

[78b]

illā eger ticāret olsa ḥelāldür rāzīlıkla sizden daḥı deplemeñüz kendüñüzi bayıķ oldu mü‘minleri
raḥmet idici [30] daḥı kim ki işlese bu didigümüzi ḥaddin geçmekle daḥı zulm ile pes zulm
ideni givürsevüz gerek cehennem odına daḥı bu didigümüz Tañrı Te‘ālāya geñezdür [31] eger

bağışlasañuz günāhlarıñ ulusından şunu kim Tañrı Te‘ālā yıǵlındurmışdur ol günāhlardan giderürüz sizden günāhlarıñuzı dañı givirürüz eyü girecek yire ki cennetdür [32] dañı temennā itmeñüz anı kim efzal eyledi Tañrı Te‘ālā anuñla bir niçeñüzi niçeñüz üzerine erler içün naşīb vardur şunu kim kazandılar dañı ‘avratlar içün naşīb vardur kazanduklarından dañı isterseñüz Tañrı Te‘ālānuñ fazlından bayıķ Tañrı Te‘ālā her nesneyi bilicidür

[79a]

[33] dañı her kişi ki biz naşīb kılduk qarābilerden ardınca kalan maldan ata ve anadan dañı qarābiler terekesinden dañı ol kişiler kim ‘aķid idüñüz mülk cārīyeleriyle pes virüñüz anlara naşīblerini bayıķ Tañrı Te‘ālā her kişinüñ hālne tanuķdur [34] ol erler ki hākimlerdür ‘avratlar üzerine efzal kılduǵından Tañrı Te‘ālā niçesini niçeleri üzerine dañı harc eyledüklerinden mällarını pes şāliha ‘avratlar qorqarlar Tañrı Te‘ālādan şaķlarlar yaramazlık eylemezler ğayb içün şunu kim şaklamaklıǵla buyurmışdur Tañrı Te‘ālā dañı ol ‘avratlardan ki qorqarsız kaçmaķlarından pes naşihat eyleñüz anlara dañı anlarıñla yatmaǵı dañı uruñuz anlara eger siz muti‘ olsalar pes zulm eylemeñüz anlara zulm itmege yol yok bayıķ Tañrı Te‘ālā yücedür uludur [35] dañı eger qorксаñuz çekişmekden birbiriyle

[79b]

mābeynlerinde pes gönderüñüz bir kişi er ehlinden dañı bir kişi ‘avrat ehlinden eger dileseler şulh itmek tevfiķ vire Tañrı Te‘ālā mābeynlerinde bayıķ Tañrı Te‘ālā ğāyet de bilicidür işledüǵüñüzi [36] dañı ‘ibādet eyleñüz Tañrı Te‘ālāya dañı şirk getürmeñüz Tañrıya bir nesneyle dañı ataya anaya eylük eyleñüz dañı qarābilerle dañı öksüzlere dañı dervişlere dañı qarābet issi koñşulara dañı yanuñuzda olan koñşulara dañı yanuñuzda olan döstlara dañı yol yürüyen ğarīb misāfirlere mülk kullarıñuza ve cārīyelerüñüze bayıķ Tañrı Te‘ālā sevmez ol kişileri ki tekebbürlik idüp fahr iderler [37] ol kişiler kim baķıllık iderler dañı buyururlar Ādem oǵlanlarına nicelik dañı şaķlarlar şunu kim virildi anlara Çalaplarından kereminden dañı biz yaraķladuķ

[80a]

kāfirler içün zelil idici ‘azābı [38] dañı ol kişiler kim harc iderler mällarını halk görsünler deyü dañı imān getürmezler Tañrı Te‘ālāya dañı kıyāmet günine dañı kime ki şeytān yoldaş olsa pes ne yaramaz yoldaşdur ol şeytān [39] dañı ne ziyān olurdı anlara eger imān getürselerdi Tañrı Te‘ālāya dañı kıyāmet günine dañı harc eyleseler anlara rızķ virdüǵinden Tañrı Te‘ālā dañı Tañrı Te‘ālā anları bilicidür [40] taķķıķ Tañrı Te‘ālā kullarına zulm eylemez zerre ağırınca dañı eger olsa zerre ağırınca ḥasenāt arturur anı iki oluķdur dañı Tañrı Te‘ālā virür kendü fazlından

ulu şevāblar [41] pes niçe olur anuñ hāli biz getürsevüz gerek her ümmetden şanuklar dañı biz getürsevüz gerek seni yā Muḥammed bunlaruñ üzerine şanuk [42] ol günde isterler ol kāfir

[80b]

olanlar dañı peygamberine ‘āsī olanları eger berāber ola anuñla yirde yürüyenleri dañı şaqlamayalar Tañrı Te‘ālādan bir söz [43] ey imān getürenler namāza yaķın olmañuz siz serḥoşluğunuz hālinde hattā bilince söyledüklerini dañı cenābet olduğunuzda illā yoluñuz uğrayup geçerseñüz yazuk [yok]dur hattā ğusl eyleñüz dañı eger ḥasta olsañuz ya seferde olsañuz ya gelse birüñüz sizden bulaşmış olsa necisden yapışsañuz ‘avratlara pes şu bulmasañuz ğusl itmesine pes teyemmüm eyleñüz aruca toprağla pes silüñüz yüzlerüñüzi dañı kollaruñuzı taḥķīķ Tañrı Te‘ālā ‘afv idicidür yazuklar bağışlayıcıdur [44] ya görmez misin ol kişiler kim anlara virildi naşīb kitāb şatun alurlar azğunlığı

[81a]

dañı diyeler azdurmağā sizi toğru yoldan [45] dañı Tañrı Te‘ālā bilür sizüñ düşmānlaruñuzı dañı yiter Tañrı Te‘ālā dōstlığı dañı kifāyet ider Tañrı Te‘ālā yardım eylemege [46] şunlardan kim Yahūdī oldılar giderür Tañrı Te‘ālā nicesinüñ kelimelerini yirlerinden dañı eydürler biz işitdük dañı biz ‘āsī olduk dañı işit işitmekle yitişme dirler dañı ru‘ūnetden ki ḥastalıķdur yaramaz söylerler dilleriyle dañı ta‘n iderler dīnlerinde dañı eger anlar eyitseler biz işitdük dañı biz muṭi‘ olduk dañı işit dañı gör bizi diselerdi yigreg olurdı anlara dañı toğru olurdı dañı līkin la‘net eyledi anlara Tañrı Te‘ālā küfürleri sebebiyle pes imān getürmezler illā az kişiler imān getürürler [47] ya ol kişiler ki kitāb virinüldi imān getürüñüz biz indürdügümüz kitāba gerçekleyicidür senüñle olan kitābı

[81b]

andan öñdin ki gözleri görmez ola dañı yüzler maḥv eyleyevüz döndürmezden öñdin anlaruñ yüzlerini ardlarına ya la‘net itmezden öñdin anlara nitekim la‘net eyledük aşḥāb-ı septe ki toñuz ve maymūn oldılar Tañrı Te‘ālānuñ buyruğıyla işlense gerek [48] bayık Tañrı Te‘ālā bağışlamaz şirk getürenleri dañı bağışlar bunlardan ğayrısını kime dilese kimi dilese dañı kim ki şirk getürse Tañrı Te‘ālāya taḥķīķ mürtekib oldı ulu yazuğā [49] yā Muḥammed görmez misin ol kişileri ki medḥ iderler kendülerin belki Tañrı medḥ ider kimi dilese dañı Tañrı Te‘ālā zulm eylemez kullarına fetīl miķdārınca fetīl ḥurma çekirdeginüñ kapuğına dirler [50] nażar eyle yā Muḥammed niçe iftirā iderler Tañrı Te‘ālā hakkında yalanla dañı kifāyet o kāfirler ulu günāha mürtekib olmak [51] yā Muḥammed görmez misin ol kişileri ki naşīb virinildi kitābdan

[82a]

īmān getirürler şanemlere daḥı şeytānlara daḥı eydürler kāfirler içün bunlar toḡru yol üstindedür ol kişilerden ki īmān getirürler anlar toḡru yol üstindedür [52] ol kāfirlere Tañrı Te‘ālāya la‘net eyledi daḥı kime ki la‘net eylese Tañrı Te‘ālā pes bulunmaz la‘net olına yardımcı ‘azābdan kırtarıcı [53] ya var mıdur anlaruñ naşibleri mülkden pes ol vaḳtde virmesünler ḥalayıka bir naķır miḳdārınca naķır ḥurma çekirdeginüñ deligine dirler [54] ya ḥasūdlık mı iderler ḥalka Tañrı Te‘ālā virdügi kereminden bayık biz virdük İbrāhīmüñ zürriyyetine kitāb daḥı ḥikmeti daḥı biz virdük anlara ulu mülki [55] bir niçesi anlardan īmān getürdi Tañrıya ve kitābına daḥı niçesi anlardan kāfir oldu ol kitāba daḥı yiter anlara yandurıcı cehennem ‘azābı [56] bayık ol kişiler kim kāfir oldılar bizüm āyetlerimüze

[82b]

ḳoysavuz gerekdür anları yandurıcı cehennem odına vaḳtā kim yanaḳdur anlaruñ derileri biz yaraduruz anları ḡayrı deri taḳtırmak içün ṭamu ‘azābını taḥķīķ Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ḥikmetler issidür [57] daḥı ol kişiler kim īmān getürdiler daḥı eyü ‘amel işlediler givirürüz anları uçmaḳlara ki aḳar ağaḳları altında ırmaḳlar ebedī ḳalurlar ol uçmaḳda anlar içün vardur uçmaḳda pāk ārī çiftler ḥürilerden daḥı givirürüz anları ḳoyu gölgelere [58] bayık Tañrı Te‘ālā buyurur size eger edā idesiz emānetleri ehillerine ḳaçan ḥakem eyleseñüz ḥalk arasında ḥükm eyleñüz ‘adlle bayık Tañrı Te‘ālā güzel naşīḥat eyler size bayık Tañrı Te‘ālā işidicidür göricidür [59] ey īmān getürenler

[83a]

muṭi‘oluñuz Tañrı Te‘ālā daḥı muṭi‘oluñuz peygāmbere daḥı ülü'l-emre sizden olana eger münāzara iderseñüz bir nesnede pes anı döndürüñüz Tañrıya daḥı peygāmbere eger īmān getürmişlerden olsañuz Tañrı Te‘ālāya daḥı ḳıyāmet günine bu didigimiz yigregdür size daḥı güzel ‘āķıbetlüdür [60] ya görmez misin ol kişileri kim eydürler anlar īmān getürdik ol kitāba ki saña indi daḥı ol kitāba ki senden öñdin indi dilerler ki ḥükümete varalar şeytān ḳatuna bayık anlar buyuruldı kāfir olalar ol şeytāna daḥı dir ki şeytān anları azdura toḡru yoldan azdurmaḳla [61] ḳaçan dinilse anlara gelüñüz ḥükmüñi indürdi Tañrı Te‘ālā Ḳur‘ānı daḥı gelüñüz nebīye görürsiz münāfıḳları

[83b]

yüz döndürürler senden yüz döndürmekle[62] pes niçe olur ḥālları ḳaçan yitişse anlara bir muşībet muḳaddem olduḡı günāhları sebebiyle andan soñra saña gelürler and içerler Tañrı Te‘ālā adına biz dilemedük illā eylük diledük daḥı tevḳikle diledük [63] anları bilür Tañrı Te‘ālā göñüllerinde olanı pes dönder yā Muḥammed anlardan daḥı öḡüt vir anlara daḥı eyit yā

Muhammed anlara kendülerinde yitişse eyü söze [64] dahı biz göndermedük peygamberlerden bir peygamber illâ aña muṭi' olmak için Tañrı Te'ālānuñ buyruğıyla eger anlar zulm eyleseler kendülerine saña gelseler pes istiğfār eylesünler Tañrı Te'ālāya dahı peygamberleri anlara istiğfār eylesün bulurlardı Tañrı Te'ālā tevbeler qabūl idici yazuqlar bağışlayıcı rahmet idici Tañrı Te'ālā [65] seni yaradan haqqıyıçün yā Muhammed anlar mü'min olmazlar tā sen anlar hüküm itmeyince aralarında olan çekişdi

[84a]

andan soñra bulmayalar kendülerine zahmet sen hüküm eyledüğinden dahı saña selām vireler selām virmekle[66] dahı eger biz yazsayduk üstlerine öldürünüz kendülerünüzü ya çıkuñuz ıqlımlerünüzden anı işlemezlerdi illā az kişiler işlerlerdi anlardan dahı eger anlar işleselerdi naşihat olan nesne aña yigreg olurdu anlara dahı katı eyü idi sâbit olmağ-i-çün [67] vaqtā kim biz anlara vir[ür]dük bizüm qatımızdan ulu sevāb [68] dahı biz virürdük anlara toğru yol hidāyet doğrı yola [69] dahı kim ki muṭi' olsa Tañrı Te'ālāya dahı peygambere pes ol muṭi' olanlar ol kişilerle olalar ki ni'met virdi Tañrı Te'ālā anlara peygamberlerden dahı şiddıqlardan dahı şehidlerden dahı şālihlerden dahı ne gökçek

[84b]

yoldaş olur anlar [70] bu didigümüz ol kerīm Tañrının dur dahı yiter bilmegi Tañrı Te'ālānuñ [71] ey imān getürenler aluñuz ya'nī hāzer eyleñüz düşmānlaruñuzdan yazuqlaruñuzı yügürünüz yaluñuz ğazāya ya yürünüz cümleñüz ğazāya [72] dahı siz bir niçeñüz eglenür tizçe gitmez eger yitişse size bir muşibet eydür taḥkik Tañrı Te'ālā ni'met virdi baña kaçan kim bulunmadım anlaruñla bilece hāzır [73] dahı eger yitişse size Tañrı Te'ālānuñ kereminden bir ğanīmet eydürler olmasa sizün anuñla arañuzda muḥabbet olmamış gibi kāşke ben olaydım anlaruñla bilece pes ulu sa'ādete yitişürdüm [74] pes şavaş itsün Tañrı yolında ol kişiler ki şatarlar dünyā dirlüğünü

[85a]

āhirete dahı kim ki şavaş itse ğazā yolında Allāh Te'ālā pes şehid olsa yāhūd ğālib olsa kāfire pes aña virürüz uçmağda ulu sevāblar [75] dahı size ki şavaş itmezsiz Tañrı Te'ālā yolında dahı za'if olan kişiler erlerden dahı avratlardan dahı oğlanlardan ol kişiler ki eydürler ey bizüm Çalabımız çıkar bizi bu Mekke şehrinden ki ehl-i zālīm kāfirlerdür dahı kıl bizi senün qatuñda yardım idici dahı kıl bizi senün qatuñda nuşret idici [76] ol kişiler kim imān getürdiler şavaş itdiler yolında Tañrı Te'ālānuñ dahı ol kişiler kim kāfir oldılar şavaş iderler yolında şeytānuñ pes şavaş eyleñüz şeytānuñ dōstlarıyla taḥkik şeytānuñ mekri qatı za'ifdür [77] ya görmez misin yā Muhammed

[85b]

ol kişiler kim dinilse anlara [...] yaramazlıktan ellerünüzi daḥı kılıñ namāzı daḥı virüñ zekātı vaḳtā kim yazıldı anlara ğazā itmek kaçan bir bölügi anlardan korksalar Allāh Te‘ālādan korkdukları gibi ya daḥı korkmak halkdan eyitdiler ey bizüm Çalabımız niçün farz eyledüñ bize ğazā kılmağı dünyā görmege komaduñ bizi pes niçe müddete degin eyit yā Muḥammed dünyānuñ ni‘metleri azdur daḥı āhiret ni‘metleri yigregdür Tañrı Te‘ālādan korkucılara daḥı zulm eylemez Tañrı Te‘ālā hurma çekirdeginüñ kabınca [78] her kanda ki olsañuz daḥı eger olsanız muḥkem yapılmış yüce tağlarda daḥı eger yitişse anlara bir eylük dirler işbu eylük Tañrı Te‘ālā katındandır²² daḥı eger yitişse anlara bir zaḥmet eydürler işbu zaḥmet sendendür yā Muḥammed eyit yā Muḥammed

[86a]

cümlesi Tañrı Te‘ālā katındandır pes ne oldu iş bu kavme ki bilmezler fehmi eylemege sözi [79] şu nesne ki saña yitişse eylükden pes ol eylük Tañrı Te‘ālādandır daḥı ne kim saña yitişse zaḥmetden pes kendü yazuklarıñ sebebindendür daḥı biz seni gönderdük yā Muḥammed kamu halka peygamber daḥı yiter Tañrı Te‘ālā saña tanuḳ [80] kim muṭi‘ olsa peygambere tahḳīḳ muṭi‘ olmuşdurur Tañrı Te‘ālāya daḥı kim ki yüz döndürürse Tañrıdan biz seni göndermedük anları şaklamak-i-çün [81] daḥı eydürler biz saña muṭi‘ olduk pes kaçan çıksalar senüñ katuñdan giceyle yaturken bir tã’ife anlardan ol didüğüñ sözlerden ğayrısını söylerler daḥı Tañrı Te‘ālā yazar gice söyledüklerini pes terk eyle yā Muḥammed anları daḥı şıgın Tañrı Te‘ālāya

[86b]

daḥı yiter Tañrı Te‘ālāya tevekkül olmak [82] ya niçün fikr eylemezler Qur’ānı daḥı eger Qur’ān olsa kimsenüñ katında[n] Tañrı Te‘ālādan ğayrı bulurlardı ol Qur’ānda çok ihtilāflar [83] vaḳtā kim anlara gelse bir iş eminlikden yāḥūd korkudan kaçarlardı anı halk içinde daḥı eger dönderselerdi anı peygambere daḥı buyruḳ issine ki hükm ider anlardan bilürdi anı Tañrı Te‘ālā hükmidür ictihādla çıkararı kişilerden daḥı eger olmasaydı Tañrı Te‘ālānuñ keremi size daḥı Allāhuñ rahmet[i] olmasaydı size uyarduñuz şeyṭāna illā az kişi uymazdı [84] pes şavaṣ eyleñ Tañrı Te‘ālā yolında ğazāda Tañrı yolında teklīf olmadın illā saña teklīf oldu [nefsüñ]²³ daḥı buyuruñuz mü’minlere ğazā itmegi ola kim Tañrı Te‘ālādandır yaramaz mekrini ol kişiler kim kāfir oldılar daḥı Tañrı Te‘ālānuñ mekri katıraḳdur daḥı Tañrı Te‘ālānuñ

²² "daḥı eger yitişse anlara bir eylük dirler işbu eylük Tañrı Te‘ālā katındandır" kısmı derkenardadır.

²³ [nefsüñ]: Bu ibare anlam bozukluğu olmaması için sonradan eklenmiştir. Metnin orijinalinde mevcut değildir.

[87a]

qatıraxdur ‘azābı [85] kim ki eyü şefā‘at eylese eyü şefā‘at itmekle virürler aña naşīb ol bu şefā‘atden dağı kim ki şefā‘at eylese yaramaz şefā‘at itmekle olur aña naşīb ulu günāh o yaramaz şefā‘atden dağı oldı Tañrı Te‘ālādan her nesnenüñ üzerine cezāsın virici qatı oluqda [86] vaktā kim dirilere selā virseñüz selā virmekle pes döndürüñüz selāmı gökçeklikle ol selām virenden yāhūd döndürüñüz o selāmı taḥkīk Tañrı Te‘ālāya her nesne’ hisāb eylemege āsān olur [87] Allāh Te‘ālā birdür andan ğayrı Tañrı yoqdur illā Allāh vardur cem’ eylese gerekdür sizi kıyāmet güninde şek yoqdur ol günde dağı gerçekdür Tañrı Te‘ālānuñ kelāmı ğayrıdan [88] pes ne oldı size kim münāfıqlar ḥaqqında iki bölük olduñuz dağı Tañrı Te‘ālā anları helāk eyledi kesb itdükleri günāhları sebebiyle diler misiz hidāyet vire size Tañrı Te‘ālā azdurduğı kimseye

[87b]

dağı kim ki azdurmuşdur Tañrı Te‘ālā pes bulunmaz size azmışa doğru yol [89] dağı taleb iderler ki Tañrı Te‘ālādan kāfir olasız nitekim kendüler kāfir olduğı gibi kāfirlikde berāber olasız pes idinmeñüz anlardan dōst tā sefer eylemeyince Ḥaqq Te‘ālā yolında pes eger yüz döndürse pes dutuñuz anları dağı kāfirleri qanda bulsañuz dağı idinmeñüz kāfirlerden yardım idici dōst [90] illā ol kişileri dōst idinüñüz irişürler bir qavme sizüñle anlarıñ arasında ahd var ola yāhūd size gelseler tar oluqda anlarıñ yürekleri sizüñle mi şavaş iderler yāhūd qavmleriyle mi şavaş iderler dağı eger dilese Tañrı Te‘ālā anları ḥavāle ider üzerüñüze pes şavaş iderlerdi sizüñle eger ‘uzlet eyleselerdi sizden pes şavaş eyleselerdi sizüñle

[88a]

dağı gelselerdi sizüñle şulḥ eylemege pes kılmadı Tañrı Te‘ālā size anlara varmağa yol [91] bulursız ğayrı qavm dilerler sizden emīn olmağa dağı emīn olmağa qavmlerinden her-bār ki dönseler fitne itmege muḥālefet ideler anda eger ‘uzlet eyleselerdi sizden dağı bıraqsalar size şulḥ eylemegi dağı çekmeseler sizden ellerin pes dutuñuz anları dağı depleñüz anları qanda bulsañuz dağı anlara biz musallaḥ eyledi sizi anlarıñ üzerine sultān eylemekle āşikāre [92] dağı yoqdur bir mü’mīn içün bir mü’mīni deplemege illā mekr ü ḥaṭā ile dağı kim ki deplese bir mü’mīni ḥaṭā ile pes āzād eylesün bir mü’mīn qul veyā bir cāriye

[88b]

dağı diyet virsün anuñ ehline illā eger ehli bağışlasalar anuñ eciri Allāh üzerine olur pes eger ölen kimesne olsa bir qavmden ki düşmāndur size dağı ol öldürülen mü’mīn olsa pes āzād eylesün bir mü’mīn qul dağı eger olsa bir qavmden ki sizüñle anlarıñ ortasında ‘ahd olsa diyet virsün anlara ki ehlidür dağı āzād eylesün bir qul pes kim ki bulmasa āzād eylemege qul ya cāriye pes oruç dutsun iki ay biri biri ardınca tevbe eylemekle Tañrı Te‘ālāya dağı Tañrı

Te‘ālādur her nesneyi bilicidür hikmetler issidür [93] dahı kim ki deplese bir mü‘mini kaçdıla pes ol depleyin kişinin cezası cehennem ‘azābidur ebedi kalur ol ‘azābda dahı Allāh Te‘ālānuñ ğazāb[1] hışm[1] añadur dahı Tañrı Te‘ālānuñ la‘neti añadur dahı yaraqlar Tañrı Te‘ālā anuñ-i-çün ulu ‘azāb [94] ey imān getürenler vaktā kim ğazā

[89a]

eyleseñüz Tañrı Te‘ālā yolında pes şābit oluñuz dahı dimeñüz olsa sizünle şulh eyleyici degülsin mü‘min isterler ni‘metini dünyā dirliginüñ pes kıanda Tañrı Te‘ālānuñ ğanīmet mālı çokdur anuñ gibi siz idüñüz andan öñdin pes minnet eyledi Tañrı Te‘ālā size biribirüñüzden pes beyān eyledi Tañrı Te‘ālā size bilüñüz bayık Tañrı Te‘ālā ne kim işlerseñüz bilicidür [95] berāber olmaz ayak üzere duranlar mü‘minlerden göz elsüz ayaksuzdan ğayrısı ğazā eyleyenlerle yolında Tañrı Te‘ālānuñ māllarıyla dahı nefsleriyle pes efzal eyledi Tañrı Te‘ālā ğazā kıılanları māllarıyla nefsleriyle oturanlar üstine niçe menziller dahı cümlesine güzel va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā cenneti

[89b]

dahı efzal kıldı Tañrı Te‘ālā ğazā eyleyenleri oturanlar üzerine ulu ecrler ve yüce menziller virmekle [96] ğazā idene dahı yazukların bağışlar dahı rahmet eyler dahı Tañrı Te‘ālādur yazuklar bağışlayıcı rahmet idici mü‘min kıullarına [97] bayık ol kıışilerün kim canlarını kabz eyler feriştehler zulm iderken nefesine iderler ne iş üzerine öldüñüz eydürler biz za‘ıf olmış-ıduķ yiryüzinde eydürler degül miydi Tañrı Te‘ālānuñ yiri ğeñişlik pes ğazā içün sefer idüñüz yiryüzinde pes anlaruñ tıracak yirleri tıamudur ne kıatı yaramaz tıracak yirdür cehennem [98] ammā za‘ıf olanlar erlerden dahı ‘avratlardan dahı oğlanlardan ğüci yitmeyenlerün kıuvveti olmayanuñ dahı yol bilmezler ki ğitmege [99] pes anlaruñ ğibiler ola ki Tañrı Te‘ālā bağışlaya şıçlarını anlara dahı Tañrı Te‘ālā

[90a]

‘afv idici yazuklar bağışlayıcıdur mü‘min kıullarına [100] dahı kim ki sefer eylese ğazā içün Tañrı Te‘ālā yolında bulur yiryüzinde çok ni‘metler dahı ve ğiñişlikler dahı kim çıkısa evinden sefer niyetine Tañrı Te‘ālā yolına dahı nebı yolına andan aña ölüm yitişse tahkıķ vāķi‘ olur anuñ ecri Tañrı Te‘ālā üzerinedür dahı Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcı rahmet idici [101] vaktā kim sefer eyleseñüz yiryüzinde pes yokdur size yazuk kıışa eylemekde namāzı eger kıorķsañuz fitnesinden ol kıışilerün kim kāfir oldılar tahkıķ kāfirler sizün āşıkāre dıřmānıñuzdur [102] vaktā kim sen seferde olsañ yā Muħammed anlarla pes sen durğurmak dileseñ ‘askerünle namāzı pes iki bölük eyle cemā‘atı ‘askerden bir bölük cemā‘at bir rek‘at senünle kıılsun

[90b]

dağı bir bölüğü silâhların ellerine alup düşmâna karşı dursunlar vaktâ kim secde eyleseler pes olsunlar ardlarunuñuzdan dağı bir bölük bir tâ'ife gelsünler ki namâz kılmamışlardır pes namâz kılsunlar senüñle yâ Muhammed dağı dutsunlar kâfirlerün hodların ya'nî namâz kılanlar şaklasunlar dağı silâhların alup başiret üzere olsunlar dağı Tañrıdan isterler ol kişiler ki kâfirlerdür gâfil olası silâhlarunuñuzdan dağı giysilerünüñuzden pes meyl eyleyeler üzerünüze hamle almağ-ıçün bir hamle kılmağla dağı günâh yoğdur size eger size bir zahmet vâkı' olsa yağmurdan ya hasta olsa eger kosañuz silâhlarunuñuzı dağı dutuñuz silâhlarunuñuzı kâfirlerden şakınmak sebebünüñuzden tahkîk Tañrı Te'âlâ yarağladı kâfirler için zelil idici 'azâbı [103] vaktâ kim namâzı kılsañuz pes zıkr eyleñüz Tañrı Te'âlâya

[91a]

tururken dağı otururken dağı yanuñuz üzerine yaturken vaktâ kim korkudan emîn olsañuz pes kılıñuz namâzı tahkîk namâz mü'minler üzerine farz oldı vaktiyle [104] dağı olmañuz dağı süst olmañuz kavmi istemekde eger zahmet çekseler pes anlar zahmet çekerler nitekim zahmet çekdüğüñüz dağı umarsız Tañrı Te'âlâdan ummaduğı nesneleri dağı olduğı olacağın bilür hikmetler issidür [105] tahkîk biz indürdük saña yâ Muhammed Kur'anı haqqıyla hüküm itmek- için halk arasında saña bildürdüğü hak 'ilmiyle Haqq Te'âlâ dağı sen olma yâ Muhammed çekişenlerden hayınlar için [106] dağı yarlığatmak dile Tañrı Te'âlâdan tahkîk Tañrı Te'âlâ yazuklar bağışlayıcıdır rahmet idicidir mü'min kullarına [107] dağı çekişme yâ Muhammed ol kişiler-i-çün

[91b]

hıyânet iderler nefslerine tahkîk Tañrı Te'âlâ sevmez kim ki hâyin olup yaramazlık ide [108] hâyinlığı şaklarlar halkdan dağı hıyânet şaklamayamazlar Tañrı Te'âlâdan ol Tañrı Te'âlâ biledür anlarla vaktâ kim yatduğda söyleşürler Tañrı Te'âlâ rıza olmaduğı sözlerden dağı Tañrı Te'âlâ anlaruñ işledüğü qarışuk işlerini bilicidir [109] ha siz ha anlar çekişdüñüz halâş itmek- için anları dünyâ dirliğinde pes kim ki çekişür Tañrıyla anları halâş eylemek- için kıyâmet güninde ya kim olur kıyâmet güninde anlar[a] vekîl [110] dağı kim ki yaramazlık işlese ya zulm eylese nefsine andan soñra istiğfâr eylese Tañrı Te'âlâya bulur Tañrı Te'âlâdan yazukları bağışlanmış rahmet olunmış [111] dağı kim ki yaramazlık işlese tahkîk ol

[92a]

yaramazlığı kazanup nefs-i-çün dağı ne kim oldı ve olacağın Tañrı Te'âlâ bilür hükümü giçer her nesneye [112] dağı kim ki kazansa günâhı yâhüd yaramazlığı andan soñra bıraksa ol günâhı işlemeyen üstine tahkîk yüklenür ol bühtâna dağı günâhkâr olur âşikâre [113] dağı olmasaydı

Tańrı Te‘ālānuń fazl u keremi sańa yā Muħammed dańı raħmeti ķaşd eylerdi bir tǵ‘ife anlardan seni azdurmaĝa dańı anlar azdurmazlar illā kendülerini azdururlar dańı ziyān eylemezler sańa yā Muħammed bir nesnede dańı indürdi Tańrı Te‘ālā sańa yā Muħammed Ķur‘ānı dańı ĥikmeti indürdi dańı öĝretti sańa sen bilmedüĝüńi dańı Tańrı Te‘ālānuń fazl u keremi sańa ulu oldı [114] ok ĥayrları yoķdur ki ĝizlü ola söyleşdüķlerinden illā kim ki buyursa şadaķa virmege ya eyü nesne işlese ya şulħ eylemege buyursa

[92b]

ħalk ortasında dańı kim ki işlese bu didiĝümüzi istemek-i-ün rızāsını Tańrı Te‘ālānuń pes virirüz ańa ulu şevāblar [115] dańı düşmān olsa nebīye bellü olduķdan sonra ol kimesneye toĝru yol dańı uysa mü‘minler yolından ĝayrı yola döndürürüz anı döndüĝi yola dańı anı kıyāmetde cehenneme dańı ne ķatı yaramaz varacaķ yirdür o cehennem [116] bayıķ Tańrı Te‘ālā yarlıĝamaz kendüye şirk getüreni dańı yarlıĝar şirk getürmeyeni kimi dilese dańı kim ki şirk getürse Tańrı Te‘ālāya taħķıķ ol azĝunlık içinde azmışdur ĥaķdan ırak olmuşdur [117] da‘vet olunmazlar lākin Tańrı Te‘ālādan ĝayrıya da‘vet olunurlar illā dişiler melā‘ikeye ki benātu‘llāh dimişlerdür dańı Allāh da‘vet olunmazlar illā şeytāna da‘vet olunurlar ki mel‘ündür [118] la‘net eyledi Tańrı Te‘ālā o şeytāna dańı şeytān eyitdi tutaram senüń ķullaruńdan

[93a]

bir bölük tǵ‘ife ki ezelden yazılıpdur azdurulmaĝa [119] dańı bıraĝuram anları ‘azĝunlıĝa dańı yalan da‘vālara bıraĝuram dańı buyururam anlara pes keseler ĥayvānātuń ķulaķlarını dańı buyururam anlara taĝyīr ideler yaratduĝını Tańrı Te‘ālā dańı kim ki idinse şeytānı dōst Tańrı Te‘ālādan ĝayrı taħķıķ ziyān eyledi kendüye dünyāda ve āĥiretde āşikāre ziyān eylemekle [120] va‘de eyler anlara şeytān bātıllı va‘de itmekle dańı va‘de eylemez anlara şeytān illā bātıllı işler ile va‘de eyler [121] şeytāna uyanlaruń varacaķ yiri cehennemdür dańı bulımazlar ol cehennemde ĥalāş olacaķ yir [122] dańı ol kişiler kim imān getürdiler dańı eyü ‘amel işlediler ķoyaruz anları uçmaķlara ki aķar aĝaları altından ırmaķlar ebedī ķalurlar ol uçmaķlar içinde hīç ıķmazlar

[93b]

dańı va‘desi Tańrı Te‘ālānuń ĥaķdur ĝirekdür dańı kimüń ki sözi ĝirekdür Tańrı Te‘ālādan dinildi [123] degüldür siz istedüĝüńiz ĝibi dańı degüldür anlar istedüĝi ĝibi ķitāb ehlidür kim ki yaramazlık işlese cezāsın ĝörür yaramaz işledüĝünüń dańı bulmaz o yaramazlık işleyen kendüye Tańrı Te‘ālādan ĝayrıdan dōstlık idici dańı yardım idici [124] dańı kim ki işlese ‘amel-i şālīħden erkekden ya dişiden dańı ol kimesne mü‘min olsa pes anlar ‘amel-i şālīħ işlediler ĝirürler cennete dańı anlara zılm olunmaz bir zerre miķdārınca [125] dańı ĝökekdür dīninde ol kişiler teslīm eyledi kendülerini Tańrı Te‘ālāya dańı ol kimesne eylük itmişdi dańı uyuń

İbrāhīmüñ milletine pāk i'tikādla daḥı idindi Tañrı Te'ālā İbrāhimi kendüye döst [126] daḥı Tañrı Te'ālānuñdur göklerde olan daḥı yirlerde olan

[94a]

daḥı Tañrı Te'ālādur her nesneyi bilicidür [127] daḥı senden fetvā isterler yā Muḥammed 'avratlar ḥaqqında eyit yā Muḥammed Tañrı Te'ālādur size virici 'avratlar ḥaqqında daḥı okunan nesneyi size Qur'an içinde 'avratlar ḥaqqında ki yetāmları vardır virmezsiz anlara yazılan ya'nī farz olan ḥaqlarını anlara daḥı raġbet idersiz eger evlenseñüz anları daḥı za'if fetvā virürsiz oġlanlar ḥaqqında daḥı eger durġursañuz vaşılıġ yetīmeler içün 'adlle daḥı ne kim işleseñüz ḥayrdan taḥkīk Allāh Te'ālādur işledigüñüzi bilici [128] daḥı eger bir 'avrat qorкса erinden qaçmaġa yāḥūd erini terk eylemege yazuқ yokdur er ile 'avrata eger şulḥ eyleseler aralarında şulḥ eylemeklikle daḥı şulḥ ḥayrlıdur daḥı şābitdür

[94b]

nefsleri baḥillik üstine eger iḥsān eyleseñüz daḥı qorксаñuz Allāhdan bayıq Tañrı Te'ālā ne kim oldı olacaқdur işledügüñüzi bilür [129] eger gücüñüz yitmezse 'adl eylemege 'avratlaruñuz mābeyninde eger qatı cehd eyleseñüz pes meyl eylemeñüz cemi' meyl eylemek-ile ya'nī öñinde sevmeñüz pes qorқarsız aşılmış gibi eger şulḥ eyleseñüz daḥı qorксаñuz Allāhdan taḥkīk Tañrı Te'ālādur günāhlaruñuzı baġışlayıcı raḥmet idici mü'min kullarını [130] daḥı eger biri birinden müfāriқа olsalar ġanī ider her birini ni'metlerinden daḥı Tañrı Te'ālā ġāyet de ġanīdür ḥikmetler issidür [131] daḥı Tañrı Te'ālānuñdur göklerde olan daḥı yirlerde olan bayıq biz vaşıyyet eyledük ol kişilere kim kitāb virildi sizden öñdin daḥı biz vaşıyyet eyledük size eger qorксаñuz Tañrı Te'ālādan daḥı kāfir olsañuz taḥkīk Tañrı Te'ālānuñdur göklerde olan daḥı yirlerde olan

[95a]

daḥı Tañrı Te'ālā ġanīdür meşkürdur ef'ālinde [132] daḥı Tañrı Te'ālānuñ mülkidür gökler ehl[i] yirler daḥı yirler ehli daḥı Tañrı Te'ālā vekil olmaġa [133] eger dilese Tañrı Te'ālā sizi giderürdi ey nāslar daḥı getirürdi Ḥaqq Te'ālā ġayrı kişileri daḥı Tañrı Te'ālā bu didigümüz üzere qādirdür [134] bir kimesne dilese dünyā şevābını pes Tañrı Te'ālā qatındadır dünyā şevābı daḥı āḥiret şevābı daḥı Tañrı Te'ālādur işidici görici [135] ey imān getürenler oluñuz doġrular 'adlle ḥaqqla ṭanuқlık virüñüz eger olsa nefsleruñuze ya atañuz anañuz olursa daḥı qarābılere olursa eger ġaniye yāḥūd faķire pes Tañrı Te'ālādur ol kişinüñ mu'ini pes uymañuz hevāya

[95b]

'adl eyleñüz toġru ṭanuқ olmaġı eger meyl eyleseñüz yāḥūd ṭanuқlıqdan yüz döndürseñüz bayıq Tañrı Te'ālā işledügüñüzi bilür [136] ey ol kişiler kim imān getürdüñüz imān getürüñüz Tañrı

Te‘ālāya daḥı resūlüne daḥı ol kitāba ki indi peygamber üzerine daḥı ol kitāba ki indi peygamberden öndin daḥı kim kāfir olsa Tañrı Te‘ālāya daḥı melā’ikelere daḥı kitāblara daḥı feriştehlerine daḥı kıyāmet günine bayık azmışdur azğunlğıla ırak olup toğru yoldan [137] ol kişiler kim imān getürdiler andan [şoñra] kāfir oldılar andan şoñra imān getürdiler andan şoñra kāfir oldılar andan şoñra küfürlerini ziyād[e] eylediler imān üzere olmadılar Tañrı Te‘ālā anlarıñ günāhlarını bağışlamaz daḥı anlara hidāyet virmez toğru yola [138] yā Muḥammed muştula münāfıklara taḥkīk vardır münāfıklar içün yürekler acıdııcı ıatı ‘azāb [139] ol kişiler kim idindiler

[96a]

kāfirleri dōst mü’minlerden ğayrı kāfirlerüñ ıatında ‘izzeti taḥkīk ‘izzet Tañrı Te‘ālā içündür [140] bayık indi size Qur’ān vaqtā kim işitdünüz Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerini Qur’āna kāfir olurlar daḥı o Qur’ānı maşharalığa alurlar pes oturmañuz anlarıñla tā kim girmeyince ğayrı söz içüne taḥkīk siz ol vaqhte anlar gibi olursız bayık Tañrı Te‘ālā cem’ eyler münāfıkları daḥı cem’ eyler kāfirleri cehennemde ıamusunı [141] ol kişiler kim muşibet gözledürler size pes eger size nuşret gelse Tañrı Te‘ālādan eydürler biz degül midük sizünle daḥı eger gelse kāfirler içün bir naşib eydürler ya meyl eylemedük mi

[96b]

size daḥı kırtarmaduk mı sizi mü’minlerden pes Tañrı Te‘ālā ḥükm eyler ortañuzda kıyāmet güninde daḥı kılmaz Tañrı Te‘ālā kāfirlere mü’minler üzerine toğru yol [142] bayık münāfıklar aldamaķ isterler Tañrı Te‘ālāyı münāfıklara aldamaķları sebebinden Tañrı Te‘ālā cezāsın virür vaqtā kim ıurur olsañuz namāza durursañuz kāhillikle riyā iderler nāslar görmek-içün daḥı zıkr eylemezler Tañrı Te‘ālāyı illā az zıkr itmekle[143] perākende dururlar mü’minler arasında kāfir münāfıklar olmazlar mü’minlerle daḥı mü’minler olmazlar münāfıklarla daḥı kimi ki azdursa Tañrı Te‘ālā pes bulımaz Tañrı Te‘ālāya varmağa yol [144] ey imān getürenler kāfirleri dōst idinmeñüz mü’minlerden ğayrı ya diler misiz ki kılmāğa Tañrı Te‘ālāyı

[97a]

size āşikāre ulu ḥuccet [145] bayık münāfıklarıñ varacaķ yirleri cehennemün aşığa dibindedür daḥı bulmazlar kāfirler kendülerini ‘azābdan kırtarıcı [146] illā ol kışı kim Tañrı Te‘ālāya tevbe eylediler günāhlarına daḥı işlāh oldılar daḥı tevekkül oldılar Tañrı Te‘ālāya daḥı gercekler olanlar dīnlerinde Tañrı Te‘ālā içün pes anlar bilici mü’minlerle cennete girse gerek daḥı virse gerek Tañrı Te‘ālā mü’minlere cennetde ulu ecrler [147] ne işler Tañrı Te‘ālā ‘azāb eylemekle eger şükr eyleseñüz daḥı imān getürseñüz daḥı ne kim oldı ve olacaķdur Tañrı Te‘ālā meşķür nesneyi bilicidür [148] sevmez Tañrı Te‘ālā ıatı söylemeklüği yaramazlığla sözlerden ammā

kim ki kendüye zulm dağı yokdur yazuk kimseye Tañrı Te‘ālādan Tañrı Te‘ālā işidibilür gizlü işledüğünüzi [149] eger hayrı aşikāre eyleseñüz ya gizlü eyleseñüz hayrı

[97b]

ya ‘afv olsañuz yaramazlıktan Tañrı Te‘ālādur kıllarını günāhlarından ‘afv idici her nesneye kādirdür [150] bayık ol kişiler kim kāfir oldılar Tañrı Te‘ālāya dağı peygamberine dağı isterler ayrılmāğa Tañrı Te‘ālā ile peygamber ortasında dağı eydürler imān getürürüz nebīlerüñ niçesine dağı kāfir oluruz nebīlerüñ niçesine dağı isterler idinmege anuñ ortasında bir toğru yol [151] anlardur gerçekten kāfirler dağı biz yaraqladuk kāfirler içün zelīl ħor idici ‘azābı [152] dağı şol kişiler kim imān getürdiler Tañrı Te‘ālāya dağı resūline dağı ayırmadılar anlardan bir kimesne ortasında anlar içün virdi Tañrı Te‘ālā ya ecrileri dağı Tañrı Te‘ālādur yazuklar bağışlayıcı mü‘min kıllarını rahmet idici [153] yā Muħammed senden isteyeceklerdür kitāb ehl[i]

[98a]

ki Yahūdīlerdür indüresin anlara Tañrı Te‘ālā kitāb taħkīk istediler Mūsādan ulu nesne bu didigümüzden bayık Yahūdīler eydiler yā Mūsā göster bize Tañrı Te‘ālāyı görelüm aşikāre pes anları helāk eyledi Tañrı Te‘ālā yıldırım-birle zulmleri sebebiyle andan [şoñra] ma‘būd idindiler buzağuyı geldükden şoñra anlara ulu mu‘cizātlar pes bağışladuk anlara günāhlarını dağı biz virdük Mūsāya bellü idici burhān ki Tevrītdür [154] dağı biz kıldurduk üstine bırakmak içün Tūrı ‘ahdleri sebebiyle dağı biz eyitdük anlara girüñüz kapudan secde itmekle dağı biz eyitdük anları ta‘addī eylemeñüz sebt güninde dağı biz alduk anlardan ulu ‘ahdlerini [155] bozdukları sebebiyle ‘ahdlerini dağı kāfir oldukları sebebiyle

[98b]

Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerine dağı depledükler-i-çün nebīlerini nā-ħaqq yire dağı eyitdükler-i-çün bizüm yüreklerimiz kapanmışdur belki mühür urdı Tañrı Te‘ālā yüreklerine küfürleri sebebiyle pes imān getürmezler Tañrı Te‘ālāya illā az kişiler imān getürürler [156] dağı küfrleri sebebiyle eyitdiler Meryem üzerine bühtān dağı ulu günāh işlediler [157] dağı eyitdiler biz ‘‘İsāyı depledük ki Meryem oğlu ‘‘İsādur peygamberdür Tañrı Te‘ālānuñ dağı öldürmediler ‘‘İsāyı dağı aşmadılar līkin ‘‘İsāya beñzer kişiyi aşdılar dağı ol kişiler çekışdiler ‘İsā ħaqqında şek içinde kıldılar andan bilmedikler-i-çün anlar ħaqqāt ‘ilminden līkin uydılar gümāna [158] dağı deplemediler yakīn ile belki göge kıldurdı Tañrı Te‘ālā ‘‘İsāyı dağı Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ħikmetler issidür

[99a]

[159] daḥı kitāb ehlinüñ bir niçesi ĩmān getürdiler Tañrı Te‘ālāya ölmezden öñdin daḥı kıyāmet güninde tanuḫ olur anlara peygamberleri [160] pes zulmleri sebebiyle ol kişiler kim Yahūdilerdür biz ḥarām eyledük anlara pāk ni‘metleri ki ḥelāl olmışdı anlara daḥı yüz döndükleri sebebiyle yolından Tañrı Te‘ālānuñ [161] çok kişiler daḥı ribāyı aldıkları sebebiyle nehy olındukda şoñra ḥarāmdan daḥı yidükleri sebebiyle ḥalāyıqlaruñ mällarını bātılla daḥı biz yaraḫladuḫ kāfirler içün kāfirlikları sebebiyle yürekler acıdııcı ‘azābı [162] ammā kāmıl olan kişiler ‘ilm içinde anlardan daḥı mü‘minler ki ĩmān getürirler indürilen kitāba saña yā Muḥammed daḥı senden öñdin indürilen kitāblara daḥı turguranlar namāzı

[99b]

daḥı virenler mälları zekātını daḥı ĩmān getürenler Tañrı Te‘ālāya daḥı ĩmān getürenler kıyāmet gününe anlara virilürdür ulu müzdler [163] bayıḫ biz vaḥy eyledük saña yā Muḥammed nitekim biz vaḥy eyledük Nūḥ peygambere daḥı nebīlere ki Nūḥdan şoñra geldiler daḥı biz vaḥy eyledük İbrāḥıme daḥı İsmā‘ile daḥı İshāḫa daḥı Ya‘ḫūba daḥı oḫlanlarına daḥı ‘İsāya daḥı Eyyūba daḥı Yūnusa daḥı Hārūna daḥı Süleymāna daḥı biz virdük Dāvūda Zebūr kitābını [164] daḥı ḡayrı nebīlere saña vaḥy eyledüğümüz gibi bayıḫ biz ḥaber virdük anlardan saña yā Muḥammed bundan öñdin daḥı ḡayrı nebīlere ḥaberlerin virmedüğimi saña yā Muḥammed daḥı Tañrı Te‘ālā Mūsāya söylemekle [165] daḥı nebīleri viribduk mü‘minlere cenneti muştulamaḡa daḥı ḫorḫutmaḡ-i-çün kāfirleri cehennem ‘azābından tā kim ‘özri olmaya ḫalkuñ Tañrı Te‘ālā üzerine ḥuccet geldükden şoñra nebīlere

[100a]

daḥı Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ḫikmetler issidür [166] lĳkin Tañrı Te‘ālā tanuḫlık virür indürdüḡi kitāb ḫaḫḫ olduḡına saña yā Muḥammed ḫaḫḫ Te‘ālā indürdi kitābı ‘ilmiyle daḥı feriştehler tanuḫlık virür daḥı kifāyet ider Tañrı Te‘ālānuñ tanuḫlığı [167] bayıḫ ol kişiler kim kāfir oldılar daḥı azdurdılar ḫalkı Tañrı Te‘ālā yolından bayıḫ azmışlardır azmaḫlığı-la Tañrı Te‘ālādan ıraḫ oldılar [168] bayıḫ ol kişiler kim kāfir oldılar daḥı zulm eylediler olmaz Tañrı Te‘ālā anlaruñ yazuḫlarını baḡışlayıcı daḥı hidāyet virmez anlara toḡru yol [169] illā yolına cehennemüñ ebedī ḫalurlar ol cehennemde ḫiç ḫıḫmazlar daḥı bu didigümüz olmaḫ Tañrı Te‘ālāya āsāndur [170] ey nāslar bayıḫ geldi size peygamber ḫaḫḫla sizi yaradan Çalabuñuzdan pes ĩmān getürüñüz peygambere yigreglidür size eger peygamberüñüze kāfir olursañuz bayıḫ Tañrı Te‘ālānuñdur

[100b]

göklerde olan daḥı yirlerde olan daḥı Tañrı Te‘ālā her nesneyi bilür ḫikmetler issidür [171] ey kitāb ehli ḫapanmañuz bātıl üzere dĳnüñüzde daḥı eyitmeñüz bātıl söz Tañrı Te‘ālā ḫaḫḫında

illā ḥaḳ söz diñüz bayıḳ ‘İsā Meryem oğlıdur peygamberdür Tañrı Te‘ālānuñ daḫı kelimesidür ‘İsā gönderdi anı Meryeme daḫı rūḥu’llāhdur ‘İsā pes imān getürüñüz Tañrıya daḫı peygambere daḫı eyitmeñüz Tañrı Te‘ālā üçdür dönüñüz bu sözden ḥayrlıdur sizüñ içün taḥḳıḳ Tañrı Te‘ālā bir Tañrıdur andan ğayrı Tañrı yoḳdur yücedür münezzehdür yoḳdur Tañrı Te‘ālānuñ oğlu ve kıızı oğlan ve kıızdan münezzehdür Tañrı Te‘ālānuñ mülkidür göklerde olan daḫı yirlerde olan daḫı yiter Tañrı Te‘ālā vekıl olmağa [172] ‘ār eylemez ‘İsā kul olmaḳdan Tañrı Te‘ālānuñ daḫı ‘ār eylemez kulı olmağa muḳarreb feriştehler Tañrı Te‘ālānuñ daḫı kim ki

[101a]

‘ār eylese Tañrı Te‘ālānuñ kulluğından daḫı büyüklense pes cümlesi Tañrı Te‘ālā öñinde dirilseler gerek [173] pes ol kişiler kim imān getürdiler daḫı ‘amel-i şālīḥ işlediler pes anlar[a] Tañrı Te‘ālā tamām virse gerek şevāblarını arturur anlara kereminden ni‘metini daḫı ol kişiler kim ‘ārlandılar Tañrınuñ kulluğından daḫı büyüklendiler pes Tañrı Te‘ālā anlara ‘azāb itse gerek yürekler acıdıḳı ‘azābla daḫı bulmazlar kendülere Tañrı Te‘ālādan ğayrı dōst yardım idici ‘azābdan kurtarıcı [174] ey nāslar taḥḳıḳ geldi size mu‘cizātlar ki Ḳur’āndur sizi yaradan Tañrıñuzdan daḫı indü[r]dük size āşikāre nūr ki Ḳur’āndur [175] pes ol kişiler kim imān getürdiler Tañrı Te‘ālāya daḫı şıgındılar ol Tañrıya pes Ḥaḳḳ Te‘ālā anları givirse gerekdür rahmetine kendüñüñ daḫı keremine

[101b]

daḫı hidāyet virür anlara kendü ḥazretine varmağa toḒru yol virür [176] fetvā isterler senden eyit yā Muḥammed eyit yā Muḥammed Tañrı Te‘ālādur size fetvā viren mürüvveti ḥaḳḳında eger bir kişi helāk olsa ol kişinüñ oğlu kıızı olmasa daḫı atası anası olmasa daḫı anuñ kıız ḳardaşı olsa pes ol kıız ḳardaşuñ naşīb[i] nışfdur anasından kalan mālдан daḫı ol kıız ḳardaş cemi‘ mīrāşı alur eger olmasa ol meyyitüñ oğlu ve kıızı eger iki kıız ḳardaş olsa pes ol kıız ḳardaşa iki nişān olur tereke mālından eger çok ḳardaşlar olsa erlerden daḫı ‘avratlardan pes erkek naşīb iki dişi naşībdür beyān eyledi size Tañrı Te‘ālā azmayasız daḫı Tañrı Te‘ālā cemi‘ nesneyi bilicidür

Sūretü’l-Mā’ide

Bismillāhirrahmānirrahīm

[102a]

[1] ey imān getürenler tamām eyleñüz ‘ahdleri ḥelāl oldı size cemi‘ ḥayvānātlar līkin şu nesne kim okunur size ḥelāl olmaz size av avlamak daḫı size ḥarām olmışken bayıḳ Tañrı Te‘ālā ḥükm eyler diledügin [2] ey imān getürenler daḫı ḥelāl görmeñüz ḳurbānları daḫı ḥelāl görmeñüz Mekkeye daḫı ḳaşd eyleyenleri daḫı öldürmegi ḥelāl görmeñüz isterler keremini Ḳalaplarından daḫı isterler rāzīlğını vaḳtā kim iḥrāmdan çıḳsañuz pes av avlañuz daḫı bırakmasun sizi

yaramazlığa yaramazlık eylemesi bir kavmün döndürdiler Mekketu'llāhdan ta'addī eylemeñüz daḥı birbirüñüze yardım eyleñüz

[102b]

eylük üzerine daḥı taḳvā üzerine yardım eyleñüz daḥı yardım eylemeñüz yaramazlık üzerine daḥı düşmānlık üzerine yardım eylemeñüz daḥı ḳorḳuñuz Tañrı Te'ālāya taḥḳīḳ Tañrı Te'ālānuñ 'azābı ḳatıdır [3] ḥarām oldı size²⁴ murdār olmışlar daḥı ḳanlar yimegi daḥı toñuz eti daḥı boğazlanan Tañrı Te'ālā adinsuz ol ḥarāmdur daḥı şuya boğulmuş ḥayvān daḥı oda yanmış ḥayvān daḥı tağdan düşüp ölen ḥayvanāt daḥı ḳoçlar birbirin süsmekle ölen daḥı yırtıcı cānverler yidügi illā boğazlasañuz ḥarām olmaz daḥı boğazlanan şanemler üzerine ḥarāmdur daḥı ḳismet olınan ḥarāmdur ezlāmıla ya'nī ezlām kāfir oyunıdır bu didigimiz Tañrı bugün 'āşī olmaḳdur ümīd kesdi Tañrı Te'ālādan ol kişiler kim kāfir oldılar sizüñ dīnüñüzden pes ḳorḳmañuz anlardan daḥı ḳorḳuñuz Tañrı Te'ālādan bugün tamām eyledüm size dīnüñüzi daḥı ben tamām itdüm size benüm ni'metlerümi daḥı ben razı oldum

[103a]

siz İslām dīni üzerine şābit olasız pes kim zarūrete düşse açlıḳdan ḳaşd eylemese yaramazlığa taḥḳīḳ Tañrı Te'ālā yazuḳlar bağışlayıcıdır rahmet idicidir ḳullarına [4] şorarlar senden yā Muḥammed ne nesne ḥelāldür anlara eyit yā Muḥammed ḥelāl oldı size pāk ni'metler daḥı ne kim öğretseñüz ḳuşlardan kelblerden anlara öğredürsüz öğredüğinden size Tañrı Te'ālā pes yiñüz dutduğı avlardan sizüñ-i-çün daḥı zıkr eyleñ adını Tañrı Te'ālānuñ av üzerine daḥı ḳorḳuñuz Tañrı Te'ālādan taḥḳīḳ tiz ḥisāb eyler mü'min ḳullarına [5] bugün ḥelāl oldı size pāk ni'metler daḥı ta'ām ol kişilerüñ ki Yahūdīler Nasrānīlerdür ḥelāldür size daḥı sizüñ ta'āmuñuz ḥelāldür anlara daḥı yüzi şulu 'avratlar

[103b]

mümine 'avratlardan daḥı eyü 'avratlar ḥelāldür size ol kişilerüñ kızlarından ki anlara kitāb virilenleri sizden öñdin ḳaçan virseñüz anlara mehirlerini eyü evlenmekle zināyla degül daḥı oynaş idinmekle degül oynaş idiciler gibi degül daḥı kim kāfir olsa imān getürmek ile bayıḳ bāṭıl anuñ 'ameli daḥı ol imāna kāfir olanlar ḳıyāmet güninde ziyānlulardan olurlar [6] ey imān getürenler vaḳtā kim dursañuz namāza pes yuyuñuz yüzlerüñüz daḥı ellerüñüz dirseklerle bile daḥı mesh yeleñüz başuñuzı daḥı yuyuñuz ayaklaruñuzı ökçelerle bile daḥı eger olsañuz cenābet pes ārī idüñüz bedenlerüñüzi daḥı eger olsañuz ḥasta yāḥūd seferde olsañuz yāḥūd bevil gelse sizden biriñüzde[n] biriñüze

²⁴ "size" kelimesi metinde iki defa yazılmıştır.

[104a]

ğayıtdan gelse yāhūd yapuṣṣaṇuz ‘avratlarıñuza pes şu bulmazsaṇuz ğusl itmesine pes teyemmüm eyleñüz ārī topraĝla pes silüñüz yüzlerüñüzi daḥı ellerüñüzi o topraĝda dilemez Tañrı Te‘ālā zaḥmet kıılmaĝı size dīn-i İslāma bedenüñüzden çıķandan ammā Tañrı Te‘ālā diler ki arıda sizi murdārlardan daḥı tamām ide ni‘metlerini size ola kim şükr eylesesiz Tañrı Te‘ālānuñ ni‘metlerine [7] daḥı aṇuñuz ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ ki size virmişdür daḥı aṇuñuz ol ‘ahd ki sizüñle muḥkem eyledi ol ‘ahdi vaķtā kim eyitdüñüz biz istedük daḥı biz muṭi‘ olduķ daḥı kórķuñuz Tañrı Te‘ālādan taḥķīķ Tañrı Te‘ālā bilicidür ğöñlüñüzden geķen fikirleri [8] ey īmān getürenler oluñuz durıcılar ḥaķ üstine Allāh-i-ķün ṭanuklar ‘adlle daḥı bırakmasun sizden bir ķavm yaramazlıĝa

[104b]

‘adl eylememekle ‘adl eyleñüz ol ‘adl yaķīnraķdur taķvāya daḥı kórķuñuz Tañrı Te‘ālādan taḥķīķ Tañrı Te‘ālā işledüĝüñüzi [9] va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā īmān getürenlere daḥı eyü ‘amel işleyenlere va‘de eyledi vardur anlar-iķün yarlıĝanmaķlıķ daḥı ulu ecr vardur [10] daḥı ol kişiler kim kāfir oldılar daḥı yalanladılar bizüm āyetlerümüzi anlardur cehennem ehli [11] ey īmān getürenler aṇuñuz ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ size virdüĝi vaķtā kim bir ķavm ķaşd eyledi el uzatmaĝa sizi helāk itmekden pes Tañrı Te‘ālā men‘ eyledi ellerini sizi helāk itmekden daḥı kórķuñuz Tañrı Te‘ālādan daḥı Tañrı Te‘ālāya tevekkül eylesün mü‘minler [12] daḥı aldı Tañrı Te‘ālā ‘ahdini Benī İsrā‘īl ķavmindeñ daḥı biz gönderdük anlara on iki naķīb

[105a]

daḥı eyitdi Tañrı Te‘ālā ben sizüñle bileyim eger durĝursaṇuz namāzı daḥı virürseñüz zekāt[1] daḥı īmān getürürseñüz benüm peyĝamberlerüme daḥı ‘izzet eyleseñüz peyĝamberlere daḥı ödünķ virseñüz Allāh Te‘ālā rızasıyķün ğüzel ödünķ virmekle giderürdük sizden ğünāhlarıñuzu daḥı givirürüz sizi cennetlere ki aķar aĝaķları altından ırmaķlar pes kim ki kāfir olsa bu didiĝümüzden şoñra sizden taḥķīķ azmışdur yaramazlıĝla toĝru yoldan [13] pes bozduķlarıyķün ‘ahdlerini biz la‘net eyledük anlara daḥı biz kılduķ ğöñüllerini ķatı ṭaşdan giderürler kelimelerini Allāh Te‘ālānuñ yirinden daḥı unutdılar naşīblerini şol zikrüñle okuduk anlara hemişe muṭi‘ olursız ḥāyīnlerine anlardan az kişiler

[105b]

vardur ki ḥāyīn olmaz anlardan pes ‘afv eyle yā Muḥammed anlardan ḥıyānetlerini daḥı şuķlarından geķ taḥķīķ Tañrı Te‘ālā sever eylük idicileri [14] daḥı ol kişilerden kim eyitdiler biz yardım idicilerüz biz aldudı ‘ahdlerini pes unutturduk naşīblerini ol zikrde ki indi anlara biz bırakduķ aralarında düşmānlıĝı daḥı kīn eylemegi kıyāmet ğünine deĝin daḥı ḥaber virse gerek

anlara Tañrı Te‘ālā işledüklerini [15] ey kitāb ehl[i] taḥkīk geldi size bizüm peygamberimüz beyān eyledi size çok nesneyi ki şaḳlayıcı olsañuz Ẹur’āndan daḫı ‘afv eylerdi sizi çok günāhlardan taḥkīk geldi size Tañrı Te‘ālādan nūr daḫı Ẹur’ān her eyü yaramazı bellü idici [16] hidāyet virür Tañrı Te‘ālā ol kişilere kim tābi‘ olurlar Tañrı Te‘ālānuñ rızāsına selāmet yolına daḫı çıkarur anları Tañrı Te‘ālā

[106a]

ḳarañulıḳdan aydınlıḡa Tañrı Te‘ālānuñ daḫı ḳulavuzlaruz anları toḡru yola [17] taḥkīk ol kāfirler eyitdiler bayık Tañrı Te‘ālā ol Meryem oḡlı Mesīḥdür eyit yā Muḫammed pes kimdür men‘ eyler Tañrı Te‘ālā bir nesneyi eger dilese helāk eylemege Meryem oḡlı ‘İsāyı daḫı anası Meryem daḫı yir ehlinüñ ḳamusını daḫı Tañrı Te‘ālānuñ mülkidür göklerin pādişāhlıḡı daḫı yirlerin pādişāhlıḡı daḫı yirle gökler arasında olanuñ pādişāhlıḡı Tañrı Te‘ālā yaradur ne kim dilese daḫı Tañrı Te‘ālā her nesnenüñ üzerine ḳādirdür [18] daḫı eyitdi Yahūdiler daḫı Naşrāniler biz oḡlanlarıyuz Tañrı Te‘ālānuñ daḫı biz dōstlarıyuz eyit yā Muḫammed pes niçün ‘azāb olunur siz[e] günāhlarıñuzla belki siz ādem oḡlını siz bir niçesinden yaratduḡı ḫalkuñ günāhlarını yarlıḡar kimden dilese

[106b]

daḫı ‘azāb ider kime dilese daḫı Tañrı Te‘ālānuñ mülkidür gökler ehl[i] daḫı yirler ehl[i] daḫı ikisinüñ arasında olanlar mülkidür daḫı ‘āḳıbet varacaḳ yirümüz Tañrı Te‘ālādur [19] ey kitāb ehl[i] taḥkīk geldi size bizüm peygamberimüz beyān eyledi size kesildüḡi zamānda nebilerden tā ki eyitmeyesiz gelmedi bize cennetleri muştulayıcı daḫı dimeyesiz gelmedi bize cehennemden ḳorḳudıcı bayık geldi size muştulayıcı cennetleri ve eylükleri daḫı cehennemden yıḡlandurıcı daḫı Tañrı Te‘ālā her nesneye ḳādirdür ḳudreti kāmildür [20] daḫı zıkr eyle yā Muḫammed vaḳtā kim Mūsā eyitdi ḳavmine ey benüm ḳavmüm añañuz ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ ki size virmişdür vaḳtā kim yaratdı Tañrı Te‘ālā sizden nebiler daḫı ḳıldı sizden pādişāḫlar daḫı virdi size ol nesneyi kim hīç virmiş degüldi bir kimesne ‘ālemlerden [21] ey benüm ḳavmüm girüñüz ol yir ki Ẹuds ıḳlīmidür farz eyledi Tañrı Te‘ālā size ḡazā eylemegi daḫı dönmeñüz

[107a]

arduñuzdan pes dönersiz dünyā vü āḫiretünñüze ziyān idüben [22] ḳavm eyitdiler ey Mūsā taḥkīk Ẹuds ıḳlīminde bir ḳavm vardur ki cebbāriler ve mütekebbirler daḫı biz o Ẹudse giremezüz tā ol ḳavm çıḳmayınca Ẹudsden pes çıḳsalar ol ḳavm Ẹudsden biz girdük Ẹudse [23] eyitdi er kişi Benī İsrā’ıl ḳavminden ki ḳorḳarlardı Tañrı Te‘ālādan ki ni‘metlerinden virmişdür Tañrı Te‘ālā ol ikisine Ẹuds ḳavminüñ üzerlerine ḳapudan vaḳtā kim girseñüz Ẹuds ḳapusından

taḥkīk siz anlara ġālib olu[r]sız daḥı Tañrı Te‘ālāya şıġınuñuz eger oldıysañuz mü‘minler [24] qavm eyitdiler ey Mūsā biz gidemezüz o Qudse mādām ki ol qavm anda dururlar pes sen var yā Mūsā daḥı Çalabuñ varsun pes şavāş eyle ol qavm-birle biz bunda oturalum [25] Mūsā eyitdi ey beni yaradan Allāh

[107b]

ben mālīk degülem kimseye illā nef[s]üme mālīkem daḥı qarındaşum Hārūna pes ayır bizi fāsıqlar qavminüñ arasından [26] Allāh Te‘ālā eyitdi qamusı taḥkīk senüñ qavmüñe ḥarāmdur anlara Qudse girmekle kırk yıla degin ‘āciz olup yürüsünler yiryüzinde pes qayıрма bir qavme ki fāsıqlardur [27] daḥı okı yā Muḥammed anlara Ādem peygamberüñ iki oġlı haberini ḥaqqıla vaqtā kim oġlanları qurbān itdiler pes eyledük ikisinden biriñün qurbānı daḥı qabül eylemedük birisinüñ qurbānından qurbānı qabül olmayan qurbānı qabül olana eyitdi ben seni deplerem qurbānı qabül olan qardaşı eyitdi taḥkīk qabül eylemez qurbānını yaramaz kişinüñ Tañrı Te‘ālā illā eyü kişinüñ qurbānını qabül eyler [28] eger uzatsañ baña elüñi deplemek içün beni taḥkīk ben uzatmazam ölümi saña seni deplemek içün taḥkīk ben qorqaram Tañrı Te‘ālādan ki ‘ālemlerüñ rabbidür [29] ben dilerem ki benüm yazuġımı götüresin benüm yazuġımı daḥı senün yazuġını

[108a]

pes olursın cehennem ehlinden daḥı cehennem ‘azābı cezāsıdur zālīm olanlaruñ [30] pes muṭi‘ oldı Ādem oġlı nefsinı deplemege qardaşı pes depledi qardaşı pes depleyen oldı dünyāda ve āḥiretde ziyānkārlardan [31] pes gönderdi Tañrı Te‘ālā bir qarġayı aġzında dutardı bir ölü qarġayı yiri eşdi burnuyla göstermek içün niçe şaqlamak gerekdür ol öli qardaşını Qābil eyitdi vay benüm ‘aqluma ben ‘āciz oldum benüm aqlum olmadı işbu qarġa ‘aqlı gibi gömeydüm yire qardaşum ölüsünü pes peşimān oldı qardaşını depledüğinden [32] anuñ içün biz farz eyledük Benī İsrā’ıl qavmüñe taḥkīk kim ki bir kişiyi deplese ġayrı kişi deplemeksüzün ya fesād eylemeksüzün yiryüzinde pes cemi‘ Ādem oġlanların deplemiş gibidür

[108b]

daḥı kimesneyi diriltse taḥkīk cemi‘ Ādem oġlanlarını diriltmiş gibidür taḥkīk Benī İsrā’ıl qavmine nebīleri ulu mu‘cizātlarla andan şoñra çoġı Benī İsrā’ıl qavminden peygamberleri mu‘cizātla geldikden şoñra yiryüzinde fesādı kıldılar [33] taḥkīk ol fesād idenlerüñ cezaları Tañrı Te‘ālā buyruġından çıkup daḥı nebīñün buyruġından çıkmakladur yiryüzinde fesād kılmaqlıġla cezaları ol fesād idenlerüñ deplemekdür yāḥūd aşmaqlıkdur yāḥūd eller[i] kesilmekdür daḥı ayakları ḥilāfindan ya‘nī sağ eliyle sol ayaġı kesilmekdür ya sürülmekdür yiryüzinden anuñ olma q fesād idenleri qatı rüsvāylıkdur dünyāda daḥı anlar içün vardur

kıyāmet güninde ulu ‘azāb vardır [34] illā ol kişiler kim tevbe eylediler dutmazdan öndin taqdır olmadan anlara bu rüsvâyılık pes bilünüz taḥkīk Tañrı Te‘ālā kullarına yazuklar bağışlayıcıdır rahmet idicidir mü’minlere [35] ey imān getürenler

[109a]

korķuñuz Tañrı Te‘ālādan daḥı yitişüñüz Tañrı Te‘ālāya yaķın olmağı daḥı ğazā eyleñüz Tañrı Te‘ālā yolında ola kim cehennem ‘azābından felāḥ olup dünyā ve āḥiret murādlarına yitişesiz [36] taḥkīk ol kişiler kim kāfir oldılar eger olsa anlaruñ yiryüzindekinüñ kıamısı daḥı anuñ gibi bile olsa fidye virseler kıurtulmağ için ‘azābından kıyāmet gününüñ kabül olmaya anlardan daḥı anlar için vardır yürekler acıdıçı ‘azāb [37] dilerler çıķmağ cehennem odından daḥı yokdur anlara çıķmaķlık o cehennemden daḥı anlar için vardır dā’im ‘azāb idici [38] daḥı uğrı er kişinuñ daḥı uğrı ‘avratuñ pes kesüñüz ikisi ellerini cezāsıdır kazandukları günāḥları sebebiyle ‘azāblarıdır Tañrı Te‘ālādan daḥı Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ḥükm idicidir her şey’e [39] pes kim ki tevbe eylese zulm itdüğinden soñra

[109b]

daḥı şālih olsa eyü ‘amel eylese taḥkīk Tañrı Te‘ālā anuñ tevbesini kabül eyler bayık Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcı rahmet eyleyicidir [40] ya bilmez misin yā Muḥammed bayık Tañrı Te‘ālānuñ mülkidür göklerde olan daḥı yirlerde olan ‘azāb eyler Tañrı Te‘ālā kime dilese daḥı ‘afv eyler kime dilese daḥı Tañrı Te‘ālā her nesneye kādirdür [41] ey peygamber seni melül eylesün ol kişiler kim dürişürler kāfirde ol kişilerden kim eydürler biz imān getürdük dilleriyle daḥı imān getürmezler gönülleriyle daḥı ol kişilerden Yahūdī oldılar işidicilerdür yalan sözleri işidicilerdür bir ğayrı kıavm için gelmezler saña yā Muḥammed illā tebdil eylemek-i-çün kelimeleri yirlerinden soñra eydürler eger virilse size bu kelimeler pes aluñuz ol kelimeleri daḥı eger kelimeler size

[110a]

virilmese pes ḥazer eyleñüz daḥı bir kimesne dilerse Tañrı Te‘ālāyı azdurmağ pes mālīk olmaz ol kimesne ḥalāş olmak ‘azābından Tañrı Te‘ālānuñ hīç bir nesne ile anları dilemez Tañrı Te‘ālā arıtmāğ anlaruñ yüreklerini anlar için vardır dünyāda kıatı rüsvâyılık daḥı anlar için vardır āḥiretde ulu ‘azāb [42] ğāyet de işidicidir yalanı ve yiyicilerdür ḥarāmı eger saña gelseler yā Muḥammed pes ḥükm eyle aralarında yāḥūd yüz dönder anlardan eger yüz döndürseñ anlardan saña hīç ziyān idemezler bir nesne ile eger ḥükm eyleseñ sen pes ḥükm eyle aralarında ‘adlle taḥkīk Tañrı Te‘ālā sever ‘adl eyleyicileri [43] daḥı niçe ḥükm itdürürler saña yā Muḥammed daḥı kendüler kıatında Tevrāt varken o Tevrātta Tañrı Te‘ālā ḥükm[i] vardır andan soñra yüz dönderdüler Tañrı Te‘ālā ḥükmini bildüklerinden soñra daḥı anlar degüldür

[110b]

mü'minler ile [44] taḥkīk biz indürdük Tevrâtı o Tevrâtda hidâyet vardur daḥı nûr vardur ḥükm iderler o Tevrât ile nebîler ol kişiler kim münkâd olmuş Tañrıya Yahūdî olanlar daḥı Tañrı Te'âlâya kullık idenler daḥı 'âlemler ḥükm iderler bildükleriyle Tañrı Te'âlâ kitâbından daḥı aña şanuk oldılar pes qorqmañuz âdemîlerden daḥı qorquñuz benden daḥı şatun almañuz benüm âyetlerümi az bahâ-birle daḥı kim ki ḥükm eylemese Tañrı Te'âlâ indürdügi Qur'an ile pes anlardur dünyâda ve âhiretde kâfirler [45] daḥı biz farz eyledük anlara o Tevrâtda bir kişiyi bir kişi için deplemek daḥı gözi gözi yirine daḥı burunı burun yirine daḥı kulaq kulaq yirine daḥı dişi diş yirine daḥı yaraları kışâş eyleñüz pes kim ki şadaqa eylese

[111a]

anı pes ol şadaqa kefaretdür aña daḥı kim ki ḥükm eylemese Tañrı Te'âlâ ḥükm indürdügi ḥükm ile pes anlardur dünyâda ve âhiretde zâlimler olanlar [46] daḥı biz gönderdük nebîler ardınca Meryem oğlu 'İsâyı gerçekleyici öninçe gelen Tevrât kitâbını daḥı 'İsâya biz virdük İncîl o İncilde hidâyet vardur ḥaḳḳa yakîn olmağa daḥı nûr vardur ḥalḳa tecellî eylemege daḥı gerçekleyicidür ya'nî toḡru yol bildürür ileyince gelen Tevrâtdan daḥı hidâyetdür daḥı ögütdür Tañrı Te'âlâdan qorqucılara [47] daḥı ḥükm eylesün İncîl ehl[i] Tañrı Te'âlâ indürdügi ḥükmele o İncîl ḥükminde daḥı kim ki ḥükm eylemese Tañrı Te'âlâ indürdügi ḥükmele pes anlardur dünyâda ve âhiretde fâsıqlardur [48] daḥı biz indürdük saña yâ Muḥammed Qur'anı ḥaḳḳla gerçekleyicidür önince gelen kitâbları

[111b]

daḥı şaklayıcıdur ya'nî gözcidür İncîle pes ḥükm eyle yâ Muḥammed aralarında Tañrı Te'âlâ indürdügi Qur'anla daḥı tâbi' olma anlaruñ hevâsına ḥaḳ ḥükminden soñra ki geldi saña yâ Muḥammed ḥaḳdan her bir tâ'ifeye biz kılduq sizden bir şerî'at daḥı anlardan bir yol kılduq eger dileseydi Tañrı Te'âlâ sizi kılurdı bir ümmet ammâ sizi sınamak için size virdügi nesnede pes sebkat itdük ḥayr işleri işlemekde Tañrı Te'âlâyadur dönmeḡi cümleñüzüñ haber virür size ol nesneyi eylesiz anda çekişdüñüz [49] daḥı ḥükm eyle yâ Muḥammed mâbeynlerinde Tañrı Te'âlâ indürdügi ḥükmele daḥı tâbi' olma anlaruñ hevâlarına daḥı ḥazer eyle anlardan ki seni azdurasunlar niçesinden ol ḥükmele indürdi Tañrı Te'âlâ saña pes eger yüz döndürseler pes sen bil yâ Muḥammed taḥkīk Tañrı Te'âlâ diler

[112a]

anları muşibetlere uğrada niçe günâhları sebebiyle daḥı çok kişiler âdemîlerden fâsıqlardur [50] ya isterler mi câhiller ḥükmini daḥı kim ki gökçek ḥükm eylese Tañrı Te'âlâ ḥükminden ḡayrıyla bir qavm ki yakîn bileler [51] ey imân getürenler idinmeñüz Yahūdîleri daḥı

Naşrānīleri dōst anlar biribirine dōstlardur daḥı kim dōst idinse anları sizden pes o kimesne Yahūdī ve Naşrānīlerdendür taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez bir ḳavme ki zālimlerdür [52] pes görürsin ol kişileri ki yüreklerinde münāfıklık vardır ivişürler anlarla dōst olurlar eydürler ḳorḳaruz ki bize bir muşībet yitişe pes ola ki Allāh Te‘ālā nuşret vire Müselmānlık ḡālib ola yāḥūd bir iş ola Tañrı Te‘ālā

[112b]

ḳatından pes olalar giz fikirleri kendülerinde peşīmān olalar [53] daḥı eydür anlar ki īmān getürdiler ya bunlar anlar mıdır ki and içdiler Tañrı Te‘ālāya güçler[i] yitdükçe ḳatı and içmekle taḥḳīḳ anlar sizünledür bāṭıl oldu ‘amelleri pes anlar dīnlerinde ziyā[n] itdiler [54] ey īmān getürenler kim ki mürted olsa sizden dīninden dönse pes getürse gerek Tañrı Te‘ālā ḳavmi ki Tañrı Te‘ālā sever anları daḥı anlar Tañrı Te‘ālāyı sever miskīnlik iderler mü‘minler üzerine ḳuvvetlülüdür kāfirler üzerine ḡazā iderler yolında Tañrı Te‘ālānuñ daḥı ḳorḳmazlar melāmet idicilerün melāmetinden bu didigümüzi Tañrı Te‘ālā virür fazlından kereminden ki dilese daḥı Tañrı Te‘ālānuñ raḥmet vāsi‘dür ḳullarını bilicidür [55] taḥḳīḳ sizün dōstuñuz Tañrı Te‘ālādur daḥı peygamberdür

[113a]

daḥı ol kişilerdür ki īmān getürmişler Allāh nebīye daḥı ḳılanlar namāzı daḥı virenler zekātı sizün dōstlarıñuzdur daḥı anlar rükū‘ idicilerdür [56] daḥı kim ki dōst idinse Allāh daḥı resūlünü daḥı īmān getürici mü‘minleri taḥḳīḳ Ḥaḳḳ Te‘ālā ḥizbi ya‘nī bölüḡi ḡāliblerdür [57] ey īmān getürenler dōst idinmeñüz ol kişileri ki aldılar sizün dīnünüzi maşḥaralığla daḥı oyun idenler şunlardan ki kitāb virildi sizden öñdin daḥı dōst idinmeñüz kāfirleri daḥı ḳorḳuñuz Tañrı Te‘ālādan eger mü‘min iseñüz [58] ḳaçan nidā eyleseñüz namāza o nidāyı kāfirler alurlar maşḥaralığa daḥı oyuncak idinürler anuñ gibi idenler taḥḳīḳ ‘aḳılsuz ḳavmdür [59] eyit yā Muḥammed ey Yahūdīler Naşrānīler bizden intikām eylemezsiz

[113b]

illā biz īmān getürdügümüz içün mi intikām idersiz Tañrı Te‘ālāya daḥı bize inen kitāba īmān getürdügümüz içün mi daḥı bizden öñdin inen kitāblara īmān getürdügümüz içün taḥḳīḳ sizün ḳoḳ kişilerünüz fāsıḳlardır [60] eyit yā Muḥammed size ḥaber vireyin mi bu didigümüzden beterini ki ḡāyet yaramazdur Tañrı Te‘ālā ḳatında daḥı kim ki la‘net eyledi Tañrı Te‘ālā daḥı ḥışm eyledi aña daḥı ḳıldı anları maymūnlar daḥı toñuzlar daḥı şeyṭāna ‘ibādet idiciler anlarıñ yaramazdur mekānları daḥı ḡāyet azmışlardır toḡru yoldan [61] vaḳtā kim gelseler eydürler

biz ĩmān getürdük tahkķķ saña girdiler küfrle dağı anlar senũñ ķatuñdan ķıkarlar küfrle dağı Tañrı Te‘ālā bilür yüreklerinde şakladuķlarını [62] dağı görürsin çoğı anlardan iviŗürler yaramazlıķlarda dağı dũŗmānlıķlarda dağı ĥarāmları ne ķatı yaramazdur

[114a]

iŗledüklerin [63] niķũn yığlandurmadı anları eyũ kiŗiler dağı ‘ālimler söyledükleri yaramazlıķlardan dağı ĥarām yimekten ne ķatı yaramazdur iŗledükleri iŗleri [64] eyitdi Yahũdiler Tañrı Te‘ālānuñ eli zencir ile bağludur bağlansun Yahũdilerũñ elleri zencir ile dağı la‘net olsun Yahũdilere eyitdiler sözleri sebebiyle bel Tañrı Te‘ālānuñ eli aķuķdur kerĩmdür Tañrı Te‘ālā rızķ viricidür niķe dilese dağı ziyān ider çoğını anlardan indürdüği kitābla Ćalabuñdan azđunlıķ dağı kāfirliđı dağı biz bıraķduķ mābeynlerinde dũŗmānlıđı dağı birbirin sevmemeği kıyāmet günine değin vaķtā kim od yandurular şavaŗ kılmaķ iķũn sũyündürür odlarını Tañrı Te‘ālā dağı sa‘y ider yiryüzinde fesād eylemek iķũn

[114b]

Tañrı Te‘ālā sevmez fesād idicileri [65] dağı eđer Yahũdiler Naŗrāniler ĩmān getürselerdi Tañrı Te‘ālāya dağı ķorķsaldı Tañrı Te‘ālādan biz giderürdük anlardan günāhlarını dağı biz givirürdük anları ni‘metleri çoķ tāze uķmaķlara [66] dağı anlar durğursaldı Teverāt kitābını dağı İncil kitābını iķlerinde olan buyruķlar[1] dutsalardı dağı anlara inen buyruķları dutsalardı Ćalaplarından yiyelerdi dürlü ni‘metleri üstlerinden dağı ayakları altından anlardan bir ümmet isrāf eylemez dağı çoğı anlardan ķatı yaramaz iŗlediler [67] ey peyđamber yitiŗdür anlara saña inen Ćalabuñdan dağı eđer yitiŗdürmeseñ risāleti pes yitiŗdürmemiŗ olursın benüm buyurduğumı dağı Tañrı Te‘ālādur seni şaklayıcıdur ĥalkuñ şerrinden tahkķķ Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez

[115a]

bir ķavme ki kāfirlerdür [68] eyit yā Muĥammed Yahũdilere Naŗrānilere degülsiz ĥaķ üstine tā kim durğurmayınca Teverāt ĥükmũni dağı İncil ĥükmũni dağı size inen buyruķları Ćalabuñuzdan dağı ziyāde ider çoğı anlardan saña inen Ķur‘āna Ćalabuñdan azđunlıđ dağı kāfirliđ pes ķayıрма yā Muĥammed bir ķavm iķũn ki kāfirlerdür [69] tahkķķ ol kiŗiler ki ĩmān getürdiler dağı anlar kim Yahũdilerdür dağı yıldıza tapucılardur dağı Naŗrānilerdür kim ki ĩmān getürse Tañrı Te‘ālāya dağı kıyāmet günine dağı eyũ ‘amel iŗlese pes ķorķu olmaz anlara dağı anlar ķayıрмаķ olmaz [70] bayıķ aldūķ ‘ahdlerini Benī İsrā‘ıl ķavminũñ dağı biz gönderdük anlara peyđamberler vaķtā kim geldi anlara

[115b]

peygamber bilmediği nesneleri kendüleri pes bir bölüğü peygamberlerini yalanladı dağı bir bölük peygamberlerini depledi [71] dağı şanurlardı ki fitne olmaz pes kör oldılar dağı sağır oldılar andan sonra tevbe virdi Tañrı Te‘ālā anlara andan sonra kör oldılar dağı sağır oldılar çoğı anlardan dağı Tañrı Te‘ālā görür işledüklerini [72] taħķīķ kâfir oldılar ol kişiler kim taħķīķ Tañrı Te‘ālā Meryem oğı ‘İsādur dağı eyitdi ‘İsā ey Benī İsrā’ıl kavm[i] ‘ibādet eyleñüz Tañrı Te‘ālā ki beni yarattı dağı sizi yarattı ol Allāh kim ki şirk getürse Tañrı Te‘ālāya taħķīķ ħarām eyledi Tañrı Te‘ālā o şirk getürene cenneti dağı şirk getürenün yiri cehennemdür dağı zālīm içün yokdur yardım idici [73] taħķīķ kâfir oldu ol kişiler kim eyitdiler Tañrı Te‘ālā üçündür dağı yokdur Tañrı Te‘ālā

[116a]

illā birdür Tañrı Te‘ālā dağı eger dönmeseler söyledükleri sözden yapışacaktır ol kişiler ki kâfir oldu anlardan yürekler acıdııcı ‘azāb [74] pes niçün tevbe eylemezler Tañrı Te‘ālāya dağı niçün günāhlarına istiğfār eylemezler Tañrı Te‘ālādur kullarını yarlıgayıcı rahmet idici [75] degüldür Tañrı Meryem oğı ‘İsā illā Tañrı Te‘ālānuñ peygamberidür taħķīķ geçdi ‘İsādan evvel peygamberler dağı ‘İsānuñ anası Meryem gerçeklerdendür ‘İsā ile Meryem yimek yirlerdi nażar eyle yā Muħammed niçe beyāñ eylerüz anlara mu‘cizātları andan sonra nażar eyle niçe söylerler yalanları [76] eyit yā Muħammed ya tapar mısız Tañrı Te‘ālādan ğayrıya ki elinden gelmez size ziyān eylemege dağı fāyide eylemege dağı Tañrıdur her nesneyi işidici ve bilici [77] eyit yā Muħammed Yahūdīlere ve Naşrānīlere

[116b]

bağlanmañuz dīnñüzde ħaķ dīninden ğayrı dīne dağı uymañuz bir kavmün hevāsına taħķīķ azdılar sizden öñdin dağı azdurır çok kişileri dağı azışdılar yoluñ toğrısından [78] la‘net olındı ol kişiler kim kâfir oldılar Benī İsrā’ıl kavminden Dāvūd peygamber dili üzerine iken dağı Meryem oğı ‘İsā dili üzerinde iken ol andan ötürü anlara oldu kim Tañrı Te‘ālāya ‘āşī olup kendülerine zulm eylediler [79] yaramazlık iderdi biribirin yığlandurmazlardı yaramaz işlerden pes işlerlerdi yaramazlığı ne katı yaramaz oldu kâfirün işleri [80] görürsin çoğı anlardan dōst idinürler münāfıķları anlar kim kâfir oldılar ne yaramaz ‘amel ilerü gönderdiler kâfir kendü içün hışm eyledi Tañrı Te‘ālā anlara dağı ‘azāb içinde anlar ebedī kalurlar [81] dağı eger

[117a]

īmān getürselerdi Tañrı Te‘ālāya dağı peygambere dağı peygambere kitāba dōst idinmez[dü]ñüz münāfıķları ammā çoğı anlardan fāsıķlardur [82] bulırsın yā Muħammed Ādemīlerün katı düşmān olanını īmān getüren mü‘minlere Yahūdīleri dağı müşrikleri dağı

bulursın yakīnraķ muḥabbetlerini mü'minlere anlar kim īmān getürdiler eyitdiler taḥķīķ mü'minlere yardım idicilerüz ol anuñ gibi olmak ol sebebiyledür kim anlardan kıssīsler vardır daḥı zāhidler vardır daḥı anlar büyüklenmez [83] vaķtā kim işitseler resūlu'llāh inen Ƙur'ānı göresiz gözlerini aķar yaşları tolu oluben ķandan ḥaķķı bildüklerinden eydürler ey bizi yaradan Ƙalabımız īmān getürdük Ƙur'āna pes bizi yaz ḥaķķ tanuķlık virenlerle

[117b]

[84] daḥı ne oldu bize ki īmān getürmezüz Tañrı Te'ālāya daḥı bize gelene Ḥaķķ Te'ālādan daḥı umaruz ki bizi cennete givire bizi yaradan Ƙalabımız bir ķavmleki şālihlerdür [85] pes sevāb virür anlara Tañrı Te'ālā eyitdükler-içün toĝru sözleri cennetlerde ki aķar aĝaķları altından ırmaķlar ebedī ķalurlar ol cennete daḥı anuñ gibi olmak cezāsıdur eylük idicilerün [86] daḥı ol kişiler ki kāfir oldılar daḥı yalanladılar bizüm āyetlerümüzi anlardur cehennem ehli [87] ey īmān getürenler ḥarām eylemeñüz ni'metlerün pāklarını size ḥelāl eyledüğünü Tañrı Te'ālā daḥı zulm eylemeñüz taḥķīķ Tañrı Te'ālā sevmez zulm idicileri [88] daḥı yiñüz Tañrı Te'ālā size virdüĝi rızķlardan ḥelāllerini pāklarını daḥı korkuñuz Tañrıdan eyle Tañrıdan ki siz aña īmān getürmişsiz [89] 'azāb eylemez Tañrı Te'ālā laĝvla andlaruñuzda

[118a]

ammā 'azāb eyler anlara²⁵ 'azīmet eyleyüp īmān 'aķd eylemekleanuñ kefāreti on miskīni toyurmaķla evsatından ehlüñüze yidürdünüz ta'āmlardan yāḥūd miskīnlere giysi eylemekdür namāz ķılmasına cā'iz olacak ķadar yāḥūd ķul cāriye āzād eylemekdür pes kim ki ķādir olmasa bu nesnelere pes üç gün oruç dutsun oldur andlaruñ kefāreti vaķtā kim and içseñüz şaķlañuz bozmañuz andlaruñuzu anuñ gibi bellü ider Tañrı Te'ālā size āyetleri ola kim şükr eyleyesiz Tañrı Te'ālānuñ bī-nihāye ni'metlerine [90] ey īmān getürenler bayıķ süci içmek daḥı ķumār oynamak daḥı şanemlere māl ḥarc eylemek daḥı kāfirler oyunın oynamak ḥarām necisdür bir işdür şeytān işlerinden pes ırāķ oluñuz anlardan ola kim cehennem 'azābından ķurtulup āḥiret yigregine yitişesiz [91] bayıķ şeytānu'r-racīm dilemez ḥayra yeltmege illā diler ki sizi yoldan düşürmegi

[118b]

daḥı bırakmaĝı mābeynünüzde düşmānlıĝı daḥı buĝz eylemegi süci içmekde daḥı ķumār oynamakda daḥı sizi döndürmekde Tañrı Te'ālānuñ zikrinden daḥı namāz ķılmaķdan pes niçün siz şeytāndan yıĝlanmazsınız [92] daḥı muṭi' oluñuz Tañrı Te'ālāya daḥı muṭi' oluñuz peyĝamberine daḥı şaķınuñuz pes eger yüz döndürseñüz pes bilünüz ki taḥķīķ bizüm peyĝamberimize yokdur illā beyān idici risālet degürmek [93] yokdur īmān getürenlere daḥı

²⁵ anlara: andlara M.

‘amel-i şālīḥ idenlere yazuk ṭa‘ām yidüklerinde ve içdüklerinde vaḳtā kim Tañrıdan ḳorḳsalar andañ soñra ḳorḳsalar daḫı īmān getürseler andan soñra ḳorḳsalar daḫı eylük eyleseler daḫı Tañrı Te‘ālā sever eylük idicileri [94] ey īmān getürenler sizi şınayacaḳdur Tañrı Te‘ālā bir nesne ile av avlamaḳdan irişmek ile ol ava ellerüñüz daḫı sünülerüñüz bilmek için Tañrı Te‘ālādan

[119a]

ḳorḳanları ḡaybla pes kim ki zūlm eylese bu didigümüz emirlerden soñra pes anuñ-içün yürekler acıdıḳı ‘azāb vardur [95] ey īmān getürenler deplemeñüz avları iḥrām içinde iken daḫı kim ki avı deplese sizden ḳaşdla pes anuñ cezası deplemek degüldür ḡayvanātdan ḡükm eylesün aña iki eyü kişi ‘adlle sizden ḳurbān eylemek için Ka‘beye yitişdükde yāḡūd kefareṭ ḡükm eylesün ṭa‘ām yidürmege miskīnlere yā ḡükm eylesün anuñ miḳdārunca oruç dutmaḡı dadmaḳ için ol işüñ cezasını ‘afv eyledi Tañrı Te‘ālā ḳullarına geḡen işleri daḫı kim dönse pes intikām ider Tañrı Te‘ālā andan daḫı Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür intikām alıcıdur [96] ḡelāl oldu size denizlerüñ avı daḫı yimege dūnyā dirliginde size sefer eyleyenler için daḫı ḡarām oldu size ḳara yirüñ avı mādām ki olsañuz iḥrām içinde daḫı ḳorḳuñuz Tañrı Te‘ālādan

[119b]

eyle Allāḡ ki anuñ ḡazretinde ḡaşr olursız [97] ḳıldı Tañrı Mekkeyi beytü’l-ḡarām durmaḡ-i-çün ḡalkuñ ma‘īṣeti daḫı Muḡarrem ayları daḫı ḳurbānları daḫı ḳurbān ‘alāmetlerini anuñ gibi siz bilmezsisz taḡḳīḳ Tañrı Te‘ālā bilür göklerde olanı daḫı yirlerde olanı daḫı Tañrı Te‘ālā her nesneyi bilicidür [98] bilüñüz taḡḳīḳ Tañrı Te‘ālā ḳatı ‘azāb ider müşriklere daḫı Tañrı Te‘ālā yazukları baḡışlayıcıdur raḡmet idicidür mü‘min ḳullarına [99] yoḡdur peyḡambere illā degürmek risālet daḫı Tañrı Te‘ālā bilür āşikāre işledüñüzi daḫı şaḳladuḡuñuzı [100] eyit yā Muḡammed berāber olmaz yaramaz nesneyle eyü nesne daḫı begenseñ ḡoluḳ ḡoḳlḳ yaramazlḡı pes ḳorḳuñuz Tañrı Te‘ālādan ey ‘aḳıl issileri ola kim siz dūnyāda ve āḡiretde ‘azābdan felāḡ olup murādlaḡa yitişesiz [101] ey īmān getürenler

[120a]

şormañuz nice nesnelerden eger size āşikāre ḡoş gelmezse eger şordursañuz andan Ḳur’ān indüḡi vaḳtde āşikāre olur size şorduḡuñuz ‘aff eyledi Tañrı Te‘ālā sizi daḫı Tañrı Te‘ālā şorduḡuñuzdan ḡünāḡlar baḡışlayıcıdur yavaşıdur tiz ‘azāb eylemez [102] taḡḳīḳ anı şordı niḡe ḳavmler sizden öñdin andan soñra o şorduklarına kāfir olalar [103] ḡarām eylemedi Tañrı Te‘ālā ḳulaḡı kesik ḡayvanātı lākin kāfir olanlar iftirā iderler Tañrı Te‘ālā ḡaḳḳında yalan söylemekle daḫı ḡoḡı kāfirlerüñ ‘aḳılları yoḡdur soñını fehḡ eylemezler [104] vaḳtā kim dinilse anlara ḡelüñüz Tañrı Te‘ālā indürdüḡi Ḳur’āna daḫı peyḡambere inen kitāba eydür kāfirler

yiter bize biz bulduğumuz dīn o dīn üzere atalarımızı yāhūd eger olsa ataları bilmediler haqqdan hīç nesne daḥı hidāyet bulmadı

[120b]

[105] ey īmān getürenler sizūñ nefsūñūze ziyān eylemez kim toḡru yoldan azsa kaçan bulsañuz hidāyet Tañrı Te‘ālāyadur sizūñ döneceğūñüz ıamusı pes haber virür size Tañrı Te‘ālā işledüğūñūzi [106] ey īmān getürenler ıanuklık virmek mābeynūñūzde kaçan biriñūze ḥāzır olsa ölüm vaşıyyete vaḡtinde ıanuk olsun iki ‘ādil kişı sizden yāhūd iki kişı sizden ḡayrı eger siz sefer eyleseñüz yiryüzinde pes size yitişse ölüm muşıbeti eyleñüz ol ikisini ḥabs namāzdan soñra pes Tañrı Te‘ālā adıyla eger şek eyleseñüz şatun almaduk anı az bahāya daḥı eger qarābet olsa daḥı gizlemeñüz ıanuklığını Tañrı Te‘ālānūñ taḥḡıḡ biz ḡünāḡkār oluruz ıanuklığı gizlersevüz [107] pes bilünse ol iki ıanuḡūñ

[121a]

yalan ıanuklığı yaramazlığa lāyık olduḡı pes āḡirden iki kişı ıanuk turgursunlar ol iki ıanukūñ yirlerine ol kişilerden ki lāyık ola o iki kişı eyü kişilerden pes ol iki kişı and içüp Tañrı Te‘ālānūñ adıyla bizüm ıanuklığumuz haḡdur ol ikisinūñ ıanuklığından daḥı biz ta‘addı eylemedük taḥḡıḡ biz zālimlerden oluruz ta‘addı eylesüz [108] ol yaḡıñraḡdur eger getüreler ıanuklığı haḡ üzere yüzlerine qarşu eger ḡorqsalar andları dönmeḡden and içdükden soñra daḥı ḡorḡuñuz Tañrı Te‘ālādan daḥı işidūñüz daḥı Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez bir ḡavme fāsıḡlardur [109] ol ḡünde cem‘ eyler Tañrı Te‘ālā peyḡamberleri pes eyde anlara ne cevāb virildi size eydeler biz bilmezüz taḥḡıḡ ḡāyet de bilicisin ḡayb işleri [110] zıḡr eyle yā Muḡammed ol Tañrı Te‘ālā

[121b]

ol vaḡt ki eyitdi Tañrı Te‘ālā Meryem oḡlı ‘İsāya aḡḡıl benüm ni‘metlerümi saña virdüm daḥı senūñ anaña zıḡr eyle ol vaḡti seni kuvvetlendürdüm Cebra’ıl ile nāslara söyledūñ beşikdeyken daḥı pır olduḡda vaḡtā kim saña öğretdük Ḳur‘ānı daḥı ḡikmeti daḥı Tevrāt öğretdük daḥı İncıl öğretdük vaḡtā kim düzdük balçıkdan ḡuş şūretinde benüm buyruḡumla üfüresün o şūret de pes ḡuş olsun benüm buyruḡumla daḥı ḡoş idersin göz[sü]zleri daḥı ebraşları benüm buyruḡumla vaḡtā kim çıkardūñ ölūleri benüm buyruḡumla daḥı men‘ eyledüm Benī İsrā’ıl ḡavmini senden ol vaḡt kim sen geldūñ mu‘cizātlarla pes eyitdi kāfir olanlar anlardan bu degüldür illā siḡr idicidür [111] daḥı ben vaḡy eyledüm ḡavāriyyüne

[122a]

īmān getürūñüz baña daḥı benüm peyḡamberüme eyitdiler biz īmān getürdük daḥı bize ıanuk ol ki biz Müselmānlaruz [112] vaḡtā kim ḡavāriyyün eyitdi ey Meryem oḡlı ‘İsā ḡüci yiter mi

seni yaradan Çalabuñ bize indüre mā'ide gökden 'İsā eyitdi kōrkūñuz Tañrı Te'ālādan eger mü'minler iseñüz [113] Hāvāriyyūn eyitdi dilerüz yiyevüz ol mā'ideden dañı muṭma'in bizüm gönümüz dañı bilevüz ki taḥḫīk sen gerçek peygamber olduğın dañı oladur ol mā'ideye tanuqlardan [114] 'İsā eyitdi ey bizüm yaradan Çalabımız indür bize bir şofra yimek gökden bize bayram olsun bizüm evvelümüze dañı āhirümüze dañı bir mu'cizāt ola baña senden dañı bizi rızqlandur

[122b]

dañı sen yigregsin rızk viricilerden [115] Tañrı Te'ālā eyitdi taḥḫīk ben indürdüm o mā'ideyi size pes kim ki kāfir olsa mā'ide size geldükden şoñra ben aña bir 'azābla 'azāb iderem ki ol 'azābı hīç bir kimseye eylemezem 'ālemler ḥalkından [116] dañı zıkr eyle yā Muḥammed ol vakt kim Tañrı Te'ālā eyitdi yā Meryem oğlu 'İsā ya sen mi didiñ nāslara beni ve benüm anamı idinüñüz iki ma'būdlar Tañrı Te'ālādan ğayrı 'İsā eyitdi yā Rabb sen münezzehsin saña şerik olanlardan ben dimezem baña ḥaḫ olmayanı eger ben dimiş olsam taḥḫīk bilürsin benüm nefsumde olanını dañı ben bilmezem senüñ nefsünde olanı taḥḫīk sensin bilici ğayb işleri [117] ben eyitdüm anlara illā sen baña buyurduğunu anlara didim 'ibādet eyleñüz Tañrı Te'ālāya

[123a]

ki beni yaratdı sizi dañı sizi yaratdı dañı ben tanuq oldum anlara mādām ki ben anlaruñ içinde oldum vaktā kim beni öldürdüñ sen olduñ anlara raḫīb dañı sensin her nesneye ḥāzır [118] eger 'azāb eyleseñ pes anlar senüñ kullaruñdur dañı eger bağışlasañ anlaruñ günāhlarını taḥḫīk sen ğālibsin buyruğıña ḥükm idicisin kullaruña [119] Tañrı Te'ālā eyitdi bu ol gündür yarar fāyideler ider gerçeklere gerçekluğu sebebiyle vardur anlar için uçmaḫlar ki akar aḡaçları altından ırmaḫlar ebedī ḫalurlar o cennetlerde hīç çıkmaz rāzī olur Tañrı Te'ālā anlardan dañı anlar da rāzī olur Tañrı Te'ālādan ol anuñ gibi olmaḫ ulu sa'ādete yitişmekdür [120] Tañrı Te'ālā mülkidür gökler ḥalkı dañı yirler ḥalkı dañı anlarda olan maḥlūk dañı ol Tañrı Te'ālā her nesneye ḫādirdür

[123b]

Sūretü'l-En'ām - Mi'ete ve Sittüne Hams Âyâtin

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[1] şükr ol Tañrı Te'ālāya ki yaratdı gökleri dañı yirleri dañı yaratdı ḫarañulıḫları dañı aydınlığı yaratdı andan şoñra kāfir olanlar Çalablarına [şirk] getürdiler [2] ol Tañrı Te'ālā Ādemi yaratdı balçıkdan andan şoñra Tañrı Te'ālā ḥükm eyledi ta'yin eyledi 'ömr müddetini kendü ḫatında andan şoñra siz şirk getürürsüz Tañrı Te'ālāya [3] dañı ol Tañrı Te'ālā göklerde birdür dañı yirlerde birdür dañı bilür gizlü işledüğünüzi dañı āşikāre işledüğünüzi dañı bilür ḫazandugunuzi

hayrdan ve şerden [4] dahı geldügi bir âyet Tañrı Te‘âlâ âyetlerden illâ oldılar ol âyetlerden yüz döndürüciler [5] taḥḳîḳ yalanladılar

[124a]

ḥaḳḳı bâtılla vaḳtâ kim geldi anlara bellü idici âyetler pes gelse gerek ḥaberi ol nesnenüñ ki anı maşḥaralığa alurlardı [6] ya görmediler mi ki niçe biz helâk eyledük anlardan evvel geçmiş zamânda biz virdük anlara yiryüzinde size virmedüğümüz nesneleri dahı biz gönderdük gökden anlara yağmurı ni‘metler bitürdük dahı biz yaratduḳ ırmaḳları ki aḳar ağaçları altından biz helâk eyledük anları günâhları sebebiyle dahı biz yaratduḳ anlardan şoñra ğayrı ümmetler [7] dahı eger biz indürseydük saña yâ Muḥammed kâğıda yazılmış kitâb pes dutsalardı ol kitâbı elleriyle eydelerdi ol kâfir olanlar bu degüldür kitâb illâ âşikâre bir ulu siḥrdür [8] dahı eyitdi kâfirler niçün inmedi

[124b]

saña bir ferişteh dahı biz indürseydük feriştehleri tamâm olurdu iş andan şoñra hîç mühlet virilmezdi [9] dahı eger biz yaratsayduḳ peygamberi ferişteh anı yaradurduḳ Âdem şüretinde dahı biz gönderürdük anlara giydüklerini [10] taḥḳîḳ maşḥaralığa alındı niçe peygamberleri senden öñdin pes helâk eyledük ol kişilerle peygamberlerini maşḥaralığa aldıkları sebebiyle [11] eyit yâ Muḥammed seyr eyleñüz yiryüzindeandan şoñra görüñüz nice oldu şoñucu yalancılaruñ [12] eyit yâ Muḥammed kimüñ mülkidür göklerde olanlar dahı yirlerde olan eyit yâ Muḥammed Tañrı Te‘âlânuñdur farz eyledi kendü üzerine raḥmet cem‘ eylese gerek sizi kıyâmet güninde hîç şek yokdur anda cem‘ itdügüne ol kişiler ki ziyân eylediler kendülerine pes anlar îmân getürmezler [13] dahı Tañrı Te‘âlânuñ mülkidür

[125a]

sâkin olanlar gicede dahı gündüzde dahı ol Tañrı Te‘âlâ işidür cemi‘ işleri bilicidür [14] eyit yâ Muḥammed Tañrı Te‘âlâ ğayrıyı idinmedi nâzır Tañrı Te‘âlâ yaratdı gökleri dahı yirleri dahı ol Tañrı Te‘âlâ yidürür ni‘metlerini dahı yimez eyit yâ Muḥammed taḥḳîḳ ben buyurdum ki olam evvelü'l-eslemden dahı sen olma yâ Muḥammed müşriklerden [15] eyit yâ Muḥammed taḥḳîḳ ben ḳorḳaram ‘âşî olmaḳdan beni yaradana bir gün ‘azâbından ki uludur [16] kim ki dönse ol günüñ ‘azâbından taḥḳîḳ Tañrı Te‘âlâ raḥmet itmişdür aña ol kimesne ulu sa‘âdete yitişmişdür [17] dahı eger yapıssa saña Tañrı Te‘âlâdan bir ziyân pes yokdur giderici ol ziyânı illâ Tañrı Te‘âlâ giderür dahı eger yapıssa bir ḥayr pes Tañrı Te‘âlâ her nesneye ḳädirdür [18] dahı ol Allâh

[125b]

ķahr idicidür ķulları üzerine daķı ol yaradan Allāh ķikmetler issidür her nesneyi bilicidür [19] eyit yā Muķammed ne nesne uludur ķanuķlık virmekde eyit yā Muķammed Tańrı Te‘ālā ķanuķdur bizümle sizün mābeynünüzde daķı vaķy eyledi bańa işbu Ķur‘ān sizi ķorķutmağ-i-ķün bu Ķur‘ānla daķı yitişse Ķur‘āna sizden ķanuķlık virmeyesiz taķķıķ Tańrı Te‘ālā ile ġayrı Tańrı vardur dimeyesiz eyit yā Muķammed ben ķanuķlık virmezem eyit yā Muķammed Tańrı Te‘ālāyadur ġayrı Tańrı yokdur daķı ben bīzāram şirk getürdüğünüzden [20] ol kişilere kim biz virdük kitāb ki Yahūdilerdür bilürler Muķammed haķ peyğamber idüğün oğlanlarını bildükleri gibi ziyān eylediler kendülerine pes anlar īmān getürmezler [21] daķı kim ki zālīmraķdur ol kişiden ki iftirā eyledi Tańrı Te‘ālā haķķında yalan söylemekle yāķūd yalanlasa Tańrı Te‘ālānūn

[126a]

taķķıķ ol kimesne ‘azābdan felāķ bulmaz zulm itdüğü sebebiyle [22] daķı zıkr eyle ol günü kim haşr eylerüz cümlesini andan sonra eydevüz ol kişilere ki müşriklerdür ķanı sizün şerīklerünüz ki siz anlara i‘tikād iderdünüz [23] andan sonra olmadı anların fitnesi illā eyideler daķı Tańrı haķķıyıķün bizüm Ćalabumuzdur biz degüliz müşrikler [24] gör yā Muķammed nice yalan söylediler kendülerine daķı yoldan azdı anlar unutdılar Tańrı Te‘ālā haķķında iftirā eyledüklerini [25] daķı anlardan bir niķesi ķulaķ dutdılar sańa yā Muķammed daķı biz ķılduķ yüreklerine mührler tā kim Ķur‘ānūn ma‘nāsın fehm itmeyeler daķı ķulaķlarını sağır eyledüķ daķı eger görselerdi her āyetleri īmān getürmezlerdi ol āyetlere tā ki gelseler sańa ķekişürler senūnle kāfirler eydürler bu degöldür Ķur‘ān illā sözleridür geķen ümmetlerün [26] daķı anlar

[127b]

ķaķķı yığlandururlar Ķur‘āndan daķı kendüleri ırāķ olurlar Ķur‘āndan daķı helāk eylemezler illā kendülerini helāk iderler līkin bilmezler [27] daķı eger görseyidün durduķları vaķt cehennem odında pes eydeler kāşki biz dünyāya gönderileydük daķı yalanlamazduk āyetlerini bizi yaradan Ćalabımuzań daķı biz olurduķ īmān getürenlerden [28] belki zāhir olurdu gizledükleri nesneler öndinden daķı eger dönselerdi dönerlerdi peyğamberleri nehy eyledi ol yaramaz işlerden daķı anlar yalancılardur [29] daķı eydürler artuķ dirlik yokdur bu dünyā dirliğinden daķı biz öldüķden sonra yine diri olmazuz [30] daķı eger görseydün yā Muķammed varduķları vaķt Ćalabuń hażretine Tańrı Te‘ālā eyde anlara degül midür bu haķķla kāfirler eydeler belī haķķdur daķı Ćalabımız haķķı-yķün Haķķ Te‘ālā eyde pes daduń bu ķatı ‘azābı kāfirler olduğunuz sebebiyle [31] taķķıķ ziyān eyledi anlar ki

[128a]

yalanladılar liķāsını Tañrı Te‘ālānuñ vaķtā kim gele anlara kıyāmet günü añsuzın eydeler ey bizüm ĥasretümüz yaramazlıķları biz işledük dünyāda daķı kāfirler getürürler günāhlarını arķalarında bilmiş oluñ ķatı yaramaz nesnedür anlaruñ yükleri [32] daķı dirlik degüldür dünyādur līkin illā oyundur ve aldanmaķdudur daķı āķiret evi ĥayrludur ol kişilere ki Ĥaķķ Te‘ālādan ķorķarlar ya niķün fehm eylemezsiz [33] taķķīķ bilirüz siz melül olursız anlar söyledüklerine pes kāfirler seni yalanlamazlar yā Muĥammed ammā źālimlerdür Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerini inkār iderler [34] taķķīķ yalanladılar niķe peyķamberleri senden öñdin pes şabr eylediler yalanladuķlarına daķı incindiler tā gelince anlara bizüm yardımumuz daķı tebdīl olmak yoķdur Tañrı Te‘ālānuñ kelimelerine daķı taķķīķ

[128b]

geldi saña peyķamberlerüñ ĥaberinden [35] daķı eger ulu olsa saña yā Muĥammed anlaruñ yüz dönderdükleri pes gücüñ yiterse istemek çıkacak yiryüzindeyā nerdübān istemek çıkmak göklere pes getürmege bir āyet daķı eger dileseydi Ĥaķķ Te‘ālā cem‘ eylerdi anları hidāyet üstine pes olma sen yā Muĥammed cāhillerden [36] taķķīķ ķabul eylemezler ĩmān getürmek illā işiden kişiler ķabül iderler daķı ölüleri Tañrı Te‘ālā diri eyler andan şoñra Tañrı Te‘ālādur döneceķüñüz [37] daķı eyitdiler eger inseydi aña bir āyet Ālabından eyit yā Muĥammed taķķīķ Tañrı Te‘ālā ķādirdür bir āyet indürmege ammā çoķı anlaruñ bilmezler [38] daķı yoķdur hiķ tavar yiryüzindedaķı bir ķuş ki yoķdur ki uçalar iki ķanadıyla illā ümmetlerdür sizüñ gibi hiķ eylük eylemedi

[129a]

Ķur‘ān içinde bir nesneden andan şoñra Tañrı Te‘ālā ĥazretinedür ‘āķıbet ĥaşr olacaķuñuz [39] daķı ol kişiler kim yalanladılar bizüm āyetlerümüzi şaķırlardur daķı gözsüzlerdür ķarañulıķ içindekimi dilese Tañrı Te‘ālā azdurur daķı kimi dilese ķalır toĝru yol üstine [40] eyit yā Muĥammed ya görür misiz eger size gelse Tañrı Te‘ālānuñ ‘azābı ya size gelse kıyāmet günü Tañrı Te‘ālādan ĥayrıdan du‘ā eyler misiz eger gerķek iseñüz [41] belki Tañrı Te‘ālāya du‘ā eylersiz pes giderür du‘ā eyledüķüñüz aña eger dilese daķı unutturursız şirk getürmeñüzi [42] taķķīķ gönderdük peyķamberler bir ümmete yalanladılar senden öñdin geķen ümmetler pes biz dutduķ anları yaramazlıķlarıyla daķı ziyānlarla ola kim anlar du‘ā dileyüp tazarru‘ ideler [43] pes niķün geldükden şoñra anlara yaramaz ‘azābumuz źārlıķ eylemediler ammā kim

[129b]

ķatı oldu yürekleri daķı bezedi anlara şeytān işledüklerini [44] vaķtā kim unutdılar naşķhat olanı biz açduķ anlara kapusını her ni‘metlerüñ ĥattā kaçan sevindiler anlara virilen nesneye biz

dutduķ anları ańsuzın pes anlar helāk olup rahmetden ırak oldılar [45] pes kesdük ol ķavmüń ardlarıńı źālim oldukları sebebiyle daķı ŗükr Allāh Te‘ālāya ki cemi‘ ‘ālemüń ģālķı ve rāzķıdır [46] eyit yā Muĥammed ya görmez misiz eger dutsa Tańrı Te‘ālā sizüń ķulaķlarıńuzı daķı gözlerüńüzı daķı mühr ursa yüreklerüńüze kimdür Tańrı Te‘ālādan ģayrı getüre size anı naźar eyle yā Muĥammed nice bellü iderüz āyetleri andan ŗońra Ĥaķķ Te‘ālādan yüz dönderürler [47] eyit yā Muĥammed ya görmez misiz eger gelse anlara Tańrı Te‘ālānuń ‘azābı ańsuzın

[130a]

ya āŗikāre gelse pes helāk olmazsın illā bir ķavm ki źālimlerdür [48] daķı göndermezüz peygamberleri illā muŗtulamaģ-i-ķün mü‘minlere cenneti daķı ķorķutmaģ-i-ķün ķatı ‘azābdan pes kim ki ģmān getürse daķı ŗālķh olsa pes ķorķu yoķdur anlara daķı tasalanmaķ da yoķdur anlara [49] daķı ol ķiŗiler kim yalanladılar bizüm āyetlerümüzi yapıŗur anlara ķatı ulu ‘azāb fāŗık oldukları sebebiyle [50] eyit yā Muĥammed ben eyitmezem size benüm ķatumdadur Tańrı Te‘ālānuń ģazāyinleri daķı ben ģayb bilmezem daķı ben dimezem size ben ferīŗteyem ben uymazam illā bańa vahy olana eyit yā Muĥammed berāber olur mı gözsüzle gözli olan olmaz ya niķün fikr eylemezsiz Tańrı Te‘ālānuń ķudretlerini [51] daķı ķorķıd yā Muĥammed bu Ķur‘ānla anları ki ķorķarlar ģaŗr olacaķlarına Ķalapları ģazretine yoķdur anlara Tańrı Te‘ālādan ģayrı yardım idici

[130b]

dōst daķı esirgeyici dōst ola kim Tańrı Te‘ālādan ķorķalar [52] daķı ŗürme yā Muĥammed ol ķiŗilere ki du‘ā iderler Ķalaplarına ŗabāģlarda ve aģŗāmlarda dilerler Tańrı Te‘ālānuń rāzķķķı yoķdur sańa yā Muĥammed ģisābları bir nesneden daķı yoķdur senüń ģisābuń anlara bir nesneden pes ŗürseń anları olurduń źālimlerden [53] daķı anuń gibi bir fitne bıraķduk biribiri arasında eyitmek iķün ya bunlara mı ni‘met virinildi Tańrı Te‘ālādan bizüm aramuzdan ya degül midür Tańrı Te‘ālā bilici ŗükr idicileri [54] kaķan sańa gelse ģmān getürenler bizüm āyetlerümüzle pes eyit selām olsun size ki yazdı sizi yaradan Ķalabuńuz nefsine rahmeti taģķķ kim ki iŗlese sizden yaramazlık cehāletle tevbe eyledükden ŗońra

[131a]

daķı ŗālķh olsa pes Tańrı Te‘ālā yazuķlar baģıŗlayıcıdur rahmet idicidir [55] daķı anuń gibi ayıruruz āyetleri daķı bellü olmaķ iķün yaramazlarıń yolları [56] eyit yā Muĥammed taģķķ ben nehy olindum ‘ibādet eylemekden anlara kim ŗaparsız Tańrı Te‘ālādan ģayrıya eyit yā Muĥammed ben uymazam hevāńuza taģķķ ben azmıŗ oluram daķı ben olmazam hidāyet bulucılardan [57] eyit yā Muĥammed taģķķ ben toģrı yol üstineyem Ķalabumdan daķı siz yalanladuńuz Ķur‘ānı yoķdur benüm ķatumda ta‘cıl eyledüģüńüzı ki ulu ‘azābdur ģükm benüm

degüldür illā Tañrı Te‘ālānuñdur hüküm Hakk Te‘ālā hüküm eyler hakkıyla dağı ol Bārī Te‘ālā hakkı bātıldan ayırıcılarıñ yigregidür [58] eyit yā Muhammed eger benüm katumda olsaydı ta‘cıl itdüğüñüzi ‘azāb olurdı her iş benümle dağı sizüñ mābeynünüñde dağı Tañrı Te‘ālā bilicidür zālimleri [59] dağı Tañrı Te‘ālā katındadır kilidleri

[131b]

ğaybuñ ol ğayb kilidleri kimse bilmez illā ol Allāh bilür dağı bilür yiryüzinde olanı dağı denizlerde olanı dağı düşmez bir yaprak ağaçlardan illā ol düşen yaprakları bilür Tañrı Te‘ālā dağı yokdur bir dāne yir karañulığüñdan da dağı bir yaş yokdur dağı bir kuru yokdur illā yazılmışdur Qur‘ān içinde [60] āşikāre dağı ol Tañrı Te‘ālā sizi öldürür giceyle dağı bilür işledüğüñüzi gündüzde andan soñra sizi dirildür tamām olduğda ‘ömr müddeti andan soñra Tañrı Te‘ālāyadur döneceğüñüz ‘ākıbet andan soñra haber vireceksiz işledüğüñüzi [61] dağı ol Allāh Te‘ālā kahr idicidür kullarını dağı gönderürüz size feriştehler ‘amellerüñüzi yazmak içün vaqtā kim gele biriñüze ölüm cānın ala anuñ bizüm feriştehlerimiz dağı anlar işlerinde kuşür eylemezler [62] andan soñra dönerler

[132a]

Tañrı Te‘ālāya girçek hocalarıdır bilmiş oluñuz hüküm Tañrı Te‘ālānuñdur dağı o Tañrı Te‘ālā tiz hisāb eyler mü‘min kullarına [63] eyit yā Muhammed kimdür sizi kırtaran yirüñ karañulığından dağı deniz karañulığından du‘ā dilersiz Tañrıya zārılıkla dağı korkula eger bizi kırtarsañ bu muşibetlerden oluruz şükr idicilerden [64] eyit yā Muhammed Tañrı Te‘ālā sizi kırtarur ol karañulıglardan dağı cümle muşibetlerden andan soñra müşriklerden olursız [65] eyit yā Muhammed ol Allāh kādirdür göndermege size ‘azāb üstünüñden ya ayaklarıñuz altından ya sizi çeri eyleye bölük bölük dağı tatdura niçeñüze niçeñüzüñ yaramaz şavaşuñı gör yā Muhammed nice beyān iderüz āyetleri ola kim Tañrı Te‘ālānuñ

[132b]

ķudretini fehmi idesiz [66] dağı yalanladı Qur‘ānı senüñ kavmüñ dağı ol Qur‘ān hakkıdır eyit yā Muhammed ben degülem size vekıl [67] her bir haberüñ vaqtı vardır dağı bilseñüz gerek hitāb eyledüğüñüzi [68] vaqtā kim sen göresin ol kişiler kim maşharalığa aldılar bizüm āyetlerümüzi pes yüz dönder anlardan tā maşharalığa alurlar söyledükde ğayrı sözi dağı saña unutdursa şeytān pes otursa bildüğüñden soñra kavmleriyle zālimleriñ [69] dağı olmazlar ol kişiler takvā üzerine hisābından bir nesneden dağı ammā naşihat dutmaķda ola kim takvā üzerine olalar [70] dağı ol kişileri terk eyle oyun idindiler dīnlerini dağı maşharalığa aldılar dağı mağrūr oldılar

[133a]

dünyâ dirliğine daḥı zıkr eyle anlara Qur'ânı dutulsa gerek nefis kazandukları sebebiyle yokdur aña Tañrı Te'âlâdan ğayrı yardım idici daḥı yokdur esirgeyici daḥı eger fidyе virse her nesne fidyе virmekle alınmaz ol fidyeden anlar ol kişilerdür ki helâk oldılar kazandukları günâh sebebiyle anların içmekleri cehennemde katı kaynamış zifttür daḥı vardur anlara yürekler acıdıci 'azâb 'azâba müsteḥaḥ oldılar küfrleri sebebiyle [71] eyit yâ Muḥammed ya tapayın mı Tañrı Te'âlâdan ğayrıya bize aşşı gelmez daḥı bize ziyânı degmez daḥı dönelüm mi bizüm ardumuza bize toĝru yol virdükden soñra Tañrı Te'âlâ ol kişiler gibi azdurdı şeytân yiryüzinde ḥayrân oldı anuñ döstları da'vet itdiler añı toĝru yola bize gel didiler

[133b]

eyit yâ Muḥammed taḥkîk hidâyetdür Tañrı Te'âlânuñ ol toĝru yol daḥı biz emr olınduk İslâma gelmek-içün 'âlemleri yaradana [72] daḥı kılunuz namâzı daḥı korkunuz Allâhdan daḥı ol Allâhdur 'âkıbet varacaĝunuz daḥı ol Allâh Te'âlâ yaratdı gökleri daḥı yirleri ḥaḳḳla daḥı ol günde eyde ol pes olur vücûda gelür [74] sözi gerçektür Tañrı Te'âlânuñ daḥı Tañrı Te'âlânuñdur pâdişâhlık ol günde ki urula şûr içindebuyruĝı daḥı şehâdeti daḥı ol Allâh ḥikmetler issidür ĝâyet de bilicidür [75] daḥı zıkr eyle yâ Muḥammed ol günde kim İbrâhîm eyitdi atasına ey benüm atam ya idinür misin şanemleri ma'bûd taḥkîk ben seni görürem daḥı senüñ kavmüñi azĝunlıkda katı âşikâre [76] daḥı anuñ gibi gösterür İbrâhîm göklerin mülkini

[134a]

daḥı yirlerin daḥı yakîn olmak için Tañrı Te'âlâya [77] vaḳtâ kim oldı gice karañulıĝı İbrâhîm gördi bir yıldız İbrâhîm eyitdi bu yıldız ola beni yaradan Tañrı Te'âlâ vaḳtâ kim ol yıldız tolandı İbrâhîm eyitdi ben sevmezem ĝâyib olup tolananlar [78] vaḳtâ kim İbrâhîm gördi nûrlu ayı İbrâhîm eyitdi işbudur beni yaradan Allâh vaḳtâ kim ay tolandı İbrâhîm eyitdi eger hidâyet virmezse baña beni yaradan ben oluram azĝun kavmlerden [79] vaḳtâ kim İbrâhîm gördi nûr güneşün çıkduĝını İbrâhîm eyitdi budur beni yaradan işbu güneş anlardan uluraḳdur vaḳtâ kim güneş tolandı İbrâhîm eyitdi ey kavm taḥkîk ben bîzâram siz getürdüĝünüzden [şirk] getürdüĝünüzden [80] taḥkîk ben dönderdüm yüzümi ol Tañrı Te'âlâya ki yaratdı gökleri daḥı yirleri pâk gönülle daḥı ben degülem şirk idenlerden

[134b]

[81] daḥı çekişdi İbrâhîm-birle kavmi İbrâhîm eyitdi ya çekişür misiz benümleTañrı Te'âlâ ḥaḳḳında baña toĝru yol virdüg-içün Tañrı Te'âlâ daḥı korkmazam şirk getürdüĝünüzden Tañrı Te'âlâya illâ eger dilese beni yaradan Çalabum bir nesne daḥı vâsi'dür beni yaradan 'ilmi her nesneyi bilür ya niçün öĝütlenmezsiz [82] daḥı nice korḳayın şirk getürdüĝünüzden daḥı niçün

ķorķmazsız siz ŗirk getürdüġüñüzden Tañrı Te‘ālāya Ŗur‘ānı size delillerden pes ķanġı iki tã‘ife lāyıkdur haķķla emīnlige eger siz bilürseñüz [83] imān getürenler daķı örtmediler imānlarını zulmle anlar içün vardur emīnlik daķı anlar toġru yol üstinedür [84] daķı ol bizüm huccetümüzdür o hucceti biz virdük İbrāhīmüñ ķavmine yüce eylerüz

[135a]

derecātlarını kime dilesevüz taķķık yā Muħammed senüñ Ćalabuñ hikmetler issidür ġāyetde bilicidür [85] daķı baġısladuk İbrāhīme daķı İshāķa daķı Ya‘ķūba cümlesine biz hidāyet virdük daķı Nūħa biz hidāyet virdük anlardan öñdin daķı İbrāhīmüñ zürriyyetinden Dāvūda daķı Süleymāna daķı Eyyūba daķı Yūsufa daķı Mūsāya daķı Hārūna daķı anuñ gibi ŗevāblar virür Tañrı Te‘ālā eylük idicilere [86] daķı Zekerıyyā daķı Yahyā daķı ‘İsā daķı İlyās cümlesi ŗālīhlerdendür [87] daķı İsmā‘ıl daķı Elyesa‘ daķı Yūnus daķı Lūt daķı bunlar ķamusını biz efzal eyledük ‘ālemler üzerine [88] daķı atalarından daķı zürriyyetlerden daķı ķardaŗlardan biz anları ihtiyār kılduk daķı biz hidāyet virdük anlara toġru yola [89] anuñ gibi

[135b]

hidāyetdür Tañrı Te‘ālānuñ hidāyet virür Tañrı Te‘ālā kime dilerse ķullarından daķı eger ŗirk getürseler bātıl olurdu anlardan işledüklerini [90] anlar ol kişilerdür ki biz virdük anlara kitābı daķı ŗer‘ati daķı peyġamberliġi pes eger ķafir olsalar o kitāba bunlar taķķık biz müvekkel kılduk anlara bir ķavmi ki degüllerdür anlar kāfirlerle[91] anlar ol kişilerdür ki hidāyet virdi Allāh Te‘ālā pes uyġıl anlaruñ hidāyetine eyit yā Muħammed dilemez sizden Tañrı Te‘ālā bu Ŗur‘ān içün ücret degüldür bu Ŗur‘ān illā naŗīhatdür ‘ālemler içün [92] daķı söylemediler Haķķ Te‘ālā haķķında gerķek vaķtā kim eyitdiler indürmedi Tañrı Te‘ālā ādem oġlanına hiĉ nesneden eyit yā Muħammed kimdür indüren kitābı eyle kitābı ki geldi o kitāb Mūsāya nūr-ı zāhir olduġı hālide

[136a]

daķı hidāyet olduġı hālide Ādem oġlanlarına yazarlar kāġıdlara o kitābı āŗıkāre daķı gizlerlerdi çok kişiler daķı öğretti size bilmedüġüñüzi siz daķı bilmedüġini sizüñ atañuz eyit yā Muħammed Allāh Te‘ālā ķod[ı] anları bātıl işlerinde oynasunlar [93] daķı bu Ŗur‘ānı biz indürdük anı mübārekdür gerķekleyicidür ol kitāblaruñı evvelden inen kitābları daķı ķorķutmañuz [içün] Mekke ķavmini daķı çevresinde olanı daķı ol kişiler kim imān getürdiler kıyāmet ġünine imān getürürler ol Ŗur‘āna daķı anlar namāzlarını dā‘im kılarlar [94] daķı kim zālīmraķdur iftirā eyleyenlerden Tañrı Te‘ālāya yalan ile ya eyde daķı oldu baña daķı vaķy olmamış iken aña bir nesne daķı kim

[136b]

eyde ben indürdüm indürdüğü gibi Tañrı Te‘ālā dağı yā Muḥammed eger görseydün zālimleri ölüm serhoşlığında dağı feriştelere ellerini uzatduklarında çıkarurlar zālimlerün bu günde cānlarını cezālarıdur ḥor idici ‘azāb söyledükleri yalanları sebebiyle Tañrı Te‘ālā hakkında bātıl nesnelerle dağı Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerinden büyüklendükleri sebebiyle [95] taḥkīk bize gelürler yaluñuz yaluñuz nitekim yaratduğı biz sizi evvelden dağı terk idersünüz biz virdüğümüz ni‘metleri arduñuza koyuben dağı görürüz sizünle olan şefā‘atçilerünüzü ol kişiler kim itdügünüz taḥkīk bizüm katumuzda şerīkler vardır taḥkīk kesildi mābeynünüzden dağı kendi sizden söyledüğünüz nesneler [96] taḥkīk Tañrı Te‘ālādur bitüren

[137a]

dāneleri dağı çekirdekleri çıkarur diriye ölmüşlerden dağı çıkarur ölmüşleri dirilerden anuñ gibi kādirdür Tañrı Te‘ālā pes niçün yalan söylersiz [96] yaradur şabāhları ya‘nī çıkarur karañulıktan dağı yaradı Tañrı Te‘ālā gıceyi rāḥatlık içün dağı güneşi dağı ayı yaradı ḥisāb olunmağ-içün anuñ gibi olmak takdīridür Çalabımuñ ‘azīzdür her nesneyi bilicidir [97] dağı ol Çalabımuñ yaradı sizün içün yıldızları yol bulmak içün ol yıldızlarla karañulıklarında yirlerün dağı denizlerün taḥkīk biz ayırdı āyetleri bir kavm içün bilürler [98] dağı ol Çalabuñuz sizi vücuda getürdi bir nefsten ki Ādemdür pes niçesi diridür dağı niçe öldür taḥkīk biz ayıruruz āyetleri bir kavm içün ki fehmi iderler [99] dağı ol Çalabuñuz indürdi gökden şular pes biz çıkardı

[137b]

ol şuyla yirden otlarını her nesnenün pes biz çıkardı o şuyla yeşil otları çıkaruruz ol yeşil otlardan dāneler bitmiş birbirinün üzerine dağı çıkaruruz ḥurma ağaçlarından birbirine yakīn yapışmış şalkımlar bitürürüz dāneler dağı bostānlar da bitürürüz üzüm ağaçlarından üzümler dağı zeytün dağı enārlardan ki birbirine beñzer dağı bitürürüz birbirine beñzemez görñüz bitdği yemişlerini vaqtā kim bitse yemişleri yinür olur ni‘metleri taḥkīk anuñ gibi olmak āyetler vardır bir kavm içün īmān getürürler [100] ve dağı kılurlar Tañrı Te‘ālāya şerīkler cinnīler dağı cinnīleri itdi Tañrı Te‘ālā dağı söylediler Tañrı Te‘ālā hakkında vardır Çalabımuñ oğlu ve kızidurlar bilmeksizlikle kāfir oldılar münezzehdür Çalabımuñ oğlandan kızdı dağı yücedür söyledükleri sözlerden [101] yokdan var eyledi Tañrı Te‘ālā gökleri dağı yirleri ya kandan olur Tañrı Te‘ālāya

[138a]

oğul kız yokdur Tañrı Te‘ālānuñ ‘avratı dağı yaradı cemi‘ nesneleri dağı o Tañrı Te‘ālā cemi‘ nesneleri bilicidir [102] Tañrı Te‘ālādur sizi yaradan yokdur ğayrı Tañrı illā ol Allāhdur ki

yaratdı cemi‘ nesneleri pes aña ‘ibâdet eyleñüz dañı Tañrı Te‘âlâ her nesneye vekîldür [103] idrâk eylemez anı gözler dañı ol Tañrı Te‘âlâ her nesneyi idrâk eyler görür bilür dañı ol Çalabımız gâyet de güzel bilicidir [104] tañkık geldi size gözler Çalabuñuzdan pes kim ki görse İslâm pes kendü içündür anuñ sevâbı dañı kim ki İslâm görmese pes kendüye ‘azâbı dañı eyit yâ Muhammed degülem sizi ‘azâbdan şaklayıcı [105] dañı anuñ gibi olmak beyân iderüz âyetleri dañı eyitmek için sen okuyup öğrendüñ dañı beyân iderüz bir kavm için bilürler [106] tâbi‘ ol yâ Muhammed saña gelen vahye ki Qur’ândur Çalabuñdan

[138b]

yoğdur Tañrı Te‘âlâ illâ ol Tañrı vardur ki cemi‘ ‘âlemleri yaratdı dañı yüz dönder yâ Muhammed müşriklerden [107] dañı eger dilese Allâh Te‘âlâ şirk getürmezlerdi dañı biz seni yâ Muhammed yaratmaduk anlara şaklayıcı şirkden ve yaramazlıklardan dañı degülsin sen anlara vekîl [108] dañı sögmeñüz ol kişileri ki taparlar Tañrı Te‘âlâdan gayrıya pes sögerler Tañrı Te‘âlâya zulmle bilmeksizlikle anuñ gibi olmak biz bezedük her ümmet için ‘amellerini andan soñra anları yaradan Çalablarıdur ‘âkıbet Tañrı Te‘âlâ hâzretinedür dönecekleri pes haber vire anlara Tañrı Te‘âlâ işledüklerini [109] dañı and içdiler Allâh Te‘âlâ adıyla ulu andlar içmekle eger anlara gelse bir â[ye]t imân getürürler ol âyete eyit yâ Muhammed tañkık âyetler gelmez illâ Tañrı Te‘âlâ katından gelür dañı neden bildüñüz ol âyetleri vaktâ kim gelse âyetler imân getürmezler [110] dañı döndürevüz anlaruñ yüreklerini

[139a]

dañı gözlerini nitekim imân getürmez ol âyetlere evvelden dañı koruz anları azgunlıkları içindehayrân olubeni [111] dañı eger biz indürseydük anlara ferîştehler dañı söylese anlara ölüleri dañı biz haşr eylerüz anlara her nesneyi [...] imân getürmezlerdi illâ eger dilese Tañrı Te‘âlâ imân getürürdi ammâ çoğı anlaruñ câhillerdür [112] dañı anuñ gibi olmak biz yaratduk her peygamber için düşmânları Âdem şeytânlarından dañı cinnîler şeytânlarından bırağurlar birbirine yaramaz sözlerle azdurmak için halkı dañı eger dileseydi senüñ Çalabuñ işlemezlerdi anı pes ko yâ Muhammed anları iftirâlarla [113] dañı kulağ dutmağ-i-çün gönülleriyle aña ol kişiler kim

[139b]

imân getürmezler kıyâmet günine dañı râzî olmağ-i-çün şirke dañı kazanmak için yaramaz işleri [114] ya Tañrı Te‘âlâdan gayrı Tañrı isteyeyin mi hükmi idici dañı ol Tañrı Te‘âlâ indürdi sizüñ için Qur’ânı hağ üstine ayırmak-i-çün dañı ol kişilere kim biz virdük Qur’ânı bilürler ki tañkık ol Qur’ân inmişdür Tañrı Te‘âlâdan hağkla sen olma yâ Muhammed şek idicilerden [115] dañı tamâm eyledük kelimelerini sizi yaradan Çalabuñ gerçeklikle dañı ‘adlle yoğdur

tebdıl idici Tañrı Te‘ālānuñ kelimelerini dañı ol Tañrı Te‘ālā işidicidür her nesneyi bilicidür [116] dañı eger muṭi‘ olsañ çoğına yirde olanlaruñ seni azdururlar seni Tañrı Te‘ālānuñ yolından münāfıklar uymazlar illā gümāna uyarlar dañı degüldür anlar illā dilsüzlerdür [117] taḥkık yaradan Çalabuñ ol Allāhdur ki bilür kim azar toğru yoldan

[140a]

dañı ol Tañrı Te‘ālā bilür toğru yola varanları [118] pes yiñüz ni‘metleri Tañrı Te‘ālā adın añañlıqla eger olsañuz Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerine inanıcılar [119] dañı ne oldı size yimezsüñüz Tañrı Te‘ālānuñ adıyla ta‘āmları taḥkık ayırdı Tañrı Te‘ālā sizüñ içün ḥarām olan nesneleri illā katı muhtāc olsañuz açlıktan anda yazuk yoğdur dañı çok kişiler azdururmağ- içün ḥalāyıkı hevālarla ‘ilmsüz taḥkık seni yaradan Çalabuñ bilicidür zālimleri [120] dañı terk eyleñüz āşikāre yaramazlığı dañı gizlūsin yaramazlığıñ taḥkık ol kişiler kim kazanurlar yaramazlığı cezāsını kesb itdikleri yaramazlıklarınıñ [121] dañı yimeñüz Tañrı Te‘ālānuñ ismi añılmadıñı ni‘metleri dañı ol yimek fışkdur dañı şeytānlar ilkā iderler dōstlarına

[140b]

çekişmek-i-çün dañı eger şeytāna uysañuz taḥkık müşriklerden olursız [122] ya ol kişi ki ölmışdi pes biz anı diri itdük dañı biz anı nūrly kıldık yürümek içün ol nūrly ḥalk içinde ol kimesnedür ki yürür karañulık içindeçıkmañlık yoğdur o karañulıktan anuñ gibi olmağ bezenildi kāfir içün işledükleri sebebiyle [123] dañı anuñ gibi biz yaratduğ her şehirde yaramaz kişileruñ ulularında mekr eylemek içün içlerinde dañı anlar mekr eylemezler illā kendülerine mekr iderler dañı bilmedükleri sebebiyle [124] vaḳtā kim gelse anlara bir āyet eydürler biz imān getürmezüz tā virilmeyince bize Tañrı peygānberlerine virdüğü gibi Tañrı Te‘ālā bilür peygānberliğe lāyıkı kıılır anı peygānber ol kişilere yitişecēkdür

[141a]

yaramazlık zelillik Tañrı Te‘ālā katında dañı katı ‘azāb yitişecēkdür yaramazlık itdükleri sebebiyle [125] kime dilese Tañrı Te‘ālā hidāyet virmege yüregiñ açar İslām içün dañı kimi dilese azdurur yüregiñ tar eyler İslām çıkarur buludları giderür gibi gökden anuñ gibi kıılır Tañrı Te‘ālā rüsvāylığı ol kişilere kim imān getürmezler [126] dañı bu İslām yolu seni yaradan Çalabuñ toğru yolıdur taḥkık biz ayırdıñ āyetleri bir kavm içün naşīḥat alup añañlar [127] anlar içün vardur cenneti Çalapları katında dañı ol Allāh anlaruñ dōstıdur eyü ‘amel kazandıkları sebebiyle [128] dañı kıyāmet güninde cemī‘sin bir yire divşürür cinnīler bölüğü taḥkık siz çok kişileri azdurduñuz

[141b]

Âdem oğlanlarından daḥı eyde şeyṭānuñ dōstları Âdem oğlanlarından bizi yaradan hoş geçdük biribirimizle dünyāda daḥı biz yitişdük ol bize virdüğüñ va‘deye bize mühlet virmişdün Tañrı Te‘ālāya sizün yirünüz cehennemdür ebedī kalurlar ol cehennem odında illā kimi dilese Tañrı Te‘ālā çıkarur cehennemden rahmetiyle taḥḳıḳ seni yaradan ḥikmetler issidür her nesneyi bilicidür [129] daḥı anuñ gibi musallaṭ eyler Tañrı Te‘ālā zālimleri biribirine kazandukları yaramazlık sebebiyle [130] ey cinniler bölügi daḥı âdemiler bölügi ya gelmedi mi size peygamberler sizden ḥaber virmediler mi size benüm âyetlerümden daḥı korkutmadılar mı sizi işbu kıyāmet gününü görmekten eydeler biz ṭanuklık virürüz biz bize ṭanuklık virürüz peygamberler gelüp bize bildürdüklerine daḥı aldadı anları dünyā dirligi daḥı ṭanuklık vireler kendülerine Tañrı Te‘ālānuñ âyetlerine kāfir olduklarına

[142a]

[131] anuñ gibi olmak andan ötürüdür kim degüldür senün Çalabuñ şehirleri helāk idici zulmle daḥı ol şehriñ ehlini helāk eylemez ḥalkı gāfiller iken belki resül gönderür [132] daḥı her kişinün dereceleri vardur ‘amelerine göre daḥı gāfil degüldür yā Muḥammed seni yaradan Çalabuñ kulları işledüklerinden [133] daḥı senün Çalabuñ ḡanīdür hīç kimseye muḥtāc degüldür rahmet issidür eger dilese giderürdi sizi daḥı ḥalīfe ider yirünüz sizden sonra diledüğünü yaratduğı gibi sizi bir ḡayrı ḳavmün zürriyyetinden [134] taḥḳıḳ va‘de olunmuş kıyāmet günü gelecekdür daḥı degülsiz Tañrı Te‘ālāyı ‘āciz eyleyici [135] eyit yā Muḥammed ḳavmün ‘amel eyleñüz mertebēñüz miḳdārınca taḥḳıḳ ben daḥı ‘amel eylerem pes bilseñüz gerek ‘amellerünñüzi kim ki olsa gerek ol ‘ākıbet evi taḥḳıḳ felāḥ bulmaz cehennemden zālimler [136] daḥı kıldılar Tañrı Te‘ālānuñ yaratduğı nesnelerden

[142b]

ekinlerden daḥı tavarlardan putlarına naşīb pes eyitdiler işbu naşīb ma‘būdlarımızdır kendülerün [...] ²⁶ bu naşīb bizüm şeriklerümüzündür pes yokdur şerikleri için naşīb pes yaraşmaz Tañrı Te‘ālāya daḥı ma‘būdunuz için olan naşībleri pes ol naşīb irişür şeriklerine ne ḳatı yaramaz ḥükm eylediler şerikleri [137] daḥı anuñ gibi olmak Tañrı Te‘ālā yazdı çok kişiler için müşriklerden deplemek için oğlanlarını ve kızlarını şeriklerini diledükler-içün daḥı telbīs eylemek-içün anlara dīnlerini daḥı eger dilese Tañrı Te‘ālā işlemezlerdi yaramazlığı pes ḳo anları yā Muḥammed yalan söyledükleriyle [138] daḥı eydür işbu tavarlar daḥı ekinler men‘ olunmışdur yidürmezler anı illā biz diledüğümüz kişilere yidürürüz sözleriyle daḥı niçe tavarlar ḥarām eylediler arḳaların daḥı tavarlar añmazlar

²⁶ Bu kısım tahrip olduğundan okunamamıştır.

[143a]

Taňrı Te‘ālā ismiyle anları yalan söylediler Taňrı Te‘ālāya cezā eylese gerek Taňrı Te‘ālā anlara yalan söyledükleri sebebiyle [139] dağı eyitdiler ƙarnında olanı işbu tavarlarımızuñ helāldür bizüm erkeklerümüze dağı ƙarām oldı bizüm ‘avratlarımıza murdār olmışlar pes anlar anda şerîklerdür virse gerekdür anlara Taňrı Te‘ālā şıfatlandurduƙları cezālarını ƙikmet issidür bilicidür [140] taħƙıƙ ziyān eyledi ol ƙişiler ki deplediler oğlanlarını ‘aƙılsızlıƙla ‘ilmsüz dağı ƙarām eylediler Taňrı Te‘ālā virdüƙi rızƙlarını iftirā itmekle Taňrı Te‘ālāya azdılar dağı olmadılar hidāyet üstine [141] dağı ol Taňrı Te‘ālā yaratdı bostānlarda üzüm aƙaçlarını dağı aƙaçlar yaratdı üzümsüz dağı ƙurma aƙaçların dağı ekinleri dürlü dürlü adlarıyla yinmekle ki

[143b]

dağı zeytūni yaratdı dağı enārı yaratdı biribirine beñzer dağı biribirine beñzemez yiñüz ol aƙacuñ yimişlerinden vaƙtā kim yimişleri dağı virüñüz ƙaƙını bişme güninde dağı isrāf eylemeñüz taħƙıƙ Taňrı Te‘ālā sevmez isrāf idicileri [142] dağı tavarlar ba‘zısını yaratduƙ yol götürmek içün dağı yinmek içün yiñüz Taňrı Te‘ālā size rızƙ itdüğünden dağı tābi‘ olmañuz şeytānuñ yollarına taħƙıƙ o şeytān size āşikāre ulu düşmānuñuzdur [143] sekiz ƙayvanātdan iki çift ƙoyundan dağı iki çift keçilerden eyit yā Muħammed iki erkegi mi ƙarām eyledi Taňrı Te‘ālā ya iki dişi mi ƙarām eyledi ya ƙarnında olan iki dişinüñ mi ƙarām eyledi ƙaber virüñüz baña ‘ilmle eger gerçek iseñüz [144] dağı iki çift develerden dağı iki çift şıƙırdan eyit yā Muħammed

[144a]

iki erkeğinden mi ƙarām eyledi Taňrı Te‘ālā ya iki dişiyi mi ƙarām eyledi ya ƙarnında olan iki dişinüñ mi ƙarām eyledi Taňrı Te‘ālā ya ƙāzır mı idüñüz ol vaƙt ƙaçan vaşıyyet eyledi Taňrı Te‘ālā bunu pes zālīmraƙdur ol kimesneler kim iftirā eyledi Taňrı Te‘ālā ƙaƙında yalanla azdurmağ-i-çün Ādem oğlanlarını ‘ilmsüz bayıƙ Taňrı Te‘ālā hidāyet virmez bir ƙavme zālīmlerdür [145] eyit yā Muħammed ben bulımazam baña vaħy olan Ƙur’ānda ƙarām olan yise yiyen ƙişiyi ta‘āmlardan ki yiñüz illā murdār olmış ƙarāmdur yāħūd dökülmüş ƙan ya toñuz eti olsa ƙarāmdur pes ol necīsdür ya fışƙ olsa ya ƙurbān virilse Taňrı Te‘ālādan ğayrı içün anı yimek ƙarāmdur pes kim zārūrete düşse zūlm olunmağla dađı ta‘addīyle yazuƙ yokdur pes seni yaradan Çalabuñ yazuƙlar bağışlayıcıdur raħmet idicidür mü‘min ƙullarına [146] dađı Yahūdīlere biz ƙarām eyledük

[144b]

her nesnenüñ ki dırnağı vardur dağı şıƙırdan dağı ƙoyundan biz ƙarām eyledük anlara ol ikisinüñ iç yağlarını illā ol ikisi arƙalarında göturdükleri yağı ƙarām eylemedik Yahūdīlere

yāhūd et içinde olan yağ yāhūd karışık yağ kemükle haram anuñ gibi olmak biz cezā virürüz azgınlıkları sebebiyle dañı biz gerçeklerüz [147] eger seni yalanlasalar yā Muhammed pes eyit bizüm Çalabımız rahmet issidür rahmeti boldur dañı redd olunmaz Tañrı Te‘ālānuñ ‘azābı kavmlerüñ yaramazlarından [148] eydeceklerdür şirk getürenler eger dileseydi Tañrı bize şirk getürtmezdi dañı bizüm atalarımıza dañı bize haram eylemezdi bir nesneyi anuñ gibi yalanladılar bizden evvel gelen ümmetler hattā datdılar bizüm ‘azābımızı eyit yā Muhammed var mıdur sizüñ katuñuzda anuñ ‘ilminden pes anı bize çıkaruñuz bize uymazsınız

[145a]

illā gümana uyarsız dañı siz degülsiz illā dilsüzersiz haqq söylemezsiniz [149] eyit yā Muhammed Qur‘ān Allāh Te‘ālānuñ ulu burhānidur eger dileseydi Tañrı hidāyet virürdi cümleñüze [150] eyit yā Muhammed getürüñüz ol tanuklarıñuzı kim tanuklık virürlerdi tahkık Tañrı Te‘ālā bunu haram eylemişdür eger tanuklık virseler pes tanuklık virme anlarıñla dañı uyma hevālarına ol kişilerüñ kim yalanladılar bizüm āyetlerimüzi dañı ol kişiler kim imān getürmezler kıyāmet günine dañı anlar şirk getürürler [151] eyit yā Muhammed gelüñüz okuyayın size haram eyledüğini Tañrı[nuñ] şirk getürmeysesiz Tañrı Te‘ālāya bir nesneyi dañı ataya anaya eylük idesiz dañı deplemeysesiz oğlanlarıñuzı korkuben açlıktan size biz rızık virirüz ve oğlanlarıñuza dañı atañuza ve anañuza dañı yakīn olmañuz yaramazlıklara

[145b]

āşikāre olan yaramazlıklardan dañı gizlū olandan dañı deplemeñüz ol nefsi ki haram eyledi Tañrı Te‘ālā deplemege illā haqla deplemek anuñ gibi vaşıyyet eyledi Tañrı Te‘ālā ola kim siz Tañrı Te‘ālānuñ buyruklarını fehm idesiz [152] dañı yakīn olmañuz yetim māllarına illā eyle yakīn²⁷ oluñuz yetim mālına gökçek eylemekle tā bulūgiyyet yitişince dañı tamām eyleñüz ölçeğüñüzi dañı terāzūñuzı ‘adlle güc buyurmazuz bir nefse illā güci yitdükçe her nefse vaqtā kim söyleseñüz pes toğrulıgla söyleñüz dañı olsa akrabālardan dañı tamām eyleñüz Tañrı Te‘ālānuñ ‘ahdini ki tevḥiddür anuñ gibi vaşıyyet eyledi Tañrı Te‘ālā ola kim naṣīhat dutasız [153] tahkık iş bu tevḥīd Tañrı Te‘ālānuñ toğrı yolıdur pes toğrı yola dañı uymañuz tevḥīdden gayrı pes ayırur gayrı yol sizi toğrı yoldan anuñ gibi vaşıyyet eyledi Tañrı Te‘ālā ola kim takvā üstine olasız

[146a]

[154] andan soñra biz virdük Mūsāya Tivrātı tamām eylemek içün Allāh Te‘ālānuñ ni‘metini eylük eyleyenlere dañı ayırmak içün her nesneyi dañı toğrı yol göstermek-i-çün dañı rahmet olmak-içün ola kim anlar Tañrı Te‘ālānuñ likāsına imān getüreler [155] dañı bu Qur‘ānı biz

²⁷ “Yakīn” kelimesi metinde mükerreren yazılmıştır.

indürdük mübâreklik için pes uyuñuz Ƙur'āna dağı oluñuz taƣvā üzerine ola kim rağmet olınasız [156] eyitmeyesiz tađķķ inmedi Ƙur'ān iki tā'ife üzerine bizden öñdin gelen dağı biz ġāfıl olduğ okuduğlarından [157] ya eyitmeyesiz eger bize inse Ƙur'ān biz olurduğ hidāyet üstine anlardan artuğ tađķķ size geldi beyān idici Ƙur'ān Ƙalabuñuzdan dağı toğru yol gösterici dağı rağmet ulaşdurıcı pes kim zālimrađdur ol kimseden ki yalanladı Tañrı Te'ālānuñ āyetlerini dağı yüz dönderdi o Ƙur'āndan cezāsın virürüz ol kişilere kim

[146b]

yüz dönderdiler bizüm āyetlerimizden ne ƣatı yaramaz 'azāb vardur anlara yüz dönderdükler- için bizüm āyetlerimizden [158] 'azāb görmezler illā meleku'l-mevt gelmegi 'azāb görürler ya geldükde Tañrı Te'ālānuñ yāđuđ geldükde Tañrı Te'ālānuñ ba'zı āyetleri ol ġün ki gele Tañrı Te'ālānuñ ba'zı āyetleri aşşı eylemez bir nefsi o ġünde imān getürmegi imān getürmiş olmasa evvelden ya ƣazanmıř olmasa imānında eyü 'amel olmasa eyit yā Muğammed muntazır oluñuz ƣıyāmette biz dağı muntazır oluruz ƣıyāmet ġünine [159] tađķķ ol kişiler kim ayırdılar dīnlerin İslām dīninden dağı oldılar bölük bölük degüldür anlar bir toğru dīnde işleri olmadı Tañrı Te'ālā emriyle andan řoñra ģaber virür anlara işlerini [160] pes vardur aña anuñ gibi on eylük dağı kim ki gelse yaramazlığla pes

[147a]

cezā virilmez aña illā işledüği gibi bir yaramazlıđuñ cezāsı dağı anlara zulm olunmaz [161] eyit yā Muđammed tađķķ baña hidāyet viridi beni yaradan Ƙalabum toğru yola toğru dīn üzerinde durġurdı İbrāhīm milleti üzere ki ārī pāk i'tikādle İslām dīnidür dağı olmadı İbrāhīm řirk getürenlerden [162] eyit yā Muđammed tađķķ benüm namāzum dağı benüm ģaccum dağı benüm dirlüġüm dağı benüm ölmegüm 'ālemler besleyici Tañrı Te'ālādandur [163] ortağı yokdur Ƙalabuñ dağı tevĥide buyruldum dağı ben evvel müselmān olanlardanam [164] eyit yā Muđammed Tañrı Te'ālādan ġayrı ben ma'būd istemedüm dağı beni yaradan Ƙalabuñ her nesnenüñ Tañrısıdur dağı ƣazanmaz her nefsi eyüyi yaramazı illā kendüye ƣazanur dağı götürmez yük götürici ġayrı kiřinüñ yükini andan řoñra Tañrı Te'ālā ģazretinedür cemī'ñüz üñ döneceği ya'nī kimsenüñ ġünāhıyla kimseye 'azāb olmaz pes ģaber virür size dünyāda ģekiřdüġüñüzi [165] dağı ol Ƙalabuñuz yaradı size ģalīfeler

[147b]

yiryüzinde dağı yüce eyledi niĉeñüzi niĉeñüz üstine menzillerleşinamak-i-ĉün virdüği nesnelerde tađķķ seni yaradan Ƙalabuñ tizdür 'ıķābı yaramaz kişilere dağı Tañrı Te'ālā yazuğlar bağışlayıcıdur mü'min ƣullarına

Sûretü'l-A'râf

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] bu harfler sûre âyetlerindendir [2] bu Kur'an indirildi saña yâ Muhammed pes olmasun yüregünüze tarlık çıkarduk tarlığı yüregünden gönderildün sen yâ Muhammed halkı korkutmağ-içün Kur'anla dağı bu Kur'an öğütdür mü'minler içün [3] tâbi' olunuz size inen Kur'ana Çalabuñuzdan dağı uymañuz ol Kur'andan ırak kimesnelerün dînine az kişiler uymazlar fikr eylemedüklerini [4] dağı niçe şehirleri ve iklimleri biz helâk eyledük pes geldi ol şehirlerün kavmine bizüm 'azâbımız giceyle ya gün buçuğında

[148a]

[5] pes olmadı anlaruñ du'aları vaqtâ kim geldi anlara bizüm 'azâbımız illâ eyitdiler ki tahkîk olduk zâlim kavmler [6] pes şorsavuz gerek ol kişilere kim gönderildi anlara dağı sorunulsa gerek peygamberlerine [7] pes haber virsün gerek anlara 'ilmle²⁸ dağı biz degül-iz gâyiblerden [8] dağı 'amelleri tartılmağ kıyâmet güninde hağdur pes kim ki 'ameli ağır gelse mîzânı pes anlardur 'azâbdan kurtulup dünyâda ve âhiretde murâdlarına yitişenler [9] kimüñ 'ameli yeyni gelse terâzüsında pes anlardur ziyân idenler kendülerine bizüm âyetlerimüze zulm itdükleri sebebiyle ziyâna uğradılar [10] tahkîk biz sâkin eyledük sizi yiryüzinde dağı biz yaratduk sizüñ içün yiryüzinde dirlikler az 'ömr içinde içün Hağk Te'âlâya niçün şükr eylemezsiz [11] tahkîk biz yaratduk sizi andan soñra bir şüret eyledük sizi andan soñra biz eyitdük

[148b]

feriştelerce secde eylesün Âdeme pes secde eylediler feriştehler illâ şeytân olmadı secde idenlerden [12] Tañrı Te'âlâ eyitdi seni ne men' eyledi ki secde itmedün kaçan saña emr eyledük secde eylemege şeytân eyitdi ben yigrekem Âdemden beni yaratduñ oddan dağı Âdemi yaratduñ balçıkdan [13] Tañrı Te'âlâ eyitdi pes in aşğa gökden yire pes yokdur saña gökde olmağ tekebbürlik itdügünden saña yokdur saña uçmağda olmağ pes çık tahkîk sen hor olmışlardansın [14] şeytân mühlet vir baña kıyâmet günine degin [15] Tañrı Te'âlâ eyitdi tahkîk sen mühlet virinenlerdensin [16] şeytân eyitdi ırak eyledün beni hağretüñden oturmağ içün kıyâmet günine degin çıkarmağ içün togru yoldan [17] andan soñra gelmek içün önlerinden dağı ardlarından dağı sağ câniblerinden dağı şol câniblerinden gelem Âdem oğlanlarunuñ [bulmayacaksın]

[149a]

çoğını âdemileruñ şükr idicilerden [18] Tañrı Te'âlâ eyitdi çık cennetimden zelîllikle hor olup saña uyanı âdemilerden toldururam cehennemî cümleñüzden [19] dağı ey Âdem sâkin sen dağı

²⁸ “'ilmle”: Bu kelime metinde iki defa yazılmıştır.

‘avratuñ sâkin olsun cennetde pes yiyüñ diledüğüñüzden dağı yakın olmañuz buğday ağacına pes yakın olursañuz zâlimlerden olursız [20] pes azdurdı Âdem ile Havvâyı şeytân bellü eylemek için Âdem ile Havvâya örtüldüğünü ²⁹ Âdem ile Havvâdan örtündüklerinden dağı şeytân eyitdi ikiñüzi yığlandurdığı Çalabuñuz işbu ağaçdur illâ eger yiseñüz işbu buğday ağacı yimişinden ferişteher olurduñuz ya olurduñuz ebedî diri cennetde bâkî kalurduñuz [21] dağı and içdi şeytân Âdem ve Havvâyı taḥkîk ben size öğüt viricilerdenim [22] pes azdurdı şeytân Âdem ve Havvâyı aldamağla vaqtâ kim Âdem ile Havvâ

[149b]

yidiler buğdaydan açıldı Âdem ile Havvânuñ ud yirleri dağı aramağa örtünecek ud yirlerini Âdem ile Havvâ cennet yapraklarından dağı ḥiṭâb [itdük] Âdem ile Havvâyı yığlandurmadum mı sizi buğday ağacından dağı eyit[me]düm mi ikiñüze taḥkîk Şeytân size âşikâre ulu düşmânuñuzdur [23] Âdem ile Havvâ eyitdiler ey bizüm Çalabımız biz zulm eyledük nefslerümüze dağı eger bağışlamazsañ bizüm günâhlarımızı dağı bizi esirgemezseñ biz oluruz dünyâ ve âhiretde ziyân[a] girenden [24] Tañrı Te‘âlâ eyitdi inüñüz yiryüzine birbirüñüzle düşmân oluñuz dağı vardur yiryüzinde karar dutacak yir dağı dirlik eylemek ecel gelinceye degin [25] Tañrı Te‘âlâ Âdeme eyitdi dünyâda diri olursız dağı yirden çıkarsız [26] ey Âdem oğlanları taḥkîk biz indürdük size giysüler örtünmek-i-çün ud yirüñüzi dağı zînet-i-çün dağı takvâ libâsın örtünmek için anuñ gibi yigregdür

[150a]

ol anuñ gibi olmak Tañrı Te‘âlânuñ âyetlerindendir ola kim siz naṣîhat dutup öğütlenesiz [27] ey Âdem oğlanı azdur[ma]sun sizi Şeytân çıkardığı gibi atañuzı anañuzı gibi cennetlerinden çıkarduk Âdem ile Havvâdan giyeceklerini göstermek-i-çün ud yirlerini ol şeytân görür sizi dağı anuñ kabîlesi diledüğü yirden anları görmezsiniz taḥkîk biz kıldık şeytânları havâle azdu[r]mağ-i-çün îmân getürmeyenleri [28] vaqtâ kim yaramazlık işleseler eydürler biz bulduk ol yaramazlık üzere bizüm atalarumuzu dağı Tañrı Te‘âlâ bize emr olındı ol yaramazlıkları eyit yâ Muhammed taḥkîk Tañrı Te‘âlâ buyurmadı yaramazlığı eydür misiz Tañrı Te‘âlâ ḥaḳḳın[d]a bilmedüğüñüzi [29] eyit yâ Muhammed benüm Çalabum buyurdı ‘adlle dağı durguruñuz yüzüñüzi Tañrı Te‘âlâya her namâzı kılduğunuzda dağı dileñüz Tañrı Te‘âlâdan ihlâşla

[150b]

aru i tiḳâdla yaratdugı gibi sizi yine döneceksüñüz aña [30] bir tã’ ifeye toğru yol gösterdi dağı bir tã’ ifeye taḥkîk azgunlar şeytânı döst idindiler Tañrı Te‘âlâ koyup dağı şanurlar kendüleri toğru yol dutundılar [31] ey Âdem oğlanı örtüñüz ‘avretüñüzi namâz kılduğunuzda dağı yiñüz

²⁹ Metinde "günü" kısmı iki defa yazılmıştır.

dağı içünüz dağı israf eylemeñüz tahkik Tañrı Te‘ālā sevmez müsrifleri [32] eyit yā Muḥammed kimdür ḥarām iden Tañrı Te‘ālānuñ libāslarını eyle Allāh ki yok iken çıkardı kulları içün pāk ni‘metleri rızıkları eyit yā Muḥammed ol pāk ni‘metler ve rızıklar imān getürenleredür dünyā dirliğinde inanmaklıkdur kıyāmet günine anuñ gibi beyān eylerüz āyetleri bir kavm içün ki bilürler [33] eyit yā Muḥammed tahkik ḥarām eylemedi benüm Çalabum illā ḥarām eyledi yaramaz işleri āşikāre olanı yaramaz işlerden

[151a]

dağı gizlü olanı dağı ḥumār içmegi ḥarām eyledi ḥaksuz yire dağı şirk getürmeñ Tañrı Te‘ālāya bir nesne indürmedüğünü Tañrı Te‘ālā delilsüz ḥuccet dağı söylemegi ḥarām Tañrı ḥaqqında bilmedüklerini [34] dağı her bir ümmet içün va‘de var vaqtā kim gelse va‘deleri tā ḥayr olmaz bir laḥza dağı ilerü varmaz bir laḥza [35] ey ādem oğlanı size ya gelse sizün cinsünüzden peygamberler ḥaber virse size benüm āyetlerümi pes kim benden korksa dağı olsa şālih pes korku yokdur anlara dağı guşsa yokdur [36] dağı şunlar yalanladılar bizüm āyetlerimüzi dağı büyüklendiler ol āyetlerden anlardur cehennem ehli anlar cehennemde ebedi yanacaklardır [37] pes kim zālimdür ol kimsenün kim iftirāyı eyledi Tañrı Te‘ālā ḥaqqında yalanla yalanladı

[151b]

Tañrı Te‘ālā āyetlerini onlara yitişür naşibleri rızıktan ecelden kaçan gelse anlara bizüm peygamberümüz cānların kabz itmek-içün eydürler kanı ol nesne kim taparduñuz Tañrı Te‘ālādan gayrı eydeler azdurdılar bizi dağı tanıklık vireler kendülerine tahkik anlar tanıklık vireler kāfir olduklarına [38] Tañrı Te‘ālā eyde girünüz bir ümmetler içine geçdilerdi sizden evvel cinnilerden dağı ādemilerden cehennem odına nitekim girseler gerek bir ümmet la‘net itdi gayrısına ḥattā dirileler cehennemde cümlesi eyde soñrağılar öñdinkilere ey bizüm Çalabımız bunlar bizi azdurdılar pes vir anlara iki kat ‘azāb cehennemden Tañrı Te‘ālā eyitdi her biriñüz içün vardur ‘azābdan naşib

[152a]

lākin bilmezler [39] dağı eyde evvelkiler soñrağılara pes olmadı size bizüm fażlumuzdan pes daduñuz cehennem ‘azābını kazandıguñuz günāhlar ‘azābını [40] tahkik anlar kim yalanladılar bizüm āyetlerimüzi dağı büyüklendiler āyetlerümüzden açılmaz anlar içün gök kapuları dağı girmezler uçmağa tā geçmeyince deve igne yurdusından dağı anuñ gibi cezā iderüz yaramaz kişilere [41] anlar içün vardur cehennemde döşekler dağı üstlerinde vardur örtüler oddan dağı anuñ gibi cezā virürüz zālimlere [42] dağı şunlar kim imān getürdiler dağı işlediler eyü ‘ameller buyurulmaz bir nefse illā güci yitdükçe anlardur ehl-i cennet anlar cennetde ebedi qalurlar [43] dağı biz giderdük yüreklerindeki yaramazlığı ki kibr ü kındür

[152b]

ki akar ağaçları altından ırmaqlar dağı eydürler şükr ol Tañrı Te‘ālāya bize toğru yol gösterdi bu ni‘metlere irişmege dağı biz bulmazduğ hidāyet eger olmasaydı Tañrı Te‘ālānuñ hidāyeti taħķıķ geldi bize peygamberleri Çalabumuzun haķķla dağı kığrıldılar ol uçmaqlara ol uçmaqlara mīrās virildüñüz eyü ‘amel itdüğünüz [44] dağı kığıra uçmaķ ehli cehennem ehline taħķıķ biz bulduğ Çalabımızun va‘desini şābit siz haķla pes var mı dağı bulduñuz mı Çalabuñuz va‘desini eyitdiler cehennem ehli evet bulduğ pes münādī nidā ile mābeynlerinde Tañrı Te‘ālānuñ la‘neti zālimleredür [45] şöyle kim yüz dönderdiler Tañrı Te‘ālā yolundan dağı isterler egirdeler dağı anlardur kıyāmet günine inanmayanlar kāfırlar [46] dağı ol iki tã‘ife arasında

[153a]

perdeler vardur dağı a‘rāfda perdeler vardur cehennem ehliyle cennet arasında erler vardur bilürler her kişi ‘alāmetlerinden dağı nidā eyleye ehl-i cennet selām olsun size girmezler uçmaqlara dağı anlar umarlar uçmağa girmesine [47] vaķtā kim dönderile gözleri cennete gitmesine ehl-i nār eydeler ey bizüm Çalabımız kılma bizi bir kavmle bile ki zālimlerdür [48] dağı nidā eyleye ‘arāf ehli cennet ehline bilürler anları ‘alāmetleriyle eydeler ne aşşı eyledi size cem‘ itdüğünüz mālār dağı ne aşşı itdi haķķa büyüklendüğünüz [49] ya bunlar şunlar mıdur kim and içerlerdi anlara irişmez Tañrı Te‘ālānuñ rahmeti girüñüz cennetlere yokdur korku size dağı yokdur size guşşalanmaķ [50] dağı. faķır cehennem ehli

[153b]

cennet ehline dökünüz ‘aleynā bizüm üzerimize cennet şularından yāhūd ğayrı nesneden ki rızķ viridi size Allāh eydeler cennet ehli taħķıķ Tañrı Te‘ālā harām eyledi kāfırlere [51] şunlar kim dutdular dīnlerini ğāfil üstine dağı oyun üstine dağı aldadı anları dünyā dirliği pes bugün unuduruz anları nitekim unutdılar likāsını iş bu günün dağı olduklarıyçün inkār idiciler [52] taħķıķ biz getürdük Kıur‘ānla biz ayırdıķ ya‘nī beyān eyledük ‘ilmle Kıur‘ān toğru yol göstericidür bir kavm içün kim dağı rahmet idicidür bir kavm içün imān getürürler [53] var mıdur nazar idiciler illā te‘vīline ol kıyāmet günü ki gele eyde şunlar kim unutdılar kıyāmet gününü evvelden idi taħķıķ geldi anlara peygamberleri bizüm Çalabımızun haķķla pes var mıdur bize şefā‘at idicilerden

[154a]

pes şefā‘at eylesün bize yā keşķi dünyāya dönderileydük pes işledük biz işlerdük eyü ‘ameller taħķıķ ziyān eylediler nefslerine dağı bātıl oldu anlardan iftirā eyledükleri [54] taħķıķ sizi yaradan Çalabuñuz ile Allāhdur ki yaratdı gökleri dağı yirleri altı günde andan soñra müstevlī

oldı ‘arş keyfiyyetsüz örtürür gıceyi gündüzi ister anı sür‘at idüp dağı güneş dağı ay dağı yıldızları musahhar eyledi buyruğıyla bilmiş oluñ Tañrı Te‘ālānuñdur yaratmaqlık dağı buyruğın yüceldi Tañrı Te‘ālā ‘ālemlerüñ rabbidür [55] du‘ā dileñüz Çalabuñuzdan miskīnlikle dağı korkuyla tahkık Tañrı Te‘ālā sevmez hadden tecāvüz iden zālimleri [56] dağı fesād eylemeñüz yiryüzinde ıslāh olduğıñuzdan soñra dağı du‘ā eyleñüz korkubeni dağı umubeni

[154b]

tahkık Tañrı Te‘ālānuñ rahmeti yaķındır eylik idicilere [57] dağı ol Tañrı Te‘ālā gönderür yilleri beşāret-i-çün buludlardan rahmeti elinden vaķtā kim götüre buludlar ağır şuları biz suvarırız ārı şuyla ölmüş yirleri pes biz indürürüz ol buludlardan şuları pes biz çıkaravuz ol şuyla cemi‘ yimişlerden anuñ gibi çıkaruruz ölmüşleri ola kim siz naşīhat dutasız [58] dağı ārı ıķlīmlerüñ çıkar ekinleri Tañrı Te‘ālānuñ dağı ol ıķlīmler ki yaramazdur çıķmaz ekinleri illā halkı incidici dikenler çıkar anuñ gibi beyān iderüz āyetleri bir kavm içün ki şükr idicilerdür [59] tahkık biz gönderdük Nūhı kendü kavmine pes Nūh eyitdi benüm kavmüm tapuñuz Tañrı Te‘ālāya yokdur size Tañrı Te‘ālādan ğayrı Tañrı yokdur ben korkaram size bir günñ ‘azābından ki ol ‘azāb kat ulu ‘azābdur [60] pes uluları eyitdi Nūh kavminden

[155a]

biz seni görürüz yā Nūh katı ulu azğunlardan [61] Nūh eyitdi ey kavm yokdur benüm azğunlığım ammā ben peygamberem ‘ālemleri besleyiciden [62] size yitişdürürem risāletini benüm Çalabumuñ dağı öğüt virürem size dağı bilür beni yaradan Çalabum siz bilmedüğüñüzü [63] ya ‘acibler misiz geldügiyiçün peygamberlik öğüt almak içün Çalabuñuzdan bir kişi üzerine sizden sizi korkutmağ-içün cehennem ‘azābından dağı şakındurmağ-içün yaramaz işlerden ola kim rahmet olınasız [64] pes yalanladılar Nūh[1] pes biz kırtarduk Nūh[1] dağı şunları kim bilece eydürler gemi içinde dağı biz ğarķ eyledük şunları kim yalanladılar bizüm āyetlerimüzi tahkık anlar gözsüz oldılar toğru yoldan azduķlarıyiçün [65] dağı ‘Ād kavmine gönderdük ķardaşları Hūdı Hūd eyitdi ey kavm tapuñuz Çalabuñuza yokdur size sizi yaradan Tañrıdan ğayrı Tañrı Te‘ālā pes niçün korkmazsınız [66] uluları eyitdi

[155b]

şunlardan kim kāfirlerdür Hūd kavminden yāhūd biz seni görürüz seni ‘aķılsuzlıkda dağı biz seni şanuruz yalancılardan [67] Hūd eyitdi ey kavm ben degülem ‘aķılsuz ammā ben peygamberem cemi‘ ‘ālemleri yaradan Çalabuñuzdan [68] yitişdürmek-içün size buyruķların Çalabumuñ dağı ben size öğüt virici emīnem [69] ya ‘acibler misiz geldügiyiçün size öğüt virmege size kitāb geldügi-yçün Çalabuñuzdan bir kişiyi sizün şoyuñuzdan korkutmağ-içün tamu ‘azābından dağı añuñuz ol vaķt kim kaçan kıldı sizi hālīfeler Nūh kavminden soñra dağı

ziyāde eyledi sizi yaratdukda kuvvetüñüzi pes añuñuz ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ ola kim siz cehennem ‘azābından felāh olup murādla yitişesiz [70] kavm eyitdiler yā Hūd ya geldüñ mi bize tapdurmağ-ıçün bir yaluñuz Tañrıya dañı biz koyavuz bizüm atalarımız tapdukların pes getür bize va‘de itdügüñi

[156a]

eger sen olduñsa gerçeklerden [71] Hūd eyitdi tañkık düşdi size Çalabuñuzdan katı yaramaz ‘azāb dañı kaçmañlık ya çekişür misiz benümle niçe adları ki siz aña adlar koduñuz dañı atalaruñuz koduğı indürmedük Tañrı Te‘ālā ol adlara delil ve burhāndan pes muntazır oluñ ‘azāba ben de sizüñle ‘azāba muntazır olanlardanam [72] pes biz kırtarduk Hūdı dañı Hūdla bile olan mü‘minleri rahmetümle bizden dañı biz kesdük ardlarını helāk eyledük şunlar kim yalanladılar bizüm āyetlerimüzi dañı olmadılar mü‘minlerden [73] dañı biz gönderdük Semüd kavmine kardaşları Şālih Şālih eyitdi ey benüm kavmüm tapuñuz Tañrı Te‘ālāya yokdur size andan ğayrı Tañrı tañkık geldüm size bellü idici delille sizi yokdan var iden Çalabuñuzdan işbu deve Tañrı Te‘ālānuñ devesidür sizüñ içün bir āyetdür pes incitmeñüz deveyi yisün yiryüzinde Tañrı Te‘ālā yaratduğın dañı ol

[156b]

deveye yitişmeñüz yaramazlığla pes dutar sizi yürekler acıdıçı ‘azāb [74] dañı zıkr eyleñüz ol vaqt kim kaçan kıldı sizi halifeler ‘Ād kavminden soñra dañı sizüñ içün menziller vardur yiryüzinde idinürsiz yazularda köşkler dañı kesersiz tağları evler idinmek-i-çün pes añuñuz ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ dañı itmeñüz yiryüzinde fesādla kılar [75] uluları eyitdi şunlaruñ kim büyüklendiler Hūd kavminden şunların kim za‘iflerdi imān getürenlerden ya bilür misiz tañkık Şālih gönderilmişdür sizi yaradan Çalabuñuzdan Semüd kavmi eyitdi tañkık biz bu gönderilen Şālih peygambere imān getürürüz [76] eyitdi şunlar kim büyüklendiler tañkık biz ol siz imān getürdügüñüze inanmazuz [77] pes siñirlediler deveyi dañı yüz dönderdiler Tañrı Te‘ālānuñ buyruğundan

[157a]

dañı Semüd kavmi eyitdiler ey Şālih getür bize va‘de eyledügüñ ‘azābı eger olduñsa peygamberlerden [78] pes dutdı anları urludıcı āvāzla ki şayhadur öldürici pes helāk oldu evlerinde dizlerin çöküp [79] pes yüz dönderdi Şālih kavminden dañı eyitdi ey kavm tañkık ben yitişdürdüm risāletini Tañrı Te‘ālānuñ dañı öğüt virdüm size ammā sevmedüñüz öğüt viricileri [80] dañı biz gönderdük Lūt peygamberi kavmine zıkr eyle yā Muhammed ol vaqt kim Lūt kavmine eyitdi ya işler misiz yaramaz işleri ol işi sizden öñdin işlemedi hıç bir ehad kimesne ‘ālemler halkından [81] ya siz varur mısız er kişilere şehvetle‘avratlardan ğayrı belki sizmüsrif

ķavmlersiz [82] daķı olmadı cevābları Lūť kavminūń illā eyitdiler ķıķaruruz ŗhrlerūńuzden taķķķ anlar pāk kimselerdūr

[157b]

[83] pes ķurtarduķ Lūť peygamberi daķı ehlini illā Lūťuń ‘avratı oldu helāk olanlardan [84] daķı biz yaķdururduķ anlaruń ŗzerine yaķmur gibi taŗları pes naķar eyle yā Muķammed niķe oldu āķiri yaramazlaruń [85] daķı biz gōnderdūk Medyene ķavmine ķardaŗları Ŗu‘ayb eyitdi ey ķavm taķuńuz Tańrı Te‘ālāya yoķdur size Tańrı Te‘ālādan ğayrı Tańrı taķķķ geldi size mu‘cizātla Ćalabuńuzdan pes tamām eyleńūz kīleńūzi taķtuńuzı daķı eksiltmeńūz ħalkuń ħaķlarını daķı fesād eylemeńūz yiryūzinde ıŗlāķ olduķdan ŗońra anuń gibi olmak yigregdūr size eger olduńuz iseńūz īmān getūricilerden [86] daķı oturmańuz her yolda īmān getūrenleri dōndūrmek-i-ķūn Tańrı Te‘ālāyı yolından kim īmān getūrse Tańrı Te‘ālāya daķı egrilik itmek isterler Tańrı Te‘ālā yolında daķı ańuńuz ol vaķt kim siz az idūńūz pes sizi ķok eyledi daķı gōrūńūz

[158a]

niķe oldu āķiri fesād idicilerūń [87] daķı bir tā‘ife sizden īmān getūrseler benūm peygamberliğūme ol tā‘ifeden daķı bir tā‘ife īmān getūrmeseler pes ŗabr eyleńūz tā ħūkm eyleyince Tańrı Te‘ālā bizūm ortamuzda daķı ol Tańrı Te‘ālā yigregidūr ħūkm idicilerūń [88] eyitdi ulular begine būyūklendiler Ŗu‘ayb ķavminden seni ķıķaruruz daķı ŗunlar kim senūńle īmān getūrenleri bizūm ŗhrūmūzūń daķı ŗunlar kim senūńle īmān getūrenleri ya dōnūńūz bizūm dīnimize Ŗu‘ayb eyitdi ya biz dīnimizden ķ[ıksak] Tańrı Te‘ālā sevdūğūmūze [89] taķķķ biz iftirā eylemiŗ oluruz"³⁰ Tańrı Te‘ālā ħaķķında yalanla eger biz dōnsevūz sizūń dīnūńūze bizi ķurtarduķdan ŗońra Tańrı Te‘ālā bāťıl dīnden daķı bize dōnmek yoķdur ārī pāk īslām dīninden bāťıl dīne illā meger dīnle Tańrı Te‘ālā dōndūrūrmesine ey bizūm Ćalabımuзуń ħaplamıŗdur raķmeti bizūm Ćalabımuзуń her nesneyi bilūr Tańrı Te‘ālāya tevekkūl olduķ ey bizūm Ćalabımuз ħūkm eyle bize ortamızda daķı bizūm ķavmūmūz ortasında ħaķla daķı sen yigregisin ħūkm idicilerūń

[158b]

[90] daķı eyitdi uluları ki kāfir ķavminden eger Ŗu‘aybe uyarsańuz taķķķ siz ziyāń idicilersiz [91] pes dutduķ kāfiri zelzeleyile pes helāk oldılar evlerinde dizlerin ķōķūp [92] ŗunlar kim yalanladılar Ŗu‘aybı helāk oldılar olmadıķları gibi ŗehirlerinde ŗunlar kim yalanladılar Ŗu‘aybı oldılar anlar dūnyā ve āķiret ziyāńķarları [93] pes yūz dōnderdi Ŗu‘ayb ķavminden daķı Ŗu‘ayb eyitdi ey ķavm taķķķ ben size yitiŗdūrdūm Tańrı Te‘ālānuń risāletini daķı ben ŗğūt virdūm size

³⁰ "daķı ŗunlar kim senūńle īmān getūrenleri ya dōnūńūz bizūm dīnimize Ŗu‘ayb eyitdi ya biz dīnimizden Tańrı Te‘ālā sevdūğūmūze taķķķ biz iftirā eylemiŗ oluruz" bu kısım derkenarda yer almaktadır.

pes niçün kayıruram kâfirler kavmini [94] dağı biz göndermedük bir şehirde bir peygamberleri illâ biz dutduk ol şehir ehlini zahmetlerle ve ziyânla ola kim tevbe idüp Tañrı Te‘âlâya tazarru‘ eyleyeler [95] andan soñra biz tebdîl iderüz zahmet yirine eylük çok olduğda dağı eyitdiler tahkîk yapışdı bizüm atalarımıza ziyânlar

[159a]

dağı zahmetler biz dutduk anları añsuzın dağı anlar gâfiller iken [96] dağı eger şehirler halkı îmân getürselerdi dağı korksalar di Tañrı Te‘âlâdan biz açarduk anlara bereket kapusın gökden dağı yirden lîkin yalanladılar peygamberi pes biz helâk eyledük kazandukları günâhları sebebinden [97] ya emîn mi oldı şehir halkı anlara gelmekden bizüm ‘azâbımız gice ile dağı anlar uyur iken [98] ya emîn mi oldı şehir halkı anlara gelmekden bizüm ‘azâbımız kuşlık vaktinde dağı oynar iken [99] ya emîn mi olduñuz Tañrı Te‘âlânıñ mekrinden pes emîn olmaz mü‘minler Tañrı Te‘âlânıñ mekrinden illâ ol kavm emîn olur âhîretde ziyânkârlardur [100] ya beyân olmadı mı şunlar kim mîrâs kıldılar yiri ehillerinden soñra eger dileseydük irişdürürdük anlara günâhları cezâsını dağı mühr urduk

[159b]

yüreklerine pes anlar i‘tibâr idüp işitmezler [101] ol şehirlerden ki haber virdük saña yâ Muhammed anlarıñ hikâyetlerinden dağı tahkîk geldi anlara peygamberleri mu‘cizâtlarıyla pes îmân getürmediler nebî geldükde yalanlamışlar idi nebîleri gelmedin anuñ gibi mühr ider Tañrı Te‘âlâ ol kâfirlerün yürekleri üzerine [102] dağı biz bulmaduk çoğın ‘ahdine vefâ eyler dağı biz bulduk çoğın anlarıñ fışk idiciler [103] andan soñra biz gönderdük peygamberlerden soñra Mûsâyı bizüm âyetlerimiz ile Fir‘avna dağı Fir‘avnuñ ulularına pes kâfir oldılar bizüm âyetlerimize pes nazar eyle yâ Muhammed nice oldı âhîri müfsidlerün [104] dağı Mûsâ eyitdi ey Fir‘avn tahkîk ben hakq peygamberem ‘âlemlerün Tañrısından [105] gerçek ile yalan söylemez[em] Tañrı Te‘âlâ hakqında illâ gerçekle söylerem tahkîk size geldüm

[160a]

mu‘cizâtla sizi yaradan Çalabuñuzdan pes gönder benümle Benî İsrâ‘îl kavmini [106] Fir‘avn eyitdi eger sen geldün iseñ mu‘cizâtla pes ol mu‘cizâtları getür eger gerçek iseñ [107] Mûsâ bıraktı ‘aşâsını pes ol ‘aşâ bir ulu yılan oldı [108] dağı çıkardı elini cibinden pes ol ak nûrlu çıkdı nazar idicilere [109] uluları eyitdi Fir‘avn kavminden tahkîk işbu Mûsâ katı câzûlık öğrenmişdür [110] Mûsâ diler sizi çıkarmak vilâyetünüzden pes ne buyurursız [111] uluları eyitdiler mühlet virsün Mûsâ ile Harûna [112] dağı gönder şehirlere diricileri saña getüreler câzûlık [113] dağı geldi câzûlar eyitdiler ey Fir‘avn ya bize ücret virür misin eger biz gâlib

olursavuz Mūsāya [114] Fir‘avn eyitdi evet virürem daḥı siz benüm atumda muarreblerden olursız

[160b]

[115] cāzūlar eyitdiler ey Mūsā ya evvel sen mi bırağursun ‘aşāyı yoḥsa biz mi bırağalum [116] Mūsā eyitdi evvel siz bırağußuz vaḳtā kim bırağdılar cāzūlar iplerini gösterdiler ḥalka cāzūlıklarını daḥı orḳu düşürdiler ḥalkuß yüreklerine daḥı ulu siḥr eylediler [117] daḥı biz vaḥy eyledük Mūsāya bıraḳ senuß ‘aşāñı vaḳtā kim bırağdı ‘aşāyı Mūsā yutdı cāzūlaruß siḥrlerin ma‘lūm oldu bāṭıl işleri [118] pes zāḥir oldu ḥaḳḳ daḥı bāṭıl işledükleri cāzūlıqları [119] pes yeñildiler ol vaḳtde daḥı döndiler şehirlerine zelillik ile [120] daḥı düşdi cāzūlar yüzlerini secde ider gibi [121] cāzūlar eyitdiler biz imān getürdük ‘ālemleri yaradan Tañrıya [122] daḥı Mūsāyı daḥı Hārūnı yaradana [123] Fir‘avn eyitdi ya imān mı getürdüñüz Tañrı Te‘ālāya ben size izin virmezden evvel taḥḳıḳ bu nesne ḥileñüzdür Mūsā tanışuḳ ile ḥile eyledüñüz va‘de yirine ıkmazdan öñdin ıḳarsız

[161a]

Mısrđan Mısr ehlüni sākin olmağcün şehirde pes göresiz anlara ne işlerem [124] kesdürürem ellerüñüzi daḥı ayaklarıñuzı ḥilāfuñuzdan andan soñra boğazuñuzdan aşduram cümleñüzi [125] cāzūlar eyitdiler taḥḳıḳ biz alabımız ḥazretine dönerüz [126] daḥı bizden intıḳām idesün illā biz imān getürdüğümüz için Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerine vaḳtā kim geldi alabımız āyetleri fāriğ olduḳ bāṭıl işlerden bize şabr vir daḥı rūḥlarımızı al İslām dñni üzere [127] daḥı eyitdi uluları Fir‘avn avminden Fir‘avna ya or mısın Mūsāyı daḥı avmini fesād eylemek için yirde daḥı avmü için Mūsānuñ ‘ibādetini Fir‘avn eyitdi deplerüz anlaruß oğlanlarını daḥı diri oruz dişilerini daḥı biz anlara ahr idiciyüz [128] Mūsā eyitdi ey avmüm sığınußuz Tañrı Te‘ālāya daḥı şabr eyleñüz taḥḳıḳ bu yirler Tañrı Te‘ālānuñdur mīrāş virür yirleri

[161b]

kime dilese ullarından daḥı ıyāmetde nusreti orḳucılar içündür [129] Benī İsrā‘il eyitdiler bizi incütdi kāfirler bundan evvel sen bize gelmezden daḥı bize geldükden soñra Mūsā eyitdi ola ki sizi yaradan Tañrı Te‘ālā helāk eyleye düşmānlarıñuzı daḥı sizi ḥalīfe yiryüzinde pes naḫar eyle yā Muḥammed niḫe işlerler [130] daḥı taḥḳıḳ biz dutduḳ Fir‘avn avmini aḥṭlıḳ ile daḥı [eksük] olmaḳ ile yimişleri ola kim öğüt alalar [131] vaḳtā kim gelse anlara eylük ya‘nī ucuzlıḳ iderlerdi bizüm içündür bu müstaḥaḳız buña daḥı eger yitişse anlara aḥṭlıḳ kñ dutarlardı Mūsāya Fir‘avn uluları daḥı Mūsā ile olanlara bilmiş olußuz yaramazlıqları Tañrı Te‘ālā atında yazılmış daḥı lıkin çoğı anlaruß bilmezler Tañrı Te‘ālādan idüğine [132] daḥı

eyitdiler Mūsāya her ne āyetle gelseñ bize Tañrı āyetlerinden sihr itmek-içün bize ol āyetler-ile pes degülüz biz

[162a]

saña imān getüriciler [133] pes biz gönderdük anlara tūfānı dañı çekürgeyi dañı bitleri dañı kurbāğaları dañı kanı bellü mu‘cizātlar ile ayırmağ içün hağdan bātılı pes ululandılar dañı yaramaz kavm oldılar [134] vaqtā kim düşdi anlara ‘azāb eydürlerdi ey Mūsā du‘ā eyle bizüm içün Çalabuña saña virdi nübüvveti senüñ du‘āñı kabül eyler eger götürüle bizden ‘azāb getirürüz saña dañı gönderürüz senüñle Benī İsrā’ıl kavmini [135] vaqtā kim biz götürdük anlardan ‘azābı bir zamāna degin ‘ahdlerini bozdılar [136] pes biz intikām aldük anlardan pes biz ğarğ eyledük anları deñizde yalanladukları içün bizüm āyetlerümüzi dañı anlar ğarğ olınmağdan ğāfiller iken [137] dañı biz mīrās eyledük

[162b]

ol kavme ki za‘īf oldukları hālde maşırık yirlerini dañı mağrib yirlerini eyle yirler ki biz bereket virdük dañı tamām eyledi Tañrı Te‘ālā güzel va‘desini Benī İsrā’ıl kavmine şabrı sebebiyle dañı biz ħarāb eyledük Fir‘avn işledüğü köşklerini dañı kavm işletdüğü dañı işledükleri bostānları [138] dañı geçürdük Benī İsrā’ıl kavmini deñizden uğradılar bir kavme muķīm olmuşlardı şanemleri ‘ibādetine anlar eyitdiler ey Mūsā şol eyle bize ma‘būd idinelüm anlar ma‘būd idindikleri gibi Mūsā eyitdi taħķīķ siz bir kavmsiz katı cāhillerden [139] taħķīķ bunlar ādem helāk idicidür degüldür bunlar ma‘būd dañı bātıl idi işledükleri [140] Mūsā eyitdi Tañrı Te‘ālādan ğayrı isteyeyin mi tañrı dañı ol Tañrı Te‘ālā efzal kıldı sizi ‘ālemlere

[163a]

[141] dañı zıkr eyleñ ol vaqt kim kırtardük Fir‘avn kavminden size iderlerdi yavuz ‘azāb deplerlerdi oğlanlarıñuzı dañı diri qorlardı dişilerüñüzı dañı anuñ gibi cezālar var iken Çalabuñuzdan ulu miñnetler [142] dañı biz va‘de eyledük Mūsāya otuz gice dañı biz tam otuz giceyi on gün ile pes tam oldu mīķāt Tañrı Te‘ālānuñ kırk gice dañı Mūsā eyitdi kandaşı Hārūna benüm yirüme ħalīfe ol benüm kavmüm içinde dañı işlāh eyle kavmi yaramazlıklardan müfsidler yolına [uyma] [143] vaqtā kim geldi Mūsā bizüm mīķātumuza dañı söyledi vāsıtasuz Tañrı Te‘ālā ile Mūsā eyitdi yā Rabb göster baña seni göreyin Tañrı Te‘ālā eyitdi sen beni göremezsın līkin yā Mūsā nazar eyle qarşuda tağa eger ol tağ duracağ olursa yirinde pes sen de beni göresin vaqtā kim tecellī eyledi Tañrı Te‘ālā qarşudağı tağa

[163b]

tağ pāre pāre oldu dañı Mūsā[nuñ] ‘aķl[ı] gitdi vaqtā kim Mūsā tāķat buldı Mūsā eyitdi sen münezzehsün görülmekden ben tevbe eyledüm saña su‘āl eylemekden dañı ben evvel olan imān

getürenlerdenem [144] Tañrı Te‘ālā eyitdi ey Mūsā taḥḳīk ben seni iḥtiyār eyledüm ḥalk üzerene benüm risāletümle daḥı kelāmumla pes dut saña virdüğümü tut al daḥı ol şükr idicilerden [145] daḥı biz yazduḳ Mūsāya levḥ içinde her nesneden naşīhat daḥı beyān eylemek her nesne için pes dut al levḥleri kuvvet ile daḥı buyur ḳavmüne dutsunlar ḥükümlerün güzelini gösterecegüm size fāsıḳların evlerini [146] dönderürem fehmini benüm āyetlerümün şunlardan kim büyüklendiler yiryüzinde ḥaksuz yire daḥı eger görseler her āyetlerümü īmān getürmezler ol āyetlerüme daḥı eger görseler toḡru yolımı idinmezlerdi toḡru yolu

[164a]

daḥı eger görselerdi yaramazlık yolını anı dutunurlardı toḡru yol anuñ gibi taḥḳīk anlar yalanladuḳları-içün bizüm āyetlerümüzi daḥı anlar ḡāfiller iken [147] daḥı şunlar kim yalanladılar bizüm āyetlerümüzi daḥı ḳıyāmeti görmegini bātıl oldu anların ‘amelleri görmezler cezālarını illā işledükleri günāhlar cezālarını gördiler [148] daḥı idindi ma‘būd Mūsānuñ ḳavmi mīḳāta varduḳdan soñra altun gümüşlerden buzaḡu şüretinde ol şüretten āvāz[1] çıkardı ya görmezler mi ki ol buzaḡu söylemezdi daḥı anlar göstermezdi toḡru yol ol buzaḡuyı ma‘būd idindiler zulm itdüler kendülerine [149] daḥı vaḳtā kim buzaḡu ma‘būdılıḳdan düşdi nedāmet eyleyüp ellerin dişlediler daḥı gördiler kendülerini azḡunlık içinde eyitdiler eger bize rahmet eylemezse Çalabımız daḥı baḡışlamazsa bizüm günāhlarımız biz oluruz dünyā ve āḥiret ziyānlulardan [150] daḥı vaḳtā kim döndi Mūsā ḳavmine

[164b]

ḳaḳımaḡıla ḳayḡu ıla Mūsā eyitdi ne ḳatı yaramaz işledüñüz ben gitdügümden soñra ya ta‘cīl mi itdüñüz Tañrı Te‘ālānuñ buyruḡını daḥı bıraḳdı Mūsā yire elindeki levḥalarını daḥı dutdı ḳandaşı Hārūnuñ başını çekdi kendüye Hārūn eyitdi ey anam oḡlı taḥḳīk ḳavm beni za‘īf gördiler daḥı yaḳīn oldu ki beni depleyeler pes baña güldürme benüm düşmānlarımı daḥı beni şayma zālīm ḳavmler ile [151] Mūsā eyitdi yā Rabb beni yarlıḡa daḥı kandaşum Hārūnı yarlıḡa daḥı givirivir biz senün rahmetünle daḥı sensün esirgeyciler esirgeycisi [152] taḥḳīk anlar kim buzaḡuyı ma‘būd idindiler irişecekdür ḡaḫabına Tañrı Te‘ālānuñ daḥı zelīllik durur dünyā dirliğinde daḥı anuñ gibi cezā virürüz yalan söyleyenlere [153] daḥı şunlar kim yaramaz ‘amel işlediler andan soñra tevbe eylediler yaramaz ‘amelden soñra daḥı īmān getürdiler taḥḳīk Tañrı Te‘ālā

[165a]

tevbeden soñra günāhlar baḡışlayıcıdur rahmet idicidir mü‘min ḳullarına [154] vaḳtā kim sākin oldu Mūsādan ḡaḫab aldı elüne levḥaları daḥı levḥalarda hidāyet vardur daḥı rahmet vardur şunlar için kim Tañrı Te‘ālādan ḳorḳarlardı [155] daḥı iḥtiyār eyledi Mūsā ḳavminden yitmiş

kişi aralarından bizüm mīkātumuz içün vaqtā kim dutduḡ anları şā'ika ile Mūsā eyitdi yā Rabb eger dileseydüñ helāk iderdüñ anları bunlar evvel daḡı beni helāk eylerdüñ ya helāk ider misin bizi işledükleriyle bizüm 'ağılsuzlarımızdan bu fitne bizden degüldür illā senüñ fitneñdür azdurursın o fitneyle kimi dileseñ daḡı toḡru yol virürsin kime dileseñ bizüm hocamuzsın sen pes bağışla bizüm yazuḡlarımızı daḡı raḡmet eyle bize daḡı sensin yigreg günāhlar 'afv eylemekde [156] daḡı bize yaz işbu dünyāda eylükler daḡı āḡiretde eylükler taḡḡik biz saña döndük Tañrı eyitdi

[165b]

benüm azābı yitişdürürem kime dilesem daḡı benüm raḡmetüm ḡaplamışdur cemi' nesneleri pes yazdum raḡmetümi ol kişilere kim benden ḡorḡarlar virürler mallarınun zekātunı daḡı şunlar içün kim benüm āyetlerüme inananurlar [157] şunlar kim tābi' olurlar peygambere eyle peygamber ki yazu oḡumaz bulurlar adını şıfatını yazılmış anların ḡatında Tevrīt kitābında ve İncilde buyurur anlara eyü nesneler ile daḡı yığlandurur anları yaramaz işlerden daḡı ḡelāl bildürür anlara pāk nesnelerün daḡı ḡarāmın bildürür anlara murdār nesnelerin daḡı yeynildür anlardan ağır buyruḡları daḡı ol ḡaydları kim üstlerinde vardur pes şunlar kim imān getürdiler benüm buyruḡlaruma daḡı ḡürmet eylediler daḡı uydılar ol nūra ki indi anuñla anlardur dünyāda ve āḡiretde azābdan felāḡ bulup murāda yitişmişler

[166a]

[158] eyit yā Muḡammed ey ādem oḡlanları taḡḡik ben resülem Tañrı Te'ālānıñ sizün cümleñüz ile Tañrının resüliyem ki anuñdur pādişāḡlığı göklerin daḡı yerlerin yokdur Tañrıdan ḡayrı illā Tañrı Te'ālā vardur dirildür daḡı öldürür imān getürirsiz Tañrı Te'ālāya daḡı cemi' yaradılmışları imān getürün Tañrı Te'ālāya daḡı resülüne ol resüli oḡumaz yazmaz imān getürürsiz Tañrı Te'ālāya daḡı kelimelerine daḡı uyuñuz o peygambere ola kim hidāyet bulasız [159] daḡı Mūsānıñ ḡavminden bir ümmet hidāyet buldılar ḡaḡḡıla daḡı ol hidāyet ile 'adl eylediler [160] daḡı biz anları on iki bölük eyledük ḡabīle ḡabīle ile her ümmetden daḡı biz vaḡy eyledük Mūsāya vaqtā kim şu istediler ḡavmi Mūsādan ur yā Mūsā aşāñ ile taşı pes ḡıḡsun o taşdan on iki aḡar bıñar taḡḡik bildi her ümmetler iḡecek bıñarlarını daḡı biz gölge anlara buludlar ile

[166b]

daḡı biz indürdük anlara daḡı selvā ya'nī bildircin etini yiñüz pāklarından virdüḡümüz rızḡları zılm eylemediler līkin kendülerine zılm eylediler [161] vaqtā kim dinildi anlara sākin oluñuz bu Ḳuds ıḡlīminde daḡı yiñüz Ḳuds ıḡlīminde diledüḡüñüzden daḡı eydüñüz daḡı girüñüz ḡapudan secde idüben bağışlaruz günāhlarınuzı ziyāde iderüz biz eylüklerümüzi [162] pes

tebdîl eyledi şunlar kim zâlimler anlardan sözlerini ol ğayrı idi dinildi anlara pes biz gönderdük anlara yaramaz ‘azâb gökden zulm itdükleri sebebiyle [163] dahı şor anlara ol şehri ehlinden ki oldılar idi deñize yakîn yirde vaqtâ kim ta‘addî eylediler haddu’llahdan sebt güninde av avladılar kaçan kim gelürlerdi anlara balıklar sebt günlerinde

[167a]

yügrişüp dahı sebt günü olmayacak gelmezlerdi anuñ gibi olmak şınamak içün fâşıklar olduğu sebebiyle [164] vaqtâ kim eyitdi bir tã’ife anlardan niçün ögüt viresiz bir kavme ki Tañrı Te‘âlâ anları helâk eyler ya ‘azâb eyler anlara katı azâb itmekle eyitdiler ‘özür itmegiçün Çalabuñuz hâzretine ola kim anlar Tañrıdan şakınalar [165] vaqtâ kim unutdılar naşîhat olanı ol kavm biz kırtarduk şunları kim yıglanurlardı yaramazlıklardan dahı biz helâk eyledük zulm idenleri katı yavuz ‘azâb ile fıskları sebebiyle [166] vaqtâ kim ululandılar nehy olan nesnelerden anda biz indürdük anlara oluñuz maymûnlar ırak oluñuz Tañrı rahmetinden [167] vaqtâ kim bildürdi Tañrı Te‘âlâ musallaḥ eyleyiciyken anlara kıyâmet günine degin bir kimesnelere ki yaramaz ‘azâb eyleye

[167b]

taḥkîk senüñ Çalabuñ tiz ‘azâb eyler yaramaz kişilere dahı Tañrı Te‘âlâ yazuklar bağışlayıcı rahmet idicidir [168] dahı biz ayırduk anları yiryüzinde bir ümmet eyledük anlardan sâlih oldılar dahı anlardan niçelerini kâfirler ve fâşıklar eyledük anuñ gibi olmak dahı biz şınaduk anları ni‘metleriyle dahı yaramazlıklarıyla ola kim ḥayr işe döneler [169] pes geldi bir tã’ife anlardan soñra ol tã’ife mîrâs itdiler kitâb alurlardı dünyâ metâ’larını bu ednâ rüşveti dahı eydürlerdi ‘afv olacaktı bizüm günahımız dahı eger gelse anlara anuñ gibi metâ’lar alurlar ol metâ’ı ya alınmadı mı anlara mîsâk kitâbında ki söylemeyeler Tañrı Te‘âlâ hakkında bâtil illâ gerçek söyleyeler dahı okudılar kitâb içinde olanı dahı âhiret evi yigregdür Tañrı Te‘âlâdan korkanlara ya niçün fehmi eylemezler [170] dahı şunlar kim yapışdılar kitâbla dahı turgurdılar namâzı taḥkîk biz

[168a]

yitürmezüz nefislerini ıslâḥ eyleyenlerüñ ecrini [171] vaqtâ kim kıoparduk tağ üstlerinden şanasın ki ol tağ bir bulud idi dahı bildiler ol tağ düşecekdür üstlerine dutuñuz size virdügümüz kitâbı cidd ü cehd ile dahı añuñuz kitâb içinde olanı ola kim siz müttakilerden olasız [172] dahı vaqtâ kim aldı Tañrı Te‘âlâ âdem oğlanlarınıñ bellerinden zürriyyetlerini dahı ṭanuk eyledi kendülerine ben degül miyem Çalabuñuz eyitdiler biz ṭanuklık virürüz sen Çalabımızsun ya dimeyeler kıyâmet güninde taḥkîk biz işbu nesneden ğâfiller idük [173] ya dimeyeler şirk getürmedük illâ bizüm atalarımız bizden evvel şirk getürdiler dahı biz anlarıñ zürriyyetleri

idük anlardan sonra ya bizi helāk mı idersin bātil işledükleri ile [174] daḥı anuñ gibi beyān eylerüz āyetleri ola kim anlar yaramazlıklardan dön[e]ler eylüge

[168b]

[175] daḥı oḳu yā Muḥammed anlara şuncaleyin ḥaberdan ki biz viribdük idi bizüm āyetlerümüzü pes bıraḳdılar bizüm ayetlerümüz pes şeytāna uydılar pes oldılar azḡunlardan [176] daḥı eger biz dileseydük yüce eylerdük anuñ menzilini līkin dünyāya meyl eyledi daḥı uydı nefsine pes anuñ meşeli kelb meşeli gibidür eger yüklenseñ kelbi şorulur dilin çıkarur ya anı ḳosañ şorulur anuñ gibi ol ḳavm meşelidür ki yalanladılar bizüm āyetlerümüzü pes ḳışşalarını ḥaber vir anlara ola kim fikr eyleyeler [177] ne yaramaz meşel vardır ol ḳavmūñ ki yalanladılar bizüm āyetlerimizi daḥı kendülerine zūlm eylediler [178] kime ki hidāyet virse Tañrı Te‘ālā pes ol kimesne toḡru yol üstinedür daḥı kimi ki azdursa Tañrı Te‘ālā pes anlardır āḥiretde ziyān idenler nefslerine [179] daḥı taḥḳīḳ biz yaratduḡ cehennem içün çok kişileri cinnīlerden

[169a]

daḥı ādemīlerden anlarıñ yürekleri eyüyi yavuzı fehmi eylemezler eyü yavuzı daḥı vardır anlarıñ gözleri ammā görmezler o gözleriyle daḥı vardır anlarıñ ḳulaḳları ammā işitmezler ḳulaḳlarıyla anlar ḥayvānlar gibidür belki anlar azḡundur ḥayvānlardan beterdür anlardır ḡāfiller [180] Tañrı Te‘ālānuñ vardır güzel adları vardır du‘ā iderler o güzel adlarıyla daḥı ḳoñuz ol kişilerle ilḥād iderler ya‘nī ‘udül iderler Tañrı Te‘ālānuñ adlarında cezālarını görseler gerek işledükleri günāḥlarından [181] daḥı ol kimesnelerden kim vardır bir ümmet hidāyet iderdi ḥaḳḳıla daḥı hidāyet ile ‘adl iderler [182] daḥı şunlar kim yalanladılar bizüm āyetlerimizi azın azın anları helāk eylerüz bilmedükleri yirlerden [183] daḥı mühlet virürem anlara taḥḳīḳ benüm mekrüm muḥkemdür [184] ya niçün fikr eylemezler yoḳdur yoldaşlarıñ delülüḡi ki Muḥammeddür illā o Muḥammed delü degüldür līkin cehennem ‘azābına ḳorḳudıcı āşikāre idicidür cenneti

[169b]

[185] yā niçün görmezler gökler mülkinde daḥı yirler mülkinde daḥı yaratduḡını Tañrı Te‘ālā bir nesneden daḥı eger yakīn olmuş ola anlarıñ ecelleri pes ḳaḡı söze Ḳur‘āndan sonra inanurlar [186] kimi ki azdursa Tañrı Te‘ālā pes yoḳdur aña hidāyet idici daḥı ḳo anları yā Muḥammed azḡunlık içinde ḥayrān olsunlar [187] su‘āl iderler saña yā Muḥammed ḳıyāmet gününden ḳıyāmet günü kaçan gelür eyit yā Muḥammed ḳıyāmet güninüñ ‘ilmi Tañrı Te‘ālā ḳatındadır āşikāre eylemez ḳıyāmeti illā vaḳtinde āşikāre eyler illā ḳıyāmet günü aḡırdur oldu gökler ehline daḥı yirler ehline gelmez size ḳıyāmet günü illā aḡsuzın gelür su‘āl iderler yā

Muhammed sen kıyāmetün haḳḳātını bilür gibi ol anlardan eyit yā Muhammed taḥḳḳ kıyāmet gününün ‘ilmi benüm ḳatında degüldür Tañrı Te‘ālā ḳatındadır līkin çok kişiler ādem oğlanlarından bilmezler [188] eyit yā Muhammed mālīk degülem nefsum için

[170a]

aşşı eylemege daḥı ziyān eylemege illā diledüğünü Tañrı Te‘ālā daḥı eger ben olsaydum ḡayb bilici irişmiş olurum çok ḥayrlara daḥı baña hīç yitişmezdi muşībet ben degülem ḡayb bilici illā cehennemden ḳorḳudıcıyam daḥı muştulayıcıyam cenneti bir ḳavme ki sözüme inanurlar [189] ol Tañrı Te‘ālā yaratdı sizi bir nefsdan ki Ādemdür daḥı yaratdı o Ādemden ‘avratını ki Ḥavvādur sākin olmaḡ-ichün o Ḥavvayla vaḳtā kim cimā‘ eyledi Ḥavvāya yüklü oldı ḥafīf yüklü olmaḡıla pes geldi gitdi o yükle vaḳtā kim ağır geldi du‘ā eylediler Tañrı Te‘ālāya Ādem ile Ḥavvā eger bize virseñ şālīḥ oḡul biz olavuz saña şükr idicilerden [190] vaḳtā kim virdük Ādem ile Ḥavvāya şālīḥ oḡul kıldılar anuñ zürriyyetleri baña şerīkler virdüğümüz için anlara oḡul pes Tañrı Te‘ālā münezzehdür şirk getürdüklerinden [191] ya şirk mi getürürler yaratduḡı hīç nesne daḥı anlar yaradılmışlardandır [192] daḥı güçleri yitmez anlaruñ yardım eylemege

[170b]

daḥı degüldür kendülerine yardım idici [193] eger kıḡırsañ anları toḡru yola uymazlar berāberdür size anları da‘vet eylemek ya siz epsem olmak [194] taḥḳḳ anlar ki ṭapasız Tañrı Te‘ālādan ḡayrıya ḳullar gibi pes kıḡıruñuz anları cevāb virirler size eger gerçec olsañuz [195] ya var mıdur anlaruñ ayakları yürüyeler o ayaklarıyla ya var mıdur anlaruñ elleri ki dutalar o eller ile ya var mıdur anlaruñ gözleri göreler ol gözleriyle yā var mıdur anlaruñ ḳulaḳları işideler o ḳulaḳlarıyla eyit yā Muhammed isteñüz benüm ‘adāvetümi şerīklerüñüzü andan soñra baña mekr eyleñüz hīç maşlaḥat virmeñüz elüñüzden geldüḡi ḳadar [196] taḥḳḳ benüm dōstum Tañrı Te‘ālādur eyle Allāḥ ki indürdi Ḳur‘ānı daḥı ol Allāḥ yardımcıdur şālīḥ ḳullarına [197] daḥı şunlar ki ṭaparlar Tañrı Te‘ālādan ḡayrıya güçleri yitmez ki size yardım eylemege daḥı degüldür kendülerine yardım idiciler

[171a]

[198] daḥı eger kıḡırsañ anları toḡru yola işitmezler daḥı görürsiz baḳarlar saña yā Muhammed daḥı anlaruñ gözleri sizi görmezler [199] dut yā Muhammed ‘afv itmegi daḥı buyur eyü işleri daḥı yüz çevir cāhillerden [200] daḥı saña yitişse şeytāndan vesvese pes tevekkül ol Tañrı Te‘ālāya taḥḳḳ Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür [201] taḥḳḳ şunlar kim Tañrıdan ḳorḳarlar ḳaçan bir ḥayāl yitişse bir t̄ayīfeye şeytāndan zıkr iderler Tañrı Te‘ālāyı pes anlar ḳaçan ḥaṭāyı görseler ihtirāz iderler [202] daḥı ḳarındaşlarını çekerler şeytānlar azḡunlīga andan soñra taḳşir itmezler [203] vaḳtā kim getüremeseñ bir āyet eydürler niçün kendüñden söylemedüñ eyit yā

Muhammed tahkîk ben uymazam illâ baña vahy olana uyaram beni yaradan Çalabumdan bu
Kur'an size öğütdür Çalabuñuzdan dañı togru yoldur dañı rahmet idicidür bir kavme ki imân
getürürler [204] vaqtâ kim

[171b]

Kur'an okunsa pes diñleñüz o Kur'anı dañı epsem oluñuz ola kim rahmet olası [205] dañı zıkr
eyle yâ Muhammed seni yaradan Çalabuñı senüñ nefsuñde meskenetle dañı korku ile dañı bir
kelâm söyle ki katı aşikâre olmaya sözden şabâhlarda dañı ahşamlarda sen olma gâfillerden
[206] tahkîk şunlar kim seni yaradan Çalabuñ katındadır melâyiklerden büyüklenmediler Tañrı
Te'alânuñ kullugından dañı tesbîh iderler dañı secde iderler

Sûretü'l-Enfâl

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] su'al iderler saña yâ Muhammed ğanîmet mālından eyit yâ Muhammed ğanîmet māl[1] Tañrı
Te'alâyadur dañı peygamberedür pes korkuñuz Tañrıdan dañı ıslâh eyleñüz çekişenleri
mâbeynünüzde dañı mu'ti' oluñuz Tañrı Te'alâya dañı peygamberine eger mü'min iseñüz [2]
degüldür

[172a]

mü'min illâ şunlar mü'minlerdür vaqtâ kim añulsa Tañrı Te'alâ korkar yürekleri vaqtâ kim
okunsa anlara Tañrı Te'alânuñ âyetleri ziyâde olur imânları dañı Tañrı Te'alâyâ sığınurlar [3]
şunlar ki durğururlar namâzı dañı virdüğümüz rızıklardan şadağa iderler [4] anlardur mü'minler
gerçekden anlar için dereceler vardır Çalabları katında dañı yarlığanmak vardır cömerd
Çalabları katından [5] çıkardığı gibi senüñ Çalabuñ evüñden gerçeklikle dañı bir bölük
mü'minlerden kerâhet için [6] çekişürler senüñ ile haq avucında bellü olduğdan sonra şanasın
sevinürlerdi ölüme dañı anlar bakarken [7] dañı kaçan va'de eyledi Tañrı Te'alâ birisini iki
tâ'ifeden yardım itmek için size dañı muhabbet idersiz

[172b]

şevketi olmayana sizün için olur dañı diler Tañrı Te'alâ haqqı sâbit eyleye Tañrı Te'alânuñ
kelimeleriyle dañı kese ardlarını kâfirlerün [8] haqqı sâbit eylemek için dañı bâtlı bâtlı
eylemek-içün dañı kerîh görmek için yaramaz kişileri [9] vaqtâ kim meded isteseñüz
Çalabuñuzdan pes kabûl eyledi du'ânuzı yardım eyledi biñ ferişte ile melâyiklerden birbir[i]
ardınca [10] dañı kılmadı anı Tañrı Te'alâ illâ beşâret için dañı emîn olmak için yüreklerünüz
dañı yardım yokdur illâ yardım vardır Tañrı Te'alâdan tahkîk Tañrı Te'alâ hürmetlüdür
hikmetler issidür [11] vaqtâ kim sizi kapladı uyhu emînlik korkusunda uyhu olmaz dañı indürdi

size gökden şular arıtmak için o şu ile dağı gidermek için sizden vesvesesini şeytānuñ dağı bağlatmağ-ıçün yüreklerini berkitmek-ıçün

[173a]

anuñla ayaklarını vaqtā kim vahy eyledi Tañrı Te‘ālā ferishtelerine tahkik ben sizünleyem [12] berkidüñüz imān getürenleri bırağuram yüreklerine kāfirlerün qorhuy[1] pes uruñuz boyunların dağı uruñuz anlaruñ cemi‘ oğlanlarını [13] anuñ gibi olmak kāfirlere düşmānlık itdükler-ıçün Tañrıya dağı peygamberine dağı kim düşmānlık eylese Tañrı Te‘ālāya dağı peygamberine tahkik Tañrı Te‘ālā katı ‘azābludur kāfirlere [14] anuñ gibi olmak daddurmak-ıçün kāfirlere cehennem ‘azābını [15] ey imān getürenler vaqtā kim bulsañuz çoklık kāfiri cem‘ olmuşlar pes döndermeñüz anlara arqalaruñuzı [16] dağı kim ki arqa dönderse cenkde lıkin arqa dönderse şavaş için yāhūd müselmānlar cemā‘atına varsa yazuk yokdur tahkik müsteħak olur ğazabına

[173b]

Tañrı Te‘ālānuñ dağı anuñ varacak yiri cehennemdür dağı ne katı yaramaz varacak yirdür ol cehennem [17] pes depleme[dü]ñüz kuvvetüñüz ile anları lıkin Tañrı Te‘ālā depledi anları dağı yā Muhammed sen atmaduñ okı atduğıñ vaqtinde lıkin Tañrı Te‘ālā atdı okı şınamağ-ıçün mü‘minleri oku ile şınamağıñ güzeliyle tahkik işidicidür her nesneyi bilicidür [18] anuñ gibi olmak dağı tahkik Tañrı Te‘ālā za‘ıf idicidür kāfirlerün mekrini [19] eger feth eyleseñüz tahkik size geldi feth idici eger yığlansañuz pes ol yigregdür sizün için eger dönerseñüz nebıyle şavaş eylemege biz dağı dönerüz yardım itmege ıssı eylemez size cemā‘atüñüz bir nesnede eger çoklıkda olsa tahkik Tañrı Te‘ālā mü‘minlerledür [20] ey imān getürenler muṭı‘ oluñuz Tañrı Te‘ālāya dağı resülüne dağı yüz döndermeñüz peygamber dağı işidürken peygamberden Tañrı āyetlerine

[174a]

[21] dağı olmañuz ol kişiler gibi eyitdiler biz işitdük dağı anlar işitmezler Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerini [22] tahkik yaramaz tavarlar Tañrı Te‘ālā katında dilsüzlerdür ol tavarlaruñ ‘ağılları yokdur fehm eylemezler [23] eger bilselerdi Tañrı Te‘ālānuñ anlarda olan yigregini işidürlerdi anlar dağı eger işiddürse anlara āyetlerini yüz dönderüp dağı anlar i‘rāz iderlerdi [24] ey imān getürenler icāb eyleñüz Tañrı Te‘ālāya dağı peygamberine kaçan da‘vet eylese diriltmek-ıçün dağı bilüñüz tahkik Tañrı Te‘ālā dönderür kişi ile yüregi mābeyninde dağı tāhkik Tañrı Te‘ālāyadur dirileceğıñüz [25] dağı şıgınuñuz bir fitneden ki muşibet olmasun şunlara kim zulm eylediler sizden ancak dağı bilüñüz tahkik Tañrı Te‘ālā katı ‘azāb idicidür yaramaz kişilere [26] dağı zıkr eyleñüz ol vaqt kim siz az iken

[174b]

za‘îf idüñüz yiryüzinde korkardunuz sizi kapmağdan nâslar pes sizi yirlendürdük dağı kuvvetlendürdük yardım itmekle dağı rızķ virdük size pāk ni‘metlerden ola kim şükr idesiz [27] ey îmān getürenler hāyin olmañuz Tañrı Te‘ālāya dağı peygamberine dağı hıyānet itmeñüz emānetüñüze dağı siz hāyin olanların cezāsın bilürken [28] dağı bilüñüz taḥķķ māllarüñüz dağı oğlanlarüñüz size fitnedür dağı Tañrı Te‘ālā katında ulu ecrler vardur mü‘min kullarına [29] ey îmān getürenler eger korksañuz Tañrı Te‘ālādan kılurdu sizi hidāyet üstine dağı giderür sizden günāhlarüñüzü dağı yarlığar sizi dağı Tañrı Te‘ālānuñ fażl u keremi uludur [30] vaķtā kim seni mekr eyledi şunlar kim kāfir oldılar danışık itdiler seni ḥabs eylemek içün ya seni deplemek içün ya seni çıkarmak içün Mekke şehrinden

[175a]

dağı seni mekr eylediler dağı Tañrı Te‘ālā kāfirleri eyledi dağı Tañrı Te‘ālā yigregdür mekr idicilerün mekrinden [31] vaķtā kim okunsa anlara bizüm āyetlerimiz eydürlerdi taḥķķ biz işitdük eger dilesevüz biz eydürüz işbu mişālî bu degüldür Qur‘ān illā taşnīfleridür evvelki ümmetlerün [32] vaķtā kim kāfirler eyitdiler ey Çalabımız eger bu Qur‘ān ḥaķķ olsa senün kaṭuñdan pes yağdur bizüm üzerümüze daşlar gökden ya vir bize yürekler acıdıcı ‘azāb [33] dağı degüldür Tañrı Te‘ālā anlara ‘azāb idici sen yā Muḥammed anların içinde iken dağı Tañrı Te‘ālā anlara ‘azāb idici dağı mü‘minler anların içinde istiğfār iderken [34] dağı niçün kāfirlere Tañrı Te‘ālā ‘azāb eylemeye dağı kāfirler sürdiler Mekketü’llāhdan Medīneye dağı müstaḥaķ olmadılar kāfirler Mekke vilāyetine kāfirler Mekkenün velîsi degüllerdür illā Mekkenün velîleri Tañrıdan korkanlardır [35] ammā

[175b]

anların çoğı bilmezler dağı olmadı namāzları Ka‘be katında illā riya içündür dağı ḥalk[1] azdurmağ-içündür pes daddururuz anlara cehennem ‘azābını kāfir oldukları sebebiyle [36] taḥķķ şunlar kim kāfir oldılar ḥarc itdiler mālların ḥalk[1] azdurmağ-içün Tañrı Te‘ālā yolundan pes ol mālların ḥarc iderler andan soñra olurlar anlar virdükleri māla ḥasret andan soñra yeñülürler dağı şunlar kim kāfirlerdür cehennemde yaḥşerün [37] ayırmak Tañrı Te‘ālā yaramazları eyülerden dağı kılmak içün yaramazları biribiri üzerine pes Ḥaķķ Te‘ālā anları bir yire cem‘ ider cümlesini pes koyar anları cehennem içinde anlar kendülerine ziyān iderler [38] eyit yā Muḥammed şunlar kim kāfir oldılar eger yıglansalardı küfrden

[176a]

‘afv olurdu geçmiş günāhları dağı eger küfre dönseler taḥķķ helāk eyledük evvel gelen ümmetleri [39] dağı depleñüz kāfirleri şavaş itmekle tā ki küfrle fitne kalmaya dağı olalar İslām

dininde cümlesi Tañrı Te‘ālā için eger yıǵlansalar küfrden taħķıķ Tañrı Te‘ālā işledüklerini görıcıdır [40] eger yüz dönderseñüz pes bilüñüz taħķıķ Tañrı Te‘ālā sizüñ efendüñüzdür ne güzel efendidir Tañrı Te‘ālā daħı ne güzel yardım idicidir [41] daħı bilüñüz taħķıķ kâfirlerden alduǵuñuz ğanımetden pes Tañrı Te‘ālā içündür beşde biri daħı peygambere beşde bir pây vardır daħı karâbetler için daħı yetimler için daħı miskînler için daħı yol yürüyenler için eger siz imân getürmiş olsañuz Tañrı Te‘ālāya daħı biz indürdügümüze bizüm kulumuza Bedr güninde ki haķķ[1] bātıldan ayırıcı iki ‘asker buluşduǵı günde

[176b]

daħı Tañrı Te‘ālā her nesneye kâdirdür [42] vaķtā kim siz derenüñ aşıǵasına yaķın idüñüz daħı anlar Medīneden ırak idüñüz daħı kâfile aşıǵa idi sizden daħı eger va‘de kılsañuz çekışirdüñüz va‘de olduǵı yerde lîkin hûkm eylemek için Tañrı Te‘ālā bir işde ki eylense gerekdi mü’minlere nuşret olmağ-ıçün helāk eylemek için helāk olanı bellüden daħı diri olmağ-ıçün diri olanı bellüden taħķıķ Tañrı Te‘ālā işidicidir bilicidir [43] o vaķt kim gösterdi Tañrı Te‘ālāyı saña yā Muhammed uyķuda az kişiler daħı eger göstereydi Tañrı Te‘ālā anlara çok kişiler idüğün korkarduñuz daħı çekışürdüñüz şu iş emrinde lîkin Tañrı Te‘ālā selâmet eyledi size kurtardı Tañrı Te‘ālā bilicidir gönüllerden geçen fikirleri [44] daħı gösterürüz anları vaķtā kim buluşsañuz savaş güninde gözüñüzde az gösterürüz

[177a]

daħı az gösterürüz anlarıñ gözlerinde hûkm eylemek için Tañrı Te‘ālā bir işi ki işlense gerek daħı Tañrı Te‘ālāya dönecekdür cemi‘ işlerüñüz [45] ey imân getürenler vaķtā kim savaş eyleseñüz bir bölük kâfirler ile pes bir yerde berk duruñuz daħı zıkr eyleñ Tañrı Te‘ālāyı çok ola kim cehennem ‘azâbından felâh bulup dünyâda ve âhîretde murâdlara yitişesiz [46] daħı muṭi‘ oluñuz Tañrı Te‘ālāya daħı peygambere daħı çekışmeñüz pes korku düşer içüñüze daħı gider sizden revnaķuñuz daħı şabr eyleñüz savaş güninde Tañrı Te‘ālā şabr idicilerledür [47] daħı olmañuz ol kişiler gibi çıķdılar ıķlîmlerinden şadlıǵla daħı riyâ itmekle hâlâyıķa daħı halkı dönderürler Tañrı Te‘ālā yolından daħı Tañrı Te‘ālā karışık işledüğüñüzi [48] vaķtā kim zeyn eyledi kâfirlere bezedi şeytân ‘amellerin daħı şeytân eyitdi ğâlib olunmaz bugün size

[177b]

Âdem oǵlanlarından daħı ben meded idiciyem sizüñ için vaķtā kim gördi iki ‘asker biribirini şeytân kaçdı ardına dönüben daħı eyitdi ben bîzāram sizden taħķıķ ben görürem siz görmez siz ben korkaram Tañrı Te‘ālādan ‘azâbı katıdır zālîmlere [49] vaķtā kim eyitdi münâfıklar daħı şunlar kim yüreklerinde küfr hastalığı vardır mağrūr eyledi bunları bātıl dînleri daħı kim ki tevekkül eylese Tañrı Te‘ālāya taħķıķ Tañrı Te‘ālā ‘azîzdür hıķmetler issidir [50] daħı eger

görseydün yâ Muhammed vaktâ kim cānlarını kabz eyledi kâfirlerün Bedr gāzāsında ferîşteler ururlardı yüzlerini daḥı arḳalarını daḥı eydürlerdi kâfirlere daduñuz [...] ³¹ virici cehennem ‘azābını [51] ol ‘azāb evvelden işledüğünüz küfr sebebiyledür ellerünüz ile taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā degüldür zulm idici mü’min ḳullarına [52] Fir‘avn ḳavm[i] gibi gice gündüz zulm itdükleri Benī İsrā’ıl ḳavmine daḥı Fir‘avn ḳavminden

[178a]

evvel gelen ümmetler ki kâfir oldılar Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerine pes helāk eyledi anları Tañrı Te‘ālā günāhları sebebiyle taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā ³² muḥkem ḳuvvetlüdür ḳatı ‘azābludur kâfirlere [53] bu didiğümüz ‘azāb kâfirleredür andan ötürüdür kim şirk getürdükler-içündür Tañrı Te‘ālāya gidermez ‘azābı taḡyîr itmez virdügi ni‘metleri ni‘metini virdükde bir ḳavme tā ki taḡyîr olmayınca nefslerindeki tāḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür cemi‘ işleri [54] Fir‘avn ḳavminün gibi Fir‘av[n]dan evvel gelen kâfirler ḳavminün işlerini gibi yalanladılar Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerini biz helāk itdük anları günāhları sebebiyle daḥı biz ḡarḳ eyledük Fir‘avn ḳavmini daḥı cümlesini zālīm olanlardan [55] taḥḳīḳ cānverlerün yaramazraḡı Tañrı Te‘ālā ḳatında şunlardur ki kâfir oldılar pes anlar imān getürmezler Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerine [56] şunlar kim ‘ahd eylediler anlardan andan şoñra bozdılar ‘ahdlerini her ‘ahd itdükde

[178b]

daḥı ‘ahd bozanlar Tañrı Te‘ālādan ḳorḳmazlar [57] pes zafer bulsañ anlara şavaḡ güninde pes daḡıd anları deplemekle ardında olan kâfirleri ola kim anlara naḡīḥat ola [58] daḥı ḳorḳsañ bir ḳavmün ḡāyınlığından pes şavaḡ eyle anlar ile berāberlik üzere taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā sevmez ḡāyın olanları [59] daḥı ḡisāb eyleme şunlar kim kâfir oldılar ki ḳurtulalar ‘azābdan taḥḳīḳ anlar Tañrı Te‘ālāyı ‘āciz eylemezler [60] daḥı yaraḳ eyleñ anlar içün gücünüz yitdüğünü ḳuvvet ile oḳ atmaḡdan daḥı ḡazāya atlar baḡlamaḡdan ḳorḳutmaḡ-içün o yaraḳ ile Tañrı düşmānlarını daḥı sizün düşmānlarıñuzu daḥı Mekke kâfirlerini ḡayrı düşmānlardan bilmedüğünüzü Tañrı Te‘ālā bilür anları daḥı ḡarc itdüklerünüzü mālīñuzdan Ḥaḳḳ Te‘ālā yolına tamām virür şevābını size daḥı siz ḡiç zulm olınmazsınız

[179a]

[61] daḥı eger barışık itmesine meyl eyleseler pes sen daḥı barışmaḡa meyl eyle daḥı tevekkül ol Tañrı Te‘ālāya taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür [62] daḥı eger dileseler seni aldamaḡa pes yiter saña Tañrı Te‘ālā eyle Allāh ki seni ḳuvvetlendürdi yardımıyla daḥı mü’minlerle [63] ³³ daḥı berkitdi yüreklerini muḡabbetleri üstine eger şadaḡa eyleseñ yiryüzinde olanı küllisini

³¹ Bu kısım okunamamıştır.

³² "taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā" ifadesi metinde mükerrer yazılmıştır.

³³ Metinde bu ayet ayrılmamıştır.

berkitmezdük yüreklerini muhabbet üstine lîkin Tañrı Te‘ālā berkitdi muhabbet ile gönüllerini tahkîk Tañrı Te‘ālā ‘azîzdür hikmetler issidür [64] ey peygamber yiter saña Tañrı Te‘ālā yardımını dañı saña tâbi‘ olanuñ yardımını mü‘minlerden [65] ey peygamber yüreklendür mü‘minleri savaş eylemekte eger olsa sizden yigirmi kişi şabr idiciler yiñerler iki yüz kişiyi dañı eger olsa sizden yüz kişi yiñerler

[179b]

biñ kişi kâfir olanlardan tahkîk anlar bir kavmdür ki ‘ağılları yokdur [66] şimdi yeynildi Tañrı Te‘ālā sizden düşmānuñuzı dañı bildi ki tahkîk sizde za‘ıflık vardır eger olsa sizden yüz kişi şabr idiciler yiñerler kâfirlerden iki yüzini dañı eger olsa sizden biñ kişi şabr idici yiñerler iki biñ kişileri kâfirlerden Tañrı Te‘ālā buyruğıyla dañı Tañrı Te‘ālā şabr idici mü‘minlerledür [67] yokdur bir peygamber için fidiye almak o nebīnūñ esīrleri tā şındurup helāk eylemeyince yiryüzinde dilersiz dünyānuñ fānī mālını dañı Tañrı Te‘ālā diler size virmege āhīret varlığını dañı Tañrı Te‘ālā ‘azîzdür hikmetler issidür [68] eger levh-i mahfūzda Tañrı Te‘ālādan mukadder olmasaydı size yapışurdu nebīlerden esīr alduguñuz fidiye sebebiyle ulu ‘azāb [69] pes yiñüz alduguñuz ġanīmet mālından helāldür size şübhelerden pāk oldı dañı sığınuñuz Tañrı Te‘ālāya tahkîk Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdur rahmet idicidür [70] ey

[180a]

peygamber eyit yā Muḥammed elüñüzde esīrlerden eger bilse Tañrı Te‘ālā gönüllerüñüzde ḥayr īmān virürdi size ḥayrlu alınan fidyelerden sizden dañı bağışlardı yazuklarıñuzı dañı Tañrı Te‘ālādur yazuklar bağışlayıcı rahmet idici [71] dañı eger dileseler yā Muḥammed saña ḥıyānet itmek tahkîk ḥāyın olurlar Tañrı Te‘ālāya küfrle ilerüden pes ġālib eyledi seni anlardan Tañrı Te‘ālā bilicidür hikmetler issidür [72] tahkîk şunlar kim īmān getürdiler dañı Allāh için vaṭanlarından gitdiler dañı Allāh için ġazā eylediler māllarıyla dañı nefsleriyle yolında Tañrı Te‘ālānuñ dañı şunlar kim yirlendürdiler peygamberi dañı yardım eylediler peygambere anlar birbirinūñ veīsīdür mīrāşda dañı şunlar kim īmān getürdiler dañı Allāh için hicret eylemediler yokdur sizūñ için velīlerden mīrāşdan tā ki Allāh için itmeyince dañı eger yardım itselerdi sizden

[180b]

dīn-i İslāmda pes vācibdür size yardım eylemege bir kavme ki sizūñle anlarıñ arasında ‘ahd ola dañı Tañrı Te‘ālā işledüklerini görīcidür [73] dañı şunlar kim kâfir oldılar birbirinūñ velīsīdür mīrāşda işlemeseñüz Tañrı Te‘ālā buyruğını fitne olurdu yiryüzinde dañı ulu fesād olurdu [74] dañı şunlar kim īmān getürdiler dañı hicret eylediler dañı ġazā eylediler Tañrı Te‘ālā yolında dañı şunlar kim yirlendiler dañı peygambere yardım eylediler anlardur gerçek

mü'minler anlar için vardır yarlığanmak dağı rızklar vardır cennetde minnetsüz [75] dağı şunlar kim imān getürdiler hicret eyledüklerinden sonra gaza eylediler sizünle ya Muhammed pes anlardır sizden dağı karabetler birbirinün velisidür mīrāşda Tañrı Te'alānuñ hükminde

Sūretü'l-Tevbe

[Bismillāhirrahmānirrahīm]

[181a]

[1] bu bīzārlıkdur Tañrı Te'alādan dağı peygamberden şunlara kim 'ahd eylediler müşriklerden bīzārdur Tañrı Te'alā [2] pes yürünüz yiryüzinde size mühlet virildi dört ay miqdārı dağı bilünüz tahkik siz 'aciz eyleyümezsiz Tañrı Te'alāyı dağı te'alādur rüsvāy idici kâfirleri [3] dağı bildürmekdür Tañrı Te'alādan dağı peygamberden ademilere kurbān bayramı güninde tahkik Tañrı Te'alā bīzārdur müşriklerden dağı resūli bīzārdur müşriklerden eger tevbe eyleseñüz ol tevbe yigregdür sizün için dağı eger yüz dönderseñüz pes bilünüz tahkik siz 'aciz eylemezsiz Tañrı Te'alāyı dağı muştula ya Muhammed kâfir olanlara yürekler yakıcı 'azābla [4] illā şunlar kim 'ahd eylediler müşrik kâfirlerden andan sonra bozmazlar 'ahdlerini bir nesne ile dağı zâhir eylemediler düşmānlıklarını size bir nesneden

[181b]

pes tamām eyleñüz anlara 'ahdlerini müddet ile tahkik Tañrı Te'alā sever müttakileri [5] pes kaçan tamām olsa harām olan aylar pes depleñüz müşrikleri kanda bulsañuz dağı dutuñuz müşrikleri dağı esir eyleñüz habs-ile dağı oturuñuz müşrikler-içün her gözecek [yi]rlerde eger tevbe eyleselerdi dağı durgursalardı namāzı dağı virselerdi mālālarınuñ zekātını şalıviruñuz yollarına tahkik Tañrı Te'alā yazuklar bağışlayıcıdur rahmet idicidür [6] dağı eger bir kişi müşriklerden emān dilese saña ya Muhammed pes emān vir aña tā işidince Tañrı Te'alā kelāmını andan sonra yitişdür anı emīn olacağ yire ol anuñ-içündür ki tahkik anlar bir kavmdür ki haqqı bilmezler [7] nice olacağdur müşrikler için 'ahd itdükleri Tañrı Te'alānuñ katında dağı peygamber katında

[182a]

illā şunlar kim 'ahd eyledüñüz Ka'betullāh katında mādām ki duralar 'ahdlerine sizün için pes vefā eyleñ ahdüñüze anlar için tahkik Tañrı Te'alā sever ahdine vefā eyleyen müttakileri [8] nice 'ahdlerinde durmağ dağı zâhir ırakdur size ri'āyet eylemezler and içmegi sizde illā 'ahd eylemegi boynuñuza rāzī iderler sizi dilleriyle dağı men' iderler gönülleri ile dilleriyle söyledüklerini dağı anlarıñ çoğı fāsıklardur [9] iştirā itdiler Tañrı Te'alānuñ āyetlerini az bahā ıla pes halkı dönderdiler Haqq Te'alā yolından tahkik anlar katı yaramaz işler oldılar işleyiciler [10] ri'āyet eylemezler mü'minler haqqında illā and içmegi boynunda 'ahd eylemegi dağı

anlardur zālīm kāfirlerdür [11] eger tevbe eyleseler yaramazlıklarına daḥı durğursalardı namāzı daḥı virselerdi zekātı pes kardaşlaruñuzdur İslām dīninde daḥı bellü iderüz āyetleri bir kavm içün

[182b]

bilürler [12] eger bozsaldı andlarını ‘ahd iddüklerinden soñra daḥı ta‘n eyleselerdi dīnūñüzde pes şavaş eyleñüz kāfir ehlinūñ ulularıyla taḥkīk anlaruñ yokdur andları ola kim anlar yaramazlıklardan yıǵlanalar [13] ya niçün şavaş eylemezler bir kavm ile ki bozarlar andlarını daḥı kaşd eylerler çıkarmasına peygamberlerini Medīneden daḥı anlar başladılar sizūñle düşmānlık eylemege evvelden ya kōrkmazsın anlardan pes vācibdür size Tañrıdan kōrkmaq eger kōrksalar Tañrıdan olurduñuz mü‘minlerden [14] şavaş eyleñüz kāfirlerle ‘azāb eyler Tañrı Te‘ālā anlara elūñüz ile daḥı şındurmaǵla daḥı nuşret virür size anlaruñ üzerine daḥı şifā virür yüreklerine bir kavme ki mü‘minlerdür [15] daḥı giderür ğamını yüreklerinūñ daḥı tevbe virür Tañrı Te‘ālā kime ki dilese daḥı Tañrı Te‘ālā

[183a]

bilicidür ḥikmetler issidür [16] ya şanur mısız eger terk eyleseñüz bilmedüǵini Tañrı Te‘ālā ğazā eyleyenleri sizden daḥı itmeyenleri Tañrı Te‘ālādan ğayrı daḥı peygamberden ğayrı daḥı mü‘minlerden ğayrı şıǵınacaq daḥı tayanacaq arka daḥı Tañrı Te‘ālā bilür ḥabīrdür işledüǵuñuzı [17] yokdur müşrik kāfirler içün ‘imāret eylemek Tañrı Te‘ālānuñ evini şanukluk virürken nefsleriyle kāfirliǵla anlaruñ bātıldur ‘amelleri daḥı anlar cehennemde ebedī qalurlar hīç çıkmazlar [18] taḥkīk ‘imāret eyler³⁴ Tañrı Te‘ālānuñ mescidlerini kim ki imān getürdi Tañrı Te‘ālāya daḥı kıyāmet ğünine daḥı durğuran namāzı daḥı viren zekātı daḥı kōrkmayan kāfirlerden illā kōrkanlar Tañrı Te‘ālādan pes ola kim anlar olalar hidāyet üzere olanlardan [19] berāber mi kıldıñuz şı içürmegi

[183b]

ḥacılar[a] daḥı ‘imāret eylemegi Ka‘betullāh imān getürmek gibi Tañrı Te‘ālāya daḥı kıyāmet ğünine daḥı ğazā eylemek gibi Tañrı Te‘ālā yolına berāber olmazlar Tañrı Te‘ālā katında daḥı Tañrı Te‘ālā hidāyet eylemez zālīm olanlara [20] şunlar kim imān getürdiler daḥı hicret itdiler daḥı ğazā eylediler Tañrı Te‘ālā yolında mālalarıyla daḥı nefsleriyle yücedür dereceleri Tañrı katında daḥı anlardur ulu sa‘ādete yitişenler [21] beşāret eyler anlara Çalabları raḥmetiyle kereminden daḥı rāzılıǵ ile daḥı uçmaqlar ile anlar içün o cennetlerde ni‘metler vardur dā‘im durur zā‘il olmaz o cennetlerde hīç çıkmazlar Tañrı Te‘ālā katında ulu ecrler vardur mü‘min

³⁴ eylerler: eylemezler M.

ķullarına [23] ey ĩmān getürenler idinmeñüz atalaruñuzı daķı ķardaşlaruñuzı dōstlar dōst idinmeñüz eger sevselerdi

[184a]

kāfirliği ĩmāndan daķı kim dōst idinse anları sizden pes anlardur Tañrı Te‘ālā zālimleri [24] eyit yā Muħammed eger olsa atalaruñuz daķı oğlanlaruñuz daķı ķardaşlaruñuz daķı ‘avratlaruñuz daķı akrabālaruñuz daķı kazandugūñuz mālaları daķı bāzırgānlıklar ķorķarsız ziyān eylemekden daķı sākin olacaķ yirler rāz olursız o yirden ya sevgili olsa size Tañrı Te‘ālādan ve peygamberden daķı ģazā itmekden Tañrı Te‘ālā yolında pes muntazır oluñuz tā gelince Tañrı Te‘ālānuñ buyruğı daķı Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez bir ķavme ki fāsıķlardur [25] taķķīķ nuşret viridi size çok yirlerde daķı Ĥuneyn ģüninde vaķtā kim ‘acĭbledüñüz leşkerüñüz çoklıģını fā‘ide eylemedi size ol çoklık ķeri bir nesne daķı tār oldu size yiryüzinüñ

[184b]

ģāñışlığı andan soñra arķa virüp kaçduñuz [26] andan soñra indürdi Ĥaķķ sākin olmağı peygambere daķı mü‘minlere daķı indürdi ferişter leşkerini o leşkeri görmedüñüz daķı ‘azāb eyledi Tañrı Te‘ālā kāfir olanlara anlar gibi olmaķ cezāsıdır kāfirlerüñ [27] andan soñra tevbe viridi Tañrı Te‘ālā bu didigümüzden soñra kime dilese daķı Tañrı Te‘ālā yazuķlar baģışlayıcıdır rahmet viricidir [28] ey ĩmān getürenler taķķīķ müşrikler murdārdur pes yaķın olmasunlar Ka‘be Mescidine bu yıldan soñra daķı eger ķorķsañuz faķīrlıktan pes ģanī eyleyiser sizi Tañrı Te‘ālā kereminden eger dilese taķķīķ Tañrı Te‘ālā her nesneyi bilür ģikmetler issidir [29] savaş eyleñüz ĩmān getürmeyenler-ile Tañrı Te‘ālāya daķı kıyāmet ģünine daķı ģarām itmezler Tañrı Te‘ālā ģarām eyledüğünü

[185a]

daķı rasūlu’llāh ģarām itdüğünü daķı dīn idinmezler ģaķķ dīni ki Ĩslām dīnidür şunların kim virinildi anlara kitāb tā ki cizye virilince ellerinden daķı anlar zelillerdür [30] Yahūdiler eyitdi ‘Üzeyr Tañrı Te‘ālānuñ oģlıdır daķı Naşārī eyitdi ‘İsā Tañrı Te‘ālānuñ oģlıdır ol anlaruñ sözleridir dilleriyle beñzedürler sözlerin şunlar kim kāfir oldılar kendülerden evvel helāk eyledi anları Tañrı Te‘ālā yalan söyledüķleri içün [31] idindiler ‘ālimlerini daķı ruhbānlarını ma‘būdlar Tañrı Te‘ālādan ģayrı daķı ‘‘İsāyı ma‘būd idindiler ki Meryem oģlıdır daķı buyrulmadı ‘İsā ma‘būd olmaģa illā ‘ibādet eylemeģe bir Tañrı Te‘ālāya ki andan ģayrı yokdur Tañrı Te‘ālā illā ol Tañrı Te‘ālā vardur münezzeħdür Tañrı Te‘ālā kāfirler[üñ] şirk getürdüklerinden [32] dilerler müşrikler söyündürmegi nūrını Tañrı Te‘ālānuñ ki Muħammed rasūlu’llāhdur dilleri ile

[185b]

dağı baş çekerler Tañrı Te‘ālādan illā eger tamām itmege nūrını rāzī olurlar dağı gücenürlerse kâfirler bātil zu‘mlarıyla³⁵ [33] ol Tañrı Te‘ālā gönderdi peygamberini toğru yol göstermekle dağı haqq dīni izhār idüp gālib itmek-içün cemi‘ dīnler üzerine dağı eger güç gördilerse de müşrikler [34] ey imān getürenler taḥkīk haqq kişiler Yahūdī ‘ālimlerinden dağı Naşrānī keşişlerden yimek içün māllarını ḥalkuñ bātil rüşvet ile dağı ḥalkı çıkarurlar Tañrı Te‘ālā yolından dağı şunlar kim gizlerler altını dağı gümüşi dağı ḥarc eylemezler o mālı Tañrı Te‘ālā yolında pes muştıla anlara yā Muḥammed yürekler yakıcı ‘azābı [35] kıyāmet güninde kızdurular ol kimesneyi mālları cehennem içinde pes tağlaruz ol māllarıyla alınlarını dağı yancuklarını dağı arkalarını eydevüz budur dünyāda gizledüğünüz mālları nefslerünüz içün pes dadunuz dünyāda gizledüğünüz mālaruñuz ‘azābını

[186a]

[36] taḥkīk sağışı aylaruñ Tañrı Te‘ālā katında on iki aydur kitābında Tañrı Te‘ālānuñ ol günden berü ki yaradı Haqq Te‘ālā gökleri dağı yirleri o aylardan dördi ḥarām aylardur oldur toğru dīn pes zulm eylemeñüz o aylarda nefslerünüze dağı şavaş eyleñüz müşrik kâfirler ile cümleñüz nitekim şavaşurlar sizünle cümlesi dağı bilünüz Tañrı Te‘ālānuñ yardımı müttakilerdedür [37] unutmañuz muḥarrem aylarunuñ ḥürmetini gayrıya ziyādelikde küfri ziyādelikde azar unutmāğla Muḥarrem aylarunuñ ḥürmetini kâfir olanlar ḥelāl iderler anı bir yıl dağı ḥarām iderler anı bir yıl muvāfık olmak içün sağışına³⁶ ḥarām eyledüğünü Tañrı Te‘ālā pes ḥelāl eylediler ḥarām itdüğünü Tañrı Te‘ālā bezendi anlara yaramaz ‘amelleri dağı Tañrı Te‘ālā hidāyet eylemez kâfirler kavmine [38] ey şunlar kim

[186b]

imān getürdiler ne oldı sizün içün vaqtā kim eydülse size yürünüz Tañrı Te‘ālā ağırlanup kalursız yiryüzinde rāzī olursız dünyā dirligine āḥiret yirine pes degüldür dünyā dirliginün metā‘ı āḥiret yanında illā az ve ḥaḳīr nesnedür dünyā āḥiret yanında [39] illā sefer eylemeseñüz ‘azāb ider size Haqq Te‘ālā yürekler acıdıcı ‘azābla dağı istibdāl ider sizün yirünüze bir gayrı kavm getürür dağı ziyān idemezsiz peygambere bir nesne ile dağı Tañrı Te‘ālā her nesneye kādirdür [40] illā siz peygambere yardım eylemeseñüz taḥkīk Tañrı Te‘ālādur peygambere yardım idici vaqtā kim Mekkenen çıkardılar şunlar kim kâfir oldılar kendü ile bir kişi dağı ikisi bile mağaraya girdiler vaqtā kim peygamber eydürdi muşāḥibine ki Ebū Bekrdür kayırma taḥkīk Tañrı Te‘ālā bizümledür pes indürdi Tañrı Te‘ālā emīnliğini Muḥammed üzerine dağı

³⁵ “zu‘mlarıyla”: Bu kelime sehven “ayn” harfi yerine “gayn” harfi kullanılarak yazılmıştır.

³⁶ sağışı: şağışı M.

kuvvetlendürdi ferîşteler leşkeriyle ol leşkeri göremedünüz dağı kıldı kâfir olanların kelimesini

[187a]

aşağı kıldı dağı Tañrı Te‘âlânın kelimesi tevhiiddür ol yücedür dağı Tañrı Te‘âlâ ‘azîzdür hikmetler issidür [41] yürünüz gazâyâ ihfâ ile dağı ağırlık ile dağı çalışunuz gazada mallarınız ile dağı nefslerünüz ile Hakk Te‘âlâ yolında anın gibi olmak yigregdür size eger olmanız biliciler [42] eger olmanız da‘vet olduğda yakîn menfa‘at dağı orta sefer olmanız uyarlardı saña yâ Muhammed lîkin ırak oldu anlara mesâfet meşakkat ile dağı and içler saña yâ Muhammed Tañrı Te‘âlâ adıyla eger bizüm gücümüz yitişseydi biz çıkardık sizünle helâk iderler nefslerini yalan ile dağı Tañrı Te‘âlâ bilür tahkîk anlardur yalancılar [43] ‘afv eyledi Tañrı Te‘âlâ sizden yâ Muhammed niçün icâzet virürsün anlara tâ âşikâre olaydı saña yâ Muhammed gerçek söyleyenleri bileydün yalancıları [44] icâzet istemezler senden şunlar kim imân gertürdiler

[187b]

Tañrı Te‘âlâyâ dağı kıyâmet günine gazâ eylemekle mallarıyla dağı nefsleriyle dağı Tañrı Te‘âlâ bilür müttakîleri [45] tahkîk icâzet istemezler senden yâ Muhammed illâ şunlar icâzet isterler ki imân getürmezler Tañrı Te‘âlâyâ dağı kıyâmet gününe dağı şirk vardır yüreklerinde pes şirk getürenler şeklerinde bir adım ilerü varurlar dağı bir adım girü varırlar [46] dağı dileselerdi sefere çıkmak add iderlerdi aña add itmekle lîkin dilemedi Tañrı Te‘âlâ anlara kâhelliğ ile sefere çıkmak pes habs eyledi anları dağı dinildi anlara oturunuz oturanlar ile [47] eger çıkşalardı sizünle arturmazlardı illâ el ve ayak bağlamak dağı aranızda korku bırakmağı giderürlerdi revnagünüzü fitne bırakmağı dağı dirler ki aranızda işidici kişiler vardır anları Tañrı Te‘âlâ zulm idicileri [48] tahkîk fitne eylediler aşhâbı tağıtmağ-içün bundan öndin

[188a]

dağı dürlü dürlü itdiler saña yâ Muhammed emrünü bozmak içün tâ ki hakk geldi nuşret ile dağı zâhir oldu Hakk Te‘âlânın buyruğı ki İslâm dînidür dağı anlar güç görürler [49] dağı anlardan bir niçesi eydürler saña yâ Muhammed destür vir bize oturağ olmağı dağı kimse fitne bırakmaz illâ fitne birağan beni dir bilmiş olalar anlardur fitneye düşenler tahkîk cehennem odı kaplayacağdur kâfirleri [50] eger yitişse saña yâ Muhammed hayr ganîmet güç gelür kâfirlere hasûdlıklarından dağı eger yitişse saña yâ Muhammed bir muşbet eydürler ki tahkîk biz kurtulduk oturmağı ilerüden dağı yüz dönderüp dönerler dağı anlar sevinürler [51] eyit yâ Muhammed bize nesne yitişmez illâ Tañrı Te‘âlâ farz eylediği yitişür o Tañrı Te‘âlâ bizüm efendmüzdür dağı Tañrı Te‘âlâyâ tevekkül eylesün mü‘minler [52] eyit yâ Muhammed

muntazır olmazsınız bizüm için illā birisi iki eylügün şehādetidür ya nuşretdür daḥı biz
katlanuruz eger yitişse size Tañrı Te‘ālānuñ azābı

[188b]

Tañrı Te‘ālā katından ya bizüm elümüzden pes muntazır oluñuz taḥkīk muntazır oluruz sizün
‘ākıbetüñüze [53] eyit yā Muḥammed ḥarc eyleñüz mällaruñuzı ihtiyāruñuz ile yaḥud güç-ile
kabül olunmaz sizden taḥkīk siz olduñuz fāsıklar kavminden [54] daḥı men‘ olunmadı kabül
olmaqlıgla anlardan nafaḫaları illā men‘ olındılar nafaḫadan kāfir[lik]leri sebebiyle Tañrı
Te‘ālāya daḥı peygamberine daḥı namāza gelmezler illā gelenler daḥı kāhillıgla gelürler daḥı
ḥarc eylemezler mälların illā ḥarc iderler güç görürken [55] pes begenme sen yā Muḥammed
anlaruñ mällarını daḥı oğlanlarını ve kızlarını taḥkīk anlara Tañrı Te‘ālā illā ‘azāb eylemegi
diler anlara dünyā dirliginde daḥı çıkar anlaruñ cānları anlar dünyāda kāfirler iken [56] daḥı
and içerler Tañrı Te‘ālā adıyla taḥkīk anlar sizdendür daḥı anlar degüldür sizden daḥı lıkin anlar

[189a]

bir kavmdür qorqarlar [57] eger bulsalardı qal‘alar yāḥūd mağaralar yāḥūd girecek bulsalar
dönerlerdi aña daḥı anlar tiz kaçarlardı [58] daḥı anlardan niçeleri sizi ‘ayblarlar yā Muḥammed
şadaḫalar üleşmekde pes eger virseñüz anlara o şadaḫadan rāzī olurlar daḥı eger virmeseñ
şadaḫa mālından anlar kaḫıyup kaçarlar giderler [59] daḥı eger anlar rāzī olsalardı Tañrı Te‘ālā
virdüğini daḥı peygamberi virdüğini daḥı eydürler Tañrı Te‘ālānuñ faẓl u keremi bize viriserdür
Tañrı Te‘ālā faẓlından daḥı Tañrı Te‘ālā rasūlu’llāh anlara ḥayırludur taḥkīk biz Tañrı
Te‘ālānuñ rızāsına rağbet idicilerüz [60] taḥkīk şadaḫa virmek vācib degüldür illā şadaḫa fuḫarā
içündür daḥı miskīnler içündür daḥı ‘āmillere ki anlar şadaḫa divşürürler daḥı birlik olanlaruñ
gönülleri daḥı mükāteblere daḥı borçlulara daḥı Tañrı Te‘ālā yolında gāzā idenlere daḥı yol
yü[r]iyen ġarīblere farz oldı anlara Tañrı Te‘ālādan

[189b]

daḥı Tañrı Te‘ālā bilicidür ḥikmetler issidür [61] daḥı anlardan niçesi incidürler peygamberi
daḥı eydürler ol kulaḫ ile işidür eyit yā Muḥammed kulaḫ olmak ḥayırludur size imān getürür
Tañrı Te‘ālāya daḥı imān getürür şefḫat³⁷ ider mü‘minler için daḥı rahmetdür şunlar kim
mü‘minlerdür sizden daḥı şunlar kim incidürler peygamberi anlar için vardur cehennemde
yürekler acıdıcı ‘azāb [62] and içerler Tañrı Te‘ālā adıyla sizi rāzī eylemek için daḥı Tañrı
Te‘ālāyı daḥı peygamberi vācibraḫdur eger rāzī eyleseler Tañrı Te‘ālāyı eger oldılarsa gerçek
mü‘minler [63] ya bilmezler mi ki taḥkīk kim düşmānlıḫ eylese Tañrı Te‘ālāya daḥı
peygambere taḥkīk ol düşmānlıḫ idene cehennem odı yaraḫlanmışdur ebedī qalurlar o

³⁷ şefḫat: meşakḫat M.

cehennemde anuñ gibi olmak düşmānlık idene ulu rüsvāylıkdur [64] kōrkār münāfıklar anlara bir sūre inmekden ol sūre ile hāber vire kendūlere yūreklerinde olanı eyit yā Muḥammed kāfirlere maşḥaralığa mı alursız taḥkīk Tañrı Te‘ālā

[190a]

çıkaracaqdur gizledüğünüzi [65] daḥı eger su‘āl eyleseñ anlara yā Muḥammed eydürler saña taḥkīk biz söyleşüp daḥı oynarduk eyit yā Muḥammed ya Tañrı Te‘ālā ile mi daḥı Tañrı Te‘ālānuñ āyetleriyle mi daḥı peygamber ile mi olursunuz maşḥaralık idici [66] ‘özrūñüz dilemeñüz taḥkīk kāfir olduñuz īmān getürdūñüzden şoñra eger ‘afv eylese bir tā‘ifeyi sizden ‘azāb iderüz bir tā‘ife taḥkīk anlar oldılar yaramaz kişiler [67] münāfık erler daḥı münāfıka ‘avratlar birbirine buyururlar kāfir olmaqlıgla daḥı birbirini yıgarlar İslāma gelmeden eyü işlerden yaramaz işlere buyururlar daḥı baḥıllık iderler elleriyle şadağa virmezler unudurlar Tañrınuñ tā‘atını pes unutdı anları Tañrı rahmetinden taḥkīk münāfıklar dünyāda ve āḥiretde fāsıqlardur [68] Tañrı Te‘ālā va‘de eyledi münāfık erlere daḥı münāfıka ‘avratlara daḥı kāfirlere cehennem odında ebedī qalurlar o cehennemde

[190b]

ol ‘azāb yiter anlara daḥı la‘net anlara itdi Tañrı Te‘ālā daḥı anlar içün vardır muḥīm olıcı ‘azāb [69] şol ümmetlere gibi sizden evvel geçmişlerdi anlar sizdeñ katı kuvvetlü oldılar daḥı çok idi mālaları daḥı oğlanları kızları pes hoş geçdilerdi dünyāda naşībleri ile pes sizde hoş geçūñüz naşīblerūñüz ile hoş geçdügi gibi sizden öñdin gelen ümmetler naşībleri ile daḥı girdūñüz bātıl işlere girdükleri gibi bātıl işlere anlarıñ bātıl oldı ‘amelleri dünyāda daḥı āḥiretde daḥı anlardır dünyā ve āḥiret ziyānkārları [70] ya gelmedi mi anlara hāberi ol ümmetlerūñ anlardan öñdin geçdiler Nūḥ kavmi gibi daḥı ‘Ād kavmi gibi daḥı Semūd kavmi gibi daḥı İbrāhīm kavmi gibi daḥı Şu‘ayb kavmi gibi daḥı Lūt kavmi gibi ki geldi anlara peygamberleri mu‘cizātlar ile pes Tañrı Te‘ālā zulm itmez³⁸

[191a]

līkin oldılar kendülerine zulm idiciler [71] daḥı mü‘min erler daḥı mü‘mine ‘avratlar birbirine dōstlardur buyururlar birbirine eyü işleri daḥı birbirini yıglandırırlar yaramaz işlerden daḥı durğururlar namāzı daḥı virürler zekātı daḥı muṭı‘ olurlar Tañrıya daḥı peygamberine anlaradur Tañrı Te‘ālānuñ rahmeti taḥkīk Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ḥikmetler issidür [72] va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā mü‘min erlere daḥı mü‘mine ‘avratlara uçmaqları ki akar ağaçları altından ırmaqlar ebedī qalurlar o uçmaqlarda daḥı sākin olurlar güzel köşklerde pāk ni‘metler ile bostānlar içinde ‘Adn uçmağında daḥı rızvānlığı Tañrı Te‘ālānuñ ulu menzildür anuñ olmak ulu sa‘ādete

³⁸ itmez : iderler M.

irişmekdür [73] ey peygamber ğazā eyle kāfire daħı münāfıklara atılık eyle dūşmānlara daħı varaca yirleri mūşriklerūñ

[191b]

cehennemdūr daħı ne atı yaramaz yirdūr cehennem [74] and ierler Tañrı Te‘ālā adına hi nesne sōylemezler haıatden taħı sōylerler kūfr kelimesini daħı kāfir olurlar İslāmlarından soñra daħı aşd eylediler yitişmeyecek nesneye daħı intikām eylemezler illā anları ğanī itdūgi-ūñ Tañrı Te‘ālā daħı peygamberi kereminden pes eger tevbe eyleseler yigregdūr anlaruñ iūñ daħı eger yūz dōnderseler Tañrı Te‘ālā buyruğından anlara ‘azāb ider Ha Te‘ālā yūrekler acıdıcı ‘azāb ile dūnyāda daħı āhiretde daħı yokdur anlar iūñ yiryūzinde mu‘ın olıcı dōstdan daħı yokdur yardım idici [75] daħı anlardan bir niesi ‘ahd eylediler Tañrı Te‘ālāya eger bize virse Tañrı kereminden ok māllar sadaa eylerdūk daħı biz olurdu şālih mū‘minlerden [76] vatā kim māl virdi anlara Tañrı Te‘ālā kereminden baıllılık eylediler daħı yūz dōnderdiler daħı yūz evirdiler Ha Te‘ālādan [77] pes anlara ‘aabince mūnāfıklılık geldi yūreklerine

[192a]

ıyāmet ğünine değin ilkā iderler muħālefet itdūkleri sebebiyle Tañrı Te‘ālānuñ va‘desini daħı oldukları iūñ yalan sōyleyiciler [78] ya bilmezler mi ki taħı Tañrı Te‘ālā bilūr gizlū işledūklerini daħı āşikāre işledūklerini taħı Tañrı Te‘ālā bilūr ğayb işleri [79] şunlar kim ‘ayıblarlar nāfile şadaa virenleri mū‘minlerden şadaa virdūklerinden daħı şunlar kim bulmazlar şadaa virmegi illā tākātleri yitdūke pes maşharalığa alurlar mū‘minleri maşharalıları cezāsı anlara Tañrı Te‘ālā virecekdūr daħı vardur ıyāmetde anlara yūrekler acıdıcı ‘azāb [80] gerek istiğfār eylesünler yāhūd istiğfār eylemesünler eger istiğfār eyleseler yitmiş kerre yarlığamaz ğünālarını Tañrı Te‘ālā anlaruñ anuñ gibi olma anlar kāfir oldukları iūndūr Tañrı Te‘ālāya daħı peygamberine daħı Tañrı Te‘ālā hidāyet eylemez bir avme ki fāsılardur

[192b]

[81] pes sevinūrler muħālefet iden mūnāfılar oturup ğazāya gitmekle rasūlū‘llāhdan soñra daħı ğū ğördiler ğazā ılmağı māllarıyla daħı nefsleriyle Ha Te‘ālā yolında daħı eyitdiler sefere varmañuz ıssılıkda eyit yā Muħammed cehennem odı andan atı ıssıdur eger olursañuz fehm idiciler [82] pes az ğūlsünler daħı ağlasunlar ok Tañrı Te‘ālā cezāların virse gerek azandūkları ğünāları sebebiyle [83] pes eger seni dōnderse yā Muħammed Tañrı Te‘ālā bir tā‘ife anlardan pes senden destūr isteseler gerek ğazāya ımalık iūñ pes sen eyit yā Muħammed ımañuz benüm-ile herğiz daħı şavaş eylemeñüz benüm-ile dūşmān yūzinde

taḥkīk siz rızā virdüñüz oturaḳ olmaḡla evvelde pes oturuñuz ‘avrat oḡlanlaruñuz ile [84] daḡı şalūt itme birisinüñ üzerine anlardan vefāt idenlere hergiz daḡı durma

[193a]

ḳabr[i] üzerinde taḥkīk anlar kāfir oldılar Tañrı Te‘ālāya daḡı peygamberine daḡı anlar ölürlər fāsıḳlar [85] daḡı seni yā Muḡammed begendürmesün mälları daḡı oḡlanları kızları taḥkīk dilemez Tañrı Te‘ālā illā anlara ‘azāb eylemege dünyāda daḡı ḳabz itdürür anlaruñ cānlarını daḡı anlar küfr üzerine iken [86] vaḳtā kim saña indürilse bir sūre Ḳur‘āndan dinilse imān getürüñüz Tañrı Te‘ālāya daḡı ḡazā eyleñüz Tañrı Te‘ālā peygamberiyle senden icāzet isterler bayıḳ olanlardan daḡı eydürler ḳo bizi olalum oturaḳlar ile [87] rāzī oldılar oturaḳ olalar ‘avratlarıyla daḡı mühr urıldı gönüllerine pes anlar ḡaḳīḳatı fehmi eylemezler [88] ammā Tañrı peygamberi daḡı şunlar kim imān getürdiler anlaruñla ḡazāda ḳalışurdı mälları ile

[193b]

daḡı nefsleriyle daḡı anlar için vardır ḡayrlar daḡı anlardır dünyāda ve āḡiretde ‘azābdan felāḡ olup sa‘adete yitişenler [89] yaraḳladı Tañrı Te‘ālā anlar için uçmaḳlar ki aḳar aḡaçları altından ırmaḳlar ebedī ḳalurlar ol uçmaḳlarda anuñ gibi olmaḳ ulu sa‘adete irişmekdür [90] daḡı geldi ‘özrleri olan A‘rābīlerden icāzet olınmaḳ için anlara daḡı oturaḳ oldu şunlar ki yalanladılar Tañrı Te‘ālāyı daḡı peygamberini yitişmek için kāfir olanları anlar için vardır yürekler acıdıḳı cehennem ‘azābı [91] yoḳdur za‘īf olanlara daḡı yoḳdur ḡasta olanlara daḡı yoḳdur şunlara kim bulmazlar nafaḳa idinceḡi yazuḳ yoḳdur tā ḡayr olınmaḳda vaḳtā kim imān getürseler Tañrı Te‘ālāya daḡı peygamberine iḡsān idicilerini toḡru yoldan Tañrı Te‘ālādur yazuḳlar baḡışlayıcı rahmet idici [92] daḡı yazuḳ yoḳdur şunlara kim vaḳtā kim saña geldiler

[194a]

götürmek için sen eyitdün bulımazam götüreceklerini aña giderler gözlerinden aḳıdur yaş yirine ḳandan ḳayḡu ile bulmaduḳları için nafaḳalarını [93] taḥkīk yoḳdur yol şunlara kim senden icāzet taleb iderler daḡı anlar bāylar iken rāzī oldılar oturaḳ olmaḡa ‘avratları ve oḡlanları ile daḡı mühr urdı Tañrı Te‘ālā gönüllerine pes anlar āḡiretde gerek olanı bilmezler [94] ‘özr dilerler sizden yā Muḡammed ḳaçan seferden dönseñüz anlara eyit yā Muḡammed ‘özr itmeñüz ben inanmazam size taḥkīk bize bildürdi Tañrı Te‘ālā ḡaberlerüñüzi daḡı Tañrı Te‘ālā ‘amellerüñüzi daḡı peygamberi görür andan soñra dönersiz ḡayb bilici Tañrı ḡazretine daḡı āşikāre bilici her işleri Tañrı Te‘ālāya pes ḡaber virür size ḡayr şer işledüḡüñüzi

[194b]

[95] and içerler Tañrı Te‘ālā adına size vaḳtā kim dönseñüz anlara yüz döndermek-içün anlardan pes yüz dönderüñüz anlardan taḥkīk anlar necisdür anlaruñ varacaḳ yirleri

cehennemdir cezā göreceklere kazandıkları günāhları sebebiyle [96] and içerler size rāzī olmak için anlardan pes eger rāzī olsanız anlardan tahkīk Tañrı Te‘ālā rāzī olmaz fāsıklar kavminden [97] ‘Arabların katıdır küfri dağı ‘Arabların katıdır münāfıklığı dağı lāyık ki bilmeyeler buyruğunu Tañrı indirdiği Qur‘ānın peygamberi üzerine dağı Tañrı Te‘ālā bilicidir hikmetler [issidür] [98] dağı ‘Arablardan niçesi kimi ki idinse ğazā nafağa itdüklerini şayarlar dağı muntazır olurlar size yitişmege anlara zamānında katı yaramazlarıdır dağı Tañrı Te‘ālādur işidici bilicidir gizlülere [99] dağı ‘Arablardan niçesi

[195a]

kim imān getürse Tañrı Te‘ālāya dağı kıyāmet günine dağı idinür nafağa itdüğünü yakīn olmağı için Tañrı Te‘ālānın rahmetine dağı du‘ā itmek-içün Tañrı peygamberine bilmiş olunuz ol yakīnrağıdur anlara giviririrse gerek anları Tañrı Te‘ālā rahmeti içine tahkīk Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdır rahmet idicidir [100] dağı cemi‘ hālāyıkdan öñdin müselmān olanlar muhācirlerden dağı enşārlardan dağı şunlar kim anlara uyarlar gökçeklik ile rāzī oldu Tañrı Te‘ālā anlardan dağı rāzī oldılar anlar da Tañrıdan dağı yarağıladı Tañrı anlar için uçmağıları ki ağıar ağıaçları altından ırmağılar ebedī ğalurlar uçmağılarda anuñ gibi olmak ulu sa‘ādete yitişmekdür [101] dağı çevreñüzde olan ‘Arablardan bir niçesi münāfıklardur dağı Medīne ehlinden bir niçesi şābit oldılar münāfıklık üzerine

[195b]

bilmezsin anları biz anları bilürüz ‘azāb idiserüz anlara iki kerre andan şoñra döndürürüz anları ulu ‘azāba [102] dağı ğayrılar i‘tirāf iderler günāhlarına ğarışdurur eyü ‘ameli dağı ğayrılar ğarışdururlar yaramaz ‘ameli ola kim Tañrı Te‘ālā tevbe vire anlara tahkīk Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdır rahmet viricidir [103] al yā Muħammed mālārından şadağı arıtmağı-içün anları dağı naşīhat olmak için anlara anuñla dağı du‘ā ile anlara tahkīk senüñ du‘āñ sākin eyler anların göñüllerini dağı Tañrı Te‘ālā işidicidir bilicidir [104] ya bilmezler mi ki tahkīk Tañrı Te‘ālā ol Tañrıdır ki ğabül eyler tevbeyi ğullarından dağı ğabül eyler şadağıları tahkīk Tañrı³⁹ Te‘ālā ol Allāhdur ki ğabül eyler tevbeleri esirger ğullarını rahmetiyle [105] dağı eyit yā Muħammed ‘amel eyleñüz pes görür Tañrı Te‘ālā ‘amellerüñüzi dağı peygamberi görür

[196a]

dağı mü‘min ğulların ‘amellerini dağı döneceksiz Tañrı Te‘ālā ğazretine bilür ğaybları⁴⁰ dağı āşikāre olanları pes ğaber virür size işleyici olduğıñuzu [106] dağı ğayrı muhtelifler mevķūfdur Tañrı Te‘ālānın emrine ya ‘azāb eyleye anlara yāħūd tevbe vire anlara Tañrı Te‘ālā bilür

³⁹ "Tañrı" kelimesi metinde mükerreren yazılmıştır.

⁴⁰ ğayb: ‘ayb M.

hikmetler issidür [107] dahı şunlar kim idindiler mescidleri zarar için halkı dahı küfr itmek için dahı ayırmak için mü'minler arasında dahı gözlemek için cenk i[de]nleri Tañrı Te'ālā ile dahı peygamber ile evvelden dahı and içerdiler biz dilemedük ziyān itmegi illā gökçeklik ile eylük itmegi dahı Tañrı Te'ālā tanuklık virür tahkik anlar yalancılardur [108] durma yā Muhammed içlerinde hergiz bir mescidde ki bināsı olmaya evvelden takvā üzerine evvel zamāndan ol mescid evlādur ki durasız o mescidde ki içinde erenler ola severler

[196b]

pākligi dahı Tañrı Te'ālā sever pāk olanları [109] ya şol kimse ki dīn bünyādını urdı takvā üzerine Tañrı Te'ālādan dahı Tañrı Te'ālānuñ rızāsı üzerine yigregdür ya ol kimse ki dīn bünyādını urdı za'iflik üzerine pes düşdi kā'idesi za'if ile cehennem odında Tañrı Te'ālā togru yol virmez zālimler kavmine [110] zāyil olmaz anlarıñ bünyādları nifākla yüreklerinde illā pārelenmek ile yürekleri dahı Tañrı Te'ālā bilicidür hikmetler issidür [111] tahkik Tañrı Te'ālā şatun aldı mü'minlerden nefislerini dahı mällarını tahkik anlara virdi cenneti şavaş itdükleri için Hakk Te'ālānuñ yolında pes deplerler dahı deplenürler va'de eyledi Tañrı Te'ālā aña girü va'de ile Tevrīdde dahı İncilde dahı Qur'ānda dahı kim

[197a]

tamām eyleye 'ahdini Tañrı Te'ālā pes ferahlanur ol şatu-bāzār ile bāzār itdügünüzi Tañrı ile anuñ gibi bazār itmek ol bazār ulu sa'ādete yitişmekdür [112] tevbe iden mü'minler 'ibādet iden mü'minler şükr eyleyen mü'minler oruç dutıcı mü'minler rükū' iden mü'minler secde iden mü'minler eylük buyuran mü'minler eylük ile yığılanlar yaramazlıklardan dahı şaklayan mü'minler dutmak için buyruğunu Tañrı Te'ālānuñ dahı muştılayanlar cenneti mü'minlere [113] yokdur peygamber için dahı yokdur imān getürenler için istiğfār eylemek müşrikler için dahı eger olsalardı karābetlerden bellü olduktan sonra anlara hakikat tahkik müşrikler cehennem ehliidür [114] dahı degül idi İbrāhīm peygamberün istiğfārı atası Azer için illā atası va'de eylediği-çün İbrāhime va'de eylemekle atasına mağfīret taleb itmege vaktā kim āşikāre oldu

[197b]

İbrāhīm atası düşmān olduğu Tañrı Te'ālāya bızārılık eyledi İbrāhīm atasından tahkik İbrāhīm āh idicidür halk içinde şabr idicidür yavaşıdur [115] dahı degüldür Tañrı Te'ālā azdurıcı⁴¹ bir kavme ki hidāyet virdükden sonra tā kim bellü eylemeyince anlara harām nesneleri ki andan şakınalar tahkik Tañrı Te'ālā her nesneyi bilir [116] tahkik Tañrı Te'ālānuñ mülkidür göklerde olan dahı yirlerde olan dirildür dahı öldürür dahı yokdur size Tañrı Te'ālādan gayrı dōstlık idici

⁴¹ azdurıcı: ardurıcı M.

dağı yokdur yardım idici [117] tahkik tevbesin kabul eyledi Hak Te'ala peygamberün dağı muhacirlerün dağı enşarların şunlar kim peygambere uydılar tarlık⁴² vaktinde yakın olduktan sonra senün düşmanınun yürekleri niçesi anlardan andan sonra tevbe virdi Tañrı anlara tahkik Tañrı Te'ala anların kabul eyler [tevbelerin] şefkat ile rahmet eyleyicidir [118] dağı şol

[198a]

kişilerün tevbelerin kabul eyler gazada ihtilaflaşdılar vaktā kim tar oldu anlara yiryüzün genişliği dağı tar oldu anlara nefsleri dağı zann eylediler ki şığınacak yog-ımuş gayrıya Tañrı Te'aladan illā Tañrı Te'alaya andan sonra tevbe virdi anlara tevbeler kabul eylemek için tahkik Tañrı Te'ala tevbeler kabul idici kullarına rahmet idicidir [119] ey imān getürenler korkunuz Tañrıdan dağı olunuz gerçekler ile [120] yokdur Medine ehli için dağı çevrede olanlar için 'Arablardan mütehallif olmak Tañrı peygamberden dağı yokdur rağbet eylemek nefslerini resulu'l-lah nefsinden gayrı anuñ gibi olmak anuñ-içündür ki anlara yitişmez susuzluk dağı yorgunluk dağı açlık yitişmez Tañrı Te'alānuñ yolında dağı başmazlar bir yire ki

[198b]

başmaqlıgla kâfirleri kakıtmağla dağı uymazlar düşmanlara yitişmek ile illā yazılır anlar için anuñ sebebiyle eyü 'amel tahkik Tañrı Te'ala zāyi' eylemez şevabını eylük idicilerün [121] dağı şadaka virmezler küçüklere nafağa için dağı büyüklere dağı kesilmezler derelerden illā yazılır anlar için cezaları Tañrı Te'aladan gökçeklikle işledükleri 'amellerini [122] dağı yokdur mü'minlere gazaya gitmek için cümlesine pes niçün gitmedi gazaya her cemā'atden anların bir bölüm 'ālim olmak için dīn 'ilminde dağı korkutmağ-içün kavmlerini vaktā kim dönseler anlara ola kim yaramaz fi'llerden şakınalar [123] ey imān getürenler savaş eyleñüz şol kişilerle ki size yakıñrakdur küffardan

[199a]

dağı bulmak için içlerinde katılık dağı bilünüz tahkik Tañrı Te'ala müttakilerledür [124] vaktā kim nāzil olsa bir süre Qur'āndan pes anlardan bir niçesi eydürler kanguñuzuñ arturdu işbu Qur'an imānını ammā şunlar kim imān getürdiler pes arturur imānları dağı anlar beşaret ider mü'minlere [125] dağı şunlar kim yüreklerinde hastalık vardır pes arturur Hak Te'ala rüsvaylıkla anlara rüsvaylığı dağı anları öldürür kâfirler iken [126] ya görmezler mi ki tahkik anlar fitneye düşerler her yılda bir kerre yāhūd iki kerre andan sonra münāfiklıgdan tevbe eylemezler dağı anlar itmezler peygamber naşihat itdükde Hak Te'alānuñ buyruğunu [127] vaktā kim nāzil olsa bir süre Qur'āndan nazar iderler birbirine maşharalık ile var mı görür bir kimse sizden andan sonra dönüp giderler

⁴² tarlık: talık M.

[199b]

giderdi Tañrı Te‘ālā yüreklerinden imānı taḥkīk anlar bir kavmdür ki fehm eylemezler ḥaḳḳı bātıldan [128] taḥkīk geldi size peygamber sizün cinsünüzden ḳatı güç itdiler aña mekrde yitişdürmegi ḥarīşler ile size mü‘minlere şefḳatlüdür Tañrı Te‘ālā rahmet idicidür [129] pes eger yüz dönderseler eyit yā Muḥammed Ḥaḳḳ Te‘ālā yiter baña mu‘in olmak yokdur Tañrı Te‘ālādan ḡayrı Tañrı illā Allāh vardur pes aña şıḡındum daḡı ol Tañrı Te‘ālā ulu ‘arşuñ rabbisidür

Sūretü’l-Yūnus - Mi’ete ve Aşera Āyātın

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] bu ḥarfler o āyetlerindür ki Ḳur’ānuñ ḥikmetlerisidür [2] ya ‘aceb mi oldı ādemīlere vahy eyledüğümüz biz bir er kişiyi kendülerden ādem oḡlanlarını ḳorḳut benüm ‘azābımla daḡı muştula imān getürenleri taḥkīk anlar içün yüce

[200a]

menziller vardur Tañrı Te‘ālā ḳatında kāfirler eyitdi taḥkīk bu Ḳur’ān āşikāre ulu siḡrdür [3] taḥkīk sizün Ḳalabuñuz eyle Tañrı Te‘ālādur ki yaratdı gökleri daḡı yirleri altı günde andan soñra müstevlī oldı ‘arş üstinde tedbīr ider işleri yokdur şefi‘ olıci ḳullarına illā Tañrı Te‘ālānuñ söziyle şefi‘ olur ol Tañrı Te‘ālā Ḳalabuñuzdur pes ‘ibādet eyleñüz aña ola kim naşihatlanasız [4] Tañrı ḥazretinedür cemīñüz dönmesi ‘āḳıbet Tañrı Te‘ālā va‘desi gerçekdür taḥkīk Tañrı Te‘ālā yaratdı ḥalkı andan soñra eyledi ḥalka müzd vermek-içün imān getürenlere daḡı ‘amel-i şāliḡ idenler ‘adl ile daḡı şunlar kim kāfir oldılar anlara vardur kıyāmetde içecek ḳatı ḳaynar baḳırdan şular daḡı vardur yürekler acıdıci ‘azāb kāfir oldukları sebebiyle [5] ol Tañrı Te‘ālā yaratdı

[200b]

güneşi ḥalka nūr vermek-içün daḡı ayı nūrlu yaratdı daḡı taḳdīr eyledi aya menziller bilinmek-içün yıllaruñ saḡışı daḡı ḥisāb bilinmek-içün yaratmadı Tañrı Te‘ālā illā ḥaḳḳ ile yaratdı beyān ider āyetleri Tañrı Te‘ālā bir ḳavme ki bilürler [6] taḥkīk gelüp gitdüğinde gice ile gündüz ḥalkı yaratduḡını Tañrı Te‘ālā göklerde daḡı yirlerde āyetler vardur bir ḳavme ki Tañrı Te‘ālādan ḳorḳarlar [7] taḥkīk şunlar kim dönmezler ya’nī ḳorḳmazlar bizüm ḥazretümüzde durmaḳdan daḡı rāzī olurlar dünyā dirligine daḡı muṡma’in olurlar dünyāya daḡı şunlar kim bizüm āyetlerümüzden ḡāfillerdür [8] anlaruñ varacaḳ yirleri cehennem odıdur ḳazandukları günāhları sebebiyle [9] taḥkīk şunlar kim imān getürdiler daḡı ‘amel-i şāliḡ işlediler hidāyet virür anlara imān getürdikleri sebebiyle ki aḳar aḡaçları altından ırmaḳlar

[201a]

na'ım cenneti içinde [10] mü'minlerüñ du'aları cennet içinde münezzehsin ey Çalabımız dağı gönül alçaklığını eylemekdür cennet içinde esenlikdür dağı du'aların āhiri eyitmeklikdür şükr ol Allāha ki yaratıcısıdır cemi' 'ālemleri [11] dağı eğer ta'cıl itseydi Tañrı Te'ālā ādemiler için şerri hayrı ta'cıl itdügi gibi hükm olunurdu anlara ecelleri helāk olmağa pes qoruz şunları kim qorqmazlar durmağdan bizüm hāzretümüzde azğunlıkları içinde hayrān olurlar [12] vaqtā kim yapıssa ādem oğlanına bir ziyān bize du'ā ider yanı üzere yatup yāhūd oturup du'ā ider ya tūrurken vaqtā kim gide[rü]rüz ādem oğlanından o ziyānı geçer gider şanasın ki hīç ziyān yapışmamış bize du'ā eylemez aña yapışan ziyān için anuñ gibi olmak bezendi yaramaz kişiler için işledükleri yaramaz işleri sebebiyle [13] taḥkīk biz helāk eyledük geçen ümmetleri

[201b]

sizden öñdin nefslerine zulm itdükleri vaqt dağı geldükde anlara peygamberleri ulu mu'cizātlar ile dağı olmadılar Tañrıya imān getürici anuñ gibi olmak cezā virülür kıyāmetde bir qavmlere kim qatı yaramazlardur [14] andan soñra biz kılduk sizi ḥalifeler yiryüzinde kaçan ümmetlerden soñra görmeñ için nice 'amel iderler [15] vaqtā kim okınsa anlara bizüm āyetlerümüz ḥaqqı bātıldan ayırıcı iderdi şunlar kim qorqmazlar durmağdan bizüm hāzretimizde bize getür bu Qur'an ile bundan ğayrı dīn yāhūd tebdīl eyle ğayrı Qur'āna eyit yā Muhammed elümden gelmez ki baña bu Qur'anı tebdīl eylemek benüm qatımdan ben uymazam ğayrı Qur'āna illā baña vahy olan Qur'āna uyaram taḥkīk ben qorqaram eğer 'āşī olursam beni yaradana müsteḥaq oluram kıyāmet güninde ulu 'azāba [16] eyit yā Muhammed eğer dilese Tañrı Te'ālā Qur'anı ben okumazdum size dağı Qur'anı size bildürmezdi

[202a]

taḥkīk ben eglendüm içünüzde kırk yıl peygamberlik gelmezden evvel ya niçün fehmi eylemezsiz [17] pes kim zālīmraqdur ol kişiden kim iftirā eyledi Tañrı Te'ālāya yalan ile yāhūd yalanladı Tañrı āyetlerini taḥkīk felāḥ bulmaz yaramaz kişiler [18] dağı tapanlar Tañrı Te'ālādan ğayrıya ādem oğlanlarına hīç ziyān eyleyevümez dağı aşşı eyleyümez dağı eydürler bu ma'būdlar bizüm şefā'atçilerümüzdür Tañrı Te'ālā qatında eyit yā Muhammed ya ḥaber virürsiz Tañrı Te'ālā bildüğini göklerde dağı yirlerde münezzehdür Tañrı dağı yücedür kāfirler şirk getürdüklerinden [19] dağı olmadı ādem oğlanları illā bir ümmet oldu tevḥīd üstine pes bölük bölük oldılar dağı eğer bir kelime sebkat itmeseydi 'azābı te'hīr eylemekde Çalabımızdan hükm olunmağ- için aralarında kıyāmete degin ihtilāf itdüklerinde [20] dağı eydürler

[202b]

ya niçün inmedi Muḥammede bir āyet Çalabından eyit yā Muḥammed taḥkīk ğayb bilmek Tañrı Te‘ālānuñdur pes muntazır oluñuz taḥkīk ben sizüñle muntazır olıcılardanam [21] vaqtā kim biz datduravuz ādem oĝlanlarına raḥmet ki baylık ve saĝlıkdur ziyān ve faqr u ḥastalık yitişdükdən soñra vaqtā kim mekr eylediler bizüm āyetlerümüze eyit yā Muḥammed Tañrı Te‘ālānuñ mekr⁴³ tizdür taḥkīk biz gönderdük bizüm kitāblarımız ki yazalar mekr eyledüĝüñüzi [22] Tañrı Te‘ālā sizi yürüdür qurularda daḥı deñizlerde vaqtā kim olsañuz gemilerde daḥı yürür olsa gemiler eyü yel ile daḥı sevinürler gelür anda qatı yel ile daḥı gelür anlara qatı meveler her yirlerden daḥı şandılar ki taḥkīk anlar helāk oldılar du‘ā ideler Tañrı Te‘ālāya iḥlāş ile ārī i‘tikād ile eger bizi kırtarsañ

[203a]

işbu helāklikden biz olurduk şükr idici kıllardan [23] vaqtā kim anları kırtarduk başladılar fesād işlemege yiryüzinde ḥaksuz yire ey nāslar fesāduñuz kimseye degüldür illā nefsüñüzdür metā‘ıdur dünyā dirliginüñ andan soñra bizüm ḥazretümüzedir dönecekleri ḥaber virürüz ḥayr u şer işledükleri [24] taḥkīk dünyā dirliginüñ meşeli bir şuya beñzer ki biz indürdük gökden pes qarışdurdı yirüñ otları ḥalk yidüĝini daḥı davar yidüĝini qaçan aldı yir bezegini daḥı donandı yir daḥı şandı yir ehli taḥkīk anlaruñ güçleri yiter ol otları ve yimege geldi aña bizüm buyruĝımız gicede yāḥūd gündüzde pes biz kılduk ol iki yimişleri biçilmiş yimiş gibi şanasın ki hīç yoĝmış

[203b]

ogünki günde yapışmaĝla anuñ gibi olmak bellü iderüz āyetleri bir qavme ki fikr iderler [25] daḥı Tañrı Te‘ālā da‘vet ider kıllarını dāru’s-selām uçmaĝına daḥı hidāyet virür kime dilese toĝru yollarla [26] şunlar kim eylük iderler ‘arzları cennetdür daḥı ziyādesi Tañrı andan rāzī olmaqdur daḥı yitişmez yüzlerine qaralık daḥı zelillik yitişmez anlardur cennet ehilleri anlar o cennetde ebedī qalurlar [27] daḥı şunlar kim qazandılar yaramazlıkları cezāsı yaramazlıĝuñ bir dürlü anuñ gibi daḥı yitişür anlara zelillik yokdur anlara Tañrı Te‘ālādan günāhdan kırtarıcı şanasın kim qaplamışdur yüzlerini bir pāre gice qarañulıĝından anlardur cehennem ehli anlar cehennem içinde ebedī qalurlar [28] daḥı ol günde Tañrı Te‘ālā divşürür

[204a]

cümlesini andan soñra biz dirüz şunlara kim müşrikdür siz duruñuz yirlerüñüzde daḥı şeriklerüñüz pes biz ayırduk mābeynlerinde daḥı eyde şerikleri olmaduñuz bize ‘ibādet idici [29] pes yiter Ḥaqq Te‘ālānuñ tanuqlıĝı bizümle daḥı sizüñ mābeynüñüzde biz ĝāfil olduk sizüñ

⁴³ Derkenār: Mekran – Mekr idicilere cezası viricidir.

‘ibādetüñüzden [30] ol vaqt ‘amel cezāsını görür her nefis ki dünyāda işlemişdi daħı dönerler Hakk Te‘ālā hazretine efendileridür gerçek daħı azdı anlar iftirā eyledükleri sebebiyle [31] eyit yā Muhammed kimdür rızķ viren yağmur indürmekle gökden yağmur daħı yirden ya kim mālīk olur kulaķlara işitdürmege daħı gözlere görmege daħı kimdür çıkarān diriye ölūden daħı kimdür çıkarān ölüyü diriden

[204b]

daħı kimdür tedbīr eyleyen Tañrı buyruğuna pes eydeceklerdür Tañrıdur yaradan sen eyit yā Muhammed niçün korkmazsız Tañrıdan [32] pes ol Tañrı Te‘ālā gerçek Çalabuñuzdur pes yokdur haķdan soñra illā azğunlık vardır pes niçün koyup bātıla uyarsız [33] anuñ gibi vācib olur kelimesi sizi yaradan Çalabuñ şunlaruñ üzerine fışķ iderler anlar ĩmān getürmezler [34] eyit yā Muhammed var mıdur şerīkleriñüzden evvelden halk yaratmış ola andan soñra öldükden yine dirilde eyit yā Muhammed Tañrı Te‘ālādur halkı yaradan öldükden soñra dirilden pes niçün toğru yoldan azarsız [35] eyit yā Muhammed var mıdur şerīkleriñüzden kimdür hidāyet viren haķķ yola eyit yā Muhammed Hakk Te‘ālā hidāyet virür toğru yola ya kimdür hidāyet viren haķķa ya vācib midür aña uymaķ ya kim ki hidāyet virmez aña illā hidāyet virür Tañrı Te‘ālā pes noldı size nice hükūm idersiz bātıl işe

[205a]

[36] daħı tābi‘ olmaz anlaruñ çoğı haķķa illā gümāna tabi‘ olur taħķīķ gümāna uyan aşşı eylemez haķdan hīç bir nesne taħķīķ Tañrı Te‘ālā bilür hayr şer işledüğünüzi [37] daħı olmadı işbu Qur‘ān yalana gelmiş Tañrı Te‘ālādan līkin gerçekleyicidür ol kitābları ki ileyince gelmişidür daħı bellū idicidür şerī‘atı şek yokdur o Qur‘ānda geldüğine yaradan ‘ālemleri [38] ya eydürler mi ki Muhammed bu Qur‘ānı kendüden söyledi eyit yā Muhammed pes getürüñüz bir süreyi bu Qur‘āna beñzer daħı kığıruñuz yardım itmege gücleri yitdüğünü Tañrı Te‘ālādan gayrıyı eger olursañuz gerçekler [39] belki yalanladılar yitişmedüğü ‘ilmleriyle daħı bilmediler tefsīrini anuñ gibi yalanladı Qur‘ānı şunlar kim öñdin geçmişlerdi pes nazar eyle nice

[205b]

oldı sonucı şirk getürici zālīmleriñ [40] daħı anlardan bir nicesi ĩmān getürdiler Qur‘āna daħı anlardan bir niçesi ĩmān getürmediler Qur‘āna daħı yā Muhammed seni yaradan Çalabuñ bilür fesād idenleri [41] daħı eger yalanlasalar seni yā Muhammed sen eyit yā Muhammed bañadur benüm ‘amelim ve sizedür sizüñ ‘amelüñüz siz berī olduñuz cezā görmezsiniz ben işledüğüm ‘amelüñ daħı ben berī oldum siz işledüğünüñüz ‘amelüñ cezāsın ben görmezem [42] daħı anlardan bir niçesi kulaķ dutarlar saña yā Muhammed ya sen işitdüribilür misin sağır olanlara daħı eger olmasa ‘aķılları [43] daħı anlardan bir niçesi görürken mu‘ayyen mu‘cizātla saña nazar

eyledükde ya sen doğru yol gösterebilir misin gözi olmayanlara dağı eger olmasalar görüciler [44] tahkik Tañrı Te‘ālā zulm eylemez âdem oğlanlarına bir nesne lakin âdem oğlanları kendü nefslerine zulm iderler [45] dağı ol gün ki divşürürüz anları şanaşın ki eglenmediler sinlerinde [206a]

illā bir sâ‘at günden eglendiler bilüşürler birbiriyle mabeynlerinde tahkik ziyān eylediler şunlar kim yalanladılar Tañrı Te‘ālā hâzretinde durmağı dağı olmadılar doğru yol üstine [46] dağı saña gösterevüz niçesini şunların kim va‘de eyledün anlara yâhūd seni kabz eyleyevüz göstermezden evvel va‘de olınanı anların dönmesi bizedür andan sonra Tañrı Te‘ālā tanıklık virür işledüklerini hayırdan ve şerden [47] dağı her bir ümmetün peygamberi vardır vaktā kim gelse peygamberleri hüküm olunurdu aralarında ‘adl ile dağı anlara zulm olunmaz [48] dağı eydürler ne vakt gele işbu va‘de eger oldıysañuz gerçeklerden [49] eyit yā Muhammed ben mālîk degülem nefsüm için ziyāna ve aşşıya illā Tañrı diledüğü olsa gerek her ümmet için va‘de vardır vaktā kim gelse va‘deleri pes te’hîr olunmaz sâ‘at ilerü dağı

[206b]

Te’hîr olunmaz bir sâ‘at girü [50] eyit yā Muhammed ya görmez misin eger size gelse Tañrı Te‘ālā ‘azābı gicede ya gündüzde ta‘cîl itdüklerini yaramaz kişilerden [51] ya kaçan ‘azāb düşe ol vaktde mi imān getirürsüz Tañrı Te‘ālāya dinleri anlara tahkik şimdi olduñuz imān getirüciler aña ta‘cîl itdügünüzden sonra ‘azābı [52] andan sonra dinile şunlara kim zulm eylediler nefslerine daduñuz dāyim olıcı ‘azābı cezā görmezsiz illā kazandugunuz günāhlarıñuz cezāsını görürsüz [53] dağı şorisarlar senden yā Muhammed va‘de eyledügün gerçek midür eyit beni yaradan Allāh hakkıyıçün ol va‘de gerçektür dağı degülsiz Tañrı Te‘ālāyı ‘âciz eyleyici [54] dağı eger olsa her nefs kendüye zulm idici yiryüzindekini fidye virürdi ‘azābdan kurtarmağ- için kendüzini dağı pişmānlık fā‘ide virmez vaktā kim göreler ‘azābı dağı hüküm olına aralarında ‘adl ile dağı anlara hîç zulm olunmaz

[207a]

[55] bilmiş oluñuz tahkik Tañrı Te‘ālānuñ mülkidür göklerde olan dağı yirlerde olan bilmiş oluñuz tahkik Tañrı Te‘ālānuñ va‘desi gerçektür lakin anların çoğı bilmezler [56] ol Tañrı Te‘ālā dirildür dağı öldürür dağı Tañrı Te‘ālāyadır dönmesi [57] ey âdemiler tahkik size geldi öğüt Çalabuñuzdan dağı şifā geldi yüreklerüñüzde marāza dağı hidāyet dağı rahmet geldi mü‘minler için [58] eyit yā Muhammed Tañrının fażlıyla dağı rahmetiyle pes aña sevinürler ol yigregdür dünyā mālārından [59] eyit yā Muhammed ya gördüñüz mi Tañrı Te‘ālā indürdügini sizün için rızqdan pes siz kılduñuz niçesini ol rızqdan harām dağı nicesini helāl

kılduñuz eyit yā Muḥammed Tañrı Te‘ālā destūr mı virdi size ya iftirā idersiz Tañrı Te‘ālā ḥaḳḳında [60] daḫı ne şanur şunlar kim iftirā iderler

[207b]

Tañrı Te‘ālā ḥaḳḳında yalan söylemekle kıyāmet güninde taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālānuñ faẓl u keremi çoḳdur ḥaḳḳ üzerine lākin anlaruñ çoḳı şükr eylemezler [61] daḫı işlemeseñ bir işi daḫı okumasañ bir nesne Qur‘āndan daḫı işlemezseñüz bir ‘amelden illā biz olduk size ṭanuḳ ve gözçi vaḳtā kim işlemek dileseñüz dünyāda daḫı ḡāyib olmaz seni yaradan Çalabuñdan bir zerre aḡırlığından yirlerde daḫı göklerde daḫı küçükdən bu didigümüzden daḫı büyükdən illā levḥ-i maḥfūẓda āşikāredür [62] bilmiş oluñuz taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālānuñ dōstlarına ḳorḳu yoḳdur anlara daḫı anlara ḳayḡu yoḳdur [63] şunlar kim īmān getürdiler daḫı oldılar taḳvā üstine [64] anlara vardur beşāret dünyā dirliginde

[208a]

daḫı kıyāmet güninde yoḳdur tebdīl eylemek Tañrı Te‘ālānuñ kelimelerini anuñ gibi olmaḳ ulu sa‘ādete yitişmekdür [65] daḫı ḳayḡuya seni biraḳmasun anlaruñ sözleri taḥḳīḳ ‘izzet Tañrınuñdur ḳamusı ol Allāh işidicidür bilicidür [66] bilmiş oluñ taḥḳīḳ Tañrınuñ mülkidür göklerde olan daḫı yirlerde olan daḫı uymañuz şunlara kim du‘ā iderler Tañrı Te‘ālādan ḡayrı şerīklere Tañrı Te‘ālādan ḡayra uymazlar illā ẓanna uyarlar daḫı anlar toḡru söylemezler illā yalan söylerler [67] ol Tañrı Te‘ālā yaratdı sizüñ içün giceyi raḫat olmaḡ-içün gicede daḫı gündüzi yaratdı görmek içün taḥḳīḳ anda āyetler vardur bir ḳavme kim işidüp fibr iderler [68] kāfirler eyitdiler Tañrı Te‘ālā ‘İsāyı oḡul idindi münezzehdür Tañrı Te‘ālā oḡuldan kızdı ol Ḥaḳḳ Te‘ālā ḡanīdür muḥtāc degüldür oḡula kıza Tañrı Te‘ālānuñ ḳullarıdır göklerde daḫı yirlerde olanı ya var mıdır

[208b]

sizüñ ḳatuñuzda ḥuccetden Ḥaḳḳ Te‘ālā oḡul idindüğüne ya söylerler mi Tañrı ḥaḳḳında bilmedüklerini [69] eyit yā Muḥammed taḥḳīḳ anlar kim iftirā eylediler Tañrı ḥaḳḳında yalan ile felāḥ bulmazlar ḡazābdan [70] dirlık iderler dünyāda yalan ile andan soñra bizedür dōnecekleri andan soñra datdursa Tañrı Te‘ālā anlara ḳatı ‘azābını kāfir oldukları sebebiyle [71] daḫı oḳu yā Muḥammed anlara Nūḥ peygamber ḳavminüñ ḫaberini vaḳtā kim Nūḥ eyitdi ḳavmine ey benüm ḳavmüm eger ulu meşāḳḳat olsa size benüm durduğum yirde daḫı ben size öḡüt virdüğümde Tañrı āyetleriyle pes ben Tañrı Te‘ālāya sığındum pes cem‘ eyleñüz işlerüñüzü daḫı şerīklerüñüzü andan soñra mestūr olmasun işüñüz size ḳasd eylemekden andan soñra yitişdürüñüz baña daḫı mühlet virmeñüz [72] pes eger yüz dönderseñüz pes degülem isteyici sizüñ

[209a]

ecrũñüzden benũm ücretũm degũldũr sizden illā Tañrı Te‘ālādandur benũm ücretũm daħı ben buyruldu kim ben olam evvel olan müselmānlardan [73] pes yalanladılar Nũhı pes biz kırtarduk Nũhı daħı Nũh ile bile olanı gemi içinde daħı biz ħalīde kılduk anları daħı biz ğark eyledũk ol kişileri kim yalanladılar bizũm āyetlerũmũzi pes nażar eyle yā Muħammed nice oldu ‘ākıbeti azğunlarũ [74] andan řoñra biz ğönderdũk Nũħdan řoñra peygamberler ħavmlerine pes geldiler anlara peygamberleri mu‘cizātılar ile pes olmadılar ĩmān ğetũriciler yalanladuğları ićũn peygamberi öñdin gelenlerden anuñ ğibi mũhr urur Tañrı Te‘ālā yũreklerine zālimlerũ [75] andan řoñra biz ğönderdũk Nũħdan řoñra Mũsāyı daħı Hārũnı Fir‘avna daħı ulularına bizũm āyetlerũmũz ile pes bũyũklendiler daħı oldılar ħavmlerũ ħatı yaramazlarından [76] vaĳtā kim

[209b]

Mũsā ğeldi anlara ħaĳķıķatle bizũm ħatımuızdan eyitdiler taħķıķ bu Ķur‘ān āřıkāre ulu siħrdũr [77] Mũsā eyitdi ya eydũr misiz ħaĳķ-ıćũn vaĳtā kim size ğeldi ya siħr midũr iřbu Ķur‘ān daħı felāħ bulmazlar sāħirler [78] eyitdiler yā Mũsā ya bize mi ğeldũñ bizi fitnelemek biz bulduğumuz dīn ũzerine atalarımuızı daħı olmaĳ ikinũze ululıķ yiryũzinde daħı degũl-iz ikinũze ĩmān ğetũriciler [79] daħı Fir‘avn eyitdi baña ğetũrũñ her siħr bilici cāzũları [80] vaĳtā kim ğeldi cāzũlar cāzũlara eyitdi Mũsā bırağuñuz siz bırağacağuñuızı [81] vaĳtā kim cāzũlar bırağacağın bıraĳdılar Mũsā eyitdi siz ğetũrdũğũñũzi ol siħrlerũ taħķıķ Tañrı Te‘ālā bāñıl eyler taħķıķ Tañrı Te‘ālā ıřlāħ eylemez mũfsidlerũ [82] daħı řābit eyler Tañrı Te‘ālā

[210a]

ħaĳķı kelimeleriyle daħı eğer ğũć ğelũrse yaramaz kişiler[e] [83] pes ĩmān ğetũrmez Mũsāya illā ĩmān ğetũrdiler Fir‘avn ħavminũñ zũrriyetinden ĳorĳubanı Fir‘avndan daħı ulularından ‘azāb itmeyeler daħı Fir‘avn cebbār idi yiryũzinde daħı mũsriřlerden idi [84] daħı Mũsā eyitdi ey ħavmũm eğer siz olsañuz ĩmān ğetũriciler Tañrı Te‘ālāya pes Tañrıya řığınuñuz eğer olsañuz müselmānlardan [85] İslām ũzerine olanlar Tañrı Te‘ālāya biz şığınduk ey bizũm Ķalabımuız bizi kıılma fitne ħavminden ki zālimlerdũr [86] daħı bizi kırtar senũñ raħmetũñle kāfirler mekrinden [87] daħı biz vaħy eyledũk Mũsāya daħı ĳardařına yirlendũrũñuz ħavmũñũzi evleriyle Mışrda daħı kıluñuz evlerũñũzi kıbleye ĳarřu daħı durğuruñuz

[210b]

namāzı daħı cenneti muştula mũ‘minlere [88] daħı Mũsā eyitdi ey bizi yaradan taħķıķ sen virdũñ Fir‘avna daħı ulularına dũrlũ ĳumāřlar daħı mālлар dũnyā dirliğinde ey bizũm Ķalabımuız azdılar senũñ yoluñdan ey Ķalabum yire yutdur māllarını daħı mũhr ur yũreklerine pes ĩmān

getürmesünler tã görmeyince yürekler acıdııcı ‘azābı [89] eyitdi Tañrı Te‘ālā taḥkīk ben kabūl eyledüm ikiñüzüñ du‘añuzı pes ikiñüz doğrulık üzere durduñuz daḥı Mūsā ile Harūn uymadılar cāhiller yolına ki ḥaḳḳı bilmezler [90] daḥı biz geçürdük Benī İsrā’īlī kavmini deñizden selāmetliḡla pes ardlarına uydı Fir‘avn daḥı Fir‘avnuñ çerisi azḡunliḡla daḥı düşmānliḡla tã ki Fir‘avn yitişdi deñize ḡark olacak yire Fir‘avn eyitdi ben ĩmān getürdüm ol Tañrıya ki andan ḡayrı Allāh yokdur ki ĩmān getürdi aña Mūsā ile Benī İsrā’īl kavmi daḥı oldum müselmānlardan [211a]

[91] dinildi Fir‘avna taḥkīk sen āşī olduñ Tañrıya bundan öñdin daḥı sen olduñ fesād idicilerden [92] pes bugün senüñ cānuñı kırtaruruz bedenüñden tã olmak içün senüñ arduñda kalanlara ulu ‘ibret daḥı çoḡı ādem oḡlanlarından bizüm āyetlerümüzden [93] taḥkīk yirlendürdük Benī İsrā’īl kavmini yirlerüñ gökçekliginde daḥı rızḳlandurdük anları ārī pāk ni‘metlerden pes bölük bölük olmadılar tã ki gelince anlara ‘ilm taḥkīk seni yaradan Çalabuñ ḥükm eyledi mābeynlerinde kıyāmet güninde dünyāda çekişdükleri nesnede [94] pes eger sen olsañ şek getürici kıyāmet gününe biz indürdügümüz kitāba saña yā Muḥammed pes su‘āl eyle ol kişilere ki okurlardı kitābı senden öñdin taḥkīk saña geldi ḥaḳḳ kitāb seni yaradan Çalabuñdan pes olma şek idicilerden [95] daḥı sen olma şunlardan kim yalanladılar

[211b]

Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerini pes olursın dünyāda ve āḥiretde ziyān idicilerden [96] taḥkīk şunlar kim vācib oldı anlara seni yaradanuñ kelimesi ĩmān getürmezler [97] daḥı eger anlara gelse cümle āyetler ĩmān getürmezler tã ki görmeyince yürekler acıdııcı ‘azābı [98] pes niçün helāk oldılar şehir kavmi ĩmān getürmediyçün ‘azāb görmezden evvel illā ĩmān getürdiler ‘azāb gördükde illā Yūnus kavmi ĩmān getürdiler ‘azāb gördükde vaḳtā kim Yūnus kavmi ĩmān getürdiler biz giderdük anlardan rüsvāylik ‘azābı dünyā dirliğinde daḥı dirlik virdük anlara va‘deleri gelince [99] daḥı eger dileseydi seni yaradan Çalabuñ ĩmān getürdürdi yirde olanlaruñ cümlesine ya sen diler misin gücle ĩmāna geleler ādemiler tã ki olalar mü‘minler [100] daḥı yokdur bir nefis ĩmāna gelmek illā Tañrı Te‘ālānuñ izniyle ĩmāna gelürler daḥı Tañrı Te‘ālā rüsvāylikı kıılır

[212a]

şunlara kim fikr eylemezler [101] eyit yā Muḥammed naḡar eyleñüz göklerdeki olan ‘acāyiblere daḥı yirlerdeki ‘acāyiblere daḥı ne aşşı ider ‘alāmetler daḥı kıorḳutmaḳlar bir kavmden ki ĩmān getürmezler [102] pes anlar muntaḡır olmazlar illā şuncılayın günler gibidür ki geçmişdür anlardan öñdin eyit yā Muḥammed pes muntaḡır oluñuz taḥkīk ben de sizüñle muntaḡır olıcılardanam [103] andan soñra kıurtardük bizüm peyḡamberlerümüzi daḥı şunları kim ĩmān

getürdiler anuñ gibiye bize vācibdür kurtarmak mü' minleri [104] eyit yā Muḥammed ey nāslar eger olsañuz şek içinde benüm dīnimden pes ben tapmazam şunlara kim siz taparsız Tañrı Te'ālādan ğayra līkin taparam ol Tañrıya ki sizi yarattı ve yine öldüriserdür dañı ben buyruldum ki olam mü' minlerden [105] dañı durğuram yüzümi haqq dīn için

[212b]

aru pāk i'tikādla dañı buyuruldum ki ben olmayam müşriklerden [106] dañı tapmayam Tañrı Te'ālādan ğayrıya baña aşşı eylemeyene dañı baña ziyān eylemeyene pes yā Muḥammed sen anuñ gibi işleseñ taḥkīk sen zālimlerden olursun [107] dañı eger saña yitişdürse Tañrı Te'ālā bir ziyān pes yokdur giderici ol ziyānı andan ğayrı dañı eger dilese Tañrı Te'ālā bir hayra yitişdürmege pes yokdur dönderici fazlını Tañrı Te'ālānuñ yitişdürür hayrını aña kim dilese kullarından ol Tañrı Te'ālā yazuqlar bağışlayıcı rahmet idicidür kullarına [108] eyit yā Muḥammed ey ādem oğlanları taḥkīk geldi size gerçek Qur'an Çalabuñuzdan pes kim ki hidāyet üstine olsa taḥkīk anuñ hidāyeti nefsi içündür dañı kim azsa taḥkīk anuñ azğunluğu nefsinedür dañı ben vekīl degülem sizi yaramazlıktan şaklayıcı [109] dañı uy saña vahy olana dañı şabr eyle tā ki hükm eyleyince Tañrı Te'ālā dañı Tañrı Te'ālā

[213a]

hükm idicileruñ yigregidür

Sūretü'l-Hūd

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] inna'llāhe'rrahmān dimekdür Qur'an āyetleri muhkem oldı hükm olındı āyetleri andan soñra dürlü hikmetlerle vardur Tañrı katındadır hikmetler issidür her nesneden ḥabīrdür [2] 'ibādet eylemeñüz illā Tañrı Te'ālāya 'ibādet eyleñüz taḥkīk ben sizi cehennem 'azābından korqudıciyam ve cenneti size muştulayıcıyam [3] dañı istiğfār eyleñüz Çalabuñuz ḥazretine andan soñra dönüñüz Tañrı Te'ālāya dirlik virür size güzel dirlik virmekle 'ömr müddeti tamām olunca dañı virür dünyāda olanı her faẓileti āḥiretde saña gerek olan şevābları dañı eger yüz dönderseñ taḥkīk ben korğaram sizünle ulu günün 'azābından [4] Tañrı Te'ālā ḥazretinedür sizün dönmeñüz dañı ol Tañrı Te'ālā her nesneyi kādirdür [5] bilmiş oluñuz taḥkīk anlar dönderdiler haqqdan gönüllerini

[213b]

şaklanmağ-içün Tañrı Te'ālādan bilmiş oluñuz ol vaktde ki örtünürler kaftanlarını bilür Tañrı Te'ālā gizlü işlerini dañı aşikāre işlerini taḥkīk Tañrı Te'ālā bilür gönölü[ñü]zden geçen fikirlerüñüzi [5] dañı yokdur bir ḥayvānāt yiryüzinde illā Tañrı Te'ālādur anuñ rızkı dañı bilür Tañrı Te'ālā yiryüzinde anları dañı bilür yirde olan olmışları kamosı levḥ-i maḥfūzda

yazılmışdur âşikâre [6] dahı Tañrı Te‘âlâ yaratdı gökleri dahı yirleri altı günde yaratdı Hakk Te‘âlânıñ ‘arşı şu üzerinde şınamağ-ıçün ya kanguñuz güzel ‘amel işler [7] dahı eger sen diseñ taḥkîk siz diri olacaqsız öldüñüzden soñra eydeceklerdür şunlar kim kâfir oldılar işbu Qur‘ân degüldür illâ âşikâre ulu siḥrdür [8] dahı eger te‘hîr itsevüz anlardan ‘azābı bir ümmete degin ki sayılmışdur

[214a]

eydeceklerdür niçün te‘hîr iderler anı bilmiş oluñuz ‘azāb geldügi günde anlara yokdur ‘azāb döndürici anlardan dahı vâcib olur anlara ol ‘azāb Qur‘ânı maşharalığa aldıkları sebebiyle [9] dahı eger biz datdursavuz âdem oğlanlarına bizüm rahmetümüzden andan soñra o ni‘meti âdem oğlanlarından taḥkîk anlar ümîd keserler geçen ni‘metlere kâfir olurlar [10] dahı eger biz datdursavuz ni‘metler lezzetini ziyân yitişdükden soñra eydeceklerdür gitdi mu‘şibetler bizden taḥkîk anlar sevinür fahrlanur [11] illâ şunlar kim şabr iderler dahı eyü ‘amel iderler anlarıñ cemi‘ günâhları yarlıganur dahı anlara ulu ecrler vardur [12] pes ola kim sen koyasın niçesini saña vahy olanı dahı tar ola o vahy ile senüñ yüregüñ eyitdüklerinden ötürü niçün indürilmedi Muhammede māl hazîneleri ya niçün gelmedi

[214b]

Qur‘ân ile ferîşteler ki anı gerçekleye taḥkîk yokdur sende mu‘cizât illâ korkutmaḡ vardur Tañrı Te‘âlâ her vekîldür [13] ya eydürler mi ki Qur‘ânı kendüden söyler yâ Muhammed eyit getürüñüz on sûre bu Qur‘ân gibi yalanla düzülmüş dahı kığıruñuz yardım eylemege kim gücüñüz yiter Tañrı Te‘âlâ yardımından gayrı eger sözüñüzde gerçek iseñüz [14] pes eger sizi kabûl itmeseler pes bilüñüz taḥkîk Qur‘ân inmedi yalana illâ Tañrı Te‘âlânıñ ‘ilmiyle indi Qur‘ân taḥkîk Tañrı Te‘âlâdan gayrı Tañrı yokdur illâ ol Tañrı Te‘âlâ vardur anuñ şerîki vezîri yokdur pes niçün siz müselmân olmazsız [15] kimüñ murâdı olsa dünyâ dirliği dahı dünyâ zîneti murâdı olsa tam virülür anlara dünyâda diledükleri ol kimesneye dahı anlar dünyâda ziyâna yitişmezler [16] anlar şunlardur kim yokdur anlara âhîretde illâ cehennem odı anlara naşîb olur dahı maḥv olur dünyâda işledükleri dahı bâtıl olur dünyâda işledükleri

[215a]

[17] ya ol kimse ki toḡru yol üstine oldı Çalabından dahı okurlar tanuḡlığa Tañrıdan idüğüne ki Qur‘ândur dahı Qur‘ândan öñdin kitâbı Mûsânıñ imâmdur dînde dahı rahmetdür ḡalka anlar imân getürürler Tañrı Te‘âlâya toḡruluḡla dahı kim ki kâfir olsa Tañrıya ta‘îfelerden pes aña tamu odı va‘de olınmışdur pes sen olma yâ Muhammed şek üzerinde kıyâmet kopmasından ya Qur‘ânda[n] taḥkîk ol Qur‘ân ḡaḡḡdur Çalabuñuzdan dahı bu kadar vardur ki çoḡı ḡalkuñ imân getürmezler [18] dahı kim zâlimrakdur şunlardan kim kendü yanından Tañrı Te‘âlâya yalan

söyleye anlar ‘arz olurlar kıyāmet güninde Çalablarına daḥı kıyāmet güninde ferīşeler eydeler biz şanuklık virürüz kim bunlar şunlardır kim yalan söylediler Çalabları ḥaḳḳında bilmiş oluñuz Tañrı Te‘ālānuñ la‘neti zālīmler üzerinedür [19] ya şunlar kim ḥalkı azdurdılar Tañrı Te‘ālā yolından daḥı anlar dilerler İslām dīni za‘īf ola

[215b]

daḥı anlar āḥirete inanmazlar anlardır kāfirler [20] anlar Tañrı Te‘ālāyı ‘ācīz idemezler yiryüzinde daḥı yoḳdur anları Tañrı Te‘ālādan ḡayrı cehennem ‘azābından kurtarıcı iki kāt olur anlara ‘azāb kıyāmetde gücleri yitmezdi ḥaḳḳı bātıldan bilmege kulaḳlar[1] işitmezdi ḥaḳḳı fehmi eylemege daḥı gözleri görmezdi toḡru yola gitmege [21] anlar şunlardır kim kimseye ziyān idemezler illā kendülerine ziyān itdiler daḥı azdı anlardan iftirā eyledükleri ma‘būdları [22] ammā anlar kıyāmetde kendülerine ziyān idicilerdür [23] taḥḳīḳ şunlar kim imān getürdiler daḥı eyü ‘amel işlediler daḥı korkdılar Çalablarından anlardır ehl-i cennet anlar cennet içinde ebedi kālurlar [24] meşeli iki tã’ ifenüñ gözsiz gibi daḥı şaḡır gibi daḥı gözi görür

[216a]

daḥı kulaḡı işidür eyle berāber degüldür bunların meşeli ya niçün fikr eylemezler [25] taḥḳīḳ biz gönderdük Nūḥı kavmine Nūḥ kavmine eyitdi taḥḳīḳ ben sizi cehennem odından korkudıcıyam āşikāre [26] tapmañuz Tañrıdan ḡayrıya illā Tañrıya tapuñuz taḥḳīḳ ben korkaram size ol günüñ azābından ki yürekler acıdıdır [27] pes eyitdi ulular ki şunlara kim kāfir oldılar kavminden seni peygamber görmezüz illā bizüm gibi ādem oḡlanı görürüz daḥı görmezüz eyü kişilerden saña uyanları illā şunlar kim ḥasīslerümüzdür ol rāy’da daḥı görmezüz sizi bizüm üzerümüze fażliyyetden bel şanuruz seni yalancılardansın[28] Nūḥ eyitdi yā kavm ya görür misiz eger ben olsam toḡru yol üzerine Çalabumdan daḥı baña virse rahmet kendü kātından pes maḥfī olsa size ya lāzım eyler midük anı size böyle olmasa

[216b]

daḥı siz anı güç görürken [29] daḥı kavmüm ben dilemezem sizden māl baña ücret viresiz illā benüm ücretüm Tañrıdandır daḥı ben sürmezem⁴⁴ şunlar kim mü’minlerdür taḥḳīḳ anlar dursalar gerekdür Çalablarına karşı līkin ben sizi gördüm kavmüñ kātı cāhillerinden [30] daḥı ey kavm kimdür beni kurtaran Tañrı Te‘ālā ‘azābından eger ben sürsem⁴⁵ anları ya niçün öḡütlenmezsiniz [31] daḥı ben dimezem size benüm kātımdadır ḥazīneleri Tañrı Te‘ālānuñ daḥı ben bilmezem ḡaybı daḥı ben dimezem taḥḳīḳ ferīşteyem daḥı ben eyitmezem ol kişiler için ḥaḳır göresiz gözlerüñüze ki virmez anlara Tañrı Te‘ālā ḡayr Tañrı Te‘ālā bilür yüreklerindeki

⁴⁴ sürmezem: şormazam M.

⁴⁵ sürsem: şorşam M.

taḥkīk ben zālīmlerden oluram [32] eyitdiler yā Nūḥ taḥkīk bizümle çekişdüñ pes sen çoğaltduñ bizümle çekişmegi

[217a]

pes getür bize va‘de itdüğüñ ‘azābları eger sen olduñsa gerçeklerden [33] Nūḥ eyitdi taḥkīk ben ol ‘azābı getürimezem illā Tañrı Te‘ālā eger dilerse getürür daḥı Tañrı Te‘ālāyı ‘aciz idemezsiz [34] daḥı aşşı eylemez size benüm ögüdüm eger ben dilesem ögüt virmege size eger dilese Tañrı Te‘ālā sizi helāk itmege helāk ider ol sizi yaradan Çalabuñuz daḥı añañdur cümleñüzüñ dönmesi [35] ya eydürler mi ki kendü yanından yalanla düzdi Qur‘anı eyit yā Muḥammed eger ben yalan söyledümse bañañdur itdüğüm günāhum vebāli daḥı ben bīzāram sizüñ günāhlarıñuzdan [36] daḥı biz vaḥy eyledük Nūḥ peygambere taḥkīk saña yā Nūḥ imān getürmezlerse senüñ kavmüñ daḥı kim ki imān getürür pes kayırma oldukları işleriyle [37] daḥı düz gemiyi bizüm ‘alāmetlerümüzle daḥı bizüm vaḥyümüzle daḥı du‘ā dileme benden şunlar için kim

[217b]

zūlm eylediler taḥkīk anlar ğarķ olacaķlardır [38] daḥı düzdükde gemiyi vaķtā kim geçe kim katından uluları kavminden maşḥaralığa alurlardı Nūḥı Nūḥ eyitdi eger maşḥaralığa alsañuz bizi pes biz maşḥaralığa aluruz sizi nitekim maşḥaralığa alursız bizi pes siz bileceksiz bizi [39] kime ki gelse rüsvāy itdüği azāb daḥı helāl olur aña dāyim durıcı āzāb [40] vaķtā kim gelse bizüm buyruğumuz ol vaķt şū kaynar biz eyitdük Nūḥa al gemi içinde her ḥayvāndan ikişer çift daḥı ehlüñi al götür illā kim sebķat eyledi anuñ sözi daḥı kim imān getürdi daḥı kim imān getürmedi Nūḥla bile illā az kişiler imān getürdiler [41] daḥı Nūḥ eyitdi binüñüz ol gemiye Tañrı Te‘ālāñuñ adıyladur yürümesi daḥı durması taḥkīk beni yaradan Tañrı

[218a]

yazuklar bağışlayıcıdur rahmet viricidür [42] daḥı ol gemi yürüdi anlar ile talan içinde tağlar gibi daḥı kığırdı Nūḥ oğlını daḥı Nūḥuñ oğlı ırāķ oldu gemiden yā oğul bin gemiye bizümle daḥı sen olma kāfirler ile [43] Nūḥuñ oğlı eyitdi ben çıkaram yüce tağlara kırtarur beni o şudan Nūḥ eyitdi yā āşī yokdur seni kırtarıcı Tañrı Te‘ālāñuñ buyruğından illā gemi kırtarur Tañrı Te‘ālā rahmetiyle daḥı Nūḥuñ oğlunu mevc ortaya alup kuşatdı pes Nūḥuñ oğlı oldu ğarķ olanlardan [44] daḥı yire dinildi yā yir yud suyuñı daḥı gök açıl dut yağmuruñı daḥı kuruğı şular daḥı yirine geldi Tañrı Te‘ālāñuñ buyruğı daḥı gemi durdı Cüd[i] tağıñuñ üzerinde daḥı dinildi rahmetinden ırāķ olsun zālīmler kavmi [45] daḥı du‘ā eyledi Nūḥ Çalabına eyitdi ey Çalabum taḥkīk benüm oğlum

[218b]

benüm ehlümdendür taḥkīk senün va‘den ḥaḳḳdur daḥı sen ḥākimraḳsun ḥükm idicilerden [46] Ḥaḳḳ Te‘ālā eyitdi yā Nūḥ ol oḡluñ degüldür senün ehlünden degüldür taḥkīk oḡlunuñ ‘ameli eyü ‘amelden degüldür sen dileme benden senün anda ‘ilmün olmaduḡını taḥkīk saña öḡüt virürem ki olmayasın cāhillerden [47] Nūḥ eyitdi ey Çalabum taḥkīk ben saña şıḡınuram senden istemege ben bilmedüḡüm işlerden illā beni yarlıḡamazsañ daḥı raḥmet eylemezseñ ben oluram dünyāda ve āḫiretde ziyān idicilerden [48] dinildi yā Nūḥ in gemiden bizüm selāmetliḡümüz ile daḥı bereketlerümüz ile sañadur daḥı senün ümmetlerünedür senün ile olanlara daḥı senün ümmetlerüne dirlik virsevüz gerek andan şoñra yapışur anlara bizüm ‘azābımız ki yürekler acıdıdır [49] ol ḡayb aḥbārlarından

[219a]

daḥı iderüz saña yā Muḥammed sen bilmedüḡün ḥaberleri daḥı senün ḳavmün bilmedüḡünü bundan evvel geḇenler pes şabr eyle yā Muḥammed taḥkīk dünyāda zafer bulmaḳ ve āḫiretde sa‘adet bulmaḳ ḳorḳucıladur Tañrı Te‘ālādan [50] daḥı ‘Ād ḳavmine gönderdük peyḡamberliḡe ḳardaşları Hūdı Hūd eyitdi ey ḳavmüm tapuñuz Tañrı Te‘ālāya yoḳdur size Tañrı Te‘ālādan ḡayrı eger siz degülsiz Tañrı Te‘ālā ḥaḳḳında iftirā idiciler [51] ey ḳavm[üm] ben istemedüm sizden diyüvirdüḡüm içün ücret benüm ücretüm ol Tañrı Te‘ālādandır ki beni yarattı ya niḇün ḥaḳḳı bātıldan fehmi eylemezsiniz [52] daḥı ey ḳavmüm istiḡfār eyleñüz Çalabuñuza andan şoñra dönüñüz ana ki gönderür göklerden size yaḡmurları daḥı ziyāde eyler ḳuvvetüñüzi ḳuvvetüñüz üzerine daḥı yüz dönderüñüz olmañuz yaramaz kāfirlerden [53] eyitdiler yāḥūd bize gelmedün ḥucet birle burhān ile

[219b]

daḥı biz terk itmezüz bizüm ma‘būdlarımızı senün sözüñ ile daḥı biz saña imān getürici degü-iz [54] eydürler Hūda biz şanuruz bizüm ma‘būdlarımızıñ niḇesi saña delülük ve muşibet yitişdüirdi Hūd eyitdi ben ṭanuk dutaram Tañrı Te‘ālāyı daḥı siz ṭanuk oluñuz taḥkīk ben bızāram [55] şirk getürdüklerüñüzden Tañrı Te‘ālādan ḡayrıya baña mekr eyledüñüz cümleñüz andan şoñra baña mühlet [56] taḥkīk ben şıḡındum Tañrı Te‘ālāya ki beni yarattı daḥı sizi yarattı yoḳdur ḥayvāna rızḳ virici illā Tañrı Te‘ālādur ol ḥayvānlara rızḳ virici taḥkīk benüm Çalabum İslām dīni toḡru yol üzerine [57] pes eger yüz döndere Tañrıdan taḥkīk size yitişdüirdüm gönderdüḡünü Tañrı Te‘ālā size daḥı sizün yirüñüze beni yaradan Çalabum bir ḡayrı ḳavm viriserdür sizden ḡayrı daḥı ziyān idemezsiniz Tañrı Te‘ālāya bir nesne ile taḥkīk beni yaradan Çalabum her nesneyi şaḳlayıcıdır [58] vaḳtā kim

[220a]

geldi buyruğumuz biz kurtarduk Hūdı ve bile olan mü'minleri bizüm rahmetümüzle dağı biz kurtarduk anları katı ulu 'azābdan [59] dağı ol 'Ād kavmi kāfir oldılar Çalabuñ āyetlerine dağı 'āşī oldılar peygamberlerine dağı uydılar buyruğına her mütekebbir azmış kişilerün [60] dağı oldılar işbu dünyāda la'net olınmışına dağı kıyāmet güninün la'net olınmışına bilmiş oluñuz taḥkīk 'Ād kavmi kāfir oldılar Çalablarına bilmiş oluñuz ırak düşdi Hūd kavmiyle 'Ād kavmi Tañrı Te'ālādan la'net olındı ikisine dağı [61] dağı gönderdik peygamberliğe Semūd kavmine kardaşları Şālihi Şālih eyitdi ey kavmüm tapuñuz Tañrı Te'ālāya yokdur Tañrı Te'ālādan gayrı Tañrı ol Allāh sizi yarattı yiryüzinden dağı size 'ömr virdi yirde pes istiğfār eyleñüz Tañrı Te'ālāya andan sonra dönüñüz Tañrıya taḥkīk beni yaradan Çalabuñ rahmeti yakındır mü'minlere

[220b]

kabul idicidür du'aları [62] kavm[i] eyitdiler yā Şālih taḥkīk sen bizden ümiz dutardun biz senden eylük dutarduk bundan evvel gelen dinden ya bizi yığlandurur mısın 'ibādet eylemekden bizüm atalarumuz 'ibādet eyledüğine dağı biz sek iderüz bizi da'vet eyledüğüñ tevḥide saña düşürici [63] Şālih eyitdi ey kavmüm ya görmez misiz eger ben olsam toğru yol üzerine beni yaradan Çalabdan dağı baña virse Tañrı Te'ālā rahmetinden pes kim baña yardım iderdi ki beni kurtaraydı Tañrı Te'ālānuñ 'azābından eger ben 'āşī olsam Tañrı Te'ālāya pes baña arturmazdı rahmetini ziyānsuz [64] dağı ey kavmüm işbu deve Tañrı Te'ālānuñ devesidür sizün için bir mu'cizedür pes terk eyleñ yisün yiryüzinde Tañrı bitürdigi otları dağı yitişdürmeñüz bu deveye bir ziyān pes dutmasun sizi muḥkem 'azāb yakın zamānda [65] pes öldürdiler deveyi pes Şālih eyitdi dirlik eyleñüz evlerüñüzde üç gün ol va'de

[221a]

gelecek va'dedür ki yalansuz [66] vaḳtā kim geldi bizüm buyruğumuz biz kurtarduk Şālihi dağı şunları kim imān getürdiler Şālih ile bizüm rahmetümüz ile dağı rüsvāyılığınan ol günüñ biz kurtarduk taḥkīk seni yaradan Tañrı Te'ālā kuvvetlüdür 'izzetlüdür [67] dağı helāk eyledi zulm idenleri yıldırım birle pes helāk oldılar evlerinde dizin çöküp [68] şanasın ki hiç dünyāda diri olmamışlardır bilmiş oluñuz taḥkīk Semūd kavmi kāfir oldılar Çalablarına bilmiş oluñuz ırak oldı Semūd kavmi rahmetden [69] taḥkīk geldi bizüm ferişterümüz İbrāhīm peygambere beşāret ile ferişter eyitdiler selām aleyk İbrāhīm eyitdi 'aleyküme's-selām pes İbrāhīm oturmadı getürdi buzağuyı biryān idüp [70] vaḳtā kim İbrāhīm gördi ferişter ellerini şunmazlar ni'mete mekr eylediler anlar dağı yitişdüreler bir ziyān

[221b]

ķorkdı İbrāhīm ferīştelerden ferīşteler eyitdiler ķorkma yā İbrāhīm bizden taĥķīķ biz gōnderildük Lūt kavmine [71] daĥı İbrāhīm ĥātūnı durmıřdı ķullık iķūn pes gūldı ĥātūn pes biz muřtuladuk anı İřĥāķ ile daĥı İřĥāķuñ ardınca Ya‘ķūb ile [72] ‘avrat eyitdi vāveylā ‘aceb ben oĥlan mı vūcūda getürem daĥı ben ķoca oldum oĥlan getürmedüm ķaldum daĥı iřbu erüm pīrdür taĥķīķ iřbu nesne ‘aceb ĥāldür [73] ferīşteler eyitdiler ‘acebler misin Tañrı Te‘ālānuñ buyruĥını Tañrı Te‘ālānuñ raĥmeti daĥı bereketi size olsun ey ev issileri taĥķīķ Tañrı Te‘ālā meřķürdür ef‘ālinde yūcedür ‘amel idrākinde [74] vaķtā kim gitdi İbrāhīmden ķorku daĥı geldi aña beřāret yūregi muţma‘ın řefā‘at dilemege bařladı bize Lūt kavmine [75] taĥķīķ İbrāhīm řefķatlüdür ķok iderdi ĥalk yazuĥıyıķūn du‘ā idici idi [76] Ĥaķķ Te‘ālā eyitdi yā İbrāhīm geķ bu řefā‘at istemekden

[222a]

Lūt kavmine taĥķīķ geldi buyruĥı seni yaradan Ćalabuñ daĥı Lūt kavm[i] iķūn gelüpdür anlardan dōnmeyecek ‘azāb [77] vaķtā kim geldiler bizüm ferīştelerümüz gūķ gōrdi Lūt anlar iķūn daĥı yūregi tar oldu anlar geldüĥi iķūn daĥı Lūt eyitdi iřbu gūn baña ķatı dūřvār gūn oldu [78] daĥı geldi Lūt kavmi yūĥriřüp gelen ķonuķlara fāĥiře eylemek iķūn daĥı bundan evvel gelen ķonuķlara āřikāre iřlerlerdi yaramazlıķları Lūt eyitdi ey kavmüm iřbu benüm kıızlarımı ķonuķlarına dutuñuz pāklardur sizūñ [iķūn] pes ķorkuñuz Tañrıdan daĥı beni rūs vāy eylemeñüz ķonuķlarum iķinde ya yokdur sizden bir er yaramazlıĥı ķoyup men‘ide [79] kavm[i] eyitdiler taĥķīķ sen bilürsün yokdur bizüm senūñ kıızlaruña raĥbetümüz daĥı sen bilürsün bizüm dileĥümüz erkege varmaķdur [80] Lūt eyitdi eger benüm

[222b]

sizi dōndermege ķuvvetüm olsaydı yāĥūd bir muĥkem yir olsa ķonuķlarum eyledüp anda sizden gizlerdüm [81] ferīşteler eyitdiler ey Lūt biz ferīşteleriyüz seni yaradan Ćalabuñ elleri iriřmez bize pes senūñ ehlüñi al git gice buķuĥında daĥı sizden hīķ kimsene ardına baķmasun illā senūñ ‘avratuña ol ‘azāb yitiřür kavmūñe yitüřdüĥi ‘azāb taĥķīķ anlaruñ va‘desi ‘azāb yitiřmekde sabāĥ vaķtindedür ya degül midür řabāĥa yaķın [82] vaķtā kim geldi bizüm buyruĥumuz biz kılduķ ol řĥrūñ yuķarusun ařaĥa daĥı biz yaĥdurduķ üzerlerine tařlar [83] siccīlden tamūsından düzülmüř ‘alāmetlüler Tañrı Te‘ālā ķatında daĥı degüldür ol ‘azāb zālimlerden ırak [84] daĥı biz gōnderdük Medyen kavmine peyĥamberlıĥa ķardařları řu‘aybı eyitdi řu‘ayb ey kavmüm

[223a]

tapuñuz Allāha yokdur Tañrı Te‘ālādan ğayrı Tañrı daħı eksük eylemeñüz kīlelerüñüzi daħı terāzūñuzı taħķķ ben görürem sizi eksil[t]mekle muħtāc degülsiz daħı ben kōrkaram size gelmesine ol ğünüñ helāk idici ‘azābından [85] daħı ey kavmüm tam eyleñüz kīlelerüñüzi daħı terāzūñuzı ħalkā ‘adl ile daħı eksiltmeñüz ħalkā nesnelerini daħı yaramazlık eylemeñüz yiryüzinde fesād eylemeñüz [86] Tañrı Te‘ālā ħelāl itdüği yigregdür size ħarāmdan eger olsañuz mü’minler daħı ben degülem ‘azābdan sizi şaklayıcı [87] kavm[i] eyitdiler ey Şu‘ayb senüñ namāzuñ saña buyurur mı terk idevüz tapduğı ma‘būdları bizüm atalarumuz[un] daħı işlemeyevüz bizüm māllarumuzda diledüğümüzi taħķķ biz seni şefķatlı eyü kişi

[223b]

şanuruz [88] Şu‘ayb eyitdi ey kavmüm görmez misiz eger olsam toğru yol üzerine Çalabumdan daħı rızķlandursa beni ħelāl rızķla ğüzelinden daħı dilemezem ben size muħālefet eylemek nehy itdügüm nesneleri yaramazlıķdan illā kim dilerem işlāh eylemege gücüm yitdügünü daħı yokdur benüm tevfiķum illā Tañrı Te‘ālānuñ hidāyetidür tevfiķum ben şığındum Tañrı Te‘ālāya daħı añadur dōnecegüm [89] daħı ey kavmüm düşürmesün sizi yaramazlığuñuz baña düşmān olduğuñuz yitişür size ‘azāb Nūħ kavmine yitişdüği gibi ya Hūd kavmine yāħūd Şālīħ kavmine daħı degüldür Lūt kavmi sizden ırāk [90] daħı istiğfār eyleñüz Çalabuñuza andan şoñra dönüñüz Tañrı Te‘ālāya taħķķ benüm Çalabum rahmet idicidür luţf idicidür

[224a]

[91] kavm[i] eyitdiler Şu‘ayb biz anlamazuz çoğını söyledüğüñ daħı biz seni görürüz bizüm aramızda biz za‘īf kişisin daħı eger senüñ kavmüñ çok olmasa biz taşlarduk daħı sen degül misin bize ħürmetlü kişi [92] Şu‘ayb eyitdi ey kavmüm benüm cemā‘atüm ħürmetlü mi oldu size Tañrı Te‘ālādan idindüñüz mi beni arduñuza bırağup unudulmuş taħķķ benüm Çalabum işledüğüñüzi kaplamışdur [93] ey kavmüm ‘amel eyleñüz menzillerüñüzde taħķķ ben ‘amel eyledüm siz göreceksiz işledüğüñüzi kime geldüğin rüsvāy idici ‘azāb daħı kimdür ol yalancı daħı muntazır oluñ taħķķ ben sizüñle muntazırlardanam [94] vaķtā kim geldi bizüm buyruğumuz biz kırtarduk Şu‘aybı daħı şunları kim īmān getürdiler Şu‘ayb ile

[224b]

bizüm rahmetümüz ile daħı biz dutduk zulm idenleri Cebra‘īl şayħasıyla pes helāk oldılar evlerinde dizleri çöküp [95] şanasın ki hīç nesne yoğ-ıdı ol şehirde bilmiş oluñuz ki ırāk oldu Medyen kavmi Tañrı rahmetinden ırāk olduğı gibi Semūd kavmi [96] taħķķ gönderduk Mūsāyı āyetlerümüz ile daħı āşikāre ulu mu‘cizātlar ile [97] Fir‘avna daħı ulularına pes uydılar Fir‘avnuñ buyruğına daħı degül idi Fir‘avnuñ buyruğı toğru yol [95] ilerü gelecekdür Fir‘avn

ķavmine ķıyāmet gūninde daķı iletcecekdūr anları cehennem odına daķı ne ķatı yaramaz varacaķ yirdūr o cehennem [99] daķı Fir‘avna uyduķları iķūn bu dūnyāda la‘net anlara dūnyāda daķı ķıyāmet gūninde la‘net oldu ne ķatı yaramaz baķşıř oldu anlara dūnyāda ve āķiretde [100] o la‘net ıķlīmler ķaberlerindendūr

[225a]

ķaber virūrūz saña yā Muķammed ol ŗehirlerūn niķesi durur daķı niķesi ķarāb olmuřdur [101] daķı biz ķulm eyledūdū anlara līkin ķulm eylediler nefslerine pes ařşı eylemedi anlara tapduķları ma‘būdları ‘ibādet iderlerdi Tańrı Te‘ālādan ğayrıdan ki ‘azāblarını dōndermedi anlardan vaķtā kim geldi senūn Ćalabuń emri anlara daķı arturmadılar kendūlerine ziyān artuģın [102] daķı anuń gibi olmaķ muķkem dutar senūn Ćalabuń vaķtā kim ŗehirler ķavmi helāķ itmek dilese daķı ol ķavmler ķālimler iken taķķīķ Tańrı Te‘ālā ķālimleri dutar ķatı yaramaz yūrekler acıdıķı azāb ile [103] taķķīķ ol ūmmetler helāķliginde āyetler vardur ķorķan kiřilere āķiret azābından ol ķıyāmet gūninde cemi‘ ķalk[ı] bir yire diriltse gerekdūr daķı ol gūnde gōķler ehli ķāzır olsalar gerekdūr

[225b]

[104] daķı ķıyāmet gūni te‘ķir olunmaz illā bir bilinmiř vaķte deģin ki řayılmıř ola [105] ķıyāmet geliceķ sōylemez bir nefis illā Tańrı Te‘ālānuń buyruģuyla sōyler pes anlardan niķesi řamu ehlidūr ve niķesi cennet ehlidūr [106] ammā řunlar kim řamu ehlidūr pes anlar řamuya girerler ol řamuda feryād iderler daķı ķoķ āķ iderler [107] ebedī ķalurlar ol cehennemde mādām ki gōķler durur daķı yirler durduķķa ‘azāb iderler illā kim dilese seni yaradan Ćalabuń taķķīķ senūn Ćalabuń iřleyicidūr diledūģini [108] daķı ammā řunlar sa‘ādet ehlidūr pes anlar cennete girūrler ebedī ķalurlar cennetde durduģınca gōķler daķı yirler durduģınca illā diledūģi kiřilere senūn Ćalabuń virdūģi ‘aķālarını kesmek yoķdur ki cennet ni‘metleridūr [109] řek iķinde ol ma‘būdlardan ki bunlar tapduķları

[226a]

‘ibādet eyledūķleri gibi anlarūn ataları evvelden daķı biz tamām virūrūz anlara nařīblerini eksūsüz řamu ‘azābından [110] taķķīķ biz virdūķ Mūsāya Tevrīt kitābını pes ķekiřdiler ol kitābda kimi īmān getürdi kimi kāfir oldu daķı eger bir kelime sebķat itmeseydi seni yaradan Ćalabuńdan ķūkm olunurdu aralarında daķı anlar řek iderler ķıyāmet ķopacaģına inanmazlardı [111] daķı taķķīķ her birine vaķtā kim virse gerek seni yaradan Ćalabuń ‘amelleri cezāsın o Ćalab iřledūķlerini bilūr [112] pes toģru ol dīn yolında nitekim sen buyrulduń daķı kim ki tevbe eylese senūnle daķı azmasa toģru yoldan taķķīķ Tańrı Te‘ālā iřledūģūńūzi gōricidūr [113] daķı

meyl eylemeñüz şunlara kim zulm iderler nefslerine pes yapışur size cehennem odı yokdur sizi
‘azābdan kurtarıcı

[226b]

Tañrı Te‘ālādan ğayrı dōstlardan Tañrıdan ğayrı yardumcı bulımazsız [114] dañı durğuruñuz
namāzı gündüz sā‘atlerinde dañı gice sā‘atlerinde taħķīķ eyelükler giderür yaramazlıķları bu
didigümüz naşīhatdur naşīhat dutanlar içün [115] dañı şabr eyleñ belālara taħķīķ Tañrı Te‘ālā
zāyī‘ eylemez şevābını eyelük idicilerün [116] pes niçün olmadı geçen ümmetlerden sizden
öñdin bir eyü kavm halkı yığlanduralar yaramazlıķlardan yiryüzinde illā kişiler vardı halkı
yığlandurıcı yaramazlıķdan biz kurtardugumuz kişilerden dañı uydı şunlar kim zulm iderler
nefslerine dünyā lezzetine aldanup dünyāda dañı oldılar yaramaz kişiler [117] dañı degüldür
seni yaradan Çalabuñ şehirler kavmini helāk idici zulmle dañı o şehir ehli halka eyelük iderken

[227a]

[118] dañı eger dileseydi senün Çalabuñ kılurdu halkı İslām üzerine bir ümmet kıyāmete degin
dañı zāyil olmazdı çekişmekleri [119] illā kim ki rahmet eylemeye seni yaradan Çalabuñ dañı
anun gibi yarattı Tañrı Te‘ālā dañı tamām eyledi va‘desini senün Çalabuñ toldurmak içün
cehennem içini cinnilerden dañı ādemilerden cemī‘ini [120] dañı cümlesinden haber virürüz
saña yā Muhammed haberlerinden peygamberlerün şevāb olmak içün anuñla yüregün dañı geldi
saña işbu süre ki haķdur dañı naşīhatdur dañı öğütdür mü‘minler içün [121] dañı eyit yā
Muhammed kāfirlere ki imāna gelmediler ‘amel eyleñüz hāllerünüz ile biz de ‘amel eylerüz
hālimiz üzerine [122] dañı muntazır oluñuz biz de muntazır olıcılardan-ız [123] Tañrı
Te‘ālānuñdur gökler ğaybı dañı yirler ğaybı dañı Tañrı Te‘ālāyadur dönmeñüz

[227b]

cümle işlerünüz ile pes ‘ibādet eyle Tañrıya dañı şıgın Tañrı Te‘ālāya dañı degüldür senün
Çalabuñ ğāfil işledüklerinden

Sūretü’l-Yūsuf – Mi’ete ve İhdā Aşera Āyātin

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] bu harfler bu süreler ol Qur’ān āyetlerindendür beyān idici kitābuñ āyetlerinden [2] taħķīķ
biz indürdük bu Qur’ānı ‘Arab dili üzerine ola kim fehmi eyleyesiz haķķı bātıldan [3] biz haber
virürüz saña yā Muhammed hikāyetlerün güzelini biz vahy eyledüğümüzi saña yā Muhammed
bu Qur’ān ile eger sen olduñsa Qur’ān inmezden evvel ğāfillerden [4] vaķtā kim eyitdi Yūsuf
atası Ya‘kūba ey ata ben gördüm düşümde on bir yıldız

[228a]

dağı güneşi dağı ayı gördüm anları baña secde eylediler [5] Ya'küb eyitdi ey oğul Yūsuf haber virme düşünde gördüğün arkadaşlarıña saña mekr iderler mekr itmekle taḥkīk şeytān ādem oğlanlarına ulu düşmāndur [6] dağı anuñ gibi olmak ihtiyār idecekdür senüñ Çalabuñ arkadaşlarıñ üzerine dağı sana bildürecekdür düşler ta'bīrini dağı tamām idecekdür ni'metini Tañrı Te'ālā saña dağı Ya'kūbuñ ehli üzerine tamām idecekdür tamām itdügi gibi ni'metlerini senüñ atalarıñ üzerine senden evvel gelenki İbrāhim gibi dağı İshāk gibi taḥkīk senüñ Çalabuñ bilür ḥikmetler issidür [7] taḥkīk vardur Yūsuf ile arkadaşları ḥaberinde 'ibretler su'āl idiciler için [8] vaqtā kim arkadaşları eyitdiler Yūsuf için dağı arkadaş İbnyāmin ya sevgilidür ol ikisi bizüm atamuza

[228b]

bizden dağı biz cemā'at iken taḥkīk bizüm atamız ulu azğunlık içindedür [9] depleñüz Yūsufi yāḥūd birağunuz Yūsufi bir bilürsüz yire tā ki yaluñuz kıla size yüzi atañuzuñ dağı olavuz Yūsufi bırağıdıktan⁴⁶ sonra şālih kavmlerinden [10] eyitdi Yūsuf[un] bir arkadaş ki Yahūdā dirler arkadaşlarına deplemeñüz Yūsufi dağı Yūsufi birağalum bir deriñ kıyı içine alup gitsün Yūsufi niçe müsāfirler eger olursañuz işleyiciler danışup [11] arkadaşları eyitdiler ey bizüm atamız noldı saña bize inanmazsın Yūsuf için dağı biz Yūsufa şefkat idicilerüz [12] gönder Yūsufi bizümle yarın varavuz tavar otaravuz dağı [...] ⁴⁷ oynayavuz dağı Yūsufi şaklayıcılarıdanuz [13] Ya'küb eyitdi taḥkīk beni kayğuya ve ḥasrete birağursız eger alup giderseñüz Yūsufi dağı ben kōrkaram

[229a]

Yūsufi yidürirsiz kırda dağı siz Yūsufdan gāfiller iken [14] arkadaşları eyitdiler yidürürüz mi kim Yūsufi kırda dağı biz bir cemā'at dururken taḥkīk biz ol vaqt ziyān idicilerden oluruz [15] vaqtā kim gitdiler Yūsuf ile dağı bir yire cem' olup danışık itdiler ki birağalar Yūsufi kıyı içine dağı biz vahy eyledük Yūsufa kıyı içinde haber vireceksin arkadaşlarıña işlerini bu haberi dağı anlar bilmezler iken [16] dağı Yūsufuñ arkadaşları atalarına geldiler gice karañulığında ağlayurak [17] eyitdiler ey bizüm atamız biz gitmiş idük segirdüm ile şahrāya dağı biz kōmıñ idük Yūsufi kıtında bizüm esbābımız kıtında pes kırd yimiş Yūsufi dağı degülsin sen bize inanıcı dağı eger biz olursavuz gerçek söyleyici [18] dağı getürdiler Yūsufuñ gönlegini bulaşmış yalan kıanla Ya'küb eyitdi belki bir iş bildürdi

⁴⁶ bırağıdıktan: bırağıdan M.

⁴⁷ Bu kısım okunamamıştır.

[229b]

size nefsüñüz ki işledüñüz pes şabr iderem gökçek şabr itmekle daḥı ben Tañrı Te‘ālāya şıgınuram işledüğüñüzden [19] daḥı geldi kıyu kıtına müsāfırlar kındı pes gönderdiler şakalarını şu getürmek-içün pes kıyuya şaldılar kıovalarını Yūsuf kıovaya yapışdı şakā eyitdi yā yoldaş beşāret olsun işbu güzel oğlan elüme girdi daḥı kimseye bildürmedi şakladı daḥı Tañrı Te‘ālā bilür işledüklerini [20] daḥı şatun aldılar Yūsufı az bahāya hem yaramaz aķçelere ki şayılmışdur daḥı oldılar o bāzırgānlar zāhidlerden [21] daḥı eyitdi şunlar kim Yūsufı şatun almışlardı Mışırda vezır olan ‘avratına eyitdi ki Züleyhādur işbu oğlanı eyü besle kıarabet eyle ola kim bize bir gün fā‘ide hāşıl ola yāḥūd idinevüz oğul daḥı anuñ gibi biz berkitdük Yūsuf içün ḥükmünü yiryüzinde daḥı öğretdük Yūsufa düş ta‘birlerinden daḥı Tañrı Te‘ālā

[230a]

ğālibdür iş üzerine lākin ḥalkuñ çoğı bilmezler [22] vaķtā kim Yūsuf bulügiyyet maķāmına yitişdi biz virdük Yūsufa ḥikmeti daḥı ‘ilm virdük daḥı anuñ gibi cezā virürüz eylük idicilere [23] daḥı diledi yaramazlık işlemege ol ‘avrat ki Yūsuf anuñ evinde idi kendüzinden daḥı bağladı o kıapularını daḥı ‘avrat eyitdi gel sen baña yakınlık eyle Yūsuf eyitdi ben şıgınuram Tañrı Te‘ālāya ol beni şatun alan benüm efendüm baña eylük eyledi anuñ eylügeni muķābelesinde ḥıyānetlik mi ideyim itmezem kıurtulmaz ḥıyānet iden zālimler cehennem odından [24] taḥķık Yūsuf kıaşd eylemiş[di] Züleyhāya daḥı meyl itmişdi Züleyhāya eger görmese Yūsuf mu‘cizāt Çalabından anuñ gibi gidermek içün Yūsufdan yaramazlıkları daḥı ziyān idecek nesneleri taḥķık Yūsuf bizüm gercek kıullarumuzdandır [25] daḥı ikisi kıapuya segirttiler Yūsuf önünce Züleyhā ardınca

[230b]

daḥı Züleyhā yırttı Yūsufuñ gönleginden ard etegin daḥı ikisi efendilerin kıapuda gördiler ḥacıl oldılar söylediler Züleyhā eyitdi cezāsı nedür kim ki dilese senüñ ehlüñe yaramazlık eylemege illā zindāna bırakmak gerek yāḥūd yürekler acıdıcı ‘azāb itmek gerek [26] Yūsuf eyitdi Züleyhā diledi yaramazlığı benden daḥı şanuklık virdi şanuklık virmekle ehlinden eger Yūsufuñ gönlegi önünden yırtuk olsa pes gercekdür Züleyhā Yūsuf yalancılardandır [27] eger Yūsufuñ gönlegi ardından yırtuk olsa pes yalandur Züleyhā daḥı Yūsuf gerceklerdendir [28] vaķtā kim gördiler Yūsufuñ gönlegi girüden yırtılmış azız-i Mışır eyitdi yā Züleyhā bu nesne senüñ mekr ü ḥileñdür taḥķık sizüñ mekr ü ḥileñüz uludur [29] ey Yūsuf

[231a]

bu nesneyi hiç kimseye bildürme daḥı Züleyhā istiğfār eyle günāhuñ içün Tañrı Te‘ālāya zırā sensin ḥaķā idicilerden [30] daḥı eyitdiler niçe ‘avratlar Mışır şehrinde ‘azız-i Mışıruñ ‘avratı

yaramazlık taleb eyledi kendü kılından taḥḳīk gönlünü kaplamışdur kılınıñ muḥabbeti taḥḳīk biz azīz-i Mısrıñ ḥātunını gö[rü]rüz azgunlık içinde āşikāre [31] vaḳtā kim Züleyḥā işitdi ‘avratların ğıybetlerin adam gönderdi ğıybet iden ‘avratlara daḥı yaraḳladı ‘avratlar için oturacaḳ yir daḥı virdi her birine ‘avratlardan birer bıçak birer tıurunc kesüñ tıuruncuñuzı daḥı Züleyḥā eyitdi çık yā Yūsuf ‘avratlara görün vaḳtā kim Yūsuf çıkdı ‘avratlar Yūsufi göricek Yūsufuñ güzelliğine ḥayrān oldılar daḥı kesdiler ellerini daḥı ‘avratlar eyitdiler ḥāṣılillāḥ ki degüldür bu ādem oḡlanı illā bir pür-cemāl pür-kemāl Tañrı Te‘ālānuñ feriştesidür

[231b]

[32] Züleyḥā eyitdi bu ol kıldur ki beni ğıybet itdüñüzdi bu kıl için taḥḳīk ben diledüm oḡlanı kendüme pes rāzī olmadı daḥı eger bundan böyle işlemezse benüm buyruḡumı zindāna bıraḳdururum daḥı itdürürüm zelillerden [33] Yūsuf eyitdi ey beni yaradan Allāḥ zindāna girmek baña sevgilüdür beni kıġırdıklarından kendülerine daḥı eger def‘ eylemezseñ benden anlarıñ mekrlerini ben meyl eylerem ‘avratlara daḥı ben oluram cāhillerden [34] pes ḳabül eyledi du‘āsını Yūsufuñ Tañrı Te‘ālā pes giderdi Yūsufdan ‘avratlar mekrini taḥḳīk ol Çalabımız du‘ālar işidici bilicidür gizlülere [35] andan soñra başladılar re’-yi tedbire gördüklerinden soñra ‘alāmetleri zindāna ḳomaḳ için Yūsufi tā bir zamān geçince [36] daḥı girdi zindāna

[232a]

Yūsufı bilece iki yigit eyitdi ol iki yigitden birisi taḥḳīk ben düşümde gördüm ḥamr şıḳaram daḥı eyitdi ol birisi taḥḳīk ben düşümde gördüm getirürem başum üzerinde etmek yirler ḳuşlar gelüp ol etmekden bize ḥaber vir gördüğümüz düşler ta‘bīrini zīrā biz seni görürüz iḥsān idicilerden [37] Yūsuf eyitdi gelmese ikiñüz ta‘ām rızıḳlanmaḡ- için ol ta‘ām illā ikiñüze ḥaber vireyin anuñ te‘vīlini ḥaber gelmezden evvel ikiñüze anuñ ‘ilmini baña bildürdi beni yaradan Çalabum taḥḳīk ben ḳodum dīnini ol ḳavmüñ inanmazlar Tañrı Te‘ālāya daḥı anlar ḳıyāmete inanmazlar anlar dünyāda ve āḥiretde kāfirlerdür [38] ben uydum dīnine atalarumuñ ki İbrāḥīmdür daḥı İshāk daḥı Ya‘ḳūbdur degil-iz biz şirk getirici

[232b]

Tañrı Te‘ālāya bir nesneden anuñ gibi olmaḳ keremindendür Tañrı Te‘ālānuñ bize daḥı ḥalkā lākin çoḡı ḥalkuñ şükr eylemezler [39] ey zindān yoldaşları ya bāṭıl ma‘būdları bir bölük yigreg midür ya bir Tañrı Te‘ālā mı yigregdür tañrılıḡa yigregdür ki ḳahr idicidür [40] ṭapmañuz Tañrı Te‘ālādan ḡayrıya illā ol Tañrıya ṭapuñuz ki okuduñuz anuñ güzel ismini siz daḥı atalaruñuz okudı Tañrı Te‘ālā indürmedi ṭapduḡuñuz ma‘būdlara ḥiç bir ḥuccetden yokdur ṭapduḡuñuz ma‘būdlarıñ ḥükmi illā Tañrı tekdür ḥükmi ki buyurdı ṭapmayasız anlara illā Tañrıya ṭapasız

ol İslām dīnidür toĝru dīn lākin çoĝı halkuñ toĝru dīni bilmezler [41] ey zindān yoldaşları ammā biriñüz ikiñüzden içirüserdür efendisine hamr daĝı biriñüzi

[233a]

hocañuz aşsa gerek boĝazından pes yiyecekdür kuşlar beynini başından hükm olındı buyruk ol düşlerüñüz ki benden diledüñüz [42] daĝı Yūsuf eyitdi ol kişiyi ki bilürdi ki kurtulacaĝını ikisinden birisi beni añ benden haber vir senüñ efendüñe ki Mısr sultānidür pes şeytān unutturdı o kimseye anmaklığı⁴⁸ Mısr sultānına pes eğlendi zindān içinde Yūsuf niçe yıllar [43] daĝı eyitdi Mısr sultānı ki Kıtıfır idi ben düşümde gördüm yedi semüz sığıruları yirler yedi aruk sığırılar daĝı yedi yeşil buĝday başlarını daĝı kuru buĝday başları ey ulular haber virüñüz baña ben gördüğüm düşüñ ta‘bīrini eger siz olursañuz düşümün ta‘bīrini biliciler [44] ulular eyitdiler bu sen gördüğün düş yalandur bundan nesne hāşıl olmaz karışık düşdür daĝı biz karışık düşüñ ta‘bīrini

[233b]

bilmeziz [45] daĝı eyitdi ol kişi kim kurtulmuşdı zindāndan ol ikisinden birisi saklu iderdi pādīşāh bir zamāndan soñra ya ben haber vireyin mi size ol düşüñ ta‘bīrini bilür kişiyi pes gönderdiler zindāna [46] Yūsufa geldi eyitdi ey gerçek söyleyici Yūsuf haber vir bize ki yedi semüz sığıruları yidiler yedi aruk sığırılar daĝı yedi yaş buĝday başlarını yir daĝı yedi kuru buĝday başları ola kim dönem haberiyle mülke nāslara ola kim halk fażluñ bileler saña raĝbet kılalar [47] Yūsuf eyitdi ekinler idersiz yedi yıl birbiri ardınca pes biçüp ekinleri koyasız başlarıyla illā ekinden az yemek gerekdür [48] andan soñra gelecekdür bu eyü yıllardan soñra yedi yıl katı kahtlık halk yiyeceklerdür oñdan şakladuĝını ol şakladuĝı tahıllardan yiyeler

[234a]

illā az nesne kala toĝm içün [49] andan soñra gelecekdür bu yedi kahtlık yıldan soñra bir yıl ol yılda yağmurlar yaĝa halka meded yitişe daĝı ol yılda zeytün ve üzüm şıkalar [50] daĝı eyitdi Mısr pādīşāhı baña getürüñ Yūsufi vaĝtā kim elçi geldi Yūsufi kaygırmaĝa Yūsuf eyitdi dön var Mısr sultānına pes şorsun şol ‘avratların hālinden ki kesdilerdi ellerini tahkık beni yaradan Allāh anların mekrü hilelerin bilür [51] Mısr sultānı eyitdi ‘avratlara haber virüñüz kaçan diledüñüz Yūsufi nefsinden ‘avratlar eyitdiler kâlet ma‘āza‘llāh biz bilmeziz Yūsufi yaramazlardan azīz-i Mısrıñ ‘avratı eyitdi ki Züleyhādur şimdi haĝ sâbit oldu ben diledüm Yūsufi rāzī olmadı nefsinden daĝı ol Yūsuf gerçeklerdendür [52] anuñ gibi didi Züleyhā bilinmek içün tahkık ben

⁴⁸ anmaklığı: anamaklığı M.

[234b]

hıyānet itmedüm efendüme gayb iken hocam taḥkīk Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez mekr idüp hıyānet idenlere [53] daḥı berī eylemez ādem nefsi taḥkīk ādem oğlanınuñ nefsi buyurıcıdur yaramazlığa illā raḥmet eyledügi kimseyi Tañrı Te‘ālā taḥkīk beni yaradan Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdur raḥmet viricidür [54] daḥı eyitdi Mısr sultānı getürüñüz Yūsufı haş idineyim nefsum için vaqtā kim geldi Yūsuf pādīşāh söyledi pādīşah eyitdi taḥkīk yā Yūsuf bugün bizüm qatımızda senüñ menzilüñ yücedür benüm emīnimsin [55] Yūsuf eyitdi beni emīn kıl ḥazīneler üzerine yiryüzinde taḥkīk ben ḥazīneleri şaklamak bilürem [56] daḥı anuñ gibi olmak biz ḥukm virdük Yūsuf için oturmak için Mısr ıqliminde ne yirde dilese yitişdürürüz bizüm raḥmetümüzi kime dilesevüz daḥı yitürmezüz ecrüni eylük idicilerün [57] daḥı āḥiret şevābı

[235a]

yigregdür şunlara kim imān getürdiler daḥı oldılar Tañrı Te‘ālā korkusunda [58] daḥı geldi qardaşları Yūsufuñ pes girdiler Yūsufa Yūsuf bildi anları daḥı anlar bilmediler Yūsufı [59] vaqtā kim techīz eyledi anları yaraḥ eylemekle Yūsuf eyitdi baña getürüñüz qardaşuñuzı sizüñ atañuzdan olanı ya görmez misiz ki ben tamām iderüm kilemi daḥı yek ikrām idem menzirimde [60] pes eger baña getürmezseñüz qardaşuñuzı pes virmezem bir kile size yokdur benüm qatımda size rağbet daḥı yaqīn olmañuz vilāyetüm[e] [61] qardaşları eyitdiler cehd idüp dileyelüm qardaşumuzu atamızdan daḥı biz bu işi işleyelüm [62] daḥı Yūsuf eyitdi ḥizmetkārlarına koñuz getürdüklerini yükleri içine ola kim qumaşlarını bulalar vardukları vaqt ehillerine ola kim eglenmeyüp dönüp geleler

[235b]

[63] vaqtā kim geldiler atalarına eyitdiler yā bizüm atamız bize bir kile buğday virmezler qardaşumuzu bile alup gitmezsek pes bizümle gönder qardaşumuzu virsünler ekinler buğday daḥı biz qardaşumuzu şaklayıcılardan-ız [64] Ya‘kūb eyitdi ya sizi emīn mi ideyin qardaşuñuz İbn Yāmine sizi emīn itdügüm gibi İbn Yāminüñ qardaşı Yūsuf gibi bundan öñdin pes Tañrı Teālā yigregdür şaklayıcılaruñ daḥı o Tañrı Te‘ālā raḥmet idicidür rızq viricidür kullarına [65] vaqtā kim yüklerini açdılar buldılar qumaşlarını getürmişlerdi virilmiş anlara qardaşları eyitdiler ey bizüm atamız ne di[le]yelüm işbu bizüm qumaşumuz bize virilmiş gönder bizümle qardaşumuzu daḥı bol getürelim ni‘meti bizüm ehlümüze daḥı şaklayalum qardaşumuzu daḥı ziyāde getürelim bir deve yüki buğdaydan anuñ gibi kile geñezdür [66] Ya‘kūb eyitdi göndermezem sizüñle

[236a]

tā muhkem and içmeyince yine getüreceğünüzü Tañrı Te‘ālā adına getürmek-içün baña İbn Yāmini illā eger bir haṭā gelse size gücünüz yetmez getürmesine vaḳtā kim yine getürmesine muhkem and içdiler Ya‘kūb eyitdi Tañrı Te‘ālā söyledüğümüze gözcidür [67] daḥı Ya‘kūb eyitdi yā oğullarum geldüğünüzde girmenüz bir ḳapudan daḥı girünüz ḳapulardan ayru ayru daḥı ben def idemezem sizden Tañrı Te‘ālānuñ ḥükmünü bir nesne ile Tañrı Te‘ālānuñdur ḥükm ben Tañrı Te‘ālāya şıgınuram daḥı siz de Tañrı Te‘ālāya şıgınuñuz şıgıncılar gibi [68] vaḳtā kim Ya‘kūb oğlanları bir bir ḳapudan girdiler buyurduğı gibi ataları def eyleyümedi anlardan Tañrı Te‘ālānuñ taḳdīrini bir nesneden illā ḥācet diledi gönlinde Ya‘kūb

[236b]

buyurduğunu daḥı ol Ya‘kūb ilm ıssı idi bilürdi biz bildürdüğümüzi lākin çoğı ḥalḳuñ bilmezler [69] vaḳtā kim ḳardaşları girdiler Yūsuf üzerine yanına aldı Yūsuf ḳardaşı İbn Yāmini Yūsuf eyitdi taḥḳīḳ ben senün [ḳardaşın] Yūsufum⁴⁹ pes kayırma ḳardaşlarıñ baña işledüklerine [70] vaḳtā kim Yūsuf tamām eyledi tamām itmekle şaḳladı altun kileyi yüküne⁵⁰ ḳardaşınıñ andan soñra münādī nidā eyledi eyitdi ey ḳāfile ehli taḥḳīḳ siz uğurladuñuz altun kileyi [71] ḳardaşları eyitdiler dönüp anlara nesne mi yitürdünüz [72] pādīşāḥ ḥizmetkārları eyitdiler yitürdük altun kilesin pādīşāhuñ daḥı kim ki getürse kileyi getürene bir yük buğday virürüz daḥı ben getürene kileyi hoş dutaram [73] ḳardaşları eyitdiler va‘llāhi bizüm ‘ilmümüzde

[237a]

biz bundan gelmedük ki fesād içün Mısr şehrinde daḥı biz degül-iz uğrı [74] pādīşāḥ cemā‘at eyitdiler pes bulduğumuz kişide anuñ cezāsı nedür olursañuz kāzibler [75] ḳardaşları eyitdiler cezā oldur anuñ kimün yükünde bulunursa pes ol kimesne māl şāḥibine ḳul ola anuñ gibi cezā olunur zālimlere [76] pes başladılar aramağa ḳaplarında öñden ḳabından ḳardaşınıñ andan soñra ol kileyi çıkardılar ḳabından ḳardaşınıñ anuñ gibi olmak biz öğretüdük Yūsufa mekr ü hileyi almadı Yūsuf ḳardaşını Mısr pādīşāḥı dīni üzerine illā aldı dilegiyle Tañrı Te‘ālānuñ yüceldür derecelerini ‘ilmle kime dilesevüz daḥı her ‘ilm issinün üzerine artuḳ bilici vardır [77] ḳardaşları eyitdiler eger uğruladıysa ‘aceb degül taḥḳīḳ uğurlıḳ itmişdür anuñ ḳardaşı Yūsuf bundan öñdin

[237b]

pes anı gizledi Yūsuf nefsinde daḥı bildürmedi anı ḳardaşlarına Yūsuf eyitdi siz yaramazḳasız İbn Yāminden daḥı Tañrı Te‘ālā bilür vasf itdünüzü [78] ḳardaşları eyitdiler ey pādīşāḥ taḥḳīḳ

⁴⁹ Yūsufum: Yūsufdan M.

⁵⁰ yüküne: yükünde M.

qardaşımızuñ bir ulu qoca atası vardur pes dut al birümüzi anuñ yerine taħķīķ biz seni görürüz gāyet eyülerden [79] Yūsuf eyitdi şıgıñuram Tañrı Te‘ālāya almaqdan gayrı kişiyi illā bizüm esbābımız kimüñ qatında bulunduğın aluram taħķīķ biz zālimlerden oluruz [80] vaqtā kim ümīd kesdiler qardaşlarından halāş bulup söziyle qurtuldı eyitdi qardaşlarınıñ uluları ya bilmez misiz taħķīķ atañuz aldı sizden muħkem and içmegi Tañrı Te‘ālā adına daħı bundan öñdin redd eyledüğünüzi Yūsufda ben ayrılmazam qardaşımdan

[238a]

Mısr şehrinde tā ki baña destūr virmeyince atam Ya‘kūb yāhūd Tañrı Te‘ālānuñ hūkmi baña yitişmeyince daħı Tañrı Te‘ālā yigreg[i]dür hūkm idicilerün [81] varuñuz atañuza pes eydünüz ey bizüm atamız taħķīķ senün oğluñ uğrılık eyledi daħı hāzır degül-idük uğurladukda illā bildüğümüzi dirüz daħı biz olmaduk gayb içün şaklayıcı [82] daħı şor şol kūy ehline ki biz anda idük daħı şol kāfileye şor ki biz geldük ol kāfile ile daħı biz gerçeklerden-iz [83] Ya‘kūb eyitdi belki size nefsuñuz bir işbuyurdi pes ben şabr iderem güzel şabr itmekle ola kim Tañrı Te‘ālā baña getüre oğullarumuñ cümlesini taħķīķ Tañrı Te‘ālā bilür hikmetler issidür [84] daħı Ya‘kūb yüz dönderdi oğlanlardan daħı Ya‘kūb eyitdi yā hūznüm Yūsuf

[238b]

daħı ağardı iki gözleri qayğudan pes Ya‘kūb o qayğudan yudardı kimseye bildürmezdi [85] oğlanları eyitdiler ta‘llāhi Yūsufi unutmazsın añarsın tā olmayınca qayğudan yāhūz olmayınca helāk olıcılardan [86] Ya‘kūb eyitdi taħķīķ ben yek şikāyet eylemezem daħı qayğumı kimseye bildürmezem Tañrı Te‘ālā bilür daħı ben bilürem Tañrı Te‘ālā rahmetindendür baña siz bilmezsiz [87] ey oğlanlarum varuñuz pes çüstalanuz bir haber Yūsufdan daħı qardaşımdan daħı ümīd kesmeñüz Tañrı Te‘ālānuñ rahmetinden taħķīķ ben ümīd kesmezem Tañrı Te‘ālānuñ rahmetinden illā ümīd keserler kāfirler qavmi [88] pes ol vaqt ki girdiler Yūsufa eyitdiler ey melik-i ‘aziz-i Mısr bize yapışdı daħı bizüm ehlümüze ziyān açlıqdan daħı biz geldük azacuk

[239a]

qumaş ile pes tamām eyle kileyi bize daħı şadaqa eyle bize qardaşumuzu taħķīķ Tañrı Te‘ālā müzdden virür şadaqa idicilere [89] Yūsuf eyitdi siz bilmez misiz işledüğünüzi Yūsuf ile daħı qardaşına⁵¹ vaqtā kim siz cāhiller idünüz [90] qardaşları eyitdiler taħķīķ sen Yūsuf mısın Yūsuf eyitdi hem ben Yūsufum⁵² daħı bu benüm qardaşımdur taħķīķ minnet eyledi Tañrı Te‘ālā bize taħķīķ kim qorksa Tañrıdan daħı şabr eylese taħķīķ Tañrı Te‘ālā yitürmez müzdini eylük idicilerün [91] qardaşları eyitdiler va‘llāhi taħķīķ seni ihtiyār eyledi Tañrı Te‘ālā bize daħı eger

⁵¹ qardaşına: qardaşıyla M.

⁵² Yūsufum: Yūsufdan M.

biz ھاٲا eyledükse ‘afv eyle [92] Yūsuf eyitdi ‘itāb itmezem siz itdüğüñüze bugün bağışlaya Tañrı Te‘ālā sizüñ yazuklarıñuzu dağı Tañrı Te‘ālā rahmet idicilerüñ rahmet idicisidür [93] alup gidüñ Ya‘kūba bu benüm gönlegümi pes bırağıñ gönlegümi yüzi üzerine

[239b]

atamuñ yüzine gele atamuñ gözleri evvelki gibi ola dağı gelüñ baña cemī‘ ehlüñüz ile [94] vağıta kim Mısrđan ayrıldı kāfile Ya‘kūb eyitdi oğlanlarına tağıkık benüm burnuma gelür kokuı Yūsufuñ eger baña ‘akılsuz dimezseñüz [95] eyitdiler hāzır olan oğlanları va‘llāhi sen evvelki azğunlık içindeıın Yūsuf muhabbeti senden gıtmiş degüldür [96] vağıta kim Ya‘kūba muştucu geldi Yūsufuñ gönlegini bırağıdı Ya‘kūbuñ yüzine pes döndi Ya‘kūbuñ gözleri evvelki gibi oldu Ya‘kūb eyitdi dimedüm mi size tağıkık ben bilürem Tañrı Te‘ālā fağlından siz bilmedüñüzi [97] eyitdiler ey bizüm atamız yarlığanmağılık dile bizüm günāhlarumuza tağıkık biz olduğ ھاٲa idiciler [98] Ya‘kūb eyitdi sizüñ içün istiğfār iderem şabāğ vağıtinde beni yaradan Allāha tağıkık Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayup rahmet idicidür mü‘min kullarına [99] vağıta kim girdiler Yūsufa Yūsuf yanına aldı atasını ve anasını

[240a]

dağı Yūsuf eyitdi girüñüz Mısr şehrine Tañrı Te‘ālānuñ dilegi ile emīnlik ile [100] dağı çıkardı atasıyla anasını tağıtı üzerine dağı düşüp Yūsufa secde eylediler dağı Yūsuf eyitdi ey ana budur ta‘biri gördüğüm düşüñ oğlanlık zamānında tağıkık kıldı beni yaradan Tañrı Te‘ālā gerçek kıldı dağı baña gökçek eyledi kaçan çıkardı beni zindāndan dağı getürdi sizi beriyyelikden şeytān fesād eyledüğden soñra benüm ile kardaşlarum arasında tağıkık beni yaradan Çalabuñ luğıı çokdur diledügi kiğıye tağıkık ol Tañrı Te‘ālā bilicidür hikmetler issidür [101] ey benüm Çalabum tağıkık virmişsin baña Mısr pādışāhlığını dağı bildürdüñ baña düşler ta‘birini gökleri yaradan Tañrı Te‘ālā dağı yirleri yaradan

[240b]

sen benüm dōstumsun dünyāda dağı āhiretde kabz eyle benüm rūhımı müselmān iken dağı ulağıdur beni şālihler [102] anuñ gibi gayb haberlerinden vahy iderüz saña yā Muğammed dağı olmaduñ anlaruñ katında vağıta kim cem‘ olup danışık itdiler ki kardaşları Yūsufi kuyuya bırağımağı dağı anlar hile idüp mekr iderler [103] dağı çoğı halkuñ dağı eger sen tamu‘ eyleseñ imān getürmezler [104] dağı diler degülem anlardan ücret bu degüldür ücret illā öğüt nağıhatdur ‘ālemler içün Tañrı Te‘ālādan [105] dağı kağı āyetlerden göklerde dağı yirlerde ol āyetlerden geğerler dağı anlar ol āyetlerden geğerler [106] dağı imān getürmezler çoğı anlaruñ Tañrı Te‘ālāya dağı anlar müşriklerdür [107] ya emīn mi oldılar

[241a]

eger gelse anlara ‘uķūbet ķaplasa Tañrı Te‘ālānuñ ‘azābı yāhūz anlara gelse ķıyāmet añsuzın daķı anlar ġāfiller iken [108] eyit yā Muħammed bu benüm yolum toġru yoldur ķayġururam ħalāyıkı Tañrı Te‘ālāya İslām yolına ħuccet eyle ben daķı baña uyana daķı mūnezzehdür Tañrı Te‘ālā daķı ben degülem müşriklerden [109] daķı biz göndermedük ‘avratlar peygamberlığı senden öñdin illā erenler gönderdük vahy eyledük anlara Ķarya ehlinden ya niķün yürümezler yiryüzinde pes nażar eyle yā Muħammed nice oldı soñı şunların kim geçdilerdi anlardan öñdin daķı āhiret evi yigrekdür şunlara kim Tañrı Te‘ālādan ķorķarlar ya niķün fikr eylemezler [110] vaķtā kim ümīz kesdiler

[241b]

peygamberler daķı şandılar ki anlar kendülerini yalanladılar anlara geldi bizden yardım pes biz ķurtardık kimi dilesevüz daķı dönmez bizüm azābumuz yaramaz ķavmlerden [111] taķķık vardır anlarıñ ħikāyetlerinde ‘ibret ‘āķil olanlara yokdur Ķur’ānda bir söz yalanla düzülmüş lākin ol Ķur’ān gerķekleyicidir öñünce gelen kitābları daķı beyān idicidir her nesneyi daķı toġru yol göstericidir daķı rahmetdür bir ķavm iķün mü’minlerdür

Sūretü’l-Ra‘d - Selāse ve Erba’üne Āyātın

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] Bu ħarfler ol kitāb āyetlerindendir daķı āyetler kim indürildi saña yā Muħammed Ķalabuñdan gerķekdür lākin çoġı ħalkuñ inanmazlar

[242a]

[2] ol Tañrı Te‘ālā yukarı yarattı gökleri direksüz anı görürsüz andan soñra boyun virdi ‘arş üzerinde daķı musaħķar eyledi güneşi daķı ayı her birisi yürür bir zamāna deġin ki dinilmişdür ħükm ider işe şehirlerde beyān ider eyü ħuccetler ile ola kim ivesiz görmege Ķalabuñuz gerķek inanasız [3] daķı ol Tañrı Te‘ālā çekdi yiri daķı yarattı yiryüzinde taġlar daķı ırmaķlar daķı her yimişlerden yarattı yiryüzinde çiftler örtürür givirür giceyi gündüze taķķık anuñ iķinde nişanlar vardır bir ķavm iķün fikr iderler [4] daķı yiryüzinde pāre pāredür biri biri yanında olıcılar daķı bostānlar vardır üzümler vardır daķı ekinler vardır daķı ħurmalar vardır

[242b]

bir dipden dipde degül şuvaruruz bir şu ile daķı artururuz niķesini niķesi üzerine yiyeceklerde taķķık anuñ gibi olmak āyetler vardır bir ķavm ki fehm iderler [5] daķı tañlasañ pes tañdur sözleri vaķtā kim biz oluruz toprak taķķık biz yine yaradulur [mıyuz] yeñiden anlar şunlardır kim kāfir oldılar Ķalablarına daķı anlarıñ bendleri vardır boyunlarında daķı anlardır ehl-i cehennem anlar cehennem iķinde ebedī ķalurlar [6] daķı ta‘cıl isterler senden yā Muħammed

yavuz azābı eyü işlerden öñdin rahmet isterler tahkîk geçdi anlardan ilerü azāblar tahkîk senüñ Çalabuñ mağfîret issidür âdem oğlanları içün zulm itdükleri üzerine tahkîk senüñ Çalabu[ñu]ñ katıdur ‘azābı şirk getürenlere

[243a]

[7] daḥı eydeceklerdür şunlar kim kâfirlerdür niçün indürilmedi Muḥammede bir ‘alāmet Çalabından tahkîk sen qorqudıcısın daḥı her qavme yol göstericisin [8] Tañrı Te‘ālādur bilici qarnında götürdüğüni her dişiler daḥı raḥimlerde olanı bilür daḥı arturduğunu her nesnede Tañrı Te‘ālā katında miqdār ile endāz[e]lidür [9] bilür gaybları daḥı ḥāzırı uludur yücedür Tañrı Te‘ālā [10] berāberdür sizden kim ki gizler gerçek sözi daḥı kim ki āşikāre söyler ḥaḳ sözi daḥı ol kim gözleyicidür gice ile daḥı taşra çıkıcıdur gündüz ile [11] anuñ içün vardur biri biri ardınca gelici azāblar öñinden daḥı ardından anı şaqlarlar melā’ikeler Tañrı Te‘ālānuñ buyruğundan tahkîk Tañrı Te‘ālā tağyîr eylemez bir qavmde olanı tā ki tağyîr eylemeyince

[243b]

kendülerinde olanı vaqtā kim dilese Tañrı Te‘ālā bir qavme yaramazlık etmegi pes yokdur bir kimesne ol yaramazlığı dönderici daḥı yokdur anlaruñ Tañrı Te‘ālādan artuḳ iş issinden [12] ol Tañrı Te‘ālā gösterir size yıldırımı qorqmaq içün daḥı ummağ içün daḥı yürüdür buludı muḥkemliğa [13] daḥı tesbîḥ eyler buludları sürücü ferişte Tañrı Te‘ālāyı ögmekle daḥı feriştelere tesbîḥ iderler Tañrı Te‘ālādan qorqubeni daḥı gönderür göklerden avāzları pes yitişdürür o avāzları kim dilese daḥı anlar çekişürler Tañrı Te‘ālānuñ ‘azamet tevḥîdinde daḥı o Tañrı Te‘ālānuñ mekri katıdur aîsuzda azāb eyler zālîmlere [14] anuñdur gerçek da‘vet daḥı şunlar kim taparlar Tañrı Te‘ālādan gayrıya cevāb virmezler anlara bir nesne ile illā döşeyici gibi ellerini şuya yitişdürmeg-içün ağzına şuyı daḥı degüldür ol şuyı yitişdürücü daḥı degüldür kâfirüñ du‘ası illā

[244a]

azgunlık içinde kâfirler [15] daḥı Tañrı Te‘ālāyadur secde itmeklik göklerde olanlar daḥı yirde olan mutî’likden daḥı güc görmeden daḥı anlaruñ gölgeleri örtülmekdür şabāhlarda daḥı aḥşamlarda [16] eyit yā Muḥammed kimdür gökler yaradıcısı daḥı yirlerüñ Tañrısı eyit yā Muḥammed Tañrı Te‘ālādur eyit ya Muḥammed ya idindüñüz mi Tañrı Te‘ālādan gayrı iş issileri ki mālîk olmazlar kendülerine aşşı eylemege daḥı ziyān eylemege eyit yā Muḥammed berāber midür gözsüz ile gözlü olan ya berāber midür qarañulıklar ile aydınlıklar ya kılurlar mı Tañrı Te‘ālāya ortaklar yaradabilürler mi Tañrı Te‘ālā yaratduğı gibi beñdeş ola yaratmaqda anlar eyit yā Muḥammed Tañrı Te‘ālādur yaradıcı her nesneyi ol Tañrı Te‘ālā birdür şerîki ve beñdeşi yokdur qahr idicidür [17] indürür göklerden şuları pes aqıdur dereleri

[244b]

miqdār ile götürür seyler üzerinde olan köpügi daḥı yandurıcı nesneleri aña od içinde bezek istemek için ya menfa'atlanasız köpük gibi anuñ gibi bellü eyler Tañrı Te'ālā ḥaqqı daḥı bātılı pes ol köpük kim bırağunılmış yabana daḥı şol nesne kim aşşı eylemez ḥalka pes durur yiryüzinde anuñ gibi olmak bellü eyler meşelleri Tañrı Te'ālā [18] şunlar için kim icābet eylediler Çalablarına ki görklüdür daḥı şunlar kim qabul itmediler görklü olanı eger olaydı anlaruñ yiryüzindeki mallaruñ qamusı daḥı anlar gibi bile olsa fidye virselerdi o malları anlaruñdur yaramazlığı ḥisāblaruñ daḥı anlaruñ duracak yirleri cehennemdür daḥı ne qatı yaramaz döşekdür cehennem döşegi [19] ya kim ki bilür

[245a]

indürileni saña Çalabuñdan gerçeklikle gözsüz gibi [midür] ol taḥkīk öğütlenür 'aqlı olanlar [20] ya şunlar kim yirine getirürler Tañrı Te'ālā ile itdükleri 'ahdi daḥı bozmazlar 'ahdlerini [21] daḥı şunlar kim ulaştırırlar Tañrı Te'ālānuñ buyruğunu Tañrı Te'ālāya eger ulaşırsa daḥı korksa Çalabından daḥı korksa yaramaz ḥisābdan [22] daḥı şunlar kim şabr eylediler istemek için rızāsını Çalablarından daḥı durğurdılar namāzı daḥı virdiler Tañrı Te'ālā anlara rızq virdüğünü gizlüce daḥı aşikārece daḥı def' eyleseler eyü işler ile yaramaz işleri anlar için vardır 'ākıbet evleri [23] 'Adn uçmaqlarında girerler daḥı kim şāliḥ olsa atalarından daḥı 'avratlarından

[245b]

daḥı oğlanlarından kızlarından daḥı ferişter girürler cennetde olanlara her qapulardan selām ile [24] anlara dünyāda belālara şabr eyledüg-içün pes ne eyü ni'metdür 'ākıbet evleri [25] daḥı şunlar kim bozarlar Tañrı Te'ālānuñ 'ahdini Tañrı Te'ālā ile 'ahd itdükden sonra daḥı keserler Tañrı Te'ālānuñ buyruğunu aña eger yitişse daḥı fesād ide yiryüzinde anlar için la'net vardır daḥı vardır anlara cehennemde yaramaz evler [26] Tañrı Te'ālā bol rızq virür kime dilese daḥı taqdır ider rızqı daḥı sevinürler dünyā dirligiyle daḥı degüldür dirlik dünyā dirligi kıyāmet gününde illā menfa'atsüz metā'dur [27] daḥı eydeceklerdür şunlar kim kāfirdür niçün indürilmedi saña yā Muḥammed bir nişān Çalabuñdan eyit yā Muḥammed taḥkīk Tañrı Te'ālā

[246a]

azdurur kimi dilese daḥı hidāyet virür aña kim ki döner Tañrı Te'ālāya [28] şunlar kim imān getürdiler daḥı emīn oldı gönülleri Tañrı Te'ālāyı zıkr itmekle bilmiş oluñuz Tañrı Te'ālāyı zıkr itmekle muṭma'in olur gönüller [29] şunlar kim imān getürdiler daḥı işlediler eyü 'ameller anlaruñdur şāzlık daḥı güzelidür Tañrı Te'ālāya dönmegüñ [30] anuñ gibi olmak biz gönderdük seni bir ümmet da'vet için taḥkīk geçdi anlardan öñdin ümmetler okumaqlık için anlara ol

Qur'ānı biz saña vahy eyledüğümüzi dağı anlar kāfir olurlar rahmet idici Tañrı Te'ālāya eyit yā Muhammed ol beni yaradan Tañrı Te'ālādan ğayrı yokdur illā ol Allāh vardır ol Tañrıya ben sığınuram dağı añadur dönmeğüm [31] dağı eger Qur'ān yürüse o Qur'ānla tağlar ya kesilse o Qur'ānla

[246b]

yirler ya söylese o Qur'ānla ölüler belki Tañrı Te'ālānuñdur cemi' buyruklar ya niçün ümīd kesdiler bilmezler mi ol kişi kim imān getürdiler eger dileseydi Tañrı Te'ālā toğru yol virürdi halkuñ cümlesine dağı zāyil itmez hemīşe şunlar kim kāfir oldılar yitişdürür anlara günāh işledüklerini yüklediği-çün azābı yāhuđ yitişür yakīn zamānda evlerinde 'azāb tā gele Tañrı Te'ālānuñ va'desi taḥkīk Tañrı Te'ālā hilāf eylemez va'desine [32] taḥkīk yañşladı peygamberleri senden öñdin gelen ümmetler ben mühlet virürem şunlara kim kāfir oldılar andan soñra anları helāk eyledüm 'azā[b] ile pes nice oldı anlara benüm 'azābum [33] ya ol kimesne kim gözcidür her nefis üzerine kazandığıyla dağı kılur Tañrı Te'ālāya şerīkler eyit yā Muhammed ad virünüz şerīklere

[247a]

ya haber virür misiz bilmedüklerini yiryüzinde ya izhār iderler mi bir sözden belki bezedi kāfir olanları hīle ile dağı döndiler toğru yoldan egri yola dağı kimi ki azdursa Tañrı Te'ālā pes yokdur aña toğru yol göstericiden [34] anlar için vardır yürekler acıdıcı 'azāb dünyā dirliğinde dağı anlarıñdur āhiret azābı meşakḳat virür anlara dağı yokdur anları Tañrı Te'ālādan ğayrı şaklayıcı [35] ancılayındur cennet şıfatı ki va'de olındı Tañrıdan korkucılara akar ağaçları altından ırmaqlar yiyecek ni'metleri o cennetüñ hemīşedür dağı uçmaqlaruñ gölgesi hemīşedür ol 'ākıbet evi Tañrıdan korkanlarıñdur dağı kāfirlerüñ cehennemdür 'ākıbeti [36] dağı şunlara kim biz virdük Qur'ānı sevinürler indürdüğümüzi saña yā Muhammed dağı

[247b]

düzenlediler kāfirler bölüğinden kim ki inkār ider niçesi eyit yā Muhammed buyurulmadum ki tapam Tañrı Te'ālādan ğayrıya dağı şirk getürmeyem Tañrı Te'ālāya kayğururam halkı Tañrıya dağı Tañrı Te'ālāyadur dönmeğüm [37] dağı anuñ gibi biz indürdük Qur'ānı hükmile 'Arab dili üzerine dağı eger sen uysañ fāsıqlaruñ hevālarına Kur'ān saña geldükden soñra 'ilmden yokdur saña Tañrı Te'ālādan ğayrı yardımcı dağı şaklayıcı yokdur [38] taḥkīk biz gönderdük peygamberler senden öñdin gelenler dağı biz yaratduğ anlar için çiftler dağı oğul kızları dağı olmadı bir peygamber için ki getüre bir nişān illā Tañrı Te'ālānuñ buyruğıyla her bir zamānuñ yazılmış va'desi vardır [39] yoyar Tañrı Te'ālā o yazuyı kime dilese dağı berkişdürür dağı Tañrı Te'ālā katında Qur'ānuñ aşlı [40] dağı gösterürüz saña niçesini

[248a]

ol va‘de olınanı anlara yāhūz öldürürüz seni ki görmeyesin taḥkīk sañadur yā Muḥammed peygamberlığı yitişdürmek daḥı bizüm üzerümüzə ḥisāb eylemek [41] ya görmediler mi taḥkīk biz getirürüz yiryüzine naḫş iderüz kāfirleri ‘ālemleri giderürüz kırañından Tañrı Te‘ālā ḥükm ider kullarına yokdur ḥükmünü yığıcı daḥı Tañrı Te‘ālādur tiz ḥisāb idici kullarına [42] taḥkīk ḥile eyledi şunlar kim öñdin gelmişlerdi pes Tañrı Te‘ālānuñdur yavuz şanmak ḥalkuñ ḫamusına bilür kazandığını ḥayr u şerden her nefis daḥı tiz zamānda bilecekdür kāfir olanlar kimüñdür ‘ākıbet evi [43] daḥı eyitecekdür şunlar kim kāfir oldılar sen degülsün mursal peygamberlerden eyit yā Muḥammed yiter baña Tañrı Te‘ālānuñ ṭanuḫluḡı benüm ile sizüñ arañuzda daḥı anuñ ḫatındadur Qur‘ān bilmek

Süretü’l-İbrāhīm - İhdā Hamse Āyātin

[248b]

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[1] Qur‘ān dimekdür biz indürdük Qur‘ānı saña yā Muḥammed çıkarmak için ḥalkı ḫarañulıḫdan nūra buyruḡıyla Tañrı Te‘ālānuñ toḡru İslām yolına beñdeşsüz Tañrı Te‘ālānuñ öḡülmüş⁵³ [2] oldur ki Tañrı Te‘ālā anuñdur göklerde olanı daḥı yirlerde olanı veyl ṭamusı kāfirler içündür veyl ṭamusı ‘azābuñ ḫatıların[dan]dur [3] şunlar kim muḥabbet iderler dünyā dirligine āḫiret üzerine daḥı ḥalkı dönderürler Tañrı Te‘ālā yolından daḥı egrilik isterler anlar azḡunlık içindedür raḫmetden ıraklardur [4] daḥı göndermedük biz peygamberlerden illā ḫavminüñ dili üzere bellü eylemek için anlara pes azdurur Tañrı Te‘ālā

[249a]

kimi dilese kullarından daḥı hidāyet virür kime dilese kullarından daḥı ol Tañrı Te‘ālā beñdeşsüz dürüst işlödür ḥikmetler issidür [5] taḥkīk gönderdük biz Mūsāyı āyetlerümüz ile çıkarmak için ḫavmini ḫarañulıḫdan aydınlıḡa daḥı añdurmak için anlara Tañrı Te‘ālānuñ va‘de olınan günlerini taḥkīk anuñ gibi olmak bellü nişānlar vardur her belā için şabr idici şükr idici mü‘min kullarına [6] vaḫtā kim eyitdi Mūsā ḫavmine zıkr idüñüz ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ size virdüḡü ḫaçan kim ḫurtardı sizi ḫavminden Fir‘avnuñ ḫorlık idüp size iderdi yaramaz ‘azābı daḥı boḡazlarlardı oḡlanlarıñuzu daḥı diri ḫorlardı ‘avratlarıñuzu daḥı anuñ gibi olmak ulu muşībet irdi size sizi yaradan ulu Çalabuñuzdan [7] vaḫtā kim bildürdi Çalabuñuz eger ben virdüḡüm ni‘metlere şükr iderseñüz ni‘metlerümi artururam size daḥı eger kāfir olursañuz virdüḡüm ni‘metlere taḥkīk benüm ‘azābum

⁵³ öḡülmüş: öḡülmüşsin M.

[249b]

katıdur kâfirlere [8] eyitdi Mūsā eger siz kâfir olursañuz Tañrı Te‘ālā dañı yiryüzinde olanlaruñ cümlesi kâfir olursa tahkık Tañrı Te‘ālā ğanīdür cümleñüzden ögülmışdür [9] ya gelmedi mi size ol kişileruñ haberi sizden öñdin gelmişler-idi Nūh kavmi gibi dañı ‘Ād kavmi gibi dañı Şemūd kavmi gibi dañı şunlar kim şöñradan gelmişlerdi anlar bilmezlerdi Tañrı Te‘ālāyı illā Tañrı anları bilür geldi anlara peygamberleri mu‘cizātılar ile pes döñderdiler elleriyle ağızlarına dañı eydürler tahkık biz kâfir olduñ peygamberlere virinüldüğü Qur’āna dañı biz şekk içindeyiz bizi kığırduñuz Tañrı Te‘ālāya gümāna bırağıcıya [10] eyitdi peygamberleri ya Tañrı Te‘ālādan mıdır gümān itdüğüñüz yaratdu gökleri dañı yaradıcıdur yirleri kığırur sizi yarlıgamağ için günāhlaruñuzdan dañı girü qor sizi

[250a]

bir bilinmiş zamāna degin kâfirler eyitdiler sen peygamber degülsün illā ādem oğlanısın bizçüleyin dilersiz bizi döñdermege atalarumuz tapduğı dīnden pes bize getürüñüz bellü huccet [11] eyitdi anlara peygamberleri biz degül-iz illā ādem oğlanıyuz sizçüleyin dañı bu kadar var ki Tañrı Te‘ālā ni‘met virür kime dilese qullarından dañı degülüz biz size getürici kendü yanımızdan huccet illā izniyle Tañrı Te‘ālānuñ getürürüz dañı Tañrı Te‘ālāya şıgınsun mü‘minler [12] dañı ne oldı bize ki sığınmayavuz Tañrı Te‘ālāya tahkık toğru yoldur bizüm yolumuz dañı ben şabr iderüm bizi incitdüğüñüze dañı Tañrı Te‘ālāya şıgınuñ Tañrı Te‘ālāya şıgıncılar [13] dañı eyitdi şunlar kim kâfir oldılar

[250b]

peygamberlerine seni çıkaruruz bizüm vilāyetümüzden yāñūz seni döñderürüz bizüm dīnimize pes vahy oldı anlara Çalablarından tahkık helāk eyleyevüz⁵⁴ zālimler[i] [14] dañı sâkin eylerüz yerüñüzde kâfirleri helāk itdüğüümüzden şöñra anuñ gibi olmağ kim kırtar benüm qatımda durmağda dañı qorqıda qorqutduğı va‘adden [15] dañı meded dilerler dañı nevmīd oldı her büyüklenici halkı incidici [16] ileyinde cehennem odıdur dañı şıvarınıla bir şıdan ki şaru zehr ola [17] güc-ile içüreler dañı acıduğı boğazından geçmeye dañı gele aña ölüm her yerden dañı degüldür ol kimesne ölüci hergiz ölmeye dañı ileyinden şöñra qatı ‘azāb ola ol şaru şu içmek [18] şıfatı şınların kim kâfir oldılar Çalablarına anlaruñ ‘amelleri kül gibi qatı oldı ol küle bir qatı yıl

[251a]

esdükte kâdir olmaya yirinde durmasına qazandukları ‘amelleri bir nesne ile anuñ gibi olmağ ol azğınlıqdur Tañrı Te‘ālānuñ rahmetinden ırāq olmağdur [19] ya görmedüñ mi kim tahkık

⁵⁴ tahkık helāk eyleyevüz: seni helāk eylesün M.

Tańrı Te‘ālā yaratdı gökleri dańı yirleri gerçeklikle eger dilese sizi giderürdi dańı getirürdi bir yeńi halk [20] dańı degüldür böyle itmek Tańrı Te‘ālāya şarp āsāndur ańa [21] dańı çıkardı Tańrı Te‘ālā cümlesini pes eyitdi za‘ıf olanlar şunlara kim büyüklendiler tahkık biz olduk size uyucılar pes gideribilür misiz bizüm üzerümüzden Tańrı Te‘ālānuń ‘azābından bir nesne eyitdiler eger bize Tańrı Te‘ālā tođru yol virse biz de size tođru yol gösterürdük berāberdür bize biz cezāya katlanmayavuz ya katlanavuz yokdur bize şaklanacak yir

[251b]

[22] dańı şeytān eyitdi vaķtā kim buyruk tamām oldu tahkık Tańrı Te‘ālā size va‘de eyledi gerçek va‘de eylemekle dańı ben de va‘de eyledüm size pes hilāf eyledüm⁵⁵ size dańı yokdur benüm size hucetüm delīl olmaķdan illā kıđıruram sizi eger yola pes kabūl eyledüńüz dilüńüzle benüm da‘vetümi niķün melāmet idersiz beni dańı melāmet eyleńüz ķendüńüzi degülem ben sizi ķurtarıcı ‘azābdan dańı siz degülsiz beni ķurtarıcı ‘azābdan tahkık kāfir oldum ben beni şerīk eyledüńüzi ādem vaķtinden tahkık zālimleredür yürekler acıdıcı ‘azāb [23] dańı cennete girür şunlar kim īmān getürdiler dańı ‘amel eyü itdiler uçmaķlarda aķar ađaķları altından ırmaķlar ebedī ķalurlar o cennetlerde destūryla Tańrı Te‘ālānuń anlaruń esenleşđükleri uçmaķlarda selāmdur [24] ya görmedüń mi nice zarb eyledi Tańrı Te‘ālā şıfatı

[252a]

Lā ilāhe illa’llāh demek pāk bir ađaķ gibidür ģurma ađacı pākdur anuń köki berkdür dańı anuń budađı gökdedür [25] virür ol ađaķ yimişini her vaķtinde destūryla Tańrı Te‘ālānuń dańı zarb eyledi Tańrı Te‘ālā şıfatları halk iķün ola kim öđütleneler [26] dańı şıfatı kelimenüń edepsüz ola ađaķ gibidür yaramaz ki ķoparıńıldı Ebu Cehil Kārūn gibi yir üzerinden yokdur anuń durmasından [27] berķişđürür Tańrı Te‘ālā īmān getürenleri Lā ilāhe illa’llāh kelimesiyle dūnyā dirliğinde dańı āģiretde dańı azdurur Tańrı Te‘ālā zālimleri dańı işler Tańrı Te‘ālā diledüđünü [28] ya görmedüń mi şunları kim deđişđürdiler ni‘metini Tańrı Te‘ālānuń küfriyle dańı koydılar ķavmlerini helāklık evine ki cehennemdür

[252b]

[29] ol cehenneme girürler dańı ne ķatı yaramaz duracak yirdür cehennem [30] dańı ķılurlar Tańrı Te‘ālā iķün beńzedicileri azdurmađ-ıķün Tańrı Te‘ālā yolından eyit yā Muģammed dirlik eyleńüz pes incek yirüńüz cehennem odıdur [31] eyit yā Muģammed ol ķullaruma ki īmān getürdiler ķıluńuz namāzı dańı ģarc eyleńüz Allāh iķün biz anlara virdüđümüz rızķdan gizlü dańı āşikāre gelmezden öńdin bir ģün ki olmaya ol ģünde şatu bazār dańı kimseden dōstlık

⁵⁵ eyledüm: eylemedüm M.

olmaya kimseye [32] ol Tañrı Te‘ālā yaratdı gökleri daħı yirleri daħı indürdi göklerden şuyı pes çıkardı ol şuyıla yimişlerden rızklar sizün içün daħı musahhar eyledi sizün içün gemiyi yürümek içün denizde benüm buyruğumla daħı musahhar eyledi size ırmaqları [33] daħı musahhar eyledi sizün içün güneşi

[253a]

daħı ayı dā'im işleyiciler içün daħı musahhar eyledi sizün içün giceyi daħı gündüzi [34] daħı viridi size diledüğünüzi daħı şayunuz ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ şayamazsız o ni‘metleri tahkik adem oğlanı zulm eyleyicidir şirk idicidir [35] vaqtā kim eyitdi İbrāhīm ey Çalabum kıl bu şehri emānlikle daħı beni yığlandur daħı benüm oğlanlarımı yığlandur ki tapmayavuz putlara [36] ey Çalabum tahkik anlar azdurdılar çoğını halkdan kim ki baña uydı pes ol bendendir daħı kim baña ‘āşī oldı benden degüldür tahkik sensin yazuklar bağışlayıcı rahmet idici mü‘minlere [37] ey Çalabum tahkik sen sākin eyledün benüm zürriyyetümi bir derede ekin biçinsüz senün ‘azāmetlü evün katında ey Çalabum durğurmağ-ıçün

[253b]

namāzı pes kıl gönüllerini ādemīlerün meyl eyleye Mekke şehrine daħı rızk vir anlara yimişlerden ola kim saña şükr eyleyeler [38] ey bizüm Çalabımız tahkik sen bilürsün gizlüyi daħı āşikāreyi daħı gizlü degüldür Tañrı Te‘ālāya bir nesne yirlerde daħı göklerde [39] şükr ol Tañrı Te‘ālāya ki bağışladı baña kocalık zamānında İsmā‘ili daħı İshākı tahkik beni yaradan Çalabum işidicidir du‘āları [40] ey benüm Çalabum beni kılavir durğurıcı namāzı daħı benüm zürriyyetümi namāz kılıcı kıl ey benüm Çalabum daħı kabül eyle du‘āmı [41] ey benüm Çalabum yarlığa beni daħı benüm atamı anamı daħı mü‘minleri yarlığa ol gün ki duralar hisāb günine [42] daħı şanmasun Tañrı Te‘ālā gāfildür

[254a]

zālimler işledüklerinden tahkik giride koruz anları bir gün içün dükeli halkuñ ol günde gözleri [43] göge dikilüp döndürmeyeler başlarını döndürmeyeler halk gözlerini daħı gönüllerini havaya dutalar daħı korķa halk ol günde gele anlara ‘azāb [44] pes eyde şunlar kim zulm iderler nefslerine ey Çalabımız bize mühlet vir bir yakīn zamāna degin kabül iderüz kığırduğunuza daħı o yavuz peygamberün ya olmaduñuz mı ki and içerdüñüz bundan öñdin yokdur size hiç ırılmağdan [45] daħı sākin olduñuz duracağ yirlerüñüzde anlar kim zulm eylediler nefslerine daħı bellü oldı size nice biz işlerüz anlara daħı biz zarb eyledük size şıfatları [46] daħı tahkik

[254b]

hile eylediler anlar hile eylemek ile daħı Tañrı Te‘ālā katındadır anlaruñ mekrleri daħı eger olsa hileleri ki zāyil olsa ol mekrden tağlar [47] pes şanmasunlar Tañrı Te‘ālā halk eyler

va‘desine peygamberleriyle bildürdüğü va‘deyi taḥkīk Tañrı Te‘ālā beñdeşsüzdür intikām issidür [48] şol günde ki tebdıl ola yirler ayrıuk yirlere daḥı gök degşürile daḥı âdem oğlanları sinlerinden çıkarlar Tañrı Te‘ālānuñ ḥisābına bir Tañrı Te‘ālā kahr idicidür kullarına [49] daḥı göresin yaramaz kişileri ol günde bağlanmışlar bendlerde [50] gönlekleri anlaruñ kaṭrāndan ola daḥı kaplaya yüzlerini anlaruñ cehennem odı [51] cezā vermek için Tañrı Te‘ālā her nefse günāḥ kazandıklarını taḥkīk Tañrı Te‘ālā tiz ḥisāb ider mü‘minlere [52] işbu Qur‘ānı yitişdürür halk için daḥı korkıdur halkı bu Qur‘ānla daḥı bilinmek için

[255a]

daḥı ol Tañrı Te‘ālā birdür daḥı öğüt almak için ‘aklı olanlar

Sūretü’l-Ḥicr⁵⁶ –[Tis’a] Ve Tis’üne Āyātın

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[1] bu ḥarfler Qur‘ān āyetleridür ol kitāb daḥı bu Qur‘ān bellü idicidür ḥaḳkı bātıldan [2] niçe muḥabbet ide şunlar kim kāfir oldılar nolaydı eger olsalardı[k] müselmānlardan [3] terk eyle anları yisünler daḥı dirlik eylesünler daḥı meşğül olsunlar şanularına pes uzun fikrinden soñra bileler [4] daḥı biz helāk eylemedük bir kūy ehlinden illā vardur aña yazılmış bilinmiş gün [5] öñürtmeye bir ümmete ol günün vaktin daḥı girü komaya ol günün vaktin [6] daḥı eydürler ey şunlar kim indürildi aña naşīḥat taḥkīk sen

[255b]

delüsin [7] nesne getüremezsin bize feriştelere ile eger sen olsañ girçeklerden [8] indürilmez feriştelere illā ḥaḳkla daḥı olmadı feriştelere mühlet virinilmişlerden [9] taḥkīk biz indürdük Qur‘ānı naşīḥat için daḥı biz Qur‘ānı şaklayıcılaruz [10] taḥkīk biz gönderdük senden öñdin ümmetler evvelki bölüklerde [11] daḥı anlara gelmezdi bir peygamberlerden illā geleni alurlardı maşaralığa [12] anuñ gibi olmak givirürüz yaramaz kişilerin gönüllerinde [13] imān getürmezler Qur‘āna taḥkīk geçdi senden öñdin ümmetler sünnet terk itdüğüçün helāk oldılar [14] daḥı biz anlara bir kapu açsak gökden pes ağalardı ol kapudan göklere [15] eydelerdi taḥkīk müskir oldılar görmez oldılar gözleri belki biz bir kavm-iz

[256a]

sihr olınduk [16] taḥkīk biz yaratduk göklerde ol iki burc daḥı bezedük ol burcları yıldızlar ile gözi gören kişilere [17] daḥı biz şakladuk her şeytāndan ki şavrulmuşdur dergāhdan [18] illā kim işidürler uğrıl原因 feriştelere tesbīḥini pes atılır şeytānuñ ardınca ulu şu‘le od görürsin [19] daḥı yiri biz döşedük yirleri daḥı biz bıraktuk o yirlerde yirleri berkidici tağlar daḥı bitürdük otları o yirlerde her düzülmüş nesnelerden size rızkdur ki siz rızk virmezsiniz anlara [20] daḥı hīç

⁵⁶ Ḥicr: Ḥücūrāt M.

bir nesne kalmadı ki sizün için yaratmaduk ol yirlerde ma'ışet için dürlü ni'metler dahı ol nesneleri yaratduk kim aña rızk viresiz [21] dahı hıç bir nesne yokdur illā Tañrı Te'ālā katındadır hazāyini dahı indürmezüz anı illā miqdār ile indürürüz bilinmiş ola [22] dahı biz gönderdük yilleri getürici buludları pes biz indürdük göklerden şular pes biz şuaruruz ol şular ile sizi dahı siz

[256b]

ol şuları şaklayıcı degülsiz [23] dahı ölüyü dirildürüz dahı diriye öldürürüz dahı biz bākīyiz halk fānī olduğda [24] taḥkīk biz bilürüz öñ gelenleri sizden dahı taḥkīk biz bilürüz arduñuzca gelenleri [25] dahı taḥkīk senün Çalabuñ anları öldürdükden soñra yine dirildür taḥkīk senün Çalabuñ hikmetler issidür her nesneyi bilicidür [26] taḥkīk biz yaratduk ādem oğlanını kuru balçıkdan ki koḡmışdı [27] [.....] biz yaratduk [.....] katı ıssı od yaluñdan [28] seni yaradan Çalabuñ ferıştelere eyitdi [.....] ādemi [.....] virilmiş⁵⁷ [29] vaḡtā kim ḡılḡati berāber eyleyem dahı nefḡ iderem ol ādeme benüm rūhumdan rūḡ pes çökeler yüzün düşüp ādeme secde eyleseñüz gerek [30] pes secde eylediler ferışteler kamusı cem' olup [31] illā şeyṡān abā eyledi ādeme secde eylemedi rāzī olmadı men' olındı ferıştelerle secde itmekden [32] Tañrı Te'ālā eyitdi yā şeyṡān noldı saña secde eylemekden ferışteler ile [33] iblis eyitdi yā Rabb biz secde eylemeziz ādeme ādemi yaratduñ kuru balçıkdan

[257a]

ki kavrulmuşdur [34] Tañrı Te'ālā eyitdi pes çık ferışteler arasından taḥkīk sen benüm hazretümden kovulmuşsın [35] dahı saña olsun la'net kıyāmet günine degin [36] iblis eyitdi ey Çalabum pes mühlet vir baña kıyāmet günine degin yine dirileler [37] Tañrı Te'ālā eyitdi pes mühlet virildi [38] ol günün vaḡtine degin ki bilinmişdür [39] iblis eyitdi ey Çalabum beni rahmetününden ırak eyledün iseñ ben dahı bezeyem ādem oğlanlarını günāḡ işlemege yiryüzinde dahı izlāl ideyin ādem oğlanlarını cümlesini [40] illā senün kıllaruñı izlāl idemezüm iḡlāşla 'ibādet eyleyenleri [41] Tañrı Te'ālā eyitdi bunlar benüm toḡru yolum üzeredür [42] taḥkīk benüm kıllarumı senün gücün yitmez azdurmaḡa illā uyanlara gücün yiter azmışlardan [43]

[257b]

taḥkīk cehennem va'de olinmişdur cümlesine [44] o cehennemün yedi kapusı vardur her kapu için azḡunlardan bir bölük bölünmişdür [45] taḥkīk Tañrı Te'ālādan koḡkucılar girürler uçmaḡlara dahı bıñarlardan içerler [46] selāmetliḡla emīnliḡle [47] dahı biz giderdük yüreklerindeki kibr ü kīnden ferışteler alup taḡtlar üzerinde oturalar biri birine karşı [48] yapışmaz anlara uçmaḡda zaḡmet dahı yokdur anlara uçmaḡdan çıḡmak hemīşe kıalurlar [49]

⁵⁷ 27. ve 28. ayetler sayfa kenarına sonradan yazılmış olup bazı kısımları okunamamıştır.

haber vir yā Muḥammed benüm kullaruma taḥkīk ben yazuklar bağışlayıcı rahmet idiciyem [50] taḥkīk benüm azābum ol azābdur ki yürekler acıdıdır [51] daḥı haber vir konuḡlarından İbrāhīmüñ [52] vaḡtā kim girdiler İbrāhīme pes eyitdiler Haḡḡ Te‘ālā selām ider

[258a]

İbrāhīm eyitdi taḥkīk ben sizden ḡorḡaram [53] konuḡlar eyitdiler ḡorḡma taḥkīk muştularuz bir oḡlan ki ‘ilm issidür [54] eyitdi İbrāhīm ya muştular mısız baña ḡocalıḡ yitişdüken soñra pes ne ile beni muştularsınız [55] feriştelere eyitdiler saña muştuladıḡumuz olacaḡdur haḡḡ ile pes sen olma ümīd kesenlerden [56] İbrāhīm eyitdi kimdür ümīd kesen Tañrı Te‘ālānuñ rahmetinden illā azḡunlar ümīd keser [57] İbrāhīm eyitdi pes haberüñüz nedür beşāretten ḡayrı ey feriştelere [58] feriştelere eyitdiler taḥkīk biz ḡönderildük bir ḡavme ki yaramaz kişilerdür [59] illā Lūt ehlinüñ taḥkīk biz ḡurtarduk Lūt ehlinüñ cümlesini [60] illā Lūtuñ ‘avratını biz taḡdır eyledük ol ‘avratı helāk olanlardan [61] vaḡtā kim geldi Lūt ehline feriştelere [62] Lūt eyitdi taḥkīk siz bir ḡavmsiz ki ḡile idersiz biz bilmeziz sizi

[258b]

[63] feriştelere eyitdiler belki biz saña geldük ḡavmüñ inanmadukları ‘azābla [64] daḥı biz saña geldük haḡḡla daḥı biz ḡirḡeklerden-iz [65] pes sen alup git ehlüñle buḡuḡından gicenüñ daḥı uy ardlarına daḥı baḡmasunlar sizden biriñüz daḥı ḡidüñüz her ḡanda buyrulduñuz [66] daḥı biz ḡükm eyledük Lūta ol buyruḡı taḥkīk anlaruñ ardları kesilecekdür şabāḡ vaḡtinde [67] daḥı geldi şehir ehli Lūt ḡavmine birbirine muştulayup [68] Lūt ḡavmine eyitdi taḥkīk bunlar benüm konuḡlarumdur pes beni utandurmañuz [69] daḥı ḡorḡuñuz Tañrı Te‘ālādan daḥı beni ḡacīl eylemeñüz [70] ḡavmi eyitdiler yā Lūt biz seni yıḡlandurmaduk mı ‘ālem ḡaḡḡından [71] Lūt eyitdi bunlaruñ yirine benüm ḡızlarımı

[259a]

eger siz alursañuz işleyiciler [72] senüñ dirliḡüñ haḡḡı iḡün taḥkīk anlar küfr esrükliḡinde ḡayrān olmışlardı [73] pes helāk eyledük anları Cebrā‘ilüñ heybetlü avāzı ile ḡün toḡduḡda [74] pes biz ḡıldıḡ Lūt ḡavminüñ şehirlerin yuḡarusın aḡaḡa daḥı biz yıḡdurduḡ anlaruñ üstine taşlar balḡıḡdan ki cehennemde pişmiş yitişmiş yıl [75] taḥkīk anuñ gibi olmaḡ ‘alāmetler vardır Haḡḡ Te‘ālānuñ ḡudretlerini fikr eyleyenlere [76] daḥı ol taşlar Lūt ḡavminüñ yolları üzere durmuşdur [77] taḥkīk anuñ gibi olmaḡ ulu ‘ibretler vardır mü‘minlere [78] daḥı oldu Şu‘ayb ḡavmi zālimlerden [79] pes biz intikām alduk Şu‘ayb ḡavminden daḥı ol iki ḡavmüñ yirleri bellüdür yol üzerinde [80] taḥkīk yalanladılar bizüm āyetlerümüzi [81] pes anlar oldılar

[259b]

yüz döndericiler [82] dahı eylerlerdi oyarlardı ulu taşlardan evler emîn olup sâkin olmak için [83] pes helâk eyledi anları Cebra'îlün ulu heybetlü avâzıyla şabâh vaktinde [84] pes aşşı itmedi anlara ulu taşlardan oydukları evleri [85] dahı biz yaratdı[k] gökleri dahı yirleri dahı ikisinün mâbeyninde olanı illâ hâkkla yaratduk tahkîk kıyâmet günü gelecekdür [86] tahkîk senün Çalabuñ ol Tañrı Te'âlâ yaradıcıdur cemî' nesneyi bilür [87] biz saña virdük yidi âyet Qur'ândan dahı ulu Qur'anı saña virdük [88] uzatma gözlerünü biz dirlik virdük 'avratlarla imân getürmediklerine anlardan dahı mahzûn olma anlara dahı alçak eyle miskînlik kanadını mü'minler için [89] dahı eyit yâ Muhammed tahkîk

[260a]

ben korkudıcıyam âşikâre [90] yolları indürdügümüz gibi bölük bölük idenlere [91] şunlar kim alurlar Qur'anı şî're ve masharalığa [92] pes seni yaradan Çalabuñ hâkk-ıyçün sorulacakdur kâmusına [93] günâh itdükler[ini] [94] pes cihâdıyla cehd eyit Tañrı Te'âlânun buyruğunu dahı yüz dönder müşriklerden [95] tahkîk biz saña yiter-iz seni masharalığa alanlara⁵⁸ [96] şunlar kim ma'bûd idindiler Tañrı Te'âlâdan gayrı ma'bûdlar pes anlara ne olacağın bileceklerdür [97] tahkîk bilürüz senün yüregün tar olacakdur kâfirler söyledüklerine [98] pes tesbîh eyle senün Çalabuñı dahı sen ol secde kılıcılardan [99] dahı 'ibâdet eyle Çalabuñ tâ saña ölüm gelince

Sûretü'l-Nahl – Mi'ete ve Semâniye ve Işrîne⁵⁹ Âyâtın

[260b]

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] geldi Tañrı Te'âlânun buyruğı pes ta'cîl itmeñüz münezzehdür dahı yücedür Tañrı Te'âlâ kâfirler şirk getürdüklerinden [2] indürür ferîsteleri vahy ile buyruğından diledüğü kimesneye kullarından tahkîk korkıduruz o vahy ile gayrı Tañrı yoktur illâ benüm Tañrı pes korkuñuz benden [3] yaratdı gökleri dahı yirleri hâkkla yücedür Tañrı Te'âlâ kâfirler şirk getürdüklerinden [4] yaratdı âdem oğlanlarını bir nutfeden vaktâ kim yaradıldı ol âdem âşikâre oldu âdem şeytân ulu düşmân [5] dahı hayvânât yaratdı sizün için o hayvânâtda zînet vardur dahı fâ'ideler vardur dahı o hayvânâtdan yirsünüz [6] dahı sizün için vardur o tavarlarda zînet vardur râhat olmak vaktinde dahı binmeklik vaktinde

[261a]

[7] dahı götürmek için ağır yükleri bir şehre olmaduñuzda ol şehre yitişmege illâ kendünüz ağır meşakkatle tahkîk Çalabuñuz şefkatlüdür rahmet idicidür [8] dahı atı dahı katırı dahı himârı

⁵⁸alanlara: anlara M.

⁵⁹ Işrîne: 'Aşera M.

anları binmek için daḥı zīnet için daḥı niçe nesneler yaratduk bilmedüğünüzi [9] daḥı Tañrı Te‘ālāyadur varmak toḡru yol daḥı niçe ümmetlerden ḍalālet üzerinedür daḥı eger dilese Tañrı Te‘ālā toḡru yol virürdi cümlesine [10] ol Tañrı Te‘ālā indürür göklerden şuları sizün için ol şulardan içesiz daḥı o şudan bitürdi ağaçlar ol ağaçların gölgesinde diñlenesiz [11] bitürür sizün için ol şular ile ekīnler daḥı zeytūnlar daḥı ḥurmalar daḥı üzümler daḥı cemi‘ yimişlerden taḥkīk anuñ gibi olmak nişānlar vardur bir ḳavm için ki ögüt alurlar

[261b]

[12] daḥı musaḥḥar eyledi Tañrı Te‘ālā sizün için giceyi daḥı gündüzi daḥı güneşi daḥı ayı daḥı yıldızı musaḥḥar eyledi buyruğıyla taḥkīk anuñ gibi olmak āyetler vardur bir ḳavm için ki fehmi iderler [13] daḥı yaratduğı nesneleri sizün için yiryüzinde dürlü dürlü renklüler taḥkīk anuñ gibi olmak āyetler vardur bir ḳavm için ki ögütleneler [14] daḥı ol Tañrı Te‘ālā musaḥḥar eyledi deñizi yinmek için o deñizden tāze etler daḥı çıkarılmak için o deñizden bezek ol bezekleri giymek için daḥı görürsin gemileri yürürler ol deñizde daḥı irişmek için Ḥaḳḳ Te‘ālānuñ iḥsānından daḥı ola kim şükr ideler [15] daḥı yaratdı yiryüzinde taḡları eglenmek için daḥı ırmaḳlar akıtdı daḥı yollar yaratdı ola kim anları görmekte toḡru yol bulasız [16] daḥı ‘alāmetler yaratdı

[262a]

daḥı yıldızlar ile yol bulurlar [17] ya ol kimse kim yaradur yaratmayan gibi midür ya niçün fīkr itmezsiz [18] daḥı eger şaymak dileseñüz Tañrı Te‘ālānuñ ni‘metlerini ol ni‘metleri şayamazsınız taḥkīk Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlar rahmet ider ḳullarına [19] daḥı Tañrı Te‘ālā bilür gizlü işledüğünüzi daḥı āşikāre işledüğünüzi [20] daḥı şunlar kim ṭaparlar Tañrı Te‘ālādan ḡayrı ma‘būdlara yaradımaḡlar bir nesneyi daḥı anlar yaradılmışlardır [21] ölmüşlerdür diri degüldür daḥı bilmezler ne vaktin ḥaşr olacaḳlarını [22] sizün Tañrıñuz birdür pes şunlar kim imān getürmezler ḳıyāmet günine ḡöñülleriyle inkār iderler Tañrı Te‘ālāya daḥı anlar büyüklenürler [23] ammā taḥkīk Tañrı Te‘ālā bilür gizlü işleri daḥı āşikāre işleri [24] taḥkīk Tañrı Te‘ālā sevmez

[262b]

büyüklenenleri [24] vaktā kim dinilse anlara ne nesne indürdi Ḥalabuñuz eydürler ki ol düzmesidür evvelki ümmetlerin [25] getürmek-içün tamām günāhlarını ḳıyāmet güninde daḥı şol kişilerün günāhlarını ki azdurdılar anları ‘ilmsüz bilmiş oluñuz ne ḳatı yaramaz nesnedür arḳalarında getürdikleri [26] taḥkīk ḥile eylediler şunlar kim öñdin geçdiler pes virdi Tañrı Te‘ālā binālarını altlarından pes düşdi anların üzerine damlarının örtüsü yukarıdan daḥı virdi

Taňrı Te‘ālā ‘azāblarını sizmedügi yirden [...] ⁶⁰ gibi [27] andan şöıra kıyāmet güninde rüsvāy olurlar dağı eyde anlara Taňrı Te‘ālā xanı şol şerīkleriñüz ki düşmānlık itdüñüz incitdüñüzdi mü’minleri ol şerīkler-ile eyde şunlar kim ‘ilm virinildi anlara taĥķīķ bu günde xatı rüsvāylık [263a]

dağı xatı yaramaz ‘azāb kāfirleredir [28] şol kāfirleriñ ki cānlarını xabz ide ferīşter zūlm iderken kendülerine pes muṭi‘ olurlar ölümi gördüklerinde biz işlemedük yaramazlıktan bil ki Taňrı Te‘ālā bilür işledüğüñüz günāhları [29] pes girüñüz cehennem xapularından ebedi xalurlar ol cehennem içinde pes ne xatı yaramaz varacak yirdür cehennem büyülenenlere [30] dağı dinile mü’minler için ki Taňrı Te‘ālādan qorxarlar ne nesne indürdi Çalabuñuz eyitdiler ĥayr indürdi mü’minler için ki eylük eylediler işbu dünyāda eylük ile dağı āĥiret evi yigrekdür dünyādan dağı ne evdür āĥiret evi Taňrı Te‘ālādan qorxucılara [31] ‘Adn uçmaķlarına girür ol qorxucılar ki aķar aĥaķları altından ırmaķlar vardur anlara uçmaķlarda

[263b]

göñülleri diledügi anuñ gibi şevāblar virür Taňrı Te‘ālā müttakīlere [32] şunlarıñ kim cānlarını xabz iderler ferīşter pākılar iken yazuķdan ferīşter eydürler Taňrı Te‘ālānuñ raĥmeti sizedür girüñüz uçmaķlara ‘amellerüñüz sebebiyle [33] mühlet virilmez kāfirlere illā gelmeklige cānlarını xabz eylemek-içün ferīşter yāĥūz Taňrı Te‘ālānuñ buyruĥı gelmeyince anuñ gibi işlediler geķen ümmetler anlardan öñdin dađı anlara zūlm eylemedi Allāh Te‘ālā ammā anlar kendülerine zūlm eylediler [34] pes yitüşdürür anlara Taňrı Te‘ālā yaramaz ‘amelleri cezāsını dađı indürdi anlara maşxaralığa aldūķları Qur‘ānuñ cezāsını [35] dađı eyitdi şunlar kim müşriklerdür eger dilese Taňrı Te‘ālā bizi tapdurmazdı kendüden ĥayrı ĥiķ nesneye bizi dađı bizüm atalarumuzu tapdurmazdı dađı bize ĥarām eylemezdi anuñ buyruĥınsuz

[264a]

bir nesneden anuñ gibi işledi geķen ümmetler anlardan öñdin pes vācib degüldür peyĥamberlere illā vācibdür risāleti yitüşdürmege āşikāre [36] taĥķīķ biz virdük her ümmete dilleri üzere peyĥamberler tapuñuz Taňrı Te‘ālāya dađı ırāķ oluñuz bāṭıl ma‘būdlardan pes anlardan niķesine hidāyet [virdi] Taňrı Te‘ālā dađı anlardan niķesine azĥunlık virdi pes yürüñüz yiryüzinde pes naķar eyleñüz nice oldı şöı yalancılarıñ [37] eger ceĥd eyleseñ yā Muĥammed kāfirleri toĥru yola getürmege taĥķīķ Taňrı Te‘ālā hidāyet virmez kim ki azĥundur dađı yoķdur anlar için yardım idicilerden [38] dađı and içdiler Taňrı Te‘ālāya ĥüķleri yitdükķe ki diriltmez Taňrı Te‘ālā kim ölür evet dirildür gerķek va‘de olupdur aña

⁶⁰ Bu kısım okunamamıştır.

[264b]

ammā halkūñ çoğı bilmezler [39] bellü eylemek için anlara çekişdiklerini anda dağı bilmek için şunlar kim kâfir oldılar tahkîk anlar oldılar yalancılar [40] degüldür bizüm sözümüz bir nesne olmak vaktâ kim biz dilesevüz eyderüz aña ol pes ol olur [41] dağı şunlar kim hüccet itdiler Allâh için zulm oldukdan soñra haber virmek için anlara dünyâda eylüklerden dağı âhiret şevâbı ulurağdur eger olsalar biliciler [42] şunlar kim şabr eylediler kâfirler zahmetine dağı Çalablarına şıgındılar [43] dağı biz göndermedük yâ Muhammed senden öñdin illâ erenler gönderdük vahy eyledük anlara eger şekk eyleseñüz pes soruñuz naşihat ehline eger siz bilmezseñüz [44] mu‘cizâtlar ile dağı kitâblar ile

[265a]

dağı biz indürdük saña yâ Muhammed Kur‘ânı beyân eylemek-içün halka inen şer‘atları anlara dağı ola kim fikr eyleyeler [45] ya emîn mi oldu şunlar kim hîle eylediler yaramazlığıla nebîlerine yire yutdurur anları yâhûz ‘azâb gelür anlara sizmedükleri yirlerden [46] yâhuğ helâk ider anları sevindikleri yirde pes anlar ‘âciz eylemez anları [47] yâhûz helâk iderüz anları qorhu üzerine tahkîk sizi yaradan Çalabuñuz şefkatlüdür rahmet idicidir [48] ya görmez misiz Tañrı Te‘âlâ yaratduğı nesnelerden meyl iderler gölgelerine şağından dağı şolından secde eylerler Tañrı Te‘âlâ için dağı anlar münkad iken Tañrı Te‘âlâ emrine [49] dağı Tañrı Te‘âlâ için secde iderler secde iderler göklerde olanı dağı

[265b]

dağı yirlerde olan hayvânlardan dağı ferîştelere dağı anlar büyüklenmezler [50] qorqarlar Çalablarından üstlerinden dağı işlerler kendülerine emr olınanı [51] dağı eyitdi Tañrı Te‘âlâ idünmeñüz iki ma‘būd tahkîk ol Tañrı Te‘âlâ birdür andan ğayrı tañrı yoğdur pes benden qorquñuz [52] dağı Tañrı Te‘âlânuñ mülkidür göklerde olan dağı yirlerde olan dağı anuñ için tã‘at itmek vâcibdür dâ‘imâ ya Tañrı Te‘âlâdan ğayrıdan mı qorqarsız [53] dağı yoğdur size irişecek ni‘metden pes Tañrı Te‘âlâdandır ni‘met vaktâ kim size yitişe bir ziyân pes Tañrı Te‘âlâya tazarru‘ idersiz [54] andan soñra giderse ziyânı sizden qaçan bir bölük qavm sizden Çalablarına şirk getürürler [55] kâfir olmak için biz virdüğümüz ni‘metlere pes dirlik eyleñüz dünyâda pes bileceksiz ne olacağını [56] dağı kılurlar

[266a]

bilmedükleri nesneleri naşiblerden biz rızq virdüğümüzü anlara Allâh haqqıyçün sorulacaksınız iftirâ eyledüğünñüzden [57] dağı kılurlar Tañrı Te‘âlâ için kızlardan oğuldan münezzehdür Tañrı Te‘âlâ oğlandan kızdand dağı vardır anlar için gönülleri diledüğü nesneleri [58] vaktâ kim beşâret olınsa bir dişi ile anuñ yüzi qara olur dağı o kimesne ‘avratına hışm ider [59] gizlü

ķavminden yaramaz beřāret olanı dıřiden yāhūz dutar ‘avratını zelillik üzerine yāhūz řokar anı toprak içinde bilmiř oluñuz ķatı yaramazdur anlaruñ hūķūmleri [60] řunlar kim īmān getürmezler kıyāmet ğünine meřelleri yaramazdur dađı Tañrı Te‘ālānuñ yüce meřeli dađı o Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür hikmetler issidür [61] dađı eger helāk eylese Tañrı Te‘ālā ādem ođlanlarını źulmleri sebebiyle hīç diri ķomazdı yir üzerinde

[266b]

ħayvanātdan dađı lākin mūhlet virür anlara bir bilinmiř vaķte deĝin vaķtā kim gelse va‘deleri mūhlet virilmez bir sā‘at dađı ilerü varmaz bir sā‘at [62] dađı ķılurlar Allāh içün sevmediđi nesneleri dađı vařf iderler dilleriyle yalanı tađķķīķ kendülerine eylūk vardur ammā tađķķīķ anlar içündür řamu odı dađı anlar cehennem odına tađķdīm olurlar [63] Allāh ĥaķķıyün tađķķīķ biz ğönderdūk peyĝamberleri geçen ümmetlere senden öñdin pes bezedi anlar içün řeytān yaramaz ‘amelleri pes ol řeytān anlaruñ dōstlarıdur kıyāmet ğüninde dađı anlar içün vardur yürekler acıdıcı ‘azāb [64] dađı biz indürmedūk senüñ üzerüñe yā Muĥammed Ķur‘ānı illā bellü eylemek-içün anlara ekiřdükleri Ķur‘ānda o Ķur‘ān tođru yoldur dađı raĥmetdür bir ķavm içün ki inanurlar [65] dađı Tañrı Te‘ālā indürdi

[267a]

ĝökden şular pes diriltdi ol şu ile yirleri ol yirler öldükden řoñra tađķķīķ anuñ gibi olmaķ āyetler vardur bir ķavm içün ki işidürler [66] dağı sizüñ içün vardur şavarlarda ‘ibretler size iürürler şarınlarında olanı necis ile ķan arasında aķ südden pāk süd boĝazdan āsān geçmekle içenler içün [67] dağı ĥurma aĝaları yimişlerinden dağı üzümlerinden idünürler ol üzümlerden iemekle serĥoř olmaķ dağı ĝökek rızķlardan tađķķīķ anuñ gibi olmaķ āyetler vardur bir ķavme ki ta‘ķil idüp fikr iderler [68] dağı ilĥām eyledi seni yaradan Ķalabuñ bal arularına idinüñüz tađķlarda evler dağı aĝalarda dağı düzetdüği nesnelerde [69] andan řoñra yiyeler her

[267b]

yimişlerden pes yürüyeler Tañrı Te‘ālānuñ yollarında zelillikle ıķar arunuñ şarınlarından ballar dürlü dürlü renkler vardur o balda řifā vardur ādem oğlanlarıyün tađķķīķ anuñ gibi olmaķda ‘ibretler vardur bir ķavm içün ki fikr iderler [70] dağı Tañrı Te‘ālā sizi yaratdı andan řoñra sizi öldürür dağı sizden niçeñüzi döñderür yaramaz dirlige ki ķocalıķdır ĥattā ki bilmezler bildüĝinden řoñra bir nesne tađķķīķ Tañrı Te‘ālā bilür her nesneye ķādirdür [71] dağı Tañrı Te‘ālā efzal ķıldı niçeñüzi niçeñüz üzere rızķda pes şunlar kim efzaldür döñdermezler rızķlarını ķulları üzere cāriyelerden pes anlar o rızķda berāber olalar pes Tañrı Te‘ālānuñ ni‘metlerini [mi] inkār iderler [72] dağı Tañrı Te‘ālā yaratdı sizüñ içün

[268a]

nefsünüzdən 'avratlar daşı yaratdı sizün için 'avratlarıñuzdan oğul kız hizmet için daşı rızklar pāk ni' metlerden ya bātila mı īmān getürürler daşı Tañrı Te'ālānuñ ni' metlerine kāfir mi olurlar [73] daşı tapanlar mı Tañrı Te'ālādan ğayrıya anlar mālīk olmazlar rızq virmege göklerden daşı yirlerden bir nesneden daşı güçleri yitmez [74] pes zərb itmeñüz Tañrı haqqında meşelleri [75] taḥkīk Tañrı Te'ālā meşelini bir kuluñ mülk ola kādīr olmaya bir nesneye daşı biz virdüğümüz rızqdan biz bezedik aña güzel rızklar pes o kimesne şadaqa eylese o rızqdan gizlü yāḥūz āşikāre berāber olmaz şükr Tañrı Te'ālāya bil ki

[268b]

anlarıñ çoğı bilmezler [76] daşı zərb eyledi Tañrı Te'ālā meşelini iki kişinün ikisinden birisi dilsüzlerdür kādīr olmaz bir nesne daşı o dilsüz şıket virür efendisine kağı yire gönderse o dilsüz gelmez hayıryla berāber olmaz ol dilsüz söyleyen ile daşı kim emr ider 'adliyle daşı o kimesne toğru yol üzeredür [77] daşı Tañrı Te'ālānuñdur gökleriñ ğaybı daşı yirleriñ ğaybı daşı yokdur gelmesi kıyāmet güninün buyruğında bir sā'at illā göz yumup açındur yāḥūd daşı yakındur taḥkīk Tañrı Te'ālā her nesneye kādīrdür [78] daşı Tañrı Te'ālā sizi çıkardı analarıñuz karnından sizler bilmez iken bir nesne daşı yaratdı Tañrı Te'ālā sizün için kulakları işitmek-içün daşı gözleri yaratdı görmek-içün daşı göñli yaratdı fikir itmek-içün kudretlerini ola kim şükr eyleyesiz ni' metlerine [79] ya görmezler mi ki

[269a]

kuşları nice musahḥar eyledük göklerde dutmaz anları illā Tañrı Te'ālā dutar taḥkīk anuñ gibi olmağda āyetler vardur bir kavm için ki īmān getürürler [80] daşı Tañrı Te'ālā sizün için yaratdı evlerden sākin olmağ için daşı yaratdı sizün için tavarlar derilerinden evler o evleriñ götürülmesi āsāndur bir yirden bir yire göçdüğünüz günde daşı muḳīm olduğunuz günde daşı koyun yüninden daşı deve yüninden daşı keçi kılından⁶¹ yapın döşencek nesneler daşı dirlik eyleñ bir zamāna degin [81] daşı Tañrı Te'ālā yaratdı sizün için gölgeler daşı yaratdı sizün için tağlardan mağaralar sākin olmağ için daşı sizün için yaratdı giyecekler sizi şaklamak için ısıdan ve şovukdan daşı geyimler cevşenler sizi şaklamak için kılıçdan ve okdan anuñ gibi tamām eyler ni' metini size ola kim Tañrı Te'ālānuñ ḥükmüne muṭi' olup aña teslīm olasız

[269b]

[82] pes eger yüz dönderseñüz Tañrı Te'ālādan vācib degüldür saña yā Muḥammed ammā vācib budur ki ḥalka risālet yitişdürmek āşikāre [83] bilürler Tañrı Te'ālānuñ ni' metlerini andan şoñra

⁶¹ kılından : kolından M.

ol ni‘metlere inkār iderler daḥı anlarıñ çoğı Tañrı Te‘ālānuñ ni‘metlerine kāfir oldılar [84] daḥı ol günde ki gönderürüz nebīlerinden her t̄ayife andan soñra icāzet virilmez şunlara kim k̄āfirlerdür ‘özü itdüklerine daḥı anlardan Tañrı Te‘ālā hoşnūḍ olmaya [85] vaḳtā kim göreler zālīm olanlar yürekler acıdııcı ‘azāb pes yeynilinmeye anlardan ‘azābları daḥı anlara mühlet virilmeye [86] vaḳtā kim göreler şunlar kim şirk getürdiler şerīklerini eydeler ey bizüm Çalabımız bunlar bizüm şerīklerimizdir biz anlara taparduk seni koyup pes birağalar şerīkleri cevāb virüñüz taḥḳīk yalancılarsız [87] daḥı birağalar Tañrı Te‘ālāya ol günde ihtiyārlarını daḥı azılşa anlardan

[270a]

iftirā itdükleri atdukları bāṭıl ma‘būdları [88] şunlar kim kāfir oldılar daḥı ḥalkı dönderdiler Tañrı Te‘ālā yolından anlara ziyāde iderüz ‘azābı ‘azāb üzere fesād itdükleri sebebiyle [89] daḥı ol günde durğurur her ümmete nebīlerden bir ṭanuk anlara cinslerinden daḥı seni yā Muḥammed ṭanuk bunlarıñ üzerine daḥı biz indürdük saña Qur‘ānı yā Muḥammed bellü eylemek-içün her nesneyi daḥı hidāyetdür Qur‘ān daḥı rahmetdür daḥı beşāretdür müselmānlara [90] taḥḳīk Tañrı Te‘ālā buyurur ‘adl eylemegi daḥı eylük eylemegi daḥı kurbāya eyü bakmağı daḥı yığlandurdu yaramaz işlerden daḥı inkār olinmışlardan daḥı azğunlıktan size ögüt virdi Qur‘ān ile ola kim ögüt dutasız

[270b]

[91] daḥı tamām eyleñüz ‘ahdini Tañrı Te‘ālānuñ vaḳtā kim ‘ahd eyleseñüz daḥı bozmañuz andlarıñuzu ‘ahdüñüzü berkitdüğüñüzden soñra kılduğuñuzdan soñra Tañrı Te‘ālā size ṭanuklığı taḥḳīk Tañrı Te‘ālā bilür işledüğüñüzü [92] daḥı olmañuz ol ‘avrat gibi bozdu ipligini berk şarduğından soñra idinürsiz andlarıñuzu oynucaḳ arañuzda bir t̄ayife olmak ol t̄ā’ife bir t̄ayifeden artuk mālda taḥḳīk sizi şınar Tañrı Te‘ālā mālā daḥı bellü eyleyecekdür size kıyāmet güninde dünyāda çekişdüğüñüzü [93] daḥı eger dilese Tañrı Te‘ālā sizi kılurdu bir ümmet daḥı bu kadar vardur Tañrı Te‘ālā azdurur kimi dilese daḥı hidāyet ider kime dilese daḥı sorılsañuz gerek

[271a]

işledüğüñüzden [94] daḥı idinmeñüz andlarıñuzu oynucaḳ arañuzda pes zelīl kılur ayaklarda berkitdükden soñra daḥı dadarsız yaramaz ‘azābı ḥalkı azdurduğuñuz sebebiyle Tañrı Te‘ālānuñ yolından daḥı vardur sizün içün āḥiretde ulu ‘azāb [95] daḥı şatmañuz Tañrı Te‘ālānuñ ‘ahdini dünyā metā’ına az bahāya taḥḳīk Tañrı Te‘ālānuñ [ḳatındaki] size yigrekdür eger olursañuz biliciler [96] şu nesne kim sizün ḳatuñuzdadur ol fānidür daḥı Tañrı Te‘ālānuñ ḳatında olan bāḳīdür daḥı cezā virecekdür Tañrı Te‘ālā şunlara kim şabr ider belāya güzel müzd

virmele işlediği ‘amellerinüñ [97] kim ki eyü ‘amel işlese erkekden yāhūz dışiden dağı ol kimesne mü’min iken pes dirildürüz anı dünyāda eyü dirlikle

[271b]

dağı cezā virürüz güzel müzdleriyle işledüklerini [98] vaqtā kim Qur’ān okusañuz pes şıgıñuñuz Tañrı Te‘ālāya şeytāndan ki dergāhdan şavrulmışdur [99] taḥkīk şeytānuñ yoğdur okuyana izlāline ḥuccetini şunlaruñ üzerine imān getürdiler dağı Tañrı Te‘ālāya tevekkül olsunlar [100] taḥkīk bunadur şeytānuñ ḥucceti şunlaruñ üzerine güci yiter azıtmasına yüz dönderdiler Tañrı Te‘ālādan dağı şunlar kim Tañrı Te‘ālāya şirk getürürler [101] vaqtā kim biz tebdil eylerüz bir āyeti ğayrı āyet yirine dağı Tañrı Te‘ālā bilür indürdügini eydürler taḥkīk sen yalancısın bil ki anlaruñ çoğı bilmezler [102] eyit yā Muḥammed Qur’ānı indürdi Cebrā’ıl-i emīn seni yaradan Çalabuñdan ḥaḳḳla berkitmek içün şunlar kim imān getürdiler dağı hidāyetdür dağı beşāretdür

[272a]

müselmānlara [103] taḥkīk bilür Tañrı Te‘ālā anlar eydürler öğretmez illā ādem oğlanına ol dille ki meyl ider aña ki ‘Acem dilidür dağı bu Qur’ān ‘Arab dilleri üzeredür āşikāre [104] taḥkīk şu [ki]şiler kim imān getürmezler Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerine anlara hidāyet virmez Tañrı Te‘ālā dağı vardur anlara yürekler acıdııcı ‘azāb [105] taḥkīk iftirā eylediler yalanla şunlar kim imān getürmezler Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerine dağı anlardur dünyāda ve āḫiretde yalancılar [106] kim kāfir olsa Tañrı Te‘ālāya imān getürdikden soñra illā kim güciyle imān getüre dağı gönli muṭma’in ola imānla ammā o kimesnenüñ giñ ola küfriyle yüregi pes anlara vardur ğazāb Allāh Te‘ālādan

[272b]

dağı vardur anlara yürekler acıdııcı azāb [107] anuñ gibi olmak anlar sevdükler-içün dünyā dirliğini ihtiyār itdiler dünyāyı āḫiret üzerine taḥkīk Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez kāfirler kavmine [108] ülā’ike mühr urdı Tañrı Te‘ālā gönüllerine dağı kulaḳlarına dağı gözlerine dağı anlardur dünyāda ve āḫiretde ğāfiller [109] lākin anlar kıyāmet güninde ziyānlulardur [110] andan soñra senüñ Çalabuñ ‘aşkına şunlar kim hicret itdiler ‘azāb olduğdan soñra andan soñra ğazā eylediler dağı şabr eylediler taḥkīk senüñ Çalabuñ bunlardan soñra yazuḳlar bağışlayıcıdur rahmet ider mü’min kullarına [111] ol gün ki gele her nefis çalışur kendüden gidermege yazuḳlarını dağı tamām virilür her nefse ‘ameli cezāsı

[273a]

dağı anlar[a] hiç zulm olınmaz [112] dağı zarb eyledi Tañrı Te‘ālā bir şehrüñ meşelini ki Ka’bedür emīn oldı kórku yoğıdı ḥaḳḳına gelürdi ol Ka’be ḥaḳḳına şabāḫda bol rızḳ her yirden pes kāfir oldılar Tañrı Te‘ālānuñ ni’metlerine pes daddurdı anlara Tañrı Te‘ālā açlık libāsını

dağı k rku lib sını i led kleri ‘amelleri sebebiyle [113] dağı tah k k geldi anlara peyg mber kend leri cinsinden pes yalanladılar peyg mberlerini pes hel k eyledi anları Ta rı Te‘ l  y rekler acıdı  ‘az bıyla dağı zulm iderken [114] pes y   z Ta rı Te‘ l  vird gi r z lardan p k hel l ni‘metlerinden dağı   kr id   z Ta rı Te‘ l n n ni‘metlerine eger olursa uz Ta rı Te‘ l ya ‘ib det idiciler [115] tah k k har m eyledi Ta rı Te‘ l  size murd r olmu ları dağı  an yimegi dağı to uz etini dağı Ta rı Te‘ l  adınsız bo azlanan pes kim n  ar ret olsa a lı dan yis n bu didig m zi

[273b]

dağı kend ye ta‘add  eylemes n pes Ta rı Te‘ l  yazu lar ba ı lar ra met ider m ‘min  ullarına [116] dağı eyitme  z dil   z ile s yled    z yalanı bu hel ld r dağı bu har m iftir  eylemek-i  n Ta rı Te‘ l  ha  ında yalanla tah k k  unlar kim iftir  eylediler Ta rı Te‘ l  ha  ında yalanla fel h bulmazlar cehennem odından [117] d ny da az zam n ho  ge erler dağı vardır anlara  ıy metde y rekler acıdı  ‘az b [118] dağı  unlar kim Yah d lerd r biz har m eyled k anlara cenneti biz haber vird k sa a y  Mu ammed bundan   ndin en‘ m s resinde dağı biz anlara zulm eylemed k l kin oldılar nefslerine zulm idici [119] andan  o ra tevbe eylediler dağı eyl k eylediler tah k k sen n  alabu n tevbe itd kten  o ra yazu lar ba ı lar ra met ider  ullarına [120] tah k k  br h m

[274a]

im m oldu  l  m d nine mu i‘ oldu Ta rı Te‘ l ya p k i‘tik d ile dağı  br h m deg l idi m  r klerden [121]   kr idici idi Ta rı Te‘ l n n ni‘metlerine anı ha[l] l idindi Ta rı Te‘ l  dağı hid yet virdi to ru yola [122] dağı biz vird k  br h me d ny da g zel dirli i dağı ol  br h m  hiretde [de]   lih erdend r [123] andan  o ra biz va y eyled k sa a y  Mu ammed t bi‘ ol  br h m d nine aru i‘tik d ile dağı sen olma y  Mu ammed m  r klerden [124] tah k k kılınmadı sebt g ni ta‘  m eylemek ill  ol  i iler kıldı sebt g ni ta‘  m eylemek ki  eki diler anda tah k k sen n  alabu n h km eyler aralarında  ıy met g ninde  eki d kleri nesnelerde [125] y  Mu ammed da‘vet eyle halk a sen n  alabu n yolına mu kem del l ile dağı g k ek na  hat ile dağı m c dele eyle  undan  t r  kim ol

[274b]

g k ekd r tah k k sen n  alabu n ol All hdur ki bil r kim azdı kend  yolından dağı ol All h bil r to ru yola varanları [126] dağı eger ‘u  bet eylese  z pes ‘u  bet eyle  z size ‘u  bet oldu ı gibi dağı eger  abr eylese  z ol  abr yigrekd r  abr idiciler i  n [127] dağı  abr eyle y  Mu ammed dağı deg lsin  abr idici ill  Ta rı Te‘ l n n tev   yladur sen n  abru n dağı mel l

olma anların itdiklerine dağı dar olmasun senün yüregün kâfirler hile itdiklerine [128] tağkık Tañrı Te‘âlâ korkucılardur dağı eylük idicilerledür

Sûretü'l- İsrâ– Mi‘ete ve İhdâ Aşera Âyâtın

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] münezzehdür ol Tañrı Te‘âlâ cemi‘ ‘ayıblardan yürüdür kulumı gice ile Ka‘betu'llâhdan Kudse iletdi mi‘râc gicesinde

[275a]

biz berkitdük çevresini anuñ aña göstermek-içün bizüm âyetlerümüzden tağkık ol Tañrı Te‘âlâ işidür görür cemi‘ nesneleri [2] dağı biz virdük Mûsâya Tevrâtı dağı biz kılduk toğru yolu Benî İsrâ‘îl içün ki idinmeyeler benden ğayrı şıgıncak ma‘bûd [3] zürriyyetini ol kimesnelerün biz götürdük Nûh ile tağkık ol Nûh oldı şükr idici kullardan [4] dağı biz hüküm eyledük Benî İsrâ‘îl kavmine Tevrât içinde fesâd ideceksiz yiryüzinde iki kerre Şu‘ayb dağı Zekerıyyâyı ve Yahyâyı deplemekle dağı büyükleneceksiz büyüklenmekle [5] vaqtâ kim gele evvelki va‘deleri biz ‘azâb gönderürüz size bizüm kullarumuzdan hüccetü'l-nefer çerisini ki muhkem kuvvetlüdür pes gözlerler öldürmek-içün evlerünüz ortasında dağı oldı Tañrı Te‘âlânun va‘desi işlenmekden [6] andan sonra biz dönderdük sizün içün

[275b]

nuşreti anlara dağı biz kuvvetlendürdük sizi çok mâlıyla dağı oğul kıızıyla dağı biz kılduk çerinüzi anlardan çok [7] eger eylük eyleseñüz eylük ile nefsunüzedür dağı eger yaramazlık iderseñüz pes ol yaramazlık kendünüzedür vaqtâ kim gelse ‘uķûbet va‘desi karar[d]ur yüzünüzi dağı girürler mescide evvel girdükleri gibi bir kerre dağı helâk eylediler ellerine girdiklerini [8] ola kim senün Çalabuñ rahmet ide dağı eger siz dönerseñüz günâhlarıñuzdan biz dağı dönerüz dağı biz yaratduk cehennem[i] kâfirlere zindân içün [9] tağkık bu Kur‘ân toğru yol gösterür ol kavme ki imân getürürler dağı bu Kur‘ân beşâret ider cenneti mü‘minlere şunlar kim işlerler eyü ‘ameller tağkık vardır ulu müzd virmekle [10] dağı şunlar kim

[276a]

imân getürmezler kıyâmete biz yarağladuk anlar içün yürekler acıdıcı ‘azâbı [11] dağı du‘â ider insân nefesine şerr-ile du‘â eyledükleri gibi hayr ile dağı âdem oğanı oldı ta‘cîl idicilerden [12] dağı biz yaratduk giceyi dağı gündüzi iki ‘alâmet pes biz mađv eyledük gicenün nişânını dağı biz yaratduk gündüz ‘alâmetini âşikâre görmek-içün fağlından istemek-içün Çalabuñuzdan dağı bilinmek-içün yıllar sağışı dağı hisâbı dağı her nesneyi biz bellü eyledük bellü eylemek-ile [13] dağı her âdemün biz aşakoduk günâhları bitilerini boyunlarında dağı çıkaruruz âdem

oğlanlarına kıyāmet güninde birer biti bulurlar bitilerini açuk [14] oku senüñ kitābuñı yiter
nefsüñ bugün saña hisāb idici [15] kim ki

[276b]

toğru yoldadur taḥkīk hidāyeti nefsi içündür daḥı kim azsa taḥkīk azğunlığı kendü içündür daḥı
yük götürücü kişi gayrı kişinüñ yükini götürmez daḥı biz degül-iz ‘azāb idici bir ümmete tā
göndermeyince peygamber [16] vaqtā kim biz dilesevüz helāk eylemege bir şehri biz emr iderüz
ol şehriñ baylarına fışk itdürürüz ol şehirde pes vācib olur anlara ‘azāb pes helāk iderüz ol şehir
kavmini muḥkem helāk eylemekle [17] daḥı niçe kavmleri biz helāk eylerüz şehirlerden Nūḥdan
şoñra daḥı yiter senüñ Çalabuñ kullaruñun yazuklarını bilici görici[dür] [18] kim ki dilese
dünyā dirligini ta‘cıl eylemekle biz ta‘cıl iderüz aña dünyā dirligini dünyāda diledüğünü kime
dilesevüz andan şoñra biz koyaruz ol kimesneyi cehenneme rahmetden ırağ eylemekle

[277a]

zelīllığla ḥorlığla [19] daḥı bir kimesne āhireti dilese daḥı sa‘y eylese āhirete ol kimesne sa‘y
itmekle daḥı o kimesne mü‘min iken pes anlaruñ sa‘y itdükleri olur Tañrı Te‘ālānuñ katında
maḡbüllerden [20] iki tā‘ifenüñ kamuna virürüz anlar daḥı bunlara Çalabuñ ‘atālarından daḥı
seni yaradan Çalabuñ ‘atāsı mü‘minlerden ve kāfirlerden memnū‘ degüldür [21] nazar eyle yā
Muḥammed nice efzāl yaratduk niçesini niçesi üzerine daḥı āhiret menzilleri ulurağdur dünyā
menzillerinden dereceleri daḥı ulurağdur efzallığı [22] kılma Tañrı Te‘ālā ile gayrı ma‘būd pes
kılursın zelīllığla rüsvāyılığı [23] daḥı ḥükm eyledi senüñ Çalabuñ tapmañuz benden gayrıya
illā baña tapuñuz daḥı ataya anaya iḥsān eyleñüz eger yitişse senüñ katuñda ululığa ikisinden
birisi yāḥūz ikisi

[277b]

pes eyitme ataña anaña uff dime daḥı sövmege ataña anaña daḥı söyle ataña anaña yumşaklığla
[24] daḥı alçaq eyle ata ana içün miskīnlik kanadını şefkatden daḥı eyit ey Çalabum atma anama
rahmet eyle baña şefkat itdüğü gibi küçücekden [25] Çalabuñuz bilür nefsüñüzde olanı eger
olsañuz şālihlerden taḥkīk Tañrı Te‘ālādur tevbe idiciler içün yarlıgayıcı [26] daḥı vir qarābīlere
ḥaḡḡını daḥı miskīnlere daḥı ġarīblere vir ḥaḡḡlarını daḥı isrāf eyleme isrāf eylemekle [27] taḥkīk
müsrifler şeytānuñ kardaşlarıdur daḥı şeytān oldu kendüyi yaradana kāfir [28] daḥı eger yüz
dönderseñ kāfirlerden istemek içün Çalabuñ rahmetinden Tañrı Te‘ālāya emīn dutmağıyla

[278a]

pes eyit yā Muḥammed kāfirlere yumşak söz-ile [29] daḥı kılma elüñi baḡīllık-ile bağlanmış
boynuña daḥı elüñi açma her açmaḡlıg-la pes kılursın nedāmet içinde ḥasret ile [30] taḥkīk
senüñ Çalabuñ rızkı çok virür kime dilese daḥı az virür kime dilese taḥkīk Tañrı Te‘ālā oldu

ķullarını bilici görici [31] daķı deplemeñüz evlāduñuzı aķlıķdan fakırdan ķorkup biz anlara rızķ virürüz daķı size rızķ virürüz taķķıķ evlāduñuzı deplemekle ulu ĥaķādur [32] daķı yaķın olmañuz zīnāya taķķıķ zīnā etmek Tañrı Te‘ālā ķatında ķatı yaramaz işdür daķı zīnā itmek ķatı yaramaz yoldur [33] daķı deplemeñüz Tañrı Te‘ālā ĥarām itdügi nefsleri illā vācib olanı depleñ daķı bir kimesne deplese bir mażlūmı taķķıķ biz ĥuccet ķılduķ vārisine

[278b]

ķan bahāsını ķaleb itmesine pes isrāf eylesesün mażlūmı deplemekde taķķıķ ol ķatlı olınan vācib oldu mañşūr olmasına [34] daķı yaķın olmañuz yetīm mālına illā yaķın oluñuz yetīm mālını güzel şaķlayup zāyi’ olmamasına tā yitişince bālīg olmağa tamām idüñüz ‘ahd bezemegi taķķıķ ‘ahduñüz şorulacaķdur sizden [35] daķı tamām eyleñüz kīleñüzü ĥalka vaķtā kim ölçmek dileseñüz daķı tartuñuz toĥru mīzānla anuñ gibi olmaķ yigrekdür daķı ‘aķıbet gökçekdür [36] daķı uyma şol nesneye kim anda senüñ ‘ilmüñ yoķdur taķķıķ ķulaķ daķı göz daķı gönül cümle a‘zālardandır anda şorulsa gerekdür [37] daķı yürüme yiryüzinde tekebbürlik ile taķķıķ sen yaramazsın⁶² yiri daķı yitişmezsin taĥlara

[279a]

uzunlīgla [38] anuñ cümlesi ķatı yaramazdur Tañrı Te‘ālā ķatında yaramazdur ĥiledür [39] ol nesneyi ki vaķy eyledi saña yā Muĥammed Ćalabuñ Ķur’āndan daķı idinme Tañrı Te‘ālādan ĥayrı ma‘būd pes bıraĥurlar seni cehennem içine ırāķ olursın raĥmetden [40] ya size ihtiyār mı itdürdi Ćalabuñuz oĥullar kıızlarıyla daķı idindi mi Tañrı Te‘ālā feriştelere kıızlar taķķıķ siz yalan söylersüñüz ulu büĥtānla [41] daķı taķķıķ biz tekrār eyledük āyetleri işbu Ķur’ānda ululanmak içün daķı ziyāde eylemez kendülerini illā ĥaķķdan kaçmaķdan [42] eyit yā Muĥammed eger olsa Tañrı Te‘ālā ile ĥayrı tañrı eyitdüĥüñüz gibi Tañrı Te‘ālāya yitişmege yol isterlerdi ki ‘arş issidür

[279b]

[43] münezzehdür Tañrı Te‘ālā daķı yücedür didigünden ulu yüceliĥle [44] tesbīĥ iderler Tañrı Te‘ālāya yidi ķat gök ehli daķı yidi ķat yir ehli daķı gökle yirler içinde olanlar daķı bir nesne yoķdur ki illā tesbīĥ iderler Tañrı Te‘ālāya ögmeklikle ammā kim añlayamazlar anlaruñ tesbīĥ itdüķleri Tañrı Te‘ālā içündür yavaşdur Tañrı Te‘ālā yazuķlar baĥışlayıcıdur [45] vaķtā kim Ķur’ān okusañ biz kıluruz senüñle ol kişileruñ ortasında ki imān getürmezler kıyāmet ĥünine perdeler örtülür gönülleri gözleri [46] daķı biz kıluruz yürekleri üzere örtüler Ķur’ānı añlamayalar daķı ķulaķlarını saĥır iderüz ki işitmeyeler vaķtā kim okunsa seni yaradan Ćalabuñ

⁶² yaramazsın: yaratmazsın M.

yaluñuz añlasa Qur'anda dañı yüz dönderürler ardına dönüp kaçarlur [47] biz bilürüz Qur'an dinleyenler

[280a]

vaqtā kim kulağ dutdular senüñ okuduğuna yā Muhammed dañı anlar gizlü söyleşürler vaqtā eyitdi zālimler ya uyar mısız bir kişiye ki sihr idicidir [48] nazar eyle yā Muhammed nice saña zarb eylediler meşelleri pes azdılar toğru yoldan pes güçleri yitişmez ki toğru yola [49] dañı eyitdiler biz kemik iken toprak oluruz dañı biz kabirden durup yeñi halk mı olacağ-ız [50] eyit yā Muhammed taş oluñuz ya demür oluñuz [51] yāhūz bir halk oluñuz ulurağdur gönüllerüñüzde dañı eyitdiler bizi kim dirildür öldüğümüzden soñra eyit yā Muhammed ol Tañrı Te'ālā dirildür sizi yaradı evvelen pes gözlerin yumup saña ta'accüb itmekden başlarını şalladılar dañı gelürler ne vaqt gelür ol kıyāmet günü eyit yā Muhammed ola kim yaqın zamānda olur [52] ol günki sizi da'vet ider

[280b]

pes kabül eyleñüz şükr-ile dañı şanursuñuz ki toprak içinde az eglendüñüz [53] dañı eyit yā Muhammed benüm kullaruma eyitsünler ol güzeli tahkik şeytān fitne birağur aralarında tahkik şeytān ādem oğlanlarına ulu düşmān oldu [54] sizi yaradan Allāh güzel bilür sizi eger dilese sizi rahmet iderdi yāhūz dilese size 'azāb eylerdi dañı biz seni göndermedük anlara vekil olmağa [55] dañı yaradan Çalabuñ güzel bilür göklerde olanı dañı yirlerde olanı tahkik biz efzal kılduk nebilerün niçesini niçesine dañı biz virdük Dāvūda Zebūr kitābını [56] eyit yā Muhammed da'vet eyleñüz şunları kim aldaduñuz Tañrı Te'ālādan ğayrısını pes mālīk degüllerdür ziyānı gidermege

[281a]

sizden dañı 'ibretler getürmege kādīr degüllerdür [57] şunlar kim ma'būd idinürler du'ā iderler yitişmek-içün Tañrı Te'ālāya yaqın olmaqlığla kañgısı yaqınrağdur dañı ümīd dutarlar rahmete dañı korqarlur 'azābdan tahkik senüñ Çalabuñ 'azābından vācibdür korqmak [58] dañı bir iqlīm ve bir şehir yokdur ki harāb olmaya illā biz harāb iderüz ol iqlīmi kıyāmet güninden öñdin yāhūz anlara 'azāb iderüz katı 'azāb itmekle ol 'azāb yazılmışdur levh-i mahfūzda [59] dañı ne nesne bizi men' eyledi göndermekden bizüm āyetlerümüz ile illā yalanladı ol āyetleri evvelki ümmetler dañı biz virdük Şemūd kavmine deveyi mu'cizat olmağ için pes kāfirler zulm eylediler ol deveyi öldürmekle dañı göndermezüz āyetleri illā korkutmak için cehennemden

[281b]

[60] vaqtā kim biz saña eyitdük tahkik senüñ Çalabuñ kaplamışdur cemi' halkı dañı biz kılmaduk ol rü'yayı ki mi'rāc gicesinde saña gösterdük illā halka fitne olmağ için dañı zaqqūm

ağacını ki aınduk Qur'an içinde pes korkıduruz anları pes ziyāde eylerüz anları illā ulu azğunlığı [61] vaqtā kim biz eyitdük feriştelere ādeme secde eyleñüz pes cümlesi secde itdi illā men' olındı secde eylemedi iblis eyitdi secde eyleyeyin [mi] sen balçıkdan yaratduğına [62] iblis eyitdi ya göresin şunu kim yüceltdüñ benüm üzerime eger beni öldürmeyüp diri kırsañ kıyāmete degin azdururam zürriyyetlerini illā az kişiler kırtula [63] Tañrı Te'alā eyitdi varsun kaşd eyledüğüne pes kim saña uysa anlardan taḥkīk cehennem odı cezāñuzdur tamām cezā eylemekle [64] daḥı yeynilde istiḥkāk ala

[282a]

kime gücün yitişse anlardan kığırmağla daḥı azdur anları atunla daḥı ayaguñla daḥı anlara şerīk ol mālārında daḥı oğlanlarında ve kızlarında daḥı bātıl⁶³ va' de eyle anlara daḥı olmaz va' desı anlara şeytān illā toğru yoldan azdurmağla va' de eyler [65] taḥkīk benüm kıllaruma muḥlis sen ḥavāle olımazsın anları ḥuccet benüm Qur'anumdur daḥı yiter isti'āzede senün Çalabuñ vekīl olmağa [66] sizi yaradan Çalabuñuz yürüdür sizün için gemileri deñizde yitişdürmek-içün fāyidelere keremden taḥkīk Tañrı Te'alā size⁶⁴ rahmet idicidür [67] vaqtā kim size bir ziyān yitişse deñiz yüzinde[n] ğark olmağda giderür ḥatırından kimseye du'a eylemege illā Tañrı Te'alāya du'a iderler vaqtā kim sizi kırtarduk ğark olmağdan kıruya çıkarmağla yüz dönderdüñüz daḥı Tañrı Te'alāya ādem oğlanları kāfir oldılar [68] ya emīn mi olduñuz yire yutmağdan

[282b]

sizi kıruda yāḥūz göndermekden sizi yıl ile taşlar andan soñra bulımazsız ol yıl ile taşlardan yardım idici [69] ya emīn mi olduñuz girü döndermekden yıl ile taşları bir kerre daḥı pes göndere Tañrı Te'alā size kıatı issi yilden pes ğark eyleye sizi kāfir olduğıñuz sebebiyle andan soñra bulımazsız sizün için bizüm üzerümüze ol kıatı yilden issi tābi' olup taleb eyleyici [70] taḥkīk biz kerāmete yitişdördük ādem oğlanlarını daḥı biz getürdük anları kıruda daḥı deñizde daḥı biz rızk virdük anlara arı pāk lezzetlü ni'metlerden daḥı biz efzal kılduk anları çok kişiler üzerine biz yaratduğumuzdan efzal kıılmağlığla [71] ol gün ki kığıruruz her kışiyi dīnleriyle pes kime virinilse bitisi sağ eline pes anlar okurlar bitilerini

[283a]

daḥı anlara hīç zulm olınmaz [72] daḥı kim işbu dünyāda kör olsa pes ol kimesne āḥiretde kör olur daḥı azmışlardur toğru yoldan [73] daḥı yakīn oldılar seni fitneye bırağalar o Qur'āndan ki biz saña vahy eyledük iftirā itmek-içün bırağır seni vaqtā kim seni dōst idinürler [74] daḥı eger

⁶³ bātıl : bātın M.

⁶⁴ size : sizi M.

biz seni berkişdürmeseydük taḥkīk yakīn idūñ sen anlara meyl itmesine az nesne ile [75] vaḳtā kim biz saña daddurduk dünyā dirliğünñ ‘azābını daḥı ölüm ‘azābını andan soñra bizüm üzerümze bulımaduñ sen yardım eyleyici [76] daḥı yakīn oldılar ki seni ḳoparmak içün Mekke yirinden seni çıkarmak içün Mekkedden daḥı çok zamān eglenmezler senūñ ardınca ḥilāfet ile [283b]

illā az zamān ḥilāfet iderler [77] bir peygamberūñ sünnetidür taḥkīk biz gönderdük senden öñdin bizüm peygamberlerümüzden daḥı bulmazsız bizüm sünnetümüzü giderici [78] durğururlar namāzı güneş ṭolunduḳda gice ḳarañuluḳuna deḡin daḥı şabāḥ namāzını durğururlar taḥkīk şabāḥ namāzı durğurmakda ḥāzır olup şehādet ider feriştelere [79] daḥı giceden durğursun nāfile namāzını ola kim Çalabuñ seni yitişdüre şefā‘at makāmına [80] daḥı eyit yā Muḥammed ey Çalabum beni givir rızā menziline gerçeklikle daḥı beni çıkar ba’s güninde gerçeklikle daḥı kıl baña senūñ ḳatuñdan bir burhān ile yardım virici [81] daḥı eyit yā Muḥammed islām dīni geldi ḥaḳḳ ile daḥı maḥv oldu bāṭıl dīni ki şirkdür taḥkīk bāṭıl sābit olmaz maḥv olur

[284a]

[82] daḥı indürürüz Ḳur’āndan şunı kim şifādur daḥı rahmetdür mü’minler içün daḥı arturmaz zālamlara illā ziyānı arturur [83] vaḳtā kim biz ni‘metler virürüz ādem oḡlanlarına ya’nī saḡlık ve baylık yüz dönderür Tañrı Te‘ālādan daḥı ırāḳ benden kendü tekebbürlik ile vaḳtā kim ādem oḡlanlarına bir ziyān yitişse ḥastalık yoḥsullık gibi ümmiz keserler rahmetden [84] eyit yā Muḥammed her iş kim işlersiz kādır olduḳça hidāyetden zālāletden pes Çalabuñuz bilür kim hidāyet yolu üzeredür [85] daḥı saña şorisarlar yā Muḥammed rüḥdan eyit yā Muḥammed cān Tañrı Te‘ālānuñ emridür daḥı virinilmedi rüḥ bilmekden illā az nesne virinildi ‘ilmden [86] daḥı eger biz dileseydük giderürdük vahy itdügümüzü saña yā Muḥammed andan soñra sen bulımazduñ Ḳur’ānı bizden ḥıfz idici

[284b]

[87] illā seni yaradan Çalabuñ rahmetinden taḥkīk Tañrı Te‘ālānuñ ulu keremi saña oldu [88] eyit yā Muḥammed eger cem‘ olsa ādem oḡlanları daḥı cinnileri getürmek-içün işbu Ḳur’ān gibi söz getürimezler belāḡatda anuñ gibi daḥı eger ādemiler cinniler birbirine arḳa yardım olsalar Ḳur’āna beñzer söz getürmege [89] taḥkīk biz tekrar bildürdük ādem oḡlanlarına işbu Ḳur’ānda her meşelden pes boyun virmedi çoḡı ādemilerūñ illā rızā virdiler kāfir olmaḡa [90] daḥı eyitdiler saña imān getürmezüz ḥattā bize aḳıtmayınca Mekke yirinden bıñarlar [91] ya olmayınca saña bostān ḥurma aḡaçlarından daḥı üzüm aḡaçlarından pes aḳıtmayınca ırmaḳları ḥurma aḡaçları altından eyü revān aḳmaḡ-ıla [92] yāḥūz göklerden düşürmeyince didiḡüñ gibi

[285a]

bizüm üzerümüze bulud pârelerini ya getürmeyince Tañrı Te‘ālâyı dañı feriştelere bölük bölük getürmeyince [93] ya olmayınca saña bir evde altından ya gözümüz görürken ‘urüc itmeyince göklere dañı inanmazuz senün çıkdıñuña hattâ indürmeyince bize bir kitâb okuyavuz ol kitâbı eyit yâ Muhammed münezzehdür beni yaradan Çalabum ben degülem kudretine şerik olmak illâ bir âdem oğlanıyam peygamberem gayrı peygamberler gibi [94] dañı ne nesne men‘ eyledi âdem oğlanlarını imân getürmekden vaqtâ kim anlara hidâyet geldi illâ eyitdiler gönderdi Tañrı Te‘âlâ âdem oğlanlarından peygamber [95] eyit yâ Muhammed eger yiryüzinde olsa feriştelere yürüselerdi âdem oğlanları gibi sâkin olsalardı biz indürdük anlara gökden bir ferişte peygamberliğe [96] eyit yâ Muhammed yiter Tañrı Te‘âlâ şanuk benüm ile sizün mâbeynünüzde tañkık Tañrı Te‘âlâ kullarınun hâllerini bilür ve görür

[285b]

[97] dañı bir kimesne toğru yol virse Tañrı Te‘âlâ pes o kimesne toğru yol üzerinedür dañı bir kişiyi Tañrı Te‘âlâ azdursa pes bulımazsız toğru yol gösterici Tañrı Te‘âlâdan gayrı döst dañı anları cem‘ iderüz kıyâmet güninde yüzleri üzerine sürüyürük gözsüz dañı dilsüz dañı şağır anların varacak yirleri cehennemdür vaqtâ kim cehennem odının yalını söyünse ziyâde eylerüz anları yandırmağla [98] anın gibi olmak cezâ virürüz anlara kâfir oldukları sebebiyle bizüm âyetlerümüze dañı eyitdiler vaqtâ kim bizüm kemüklerimiz toprak ola mağberde dirilüp yeñiden yaradılur mıyuz [99] ya görmezler mi tañkık Tañrı Te‘âlâ ol Allâhdur ki yaratdı gökleri dañı yirleri kâdirdür anların gibi yaratmasına dañı anlara va‘de kıldı şek yokdur ol va‘dede pes boyun virmediler Tañrı Te‘âlânın va‘desine zâlimler

[286a]

illâ kâfir olmağa boyun virdiler [100] eyit yâ Muhammed eger sizün elünüzde olaydı Tañrı Te‘âlânın rahmeti hâzîneleri elünüzü çekerdünüz eksile deyü korkubenî harc eylemekden dañı oldu âdem oğlanı katı bahıl [101] tañkık biz virdük Mūsâyâ tokuz ‘alâmet beyân idici pes şor Benî İsrâ’îl kavmine vaqtâ kim Mūsâ Fir‘avna geldi âyetler-ile pes Fir‘avn eyitdi Mūsâyâ tañkık seni ben şanuram yâ Mūsâ delüsin sihrilenmiş [102] Mūsâ eyitdi tañkık sen bilürsin ki indürmedüm bu âyetleri illâ indürdi gökleri yaradan Tañrı Te‘âlâ dañı yirleri yaradan hâlâyıka toğru yol göstermek-içün dañı ben seni şanuram sa‘âdetden ırak olup yâ Fir‘avn sen helâk olınmışlardansın [103] pes Fir‘avn diledi Mūsâ ile Harûnı çıkarmak ol yirden sürmege pes biz gark eyledük Fir‘avnı dañı bilesince olanların cümlesini [104] dañı biz eyitdük Fir‘avn gark olduğdan soñra

[286b]

Benî İsrâ'îl kavmine sâkin oluñuz Mısr şehrinde vaqtâ kim gele âhîret va'desi biz sizi getürürüz biribiriñüze qarışmış [105] dahı biz indürdük Qur'ânı haqq ile dahı seni indürdük haqq ile dahı biz seni göndermedük illâ muştulayıcı mu'tî'lere cenneti dahı 'aşîleri qorqudıçı cehennemden [106] dahı biz ayırduq Qur'ânı okumaq içün halk üzerine mühlet üzerine dahı biz Qur'ânı indürdük indürmekle [107] eyit yâ Muhammed imân getürüñüz Qur'âna ya imân getürmeñüz taḥkîk şunlara kim ilm virinildi Qur'ândan öñdin vaqtâ kim Qur'ân okunsa anlara düşerlerdi yüzleri üzere secde idüp [108] dahı eydürler münezzehdür beni yaradan Çalabum va'desine hilâf eylemekden bizi yaradan Çalabımuñuñ şeksüz va'desi işlense gerekdür [109] dahı düşerlerdi yüzleri üzere ağlar iken dahı Qur'ân işitmekle artururlar-ıdı qorqularını [110] eyit yâ Muhammed du'â eyleñüz Tañrı Te'âlâ adıyla ya du'â eyleñüz rahmân adıyla kañgısıyla du'â eyleseñüz maḥbûldür

[287a]

pes vardur Çalabımuñuñ güzel adları dahı Qur'ânı katı okuma arkuncaq oku Qur'ânı dahı katı aḥfâ ile de Qur'ânı okuma o namâzda dahı taleb eyle cehr-ile ve aḥfâ'yla okumaq mâbeyninde orta okı [111] dahı eyit yâ Muhammed şükr Tañrı Te'âlâya ol Tañrı Te'âlâ idinmedi oğul kız dahı idinmedi Tañrı Te'âlâ ortak mülkinde ulûhiyyetde dahı Tañrı Te'âlâya yokdur yardum idici döndermege zelîllikden dahı tekbîr eyle Tañrı Te'âlâya haqqınca tekbîr idicilerle

Sûretü'l-Kehf – Mi'ete ve Hamse Âyâtin Mekkiyyetin

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] şükr ol Tañrı Te'âlâya ki indürdi kulu üzerine ki Muhammeddür Qur'ânı dahı kıldı Tañrı Te'âlâ Qur'ânda egrilik durğurmaq mu'tedil [2] qorqutmağ-ıçün 'aşîleri kâfirleri katı cehennem 'azâbından Tañrı Te'âlâ katından inen Qur'ânla dahı cenneti muştulamak içün mü'minlere şunlar kim

[287b]

eyü 'amel işlerler taḥkîk anlar içün vardur cennetde güzel şevâblar [3] çıkmak yokdur cennetden hemîşe qalurlar [4] dahı qorqutmağ-ıçün şunları kim eyitdiler Tañrı Te'âlâ idindi oğul kız [5] yokdur kâfirlerüñ Tañrı Te'âlâda oğul kız idüğün bilmekden dahı degül idi anlaruñ ataları bilici ulu kelimeleri yokdur çıkar ağızlarından yaramaz sözler söylemezler illâ yalan ve bühtân söylerler [6] pes ola kim sen helâk itmek isteyessin kendüñi eşerleri üzere eger imân getürmedilerse bu Qur'ân sözlerine kaygulu olma [7] taḥkîk biz yaratduq yiryüzinde olanları zînet kılduq yir ehline anları şınamak içün kañgısı güzel 'amel eyler [8] dahı biz kılıruz anlara

pāk yazılmış kara toprağı [9] ya sen şanur mısın yā Muḥammed taḥkīk mağara ehlini daḥı rakīm ehli

[288a]

bizüm āyetlerümüze ‘acibleyici oldılar [10] vaqtā kim ol yigitler mağaraya girdiler pes eyitdiler ey bizüm Çalabımız bize vir senün katuñdan rahmet ni‘metler daḥı bize togru yol göster cemi‘ işlerümüzden [11] pes biz hicāb eyledük anlaruñ kulaqları üzerine mağarada niçe sayılmış yıllar [12] andan soñra biz anları diriltdük uyḥularından uyanur gibi bilmek-içün kaḅı t̄ayifeler anlardan zabt eyledi mağarada eglendüklerini [13] biz ḥaber virürüz saña yā Muḥammed ḥaberlerini ḥakkla taḥkīk anlar birkaç yigitlerdür īmān getürdiler Tañrı Te‘ālāya daḥı ziyāde eyledük hidāyetlerini [14] daḥı berkitdük şabr eylemege gönüllerini vaqtā kim muḥkem durdılar İslām yolında pes eyitdiler ey bizi yaradan Tañrı yaratduñ gökleri daḥı yirleri biz tapmazuz senden ḡayrı bāḥıl ma‘būdlara

[288b]

taḥkīk biz iderüz vaqtā kim ḥaḥdan ırak düşerüz maḥrūm oluruz rahmetden [15] bu bizüm kavmümüz idindiler Tañrı Te‘ālādan ḡayrı ma‘būdlar ma‘būdları getürimezler anlara ulu ḥucet ile bellü idici pes kim zālīmraḥdur ol kişiden ki iftirā eyledi Tañrı Te‘ālāya yalan ile [16] vaqtā kim ayrıldılar tapduqları ma‘būdlarından Tañrı Te‘ālādan ḡayrıya pes girünüz mağaraya baş eyler sizi Çalabuñuz dünyāda ve āḥiretde rahmetinden daḥı yaraḥlar sizün her işlerünüzden menfa‘atler [17] daḥı görürsüz güneşi vaqtā kim gün doḡsa meyl eylerler mağaralarından sağ yanına vaqtā kim gün tölinsa meyl eylerler şol yanına daḥı anlar mağara içinde anda anuñ gibi olmak Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerinden kime togru yol virse Tañrı Te‘ālā pes ol kimesne togru yol üzerinedür

[289a]

daḥı kimi azdursa pes bulunmaz ol kimesneye togru yol gösterici dōst [18] daḥı anları şanurduñ uyanuḥ daḥı anlar uyurlarken daḥı anları dönderdük sağ yanlarına daḥı şol yanlarına yidürmek-içün topraḡa daḥı anlaruñ kelbi düşmüşdi kullarını mağara eşiğinde eger görseydün anları yüz dönderürdün anlardan kaçuben daḥı tölardı yüregün anlaruñ heybetinden ḥorḥu ile [19] daḥı anuñ gibi olmakda diriltdük anları uyḥudan uyarur gibi şordılar ḥāllerinden birbirine bilmek-içün eyitdi birisi birine anlardan niçe zamān eglendük mağarada eyitdiler biz bir gün eglendük yāḥūz yarım gün eyitdiler Çalabımız bilür ne kadar eglendüğümüzi pes gönderünüz birisini aḥḥeñüz ile varsun işbu şehrde

[289b]

pes nazar idüp şatun alsun eyü ta'āmdan pes getürsün rızķ yimegi şehrden daħı maħfı yürüsün bizi bir kimesne bildürmesün [20] taħķķ şehr ħalkı sizi bilselerdi taşlarıyla deplerlerdi yāħüz sizi dönderürlerdi dınlerine daħı hergiz felāħ bulmazlardı [21] daħı anuñ gibi biz anlara gösterdük ħalk bilmek-içün ĳudretümüzü taħķķ Tañrı Te'ālā va'desi gerçektür taħķķ kıyāmet hıķ şek yokdur anda vaķtā kim çekışdiler aralarında dınleri buyruğunda pes eyitdiler binā idüñüz anlara binālar Çalabımız eyü bilür anları eyitdi şunlar kim ĳālib oldılar anlaruñ üzerine [22] eydürler anlar üç kişı idi dördüncü

[290a]

kelbleriydi daħı eydürler ba'ż[1] kişiler beş kişiler idi altıncısı itleri idi taş atarlardı ĳayba daħı ba'zılar eydürler yidi kişiler idi daħı sekizincisi kelb idi eyit yā Muħammed beni yaradan bilür anlaruñ şaĳışı anları bilmezler illā az kişiler bilür pes çekışme anlaruñ ĳaķķında illā āşıkāre çekışmek ile daħı şorma anlaruñ fitnesini kimesneye anlardan [23] daħı eyitme bir nesnede taħķķ ol işi ben yarın işlerüm [24] illā eyit eger Tañrı Te'ālā dilerse ben anı işlerem daħı zıķr eyle seni yaradanı vaķtā kim bir nesne unutsań daħı eyit yā Muħammed ola kim baña toĳru yol vire Çalabum yāķın olmak içün bātıldan toĳru yol [25] daħı eglendiler mağara içinde üç yüz yıl daħı ziyāde tokuz yıl [26] eyit yā Muħammed Allāħ Te'ālā bilür mağarada ne miķdār eglendüklerini

[290b]

Tañrı Te'ālānuñdur göklerüñ ĳaybı daħı yirlerüñ ĳaybı Tañrı Te'ālā gösterür sun'ını daħı işidürüz 'acāyibini yokdur yirler ve gökler ehline Tañrı Te'ālādan ĳayrı emrine mütevellı ve nāşır daħı yokdur şerıķi Tañrı Te'ālānuñ ĳükmünde bir kimse [27] daħı oķu yā Muħammed saña vahy olanı Çalabuñ ĳur'ānından yokdur giderici Tañrı Te'ālānuñ kelimātını daħı bulımazsın Tañrı Te'ālādan ĳayrı tayanacak ve şıĳınacak yir [28] daħı şabr eyle yā Muħammed du'ā idenler ile Tañrı Te'ālā ĳazretine şabāħlarda daħı aħşamlarda dilerler Tañrı Te'ālānuñ rızāsını daħı ĳapama gözlerini baña du'ā idenlerden diledüĳüñ ĳālde dünyā zınetini daħı uyma biz ĳāfil itdüĳümüz kişilerüñ yüreklerini bizüm zıķrümüzden daħı uyma ĳaflet üzere olanlaruñ hevālarına daħı ĳaflet üzere olanlaruñ buyruĳı bātıl oldu [29] daħı eyit yā Muħammed ĳaķķ budur Çalabuñuzdan

[291a]

pes mü'min olsun daħı kim dilese pes kāfirler içün taħķķ biz yaraķladuķ zālimler içün cehennem odını ĳaplamışdur odlarını cehennemüñ perdeleri daħı eger yardım isteseler ya'nı şu isteseler şuvarurlar anları ĳatrāndan ĳatı ĳaynar şular ile köyündürür yüzlerini ne ĳatı

yaramaz şular ile şuvururlar anları daḥı ne atı yaramaz varaca yirdür cehennem [30] taḥı şunlar kim mān getürdiler daḥı eyü ‘amel işlediler biz zāyī’ eylemezüz şevābını kim güzel ‘amel ılır [31] anlarıñ cezāları ‘Adn umağıdır ki aar aaları altından ırmalar bezenürler ‘Adn umağında bilezükler ile altundan daḥı giyerler yeşil onlar ebrişimden daḥı dībāclardan ayanurlar umada

[291b]

taḥtlara ne güzel onlar vardur cennetde daḥı ne güzel varaca yirdür ol cennet [32] daḥı zarb eyledi Tañrı Te‘ālā iki işinüñ meşelini biri kāfir biri mü’min biz yaratdu ol iki işinüñ birisine iki bostān üzüm aalarından daḥı bezedük o iki bostānı ḥurma aalarıyla daḥı biz yaratdu ol iki bostān aralığı ekīnler [33] bostānlarıñ ikisi daḥı virdi eksiksiz yimişler daḥı bir nesne anda gölge olmadı daḥı biz aıtdu aaları altından ırmalar [34] daḥı oldu ol bostānlarıñ ok yimişleri pes eyitdi yoldaşına daḥı o ikisine ekişmekde faḥr iderdi ben senden ok māluyam daḥı izzetüm senden okdur daḥı girdi bostāna ol kimesne zūlm eyledi nefsine eyitdi şanmaz mı ki ḥarāb ola işbu bostān hemīşe bu ḥāl üzere alur daḥı şanmaz mı ki ıyāmet opa dünyā muīm dura bu ḥāl üzere

06 MİL YZ B 50/2 [İkinci Cilt]

[294a]

daḥı eger dönderse sen didigüñ gibi beni yaradan Allāḥ bulurduñ eyü yir bundan daḥı bek yir [37] daḥı eyitdi aña mü’min yoldaşı daḥı o kimesne ekişürdi anuñla ya kāfir mi olduñ sen Tañrı Te‘ālāya seni yarattı topradan andan soñra bir murdār şudan andan soñra seni kāmil insān eyledi [38] ammā ol Tañrı Te‘ālā beni yarattı daḥı ben şirk getürmezem beni yaradan bir Tañrı Te‘ālāya [39] daḥı niün sen istemedüñ büstānuña girdükde Tañrı Te‘ālā diledügi olur yodur kimsenüñ uvveti yaratmada illā Tañrı Te‘ālānuñ uvveti vardur yaratmada eger ben[i] eksik görseñ senden mālda oğulda ve ızda [40] pes ola kim beni yaradan alabum virür baña senüñ büstānuñdan bek büstān daḥı göndere senüñ büstānuña gökden bir şā‘ıa pes helāk eyleye büstānuñuz hī anda bitmeye [41] yāḥuz helāk ola ol büstānuñ şuları

[294b]

yire bata pes gücün yitmeye ol büstānı döndermege [42] daḥı helāk oldu şabāḥ vatinde cemi’ mālı iki elini birbirine urdı farḥ olduğı māl üzerine ol büstānlarda daḥı ol büstān aşaaası yuaru oldu daḥı eyitdi kāşki ben şirk getürmeyeydüm beni yaradan bir Tañrı Te‘ālāya [43] daḥı olmadı

ol kimesneye bir cemā‘at ki⁶⁵ yardım eyleye Tañrı Te‘ālādan ğayrı daħı olmadı Tañrı Te‘ālādan intikām alıcı [44] ol kimesne helāk olduĝda dōstlık idici Tañrı Te‘ālā haķdur ol Tañrı Te‘ālā yigregdūr şevāblar virmekde daħı yigregdūr āhiret pādişāhlıkda [45] daħı zarb eyledi anlara dūnyā dirliginūñ meşelini dūnyānuñ dirligi bir şuya beñzer ki nitekim ol şuyı biz indürdük gökden pes ħarışdı ol şuya yirde biten otlar pes kıırıldı şaman oldı ol şamanı şavurdı yiller daħı Tañrı Te‘ālā her nesneyi vūcūda getürüp

[295a]

fānī eylemege [46] māl daħı oĝul kıız zīnetidūr dūnyā dirliginūñ daħı eyü ‘amelūñ şevābı bāķidūr yigregdūr Tañrı Te‘ālā ħatında şevāblaruñ şoñı [47] daħı zıkr eyle yā Muħammed ol günde ki yirinden ħoparuruz taĝları daħı gör[e]sün yiryüzünü düpdüz olmış daħı biz şürerüz ħalkı maħşer yirine pes ħomazuz anlardan bir kimesneyi diri [48] daħı arz olınalar Tañrı Te‘ālā ħazretine şaflar baĝlayup taħķık bize geleceksiz sizi yaratduĝumuz gibi evvelden belki mūnāza‘a idersiz kılmaduķ va‘de size kıyāmet gününü [49] daħı ħonula mīzāna bitilerūñüz pes göresin yaramaz kışileri anlara şefķat ider olmaya ħorķularından dutarlar kıyāmetde daħı iderler vay bize helāklık mı yitişdi bize ne oldı işbu bitide ki ħomaz

[295b]

kūçük günāħı daħı büyük günāħı illā ol günāħları şaymışdur daħı bitilerinde bulalar işledüklerini ħāzır bulalar daħı zulm eylemez Tañrı Te‘ālā bir kimesneye [50] vaķtā kim biz eyitdük feriştelere secde eyleñ Ādeme pes cümlesi secde eyledi illā şeytān secde eylemedi büyüklendi cinnīlerden oldı pes Tañrı Te‘ālā buyruĝından çıķdı ya idinūr misiz şeytānı daħı zūrriyetlerini dōst benden ğayrı daħı şeytān sizūñ ulu düşmānuñuzdur daħı ne ħatı yaramaz dōsta deĝişdi zālimler Tañrı Te‘ālāyı [51] göstermedi Tañrı Te‘ālā iblīs ile zūrriyyetine gökleri yaratmaĝı daħı yirlerūñ yaratmaĝını daħı göstermedi Tañrı Te‘ālā kendülerini yaratmaĝını daħı yaratduķda yardımcı idinmedi azĝunlardan hīħ kimesneyi şerīk [52] daħı ol gün eyde bir mūnādī kıĝıruñ ol şerīkleri ki baña bühťān itdūñuzdi mu‘ayyen olmaĝa pes kıĝıralar anları pes cevāb virmeyeler

[296a]

meded isteyeler daħı biz yaratduķ mābeynlerinde oddan bir perde [53] daħı göreler yaramaz kışiler tamu odını pes yaķın bileler ki ol cehennem içine düşeceklerdür daħı bulmayalar ol cehennemden kaçacak yir [54] taħķık biz tekrār eyledük bu Ķur‘ānda ādem oĝlanlar-iĥün her meşelden daħı ādem oĝlanlarınuñ ħoķ oldı her nesnede cidāli [55] daħı ne nesne men‘ eyledi ādem oĝlanları imān getürmekden anlara geldikde toĝru yol gösterici Ķur‘ān daħı istiĝfār

⁶⁵ Metinde mükerrer yazılmıştır.

eylemekden Çalablarına illā Tañrı Te‘ālā virür anlara evvelki ümmetlerün ‘azābını muntazır olup isteyeler ya isterler virile anlara āhıret ‘azābı āşıkāre gelmesine kıatlanurlar [56] dañı göndermezüz peygamberleri illā muştulamak için mü‘minlere cenneti dañı kıorkıutmak için kâfirleri cehennemden dañı çekışdiler şunlar kim kâfir oldılar bātıl ile gıdermek-içün [hakkı]

[296b]

ol bātıl ile dañı idindiler benüm āyetlerümi ki Kıur‘āndur dañı kıorkıutduklarını cehennemden maşharalık itdiler [57] dañı kim zālımrağıdur ol kişiden ki öğıtlenmeye Tañrı Te‘ālānuñ āyetleriyle pes yüz döndere o āyetlerden dañı unuda evvelden itdüğı günāhlarını tañkık biz kılduğ yürekleri üzere kilitler fehmi idemezler benüm āyetlerümi dañı sağır eyledüğ kıulaıklarını ki Kıur‘ānı işitmeyeler dañı eğer kığırsañ anları toğıru yola pes bulmazlar toğıru yol hemşe maħrüm kıalurlar [58] dañı senün Çalabuñ yazuıklar bağışlayıcıdur raħmet issidür eğer anları dutsaydı Tañrı Te‘ālā kıazandukları günāhları sebebiyle ta‘cıl itmekle anlara ‘azābı belki anlara bu va‘de olupdur bulmazlar ol ‘azābdan Tañrı Te‘ālādan ğayrı kıurtarıcı kıimesneyi [59] dañı ol şehirleri ki biz helāk eyledüğ kıavmlerini zılm itdükleri vaķtinde dañı biz kılduğ helāk olmaıklarına va‘de

[297a]

[60] vaķtā kim Mūsā eyitdi şākirdine kıalmazın seferden tā ki yitişmeyince iki deñizler cem‘ olduğı yire yāñüz yürüsem gerek niçe yıllar geçince [61] vaķtā kim yitişdiler iki deñizler kıavuşduğı yire unutdılar yiyecek balıklarını pes yol dutundılar deñiz içinde kıuru yirden [62] vaķtā kim geçtiler maķşūdlarından Mūsā eyitdi şākirdine ki Yūşa‘ bin Nūndur getür bize ğidāmızı tañkık işbu seferde çok zaħmet çekdüğ [63] Yūşa‘ eyitdi ya ğörmedün mi yā Mūsā vaķtā kim biz kıonduğ idi taş yanında tañkık ben unutmışam ol taş yanında balığı dañı anı baña kimse unutdurmadı illā şeytān unutturdı yāduma gelmeden dañı balık yol buldı deñiz içine ğirdi dirilüp yol buldı [64] Mūsā eyitdi oldur biz diledüğümüz yir yitişelim pes döndiler ğeldükleri yire ğaber şorup [65] pes buldılar bir kıul

[297b]

bizüm kıullarumuzdan ki Hızır peygamberdür aña biz virdüğ nübüvvet bizüm kıatumuzdan dañı biz Hızıra öğretdüğ ğayb ‘ilimlerimizden [66] Mūsā eyitdi yā Hızır saña uyayın mı bu şart üzere öğredesin baña sen öğrendüğün ‘ilmden irşādla [67] Hızır eyitdi tañkık senün ğücün yitişmez ki benüm ile bile olup şabr eylemege [68] dañı nice şabr idebilür misin sen bilmedüğün ğaber üzerine [69] Mūsā eyitdi beni bulursın eğer dilerse Tañrı Te‘ālā şabr idicilerden dañı ben saña bu işde ‘āşī olmazın [70] Hızır eyitdi eğer baña uyarsañ pes baña şorma bir işimden ğattā ki ben saña ğaber kıirmeyince ol işden [71] pes ğitdiler bir deñiz kenārına ğeldiler bir ğemiye ğirdiler

ol gemiyi deldi ‘ayblu eyledi Mūsā eyitdi yā Hızır gemiyi deldün ki ğark ola içinde olanlar taḥkīk sen bunda geldün

[298a]

bir ulu iş işledün [72] Hızır eyitdi yā Mūsā ben dimedüm mi ki senün gücün yitişmez ki benümle olup şabr eylemege [73] Mūsā eyitdi baña ‘itāb eyleme unuttugum için daḥı baña güc iş buyurma benüm işümden [74] pes gitdiler tā ki buluşdılar bir oğlana pes Hızır ol oğlanı depledi Mūsā eyitdi yā Hızır ya depler misin bir pāk nefsi bī-günāh deplemek ile taḥkīk sen geldün bir yaramaz iş ile [75] Hızır eyitdi ya dimedüm mi saña taḥkīk senün gücün yitişmez ki benümle olup şabr eylemege [76] Mūsā eyitdi eger bir daḥı saña şoracak olursam bir nesneden bundan şoñra ben saña yoldaş olmayam taḥkīk benden saña yetişdi bir ‘öẓr [77] pes gitdiler tā ki geldiler bir şehr ehline ta‘ām istediler ol şehr ehlinden pes rāzī olmadılar

[298b]

ol ikisini konuklığa almağa pes buldılar ikisi ol şehrde bir dīvār gördiler ki düşmek ister pes ol dīvārı Hızır durğurdı Mūsā eyitdi eger sen dileseñ alurduñ ol dīvārı durğurduñuzda ücret [78] Hızır eyitdi yā Mūsā şimden şoñra benümle senün arañda ayrılıkdur saña ḥaber virin bunuñ ma‘nāsını çünkü gücün yitmez ki şabr eylemege [79] ammā ol gemiyi ki deldüm pes ol gemi bir kaç miskīnlerün idi işlerlerdi deñiz yüzinde pes ben diledüm ol gemiyi ‘ayblu eylemege daḥı ol miskīnlerün ardında bir pādīşāh vardur alurdı gözi begendügi gemileri güciyle [80] daḥı ol oğlan ki depledüm pes ol oğlanuñ atası anası mü‘minlerden idi pes biz kórkdük ol ikisini avdete ya‘nī oğlanuñ atası anası azğunluğla daḥı küfr-ile [81] pes biz diledük ol ikisine tebdīl eyleye Çalabları yigreg oğul andan arıtmış ola günāhdan daḥı yakīn ola Tañrı Te‘ālāya rahmetine şefkatlü ola oğlandan [82] daḥı

[299a]

ol dīvār ki toğrultdum ol iki yetīm oğlanuñ mälları şehrde vardur dīvār altında ol ikisinün ḥazīneleri daḥı ol iki oğlanuñ ataları şālīḥ idi pes seni yaradan Çalabuñ diledi ol iki oğlan yigitliğa yitişe daḥı çıkaralar mällarını Tañrı Te‘ālānuñ rahmetiyle daḥı işlemedüm ben ol işleri kendü bilimümden ol te‘vīldür gücün yitmedügi şabr eylemege [83] daḥı şoralar saña yā Muḥammed Zū'l-ḳarneyn aḥbārından eyit yā Muḥammed ben okuram size Zū'l-ḳarneyn aḥbārından [84] taḥkīk biz İskenderi pādīşāh eyledük yiryüzinde daḥı biz İskendere virdük her nesnenün sebebine vāşıl olmakdan [85] pes tābi‘ oldı sebeble [86] hattā ki yitişdi gün tolunduğı yire güneşi buldı tolnur bīnar içine

[299b]

ğara balçık ile  arışmış dağı buldı ol bınar  atında bir  avm k firlerden biz eyitd k ey İskender ‘az b eyle anlara k frleri sebebiyle ya şer ‘at  ğret anlara g k eklikle [87] İskender eyitdi ol z limlere pes size ‘az b ider z andan ş  ra d nersiz Ta rı Te‘ l ya pes ‘az b eyledi anlara ‘az b itmekle  atı yaramaz [88] dağı şol kimesne ki  m n get re dağı işleye ey  ‘amel pes anu  i  n vardur cennetde g zel cez lar ya‘n  şev blar dağı eyid r z ey  ‘amel işleyenler biz m buyruğumuz ile ge ezlik ile şev blar vir r z andan ş  ra uyd  sebebiyle ey  ‘amele [89] va t  kim İskender yitişdi g n toğduğı yire [90] dağı buldı g neş toğar ol  avm  zerine k lmadu  anlar i  n andan ġayrı  rt l  yir [91] anu  gibi ta  k  biz va y eyled k İskender  n eli altında olana s nnetler  n  aberi ‘ilmini [92] andan ş  ra uyd  yola girdi va y sebebiyle [93] va t  kim

[300a]

yitişdi iki tağ arasında buldı ol iki tağ arasında bir  avmi ki ya  n olmazlar ki feh  eyleyeler s z bilmege [94] eyitdiler ey İskender ta  k  Ye‘c c dağı Me‘c c fes dl k k lırlar yiry zinde pes var mıdur sa a k lma    z r eylemek  arac n  k lma  i  n biz mle anlar n m beyninde anlar ge meyeler bir sedd [95] İskender eyitdi ba a vird ğ ni bunda  alabum yigregd r pes ba a yardım eyle  z  uvvet ile kat‘ t  ki yapay n siz  nle anlar n m beynlerinde d v r [96] ba a get rd ğ z dem r p relerini t  ki ber ber eyledi t ldurd  iki tağ aralığını İskender eyitdi k r kler ile  f r   z va t  kim ol dem r  ızard  od oldu İskender eyitdi get r   z ba ır ve tun  ol dem r  zerine d keyin [97] pes g  leri yitmedi ol d v r  zere   kmas na

[300b]

dağı g  leri yitmedi ki ol seddi delmege [98] İskender eyitdi bu nesne ki seddidir beni yaradan  alabu  ra metid r va t  kim gele  alabu  va‘desi ol seddi eyler p re p re eyler yir ile ber ber ider dağı Ta rı Te‘ l nu  va‘desi ger ekd r [99] dağı biz  oruz anlar n ni esini  ıy met g ninde izdi  mdan mevc ururlar ni esinde dağı nef  urula ş r i  ne pes biz cem‘ eyler z anlar  cem‘ eylemekle  aşır yirine [100] dağı biz ‘arz eyler z anlara cehennemi  ıy met g ninde k firlere  ş k re ‘arz eylemekle [101] g zleri oldu  rtmekde ben m  yetler m  dağı yitmez oldu g  leri ben m  yetler mden işitmege [102] ya şanur mı şunlar kim k fir oldılar id nd ğ leri ben m  ullar m  benden ġayrı ma‘b dlar ta  k  biz yara ladu  cehennemi k firler i  n  onaklanaca  yir [103] eyit y  Mu ammed var mıdur  aber   z   iretde kimd r ziy nlular [104] anlar n ‘amelleri

[301a]

b  ldur işleri azdu lar-i  n sa‘y itd kleri d ny  dirliginde dağı anlar şanurlar d ny da   iret i  n ey  ‘amel işlerler [105] anlardur k fir olanlar  alabu   yetlerine dağı ba‘ř olma dur Ta rı

Te‘ālānuñ liķāsına pes bāṭıl oldı ‘amelleri pes durğurmazuz anlar-içün kıyāmet güninde mīzānı [106] oldur cezāları anlarıñ cehennem kāfir oldukları sebebiyle daḥı mashāralıǵa aldılar benüm āyetlerümi daḥı benüm peygamberlerümi [107] taḥķķıķ şunlar kim īmān getürdiler daḥı eyü ‘amel işlediler anlarıñ içün oldı Firdevs uçmaķları kōnaķlanacaķ yir [108] ebedī qalurlar ol Firdevs uçmağında istemezler Firdevs uçmaķlarından çıķmağa [109] eyit yā Muḥammed eger olsa deñizler mürekkeb olsa Tañrı Te‘ālānuñ kelimelerine dükenürdi deñizler kelimeleri dükenmezden evvel Tañrı Te‘ālānuñ daḥı eger biz getürsek ğayrı deñizler

[301b]

anuñ gibi mürekkeb içün dükenürdi kelimeler dükenmezdi [110] eyit yā Muḥammed taḥķķıķ ben degülem nesne illā sizüñ gibi ādem oğlanıyam vaḥy eyledi baña Tañrı Te‘ālā taḥķķıķ sizüñ Çalabuñuz birdür şerķi yoķdur pes kimüñ ümīdi oldı Tañrı Te‘ālānuñ ḥazretine durmağa pes işlesünler eyü ‘amel daḥı şirk getürmesünler Tañrı Te‘ālāya bir ķul kullarından

Sūretü'l-Meryem - Tis'a ve Tis'üne Āyātin

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] ulu olasıdur illerden⁶⁶ [2] bu okunan Qur'ān Tañrı Te‘ālānuñ rahmetidür beyān eyler ķulını ki Zekerıyyādur [3] vaķtā kim Zekerıyyā du‘ā eyledi Tañrı Te‘ālāya gizlü du‘ā eylemekle [4] Zekerıyyā eyitdi ey Çalabum taḥķķıķ ben za‘īf oldum ve kemüklerüm za‘īf oldı benden daḥı ağardı başımuñ şacı daḥı ben olmadum saña du‘ā eylemekle ğāfil ey Çalabum beni şaķķilerden kılma [5] daḥı ben kōrķaram

[302a]

ķarābıyetlerümden şöñumdan daḥı oldı benüm ‘avratum ‘āķır ya‘nī oğul kıız itmez oldı kōcadur pes bağışla baña senüñ ķatuñdan ki fażluñdan [6] bir şulb oğul ķarābī ki mīrās eyle peygamberlikde daḥı mīrās eyle Ya‘ķūb oğlanlarından mīrās ide mülküñde daḥı ārī pāk kıl ey beni yaradan Allāh rāzılığūñla ķavilde ‘amelde [7] ey Zekerıyyā du‘āñ ķabül oldı taḥķķıķ biz saña muştuladuķ bir oğul ki anuñ adı Yaḥyādur ķonulmadı hīç kimesneye andan öñdin Yaḥyā adı [8] Zekerıyyā eyitdi yā Rabb ķandan gelür benden oğlan daḥı oldı benüm ‘avratum ‘āķır ya‘nī oğlan toğurmaz daḥı taḥķķıķ irişdüm ululıķda ķatı za‘īflige [9] Cebrā’ıl eyitdi anuñ gibi olmaķda eyitdi seni yaradan Allāh ol oğlan benüm üzerime yaratmaķda ğeñezdür daḥı taḥķķıķ ben seni yaratdum andan öñdin daḥı degül iken sen hīç nesne [10] Zekerıyyā eyitdi yā Rabb kıl baña bir ‘alāmet Cebrā’ıl eyitdi senüñ ‘alāmetüñ oldur ki

⁶⁶ der-kenār: Kāfīdür yaratmakda kullarına toğrı yol gösterür ḥādīdür [...] Fevk ider hem ayni ‘ālemdür yarattıǵında [...].

[302b]

tā kim söylemeyesin halka tamām üç gice gündüziyle [11] pes çıktı bir kavm üzerine mihrābdan pes vahy eyledi anlara ki tesbīh eyleyeler sabāhda daḥı aḥşāmda [12] ey biz eyitdük dut kitābı kuvvet ile daḥı virdük Yahyāya peygamberliği hükm eyleyici oḡlan iken [13] daḥı şefkatlü kılduk Yahyāyı bizüm fazlumuzdan daḥı pāk kılduk Yahyāyı cemī‘ yaramazlıktan daḥı Yahyā oldu Allāhdan korkıcı [14] daḥı berī oldu atasına anasına kemlik itmekden daḥı olmadı Yahyā peygamber cebbār ya‘nī tekebbür olmadı Tañrı Te‘ālāya ‘āşī olmadı [15] daḥı selām olsun anuñ üzerine ol günde kim atasından toḡdı cihāna kadem başdı daḥı ol günde kim öldi āhirete gitdi daḥı ol günde kim yine diri olur kabrinde durugelür [16] daḥı zıkr eyle yā Muhammed Qur‘ānla Meryem kaçan kim ‘uzlet eyledi ehlinden bir yire ki şark tarafında idi [17] pes idindi anlar ile kendü arasında hicāb ya‘nī perde

[303a]

pes biz gönderdük Meryeme Cebrā‘lī ādem şüretinde Meryeme berāber oldu [18] Meryem eyitdi taḥkīk ben şıgunurın Tañrı Te‘ālāya senden eger sen olduñsañ Tañrı Te‘ālādan korkucu [19] Cebrā‘lī eyitdi taḥkīk ben resūliyin seni yaradan Allāhuñ ādem degülem anuñ içün geldüm ki bağışlamak içün saña bir oḡlan ki pāk ola ata şulbünden gelmemiş ola ve nuṭfeden yaradılmamış ola belki hevā-yı laṭīfden ola [20] kandan olur baña oḡlan daḥı yapışmadı baña ādem oḡlanı ḥarāmdan ḥelālden daḥı itmedüm ben yaramazlık ki benden oḡlan ola [21] Cebrā‘lī eyitdi anuñ gibi olmak eyitdi seni yaradan Çalabuñ ol baña geñezdür daḥı kılmak içün anı bir ‘alāmet ādem oḡlanlar-içün daḥı rahmet olduḡ-içün bizden ya‘nī bizüm buyruğumuzdan daḥı oldu ol oḡlan ezelde hükm olınmışdur [22] pes Meryem yüklü oldu oḡlana pes ‘uzlet eyledi halkdan oḡlan ile bir ırak yire [23] pes geldi Meryeme oḡlan doğurmak aḡrısı dutdı Meryemi bir kurumuş ḥurma ağacı dibinde Meryem eyitdi keşke ben

[303b]

öleydüm bundan öñdin ya‘nī toḡurmazdan öñdin öleydüm daḥı ben olaydum unudılmışlardan unudulmuşlıkla beni bilmeyelerdi ve bu ḥālle görmeyelerdi [24] pes Meryem kığırdı bir münādī ayaḡı altından maḥzūn ve melūl olma ve guşşalanma ve incinme taḥkīk kıldı seni yaradan Çalabuñ altında senüñ bir ırmağ çıkardı ol şudan iç teşvīşle [25] daḥı silk sen ḥurma ağacınıñ budaklarıñ düşsün senüñ üzerine tāze ḥurmalar dökülsün [26] pes ol ḥurmalardan yi daḥı ol şudan iç daḥı aydın olsun gözleriñ pes eger görürseñ ādem oḡlanlarından bir kimesneyi pes sen eyit taḥkīk ben nezr eyledüm Tañrı Te‘ālā içün oruç dutmaḡı pes ben söylemezem bugün ādem oḡlanlarına [27] pes getürdi Meryem ‘İsāyı kavmine getürmeyle ‘İsāyı kavm eyitdiler ey

Meryem taḥkīk sen geldün bir nesne ile ya'nī yaramaz iş işlemekle [28] ey Hārūn kız kardaşı degül idi senün atañ yaramaz kişi daḥı olmadı senün anañ zīnā idici

[304a]

[29] pes Meryem işāret eyledi 'İsāya kavm eyitdiler nice söyler ki bir kimsene olsa beşikde ya'nī oğlancuḡ nice söyler [30] 'İsā eyitdi taḥkīk ben Tañrı Te'alānuñ kuluḡyam Tañrı Te'alā baña kitāb virdi daḥı beni kıldı peygamber [31] daḥı kıldı beni Tañrı Te'alā mübārek ben kanda olsam daḥı vaşıyyet eyledi baña namāzıyla daḥı zekāt virmekle mādām ki diriyem [32] daḥı beni vālideme vaşıyyet eyledi daḥı kılmadı beni cebr idicilerden daḥı mütekebbir şakī [33] daḥı selām eyledi baña ol günki anamdan toḡdum daḥı ol gün ki ölem dünyādan çıḡam āhirete gidem daḥı ol gün ki dirilirem diri olmaḡla ki Ḥaḡḡ Te'alā ḥazretine varam [34] bu didigümüz Meryem oḡlı 'İsādur daḥı ol ḥaḡḡ sözdür ki anda şek iderler [35] daḥı yoktur Tañrı Te'alāya idinmeklik oḡuldan Tañrı Te'alā münezzehdür oḡuldan kızzan kaçan ḥükm eylese bir nesneyi ya'nī vücūda getürmek dilese pes Tañrı Te'alā

[304b]

eydür ol didüḡi nesneye pes ol olur pes vücūda gelür [36] daḥı taḥkīk Tañrı Te'alā benüm Tañrımdur daḥı sizün Tañruñuzdur pes tapuñuz ol sizi yaradan Tañrıya işbu bir toḡru yoldur [37] pes çeḡiḡdiler aḡzāb ya'nī Yahūdiler ve Naşrāniler ortalarında pes cehennemde veyl deresi ol kişiler içündür ki kāfir oldılar ulu günü görmekden [38] işitdürür anlara daḥı gösterür anlara ol günü ki gelür biz bu kadar vardur ki zālimler ol günde azḡunlık içindedür āşikāre [39] daḥı ḡorḡut anları ḡasret güninde kaçan ol gün ki buyuruḡ tamām ola daḥı anlaruñ bir bölüḡi cehennemdedür daḥı anlar imān getürmezler [40] taḥkīk biz mīrās iderüz yirleri ya'nī üstinde olanları daḥı bir kimesne ki yiryüzi üzerindedür daḥı biz[üm] ḡazretümüzdür dönmeḡüñüz [41] daḥı zıkr eyle yā Muḡammed kitābda ya'nī Ḳur'ānda İbrāḡīm peygamberi

[305a]

taḥkīk ol İbrāḡīm oldı gerḡek peygamber [42] kaçan kim İbrāḡīm eyitdi atası Āzere ey atam tapar mısız şū nesneye ki işitmez daḥı görmez daḥı aşşı eylemez seni bir nesne ile [43] ey atam taḥkīk baña geldi 'ilmden şol nesne ki gelmedi saña pes uy baña ki gösterem saña toḡru yol [44] ey atam tapma şeytāna taḥkīk şeytān oldı Tañrı Te'alāya 'āşī [45] ey atam taḥkīk ben ḡorḡaram yitişe saña 'azāb Tañrı Te'alādan pes sen olursun şeytān içün dōst [46] İbrāḡīmüñ atası eyitdi raḡbet idersen sen benüm tañrılarımdan ey İbrāḡīm eger sen bu sözden dönmezseñ ben seni taşlaram daḥı ḡo beni git bir zamāna deḡin [47] İbrāḡīm eyitdi esenlik saña taleb ideyin

[305b]

yarlıgamaqlık sizün için beni yaradan Tañrıdan tañkık ol Tañrı oldu baña lutf idicidir [48] dahı ‘uzlet iderem ya’nı ırak oluram sizden dahı siz tapduğunuz ma‘būdlardan Tañrı Te‘ālādan ğayrıya dahı ben taparam beni yaradan Tañrıma ola kim ben olmayam ‘ibādetinde beni yaradan Tañrının şakı [49] vaqtā kim ırak oldu anlardan dahı şol nesne ki ‘ibādet iderler Tañrı Te‘ālādan ğayrıya dahı biz bağışladuğ İbrāhīme İshākı dahı Ya‘kūb dahı anların her birini biz kılduğ peygamber [50] dahı bağışladuğ anlar için bizüm rahmetümüzden dahı biz kılduğ anların-içün dil gerçekleyici yüce [51] dahı zıkr eyle yā Muhammed kitābda ya’nı Qur’ānda Mūsā peygamberi tañkık ol Mūsā oldu muvaḥḥid dahı oldu elçü nebī oldu [52] dahı biz nidā eyledük Mūsā peygambere Tūr tağının sağ cenābından dahı biz Mūsā peygamberi yakın eyledük münācāt ile [53] dahı biz bağışladuğ Mūsā peygambere

[306a]

bizüm rahmetümüzden Mūsānuñ kandaşı Hārūna peygamberlik [54] dahı zıkr eyle yā Muhammed kitābda ya’nı Qur’ānda İsmā‘ıl peygamberi tañkık ol İsmā‘ıl peygamber oldu va‘desi gerçek dahı oldu resūl peygamber [55] dahı oldu ya’nı emr ider oldu ehline namāzıyla dahı zekāt ile dahı oldu katında Tañrı Te‘ālānuñ rāzī olunmuş [56] dahı zıkr eyle yā Muhammed Qur’anla İdrīs peygamberi tañkık ol İdrīs peygamberi oldu gerçek peygamber oldu [57] dahı biz kaldırduğ İdrīs peygamberi yüce mekāna [58] anlar ol kişilerdür ki ni‘met virdi Tañrı Te‘ālā anların üzerine nebīlerden Ādem peygamberün zürriyyetinden dahı ol kimesnelerün zürriyyetinden biz getürdük Nūḥ peygamber ile dahı zürriyyetinden İbrāhīm peygamberün dahı Ya‘kūb peygamberün zürriyyetinden ol kimesneler ki biz hidāyet virdük anlara dahı ürindiledi biz anları kaçan okunsa anların üzerine āyetleri

[306b]

Tañrı Te‘ālānuñ düşerler yüzi üstüne secde eyleyici hālde dahı ağlayıcı olduğu hālde [59] pes yaramaz kişiler geldiler anlardan sonra yalan bātıl ile yitürdiler namāzı dahı tābi‘ oldılar shevāta pes anlar düşeceklerdür ğayyā kuyusına [60] illā ol kimse ki tevbe eyledi dahı imān getürdi dahı işledi eyü ‘amel pes anlar girürler cennete dahı zulm olunmaz anlara bir nesne ile [61] ancılayın ‘adn uçağıdır ki va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā kullarına ğayb ile tañkık anuñ oldu va‘de eylediği gelecektür [62] işitmezler anda lağvi illā selām işidürler feriştelere dahı anların vardır rızıkları ol uçmakda şabāḥda dahı aḥşāmda [63] ol cenneti mīrās itdürür bizüm kullarımızdan bir kimesne ki oldu Tañrı Te‘ālādan korkucu

[307a]

[64] daḥı indürmezüz illā buyruğıyla Tañrı Te‘ālānuñ ol Tañrı-içün şol nesne kim bizüm elümüzdedür daḥı şol nesne kim bizüm ardımızdadur daḥı şol nesne kim mābeynlerindedür anuñ gibi olmağında daḥı oldı seni yaradan Çalabuñ unudıcı degüldür [65] yaradıcıdur gökleri daḥı yirleri daḥı şol nesne kim gökler ile yirler mābeynindedür pes tap yā Muḥammed Tañrıya daḥı şabr eyle anuñ kulluğına hıç bilür misin yā Muḥammed ol Tañrı içün var idügin adaş [66] daḥı eydürler ādem oğlanları kaçan biz ölürüz ki biz toprağdan çıkup diri olacak mıyuz [67] ya niçün fikr eylemez ādem oğlanı taḥkīk biz yaratduğ anlardan ilerüden daḥı anlar hıç nesne degül iken [68] pes yā Muḥammed seni yaradan Allāh ḥaqqıyçün elbetde ḥaşr iderüz anları daḥı şeytānları ḥaşr iderüz andan soñra anları ḥāzır iderüz dönderürüz anları cehennemde dizleri üstine çökdürüp [69] andan soñra çıkaruruz her ümmetden anlaruñ kaḅısu kātıdur

[307b]

Tañrı Te‘ālā üzerine ‘isyān yönünden [70] andan soñra biz bilicidür ol kişileri kim anlar Allāh Te‘ālāya yigregdür [71] daḥı sizden kalmaz illā ol cehennemi görür oldı senüñ Çalabuñ üstine anı göstermek vācib oldı [72] andan soñra biz kırtaruruz ol kişileri kim kōrkucılardur daḥı biz kōrkıduruz zālimleri cehennem içinde ol cehennemde dizleri üstine çökdürüp [73] daḥı kaçan okınsa anlaruñ üstine bizüm āyetlerümüz āşikāre eyitdi ol kişiler kim kāfir oldılar ol kişiler içün kim imān getürdiler kaḅı tāyifenüñ menzili ḥayırludur ya‘nī maḳāmı daḥı gökçekdür [74] daḥı biz niçe helāk eyledük anlardan evvelki karndan anlaruñ gökçek idi libāsları daḥı ni‘metleri [75] eyit yā Muḥammed bir kimesne olsa azğunlık içinde pes mühlet virür Tañrı Te‘ālā ol azğunlık içinde olana bir zamān [76] tā ki kaçan görseler şol nesneyi kim Tañrı Te‘ālā va‘de eyledi

[308a]

yāḥūz ‘azāb dünyā dirliginde daḥı kıyāmetde cehennem ‘azābı pes bilseler gerekdür kimdür ol şerlü mekān yönünden daḥı zā‘ıfdür çeriler yönünden [77] daḥı ziyāde ider Tañrı Te‘ālā ol kişilere ki toğru yol üstine olurlar hidāyet yönünden daḥı bākīdür eyü ‘amel şemeresi yigregdür senüñ Çalabuñ katında şevāb yönünden daḥı yigregdür āhirete dönmek yönünden ya görmez misin ol kişileri kim kāfir oldılar bizüm āyetlerümüze daḥı eyitdi baña virildi māl daḥı oğul kız virinildi [78] ḡayba muṭṭali‘ oldı ya idindi mi Tañrı Te‘ālā katında ‘ahdi [79] eyle degül yazacak-ız şol nesne kim ol eydür daḥı biz çekerüz ya‘nī uzaduruz anı ‘azābdan uzatmağla [80] daḥı vāriş olur şol nesne kim ol eydür daḥı biz[e] gelür⁶⁷ yaluñuz [81] daḥı idindiler Tañrı Te‘ālādan ḡayrı ma‘būd ki olmağdan ötürü anlara

⁶⁷ gelür: gelürüz M.

[308b]

‘izzet [82] eyle degül kâfir olacaklardır ‘ibâdetine anlaruñ dañı olurlar anlaruñ üzerine düşmân [83] ya görmez misin tañkık biz gönderdik şeytânları üzerine kâfirleruñ şehvetleri sevdürür anlara sevdürmekle [84] pes ta‘cıl eylemezüz anlaruñ üzerine tañkık mühlet virürüz anlara mühlet virmekle [85] ol gün ki haşır iderüz korkucuları Tañrı Te‘âlâya bölük bölük [86] dañı sürevüz yaramaz kişileri cehennem odına şusuzlığla [87] mâlik olmazlar anlar şefâ‘ate illâ ol kimesne ki idindi katında Tañrı Te‘âlânuñ ‘ahdi dutdı [88] dañı eyitdiler idindi Tañrı Te‘âlâ oğul kız [89] tañkık geldüñüz siz bâtıl nesneye [90] yañın olur gökler paralanmağa ol sözden dañı yarılmağa yirler dañı tağlar yıkılmağa yıkılmağa

[309a]

[91] nisbet itdükler-içün Tañrı Te‘âlâya oğul kız [92] dañı lâyıķ degüldür ya‘nî münezzehdür Tañrı Te‘âlâ idinmekden oğul kız [93] cümlesi göklerde olanuñ dañı yirlerde olanuñ degüldür illâ Tañrı Te‘âlânuñ kullarıdır [94] tañkık Tañrı Te‘âlâ bildi anlaruñ cümlesini dañı şaydı anlaruñ cümlesini şaymaklığa [95] dañı cümlesini âdem oğlanlaruñ gelicidir Tañrı Te‘âlâ hażretine kıyâmet güninde yaluñuz [96] ol kişiler kim îmân getürdiler dañı itdiler ‘amel-i şâlih ki kıılır anlaruñ içün Tañrı Te‘âlâ sevgü [97] pes tañkık biz kolay eyledük senüñ dilüñe muştulamak içün anuñla Tañrı Te‘âlâdan korkucılara dañı korkutmağ-içün anuñla bir kavm ki katı huşümet ehlidür [98] dañı niçe kavmi biz helâk eyledük anlardan öñdin qarndan var mıdır hiç görür misin anlardan öñdin birisinden yâhüd işidür misin anlaruñ âvâzını

[309b]

Sûretü’l-Ṭahâ- Mi’ete ve İsnetâni ve Selâsüne Âyâtin

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] ayağüñ yire baş yâ Muhammed [2] biz indür[me]dük senüñ üzerüñe ki Qur‘ânı sen çekmeñ-içün [3] illâ öğüt olmak içün korkan kimesneye [4] inmişdür bu Qur‘ân yaradan yirleri dañı gökleri yüce Tañrı Te‘âlâdan [5] ‘arş üzerine keyfiyyetsüz müstevlî olmuşdur [6] anuñ-içündür ne kim göklerde dañı ne kim yirlerde olan dañı ne kim yir-ile gök arasında olana dañı ne kim yir altında olan [7] dañı eger âşikâre eylesüñ söziyle tañkık ol Allâh bilür gizlüyi dañı âşikâre mañfî kalur [8] Tañrı Te‘âlâ birdür andan ğayrı Tañrı yokdur illâ ol Allâh vardur ol Allâhuñdur güzel esmâlar [9] dañı hiç geldi mi saña yâ Muhammed haberi Mûsâ peygamberüñ [10] kaçan kim Mûsâ peygamber bir od gördi pes Mûsâ eyitdi

[310a]

ehline eglenüñ bunda tañkık bir od gördüm ola kim size od getürem ol oddan bir pârecık yâhüd bulam od üzerine toğru yol [11] pes Mûsâ ol oda geldi oddan nidâ olındı ey Mûsâ [12] tañkık

ben senüñ Çalabuñam pes çıkar na‘lınıñ taḥkīk sen muḳaddes deresinde sin adı Tuvādur [13] daḥı ben seni yā Mūsā iḥtiyār itdüm pes işit vahy olınan nesneyi [14] taḥkīk ben ol Allāham ki yirde gökde Tañrı yokdur illā ben yirlerüñ göklerüñ tañrısiyam pes baña ‘ibādet eyleñ daḥı namāzı durğuruñ benüm zikrümle [15] taḥkīk kıyāmet gelicidür ben ol kıyāmetüñ vaktini gizledüm cezāsını görmek-içün her nefis işledügi işlerüñ cezāsını [16] pes seni azdurmasun ol kıyāmete ina[n]maḳdan bir kimesne ki imān getürmese ol kıyāmet günine daḥı tābi‘ olsa kendü hevāsına kendüyi pes helāk eyledi [17] daḥı ne nesnedür ol senüñ sağ elüñde olan

[310b]

ey Mūsā [18] Mūsā eyitdi ol benüm ‘aşāmdur ṭayanuram ol ‘aşā üzerine daḥı düşürürem yaprak ol ‘aşā ile koyunum üzerine daḥı vardur⁶⁸ ol ‘aşāda ğayrı maḳşūdlarım [19] Tañrı Te‘ālā eyitdi ol ‘aşāyı bırak ey Mūsā [20] pes Mūsā ol ‘aşāyı yire bıraḳdı pes kaçan kim Mūsā ‘aşāyı yire bıraḳdı ‘aşā yılan oldı sa‘y eyledi ya‘nī yürüdi [21] Tañrı Te‘ālā eyitdi dut ‘aşāñı daḥı ḳorḳma biz ol ‘aşāyı dönderürüz evvelki şüretine [22] daḥı elüñi zam eyle ya‘nī elüñi şoḳ ḳoltuğüñ altına çıkar aḳ olsun biz aḳ nūr gibi ziyānsuz bir ğayrı mu‘cize saña olsun [23] göstermek-içün bizüm ulu āyetlerümüzden [24] kaçan vardı Fir‘avna resül taḥkīk ol Fir‘avn azdı [25] Mūsā eyitdi ey beni yaradan Allāh aç yüregümi [26] daḥı geñez eyle baña işümi [27] daḥı çöz ‘uḳdeyi ya‘nī peltekligi benüm dilimden [28] bileler ya‘nī añlayalar

[311a]

sözümü [29] daḥı kıl baña vezīr benüm ehlümden [30] ḳarındaşum Hārūnı [31] artur ya‘nī muḥkem eyle ḳarındaşum ile berkitmeyi [32] daḥı ortak eyle Hārūnı emrimle [33] tā ki saña tesbīḥ idevüz çok [34] daḥı seni añavuz çok [35] taḥkīk sen olduñ bizi görici [36] Tañrı Te‘ālā eyitdi taḥkīk virildi dileğüñ saña ey Mūsā [37] daḥı taḥkīk biz minnet eyledük senüñ üzerüñe bir kerre daḥı [38] kaçan biz ilhām eyledük senüñ anaña ilhām olınan nesne ile [39] koy Mūsāyı bir şanduk içine pes anası Mūsāyı koydı tābūt içine pes bıraḳdı Mūsāyı getürüp deñize aluram Mūsāyı benüm düşmān elinden daḥı Mūsānuñ düşmānı elinden daḥı bıraḳdum senüñ üzerine sevgüñüzi benden tā ki beslenesin benüm ‘ināyetüm üzerine

[311b]

[40] kaçan kim gezerdi senüñ kız ḳarındaşuñ pes eyitdi ol kimesneyi ki ben size ḳulavuzlayayın mı bu oğlanı beslemegi boynına ala pes biz gönderdük seni senüñ anaña ki senüñle ḳarār etdi anuñ gözleri daḥı melül olmasun bir nefsi depledügüñe pes biz saña necāt virdük ḳayğudan daḥı seni biz şınaduk şınamak ile pes eglendürdük seni niçe yıllar Medyen ehlinden andan şoñra geldüñ ḳādīr olduğüñ üzerine ya‘nī vahy olacak vakte ey Mūsā [41] daḥı ben seni iḥtiyār idem

⁶⁸ vardur: vardum M.

[42] benüm muḥabbetümle git sen daḥı senüñ karındaşuñ bizüm ‘alāmetlerümüze ya’nī mu‘cizātılarımuza daḥı taḥḫīḥ eylemeñüz benüm zikrimde [43] kaçan varduñuz Fir‘avne ögüt virdüñüz taḥḫīḥ ol Fir‘avn azdı [44] pes eydüñüz ikiñüz yumşak söz-ile ola kim fikr eyle[r] yāḥūd korka [45] Mūsā ile Hārūn eyitdiler ey bizi yaradan Allāh taḥḫīḥ biz korkaruz eger ta‘cīl ide Fir‘avn bizüm üzerümüze

[312a]

yāḥūd azmaklık ide [46] Tañrı Te‘ālā eyitdi korkmañuz taḥḫīḥ ben sizüñleyem işidürem daḥı görürem [47] pes varuñuz Fir‘avne pes eydüñüz taḥḫīḥ biz peygamberleriyüz seni yaradan Çalabuñ pes gönderdi bizi bizüm ile Benī İsrā’īl kavmine daḥı ‘azāb eyleme anları taḥḫīḥ biz saña geldük mu‘cizāt ile seni yaradan Çalabuñdan daḥı selām olsun toḡru yol üzerine uyanlaruñ [48] taḥḫīḥ vahy olındı bize taḥḫīḥ benüm ‘azābum ol kimesnenüñ üzerinedür ki yalanladı peygamberine daḥı dönderdi Tañrı Te‘ālādan [49] Fir‘avn eyitdi pes kimdür Tañruñuz ey Mūsā [50] Mūsā eyitdi bizüm tañrımuza ol Allāhdur ki bağışladı şüretini ve şeklini her nesnenüñ anı yarattı andan soñra toḡru yol gösterdi [51] Fir‘avn eyitdi pes niçedür ḥālī ilerü zamānda geçen ümmetlerüñ [52] Mūsā eyitdi anuñ ‘ilmi katındadır beni yaradan Tañrınuñ Qur‘ânında ḥaṭā eylemez beni yaradan Allāh

[312b]

daḥı unutmaz [53] o Tañrı ki yarattı sizüñ için yirleri beşik daḥı yürümek için daḥı taḡlar ve berriyeler size ol yirde yol eyledi daḥı indürdi gökden şu pes biz çıkarduk ol şu ile çiftler otlardan dürlü dürlü [54] yiñüz daḥı yidürüñüz tavarlaruñuza taḥḫīḥ bunda vardur āyetler yigrek aklı olan kişilere [55] daḥı andan soñra biz yaratduk sizi daḥı andan yiñe dönderürüz sizi daḥı andan soñra çıkaruruz bir kerre girü [56] daḥı taḥḫīḥ biz gösterduk Fir‘avna bizüm āyetlerümüzi anlaruñ cemī‘ sine pes Fir‘avn yalanladı bizüm āyetlerümüzi daḥı rāzī olmadı imān getürmege [57] Fir‘avn eyitdi Mūsāya geldüñ mi sen bizi çıkarmaḡa bizüm yurdumuzdan cāzūlīḡla ey Mūsā [58] pes biz de getürelüm saña bir cāzū senüñ gibi pes kıl bizümle senüñ ortaḡda bir va‘de ḥilāf itmeyelüm aña biz daḥı sen varmayalum

[313a]

bir yirden andan ḡayrı yire [59] Mūsā eyitdi va‘deñüz sizüñ bayrām ḡünü olsun daḥı cem‘ olsun ādem oḡlanları kuşlık vaḡtinde [60] pes döndi Fir‘avn pes cem‘ eyledi cāzūlarını andan soñra Fir‘avn geldi va‘de olan yire [61] eyitdi anlara Mūsā peygamber daḥı helāklik sizüñ üstüñüze iftirā eylemeñüz Tañrı Te‘ālā üzerine yalān ile pes Tañrı Te‘ālā helāk ider sizi ‘azāb ile daḥı taḥḫīḥ maḥrūm oldu kim ki iftirā eyledi Tañrı Te‘ālāya [62] pes çekişdiler kendüleri işlerinde anlar aralarında daḥı söyleşdiler sırr ile [63] eyitdiler işbu ikisi ya’nī Mūsā ile Hārūn cāzūlardan

dilerler ki çıkaralar sizi sizün yirünüzden cāzūlıklar ile daḥı gidereler sizün mezhebünüzi ğayrı kitāb ile [64] pes cem‘ eyleñüz sizün cāzūlıklarūñuzı andan soñra gelünüz saf bağlayup daḥı ğālib olan bugün yüce mertebeye yitişür [65] cāzūlar eyitdiler ey Mūsā

[313b]

evvel sen mi birağursın birağacağūñ daḥı biz mi olalum evvel birağan [66] Mūsā eyitdi belki siz birağūñuz pes kaçan cāzūlar iplerin birağdılar daḥı ‘aşālarını birağdılar yürür gibi gözükdiler ol ipler ‘aşālar Mūsāya anlarūñ cāzūlıklarından ol cāzūlarūñ say‘ itdükleri cāzūlıklarıyla [67] pes düşdi mü nefsinde korku Mūsānuñ [68] biz eyitdük Mūsāya korkma yā Mūsā taḥkīk sen ğālib olursın [69] daḥı birağ sağ elündeki ‘aşāyı yürüsün kim anlarūñ itdükleri cāzūlıkların ve sihrleri bāṭıl olsun taḥkīk işlemediler illā cāzūlar mekrin işlediler daḥı felāḥ bulmazlar sāḥirler her kanda gelse [70] pes düşdiler cāzūlar yire secde idüp cāzūlar eyitdiler biz imān getürdük tañrısına Harūnuñ daḥı Mūsānuñ [71] Fir‘avn eyitdi imān mı getürdünüz ol Mūsāya öñdin biz destūr size virmezden taḥkīk ol Mūsā uluñuzdur eyle uluñuz ki ol öğretti size cāzūlığı pes kesdüreyin

[314a]

ellerünüzi daḥı ayaklarūñuzı ḥilāfından daḥı boğazuñuzdan aşdurayın sizi budağlarında ḥurma ağaclarınuñ daḥı yakīn bilesiz ki kañımızuñ katıdır ‘azābı daḥı kimūñ bākīdür ‘azābı [72] cāzūlar eyitdiler ihtiyār eylemezüz seni bizüm üzerümüze gelen mu‘cizātdan daḥı ol Allāḥ ḥaḳkıyçün ki bizi yok iken var eyledi saña dönmezüz pes işle ne kim sen işlerseñ taḥkīk sen bize işlemezsın illā işbu dünyā dirliginde işlersin [73] taḥkīk biz imān getürdük bizi yaradan Tañrıya tā ki bağışlaya bizüm günāhlarımızı daḥı ol nesneyi ki biz güçlükle kaçmaḳlık üzerine işledük cāzūlıkdan daḥı Tañrı Te‘ālā yigrekdür daḥı bākīdür [74] taḥkīk ol Allāḥ kim ki gelse Tañrı Te‘ālā ḥazretine günāh ile pes taḥkīk ol günāhla gelen içün vardur ṭamu odı olmaz ol cehennem içinde daḥı diri olmaz [75] daḥı kim ki Tañrı Te‘ālāya imān ile taḥkīk işlese eyü ‘amel pes anlara

[314b]

anlar içün vardur dereceler [76] yüce ve ulu būstānlar ‘Adn uçmağında aḳar anuñ altından ırmaḳlar ebedī ḳalurlar ol cennetlerde daḥı anuñ ‘ivāzıdır cennet kim ki nefsinı yaramazlıḳdan arıtsa anuñdur bu didigümüz [77] daḥı taḥkīk biz vahy eyledük Mūsā peygāmbere gice ile al git benüm ḳullarımı deñiz kenārına pes o deñizi anlar içün yol olsun deñizde ḳuru yol olsun korkma düşmāna yitişmekden daḥı korkma [78] pes ardlarına düşdi Mūsānuñ Fir‘avn çerisiyle pes ğarḳ eyledi anları deñiz içinden ğarḳ eylemekle anları Tañrı Te‘ālā [79] daḥı azdurdı Fir‘avnun ḳavmini daḥı toğru yol virmedi [80] ey benī İsrā’ıl ḳavmi taḥkīk biz ḳurtarduk sizi

düşmānuñuzdan daḥı biz va‘de eyledük size Tūr ıağınıñ sađ yanını daḥı biz indürdük sizüñ üzerüññize mennāyla

[315a]

daḥı selvā ya‘nī bıldırcını yinüz ārī pāklarından [81] size virdüğümüz rızkuñ daḥı azmañuz Tañrınıñ şükründe pes ḥelāl olur sizüñ üzerüññize benüm ğaḏabum daḥı kim ki kim düşse üzerine benüm ğaḏabum pes taḥkīk ol ḥelāk olur [82] daḥı taḥkīk ben yazuklar bağışlayıcıyam kim ki tevbe eyleye daḥı imān getürenlerüñ daḥı eyü ‘amel işleyenlerüñ andan soñra toğru yol üzerine olanlaruñ bağışlayıcıyam yazukların [83] daḥı seni ne nesne ta‘cīl eyledi senüñ ḳavmüñden ey Mūsā [84] Mūsā eyitdi anlar benüm ardımca gelürler daḥı ben ta‘cīl itdüm senüñ ḥazretüñe ey benüm Ćalabum ki benden rāzī olasın [85] Tañrı Te‘ālā eyitdi taḥkīk biz azdurduk senüñ ḳavmüñi senden soñra daḥı azdurdı anları Sāmīrī [86] pes döndi Mūsā ḳavmine ḥıřm ile ḳayđu ile Mūsā eyitdi ey ḳavmüm

[315b]

size va‘de eylemedi mi sizüñ Ćalabuñuz gökçek va‘de eylemek ile uzandı mı zamān sizüñ üzerüññize ya diledüññüz mi siz eger düşse sizüñ üzerüññize ḳaḳımaḳlık sizüñ Ćalabuñuzdan pes ḥilāf eyledüññüz benüm va‘de itdügüme [87] ḳavmi eyitdiler biz ḥilāf eylemedük senüñ va‘deñe bizüm dilegümüzle bu ḳadar var ki biz getürdük altundan gümüşden zīnetden ḳavmüñ pes biz bıraḳduḳ anı pes anuñ gibi bıraḳdı Sāmīrī [88] pes çıkardı anlaruñ iĉün bir buzağu ki ol buzađunuñ avāzı çıkardı pes eyitdiler işbu buzağu sizüñ Tañruñuzdur daḥı tañrısıdur Mūsānuñ pes unuttı Mūsā tañrısını [89] pes ḥalk görmezlerdi döndürimez anlara söz daḥı gelmez elinden anlara ziyān eylemege daḥı fāyide eylemege elinden gelmez [90] daḥı taḥkīk eyitdi anlara Hārūn

[316a]

bundan evvel ey ḳavmüm taḥkīk siz fitneye düşdüññüz ol buzađu ile daḥı taḥkīk sizüñ Ćalabuñuz Tañrı Te‘ālādur pes uyuñuz baña daḥı muṭi‘ oluñuz benüm buyruğuma [91] ḳavm Hārūna eyitdiler biz bunı terk itmezüz buña ‘ibādet iderüz dā‘im tā ki dönünce bize Mūsā [92] Mūsā eyitdi ey Hārūn niĉün sen men‘ eylemedüñ ḳaçan sen gördüñ anlaruñ azduḳlarını baña uymaduñ [93] ‘āř mi olduñ benüm buyruğuma [94] Hārūn eyitdi ey anam ođlı dutma ya‘nī yapıřma benüm řaḳaluma daḥı yapıřma benüm bařuma taḥkīk ḳorḳaram ben dimeyesin ayırduñ ortasında benī İsrā‘ıl ḳavminüñ daḥı řaḳlamaduñ benüm sözümi diyesin [95] Mūsā eyitdi pes nedür bu senüñ ḥālūñ ey Sāmīrī [96] Sāmīrī eyitdi ben gördüğümü siz görmedüññüz anı pes ben bir avuĉ ṭopraḳ aldum

[316b]

ķabz itmekle Cebrā'īlūn izinden pes ol  toprağı bu buzağı  st ne hem n sa dum s yledi dağı anu  gibi bu i  g k ek g sterdi ba a ben m nef m [97] M s  eyitdi pes var git pes vardur sen  -i  n dirlikde eyitmeklik l -mis s ya 'n  ben m  atıma gelme ve ba a yapı ma dağı ta     sen  -i  n vardur va' de   hiredde  il f olunmaz ol va' deye dağı na ar eyle sen    alabu a eyle ta rı ki sen a a d y m  apardu  ben anı yandururdum od ile andan  o ra buzağı d zini de ize bıra ma la [98] ta     siz   Ta rı  uz Ta rı Te'   dur eyle All h ki yo dur andan  ayrı ta rı ill  ol All hdurur dağı  apladı her nesneyi 'ilm y ninden [99] anu  gibi  aber vir r z sa a y  Mu ammed  aberlerinden ge en  mmetler   dağı ta     biz vird k sa a y  Mu ammed biz m  atımızdan kit bu a  ur' ndur [100] kim ki y z d nder rse  ur' ndan

[317a]

pes ta     ol  ur' ndan y z d nd ren get r r a ır y kler  ıy met g ninde g n hlardan [101] ebedi  alurlar ol g n hlar ile anda dağı ne yaramaz y k olur anlar i  n  ıy met g ninde get rd kleri y klerden [102] ol g n ki   rı urılır dağı biz  oraruz g n hkarları ol g nde cehenneme y zlerin  ara id p [103] s yle irler ar un ar un aralarında eglenmed   z ill  on g n [104] biz ol nesneyi kim eyler eyd rl r  a an eydeler r yları anlar   mezhepleri ey  olan siz eglenmed   z ill  bir g n eglend   z [105] dağı  orsalar gerek sa a y  Mu ammed  a lardan pes eyit y  Mu ammed  a ları  a ıdur ben m  alabum  um gibi [106] pes  or  a ları d pd z yir eyler [107] g rmezsin ol  a larda egrilik dağı y ksek olaca  yir [108] ol g nde uyarlar da' vetine Ta rı Te'   nu  ma  erde eger yala  yo dur

[317b]

anda dağı epsem olur av zlar Ta rı Te'   nu  heybetinden pes i itmezsin ill  gizl   v z i id rsin [109] ol g nde a  ı itmez  ef 'at itmege ill  ol kimesneye kim dest r vire a a Ta rı Te'   dağı r z  ola Ta rı Te'   anu  s zinden [110] bil r Ta rı Te'     ninde olanı dağı ardında olanı dağı i   a eyler⁶⁹ Ta rı Te'   anı 'ilm y ninden [111] dağı y z duta c mle  a   diri idici dur urıcı Ta rı Te'     zretine dağı ta     ma r m oldu kim ki y klendi  ulmi [112] dağı kim ki i ledi ey  'amelden dağı o kimesne m 'min oldu ı   lde pes  or u yo dur  ulmi y ninden dağı  a ınma  y ninden [113] dağı anu  gibi biz ind d r z  ur' n  'Arab dili  zerine dağı biz tekr r s yled k  ur' nda va' idden ola kim anlar  or ar Ta rıdan y   d     l ola anlar i  n    t

⁶⁹ eyler: eylemez M.

[318a]

[114] pes yücedür uludur Tañrı Te‘ālā mülkine mālīkdür girçekdür daħı ta‘cıl eyleme Kır‘ānı okımaķlıķa öñdin Cebrā‘ıl benüm ħükmü saña yā Muħammed getürmezden ya‘nī vaħyümi getürmezden öñdin daħı yā Muħammed yā benüm Çalabum ziyāde eyle baña benüm ‘ilmimi [115] daħı taħķīķ ‘ahd eyledük biz ādem ile evvelki zamānda pes ğāfıl oldı ya‘nī unuttı ‘ahdi daħı bulmaduķ ādem içün himmet [116] daħı kaçan biz eyitdük ferīşteler içün secde eyleñüz ādem içün pes ferīşteler secde eylediler illā iblīs ādeme secde itmege rāzī olmadı men‘ olındı [117] pes biz eyitdük ey ādem taħķīķ işbu şeytān düşmāndur saña senüñ ‘avratuña pes çıkarmasun ikiñüzi⁷⁰ cennetden pes [...] düşürmesün sizi [118] taħķīķ senüñ içün açlık yokdur cennetde daħı çıplaklık yokdur [119] taħķīķ sen şuşamazsın cennetde isside daħı görmezsın [120] pes vesvese itdi şeytān

[318b]

Ādeme şeytān eyitdi ey Ādem göstereyin mi saña cennet ağaçları üzerinde olan yimişleri kim ki yise cennetden çıkmaz kim buğday ağacıdur daħı mülkden ebedī çıkamayasın ki bu mülk zāyi‘ olmaz [121] pes Ādem ile Ĥavvā eyitdi ol buğday ağacınun yimişinden pes başladı Ādem ile Ĥavvānunun ud yirleri zāhir oldı ya‘nī āşikāre oldı daħı kesmege başladılar ud yirlerin örtmek içün ol ikisi üzerlerine cennet yapraklarından daħı ‘āşī oldı Ādem Tañrı Te‘ālāya pes azdılar ya‘nī şeytān azdurdı [122] andan soñra ihtiyār eyledi Ādem nübüvvet ile Tañrı Te‘ālā pes tevbesini kabūl eyledi Ādemün daħı hidāyet eyledi Ādeme [123] eyitdi Tañrı Te‘ālā inüñüz cennetden cümleñüz sizün niçeñüz niçeñüze niçeñüze ⁷¹ düşmān oluñuz pes eger gelse size benden hidāyet pes kim uydı hidāyete pes ol kimesne azmaz daħı şakī olmaz [124] daħı kim ki yüz dönderse benüm zikrümnden pes taħķīķ ol kişinün ma‘īşeti tar olur daħı kıparuruz anı biz kıyāmet güninde gözsüz [125] eyde ol gözsüz ey Çalabum

ezlām

[319a]

niçün beni kıparduñ gözsüz daħı taħķīķ ben idüm dünyāda gözlü ya‘nī görür idüm [126] Tañrı Te‘ālā eyde anuñ gibi idün geldi idi saña bizüm āyetlerümüz pes ol āyetlerümü siz unuttuñuz daħı anuñ gibi bu gün sen unudulu[r]sın [127] daħı anuñ gibi biz cezā virürüz kim ki isrāf eylese daħı imān getürmesse āyetlerine Tañrı Te‘ālānun daħı azābı āħiretün kıatıdur daħı bāķīdür [128] pes hidāyet mi olur anlara bellü oldı mı anlara niçe biz helāk eyledük anlardan öñdin geçen ümmetlerden yürürler yirlerinde taħķīķ bunda vardur ‘ibretler ‘aķl olan kişilere [129] daħı eger

⁷⁰ ikiñüzi: ikiñüñüzi M.

⁷¹ Metinde mükerreren yazılmıştır.

kelime düşmeseydi ezelden ‘azābı te’hîr eylemege seni yaradan Çalabuñdan ‘azāb olurdı lâzım dağı va‘desi bellü olmasaydı [130] pes şabr eyle yâ Muhammed anlaruñ söyledükleri sözlere tesbîh dağı eyle şükr eyle seni yaradan Tañrınuñ toğmazdan evvel güneş dağı güneş tolinmazdan

[319b]

evvel dağı sâ‘atlerden gicenüñ pes tesbîh eyle dağı taraflarda gündüzüñ ola kim Tañrı Te‘ālā⁷² rızāsına yitişesin [131] dağı bakma nazar idüp gözlerüñle sen ol kimselere ki biz metā‘ virdük anlara çiftler anda zahriyle dünyā dirliğüñ fitne ile şınamağ-ıçün anları dünyāda dağı rızık senüñ Çalabuñ ya‘nî Tañrı Te‘ālānuñ hayrludur dünyā rızkıñdan dağı bākīdür [132] dağı buyur senüñ ehlüñe namāz ile dağı şabr ile anuñ üzerine istemez senden rızık biz virürüz size rızık dağı eylügüñ soñı Tañrıdan korkucılar içündür [133] dağı eydeler ki niçün gelmedi bize āyetle Tañrı Te‘ālādan ya gelmedi mi anlara beyān idici nesne ola ki şuhuflarda olanla [134] dağı biz helāk eylesek anları bir ‘azāb ile andan öñdin geldi Muhammed resülullāh eydeler ey bizüm Çalabımız eger göndereydüñ bize

[320a]

peygamber pes uyarduk senüñ āyetlerüñe olmazdan evvel zelīl dağı biz rüsvāy olmazdan evvel [135] eyit yâ Muhammed her birimiz bizden muntazırdur pes siz de muntazır oluñuz pes bileceksiz kıyāmetde kim olduğın toğru yol ehli dağı kim oldıñın hidāyet üstüne

Süretü’l-Enbiyā – Mi’ete ve İsnetā Aşera Āyātin

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] Yakīn oldı ādemīler içün hisābları anlaruñ halbuki anlar gaflet içindedür yüz dönderürler Tañrı Te‘ālādan [2] gelmez anlara ögütten yaradan Çalablarından tenzīl ya‘nî haber gelür illā [i]şidürler haberi dağı anlar oynayup maşharalığa alurlar [3] gāfildür anlaruñ gönülleri dağı gizlerler haqqı bātıl āşikāre iderler ol kişiler kim zulm eylediler bu degüldür peygamber illā ādem oğlanıdur sizüñ gibi uyarsız cāzülığa

[320b]

halbukim siz haqqı görürken dirler [4] peygamber eyitdi ey Çalabum bilür⁷³ söyleyen sözi gökde dağı yirde dağı ol Allāh işidicidür bilicidür [5] belki kāfirler eyitdiler bu bir bātıl karışmış düşdür belki iftirā eyledi aña belki ol peygamber şā‘irdür pes getürsin bize bir āyet nitekim gönderildiği gibi evvelki ümmetlere [6] imān getürmediler anlardan öñdin bir şehir kavminden biz helāk eyledük ol şehir kavmini pes anlar imān getürür degüldür [7] dağı biz göndermedük

⁷² Metinde mükerreren yazılmıştır.

⁷³ bilür: bilürem M.

senden öndin illā erenler gönderdük biz vahy eyledük anlara pes şoruñuz kitāb ehline eger siz bilmezseñüz [8] daħı biz kıl[ma]duķ anları gövde yimez⁷⁴ ta‘ām belki yirlerdi daħı olmadılar muħalled ya‘ni dünyāda ebedī qalmadılar [9] andan şoñra biz girecekdük anlaruñ va‘desini pes biz kırtarduk anları daħı kimi

[321a]

diledükse kırtarduk daħı biz helāk eyledük müsrifleri [10] taħķīķ biz indürdük size bir kitāb ol kitābda vardur size ögüt pes niçün fehmi eylemezsiz [11] daħı niçe kavmi şıdurduk biz şehrlerden oldukları hālde zālīm daħı biz yaratduk anlardan şoñra bir ğayrı kavmler [12] vaķtā kim sezindiler ya‘nī gördiler bizüm kıatı ‘azābımızı kaçan kim anlar andan o mülke kaçdılar anlara [13] dinildi ki kaçmañuz daħı dönüñüz ol ni‘metler-ile siz hoş geçdüñüz ol şehrlerde daħı sizüñ mekānlaruñuz ola kim sizüñ şorıla ‘amelüñüz [14] eydeler vāveylā bize taħķīķ biz olduk zālīmlerden [15] pes zā‘ıl oldu ol anlaruñ itdikleri da‘vāları tā ki biz kılduk anları ekin gibi biçilmiş otlarından kesilmiş [16] daħı yaratmaduk biz gökleri daħı yirleri yir ile gök arasında olanı oynucaķlar

[321b]

[17] eger biz dileseydük idinmege oyun idinürdük biz oyunu bizüm kıatımızdan eger biz olsayduk oyunu işleyici [18] belki birağuruz haķķ ile bāṭıl üzerine pes giderürüz anı pes kaçan ol bāṭıl helāk olur daħı sizüñ için vardur veyl şamısı söyledüğüñüz sözlerden ya‘nī şıfatlardan daħı Tañrı Te‘ālā içündür [19] göklerde olan daħı yirlerde olan daħı anuñ kıatında olan muķarreb melekler büyüklenmezler Tañrı Te‘ālānuñ ‘ibādetinden daħı hasretlik çekmezler [20] tesbīḥ iderler gicede daħı gündüzde bir laḫza ğāfil olmazlar [21] ya idindiler mi kāfirler ğayrı ma‘būd yirden anlar dirildür [mi] ölmüşleri [22] eger olsa yirde gökde ol ikisinde Allāhdan ğayrı Allāh olsaydı ikisi daħı fāsīd olurdu pes münezzehdür şerīkden Tañrı Te‘ālā Allāh ki ulu ‘arş issidür anlar söyledüğü bāṭıl sözlerden [23] şorulmaz

[322a]

Tañrı Te‘ālā işledüğü işlerden daħı yaramaz kışiler şorulurlar işledüğü işlerden [24] ya idindiler mi Tañrı Te‘ālādan ğayrı ma‘būd eyit yā Muḫammed getürüñüz ḫuccetlerüñüzü siz işbu Kıur‘ān ögütdür benüm ile olanlara daħı ögütdür benden öndin geçen ümmetler belki çoğı anlaruñ haķķı bilmezler pes anlar yüz dönderürler Tañrı Te‘ālādan [25] daħı biz göndermedük senden öndin geçen peygāmberden illā biz vahy iderdük o peygāmbere taħķīķ yokdur ğayrı Allāh illā benüm Tañrı Te‘ālā baña ‘ibādet idüñ [26] daħı kāfirler eyitdiler idindi Tañrı Te‘ālā oğul kıız münezzehdür ol Allāh oğuldan kıızdan belki kıullarıdur muķarreb feriştelere [27] Tañrı Te‘ālāyı

⁷⁴ yimez: yimeñüz M.

geçmezler söz-ile daḥı anlar ya'nī melekler Tañrı Te'ālā buyuruğıyla işlerler [28] bilür Tañrı Te'ālā anlarıñ öñünde olanı daḥı ardında olanı daḥı eylemezler şefā'at

[322b]

illā Tañrı Te'ālā rāzī olduğına şefā'at iderler daḥı ferişterler qorqarlar şefkat idici Tañrı Te'ālānuñ heybetinden [29] daḥı kim eyitse ferişterlerden taḥkīk ben Tañrıyam Tañrı Te'ālādan ğayrı pes aña biz 'azāb iderüz cehennemden anuñ gibi biz 'azāb iderüz zālamlere [30] ya görmezler mi ki ol kişiler kim kāfir oldılar taḥkīk gökler daḥı yirler oldı ikisi bağlu pes biz ayırdıq yir-ile gögi daḥı biz yaratdıq şudan her nesneyi diriltüq pes niçün imān getürmezler [31] daḥı biz yaratdıq yirde ulu tağlar egilüp yirleri bırakmaya daḥı biz kıldıq ol tağlardan bölük bölük yollar ola kim anlar hidāyet üzerine olup maqşūda yitişeler [32] daḥı biz yaratdıq gökler üstinde şaklanmış üstinde eyledüq daḥı kāfirler anuñ āyetlerinden ğāfillerdür fikr eylemezler yüz dönderürler Tañrı Te'ālādan [33] daḥı ol eyle Allāhdur ki yaratdı giceyi

[323a]

daḥı gündüzi daḥı güneşi daḥı ayı her birisi bir felekde tesbīḥ iderler [34] daḥı biz yaratmadıq yā Muḥammed bir ādem oğlanına senden öñdin dünyāda muḥalledlık ya'nī dünyādan ayrılmıq eger sen ölseñ yā Muḥammed pes anlar da muḥalled olacaq idi ya'nī dünyādan ayrılmazlardı [35] her nefis dadiserdür ölümü daḥı biz sınaruz sizi şerr-ile daḥı ḥayr-ile fitne ile tecrübe eylemek-içün daḥı bizüm ḥazretümüzdür 'ākıbet dönecek yirüñüz [36] daḥı kaçan görse seni ol kişiler ki kāfir oldılar sizi peygamber idinmezler illā maşḥaralığa alurlar ya bu mıdur ol ki zıkr ider seni sizüñ ma'būdlarıñuz daḥı anlar zıkr-ile ya'nī ögüdüne Tañrı Te'ālānuñ anlardır kāfirler [37] yaradınıldı ādem oğlanı 'aceleden siz görürsüz bizüm āyetlerümüzüzi pes ta'cıl itmeñüz [38] daḥı eyderler ne vaqt gelür işbu kıyāmet günü getürüñüz eger siz olduñuzsa girçeklerden [39] eger bilse

[323b]

ol kişiler ki kāfir oldılar döndürimedikleri vaqtinde yüzlerinden cehennem odını daḥı arķalarından cehennem odını daḥı anlar[a] yardım olınmazlar [40] belki gelür anlara añsuzın kıyāmet pes ḥayrāt ider anları kıyāmet pes güçleri yitmez anı döndermege daḥı anlara virilmez mühlet [41] daḥı taḥkīk maşḥaralığa alındı niçe peygamberler yā Muḥammed senden öñdin pes kıyāmet günü itdi 'azābda ol kişileri ki maşḥaralığa alurlardı anlardan maşḥaralığa aldıklar-içün peygamberlerini cezāsı anlara 'azābdur kıyāmet güninde [42] eyit yā Muḥammed kim şaklar sizi gice ile daḥı gündüz ile Tañrı Te'ālādan ğayrı belki anlar zıkrinden Tañrı Te'ālānuñ yüz dönderdiler [43] ya anlar içün ğayrı Tañrı mı vardur men' eyler anları bizden ğayrıdan güçleri

yitmez yardım itmege anlar kendü nefslerine daḥı anlar içün bizden yardım olunmaz [44] belki biz dirlik virdük

[324a]

anlar içün daḥı ataları içün tā ki uzun⁷⁵ ola anlaruñ üzerine ‘ömr müddeti ya görmezler mi taḥkīk biz gelürdük ‘azābla yire niçesine mü’ minleruñ yirin biz ḥarāb iderüz ol yirüñ etrāfında ya anlar mı ḡālib olurlar [45] eyit yā Muḥammed taḥkīk ben ḳorḳutmazam sizi illā Tañrınıñ vaḥyile ḳorḳıduram daḥı işitmezler şaḡırlar senüñ āvāzını da‘vet itdügünde ḳaçan ḳorḳutmaḳ olsa anlara [46] daḥı eger yitişe anlara bir pāreçik ‘azābından senüñ Çalabuñuñ eydeler vay bize taḥkīk biz olduḳ zālimler [47] daḥı ḳoyavuz terāzuları ‘adl ile ḳıyāmet günü içün pes zulm olunmaya hīç kimseye bir nesne daḥı eger olsa ‘ameli ḥayrdan şerden ḥabbe mişḳāl ḥardāldan ya ‘nī ḥardāl dānesinde anı biz getürürüz mīzāna daḥı kifāyet ider bize eyü ḥisāb idiciler [48] daḥı taḥkīk biz virdük Mūsā peygambere daḥı Hārūna

[324b]

ḥaḳḳı bātıldan ayırıcı Ḳur‘ānı daḥı aydınlık virdük daḥı ögüt virdük Tañrı Te‘ālādan ḳorḳucılar içün [49] ol kişiler kim ḳorḳarlar Tañrı Te‘ālādan ‘ayb ile daḥı anlar ḳıyāmetden ḳorḳarlar [50] daḥı bu Ḳur‘ān ögütdür ḳuvvetlüdür biz indürdük Ḳur‘ānı ya siz Ḳur‘āna inkār mı idersiz [51] daḥı taḥkīk biz virdük İbrāhīm peygambere toḒru yol Mūsādan evvel daḥı biz olduḳ İbrāhimi biliciler [52] ḳaçan İbrāhīm eyitdi atası Āzere daḥı ḳavmine ne nesnedür işbu düzülmüş şüretler eyle şüretler ki siz ol şüretlere ‘ibādet idicilersiz [53] ḳavmi eyitdiler daḥı biz bulduḳ bizüm atalarumuzu ol şüretlerde ‘ibādet idiciler [54] İbrāhīm eyitdi taḥkīk olduñuz siz daḥı atalaruñuz azḒunluk içinde āşikāre [55] ḳavmi eyitdiler ya geldüñ mi bize sen ḥaḳḳla ya sen misin oyuncılardan [56] İbrāhīm belki sizüñ Tañrısıdur göklerüñ

[325a]

daḥı yirlerüñ eyle Tañrı ki yaratdı anları daḥı ben bunuñ üzerine ṭanuklardanam [57] daḥı Allāh ḥaḳḳıyçün ben şındurayım putlaruñuzu sizüñ dönüp gitdüñüzden soñra bayram yirine [58] pes İbrāhīm ḳıldı anlaruñ putlarını pāre pāre illā ulu putı pārelemedi anlar içün ola kim anlar umulur ki İbrāhime döneler İbrāhümüñ ḳavmi [59] eyitdiler kim işledi işbu işleri bizüm tañrılarimuza taḥkīk ol bunu işleyen zālimlerdenür [60] ḳavmi eyitdiler biz işitdük bir yigit [...] anları dinilür ol yigide İbrāhīm eyitdiler [61] pes getürüñüz İbrāhimi ḥaḳḳınıñ gözi ḳarşusına ola kim anlar ṭanuklık vireler [62] ḳavmi eyitdiler sen mi işledüñ bu işi bizüm tañrılarimuza ey İbrāhīm [63] İbrāhīm eyitdi belki anı işledi uluları anlaruñ işbu ulusına pes soruñuz anlar içün eger olurlarsa söyleyüci

⁷⁵ uzun: urun M.

[325b]

[64] pes döndiler nefslerine anlar pes eyitdiler tahkîk siz zâlimlersiz [65] andan sonra baş aşağı şarkdılar anlar başları üzerine tahkîk bildün ki bunlar[uñ] söylemedüklerini [66] İbrâhîm eyitdi ya tapar mısınız Tañrı Te‘âlâdan gayrıya aşşı idemezler size bir nesne ile dağı ziyân da idemezler size bir nesne [67] bir kelimedür ki gönül ırlığına dirler ya gâzabda dağı tapduğıñuz ma‘bûdlaruñuza Tañrı Te‘âlâdan gayrıya pes niçün fehm itmezsiz [68] eyitdiler oda yanduruñuz İbrâhîmi dağı yardım eyleñüz ma‘bûdlaruñuza eger olursañuz bize işleyiciler [69] biz eyitdük ey od şovuk ol dağı esenlik ol İbrâhîm üzerine [70] dağı dilediler İbrâhîme mekr eylemek pes biz kılduk anları ziyânlular [71] dağı biz kırtarduk İbrâhîmi dağı Lût peygamberi ol yirde[n] ki biz bereket virdük ni‘metleri haqq olmağla ol yirde ‘âlimler için [72] dağı bağışladuk İshâkı

[326a]

dağı Ya‘kûba soñ vaqtde ya‘nî kocalıkda dağı cümlesini biz kılduk şâlihler ya‘nî eyü işler [73] dağı biz kılduk anları imâmlar ki toğru yol göstericidürler halka bizüm buyruğumuz[la] dağı biz vahy eyledük anlara işlemekle hayrlar dağı turmağı namâzı dağı virmekle zekâtı dağı oldılar bize ‘ibâdet idiciler [74] dağı Lût peygambere biz virdük hüküm dağı ‘ilm virdük dağı biz kırtarduk Lût peygamberi ol şehir kavminden eyle kavm ki oldı işlediler yaramaz işler tahkîk anlar oldılar yaramaz kavm ki fışk idici [75] dağı biz givirdük Lût peygamberi bizüm rahmetümüz içinde tahkîk ol Lûtı eyledük şâlihlerden [76] dağı Nûh peygamber kaçan bize du‘â eyledi evvelden pes biz kabûl eyledük Nûhuñ du‘âsını pes biz kırtarduk Nûhı dağı ehlini muşibetden ulu

[326b]

[77] dağı biz yardım virdük Nûh peygambere kavminden eyle kavm ki yalanladılar bizüm âyetlerümüzü tahkîk anlar oldılar yaramaz kavmler pes biz garğ eyledük anları küllisini [78] dağı Dâvûda dağı Süleymâna kaçan kim hüküm itdiler ekin haqqında kaçan kim harâb eyledi ol ekini koyunu bir kavmüñ dağı biz olduk hükmi için anlaruñ tanuqlar [79] pes bildürdük anı Süleymâna dağı küllisini biz virdük hükmden dağı ‘ilminden dağı biz musahhar eyledük Dâvûd peygambere tağları tesbîh iderlerdi dağı kuşları dağı biz olduk işleyicileri [80] dağı biz bildürdük Dâvûd peygambere zırhlar şan‘atın sizüñ için şaklamak için sizi savaş günlerinde pes niçün siz şükr eylemezsiz [81] dağı Süleymâna katı issi yili musahhar eyledük yürür Süleymânüñ emriyle ol yire ki

[327a]

biz bereket virdük ol yirde daħı biz olduğ her nesne ile bilici [82] daħı şeytānlardan musahħar eyledük ol kimesneleri ki dalarlardı deñize daħı işlerlerdi işler andan ġayrı daħı biz olduğ anlar içün şaklayıcı ya‘nī anlar Süleymānuñ buyruğından çığmakdan [83] yā Muħammed Eyyüb[ı] zıkr eyle kaçan kim Eyyüb du‘ā eyledi Tañrı Te‘ālāya taħķīķ yitişdi baña zaħmet ile elem daħı sen esirgeyicileruñ esirgeyicisisin [84] pes biz ġabūl eyledük Eyyūbuñ du‘āsını pes biz giderdük Eyyūbuñ bedeninde olan zaħmetden daħı biz virdük Eyyūbuñ bedeninde olan zaħmetden daħı biz virdük Eyyūba ehlini ve zürriyyetini daħı niçe ‘ibādet anlaruñ gibi raħmetümüz ile bizüm ġatımızdan daħı öĖüt olmak içün ‘ibādet idicilere [85] daħı İsmā‘ıl peyĖamber daħı İd[r]īs peyĖamberi daħı İlyās peyĖamberi küllisi idi şabr idicilerden [86] daħı biz givirdük anları bizüm raħmetümüz içinde taħķīķ anlar idi şālihlerden [87] daħı ulu balıķ issi Yūnus kaçan gitdi Yūnus ġaķıyup pes Yūnus zann eyledi ki

[327b]

taķdīr eylemezüz ya‘nī tar eylemezüz üstüne dirligi pes Yūnusı balıķ yutdı pes nidā eyledi balıķ ġarnından ġarañulıķ içinde yā Rabb senden ġayrı Tañrı yokdur illā sensin Tañrı Te‘ālā münezzehsin şerīkden taħķīķ ben oldum zālimlerden [88] pes biz ġabūl eyledük Yūnusuñ du‘āsını daħı biz ġurtarduk Yūnus peyĖamberi ġamdan daħı anuñ gibi ġurtaruruz mü‘minleri cehennem odından [89] daħı Zekerıyyā peyĖamberi kaçan kim du‘ā eyledi Tañrı Te‘ālāya ey Çalabum beni zürriyyetsüz ġoma yaluñuz daħı sen yigreksin mīrāş idicilerden [90] pes biz ġabūl eyledük Zekerıyyānuñ du‘āsını Zekerıyyā peyĖambere daħı bağışladuk Yaħyāyı daħı biz işlāh eyledük Zekerıyyānuñ ‘avratını taħķīķ anlar oldılar iviciler ġayrātıda daħı du‘ā itdiler bize rağbet ile daħı ġorķu ile daħı oldılar bizden ġorķucılar [91] daħı eyle ‘avrat ki şakladı fercini pes biz nefħ eyledük ol ‘avrata bizüm emrümüzden daħı biz ġılduk ol ‘avratı daħı anuñ oğlını ġudretümüzden bir ‘alāmet

[328a]

‘ālemler içün [92] taħķīķ işbu sizüñ ümmetüñüz bir ümmetdür ki daħı ben sizüñ Tañrıñuzun pes baña ‘ibādet eyleñ [93] daħı ihtilāf eylediler emrimde anlar ya‘nī dīnde aralarında anlaruñ bizüm ġazretümüze dönecekleri [94] pes kim ki işler eyü ‘amellerden daħı ol eyü ‘amel işleyen mü‘mindür pes zāyī‘ olmaz anuñ sa‘yi daħı taħķīķ biz ol eyü ‘amel işleyeni yazaruz [95] daħı ġarām eyledi üzerine bir şehr ġavminüñ biz helāk eyledük anı taħķīķ anlar rücū‘ eylemezler [96] tā ki açılsa Ye‘cūc daħı Me‘cūc daħı anlar her taraftan maħşer yirine gelürler [97] daħı yaķın olduğı ġıyāmet ġünü gerčekdür pes kaçan ol ġıyāmet gele ġayrān eyler ġözlerini ol ġışileruñ ki kāfir oldılar vāy bize diyeler taħķīķ biz olduğ ġaflet içinde bundan belki biz olduğ

[328b]

zâlimlerden [98] tahkîk siz dağı ‘ibâdet itdüğüñüz nesne Tañrı Te‘âlâdan gayrıya dutaruğıdur cehennemüñ siz ol cehennem içinde girseñüz gerek [99] eger olsaldı anlar ma‘bûdlar girmezlerdi ol cehennem içine hâlbukim ol cehennemde ebedî kalurlar [100] anlar içün ol cehennemde çok âh eylemek vardır dağı anlar ol cehennem içinde işitmezler [101] tahkîk ol kişiler ki sa‘âdet sebkat eyledi ya‘nî öğrenmek anlar içün bizden güzel öğrenmek ile anlar ol cehennemden ırak olmışlardur [102] işitmezler ol cehennemüñ âvâzını dağı anlar ol nesneyi ki taleb itdi anlaruñ göñülleri ebedî kalurlar uçmakda [103] kaygılandurmaz anları kıpmağı ulu kıyâmet dağı qarşular beşâret ile anları ferîşteler bu günlerüñüzdür sizüñ eyle gün ki olunmış idi size va‘deñüz [104] ol gün ki biz direrüz gökleri kâğıdlar gibi yazmak içün nitekim âşikâre evvel yaratduk

[329a]

biz döndürürüz girçek va‘de ile bizüm üzerümüze tahkîk biz olduk işleyiciler [105] dağı tahkîk biz yazduk Zebûrda o levhden soñra tahkîk yiri mîrâs ider benüm kullarum ki eyü ‘amel işleyiciler [106] tahkîk bunda vardır mübâlağa yir bir kavm içün ki bize ‘ibâdet iderler [107] dağı biz seni göndermedük yâ Muhammed illâ rahmet olmak içün ‘âlemlere [108] eyit yâ Muhammed tahkîk vahy olunmadı baña illâ olındı tahkîk Tañrıñuz sizüñ bir Tañrı Te‘âlâdur pes niçün siz müselmân olmazsınız [109] pes eger yüz dönderseñüz Tañrı Te‘âlâdan pes eyit yâ Muhammed ben size bildürürin Tañrı Te‘âlânuñ buyruğı üzerine berâber dağı bilmezem yakîn midür yâhûd ırak mıdur şol nesne kim va‘de olındı [110] tahkîk ol Tañrı Te‘âlâ bilür âşikâre söylenen sözden dağı bilür şol nesne kim gizlüdür [111] dağı bilmezem ola kim

[329b]

ol fitne ola sizüñ içün dağı dirlik ola bir zamâna degin [112] eyitdi Muhammed hâzreti ey Çalabum hüküm eyle haqq ile dağı bizi yaradan Tañrınuñ rahmet[i] çokdur yardım idicidir söyledüğüñüz bühtânlar üzerine

Sûretü’l-Hacc – Erba’ate ve Seb’üne Âyâtın

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] ey âdem oğlanları korkuñuz siz sizi yaradan Çalabuñuzdan tahkîk zelzelesi kıyâmet güninüñ ulu zelzeledür [2] o günü gördüğün gâfil olur her emzürici ‘avrat emzürdüğü oğlandan dağı va‘ide ya‘nî düşüre her ‘avrat ki yüklüdür o getürdüğü yükünü kıyâmet korkusından dağı göresin halk[1] serhoş olmuşlar dağı degül iken anlar serhoş dağı bu kadar var ki Tañrınuñ ‘azâbı katı ‘azâbdur [3] dağı âdem oğlanlarından niçesi çekişürler

[330a]

Tańrı Te‘ālā hakkında ‘ilmsüz dańı tābi‘ olur her fesād idici şeytāna [4] yazıldı anuń üzerine tańķķ ol fesād idici kim ki uysa ańa pes ol uyan kimseyi azdurur anı dańı yol gösterür ańa ‘azābına tamu odınuń [5] ey ādem ońlanları eger siz olursańuz şekk içinde girü diri olmańdan pes tańķķ biz yaratduķ sizi toprakdan andan sońra menīden andan sońra uyıńmıń ńandan andan sońra bir pāre etden şūrete gelmiń dańı şūrete gelmemiń kudretümüz hikmetümüz biz tā ki bildürmek-ińün size dańı muķarrer eylerüz analar ńarńında şol nesneyi kim dilesevüz bir bilinmiń vaķte degin andan sońra ńıkarıruz anaları ńarńından küńecek iken andan sońra yitińdürürüz kuvvetüńüze dańı sizden nińeńüz ölürsiz bālig olmazdan evvel dańı sizden nińeńüz döner dirlüğüńüze delillük ğorluluğına ya‘nī ńocalıǵa tā ki nesne

[330b]

bilmez olur ‘ilmden sońra bir nesne dańı ğoresin yiri ńurı yań pes ńańan biz indürsek o yir üzerine şuyı deprenür şu dańı artar dańı bitürür her dürlü ğüzel yimińlerden [6] bu zıkr olınan andandur ki tańķķ Tańrı Te‘ālā ol ğirńek tańrıdur dańı ol Tańrı Te‘ālā diri ńılur ölmıńler dańı ol Tańrı Te‘ālā her nesne üzerine ńādirdür [7] dańı tańķķ kıyāmet ğüni ğelecekdür şekk yoķdur ol kıyāmet ğeleceğine dańı tańķķ Tańrı Te‘ālā yine dirildür ńabirler içinde olanları [8] dańı ādem ońlanlarından nicesi ńekińür Tańrı Te‘ālā hakkında ‘ilmsüz dańı hidāyetsüz ńekińür dańı kitābsuz ya‘nī ńur‘ānsuz eyle ńur‘ān ki nūr viricidür [9] yüzin ńevirüp ulula[n]maǵla ki azdurur ğalkı yolından Tańrı Te‘ālānuń ol azduran ğalkı dünyāda rüsvāylık var dańı daddururuz ańa kıyāmet ğüninde ğöyündürücü ‘azā[b]

[331a]

‘azābı [10] bu didigümüz ol evvelden rüsvāylık ńazandıķları küfr ü mu‘şibet sebebdür dańı tańķķ Tańrı Te‘ālā değüldür zılm eyleyici ńullarına [11] dańı ādem ońlanlarından bir nińesi oldur ki ‘ibādet iderler Tańrı Te‘ālāya iki bōlūk üzere pes eger yitińe ańa ğayrı sābit olur kendüye dīni üzerine dańı eger yitińe ańa bir fitne döner düşer yüzi üstine ziyān eylemekle dünyā ziyānını dańı āğiret ziyānını eyledi ol anuń ğibi olmańda ol ulu ziyāndur āşıķārca [12] ńaparlar Tańrı Te‘ālādan ğayrıya şu nesne kim ańa ziyān eylemez dańı şu nesne kim ańa fāyide eylemez bu didigümüz oldur azğunlık Ħaķķ Te‘ālādan ırak olmaķlık [13] ńaparlar kāfirler şu nesneye kim anuń ziyānı ve ńararı yaķīndür fāyidesinden ne yaramaz yardım idici efendidir Tańrı Te‘ālāya ńapmaķlık dańı yaramaz yoldańdur ol putlar [14] tańķķ Tańrı Te‘ālā givirür ol kińileri ki īmān ğetürdiler ve işlediler eyü ‘ameller

[331b]

uçmaqlara ki aqar ol uçmaqlar altından ırmaqlar taḥkīk Tañrı Te‘ālā işledür şunı kim diler [15] kim ki zann eyler olsa eger yardım eylemezse aña Tañrı Te‘ālā dünyāda daḥı āhiretde pes çeksin kendüyi bir ip-ile göge andan soñra kendüyi boğup ipe nesne pes nazār eylesün gideri bilür mi ḥilesini şunı kim sevmez [16] daḥı anuñ gibi olmaḥda biz indürdük āyetler āşikāre olmaḥ içün daḥı taḥkīk Tañrı Te‘ālā hidāyet ider kime dilese [17] taḥkīk ol kişiler kim īmān getürdiler daḥı ol kişiler kim Yahūdī oldılar daḥı yılduza tapdılar daḥı Naşrānī oldılar daḥı āteşe tapanlar daḥı ol kişiler kim şirk getürdiler Tañrı Te‘ālāya taḥkīk Tañrı Te‘ālā ayırur anlaruñ ortasını kıyāmet güninde taḥkīk Tañrı Te‘ālā her nesne üzerine tanuḫdur [18] ya görmezler mi taḥkīk Tañrı Te‘ālāya secde ider

[332a]

ol Allāh göklerde olan daḥı yirlerde olan daḥı güneş daḥı ay daḥı yılduzlar daḥı tağlar daḥı ağaçlar daḥı dört ayaklu cānverler daḥı çok kimesneler ādem oğlanlarından daḥı çok kimseleruñ vācib oldı üzerine ‘azāb daḥı kim ki ihānet eylese ya‘nī kurulmak Tañrı Te‘ālāya pes bulunmaz aña ‘izzet idici taḥkīk Tañrı Te‘ālā işledür şunı kim diler [19] bu iki bölük ḥaşımlar mü‘minler ve kāfirler Çalapları ḥaḫḫında pes anlar ki kāfir oldılar kesildi anlar içün giysiler cehennem odından dökülinür üstlerinden başlarınıuñ anlaruñ kaynanmış şu [20] eridür anuñ üstinden qarınlarında olan⁷⁶ ki bağırsaklarıdur derilerin eridür [21] daḥı anlar içün vardur tamuda kamçılar demürden [22] vaḫtā kim dilerler tamudan çıḫmaḫlıḡa ol tamudan ḡamdan girü dönderürler

[332b]

o tamuya daḥı datdururlar göyündürici ‘azābı [23] taḥkīk Tañrı Te‘ālā givirür cennete ol kişiler ki īmān getürdiler daḥı işlediler eyü ‘ameller uçmaḫda ki aqar uçmaqlaruñ altından ırmaqlar donanurlar ol uçmaqlarda bilezükler altundan daḥı incülerden daḥı anlaruñ libāsları ol uçmaqlarda ebrişümdür [24] daḥı hidāyet virile anlara ḫaḫūlar ile eyü sözden ki el-ḫamdü li‘llāh dimekdür daḥı hidāyet virile anlara bir toḡru yola anlara ‘āḫıbet maḫmūddur [25] taḥkīk ol kişiler ki kāfir oldılar daḥı ḫalkı dönderdiler yolından Tañrı Te‘ālānuñ daḥı mescid-i ḫarāmdan eyle mescid-i ḫarām ki biz kılduḫ o mescid-i ḫarām ādem oğlanları içün berāber kılduḫ muḫīm olanları ol uçmaqlarda daḥı soñra gelenleri daḥı kim ki dilese anda ḫaḫdan ‘udül eylese ya‘nī bāḫıla meyl eylese zulm eylese ya‘nī kendüye zulm itmek ile daddururuz aña ‘azābdan yürekler acıdıḫ [26] daḥı zikr eyle yā Muḫammed ol gün ki biz İbrāḫīme binā itdürdük Ka‘be yirini şirk getürme

⁷⁶ olan: olanan M.

[333a]

baña bir nesneyi daħı âriyyet pāk ile eyle benüm evümi tavāf idiciler içün daħı ayak üzere durıcılar içün daħı rükū‘ idiciler içün secde idiciler içün [27] daħı icāzet vir ādem oğlanlar-içün hacc itmek ile gelsünler saña ayaklarıyla yürüyüp daħı her arık deve üzerin[d]e geleler her ırak yollardan [28] ki hāzır olalar dīn dünyā aşşılarna anlar içündür daħı analar adını Tañrı Te‘ālānuñ kurbān günlerinde Tañrı Te‘ālā kendülere bildürdiğini üzerlerine şunı kim rızk viridi anlara dilsüz hayvānlardan pes yinüz ol hayvānlardan daħı yidürüñüz yoħsullara [29] andan soñra kirlerin gidersünler bıyık kesmek dırnağ ne varsa daħı vefā itsünler ya‘nī eyle daħı buña beñzer nidā itdüklerini daħı tavāf eylesünler eski ev ki Ka‘bedür [30] ol emr budur daħı kim ki ta‘zīm eylese ħurmāt Allāh buyruğına Tañrı Te‘ālānuñ pes ol bıyık ħayrlıdur o ta‘zīm eyleyene katında Tañrı Te‘ālānuñ daħı ħelāl oldu sizün içün

[333b]

hayvānlar illā şunı kim okunanlar sizün üstüñüze pes ırak oluñuz putlardan daħı ırak oluñuz yalan şanuklık virmekden [31] muħlişlerden oluñuz Tañrı buyruğında şirk getürmedüğünüz ħâlde o Tañrı Te‘ālāya daħı kim ki şirk getürse Tañrı Te‘ālāya pes şu kim düşmüş gibidür gökden pes kapar anı kuşlar yāħūd bırakmış gibidür anı yıl yirinden bir ırak yire [32] bu didigümüzi ya‘nī Tañrı Te‘ālāyı daħı kim ki ta‘zīm eylese ya‘nī uyulsa hacc erkānlarını Tañrı Te‘ālānuñ pes ol erkānları ta‘zīm eyleyenlerün Tañrı korğusındandur göñülleri[n] [33] sizün içün o Hacc erkānlarında menāfi‘ler var bir bilinmiş vakte degin andan soñra o ħelāl olmağı Ka‘beyi ziyāret itmek iledür [34] daħı her ümmet içün biz kıldığ kurbān eyleyecek yirler ki añalar adını Tañrı Te‘ālānuñ anlara virdüğü rızk üzerine dilesün tavarlardan pes sizün Tañrıñuz bir Tañrı Te‘ālādur ki pes ol Tañrı Te‘ālāya

[334a]

boyun virüp müselmān oluñuz daħı muştula tevāzu‘ eyleyenlere [35] ol kişiler ki kaçan zıkr olınsa Tañrı Te‘ālā adı daħı korğudan anlaruñ yürekleri [ditrer] daħı şabr idiciler anuñ üzerine kim anlara yitişe bir muşībet daħı durğurıcılar namāzı daħı biz virdüğümüz rızkdan anlar ħarc iderler Allāh yolına [36] daħı deveñüzi anı biz kıldığ sizün içün likāsından Tañrı Te‘ālānuñ sizün içün anda ħayr vardur pes añuñuz adını Tañrı Te‘ālānuñ ol hayvānlar üzerine şāf bağlayup pes kaçan düşseler yanları üzerine pes yinüz o hayvānlardan daħı yidürüñüz kanā‘at ehline daħı dilenciye anuñ gibi olmağda musaħħar eyledük o hayvānları sizün içün illā kim siz şükr eylesesiz [37] yitişmez Tañrı Te‘ālā ħazretine o hayvānlaruñ etleri daħı o hayvānların kanları daħı bu kadar vardur ki Tañrı Te‘ālā ħazretine yitişür taqvañuz sizden anuñ gibi olmağda biz musaħħar eyledük o hayvānları sizün içün

[334b]

ki tekbîr eylemek için Tañrı Te‘ālāya şunuñ üzerine ki size hidāyet virdi dañı muştula yā Muhammed eyelük idicilere [38] tañkîk Tañrı Te‘ā[lā] giderür zañmeti îman getüren kişilerden tañkîk Tañrı Te‘ālā sevmez her hāyin olan kişileri ki ni‘metleri inkār idicilerden [39] destūr virildi ol kişiler için kim şavaş iderler andan ötürü kim anlar zulm olındılar dañı tañkîk Tañrı Te‘ālā anlaruñ üzerine yardım itmege kâdir durur [40] ol kişiler kim çıkarunıldılar ıklîmlerinden haşsuz yire illā mekr ideler bizüm Tañrımız Tañrı Te‘ālādur dañı eger def‘ itmeseydi Tañrı Te‘ālā âdem oğlanlarını anlaruñ niçesi niçesinden ki yıkılırdı niçe rāhibleruñ şavma‘aların dañı Naşrānileruñ mescidleri dañı Yahūdiler[üñ] mescidler[i] yıkılırdı dañı müselmānlaruñ mescidleri añılurdu anda Tañrı Te‘ālā adları çok çok dañı yardım ider Tañrı Te‘ālā ol kimesne ki dīne nuşret virür ve rusūle tañkîk Tañrı Te‘ālā

[335a]

kuvvatlüdür ‘izzet viricidür [41] ol kişiler kim biz yirlendürdük anları yiryüzinde durğurdılar namāzı dañı virdiler zekātı dañı buyurdılar eyü işler ile dañı yığlandılar yaramaz işlerden dañı Allāh içündür soñı cemi‘ işleruñ [42] dañı a[n]lar yalanlarsa seni yā Muhammed pes tañkîk yalanladılar anlardan evvel Nūh kavmi dañı ‘Ād kavmi dañı Semūd kavmi dañı [43] İbrāhīm kavmi dañı Lūt kavmi [44] dañı Medyen kavmi dañı yalanladılar kavm-i Fir‘avn peygamberi pes mühlet virdüm kâfirlere andan soñra anlar[ı] dutup helāk eyledüm pes niçe oldu benüm ‘ākıbetüm kâfirlere [45] pes niçe ıklîmlerden şehirlerden biz helāk eyledük dañı anlar zālimler iken

[335b]

pes anlaruñ şehirleri düşüpdür harābdur sañflar dīvārları üzerine dañı kuyuları isüz kalıpdur kimseler şu kuyuların içmedi dañı kaşrları solmış ıssuz kalıpdur [46] pes niçün yürümezler yiryüzinde ‘ibret almağ- için pes tā ki olur anlaruñ gönülleri fehmi eylemek için anı yāñūd kulaqlar ola işitmek- için o kulaqlarıyla pes gözler kör olmazlar dañı bu kadar var ki kör olur gönülleri eyle gönülleri ki göğüsler içindedür [47] dañı ta‘cıl iderler saña Muhammed ‘azāb ile dañı hilāf eylemez Tañrı Te‘ālā va‘desini dañı tañkîk her bir günü katında seni yaradan Çalabuñ biñ biñ kadarıncadur siz sayduğunuz dünyā yıllarından [48] dañı niçe şehirler ve ıklîmlerden mühlet virdüm ol şehirler ehline dañı ol şehirler ehli zulm iderler iken andan soñra muhkem dutup o şehirler halkını helāk eyledüm dañı benüm hañretümdür ‘ākıbet dönecekleri

[336a]

[49] eyit yā Muhammed ey Ādem oğlanları tañkîk ben sizüñ peygamberüñüzem korkudıcıyam sizi cehennemle aşikāre [50] pes ol kişiler kim îman getürdiler dañı işlediler eyü ‘ameller anlar

içün vardır yarlığanmaklık dağı Allāh Te‘ālā katında kerāmetlü rızķ vardır [51] dağı ol kişiler kim dürişdiler bizüm āyetlerümüzde ‘āciz eylemek içün anlardır katı yanıçı cehennem ehli [52] dağı biz göndermedük senden öñdin bir peygamber dağı bir nebīden illā kaçan bir fikr yüregine düşse şeytān anuñ yüregine düşürür pes giderür Tañrı Te‘ālā şeytān düşürdüğü nesneyi peygamberleruñ yüregine andan soñra hüküm itdürür Tañrı Te‘ālā āyetlerini dağı Tañrı Te‘ālā bilicidir hikmetler issidir [53] kılmak içün şunu kim düşürdi şeytān yüregine fitne olmak içün ol kişiler içün ki gönüllerinde anlaruñ maraz vardır dağı nifaķ dağı katı fitne olmak içün anlaruñ yürekleri

[336b]

dağı tahķķ Tañrı Te‘ālādan ıraklardır dağı bilmek içün ol kişiler kim virinildi ‘ilm tahķķ ol gerçektür seni yaradan Çalabuñdan pes imān getürürler Tañrı Te‘ālāya pes sevici olur Allāh Te‘ālā anlaruñ yürekleri dağı tahķķ Tañrı Te‘ālā hidāyet viricidir ol kişilere kim imān getürdiler togru yola [55] dağı zāyil olurlar ol kişile[r] kim kāfir oldılar şek içindedür Qur‘āndan tā ki gelince anlara kıyāmet günü añsuzın yāhūz gelür anlara kıyāmet gününüñ ‘azābı [56] pādīşāhlık ol günde ya‘nī kıyāmet gününde Tañrı Te‘ālānuñdur size hüküm ider anlaruñ ortasında pes ol kişiler kim imān getürdiler dağı işlediler eyü ‘amel ni‘meti çok cennetlere girürler [57] dağı ol kişiler kim kāfir oldılar dağı yalanladılar bizüm āyetlerümüzi pes anlar içün vardır kıyāmetde ‘azāb zelil idici

[337a]

[58] dağı ol kişiler kim yirlerin koyup gitdiler gāzā eylemek-içün Tañrı Te‘ālā yolında andan soñra deplenseler kāfir elinden yāhūd mevt olsalar ki rızķ virür anlara Tañrı Te‘ālā cennetde güzel rızķ ile dağı Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur ki rızķ viricileruñ yigregdür [59] girdürür anları cennete givirivirmekle begendikleri cennete rāzī olurlar anda dağı tahķķ Tañrı Te‘ālā bilicidir yuvaşdur [60] anuñ gibi olmak dağı kim ki ‘ākıbet eylese kendüye ‘ıķāb o kendüki gibi anuñla andan soñra zulm olınsa anuñ üzerine ki yardım eyler aña Tañrı Te‘ālā tahķķ Tañrı Te‘ālā ‘afv idicidir günāhlar bağışlayıcıdır [61] anuñ gibi tahķķ Tañrı Te‘ālā givirür giceyi gündüze dağı givirür gündüzi giceye dağı tahķķ Tañrı Te‘ālā işidicidir göricidir [62] anuñ gibi tahķķ Tañrı Te‘ālā ol Tañrı Te‘ālādur gerçektür dağı tahķķ şuna kim tapardunuz Tañrı Te‘ālādan gayrıya

[337b]

ol Tañrı Te‘ālādan gayrıya tapmaklık bātıldur dağı tahķķ Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur ki ulu Tañrıdur [63] ya görmez misin ki tahķķ Tañrı Te‘ālā indürdi gökden şuyı pes şabāhlarda yiryüzi yeşil olur tahķķ Tañrı Te‘ālā güzeldür ve oñşayıcıdır kullarını haber viricidir kullarına [64] ol Tañrı Te‘ālādur ne kim göklerde vardır dağı ne kim yirlerde vardır dağı tahķķ Tañrı

Te‘ālā ki ol Allāhdur ki ğanīdür şükri vācib kullarına [65] ya görmez misin taḥkīk Tañrı Te‘ālā musaḥḥar eyledi sizün için yirlerde vardur daḥı gemiyi musaḥḥar eyledi yürür deñiz yüzinde Tañrı Te‘ālā emriyle daḥı dutar gökleri düşmekden yir üzerine illā düşer kıyāmetde Tañrının destūriyla taḥkīk Tañrı Te‘ālā ādem oğlanlarına şefkat idicidür rahmet idicidür [66] daḥı ol Tañrı Te‘ālā eyledür ki dirildür sizi andan soñra öldürür sizi andan soñra dirildür sizi taḥkīk ādem oğlanları ziyāde kāfirlerdür

[338a]

[67] her dīn ehline ya‘nī her ümmete biz kılduk ‘ibādet yirini ya‘nī biz şerī‘at eyledük anlar ol şerī‘ata uyarlar pes çekişmesünler senüñle yā Muḥammed dīn buyruğında daḥı da‘vet eyle halk[1] seni yaradan Çalabuña taḥkīk sen yā Muḥammed toğru yol üzeresin [68] daḥı eger çekişeler senüñle yā Muḥammed pes eyit yā Muḥammed Tañrı Te‘ālā bilicidür işledüğünüz işleri [69] Tañrı Te‘ālā hükm ider sizün ortañuzda kıyāmet güninde siz uyuşmadüğünüz yire ya‘nī siz çekişdüğünüz nesne [70] ya bilmez misin taḥkīk Tañrı Te‘ālā bilür ne kim göklerde daḥı yirlerde olanı taḥkīk bu Qur‘ān levḥ-i maḥfūzda yazılmışdur taḥkīk anuñ olmak Tañrı Te‘ālā üzerine geñezdür [71] daḥı ‘ibādet iderler Tañrı Te‘ālādan ğayrıya ol kimesneler ki indürmedi Tañrı Te‘ālā anlaruñ ‘ibādet cāyiz olduğına bir huccet daḥı yokdur anlar için aña ‘ilm daḥı yokdur zālimler için yardım idiciden [72] daḥı kaçan okınsa anlaruñ üzerine

[338b]

bizüm āyetlerümüz āşikāre beyān idici bilürsün sen yüzlerinde ol kişileruñ kim kāfir oldılar münkire yaqīn olurlar ḥamle idüp kol uzatmağla ol kişiler kim Qur‘ān okurlar anlaruñ üstine bizüm āyetlerümüze eyit yā Muḥammed ḥaber vireyin mi size andan yaramazından bu didigümüzden cehennem odıdur ki va‘de itdi anı Tañrı Te‘ālā ol kişiler ki kāfir oldılar daḥı ne katı yaramaz yirdür varacak cehennem [73] ey ādem oğlanları zarb olındı bir meşel pes kulak dutuñuz ol zarb olınana taḥkīk ol kişiler kim taparlar Tañrı Te‘ālādan ğayrıya yaradımazlar bir siñegi daḥı eger cemi‘ olsalar anuñ-içün daḥı eger kapsa anlardan siñek bir nesne kırtarımazlar anı andan za‘ıf oldu isteyici daḥı istenilmiş [74] bilmediler Tañrı Te‘ālāyı ḥaqqınca anı bilmekle taḥkīk Tañrı Te‘ālā her nesneyi yaratmağda kuvvetlüdür ‘azīzdür hīç kimesne aña ğālib olmaz

[339a]

[75] Tañrı Te‘ālā ihtiyār itdi feriştelere peygamber daḥı ādem oğlanlarından taḥkīk Tañrı Te‘ālā işidicidür görıcidür [76] Tañrı Te‘ālā bilür anlaruñ ortasında olanı daḥı ne kim anlaruñ ardında olanı daḥı Tañrı Te‘ālāyadur dönmesi cemi‘ işleruñ [77] ey ol kişiler kim imān getürdiler rükū‘ eyleñüz daḥı secde eyleñüz daḥı tapuñuz sizi yaradan Tañrıñuza daḥı işleñüz dünyāda ḥayr ola kim siz Tañrı Te‘ālā ‘azābından kırtulasız [78] daḥı çalışıñuz Tañrı Te‘ālā

yolında gerçek çalışmaklıgla ol Tañrı Te‘ālā ihtiyār eyledi sizi dağı kılmadı sizün üzerünüze dīnde tarlıktan dīnidür sizün atañuz İbrāhīm peygamberün ol İbrāhīm isimleri qodı müselmānlar deyü bu Qur‘āndan öñdin evvelki kitāblarda dağı bunda ki vardur beyān peygambere tanuq ola

[339b]

sizün üzerünüze dağı siz olasız tanuq ādemīler üzerine pes durguruñuz namāzı dağı virünüz zekātı dağı şıgınuñuz Tañrı Te‘ālāya her işlerde ol Tañrı Te‘ālā efendiñüzdür sizün pes ne gökçek efendidir Allāh dağı ne gökçek yardım idicidür Allāh

Sūretü'l-Mu'min

Mi'ete ve Semāne Aşera Āyātin

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] taḥkīk dünyā ve āhiret ḥayrına yitişdi mü'minler [2] ol kişiler kim namāzlarında anlar miskīnlik iderler Tañrı Te‘ālādan qorqup [3] dağı ol mü'minler ki yaramaz sözden yüz dönderürler [4] dağı ol mü'minler ki zekāt için işlerlerdi ya'nī zekāt virürlerdi [5] dağı ol mü'minler ki ferclerini zīnādan şaqlarlar [6] illā 'avratlarından şaqlamak degül yāḥūz mülk cāriyelerinden degül anlaruñ andı

[340a]

taḥkīk anlar melāmet olmazlar [7] pes kim ki taleb eylerse bu didigümüzden ḡayrı pes anlardur ḥuddudan ḥadden geçiciler [8] dağı ol kişiler kim emānetlerini dağı 'ahdlerini ri'āyet iderler [9] dağı ol mü'minler ki namāzları üzerine şaqlayıcılardur ya'ni mülāzımlardur [10] anlar ol kimesnelerdür kim vārişler Firdevs uçmağına [11] ol kişiler ki mīrās iderler Firdevs uçmağını ol vārişler Firdevs uçmağında ebedī qalurlar [12] dağı taḥkīk biz yaratduq ādem oğlanlarını nuṭfeden balçıguñ [13] andan soñra bir kılduq anı bir nuṭfe duracaq yirde [14] andan soñra biz yaratduq nuṭfe' ya'nī 'alaq uyuşmış qan pes yaratduq biz o bişmiş qanı bir pāre et kılduq pes biz yaratduq bir pāre eti

[340b]

kimün pes biz givirdük kemükler üstine et andan soñra biz diledük ol et-ile kemügi bir āḥir ḥalq eylemek pes yüce oldı Tañrı Te‘ālā güzel yaradıcıdur [15] andan soñra taḥkīk siz bu didigümüzden soñra ölmışlersiz [16] andan soñra taḥkīk siz kıyāmet güninde girü dirileceksiz [17] dağı taḥkīk biz yaratduq üstünüze sizün yidi kat yolu dağı biz degül idük yaratmaqdan ḡāfil [18] dağı biz indürdük gökden şuyı endāz ile pes biz yirlendürdük şuyı yiryüzinde dağı gidermek üzerine anı qādir-iz [19] pes diledük biz sizün için ol şuyı būsṭānlar yaratduq

hırmadan dağı üzüm ağaçlardan sizün için ol büstānlardan yemişler vardır çok dağı ol yemişlerden yirsiz [20] dağı bir ağaç ki çıkar

[341a]

Tūr-ı Sīnādan biter yağ ile dağı toklıkdur yiyciler için [21] dağı tahkık sizün için hayvānlara ‘ibret yiter içürürüz size ol hayvānların karnında olandan dağı sizün için ol hayvanlardan faydeler vardır çok dağı o hayvānlardan yinüz [22] dağı o hayvānlar üzerine dağı gemiler üzerinde götürülünürsüz [23] dağı tahkık biz viribduk Nūh peygamberi kavmine pes Nūh eyitdi ey kavmüm ‘ibadet idünüz Tañrı Te‘ālāya bu kadar sizün için andan gayrı Tañrı pes niçün kor[k]mazsız Tañrı Te‘ālādan [24] pes eyitdiler Nūh kavminün uluları ol kişiler ki kâfir oldılar Nūhun kavminden bu degüldür peygamber illā âdem oğlanıdur sizün gibi diler ululanmak sizün üzerünüzüze dağı eger dilese Tañrı Te‘ālā indürürdi ferishteler

[341b]

işitmedük biz bu didigüni bizüm âyetlerümüzden ol geçenlerden [25] bu degüldür peygamber illā berāberdür bu erde vardır delülük pes gözedünüz bu eri tā bir zamāna degin [26] Nūh eyitdi ey benüm Allāhum yardım eyle baña beni yalanladuklar-içün [27] pes biz vahy eyledük Nūh peygamber düzmeklige gemiyi bizüm hıfzumuz ile dağı bizüm vahyümüz ile pes kaçan gele bizüm buyruğumuz dağı şu çıkar tenevvürden pes sen koy ol geminün içinde her cins hayvānlardan ikişer çift dağı sen gemiye illā bir kimesne ki vâcib ola anuñ üzerine söz ehlünden dağı sen söyleme baña ol kişilerin hakkında ki zulm eylediler tahkık anlar garķ olinmışlardır [28] pes kaçan gemiye binesin sen dağı senünle olanlar gemi üzerine pes eyit şükr Tañrı Te‘ālā için eyle Allāh ki bizi kurtardı

[342a]

zulm idici kavmlerden [29] dağı eyit ey Nūh yā Rabb indür bizi indürmekle yüce kuvvetlü bir mübārek yire dağı sen yigregisin menzile yitişdüricilerin [30] tahkık bunda vardır âyetler ya‘nī Nūh peygambere necāt virdi kavmi helāk itmek-içün dağı eger biz olduk isek şınayıcı [31] andan sonra biz yaratduk anlardan sonra gayrı kavmler [32] pes biz viribduk anlara peygamber anlardan ya‘nī kendüleri cinsinden ‘ibadet eyleñüz Tañrı Te‘ālāya yokdur sizün için Tañrı Te‘ālādan gayrı tañrı pes niçün korkmazsız Tañrı Te‘ālādan [33] dağı eyitdi uluları kavminden ol kişiler ki kâfir oldılar dağı yalanladılar görmemekle âhireti dağı biz ni‘met virdük bahş eyledük anlara dünyā dirliginde degüldür bu peygamber illā âdem oğlanıdur sizcileyin yir siz yidüğünüz nesneden andan dağı içer siz içdüğünüz nesneden

[342b]

[34] daḥı eger siz uyarsañuz âdem oğlanına sizüñ gibi taḥkîk siz bu taḥdîrce ziyân idicilerden olursız⁷⁷ [35] ya va‘de mi idersiz taḥkîk siz kaçan ölürsenüz daḥı siz olsañuz toprak daḥı kimüñ taḥkîk siz ölüp girü kabirden çıkarsañuz [36] ne ırak ne ırak oldu size va‘de olınan nesne [37] bu degüldür illâ bizüm diriligümüzdür dünyâda biz ölürüz daḥı biz dirilürüz öldükden sonra daḥı biz girü dirilmez-iz [38] bu degüldür illâ bir âdem oğlanıdır yalan söyledi Tañrı Te‘âlâ üzerine yalan söylemek ile daḥı degül-iz biz aña inanıcılar [39] Nûḥ eyitdi ey benüm Rabbüm baña yardım eyle yalandıklar-içün beni [40] Tañrı Te‘âlâ eyitdi az zamānuñ içinde şabâḥ vaktinde helâk olcaḳlardır peşimân olduğunuz hâlde [41] pes dutdı helâk itdi anları ya‘nî bir şayḥa ile ki Cebrâ‘îl şayḥasıdır gerçeklikle pes kılduḳ biz anları biçilmiş ekin gibi pes ırak oldılar rahmetden zulm idici kavmler

[343a]

[42] andan sonra biz yaratduḳ anlardan sonra gayrı kavmleri [43] yokdur geçmek hîç bir ümmetden ecelleri daḥı yokdur ecelleri girü qalmaq [44] andan sonra viribduk biz bizüm peygamberümüz biri biri ardınca vaktâ ki geldi her ümmete peygamberleri peygamberlerin yalanladılar pes biz uyarurduḳ anlarıñ niçesini niçesine daḥı biz kılduḳ anları ḥikâyetler pes ırak olsunlar rahmetden bir kavm ki imân getürmezler Tañrı Te‘âlâya [45] andan sonra biz gönderduk Mûsâ peygamberi daḥı qardaşı Hârûnı bizüm âyetlerümüzle daḥı ḥuccet ile âşikârca [46] Fir‘avna daḥı ulularına ve kavmine pes büyüklendiler daḥı oldılar mütekebbir kavmlerden [47] pes eyitdiler imân mı getürürüz iki âdem oğlanına bizüm gibilere daḥı ol ikisinüñ kavmler[i] ki bize

[343b]

ḳullıḳ idicilerdür [48] pes ol ikisi[ni] yalanladılar ya‘nî Mûsâ ile Hârûnı pes oldılar helâk olıcılardan [49] daḥı taḥkîk biz virdük Mûsâ peygambere Tevrât kitâbını ola kim anlar toḡru yola uyalar [50] daḥı biz yaratduḳ Meryem oḒı ‘İsâyı daḥı anasını bir ‘alâmet daḥı ol ikisini yirlendürduk ya‘nî Meryem ile ‘İsâyı bir yüksecek yirde duracaḳ yirdür daḥı aḳarşu yirdür [51] ey peygamber yinüz ârî pāk ni‘metlerden daḥı işleñüz eyü ‘ameller taḥkîk ben sizişledüğünüzi bilici[yem] [52] daḥı taḥkîk işbu sizüñ ümmetünüñ bir ümmerdür ki daḥı ben sizüñ tañrıñuzam pes ḳorḳuñuz benden [53] pes kesünüñ işlerünüñ ortalarından ḳoymaḳ her ṭâyife bölük bölük ḳatındaḒlara sevinürler [54] pes ḳo anları ḥayvānlıḒları içinde bir zamāna deḒin [55] ya şanurlar mı taḥkîk biz

⁷⁷ olursız: olur mısız M.

[344a]

virdüğümüz nesneleri anlara maldan dağı oğlandan kızdan [56] ta'cıl iderüz anlar için hayrlarda belki bilmezler [57] tahkik ol kişiler ki korkarlar heybetinden Tañrı Te'ālānuñ imān getürmege şefkat iderler [58] dağı ol kişiler kim āyetlerine Tañrı Te'ālānuñ imān getürürler [59] dağı ol kişiler kim Tañrılarına şirk getürmezler [60] dağı ol kişiler ki virürler virdükleri şadağayı dağı gönülleri anlarıñ dağı korkup tahkik anlar Tañrılarına döneceklerdür [61] anlar ki çalışurlar hayrlarda dağı anlar hayr yollarına ilerü varurlar [62] dağı biz yükletmezüz bir nefse illā güci yitdügünce yükledürüz dağı katımızda bir kitāb vardır söyler haqq ile dağı anlar[a] zulm eyle[n]mezler

[344b]

[63] belki gönülleri anlarıñ gāfillik içindedür işbundan dağı anlar için yaramaz 'ameller vardır bu didigümüzden gayrı anlar ol yaramaz 'ameli işlerler [64] tā ol vaqt ki biz helāk eyledük anlarıñ bayların 'azāb ile kaçan anlar zārılık idüp çağırurlar [65] zārılık idüp feryād itmeñüz dinile bugün tahkik size bizden yardım yokdur [66] tahkik oldı benüm āyetlerüm okunur sizün üzerüñüze pes siz olduñuz ökçeñüz üzerine kaçarduñuz [67] tekebbürlik idüp gic[eleyi]n sözleri söyleyüp Qur'ānı terk idüp kaçduñuz [68] pes niçün fıkır eylemezler sözi ki Qur'āndur ya gelmedi mi anlara gelmeyen nesne anlarıñ evvelki gelen atalarına [69] ya bilmediler mi peygamberlerini pes anlar Qur'āna inkār idicilerdür

[345a]

[70] ya eydürler mi peygamberlerine delüdür belki geldi anlara peygamber gerçeklikledür dağı çoğı anlarıñ haqqı sevmeyicilerdür [71] dağı eger uysaydı haqq ya'nī hevāsına anlarıñ ki fesāda varırdı gökler dağı yir fesāda varırdı dağıfihī anlarda olanlar fesāda varırdı belki biz getürdük anlara öğütler pes anlar öğüdden peygamberlerün yüz döndericilerdür [72] ya müzd mi istersin anlardan Tañrı Te'ālānuñ şevāb[1] hayrlıdur dağı Tañrı Te'ālā rızık viricilerün yigregidür [73] dağı tahkik sen ya Muhammed ki kığırursın anları toğru yola [74] dağı tahkik ol kişiler kim imān getürmezler kıyāmete toğru yoldan bir yaña giderler [75] dağı eger biz rahmet eyleseydük anları dağı biz giderseydük anlarda olan ziyānlardan

[345b]

becid olurlardı azğunlıkları içinde anlar hayrān olurlar [76] dağı tahkik biz dutduq anları 'azāb ile pes miskīnlik eylemez diler yaradan Çalaplarına dağı zārılık eylemez diler Tañrı Te'ālāya [77] hattā kaçan biz açsak anlarıñ üzerine anda saçıp ol vaqt bir kapu işbu katı 'azābdan kaçan anlar nevmīd olurlar her hayrdan [78] dağı ol Tañrı Te'ālā eyle Tañrı ki yaratdı sizi kulak işitmek-içün dağı gözleri görmek-içün dağı gönülleri inanmak içün Tañrı Te'ālāya az şükr

itmeyesin [79] daḥı ol Tañrı Te‘ālā eyle Allāhdur ki yaratdı sizi yiryüzinde daḥı Tañrı Te‘ālāya döneceksiz [80] daḥı Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur ki dirildür daḥı öldürür daḥı ol Allāh içündür gicenüñ daḥı gündüzüñ gelüp gitmesi pes niçün fıkr eylemezsiz [81] belki eyitdiler şol eyitdügi gibi evvelki ümmetler eyitdiler [82] ya kaçan biz ölürüz

[346a]

biz toprak oluruz daḥı kimüñ ölürüz ya taḥķıķ biz gine diri olur mıyuz [83] ki taḥķıķ daḥı va‘de olınduk biz daḥı bizüm atalarumuz işbu nesne ilerüden bu degüldür illā yalan sözleridür evvelki ümmetlerüñ [84] eyit yā Muḥammed kimüñdür yirler daḥı kimüñdür o yirde olan eger siz oldıysañuz biliciler [85] eydeceklerdür Tañrı Te‘ālānuñdur eyit yā Muḥammed pes niçün ögütlenmezsiz [86] eyit yā Muḥammed kimdür Tañrısı yidi kıat göklerüñ daḥı kimdür Tañrısı ulu ‘arşuñ [87] eydeceklerdür Tañrı Te‘ālādur eyit yā Muḥammed ya niçün Tañrı Te‘ālādan kıorkmazsiz [88] eyit yā Muḥammed kimüñ elindedür mülkleri her nesnenüñ daḥı ol Tañrı Te‘ālādur meded idici eyleyici daḥı yokdur meded virici Tañrı Te‘ālā üzerine eger siz bilürseñüz [89] eydeceklerdür Tañrı Te‘ālā içündür eyit yā Muḥammed pes niçün siz togru yoldan azarsız [90] belki biz virdük anlara

[346b]

gerçeklikle daḥı taḥķıķ anlar yalancılardur [91] idinmedi Tañrı Te‘ālā oğuldan kıızdan daḥı olmadı Tañrı Te‘ālāyla ğayrı Allāhdan eger olsaydı Tañrı Te‘ālā ile ğayrı tañrı giderdi her tañrı yaratduğı nesneyi daḥı yücelürdi anlaruñ niçesi niçesi üzerine münezzehdür Tañrı Te‘ālā anlar söyledükleri şıfatlardan [92] Tañrı Te‘ālā bilicidür gizlüyi daḥı āşıkāreyi pes yücedür Tañrı Te‘ālā andan ki şirk getürürler [93] eyit yā Muḥammed ey benüm Tañrım göster baña va‘de olınan nesneyi [94] ey beni yaradan Allāh pes yaratma beni zılm idici kıavmlerden [95] daḥı biz taḥķıķ göstermek üzerine anlara va‘de olınan nesneyi kıādırlerüz [96] gider eyle kim ol eylükle yaramazlığı biz biliciyüz anlaruñ söyledükleri şıfatların [97] daḥı eyit yā Muḥammed ey beni yaradan Allāh şıgınuram saña vesvāsından şeytānuñ

[347a]

[98] daḥı şıgınuram saña ey beni yaradan Allāh anlar baña yakın olma kıdan ya‘nī benüm kıatıma gelmekden şeytānlar [99] tā ki kaçan gelse birisine anlaruñ ölüm eydür ey Çalabum beni dönder gine dünyāya varın senüñ emrüñ üzerine olayın [100] ola kim ben işleyem eyü ‘amel pes ben zāyī‘ itdüğüm ‘ömrde eyle degüldür taḥķıķ ol bir kelimedür ol anı söyler daḥı anlaruñ ardınca hiçāb vardur ol güne degin kim girü dirilürler [101] pes kaçan urıla şür pes kıalmaz nesebler anlaruñ ortasında ol gün daḥı biri biriyle görüşmezler [102] pes her kimüñ ki ağır gele mīzānı pes anlardur kıurtulmışlar [103] daḥı kimüñ kim yeyni gelse mīzānı pes anlardur ol kışilerdür ki

ziyān itdiler kendülerine cehennemde ebedī alurlar [104] gy nd r r y zlerini anlaru n cehennem od 

[347b]

da ı anlar cehennemde y zlerin yırtup baarlar [105] olmad  mı ben m  yetler m okunur siz  n  zer   ze pes siz oldu uz  yetler mle yalanladu uz [106] eyd rler ey biz m alabımız g lib oldu biz m  zer m ze  ek vet m z biz m da ı oldu biz az un avm [107] ey biz m alabımız ıkar bizi cehennemden pes eger d nder rsev z biz g n humuz z lm idiciler z [108] Ta rı Te     eyitdi epsem olu uz cehennemde da ı s yleme  z ba a [109] ta     ol oldu bir b l gi ben m ullarumdan eyd rler ey biz m alabımız  m n get rd k pes yarlı a bizi da ı ra met eyle bizi da ı sen yigregisin ra met idiciler   [110] pes id nd   z anlaru n ma haralı ını ma haralı a oldu uz t  ki unutturdılar size ben m zikrimi da ı oldu uz siz anlara g liciler [111] ta     bize m zd virdiler bug n anlaru n ma haralı ına  abr itd g m z i  n

[348a]

ta     anlar ki  abr idicilerd r sa  det-i ebediyyeye yiti diler [112] eyitdi ne [mi]dar eglend   z siz yiry zinde a yıl eglend   z [113] eyitdiler biz eglend k bir g n y   z yarım g n pes  oru uz  ayıcılardan [114] eyitdi eglenmed m ben ill  az eglend m eger siz olduysa uz biliciler [115] ya  andu uz mı siz ta     biz yaratdu sizi b   l yire da ı ta     siz  andu uz ba a d nmeyeceksiz [116] pes y ced r Ta rı Te     p di  hl g ger ek oldu yokdur andan  ayrı Ta rı ill  ol All h vardır ol Ta rı Te     ulu  ar  issid r [117] da ı kim ki  aparsa Ta rı Te    dan  ayrı ma   d huccet olmya anda ta     anu   is b  Ta rı Te     katındadır ol All h fel h virmez k firlere [118] da ı eyit y  Mu ammed ey Ta rı g n hlarımız ba ı la da ı ra met eyle

[348b]

da ı sen yigregisin ra met idiciler  

S ret  n-N r – Erbe ate ve Sitt ne    tin Med net 

Bismill hirra m nirra  m

Ba ladum adıyla Ta rı Te    n  ki rız  viricid r ra met idicid r [1] bu bir s red r ki biz ind rd k ol s reyi da ı biz far  eyled k anı da ı biz ind rd k anu  i inde  yetler      re ola kim siz  g  tlenesiz [2] z n  iden  avratlar da ı z n  iden er pes uru  her birine ol iki ikisinden y zer a a da ı siz itme  z ol z n  idenlere  ef at   km nde Ta rı Te    n  eger size  m n get rd   zse Ta rı Te    ya da ı ıy met g nine da ı h z r olsun ol ikisin   bir   yifeyi ki

müselmānlardan [3] zīnā idici nikāḥ eylemez illā zīnā idici ‘avrata nikāḥ ider yāḥūd müşrike ‘avrata nikāḥ ider daḥı zīnā idici ‘avrat nikāḥ olunmaz illā zīnā idici ere nikāḥ olunur

[349a]

yāḥūd müşrik ere nikāḥ olına daḥı ḥarām oldu bu didigümüz mü’minler üzerine [4] daḥı ol kişiler ki bühtān idüp söylerler mestüre ‘avratlar ḥaḳḳına andan şoñra getürmezler dört ṭanuk durğurmağla pes uruñ anlara seksen ağaç daḥı ḳabūl eylemeñüz anlaruñ ṭanuklığını cemi‘ zamānda daḥı anlardur fāsıḳlar [5] illā ol kişiler ki tevbe eylediler bu didigümüzden şoñra daḥı eyü ‘amel eylediler pes taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdur rahmet idicidür [6] daḥı ol kişiler ki yaramaz sözler söylediler maḥşüne ‘avratlar ḥaḳḳına daḥı olsa anlar içün ṭanuklar illā kendü nefslerine pes ṭanuklığı her birinüñ dört kez and içeler Tañrı Te‘ālā adına taḥḳīḳ ol gerçeklerdendür [7] daḥı beşincinüñ şehādeti taḥḳīḳ

[349b]

la‘neti Tañrı Te‘ālānuñ eger olsa yalancılardan [8] daḥı def‘ ider ol ‘avratdan ‘azābı eger and içseler dört kez ṭanuklar Tañrı Te‘ālā adına taḥḳīḳ ol yalancılardandır [9] daḥı beşinci ṭanuka taḥḳīḳ ğazabı Tañrı Te‘ālānuñ ol zīnā idici ‘avrat üzerine eger olsa ṭanuklar gerçeklerden [10] daḥı eger olmasa fazlı Tañrı Te‘ālānuñ sizüñ üzerüñüze daḥı rahmet olmasa daḥı taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā tevbeler viricidür ḳullarına ḥikmetler issidür [11] taḥḳīḳ ol kişiler ki söylediler yalan söz ile ya‘nī bühtān eylemekle sizden şanmañuz siz anı şer sizüñ içün belki ol bühtān ḥayrludur sizüñ içün her emrde anlardan ne kim ḳazandığı günāhlardan daḥı anlar ki dutdı ulusını bühtānlardan anuñ-içün ulu ‘azāb vardur cehennemde [12] niçün

[350a]

ḳaçan işiddüğünden bühtānı ḳann eylemedi mü’minler daḥı mü’mine ‘avratlar eyi ḳann eylemedi nefsleriyle anlar ḥayr ḳann eyledi daḥı eyitdiler işbu āşikāre bühtāndur [13] eger gelmezse anuñ üzerine dört ṭanuklar ṭurğurmağla pes ḳaçan getürmeseler ṭanuklar ṭurğurmağla pes anlar Tañrı Te‘ālā ḳatında anlardur yalancılar [14] daḥı eger olsa fazlı Tañrı Te‘ālānuñ sizüñ üzerüñüze daḥı Tañrı Te‘ālānuñ rahmet[i] olmasa dünyāda daḥı āḥiretde ki dutardı sizi bühtān söylemek sebebiyle cehennemde ulu‘azāb [15] ḳaçan mülākī olduñuz aña sizüñ dilegüñüzle daḥı eydürler ağızlaruyla nesne nesne yokdur sizüñ içün anı bilmedüğünüzi daḥı şanu[r]duñuz anı geñez daḥı ol bühtān itmeklik Tañrı Te‘ālā ḳatında ulu günāhdur [16] daḥı eger ḳaçan işiddüñüz anı eyitmedüñüz

[350b]

olmaz bize bühtān söylemeklik bunuñla münezzehsin işbu bühtāndur ulu [17] ögüt virür ki size Tañrı Te‘ālā ki dönmeysesiz anuñ gibi işe cemi‘ zamānda eger oldıysañuz siz mü’minler [18]

dağı beyān ider Tañrı Te‘ālā sizün için ‘alāmetler dağı Tañrı Te‘ālā bilicidür hikmetler issidür [19] taḥkīk ol kişiler ki severler āşikārece yaramazlık itmegi ol kişiler ki imān getürdiler anlar için vardur yürekler acıdııcı ‘azāb dünyāda dağı āhiretde ‘azāb içindedür dağı Tañrı Te‘ālā bilür dağı siz bilmezsiniz [20] dağı eger olmasa fazl[ı] Tañrı Te‘ālānuñ sizün üzerünüze dağı rahmet[i] olmasa kimden olurdu dağı taḥkīk Tañrı Te‘ālā şefkat idicidür esirgeyicidür [21] ey şunlar kim imān getürdiler uymañuz ağvāsına şeytānuñ dağı kim ki uysa

[351a]

ağvāsına şeytānuñ pes ol şeytāna uyan buyurur çirkin iş ile dağı şerī‘atden taşra olan nesne ile hüküm ider dağı eger olmasa fazl[ı] Tañrı Te‘ālānuñ sizün üzerünüze dağı rahmeti olmasa öğüt almazdı ya‘nī irmezdi sizden bir ahad kimesneden cemi‘ zamānda dağı bu kadar vardur Tañrı Te‘ālā ārı[d]ur kimi dilese dağı Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür cemi‘ nesneyi [22] dağı and içmesün ni‘metlü kişi sizden dağı māl[ı] çok kişilere and vermeyeler karābīyetlerine dağı miskīnlere dağı çalışanlara yolında Tañrı Te‘ālānuñ dağı ‘afv eylesünler dağı çeksünler suçlarından sizi sevmez kişilerün ki bağışlaya suçlarıñuzu Tañrı Te‘ālā sizün için dağı Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdur rahmet idicidür [23] taḥkīk ol kişiler kim bühtān iderler mestüre ‘avratlara ki o mestüre ‘avratlar bühtāndan gāfillerdür mü‘minelerdür ulu ‘azāb la‘net olındı bühtān idicilere dünyāda dağı āhiretde

[351b]

dağı anlar için vardur ulu ‘azāb [24] ol gün ki tanıklık vire anlarıñ üzerine dilleri anlarıñ dağı elleri anların dağı ayakları anlarıñ ol sebep ile ki işler oldılar [25] ol günki anlara virür Tañrı Te‘ālā anlarıñ dīnlerini gerçek dağı bilür işledüklerin taḥkīk Tañrı Te‘ālā ol gerçek Tañrıdur āşikāre idicidür gizli işleri [26] ḥabīse ‘avratlar ḥabīs erler içündür dağı ḥabīs erler ḥabīse ‘avratlar içündür dağı gökçek ‘avratlar gökçek erler içündür dağı gökçek erler gökçek ‘avratlar içündür anlar berī olmuşlardır eyitdükleri sözlerden anlar için vardur yarlığanmaklık dağı kuvvetlü rızq vardur [27] ey ol kişiler kim imān getürdiler girmenüz evlere ki gayrıdur ki sizün evünüñden tā ki destūr virilmeyince dağı selām vermeyince ol evün ehli üzerine

[352a]

ol anuñ gibi olmak ḥayrludur sizün için ya‘nī naşīḥat alup dutmaklıkdur [28] pes eger bulmasañuz ol evlerde bir kimesne pes ol evlere girmenüz tā ki icāzet virilmeyince size dağı eger eydinilse size dönünüz pes dönünüz siz ol ki dönmeklik pākdür size Tañrı Te‘ālā nitekim siz işledünüz bilicidür [29] yokdur sizün üzerünüze yazuk eger girersenüz evlere içinde kimse olmaya sākin ol evlerde vardur metā‘ sizün için dağı Tañrı Te‘ālā bilür siz āşikāre eyledünüzi dağı ne kim siz gizledüğünüzi bilür [30] eyit yā Muḥammed mü‘min erlere ki yumarlar

gözlerini haramdan dağı şaklarlar ferclerini mü'mine 'avratlar zınadan ol anuñ gibi olmak pãkdür anlaruñ içün tahkik Tañrı Te'âlâ haber viricidür dağı bilicidür şol nesne kim kulları işlerler

[352b]

[31] dağı eyit yâ Muhammed mü'mine 'avratlara ki yumarlar gözlerini haramdan dağı şaklarlar ferclerin zınadan dağı aşikâre itmezler zinetlerini ol 'avratlar zinetden illâ şu kim aşikâre olayın zinetden sürme yüzük gibi dağı başların örtünler boyunları üzerine başları örtüsüyle dağı aşikâre etmesünler zinetlerini 'avratlar illâ erlerine karşı zinet itsünler yâhûz atalarına karşı zinet itsünler yâhûz erleri atalarına karşı zinet itsünler yâhûz oğlanlarına yâhûz oğulları oğullarına yâhûz erleri oğullarına yâhûz kardaşlarına yâhûz kardaşları oğullarına oğullarına yâhûz kızkarındaşları oğullarına yâhûz hıdmet idici 'avratlarına yâhûz kullarına ya câriyelerine yâhûz tâbi' olanlara 'avratlarıyla cem' olmazlar erlerden gayrıya yâhûz küçük oğlancıklarına ol oğlancıklar ki nesne bilmezler 'avratlar emri üzerine

[353a]

dağı urmasunlar yire ayaklarıyla beğenmek içün 'avratlaruñ gizledüklerini zinetlerinden dağı tevbe idüp dönünüz Tañrı Te'âlâya ey imân getüren mü'minler ola kim siz felâh bulasız 'azâbdan [32] dağı evlendürünüz 'avratları sizden dağı şâlihleri evlendürünüz sizün kullarunuñuzdan dağı câriyelerünüñuzden eger olsalar fakırlar gani eyler anları Tañrı Te'âlâ kereminden dağı Tañrı Te'âlânuñ rızkı giñdür bilicidür [33] dağı yığlansun ol kişiler ki güçleri yitmez evlenmege tâ ki gani itmeyince anları Tañrı Te'âlâ kendü kereminden dağı şol kullar ki taleb iderler bahâya kesmege şol mülk kullarunuñuzdan câriyelerünüñuzden pes kesün bahâya anları eger bilseñüz siz

[353b]

anlarda hayr var dağı virünüz anlara ol maldan ki Tañrı Te'âlâ virdi size dağı güç eylemeñüz câriyelerünüze yaramazlık üzerine eger dileseler yığlanmak evlenmekden ki istemek-içün dünyâ dirliğini dağı kim güç eylese anlara pes Tañrı Te'âlâ anlara güç itdügünüñuzden sonra yarlıgayıcıdur mazlumları rahmet kılıcıdur mazlumlara [34] dağı tahkik biz indürdük size 'alâmetler aşikâre dağı meşeller ya'nî 'acâyib kıssalar ol kişilerden geçdiler sizden öñdin da naşihatler ve öğütler Tañrı Te'âlâdan korkucılar içün [35] Tañrı Te'âlâ münevveridür ve müddeberidür göklerde dağı yerlerde ol 'acâyib nürinuñ meşeli bir tã'ifeye beñzer ki anuñ çinde yanmış çerāk vardır ol çerāk kandil içinde ola ol kandil çerāğı getüre ol kandil de bir yıldızdur nûrı katıdur yapıldur ol kandil

[354a]

ķuvvetlũ ve yũce aēacdan eyle aēaē ki zeytũn aēacıdur tũēması olmaya daēı tũlinması yokdur yakĩn ola o zeytũ[nu]ĩn nũrı ıkmaēa daēı eger yitiēmese aĩa od nũr olur nũr ūzerũne hidāyet virũr Taĩrı Te‘ālā nũrın kime dilese daēı zarb ider Taĩrı Te‘ālā meēeller ādem oēlanlar-iũn daēı Taĩrı Te‘ālā her nesne ile bilicidũr [36] niēe evlerde ya‘nĩ izin virirdi buyurdi Taĩrı Te‘ālā ‘imāret olına tā‘atle daēı aĩıla ol evde Taĩrı Te‘ālānuĩn adı tesbĩē olına Taĩrı Te‘ālāyadur ol evde ūabaē ile aēēām ile [37] erenler ki aldamaz anları bāzırgānlık daēı ūatu bazār eylemek zıkrinden Taĩrı Te‘ālānuĩn daēı durēurmaēdan namāzı daēı virmekden zekātı kũrkārlar bir gũnũn ‘azābından ki taēyĩr olur yine bozulur ol gũnde gũnũller daēı gũzler [38] mũzd virmek-iũn anlara Taĩrı Te‘ālā gũzelini ol nesnenũn ki iēledilerdi dũnyāda daēı ziyāde ider anlara Taĩrı Te‘ālā kereminden daēı Taĩrı Te‘ālā rızķ virũr

[354b]

kime dilese ēisābsuz [39] daēı ol kiēiler ki kāfır oldılar ‘amelleri anlarũn serāba beĩzer ki bir yir tā ziyāde olur anı ūanur ki ūudur ammā ūusuz yirdũr tā ki kaēan gelse aĩa ūuyı bulmaz bir nesne bulmaz daēı bulur Taĩrı Te‘ālā kātında ‘ilmini pes virũr Taĩrı Te‘ālā anũn ‘ilmi ēisābını daēı Taĩrı Te‘ālā tiz ēisāb idicidũr [40] yāēũz karaanũlīga beĩzer ki deriĩ deĩizde olur káplar anı mevc o mevcũn ūstinde bir mevc daēı bir kára bulut ola ol bulutlarũn ba‘zısı ūstinde ba‘zı bulut ola kaēan ıkarsa elini olmaz ki elini gũre daēı bir kimesne ki kálmaya ya‘nĩ virmeye Taĩrı Te‘ālā aĩa nũr virmeye pes aĩa nũr virmeye pes yokdur anũn-iũn nũrdan [41] yāēũz gũrmez misin taēķķ Taĩrı Te‘ālāyā iderler tesbĩē ol Allāē iũn gũklerde olan daēı yirlerde olan daēı kũēlar kánatların baēlayup cũmlesinũn taēķķ Taĩrı Te‘ālā bildi ya‘nĩ bilũr du‘āsını daēı tesbĩēini daēı Taĩrı Te‘ālā bilicidũr

[355a]

anlarũn iēledũklerini [42] daēı Taĩrı Te‘ālā iũndũr pādiēāhlīgi gũklerũn daēı yirlerũn daēı Taĩrı Te‘ālāyadur girũ dũnmeĩũz [43] ya gũrmez misin taēķķ Taĩrı Te‘ālā sũrer buludları andan ūoĩra birikdũrũr ya‘nĩ káriēdurur buludlarũn ortasını andan ūoĩra buludları kılur kāt kāt pes gũrũrsin birbiri ardınca yaēmurlar ıķar ol ikisinũn arasından daēı indũrũr Taĩrı Te‘ālā gũklerden taēlardan anda tũludan pes yitiēdũrũr Taĩrı Te‘ālā anı kime dilese daēı anı giderũr kimden dilese yakĩn bildũrmek aydınlığını gũzlerũn nũrın gidermeēe gũzleriyle nũrın gidermek [44] dũnderũr Taĩrı Te‘ālā gıceyi daēı gũndũzi taēķķ vardur bunda ‘ibretler gũzleri olan kiēilere [45] daēı Taĩrı Te‘ālā yaratdı her ēayvānı ūudan yaratdı pes ol ēayvānlardan ba‘zısı yũrũr káarın ūzerine daēı anlardan ba‘zısı yũrũr iki ayaēı ūzerine daēı anlardan ba‘zısı yũrũr

[355b]

dört ayağı üzerine yaradur Tañrı Te‘ālā diledügi nesneyi taḥkīk Tañrı Te‘ālā her nesnenün üzerine kādirdür [46] taḥkīk biz indürdük ‘alāmetleri āşikāre daḥı Tañrı Te‘ālā hidāyet ider diledügi kişiye toḡru yolu [47] daḥı eydürler biz īmān getürdük Tañrı Te‘ālāya daḥı peygamberine daḥı biz muṭi‘ olduk andan soñra dönderürler bir bölük anlardan bu sözi didüñüzden soñra daḥı degüldür anlar īmān getürenler [48] daḥı kaçan da‘vet olanlar Tañrı Te‘ālāya daḥı peygamberine ki ḥükm eylemek-içün anlaruñ ortasında kaçan bir bölük anlardan dönderürler [49] daḥı eger olsa anlaruñ sözler gerçek gelürlerdi Tañrı Te‘ālāya münkād olup [50] ya gönüllerinde anlaruñ küfr hastalığı mı vardır ya şek mi iderler ya korkarlar mı eger ḥayf eylemegi Tañrı Te‘ālā anlaruñ üzerine daḥı peygamberi ḥayf eylemege belki anlardur zālimler

[356a]

[51] taḥkīk olmadı illā oldı sizi mü‘minleruñ kaçan da‘vet olanlar Tañrı Te‘ālāya daḥı resülüne ḥükm eylemege anların aralarında eydürler biz iştüdük daḥı biz muṭi‘ olduk daḥı anlardur dünyāda ve āhiretde ḥayra yitişiciler cehennem ‘azābından kurtulucılar [52] daḥı kim ki muṭi‘ olsa Tañrı Te‘ālāya daḥı peygamberine daḥı korksa Tañrı Te‘ālādan daḥı perhīz olsa pes anlardur sa‘ādet-i ebediyye yitişmişler [53] daḥı and içdiler Tañrı Te‘ālāya güçleri yitişdüğünce and içmekle eger buyurursañ anlara ḡazāya çıkmaklığa eyit yā Muḥammed and içmeñüz sizüñ muṭi‘ olmañuzu bilürüz taḥkīk Tañrı Te‘ālā haber viricidür siz işledüğüñüz işleri [54] eyit yā Muḥammed muṭi‘ oluñuz Tañrı Te‘ālāya daḥı muṭi‘ oluñuz peygamberine pes eger yüz dönderürseñüz taḥkīk peygamberuñ üzerinedür risālet degürmeklük daḥı sizüñ üzerüñüzedür peygambere muṭi‘ olmaklık vācibdür daḥı eger peygambere uyarsañuz hidāyet bulursız daḥı yokdur peygamber üzerine illā risālet degürmek āşikāre

[356b]

[55] va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā ol kişilere ki īmān getürdiler sizden daḥı işlediler eyü işleri ḥalīfe eylemeklige yiryüzinde nitekim ḥalīfe eyledi Tañrı Te‘ālā ol kişileri ki anlardan evveldür daḥı şābit itmek içün anlara dīni ki ol Tañrı Te‘ālā beḡe[n]di anlar içün daḥı tebdīl eyledi ya‘nī degşüre anları Tañrı Te‘ālādan korkduḡu[nda]n soñra emīnlik ile ‘ibādet iderler baña şirk getürmeyeler baña bir nesneyi daḥı kim ki kāfir olsa bundan soñra pes anlardur fāsıklar [56] daḥı durḡuruñuz namāzı daḥı virüñüz zekātı daḥı uyuñuz peygambere ola kim siz rahmet olınasız [57] sen şanma yā Muḥammed ol kişiler ki kāfir oldılar ki bizi ‘āciz ideler yiryüzinde daḥı varacak yiri cehennemdür kāfirleruñ daḥı ne yaramaz dönecek yirdür cehennem [58] ey ol kişiler kim īmān getürdiler destür olsun size ol kişiler ki mālīk oldılar

[357a]

ķullaruñuza sizüñ daķı ol kişiler ki bâliğ olmadılar sizden üç kerre evvelden şabāķ namāzı olmazdan daķı çıkardunuz vaķt ķıyāfetüñüz öyle issisinde daķı yatsu namāzından sonra üç vaķtüñüz açılmaķ vaķtidür sizüñ için yokdur sizüñ üzerüñüze daķı yokdur anlaruñ üzerine yazuķ andan sonra tavāf idicilerdür sizüñ üzerüñüze niķeñüz sizüñ niķeñüz üzerine anuñ gibi olmaķda beyān eyledi Tañrı Te‘ālā sizüñ için ‘alāmetler daķı Tañrı Te‘ālā bilicidür ĥikmetler issidür [59] daķı kaçan iriše küçük oğlancıklar sizden bâliğ olsa pes destür istesünler nitekim istediler ol kişiler ki öñdin geçdiler onuñ gibi olmaķda beyān ider Tañrı Te‘ālā sizüñ için āyetleri daķı Tañrı Te‘ālā bilicidür ĥikmetler issidür [60] daķı ĥayzdan kesilen nikāķ olma[ya]n ‘avratlardan

[357b]

öyle ‘avratlar ki ümmiz kesdiler⁷⁸ evlenmek pes yokdur anlaruñ üzerine yazuķ komaķdan ya‘nī çıkarmaķdan kaftānların āşikāre itmeyici oldukları ĥāle zīnetlerin yıǵlansalar zīnetden ĥayrludur ĥayzdan arınan ‘avratlara daķı Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür [61] yokdur gözsüz olan üzerine yıǵlanmaķ ya‘nī günāķ daķı aķsaķ üzerine yokdur günāķ daķı ĥaste üzerine yokdur günāķ daķı nefslerüñüz üzerine yokdur yazuķ yimeklige evlerüñüzden ya atalaruñuz evlerinde ya analaruñuz evinde yāķūz ķardaşuñuz evlerinde ya kız ķarındaşuñuz evlerinde ya ‘amūlarunuz evlerinde ya anañuz kız ķarındaşları evlerinde ya anañuz ķarındaşları evinde ya kız ķardaşları evinde ya mâlik olduǵuñuz evlerinden anaķtārlarına ya dōstlaruñuz evlerinden yokdur sizüñ üzerüñüze yazuķ yimeklik

[358a]

cem‘ olup yāķūz bölük bölük yimeklik pes kaçan girseñüz evlerüñüze pes selām virüñüz kendü nefslerüñüz üzerine ya‘nī biribirüñüz üzerine ķatından Tañrı Te‘ālānuñ mübāreklik ya‘nī kuvvetlü ve yüce anuñ gibi olmaķ beyān eyledi Tañrı Te‘ālā sizüñ için ‘alāmetler ola kim siz fehm eyleyesiz [62] taķķīķ olmadı mü‘minler illā oldu ol kişiler ki imān getürdiler Tañrı Te‘ālāya daķı peyǵamber daķı kaçan olsalar ādem oğlanları peyǵamber ile bir dizneklü iş üzerine gitmezler tā ki peyǵamberleri destür virmeyince anlara taķķīķ ol kişiler ki izin taleb iderler senden anlar ol kişiler ki imān getürdiler Tañrı Te‘ālāya daķı resūline pes kaçan destür isterler senden bir niķesi işler için pes destür vir kimler destür dilese anlardan daķı yarlıǵanmaķ taleb eyler anlar için Tañrı Te‘ālādan taķķīķ Tañrı Te‘ālā günāķlar baǵıřlayıcıdur rahmet idicidür [63] ķılmañuz siz da‘vet eylemegi peyǵamberi sizüñ ortañuzda da‘vet itmek gibi siz biri biriñüzi ya‘nī adıyla çağırmañuz taķķīķ bilür Tañrı Te‘ālā

⁷⁸ kesdiler: kesmediler M.

[358b]

ol kişiler ki biribiri ardınca gidenleri sizden uğurlayın pes korksunlar ol kişiler ki muhalefet iderler peygamberün buyruğundan eger yitişe anlara bir fitne yahūz yitişe yürekler acıdıci ‘azāb [64] bilmiş oluñuz tahkik Tañrı Te‘ālā içündür göklerde olan dañı yirlerde olan tahkik Tañrı Te‘ālā bilür siz ne nesne üzerinesiz dañı ol gün ki dönmeñüz olunur Tañrı Te‘ālāya pes haber virür Tañrı Te‘ālā anlara ‘amelleri müzdin dañı Tañrı Te‘ālā her nesneyi bilür bilicidür

Süretü'l-Furkân – Seb’a ve Seb’üne Âyâtın

Bismillahirrahmānirrahīm

[1] uludur yücedür ol Tañrı Te‘ālā indürdi Qur’ânı kulları üzerine ki Qur’ân olmak için ‘âlemlerün korkudıcısı [2] ol Tañrı Te‘ālā ki ol Tañrınıñdur padişahlığı göklerin dañı yirlerin padişahlığı dañı idinmedi Tañrı Te‘ālā oğul kız dañı yokdur ol Tañrınıñ ortağı padişahlığında

[359a]

dañı yaradı Tañrı Te‘ālā her nesneyi pes takdir eyledi anı muhtelif münyâdlar üzerine [3] dañı idindiler Tañrı Te‘ālâdan gayrı tañrılar yaradılmazlar bir nesne dañı idündükleri ma‘bûdlar yaradılmışlardır [4] dañı mâlik olmazlar kendülerine zarar itmekle dañı fâide itmekle dañı mâlik olmazlar öldürmege dañı diri eylemege dañı öldükden sonra haşır itmege [5] dañı eyitdi ol kişiler ki kâfir oldılar bu degüldür Qur’ân illâ kendünün düzmesidür iftirâ ider anı dañı yardım diledi anuñ üzerine bir âhir kavm pes tahkik geldiler zulme dañı bâtil söze dañı eyitdiler bu Qur’ân evvelki ümmetlerin zümresindendir anı yazdurdı pes ol Qur’ân okınur anuñ üzerine şabâhlarda dañı ahşâmlarda [6] eyit yâ Muhammed Qur’ânı indürdi ol Tañrı Te‘ālā ki bilür gizliyi göklerde dañı yirlerde tahkik ol Tañrı Te‘ālā oldı yazuklar bağışlayıcı rahmet idici dañı [7] kâfirler eyitdiler bu niçe peygamberdür yir ta‘âmı dañı yürür

[359b]

soğaklarda niçün inmedi ol peygambere bir melek pes olsaydı peygamber ile korkudıcı [8] ya niçün virilmedi peygambere bir hazine ya niçün olmadı peygambere bir bahçe büstân ki yiyeydi o büstândan dañı peygamber kâfirlere eyitdi zalimler siz uymazsınız illâ bir ere uyarsız ki sihr olunmuşdur [9] nazar eyle yâ Muhammed niçe zarb eylediler saña meşeller pes azdılar doğru yoldan hidâyet yitişmege güçleri yitmez ya’nî hidâyete yol bulmazlar [10] yücedür uludur ol Tañrı Te‘ālā eger dilese Tañrı Te‘ālā kılurdu senün için yigrek bu didiklerinden bahçalar ki akar anuñ altında ırmaqlar dañı yarada saña köşkler [11] belki kâfir yalanladılar kıyâmet kopmağı dañı biz yaraduk ol kimesneyi çünkü yalanladı kıyâmet kopmağı sa’ir odlu cehennemi [12] kaçan göreler anlar cehennemi irak yirden işideler cehennemün kaynamağını dañı yavuz âvâzın ya’nî taşra tağılmak [13] dañı kaçan birağalar

[360a]

cehennemden bir tar yire ayakları boğazlarına bağlanup du‘ā ideler ol vaqt anlara helāk gele [14] bugün du‘ā eylemeñüz olmağa du‘ā eyleñüz çok helāk olmağı [15] eyit yā Muḥammed kāfirlere bu mı yigrekdür ya ḥuld cennet mi yigrekdür öyle cennet ki va‘dim olındı ya‘nī yaraqlandı Tañrıdan korkıcılara oldu anlar içün müzd daḥı varacak cennet oldu Allāhdan korkıcılara [16] ol cennetde anlar içün vardur diledükleri nesneler ebedī qalurlar cennetde oldu seni yaradan Tañrı üzerine dilenilmiş va‘de [17] daḥı ol gün ki ḥaşr ider anları Tañrı Te‘ālā daḥı ol nesneler ki kāfirler taparlardı Tañrı Te‘ālādan ğayra pes Tañrı Te‘ālā eyde anlara siz mi azdurduñuz toĝru yoldan benüm kullarımı anlar ya kendüleri mi azdılar ki egri yola gitdiler [18] kāfirler eydeler münezzehsin sen yā Allāh şerīkden olmadı bize lāyık idinevüz sende ğayrıya tapmak velīlerden daḥı bu kadar vardur ki diriltdüñ anları daḥı anlarıñ ataların tā ki untdılar

[360b]

senüñ zikriñi⁷⁹ daḥı oldılar bir qavm ki helāk idiciler ve ḥayr gelmez [19] pes taḥkīk yalanladılar sizi ol nesne ile ki siz söyledüñüz pes güçleri yitişmez ma‘būdlarınuñ def‘ eylemege ‘azābı daḥı yardım itmege kāfirlere [20] daḥı kim zulm eyledi sizden biz datdururuz aña ulu ‘azābdan daḥı biz gönderdük yā Muḥammed sende öñdin mürsel peygamberlerden illā ol peygamberler yirlerdi ta‘āmı daḥı yürürlerdi çarşularda daḥı biz kılduk sizüñ ba‘zuñuzu ba‘zıñuz içün fitne kılduk fitneye şabr idesiz daḥı oldu seni yaradan Çalabuñ her işleri görici [21] daḥı eyitdi ol kişiler ki ümmīz kesdiler bizüm ḥazretümüze tırmaqdan niçün inmedi bizüm üzerümüze⁸⁰ ferīşteler ya niçün görmezüz bizüm tañrımızı büyüklendiler nefslerinde daḥı büyüklenmeleri ḥadden çıkdılar hadden çıkup ululanmaqlıĝla [22] ol gün ki göreler ferīşteleri beşāret eylemezler ol günde yaramaz kişiler içün daḥı ferīşteler eydeler cennetden ayrıldıñuz qatılmak sizedür cennet size ḥarāmdur [23] daḥı biz taqđīm eyledük ya‘nī

[361a]

kaşd eyledük ol nesneyi ki işlediler ‘amelden pes biz kılduk anı toz ki taĝılmışdur [24] ehl-i cennet ol günde yigrekdür qarār dutacak yirleri daḥı güzeldür söz yöninden [25] daḥı ol gün ki yarıla gökler buludlarıyla daḥı anlar ferīşteler inmekle şaḥāyif-i a‘mālle [26] pādişāhlık ol günde girçek Tañrı Te‘ālā içün daḥı oldu ol gün kāfirler üzerine düşvārlık qatı güc [27] daḥı ol günde [1]sıra zālimler iki ellerini zālimler eydeler kāşki ben idinmeyeydüm dutaydum peygamber ile toĝru yol [28] vāveylā nolaydı ben idinmeyeydüm filān kişiye dōst ya‘nī şeytānı

⁷⁹ Kelime (ñ) ile yazılmıştır. Fakat kelimenin yuvarlak okunmaması adına iki adet ې harfi ile "i" sesi verilmiştir.

⁸⁰ Kelime okutucu harf (ج) marifetiyle "üzerümüze" olarak yazılmıştır.

ḥalīl idinmeyeydüm [29] taḥkīk beni azdurdı naṣīḥatden ögüt geldi şoñra baña daḥı oldı şeytān ādem oğlanları içün rüsvāy idici [30] daḥı peygamber eyitdi ey benüm Çalabum taḥkīk benüm kavmüm idenler bu Qur'ānı

[361b]

memnū' [31] daḥı anuñ gibi olmaḡda biz kılduḡ her peygambere düşmānlar yaramaz kişilerden daḥı yiter senüñ Tañruñ hidāyet virici daḥı yardım [idici] [32] daḥı eyitdiler ol kişiler ki kāfir oldılar niçün inmedi peygamber üzerine Qur'ān bir yirden anuñ gibi berkitmek içün Qur'ānla sen yüregüñi daḥı biz Qur'ānı okuduk beyān ile ya'nī āşikāre itmege [33] daḥı getürimezler saña mişāl ile illā biz getürürüz saña mişāl girçeklik ile daḥı güzel beyān ile [34] ol kişiler ki ḥaşr olurlar ya'nī sürülürler yüzleri üzerine cehenneme anlaruñ yavuzraqdur yirleri cehennemde daḥı azduḡları içün toḡru yoldan [35] daḥı taḥkīk biz virdük Mūsā peygambere Tivrāt kitābını daḥı biz kılduḡ Mūsā ile qarındaşı Hārūnı vezīr [36] biz eyitdük Mūsā ile Hārūna gidüñüz bir kavme ki ol kişiler ki yalanladılar bizüm āyetlerümüzi pes biz helāk itdük anları helāk itmekle [37] daḥı Nūḥuñ kavmi

[362a]

Vakt[ā] kim yalanladılar peygamberlerini biz ḡarḡ eyledük anları daḥı biz kılduḡ anları ādem oğlanları içün 'alāmet daḥı biz yaraḡladuḡ zālimler içün yürekler acıdııcı 'azābı [38] daḥı 'Ād kavmini daḥı Şemūd kavmini daḥı Res kavmini daḥı ḡayrı ümmetler anuñ arasında çok [39] daḥı her birine biz zarb eyledük meşeller daḥı cemī'sini biz helāk eyledük helāk itmekle [40] daḥı taḥkīk vardılar ol köy üzerine ki bağlandı eyle köy ki yağdı kavm üzerine taşlar yaramaz yağmur ki ya anı görmez mi oldılar belki oldılar ümmiz kesdiler ya'nī kıyāmeti inkār itdiler [41] daḥı kaçan seni görseler idinmezler sen[i] peygamber illā maşḡaralığa alurlar bu mıdur ol kişi ki gönderdi Tañrı Te'ālā peygamber [42] yaḡındır ki bizi azdura bizüm tañrılarımızdan eger biz şabr eyelemeseydük anuñ üzerine daḥı tiz ola yaḡın zamānda anlar bileceklerdür gördüḡi vaktde 'azābı kim azmışdur toḡru yoldan

[362b]

[43] ya gördüñ mi o kimesne ki idindi ma'būd hevāsın pes sen oñı bilür misin anuñ üzerine şaklayıcı [44] ya şanur mısın ki taḥkīk çoḡı anlaruñ işidürler ya fehm iderler anlar degüldür ādem illā ḡayvānlar gibi belki anlar azmışdur toḡru yoldan [45] ya görmez misin ḡudretini Tañrı Te'ālānuñ niçe çekdi ḡölgeyi daḥı eger dileseydi Tañrı Te'ālā anı kılurdu sākin andan şoñra biz kılduḡ güneşi anuñ üzerine delīl [46] andan şoñra biz ḡabz eyledük anı geñez ḡabz eylemekle geñez [47] daḥı ol Tañrı Te'ālā yaratdı sizüñ içün giceyi giysi kıldı daḥı uyḡuyı rāḡat olmaḡ içün daḥı yaratdı gündüzi kesb ma'īşet içün [48] daḥı Tañrı Te'ālā oldur ki viribdi yılları beşāret

içün Tañrı Te‘ālānuñ rahmet ortasında dañı biz indürdük gökden ārī pāk şuları [49] diriltmek içün o şular ile ölmüş yirleri dañı içürmek içün

[363a]

biz yaratdugumuz hayvānlara dañı ādemīlerüñ çoğına [50] dañı tañkık biz beyān eyledük anlaruñ ortasında naşihatlanmak içün pes yığılandı uymadı çoğı ādemīlerüñ illā kāfırlığa uydılar [51] dañı eger biz eyleseydük biz gönderürdük her şehr ehline bir kōrkudıcı [52] pes uymasa kāfirlere dañı gāzā eyleñüz kāfirler ile ulu gāzā eylemekle [53] dañı Tañrı Te‘ālā karışdurdı iki deñizi işbu birisi tatlu hoş şudur dañı işbu birisi tuzlu ve acı şudur dañı kıldı ol iki deñizüñ arasında perde dañı çekdi ya’nī ayırdı ırmağla [54] dañı Tañrı Te‘ālā yarattı şudan ādem oğlanın pes kıldı ādemi neseb issi dañı ehl-i neseb issi dañı oldı senüñ Çalabuñ her nesneye kādirdür [55] dañı taparlar Tañrı Te‘ālādan gayrıya eylemez anlara fāyide dañı anlara ziyān eylemez dañı oldı kāfirler ma‘būdları üzerine yardımcılar [56] dañı göndermedük seni yā Muḥammed

[363b]

illā beşāret içün mü’mīnler cenneti dañı kōrkutmak içün kāfirleri cehennemden [57] eyit yā Muḥammed istemezem sizüñ üzerüñüze ücretden illā kim ki dilese idinmege Tañrı Te‘ālā ḥazretine toğru yol [58] dañı tevekkül eyle ol Tañrı Te‘ālā üzerine diridür hergiz ölmez dañı tesbīḥ eyle Tañrı Te‘ālāya şükr eylemekle dañı yiter Tañrı Te‘ālā günāhlarıyla kullarını bilicidür [59] eyle Tañrı Te‘ālā kim yarattı gökleri dañı yirleri dañı yirle gök ortasında olanı altı günde yarattı andan soñra müstevī oldı ya’nī sākin oldı ‘arş üzerinde Tañrı Te‘ālānuñ pes sor yā Muḥammed anı bilici ‘ālim kişilere [60] dañı kaçan dinildi anlar içün secde eyleñüz Tañrı Te‘ālā içün eydürler kimdür Raḥmān ya secde mi iderüz ki bize buyurduğūñ kimesneye dañı ol söz ziyāde eyledi anlaruñ küfrlerini [61] yücedür ol Allāh ki kıldı ol göklerde burçlar dañı kıldı ol göklerde güneşi yarattı dañı ayı münvver kıldı [62] dañı ol eyle Tañrı Te‘ālādur ki yarattı giceyi

[364a]

dañı kendüzi biribiri ardınca kim ki dilese öğütlenmeklik-ile ya dilese şükr itmeklige [63] dañı kulları Tañrı Te‘ālānuñ eyle kullar ki yürürler yir üzerine tevāzu‘ ile alçaklık ile ḥorlık ile dañı kaçan ḥiṭāb olınsa anlara ki cāhillerdür eydürler selām olsun [64] dañı ol kişiler ki gice yatmazlar Tañrı Te‘ālā içün secde iderler secde idici oldukları ḥālde [65] dañı ol kişiler ki eydürler ey bizüm Tañrımuñ gider bizden cehennem ‘azābını tañkık ol cehennem ‘azābı ḥiç gitmez oldı [66] tañkık ol cehennem katı yaramaz karar dutacak dañı maḳām dönecek yirdür [67] dañı ol kişiler kim kaçan mālların ḥarc eyleseler isrāf eylemezler dañı baḥillik eylemezler

dağı oldı anuñ arasında toğru yol üzerine durıcılar [68] dağı ol kişiler kim tapmazlar Tañrı Te‘ālādan ğayrı ma‘būda dağı deplemezler bir nefsi eyle nefsi ki ħarām eyledi katli Tañrı Te‘ālā illā ħaqq ile ħarām eylemedi

[364b]

dağı zīnā eylemezler dağı kim ki bu didigümüzi işlese yaramaz cezāya ulaşur [69] kat kat ol yaramazlık işine ‘azāb olur kıyāmet güninde dağı kalur cehennemde ħorlıđla [70] illā kim ki tevbe eylese yaramazlıktan dağı īmān getirse dağı işlese işlemeklik ile eyü iş pes anlaruñ tebdīl eyler Tañrı Te‘ālā günāhlarını şevāba dağı oldı tevbe idicilere Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcı rahmet idici [71] dağı kim ki tevbe eyledi dağı işledi eyü iş pes taĥķīķ tevbe idüp eyü ‘amel işleyen Tañrı Te‘ālāya döner dönmeklik ile [72] dağı ol kişiler kim tanuklık virmezler yalan ile dağı kaçan geĥseler maşharalığla geĥmeklik ile eyü işleri koyup [73] dağı ol kişiler ki kaçan zikr olınsa āyetleri bizi yaradan Tañrı Te‘ālānuñ düşmezler yire yüzleri üstine şağırlardur dağı gözsüzlerdür [74] dağı ol kişiler kim eydürler ey bizüm Tañrımuñ bizde bağışla bizüm ‘avratlarımızdan dağı bizüm oğlanlarımızdan kızlarımızdan ki gözlerimiz aydınlığıdur

[365a]

dağı bizi kıl Tañrı Te‘ālādan ĥorĥucılar[a] imām kıl [75] anlara müzd virilür cennet ĥardaķlarında řabr eyledükleri sebebiyle dağı ulaşturalar ol cennetde esenlige dağı selāmetlige [76] hemīře ĥalurlar o cennetde güzel ĥarār dutacaķ dağı maķām dutacaķ yirdür [77] eyit yā Muĥammed ne eyledi size beni yaradan Ćalabum eger sizüñ du‘āñuz olmasa pes taĥķīķ siz yalanladuñuz pes yaķın zamānda tiz ola cezāsı lāzım

Sūretü’ş-Şu‘arā

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] Mülk ĥaqq-iĥün ve Ķuds ĥaqq-iĥün ve Tūr-ı sīnā ĥaqq-iĥün - bu sūre āyetlerindendür [2] ol beyān ‘ayān olıcı Ķur‘ān āřıkār [3] ola kim siz yā Muĥammed helāk idici olasın nefsüñi anlar olmaduķlarından mü‘minler [4] eger dilersek indürürüz anlaruñ üzerine gökden ‘alāmet pes olur anlaruñ boyunları

[365b]

ol ‘alāmete münķad olur [5] dağı gelmedi anlara öđüt Tañrı Te‘ālādan yeñi öđüt illā oldılar Tañrı Te‘ālādan yüz döndericiler [6] taĥķīķ yalanladılar āyetlerini Ćalabuñ pes gelecekdür anlara ĥaberleri alduduklar-iĥün Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerini maşharalığa [7] ya görmezler mi yirde niĥe biz bitürdük ol yirde her ĥiftten kerāmetlü yimişler [8] taĥķīķ bunda vardur ‘alāmetler dağı olmadı anlaruñ çoğı mü‘minler [9] dağı taĥķīķ seni yaradan Ćalabuñ ol Tañrı Te‘ālā‘azīzdür rahmet idicidür mü‘min ĥullarını [10] dağı zikr eyle yā Muĥammed kaçan ki nidā eyle[di] senüñ

Rabbūn Mūsā peygambere sen gelürsin bu kāvme ki zūlm idicilerdür [11] ki Fir‘āvn kavmidür niçün benden kōrkamazlar [12] Mūsā eyitdi ey Çalabum taḥkīk ben kōrkaram eger beni yalanlayalar [13] daḥı dardur benüm yūregüm daḥı tūtuluraḥdur benüm dilüm pes beni gönder kavme Hārūn ile

[366a]

[14] daḥı anlar içün vardur benüm üzerimde bir suç pes kōrkaram ki beni depleyeler [15] Tañrı Te‘ālā eyitdi eyle degül pes ikiñüz gidün bizüm āyetlerümüzle taḥkīk biz sizünle işidicilerüz [16] pes varuñuz ikiñüz Fir‘avne pes eydünüz taḥkīk biz peygamberleriyüz ‘ālemleri yaradan Tañrının [17] gönder bizümle benī İsrā‘īl kavmini [18] Fir‘avn eyitdi beslemedük mi biz seni bizde küçük olduḡuñ ḥalde daḥı eglendün aramızda ‘ömründen niçe yıllar [19] pes işledün işlemeklik ile eyle iş ki işledün ya‘nī Kıbtī‘ öldürdün daḥı sen olduñ kāfirlerden [20] Mūsā eyitdi ey Fir‘avn anı işledüm ol vaḥtde ki daḥı ben idüm cāhillerden [21] pes kaçdum sizden vaḥt kim kōrkup sizden kaçdum pes bağışladı baña benüm Çalabum ḥikmet daḥı beni kıldı mürsel peygamberlerden [22] daḥı ol bir ulu ni‘metdür ki ol ni‘met benüm üzerime minnet idersin senün kullandurmaḡuñ benī İsrā‘īl kavmini [23] Fir‘avn⁸¹ Musāya eyitdi

[366b]

daḥı kimdür ‘ālemlerün Tañrısı [24] Mūsā eyitdi yaratdı benüm Tañrım gökleri daḥı yirleri daḥı yir-ile gök arasında olanı yaradan Tañrıdur eger siz fehmi ider olursañuz [25] Fir‘avn eyitdi çevresinde oturanlara işitmez misiz Mūsā neler söyler [26] Mūsā eyitdi sizün Tañrıñuz daḥı atalaruñuzun Tañrısıdur ki öñdin geçdiler [27] Fir‘avn eyitdi taḥkīk resülünüz sizün ile resül ki gönderildi sizün içün delüdü [28] Mūsā eyitdi benüm Tañrım gün doğusunuñ daḥı gün batusunuñ daḥı gün toḡusuyla gün batusunuñ arasında olanuñ Tañrısıdur eger siz te‘aḥkūl iderseñüz [29] Fir‘avn eyitdi Musāya eger idinürseñüz benden ḡayrı ma‘būd ben kıluram seni zindāna girenlerden [30] Mūsā eyitdi Fir‘avn eger gelsem saña bir āşikāre mu‘cizātla [31] Fir‘avn eyitdi pes gel sen mu‘cizāt ile eger sen olduñsa gerçek söyleyicilerden [32] pes bıraḥdı Mūsā ‘aḡasını yire pes kaçan ki Mūsā ‘aḡayı yire bıraḥdı ol ‘aḡa oldu ulu yılan āşikāre [33] daḥı Mūsā çıkardı elini koynından pes ol vaḥtde ol Mūsānuñ eli güneş gibi zıyā virdi görıcilere [34] Fir‘avn eyitdi beglerine çevresinde olanlara

[367a]

taḥkīk işbu Mūsā katı sāḥir olmışdur bilicidür [35] diler çıkarmak sizi yirünüzden cāzūlīḡla pes siz ne rāy görürsüz [36] Fir‘avnuñ uluları eyitdiler mühlet iste Mūsā ile Hārūndan daḥı sen gönder şehirlerde cem‘ idicileri [37] saña gelsünler cümle cāzūlīḡ bilicidür [38] pes cem‘ olındı

⁸¹ Metinde mükerrer yazılmıştır.

cāzūlar bir bilinmiş gün vaktine [39] daḥı eydinildi ādem oğlanlarına ol vaḳtde siz cem‘ oluñuz [40] ola kim biz uyavuz cāzūlara eger olurlarsa anlar gālib [41] vaḳtā kim geldi cāzūlar cāzūlar eytdiler Fir‘avna var mıdur bize ecīr eger olsak biz gālib [42] Fir‘avn eyitdi evet daḥı taḥḳīḳ siz gālib olursañuz muḳarreblerden olursız [43] eyitdi cāzūlar Mūsāya bıraḡuñ siz bıraḡacılaruñuzı [44] pes bıraḡdılar cāzūlar iplerini

[367b]

‘aşāların bıraḡdılar daḥı eytdiler cāzūlar Fir‘avnuñ ‘izzet[i] ḥaḳḳ-ıçūn taḥḳīḳ biz gāliblerüz [45] pes bıraḡdı Mūsā peygamber ‘aşāsını yire pes kaçan ‘aşā yire düşdi ol ‘aşā bir ‘azīm ejderhā olup yutdı cāzūlar ḥayāl itdükleri siḥri [46] pes yüziḳoyu düşdi cāzūlar secde eylediler cāzūlar eyitdi [47] biz īmān getürdük ‘ālemleri yaradan Tañrıya [48] Mūsānuñ daḥı Hārūnuñ Tañrısına [49] Fir‘avn eyitdi cāzūlara siz inanduñuz mı Mūsā ile Hārūna ben izin virmezden öñdin size taḥḳīḳ ol Mūsā uluñuzdur sizūñ eyle uluñuz kim öğretti size cāzūluḡı pes yaḳīn zamānda bileceksiz kesdüreyim ellerūñuzı daḥı ayaklaruñuzı ḥilāfından daḥı ben aşdurayın sizūñ cemī‘ñuzı [50] cāzūlar eytdiler ḡam degül taḥḳīḳ biz bizi yaradan Tañrı Te‘ālā ḥazretine dönerüz [51] taḥḳīḳ umaruz bizüm günāhlarımız baḡışlaya bizi yaradan Tañrımız bizüm ḥaṭāmuza bakmaya eger olduḳ isek biz ol īmān getüren mü‘minlerden [52] daḥı biz vaḥy eyledük Mūsāya gice ile alup git ḳullarımı taḥḳīḳ sizūñ orduñuza

[368a]

uyacaḳdur Fir‘avn ḳavmiyle [53] pes gönderdi Fir‘avn şehirlerde çeri cem‘ idicileri [54] taḥḳīḳ bunlar bir pāre bölük az kişilerdür [55] daḥı taḥḳīḳ anlar bizi taḡıdup dururlar [56] daḥı biz cümlemüz ḥazer eyleyicilerüz ya‘nī ḳorḳaruz [57] pes biz çıkarduk anları būstānlardan daḥı aḳar bınarlardan [58] daḥı ḥazīnelerden daḥı güzel yirlerden [59] anuñ gibi daḥı mīrās itdürdük anı benī İsrā‘īl ḳavmine [60] pes ardlarına düşdiler Mūsānuñ seher vaḳtinde [61] vaḳtā kim gözükdü biribirine iki çeri eyitdi Mūsānuñ muşāhibleri taḥḳīḳ yitişdi düşmān biz biz alınduk [62] Mūsā eyitdi eyle degül taḥḳīḳ benümledür benüm Tañrım baña yol gösterür [63] pes biz vaḥy eyledük Mūsāya ur ‘aşā ile deñizi pes Mūsā ‘aşā ile deñizi urdı deñiz yarıldı pes yol yol oldu her yolu ulu taḡlar gibi oldu [64] daḥı yaḳīn getürdük ya‘nī yaḳīn eyledük daḥı cem‘ eyledük āḥir ḳavmi ki Fir‘avn ḳavmidür [65] daḥı biz ḳurtarduk Mūsāyı daḥı Mūsā ile olanuñ

[368b]

cümlesini ḳurtarduk [66] andan şoñra biz ḡarḳ eyledük āḥir ḳavmuñ Fir‘avn ḳavmidür [67] taḥḳīḳ anuñ gibi olmaḳda vardır ‘alāmet daḥı olmadı çoḡı anlaruñ mü‘minler [68] daḥı taḥḳīḳ senūñ Çalabuñ ol Allāhdur ki ‘azīzdür raḥmet idicidür [69] daḥı oḳı yā Muḥammed anlaruñ üzerine ḥaberini İbrāhim peygamberūñ [70] kaçan İbrāhīm eyitdi atası Āzere daḥı ḳavmine ne

nesneye taparsız [71] atasıyla kavmi eyitdiler biz taparuz putlara pes gice karañulıgında dañı gündüzde ol putlara muķım olup secde iderüz [72] İbrāhīm eyitdi hıç işidürler mi sizi du‘ā eyledüğünüz vaķt [73] ya size fā‘ide idebilürler mi ya kemlik idebilürler mi [74] eyitdiler belki biz bulduķ bizüm atalarumuzu anuñ gibi işlerde [75] İbrāhīm eyitdi ey kavmüm ya görür misiz siz tapduğunuz nesneyi [76] siz dañı sizün atalarunuz sizden evvel geçenler [77] pes tahķıķ anlar benüm düşmānlarumdur illā ālemlerün Tañrı ki [78] cemi‘ mañlūkāta rızķı ol virür ol Allāh ki beni yaratdı pes ol Tañrı Te‘ālā hidāyet virdi baña [79] dañı eyle Allāh ki

[369a]

ol Tañrı Te‘ālā baña ta‘ām virür dañı şu virür [80] dañı kaçan haste olsam pes ol Tañrı Te‘ālā şifā virür baña [81] dañı eyle Allāhdur ki beni öldürür andan sonra dirgürür [82] dañı eyle Allāhdur ki ben umaram bağışlaya baña benüm günāhlarımı kıyāmet güninde [83] ey beni yaradan Allāh baña bağışla hikmetinden dañı ulaşdur beni şālih kullaruna [84] dañı kıl benüm için toğru yol dilin ya‘nī gerçeklikle eyü ad kıl benden sonra gelen ümmetlere [85] dañı beni kıl vārişlerinden cennetün ile ni‘metlenmişlerden [86] dañı bağışla atamuñ günāhını tahķıķ ol atam oldı azmışlardan [87] dañı beni mañzūn eyleme gine dirildüğümüzde kıyāmet güninde [88] ol günde ki fā‘ide itmez māl dañı oğul kız illā ol kimesne aşşı ider [89] ki Tañrı Te‘ālāya pāk gönül ile [90] dañı yaramazlıktan kurtulmuş ola dañı bezendi cennet Tañrı Te‘ālādan korkıcılar için [91] dañı āşikāre oldı cehennem odı azmışlara [92] dañı eydinile anlar için kanı siz tapduğunuz ma‘būdlar [93] ki tapardunuz Tañrı Te‘ālādan ğayrıya hıç var mı size yardımları

[369b]

ya kendülerin ‘azābından kurtarıbilürler mi [94] pes biri biri üstine yumaķ alup düşeler ol cehennem içinde ma‘būdları dañı azğunları [95] dañı çerisi şeytānuñ tamuya gelmesi yumaķ alup düşeler biri biri üstine [96] eydeler dañı anlar ol cehennemde biri biriyle çekişürlerken [97] Tañrı Te‘ālā haķķ-ıçün biz olduķ azğunlık içinde āşikāre [98] kaçan berāber eyledüğümüzde sizi ‘ālemleri yaradan Tañrı Te‘ālā ile [99] dañı azdurmadı bizi illā yaramaz kişiler azdurdı [100] pes yokdur bize şefā‘at idicilerden [101] dañı şefķatlü dōst yokdur eyü kardaş eyü hışım yokdur ki bu ıssılıktan şefā‘at idüp kurtara [102] pes eger bize gine dünyāya varmaķ olaydı pes biz olurduķ mü‘minlerden [103] tahķıķ bunda vardur ‘alāmet dañı olmadı çoğı anlaruñ mü‘minler [104] dañı tahķıķ senün Çalabuñ ol Allāhdur ki ‘azizdür rahmet idicidir günāhlu kullarına [105] yalanladılar Nūh kavmi peyğamberleri [106] kaçan eyitdiler anlaruñ için kardaşları anlaruñ ki Nūh peyğamberdür niçün korkmazsuñuz Tañrı Te‘ālādan [107] pes ben sizün için peyğamber virinildi[m] [108] ki kurtaram cehennem odından sizi berk eyleyem toğru

dinde pes korkuñuz Tañrıdan dañı muṭı‘ oluñuz Tañrı Te‘ālānuñ emrine [109] dañı istemezsinizden

[370a]

anuñ üzerine müzdden müzd yokdur illā ‘ālemleri yaradan Tañrı Te‘ālā üzerine müzd vardır [110] pes korkuñuz Tañrı Te‘ālādan dañı baña uyuñuz [111] eyitdiler biz imān mı getürürüz saña dañı tābi‘ oldılar saña erzeller ya‘nī zeliller [112] Nūḥ eyitdi dañı şunu kim ben bilürem anlar ol nesneyi oldılar işleyiciler [113] degüldür ḥisābı bunlaruñ benüm Çalabum üzerinedür eger bilürseñüz [114] dañı sevmezem ben sevmeyeni mü‘minler[i] [115] degülem ben illā korkudıcıyam kāfir olanları cehennemden āşikāre [116] Nūḥuñ kavmi eyitdi eger dönmezseñ bu sözlerden ey Nūḥ sen olursın taşlanmışlardan [117] Nūḥ eyitdi ey Çalabum taḥkīk benüm kavmüm beni yalanladılar [118] pes ḥükm eyle benüm ile anlaruñ arasında ḥükm itmekle dañı beni kırtar dañı ol kişiler-ile benüm olan mü‘minlerden [119] pes biz Nūḥı kırtarduk dañı Nūḥ ile bile olan mü‘minleri gemi içinde ṭolmışdı [120] andan soñra biz ğark eyledük Nūḥdan soñra kalanları [121] taḥkīk bunda vardır ‘alāmet dañı olmadı

[370b]

çoğı anlaruñ mü‘minler [122] dañı taḥkīk seni yaradan Çalabuñ ol Tañrıdır ki ‘azīzdür rahmet idicidir [123] yalanladılar ‘Ād kavmi peygamberlerini [124] kaçan eyitdiler anlar içün kardaşları anlaruñ ki Hūd peygamberdür niçün Tañrıdan korkmazsuñuz [125] taḥkīk ben sizüñ içün emīn peygamberem ya‘nī ṭoĝru yola kılavuzlayıcıyam [126] pes korkuñuz Tañrı Te‘ālādan dañı baña muṭı‘ oluñuz [127] dañı ben istemezem peygamberlik üzerine müzdden yokdur müzd baña sizden illā beni yaradan Tañrı Te‘ālā üzerinedür müzd [128] ya binā ider misiz her yüce yirde bir nişān oyun idüp [129] dañı idünürsiz kal‘alar ya‘nī yağmur suyuyla karışmış balıklı evler sıvanmış ola kim ya‘nī umarsız siz anda ebedī kalasız [130] dañı kaçan siz kol uzadasuñuz kaşd idüp azmaıklığa kol uzadup kaşd idersiz azmağa cebbārılığa [131] pes korkuñuz Tañrı Te‘ālādan dañı muṭı‘ oluñuz [132] dañı korkuñuz eyle Tañrıdan ki virdi size bilmedüğüñüz ni‘metleri [133] virdi size tavarlar dañı oğul kız dañı [134] būstānlar dañı akar bınarlar [135] taḥkīk ben korkaram sizüñ üzerüñüze ‘azābdan bir güñüñ [136] Nūḥ kavmi eyitdiler

[371a]

berāberdür bizüm üzerümüze eger bizi ögütleseñ ya ögütlemeseñ ögüt virici olduĝuñ hālde [137] bu degüldür peygamber didiği illā ḥalkuñ ki bizden evvel gelenlerüñ yirleridür [138] dañı degül-iz biz ‘azāb olunmışlardan [139] pes Hūd peygamberi yalanladılar pes biz helāk eyledük anları taḥkīk bunda vardır bir ‘alāmet dañı olmadı çoğı anlaruñ imān getürüciler [140] dañı

taḥkīk seni yaradan Çalabuñ ol Allāhdur ki ‘azīzdür rahmet idicidür [141] yalanladılar Şemūd kavmi mürsel peygamberlerini [142] kaçan kim eyitdi anlar için anlarıñ kardaşları şālih peygamber niçün korkmazsınız Tañrı Te‘ālādan [143] taḥkīk ben sizün için peygamber[em] toğru [144] pes korkuñuz Tañrı Te‘ālādan daḥı muṭi‘ oluñuz Tañrı Te‘ālāya [145] daḥı ben istemezem peygamberlik üzerine müzdden müzd yokdur illā ‘ālemleri yaradan Tañrıdan üzerindendür müzd [146] pes kalur mısız dā‘im siz bu dünyāda emīnlikle [147] büstānlarda daḥı aḳar bınarlarda [148] daḥı ekinlüklerde daḥı ḥurma ağaçlarında ol ağaçlarda biter tāze tāze ḥurmalar [149] daḥı oyarsız siz ya‘nī kırsız tağlardan ya‘nī kesersiz ulu taşlardan olur

[371b]

sevinici olduğıñuz hālde [150] pes korkuñuz Tañrı Te‘ālādan daḥı muṭi‘ oluñuz Tañrı Te‘ālāya [151] daḥı siz uymañuz emrine isrāf idicilerün [152] ol kişiler kim fesād iderler yiryüzinde daḥı şālih olmazlar [153] Şālih kavmi eyitdiler degülsin sen peygamber sihr olınmışlardansın [154] degülsin sen peygamber illā ādem oğlanısın bizüm gibi pes getürsin bir mu‘cize eger olduñsa gerçeklerden ya‘nī toğru peygamberlerden [155] Şālih eyitdi işbu deve sizün için de mu‘cizedür deve şu içmeklik daḥı sizün içündür şu içmeklik bir bilinmiş gündür [156] daḥı yapışmañuz ol deveye yaramazlığla ziyān degürmeñüz pes dutar sizi ‘azābı bir ulu günün [157] pes ol deveyi siñirlediler pes şabāḥladılar peşimān olıcı hālde [158] pes dutduk anları ‘azāb ile ya‘nī helāk eyledük ‘azābla taḥkīk bunda vardur fehmi idicilere daḥı olmadı çoğı anlarıñ imān getiriciler [159] daḥı taḥkīk senün Çalabuñ ol Tañrıdur ki ‘izzet viricidür rahet idicidür mü‘mīn kullarına [160] yalanladı Lūt kavmi mürsel peygamberin [161] kaçan kim eyitdi anlar için anlarıñ kardaşları

[372a]

Lūt peygamber niçün korkmazsuñuz Tañrı Te‘ālādan [162] taḥkīk ben sizün için virinildi peygamber toğrulığla [163] pes korkuñuz Tañrı Te‘ālādan daḥı muṭi‘ oluñuz baña [164] daḥı istemezem sizden peygamberlik üzerine ücret yokdur illā ‘ālemleri yaradan Tañrı Te‘ālā üzerinedür ücret [165] virildi size erkekler mi ‘ālemlerden ya‘nī dişilerden gayrı [166] daḥı terk eylersiz şunu kim yaratdı sizün için sizi yaradan Çalabuñuz ‘avratlarıñuzdan belki siz ḥadden geçmiş kavmsiz [167] Lūtuñ kavmi eyitdiler eger dönmezseñ bu sözden ey Lūt olursın sen sürülmüşlerden [168] Lūt eyitdi taḥkīk ben sizün ‘amelüñüz terk idicilerdenem [169] Lūt eyitdi ey beni yaradan Allāh kurtar beni daḥı benüm ehlimi anlarıñ ‘amelleri ‘azābından [170] pes biz kurtarduk Lūt peygamberi daḥı Lūt ehlinün cümlesini [171] illā kurtarmaduk bir qarı ki Lūtuñ ‘avrat[1] idi oldu kalanlardan ‘azābda [172] andan soñra biz helāk eyledük gayrıları [173]

dağı biz yağdırdık Lût kavminün üzerine yağmur gibi katı yaramaz taşlar pes ne yağmur yağdı
korkudıcılara

[372b]

[174] tahkik bunda vardır 'alâmet Tañrı Te'âlâdan korkanlara dağı olmadı çoğı anlaruñ imân
getüriciler Tañrının emrine [175] dağı tahkik senün Çalabuñ ol Allâhdur ki kullarına âhiretde
'izzet idicidür rahmet idicidür [176] yalanladı Şu'ayb peygamberün kâvmi mürsel
peygamberlerini [177] kaçan kim eyitdi anlara Şu'ayb peygamber niçün korkmazsuñuz Tañrı
Te'âlâdan [178] tahkik ben sizün için virinildüm peygamber togrulıgla [179] pes korkuñuz
Tañrı Te'âlâdan dağı uyuñuz baña ben size togru yol göstericiyim [180] dağı istemezem sizden
peygamberlik üzerine ücretden yokdur ücret illâ 'âlemleri yaradan Tañrı Te'âlâ üzerinedür
benüm ücretüm [181] tamâm eyleñüz ölçüñüzü dağı olmañuz siz ziyân idicilerden [182]
daruñuz togru terâzû ile tarttuğunuz [183] dağı eksik eylemeñüz âdem oğlanlarına anlaruñ
aldıkları nesneleri dağı eylemeñüz yiryüzinde fesâdlar [184] dağı korkuñuz eyle Tañrıdan ki
yaratdı sizi dağı sizden evvelki halkı yaratdı [185] peygambere eyitdiler Şu'ayb degülsin sen
peygamber illâ sihr olunmışlardansın [186] dağı degülsin sen mürsel illâ âdem

[373a]

oğlanı bizüm gibi dağı biz şanuruz seni yalancılardansın [187] pes sen düşür elinden gelürse
bizüm üzerümüze bulud pâresini gökden eger oldıñsa gerçeklerden [188] Şu'ayb eyitdi beni
yaradan Çalabum bilicidür siz işledüğünüz nesneyi [189] pes yalanladılar Şu'aybı pes helâk
eyledük anları 'azâb ile ol gün ki od yağdı buludlarıyla tahkik ol buludlar oldı o günde ulu 'azâb
anlara [190] tahkik bunda vardır 'alâmet aňlayanlara dağı olmadı çoğı anlaruñ imân getüriciler
[191] dağı tahkik senün Çalabuñ ol Allâhdur ki kullarını dünyâda ve âhiretde 'azîz idicidür
rahmet idicidür [192] dağı tahkik Tañrı Te'âlâ Kur'anı indüricidür indürmekle 'âlemleri yaradan
Allâh [193] indürdi Kur'anı Cebrâ'îl ile [194] yâ Muhammed senün göñlün üzerine tâ ki olasın
korkudıcı peygamberlerden [195] 'Arab dili üzerine âşikâre [196] dağı tahkik bu Kur'anuñ zikri
evvelki inen kitâblarda vardır [197] ya olmadı mı anlar için 'alâmet Kur'anı bilmeklik ulemâsı
beni İsrâ'îl kavminün [198] dağı eger biz indürseydük Kur'anı

[373b]

ba'zı 'Acemler üzerine [199] pes okusaydı Kur'anı 'Acemlerün üzerine anlar Kur'âna
inanmayalardı [200] anuñ gibi olmağda biz giderdük şerri göñlünde yaramaz kişilerün [201]
imân getürmezler Kur'âna tâ ki görmeyinceler yürekler acıdıcı 'azâbı [202] pes gelür anlara
añsuzın 'azâb dağı anlar bilmezler iken [203] pes eydeler var mıdur bize mühlet [204] ya bizüm
'azâbımızı ta'cîl iderler mi [205] ya görmez misin eger biz dirlik virsek anlara niçe yıllar [206]

andan sonra gelse anlara va'de olunan 'azāb [207] aşsı eylemezdi kendülerden dirliklerinde sürür oldukları nesne [208] daşı helāk itmedük biz bir şehri kavminden illā anlar için vardır korkuducu peygamberler [209] öğüt vermek-içün daşı degül-iz biz zālimler [210] daşı indürmedi Tañrı Te'ālā Kur'ānı şeytānlara [211] daşı Kur'ān lāyık degüldür şeytānlara daşı güçleri yitmez Kur'āna

[374a]

[12] tahkīk şeytānlar Kur'ānı işitmekden ma'zūllardur [213] pes siz tapmañ Tañrı Te'ālādan ğayri ma'būda ya'nī putlara tapmañ pes olursız eger Tañrıdan ğayrıya taparsañuz 'azāb olunmuşlardan [214] daşı öğütlenüz yakīn olan karābīyelerüñüzü [215] daşı alçaķ eyleñ yumuşaklıkla kanadıñuzu saña uyan kimesne mü'minlerden [216] pes eger 'āşī olsalar saña pes eyit yā Muhammed tahkīk ben biriyem siz işledüğüñüz işlerden [217] daşı yā Muhammed sen tevekkül ol 'izzet virici Tañrı Te'ālā üzerine kullarını rahmet idicidir [218] eyle Tañrı ki seni görür durduğıñ vakt namāza [219] daşı görür senüñ hareketini secde idiciler ortasında [220] tahkīk Tañrı Te'ālā ol Allāhdur ki işidicidir bilicidir [221] haber vireyin mi size kimüñ üzerine iner şeytānlar şeytānlar izler [222] her yaramaz kişilerün üzerine ki günāhı çokdur [223] birağurlar işiddükleri nesne kulağına daşı çoğı anlaruñ yalan söyleyicilerdür [224] daşı şā'irler uyarlar azğun kişilere [225] ya görmez

[374b]

misiz tahkīk anlar her derde yalan dirler [226] daşı tahkīk anlar⁸²eydürler işlemedükleri nesneleri [227] illā ol kişiler kim imān getürdiler daşı işlediler eyü 'amel daşı zıkr itdiler Tañrı Te'ālāyı çok çok daşı yardım virildi zulm olındukdan sonra anlara daşı bileceklerdür yakīn zamānda ol kişiler kim zulm eylediler kağı yaña döneceklerdür dönmeklik-ile

Süretü'n-Neml – Erba'a ve Tis'üne Āyātin

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] Bu harfler ol Kur'ān āyetlerindendür daşı beyān idici Kur'ān 'azīm āyetlerindendür āşikāre [2] toğru yoldur daşı beşāret idicidir mü'minler için [3] ol kişiler kim durğururlar namāzı daşı virürler zekātı daşı anlar āhiret şeksüz ya'nī kıyāmet güninde inanurlar [4] tahkīk ol kişiler kim inanmazlar kıyāmet gününe biz bezedük anlar için 'amellerini anlara⁸³ pes anlar

[375a]

hayrān olurlar [5] anlar ol kişilerdür ki anlar için vardır katı yaramaz 'azāb daşı anlardur kıyāmet güninde katı ziyānlular [6] daşı tahkīk sen yā Muhammed ilkā idersin ya'nī taleb

⁸² Metinde bu kısımda şeytānlar kelimesi kullanılsa da ayetin meali göz önüne alındığında sehven yazıldığı düşünöldüğünden metinden çıkarılmıştır.

⁸³ "A'mālehüm - 'amellerini anlara" ibaresi der-kenara sonradan eklenmiştir.

idersin Kır'ānı Tañrı Te'ālā katından ki Allāh Te'ālā hikmetler issidür bilicidür [7] zıkr eyle ol vakt ki yā Muhammed kaçan eyitdi Mūsā peygamber ehline taḥkīk ben ırakda od gördüm bize getüreyin ol oddan bir haber yāḥūz getüreyin bir od pāresi ola kim siz ol od ile fā'idelenesiz [8] pes vakt[ā] kim Mūsā geldi bir münādī kığırdı bereketlenüpdür odda olan nesne daḥı çevresinde olan daḥı münezzehdür Tañrı Te'ālā ki yaradıcudur 'ālemleri [9] ey Mūsā taḥkīk şān budur ki benüm Tañrı Te'ālā ki 'azīzem hikmetler issiyem [10] daḥı bırak 'aşānı vakt[ā] kim Mūsā peygamber gördi 'aşāyı tizlikle deprenür yılan gibi daḥı Mūsā kaçdı arka dönderüp daḥı ardına bakmayup

[375b]

ey Mūsā korkma taḥkīk korkmazlar benüm katumda peygamberler [11] illā kim ki zulm eyledi andan sonra dönderdi güzel 'amele yaramaz 'amel kıldıktan sonra pes taḥkīk ben yazuklar bağışlayıcıyam rahmet idiciyem imān getürenlere [12] daḥı gider elüni koynunda çıkar elüni ak nūrlu 'aybsuz toḡru tokuz 'alāmetlerde Fir'avna var daḥı Fir'avnuñ kavmine taḥkīk anlar oldılar katı yaramaz fāsık kavmler [13] vakt[ā] kim geldi anlara bizüm rüşen āyetlerümüz rüşen eyitdiler bu siḥrdür āşikāre [14] daḥı inkār itdiler ol āyetleri daḥı yakīn bilmiş iken ol āyetleri kendüleri zulm yöninden daḥı ululanmak yöninden pes nazar ile niçe oldu 'ākıbeti müfsidlerüñ [15] daḥı taḥkīk biz virdük Dāvūd peygambere daḥı Süleymān peygambere 'ilm daḥı eyitdiler şükr ol Tañrı Te'ālā için eyle Allāh ki bizi ululadı çok kişiler üzerine kullarından imān getüricilerüñ [16] daḥı oldu vāriş Süleymān peygamber

[376a]

atası Dāvūda eyitdi ey ādem oḡlanları biz öğrendük kuşlardan daḥı bize virildi her nesne ḥükm dünyāda taḥkīk bu ḥükm ol Tañrı Te'ālādan ulu kerāmetdür āşikāre [17] daḥı cem' oldu Süleymān için anuñ şükri cinden daḥı ādem oḡlanından daḥı kuşlardan pes anlar ḥabs olunurdu evvel āḥirete yitişince [18] tā ki Süleymān ile leşkeri kaçan geldiler deresi üzerine qarıncalaruñ eyitdi bir qarınca ey qarıncalar girüñüz yuvalı yuvalaruñuza sizi çignemesin Süleymān daḥı anuñ çerisi daḥı anlar bilmezler iken [19] pes Süleymān peygamber güldi gülüci olduḡı hālde ol qarıncanuñ sözinden daḥı Süleymān eyitdi ey benüm Çalabum benüm göñlüme bırak şükr itmekligini senüñ ni'metüñe eyle ni'met ki sen benüm üzerime virdüñ daḥı atamuñ üzerine anamuñ daḥı işlemekle eyü 'amel virdüñ ki rāzī olasın daḥı beni givir saña rahmetüñe şālih kullaruñ içinde

[376b]

[20] daḥı Süleymān arz itdi kuşları Hüdḥüdi görmedi pes eyitdi ne oldu görmezem Hüdḥüdi ya oldu mı Hüdḥüd gāyiblerden ben aña 'azāb iderin katı 'azāb itmekle [21] yāḥūz boğazların

Hüdhüdi meger baña gele huccet ile aşikâre [22] pes az zamân geçdi eglendi geldi irakdan pes Hüdhüd eyitdi ben bildüm dağı gördüm gönlüme cem‘ eyledüm sen bilmedüğün nesneyi dağı geldüm saña Sebe vilâyetinden bellü haber ile [23] taḥḳîk buldum bir ‘avrat sultânolmuş anlara dağı aña virilmiş her nesneden dağı ol sultân için vardur ulu ‘arş ya‘nî ulu taht vardur [24] dağı anı buldum dağı anuñ kavmini buldum secde iderler güneşe ya‘nî güneşe taparlar Tañrı Te‘âlâdan gayrıya dağı bezemişdür anlar için şeytân anların ‘amellerini pes dönderdi şeytân anları toğru yoldan pes anlar hidâyet bulmazlar [25] niçün secde itmezler ol Allâh için eyle Allâh ki çıkarur gizlü nesneleri göklerde dağı yirlerde⁸⁴ dağı bilürsüz gizlü işledüğünüzi

[377a]

dağı aşikâre işledüğünüzi [26] Tañrı Te‘âlâdan yokdur gayrı Tañrı illâ ol Allâh vardur ki ulu ‘arş issidür [27] Süleymân eyitdi Hüdhüd imdi görelüm gerçek mi söyledün ya olduñ mı sen yalan söyleyicilerden [28] al git benüm kâğıdumı işbu bitigi pes bırak anların üzerine andan sonra dön bir yañadan duranlardan pes nazar eyle ne cevâb dönderürler [29] eyitdi sultân ki Belkısür ey begler ulular taḥḳîk birağıldı baña bir kerâmetlü ulu kişiden biti [30] taḥḳîk ol biti Süleymân peygamberdendür dağı taḥḳîk ol biti adıyla Tañrı Te‘âlânın başlanmışdur ki rızık viricidür rahmet idicidür [31] yüce[lik] eyleme benüm üzerime dağı baña gel müselmân ol [32] Belkıs eyitdi yâ begler ve ulular fetvâ virünüz baña benüm işümde degülem ben bir iş işleyici tâ ki siz hâzır olmayınca [33] Belkısın uluları eyitdiler biz güçlü kuvvetlü-iz dağı katı şecâ‘ate issivüz hiç kayırma dağı buyruk senündür pes nazar eyle ne nesne buyurursın

[377b]

[34] Belkıs eyitdi taḥḳîk pâdişâhlar kaçan girürler bir şehre ol şehri harâb iderler dağı kılurlar ‘izzetlülerin ol şehir ehlinün hor ve zelîl iderler dağı anuñ gibi işler işlerler [35] dağı taḥḳîk gönderürürüm anlara armağanlar pes ben nazar iderem ne cevâb dönderür elçiler [36] vakt[â] kim elçi geldi Süleymân peygambere Süleymân eyitdi baña mâl mı virü[r]siz benüm ihtiyâcum yokdur pes ol nesneyi ki virdi baña Tañrı Te‘âlâ yigregdür ki siz virdüğünüzden belâ ki siz sizün armağanunuzla sevinürsüz benüm mâla ihtiyâcum yokdur [37] yine dön ey elçi anlara pes biz gelevüz anlara bir çeriyle hiç güçleri yitmeye anların ol çeriye karşı durmağa dağı çıkaruruz anları ol iklimden horlîğla dağı anları esîr idüp [38] Süleymân eyitdi ey ulular sizün kağıñuz getiribilür baña Belkısın tahtını öñdin Belkıs baña gelüp müselmân olmazdan evvel [39] eyitdi bir dîv cinnîlerden ben saña getüreyim Belkısın tahtını öñdin sen yeründen durmazdan

⁸⁴ “Ve’l-arzı: dağı yirlerde” ibaresi der-kenâra sonradan yazılmıştır.

[378a]

dağı ben anuñ üzerine güçlüyem hem emīnem [40] eyitdi ol kişi kim anuñ katında ‘ilm vardır kitābdan ben saña getüreyin Belkısıñ tahtını öñdin göz yumup açmazdan evvel saña vaqtā kim Süleymān gördi Belkısıñ tahtını bir karar katında Süleymān eyitdi bu pādīşāhlık keremindendür beni yaradan Çalabuñ beni şınamağ için Tañrıya şükr ider miyem ya kâfir mi oluram dağı kim şükr eylese pes şükr itmezleyin şükr itdüğünün şevāb kendü içündür dağı kim kâfir olsa pes tahkık beni yaradan Çalabum ganīdür hīç kimesnenün şükrine ihtiyācı yokdur [41] Süleymān eyitdi tağyir eyleñ Belkısıñ tahtını görelüm hidāyet bilür mi tahtını belki ya bilmez mi hidāyet bulmazdan mı olur [42] vaqt[ā] kim Belkıs geldi Belkısı eydinildi bunuñ gibi midür senün tahtuñ Belkıs eyitdi [...] oldur dağı virildi bize ‘ilm ol taht gelmezden öñdin dağı biz olduk müselmānlar [43] dağı anı terk iderdi bize Tañrı Te‘ālā şu nesneye kim olsa tapmaqlık Tañrı Te‘ālādan gayrıya tahkık ol Tañrı Te‘ālādan gayrıya tapanlar oldı

[378b]

qavmlerinden kâfirlerün [44] eydinildi Belkıs gir şırça kaşır içine vaqtā ki Belkıs gördi şandı derin şudur dağı Belkıs açdı iki incikin Süleymān eyitdi ol gördüğün şırçadır şu degüldür düzülmüşdür şırçalardan Belkıs eyitdi ey Çalabum zulm itdüm kendüzime dağı müselmān oldum Süleymān ile Tañrı Te‘ālā için ‘alemleri yokdan vār iden Tañrı Te‘ālāya [45] dağı tahkık biz gönderdik Şemūd qavmine anların qardaşları Şālih peygamber qavmine eyitdi ‘ibādet eyleñüz Tañrı Te‘ālāya pes kaçan iki bölük anlar çekışdiler [46] Şālih eyitdi ey qavmüm ‘uqūbet mi ta‘cıl idersiz günāh ile şevābdan öñdin niçün yarlığanmaqlık dilemezsiz Tañrı Te‘ālādan ola kim siz rahmet olınasız [47] qavmi eyitdiler senden şu bize fāl gelmedi dağı senünle ola kimesneye Şālih eyitdi sizün yaramaz fāluñuz Tañrı Te‘ālā katındadır belki siz bir qavmsiz ki azmışlar ‘aqlısuзlarsız [48] dağı oldı şehirde vardı toquz kişi

[379a]

fesād iderlerdi yiryüzinde dağı eyelük eylemezdi [49] eyitdiler ol toquz kişiler danışup and içdiler Tañrı Te‘ālā adına ki varup şālih peygamberi depleyeler dağı Şālihün ehlini andan soñra biz eydelüm Şālihün velisine degüldük biz hāzır helāk olduqda anuñ ehli dağı tahkık biz gerçeklerdeñüz [50] dağı mekr itmege dirilüp danışdılar danışmaqlıqla dağı mekr itdiler mekr itmeklikle dağı anlar bilmezler iken [51] pes nazar eyle yā Muḥammed niçe oldı soñı mekrlerinün sebebiyle tahkık biz anları helāk eyledük dağı qavmlerinün kilesi [52] pes ol qavmün evleri boş ve ḥālī qaldı şundan ötürü kim zulm itdiler tahkık bunda vardır ‘ibret bir qavm ki bilüp fehmi iderler [53] dağı kırtardık biz ol kişiler kim imān getürdiler dağı oldılar Tañrı Te‘ālādan kırkucılar [54] dağı Lūt peygamber kaçan kim eyitdi qavmine işler mi işlersiz

ki ol yaramazdur ya'nî 'avrat koyup erlere mi varursız dağı siz görıcı olduđuñuz hâlde [55] ya siz varur mısız erenlere şehvet için 'avratlardan gayrıya belki siz

[379b]

bir kavmsiz ki bilmezsiz Tañrı Te'ālāyı [56] pes olmadı cevābı Lūt kavminüñ illā eyitdiler eyitmekle çık[aru]ñuz ey Lūt kavmi şehrüñüzden tahkık anlar ādemilerdür pāk olıcılardur [57] pes biz kırtarduk Lūt peygamberi dağı ehlini kırtarduk illā 'avratını kırtarmaduk biz Lūtuñ 'avratını takdīr eyledük ki 'azābda bākī kalanlardan [58] dağı biz taşlar yağdurduk anlar üzerine yağmur pes yaramaz yağmur yağmaklıkdur kırkudıcı kavme [59] eyit yā Muḥammed şükr itmeklik Tañrı Te'ālā içündür dağı esenlik kılları üzerine eyle kıllar ki ihtiyār eyledi Tañrı Te'ālā yigregdür ey müşrikler [60] kimdür ol kim yarattı gökleri dağı yirleri dağı indürdi Tañrı Te'ālā sizüñ için gökden şuyı pes biz bitürdük ol şu ile güzel büstānları şādlık ve eylük ile gücüñüz yitmez ki sizüñ bitürmege anuñ bir ağacını ya Tañrı Teālā ile gayrı mı vardur belki anlar bir kavmdür ki toğru yoldan döndiler [61] ya kimdür ol ki kıldı yiri kırar dutacak mekān dağı kıldı yir-ile gök ortasında ırmaqlar dağı kıldı ol yiri berkitmek-içün taşlar

[380a]

dağı kıldı iki deñiz ortasında dünyā ile āhiret ortası ve ikisinüñ ortasınun sāni'i var mıdur Tañrı Te'ālā ile gayrı ma'būd belki anlarıñ çoğı bilmezler [62] ya kimdür ol kim kıbūl iden du'āsını kıatı muhtāc kışinüñ kıaın du'ā eylese dağı kimdür yaramaz ve ziyān ve zahmet gideren dağı kim kıldı sizi hālīfe yiryüzinde ya Tañrı Te'ālā ile var mıdur gayrı ma'būd az endīşe az fıkr eylemezler [63] ya kimdür ol kim size toğru yol gösteren kıarañulıđında kıuru yirleriñ dağı deñizleriñ dağı kimdür gönderen yelleri beşāret için Tañrı Te'ālānuñ rahmeti mābeyninde ya Tañrı Te'ālā ile gayrı ma'būd mı vardur yücedür uludur Tañrı Te'ālā anlar şirk getürdüğinden [64] ya kimdür başladı halkı yaratmağa andan sonra öldüğden sonra yine diri kıılan dağı kimdür ol kimesne rızk virdi sizüñ için gökden dağı yirden ya Tañrı Te'ālādan gayrı ma'būd mı vardur eyit yā Muḥammed getürüñüz huccetleriñüzi siz eger varsa eger siz olduñuz ise girçek söyleyiciler [65] eyit yā Muḥammed bilmez hīç kimesne göklerde dağı yirde olanlar kimseneler gaybını illā Tañrı Te'ālā bilür

[380b]

dağı bilmezler kıağı vaktde haşır olaçaqlardur [66] belki yitişmez ya'nî 'āciz oldılar bilmekde haķķa'l-yakīn anlar āhiretde belki anlar şekk içinde gaybı bilmekden⁸⁵ anı bilmekden gözleri kördür [67] dağı eyitdiler ol kışiler ki kāfir oldılar ya kıaın biz oluruz toprak dağı bizüm

⁸⁵ "belki anlar şekk içinde gaybı bilmekden" ibaresi metnin içersine yazılarak üzeri çizilmiş tekrar sayfa kenarına yazılmıştır.

atararumuz  toprak olup ya biz yine diril p  ıkar mıyuz [68] tahk k bize va‘de olındı bu nesne bize da ı biz m atararımıza bizden   ndin bu deg ld r   ur‘ n ill  s zlerid r evvelki   mmetler   [69] eyit y  Mu ammed siz y r   yiry zinde pes g r   ni e oldı so nuc  yaramaz ki iler   [70] da ı mahz n olma ya‘n  kayurma anlar    zerine da ı sen olma  arlık i inde anlar   mekr eyled klerinden [71] da ı eyd rl r ne va t olur i bu va‘de eger siz oldıysa uz ger eklerden [72] eyit y  Mu ammed yak n oldı ki yiti mi  ola siz   i  n ni elerini va‘de olınan nesnen   ta‘c l itd g   z   [73] da ı tahk k sen    alabu  kerem issid r  dem o lanları  zerine da ı bu kadar vardur ki  o ı  dem o lanların   ni‘met me   kr eylemezler [74] da ı tahk k

[381a]

sen    alabu  bil r ne kim oldu giz anlar   y reklerinde da ı ne kim   ik re i led klerini bil r [75] da ı yokdur hi  nesne  aybden g klerde da ı yirlerde ill  yazılmı dur lev -i mahf zda   ik re [76] tahk k i bu   ur‘ n haber vir r Ben   sr ‘ l kavmi  zerine  o ı ol nesnen   ya‘n    ur‘ n   anlar anda i til f iderler [77] da ı tahk k ol   ur‘ n hid yetd r da ı rahmetd r m ‘minler i  n [78] tahk k sen    alabu  h km eyler h k   aralarında hikmet ile da ı ol Ta rı Te‘ l  ‘az dz r bilicid r [79] pes  ıg n y  Mu ammed Ta rı Te‘ l   zerine tahk k sen y  Mu ammed ha k  zerinesin   ik re [80] tahk k sen i itd rmezsin  l leri da ı i itd rmezsin  a ırları du‘  ile ka an y z d nderseler [81] da ı g stermezsin sen  o ru yolu g zs zlere az unluklarından anlar   i itd rmezsin ill  ol kimesne ki  m n get r r biz m  yetler m ze pes anlar isl m  zere olanlar [82] da ı ka an d  e ‘az b anlar    zerine biz  ıkaruruz anlar   i  n bir dabbe

[381b]

yiry zinden s yleye anlara tahk k  dem o lanları oldılar biz m  yetler m ze inanmazlar [83] da ı ol g n ki biz ha r ider z her   mmetden bir b l k ol kimesnelerden ki yalanladılar biz m  yetler m zden pes anlardur h bs olınanlar evvel   hirete yiti ince [84] t  ki ka an yirine geleler Ta rı Te‘ l  eyde siz yalanladu uz ben m  yetler mi da ı i  t eyleme[d ]  z ya‘n   alı ma[du]  z anı siz bilmek y ninden ya nesne ka d id p siz i led   z [85] da ı d  se gerek ‘az b anlar    zerine z lm itd kleri sebebiyle pes anlar s ylemezler [86] ya g rmezler mi tahk k biz kıldı  giceyi rahmet olmak i  n gicede  dem o lanları da ı g nd zi yaratd k g rmek-i  n tahk k bunda vardur ‘ibretler bir kavm i  n kim  m n get r rl r [87] da ı ol g n ki urula   r[a] pes k r a g kler ehli da ı yirler ehli ill  diled  i kimesneyi k r utmaz Ta rı Te‘ l  da ı her ki i Ta rı Te‘ l ya ge[l]e zel llik ile [88] da ı sen g r [r]sin ta lar ol ta ları

şanursın cānsuz bir yerdedür dahı ol tağlar yürür buludlar yürür gibi şun‘uyla ya’ni iş-ile Tañrı Te‘ālānuñ

[382a]

eyle Allāh ki muhkem itdi her nesneyi taḥkīk ol Tañrı Te‘ālā bilicidür işledüğünüz işleri [89] bir kimesne gelse eyülükle pes anuñ-içün vardur ziyāde eylük işledüğü eylükden dahı anlar korkudan ḥaşr güninde emīnlerdür [90] dahı bir kimesne gelse yaramazlıkla pes düşerler yüzleri üzerine anlar cehennem içinde yokdur cezā illā ne kim siz itdünüz ol ‘amelünüz cezāsını bilürsüz [91] taḥkīk buyurulmadum ben illā buyuruldum ‘ibādet itmekle Tañrısına işbu şehriñ eyle şehir ki ol şehir[i] ḥürmetlü eyledi dahı ol şehir içindedür ya’nī Tañrı Te‘ālā içündür her nesne dahı ben buyuruldum olmaklıkla müselmānlardan [92] dahı okutulmaklıkla Kur‘anı pes kim ki toğru yola gitse pes taḥkīk yol bulması illā kendü nefis-içün buldı dahı kim ki toğru yoldan azdı pes eyit yā Muḥammed taḥkīk ben degülem illā korkudıcılardanam [93] dahı eyit yā Muḥammed şükr ol Allāh içündür ki gösterecekdür size āyetlerini pes bilürseñüz ol āyetleri dahı degüldür senüñ Çalabuñ gāfīl siz işledüğünüz işlerden

Sūretü’l-Kaşş - Semānüne Āyātın

[382b]

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] bu ḥarfler [2] ol Kur‘ān āyetlerindendür ki āşikāre [3] okuruz biz senüñ üzerine ḥaberdan Mūsā peygamberüñ dahı Fir‘avnuñ ḥaberinden ḥaḥk ile bir kavm içündür ki imān getürdiler [4] taḥkīk Fir‘avn yüceldi yiryüzinde dahı kıldı yir ehlini bölük bölük za‘īf gördi bir tāyifeyi anlardan boğazlatdurdı oğlanlarını dahı diri ḳodı ‘avratlarını taḥkīk ol Fir‘avn oldı fesād idicilerden [5] dahı dilerüz ki minnet idevüz ol kişilerüñ üzerine ki za‘īf oldılar yiryüzinde dahı biz kılduḳ anları⁸⁶ imāmlar vārişler [6] dahı biz yirlendürdük anları yiryüzinde dahı gösterürüz Fir‘avna dahı Hāmāna dahı çerilerine Fir‘avnla Hamānuñ anlardan ol nesneyi ki anlar ḳorḳarlardı [7] dahı biz vahy eyledük Mūsānuñ anasına emzürmekle ki Mūsāyı pes ḳaçan ḳorḳsañ

[383a]

Mūsānuñ üzerine pes Mūsāyı bırak deñiz içine dahı ḳorḳma dahı ḳayurma taḥkīk Mūsāyı döndürürüz saña dahı biz Mūsāyı kılaceḳ-ız peygamberlerden [8] pes buldı Mūsāyı deñiz yüzinde kavmi Fir‘avnuñ oldı Mūsā anlar içün düşmān dahı ḳayḡu olmaḡ-içün taḥkīk Fir‘avn dahı Hāmān dahı çeriyle ol ikisinüñ oldılar ḥaṭā üstine [9] dahı eyitdi ‘avratı Fir‘avnuñ ki issidür göz aydınlığıdur baña dahı saña dahı bu oğlanı depletdürme ola kim bize fāyide ola bu oğlan

⁸⁶ "biz kılduḳ anları" ibaresi cümle içerisinde yazılmış, haricen sayfa kenarına da yazılmıştır.

eyle yāhūd idünür[üz] bu oğlanı oğul hālbu ki anlar bilmezler iken kendülere düşmāñ olacağın [10] dañı şabāh olduğda yüregi Mūsā anasının ‘aqlıdan hālī oldı Mūsā Fir‘avn ile düşdügün yañın oldı ki zāhir Mūsā emrini eger biz şabr ile tutmasayduk anuñ yüregi üzerine tā ki ola Tañrı Te‘ālānuñ va‘desine inanıcılardan [11] dañı eyitdi Mūsā anası Mūsānuñ kız kardaşına sen Mūsānuñ haberin al pes gör Mūsāyı Fir‘avnuñ yanında dañı anlar seni bilmezler iken [12] dañı biz harām eyledük Mūsānuñ üzerine emzürücileri andan öñdin pes Mūsānuñ kız kardaşı eyitdi kulağuzlıyayın mı size

[383b]

bir ev halkınuñ üzerine ki kefil olurlar aña sizün için dañı anlar bir oğlanı beslemege tañşırılık itmezler [13] pes dönderdük Mūsāyı anasına tā ki sevinüp anuñ gözi nūrlana dañı kayırmaya dañı bilmek için ki tañkık va‘desi Tañrı Te‘ālānuñ gerçek olduğuna dañı bu kadar vardır ki çoğı anlarıñ bilmezler [14] dañı ol vaqt ki Mūsā yitişdi erenler haddine dañı yigitligi tamām oldı biz virdük Mūsāya peygamberlik dañı ‘ilm virdük dañı anuñ gibi biz cezā virürüz eylük idicilere [15] dañı givirdük Mūsāyı Mısr şehrine bir vaqt üzerine ki gāfil idi anuñ ehlinde pes buldı Mūsā Mısr şehrinde iki kişi çekişirler bu iki kişinün biri kendü tayıfesinden ol kişinün üzerine Mūsānuñ düşmānındandır [yardım] istedi Mūsādan ol kişi ki pes urdı Mūsā pes kazı ile depledi anı pes Mūsā döndi anuñ üzerine eyitdi bu nesne şeytān işindendür tañkık ol şeytān düşmāndur azdurıcıdur aşikāre [16] Mūsā eyitdi ey benüm Çalabum tañkık ben zulm eyledüm nefsüme pes yarlığa beni pes yarlıgadı Tañrı Te‘ālā Mūsāyı tañkık ol Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdur

[384a]

rahmet idicidür [17] Mūsā eyitdi ey Çalabum benüm üzerime virdüğün ni‘met hañkıkıyçün pes olmayam yardım idici yaramaz kişiler için [18] pes şabāh olduğda Mūsā Mısr şehrinde korkup dört yanın gezerken gördi pes ol kişi ki Mūsādan yardım istemişdi dūne gün yardım istedi yine Mūsādan eyitdi ol kişiye Mūsā tañkık sen azğun yaramaz kişisin aşikāre [19] vaqt[ā] kim Mūsā diledi yapışmak ol kişiye ki ol kişi düşmāndur ol ikisinün eyitdi ol kişi ey Mūsā diler misin ki öldüresin beni nitekim depledün bir nefsi dūne gün dilemezsın illā dilersin olmak cebbār yiryüzinde dañı dilemezsın yiryüzinde olmak ıslāh idenlerden [20] dañı geldi bir kişi şehr ucından yügürüp ol kişi eyitdi ey Mūsā tañkık Fir‘avnuñ begleri emr itdiler tanışuk ile seni öldürmeklige

[384b]

pes çık git tañkık ben saña öğüt viricilerdenem [21] pes Mūsā çıktı Mısr şehrinden korkucu olduğ hālde dört yanına bakiñup Mūsā eyitdi ey Çalabum beni kurtar bir kavmlerden ki zulm

idicilerdür [22] daḥı vaḳtā kim Mūsā yüz dutdı Medyenden yaña Mūsā eyitdi ola kim beni yaradan Allāh baña hidāyet vire toḡru yola göndere [23] daḥı ol vaḳte ki Mūsā Medyen şuyına daḥı buldı şü üstinde bir bölük ḥalkdan tavarların şuvarurlar daḥı buldı anlardan aşğa iki ‘avrat koyunların şuvarmak isterler Mūsā eyitdi ḥālūñüz nedür ikisi eyitdi bize şü virmezler koyunlarımıza tā ki bunlardan artarsa şuvaruruz artmazsa şöyle şusuz giderüz şaḥı bizüm atamız ulu ḳocadur [24] pes şuwardı Mūsā ol ikisinüñ koyunlarını andan soñra döndi gitdi gölgeye pes Mūsā eyitdi ey Çalabum taḥḳīḳ ben muḥtācam ol nesneye ki indüresin baña ḥayrdan [25] pes geldi Mūsāya ol iki ‘avratdan birisi yürürdi edeb üzerine eyitdi

[385a]

taḥḳīḳ benüm atam da‘vet ider seni saña virmek içün ücretini şü virdüğüñ içün bizüm koyunlarımıza vaḳtā kim geldi Mūsā Şu‘ayba daḥı ḥikāyet eyledi Şu‘ayba ḥikāyet ḥaber virdi Şu‘ayb eyitdi ḳorḳma sen ḳurtulduñ bir ḳavmden ki zūlm idicilerdür [26] eyitdi kızlaruñ birisi ey benüm babam dut Mūsāyı ücrete taḥḳīḳ yigregidür sen ücrete dutacaḳ kişileruñ hem ḳuvvetlü himetlü hem emīn kişidür [27] Şu‘ayb eyitdi taḥḳīḳ ben dilerüm saña nikāḥ itmege kızlarumuñ birisini baña kendüñi ücrete dutasın sekiz yıl deḡin pes eger sen tamām iderseñ baña on yıl pes ḳatuñdandur senüñ daḥı dilemezin meşāḳḳat eylemek saña yā Mūsā sen beni bulasın eger dilese Tañrı Te‘ālā şālīḥlerden bulasın [28] Mūsā eyitdi ol benüm ile daḥı senüñ ortañda olsun ḳanḡımuzuñ va‘desi deḡünürse ḥükm ile pes ta‘addī eyleme baña daḥı Tañrı Te‘ālā

[385b]

didigümüz söz üzerine daḥı ṭanūḳ olsun [29] vaḳtā kim geçdi Mūsānuñ va‘desi daḥı yürüdi Mūsā ehliyle ya‘nī ev cemā‘atıyla gördi cānıbden ya‘nī taraḑdan Ṭūr taḡınuñ bir od Mūsā eyitdi ev cemā‘atine eglenüñüz taḥḳīḳ ben gördüm bir od ola kim getürem size od ol oddan bir ḥaber yāḥūz pāreciḳ oddan ola kim siz od ile ıñınasız [30] vaḳtā kim Mūsā ol oda geldi nidā olındı derenüñ şaḡ yanından pāk ve temiz yirde tecellī oldı ulu ḳuvvetlūden ağacdan ey Mūsā taḥḳīḳ ben Tañrısıyam ‘ālemleri yaradıcıyam [31] daḥı sen biraḳ ‘aşāñı yā Mūsā vaḳt kim Mūsā anı gördi deprenür bir ulu yılan gibi daḥı döndürüp ḳaçdı daḥı ardına baḳup dönmedi Ḥaḳḳ Te‘ālā eyitdi ey Mūsā gel daḥı ḳorḳma taḥḳīḳ sen emīnlerdensin [32] şoḳ sen elüñi senüñ ḳoynuña

[386a]

çıḳsun aḳ nūrlu el karasuz ‘aybsuz daḥı ḳavuşdur kendüñe iki ḳoluñı ḳorḳmaḳdan pes bu didigümüz iki mu‘cizedür senüñ Çalabuñdan Fir‘avna daḥı ulularına taḥḳīḳ anlar oldılar bir ḳavmler ki fāsiḳlardur [33] Mūsā eyitdi ey Çalabum taḥḳīḳ ben depredüm anlardan bir kişiyi pes ḳorḳaram öldüreler beni anlar [34] daḥı benüm ḳardaşum Hārūnı ol Hārūn faşīḥdur benden dil yöninden pes gönder Hārūnı benümle yardım itsün ya‘nī gerḳeklesün taḥḳīḳ ben ḳorḳaram

ki beni yalanlayalar [35] Tañrı Te‘ālā eyitdi biz kuvvetlendürürüz seni yardımıyla kardaşınıñ dañı kılduğ ikiñüze huccet ve bürhān virürüz pes ziyān getürmezüz ya‘nī degürmezüz ikiñüze ziyān bizüm āyetlerümüzle ya‘nī āyetlerümüz berkitile siz ikiñüz dañı ikiñüze uyanlara gālibletsiz [36] vaqtā kim Mūsā geldi Mūsā ile Hārūn bizüm āyetlerümüz ile ki beyān idicidür Fir‘avn kavmiyle eyitdiler bu degüldür Tañrınıñ āyetleri

[386b]

illā cāzūlıkdur düzülmüş dañı biz işitmedük bu āyetleri atalarumuzdan ki geçmişlerdür evvelden [37] dañı eyitdi Mūsā peygamber benüm Tañrım bilicidür kim ki gelür hidāyet ile kendü katında dañı kim ki olur anuñ-içün ‘ākıbet evi taħķīk felāh bulmaz zālimler olanlar [38] dañı eyitdi Fir‘avn ey ulular ben bilmezem sizün içün benden gayrı tañrı pes yandur balçığı benüm içün ey Hāmān tuğla ile pes kıl benüm içün bir köşk ola kim muṭṭalı‘ olam ya‘nī görem Tañrısını Mūsānuñ dañı taħķīk ben şanuram ki Mūsāyı yalancılardan [39] dañı büyüklendi ol Fir‘avn dañı ‘askeri Fir‘avnuñ yiryüzinde haqsuz dañı şandılar ki taħķīk anlar bizüm hażretümüze girür dönmezler [40] pes biz dutduğ Fir‘avnı dañı çerisini Fir‘avnuñ pes biz bir itdük anları deñiz içinde yā Muḥammed pes nazar eyle

[387a]

niçe oldı soñı zālimlerün [41] biz kılduğ anları imāmlar ya‘nī muḳtedır eyledük da‘vet içün kāfirleri cehennem odına dañı kıyāmet güninde yardım olınmazlar [42] dañı biz ta‘yīn eyledük anları işbu dünyāda la‘net ile dañı kıyāmet güninde anlar rüsvāy olıcılardandur [43] dañı taħķīk dünyāda biz virdük Mūsā peygambere Tevrātı biz helāk eyledüğümüzden soñra ilerüki ümmetleri gönül nūrı olmak içün ādem oğlanlar-içün dañı hidāyet olmak içün dañı rahmet olmak içün ola kim anlar öğütleneler [44] dañı sen olmaduñ Tūr tağınıñ ğarbīsinden geldük kaçan kim biz buyurduğ Mūsā peygambere emrini ya‘nī ‘arz eyledük buyruğunca dañı sen olmaduñ tanuḳlardan [45] dañı līkin biz diledük yaratmağa her zamānda bir ümmet pes uzun eyledük anlaruñ üzerine ‘ömr dañı olmaduñ muḳīm Medyen ehlinde

[387b]

ki okursun anlaruñ üzerine bizüm āyetlerümüzi dañı līkin biz olduğ peygamberlerden [46] dañı olmaduñ sen yā Muḥammed Tūr tağında kaçan kim biz nidā eyledük dañı līkin rahmet senün Tañrıñdandur ki korḳutmağ-içün bir kavmi ki gelmedi anlara korḳudıcı peygamberden senden öñdin ola kim anlar fikr idüp öğütleneler [47] dañı eger yitişse anlara bir muşbet günāhları sebebiyle pes eydürler ey bizüm Çalabımız niçün göndermedün bize peygamber pes tābi‘

olurduk⁸⁷ senün āyetlerüne daḥı olurduk⁸⁸ ĩmān getüricilerden [48] vaḳtā kim geldi anlara ḥaḳḳ peygamber bizüm ḳatımızdan eyitdiler niçün saña virilmedi Mūsā peygambere virildiği gibi ya ḳāfir olmadılar mı Mūsāya virilen kitāba senden evvel eyitdiler iki cāzulardur birbirine arḳa yardım olmışlar daḥı eyitdiler taḥḳīḳ biz cemī‘ si

[388a]

kāfir olduḳ [49] eyit yā Muḥammed pes getürünüz siz bir kitāb Tañrı Te‘ālā ḳatından ol kitāb hidāyet ola ikisinden ben uyayum eger siz gerçeklerdenseñüz [50] pes eger ḳabūl eylemezlerse pes sen bil ki taḥḳīḳ uymazlar saña illā uyarlar anlar nefsleri dileğine daḥı kim azğunraḳdur ol kimesneden ki uydı anuñ hevāsına hidāyetsüz Tañrı Te‘ālādan taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez bir ḳavme ki zālīm olalar [51] daḥı taḥḳīḳ biz yitüşdürdük anlar içün sözi ola kim anlar Tañrı Te‘ālānuñ ḳudretini fikr ideler [52] ol kişiler kim biz virdük anlara kitāb andan öñdin anlar ol kitāba ĩmān getürürler [53] daḥı ḳaçan kim okunur anlaruñ üzerine eyitdiler biz ĩmān getürdük ol kitāba taḥḳīḳ ol kitāb gerçekdür bizüm Çalabımızdandır bu kitāb taḥḳīḳ biz olduḳ evvel kitābdan öñdin müselmānlardan [54] anlara virinülür şevābları anlaruñ iki kez şabr itdükleri sebebiyle

[388b]

daḥı giderürler tā‘at ile günāhları daḥı biz virdüğümüz rızḳdan anlara nafaḳa virürler [55] daḥı ḳaçan işitseler herze sözler yüz dönderürler o yaramaz sözlerden daḥı eyitdiler bizüm ‘amellerümüz sizün içündür daḥı sizün ‘amellerünüz esenlik sizün üzerünüzüdür işitmezüz şöḥbetini cāhillerün [56] taḥḳīḳ sen hidāyet viremezsin sen sevdüğün kimesneye lĳin Tañrı Te‘ālā hidāyet virür kime dilese daḥı ol Tañrı Te‘ālā ziyāde bilicidür hidāyet viricidür hidāyet virmekle [57] daḥı eyitdiler uyasuz hidāyete sizünle ḳorḳaruz ki bizi çıkaralar yiryüzinden ya yirlendürmedük mi biz anları ḥaremde emĳnlikle getürüp gelürler aña yimişleri her nesnenün rızḳı yitişür bizüm ḳatımızdan lĳin çoğı bilmezler [58] daḥı niçesini biz helāk eyledük şehir ḳavminden ḥaḳḳı zāyi‘ itdükleri vaḳt Tañrı Te‘ālā anlara virdi ki ni‘mete

[389a]

pes ol evlerinde anlaruñ sākin olmadı hĳc kimesne anlardan sonra illā az kişiler sākin oldılar daḥı biz olduḳ mirāş eyleyici vārişlere [59] daḥı olmadı senün Tañrıñ⁸⁹ helāk idici şehirler ḥaḳḳını tā ki göndermeyince o şehirler ulusına kendülerinden bir peygamber ki okudı anlaruñ üzerine bizüm āyetlerümüzi daḥı biz olmaduk helāk idici şehir ḥaḳḳını illā ol şehrüñ ḥaḳḳı zālīmler olduḳ-içün [60] daḥı ne kim virildi size bir nesneden pes dünyā dirliğı daḥı dünyānuñ

⁸⁷ Kef (ك) harfi ile yazılmıştır.

⁸⁸ Kef (ك) harfi ile yazılmıştır.

⁸⁹ Ye (ي) harfi ile “Tanrı” şeklinde okutulmuştur.

zîneti dahı ne kim Tañrı Te‘ālā katındadır hayrludur dahı bākîdür ya niçün ta‘aqqûl idüp añlamazlar [61] pes kime kim biz va‘de eyledük gökçek va‘de itmekle pes ol kimesne ol va‘deye yitişecekdür beñzer mi ki aña ki biz dirlik virdük dünyā dirliğini andan soñra ol kimesne kıyāmet güninüñ ‘azābına hāzır olınanlardandır [62] dahı ol gün ki

[389b]

nidā olunur pes ider münādî xanı ol şerîkler ki siz şerîkler vardır deyüp şanup çekişürdünüz [63] eyde ol kişiler ki girçek oldı anlaruñ üzerine söz ey bizüm Çalabımız bunlar ol kişilerdür ki biz azdurduk azdurmaqlıqla anları nitekim biz azduk biz bir-iz azğunlardan olmadılar anlar bize tapucılar [64] dahı eydile anlara kığıruñuz şerîklerüñüzi pes kığıralar şerîkleri pes şerîkleri hiç cevāb virmeyle anlara dahı göreler lāzım olmış ‘azābı eger anlar olsalardı hidā eger anlar olsalardı hidāet üzerine ‘azāb gözrmezlerdi [65] dahı ol gün nidā olına pes eyde ki ne cevāb virdünüz siz peygamberlerüñüze [66] pes gözsüz ola anlar üstlerine haberler ol günde pes anlar birbirine sorışmayalar [67] pes ol kişi ki tevbe eylese dahı imāñ getürse dahı işlese eyü ‘amel pes ola kim anlar olalar felāh

[390a]

bulıcılardan [68] dahı senüñ Çalabuñ yaradıcudur diledüğünü dahı ihtiyār eyler yoqdur anlaruñ ihtiyārları münezzehdür şerîklerden Tañrı Te‘ālā dahı yücedür anlar şirk getürdüklerinden [69] dahı senüñ Çalabuñ bilür ne kim var[d]ur yüreklerinde anlaruñ dahı ne kim aşikāre işledüklerini [70] dahı ol Tañrı Te‘ālā birdür yoqdur gayrı Tañrı illā Tañrı Te‘ālā vardır Allāh içündür şükr dünyāda dahı āhiretde dahı Allāh içündür hükm dahı Tañrı Te‘ālā hāzretinedür dönecegümüz [71] eyit yā Muḥammed görür misiz eger kılsa Tañrı Te‘ālā sizüñ üzerüñüze giceyi dā’im eylese kıyāmet günine degin kimdür ma‘būd Tañrı Te‘ālādan gayrı ki getürebilür size aydınlık pes niçün işitmezsiniz [72] eyit yā Muḥammed ya görür misiz eger kılsa Tañrı Te‘ālā sizüñ üzerüñüze gündüzi dā’im eylese ya’nī uzun kıyāmet günine degin kimdür ma‘būd Tañrı Te‘ālādan gayrı kim getürebilür size giceyi ki siz diñlenesiz

[390b]

gice pes niçün gönül göziyle bakmazsınız [73] dahı rahmetindendir Tañrı Te‘ālānuñ yaratdı sizüñ için giceyi dahı gündüzi diñlenmek için anda dahı istemek için kereminden Tañrı Te‘ālānuñ dahı ola kim siz şükr idesiz Tañrı Te‘ālānuñ ni‘metlerine [74] dahı ol gün ki münādî nidā eyler ya’nī Tañrı Te‘ālā nidā ider anlara pes eyde xanı ol benüm şerîklerüm ki siz zu‘m ider olduñuz [75] dahı çağıruruz her ümmetden bir tanuq ki nebîlerdür pes biz eydevüz anlara getürünüz huccetüñüzi pes bileler taḥkîk ulūhiyyet Tañrı Te‘ālāya sābitdür dahı azdı anlardan ol iftirā itdükleri bātil ma‘būdlar [76] taḥkîk Kārūn oldı kavminden Mūsā peygamberüñ pes büyüklendi

Ḳārūn Mūsā kavminūn üzerine daḥı biz virdük Ḳārūna ḥazīnelerden ol deñlü mālı ki Ḳārūnuñ idi ḥazīnelerinūn kilidleri anaḥtārlarını gücle getürürdi bir bölük cemā'at ya'nī ondan kırka degin kuvvetlü cemā'at kaçan kim eyitdi Ḳārūna kavmi ki Mūsādur sevinme mālıyla taḥkīk Tañrı Te'ālā sevmez sevinenleri

[391a]

[77] daḥı iste ki virsün saña ḥayrıyla Tañrı Te'ālā āḥiret evini daḥı unutma senūn naşibiñi dünyādan daḥı eylük eyle nitekim eylük eyledi Tañrı Te'ālā saña daḥı eylemeñ fesadı yiryüzinde taḥkīk Tañrı Te'ālā sevmez fesād idenleri [78] Ḳārūn eyitdi taḥkīk ben virinülmedüm bu mālā illā benüm 'ilmüm ile ki kimyādur benüm ḳatumda ya bilmedi mi ol kāfir ki taḥkīk Tañrı Te'ālā taḥkīk helāk eyledi kendüden öñdin çok ümmetlerden ol kimse ki ḳatı kuvvetlü idi andan daḥı çoğaldı mālları kendüden cem' itmekle daḥı şorulmaz günāhlardan yaramaz kişiler [79] pes çıkdı Ḳārūn üzerine kavminūn bezenmegi içinde eyitdi ol kişiler ki dilerlerdi dünyā dirligin nolaydı bize māl virileydi virildüğü gibi Ḳārūna taḥkīk ol Ḳārūn ulu māl issidür didiler

[391b]

[80] daḥı eyitdi ol kişiler kim virinüldi 'ilm vāy size bu sözüñüzden Tañrı Te'ālānuñ şevābı ḥayrlıdur Ḳārūnuñ mālından ol kimesne ki imān getüre daḥı işleye eyü 'amel daḥı anı ḳabül eylemez illā şabr idiciler ḳabül ider [81] pes biz yire geçürdük mālıyla Ḳārūnı daḥı eviyle pes bulunmadı Ḳārūn ki bir bölük cemā'atden ki yardım idüp Ḳārūnı ḳurtaralar Tañrı Te'ālānuñ 'azābından daḥı olmadı ol Ḳārūn yardım olınmışlardan [82] daḥı şabāḥ olduğda ol kişiler ki temennālar iderlerdi Ḳārūnuñ mertebesine irişmege eydürlerdi ki vāy bize Tañrı Te'ālā giñ ider rızķını kime dilese ḳullarından daḥı dar eyler rızķını kime dilese eger bizüm üzerümüze⁹⁰ rahmet eylemeseydi Tañrı Te'ālā geçürürdi yire bizi vāveylā felāḥ bulımaızlar kāfirler cehennemden [83] ol āḥiret evini naşib ḳıluruz ol kişiler içün kim dilemezler yüceligi yiryüzinde daḥı itmezler fesadı daḥı 'ākıbet evi Tañrı Te'ālādan ḳorḳucılar içündür

[392a]

[84] kim ki gelse eylükle pes anuñ-içün ol ḥayrludur ol eylükden daḥı kim ki gelse yaramazlıkla pes cezā görmezler ol kişiler ki işlediler yaramazlık illā ol nesneyi ki oldılar işleyiciler [85] taḥkīk ol kişi ki farz olındı üzerine Ḳur'an okımağı dönderecekdür seni Mekkeye eyit yā Muḥammed benüm Tañrım bilicidür kim ki gelse hidāyet ile daḥı ol kimesne ki azğunlık içindedür āşıkāre [86] daḥı olmaduñ sen ümīdli ki virile saña kitāb virilmege illā senūn Tañruñ rahmetinden pes sen olmazsın arḳa yardım idici kāfirler içün [87] daḥı döndermesün seni

⁹⁰ "bizüm üzerümüze" ibaresi derkenardadır.

āyetlerinden Tañrı Te‘ālānuñ indirildüğinden şoñra saña dañı sen da‘vet eyle ħalk[1] ‘ibādetine Tañrı Te‘ālānuñ dañı sen olma müşriklerden [88] dañı tapma Tañrı Te‘ālādan ğayrı ma‘būda [392b]

yokdur Tañrından [ğayrı] tañrı illā ol Allāh vardur her nesneye kādirdür helāk itmesine illā bākīdür anuñ zātı ol Tañrınıñdur ħukm dañı ol Tañrı Te‘ālāyadur dönmeñüz

Sūretü'l-‘Ankebūt – Sittüne ve [Tis’a]⁹¹ Āyātin

Bismillāhirraħmānirraħīm

[1] bu ħarfler Qur‘ān āyetlerindendir [2] ya şanur mı ki ādem oğlanları terk olalar eydürler ki biz imān getürdük dañı anlar fitneye düşmeyeler [3] dañı taħķīķ biz fitneye düşürdük ol kişileri kim geçenleri anlardan öñdin dañı bilinmek içün Tañrı Te‘ālāyı ol kişiler ki şādık oldılar dañı bilinmek içün yalancılar [4] ya şanurlar mı ol kişiler ki işlerler yaramaz ‘amel kırtulalar bizüm ‘azābımızdan ne yaramaz ħukm iderler [5] kim oldı ki ümmīz dutdı lıķāsına Tañrı Te‘ālānuñ pes va‘desi Tañrı Te‘ālānuñ ğırçekdür dañı ol Tañrı Te‘ālā

[393a]

işidicidür bilicidür [6] dañı kim ki çalışa Tañrı Te‘ālā yolında pes taħķīķ ol çalışur kendü içün taħķīķ Tañrı Te‘ālā ğanīdür ‘ālemlerden [7] dañı ol kişiler kim imān getürdiler dañı işlediler eyü ‘amel biz giderürüz anlardan ğünāhlarını dañı biz virürüz anlara ğüzel ‘amel ol kişilere ki oldılar işleyiciler [8] dañı biz vaşıyyet eyledük ādem oğlanlarına atasına anasına eylük eylesün dañı eger cehd eyleseler saña baña şirk getürmeñ içün şol nesneyi kim yokdur saña anı bilmedüğün pes uyma anlara benüm ħazretümedür sizün dönmeñüz pes ħaber virürüm size ol nesneyi kim siz işledüñüz [9] dañı ol kişiler ki imān getürdiler dañı işlediler eyü ‘amel kıoyaruz anları şālihlerle cennet içinde [10] dañı ādem oğlanlarından kim ki eydür biz imān getürdük Tañrı Te‘ālāya pes kaçan kim incinse

[393b]

Tañrı Te‘ālā yolında kıılır fitne ādem oğlanlarına ‘azāb ğibi Tañrı Te‘ālānuñ dañı eger gelse yardım senün Çalabuñdan eydürler taħķīķ biz olduķ sizünle ya degül midür Tañrı Te‘ālā bilici ğöñüllerindeki fıkrlerini ‘ālemlerün [11] dañı bilicidür hem bilür Tañrı Te‘ālā ol kişileri ki imān getürdiler dañı bilicidür Tañrı Te‘ālā münāfıkları [12] dañı eyitdi ol kişiler ki kāfir oldılar ol kişiler içündür ki imān getürdiler uyuñuz bizüm yolumuza dañı biz ğötürelüm ğünāhlarıñuzu sizün dañı degüldür anlar ğötürüciler ğünāhlardan anlarıñ bir nesneden taħķīķ anlar yalancılardur [13] dañı ğötürseler ğerek yüklerini anlarıñ dañı ğayrı yükler anlarıñ yükleriyle

⁹¹ Tis’a: Seb’a M.

dağı şorsalar gerek kıyāmet güninde andan ki ider oldılar iftirālar [14] dağı taḥkīk biz gönderdük Nūḥ peygamberi kavmine pes eglendi da'vet idüp īmāna anlaruñ içinde

[394a]

biñ yıl illā elli yıl degül pes dutdı Nūḥ kavmini tūfān ile dağı anlar zālīm olduğı ḥālde [15] pes biz kırtarduk Nūḥ peygamberi dağı gemide Nūḥ ile olanları dağı biz kılduk anları bir 'alāmet 'ālemler için [16] dağı İbrāhīm peygamber kaçan eyitdi kavmine 'ibādet eyleñüz Tañrı Te'ālāya dağı korkuñuz Allāhdan ol size yigregdür sizüñ için eger siz oldı[y]sañuz biliciler [17] taḥkīk 'ibādet eylemezsiz Tañrı Te'ālādan gayrı putlara dağı dilersiz ya'nī geçinürsiz yalan söylemek ile taḥkīk ol kişiler kim 'ibādet iderler Tañrı Te'ālādan gayrıya ellerinden gelmez sizüñ için rızk virmege pes dileñüz Tañrı Te'ālādan rızkı dağı tapuñuz Tañrı Te'ālāya dağı şükr eyleñüz Tañrı Te'ālāya Tañrı Te'ālā ḥazretinedendür dönmeñüz [18] dağı eger yalan olursañuz pes taḥkīk yalanladı ümmetler sizden öñdin geçenlerden dağı degüldür peygamberler üzerine illā peygamberligi yitişdürmek āşıkāre

[394b]

[19] ya görmezler mi ki niçe başlar evvelde Tañrı Te'ālā yaratmağı öldükden soñra andan soñra niçe dirildür taḥkīk bu nesne Tañrı Te'ālānuñ üzerine āsāndur [20] eyit yā Muḥammed seyr eyleñüz yiryüzinde pes görüñüz niçe başladı evvelde yaratmağı Tañrı Te'ālā andan soñra Tañrı Te'ālā yine dirildür diriltmekle āḥiretde taḥkīk Tañrı Te'ālā her nesnenüñ üzerine kādirdür [21] Tañrı Te'ālā 'azāb ider kime dilese dağı rahmet ider kime dilese dağı Tañrı Te'ālā ḥazretine dönüleceksiz [22] dağı eyleyümezsiz Tañrı Te'ālāyı 'āciz yiryüzinde kaçmak ile dağı yokdur göklerde Tañrı Te'ālāyı 'āciz eyleyici dağı yokdur sizüñ için Tañrı Te'ālādan gayrı kırtarıcı belādan dōst dağı yardım idici [23] dağı ol kişiler kim kāfir oldılar Tañrı Te'ālānuñ āyetlerine dağı Tañrı Te'ālā likāsına ba's ve nüşürdur anlar ümmiz kesdiler benüm rahmetümden dağı anlar için vardur yürekler acıdıcı 'azāb [24] pes olmadı cevābı kavminüñ illā oldı dimeklik öldürüñüz

[395a]

yāḥūd oda yanduruñuz İbrāhimi pes kırtardı İbrāhimi Tañrı Te'ālā otdan⁹² taḥkīk bunda vardur 'alāmetler vardur bir kavim için ki īmān getürürler [25] dağı İbrāhīm eyitdi idündüñüz mi siz Tañrı Te'ālādan gayrı şanemler muḥabbet göstermek-içün sizüñ arañuzda dirlikde dünyānuñ andan soñra kıyāmet güninde kāfir olurlarsız biri biriñüze dağı eydürsiz niçeñüz niçeñüze dağı yirüñüz sizüñ cehennemdür dağı yokdur sizüñ için ol günde yardım idicilerden [26] pes īmān getürdi İbrāhīm peygambere Lūt dağı Lūt eyitdi taḥkīk ben ḥicret iderem Tañrı Te'ālāya taḥkīk

⁹² Od (ateş) kelimesi te (ت) harfi ile "ot" şeklinde yazılmıştır.

ol Tañrı Te‘ālā ‘azîzdür hıketler issidür [27] dañı bağışladuñ İbrāhîme İshâkı dañı Ya‘kûbı dañı biz kılduñ İbrāhîmüñ neslinden peygamberler dañı kitâb dañı biz virdük İbrāhîme sevâbını dünyâda dañı tañkık ol İbrāhîm âhiretde şâlihlerdendür

[395b]

[28] dañı Lût[ı] resûl gönderdük kaçan Lût eyitdi kavmine tañkık siz gelürsiz yaramazlıgla sizden evvel geçmedi ol yaramazlıgla bir kimesne ‘âlemlerden [29] tañkık siz varursiz erkeklere dañı kesersiz yolları dañı işlersiz cemâ‘at olup yirüñüzde yaramaz işler pes olmadı cevâbı Lût kavminüñ illâ eyitmeklik bize getürüñüz ‘azâbını Tañrı Te‘ālānuñ eger olduñsa sen gerçeklerden [30] Lût eyitdi ey Çalabum baña yardım eyle fesâd idici kavmlerüñ üzerine [31] dañı vaqtâ kim geldiler bizüm resüllerümüz ya‘nî ferîşeler İbrāhîm peygambere muştulıgla eyitdiler tañkık biz helâk idicilerüz ehlini işbu şehrüñ tañkık ol şehrüñ ehli oldılar zulm idiciler [32] İbrāhîm eyitdi tañkık ol şehrdedür⁹³Lût peygamber ferîşeler eyitdiler biz bilürüz kim var idüğüñi ol şehr içinde biz kırtaruruz Lût peygamberi dañı ehlini

[396a]

illâ ‘avratını degül ya‘nî ‘avratı kırtarmaz oldu Lûtüñ ‘avratı helâk olanlardan [33] vaqtâ kim geldiler bizüm resüllerümüz ya‘nî ferîşelerümüz Lût peygambere kayguya düşdi Lût anlar ile dañı tar oldu yüregi anlaruñ sebebiyle kaygudan dañı ferîşeler eyitdiler kırkma dañı kayırma tañkık biz kırtaruruz seni dañı senüñ ehlini illâ ‘avratını degül senüñ ‘avratuñ oldu helâk olıcılardan [34] tañkık biz indüriciyüz ehl üzerine işbu şehrüñ ‘azâb gökden fıskları sebebiyle [35] dañı tañkık biz koduñ ol harâb şehrde bir ‘alâmet âşikâre bir kavm ki fikr iderler [36] dañı virdük Medyen ehline karındaşları Şu‘ayb peygamberi Şu‘ayb eyitdi ey kavmüm tapuñuz Tañrı Te‘ālāya dañı umuñuz ya‘nî kıyâmet güninüñ ‘azâbından kırkıñuz dañı eylemeñüz yiryüzinde fesâdları [37] pes yalanladılar Şu‘ayb peygamberi pes dutduñ anları zelzele ile

[396b]

pes helâk oldılar şabâh vaqtinde oldılar içinde dizleri üstine çökübeni [38] dañı ‘Âd kavmini dañı Semûd kavmini helâk eyledi dañı tañkık âşikâre oldu sizüñ içün harâb olan yirlerinden anlaruñ dañı tezyîn eyledi anlaruñ içün şeytân ‘amellerini anlaruñ pes çıkardı anları şeytân togru yoldan dañı kâdir oldılar anlar nazar eylemege başiret ile [39] dañı Kârünü dañı Fir‘avnı dañı Hâmânı dañı tañkık geldi anlara Mûsâ peygamber mu‘cizâtlar ile pes ululandılar yiryüzinde dañı olmadılar öğürdi geçen ümmetlerden [40]pes cemî‘ini biz helâk eyledük günâhları sebebiyle pes anlardan bir kimseneyi biz gönderdük anuñ üzerine taşlar yağdurduñ dañı anlardan niçesin bir kimesne ki helâk itdi anı Cebra‘il şayhası dañı anlardan niçesin biz yire

⁹³ şehirdedür: şehirde midür M.

geçürdük Kārūnı yire geçürdügümüz gibi daḥı anlardan niçesin biz ğarḳ eyledük daḥı olmadı Tañrı Te‘ālā zulm idici anlara līkin oldılar anlar nefslerine

[397a]

zulm idiciler [41] meşeli ol kişilerün ki idindiler ma‘būd Tañrı Te‘ālādan ğayrı dōst beñzer ki örümcege idindi o daḥı taḥḳīḳ zā‘ifrāġı evlerün evidür örümceğün eger oldılsa biliciler [42] taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā bilicidür bilür şol nesneyi kim taparsuñuz Tañrı Te‘ālādan ğayrı bir nesneden daḥı ol Allāh ‘azīzdür ḥikmetler issidür [43] daḥı ol meşeller ki anı zarb eyledük ādem oġlanları içün daḥı ol meşelleri fehm eylemezler illā ‘ālemler fehm iderler [44] yaratdı Tañrı Te‘ālā gökleri daḥı yirleri ġirçeklikle taḥḳīḳ bunda vardır ‘alāmet īmān getürenler içün [45] oḳu yā Muḥammed ol nesne ki vaḥy olındı saña Qur‘āndan daḥı turguruñuz namāzı taḥḳīḳ namāz yıġlandurur muşībetlerden daḥı yaramaz işlerden

[397b]

daḥı zıkrı Tañrı Te‘ālānuñ uludur daḥı Tañrı Te‘ālā bilicidür işledüñüzi [46] daḥı çekişmeñüz kitāb ehliyle illā anuñla ol gökçekdür illā ol kişiler ki zulm eylediler anlardan daḥı eydürdünüz biz īmān getürdük ol kimesne ki indürdi bize daḥı indürdi size daḥı bizüm Tañrımuḥ daḥı sizün Tañrıñuz bir Tañrıdur daḥı biz ol Tañrı içün muṭı‘ olıcılaruz [47] daḥı anuñ gibi biz indürdük saña yā Muḥammed Qur‘ānı pes ol kişiler ki biz virdük anlara kitābı īmān getürürler o kitāba daḥı bunlardan kim ki īmān getürse ol kitāba daḥı inkār eylemezler bizüm āyetlerümüzi illā kāfirler inkār iderler [48] daḥı olmaduñ sen yā Muḥammed oḳunur evvelde Qur‘āndan daḥı yazar olmaduñ saġ elünle Qur‘ānı kaçan kim şek iderlerdi bāṭıl üstine olanlar [49] belki ol Qur‘ān

[398a]

āyetlerdür bellü ‘azīm yüreklerinde ol kişiler kim virildi ‘ilm maḥfūzdur daḥı inkār eylemezler bizüm āyetlerümüzi illā zālimler inkār iderler [50] daḥı eydürler niçün inmedi anuñ üzerine āyetler Tañrı Te‘ālādan eyit yā Muḥammed degüldür āyetler illā Tañrı Te‘ālā katındadır daḥı taḥḳīḳ ben olmadum illā oldum ḳorḳudıcı āşikāre [51] ya kifāyet itmez mi anlara taḥḳīḳ biz indürdük yā Muḥammed senün üzerüne⁹⁴ Qur‘ānı ki oḳunur anlaruñ üzerine taḥḳīḳ bunda vardır raḥmet daḥı öġüt bir ḳavme ki īmān getürürler [52] eyit yā Muḥammed kifāyet ider Tañrı Te‘ālānuñ benümle sizün ortañuzda ṭanuḳlıġı bilür Tañrı Te‘ālā ne kim göklerde vardır daḥı ne kim yirlerde vardır daḥı ol kişiler ki īmān getürdiler bāṭıl ile daḥı kāfir oldılar Tañrı Te‘ālāya anlardur āḥiretde ziyān idicilerden [53] daḥı ta‘cıl iderler saña ‘azābla daḥı eger va‘de ta‘yīn itmeseydi

⁹⁴ Bu kelimenin nazal nun (ñ) ile yazılmış tek örneğidir.

[398b]

gelürdi anlara ‘azāb daḥı gelür anlara aḥsuzın ‘azāb daḥı anlar bilmezler iken [54] ta‘cıl iderler saña ‘azāb ile daḥı taḥkīk cehennem kaplayupdur kâfirler ile [55] ol gün ki kaplar anları ‘azāb üstlerinden daḥı altlarından ayaklarının daḥı eyde daduñuz ni[t]ekim olduñuz siz işleyici ‘amelüñüz cezāsını [56] yā kullarum ol kişiler kim imān getürdiler taḥkīk benüm yirüm geñışdür pes baña tapuñuz [57] her nefis dadısardur ölümü andan soñra benüm ḥazretüme döneceklerüñüz [58] daḥı ol kişiler ki imān getürdiler daḥı işlediler eyü ‘amel yirlendürüz cennetde köşklerde ki aḥar altından ırmaḥlar ebedī ḥalurlar ol cennetde ne müzddür eyü ‘amel idicilerüñ müzdi [59] ol kişiler ki şabr eylediler daḥı üzerine

[399a]

Tañrı Te‘ālānuñ şıgındılar [60] daḥı niçe ḥayvāndan getürmezler anlaruñ rızķını Tañrı Te‘ālā aña rızķ virür daḥı size rızķ virür daḥı ol Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür [61] daḥı eger şorsalar anlara kimdür yaradan gökleri daḥı yirleri kimdür yaradan daḥı kimdür musaḥḥar eyleyen güneşi daḥı ayı eydeceklerdür Allāḥ Te‘ālādur musaḥḥar eyleyen pes niçün kâfir olurlar [62] Tañrı Te‘ālā giñ eyler rızķı kime dilese kullarından daḥı tar eyler rızķı kime dilese Tañrı Te‘ālā taḥkīk Tañrı Te‘ālā her nesneyi bilicidür [63] daḥı eger şorsañ anlara kim indürdi gökden şuyı pes diri eyledi ol şuyıla yiri ol yirler öldükden soñra eydeler Tañrı Te‘ālādur eyit yā Muḥammed şükr Tañrı Te‘ālā içündür belki çoğı anlaruñ fikr eylemezler [64] daḥı degüldür dirlik işbu dünyā dirliği illā aldanmaḥdur daḥı oyundur dünyā dirliği daḥı taḥkīk

[399b]

āḥiret evi ol ev dirlik yiridür eger olduñsañuz biliciler [65] kaçan kim binseñüz gemilerde du‘ā eyleñüz Tañrı Te‘ālāya iḥlāş ile Tañrı Te‘ālā içündür dīn vaḥtā kim ḥurtarduḥ anları ḥurıya çıkarmaḥla ol vaḥt anlar şirk getürürler [66] kâfir olurlar biz virdüğümüz ni‘metlere daḥı dirlik eylerler pes anlar bilicilerdür [67] ya görmezler mi ki taḥkīk biz yaratduḥ Ḥaremi emīnlikle daḥı ḥayırunulur ādem oḥlanları yanlarından ya bātıla mı imān getürürler daḥı ni‘metine mi Tañrı Te‘ālānuñ kâfir olurlar [68] daḥı kim ḥālimraḥdur ol kimesneden ki iftirā eyledi Tañrı Te‘ālā üzerine yalan bühtān ile yāḥūz yalan[la]dı ḥaḥķ ile ol vaḥt ki geldi aña yok mıdur cehennemde maḥām kâfirler içün [69] daḥı ol kişiler ki ḥalışdılar bizüm ḥaḥķumuzda biz hidāyet virürüz bizüm yollarumuza daḥı taḥkīk Tañrı Te‘ālā eylük idicilerüñdür

[400a]

Sûretü'r-Rûm – Sittûne Âyâtın

Bismillâhirrahmânirrahîm

Başladum adıyla Tañrı Te'âlânun ki rızķ viricidür rahmet idicidür [1] bu harfler Qur'an âyetlerindendir [2] mağlûb oldu Rûm [3] 'Arab yirine yakîn yirde mağlûb olduğdan sonra gâlib olacaktır [4] niçe yıllar Tañrı Te'âlânun buyruk evvelden dağı soñradan dağı ol gün ki sevinür imân getürenler [5] yardımını ile Tañrı Te'âlânun yardım virür kime ki dilese Tañrı Te'âlâ dağı Tañrı Te'âlâ 'azîzdür rahmet [idicidür] imân gertüren kullarına [6] dağı va'desi oldur Tañrı Te'âlânun hilâf eylemez Tañrı Te'âlâ va'desine dağı bu kadar vardır çoğı âdem oğlanlarının bilmezler [7] bilürler âşikâre hâlin dirliğinden dünyânun dağı anlar âhiretde[n] gâfillerdir [8] ya fıkır eylemezler mi kendülerinde anlar

[400b]

yaratmadı mı Tañrı Te'âlâ gökleri dağı yirleri dağı yirle gök arasında olanı illâ haķķ ile yaratdı dağı mu'ayyen va'de ile dağı tahķîķ çoğı âdem oğlanlarından likâsına Tañrı Te'âlânun kâfirlerdür [9] niçün seyr eylemezler yiryüzinde pes görünüñ niçe oldu soñı ol kişilerün ki kendüler öñdin geçenden oldılar katı anlardan kuvvetlü dağı eşerler itdiler yiryüzinde dağı ol yiri 'imâret itdiler artuķ anlar 'imâret itdüklerinden dağı geldi anlara peygamberleri anların mu'cizâtı ile pes olmadı Tañrı Te'âlâ anlara zulm idici dağı bu kadar vardır oldılar anlar nefslerine zulm idici [10] andan sonra oldu soñı ol kişilerün ne katı yaramazlık işlediler yalanlamağla âyetlerini Tañrı Te'âlânun dağı oldılar Tañrı Te'âlâ âyetlerini masharalığa alıcılar [11] Tañrı Te'âlâ başlayup evvelde yaratdı halkı öldürür andan sonra

[401a]

yine dirgirüp halkı kabirden turgurup andan sonra ol halkun Tañrı Te'âlâyadır dönecekleri [12] dağı ol gün ki kıyâmet kıpar nevmîd olur kâfirler ile yaramaz kişiler [13] dağı olmaya anlar için şerîklerinden şefâ'at idici dağı oldılar anlar şerîklerine kâfirler [14] dağı ol gün ki kıyâmet kıpar kıyâmet güninde anları biri birinden ayırurlar [15] pes ol kişiler ki imân getürdiler dağı işlediler eyü 'amel pes anlardır cennetde hoş geçenler [16] dağı ol kişiler kim kâfir oldılar dağı yalanladılar bizüm âyetlerümüzi dağı görmesini kıyâmet gününü pes anlardır 'azâb içinde hazır olanlar [17] pes tenzîh eyleñüz ya'nî arturuñuz Tañrı Te'âlâya yatacağunuz vaktde dağı şabâh vaktinde [18] dağı Tañrı Te'âlâ içündür ki şükr göklerde dağı yirlerde dağı gicede dağı gündüzün vaktinde [19] çıkarur diriye

[401b]

ölüden dahı çıkarur ölüyi diriden dahı dirildür yiri öldükden⁹⁵ soñra dahı anuñ gibi yine diri olup yirden çıkarur sizi [20] dahı âyetlerindendür Tañrı Te‘âlānuñ yaratdı sizi toprağdan andan soñra kaçan siz âdem oğlanı iken her tarafa tağılursız [21] dahı âyetlerindendür Tañrı Te‘âlānuñ yaratdı sizün içün cinsünüzden ‘avratlar sâkin olmak içün ol ‘avratlarda dahı kıldı sizün içün muhabbet dahı şefkat tahkîk bunda vardur ‘alâmetler bir kavm [içün] ki fikr iderler [22] dahı âyetlerindendür Tañrı Te‘âlānuñ yaratmak gökleri dahı yirleri yaratmak dahı uymamasına birbirine sizün dillerünüz dahı renkleri birbirine uymamasını tahkîk bunda vardur ‘alâmetler ‘âlimler içün [23] dahı âyetlerindendür Tañrı Te‘âlānuñ sizün uyumañuz gice ile dahı gündüz ile dahı sa‘y idüp sizün istemeñüz

[402a]

kereminden Tañrı Te‘âlānuñ tahkîk bunda vardur ‘alâmetler bir kavm [içün] ki işidürler [24] dahı âyetlerindendür Tañrı Te‘âlānuñ size göstermek yıldurumı korkutmak içün dahı tama‘ itmek içün dahı indürmek gökden şuyı pes dirildürüz ol şuyı yirleri ol yir öldükden⁹⁶ soñra tahkîk bunda vardur ‘alâmetler bir kavm [içün] ki fikr iderler [25] dahı âyetlerindendür Tañrı Te‘âlānuñ tırmaıklığı göklerin dahı yirlerin buyruğıyla Tañrının andan soñra kaçan da‘ve[t] eylese Tañrı Te‘âlā sizi da‘vet itmekle yirden çıkmağa kaçan siz da‘vet olunursız yirden çıkarsız [26] dahı Tañrı Te‘âlānuñdur ne kim göklerde olan dahı yirlerde olan cümlesi Tañrı Te‘âlāya münkâddur [27] dahı ol Tañrı eyle Allāhdur kim yaratdı halkı andan soñra yine dirgürür dahı o Tañrı Te‘âlāya geñezdür yaratmaıklık Tañrı Te‘âlā üzerine dahı ol Tañrı içündür yüce meşel göklerde dahı yirlerde dahı ol Tañrı Te‘âlā ‘azîzdür

[402b]

hikmetler issidür [28] zarb eyledi Tañrı Te‘âlā sizün içün meşel kendü nefslerinüzden var mı sizün içün andan gayrı mâlik oldu sizün kullarunuza şeriklerinüzden pes size rızk virdüğümüzde pes size anda berâberdür korcarsız anlardan korğduğunuz gibi kendü nefsinüzden anuñ gibi biz bellü iderüz âyetleri bir kavme ki fikr iderler [29] belki uydı ol kişiler ki zulm itdiler hevâlarına uydılar anlar ‘ilmsüz pes kimdür hidâyet viren ol kimesne ki azdura Hakk Te‘âlā dahı yokdur anlar içün yardım idicilerden [30] pes turgura yüzünü dîn için pâklık ile hilkat ki ya‘nî şüret Tañrı Te‘âlānuñ eyle Tañrı ki yaratdı âdem oğlanlarını anuñ üzerine tegayyür olmak yokdur yaratduğı içün Tañrı Te‘âlā ol dîn toğrı tırıcı dîndür lîkin çoğı âdem oğlanlarının bilmezler [31] dönucilerdür Tañrı Te‘âlāya dahı korğunuz Allāhdan

⁹⁵ Kelime kaf (ك) harfi ile yazılmıştır.

⁹⁶ Kelime kaf (ك) harfi ile yazılmıştır.

[403a]

dağı turgu[ru]ñuz namāzı dağı olmañuz şirk getüricilerün dīnlerinden [32] şunlardan ki ayırıp terk itdiler dīnlerini dağı oldılar bölük bölük tābi‘ oldılar her tā‘ife kendüleri kâtında olan ‘ilmleriyle sevinürler [33] dağı kaçan yitişe ādem oğlanlarına bir ziyān du‘ā iderler Tañrı Te‘ālāya dönüp Tañrı Te‘ālāya andan soñra kaçan kim daddursalar anlara rahmetden kaçan ayrılısalar anlardan ya‘nī ziyānlardan Tañrılarına şirk getürürler [34] hattā ki kāfir olurlar anlara virdüğümüz ni‘metlere pes dirlik eyleñüz pes göreceksiz işledüğünüz ‘amellerün cezāsını [35] ya biz indürmedük mi anlarun üzerine huccet pes ol huccet söyleye ne kim oldılar anlarun şirk getürdüklerini [36] dağı kaçan biz daddursavuz ādem oğlanlarına rahmetden sevinürler ol rahmet-ile dağı eger yitişdürseviz anlara bir ziyān günāhları sebebiyle

[403b]

ol vaqtda anlar ümmiz keserler [37] ya görmezler mi tahkik Tañrı Te‘ālā giñ ider rızkı kime dilese dağı dar ider rızkı kime dilese tahkik bunda vardur āyetler bir kavm ki mü‘minlerdür [38] pes vir qarābīlere haqqını dağı miskīnlere dağı misāfirlere ol yigregdür ol kişiler için ki dilerler rızasını Tañrı Te‘ālānuñ dağı anlardur kurtulmuşlardan [39] dağı ne kim virseñüz siz ribādan artmak için māllarında ādem oğlanlarının pes ol artmaz kâtında Tañrı Te‘ālānuñ dağı ne kim virseñüz zekātdan istemek-içün rızasını Tañrı Te‘ālānuñ pes anlarun artar⁹⁷ mālları ecirleri [40] Tañrı Te‘ālā eyle Tañrı ki yaratdı sizi andan soñra rızık virdi size andan soñra öldürür sizi andan soñra dirildür sizi var mı sizün şeriklerünüzden kimesne

[404a]

anı işleyübilür mi ol kimseñüzden bir nesneden münezzehdür Tañrı Te‘ālā dağı yücedür anlar şirk getürdüklerinden [41] āşikāre oldı fesādı kuru yirde dağı deñizde kazandukları günāhları sebebiyle ādem oğlanları hattā ki daddura anlara günāhlarının ba‘zı cezāsını işledükler-içün ola kim anlar günāhlarından dönerler tevbe itmekle [42] eyit yā Muhammed siz eyleñüz yiryüzinde pes görñüz niçe oldı soñı ol kişilerun kim sizden öñdin geçdiler oldı çoğı anlarun şirk getüriciler [43] pes turgur yüzünü dīn yolıçün toğru andan öñdin ki gelmezden bir gün ki döndermez anı kimse Tañrı Te‘ālādan ol gün ki tağı[lu]rlar [44] kim kāfir olsa pes anuñ vebāli kendüydür dağı kim işlese eyü ‘amel pes kendü nefisler-içün döşek döşerler

[404b]

[45] cezā virmek-içün ol kişiler ki imān getürdñüz dağı işledñüz eyü ‘amel kereminden Tañrı Te‘ālānuñ tahkik Tañrı Te‘ālā sevmez kāfirleri [46] dağı Tañrı Te‘ālānuñ birliğine delildür

⁹⁷ artar: artmaz M.

göndermek yilleri beşāret için dahı daddurmak için size rahmetden dahı yürütmek⁹⁸ için gemileri Tañrı Te‘ālānuñ buyruğıyla dahı istemek için bize kereminden Tañrı Te‘ālānuñ dahı ola kim siz şükr idesiz Tañrı Te‘ālānuñ ni‘metlerine [47] dahı tahkık biz gönderdük senden öñdin niçe peygamberler kavmlerine pes geldiler mu‘cizāt ile pes biz intikām alduķ o yaramaz kişilerden dahı oldu vācib bizüm üzerümöze yardım itmege mü‘minler için [48] Tañrı Te‘ālādur ki gönderen yilleri pes depredür buludları pes başı ider anı ya‘nī giñ ider anı gökde niçe dilese dahı kılur buludları pāre pāre pes görürsün birbir[i] ardınca yağar yağmurı çıkar buludlar içinde pes kaçan yitişdürür

[405a]

yağmurı kime dilese kullarından anlar ol vaktde sevinişürler [49] dahı oldılar senden öñdin ya‘nī yağmur inmezden öñdin onlaruñ üzerine anlar andan öñdin ümmīz kesmişlerdür [50] pes nazar eyle yā Muḥammed eşerine ya‘nī rahmeti bol sözine Tañrı Te‘ālānuñ nice dirildür yiri öldükden sonra tahkık ol Allāhdur dirilden ölüleri dahı ol Tañrı Te‘ālā her nesnenüñ üzerine kādirdür [51] dahı eger biz göndersevüz bir yıl pes görseler ol yıl şararmış i‘tibār itmezlerdi andan sonra kāfir olurlardı [52] pes tahkık sen yā Muḥammed işitdimezsın ölüleri dahı işitdimezsın şağırlaruñ du‘āsını kaçan yüz dönderseler Tañrı Te‘ālā rahmetinden ümmīz kesenler [53] dahı degü[l]sin sen yā Muḥammed yol gösterici gözsüzlere anlar azğun olduklarından işitdürmezsin azğunlara illā imān getürenlere işitdürürsın bizüm āyetlerümüzi pes anlardur müselmānlar.

[405b]

[54] Tañrı Te‘ālā oldur ki yaratdu sizi za‘īf nesneden andan sonra sizi kıldı za‘īflıktan sonra kuvvetlü andan sonra kıldı sizi kuvvetden sonra za‘īflık dahı kocalık kıldı yaradur Tañrı Te‘ālā ne kim dilese dahı ol Tañrı Te‘ālā bilicidür her nesneye kādirdür [55] dahı ol gün ki kıyāmet kopar and içerler ki durmaduk maķberede yaramaz kişiler eglendük bir sā‘atden ğayrı anuñ gibi bühtān idüp oldılar dünyāda yalan söyleyiciler [56] dahı eyde ol kişiler ki virinüldi anlara ‘ilm dahı imān tahkık siz eglendüñüz kitābda ya‘nī ‘ilminde Tañrı Te‘ālānuñ kıyāmet günine deġin pes işbu gün kıyāmet gündür bu kadar vardur siz olduñuz anı biliciler [57] pes ol günde aşşı eylemeye ol kişilere kim zulm itdiler ‘özü eylemekleri dahı olmaya anlar için hoşnūdlık [58] dahı tahkık

[406a]

biz zarb eyledük ādem oġlanları için işbu Qur‘ān içinde her meşelleri dahı eger getirseñ anlara bir āyet eydelerdi ol kişiler ki kāfir oldılar siz degülsiz ḥaķķ üzere illā bātıl üzeresiz [59] anuñ

⁹⁸ Kelime kaf (ك) harfi ile yazılmıştır.

gibi mühr urdı Tañrı Te‘ālā gönülleri üstine ol kişilerün ki bilmezler kendülerini [60] pes şabr eyle yā Muhammed Tañrı Te‘ālānuñ girçekdür [va‘desi] dañı istihfāf eylesün seni ya‘nī yeyni dutmasun ol kişiler ki haqqı yañın bilmezler

Süretü’l-Loqmān – Selāsüne ve Erba’a Āyātin

Bismillāhirrahmānirrahīm

Başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ ki rızq viricidür rahmet idicidür [1] bu harfler [2] ol Qur‘ān āyetlerindendür ki hikmeti çok Qur‘ānuñ [3] bu Qur‘ān hidāyetdür dañı rahmetdür eylük idicilere [4] ol kişiler kim turgururlar namāzı dañı virürler zekātı dañı anlar içün kıyāmet günine yañın ile inanurlar

[406b]

[5] anlar toğru yol üzerinedür Çalablarından dañı anlardur dünyā ve āhiret murādına yitişüp cehennem ‘azābından kırtulanlar [6] dañı ādem oğlanlarından niçesi şatun alur bāıl sözleri ki azdurmak içün halkı Tañrı Te‘ālānuñ yolından ‘ilmsiz dañı idinürler Tañrı Te‘ālā yolını mashara vardur ‘azāb anları hor eyleyici [7] dañı kaçan okınsa anlaruñ üstine bizüm āyetlerümüz dañı yüz dönderüp büyüklenürler kendüyi işitmez gibi eyler şanasın kulağında şağırlık vardur pes muştula anlara bir ‘azābı ki yürekler acıdı [8] tañkık ol kişiler kim imān gertürdiler dañı işlediler eyü ‘ameller anlar içün yaraqlandırur rahatlık cennetleri [9] ebedi kalurlar o cennetler içinde va‘desi Tañrı Te‘ālānuñ gerçekdür dañı ol Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür hikmetler issidür [10] yaradı gökleri direksüz anı görürsüz dañı yaradı

[407a]

yiryüzinde ulu tağları tā ki meyl idüp bir yaña sizi helāk itmeye dañı yaradı ol yiryüzinde her hayvāndan dañı biz indürdük gökden şuları pes biz bitürdük yirde ol şular ile her menfa‘atlu otlardan iki çift [11] işbu otlar yaradılmışdur Tañrı Te‘ālānuñ pes gösterünüz baña ne nesne yaradı Tañrı Te‘ālādan gayırısı belki zālimler azgunlık içindedür āşikāre [12] dañı tañkık biz virdük Loqmāna hikmeti şükr eylemek içün Tañrı Te‘ālāya dañı kim şükr eylese Tañrı Te‘ālāya tañkık şükr eylediği kendü nefis-içündür dañı kim kāfir olsa pes tañkık Tañrı Te‘ālā gānīdür hamīddür kimsenün şükrine muhtāc degüldür [13] zıkr eyle ol vaqt ki yā Muhammed kaçan Loqmān eyitdi oğluna dañı ol Loqmān oğlını öğütleyüp ey oğul şirk getürme Tañrı Te‘ālāya tañkık şirk getürmeklik Tañrı Te‘ālāya ulu zulmdür [14] dañı biz vaşıyyet eyledük ādem oğlanlarına atasına anasına getürdi anı anası za‘ıflık ile

[407b]

za‘ıflık üzerine dañı şüdden kesilmekligi oğlancığı iki yıldadur şükr eyle baña dañı ihsān eyle ataña anaña benüm hāzretimedür gelecek yirünüz [15] dañı anañ atañ cehd eyleseler kim şirk

getürmeklige baña sen bil[me]düğün nesneyi pes uyma ataña anaña şirk getürmekde daħı muşāhib ol ataya anayla dünyāda eylücke daħı uy baña benüm yolıma gir kim tevbe eylese baña andan soñra bañadur sizün dönmegünüz pes haber virürüm size siz işledüğünüz işlerden [16] ey benüm oğlum taħķīķ hasene ya sende olsa dānesince ağır ħardāldan pes olsa bir taş içinde yāħūz göklerde yāħūz yirde görür o günāhla ħaseneyi Tañrı Te‘ālā taħķīķ Tañrı Te‘ālā her nesneyi güzel bilicidür [17] ey benüm oğlum turgur namāzı daħı buyur eyü işler ile daħı yığlan yaramaz işlerden daħı şabr eyle saña yitişen muşibetlere üzerine

[408a]

taħķīķ ol vācib olmış işlerdendür [18] daħı dönderme yüziñi kibr-ile ādem oğlanlarından daħı yürüme yiryüzinde sevinmekle taħķīķ Tañrı Te‘ālā sevmez her sevinüp kişileri faħr idenleri [19] daħı kaşd eyle yürümekde orta yürümegi daħı eksilt āvāzuñdan taħķīķ çirkini āvāzlaruñ eşekler āvāzıdır [20] ya görmez misin taħķīķ Tañrı Te‘ālā musaħħar eyledi sizün için göklerde olan nesneleri daħı yirlerde olan nesneleri daħı dökdi sizün üzerünüze zāhir ni‘metlerini daħı bāṭın ni‘metlerini daħı ādem oğlanlarından ba‘zı kişiler çekişürler Tañrı Te‘ālā ħaķķında delilsüz ya‘nī ‘ilmsüz daħı hidāyetsüz daħı kitābsız vāzıh ya‘nī nürsüz [21] daħı kaçan eydilse anlar için uyuñuz Tañrı Te‘ālā indürdigi kitāba eydürler belki uyaruz ol nesne kim biz bulduķ anuñ üzerine atalarumuzu eger da‘vet ider olsa

[408b]

şeytān uyarsız anlara anuñ için müstaħaķ olurlar ‘azābına cehennem odınuñ [22] daħı kim teslīm eylese emrini ya‘nī rızāsını Tañrı Te‘ālāya daħı ol teslīm eyleyen güzel eylük eyleyüp taħķīķ yapışmışdır muħkem ipe daħı Tañrı Te‘ālāya rücū‘ eyler her işlerün soñı [23] daħı kim kāfir olsa pes kaygulanma yā Muħammed anuñ küfri için bizüm ħazretümüzdür dönecekleri anlaruñ pes haber virürüz anlara işledükleri ‘amelleri cezāsını taħķīķ Tañrı Te‘ālā bilicidür gönüllerinde olan fikrlerini dirlik virür [24] anlara dünyāda az zamānda andan soñra anları gücle kıoyaruz cehennem ‘azābınuñ irisine ve yoğununa [25] daħı eger sorsañ anlara ki kim yaradupdur gökleri daħı yiri eydeler Tañrı Te‘ālā yaratdı eyit yā Muħammed şükr Tañrı Te‘ālāya belki çoğı anlaruñ bilmezler [26] Tañrı Te‘ālānuñ ħaķķ mülkidür gökler ehli daħı yir ehli taħķīķ Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur ġanīdür ħamīddür kimesnenün şükrine muħtāc degüldür

[409a]

[27] daħı eger taħķīķ ne kim yirde olan ağačlardan kalem olsaydı daħı [de]ñizler mürekkeb olsaydı bundan soñra yazsalar yedi deñizlerdür dükenmeyeydi kelimeleri Tañrı Te‘ālānuñ taħķīķ Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ħikmetler issidür [28] degüldür sizün yaradılmañuz daħı dirilmeñüz sizün degüldür illā bir nefis gibi yaradup diri eylemek gibidür taħķīķ Tañrı Te‘ālā

işidicidir görücidür [29] görmez misin taḥkīk Tañrı Te‘ālā nice givirür gıceyi gündüz içinde daḥı niçe givirür gündüzi gıce içinde daḥı niçe musaḥḥar eyledi güneşi daḥı ayı her birisi yürürler felekde bir müddete degin ki mu‘ayyen olmuş daḥı taḥkīk Tañrı Te‘ālā siz işledüğünüz işleri bilicidir [30] ol anda[n] ötürüdür kim taḥkīk Tañrı Te‘ālānuñ ol ulu heybeti daḥı taḥkīk anlar tapduḳları ma‘būdlar Tañrı Te‘ālādan ğayrı bātıldur daḥı taḥkīk Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur ki yücedür uludur [31] görmez misin taḥkīk gemileri yürüdür deñiz yüzinde

[409b]

ni‘metini Tañrı Te‘ālā size göstermek-içün ‘alāmetlerinden taḥkīk bunda vardır ‘alāmetler her şabr idici şükr idici ḳullarına [32] daḥı ḳaçan ḳaplasa anları mevc buludlar gibi du‘ā iderler Tañrıya niyyet ḥālişlīgla vaḳtā kim ḳurtaruruz anları ḳuruya çıkarmaḡla pes anlardan niçesi muḳteşid olur ya‘nī toḡru mütevassıṭ daḥı inkār eylemez bizüm āyetlerümüz illā her ğurūr itdi ḳatı kāfirler inkār iderler [33] ey ādem oḡlanları ḳorḳuñuz Tañrı Te‘ālādan daḥı ḳorḳuñuz ol günden ki aşşı itmeye ana oḡlandan daḥı oḡulda ol atasından aşşı itmeye hıç nesne ile taḥkīk va‘desi Tañrı Te‘ālānuñ gerçektür pes aldasun dirliği dünyānuñ daḥı aldasun sizi Tañrı Te‘ālā dīninden azdurıcı aldayıcı şeyṭān [34] taḥkīk Tañrı Te‘ālānuñ ḳatındadır ḳıyāmet güninüñ ‘ilmi daḥı indürür Tañrı Te‘ālā yağmurı daḥı bilür Tañrı Te‘ālā analar

[410a]

ḳarnında olanı daḥı bilmez hıç bir nefis ne nesne ḳazanacaḡını yārınḳı⁹⁹ gün daḥı bilmez hıç bir nefis ḳanḡı yirde öleceğini taḥkīk Tañrı Te‘ālā bilicidir işidicidir

Sūretü’s-Secde – [Selāsūne]¹⁰⁰ Āyātin

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

Başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ ki rızḳ viricidir raḥmet idicidir [1] bu ḥarfler Ḳur‘ān āyetlerindendir [2] inmekde bu Ḳur‘ān şek gümān yokdur bu Ḳur‘ān inmekde Tañrısından ‘ālemlerüñ [3] eydürler mi kāfirler iftirā itmekle bu Ḳur‘ān bātıldur Muḥammed kendüsi düzübdür bu Ḳur‘ānı belki ol Ḳur‘ān gerçektür seni yaradan Tañrı Te‘ālādan ḳorḳutmaḡ için bir ḳavm ki gelmedi anlara ḳorḳudıcı peygamberden senden öñdin yā Muḥammed ola kim anlar toḡru yol dutalar [4] Tañrı Te‘ālā eyle Allāhdur ki yaratdı gökleri daḥı yirleri daḥı yir-ile gök arasında olanı altı günde andan soñra sākin oldu ‘arş üzerinde yokdur sizün için

[410b]

Tañrı Te‘ālādan ğayrı ma‘būd yardım idiciden daḥı şefā‘atçi yokdur pes niçün ögütlenmezler [5] tebdīl ider emrini dünyānuñ göklerden sebepleriyle yire i[n]dürür eşerlerini andan soñra

⁹⁹ Kelime kaf (ك) harfi ile yazılmıştır.

¹⁰⁰ Selāsūne: Işrune seba M.

çıkarur hâzretine bir günde oldu ol günün miqdârı biñ yıl kadarınca siz şayduğunuz dünyâ yıllarından [6] ol Tañrı Te‘âlâdur ğayb bilici daħı âşikâreyi bilici ‘azîzdür yazuqlar bağışlayıcıdur [7] eyle Allâhdur ki gökçek kıldı her nesneyi yaratdı daħı başladı yaratmağa âdemi balçıkdan [8] andan soñra yaratdı âdem neslini meniden ki çepel şudan ki hordur [9] daħı yaratdı sizün için kulaqlar işitmek-içün daħı gözler görmek-içün daħı gönül fehm eylemek-içün az degülsiz şükr eyleyici sizi yaradana [10] daħı eyitdiler kâfirler kaçan kim biz çürüdüğümüzden soñra yir içinde

[411a]

taħkîk biz yaradılır mıyuz yine yeñiden belki anlar liķāsına Tañrı Te‘âlânun kâfirlerdür [11] eyit yâ Muhammed kabz itdükden soñra sizün cânunuzı melekü‘l-mevt eyle melekü‘l-mevt ki konılmışdur sizün üstünüze andan soñra Tañrıñuzadur sizün döneceğünüz [12] daħı eger görseydün yâ Muhammed kaçan kim kâfirlerün aşığa şarduqları vaķt başlarını kıatında Tañrı Te‘âlânun ey Çalabum biz gördük daħı işitdük bize va‘de eyledüğünî pes bizi dönder dünyâya işleyelüm eyü ‘amel taħkîk siz dünyâda bu va‘deyi yakîn bildünüz idi [13] daħı eger biz dileseydük biz virürdük her nefse ol toĝru yolu lîkin vâcib oldu söz ki benden ki doldururum cehennemi cinnîlerden daħı âdem oĝlanlarından cümlesinden [14] pes dadunuz ‘azâbını cehennemde ebedî kalunuz nitekim işledünüz ‘ameliñüz sebebiyle

[411b]

[15] taħkîk inanmazlar kâfirler bizüm âyetlerümüze illâ ol kişiler ki inanurlar kaçan kim añılsa anlara ol âyetler düşerler yüzleri üstine secde eyleyüp daħı tesbîh iderler şükr itmekle Tañrı Te‘âlâyâ daħı anlar büyüklenmezler [16] ırak ider yanlar[1] üzere yatduqları yirde du‘â iderler Tañrı Te‘âlâyâ korku ile daħı ümmîz dutup rahmetine daħı biz virdüğümüz rızkdan anlara şadaķa virürler [17] pes bilmezler hîç bir nefis ne gizlenüpdür anlar için aydınında gözlerün müzd için işledükleri eyü ‘amel sebebiyle [18] ol kimesne ki oldu mü‘min ol kimesne gibi midür ki oldu fâsık berâber olmazlar mü‘min ile fâsıklar [19] ammâ ol kişiler ki imân getürdiler daħı işlediler eyü ‘ameller pes anlar için yaraķlanupdur me‘vâ cennetleri duracak yirleri oldu işledükleri eyü ‘amel sebebiyle [20] daħı ol kişiler kim fâsıklardur pes yirleri anların cehennemdür vaķtâ kim

[412a]

isteseler çıķmaklık ol cehennemden döndürürler ol cehennem içinde daħı eydile anlara ki dadunuz cehennem odının ‘azâbını eyle od kim siz dünyâda ol odı yalanladunuz [21] daħı daddururuz anlara dünyâ ‘azâbından ki alçaķ ‘azâbdur kaķıllık ve esîrlik âhîretde ulu ‘azâb gelmezde[n] ğayrı ola kim anlar döneler Tañrı Te‘âlâyâ [22] daħı kim zâlimraķdur ol

kimesneden ki öğütlene âyetleriyle Tañrı Te‘âlânuñ andan soñra yüz döndere Tañrı Te‘âlâdan tañkık biz yaramaz kişilerden intikâm iderüz [23] dañı tañkık biz virdük Mūsāya Tevrâtı pes olma şek idicilerden Tañrı Te‘âlânuñ liķāsına dañı biz kılduk Tevrâtı toğru yol benī İsrā‘ıl kavmi için [24] dañı biz kılduk anlardan imâmlar kılduk halka toğru yol göstermek-içün bizüm buyruğumuz ile şabr itdükler[i] vaķt dañı oldılar bizüm âyetlerümüze şeksüz inancılar [25] tañkık senüñ Tañruñ ol Tañrı Te‘âlâ ayırur anlaruñ ortasını

[412b]

kıyâmet güninde ol nesneden ki anda anlar çekişürlerdi [26] beyân olmadı mı anlara kim niçe kavmi biz helâk eyledük anlardan öñdin geçen ümmetlerden yürürlerdi seferde yirlerinde anlaruñ tañkık bunda vardır ‘alâmetler pes niçün işitmezler [27] ya görmezler mi biz niçe şuaruruz şular ile yazılmış otsuz yire pes çıkaruruz ol şu ile ekinleri yirler ol ekinlerden tavarları dañı kendüleri pes niçün görmezler [28] dañı eydürler ne vaķt olur işbu açıkmaķ muķkem günü eger siz gerçeklerseñüz [29] eyit yâ Muḥammed ayrıлмаķ güninde aşşı eylemeye ol kişilere ki kāfirlerdür inanmaķları dañı anlara mühlet virilmez [30] pes yüz dönder anlardan dañı muntazır ol ol güne tañkık anlar muntazırlardur ol güne

Süretü'l-Aḥzâb – Seb‘üne ve [Selâse]¹⁰¹ Âyâtin

[413a]

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] ey peygamber korkğıl Tañrı Te‘âlâdan dañı uyma kāfirlere dañı münâfıklara uyma tañkık Tañrı Te‘âlâ oldı her nesneyi bilici ḥikmetler issi [2] dañı tâbi‘ ol yâ Muḥammed vahy olan nesneye saña seni yaradan Çalabuñdan tañkık Tañrı Te‘âlâ oldı işledükleri işleri bilici [3] dañı sen şıgın yâ Muḥammed Tañrı Te‘âlânuñ üzerine dañı yiter Tañrı Te‘âlâ vekîl olmağa [4] yaratmadı Tañrı Te‘âlâ bir kişiye iki yürek anuñ içinde dañı yaratmadı ol ‘avratlaruñuzı ki zıḥâr idersiz anlardan analaruñuz eylemedi dañı kılmadı anı siz dil ile da‘vet idüp oğul idindüğünüz kimseleri ol sizün sözüñüzdür ađzuñuz ile dañı Tañrı Te‘âlâ söyler gerçegini dañı ol Tañrı hidâyet virür toğru yola [5] nisbet eyleñ anları atalarına

[413b]

ol nisbet ‘adl yolındur kıatında Tañrı Te‘âlânuñ pes eger bilmeseñüz atalaruñuzı pes anlar sizün kıardaşıñuzdur dîn içinde dañı sizün döstlaruñuzdur dañı yokdur sizün üstüñüze yazuk ḥatâ eyledüğünüz nesnede anda dañı bu kıadar vardır ki siz kaçd eyledüğünüz nesnededür yazuk dañı oldı Tañrı Te‘âlâ yazuklar bağışlayıcı rahmet idici kıullarına [6] peygamber evlâdur mü‘minlere kendü nefslerinden dañı peygamberüñ ḥatünü analarıdır anlaruñ dañı her kıarâbiler

¹⁰¹ Selâse: Semân M.

biri birine evlâdur mîrâsda kitâbında Tañrı Te‘âlânıñ mü‘minlerden dañı muhâcirlerden illâ eger ihsân işleseñüz qarâbîlerüñüze eylûkle oldı ol eylûk Qur’anda yazılmışdur [7] dañı kaçan kim biz aldık peygamberlerden ‘ahdlerini aldık dañı senden yâ Muhammed dañı Nuhdan

[414a]

dañı İbrâhîmden dañı Mûsâdan dañı ‘İsâdan Meryem oğlı dañı biz aldık ‘ahdi anlardan ulu ‘ahd-ile [8] şormak içün gerçeklere taşdıķ itdüklerinden dañı yaraqladı Tañrı Te‘âlâ kâfirler içün yürekler acıdıķı ‘azâbı [9] ey ol kişiler kim îmân getürdiler zıkr eyleñüz ni‘metlerini Tañrı Te‘âlânıñ sizüñ üstüñüze kaçan geldi size ħarâb çerisi pes biz gönderdük anlarıñ üzerine bir yıl dañı ferîştelere çerî gönderdük siz görmedüñüz dañı oldı Tañrı Te‘âlâ ne kim sizüñ işledüğüñüzi görici [10] kaçan kim geldilerdi yukarıñuzdan dañı aşğa yanıñuzdan sizden dañı kaçan kim izhâr egildiydi gözler kôrķudan dañı yitişmişdi yürekler boğaza dañı gümân iderdüñüz Tañrı Te‘âlâ rahmetinden gümân itmekle [11] ol vaktde şandığı mü‘minler dañı deprendiler kôrķudan katı kôrķunmakla

[414b]

[12] dañı kaçan kim eyitdi münâfıķlar dañı ol kişiler ki yüreklerinde küfr hastalığı vardı bize va‘de eylemedi Tañrı Te‘âlâ dañı peygamberi va‘de eylemedi illâ bizi aldamağla [13] dañı kaçan kim eyitdi bir cemâ‘at anlardan ey Medîne ehli yokdur duracak yir sizüñ içün pes dönüp kaçuñuz dañı icâzet dilerler bir bölük anlardan peygambere eydürler ki taĥķķık bizüm evlerümüz ħaleldür dañı degöldür ol evler ħalellü istemediler illâ kaçmak isterler [14] dañı eger girseydi anlarıñ üstine uçlarından anlarıñ andan şoñra şorılsalardı mürted olup müselmânlar ile şavaşmağla gelürlerdi dañı eglenmezlerdi anlar anda illâ az eglenürlerdi [15] dañı taĥķķık oldı ‘ahdi Tañrı Te‘âlânıñ bundan öñdin hergiz kaçmayalar arķa dönderüp dañı oldı ‘ahdi Tañrı Te‘âlânıñ şoracak [16] eyit yâ Muhammed aşşı eylemez size

[415a]

kaçmaklık eger kaçsañuz siz ölmeden yâĥûz deplenmekden dañı ol vakt kim dirlik itmezsiz bu dünyâda illâ az zamânda [17] eyit yâ Muhammed kim kırtarur sizi Tañrı Te‘âlâdan eger dilese size bir ziyân eylemegi yâĥûz dilese size rahmet itmegi dañı bulmazlar kendüler-içün Tañrı Te‘âlâdan ħayrı ma‘bûd mu‘ayyen olup gidere ziyânı dañı yardım idici bulmazlar [18] taĥķķık bilür Tañrı Te‘âlâ girü kalanları sizden dañı ökçe[si üstinde] gidenleri bilür eydenleri kardaşına ki gelüñüz bize dañı varmazlar şavaşa illâ az kişiler varur şavaşa [19] baĥķķılık iderler dönmezler yardım itmege sizüñ üzerüñüze pes kaçan gelse kôrķu görürsiz anları baķarlar saña yâ Muhammed devr eyler anlarıñ gözleri ol kimesne gibi uşşı gidüpdür anıñ ölüm kôrķusından pes kaçan kim gitse ölüm kôrķusu dil uzadup incidürler sizi dilleriyle keskinlik ile

[415b]

baħıl iken ħayr üzerine anlar ĩmān getürmezler pes bāṭıl kıldı Tañrı Te‘ālā ‘amellerini daħı oldu ol Tañrı Te‘ālā ƣatında geñez [20] şanurlar aħzāb ƣerisi münhezim olmayalar daħı eger gelse ikinci aħzāb ƣerisi Tañrıdan isterler ki olalardı kendüler beriyyede ‘Arablar içinde saña sorarlar sizün ħaberlerünüzden ve eger olsalardı sizünle şavaş eylemezlerdi illā az kişiler şavaş iderler [21] taħķıķ oldu sizün için Tañrı Te‘ālā resūlinden güzel ƣarīķat kim ki oldu ümmiz dutıcı Tañrı Te‘ālā raħmetine daħı kıyāmet günine daħı zıkr eylesün Tañrı Te‘ālāyı ƣok ƣok [22] daħı vaķtā kim gördi mü’minler aħzāb ƣerisini eyitdiler bu ƣeri oldur ki bize va‘de itmişdi Tañrı Te‘ālā daħı peygamberine va‘de itmişdi daħı arturmadı anlar illā ĩmān arturdu ve münķad olmaķlık Tañrı Te‘ālānuñ buyruğına

[416a]

[23] mü’minlerden niĉe erenleri gerĉeklediler ‘ahd eyledüklerini Tañrı Te‘ālā ile anuñ üzerine anlardan niĉelerine ħükm olındı müddet ya’nı şehid oldılar daħı anlardan niĉesi muntazırlardur şehādete daħı bozmadılar ‘ahdlerini bozmaķlıkla [24] müzd virmek için Tañrı Te‘ālā girĉeklere girĉeklikleri sebebiyle daħı ‘azāb itmek-içün münāfıķlara eger dilese Tañrı Te‘ālā yāħüz tevbeyi tevfiķ vire anlarıñ üzerine taħķıķ Tañrı Te‘ālā oldu yazuķlar bağışlayıcı raħmet idicidir [25] daħı dönderdi Tañrı Te‘ālā ol kişiler kim kāfir oldılar ķahr-ile yitişmediler ħayra daħı yiter gidermege Tañrı Te‘ālā mü’minlerden şavaş şerrini daħı oldu Tañrı Te‘ālā muħkem kuvvetlü ‘izzet issi [26] daħı indürdi ol kişiler ki arķa yardım itdiler müşriķlere kitāb ehlinden ya’nı Yahūdilerden ƣal‘alarından daħı bıraķdı yüreklerinde ƣorķuyı bir bölügin deplersiz daħı esir idersiz

[416b]

bir bölüğini [27] daħı mīrās eyledi size Tañrı Te‘ālā anlarıñ yirlerini daħı ıķlīmlerini daħı anlarıñ māllarını daħı ol yire niĉeleri hıĉ ayak başmadılar daħı oldu Tañrı Te‘ālā her nesnenün üzerine ķādir [28] ey peygamber eyit senün ‘avratlarıña eger olursañuz isteyici dünyā dirligini daħı dünyā bezegini pes gelünüz ni‘met vireyin size ƣoyıvireyin sizi ƣarārsız güzel kılmaķ ile [29] daħı eger olursañuz siz dileyici Tañrı Te‘ālāyı daħı peygamberini daħı āħiret evini pes taħķıķ Tañrı Te‘ālā yaraķlayupdur eylük eyleyicilerünüz-içün sizden ulu müzd [30] ey peygamber ‘avratları kim ki gelse sizden yaramazlık işlese āşikārece aña ģayrı kişiyi gibi olur ‘azāb iki ƣat daħı oldu ol ‘azāb itmek Tañrı Te‘ālā üzerine geñez [31] daħı dā’im ƣā’at

[417a]

üstine olsa sizden Tañrı Te‘ālā için daħı peygamber için daħı işlese eyü ‘amel virürüz anuñ şevābını iki kez daħı biz yaraķladuķ ol eyü ‘amel işleyene görķlü rızķlar cennetde [32] ey

peygamber ‘avratları degülsiz ğayrı ‘avratlar gibi eger takvā üstine olsañuz pes yumşak eylemeñüz sözünüz ile tama‘ ider eyle tama‘ ki ol kimesnenüñ yüreginde münāfıklık hastalığı dañı idindi eyü söz söyleñüz eylükle [33] dañı karar dutuñuz evlerüñüzde dañı bezenmeñüz bezenmeklikle evvelki cāhiller bezendügi gibi dañı turguruñuz namāzı dañı virüñüz zekātı dañı muṭi‘ oluñuz Tañrı Te‘ālāya dañı Tañrı Te‘ālānuñ peygamberine taḥkīk diler ki Tañrı Te‘ālā gidermek-içün üstüñüzden yaramazlığı ey peygamberüñ ehli beyti dañı arıtmak ister sizi muṣibetden arıtmaklıgla [34] dañı zikr eyleñüz okunan nesneleri sizüñ evlerüñüzde āyetlerinden Tañrı Te‘ālānuñ

[417b]

dañı hikmetinden taḥkīk Tañrı Te‘ālā oldu güzel bilici her nesneyi [35] taḥkīk müselmān erenler dañı müselmān ‘avratlar dañı imān getürici erenler dañı imān getürici ‘avratlar dañı Tañrı Te‘ālādan korkucı erenler dañı Tañrı Te‘ālādan korkucı ‘avratlar dañı gerçek erenler dañı gerçek ‘avratlar dañı şabr idici erenler dañı şabr idici ‘avratlar dañı tev[ā]zu‘ idici erenler dañı tev[ā]zu‘ idici ‘avratlar dañı şadaka idici erenler dañı şadaka idici ‘avratlar dañı oruç dutıcı erenler dañı o[r]uç dutıcı ‘avratlar dañı ferclerin şaklayıcı erenler dañı ferclerin şaklayıcı ‘avratlar dañı zikr idici erenler Tañrı Te‘ālāyı çok dañı zikr idici ‘avratlar Tañrı Te‘ālāyı çok yaraqladı Tañrı Te‘ālā anlarıñ için günāhların bağışlayıcı dañı ulu ecr virmegi [36] dañı yokdur mü‘min er için dañı mü‘mine ‘avrat için kaçan kim hüküm eylese Tañrı Te‘ālā dañı resūli bir buyruk olmaya anlar için dilek emrinden dañı kim ‘āṣī olsa Tañrı Te‘ālāya

[418a]

dañı resūline ‘āṣī olsa pes taḥkīk ol kimesne azmışdur azğunlardan āṣikāre [37] dañı kaçan kim eyde ol kişiye kim ni‘met virdi Tañrı Te‘ālā anuñ üzerine İslāma girmeklige dañı ni‘met virdi anuñ üzerine dut şakla saña ‘avratuñı dañı kork Tañrı Te‘ālādan dañı korksın nefsüñde senüñ ol nesneyi ki Tañrı Te‘ālā bellü ider dañı korkasın ādemīlerden dañı Tañrı Te‘ālā gerçektür ki korkasın Tañrı Te‘ālādan vaqtā kim dükendi Zeydūñ ğazāsı andan dañı hāceti vaqtinde anuñ ‘avratını biz evlendürdük saña hattā ki olmaya mü‘minler üzerine günāh olmaya evlenmekde oğul idüñdi ki kişilerin ‘avratların kaçan ‘arzları dükendikde anlardan dañı hācet oldıkdā dañı oldı buyruğı Tañrı Te‘ālānuñ işlenülür [38] yokdur peygamber üzerine günāhdan şol nesneden ki farz eyledi Tañrı Te‘ālā oldur sünneti Tañrı Te‘ālānuñ ol nebīler dīninde geçmişlerdi evvelden dañı oldı buyruğı Tañrı Te‘ālānuñ evvelden muḳadder¹⁰² olupdur

¹⁰² muḳadder: muḳaddur M.

[418b]

[39] ol nebîler ki irişdürürler risâletini Tañrı Te‘âlânuñ dañı qorqarlar Tañrı Te‘âlâdan dañı qorqmazlar Tañrı Te‘âlâdan ğayrı bir kimseden illâ Tañrı Te‘âlâdan qorqarlar dañı yiter Tañrı Te‘âlâ hisâb eylemege [40] degüldür Muhammed bir kimesnenüñ atası sizüñ erenlerüñüzden dañı lîkin Muhammed peygamberidür Tañrı Te‘âlânuñ dañı nebîlerüñdür [šoñ] peygamberi dañı oldı Tañrı Te‘âlâ her nesneyi bilici [41] ey ol kişiler ki îmân getürdüñüz zîkr eyleñüz Tañrı Te‘âlâyı zîkr eylemekle çok [42] dañı tesbîh eyleñüz Tañrı Te‘âlâya şabâhlarda dañı aħşâmlarda [43] ol Tañrı Te‘âlâ yüsalliye rahmet eyler sizüñ üstüñüz[e] dañı ferîşteler istiğfâr iderler çıkarmak içün sizi qarañulıqlardan aydınlığa dañı oldı mü‘minlere Tañrı Te‘âlâ rahmet idici [44] esenlemeği anlaruñ ğazrete varduqları günde esenlikdür dañı yaraqladı anlar içün Tañrı Te‘âlâ görklü müzd [45] ey peygamber iki cihânuñ taħķîķ biz gönderdük seni ğalka

[419a]

tanuķ olmak içün dañı muştulamak içün ğalka cenneti [46] dañı ğalk[ı] da‘vet eylemek-içün Tañrı Te‘âlâya Ħaķķ Te‘âlânuñ izniyle dañı seni ğalka nûrlu çerâķ eyledük [47] dañı muştula mü‘minlere taħķîķ vardur mü‘minler içün Tañrı Te‘âlâdan ulu kerâmet [48] dañı uyma kâfirlerle dañı münâfıķlara uyma dañı terk eyle anlaruñ ezâsını dañı şığın Tañrı Te‘âlâya dañı yiter Tañrı Te‘âlâ vekîl olmağa [49] ey ol kişiler ki îmân getürdüñüz qaçan evlenseñüz mü‘mine ‘avratları andan řoñra şalak virseñüz anlara öñdin yapışmazdan anlara pes yoķdur sizüñ anlar üzerine ‘iddetden ‘iddet çektürmeklikle pes mutâ‘ virüñüz anlara dañı koyuvirüñüz anları gökçek koyuvirmekle [50] ey iki cihânuñ peygamberi taħķîķ biz ğelâl eyledük saña ol ‘avratlaruñı ki virdüñ gebenlerini anlara dañı ne kim senüñ

[419b]

elüñ altındağı câriyelerüñi Tañrı Te‘âlâ virdüği ğanîmetden senüñ üzerüñe dañı atañ qardaşı kızlarını ğelâl itdük saña dañı anañ qardaşı kızlarını ğelâl itdük saña dañı atañ qardaşı kızlarını ğelâl itdük saña dañı anañ kızqardaşı kızlarını ğelâl itdük saña anlar ki hicret itdiler senüñle dañı bir mü‘mine ‘avratı eger bağışlasa kendüyi peygamber içün eger murâd idinse peygamber anı evlenmek ğâliş senüñ içün mü‘minlerden ğayrı taħķîķ biz bilürüz biz farz eyledüğümüz nesneleri anlaruñ üstine ‘avratlarda dañı mülķ olan câriyelerden ğattâ ki olmaya senüñ üzerüñe ğünâh dañı oldı Tañrı Te‘âlâ ğünâhlar bağışlayıcı rahmet idici [51] dönderürsin kimi dilesen dañı yitüşdüğünden řoñra şalak-ı ric’-ile pes ğünâh yoķdur senüñ üzerüñe ol yaķınrâkdur

[420a]

anlaruñ gözi aydınlığına dañı melûl olmasunlar dañı râzî olsunlar sen anlara virdüğüñ nesnenüñ küllisine dañı Tañrı Te‘âlâ bilür sizüñ göñlü[ñü]zde olan nesneleri dañı oldı Tañrı bilici

yuvaşdur ‘ukūbetini tiz eylemez [52] helāl degüldür saña ırak ‘avratlar bu zıkr olınanlardan
şoñra dañı degüşdürmek anlardan gayrı ‘avratlardan dañı eger gayrıların begenseñ güzelligini
anların illā mālīk olduñ cāriyeler saña helāldür dañı oldı Tañrı Te‘ālā her nesnenün üzerine
hāzır görıcı şaklayıcı [53] ey ol kişiler kim imān getürdünüz girmenüz evlerine peygamberün
illā destūr virilse size girünüz yimek içün gözetmekden şoñra çenāğını līkin kaçan da‘vet
olınsañuz pes girünüz pes kaçan kim yimek yiseñüz pes tağıluñuz dañı eglenmenüz söz-ile
taḥkīk ol sizün içün oldı incinici

[420b]

peygamber pes utanur sizden onda çok eglenmekle dañı Tañrı Te‘ālā utanmaz çok nesneden
dañı kaçan kim isteseñüz bir nesne anlardan mutā‘dan pes isteñüz anlardan perde ardından ol
sizün içün pākdur¹⁰³ sizün gönüllerünüz dañı anların gönüllerine dañı yokdur sizün içün
incitmeklik peygamberini Tañrı Te‘ālānıñ dañı ḥarāmdur evlenmeklik ‘avratlarını
peygamberün size peygamberden şoñra ebedī taḥkīk ol sizün içün oldı katında Tañrı Te‘ālānıñ
ulu günāh [54] eger bilürseñüz bir nesneyi yāḥūz gizlerseñüz anı pes taḥkīk Tañrı Te‘ālā oldı
her nesneyi bilici [55] günāh yokdur üstlerinde¹⁰⁴ atalarında dañı oğullarında dañı kardaşlarında
dañı karındaşları oğlanlarında dañı kız karındaşları oğlanlarında dañı ‘avratlarında dañı
ellerinde olan kullarında dañı

[421a]

şığınunuz Tañrı Te‘ālāya taḥkīk Tañrı Te‘ālā oldı her nesnenün üzerine hāzırdur şanuḡdur [56]
taḥkīk Tañrı Te‘ālā dañı melāyikler istiğfār iderler peygamber üzerine ey ol kişiler kim imān
getürürler şalavāt virünüz peygamber üzerine dañı selām virünüz aña teslīm itmekle [57] taḥkīk
ol kişiler ki incidürlerdi Tañrı Te‘ālāyı dañı peygamberini la‘net ider anlara Tañrı Te‘ālā
dünyāda dañı āhiretde dañı yaraḡladı anların içün Tañrı Te‘ālā ḥor eyleyici ‘azābı [58] dañı ol
kişiler ki incidürler mü‘minleri ya‘nī imān getüren erenleri dañı mü‘mine ‘avratları dañı
kazanmaduḡları nesne ile pes taḥkīk yüklenürler yalan söylemek ile ulu günāh itmekle¹⁰⁵
āşikāre [59] ey peygamber eyit senün ‘avratlarıña dañı senün kızlarıña dañı ‘avratlarıña
mü‘minlerin örtsünler yüzlerini bir ḥācet içün taşra çıkdıklarında ol yaḡınraḡdur bilinmeyeler
pes incinmeyeler dañı oldı Tañrı Te‘ālā

¹⁰³ pāklandur: pākdur M..

¹⁰⁴ üstlerinde: üstlerinde M.

¹⁰⁵ "ulu günāh itmekle" ibaresi 58. ayetin bitimine eklenmiştir. Kelimenin ayet içindeki konumuna göre tercümesi
cümle içerisine yerleştirilmiştir.

[421b]

günāhlar bağışlayıcı rahmet idici[dir] [60] eger yıgılanmasalar münāfık̄lar daḥı ol kişiler ki yüreklerinde küfr ḥastalığı var daḥı yıgılanmasalar fücūr olanlar Medīnede yıgılanmasalar yalan sözleri birağıcı buyururuz saña yā Muḥammed anlarla şavaş eylemege andan soñra saña қоңşu olmayalar Medīnede illā az zamān қоңşı olalar [61] la‘net olınmışlardur her қанда bulursañuz dutuñuz daḥı öldürüñüz öldürmekle [62] sünnetidür Tañrı Te‘ālānuñ ol geçen ümmetlerden anlardan öñdin¹⁰⁶ daḥı bulmazsız sünnetini Tañrı Te‘ālānuñ tağyır olınmış [63] şorarlar saña yā Muḥammed ādem oğlanları kıyāmet güninden eyit yā Muḥammed taḥkīk kıyāmet güninüñ ‘ilmi қatındadur Tañrı Te‘ālānuñ daḥı bildürmedük saña yā Muḥammed olur kim kıyāmet günü ola yaқın zamānda [64] taḥkīk Tañrı Te‘ālā la‘net eyledi kāfirlere daḥı yaraқladı Tañrı Te‘ālā anlar içün cehennem odını [65] қалurlar ol cehennem içinde ebedī bulmazlar kendülerine daḥı dōst bulmazlar ki def‘ ide üstlerinden ‘azābı daḥı yardım idici bulmaya [66] ol günde dönderile daḥı

[422a]

yüzleri cehennem odınıñ içinde eydeler ki nolaydı biz uymış olayduқ Tañrı Te‘ālāya daḥı biz uyayduқ Tañrınuñ resū[lü] peygamberine [67] daḥı eydeler ey bizüm Çalabımız taḥkīk biz uymış-ıduқ bizüm beg[le]rümüze daḥı bizüm ulularumuza pes bizi azdurdılar toғru yoldan [68] ey bizüm Çalabımız anlara vir iki қат ‘azābdan daḥı la‘net eyle anlar[a] ulu la‘net eylemeklik-ile [69] ey imān getrüren қullar olmañuz ol kişiler gibi ki incitdiler Mūsā peygamberi pes berī itdi Mūsā peygamberi Tañrı Te‘ālā anlaruñ itdüklerinden daḥı oldı Mūsā peygamber Tañrı Te‘ālā қatında bilinmiş muқarreblerden [70] ey ol kişiler kim imān getürdiler қorқuñuz Tañrı Te‘ālā eydünildi gerçek söyleñüz toғru müstaқımlıqla [71] eyü eylerüz¹⁰⁷ sizüñ içün ‘amellerüñüzi daḥı bağışlar Tañrı sizüñ günāhlaruñuzı daḥı kim ki muṭı‘ olsa Tañrı Te‘ālāya daḥı peygamberine pes taḥkīk ol қurtuldı қurtulmaqla ulu ‘azābdan

[422b]

[72] taḥkīk biz ‘arza қıldıуқ emāneti gökler üzerine daḥı yirler üzerine daḥı tağlar üzerine pes rāzī olmadılar ol emāneti getürmege daḥı қorқdıлар ol emānetden daḥı ol emāneti getürdi ādem oğlanı taḥkīk ol emānet oldı қatı zālīm қatı cāhillerden [73] ‘azāb eylemek içün Tañrı Te‘ālā münāfık̄ erenlere daḥı münāfık̄a ‘avratlara daḥı müşrik erenlere ‘azāb itmek-içün daḥı müşrike ‘avratlara ‘azāb itmek içün daḥı tevbesini қabūl eylemek-içün Tañrı Te‘ālā mü‘min erenlerüñ daḥı mü‘mine ‘avratlaruñ daḥı oldı Tañrı Te‘ālā günāhlar bağışlayıcı rahmet idici

¹⁰⁶ "anlardan öñdin" ifadesi metin kenarına yazılmıştır. Kelimenin [min kabl] ayet içindeki konumuna göre tercümesi cümle içerisine yerleştirilmiştir.

¹⁰⁷ eylerüz: eyleñüz M.

Sūretü'l-Sebe' - Hamsüne Erba'a Āyātın

Bismillāhirrahmānirrahīm

Başladum adıyla Tañrı Te'ālānuñ ki rızq viricidür rahmet idicidür [1] şükr Tañrı Te'ālā için eyle Tañrı ki ol Tañrı Te'ālānuñ halkı mülkidür gökler ehli ve yirler ehli dañı ol Tañrıya şükr şābitdür kıyāmet güninde dañı ol Tañrı hikmetler issidür her nesneyi bilicidür

[423a]

[2] bilür ne kim girür yir içinde dañı ne kim çıkar yirlerden dañı ne kim iner göklerden Tañrı Te'ālā bilür dañı ne kim göklere ağır göklerde bilür Tañrı Te'ālā dañı ol Allāh rahmet idicidür günāhlar bağışlayıcıdır [3] dañı eyitdi ol kişiler ki kâfir oldılar bize gelmez kıyāmet günü eyit yā Muhammed bil ki dañı yaradan Allāh haqq-ıçün gelecekdür kıyāmet günü size Tañrı Te'ālā bilicidür gayb gāyib yokdur Tañrı Te'ālānuñ 'ilminden bir zerre ağırınca göklerde dañı yirlerde yokdur dañı yokdur giçirek nesne gizli zerreden dañı uluraq nesne yokdur Tañrı Te'ālādan gizli illā küllīsi levh-i maḥfūzdadur āşikāre [4] cezā virmek-içün ol kişiler kim imān getürdiler Tañrı Te'ālāya dañı işlediler eyü 'amel ol kişiler için vardur yarlığanmaklık dañı vardur güzel rızq cennetde [5] dañı ol kişiler ki dürişürler bizüm āyetlerümüzi bātıl eylemege vardur anlarıñ için yürekler acıdı

[423b]

'azābdan [6] dañı görürler ol kişiler kim virildi 'ilm eyle 'ilm ki gökden inen kitāb saña yā Muhammed Tañrı Te'ālādan ol Tañrı Te'ālā gerçekdür dañı hidāyet virür toğru yola 'azīzdür cemi' yaradılmış aña şükr iderler [7] dañı eyitdi ol kişiler ki kâfir oldılar gösterelüm mi size bir kişiyi ki 'aceb haber virür size kaçan siz pārelenüp çürürsünüz her çürümeklikle taḥkīk yaradılırsız yiniden [8] iftirā mı eyledi Tañrı Te'ālā üzerine yalan söylemekle ya ol delü midür belki delüdür ol kişiler kim āhirete imān getürmezler kıyāmetde 'azāb içinde dañı azgunlık içinde cennetden ırak olup cehennemde ebedī kalurlar [9] pes niçün görmezler aralarında olan nesnede önlerinde dañı ardlarında olan nesnede gökden dañı yirden eger dileseydi geçürüanları yire yāḥūz düşürürdük ¹⁰⁸anlarıñ üzerine şā'ıklar gökden

[424a]

taḥkīk bunda vardur āyetler her tevbe idici kula [10] dañı taḥkīk biz viDāvūd peygambere bizüm fazlumuzdan mülkle nübüvvet eyitdi ey tağlar tesbīḥ idün Dāvūd peygamber ile dañı kuşlara didik tesbīḥ ideler Dāvūd ile dañı biz musaḥḥar itdük Dāvūda demüri ya'nī yumuşatduk [11] işle didik zırhlar dañı endāzeyle birbirine geçürmekde dañı işleñüz eyü 'amel taḥkīk siz işledüğünüz göriciyem [12] dañı Süleymān peygambere yili musaḥḥar eyledük şabāḥlarda

¹⁰⁸ Kelime kaf (ك) harfi ile yazılmıştır.

seferi bir aylık yol alurdu dağı aḥşāmlarda seferi bir aylık yol alurdu dağı biz akıtduğ Süleymān için tuc çeşmesini dağı cinnilerden musahḥar kılduğ leşkerleri ileyinde buyruğıyla Tañrı Te‘ālānuñ dağı kim ki çıksa anlardan bizüm buyruğumuzdan daddururuz aña cehennem ‘azābından [13] işlerlerdi Süleymān için ne kim dilese Süleymān yüce kaşrlardan dağı şüretlerden dağı ulu çanaqlardan

[424b]

havuzlar gibi dağı kazanları kimesne getürmezdi işleñüz yā ehl-i Dāvūd şükr idüp Tañrı Te‘ālāya dağı azdur benüm kullarumdan baña şükr idici [14] vaqtā kim biz hükm eyledük Süleymān üzerine ölümü bildürmedük cinniler üzerine Süleymānuñ ölümünü illā yir kurdçuğazı ‘aşāsını yidi çürüdüğinden vaqtā kim Süleymān düşdi bellü oldı cinnilere Süleymānuñ öldüğü eger cinniler olsalardı biliciler gaybı eglenmezlerdi ‘azāb içinde ḥor idici [15] taḥkīk oldı Sebe ehli sākin oldukları yirde bir āyet vardı iki bostān şağından dağı şolından yiñüz rızkından Tañrı Te‘ālānuñ dağı şükr eyleñüz Tañrı Te‘ālāya hoş şehrdür dağı Tañrı Te‘ālādur günāhlar bağışlayıcı [16] pes yüz dönderürler şükrinden pes biz gönderdük anlaruñ üzerine dereler seylini ki ğarq eyledük anları dağı biz tebdil eyledük anlaruñ bostānlarını anlaruñ bostānları yirine iki bostān virdük

[425a]

yimişler misvāk ağaçları dağı ak ılğun ağaçları dağı bir nesne ağça ağacına beñzer bir ağaçdur ‘Arabda olur anuñ yaprağıyla nesne pürler azdur [17] ol nesneyi cezā virdük anlara küfrleri sebebiyle dağı olunmaz cezā illā kāfir olanlara cezā olur [18] dağı biz kılduğ anlaruñ arasında bereket dağı bereket virdüğümüz şehirler arasında eyle şehir ki Şām ıklīmidür biz bereket virdük ol şehirde birbirine yaqınrağ kılduğ āşikāre dağı biz taqdīr eyledük anda seyr eylemegi seyr eyleñüz anda gicelerde dağı gündüzlerde emīnlikle [19] pes eyitdiler ey bizüm Rabbümüz ırak eyle bizüm seferlerümüz ortasını dağı zulm itdiler nefslere pes biz kılduğ anları ḥikāyetler dağı biz tağıtduğ anları dükeli dağıtmaqlıqla taḥkīk anda vardur āyetler her şabr idici şükr idicilere [20] dağı taḥkīk girçekledi anlaruñ üzerine şeytān zannını pes uydılar şeytāna illā bir bölük uymadılar mü’minlerden [21] dağı yoğdur şeytānuñ musallaṭlığı anlaruñ üzerine ḥucetden

[425b]

illā bir bilmek-içün Tañrı Te‘ālāya kim imān getürdi āhirete kimidür ol Tañrıya andan şekk içinde olanlar dağı senüñ Çalabuñ her nesnenüñ üzerine şaklayıcı [22] eyit yā Muḥammed taparlar ol kimesneler ki gümān ile söylerler Tañrı Te‘ālādan ğayrıya mālīk olmazlar tapduğunuz nesneler bir zerre ağırınca nesneye göklerde dağı yirlerde mālīk olmazlar dağı

yokdur anlar için ol ikisinde şirkden dağı yokdur aña anlardan hiç kimesne arka yardım idiciden [23] dağı yokdur fāyidesi şefā'atūñ anuñ katında illā destūr virilen kimesneye ol vakt ki korku gitse yüreklerinden eydürler ne eyitdi Tañrıñuz eydürler girçek söyledi dağı ol Tañrı Te'ālā yücedür uludur [24] eyit yā Muḥammed kimdür size rızq viren göklerden dağı yirlerden eyit yā Muḥammed Tañrı Te'ālādur dağı biz yāhūz size

[426a]

ola kim toğru yol üstineyüz yāhūz azğunlık içinde āşıkāre [25] eyit yā Muḥammed şorulmazsız bizüm günāhımızdan dağı biz şorulmazuz siz işledüğünüz günāhlardan [26] eyit yā Muḥammed cem' eyler bizüm ortamuzda bizüm Çalabımız andan şoñra hüküm eyler bizüm ortamuzda girçeklikle dağı ol Tañrı Te'ālā hüküm idicidür gāyetde bilicidür [27] eyit yā Muḥammed gösterünüz¹⁰⁹ baña ol kişileri kim üleşdünüz siz aña şerīkler deyü eyle degüldür bel ki ol Tañrı Te'ālā 'azīzdür hikmetler issidür [28] dağı biz göndermedük illā gönderdük cümle ādem oğlanlar-içün beşāret itmek-içün cenneti dağı korkutmak-içün cehennemden [29] dağı līkin çoğı ādem oğlanlarının bilmezler [29] dağı eydürler ki ne vaktin gelür işbu didigün va'de getir eger olduñ iseñ girçek söyleyici [30] eyit yā Muḥammed sizün için vardur va'desi bir günün girü qalmazsız andan bir sā'at dağı ilerü varmazsız bir sā'at [31] dağı eyitdi ol kişiler kim kāfir oldılar imān getürmezler

[426b]

işbu Qur'ānā dağı inanmazuz ol kitāblar ki öñdin indi eger görseñ ol vaktde zālimleri ki dururlar hāzretine Tañrı Te'ālānuñ döndürüp birbirine sözlerini eydeler ol kişiler kim za'īflerdür ya'nī tābi'lerdür ol kişiler için kim büyüklendiler dünyāda eger siz olmasayduñuz biz olurduk mü'minlerden [32] eyde ol kişiler kim dünyāda büyüklendilerdi ol kişiler kim za'īflerdür ya'nī tābi'lerdür biz mi dönderdük sizi toğru yoldan size Qur'ān ile toğru yol geldükden şoñra bel ki olduñuz siz yaramaz kişiler [33] dağı eyde ol kişiler ki za'īflerdür ol kişilere kim dünyāda büyüklendiler bel ki mekr eyledünüz gicede dağı gündüzde ol vakt ki siz bize buyurduñuz kāfir olmaklığı Tañrı Te'ālāya dağı kılmağı Tañrı Te'ālāya şerīk kılmağı Tañrıdan kaçmağı dağı gizleyelüm peşimānlığı vaktā kim göreler 'azābı dağı biz yaratduk

[427a]

zincīrleri kāfirler için boyunlarında ol kişiler kim kāfir oldılar cezā görmezler illā 'ameller cezāsını görürler [34] dağı biz gönderdük¹¹⁰ her şehir kavmi içinde bir peygamber korkudıcılardan illā eyitdi ol kavmün uluları ve bāyları tahkīk siz gönderildünüz bir nesneye

¹⁰⁹ gösterünüz: gözterünüz M.

¹¹⁰ gönderdük: göndürmedük M.

biz aña kâfirlerüz [35] dağı eyitdiler bizüm çokdur mâllarumuz dağı oğlanlarımız kızlarımız sizden çokdur dağı yokdur bize ‘azâb âhîretde [36] eyit yâ Muḥammed taḥkîk beni yaradan Allâh giñ virür rızkî kime dilese kullarından dağı az virür kime dilese dağı lîkin çok kişiler bilmezler [37] dağı degüldür sizün mâllaruñuz dağı degüldür sizün ođullaruñuz kızlaruñuz ol nesneyi ki anuñla yağın olasız bizüm katımızda ḥâş olmağlığla illâ kim ki imân getüre dağı işleye eyü ‘amel pes anlar içün vardur şevâblar kat kat işledükleri ‘amelleri sebebiyle dağı anlar cennetde kaşrlar içinde emîn olurlar [38] dağı ol kişiler ki

[427b]

devşürürler bizüm âyetlerümüzi bâtil eylemekle anlardur ‘azâb içinde ḥâzır olup dâ’im kalanlar [39] eyit yâ Muḥammed taḥkîk benüm Çalabum giñ virür rızkî kime dilese kullarından dağı az virür ol Allâh kime dilese dağı ne kim ḥarc eyleseñüz siz bir nesneden pes ol Tañrı Te‘âlâ anuñ ‘ivażını virür dağı ol Allâh yigregidür rızk viricilerün [40] dağı ol gün ki ḥaşr olunur anlaruñ cümlesi andan soñra eyde Tañrı Te‘âlâ ferîştelere yine bunlar sizün içün oldılardı dünyâda ‘ibâdet idiciler [41] ferîştelere eydeler münezzeḥsin yâ Rabb sen dağı vekîlsin bizüm işümüze anlardan ğayrı bel ki oldılar ‘ibâdet idiciler şeytânlara çoğı anlaruñ diyeler anlar inanurlardı [42] pes bugün mâlik olmazsız biribiriñüze aşşı eylemege dağı ziyân eylemege dağı eydevüz ol kişiler kim zâlimlerdür daduñuz cehennem odınuñ ‘azâbından eyle ‘azâb ki olduñuz idi siz ol od ile beni

[428a]

yalanladuñuz [43] dağı kaçan okınsa anlaruñ üzerine bizüm âyetlerümüz beyân idici eydürlerdi degüldür bu peygamber illâ bir kişidür ki diler ki döndermesine sizi andan ki oldı tapucılar sizün atalaruñuz dağı eyitdiler degüldür bu Qur‘ân illâ bir düzmedür yalan dağı eyitdi ol kişiler ki kâfir oldılar Ḥaḥk için vağtâ kim geldi anlara bu degüldür peygamber illâ câzûdur âşikâre [44] dağı biz virmedük anlara kitâblardan ol kitâbı okuyalar dağı biz göndermedük anlara senden öñdin bir qorquducı peygamberden [45] dağı yalanladı nebîleri ol kişiler kim öñdin geçenlerden dağı bunlar yitişmediler ‘aşret-ile biz anlara virdüğümüz nesnenün pes yalanladılar benüm peygamberlerümi pes niçe oldı inkâr idicilere benüm intiḳāmum [46] eyit yâ Muḥammed taḥkîk ben sizi öğütlemeyin bir nesne ile eger durasız Tañrı Te‘âlâ yolına ikişer ikişer dağı yaluñuz

[428b]

andan soñra fikr idesiz yoldaşuñuzı ki Muḥammed rasûlü'l-lâhdur yokdur delûlûğinden ol peygamber delü degüldür illâ bir qorquducı peygamberdür sizün içün gelmezden öñdin katı ‘azâb [47] eyit yâ Muḥammed ben sizden istemeyin ücret pes imân getürmege siz içün olsun

ecr illā benüm ecrüm Tañrı Te‘ālā üzerinedür dañı ol Tañrı Te‘ālā her nesne üzerine şanukdur [48] eyit yā Muḥammed taḥkḱ benüm Çalabum indüricidür ḥaş kullarına ḥakḱ ile gāyetde bilicidür gaybları [49] eyit yā Muḥammed geldi ḥakḱ dañı getürmedi ilerüden bātılı dañı şöñradan komadı bātılı [50] eyit yā Muḥammed eger ben azarsam pes taḥkḱ benüm azduğum kendi nefsum içündür dañı eger ben hidāyet bulursam pes nesneyi ile ki vaḥy eyledi baña beni yaradan Allāḥ taḥkḱ ol Tañrı Te‘ālā her nesneyi işidicidür yakındür [51] dañı eger görseñ yā Muḥammed anlar ürkdükleri vaḳt pes kurtulmaz dañı tutulurlar yirlerinden yakīn yirde [52] dañı eydeler biz īmān getürdük

[429a]

aña dañı taḥkḱ anlar īmāna yitişeler geñezlikle ırak yirden [53] dañı taḥkḱ kāfir oldılar aña öñdinden dañı raḥm iderlerdi zanla ırak yirden [54] dañı bir çāre midür eylemek anlaruñ arasında dañı ortasında diledükleri īmānuñ nitekim işlendi anlara beñzer kimesnelere kendülerinden öñdin taḥkḱ anlar oldılar şekk içinde gümāna bırağıcı

Süretü'l-Melā'ike – Erba'üne ve Hams Āyātın

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

Başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ ki rızk viricidür raḥmet idicidür [1] şükḱ Tañrı Te‘ālā içün ki yarattı gökleri dañı yirleri vāsıta kıldı kendü ile ferişteri peygamber ortasında ferişteri kanatlu yarattı ikişer ikişer dañı üç üç dañı dört dört arturur yaratmağda ne kim dilese taḥkḱ Tañrı Te‘ālā her nesne-

[429b]

nüñ üzerine kādirdür [2] ne kim virse Tañrı Te‘ālā ādem oğlanlarına raḥmetden pes yokdur dutucı anı dañı ne kim dutsa Tañrı Te‘ālā pes yokdur gönderici anı andan şöñra dañı ol Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ḥikmetler issidür [3] ey ādem oğlanları zikr eyleñüz virdügi ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ sizüñ üzerüñüze var mıdur yaradıcıdan Tañrıdan gayrı rızk virici gökden dañı yirden yokdur tañrı illā ol Allāḥ vardur pes niçün īmāndan şarf olursız [4] dañı eger yalanlasalar seni yā Muḥammed pes taḥkḱ yalanladılar niçe peygamberleri senden öñdin dañı Tañrı Te‘ālādur dönmeleri cemi‘ nesnelerüñ [5] ey ādem oğlanları taḥkḱ va‘desi Tañrı Te‘ālānuñ girçekdür pes aldamasun sizi dünyā dirligi dañı aldamaşun sizi Tañrı Te‘ālā yolından şeytān aldamağla [6] taḥkḱ şeytān sizüñ ulu düşmānuñuzdur

[430a]

pes idünüñüz şeytān[1] ulu düşmān taḥkḱ şeytān kendüye da‘vet eylemez uyanları illā olmaḳlık cehennem ehlerinden [7] ol kişiler kim kāfir oldılar anlar içün vardur cehennemde ḳatı ‘azāb dañı ol kişiler kim īmān getürdiler dañı işlediler eyü ‘amel anlar içün vardur yarlığanmaḳlık

günāhlarından daḥı ulu müzd vardur cennetde [8] pes kim ki bezedi kendüyi yaramaz ‘amel ile pes görse anı güzellekle pes taḥkīk Tañrı Te‘ālā azdurur kimi dilese daḥı toḡru yol virür kime dilese pes helāk eyleme nefsüñi anlaruñ üzerine ḥasret ile taḥkīk Tañrı Te‘ālā bilicidür ne kim anlar işledüklerini [9] daḥı Tañrı Te‘ālādur gönderen yilleri pes depredür buludları pes bizi şuvarurmaz ölmüş yirleri pes biz dirildürüz ol şu ile yirleri öldükden şoñra

[430b]

anuñ gibidür sizüñ dirilmeñüz [10] kim ki olmaḥ dilerse ‘azizlik pes Allāh içündür ‘izzetlülügüñ cümlesi Tañrı Te‘ālāyadur ağmaḥlık eyü sözler ki tevḥīd kelimesidür daḥı işlerüñ eyüsi yüceldür daḥı ol kişiler ki mekr iderler yaramazlıḡla anlar içün vardur ḫatı ‘azāb daḥı mekrleri anlaruñ fāsīd olur [11] daḥı Tañrı Te‘ālā yaratdı sizi toprakdan andan şoñra nuḫfeden yaratdı andan şoñra yaratdı sizi çift daḥı yüklenmez bu dişiden daḥı toḡurmaz illā ‘ilmiyle Tañrı Te‘ālānuñ daḥı degüldür ‘ömri uzun bir kişinüñ ‘ömrinden daḥı eksilmez anuñ ‘ömrinden illā yazıludur levḥ-i maḥfūzda taḥkīk ol Tañrı Te‘ālā ḫatında geñezdür [12] daḥı degüldür berāber iki deñizler biri tatlu şudur şusuzlıḡı giderir içecek daḥı tuzlu acı

[431a]

şudur daḥı her birinde yirsiz tāze etlerden daḥı çıkarusız bezekler incüler mercānlar anı kimüñ içün daḥı görürsin gemileri ol deñiz içinde şuyı yarup yürür istemek-içün fazlından Tañrı Te‘ālānuñ daḥı ola kim siz şükr idesiz ni‘metlerine Tañrınıñ [13] givirür giceyi gündüz içinde daḥı givirür gündüzi gice içinde daḥı musaḥḫar eyledi güneşi daḥı ayı musaḥḫar eyledi her biri yügürür bir bilinmiş vaḫte deḡin oldurur sizi yaradan Tañrı Te‘ālā ol Tañrı Te‘ālānuñdur dünyā ve āḫiret mülki daḥı ol kişiler ki ḫaparlar Tañrı Te‘ālādan ḡayrı mālīk olmazlar ḫurma çekirdeḡinüñ ḫabı ḫadarınca [14] eḡer da‘vet iderseñ anları işitmezler siz da‘vet itdüḡüñüzü daḥı eḡer işitseler cevāb virmezlerdi sizüñ içün daḥı ḫıyāmet güninde kāfir olurlar sizüñ şerīkūñüz ile daḥı kimesne ḫaber virmez Tañrı Te‘ālā ḫaber virdüḡi gibi

[431b]

[15] ey ādem oḡlanları siz faḫīrlersiz muḫtācsız Tañrı Te‘ālāya daḥı Tañrı Te‘ālā ol Tañrı Te‘ālā ḡanīdür ef‘ālinde meşḡurdur [16] eḡer dilese Tañrı Te‘ālā giderürdi sizi daḥı getirürdi yeñi ḫalk [17] daḥı degüldür ol Tañrı Te‘ālā üzerine düşvār ve ḡüç ‘izzet virmeḡe [18] daḥı götürmez bir nefis günāhlarını götürmek ile ḡayrı nefis götürmez daḥı eḡer da‘vet eylese ağır ve büyük yüklü kimesne ḡayrı kendü yükine götürölmeye ol yükden ḫiç nesne daḥı eḡer olsa ḫarīb taḥkīk sen ḫor[ḫu]tamazsın yā Muḫammed ol kişileri ki ḫorḫarlar Tañrı Te‘ālādan ḡayb ile daḥı ḫurgururlar namāzı daḥı kim ki kendüyi arıtsa pes taḥkīk arıtmaz kimesne içün illā kendü içündür daḥı Tañrı Te‘ālā ḫazretine ‘ākıbet döneceḡüñüz [19] daḥı degüldür berāber gözsüz kişi daḥı gözlü kişiyle

[20] daḥı berāber degüldür karañulık daḥı aydınlıǵla [21] daḥı berāber degüldür gölge gicede esen yel-ile [22] daḥı berāber olmaz diri olanlar ölümlerle taḥkīk Tañrı Te‘ālā

[432a]

işiddürür kime dilese daḥı degülsin sen yā Muḥammed işiddürici maḥberlerde olanlara [23] degülsin sen illā korkudıcı kâfiri cehennemden [24] taḥkīk biz gönderdük seni yā Muḥammed girçekleyici muştulamaǵa cennetleri mü‘minlere daḥı korkutmaǵa kâfirleri cehennemden daḥı yoǵdur ümmetden geçmedi illā anuñ içinde bir peygamberi vardı korkudıcı [25] daḥı eger yalanlasalar seni yā Muḥammed pes taḥkīk yalanladılar ol kişiler kim peygamber idi anlardan evvel geçen ümmetlere geldi anlara peygamberi anlarıñ mu‘cizâtlar ile daḥı şuhufılar ile kitâblar ile nûrlu [26] andan soñra helāk etdük ol kişileri kim kâfir oldılar pes niçe oldu inkâr idicilere benüm intikāmum [27] ya görmezler mi taḥkīk Tañrı Te‘ālā niçe indürdi göklerden şuları pes biz çıkarduk ol şular ile yimişler dürlü dürlü renklü daḥı taǵlardan çıkarduk muhtelif yollar aḳ daḥı kıızıl dürlü dürlü renklüler daḥı katı kara renklüler [28] daḥı ādem oǵanlarından daḥı cānverlerden

[432b]

daḥı tavarlardan dürlü dürlü renklüler anuñ gibi taḥkīk korkmazlar Tañrı Te‘ālādan kulları illā ‘ālimler korkarlar taḥkīk Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür günāhlar bağışlayıcıdur [29] taḥkīk ol kişiler ki okurlar kitābı Tañrı Te‘ālānuñ daḥı durǵururlar namāzı daḥı şadaḳa iderler biz virdügümüz rızqdan anlara gizlü daḥı āşikāre ümmiz olmaǵ-ıçün bāzırgānlıǵla helāk olmaǵ-ıçün ya‘nī ‘ibādeti helāk olmayup virmek-ıçün anlara [30] müzdlerin Tañrı Te‘ālā daḥı arturmaǵ-ıçün anlara kereminden Tañrı Te‘ālā taḥkīk ol Allāh yazuḳlar bağışlayıcıdur ef‘ālinde şekürdur [31] daḥı ol nesneyi ki biz vahy eyledük saña yā Muḥammed Qur‘āndan ol Qur‘ān haḳḳdur girçekleyicidir önce inen kitābları taḥkīk Tañrı Te‘ālā bilicidir kullarını¹¹¹ görıcidir [32] andan soñra biz mīrās itdürdük kitābı ol kişiye ki biz ihtiyār etdük bizüm kullarumuzdan pes anlardan niçesi zālimdür kendüzine daḥı anlardan nicesi orta ‘amel eyler

[433a]

daḥı anlardan niçesi ilerü iletüpdür hayırları buyruǵıyla Tañrı Te‘ālānuñ ol Tañrı Te‘ālā ulu kerem issidür [33] ‘Adn uçmaḳlarına girürler bezenür bezekler-ile ol uçmaḳlar içinde bilezükler ile altundan daḥı incülerden muraşsa‘ daḥı kaftānları ol cennet içinde ibrişümdür [34] daḥı eydeler elḥamdülillāh şükr Allāh içündür eyle Allāhdur ki giderdi üstümüzden ḳayǵuları taḥkīk bizüm Çalabımız günāhlar bağışlayıcıdur şekürdur muṭi‘lere [35] ol vaḳt ki bizi givirdi duracaḳ ev kereminden bize yapışmaz ol cennetde zaḥmet daḥı yetişmez bize ol cennetde yorulmaḳ [36]

¹¹¹ Metnin kenarına yazılan “kullarına” kelimesi ayet mealine uygun olarak yerleştirilmiştir.

dağı ol kişiler kim kâfir oldılar anlar içündür cehennem odı hükm olunmaz anların üzerine pes öleler kurtulalar dağı yeynilmez anlardan cehennem ‘azâbından anuñ gibi cezâ iderüz her kâfirlere [37] dağı ol kâfirler çığışurlar cehennem içinde ey bizüm Çalabımız bizi dünyâya çıkar

[433b]

işleyelüm eyü ‘amel andan gayrı kim biz olurduk işleyici ya diriltmedük mi sizi dünyâda bir zamân naşihat itmedi mi dünyâda öğüt idici dağı gelmedi mi size korkudıcı pes daduñuz cehennem ‘azâbını pes olmaya zâlimler için yardım idicilerden [38] taḥkîk Tañrı Te‘âlâ bilicidür gaybını göklerin dağı yirlerin gaybını taḥkîk ol Allâh bilicidür gönüllerden geçen fikirleri [39] ol Tañrı Te‘âlâdur eyle Allâh ki kıldı sizi ḥalîfeler yiryüzinde pes kim ki kâfir olsa pes kendü içündür kâfirliğiniñ vebâli dağı arturmaz kâfirler küfrlerini katında Tañrı Te‘âlânın illâ gazab itmekle dünyâda dağı arturmaz kâfirlerin illâ ziyân itmekle âhiretde kendülerine [40] eyit yâ Muhammed görür misiz şerîklerinüzi eyle şerîkler ki dünyâda anlara tapduñuz Tañrı Te‘âlâyı koyup gösterüñüz baña ne nesne yarattı şerîklerinüz yirden ya var mıdur anların

[434a]

şerîkliği göklerde ya biz virdük mi anlara bir kitâb pes anlar haber virsünler huccet üzerine anlardan göklerden şerîk var idügünce belki va‘de eylemezler zâlimler niçesi niçesine illâ aldamaçlık [41] taḥkîk Tañrı Te‘âlâ dutar gökleri dağı yirleri ki düşmeyeler dağı eger düşmek isteseler yirü gökler anları bir kimesne tutamazdı düşdükden sonra taḥkîk ol Tañrı Te‘âlâ oldu yavaş yazıklar bağışlayıcı [42] dağı and içdiler Tañrı Te‘âlâ adına güçleri yitdükçe eger gelse anlara peygamber korkudıcı cehennemden ki olalar hidâyet üzerine ümmetlerin bir niçesinden vaktâ kim geldi anlara peygamber cehennemden korkudıcı [43] itdürmedi dağı mekr itdiler yaramazlıkla dağı itmezler yaramaz mekri illâ ehline iderler ya‘nî kendilerine iderler

[434b]

pes anlar muntazır olmazlar illâ evvel gelen ümmetlerin sünnetidür ‘azâbda muntazır olurlar dağı bulmazsız sünnetini Tañrı Te‘âlânın giderici dağı bulmazsın sünnetini Tañrı Te‘âlânın naql idici ya‘nî dönderici [44] ya niçün gezmeler yiryüzinde pes göreler niçe oldu sonı ol kişilerin kim kendülerden öndin geçdiler dağı oldılar katı anlardan kuvvetli dağı yokdur bir kimesne Tañrı Te‘âlâyı ‘âciz eyleyeler bir nesneden göklerde dağı yirlerde ‘âciz eylemezler taḥkîk ol Tañrı Te‘âlâ oldu her nesneyi bilici her nesneye kâdirdür [45] dağı eger dutsaydı Tañrı Te‘âlâ âdem oğlanlarını kazandıkları günâhlarına göre ne kim koyup gitdi yiryüzinde günâhları arkası üzerine deprenmeklik ve guşşadan bir ḥayvân kıomazdı helâk iderdi kıor anları bir

bilinmiş vakte degin pes kaçan kim gelse va‘deleri anlaruñ pes tahkîk Tañrı Te‘ālā oldu
kullarınuñ ‘amellerini görücü ‘amellerine göre cezā virür

Sûretü’l-Yāsîn – Semānüne Selāse¹¹² Āyātın

[435a]

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] yā Muhammed [2] haqq ile hükm idici Qur‘ān haqqıyçün [3] tahkîk sen mürsel
peygamberlerden olduñ [4] toğru yol üzerindesin [5] indürildi Qur‘ān ‘izzet virici rahmet idici
Allāhdan [6] korkutmağ-içün bir kavmi ki peygamber geldi anlara senden öñdin anlaruñ
atalarına pes anlar gāfillerdür [7] tahkîk vācib oldu ‘azāb gelmesi çok kişileruñ üzerine pes anlar
īmān getürmezler [8] tahkîk biz kaldururuz boyunlarında anlaruñ zencirler pes ol zencirler
eñeklerine degin çıka pes anlaruñ başı aşığa kalacaklardur [9] dañı biz kılduk öñlerinden sedd
dañı ardlarından sedd kılduk pes biz örtduk gözlerin anlaruñ Haqqı hîç görmezler [10] dañı
berāberdür anlaruñ üzerine korkutmañ anları ya korkutmamañ

[435b]

īmān getürecek degüller [11] tahkîk korkutmazsın illā Qur‘āna uyan kişileri korkıdursın dañı
korkanları Tañrı Te‘ālādan gayb ile pes muştulamağ aña yarlığanmağlık dañı muştulık aña ulu
müzd [12] tahkîk biz dirildürüz ölüleri dañı yazaruz ne kim taqdim olınmış ‘amelleri dañı
eşerleri anlaruñ dañı her nesneyi biz sağışladı ulu kitābda ki levh-i mahfūzdur [13] dañı zarb
eyledük anlaruñ için meşeller yā Muhammed ol şehir kavmini ki Antākiyyedür kaçan kim geldi
anlara peygamberleri [14] ol vaqt ki biz gönderduk iki peygamber pes yalanladılar ol iki
peygamberi pes biz kuvvetlendürduk anları üç peygamber ile peygamberler tahkîk biz sizüñ
içün mürsel peygamberlerüz [15] şehir kavmi eyitdiler siz peygamberler [degülsiz] bizcileyin
dañı indürmedi Tañrı nesneden size yalan söylersiz [16] peygamberler [eyitdiler] bizüm
Tañrımız bilür ki

[436a]

tahkîk biz sizüñ için peygamberler gönderduk [17] dañı yokdur bizüm üzerümüze illā risāleti
yitişdürmek āşikāre [18] şehir kavmi eyitdiler tahkîk biz sizi katı şüm tā‘ife tutduk eger
dutmasañuz siz bu da‘vādan sizi taşlaruz dañı yitişür size bizden yürekler acıdııcı ulu ‘azāb [19]
peygamberler eyitdiler şümlüğüñuz sizüñ sizüñledür eger öğütlenürseñüz bel ki siz bir kavmsiz
ki müsriflerden [20] dañı geldi şehir ucından birer kişi segirdüp eyitdi ey kavm uyuñuz
peygamberlere ol Hābīb Neccār [21] uyuñuz bir kimesnelere ki istemezler sizden kirā dañı anlar
toğru yol üzerinedür [22] dañı noldı baña ki tapmazam ol Tañrı Te‘ālāya ki beni yarattı dañı

¹¹² Selase: Seb’a M.

Tańrı Te‘ālā ģazretinedür dönece[ģü]ñüz [23] ya idinür misiz Tańrı Te‘ālādan ģayrı ma‘būd eger dilese degürmege Tańrı Te‘ālā bańa bir ziyān hīċ aşı eylemez

[436b]

bańa şefā‘ati anlaruñ bir nesne dańı ģurtulamazlar ‘azābdan [24] taĥķīķ ben ol vaķt ulu azģunlık içinde olurun āşikāre [25] taĥķīķ ben īmān getürdüm sizüñ Tańrıñuza pes benden işidüñüz [26] dinledi ańa şehīd olduĝı vaķt gir uçmaĝa Ĥabīb Neccār eyitdi ne olaydı benüm ģavmüm bilelerdi [27] bańa ģünāhlarum baĝısladuĝını beni yaradan Tańrı Te‘ālā dańı beni ģıldı kerāmete yitişenlerden bilelerdi benüm ģavmüm [28] dańı biz indürmedük anuñ ģavm üzerine anı şehīd itdüklerinden şońra bir ģeriden gökden dańı biz olmaduk muĥtāc indürmegi anları helāk eylemek-iċün [29] degül idi anlaruñ helākligi illā bir şayĥa ile pes ol vaķt anlaruñ [cümlesi helāk oldu hiċ kimesne ģa]lmadı [30] peşīmānlık eyle idi ‘azāba müsteĥaķ oldılar ģulları üzerine gelmedi anlara peygamberlerden illā olurlardı maşĥaralığa alıcılar [31] nice ģavmleri biz helāk eyledük anlardan öñdin geċen ümmetlerden taĥķīķ geċen ümmetler anlara yine dönüp gelmezler

[437a]

[32] dańı her vaķtde anlaruñ cümlesi bizüm ģatumuzda ģāzırlardur [33] dańı bir delīl budur anlaruñ iċün Tańrınuñ birliĝi ölmüş yirleri biz dirildürüz dańı biz ċıķaruruz ol yirden dürlü dürlü dāneleri buĝday arpa gibi pes ol dānelerden yirsüñüz [34] dańı biz ģıldıuk ol yirlerde bostānlar ĥurma aĝaċlarından dańı üzüm aĝaċlarından dańı biz aķıttuk ol yirlerde bıńarlardan [35] yimek iċün anuñ yimişlerinden dańı durmadılar ol yimişleri kendü elleriyle pes niċün şükr eylemezsiz [36] münezzehdür Tańrı Te‘ālā eyle Allāh ki yaratdı ċiftleri cümle cinsleri ne kim bitürür yirden dańı kendü nefslerinden anlaruñ iċün dańı anlar bilmedüĝi nesnelerden [37] bir delīl dańı budur ki Tańrı Te‘ālānuñ birliĝine giceyi ayırdı gündüzden pes ol vaķtde anlar ģarañulık içinde ģalurlar [38] dańı ĝüneş yürür ģarār dutaċak yire deĝin ol taķdīr olınmışdur biz taķdīr eyledük ‘azīzdür

[437b]

her nesneyi bilicidür Tańrı Te‘ālādur [39] dańı ayı biz taķdīr eyledük menzīlleri tā ki döner incelür eksilür eski ĥurma budaĝı gibi olur [40] ĝüneşe lāyık degüldür yitişmek aya ya‘nī ay ile ĝüneş bir yirde cem‘ olmaċ dańı yokdur giceye geċmeklik gündüzi dańı cümlesi yüz urup felekde tesbīĥ iderler Tańrı Te‘ālāya [41] anlar iċün taĥķīķ biz ĝötürdük anlaruñ zürriyyetlerini gemi içinde Nūĥ ile ģolmış [42] dańı biz yaratduk anlaruñ iċün Nūĥ gemisi gibi anlara binecek gemiler [43] dańı eger dileseydük ĝarķ iderdük anları dańı ċıķarmazduk anlaruñ āvāzlarını dańı anlara hīċ kimesneden meded yitişmezdi [44] illā şefā‘at bizdendür dańı dirlik virdük anlara bir

zamāna degin [45] daḥı kaçan eydünilse anlara qorquñuz öñüñüzde olan nesnelerden daḥı arduñızda olan nesnelerden ola kim raḥmet olınasız [46] daḥı gelse anlara bir ‘alāmet āyetlerinden Tañrı Te‘ālānuñ

[438a]

illā oldılar Tañrı Te‘ālā āyetlerinden yüz döndericiler [47] daḥı kaçan eydünilse anlar için şadaqa virüñüz size rızq virdüğinden Tañrı Te‘ālā eyitdi ol kişiler kim kāfir oldılar ol kişiler için imān getürdiler yidürelüm mi bir kimesne ki eger dileseydi Tañrı Te‘ālā yidürürdi siz degülsiz peygamber illā azgınlık içindesiz āşikāre [48] daḥı eydürler ne vaqt gelür işbu va‘de ya‘nī kıyāmet ne vaqt olur eger siz olduñuz ise gerçek söyleyicilerden [49] görmezler anlar illā bir şayḥa ki helāk ider anları daḥı anlar birbiriyle çekişürken helāk olalar [50] pes güçleri olmaya vaşıyyet eylemege daḥı ehillerine dönüp gelmeyeler [51] daḥı urıla şūr içine pes ol vaqtda anlar turalar sinlerinden Tañrı Te‘ālā ḥazrerine yügrüşürler [52] eydeler vāy bize kim kim bizi turgurdu yattuğumuz yirden işbu gün

[438b]

Tañrı Te‘ālā va‘de eylediği gündür daḥı gerçek söylediler peygamberler [53] kıyāmet olmaz illā bir şayḥa ile kıyāmet olur pes ol vaqtda anlar cümlesi bizüm ḥazretümüzde ḥazır olurlar [54] pes ol gün zulm olunmaz hīç kimesneye daḥı cezā görmezler illā ‘amelüñüz cezāsını görürsüz [55] taḥkīk cennet ehlinüñ o günde şugulları tena‘umdur [56] anlar daḥı anlarıñ çiftleri gölgeler içinde tahtlar üzerinde yaşıduklara tayanup oturalar [57] anda yimişler vardur daḥı anlarıñ gönülleri istediği nesneler bulunur [58] selām gelür anlara Tañrı Te‘ālādan raḥmet idici [59] daḥı dinile ol gün ki ayrılıñuz ey yaramaz kişiler [60] ‘ahd eylemedü mi size ey ādem oğlanları tapmañuz şeytāna taḥkīk ol şeytān sizün düşmānuñuzdur

[439a]

āşikāre [61] daḥı ‘ahd eylemedü mi ki size siz baña tapuñuz budur toğru yol [62] daḥı taḥkīk şeytān azdurur sizden cemā‘atler çok pes niçün olmazlar fikr idiciler [63] budur ol cehenneme ki sizün için dünyāda va‘de olınurdu [64] dā‘im ḫaluñuz anda dünyāda olduğıñuz kāfırlık sebebiyle [65] bu gün mühr ururuz ağızlarıñuz üzerine daḥı bize söyleye ellerüñüz daḥı tanıklık vire ayaklarıñuz ne kim kazandukları işleri [66] daḥı eger dileseydük biz giderürdük anlarıñ gözlerini pes ivelerdi yola pes nite görürlerdi yolu [67] daḥı eger dileseydük biz bozarduk anlarıñ şüretlerini durdukları yir üzerinde pes güçleri yitmezdi yolu geçmege daḥı dönmezlerdi [68] daḥı bir kimsenüñ ‘ömrünü uzun kılsavuz başını aşığa eylerüz yaratmaḫda pes niçün [fikir eylemezler]

[439b]

[69] dahı biz öğretmedük Muḥammede şî'r dahı Muḥammed[e] lâyıķ degüldür şî'r ol Muḥammede öğretdüğümüz degüldür şî'r illâ öğütler Kır'ân öğretdük beyân idici [70] kôrķutmağ-ıçün diri olan kişileri dahı vâcib itmek-ıçün 'azâb gelmesini kâfirler üzerine [71] ya görmezler mi ki tahķķîķ biz yaratduk anlaruñ içün bizüm ķudretümüz eli düzetdügi hayvânlardan tavarlardan pes anlar ol hayvânlara mâlik olurlar [72] dahı biz o hayvânları zelîl eyledük anlar içün pes ol hayvânlardan nicesini binerler dahı ol hayvânlardan nicesini yirler [73] dahı anlar içün vardur ol tavarlardan çok aşşılar dahı içmekler pes niçün şükr eylemezler [74] dahı idindiler Tañrı Te'âlâdan ğayrı ma'bûd ola kim anlar yardım olunalar [75] güçleri yitmeye yardım eylemege anlara dahı kendüleri anlar içün çeri olup cehennemde hâzır olalar [76] pes kâygulandurmasın seni yâ Muḥammed sözleri anlaruñ tahķķîķ bilürüz anlaruñ gizlü işlerin

[440a]

ne kim âşikâre işledilerse [77] ya görmezler mi âdem oğlanları tahķķîķ biz [ya]ratduk âdem oğlanlarını bir nuḫfeden pes ol vaktde ol âdem oğlanı düşmândur âşikâre [78] dahı zarb eyler bize meşelleri dahı unuttılar kendü nefsinı yaradulduğunu eydür ki dirilden kemükleri dahı ol kemükler çürümüşken [79] eyit yâ Muḥammed o kemükleri dirilden ol Allâhdur ki ol kemükleri yarattı evvelden bir kerre yoğ-iken var eyledi dahı ol Tañrı Te'âlâ evvel yaratmağı [dahı] soñra yaratmağı bilicidür [80] ol Tañrı Te'âlâ ki yarattı sizüñ içün yeşil ağaçlardan od yarattı pes ol vaktde siz ol oddan maşlahat içün yandırırısız [81] ya degül midür ol Tañrı Te'âlâ ki yarattı gökleri dahı yirleri kâdir degül midür yaratmak üzere anlarıcılayın çürümüş kemükleri diri eylemege bil ki kâdirdür dahı ol Tañrı Te'âlâ yaradıcıdur ğâyetde bilicidür [82] tahķķîķ Tañrı Te'âlânuñ buyruğı degüldür kaçan kim dilese bir nesneyi vücûda getürmek Tañrı Te'âlâ eydür aña ol pes olur ol vücûda gelür pes yüceldi

[440b]

ol Allâh ki ķudret kâbzasındadur melekleri her nesnenüñ Tañrı Te'âlâ hâzretindendür âhir döneceğünüñüz

Sûretü'l-Şâffât

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] dahı şaflar bağlayup 'ibâdete duran şaflar bağlamağla [2] ferîşteler hâķķıyçün pes tedbîr idenler icrâma 'ulvî suflî hâķķıyçün [3] pes nebîler üstine okıyan melâyikeler hâķķıyçün Tañrı Te'âlânuñ kelâmın [4] tahķķîķ sizüñ Tañrıñuz birdür [5] yaradıcıdur gökleri dahı yirleri dahı ne kim yir-ile gök arasındadur dahı Tañrısıdur maşrıķlaruñ [6] tahķķîķ biz bezedük dünyâ göğünü bezek-ile yıldızlaruñ [7] dahı şaklamak içün her şeytândan ki sürülmişdür şerri çok [8]

işitmezler yüce ‘âlemler ferîştelerinin tesbîhini dağı atınırlar od ile her cânibinden [9] sürilmek-içün dağı anlar içün vardır dâ’im ulu acıdııcı ‘azâb [10] illâ ol kimesne ki bir kelime kapa anlardan kapmaklığıla

[441a]

pes ardınca atılır yıldız odlu katı delici cigerler [11] pes şor anlara anlar mı artuğdur ya’nî katırağdur yaratmaklığda ya kimdür sizi yaradan taḥkîk biz yaratduğ¹¹³ anları balçıkdan şığar [12] belki ‘acebledüñ anları dağı maşharalığa alurlar [13] dağı kaçan ögüt virseler anlara ögütlenmezler [14] dağı kaçan görseler bir âyet anı maşharalığa alurlar [15] dağı eydürler taḥkîk bu degüldür Qur’ân illâ cāzûlığdur âşikâre [16] kaçan biz ölürüz dağı biz oluruz toprak dağı kemük oluruz dirilürüz [17] ya bizüm atalarumuz evvelen ölenler yine mi dirilür [18] eyit yâ Muhammed evet gine dirilürler dağı siz zelîl ve ḥor iken [19] pes taḥkîk ol dirilmek kıyâmetde olur bir şayḥa pes ol vâkt anlar bakup turlurlar [20] dağı kâfirler eydeler vây bize işbu gün cezâ günidür [21] işbu gün ḥaḳḳ[ı] bâtıldan ayırmak günidür eyle gündür ki siz bu günü dünyâda yalanladuñuz [22] ḥaşr eylerüz ol kişileri ki zulm eylediler

[441b]

dağı çiftlerini ḥaşr eylerüz dağı ne kim oldıardı dünyâda ‘ibâdet idiciler Tañrı Te‘âlâdan gayrı ma‘bûd [23] pes yol gösterürüz anlara cehennem yolını [24] dağı turgurur anları taḥkîk anlar şorulsalar gerek [25] ne oldı size kim birbiriñüze yardım eylemezsiz [26] belki anlar ol günde boyun virürler [27] dağı ikbâl idüp ya’nî ilerü gözlü olup biribiri üzerine şoruşurlar [28] eydeler taḥkîk siz dünyâda olduñuz idi bize geliciler sağ yanımızdan [29] eydeler belki siz olmaduñuz mü’minler ya’nî imân getüriciler [30] dağı degül idük musallaṭ biz sizüñ üzerüñüze pâdişâhlığdan belki siz olduñuz idi azğun kavmler [31] pes vâcib oldı bizüm üzerümüze sözi bizi yaradan Çalabımızuñ taḥkîk biz tadacağız cehennem ‘azâbını [32] pes biz azdurduğ sizi taḥkîk siz olduñuz idi azgunlar [33] pes taḥkîk anlar ol gün ‘azâb içinde şerîk olurlar [34] taḥkîk biz andan işlerüz yaramaz kişilere taḥkîk anlar oldıardı dünyâda yaramaz kişiler [35] kaçan kim dinildi

[442a]

anlara yokdur gayrı tañrı illâ Allâh vardır büyüklenürlerdi [36] dağı eydürlerdi taḥkîk biz terk ider miyüz ma‘bûdlarımızı bir delü şâ’irüñ söziyle [37] bel ki geldi ḥaḳḳ ile dağı girçekledi peygamberleri [38] taḥkîk siz dadacağız yürekler acıdııcı ‘azâbı dağı cezâ görmezsiz [39] illâ cezâsını görürsiz ne kim olduñuz idi siz dünyâda işleyiciler [40] illâ kulları degül Tañrı Te‘âlânuñ ki muḥlişlerdür [41] anlaruñ vardır cennetde ni‘metler bilinmiş [42] pes vardır dürlü

¹¹³ “taḥkîk biz yaratduğ” ifadesi derkenârda kayıtlıdır.

dürlü yimişler dağı anlar kerāmete yitişürler [43] cennetler içinde ni‘metlenmiş [44] tahtlar üzerinde birbirine karşı otururlar [45] tavāf iderler anların üzerine tolu kadehler-ile cennet şerbetinden [46] ak tatlu lezzetli içenler için [47] yokdur ol şerbetden helāklik dağı yokdur anlara ol şerbetden serhoş olmaklık [48] dağı anların katlarında otura köşeklerde hūrī kızları erlerinden gayrıya [bakmaz] gözleri sürmelü gözlüler [49] beñzerler ki arınmış ak yumurdaya [442b]

[50] pes ikbāl idüp mü‘minler uçmak içinde birbirine soruşurlar [51] eyde birisi birine anlardan tahkik vardı benüm dōstum dünyāda [52] eydürdi baña tahkik sen kıyāmete inanıcılardansın [53] kaçan biz ölice dağı biz toprak olıcak dağı kemükler toprak olıcak tahkik biz kabrümüzden dönüp yine dirilir miyüz [54] Tañrı eyde isterseñüz siz anuñ hālne muṭṭali‘ olmasına [55] pes muṭṭali‘ ola göre anuñ yoldaşını cehennem ortasında [56] eyde Tañrı haqqıyçün yakīn oldı ki seni ‘azāba birağup helāk idesin [57] dağı eger olmasaydı rahmeti Tañrı Te‘ālānuñ senüñle olurdu cehennemde hazır olanlardan [58] pes dimez miydüñ ki sen biz ölmezüz [59] illā dünyādadur bizüm evvelki ölümümüz dağı yokdur bize ‘azāb dir idüñ [60] tahkik işbu menzilümüz ulu sa‘ādeti yitişmeklikdür [61] bunuñ gibi menzile yitişmek-içün pes eyü ‘amel eylesün eyü ‘amel eyleyenler-ile [62] ol mı yigrekdür menzil olmağa ya zaqqüm ağacının yimişi mi yigrekdür yimeklige [63] tahkik biz kılduk ol zaqqüm yimişini miñnet için āhiretde zālamlere ‘azāb

[443a]

[64] ol zaqqüm ağacı bir ağaçdur ki biter anuñ yimişi cehennem dibinde [65] ol zaqqüm ağacının yimişi şeytān başları gibidür [66] pes anlar o zaqqümdan yiyeler andan pes tōduralar ol yimişden karınlarını [67] andan sonra tahkik anlara zaqqüm yimişinüñ üzerine içürelər katı issi kaynar şudan [68] andan sonra varacak yirleri cehennem ola [69] tahkik anlar buldılar atalarını azgunlık içinde [70] pes anların eñeri üzerine bellü dururlardı [71] dağı tahkik izlāl olmışdı kendülerden öñdin evvelki ümmetlerüñ çoğı [72] dağı tahkik biz gönderdük idi anlara peygamberler [73] pes nazar eyle niçe oldı soñı nebiler kavminüñ [74] illā Tañrı Te‘ālānuñ muhliş kulları kurtuldı [75] dağı tahkik bize nidā eyledi Nūh peygamber pes biz gökçek du‘ālar kabūl idicilerüz [76] dağı biz kurtarduk Nūh peygamberi [dağı ehlini ulu kayğudan [77] dağı kılduk anuñ zürriyyetini]¹¹⁴

¹¹⁴ Bu kısım her ne kadar metinde tercüme edilmemişse de ayetin mealı ve metnin dil özellikleri göz önüne alınarak tarafımızca tercüme edilmiştir.

[443b]

bâkîlerden [78] dağı biz ańılur kılduđ Nūhuń adını sońrağı ümmetler arasında [79] selām olsun Nūhuń üzerine ‘ālemler içinde [80] taĥķķ biz anuń gibi cezā virürüz eylük idicilere [81] taĥķķ ol Nūh bizüm mü’min ħıllarumuzdandır [82] andan sońra biz ġarķ eyledük ħavminüń kāfirlerini [83] dağı taĥķķ Nūh peygamberüń zürriyyetinden İbrāhīm peygamber [84] kaçan kim geldi İbrāhīm Tańrı Te‘ālā yolına pāk ġońül ile [85] kaçan İbrāhīm eyitdi atasına dağı ħavmine ne nesneye taparsız [86] bāıl ma‘būdlara mı idinürsüz Tańrı Te‘ālādan ġayrı anlardan ne dilersız [87] pes nedür ġümānuńuz ‘ālemleri yaradan Tańrıdan [88] pes bir kez nađar kılduđ nađar kılmaklıġla yıldızlara da [89] pes eyitdi İbrāhīm taĥķķ ben ħastayam [90] pes yüz dönderdiler İbrāhīmden arķa çevirüp gıtdiler [91] pes meyl itdi İbrāhīm anlaruń ma‘būdlarından yańa pes eyitdi niġün yimek yimezsız [92] ne oldu size kim söylemezsız [93] pes İbrāhīm meyl itdi anlaruń üzerine urmaġa İbrāhīm urdı saġ eliyle [94] pes yitişdiler İbrāhīme ħavmi

[444a]

[95] İbrāhīm eyitdi tapar mısız elüńüzle düzdüġüńüz nesneye [96] dağı Tańrı yaratdı sizi dağı siz tapduġuńuzu [97] ħavm eyitdiler yapular yapuńuz İbrāhīm iġün pes bıraġuńuz İbrāhīmi od iġine [98] pes dilediler İbrāhīme mekr itmeklikle yavuz şandılar pes biz kılduđ anları zelīllerden [99] dağı İbrāhīm eyitdi taĥķķ ben giderem Tańrı Te‘ālāya ‘ibādet eylemeġe ümīddür ki bańa toġru yol ġöstere [100] ey Ćalabum baġışla bańa zürriyyet ki ola şālīħlerden [101] pes biz muştuladuk İbrāhīme bir oġlan ki adı İsmā‘ıldür yavaşdur [102] vaķtā kim İsmā‘ıl yitişdi yürümeġe İbrāhīm eyle İbrāhīm eyitdi ey oġlum taĥķķ ġörürüm ki düşümde ben seni boġazladum pes nađar eyle ne nesne ġörürsin İsmā‘ıl eyitdi ey atam işle ne kim sańa buyuruldı beni bulursın dilerse Tańrı Te‘ālā şabr idicilerden [103] vaķtā kim kendülerini işmarladılar Tańrı Te‘ālāya dağı ġörüp nahr eylemeye bırađdı anı üzerine [104] dağı biz nidā eyledük İbrāhīme ey İbrāhīm

[444b]

[105] taĥķķ ġirġekledüń düşüńi taĥķķ biz anuń gibi cezā virürüz eylük idicilere [106] taĥķķ bu ulu şınamaķdur ulu belādur āşikāre [107] dağı biz İbrāhīme fıdye virdük ulu ħurban ile [108] dağı biz ańılur kılduğ İbrāhīm peygamberüń adını sońrağı ümmetler arasında [109] esenlik olsun İbrāhīm üzerine [110] anuń gibi müzd virürüz eylük idicilere [111] taĥķķ ol İbrāhīm bizüm mü’min ħıllarumuzdandır [112] dağı biz beşāret kılduğ İbrāhīme İşĥāķı şālīħ peygamberlerdendür [113] dağı biz bereket virdük İbrāhīm üzerine dağı İşĥāķ üzerine dağı anuń zürriyyetlerinden eylük idiciler kılduğ dağı zılm idiciler kendü nefslerine ħatı zılm iderler āşikāre [114] dağı taĥķķ biz minnet eyledük Mūsā üzerine dağı Hārūn üzerine [115] dağı biz

kırtardık Mūsā ile Hārūnı dađı kavmlerini ulu muşbetden [116] dađı biz yardım eyledük anlara pes oldılar anlarıñ üzerine ğālib olıcılardı [117] dađı virdük Mūsā ile Hārūna beyān idici kitābı

[445a]

[118] dađı biz hidāyet virdük Mūsā ile Hārūna tođru yola varmađa [119] dađı biz ańılur kıldık ĥayr ile Mūsā ile Hārūnıñ adını sońrađı ümmetler arasında [120] esenlik olsun Mūsā üzerine dađı Hārūn üzerine [121] taĥķķ anuñ gibi müzd virürüz eylük idicilere [122] taĥķķ Mūsā ile Hārūn bizüm mü'min kıllarumuzdandır [123] dađı taĥķķ İlyāsı mürsel peygamberlerden yaratduk [124] kaçan kim İlyās eyitdi kavmine niçün kırkmazsız Tańrı Te'ālādan [125] taparsız ba'l adlu puta dađı kırsız güzel yaradıcı Tańrı Te'ālāyı [126] Tańrı Te'ālādur sizüñ Tańrıñuz dađı Tańrısıdur evvelde gelen sizüñ atalarıñuzuñ [127] pes yalanladılar İlyāsı pes taĥķķ anlar bizüm ĥazretümüzde ĥazır olacıklardır [128] illā muĥliş kılları Tańrı Te'ālānıñ yalanlamadı peygamberleri [129] dađı biz ańılur kıldık ĥayr ile İlyāsuñ adını sońrađı ümmetler arasında [130] esenlik olsun İlyāsuñ üzerine [131] taĥķķ biz anuñ gibi müzd virürüz eylük idicilere [132] taĥķķ ol İlyās bizüm kıllarumuzdandır ki imān getürdiler [133] dađı taĥķķ Lūt peygamber mürsel nebilerdendir

[445b]

[134] ol vakt ki biz kırtardık Lūt peygamberi dađı ehlini küllisini [135] illā ĥātūnı helāk olıcılardan oldu [136] andan sońra biz ğayrılarını helāk eyledük [137] dađı taĥķķ siz geçersiz anlarıñ üzerine şabāĥlarda [138] dađı gicelerde pes niçün fikr eylemezsiniz [139] dađı taĥķķ Yūnus peygamber mürsel nebilerdendir [140] o vakt ki kavminden kaçdı gemiye girdi ki tolmış idi gemi [141] pes kıur'a urdı anlar ile pes Yūnus mađlūblardan oldu kıur'a Yūnusdan yaña düşdi [142] pes Yūnus kendüyi deñize bıraktı bir balık Yūnusı yutdı dađı ol Yūnus melāmet oldu [143] pes eger ol Yūnus olmasaydı tesbīĥ idicilerden [144] eglenürdi balık kıarnında kıyāmete deĝin [145] pes biz kııkardık Yūnusı balık kıarnından bir şāĥrāya düz yire dađı ol Yūnus şayru idi [146] dađı biz bitürdük Yūnus üzerine bir ađaç kıabađ ađaçlarından [147] dađı gönderdük peygamberlik ile Yūnusı yüz biñ kışıye yāĥūz yüz biñden artuk kışıye [148] pes imān getürdiler pes biz dirlik virdük anlara bir zamāna deĝin

[446a]

[149] pes şorsañ anlara yā Muĥammed Tańrıñ içün midür kıızlar dağı anlar içün midür oğlanlar [150] ya yaradır mı feriştelere ana ināş olduğı ĥāde dağı anlar ĥazırlar iken [151] bilmiş oluñuz taĥķķ anlarıñ bühtānlarından [152] eydürler ki dağı vardır oğlı Tańrı Te'ālānıñ dağı taĥķķ anlar yalanlayıcılardır [153] ihtiyārı Tańrı Te'ālā kıızlara dağı oğlanlar üzerine [154] ne oldu

size niçe hüküm idersiz [155] pes niçün öğütlenmezsiniz [156] ya var mıdır sizün bellü hüccetünüz [157] pes getirünüz bürhānuñuzı eger siz olduñuzsañuz girçekler [158] dañı kıldılar Tañrı Te‘ālā ile cinn arasında neseb dañı taḥkīk bilürüpdür ki cinniler taḥkīk ol cinniler bizüm katımızda ḥāzır olacaḳdur [159] münezzehdür Tañrı Te‘ālā anlar söyledügi sözlerden [160] illā Tañrı Te‘ālānuñ muḥliş kulları degül [161] pes taḥkīk siz dañı tapduḡuñuz ma‘būdlaruñuz Tañrı Te‘ālādan gayrı [162] siz azdur[a]mazsınız kimesneyi Tañrı Te‘ālā yolından

[446b]

[163] illā ol kişileri ki azdurursız ezelde cehennem ehli yazılıpdur [164] dañı yokdur bizden illā anuñ vardur maḳāmı bilinmiş [165] dañı biz ‘ibādetde şāf tutıcılaruz [166] dañı taḥkīk biz tesbīḥ idiciler-iz [167] dañı oldılar diyiciler Cebrā‘ilüñ dili üzeredür [168] bu söz kendünün şerhi ḡālibdür gayrı meleklerden anlar eydürlerdi eger bizüm katımızda ‘ilm olsaydı evvel gelen ümmetlerden [169] biz olurduḳ Tañrı Te‘ālānuñ muḥliş kullarından [170] pes kāfir oldılar aña pes anlar yakīn zamānda bilseler gerek [171] dañı taḥkīk geçdi ezelde bizüm va‘demüz nuşretiyle bizüm nebī kullarumuza [172] taḥkīk anlardur yardım olinmışlar [173] dañı taḥkīk çerilerümüzden anlardur ḡālib olanlar [174] pes yüz dönderür yā Muḥammed anlardan tā bir vakte degin [175] dañı gör anlara ne olacaḳdur pes anlar dañı görecekdür saña olan nuşreti [176] pes bizüm ‘azābumuza ta‘cīl iderler mi [177] pes kaçan kim inse ulularına ‘azāb pes ne yaramaz olur şabāḥı kórku dolan ḳavmüñ [178] dañı yüz dönder yā Muḥammed anlardan tā bir vakte degin

[447a]

[179] dañı anlara olan ‘azābımı pes anlar dañı görecekdür saña olan yardımı [180] münezzehdür seni yaradan Tañrınuñ Tañrı Te‘ālā ‘izzet issidür cemi‘ ‘izzet anuñdur anlar söyledügi sözlerden münezzehdür [181] dañı selām olsun mürsel nebīler üzerine [182] dañı şükr Tañrı Te‘ālā içündür ki cemi‘ ālemleri yaradıcıdur

Sūretü’s-Şād

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] dañı naşīḥat issi Ḳur‘ān haḳḳı-çün [2] bel ki ol kişiler ki kāfir oldılar tekebbürlik içinde dañı muḥālefet içindedür [3] niçe ḳavmleri biz helāk eyledük kendülerden evvel geçen ümmetlerden pes nidā itdiler istiḡfār idüp dañı istiḡfār idemedügi vakte anlara ‘azāb kaçacaḳ bulmaduḳları vakte [4] dañı ‘aceblediler geldüḡini anlara peygamberleri kendülerden dañı eyitdi kāfirler bu peygamberdür yalan kişi cāzūdur yalancıdur [5] kıldı mı çok ma‘būdları bir bu ma‘būd

[447b]

taḥkīk işbu nesne ‘acāyibdür [6] daḥı kendi yüz çevirdi uluları anlardan eyitdiler yürüñüz daḥı şabr eyleñüz ‘ibādeti ma‘būdaruñuz üzerine taḥkīk işbu nesne istenür zamānda [7] biz işitmedük bunu āḥir milletlerde bu degüldür ḥaḳḳ kelām illā yalan sözdür [8] anuñ üzerine mi indi Ḳur‘ān bizüm o[r]tamuzda bel ki anlar şekk içindedür benüm ögüdümde bel ki henüz dadmadılar benüm ‘azābımı [9] ya ḳatında mıdur anlaruñ raḥmet ḥazīneleri seni yaradan Tañrınuñ ki ‘azīzdür her nesneyi bağışlayıcıdur [10] ya anlaruñ mıdur pādişāhlığı gökleruñ daḥı yirleruñ daḥı yir-ile gök arasında olanuñ pes çıksunlar gökleruñ yolında [11] anda olan çeriler şınımlardur aḥzāblardan [12] yalanladılar peygamberlerini anlardan öñdin Nūḥ ḳavmi daḥı ‘Ād ḳavmi daḥı Fir‘avn ḳavmi kim ço[k] māl issileri ‘imāret issileriydi

[448a]

[13] daḥı Şemūd ḳavmi daḥı Lūt ḳavmi daḥı Şu‘ayb ḳavmi anlardur aḥzāb kişileri [14] anlar küllisi yalanladılar peygamberlerini pes vācib oldı anlara ‘azāb [15] daḥı muntazır olmazlar bunlar bir şayḥa ki nefhasuzdur yokdur aña hīç tevakküfden [16] daḥı eyitdiler ey Çalabımız ta‘cıl eyle bize bizüm naşībümüzi ‘azābdan ḥisāb güninden evvel [17] şabr eyle yā Muḥammed anlar söyledükleri söz üzerine daḥı zıkr eyle bizüm ḳulumuzı ki Dāvūd peygamberdür Dāvūd ḳuvvet issidür taḥkīk ol Dāvūd tevbe idici idi [18] taḥkīk biz musaḥḥar eyledük taḡları Dāvūd[a] Dāvūd ile tesbīḥ iderdi giceler ile daḥı şabāḥlar ile [19] daḥı ḳuşlar cem‘ olurdu cümlesi ḳuşlaruñ Dāvūd ḥızmetine Dāvūd ile tevbe iderlerdi [20] daḥı biz muḥkem itdük Dāvūduñ pādişāhlığını daḥı biz virdük Dāvūd peygambere ḥikmeti daḥı kesici cevābı virdük Dāvūda [21] daḥı geldi mi saña yā Muḥammed ḥaberi iki ḥaşmuñ ḳaçan miḥrāb dīvārından¹¹⁵ gitdiler

[448b]

[22] ol vaḳt ki girdiler Dāvūd peygamber üzerine pes Dāvūd ḳorḳdı anlardan eyitdiler ḳorḳma yā Dāvūd biz iki ḥaşımlar-ız zulm eyledük biri birimiz üzerine pes ḥükm eyle bizüm aramızda ḥaḳḳ ile daḥı ḥayf eyleme bize daḥı bize hidāyet eyle toḡru yola [23] taḥkīk bu benüm ḳardaşumuñ tokṣan tokuz ḳoyunu vardur daḥı benüm bir ḳoyuncuḡum vardur pes eydür ol ḳoyuncuḡumu benüm ḥükmüme givir daḥı baña güc eyledi sözde [24] Dāvūd eyitdi taḥkīk zulm etdi saña istemekle senüñ ḳoyuncuḡuñ kendü ḳoyunlarına ḳatmaḡ-içün daḥı taḥkīk çok kişiler muşāhiblerden zulm iderler biri biri üzerine illā o kişiler kim imān getürdiler daḥı işlediler eyü ‘amel daḥı azdur imān getürenler daḥı bildi kim Dāvūd peygamber taḥkīk biz şınaduḡumuza ki pes istiḡfār eyledi Tañrısına daḥı yüzi üzere düşdi rükū‘ idüp daḥı döndi Tañrı Te‘ālāya [25] pes biz bağışladuḡ Dāvūd peygambere

¹¹⁵ dīvārından: Dāvūdundan M.

[449a]

ol günāhı daḥı taḥkīk Dāvūd peygambere bizüm katımızda yakīnlık vardır daḥı güzel varacak yir vardır [26] ey Dāvūd taḥkīk biz kılduk seni ḥalīfe yiryüzinde pes ḥukm eyle ḥalk arasında ḥakk ile daḥı uyma nefsün hevāsına pes azdurur seni yolından Tañrı Te‘ālānuñ taḥkīk ol kişiler kim ḥalkı azdururlar yolından Tañrı Te‘ālānuñ anlar için vardır katı ‘azāb unudanlar-içün ḥisāb günini [27] daḥı biz yaratmaduk gökleri daḥı yirleri daḥı yir-ile gök arasında olan nesneleri bātıl ile ol gümāndur ol kişiler kim kāfir oldılar vāy anlar için kim kāfir oldılar anlara ‘azāb cehennem azābından [28] ya kılar mıyuz imān getürenleri daḥı ‘amel-i şālīḥ işleyenleri fesād idiciler gibi yiryüzinde ya kılar mıyuz muttakīleri kāfirler gibi cehennemlük

[449b]

[29] bu Qur‘ān bir kitābdur biz indürdük anı senün ümmetüne kuvvetlü kitāb fikr itmek-içün Qur‘ānuñ āyetlerini daḥı öğütlemek için ‘aql olan kişiler [30] daḥı bağışladuk Dāvūda Süleymānı ne gökçek kıldur ol Dāvūd taḥkīk ol Dāvūd oğlu Süleymān tevbe idici idi [31] kaçan ‘arz olındı Süleymāna gice vaktinde ḥaş yügrük aşıl atlar [32] pes Süleymān eyitdi taḥkīk ben meşgūl oldum anlaruñ yigregın arz eylemege ḡazā için zikrinden Tañrı Te‘ālānuñ ḥattā ki güneş gizlendi depe ardına batdı gitdi [33] ol atları dönderünüz benüm üzerime pes kırbān eyleñ anları daḥı boyu[n]larını urun [34] daḥı taḥkīk biz şınaduk Süleymān peygamberi daḥı biz bıraḡduk kürsī üzerine cesed ādem şeklinde andan soñra Tañrı Te‘ālāya dönüp tevbe eyledi [35] Süleymān eyitdi ey Çalabum yarlıḡa beni daḥı bağışla baña mülkümi ki lāyık olmaya benüm mülküm hīç kimesne benden soñra

[450a]

taḥkīk sensin rahmetler bağışlayıcı Allāh [36] pes biz musaḥḥar eyledük Süleymān peygambere yili yumuşak eserdi Süleymānuñ buyruḡıyla yumuşak eyle her kanda dilese yitişürdi [37] daḥı şeytānları musaḥḥar eyledük yaparlardı her bināyı daḥı deñize talıcıları [38] daḥı ḡayrıları ki bağlanmışlardur¹¹⁶ bendler içinde [39] bu didigümüz bizüm baḡşışümüzdür pes virdürüz kime dilesek yāḡud dutaruz kimden dilesek ḥisābsuz [40] daḥı taḥkīk ol Süleymān bizüm katımızda kerāmete yitişdi daḥı güzel varacak yiri vardır āḥiretde [41] daḥı zikr eyle yā Muḥammed bizüm kulumuz Eyyūb peygamberi kaçan nidā eyledi Tañrı Te‘ālā taḥkīk baña yitişdürdi şeytān şerr u belā u renc daḥı ‘azāb [42] ur yiri ayaḡuñla bu şudur yunmaḡ-içün şovuk şudur daḥı içmek için [43] daḥı biz bağışladuk Eyyūba evi ḥalkını daḥı anlar gibi bizüm rahmetümüz ile daḥı öğüt itmek-içün ‘aql olan kişiler

¹¹⁶ bağlanmış: bağışlanmış M.

[450b]

[44] daḥı dut elüñle bir dutam çıbuḵ pes ur ol çıbuḵlar ile anduñ yirine gelsün taḥḵīḵ biz bulduḵ Eyyübı şabrlu ne gökçek ḵuldur Eyyüb taḥḵīḵ ol Eyyüb döniciḍür Tañrı Te‘ālāya [45] daḥı zıkr eyle yā Muḥammed bizüm ḵulumuzı ki İbrāhīmdür daḥı İshāḵdur daḥı Ya‘ḵūb anlar ḵuvvetlülerdür daḥı başiretlülerdür başiret issilerdür [46] taḥḵīḵ biz ḥalāş eyledüḵ anları iḥlāş ile añaḡla āḥiret evini [47] daḥı taḥḵīḵ anlar bizüm ḵatımızda iḥtiyār olinmişlardur ḡayrılardan [48] daḥı zıkr eyle yā Muḥammed İsmā‘ıl peygamberi daḥı [El]yesā‘yı daḥı İlyāsı daḥı cümlesi ḥāş ḵullardandur [49] bu Ḳur‘ān öḡütdür daḥı taḥḵīḵ Tañrı Te‘ālādan ḵorḵucılar içün ḡüzel varacaḵ yirler vardur [50] ‘Adn uçmaḡı içinde açılmışdur anlar-içün taḥḥırları üzerinde ḵapular [51] taḥḥırları üzerinde ol ‘Adn uçmaḡında ḥaleb iderler ol cennetde dürlü yimişler ile çok çok daḥı içmekler

[451a]

[52] daḥı vardur anlaruñ ḵatında köşḵler içinde bıkr ḥūriler yaşıḍaşlar [53] budur ki va‘de olınan ḵıyāmet ḡüninde [54] taḥḵīḵ işbu bizüm rızḵımızdur yokdur ol rızḵdan ḥiç tamām olmadan emr budur ki [55] daḥı taḥḵīḵ yaraḵlanupdur azḡunlar-içün yaramaz varacaḵ menziller [56] ki cehennemdür ol cehennemde dā‘im ḵalurlar pes ne ḵatı varacaḵ yirdür ol cehennem [57] ol cehennem ‘azābdur kāfirlere dadsunlar ol cehennemüñ ḵaynamış şularından daḥı i[r]iñlerinden [58] daḥı dürlü ‘azāblar beñdeşinüñ çiftinden [59] bu bir bölük girürler cehenneme sizüñle ḡiñlik olmasun size taḥḵīḵ anlar cehennem odında dā‘im ḵalurlar [60] eydeler ḡiñlik olmasun bel ki size siz azdurduñuz bizi pes ne yaramaz ḵarār idecek yirdür cehennem [61] eydürler ey bizüm Çalabımız kim bıraḵdıysa bizi bu ‘azāba pes artur aña bizüm ‘azābumuzdan iki ḵat ‘azāb od içinde [62] daḥı eydürler ne oldu size kim görmezüz niçe ḵişileri dünyāda biz olurduḵ şayardıḵ anları

[451b]

şer idicilerden [63] biz idinürdüḵ anları maşḥaralar ya‘nī maşḥaralıḡa alurduḵ ya egilmedi mi anlardan ḡözlerümüz [64] taḥḵīḵ ol cehennemde ḡirçekdür çekişmegi cehennem ehlinüñ [65] eyit yā Muḥammed taḥḵīḵ ben peygamberem cehennemden ḵorḵudıcı daḥı yokdur ḡayrı Tañrı illā bir Tañrı Te‘ālā vardur ḵahr idici [66] Tañrısıdur ḡöklerüñ daḥı yirlerüñ daḥı yir-ile ḡök ortasında olanuñ ‘azīzdür yazuḵlar baḡışlayıcıdur [67] eyit yā Muḥammed ol nesne kim ulu ḥaberdür [68] siz Tañrıdan yüz dönderürsüz [69] daḥı yok idi benüm ‘ilmümden melāyikler çekişdüḵleri vaḵt [70] taḥḵīḵ vaḡy oldu baña taḥḵīḵ ben degülem illā ben bir peygamberem bellü ḵorḵudıcı [71] ḵaçan kim eyitdi seni yaradan Tañrı Te‘ālā feriştelere taḥḵīḵ ben yaratmaḵ dilerem Ādemi balḵıḵdan [72] pes ḵaçan Ādemi tamām yaratdı daḥı nefḥ eyledi Ādeme

rūhından pes ki buyurdı feriştelere Ādeme secde itsünler [73] pes secde etdiler Ādeme melāyiklerūñ

[452a]

küllisi [74] illā iblīs secde itmedi büyüklendi daḥı oldı iblīs kāfirlerden [75] Tañrı Te‘ālā eyitdi ey şeytān ne nesne seni men‘ eyledi secde itmekden Ādeme ben yaratduğum kimesne içün kudret elümle büyüklendüñ mi sen ya olduñ mı ululardan [76] iblīs eyitdi ben yigregem ādemden beni yaratduñ oddan daḥı yaratduñ Ādemi balçıkdan [77] Tañrı Te‘ālā eyitdi şeytāna pes çık andan pes tahkīk sen dergāhdan sürülmişsin [78] daḥı tahkīk senüñ üstüñdür benüm la‘netüm kıyāmet günine degin [79] iblīs eyitdi ey Rabb pes mühlet vir baña ba‘ş günine degin [80] Tañrı Te‘ālā eyitdi pes olsun saña mühletden [81] bir bilinmiş vaqtüñ günine degin [82] iblīs eyitdi pes senüñ ‘izzetüñ ḥaḳkıyçün azdururam ādem oğlanlarınıñ cümlesini [83] illā degül senüñ kullaruñ anlardan ki muḥlişlerdür [84] Tañrı Te‘ālā eyitdi pes girçekdür daḥı ben girçek

[452b]

eydürem [85] to[l]dururam cehennemı senden daḥı saña uyanlardan cümleñüzden [86] eyit yā Muḥammed ben dilemezin sizden anuñ üzerine ücretden daḥı degülem ben mutaşannu‘lardan [87] degüldür ol Qur‘ān illā öğütdür ‘ālemler içün [88] daḥı biliceksiz anuñ ḥaberini bir zamāndan şoñra

Süretü’z-Zümer

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] indi bu Qur‘ān Tañrı Te‘ālādan Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ḥikmetler issidür [2] tahkīk biz indürdük saña yā Muḥammed bu Qur‘ānı ḥaḳḳ ile pes tap yā Muḥammed Tañrı Te‘ālāya ihlāş ile arılayup aña dīni [3] bilmiş ol ki¹¹⁷ Tañrı Te‘ālānuñdur ulu öğüt daḥı ol kişiler ki idindiler Tañrı Te‘ālādan gayrı ma‘būd degül-iz tapucılar anlara

[453a]

illā bizi yakīn eylemek-içün Tañrı Te‘ālāya tahkīk Tañrı Te‘ālā ḥükm ider aralarında anlar çekişdükleri nesnede tahkīk Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez ol kimesnelere ki yalancılardur kāfirlerdür [4] eger dileseydi Tañrı Te‘ālā idinmegi oğul kız ihtiyār iderdi kendü yaratduğı diledüğü nesneyi münezzehdür ol Tañrı Te‘ālā birdür cebbārlara ḳahr idicidür [5] yaratdı Tañrı Te‘ālā gökleri daḥı yirleri ḥaḳḳ ile givirür giceyi gündüz üzerine daḥı givürür gündüzi gice üzerine daḥı musaḥḥar eyledi güneşi daḥı ayı musaḥḥar eyledi cümlesi yürür bir bilinmiş vaḳte

¹¹⁷ bilmiş ol ki: bulnuş eyle M.

degin ol Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür günāhlar bağışlayıcıdur [6] yaratdı sizi bir nefsdan andan soñra yaratdı Ādemden anuñ ‘avratını dañı indürdi sizüñ içün

[453b]

ıavarlardan sekiz cins çiftler erkek dişi yaratdı sizi ıarınlarında analaruñuzuñ yaratmağ ile yaratmağdan soñra üç ıarañulıñ içinde ol Tañrı Te‘ālā sizüñ Tañrıñuzdur anuñdur mülk yokdur tañrı illā ol Allāhdur Tañrı Te‘ālā pes niçün siz hağğı koyup yabana gidersiz [7] eger kāfir olsañuz pes tağğık Tañrı Te‘ālā ğanīdür size muhtāc degüldür dañı lāyık görmez ıullarına kāfirliğı dañı eger şükr eyleseñüz rāzī olur sizden dañı getürmez bir götürici bir götürücünüñ günāhını andan soñra Tañrı Te‘ālā hażretinedür dönmeñüz pes hañer virür siz işledüğünüz işleri tağğık ol Tañrı Te‘ālā bilicidür ğöñülden geçen fıkrleri [8] dañı kaçan kim yitişe ādem oğlanına bir ziyān du‘ā eyler Tañrı Te‘ālāya tevbe idici olduğı hāde Tañrı Te‘ālāya andan soñra kaçan virse ol Allāh ni‘metler ol virdügi ni‘metleri unudursız du‘ā iderlerdi

[454a]

Tañrı Te‘ālāya ilerüden dañı ıldı Tañrı Te‘ālāya şerīkler azdurmağ-ıçün Tañrı Te‘ālā yolından eyit yā Muğammed dirlik eyle küfrüñle az müddet tağğık sen cehennem ehkindensin [9] ol kimesne ki buyruğ dutıcıdur ‘ibādetde ğiceler sā‘atinde secde eyleyüp dañı ayak üzerine tırup kıyāmet ğüninde dañı ümmiz dutarlar rağmete Tañrı Te‘ālānuñ eyit yā Muğammed berāber olur mı ol kişiler ki bilürler dañı ol kişiler ki bilmezler tağğık öğütlenmezler illā ‘ağl olan kişiler öğütlenür [10] eyit yā Muğammed benüm ıullaruma ol kişiler ki imān getürdiler ıorkuñuz Tañrı Te‘ālādan ol kişiler ki eylük eylediler işbu dünyāda ğüzel şevāb vardır dañı yiri Tañrı Te‘ālānuñ ğeñişlikdür tağğık tamām virülür şabırlar şevābları ğisābsuz [11] eyit yā Muğammed ben buyurulmadum illā tapmağlığā Tañrı Te‘ālāya ihlāş ile aña aru dīn [12] dañı buyurulmadum ki

[454b]

illā olam evvelki müselmānlardan [13] eyit yā Muğammed tağğık ben ıorkıaram eger ‘āşī olsam beni yaradan Allāh ‘azābdan ulu ğünüñ [14] eyit yā Muğammed Tañrı Te‘ālāya taparam arı idüp Tañrı Te‘ālāya benüm dīnimi [15] pes tapuñuz yine dileseñüz Tañrı Te‘ālādan ğayrı eyit yā Muğammed tağğık āñiret ziyānlular ol kişilerdür ki ziyān itdiler kendü nefslerine dañı ehillerine kıyāmet ğüninde bilmiş oluñuz ki oldur ulu ziyān [16] anlar içün vardır üstlerinden tabağalar cehennem odından dañı altlarından vardır tabağalar anuñ ğibi ıorkıdır Tañrı Te‘ālā ‘azāb ile ıullarını ey ıullarum pes benden şağınuñuz [17] dañı ol kişiler ki ırāğ oldılar şeytāndan ol şeytāna tapmağdan dañı döndiler Tañrı Te‘ālāya anlar içündür cennet beşāret pes muştula yā Muğammed [18] ol benüm ıullarum ki söz işidürler pes uyarlar anuñ ğüzeline anlar

[455a]

ol kişilerdür ki hidāyet virdi anlara Tañrı Te‘ālā dañı anlar ‘aql issileri [19] ol kimesnenüñ ki vācib oldı üzerine ‘azāb gelmesi ya sen kırtarıbilür misin cehennem içinde olanı [20] lıkin ol kişiler ki kırkırlar Tañrı Te‘ālādan anlar içün vardur köşkler cennetde yüce köşkler biri biri üstine yapılmışdur aklar köşkleri altından dürlü ırmaqlar va‘de eyledi Tañrı kıllarına hılāf eylemez Tañrı Te‘ālā va‘desine [21] ya görmez misin tañkık Tañrı Te‘ālā niçe indürür gökden şuyı pes ol şuyı bınarlar kıldı yiryüzinde andan şöıra çıkardı ol şu ile ekinler dürlü renklüler andan şöıra kırudur pes görürsin anı şararmış andan şöıra anı kıılır uvanılmış ve yıkıılmış tañkık anda vardur ögüt ‘aql olan kışilere [22] o kimesnenüñ ki açdı Tañrı Te‘ālā yüregini islām içün pes ol kimesne aydınlık üzerinedür

[455b]

Tañrısından pes vāy ol kışilere ki kıatı ola anlaruñ yürekleri Tañrı Te‘ālā zıkrinden anlar azğınlık içindedür āşıkāre [23] Tañrı Te‘ālā indürdi güzel sözler ki Kıur‘āndur bir kıtābdur ki āyetleri birbirine beñzer Kıur‘ān süreleri bātıldan ayırıcı āyetlerden ürperdür o Kıur‘ānuñ heybetinden derileri ol kışileruñ ki kırkırlar Tañrı Te‘ālādan andan şöıra yumuşanur anlaruñ derileri dañı anlaruñ göñülleri zıkriyle Tañrı Te‘ālānuñ ol Kıur‘ān hidāyetidür Tañrı Te‘ālānuñ hidāyet virür Tañrı Te‘ālā o Kıur‘ānla kime dilese dañı kimi ki azdursa Tañrı Te‘ālā pes bulunmaya ol kimesneye hidāyet viriciden [24] o kimesne ki şakına yüziyle cehennemüñ yavuz ‘azābından kıyāmet güninde dañı dinile zālimler içün dadıñuz ne kim dünyāda siz kıazandığıñuz ‘amellerüñ [25] yalanladı nebılerini ol kışiler kim kendülerinden öñdin geçenler pes geldi anlara ‘azāb sizmedükleri yirlerden bilmezler iken [26] pes daddurdu anlara Tañrı Te‘ālā

[456a]

rüsvāylığı dirliğinde dünyānuñ dañı dadduracaqdur āñiret ‘azābını uluraqdur āñiret ‘azābı eger oldılar ise biliciler [27] dañı tañkık biz zırb eyledük ādemılere işbu Kıur‘ān içinde her meşelden ola kim anlar ögütleneler [28] Kıur‘ānı ‘Arab dilince kıldıq egrilik söz degüldür ola kim anlar Tañrı Te‘ālādan kırkırlar [29] zırb eyledi Tañrı Te‘ālā meşeller mü‘min kışilere o kışilerde şerıkler ola yaramaz halklı birbirine muñālif kıangısınuñ buyruğını işidecek bilmeye hayrān kıala dañı bir kışinüñ sālım kıulı bir kıimsenüñ kāfir olsa berāber olur mı ikisi meşelde şıkr Tañrı Te‘ālāya bel ki çoğı anlaruñ bilmezler [30] tañkık sen öleceksin dañı anlar öleceklerdür [31] andan şöıra tañkık siz kıyāmet güninde kıatında Tañrı Te‘ālānuñ biribiriñüzle çekışürsüz [32] pes kim zālımraqdur ol kimesneden ki yalan söyleye Tañrı Te‘ālā üzerine dañı yalanlaya kırçegi ki Kıur‘āndur aña geldiğı vakt

[456b]

yoğdur cehennem içinde duracak yir kâfirler için [33] dahı ol kimesne ki geldi gerçeklikle inandı Ƙur'āna anlardır Tañrı Te'ālādan ƙorƙucılar [34] anlar için vardır ne kim dileseler ƙatında Tañrı Te'ālānuñ ol müzdidür eylük idicilerün [35] gidermek-içün Tañrı Te'ālā anlaruñ üstlerinden günāhlarını işledükler[i] 'amellerün dahı cezā virmek-içün anlara anlaruñ şevābları güzel-ile eyle şevāb ki oldılar dünyāda işleyiciler [36] degül midür Tañrı Te'ālā kifāyet eyleyici ƙulına dahı ƙorƙıdurlar seni yā Muħammed ol kişiler ile ki Tañrı Te'ālā[dan] ğayrıyla dahı kim ki azdurursa Tañrı Te'ālā pes yoğdur aña hidāyet idiciden [37] dahı kime ki hidāyet virse Tañrı Te'ālā pes yoğdur aña kimesne azdurıcıdan degül midür Tañrı Te'ālā 'azīz intiķām issi [38] dahı eger şorsañ anlara kim yaratdı gökleri dahı yirleri eydeceklerdür Tañrı Te'ālā yaratdı eyit yā Muħammed

[457a]

ya görmez misin ol nesneleri kim ƙaparsız Tañrı Te'ālādan ğayrıya eger dilese Tañrı Te'ālā ziyān eylemege var mıdur anlara giderici ol ziyānı yāhūz dilese Tañrı Te'ālā baña rahmet itmege var mıdur anlara dutıcılar rahmetini Tañrı Te'ālānuñ eyit yā Muħammed yiter ğayr degürmege Tañrı Te'ālā benüm üzerime şığınuñ baña şığınmağla [39] eyit yā Muħammed ey benüm ƙavmüm 'amel eyleñüz duracak yirñüz üzerine ƙādir olduğuñuzca taħķīķ ben 'amel eylerem ƙudretümce pes anlar yaķın bileceklerdür [40] kime ki gelecekdür rüsvāy idici 'azāb dahı kime inecekdür dā'im ƙalıcı 'azāb [41] taħķīķ biz indürdük senüñ üzerüñe yā Muħammed Ƙur'ānı ādem oğlanlar-içün ğirçeklikle pes kim ki hidāyet üzerine olsa kendü içündür dahı kim ki azsa toğru yoldan taħķīķ azmağı kendü içündür dahı degülsin yā Muħammed anlaruñ üzerine vekīl ya'nī şaķlayıcı [42] Tañrı Te'ālādur ƙabz idici cānları öldükleri vaķt dahı ol ki ölmez

[457b]

uyhısında pes döndermez cānı hūkm eylediği üstine ölümü dahı viribir bir ğayrısını 'ömr müddeti tamām olunca taħķīķ anda āyetler vardır bir ƙavme ki fikr iderler [43] ya idindiler mi anlar Tañrı Te'ālādan ğayrı şefā'at idiciler eyit yā Muħammed degüllerdür bir nesneye mālīk ya'nī bir nesne ellerinden gelmez dahı yoğdur 'aķılları [44] eyit yā Muħammed Tañrı Te'ālānuñdur şefā'atüñ cümlesi Tañrı Te'ālānuñdur pādīşāhlığı göklerüñ dahı yirlerüñ andan soñra ğazretinedür dönmeñüz [45] dahı ƙaçan kim añılsa Tañrı Te'ālānuñ adı yaluñuz ürker yürekleri ol kişilerüñ ki imān getürmezler ƙıyāmet günine dahı ƙaçan kim zıkr olınsa Tañrı Te'ālādan ğayrı kimesneler ol vaķt anlar sevinüşürler [46] eyit yā Muħammed benüm Allāhum yaratduñ gökleri dahı yirleri bilicisin ğaybı dahı şehādeti sensin

[458a]

hüküm idici kulların arasında ne kim oldılar anlar dünyâda çekışdükleri nesnede [47] dağı eger tağkık ol zâlimlerin olsa ne kim yiryüzindedür cemî'si dağı ancılayın bilesince olsa şatun alımlardı kendülerin kurtarmağ-ıçün yavuz 'azâbdan kıyâmet güninde dağı zâhir ola anlara Tañrı Te'âlâdan şanmadukları nesneleri [48] dağı belüre anlara yaramaz kazandukları 'amellerinün cezası dağı kıyâmet günü havâle olur anlara maşharalığa aldıkları nesnenün cezası [49] pes kaçan kim yitişse âdem oğlanına bir ziyân bize du'â iderler andan sonra kaçan kim biz kullarumuza virsevüz ni'metler bizden eyde tağkık virilmedi illâ benüm 'ilmüm üzerine virildi bel ki ol imtihândur dağı ammâ çoğı anların bilmezler [50] tağkık ol sözi dimişdi ol kişiler ki kendülerden öñdin geçenler pes itmedi aşsı anların dünyâda kazandukları

[458b]

nesneler [51] pes yitişdi anlar yaramaz cezası dünyâda kazandukları 'amellerinün dağı ol kişiler ki zulm eylediler bunlardan yitişecekdür anlara yaramaz 'amellerinün cezası dünyâda ne kim kazandılsa dağı degül-iz anlardan 'âciz olıcı [52] ya bilmezler mi tağkık Tañrı Te'âlâ giñ virür rızkı kime dilese dağı dar virür rızkı kime dilese tağkık anda 'alâmetler vardur bir kavme ki imân getürürler [53] eyit yâ Muhammed benüm kullaruma ol kişiler ki isrâf itdiler nefsleri üzerine ümmîz kesmeñüz rahmetinden Tañrı Te'âlânun tağkık Tañrı Te'âlâ yazuklar bağışlayıcıdur cem'ini tağkık ol Tañrı Te'âlâ günâhlar bağışlayıcıdur rahmet idicidir [54] dağı tevbe eyleñüz sizi yaradan Tañrıñuza dağı mu'ti' oluñuz Tañrı Te'âlâya evvelden 'azâb gelmezden öñdin andan sonra yardım olınmaya 'azâbdan [55] dağı uyuñuz güzeline ne kim indi size Tañrı Te'âlâdan

[459a]

size 'azâb gelmezden öñdin añsuzın dağı siz bilmezler iken [56] demekden öñdin bir nefis ey benüm bişmānluğum takşirāt eyledüğüm için Tañrı Te'âlâ haqqında dağı eger oldumsa maşharalığa alıcılardan [57] yāhūz dimezden öñdin eger tağkık Tañrı Te'âlâ hidâyet virseydi baña ben olurdum müttakilerden [58] yāhūz eyde ol vaqt ki göre 'azâbı eger tağkık baña bir kerre dünyâda varmak olsaydı pes ben olurdum eylük idicilerden [59] eydile aña tağkık geldi saña benüm âyetlerüm pes yalanladuñ idi benüm âyetlerümi dağı büyüklendüñ dağı sen olduñ kâfirlerden [60] dağı kıyâmet güninde görürsin ol kişileri ki yalan söylediler Tañrı Te'âlâ üzerine anların yüzleri kara ola yok mıdur cehennem içinde duracak yir mütekebbirler için [61] dağı kurtarur Tañrı Te'âlâ ol kişiler kim korkalardı Tañrıdan sa'âdetleriyle yitişmeye anlara

[459b]

bir ziyān daḥı anlara yokdur kayurmaklık [62] Tañrı Te‘ālāyadur yaradıcı her nesneyi daḥı ol Allāhdur her nesne üzerine vekīl ya‘nī ḥāfız [63] Tañrı Te‘ālānuñ kudret elindedür kilidleri gökleriñ daḥı yirleriñ daḥı ol kişiler ki kāfir oldılar āyetlerine Tañrı Te‘ālānuñ anlardır dünyāda ve āhiretde ziyānlular [64] eyit Muḥammed Tañrı Te‘ālādan ğayrıya buyurur mısız baña tapmak ey cāhilller [65] daḥı taḥkīk vaḥy oldı saña yā Muḥammed daḥı ol nebīlere ki senden öñdin gelen eger sen şirk getürseñ bātıll olur senüñ ‘amelüñ daḥı olursın ziyānlulardan [66] bel ki Tañrı Te‘ālāya pes ‘ibādet eyle daḥı ol şükr idicilerden [67] daḥı olmadılar Tañrı Te‘ālāyı ḥaqqınca ululamağla daḥı yirleriñ cümlesi kudret kabzasındadur kıyāmet güninde daḥı gökleri dutıcıdur kudret eliyle münezzehdür daḥı yücedür andan ki şirk getürürler

[460a]

[68] daḥı urıla şūr içinde pes ola gökler ehli daḥı yirler ehli illā Tañrı Te‘ālā diledügi kimesneler olmaya andan soñra urıla bir kez şūr pes anlar dirile ayak üstine durup bakalar [69] daḥı münevver ola yiryüzi nūryla Tañrı Te‘ālānuñ daḥı kurıla mīzān getirile nebīler ile daḥı tağılur mü‘minlerden melāyikler daḥı ḥükm ola aralarında ḥaqq ile daḥı anlara hīç zulm olmaya [70] daḥı tamām virile her nesne ‘ameli cezāsı daḥı ol Tañrı Te‘ālā bilicidür anlarıñ işledükleri işlerini [71] daḥı sürile ol kişiler ki kāfir oldılar cehenneme bölük bölük tā ki kaçan geleler cehenneme açıla ol cehennemüñ kapuları daḥı eyde anlara cehennem zebānileri gelmedi mi size peygamber sizden okumadılar mı sizüñ üzerüñüze āyetlerini Tañrı Te‘ālānuñ daḥı korkudmadılar mı sizi gelmek için ulaşmak için

[460b]

işbu günüñüze eydeler evet geldi peygamberler daḥı ammā vācib olmadı ‘azāb kelimesi kāfirler üzerine [72] eydile anlara girüñüz kapularından cehennemüñ ebedī qalurlar ol cehennem içinde pes ne yaramaz duracak yir olur cehennem mütekebbirler için [73] daḥı sürile ol kişiler ki dünyāda korkarlardı Tañrıdan cennete bölük bölük tā ki kaçan geleler ol cennete daḥı açıla ol cennetüñ kapuları daḥı eyde anlara cennet kapucıları selām olsun sizüñ üzerüñüze arıñduñuz günāhlarıñuzdan pes girüñüz cennete ebedī qalunuz [74] daḥı eydeler şükr ol Tañrı ki bize girçekledi va‘desini daḥı bize mīrās itdi cennet yirini ḥaber virdi maḥām idecegümüz cennetden her ne dilesevüz cennetde pes ne gökçek müzddür ‘amel idicilere [75] daḥı görürsin feriştelere tavāf iderler ‘arşuñ dolayından tesbīḥ iderler ögmeklikle Tañrı Te‘ālāyı daḥı ḥükm eyler aralarında ḥaqq ile daḥı eydile şükr Tañrı Te‘ālā içündür

[461a]

ki ālemleriñ Tañrısıdur

Sûretü'l-Mü'min

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] takdîr itmişdür [2] inmişdür bu Qur'ân Tañrı Te'âlâdan 'azîzdür her nesneyi bilici Tañrıdur [3] bağışlayıcıdur günâhları dañı kabûl idicidir tevbeleri katıdur 'ıķâb Tañrı Te'âlânuñ [4] muhkem kuvvetlüdür bu kadar Tañrı illâ ol Allâhdur Tañrı Te'âlâ anuñ hazretindendir 'âķıbet varacağumuz [4] çekişmez âyetlerinde Tañrı Te'âlâ illâ ol kişiler ki kâfir oldılar pes mağrûr eylesün seni girü dönmekleri şehrlerde [5] yalanladılar nebîlerini anlardan öñdin Nûh kavmi dañı aķzâb kavmi Nûh kavminden sonra dañı kaçd eyledi her ümmet nebîlerini dutmağ-iķün öldürmek-iķün dañı çekişdiler bâtıl ile gidermek-iķün anuñla haķķı pes helâk itdük anları

[461b]

pes gör niķe oldı anlara benüm 'azâbum [6] dañı anuñ gibi vâcib oldı 'azâb ile kaçâsı Tañrı Te'âlânuñ ol kişiler üzerine ki kâfir oldılar taħķîķ cehennem eholidür [7] ol melâyikler ki 'arşı getirürler dañı çevresinde olanlar tesbîh iderler şükr itmekle Tañrı Te'âlâya dañı imân getirürler Tañrı Te'âlâya dañı istiğfâr iderler imân getüren mü'minler iķün ey bizüm Çalabımız dañı kaplamışdur her nesneyi senüñ rahmetüñ ki dañı 'ilmüñle pes yarlığa ol kişiler-ile tevbe iderler dañı uyanları senüñ yoluña dañı kırtar anları cehennem odından ya'nî 'azâbından [8] ey bizüm Çalabımız dañı givir anları 'Adn uçmaķlarına eyle uçmaķlar ki va'de itdük anlara dañı kim ki şâliħ oldı atalarından dañı 'avratlarından dañı oğlanlarından kızlarından taħķîķ sen 'azîzsin hikmetler ıssısın [9] dañı kırtar anları yaramaz günâhlar cezâsından

[462a]

dañı kimi kırtarursañ günâhlardan ol gündeki kıyâmetdür pes taħķîķ aña rahmet eylemişsin dañı ol ulu sa'âdetler yitişmeklikdür [10] taħķîķ ol kişiler ki kâfir oldılar nidâ olunur anlara kıyâmet güninde düşmân olduklar-iķün Tañrı Te'âlâya uluraķdur 'azâbı düşmân olduğunuzdan nefsünüze ol vaķt kim da'vet olunduñuz imâna pes kâfir olduñuz [11] eydeler ey bizüm Çalabımız bizi iki kez öldürdüñ dañı bizi iki kez dirgürdüñ pes biz iķrâr itdük bizüm günâhlarumuza pes var mıdur çıķmaķlığa cehennem yolından [12] ol anuñ gibi olmak andan ötürüdür kim kaçan ķim añılsaydı Tañrı Te'âlâ yaluñuz siz kâfir olurduñuz dañı eger şirk getirseñ aña imân getirürdüñüz pes hükm itmeklik Tañrı Te'âlânuñdur yücedür Tañrı Te'âlâ uludur [13] ol Tañrı Te'âlâdur ki size gösteren âyetleri dañı indüren sizüñ iķün gökden rızķ dañı öğütlenmez illâ ol kişi ki Tañrı Te'âlâya döne [14] pes tapuñuz Tañrı Te'âlâya ihlâş ile

[462b]

arı idüp dîni dañı güç görseler kâfirler [15] yücedür Tañrı Te'âlânuñ kemâl dereceleri ulu 'arş ıssıdır indürdi rûhı buyruğından kimüñ üzerine dilese kıllarından kırkutmağ-iķün kıyâmet

günü kim yitişür [16] ol gün ki anlar kabrinden çıkarlar gizlenmeye Tañrı Te‘ālā üzerine anlardan bir nesne kimüñdür helāk bu gün Tañrı Te‘ālānuñdur mülk birdür Tañrı Te‘ālā kahr idicidür [17] bugün ulu gündür cezā görür her nefis kazandığı ‘amelüñ cezāsını zulm yokdur bu gün tahkik Tañrı Te‘ālā tiz hisāb idicidür [18] dahı korkut anları yā Muḥammed kıyāmet gününüñ korkusından ol vaqt yürekleri boğazına dağıla kaygu yudup duralar [19] bulunmaya zālimler-içün şefkat idiciden dahı bulunmaya sözi geçer şefā‘atciden Tañrı bilür hıyānet göziyle bakanları dahı gönüller içinde gizledükleri fıkrları [20] dahı Tañrı Te‘ālā hüküm ider

[463a]

hakık ile dahı ol kişiler ki taparlar Tañrıdan gayrıya hüküm itmezler bir nesne ile tahkik Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur ki işidicidür görıcidür [21] ya niçün seyr eylemezler yiryüzinde pes göreler niçe oldı soñı ol kişilerün kim dünyāda ululardı anlardan öñdin oldılar anlar katı kuvvetlürāk anlardan dahı bināları çok idi yiryüzinde pes helāk eyledi anları Tañrı Te‘ālā günāhları sebebiyle dahı yokdur anlar için Tañrı Te‘ālā ‘azābından kurtarıcı [22] ol andan ötürüdür ki gelürdi anlara peygamberleri mu‘cizātlar ile pes kāfir oldılar peygamberlerine pes helāk eyledi anları Tañrı te‘ālā tahkik ol Allāh kuvvetlüdür katı ‘azābludur [23] dahı tahkik biz gönderdük Mūsā peygambere bizüm āyetlerümüzle dahı huccet ile āşikāre [24] Fir‘avna dahı Hāmāna dahı Kārūna

[463b]

pes eyitdiler bular bir yalancı cāzūlardur [25] vaqtā kim Mūsā geldi anlara hakık ile bizüm katımızdan eyitdiler öldürün oğlanlarını ol kişilerün kim imān getürdiler anuñla dahı diri koñuz dişilerini dahı yokdur mekrleri kāfirlerün illā azğunlık içinde kāfirler [26] dahı eyitdi Fir‘avn koñuz beni öldüreyim Mūsāyı dahı du‘ā eylesün Tañrısına tahkik ben korķaram ki tebdil ide ya nī gidere sizün dīnünñüzi yāhūz eger zāhir ide yiryüzinde fesādı [27] dahı eyitdi Mūsā tahkik ben şıgıñuram beni yaradan Tañrı Te‘ālāya her mütekebbir şerrinden imān getürmezler hisāb günine [28] dahı eyitdi bir mü‘min kişi Fir‘avn kavminden şaklardı imānını öldürür misiz bir kişiyi ki eyitmeklikle benüm Rabbüm Tañrı Te‘ālādur

[464a]

dahı tahkik geldi size mu‘cizātlar ile sizi yaradan Tañrı Te‘ālādan dahı eger yalancı ise pes kendü üzerinedür yalanınuñ vebāli dahı eger girçek ise yitişür size ol va‘de eyledüğünñ niçesi tahkik Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez ol kimesneye ki müsrifdür yalancıdur [29] ey kavmüm sizüñdür bugün āşikāre pādīşāhlar siz yiryüzinde pes kim bizi kurtara ‘azābdan Tañrı Te‘ālānuñ bize geldükde eyitdi Fir‘avn ben dilemezin size illā kendü nefsüme diledüğüm nesneyi dahı hidāyet virmezem size illā kurtulacak toğru yola [30] dahı eyitdi ol kimesne ki imān getürdi ey

benüm kavmüm tahkîk ben korkaram sizün üzerünüze ahzâb günü gibi [31] Nuh kavmi cezâsı gibi dağı ‘Âd kavmi cezâsı gibi dağı Semüd kavmi cezâsı gibi dağı anlardan sonra gelenlerin cezâsı gibi dağı Tañrı Te‘âlâ dilemez zulm itmege kullar-içün

[464b]

[32] dağı ey kavmüm tahkîk ben korkaram sizün üstünüze kıyâmet güninde[n] [33] ol günki yüz dönderüp kaçasız yokdur sizün içün kurtarıcı Tañrı Te‘âlâdan buyruk dutmadunuzdan dağı kimi kim azdursa Tañrı Te‘âlâ pes bulunmaya ol kimesneye hidâyet vericiden [34] dağı tahkîk geldi size Yûsuf peygamber Mûsâdan evvel mucizâtlar ile pes da‘im siz olduñuz şekk içinde Yûsuf getürdüğü nesneden size tâ ol vaktde helâk itdük siz itdügünüz hiç göndermez Tañrı Te‘âlâ bundan sonra peygamber anuñ gibi azdurur Tañrı Te‘âlâ ol kimesne ki müsrifdür şekk içindedür [35] ol kişiler ki çekişürler âyetlerimde Tañrı Te‘âlânun huccetsüz delîlsüz gelür anlara ulu ‘azâb düşmân olduklar-içün Tañrı Te‘âlâ katında dağı katında ol kişilerin ki imân getürdiler anuñ gibi mühr urdı Tañrı Te‘âlâ gönülleri üzerine her mütekebbir cebbâ[r]ların [36] dağı eyitdi Fir‘avn ey Hâmân

[465a]

yap benüm içün bir yüksek kaşır ola kim yitişem yollara [37] göklerin yollarına pes görem Tañrısını Mûsânun dağı tahkîk ben Mûsâyı şanuram yalancı dağı anuñ gibi bezendi Fir‘avn içün yaramaz ‘ameli dağı azdurdı halkı toğru yoldan dağı degüldür mekri Fir‘avnuñ illâ kendüsi ziyân içindedür [38] dağı eyitdi ol kişi ki imân getürdi ey benüm kavmüm uyuñuz baña hidâyet göstereyin size ‘azâbdan kurtulmak toğru yolu [39] ey benüm kavmüm tahkîk dirlik degüldür işbu dünyâ dirliği illâ bir aldanacak nesnedür dağı tahkîk ol âhiret evi karar dutacak yirdür [40] kim ki işlese yaramaz ‘amel pes cezâ görmez illâ ol işledüğü gibi dağı kim ki işlese eyü ‘amel erkekden yâhûz dışiden dağı ol eyü ‘amel işleyen mü’mindür pes anlardur girenler uçmaqlara rızık virürler anlara ol cennetlerde hisâbsuz

[465b]

[41] dağı ey kavmüm ne oldu baña kim ben sizi islâma da‘vet iderem kurtarmak isterem cehennem odından dağı siz beni da‘vet idersiz cehennem odına [42] da‘vet idersiz beni kâfir olmaklığa Tañrı Te‘âlâya dağı şirk getürem Tañrı Te‘âlâya ben degülem şirk getürücü Tañrı Te‘âlâya Tañrıyı bir bilmiş iken dağı ben da‘vet iderem sizi ‘azîz Tañrının ‘ibâdetine ki günâhlar bağışlayıcıdır [43] husûsan ol nesneyi ki beni da‘vet idersiz anuñ ‘ibâdetine yokdur anuñ da‘veti dünyâda dağı âhiretde anuñ da‘veti yokdur dağı tahkîk bizüm dönmemizün sonı Tañrı Te‘âlâyadur dağı tahkîk müsriflerdür cehennem ehli [44] pes aña[ca]ksız ben söyledüğüm naşîhatı sizün içün dağı ben tefvîz iderem benüm buyruğumu Tañrı Te‘âlâya tahkîk Tañrı Te‘âlâ

göricidür kullarının hâlini [45] pes kırtardı ol mü'min kişiyi Tañrı Te'ālā anların yaramaz mekrlerinden dağı indi Fir'avn kavmine yaramaz 'azāb ki [46] cehennem odudur 'arz olunurlar cehennem odına şabāhda dağı aḥşamda

[466a]

dağı kıyāmet günü kopduḡda dinile girüñüz ey Fir'avn kavmi kıatı 'azāb içine [47] dağı ol vaḡtde çekişeler cehennem içinde pes eyde za'ıflardır ol kişilere ki dünyāda büyüklendiler taḡḡık biz olduḡ dünyāda size tābi'ler pes var mıdır sizde[n] ḡanilerüñüzde giderici bizden bir pārecik od 'azābından [48] eyde ol kişiler ki büyüklendiler taḡḡık cümlemüz kaluruz cehennem içinde taḡḡık Tañrı Te'ālā hüküm eyledi kullar[ı] arasında [49] dağı eyde ol kişiler ki cehennem içindedür cehennem zebānilerine du'ā eyleñüz Tañrıñuza yeyniltsün bizden bir gün 'azābumuzdan [50] eydeler zebāniler cehennem içinde olanlara gelmedi mi kim size peygamberler mu'cizātılar ile niçün inanmadıñuz kāfirler eyitdiler evet geldiler zebāniler eyde pes du'ā idüñüz dağı ol günde zāyi'dür du'āsı kāfirlerün illā azḡunlık içindedür [51] taḡḡık biz yardım virürüz

[466b]

bizüm nebilerümüze dağı ol kişiler ki imān getürdiler dünyā dirliğinde dağı kıyāmet güninde ki durdı tanuḡlık [52] ol günde aşşı eylemeye zālimleri anların 'özl dilemege dağı anların içündür la'net dağı anlar için vardır kıatı yaramaz cehennemde evler [53] dağı taḡḡık biz virdük Mūsāya hidāyeti dağı biz mīrāş itdürdük benī İsrā'ıl kavmine kitābı hidāyet olduḡı hāde [54] dağı öḡüt olduḡı hāde 'aḡlı olan kişilere [55] pes şabr eyle yā Muḡammed taḡḡık va'desi Tañrı Te'ālānıñ ḡirçekdür dağı istiḡfār eyle senün ümmetlerün ḡünāhlar-içün dağı tesbīh eyle şükr-ile seni yaradana giceler-ile dağı şabāhlar ile [56] taḡḡık ol kişiler ki çekişürler āyetlerinde Tañrı Te'ālānıñ delīlsüz bātıl ile yoḡdur anların yüreklerinde islām illā tekebbürlik vardır degüldür anlar yitişiciler pes şıḡun Tañrı Te'ālāya ol Tañrı Te'ālā işidicidür göricidür [57] yaratmak olur gökleri dağı yirleri

[467a]

uluraḡdur yaratmaḡdan ādemileri līkin çok kişiler bilmezler [58] dağı berāber olmaz gözsüz kişiyle görür kişi dağı imān getürenler ve şālih 'amel işleyenler dağı berāber olmaz yaramaz kişiler ki az fīkr eylersiz¹¹⁸ [59] taḡḡık sā'at ya'nī kıyāmet gelecekdir şekk yoḡdur anda līkin çok kişiler inanmazlar [60] dağı eyitdi sizün Tañrıñuz du'ā eyleñüz pes sizün du'āñuzı kabūl iderin taḡḡık ol kişiler ki büyüklendiler benüm 'ibādetümden ḡirçeklerdür cehenneme zelīllikle [61] Tañrı Te'ālā eyle Allāhdur ki yaratdı sizün için giceyi size diñlenmek-içün gice içinde

¹¹⁸ eylemezler: eylersiz M.

dağı gündüzi yaratdı görüp ma'ışet için tahkîk Tañrı Te'ālā kerem issidür halk üzerine keremi çokdur dağı lîkin çoğı âdemîlerün şük eylemezler [62] ol Tañrı Te'ālādur

[467b]

sizi yaradan yaradıcıdur her nesneyi yokdur tañrı te'ālā illā ol Allāh vardur pes niçün haqqdan dönersiz [63] anuñ gibi şarf olurlardı ol kişiler ki oldılar âyetlerini Tañrı Te'ālānuñ inkār idiciler [64] Tañrı Te'ālā eyle Tañrı ki yaratdı sizün için yiri sâkin olmak için dağı gökleri üstünüze binā eyledi dağı şüretlendürdi sizi pes güzel eyledi şüretlerünüzi dağı rızq viridi size pāk ni'metlerinden ol Tañrı Te'ālādur sizi yaradan pes yücedür Tañrı Te'ālā cemi' âlemlere terbiyet viricidür hālîkdur rāzıkdur [65] ol Tañrı Te'ālā diri qalıcudur yokdur tañrı te'ālā illā ol Allāh vardur pes du'ā eyleñüz arı i'tikād ile Tañrı Te'ālā içündür dîn şük itmeklik Tañrı Te'ālā içündür 'âlemlerün hālîkı rāzıkdur [66] eyit yā Muḥammed ben nehy olındum 'ibâdet eylemege ol kimesnelere ki siz 'ibâdet eylersiz Tañrı Te'ālādan ğayrıya vaqtā kim geldi baña huccetler beni yaradan Allāhdan dağı ben emr olındum mu'ti' olmaklığa 'âlemlerün Rabbine

[468a]

[67] topraktan andan soñra zürriyetünüzi yaradan nuṭfeden andan soñra yaradan uyuşmış kandan andan soñra çıkarur sizi dünyāya küçücek iken andan soñra bâliğ olursız andan soñra olursunuz koca dağı sizden bir niçeñüz vefāt itdi evvelen dağı yitişmek-içün bir bilinmiş zamāna degin dağı ola kim siz fikr idesiz [68] ol Tañrı Te'ālādur ki dirildür dağı öldürür pes kaçan kim hükm eylese bir işe pes tahkîk eydürüz aña ol pes ol olur vücūda gelür [69] ya görmez misiz ol kişileri ki çekişürler âyetlerinde Tañrı Te'ālānuñ niçün haqqdan şarf olurlar [70] ol kişiler kim yalanladılar Tañrı Te'ālānuñ kitābını dağı biz göndermedük mi anlara mu'cizāt ile bizüm nebîlerümüzi pes anlar bileceklerdür [71] kaçan kim ola zencîrler anlarıñ boyunlarında dağı buqağular [72] çekilür katı kaynamış şu içinde andan soñra cehennem içinde yanalar [73] andan soñra eydinile anlara

[468b]

kanı ol nesneler ki siz şirk getürdügünüz [74] Tañrı Te'ālādan ğayrıya eydeler ki azışdılar bizden bel ki eylemezduk andan evvel bir nesneye du'ālar anuñ gibi azdurur Tañrı Te'ālā kâfirleri [75] ol azmaklık ol nesne içündür kim siz sevinürdünüz yiryüzinde haqsuz yire dağı ol azmaklık anuñ-içündür siz şazlık iderdünüz [76] girünüz kapularından cehennemün ebedi qaluñuz ol cehennem içinde pes yaramaz menzildür ol cehennem ululanıcılara [77] pes şabr eyle yā Muḥammed tahkîk va'desi Tañrı Te'ālānuñ girçekdür pes gösterürüz saña yā Muḥammed ol kimesnelere va'de kılduğumuzun niçesin yāhüz kabz eyleyevüz seni pes bizüm hâzretümüzdür döneceklerünüz [78] dağı tahkîk biz viribduk niçe peygamberler senden öñdin

yâ Muhammed anlardan niçesini biz haber virdük saña yâ Muhammed dağı anlardan bir niçesini haber virmedük saña yâ Muhammed dağı olmadı mı bize peygamber gelmeklikle bir âyet illâ izniyle Tañrı Te‘ālānuñ

[469a]

pes kaçan gelse buyruğı Tañrı Te‘ālānuñ hüküm olunur haqq ile dağı ziyān eyledi saña bu bātıllar [79] Tañrı Te‘ālā oldur ki yarattı sizün için tavarları binmek-içün ol tavarlardan dağı tavarlardan yimek-içün [80] dağı sizün için vardır ol tavarlarda menfa‘atler dağı yitişmek-içün ol tavarların üzerinde olan hācetlerden yüreklerüñüzde dağı anların üzerine dağı kimilerün üzerine getirülürsüz [81] dağı göstermek-içün size âyetlerini pes kangı âyetlerini Tañrı Te‘ālānuñ inkār idersiz [82] pes niçün seyr eylemezler öñdin geçenlerdi oldılar çoğı anlardan dağı katı kuvvetlüler dağı çok ‘imāretler eylediler yiryüzinde pes aşşı eylemedi anlardan ne kim oldılar kazanur dünyāda yaramaz ‘amellerden [83] pes vaqtā kim geldi anlara peygamberler mu‘cizātlar ile pes sevindiler

[469b]

kendüleri katında olan ‘ilmlerden dağı indi anlara ol nesnenün cezāsı ki alur oldıladı peygamberlerini maşaralığa [84] pes vaqtā kim gördiler bizüm ‘azābımızı eyitdiler biz imān getürdük Tañrı Te‘ālāya birdür Tañrı Te‘ālā dağı biz kāfir olduk ol nesnelere ki biz aña şirk getüriciler idük [85] pes hīç anlar menfa‘at eylemedük imān getürmekleri gördükleri vaqt bizüm ‘azābımızı sünneti Tañrı Te‘ālānuñ oldur tahkik geçen kulları arasında dağı biz ziyān itdük ol vaqtde kāfirlere

Sūretü'l-Secde [Fussilet] – Hamsüne [ve Erba’a] Āyātin

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] bu Kūr‘ān [2] inmişdür dünyāda ve āhiretde rahmet idici Tañrı Te‘ālādan [3] bu Kūr‘ān kitābdur ayrınıldı âyetleri Kūr‘āndan ‘Arab dilince bir kavm için ki bilürler [4] muştulayıcıdur mü‘minlere cenneti dağı korkudıcıdur kāfirlere cehennemden pes yüz dönderürler¹¹⁹ çoğı anların pes anlar işitmezler

[470a]

[5] dağı eyitdiler bizüm gönlümüz kaplar içindedür siz bizi da‘vet itdügünüz nesneden Tañrıya dağı bizüm kulaklarımızda şağırlık vardır dağı bizümle senün arañda yâ Muhammed perdeler vardır pes ‘amel eylesün tahkik biz ‘amel idicilerüz [6] eyit yâ Muhammed tahkik ben ādem oğlanıyam sizçileyin vahy olındı baña tahkik sizün Tañrıñuz bir Tañrı Te‘ālādur pes togru turunuz Tañrı Te‘ālānuñ ‘ibādetine dağı istiğfār eyleñüz Tañrı Te‘ālāya vāveylā müşrikler

¹¹⁹ dönderürler: döndermezler M.

içündür [7] ol kişiler ki virmezler zekâtı dağı anlardır âhîretde kıyâmet güninde kâfir olanlar [8] tahkîk ol kişiler kim getürdiler dağı işlediler eyü ‘ameller eyü ‘ameller anlar için vardır müzdlar minnetsüz [9] eyit yâ Muhammed ya olur mısunuz siz kâfirler ol Tañrı Te‘âlâya ki yarattı yiri iki günde dağı kılur mısın ol Tañrıya şerîkler ol Tañrı Te‘âlâ ‘âlemlerün Tañrısıdur [10] dağı yarattı ol Allâh yir üstinde

[470b]

yüce tağlardan dağı bereket virdi ol yirde dağı takdîr eyledi ehline hayrı ol yirde çok kuvvetlerini dört günde berâber eyledi şoran kişiler için [11] andan sonra kaşd eyledi gökleri yaratmağı dağı hâlbuki ol gökler düttündür pes eyitdi Tañrı Te‘âlâ ol göklere dağı yirlere vücûda gelünüz ihtiyârünüz ile yâhûz güc-ile eyitdiler biz gelürüz mu‘î olıcı hâlde [12] pes yaratdık yedi kat gökleri iki günde dağı vahy eyledi her göklere emrini dağı biz bezedük dünyâ gögini yıldızlar ile dağı şakladık anı âfetlerden ol takdîr olınmışdur her nesneyi bilici ‘azîz Tañrı Te‘âlâdur [13] pes eger yüz dönderseler pes eyit yâ Muhammed sizi korkıduram katı ‘azâbdan ‘Âd kavminün ‘azâbı gibi dağı Semûd kavminün ‘azâbı gibi [14] ol vakt kim geldi anlara peygamberleri önlerinden dağı ardlarından tapmanız gayrıya

[471a]

illâ Tañrı Te‘âlâya tapunuz eyitdiler eger dileseydi bizüm Çalabımız indürürdi ferîştelardan pes tahkîk biz ol nesneyi ki siz gönderdünüz biz aña kâfir olıcılaruz [15] pes ammâ ‘Âd kavmi büyüklendiler yiryüzinde haksuz yire dağı eyitdi kimdür katı bizden kuvvetlü ya görmezler mi tahkîk Tañrı Te‘âlâ ol Allâhdur ki yarattı anları ol Tañrı Te‘âlâ katı kuvvetlüdür anlardan kuvvetde dağı oldılar bizüm âyetlerümüzü inkâr idiciler [16] pes biz gönderdük anların üzerine katı şovuk yili naşs günlerinde biz daddurmag- için rüsvâyılık ‘azâbını dünyâ dirliğinde dağı âhîret ‘azâbı katı rüsvây idicidir dağı anlara yardım olınmaz [17] dağı ammâ Semûd kavmine pes biz hidâyet virdük anlara pes ihtiyâr itdiler azgunlığı hidâyet üzerine pes helâk itdük anları yıldırım ile horlık ‘azâbıyla dünyâda kazandukları günâhları sebebiyle [18] dağı biz kurtardık

[471b]

ol kişileri kim imân getürdiler dağı oldılar Tañrı Te‘âlâdan şakınıcılar [19] dağı ol gün ki haşr olunur düşmânları Tañrı Te‘âlânın cehennem odına pes anlar haşr olup nizâ ideler [20] ol vakt ki anlar tamuya gelüp itseler gerek tanıklık vire anlar üzerine anların kulaqları dağı gözleri dağı derileri işledükleri işlere [21] dağı kâfirler eydeler kendü derilerine niçün tanıklık virürsüz bizüm üzerimize derileri eydeler bizi söyletdi Tañrı Te‘âlâ eyle Allâh ki dil virdi her nesneye dağı ol Allâh yarattı sizi evvelden bir kerre dağı anın hazretine dönmeünüz [22] dağı olmadunuz siz dünyâda şakınıcılar tanıklık virmekden sizün üzerünüze kulaqlarınız dağı gözlerünüz dağı

derilerünüñüz daħı bu kadar var ki şanduñuz ki siz taħķıķ Tañrı Te‘ālā bilmez çoğın sız işledüğünüñüz işlerünü [23] daħı ol zannuñuz ki eyle zann ki şanurduñuz Tañrıñuz haķķında sızı helāk itdi oldur pes şabāhlarda olduñuz

[472a]

ziyānlulardan [24] pes eger şabr itseler pes cehennem odıdur anlaruñ yirleri daħı eger dönmek isteseler dünyāya pes degüldür anlaruñ sözleri maķbül olanlardan [25] daħı biz musallať eyledük anlaruñ üstlerine cinnīlerden insīlerden pes diler anlar şehvetleri öñlerinde olan daħı ardlarında olan daħı vācib oldı anlaruñ üzerine ‘azāb gelmesine ümmetlerden taħķıķ geĉdi anlardan öñdin cennetlerden daħı ādem oğlanlarından taħķıķ anlar oldılar dünyāda ve āhıretde ziyān idiciler [26] daħı eyitdi ol kişiler ki kāfir oldılar işitmeñüz işbu Qur‘ānı daħı mu‘ārıza eyleñüz Qur‘āna ola kim siz gālib olasız [27] pes biz tatdururuz ol kişilere kim kāfir oldılar ģatı ‘azābdan daħı cezā virürüz anlara ol yaramazlar cezāyı ki dünyāda oldılar yaramaz ‘ameller işleyici [28] ol cezāsıdur Tañrı Te‘ālā düşmānlarınıñ cehennem odı anlar içündür ol ‘azābda ebedī ģalurlar cehennemde oldur cezāsı ol nesneden ötüri kim dünyāda olduklar-iĉün

[472b]

bizüm āyetlerümüze inkār idiciler [29] daħı eyde ol kişiler ki kāfir oldılar ey bizüm Tañrımız ol kişiler ki bizi azdurdı cinnīlerden daħı ādem oğlanlarından ģıluruz biz anları ayaklarımız altında ki olalar eseflilerde[n] [30] taħķıķ ol kişiler eydeler bizüm Tañrımız Allāh Te‘ālādur andan şoñra müstaķım oldılar iner anlaruñ üzerine feriştelere ģorkmañuz daħı ģayıрмаñuz daħı muştulıķ olsun size ol cennet eyle cennet ki olurduñuz va‘deñüz [31] biz sizünüñ döştlaruñ idük dünyā dirliginde daħı ģıyāmet güninde daħı sizünüñ vardur ol cennete nefşlerünüñz diledüğü nesneler daħı sizünüñ içün vardur ol cennetde temennā eyledüğünüñz dünyāda [32] ģonaklıķlar menziller ‘afv idici rahmet idici Tañrıdan [33] daħı kimünüñ ģüzeldür sözi ol kimesneden ki da‘vet itdi Tañrı Te‘ālāya daħı işlediler eyü ‘ameller daħı eyitdi taħķıķ ben müselmānlardanam [34] daħı berāber olmaz eylük-ile daħı yaramazlıķ def‘ eyle yaramazlığı anuñla

[473a]

ol gökģekdür pes ģaçan anuñ gibi eyleseñ senünüñle daħı anuñ arasında düşmān olan kimesneye olur müşfıķ ģarābı gibi [35] daħı anı telāķķı idüp itmez illā şabr eylediler daħı anı ģabül [eylemez] ol kişiler ki illā ulu naşıblü issi kişi [36] daħı eger saña vesvese yitişse şeytāndan vesvese yitişmekle pes şığın anuñ şerrinden Tañrı Te‘ālāya taħķıķ ol Tañrı Te‘ālā işidicidir her nesneyi bilicidir [37] daħı āyetlerindendür ki ģice daħı ģündüz daħı ģüneş daħı ay secde eylemeñüz ģüneşe daħı aya daħı secde eyleñüz Tañrı Te‘ālā içün eyle Allāh ki yaratdı anları eger olsañuz Tañrıya ‘ibādet idiciler [38] pes eger büyüklenseñüz Tañrınuñ ‘azābı ģatıdur pes

o kimesneler ki katındadır Tañrı Te‘ālānuñ tesbîh iderler ki Tañrı Te‘ālāya gice ile dahı gündüz ile dahı anlar hîç uşanmazlar [39] dahı Tañrınınuñ âyetlerindendir ki tahkîk sen görürsin anı yirler üstinde kurur hîç ot yok pes kaçan biz indürürüz ol yir üzerine şuyı deprenür dahı artar tahkîk ol kimesne ki diriltdi yirleri

[473b]

ölü iken tahkîk ol Allāh cemi‘ nesne üzerine kādirdür [40] tahkîk ol kimesneler kim ilhād iderler ya‘nī bātil iderler bizüm âyetlerümüzi biz hafı olmazlar od içinde ya bırağılan mı yig[re]kdür od içinde ya emînlikle mi gelen yig[re]kdür kıyāmet güninde işleñüz her ne kim dileseñüz tahkîk ol Allāh siz işledüğünüzi görıcidir [41] tahkîk ol kişiler ki kâfir oldılar Qur‘āna vaqtā kim geldi anlara dahı tahkîk ol kitāb ‘azîzdür [42] yol bulmazlar bu Qur‘āna bātil öğütle öñinden dahı ardından inmişdür Qur‘ān hikmetler issi öğülmüş Tañrıdan [43] eydünimez saña yā Muhammed illā ol nesne ki tahkîk eydinildi peygamberler içün senden öñdin gelenlere tahkîk senüñ Çalabuñ mağfıret issidür dahı ‘azāb issidür düşmānlarına yürekler acıdur [44] dahı eger biz yaratsaydık ya‘nī indürseydük bu Qur‘ā[nı] ‘Acem dilince eydürlerdi ki niçün beyān olmadı âyetleri ‘Acem dilince dahı ‘Arab dilince eyit yā Muhammed

[474a]

ol Qur‘ān imān getürenler-içün hidāyetdür dahı şifādur dahı ol kişiler ki imān getürmezler anlaruñ kulaklarında sağırılık vardır dahı ol Qur‘ān onlaruñ¹²⁰ üzerine muğlaqdur ya‘nī ma‘nāsın bilmezler anlar nidā olunurlar ırak yirlerden [45] dahı tahkîk biz virdük Mūsā peygambere Tivrāt kitābını pes ihtilāf oldı ol kitābda dahı eger olmasaydı anlardaki kelime Tañrı Te‘ālādan hükm olunurdu aralarında dahı tahkîk anlar şekk içindedür anda gümāña bırağıcı [46] kim ki işlerse eyü ‘amel kendünüñdür şevābı dahı kim ki yaramazlık işlese pes vebālî kendüyedür dahı degüldür zulm idici kulları içün [47] Tañrı Te‘ālāyadur dönmeği kıyāmet güninde ‘ilm dahı çıkar bir yimiş kendü kabından dahı yüklenmez bir dışiden dahı toğmaz illā Tañrı Te‘ālānuñ ‘ilmiyle dahı ol günki fidā olına anlara kanı şerîklerüm eydeler

[474b]

biz saña bildürdük bizden bir kimesne şerikine tanuklık virmez [48] dahı yite gide anlardan ol nesneler ki dünyāda oldılardı tapucılar ilerüden dahı yakīn bilelerdi yokdur anlara çıkacak yir [49] uşanmaz ādem oğlanları du‘ā itmekden yigrek dahı eger degürmeze aña şerri pes ümmiz keserler bizden [50] dahı eger biz daddursavuz aña rahmeti bizden kendüye degdükden soñra aña bir ziyān eydivir[ür] bu kim eyledür baña dahı ben şanmazdan kıyāmet kopacağını dahı eger dönsem benüm Tañrıma tahkîk Tañrı Te‘ālānuñ katında andan güzel menzile iderem pes

¹²⁰ و harfı ile okutularak onlaruñ şeklinde yazılmıştır.

haber virecek-iz ol kişilere ki kâfir oldılar işledükleri işleri dahı daddururuz anlara ulu ‘azābdan itdükleri günāhları sebebiyle [51] dahı kaçan kim biz ni‘metler virürüz ādem oğlanları üzerine yüz dönderüp dahı ırak olurlar nefsleriyle dahı kaçan kim ādem oğlanlarına yitişse bir ziyān pes du‘ā kılurlar şerden hālāş olmağ-ichün [52] eyit yā Muḥammed ya görmez misin

[475a]

eger olsaydı bir ziyān hālāşlık Tañrı Te‘ālā katından andan soñra kâfir olursuñuz Tañrı Te‘ālāya kim azğunraqdur ol kimesneden ki şaķıdır rahmetden ırakdur [53] gösterecek-iz bizüm āyetlerümüzi gökler ve yirlerde dahı kendülerinde hattā ki bileler anlar ki taḥķīķ ol Qur‘ān haķķdur yāḥūz yitmez mi tanuķlığı seni yaradan Tañrınıñ taḥķīķ ol Allāh her nesne üzerine tanuķdur [54] bilmiş oluñuz taḥķīķ anlar gümān içindedür liķāsından Tañrı Te‘ālānuñ bilmiş oluñuz taḥķīķ ol Allāh her nesneyi ‘ilmiyle kaplamışdur

Süretü'l Hā-Mīm-‘Ayn-Sin-Kāf / [Şūrā] – Hamsüne [ve Selāse] Āyātin

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] benüm ‘ilmüm ve ḥükmüm ve şevķum [2] ve yücelügüm ve kudretüm haķķı [3] anuñ gibi olındı saña yā Muḥammed dahı ol kişilere ki senden öñdin gelen nebīlerdür ḥikmetler issidür [4] Tañrı Te‘ālānuñdur göklerde olan dahı yirlerde olan dahı ol Allāh yücedür uludur [5] yaķındür ki gökler pāralanmağac

[475b]

anuñ heybetinden üstlerinden dahı ferişterler tesbīḥ iderler şükr itmekle Tañrı Te‘ālāya dahı istiğfār iderler yir ehli içün bilmiş oluñuz ki taḥķīķ Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur ki günāhlara bağışlayıcıdur rahmet idicidür kullarına [6] dahı ol kişiler ki idindiler Tañrı Te‘ālādan ğayrı ma‘būd Tañrı Te‘ālā görıcıdır şaķlayıcıdur anlaruñ ḥālī üzerine dahı degülsin yā Muḥammed anlaruñ üzerine vekīl [7] dahı anuñ gibi biz vahy eyledük saña yā Muḥammed Qur‘ānı ‘Arab dilince ki ķorķutmağ-ichün Mekke ehlini dahı Mekke çevresinde olanlarını dahı ķorķutmağ-ichün dirnek güninde şekk yoķdur ol Qur‘ānda bir bölügi cennete gire dahı bir bölük cehenneme gire [8] dahı eger dileseydi Tañrı Te‘ālā kılurdu anları bir ümmet dahı bu ķadar var ki givirür Tañrı Te‘ālā kimi dilese rahmeti içinde dahı zālimler içün yoķdur anlara bir kimesne ķurtarıcıdan dahı yardım idiciden [9] ya idindiler mi Tañrı Te‘ālādan ğayrı ma‘būdlar

[476a]

pes Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur ki ğirçek ma‘būddur dahı ol Allāh dirildür ölüleri dahı ol Allāh her nesne üzerine ķādirdür [10] dahı iḥtilāf idersiz anda bir nesnede ki pes anuñ ḥükmi Tañrı Te‘ālādur ol Tañrı Te‘ālādur benüm Tañrım Allāh üzerine şıgındum ben dahı Tañrı Te‘ālāya

ben tevbe idiciyem ki [11] beni yarattı yaradıcıdur gökleri daḥı yirleri yarattı Tañrı Te‘ālā sizūñ içün nefsūñüzden çiftler daḥı yarattı hayvānlardan çiftler erkek dişi çok eylemek içün anda yokdur beñzer bir nesne Tañrıya daḥı ol Allāh işidicidür görıcidür [12] Tañrı Te‘ālānuñdur göklerin hazinelele daḥı yirlerin hazinelele giñ virür rızkı kime dilese daḥı az virür kime dilese taḥḳıḳ ol Allāh her nesneyi bilicidür [13] şer‘at itdi sizūñ içün dīnden vaşıyyet eyledügi nesneyi Nūḥ peygambere daḥı ol nesne ki biz vahy eyledük saña yā Muḥammed daḥı nesneyi ki biz vaşıyyet eyledük İbrāhīm peygambere daḥı Mūsā peygambere daḥı ‘İsā peygambere

[476b]

turgurmaklığa ḥaḳḳ dīni daḥı ayrılmañuz anda ulu oldı müşrikler üzerine siz da‘vet itdügünüz nesne ile anları ya‘nī Tañrı Te‘ālāya Tañrı Te‘ālā ihtiyār ider kendüye kime dilese daḥı hidāyet virür aña tevḳıḳıyla kim ki iḳbāl eylese Tañrı Te‘ālāya [14] daḥı ayrılmañı anlar illā ayrıldılar geldükden soñra anlara ‘ilm düşmānlıqla aralarında daḥı eger olsaydı evvelki kelime senūñ Çalabuñdan kıyāmet günine degin ḥükm olınurdu aralarında daḥı taḥḳıḳ ol kişiler ki mīrās olındı kitāb anlardan soñra şekk içindedür andan gümān iderler [15] pes anıñ-içün ḥaḳḳ dīne da‘vet eyle ḥalk[1] daḥı müstaḳīm ol nitekim buyurduk daḥı uyma kāfirlerin hevāsına ben īmān getürdüm Tañrı Te‘ālā indürdügi kitāba daḥı ben emr olındum ‘adl eylemege sizūñ ortañuzda daḥı sizūñ Tañrınız bizüm ‘amelümüz cezāsını [biz görürüz sizūñ amel]ünüz cezāsını siz görürsüz ḥusūmet yokdur bizümle [sizūñ ortañuzda] Tañrı Te‘ālā cem‘ ider bizüm aramızda daḥı Tañrı Te‘ālāyadur dönmeğünüzün soñı

[477a]

[16] daḥı ol kişiler çekişürler Tañrı Te‘ālā ḥaḳḳında çok kabūl idüp dīne girdükden soñra anların ḥuccetleri bātıldur ḳatında Tañrı Te‘ālānuñ daḥı anların üzerine ḡaḡab vardur daḥı anlar içün ‘azābuñ ḳatısı vardur [17] Tañrı Te‘ālā eyle Allāhdur ki indürdi Ḳur‘ānı ḥaḳḳ ile daḥı mīzānı indürdi daḥı bildürmedi saña ola kim kıyāmet günü yaḳīn ola [18] ta‘cīl iderler kıyāmet günini ol kişiler ki īmān getürmezler kıyāmet günine daḥı ol kişiler ki īmān getürdiler ḳorḳucılardur Tañrı Te‘ālādan daḥı bilürler Tañrı Te‘ālānuñ girçekligini bilmiş oluñuz taḥḳıḳ ol kişiler ki [...]¹²¹ çokdur kıyāmet güninde azḡunlık içindedür raḥmetden ırāḳdur [19] Tañrı Te‘ālā laṭıfdür ḳullarına rızḳ viricidür kime dilese daḥı ol Allāh ḡüclü ḳuvvetlüdür ‘azīzdür [20] kim ki oldı isteyici ḳazanmak āḥiret şevābını artururuz ol isteyene ḳazandügi şevābından

¹²¹ [...]: M.

[477b]

dağı kim ki oldu isteyici kazanmak dünyā naşibini virürüz aña dünyā naşibinden dağı yokdur anuñ āhiret naşiblerinden [21] ya var mıdur anların şerikleri şerī'at ide anlara dinden buyurmadığı nesneyi aña Tañrı Te'ālā dağı eger olmasaydı kıyāmet va'desi hükm olunurdu aralarında dağı taḥkīk zālimler için vardır yürekler acıdı 'azāb [22] göresin zālimleri korkutdukları vaqt dünyāda kazandukları dağı ol korku irişecekdir anlara dağı ol kişiler ki imān getürdiler dağı işlediler eyü 'ameller çemenler içinde cennetlerde anlar için vardır gönülleri diledüğü nesne katında Tañrı Te'ālānuñ ol anuñ gibi olmak ulu fazldur [23] oldur Tañrı Te'ālā beşāret ider Tañrı Te'ālā kullarına anlar kim imān getürdiler dağı işlediler eyü 'amel eyit yā Muḥammed ben istemezsin sizden anuñ üzerine ücret lakin muḥabbet

[478a]

yaḫınraḫdur dağı kim ki kazansa eylük ziyāde iderüz aña itdüğü eylükden taḥkīk Tañrı Te'ālā yazuklar bağışlayıcıdur kullarınıñ şükri aña dur [24] ya eydürler mi iftirā eyledi Tañrı Te'ālā üzerine yalanı pes eger dilese Tañrı Te'ālā mührler ururdu yürekler üzerine dağı maḫv ider Tañrı Te'ālā bātıl dağı sābit ider ḫakkı kelimeleriyle taḥkīk ol Allāh bilicidir yüreklerinden geçen fikrleri [25] dağı ol Tañrı Te'ālā ḫabūl idicidir tevbeleri kullarından dağı giderür günāhlarından dağı bilici Tañrı Te'ālā ne kim işlersiz [26] dağı ḫabūl ider ol kişileri ki imān getürürler dağı işlerler eyü 'ameller dağı arturur anlara kereminden dağı kāfirler için vardır katı 'azāb cehennemde [27] dağı eger döşeseydi Tañrı Te'ālā rızkı fesād iderlerdi yiryüzinde dağı bu kadar vardır ki indürür kullar-içün

[478b]

taḫdīr-ile diledüğü kadar taḥkīk ol Allāh kullarını bilicidir görucidür [28] dağı ol Tañrı Te'ālā indürür yağmuru ümmīz kesdüklerinden sonra ḫalk dağı döşedür rahmetini kullarına dağı ol Tañrı Te'ālā kullarına iḫsān idicidir öğülmüşdür [29] dağı Tañrı Te'ālānuñ āyetlerindendir yaratmaḫlığı gökleri dağı yirleri yaratmağı dağı ne kim yaradıldı yirler gökler içinde ḫayvānlardan dağı ol Tañrı Te'ālā anların cem' ider¹²² Allāh kaçan kim dilese ḫādirdür [30] dağı her ne kim yitişe size ziyānlardan pes ne kim dünyāda kazandıysañuz ellerüñüz sebebiyledür dağı 'afv ider Tañrı Te'ālā günāhların çoğından [31] dağı degülsiz Tañrı Te'ālāyı 'āciz idici yiryüzinde dağı yokdur sizün için Tañrı Te'ālādan ḫayrı 'azābdan ḫurtarıcı Tañrı Te'ālā dağı yardım idici yokdur [32] dağı āyetlerindendir Tañrı Te'ālānuñ yürüdicisi gemileri deñiz içinde taḫlar gibi [33] eger dileseydi Tañrı Te'ālā sākin iderdi yili pes tıdub ḫalurlardı deñiz yüzünde taḥkīk anda vardır āyetler

¹²² cem' ider: cemī'ndür M.

[479a]

her şabr idici şükr idici kullar-içün [34] yāhūz helāk iderdi anları kazandukları günāhlar sebebiyle daḥı ‘afv ider günāhlarını çoğundan [35] daḥı bilmek içün ol kişiler ki çekişürler benüm bizüm āyetlerümüzde bu kadar anlar-içün kurtulacak yirden [36] pes ne kim virildüñüz ise bir nesneden pes metā‘ından dünyā dirligünün daḥı olan şevāblar Tañrı Te‘ālā katında yigrekdür daḥı bākīdür ol kişiler içün ki imān getürdiler daḥı Tañrı Te‘ālā üzerine sığınurlar [37] daḥı ol kişiler ki yığlanurlar ulusından yaramazlıklarun daḥı yaramaz işlerden daḥı ol vaktde kim gāzaba gelür anlar ‘afv iderler [38] daḥı ol kişiler ki qabūl iderler Tañrı Te‘ālānıñ buyruğın daḥı turgururlar namāzı daḥı işlerler anlar her işi kim meşveret ile aralarında daḥı şunı kim biz virdüğümüz rızqdan şadaka virürler [39] daḥı ol kişiler kim kaçan yitişe anlara zulm şecā‘atle anlardur yardım olanlar [40] daḥı her yaramazlıguñ cezāsı

[479b]

yaramazlıkdur cezāsı anuñ gibi pes her kim ‘afv eylese daḥı ıslāḥ eylese pes anuñ ecrı Tañrı Te‘ālā üzerinedür taḥkīk Allāh Te‘ālā sevmez zālimleri [41] daḥı kim ki kendü ḥaqqını istemese kendüye zulm oldukdan soñra pes anlar ki yoḡdur üzerine yoldan [42] taḥkīk Tañrı Te‘ālā yol ide ol kişiler üzerinedür ki zulm iderler ādem oğlanları daḥı fesād iderler yiryüzinde ḥaksız yire onlar içün vardur yürekler acıdııcı ‘azāb [43] daḥı kim ki şabr eylese daḥı bağışlasa qardaşınıñ günāhını taḥkīk ol ‘afv itmeklik işlerün ulusındandır [44] daḥı kimi azdursa Tañrı Te‘ālā pes bulunmaya aña mu‘īn olıcıdan Tañrı Te‘ālā azdurdukdan soñra daḥı görirsın zālimleri gördükleri vaktde cehennem ‘azābını eydeler hīç var mıdur dünyāya dönmege bir yoldan [45] daḥı göresın anları kim ‘arz olurlar ‘azāb üzerine korku ile zelīllikden nazar iderler göz ucından

[480a]

gizlü daḥı eyde ol kişiler kim imān getürdiler taḥkīk ziyān idicilerdür ol kişiler kim ziyān iderler kendülerine daḥı ehillerine kıyāmet güninde bilmiş oluñuz ki taḥkīk zālimler ‘azāb içindedür dā‘im olucı [46] daḥı yoḡdur anlar içün yardım idici mu‘īnden ki kırtara anları Tañrı Te‘ālā ‘azābından Tañrı Te‘ālādan gayrı tañrı daḥı kimi kim azdursa Tañrı Te‘ālā pes yoḡdur aña hidāyet viriciden [47] icābet idüñüz sizi yaradan Tañrıya gelmezden öñdin bir gün dönmek yoḡdur Tañrı Te‘ālādan gayrıya yoḡdur sizün içün sığınacak yirdür ol günde daḥı yoḡdur sizün içün günāhlaruñuza inkār olınmağdan [48] pes eger i‘rāz itseler pes biz göndermedük mi anlarun üzerine şakınıcı vācib degüldür senün üzerüne yā Muḥammed illā degürmek peygamberliği vācibdür daḥı taḥkīk kaçan kim biz daddururuz ādem oğlanlarına bizüm rahmetümüzden pes sevinürler ol rahmetle daḥı eger yitişdürsem anlara bir ziyān

[480b]

günāhları sebebiyle pes taḥkīk ādem oğlanları katı kāfirlerdür [49] Tañrı Te‘ālā içündür mülki göklerin daḥı yirlerin yaradur Tañrı Te‘ālā ne kim dilese bağışlar Tañrı Te‘ālā kime dilese dişilerden daḥı bağışlar Tañrı Te‘ālā kime dilese erkeklerden [50] yāḥūz bağışlar ikisini bile erkeklerden daḥı dişilerden daḥı kıılır Tañrı Te‘ālā kime dilese ‘aḳīm ya‘nī kimesnenün hükminde taḥkīk ol Allāh bilicidür her nesneye kādirdür [51] daḥı yokdur ki bir ādemī için aña söylemek Tañrı Te‘ālā illā vaḥy ile yāḥūz ḥicāb ardından yāḥūz gönderür bir resūl ki Cebra‘ıldür pes vaḥy eyler izniyle Tañrı Te‘ālānuñ ne kim dilese taḥkīk ol Allāh yücedür hikmetler issidür [52] daḥı anuñ gibi vaḥy eyledük biz saña Qur‘ānı bizüm buyruğumuzdan degüldün sen bilici nedür Qur‘ān daḥı nedür imān daḥı lākin biz kılduk Qur‘ānı biz hidāyet virürüz Qur‘ānla kime dilesevüz bizüm kullarumuzdan

[481a]

daḥı taḥkīk sen gösterürsin toḡru yolu [53] yolını Tañrı Te‘ālānuñ eyle Allāh ki anuñdur gökler ehli daḥı yirler ehli bilmiş oluñuz ki Tañrı Te‘ālāyadur dönecek cemi‘ işlerünüz

Sūretü’z-Zuḥruf

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ rızk viricidür rahmet idicidür [1] toḡru yolu [2] beyān idici Qur‘ān ḥaḳkıyçün [3] taḥkīk biz kılduk Qur‘ānı ‘Arab dili üzerine ola kim siz fehmi eylesiz [4] daḥı taḥkīk ol Qur‘ān yazılmışdur Levḥ-i maḥfūzda bizüm katımızda yücedür hikmeti çokdur [5] pes giderelüm mi sizden zikri bir tarafa siz olduḡunuz için bir kavm ki müsriflerden [6] daḥı niçe biz viribduk peygamberlerden evvelki ümmetler[e] de [7] daḥı gelmezdi anlara bir nebīden illā olurlardı ol peygamberi maḣaralığa alıcılar [8] pes biz helāk eyledük kuvvetlü kavmleri anlardan

[481b]

Allāhdan kaçıcıları daḥı geçdi meşelleri evvelki sūrelerde evvelki ümmetlerin ḥikāyeleri [9] sorılsalar anlara ki kimdür yaradıcı gökleri daḥı yirleri eydeler ki yarattı yirleri ve gökleri ‘azīz Allāh ki bilicidür [10] ol Tañrı Te‘ālā ki kıldı sizün için yirleri döşek daḥı kıldı sizün için ol yirde yollar ola kim siz hidāyet bulup menzile yitişsiz [11] daḥı ol Tañrı Te‘ālā ki indürdi gökden şuyı miḳdār-ile pes biz dirilddük ol şuyla ölmüş yirleri anuñ gibi siz maḳberden çıkup dirilirsiniz [12] daḥı ol Allāh ki yarattı çiftlerin cemī‘ini daḥı kıldı sizün için gemilerden daḥı tavarlardan ol nesneye kim binersiz [13] oturmak için arḳaları üzerinde andan soñra fikr idesiz ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ kaçan kim bineceksiz ol ḥayvānların üzerine daḥı eydünüz münezzehdür ol Tañrı Te‘ālā ki musaḣḣar eyledi size işbu tavarları daḥı bizüm ol tavara gücümüz yitmez-iken [14] daḥı taḥkīk biz[üm]

[482a]

Tañrı Te‘ālā hâzretinedür dönecegümüz [15] dahı kıldılar kâfirler Tañrı Te‘ālā kullarından bir naştb taḥkîk âdem oğlanları kâfirlerdür âşikâre [16] ya idündi mi kendü yaratduğundan kızlar dahı ihtiyâr idici size oğlanlar ile mi [17] dahı kaçan kim beşâret olsa anlaruñ birisine ne kim zarb eyledi Tañrı Te‘ālā içün meşeller ya‘nî idügi oğul ve kız bâtıl olur dahı yüzleri kara olur dahı ol söyleyenüñ yüregi kaygulu olur [18] ya ol kimesne ki nisbet ider bilseñüz Allâh hakkında bezek içinde [yitişür] dahı ol kimesneler Allâh ile çekişmekde kuvvetsüzlerdür [19] dahı kıldılar kâfirler ferîşterleri eyle ferîşterler ki anlar kullarıdur Tañrı Te‘ālānuñ dışilerden ya hâzır mı iderler anlar yaradıldukda yazılacakdur tanuıklığı anlaruñ dahı sorılacakdur [20] dahı eyitdiler eger dilese Tañrı Te‘ālā tapmazduk biz anlara yokdur anlar anuñla ‘ilmden degüldür anlar illâ herze söyleyicilerdür [21] ya virdük mi biz anlara

[482b]

kitâbdan andan öñdin ki pes anlar ol kitâbı temessük idineler [22] bel ki eydeler taḥkîk biz kılduk bizüm atalarumuzu bir ümmet tarîkı üzerine dahı taḥkîk anlaruñ e[s]erleri üzerine yürürüz [23] dahı anuñ gibi biz göndermedük senden öñdin bir şehr kavmine¹²³ korkudıcı peygamberden illâ eyitdi anlaruñ uluları taḥkîk biz bulduk bizüm atalarumuzu bir ümmet yolu üzerine dahı biz anlaruñ izleri üzerine uyaruz [24] peygamber eyitdi yâhûz eger ben size gelsem sizüñ atalaruñuz yoluyla ol nesneden ki siz bulduñuz ol yol üzerine sizüñ atalaruñuzu eyitdiler taḥkîk biz siz gönderildüğüñüz nesneye kâfirlerüz [25] pes biz intikâm itdük anlardan pes nazar eyle yâ Muhammed niçe oldı soñı yalancılaruñ [26] dahı ol vaqt ki İbrâhîm eyitdi atasına dahı kavmine taḥkîk ben bîzâram ol nesneden ki aña taparsız [27] illâ ol Tañrı ki taparam beni yaratdı pes taḥkîk ol Tañrı Te‘ālā baña togru yol gösterecekdür [28] dahı ol Allâh kılıcıdur tevḥîd kelimesini ebedî kılıcıdur

[483a]

zürriyyetinde umulur kim anlar Tañrı Te‘ālāya dönerler [29] bel ki dirlik virdüm anlara dahı anlaruñ atalarına tâ ki geldi anlara ḥaḳḳ Qur‘ân dahı ulu peygamberler geldi [30] dahı vaqtâ kim geldi anlara ḥaḳḳ Qur‘ân eyitdiler kâfirler işbu degüldür Qur‘ân bu cāzûlıkdur dahı taḥkîk biz Qur‘âna inanmazuz [31] dahı kâfirler eyitdiler niçün inmedi işbu Qur‘ân bir kişi üzerine iki şehr kavminden ki uludur [32] anlar mı kısmet iderler rahmetini senüñ Çalabu[nu]ñ biz kısmet itdük aralarında dirliklerini dünyâ dirliğinde dahı biz yüceltdük anlaruñ niçelerini üstine niçelerinüñ menzillerinde idindiler anlar bir[b]ini işletmek-içün musahḥarlık dahı rahmeti senüñ Çalabuñ

¹²³ şehr kavmine: şehriminde M.

yigrekdür iden ki cem‘ iderler [33] daḥı eger olsalardı âdem oğlanları bir ümmet biz kılurduk ol kimesneler ki kâfir olurlar Tañrı Te‘âlāya anlaruñ örtüsini gümüşden

[483b]

daḥı çıkaçaḡ nerdibānları ol evler üzerine zāhir olurlar [34] daḥı anlaruñ evlerinüñ kapularını daḥı tahtlarını anuñ üzerine oturlar [35] daḥı altun eyler-idük daḥı anuñ cümlesi niçün aldanurlar metā‘ına dünyā dirliginüñ daḥı āḥiret dirligi senüñ Çalabuñ katında korḡucılar içündür [36] daḥı kim ki i‘rāz eylese zikrinden Tañrı Te‘âlānuñ havāle iderüz ol kimesneye bir şeytānı pes ol şeytān ol kimesneye yoldaş olur [37] daḥı taḥḡīḡ anlar döndürürler anları toḡru yoldan daḥı şanurlar ki anlar taḥḡīḡ anlar toḡru yol üzerinedür [38] tā ol vaḡt ki bize gele eyde ne olaydı benüm ile daḥı senüñ arasında maḡrib ile maşrıḡ arası olaydı pes ne yaramaz yoldaş olur şeytān [39] daḥı aşsı eylemez size bu gün ol vaḡt ki siz zulm idersiz dünyāda taḥḡīḡ siz ‘azāb içinde şerīklersiz [40] sen yā Muḡammed işitdürebilür misin sağırlara yāḥūz gösterebilür misin yol gözsüzlere daḥı kim ki oldı azḡunlık içinde āşıkāre [41] pes giderürüz seni

[484a]

anlara ‘azāb itmezden evvel pes taḥḡīḡ biz anlardan intikām idicilerüz [42] yāḥūz gösterürüz saña ol ‘azābı ki biz anlara va‘de itdük idi pes taḥḡīḡ biz anlaruñ üzerine ‘azāb itmege ḡādir-iz [43] pes muḡkem yapış yā Muḡammed ol nesneye ki vahy eyledük saña taḥḡīḡ sen yā Muḡammed toḡru yol üzeresin [44] daḥı taḥḡīḡ ol Qur‘ān öḡütdür saña yā Muḡammed daḥı senüñ ḡavmine daḥı siz sorılacaḡsız [45] daḥı sor yā Muḡammed kimdür biz gönderdüḡümüz senden öñdin bizüm peyḡamberlerümüzden biz kılduḡ mı Tañrıdan ḡayrı ma‘būd ‘ibādet olacaḡ [46] daḥı taḥḡīḡ biz gönderdüḡ Mūsā peyḡamberi bizüm āyetlerümüzle Fir‘avna daḥı ḡavmine ulularına pes Mūsā eyitdi taḥḡīḡ ben resūliyem ‘ālemleri yaradıcı Tañrınıñ [47] vaḡtā kim Mūsā geldi anlara bizüm āyetlerümüzle ol vaḡt anlar ol āyetlerden ḡülüşdiler [48] daḥı göstermedük anlara bir āyetden illā ol āyet ulu idi ol bir āyetden daḥı biz dutduḡ anları

[484b]

muḡkem ‘azābla ola kim anlar Tañrı Te‘âlāya döneler [49] daḥı eyitdiler kâfirler ey Mūsā ey cāzū du‘ā eyle bizüm için senüñ Tañrıña saña va‘de itdüḡi nesne ile taḥḡīḡ biz hidāyet üstine olavuz [50] pes vaḡtā kim biz giderdüḡ anlardan ‘azābı ol vaḡt anlar andların bozdılar [51] daḥı çağırdı Fir‘avn ḡavmi içinde eyitdi ey ḡavmüm degül midür benüm mülküm Mısr pādişāhlıḡı daḥı bu ırmaḡlar akar benüm tahtum altından ya görmez misiz [52] ben degül miyem yigrek ol kimesneden ki ya‘nī ol Mūsā ḡoru zelīldür daḥı yaḡīn degüldür ki sözini bildüre [53] pes niçün inmedi anuñ üzerine şüretler bezekler altundan yāḥūz gelmedi mi anuñla ferīşteler olup muḡārin

olıcılar [54] pes yeyniletđi kavmini pes uydılar aña ya 'nī Fir'avna taḥkīk anlar oldılar bir kavm ki fāsıqlardur [55] vaqtā kim bizi kaḫıtdılar biz intikām eyledük

[485a]

anlardan pes biz ğarḫ eyledük anlaruñ cümlesini [56] pes biz kılduk anları geçmişlerden daḫı ḫikāyet kılduk soñradan gelenler içün [57] vaqtā kim zarb oldındı Meryem oğlu 'İsānuñ meşeli ol vaqt senüñ kavmuñ andan yüz dönderdiler [58] daḫı eyitdiler bizüm ma'būdlarımız mı yigrekdür ya 'İsā mı yigrekdür zarb itmediler meşeli saña yā Muḫammed ḫuşūmet içün bel ki anlar bir kavmdür ki çeķişürler [59] degöldür ol 'İsā illā bir ḫuldur biz peygamberlik virdük aña daḫı biz kılduk 'İsāyı bir meşel Benī İsrā'ıl kavmine [60] daḫı eger dileseydük biz kılurduk sizden feriştelere yiryüzinde ḫalīfeler olurdı size [61] daḫı taḥkīk bu 'ilm kıyāmet 'alāmetler-içündür pes şekk itmeñüz anda daḫı uyuñuz baña işbu yol toĝru yoldur [62] azdurmasun sizi şeytān toĝru yoldan taḥkīk ol şeytān size ulu düşmāndur [63] daḫı vaqtā kim geldi 'İsā peygamber mu'cizātılar ile

[485b]

'İsā eyitdi taḥkīk geldüm size ḫikmetle daḫı beyān eylemek-içün size o nesneleri ki çeķişürdüñüz siz anda pes ḫorḫuñuz Tañrı Te'ālādan daḫı muṭi' oluñuz baña [64] taḥkīk Tañrı Te'ālā ol Allāḫ benüm Çalabumdur daḫı sizüñ Çalabuñuzdur pes tapuñuz Tañrı Te'ālāya işbu yol toĝru yoldur [65] pes bölük bölük oldu aḫzāb kavmi aralarından pes vāy ol kişiler-içün kim zulm eylediler dünyāda 'azābından ol gün kim yürekler acıdıdır [66] degöldiler anlar muntazırlar illā kıyāmet günine ki gelür anlara sezinmez añsuzın daḫı anlar dünyāya meşĝöl iken [67] dōstlar ol günde anlaruñ niçesini niçesine düşmān olurlar [68] illā Tañrı Te'ālādan ḫorḫucılar degöl ey benüm ḫullarum ḫorḫu yokdur sizüñ üzerüñüze bugün daḫı degölsiz siz ḫayurıcılar [69] ol kişiler ki imān getürdiler bizüm āyetlerümüze daḫı oldılar İslām üzerine [70] girür girüñüz cennete siz daḫı sizüñ çiftlerüñüz sevişmeklikle

[486a]

[71] tavāf olunur anlaruñ üzerine türlü ni'metler ile tabaḫlar-ile altundan daḫı ḫadeḫler ile dürlü şarāblardan daḫı ol uçmaḫda ne kim dilerse nefis vardur daḫı lezzet alduĝı nesnelerden güzeller vardur daḫı size ol uçmaḫlarda ebedī ḫalıcılarsız [72] daḫı ol cennetdür eyle cennet ki anı mīrās itdüñüz ne kim dünyāda siz işledüñüz 'ameller sebebiyle [73] sizüñ [içün] vardur ol cennetde dürlü yimişlerden çok ol yimişlerden yirsüñüz [74] taḥkīk kāfirler 'azāb içinde cehennemde ebedī ḫalıcılardur [75] 'azāb yeynilmez anlardan daḫı anlar raḫmetden ol cehennemde ümmiz kesicilerdür [76] daḫı degöl-iz biz anlara zulm idici daḫı bu ḫadar vardur ki oldılar anlar dünyāda kendülerine zulm idicilerdür [77] daḫı nidā iderler kāfirler cehennem ḫazinedārına ki

du‘ā ile bizüm üzerümüze senüñ Tañruñ bizüm cānımız alsun mālīk eyde taḥkīk siz hergiz bu cehennem ‘azābından çıkmazsınız [78] taḥkīk biz gönderdük idük size peygamberler mu‘cizātlar ile ḥaḥk ile daḥı līkin sizüñ çoğunuz ḥaḥk sevmeyünüz [79] ya anlar mı muḥkem itdiler bir iş pes biz daḥı cezāyı muḥkem virürüz

[486b]

[80] ya şanurlar mı ki anlar taḥkīk biz işitmezüz anlaruñ gizlū sözlerin daḥı çevirlerini evet işidürüz daḥı bizüm ferīştelerümüñ anlaruñ işledüklerini yazarlar [81] Tañrı Te‘ālā içün oğul kız pes biz evveliyüz ‘ibādet eyleyicileruñ [82] münezzehdür oğuldan kızdān yaradıcıdur gökleri daḥı yirleri Tañrısıdur ulu ‘arşuñ andan ki kāfirler söylerler münezzehdür [83] pes ko anları gülsünler daḥı oynasunlar tā ki yitişince anlara ol gün ki va‘de olınmışdur [84] daḥı ol Tañrı Te‘ālā eyle Allāh ki göklerde Tañrı Te‘ālādur daḥı yirlerde Tañrı Te‘ālādur daḥı ol Tañrı Te‘ālā ḥikmetler issidür her nesneyi bilicidür [85] daḥı ululığı oldur eyle Allāh ki anuñdur pādīşahlığı gökleriñ daḥı yirleriñ daḥı yir ile gök arasında olanuñ pādīşahlığı daḥı Tañrı Te‘ālā katındadır ‘ilmi kıyāmet günüñ daḥı Tañrı Te‘ālā ḥazretinedür āḥir döneceğünüz [86] daḥı gelmez ellerinden ol kişileruñ ki taparlardı Tañrı Te‘ālādan ğayrı şefā‘at eylemege illā ol kimesne ki tanuḥlık vire

[487a]

ḥaḥk ile girçeklikle daḥı anlar ḥaḥk bilürler [87] daḥı eger sorsañ anlara kimdür yaradan kendülerini eydeçeklerdür Tañrı Te‘ālā yaratdı pes niçün Tañrı Te‘ālāya bühṭān iderler [88] daḥı aña dinildi ey Çalabum taḥkīk bunlar bir kavmdür ki imān getürmezler [89] pes şuçından giç anlaruñ daḥı eyit yā Muḥammed selām olsun pes anlar yakında bileceklerdür

Sūretü’d-Duḥān

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ ki rızq viricidür raḥmet idicidür [1] taḥdīr itmişdür [2] daḥı beyān idici Qur‘ān ḥaḥkıyçün [3] taḥkīk biz indürdük bu Qur‘ānı kuvvetlū gicede taḥkīk biz olduk öğüt viricilerden [4] ol gicede ayrılır her muḥkem iş [5] buyruk bizüm katımızdadur taḥkīk biz olduk ḥalka peygamberler gönderici [6] raḥmet olmağ-ıçün senüñ Tañrıñdan taḥkīk ol Allāh eyle Allāhdur ki işidicidür bilicidür [7] Tañrı Te‘ālādur gökleri daḥı yirleri yaradıcı daḥı ikisinüñ ortasında olanuñ eger siz olduñuz isenüz biliciler

[487b]

[8] yokdur ğayrı Tañrı illā ol Allāh vardır ki dirildür daḥı öldürür ol Allāhdur ki sizüñ Tañrıñuz daḥı Tañrısıdur sizüñ atalaruñuzuñ evvelde gelenleriñ Tañrısıdur [9] bel ki anlar gümān içinde

oynarlar [10] pes muntazır oluñuz ol gün ki gele gözüke gökler düttün gibi âşikâre [11] örte âdem oğlanlarını ol düttün işbu ‘azābdur yürekler acıdııcı [12] ey bizüm Çalabımız gider bizden ‘azābı taḥkīk inanıcılaruz [13] nice ola anlaruñ içün zıkr eylemek daḥı taḥkīk geldi anlara peygamber âşikâre [14] andan soñra yüz dönderdiler ol peygamberden daḥı kâfirler eyitdiler bu ögredilmiş bir delüdü [15] taḥkīk biz giderecek-iz ‘azābı az zamāna degin taḥkīk siz dönücilersiz [16] ol gün ki kaçırız hışm iderüz ulu hışm itmekle taḥkīk biz intikām idicilerüz [17] daḥı taḥkīk biz şınaduk anlardan evvel Fir‘avn kavmini daḥı geldi anlara şerīf peygamber kuvvetiyle [18] ben ed iderem kullarına Tañrı Te‘ālānuñ taḥkīk ben togru peygamberem

[488a]

[19] daḥı büyüklenmeñ Tañrı Te‘ālā üzerine taḥkīk getürecegüm size ulu mu‘cizāt [20] daḥı taḥkīk ben şıgındum beni yaradan daḥı sizi yaradan Tañrıya beni taşlamaqdan [21] daḥı eger imān getürmezseñüz baña pes benden ‘uzlet eyleñüz [22] pes du‘ā eyleñüz Tañrı Te‘ālāya taḥkīk bunlardur yaramaz kavmler [23] pes yir eyle yā Mūsā bizüm kullarumuzla gice içinde taḥkīk sizün arduñuza uyacaklardur [24] daḥı ur deñizi ‘aşā ile yolları açık olsun taḥkīk anlar bir çeridür ki garq olınurlar [25] niçe koyubdılar bostānlardan daḥı akar bıñarlardan [26] daḥı ekinlerden daḥı güzel evlerde[n] ki ‘alī maḳāmlar idi [27] daḥı ni‘metlerden oldılar ol Mısr şehrinde güzel yimişlerde hoş geçdilerdi [28] anuñ gibi daḥı biz anı mīrās iderdük gāyır kavmlere [29] pes ağla[ma]dı anlaruñ üzerine gökler daḥı yirler daḥı olmadılar anlar mühlet virilicilerden [30] daḥı taḥkīk biz kırtarduk benī İsrā’ıl kavmini ‘azābdan ḥor eyleyici

[488b]

[31] Fir‘avn ‘azābından taḥkīk ol Fir‘avn oldı mütekebbir mel‘ün müsriflerden [32] daḥı taḥkīk biz ihtiyār eyledük Benī İsrā’ıl kavmini ‘ilm üzerine ‘ālemler üzerine [33] daḥı biz virdük benī İsrā’ıl kavmine āyetlerden o nesnelerin ki içinde vardur belā âşikâre [34] taḥkīk bunlar ya‘nī kâfirler eydürler [35] bu degüldür ölüm illā bizüm evvelki ölümümüzdür daḥı degüldür-iz biz soñra diriliciler [36] pes dirildüñüz bizüm atalarumuzu eger oldıysañuz girçek söyleyiciler [37] anlar mı yigrekdür ya Tübbā‘ kavmi mi yigrekdür daḥı anlar mı ki anlardan öñdin geçen kavmleri ki biz anları helāk itdük taḥkīk anlar oldılar katı yaramaz kavmler [38] daḥı biz yaratmaduk¹²⁴ gökleri daḥı yirleri daḥı yir-ile gök arasında olanı oyuncı olduğı hālde [39] biz yaratduk yirleri gökleri illā ḥaḳḳ ile daḥı bu kadar vardur ki çoğı anlaruñ bilmezler [40] taḥkīk kıyāmet güninde ayru olacaktadır anlaruñ yirleri cümlesinüñ [41] ol gün aşşı itmeye

¹²⁴ yaratmaduk: yaratmaduk mı M.

[489a]

bir dōst dōstından hīç nesne ile dahı olmaya anlara yardım idicilerden [42] illā ol kimesne ki rahmet itmiş ola Tañrı Te‘ālā taḥkīk ol Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür rahmet idicidür mü’minlere [43] taḥkīk zaḥkūm ağacının yimişi [44] günāh idicilerün ta‘āmıdur kıyāmet güninde [45] erimiş baır gibidür kaynar qarınları içinde [46] kaynar şular gibi [47] dutuñuz anı pes götürüñüz anı cehennem ortasına degin [48] andan sonra dökülür başı üzerine ‘azābından katı kaynar şulardan [49] dad bu ‘azābı taḥkīk zann iderdün sen ‘azīzdün kerīmdün¹²⁵ [50] taḥkīk işbu ‘azābdur ne kim siz olduñuz idi dünyāda aña gümān idiciler [51] taḥkīk Tañrıdan korkucılar bir yirde duralar cemi‘ ümmetlerden bir yirdedür uçmaqlar içinde [52] dahı aḡar bınarlar içinde [53] giyerler dürlü kaftānlar yeşil harīrlerden dahı taze ibrişimden birbirine qarşı oturıcı oldukları hāle [54] anuñ gibi dahı biz çiftler eyledük anları gözleri büyük hūriler ile [55] taleb iderler ol uçmaqlarda her yimişi ümmizlik ile [56] dadmazlar ol cennetde

[489b]

ölümden illā evvelki ölümi dadalar dahı şaqlar anları Tañrı Te‘ālā cehennem ‘azābından [57] seni yaradan Tañrı Te‘ālā kereminden oldur ol ulu sa‘ādete yitişmeklik [58] pes anı biz kolay eyledük senüñ dilüñ ile ola kim anlar fehm idüp añlayalar [59] pes muntazır ol ‘azāba taḥkīk anlardur muntazır olıcılar ‘azāba

Süretü’l-Cāsiye

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] taḥdīr itmişdür [2] inmişdür bu kitāb Tañrı Te‘ālādan eyle Allāh ki ‘azīzdür ḥikmetler issidür [3] taḥkīk göklerde dahı yirlerde āyetler vardur imān getürenler-içün [4] dahı yaratmaḡda sizi dahı ol nesneyi ki çoḡaltdı tavarlardan āyetler vardur bir ḡavm içün ki fehm iderler [5] dahı ihtilāfında gicenüñ dahı gündüzüñ dahı ne kim indürdi Tañrı Te‘ālā göklerden yağmurdan pes diriltdi Tañrı Te‘ālā ol yağmur ile yiri öldükden sonra dahı esmekle yiller

[490a]

āyetler vardur bir ḡavm içün kim fehm iderler [6] ol āyetlerdendür Tañrı Te‘ālānuñ biz okuruz anı senüñ üzerine ḡaḡ ile pes ḡaḡı söz ile Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerinden sonra inanurlar [7] vāveylā her yalancı günāh işleyici kişi içündür [8] ki işidür āyetlerini Tañrı Te‘ālānuñ okunur anuñ üzerine andan sonra olur dünyāda ululanıcı anı işitmiş gibi olur pes muştula aña yürekler acıdıci ‘azābı [9] dahı ḡaçan kim añlasa bizüm āyetlerümüzden bir nesne ol āyeti alurlardı maşaralığa anlar içün vardur ḡor eyleyici ‘azāb [10] vardur önlerinden cehennem odı dahı aşşı eylemez anlardan ne kim dünyāda ḡazandukları mālaları bir nesne dahı aşşı eylemez anlara

¹²⁵ zann iderdün sen ‘azīzdün kerīmdün: Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür kerīmdür Tañrı Te‘ālā M.

idündükleri ma'būdları Tañrı Te'ālādan ğayrı daħı anlar içün vardur cehennemde ulu 'azāb [11] işbu islām dīni toĝru yoldur daħı ol kişiler ki kâfir oldılar āyetlerine Tañrı Te'ālānuñ anlar içün vardur cehennem içinde rüsvāy idici 'azābdan

[490b]

[12] Tañrı Te'ālā eyle Allāh ki musahħhar eyledi sizün içün deñizi yürütmek-içün gemiyi deñiz içinde Tañrı Te'ālā emriyle daħı istemek-içün size Tañrı Te'ālānuñ kereminden daħı umulur kim siz şükr idesiz [13] daħı musahħhar eyledi sizün içün göklerde olanı daħı yirlerde olanı cümlesini andandur ya'nī Tañrı Te'ālādandur taħķķ bunda vardur 'alāmetler bir kavm içün ki fıkr iderler [14] eyit yā Muħammed ol kişiler içün ne ki imān getürdiler 'afv itsünler ol kişileri ki korkmazlar kıyāmet gününün va'desinden Tañrı Te'ālā cezā virmek-içün bir kavme ki ne kim oldılar dünyāda günāh kazanıcılar [15] kim ki işlese eyü 'amel pes ol eyü 'amel kendü içündür daħı kim ki yaramazlık işlese pes günāhı kendü içündür andan sonra sizi yaradan Tañrı Te'ālānuzdur soñ-ucı dönmegünüz [16] daħı taħķķ biz virdük benī İsrā'ıl kavmine kitābı daħı hikmeti daħı nübüvveti daħı biz rızķlandurduk anları ārī pāk ni'metlerden daħı biz ululaduk anları 'ālemler üzerine [17] daħı biz virdük benī İsrā'ıl kavmine deliller dīn buyruĝından pes muhtelif oldılar illā anlara geldükden sonra

[491a]

'ilm ihtilāflaşdılar düşmānlıĝla aralarında anlar taħķķ senün Çalabuñ hükm idicidür anlarıñ ortasında kıyāmet güninde ol yerdeki anda ihtilāf ider oldılar [18] andan sonra biz kılduk seni şerī'at üzerine dīn emrinden pes uy ol şerī'ate daħı uyma hevālarına ol kişilerün ki bilmezler [19] taħķķ anlar aşşı itmezler senden yā Muħammed Tañrı Te'ālādan bir nesne daħı taħķķ zālimler ba'zıları dōstudur ba'zılarına daħı Tañrı Te'ālā dōstudur korkucılarıñ [20] bu Qur'an öĝüt viricidür ādem oĝlanlarına daħı toĝru yoldur daħı rahmetdür bir kavme ki fehm iderler [21] ya şanur mı ol kişiler ki yaramaz günāhlar kazandılar kıluruz anları ol kişiler gibi kim imān getürdiler daħı işlediler eyü 'ameller berāber mi olur anlarıñ dirlikleri daħı anlarıñ ölmekleri anlar ne yaramaz hükm iderler [22] daħı yaratdı Tañrı Te'ālā

[491b]

göklere daħı yirleri haķķ ile daħı cezā görmek-içün her nefis ne kim dünyāda kazandı daħı anlara hıç zulm olunmaz [23] ya görür misin ol kimesneyi ki idindiler ma'būd hevāsını daħı anı azdurdı Tañrı Te'ālā 'ilmi üzerine daħı mühr urdı kulaĝı üzerine daħı gönli üzerine daħı kıldı anuñ gözi üzerine perde görmek-içün pes kimdür toĝru yol gösterici Tañrı Te'ālādan sonra ya niçün fıkr itmezsiniz [24] daħı eyitdiler kâfirler degüldür ol toĝru yol illā dünyā dirliğidür biz ölürüz¹²⁶ daħı

¹²⁶ ölürüz: öldürürüz M.

dağı biz helāk itmezüz illā az zamān geçmekle helāk iderüz dağı yokdur anların ol ‘ilmden itmezler anlar illā gümān iderler [25] dağı kaçan kim okunsa anların üstine bizüm bellü āyetlerümüz olmadı huccetleri anların illā eyitmeklik getürünüz ya’nī dirildünüz bizüm atalarumuzu eger oldıysanız siz girçek söyleyiciler [26] eyit yā Muhammed Tañrı Te‘ālādur

[492a]

sizi dirildici andan sonra sizi öldürici andan sonra cem‘ ider sizi kıyāmet güninde şekk yokdur anda dağı bu kadar vardur ki çoğı ādem oğlanlarının bilmezler [27] dağı Tañrı Te‘ālā içündür mülki göklerin dağı yirlerin mülki dağı ol gün ki kıyāmet kopar ol günde ziyān iderler bāıl üzerinde olanlar [28] dağı görürsin her ümmeti çökmüş dizi üzerine her ümmet kığırılı kitābına bu gün cezā görürsüz ol nesneyi kim siz olduñuz işleyiciler [29] işbu bizüm kitābumuz şahāyif-i a‘meldür tanuklık virür sizün üzerünüze hakk ile tahkık biz olduk yazdurıcı ol nesneyi kim siz olduñuz işleyiciler [30] pes ol kişiler kim imān getürdiler dağı işlediler eyü ‘ameller pes givirünüz anları Tañrı Te‘ālānın rahmeti içine ol anuñ gibi olmağda ulu sa‘ādete yitişmeklikdür [31] dağı ol kişiler kim kāfir oldılar

[492b]

ya olmadı mı benüm āyetlerümi okuyıcı sizün üzerünüze pes siz büyüklenmedünüz [mi] dağı siz olduñuz bir kavm ki günāh idici [32] dağı kaçan dinilseydi tahkık va‘desi Tañrı Te‘ālānın girçektür dağı kıyāmet günü girçektür şekk yokdur ol kıyāmet olacağı siz dirdünüz bilmezüz ne nesnedür kıyāmet gümān itmezüz illā gümān iderüz dağı degül-iz biz kıyāmete inanıcılar [33] dağı belüre anlara yaramazlığı ne kim işledilerse ‘amellerinün cezāsı dağı ine üstlerine ol nesne kim oldılar dünyāda anı masħaralığa aldıklarının¹²⁷ cezāsı [34] dağı dinile anlara bu gün sizi unuduruz rahmet itmekden nitekim siz unutduñuz liķāsını siz işbu günün dağı sizün yirünüz cehennem odıdur dağı yokdur sizün için yardım idicilerden [35] ol andan ötürüdür kim tahkık siz idündünüz dünyāda Tañrı Te‘ālānın āyetlerini masħaralığa alıcı dağı aldadı sizi dünyā dirliği pes ol gün çıkmazlar cehennem ‘azābından dağı yokdur anlara

[493a]

hoşnūd olmağlık [36] pes Allāh içündür şükr itmeklik eyle Allāh ki yaradıcıdur gökleri dağı yaradıcıdur yirleri Tañrısıdur ‘ālemlerin [37] dağı Tañrı Te‘ālānıdır ululuk göklerde dağı yirlerde dağı ol Allāh ‘azīzdür hakīmlik anıdır

¹²⁷ aldıklarının: olduklarının M.

Sûretü'l-Ahkâf

Bismillâhirrahmânirrahîm

başladum adıyla Tañrı Te'âlânun ki rızık viricidür rahmet idicidür [1] taqdir itmişdür [2] inmişdür inmegini bu kitâbuñ Tañrı Te'âlâdan eyle Allâh ki 'azîzdür hikmetler issidür [3] biz yaratmaduk gökleri dahı yirleri dahı yirle gök arasında olanı illâ haqq ile yaratmışız dahı bir bilinmiş va'de ile yaratduk dahı ol kişiler ki kâfir oldılar andan korkutduk kıyâmet günüyle anlar yüz dönderdiler kıyâmet gününden [4] eyit yâ Muhammed ya görür misiz ol nesneyi kim 'ibâdet itdünüz Tañrı Te'âlâdan gayrıya baña gösterünüz ne nesne yaratdılar yirden ma'bûdlarunuz ya var mı anlar için baña şeriklik

[493b]

göklerde getürünüz baña bir kitâb bundan evvel gelmiş ola ya getürünüz bir eser 'ilminden eger siz oldıysanız girçekler [5] dahı kim azgunrakdur ol kimesneden ki 'ibâdet iderler Tañrı Te'âlâdan gayrıya ya kim kabûl itmez anuñ du'asını kıyâmet güninde dahı anlardır anlaruñ du'asından gaflet idiciler [6] dahı kaçan kim haşr olındı âdem oğlanları olurlar anlar için düşmân dahı oldılar 'ibâdetine anlaruñ kâfirler [7] dahı kaçan kim okınsa anlaruñ üzerine bizüm âyetlerimiz beyân idici eyitdi ol kişiler ki kâfir oldılar haqq- için vaktâ kim geldi anlara Qur'ân işbu sihrdür aşikâre [8] ya eydürler mi ki iftirâ eyledi Tañrı Te'âlâ eyit yâ Muhammed eger ben aña iftirâ eyledümse pes elünüzden gelmez beni kurtarmağa Tañrı Te'âlâ 'azâbından bir nesne ile ol Tañrı Te'âlâ bilicidür ne kim döndüğünüz yiter Tañrı Te'âlânun şanuklığı benüm ile dahı sizün aranızda¹²⁸

[494a]

dahı ol Tañrı Te'âlâ günâhlar bağışlayıcıdur rahmet idicidür [9] eyit yâ Muhammed olmadum bed'i ya'nî yeñi getürülmüş iş ve dîn tamâm olduğdan sonra ihdâş olınan nesne peygamberlerden dahı yitişmedi baña ya'nî bilmezem saña ne nesne işleyeceğin baña dahı bilmezem size ne nesne işleyeceğin ben uymazam illâ ol nesne kim uyaram baña vahy olındı baña dahı degülem ben illâ bir korkudıcı peygamber bellü [10] eyit yâ Muhammed ya görür misiz eger olsa katında Tañrı Te'âlânun dahı kâfir olsanız siz Tañrıya dahı şanuklık virse bir şahid benî İsrâ'îl kavminden anuñ meşeli üzerine pes imân getürse dahı büyüklendünüz siz tahkîk Tañrı Te'âlâ hidâyet virmez bir kavme ki zâlimlerdür [11] dahı eyitdi ol kişiler ki kâfir oldılar ol kişiler için ki imân getürdiler eger olsaydı yigrek ol nesne kim bizden ilerü geldiler varmazlardı aña dahı ol vakt kim hidâyet bulmadılar aña eydürler ki bu Qur'ân eski

¹²⁸ Ahkâf sûresinin 1. ayetinden bu kısma kadar olan kısım metinde kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

yalanlardandır [12] daşı bu kitābdan evvel Mūsā kitabı evveldür daşı rahmetdür daşı bu kitāb
gırçekleyicidir Mūsā kitabını

[494b]

‘Arab dili üzerine kōrkutmağ-ıçün ol kişileri ki zūlm iderler daşı beşāret virmek-ıçün eylük
idenler içün [13] taḥkīk ol kişiler kim eytdiler bizüm Çalabımız Tañrı Te‘ālādur andan soñra
toğrulık taleb eylediler pes kōrku yokdur anlaruñ üzerine daşı yokdur anlar içün kayurmaqlık
[14] anlardur cennet ehli ebedī kılurlar ol cennet içinde cezāsıdur ol cennet ne kim oldıysalar
dünyāda eyü ‘amel işleyiciler [15] daşı biz vaşıyyet eyledük ādem oğlanlarına atalarına
analarına eylük eylesünler getürdüg-ıçün anı anası zahmetle daşı toğurdug-ıçün anı anası
zahmetle daşı anuñ yüklenmegi daşı anı südden kesmegi otuz aya degin tā ki kaçan bālīg olsa
ya on sekiz yıla yitişse daşı ‘ömri yitişse kırk yıla eydür ki yā Rabb göñlüme bırak baña şükr
itmegi senüñ ni‘metlerüne eyle ni‘metler ki virdüñ baña daşı virdüñ idi atam anam üzerine daşı
vir işleyem eyü ‘ameller sen rāzī olasın daşı işlāh eyle baña

[495a]

benüm zürriyyetüm içinde taḥkīk ben tevbe idüp saña döndüm daşı taḥkīk ben oldum
müselmānlardan [16] anlar ol kişilerdür kim qabūl eyler Tañrı Te‘ālā anlaruñ güzel qabūl
itmekle işledükleri eyü ‘amellerini daşı Tañrı Te‘ālā geçer anlaruñ suçlarından pes anlardur
cennet ehilleri daşı va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā gırçeklikle eyle va‘de ki anlar va‘de olunurdu [17]
daşı ol kimesne ki eytdi Tañrı Te‘ālā ata ana içün of dimeñüz ya‘nī bir kelimedür ki göñül
tarlığında ol kimesne dimeñüz bu kelimeyi ya va‘de mi idersiz baña ki qabrümden çıkup dirilem
daşı taḥkīk geçen ümmetler dirilür senden öñdin geçenler daşı ol ikisi ya‘nī ata ana meded ister
Tañrı Te‘ālādan vay saña imān getürdiler taḥkīk va‘desi Tañrı Te‘ālānuñ gırçekdür pes eydür
bu degüldür Qur‘ān illā evvelki ümmetleruñ yalanlarıdur [18] anlar ol kişilerdür ki vācib oldı
onlaruñ üzerine ‘azāb kelimesi ümmetler içinde taḥkīk geçdiler anlardan öñdin cinnilerden daşı
ādemilerden taḥkīk anlar oldılar āhiretde kendülerine ziyān idiciler

[495b]

[19] daşı her tayıfenüñ menzilleri vardır ol nesneden ki ‘amel eylediler daşı tamām virilür
anlara ‘amelleri cezāsı daşı anlar zūlm olunmadılar [20] daşı ol gün ki ‘arz olunur ol kişiler ki
kāfir oldılar cehennem üzerine siz giderdüñüz eyü pāk ni‘metleri dünyā dirliginde daşı dirlik
eyledüñüz anuñla pes bugün cezā olunursız hōrlık ‘azāb ile ol nesne ile ki siz olurduñüz dünyāda
fāsıklar [21] daşı zikr eyle yā Muḥammed Hüd peygamberi ol vaqt ki kōrkutdı kavmini kum
tağlarıyla daşı taḥkīk geçdi niçe peygamberler öñinde daşı ardında tapmañuz Tañrı Te‘ālādan
ğayrıya illā Tañrı Te‘ālāya tapuñuz taḥkīk ben kōrkaram sizüñ üzerüñüze ulu günüñ ‘azābından

[22] kâfirler eyitdiler sen bize gelmedün mi bizi azdurmağ-ıçün bizüm Tañrılarumuzdan pes bize getür ol nesneyi ki sen bize va‘de eylersin eger olduñsa sen girçeklerden [23] eyitdi Hüd peygamber taḥḳīk

[496a]

‘ilm[i] kıyāmetün Tañrı Te‘ālā atındadur daḥı ben size yitişdürürüm ol nesneyi kim ben gönderildüm peygamberlıqla anı yitişdürem daḥı bu adar vardur ki ben sizi görürem bir avm ki atı cāhilller [24] pes vaḳtā kim gördiler bir bulud gelür durduqları yirlerine arşu eyitdiler Hüd avmi işbu bulutdur ki bize yağmur yağdurur bel ki ol bulud ol nesnedür ki siz ta‘cıl iderdünüz ol va‘deyi bir yildür ki ol bulud içinde vardur yürekler acıdııcı ‘azāb [25] helāk ider her nesneyi buyruğıyla Tañrı Te‘ālānuñ pes helāk oldılar görünmez oldılar illā anlaruñ evleri görünür anuñ gibi cezā virürüz yaramaz avmleri [26] daḥı taḥḳīk biz yirlendürdük anları pes eger biz sizi yirlendürdük-isek anda daḥı biz yaratduḳ anlar için ulaqlar Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerini işitmek-ıçün daḥı gözler yaratduḳ ‘ibretler görmek-ıçün daḥı gönöl yaratduḳ Tañrı Te‘ālānuñ añlamak-ıçün pes ‘aşşı itmedi anlardan anlaruñ ulaqları daḥı aşşı itmedi anlaruñ gözleri daḥı aşşı itmedi anlaruñ gönülleri bir nesneden ol vaḳt ki oldılar Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerine inkār itdükleri için

[496b]

āyetlerine Tañrı Te‘ālānuñ daḥı indürdi üstlerine cezāyı ol nesne ile ki oldılar dünyāda Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerini maşḥaralıḡa alduqlar-ıçün [27] daḥı taḥḳīk biz helāk itdük sizün çevreñüzde olan şehrler avminden daḥı biz beyān eyledük āyetleri anlaruñ üzerine ola kim anlar Tañrı Te‘ālāya dönelerdi [28] pes niçün yardım itmedi anlara o kimesneler ki idindilerdi Tañrı Te‘ālādan ḡayrı yaḳın oldukları ma‘būdlar belki azdılar anlardan daḥı ol anlaruñ yalanlarıdur daḥı ol nesne ki oldılar Tañrı Te‘ālā için iftirā idiciler [29] daḥı zıkr eyle ol vaḳt ki yā Muḡammed biz beyān eyledük saña yā Muḡammed bir bölük cemā‘at cinnīlerden ki işideler ur‘ānı pes vaḳtā kim ḥāzır oldılar ur‘ān diñlemege cinnīler eyitdiler epsem oluñuz vaḳtā kim ḥükm olındı ur‘ānuñ buyruğıyla daḥı döndiler cinnīler avmlerine öḡüt vermek-ıçün [30] cinnīler eyitdiler ey bizüm avmümüz taḥḳīk biz işitdük bir kiṭāb indürilmiş Mūsā peygamberden soñra girçekleyici önce gelen hidāyeti ya‘nī önce inen kiṭābı hidāyet gösterür Tañrı Te‘ālāya daḥı toḡru yola

[497a]

[31] ey bizüm avmümüz aböl eyleñüz da‘vet iden kimesneyi Tañrı Te‘ālā yolına daḥı īmān getürñüz toḡru yola da‘vet idene baḡışlar sizün günāhlarıñuzdan daḥı urtarur sizi yürekler acıdııcı ‘azābdan [32] daḥı kim ki aböl eylemezse Tañrı Te‘ālāya da‘vet ideni pes degüldür anı

‘āciz eyleyici yiryüzinde dağı yokdur kabûl itmeyene Tañrı Te‘ālā ‘azābından kurtarıcı dōst anlardur azgûnlık içinde āşikāre [33] ya görmezler mi taḥkīk Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur ki yarattı gökleri dağı yirleri dağı yorulmadı yaratmağıla anları kādirligle kâdir degül[mü]dür diriltmege ölûleri bel ki taḥkīk Tañrı Te‘ālā her nesne üzerine kâdirdür [34] dağı ol gün ki ‘arz olınalar ol kişiler ki kâfir oldılar cehennem odınıñ üzerine ya degül midür bir ḥaqq ile kâfirler eydeler evet ḥaqqdur dağı bizüm Çalabımız ḥaqqıyçün Tañrı Te‘ālā eyde pes daduñuz ‘azāb ol sebebden ki siz kâfir olduñuz [35] pes şabr eyle

[497b]

nitekim şabr eylediler himmet issileri peygamberlerden dağı ta‘cıl eyleme anlar içün ‘azābı şanasın kim anları ol gün ki göreler ol nesne kim va‘de olınmışdur eglenmemişler kabirlerinde illā bir sâ‘at gündüzden bu naşīḥatdūr pes helāk eylesün illā fışk idici kavmleri helāk olurlar

Sûretü’l-Muḥammed ‘Aleyhi’s-Selām

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ rızk viricidür rahmet idicidür [1] ol kişiler ki kâfir oldılar dağı dönderdiler ḥalkı Tañrı Te‘ālā yolından zāyi‘ itdiler ‘amellerini anlar [2] dağı ol kişiler ki imān getürdiler dağı işlediler eyü ‘amel dağı imān getürdiler ol kitāb kim indi Muḥammed üzerine dağı ol kitāb girçekdür anlara Tañrı Te‘ālādan giderür anlardan günāhlarını dağı eyü kıılır

[498a]

ḥāllerini [3] ol andan ötürüdür ki taḥkīk ol kişiler kâfir oldılar uydılar bātıla dağı taḥkīk ol kişiler ki uydılar girçek kitāba olduğına anlara Tañrı Te‘ālādan anuñ gibi beyān ider Tañrı Te‘ālā ādem oğlanlar-içün anlarıñ ḥāllerini [4] pes kaçan kim bulsañuz işde ol kişileri kim kâfir oldılar pes uruñuz boyunlarını tā ki kaçan kim kırsañuz anları pes esir idüñüz muḥkem bağlañuz pes anlar ki imān getürürler soñradan dağı şalıvirüñüz ya anları şatasız tā ki koyalar şavaşı yāḥūz bırağınca şilāḥlarını ardlarına anuñ gibi olmak dağı eger dileseydi Tañrı Te‘ālā intikām alurdu dünyāda anlardan dağı bu kadar var ki şınamak içün sizüñ niçeñüzi niçeñüz ile dağı ol kişiler ki deplendiler yolında Tañrı Te‘ālānuñ pes zāyi‘ eylemez Tañrı Te‘ālā anlarıñ ‘amellerini [5] hidāyet virür anlara Tañrı Te‘ālā eyü kıılır anlarıñ ḥāllerini [6] dağı givirür anları Tañrı Te‘ālā cennete ol cenneti bildürdi anlara [7] ey ol kişiler kim imān getürdiler yardım isteñüz Tañrı Te‘ālādan yardım eyleye size dağı sâbit kıılır

[498b]

sizüñ ayaklarıñuzu [8] dağı ol kişiler ki kâfir oldılar pes la‘net anlara Tañrı Te‘ālā dağı zāyi‘ ider anlarıñ ‘amellerini [9] ol andan ötürüdür ki taḥkīk anlar sevmediler ol nesneyi ki indürdi Tañrı Te‘ālā pes bātıllı oldu anlarıñ ‘amelleri [10] pes niçün seyr eylemezler yiryüzinde pes

görüñüz niçe oldı soñı ol kişilerün kim kendülerden öñdin geçenlerün helāk eyledi Tañrı Te‘ālā anları dañı kâfirler için vardır anuñ gibi ‘uķūbetler [11] ol anuñ-içündür ki taħķık Tañrı Te‘ālā mu‘indür ol kişiler ki imān getürdiler dañı taħķık kâfir için yokdur mu‘in āhiretde [12] taħķık Tañrı Te‘ālā givirür cennete ol kişileri kim imān getürdiler dañı işlediler eyü ‘ameller uçmaķlarda vardır anlar için aķar aģaķları altında ırmaķlar dañı ol kişiler ki kâfir oldılar dirlik idüp hoş geçdiler dünyāda dañı yirler nitekim yir hayvānlar dañı cehennem odıdur anlarıñ varacaķ yirleri [13] dañı niçe kişiler şehr kıvminden ol kıvme kıtı kıvvettüler idi ki senün şehrün kıvminden eyle kıvm ki seni şehrden çıkardı biz helāk eyledük anları

[499a]

pes bulunmaya anlara yardım idici [14] ya ol kimesne ki oldı toğru yol üzerine Tañrı Te‘ālādan anuñ gibidür kim bezetdi ol kimesne kendüye yaramaz ‘amelini dañı uydılar nefsleri hevāsına [15] ol cennetün meşeli gibi va‘de olındı Tañrı Te‘ālādan kırkucılara ol cennet içinde ırmaķlar vardır azmayan şudan dañı ırmaķlar vardır şütten teğayyür olmaz anuñ dadı dañı ırmaķlar vardır şüciden lezzet hāşıl olur içenler için dañı ırmaķlar vardır ‘aselden şāfidür dañı anlar için vardır ol cennet içinde her yimişlerden dañı yarlıđanmaķlık vardır Tañrı Te‘ālādan nitekim ol kimesne ebedi kıalur cehennem içinde dañı içirürler kıtı kıynamış şulardan pes pāreleye anlarıñ bağırşaklarını [16] dañı anlardan nicesi kılaķ dutarlar saña yā Muħammed hattā ki kıaķan çıkırlar senün kıatundan eydür ol kişiler ki virildi ‘ilm ne nesne men‘ itdi sizi

[499b]

şimdi diler anlar ol kişilerdür ki mühr urdı Tañrı Te‘ālā yürekleri üzerine dañı uydılar kâfirler nefsleri hevāsına [17] dañı ol kişiler ki hidāyet üzerine uydılar ziyāde ider anları toğru yol üzerine dañı virür anlara Tañrı Te‘ālā kırkmaķlık [18] pes muntazır olmazlar anlar illā kıyāmet günü gelmeklikle anlara ańsuzın pes taħķık gelüpdür anlara ol kıyāmet ‘alāmetleri pes niçe olur anlarıñ hālleri kıaķan kim geldükde anlara öđüt virilen nesne [19] pes bil yā Muħammed taħķık yokdur Tañrı Te‘ālādan ğayrı Allāh illā Allāh vardır dañı istiđfār eyle senün günāhuña dañı imān getürici erler için istiđfār eyle dañı imān getürici ‘avratlar için istiđfār eyle dañı Tañrı Te‘ālā bilicidür dönecek yirünüzü dañı duracaķ menzillerünüzü [20] dañı eydür ol kişiler ki imān getürürler niçün inmedi bir süre pes kıaķan kim inse bir süre hūkmlü dañı ańılsa ol süre içinde şavaş görürsin sen ol kişileri ki yürekleri içinde vardır münāfıķlık marazı nazar iderler saña yā Muħammed nazar itdüği gibi uşşı gitmiş kışi ölümünden

[500a]

pes helāklik anlar için vardır [21] mu‘i‘ olmaķ dañı eyü söz yigrekdür ya‘nī bilinmişdür pes kıaķan kim bir işe kıaşd olınsa pes eğer inansalar Tañrı Te‘ālāya olurdı ol yigrek kendüler için

[22] pes oldur kim sizün umduğunu eger begler olsañuz fesād idersiz¹²⁹ yiryüzinde dañı kesesiz ziyāretini qarābilerünüñ [23] anlar ol kişilerdür ki la'net itdi anlara Tañrı Te'ālā pes sağır eyledi anları Tañrı Te'ālā dañı kör eyledi anlarıñ gözlerini [24] pes niçün tedbīr idüp fikr eylemezler Qur'an āyetlerini ya gönülleri üzerinde mi kilidler vardur [25] tañkīk ol kişiler ki mürted oldılar ardları üzerine döndiler bellü oluñdan soñra anlarıñ toğrı yol şeytān 'aleyhü'l-la'net azdurdı anları dañı ümmīz virdi anlara¹³⁰ [26] ol andan ötürüdür ki tañkīk anlar eyitdiler ol kişiler-içün sevmədiler ol nesneyi ki indürdi size Tañrı Te'ālā biz muṭi'ñüz bağı işlerinde dañı Tañrı Te'ālā bilür anlarıñ sırlarını [27] pes niçe ola anlarıñ hālleri ol vaqt kim kabz eylese anlarıñ cānlarını

[500b]

ferişteler ururlar yüzlerine dañı arķalarını [28] ol andan ötürüdür ki tañkīk anlar uydılar ol nesneye kim kaçır Tañrı Te'ālā dañı kerīh gördiler Tañrı Te'ālānuñ rāzılığını pes bāṭıl oldı anlarıñ 'amelleri [29] ya şandı mı ol kişiler ki yürekleri içinde vardur münāfıklık hastalığı çıkarmaya Tañrı Te'ālā anlarıñ düşmānlıklarını [30] dañı eger biz dileseydük size göstermezdük anları pes bilürdüñ anları sen 'alāmetleriyle dañı bilürsin anları yañlış söyledüklerinden dañı Tañrı Te'ālā bilür sizün 'amellerünüñ [31] dañı şınamağ-içün size ğazā buyurmağla tā ki bilmek-içün ğazā idenleri sizden dañı belāya şabr idicileri sizden dañı şınamağ içün sizün haberlerünüñ [32] tañkīk ol kişiler ki kāfir oldılar halkı dañı dönderdiler yolından Tañrı Te'ālānuñ dañı düşmān oldılar Tañrı Te'ālā peygamberine beyān oluñdan soñra anlar içün toğrı yol hīç ziyān idemezler Tañrı Te'ālāya bir nesnede dañı bāṭıl eyledi Tañrı Te'ālā anlarıñ 'amellerini

[501a]

[33] ey ol kişiler kim īmān getürdüñüz Tañrı Te'ālāya dañı muṭi' oluñuz peygambere dañı bāṭıl eylemeñüz 'amellerünüñ [34] tañkīk ol kişiler kim kāfir oldılar dañı dönderdiler halkı yolından Tañrı Te'ālānuñ andan soñra öldiler dañı anlardır kāfirler pes bağışlamaz Tañrı Te'ālā anlarıñ günāhlarını [35] pes siz za'īf olmañuz dañı siz da'vet eyleñüz islām dīnine dañı siz ğālib ve yardım olınmışlardansız dañı Tañrı Te'ālā sizünüñ dañı zāyi' eylemez Tañrı Te'ālā sizün 'amellerünüñ [36] dañı dirlik degüldür dünyā dirligi illā bir oyundur dañı aldanmaκlıκdır dañı eger īmān getürseñüz dañı Tañrı Te'ālādan korksañuz¹³¹ virürdi size müzdlerünüñ dañı sizden istemez sizün mālalarıñuzı [37] eger isteseydi sizden pes gizlerdüñüz becidlik-ile bañıllık iderdüñüz çıkardı sizün düşmānlıklarıñuzı [38] siz dañı anlar dañı da'vet olıñursız şadaķa

¹²⁹ idersiz: idenleri M.

¹³⁰ ümmīz virdi anlara: mühlet virdi anlara Tañrı Te'ālā M.

¹³¹ korksañuz: korkuñuz M.

eylemege yolında Tañrı Te‘ālānuñ pes sizden niçeñüz baħıllık ider daħı kim ki baħıllık eylese degüldür pes taħķık baħıllığını illā baħıllığı kendü nefsinedür

[501b]

daħı Tañrı Te‘ālā ğanīdür daħı siz faķırlersiz daħı eger siz yüz dönderürseñüz Tañrı Te‘ālādan bir kavm getirür sizden ğayrı andan şöñra gelen kavm olmayalar sizün gibi

Süretü’l-Feth

Bismillāhirrahmānirrahīm

başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ ki rızķ viricidür rahmet idicidür [1] taħķık biz feth itdürdük saña yā Muħammed ulu feth itdürmekle [2] bağışlamak için saña yā Muħammed Tañrı Te‘ālā ol nesneyi kim muķaddem olmışdur senün ğünāhlarından daħı ol nesneyi kim te’ħır olmuşdur daħı tamām itmek-içün ni‘metlerini Tañrı Te‘ālā senün üzerine yā Muħammed daħı saña hidāyet vermek-içün toĝru yolu [3] daħı yardım eylemek-içün saña yā Muħammed Tañrı Te‘ālā ‘azīz yardım itmekle [4] ol Tañrı Te‘ālā eyle Allāhdur ki indürdi rāħatlığını ğöñli içinde mü‘minlerün ziyāde olmak için imānları yakınleri anlaruñ yakın-ile daħı Tañrı Te‘ālānuñdur gökler çerileri daħı yirler çerileri daħı oldı Tañrı Te‘ālā her nesneyi bilici ħikmetler issidür

[502a]

[5] girdürmek-içün mü‘min erleri daħı mü‘mine ‘avratları uçmaķlara ki akar aĝaçları altından ırmaķlar ebedī qalurlar ol uçmaķlar içinde daħı gidermek-içün anlardan ğünāhlarını daħı oldı ol mü‘minler Tañrı Te‘ālā katında ulu sa‘ādete yitişicilerdür [6] daħı ‘azāb itmek-içün Tañrı Te‘ālā münāfık erlere daħı münāfıķa ‘avratlara daħı şirk getirici erlere daħı şirk getirici ‘avratlara ğümān iderler Tañrı Te‘ālāya yaramaz ğümān itmekle anlaruñ üzerine yaramazlık dā‘iresi daħı ğazabı Tañrı Te‘ālānuñ anlaruñ üzerinedür daħı la‘neti Tañrı Te‘ālānuñ anlaruñ üzerine daħı va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā anlar için cehennem odını daħı varacak yirleridür cehennem [7] daħı Tañrı Te‘ālā içündür leşkeri göklerün daħı yirlerün daħı oldı Tañrı Te‘ālā kuvvetlü ħikmetler issidür [8] taħķık biz gönderdük saña tanuķ daħı muştucu daħı korkudıcı [9] imān getürmek-içün Tañrı Te‘ālāya daħı imān getürmek-içün peyĝamberine daħı yardım eylemek ve ta‘zīm eylemek buyrugın edā etmek-içün daħı emānete ħıyānet itmemek ve [...] eslemek ve yaramazlığı terk eylemek için

[502b]

daħı tesbīħ eylemek için şabāħlarda daħı aħşāmlarda [10] taħķık ol kişiler ki şunuñla bī‘at itdiler pes taħķık degü[1]dür anlaruñ bī‘at itdükleri illā Tañrı Te‘ālā iledür bī‘at itdükleri Tañrı Te‘ālānuñ ğudret eli üstindedür anlaruñ elleri pes kim ki ‘ahdini bozsa pes taħķık degüldür ‘ahdini bozmaķlıĝuñ vebāli illā kendü üzerinedür daħı kim ki tamām eylese ol nesne ki ‘ahd

eyledi anuñ üzerine Tañrı Te‘ālā pes Hakk Te‘ālā virür ol kimesneye ulu şevāb [11] eydeceklerdür saña yā Muḥammed ğazādan girü qalanlar ‘Arablardan bizi meşğul itdi bizüm mällarumuz dañı bizüm¹³² ehlümüz pes istigfār eyle bizüm için eydürler dilleriyle olmayanı gönüllerinde eyit yā Muḥammed pes kimdür mālīk olan sizün için Tañrı Te‘ālādan bir nesneye eger Tañrı Te‘ālā size dileseydi bir ziyān itmege yāhūz dileseydi size aşşı itmege bel ki oldı Tañrı Te‘ālā ol nesneyi kim işledünüz bilicidür [12] bel ki siz şanduñuz hergiz dönmez ğazādan peygamber ḥazreti dañı mü’mīnler

[503a]

ehillerine hergiz dañı bezendi ol nesne sizün gön[lü]ñüz içinde dañı siz gümān itdünüz yaramaz gümān itmekle dañı siz olduñuz bir kavm ki helāk olıcılardan [13] dañı kim ki imān getürmese Tañrı Te‘ālāya dañı peygambere pes taḥkīk biz yaraqladuk kāfirler için cehennem odınuñ ‘azābını [14] dañı Tañrı Te‘ālā içündür mülki gökleriñ dañı yirleriñ bağışlar günāhını Tañrı Te‘ālā kime dilese dañı ‘azāb ider Tañrı Te‘ālā kime dilese dañı oldı Tañrı Te‘ālā günāhlar bağışlayıcı rahmet idici [15] eydeceklerdür ğazādan girü qalanlar kaçan kim siz gitseñüz ğanīmet mālını almağ-ıçün bizi siz koñuz size uyalum dilerler kim tebdīl ideler kelāmını Tañrı Te‘ālānuñ eyit yā Muḥammed size uyalum anuñ gibi eyitdi Tañrı Te‘ālā evvelden pes eydeceklerdür bel ki bize ḥased itdünüz bel ki oldılar fehmi eylemeyiciler illā az kişiler oldılar fehmi eyleyici [16] eyit yā Muḥammed ğazādan girü qalanlar-ıçün

[503b]

‘Arablardan da‘vet olınacaqlarsız bir kavm ki anlar ile katı yaramaz şavaşçılardur anlar ile şavaşasız yāhūz münkad olalar pes eger muṭī‘ olsañuz virür size Tañrı Te‘ālā güzel müzd dañı eger yüz dönderseñüz ne kim yüz dönderürdüler sizden evvel size ‘azāb ider Tañrı Te‘ālā ulu ‘azāb itmekle [17] yokdur gözsüz üzerine günāh dañı yokdur aksak üzerine günāh dañı yokdur ḥasta üzerine günāh dañı kim ki muṭī‘ olsa Tañrı Te‘ālāya dañı muṭī‘ olsa Tañrı Te‘ālā ve peygambere givirür anı cennetlere ki akar ağaçları altından ırmaqlar dañı kim ki yüz dönderürse Tañrı Te‘ālādan aña ‘azāb ider Tañrı Te‘ālā ulu ‘azāb itmekle [18] taḥkīk rāzī oldı Tañrı Te‘ālā mü’mīnlerden ol vaqt ki saña bī‘at itdiler sidre ağacı altında pes bilür Tañrı Te‘ālā gönüller-ıçinde olan ihlāşı pes indürdi rāḥatlığı anlarıñ üzerine dañı anlar[a] ulu şevāb virdi yakīn olmağla aña

[504a]

[19] dañı ḥakk ğanīmetler virdi anı almağ-ıçün dañı oldı Tañrı Te‘ālā kuvvetlüdür ḥikmetler issidür [20] dañı size va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā çok ğanīmetler anı almağ-ıçün pes ta‘cīl eyledi

¹³² Metinde mükerrer yazılmıştır.

sizün için işbu ğanīmet daḥı yıġdı elini nāsuñ sizden daḥı olmaġ-ıçün ‘alāmet īmān getüriciler için daḥı hidāyet olmaġ-ıçün size toġru yola [21] daḥı ğayrı ğanīmetler ki gücünüñ yitmezdi anuñ üzerine taḥkīk ihāta eyledi ya’nī helāk eyledi Tañrı Te‘ālā [...] aña daḥı oldı Tañrı Te‘ālā her nesnenüñ üzerine kādirdür [22] daḥı eger sizünle savaşalar ol kişiler kim kāfir oldılar ki kaçdılar arka virüp andan şoñra bulmayalar yine mu‘īn dōst daḥı yardım idici bulınmaya [23] sünneti Tañrı Te‘ālānuñ eyle sünnet ki taḥkīk geçdi enbiyā zamānından evvel daḥı bulmazsız Tañrı Te‘ālānuñ sünnetini giderici [24] daḥı ol Tañrı Te‘ālā eyle Allāh ki yıkdı anlaruñ ellerini sizün üstünüñden daḥı sizün elünüñzi anlardan Mekke içinde

[504b]

size zafer virdükden şoñra anlaruñ üzerine daḥı oldı Tañrı Te‘ālā siz işledüğüñüzi görici [25] anlar ol kişilerdür ki kāfir oldılar daḥı sizi men‘ itdiler Ka‘be mescidinden daḥı kurbāndan men‘ itdiler dutulup eṣīr olduġı hālde yitişmege maḥalline daḥı eger mü‘min erler daḥı mü‘mine ‘avratlar bilmezsisz anları başup helāk iderdüñüz pes yitişürdi size anlardan size ‘arduşırdı ‘ilmsüz givirmek-ıçün Tañrı Te‘ālā rahmet içine kime dilese eger gitseler yirlerinden biz ‘azāb iderdük ol kişileruñ kāfir oldılar anlardan ulu ‘azāb iledür [26] ol vaqt ki kıldı ol kişileruñ kāfir oldılar yürekleri içinde ğayret ki ğayretidür cāhiliyyenüñ pes indürdi Tañrı Te‘ālā rāḥatlığı peygamber üzerine daḥı mü‘minler üzerine daḥı indürdi ilzāmı ya’nī qabūl itmegi taqvā kelimesini daḥı oldılar lāyıkraḥdur ol taqvā kelimesine daḥı anlaruñ ehilleri lāyık oldılar taqvā kelimesine daḥı Tañrı Te‘ālā

[505a]

her nesneyi bilici [27] taḥkīk girçek eyledi Tañrı Te‘ālā peygamberine düşüni ḥaqq ile girmeklik-ıçün Ka‘be mescidine eger dilerse Tañrı Te‘ālā emīnlikle yülidüp başlaruñuz daḥı saçların kesüp qorqmañuz pes bilüñüz Tañrı ol nesneyi ki siz bilmezsisz pes kıldı Tañrı Te‘ālā bu didigümüñden ğayrı feth kıldı yaqīnde [28] ol Tañrı Te‘ālā eyle Tañrıdur ki gönderdi peygamberini hidāyet ile daḥı ḥaqq dīn-ile anı zāhir eylemek-ıçün dīninüñ üzerine küllisini [29] daḥı yiter Tañrı Te‘ālānuñ tanuqlığı Muḥammed Tañrı Te‘ālānuñ resūl olduġına daḥı ol kişiler ki peygamber iledür kuvvetlülerdür¹³³ kāfirler üzerine menfa‘atlulardur biribiri üstine görürler anları ruku‘ olıcı hālde olduġı daḥı secde idici olduġı hālde rahmet isterler kereminden Tañrı Te‘ālādan daḥı rāḥatlık isterler Tañrı Te‘ālādan anlaruñ ‘alāmetleri yüzlerindedür secde itdügi eşerlerinden [30] ol anuñ gibi olmaḥ anlaruñ mişāli Tevrāt içinde vardur daḥı mişāli anlaruñ

¹³³ kuvvetlülerdür: kuvvetlürükdür M.

[505b]

İncİL içinde vardur bir ekine beñzer ki çıkar budakları kuvvetlü olur pes gālīz olur pes berāber oldı incikleri üstine begendürür ekincileri kaçımağ-ıçün anlarla kāfirler va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā ol kişilere kim īmān getürdiler dahı işlediler eyü ‘ameller anlardan mağrifet dahı ulu şevāblar vardur

Sūretü’l-Ḥucūrāt

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] ey ol kişiler ki īmān getürdiler emri taḳdīm eylemeñüz buyurmazdan öñdin Tañrı Te‘ālā dahı peygamberi buyurmazdan öñdin dahı ḳorḳuñuz Tañrı Te‘ālādan taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā işidicidür bilicidür [2] ey īmān getüren kişiler yüceltmeñüz āvāzuñuzı peygamberüñ āvāzı üstine dahı söylemeñüz peygambere söz söylemekle ḳatı niçeñüz niçeñüz ile söyledügi gibi

[506a]

bātıl olur sizüñ ‘amellerüñüz ḳatı söylerseñüz peygambere dahı ḥālbuki siz bilmez iken bātıl olur ‘amellerüñüz [3] taḥḳīḳ ol kişiler ki eksildür āvāzlarını ḳatında Tañrı peygamberinüñ anlar ol kişilerdür ki imtiḥān eyledi Tañrı Te‘ālā anlarıñ gönüllerini taḳvā ile anlar içün vardur yarlığanmaḳlıḳ dahı ulu şevāblar vardur [4] taḥḳīḳ ol kişiler ki saña nidā iderler ardından ḥücrelerinüñ anlarıñ çoğı bilmezler iken [5] dahı eger taḥḳīḳ anlar şabr itseler tā ki gelince sen anlara olurdu yigrek anlar içün ol dahı Tañrı Te‘ālādur yazıklar bağışlayıcı rahmet idici [6] ey īmān getüren kişiler eger gelse bir fāsık kişi bir ḥaber ile pes bellü eyleñüz yitişmeñüz bir ḳavme ḥaberüñüz söziyle pes helāk olur siz ol nesne üzerine kim işledüñüz işe yitişmeyen olduḡuñuz ḥālde [7] dahı bilüñüz taḥḳīḳ sizde vardur Tañrı Te‘ālā peygamberi eger uysaydı size Tañrı resüli çok işlerden düşerdüñüz düşvārlıḡla dahı bu ḳadar var ki sevdürdi sizüñ içün īmānı dahı bezedi īmānı sizüñ gönüllerüñüzde

[506b]

dahı sevdürmedi Tañrı Te‘ālā sizüñ içün kāfirliği dahı fışḳ sevdürmedi dahı ‘āşiliḡi sevdürmedi anlardur ṭoḡru yola varanlar [8] kereminden Tañrı Te‘ālānuñ dahı rahmetinden dahı Tañrı Te‘ālā bilicidür ḥikmetler issidür [9] dahı eger iki ṭā‘ife mü‘minlerden şavaşalar pes barışduruñuz ol ikisinüñ arasını pes düşmānlıḳ eylese ikisinden birisi birisi üzerine pes şavaşuñuz ol düşmānlıḳ eyleyen ile tā ki dönince Tañrı Te‘ālānuñ buyruḡuna pes eger dönseler pes barışduruñuz ol ikisinüñ arasını ‘adl ile dahı ‘adl eyleñüz her işde taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā sever ‘adl idicileri [10] taḥḳīḳ mü‘minleri ḳardaşları pes barışduruñuz arasında ḳardaşlarıñuzuñ dahı ḳorḳuñuz Tañrı Te‘ālādan ola kim siz rahmet olınasız [11] ey īmān getüren kişiler maşḥaralıḡa almañuz bir ḳavm bir ḳavmden ola kim anlar eyü olalar kendülerinden dahı maşḥaralıḡa

almasunlar ‘avratlar ‘avratlardan biribirini ola kim olalar anlardan yigrek olmağla dağı
‘ayıblamañuz nefsleriñüzi

[507a]

dağı çağırmañuz biribiriñüzi lağab ile ne çirkin addur fışk imān getürdükden soñra dağı kim ki
tevbe eylemese pes anlardur dünyāda ve āhiretde zālimlerdür [12] ey imān getüren kişiler ırak
oluñuz çok zann idici kimesnelerden tahkīk zannuñ ba‘zısı günāhdur dağı aramañuz
biribiriñüzüñ ‘aybını dağı ğıybet eylemeñüz niçeñüz niçeñüzi ya sever mi sizüñ biriñüz eger
yise etin kardaşınıñ ölmüş iken pes sevmezsüñüz anı dağı korkuñuz Tañrı Te‘ālādan tahkīk
Tañrı Te‘ālā tevbe viricidür kullarını rahmet idicidür [13] ey ādem oğlanları tahkīk biz yaratduk
sizden erkekden dağı dişiden dağı biz kılduk sizi dürlü dürlü aşıllular dağı kabīleler bilmeklik
içün tahkīk sizüñ eyüñüz Tañrı Te‘ālā katında Allāhdan korkucılardur tahkīk Tañrı Te‘ālā
bilicidür ecr viricidür [14] eyitdiler ‘Arablar biz imān getürdük Tañrı Te‘ālāya dağı resūline
eyit yā Muḥammed siz imān getürmedüñüz dağı bu kadar var ki eyitdüñüz biz müselmān olduk
dağı girmedi imān sizüñ gönliñüz içine dağı eger uysañuz Tañrı Te‘ālāya

[507b]

dağı peygamberine uysañuz eksilmezdi sizüñ ‘amellerüñüzden bir nesne tahkīk Tañrı Te‘ālā
bağışlayıcıdur rahmet idicidür [15] tahkīk mü’minler illā mü’minlerdür ol kişiler kim imān
getürdiler Tañrı Te‘ālāya dağı peygambere andan soñra gümāna düşmediler dağı çalışdılar
māllarıyla dağı nefsleriyle Tañrı Te‘ālā yolına anlardur girçekler [16] eyit yā Muḥammed
öğredür misiz Tañrı Te‘ālāyı dīnüñüz ile dağı Tañrı Te‘ālā bilür göklerde dağı ne kim vardur
yirlerde dağı Tañrı Te‘ālā her nesneyi bilicidür [17] minnet iderler senüñ üzerine yā
Muḥammed müselmān olmağdan eyit yā Muḥammed minnet eylemeñüz baña sizüñ islāmuñuzı
belki Tañrı Te‘ālāya minnet ider sizüñ üzerüñüze hidāyet itmeklik size imān getürmek-içün
eger siz oldıysañuz girçekler [18] tahkīk Tañrı Te‘ālā bilür ğaybını gökleriñ dağı yirleriñ
ğaybını bilür dağı Tañrı göricidür ne kim işlerseñüz

Sūretü’l-Kāf

Bismillāhirrahmānirrahīm

[508a]

[1] kāf ḥaqqıyçün dağı ulu Qur’ān hürmeti ḥaqqıyçün [2] bel ki ‘aciblediler gelmegi anlara bir
korkudıcı peygamber anlardan pes eyitdi kāfirler işbu Qur’ān ‘aceb nesnedür [3] kaçan biz
olıcak dağı toprak olıcak ol yine dönmek ırakdur [4] tahkīk biz bildük ol nesne ki eksildür yir
anlardan ya’nī anlar tenlerinden dağı bizüm katımızda vardur bir kitāb şaklayıcı [5] bel ki
yalanladılar ḥaqqı vaqtā kim geldükde anlara pes anlardur karışmış iş içinde [6] pes nazar

itmezler mi gökleri üstlerinde niçe yaratduk anı binā eyledük biz daḥı biz bezedük anı daḥı
yoḡdur ol gökler için budaḡlardan [7] daḥı yirleri biz uzadup döşedük daḥı biz bıraḡduk ol
yirde yüce taḡlar daḥı biz bitürdük ol yirde her cins gökçek yimişlerden ya'nī çiftlerden [8]
ḡuvvetlü daḥı öḡüt olmaḡ- için her tevbe idici ḡullara [9] daḥı biz indürdük anlara gökden şuları
mübārek ḡuvvetlü pes biz bitürdük ol şu sebebiyle bostānlar daḥı bitici ḡaşıl olmış dāneler

[508b]

[10] daḥı ḡurma aḡaḡlarından şaḡkumlar ol ḡurma için bitürdük birbiri üstine [11] rızḡ olmaḡ-
 için ḡullara daḥı biz dirḡürdük ol şuyıla ölmüş yirleri anuñ gibidür sizüñ dirilmeñüz öldüñüzden
şoñra [12] yalanladı peyḡamberlerini anlardan öñdin Nūḡ ḡavmi daḥı Ress issileri daḥı Şemūd
ḡavmi [13] daḥı 'Ād ḡavmi daḥı Fir'avn ḡavmi daḥı Lūt ḡarındaşı ḡavmi [14] daḥı Şu'ayb
ḡavmi daḥı Tubba' ḡavmi cümlesi yalanladılar peyḡamberlerini pes vācib oldı anlara 'azābuñ
va'desi [15] ya biz 'āciz olduḡ mı yaratmaḡlıḡla evvelki ḡaḡḡı bel ki anlar şübhe içindedür biz
i'ādede 'āciz olavuz ya'nī yiñiden yaratmaḡ 'āciz olavuz [16] daḥı taḡḡıḡ biz yaratduk ādem
oḡlanlarını daḥı bilürüz ol nesne kim vesvese eyler aña nefsi daḥı biz yaḡınraḡ-ız aña boyun
ḡamarlarından [17] ol vaḡt kim yazar iki melek ḡayr şerden ādem oḡlanlarınıñ saḡ omzından
daḥı şol omzından oturıcı olduḡları ḡāde [18] söylemez bir sözden illā ḡatında gözedici
vardu[r] ḡāzır [19] daḥı geldikde ölüm esrikliḡı ḡaḡḡ ile dinile aña budur ol ḡünki

[509a]

sen andan ḡaḡduñ [20] daḥı urıla şūr içinde oldur va'de olınan 'azāb ḡüni [21] daḥı gele her
nefs anuñ bilesince şürici daḥı ḡanuḡlıḡ virici [22] taḡḡıḡ sen olduñ dünyāda ḡaflet içinde
bundan pes biz açduk senden perdesini senüñ gözüñüñ bugün gözüñ muḡkem görür [23] daḥı
eyde anuñ muşāḡib yoldaşı ki müvekkel melegi işbu benüm ḡatımda yazarken ḡāzır idi [24]
bıraḡuñuz cehennem içine her ḡatı ḡatād idici kāfirler [25] men' idici idi ḡayrı ḡulm idici idi
şekk idici idi [26] ol kişi ki kıldı Tañrı Te'ālā ile ḡayrı ma'būd pes bıraḡuñuz anı 'azābuñ ḡatısı
içine [27] eyde anuñ yoldaşı ki müvekkili idi ey bizüm ḡalabımız ben azdurmam anı daḥı
lākin oldı dünyāda azḡunlıḡ içinde raḡmetden ırāḡ [28] Tañrı Te'ālā eyde ḡekişmeñüz ḡatımda
daḥı taḡḡıḡ ben bildürdüm idi size evvelki 'azābumı [29] tebdil olmaz söz benüm ḡatımda daḥı
degülem ben ḡulm idici ḡullarum için [30] ol ḡün ki Tañrı Te'ālā eyde cehennem odına ḡolduñ
mı kāfirler ile

[509b]

daḥı cehennem eyde yā Rabb var mıdur ziyāde [31] daḥı bezenile cennet Tañrı Te'ālādan
ḡorḡucılar için ırāḡ degül iken [32] bu ol cennettedür kim va'de olınmışdur sizüñ için her tevbe
idici dīnini şaḡlayıcı kişiler için [33] kim ki ḡorḡa Tañrı Te'ālādan ḡayb ile daḥı gele selīm

göñül ile [34] biz anı girdürürüz cennete esenlikle ol cennet ebedî kılmaqlık gündür [35] Tañrı Te‘ālādan qorqucılar için ol nesneyi kim dileseler vardır ol cennetde dañı bizüm katımızda vardır ziyāde [36] dañı görince biz helāk eyledük anlardan öñdin niçe kavmlerden anlar kuvvetlürak idi kendülerden dutmağda pes bulmadılar ıqlımleri içinde halāş olacaq yirden [37] tañkık anda vardır öğütler ol kimesne için oldu anuñ göñli Qur‘ānda yāñüz kulak bırağdı Tañrının ‘alāmetlerine dañı ol Qur‘ān tanuğdur āñiretde [38] dañı tañkık biz yaratduğ gökleri dañı yirleri dañı yir-ile gök arasında olanı altı gün içinde dañı bize yitişmedi yorılmağdan [39] pes şabr eyle yā Muhammed ol nesnenüñ üzerine kāfirler eydürler dañı tesbīh eyle Tañrı Te‘ālāyı şükr eylemekle güneş toğmazdan evvel dañı güneş tolunmazdan öñdin

[510a]

[40] dañı giceden öñdin pes tesbīh eyle Tañrı Te‘ālāya secde itmekle [41] dañı kulak dut ol gün ki nidā eyleye münādī yañın yirden [42] ol gün ki işideler şayhayı haqq ile ol gündür kabirden çıkacak gün [43] tañkık biz dirildürüz dañı öldürürüz dañı Tañrı Te‘ālāyadur āñir dönmeğünüz [44] ol gün ki ayrılır yirler anlardan ta‘cıl idüp kaçalar ol kıyāmet koparmaqlık bizüm üzerümüze geñezdür [45] biz bilürüz ol nesneyi kim eydürler dañı degülsin sen anlaruñ üzerine musallağ pes öğütte yā Muhammed Qur‘ān ile kim ki qorğar benüm va‘de itdügüm ‘azābumdan

Sūretü’z-Zāriyāt

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] dañı tozlar şavurıcı yiller haqqıyçün [2] dañı yükler getürici buludlar haqqıyçün [3] pes geñezlikle yürüyen gemiler haqqıyçün [4] pes rızklar kısm idici ferişterler haqqıyçün [5] tañkık ol nesne kim size va‘de olındı girçekdür ya‘nī kıyāmet kopması girçekdür [6] dañı tañkık cezā günü

[510b]

olacaktı [7] dañı burclu gökler issi haqqıyçün [8] tañkık siz sözler içinde muhtelif [9] hāzıf olunur andan hāzıf olan kimesne [10] helāk olınsun yalancılar ile yalancılar [11] ol kişilerdür ki cāhillik içinde gāfillerdür [12] şoralar saña yā Muhammed ne vaqt olacaktı cezā günü [13] ol gün ki yanalar cehennem odına fitneleri sebebiyle [14] dinile anlara daduñuz cehennem ‘azābını fitneñüz sebebiyle bu ol ‘azābdur ki olurduñuz dünyāda siz bu ‘azābı ta‘cıl idiciler [15] tañkık Tañrı Te‘ālādan qorqucılar cennetler içinde dañı bñarlar içinde hoş geçdiler [16] alıcılardur ol nesne kim virilür anlara Çalablarından tañkık anlar oldılar bundan evvel eylük idiciler [17] oldılar anlar az zamān gicede uyıyıcılar [18] dañı şehirlerde anlar istiğfār iderlerdi [19] dañı mālalarında anlaruñ haqq vardı dilencilere dañı mañrūm itmezlerdi sā‘illeri [20] dañı yirde vardır ‘alāmetler fehm idiciler için [21] dañı sizüñ nefsuñüzde vardır ‘alāmetler pes niçün

nazar idüp idrāk eylemezler [22] daḥı göklerde vardur sizūn içün rızklar daḥı ol nesne kim size va'de olındı [23] pes taḥkīk Tañrı Te'ālā ḥaḳḳıyçün ki gökleri daḥı yirleri taḥkīk ol va'de girçekdür ol nesne kim gibi taḥkīk siz söyledüñüz

[511a]

[24] geldi mi saña yā Muḥammed ḥaberi İbrāhīm peygamberüñ kerāmetlü konuḳlarıñ [25] ol vaḳt ki girdiler İbrāhīmüñ üzerine pes eyitdiler yā İbrāhīm Tañrı selāmı senüñ üzerine İbrāhīm eyitdi 'aleyküm es-selām ey heybetlü ḳavm [26] pes vardı İbrāhīm ehline pes geldi İbrāhīm bir semüz buzaḡu ile büryān idüp [27] pes yaḳın eyledi anlara büryānı İbrāhīm eyitdi niçün yimezsiz [28] pes İbrāhīmüñ yüregine konuḳlardan ḳorḳu düşdi konuḳlar eyitdiler İbrāhīme ḳorḳma bizden daḥı muştuladılar İbrāhīme bir kāmīl oḡlan ile [29] pes geldi İbrāhīmüñ ḥātunı ilerü çağırup pes urdı eliyle yüzine daḥı eyitdi bir ḳadīm 'āḳirem oḡlandan ḳalmışam benden oḡlan nice toḡsardur [30] ferīşteler eyitdiler anuñ gibi eyitdi Tañrı Te'ālā taḥkīk ol Tañrı Te'ālā ḥikmetler issidür her nesneyi bilicidür [31] İbrāhīm eyitdi pes nedür sizūn ḥikāyetüñüz ḳanda gidersiz ey resüller [32] ferīşteler eyitdiler taḥkīk biz gönderildük bir yaramaz ḳavme ki yaramaz günāḥ idicilere [33] irsāl itmek-içün anlarıñ üzerine 'alāmetler düzülmüş balçıkdan ḥāzırlanmış [34] senüñ Tañrınıñ ḳatında müsrifler içün [35] pes biz çıkarduk kim ki oldı ol şehirlerde mü'minlerden [36] pes bulmaduk ol şehirlerde

[511b]

bir evden müselmānlardan [37] daḥı biz ḳoduk ol şehirlerde bir 'alāmet ol kişiler içün ḳorḳarlar yürekler acıdııcı 'azābdan [38] daḥı Mūsāda 'alāmetler vardur ol vaḳt ki biz Mūsāyı gönderdük Fir'avna ulu mu'cizātlar ile [39] pes Fir'avn Mūsādan yüz dönderdi ḳavmi ile daḥı Fir'avn eyitdi bu Mūsā cāzūdur yāḥūz delūdür [40] pes biz helāk eyledük Fir'avnı daḥı Fir'avnuñ çerisini pes biz bıraḳduk anları deñiz içinde ḥālbuki anlar 'alāmete yaḳın iken [41] daḥı 'Ād ḳavmine āyetler ḳoduk ol vaḳt ki biz gönderdük anlarıñ üzerine 'aḳīm yilini [42] ḳomaz ki bir nesneden geldüḳde üzerine illā anı ḳılduk çürümüş kemükler gibi [43] daḥı Şemūd ḳavmine āyetler ḳoduk ol vaḳt ki dinildi anlara dirlik eyleñüz bir zamāna degin [44] pes 'āṣī oldılar buyruḡına Allāḥ Te'ālānuñ pes helāk itdük anları Tañrı Te'ālā yıldırım ile daḥı anlar baḳar iken [45] pes yitmedi güçleri belāyı def' itmege üzerlerinden daḥı olmadılar anlar yardım olınıcılardan [46] daḥı Nūḥ ḳavmi anlardan öñdin taḥkīk anlar oldılar bir ḳavm ki fāsıḳlardur [47] daḥı gökleri biz yapduk elümüz ile daḥı taḥkīk biz

[512a]

gökleri geniş idiciyüz [48] daḥı yiri biz döşedük pes ne gökçek döşedür Tañrı Te'ālā [49] daḥı her nesneden biz ḥalk eyledük iki çift ola kim siz fīkr idüp añlayasız Tañrı Te'ālānuñ

‘alāmetleriyle öğütlenesiz [50] pes kaçuñuz Tañrı Te‘ālāya taḥkīk sizüñ içün Tañrı Te‘ālādan
korkudıcı ve beyān idici peygamberler geldi [51] daḥı siz kılmañuz Tañrı Te‘ālā ile ğayrı
ma‘būd taḥkīk ben sizüñ içün Tañrı Te‘ālādan korkudıcı beyān idici peygamberem [52] anuñ
gibi gelmezdi ol kişilere ki kendülerden evvel gelen peygamberlerden illā kāfirler eydürlerdi
cāzūdur yāḥūz delūdūr [53] biribirine kāfırlığı ısmarlamışdı kāfirler bel ki anlar bir kavmdür ki
katı azmışlardan [54] pes yüz dönder yā Muḥammed anlardan pes olmasın anlar içün melüllikle
[55] daḥı fikr eyle pes öğütdür imān getürenlere fā‘ide ider senüñ öğüdüñ mü‘minlere [56] daḥı
yaratmadum cinnīleri daḥı ādem oğlanlarını illā baña ‘ibādet eylemek-içün [57] ben istemez
ādem oğlanlardan rızkıdan daḥı istemez ben anlar baña ta‘ām yidürmegi [58] taḥkīk Tañrı
Te‘ālā ol Allāhdur ki rızk viricidür cemi‘ yaradılmışa berk kuvvet issidür Tañrı Te‘ālā [59] pes
taḥkīk ol kişiler ki zulm eylediler helāklik vardur anlara helākligi gibi anlaruñ ehillerinüñ pes
ta‘cīl itmesünler

[512b]

[60] pes vāveylā ol kişiler içün kim kāfir oldılar ol günüñ ‘azābından ki va‘de olunmışdur anlara

Sūretü’t-Tūr

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] Tūr-ı Sīnā ḥaḥkīyçün [2] daḥı yazılmış kitāb ḥaḥkīyçün [3] açılmış deri ḥaḥkīyçün üzerinde
pādişāh nişān[1] vardur [4] daḥı beytü'l-ma‘mūr ḥaḥkīyçün [5] daḥı yüce gökler ḥaḥkīyçün [6]
daḥı şulı deñiz ḥaḥkīyçün [7] taḥkīk ‘azābı senüñ Çalabuñ olacaḥdur [8] anuñ içün yokdur def‘
idiciden [9] ol günki ditreye gökler katı ditremekle [10] daḥı seyr ide taḡlar yirden kopup seyr
itmekle [11] pes vāveylā ol günki yalancılar içün [12] ol kişiler kim bātil işlerde oynarlar [13]
ol gün ki da‘vet olunurlar cehennem odına da‘vet itmekle yüzleri üstine geleler dinile anlara
[14] budur ol od ki olduñuz siz dünyāda bu oda yalancılar [15] ya cāzūlık mıdur bu od ya siz
görmez misiz [16] yanuñuz işbu od içinde pes katlanuñuz ya katlanmañuz berāberdür

[513a]

sizüñ üzerüñüze taḥkīk siz cezā görmezsiz illā ‘amelüñüz cezāsını görürsiz [17] taḥkīk Tañrı
Te‘ālādan korkucıladur uçmaḥlar daḥı uçmaḥlar na‘īmi uçmaḥ yimişleri Tañrıdan
korkucıladırdur [18] ol nesneler kim virdi anlara Tañrı Te‘ālā daḥı kurtardı anları Tañrı Te‘ālā
cehennem ‘azābından [19] yiñüz cennet ni‘metlerini daḥı içüñüz şarābından sağlıḡla ol
nesneden ötürü kim siz olduñuz dünyāda eyü ‘amel işleyiciler [20] tayanuñuz taḡtlar üzerine
oturıcı olduḡuñuz ḥāde daḥı biz çiftlendürürüz anları büyük gözlü ḥūrī kızlar ile [21] daḥı ol
kişiler kim imān getürdiler daḥı biz uydurduk anlara anlaruñ zūrriyyetlerini imānla biz
ulaşdurduk anlara anlaruñ zūrriyyetlerini daḥı biz eksiltmedük anları anlaruñ ‘amellerinden bir

nesneden her emr ile ol nesne kim dünyāda kazandılar ‘amelleri tutudur [22] daḥı biz artırdıḳ anlara yimişler ile daḥı et ile o nesnelerden kim gönülleri taleb ider [23] biribirinden alurlar ol uçmaḳlarda ḳadāḥlar ṭolu şarābdan ki yokdur ḥumārı ol şarābda daḥı serḥoşlıḡı yokdur [24] daḥı tavāf iderler anlaruñ üzerine oḡlanlar anlar içün şanasın ki anlar incüdür şadefde gizlenmiş [25] daḥı istiḳbāl idüp niçesi niçesi üzerine şoruşalar [26] eydeler taḥḳıḳ biz olduḡ idi bundan evvel dünyāda

[513b]

bizüm ehlümüz içinde ḡaflet idiciler [27] pes minnet eyledi Tañrı Te‘ālā bizüm üzerümüze daḥı bizi ḳurtardı semüm ‘azābından [28] taḥḳıḳ biz olduḡ idi bundan evvel dünyāda Tañrı Te‘ālāya tapucılar taḥḳıḳ ol Tañrı Te‘ālā iḥsān idicidir rahmet idicidir [29] pes öḡtle benüm ḳullarımı pes degülsin sen rahmetiyle Tañrı Te‘ālānuñ müneccimlikle daḥı delülükle [30] pes eydürler mi ki saña yā Muḥammed sen şā‘irsin biz gözedelüm anuñla rüzigār ḥavādişden [31] eyit yā Muḥammed muntazır oluñuz taḥḳıḳ ben sizüñle muntazır olıcılardanam [32] ya buyurur mı anlaruñ ‘aḳıllıları büyüñ ve cemi‘ ‘ilm böylecesine ya anlar mıdur bir ḳavm ki azmışlardır [33] ya eydürler mi kāfirler Ḳur‘ānı Muḥammed kendüden düzdi bel ki Ḳur‘āna inanmazlar [34] pes getürsünler bir ḥaber ya‘nī bir söz Ḳur‘ān gibi eger oldılar ise ḡirçek söyleyiciler [35] yaradınulur mı anlar bir ḡayrı nesneden ya anlar mı nefsleri yaradurlar [36] ya yaradabilürler mi gökleri daḥı yirleri yaradabilürler mi bel ki anlar degüldür idrāk idiciler [37] ya anlaruñ ḳatında mıdur ḥazīneler[i] Tañrı Te‘ālānuñ ya anlar mıdur ḡālib cebbārlar [38] ya anlar içün göge nerdibānı mı vardur anda çıkup işidürler pes getürsün anlar işidici bürhān ile

[514a]

āşikāre [39] ya anuñ mıdur kızlar daḥı sizüñ midür oḡlanlar [40] ya ister mi anlar ücret pes anlar virmesi vācib olan bu [e]cri ödemekden güç görürler [41] ya anlaruñ ḳatında mıdur ḡayb ‘ilmi pes anlar andan yazarlar [42] ya işlemek dilerler mi anlar saña yavuz şanu pes ol kişiler kim kāfir oldılar anlaruñ yavuz şanuları kendülerinedür [43] ya var mıdur anlar içün Tañrı Te‘ālādan ḡayrı Tañrı Te‘ālā yokdur münezzehdür Tañrı Te‘ālā andan ki anlar şirk getürürler [44] daḥı görseler bir pāre ‘azāb gökden düşici eydürler bulutdur biribiri üzerine binmiş [45] pes ḳor anları Tañrı Te‘ālā tā ki yitişince anlara ol günüñ ‘azābı ki ol günde ‘aḳılları başlarından gide [46] ol gün aşşı itmeye anlardan anlaruñ meḳrleri bir nesne daḥı degüldür anlar yardım olıcılar [47] daḥı taḥḳıḳ ol kişiler içün vardur ‘azāb zılm idenler içün ḳıyāmet ‘azābından ḡayrı ol ‘azāb andan ötürüdür ki daḥı bu ḳadar vardur ki anlaruñ çoḡı bilmezler [48] daḥı şabr eyle yā Muḥammed ḥükmüne senüñ Ḳalabınuñ taḥḳıḳ biz seni şaḳlaruz ḥıfzımız ile daḥı tesbīḥ eyle öḡmekle seni yaradan Tañrı Te‘ālāyı uyḳudan ṭurduḡuñ vaktde

[514b]

[49] dahı gicede pes tesbîh eyle Tañrı Te‘ālāya dahı batduķda yılduzlar tesbîh eyle

Sûretü’n-Necm

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] dahı yılduz haķķıyçün kaçan kim toğru yoldan ine [2] azmadı sizün yoldaşuñuz ya‘nī Muhammed azmadı dahı olmadı azğun [3] dahı Muhammed degüldür Qur‘anı söyleyici nefsi dileğinden [4] bu degüldür illā vahydür vahy olınanlardan [5] Muhammed[e] öğretti hükmi kuvvetlü Cebrā‘il [6] ‘aķıl da kāmīl aşlı haķķatı şûretinde bi‘l-küllıyye [7] pes berāberdür dahı ol Muhammed gökde mi‘rācda iken [8] andan sonra yaķın oldu Muhammed Tañrı Te‘ālāya ulaşmak ile [9] pes Muhammed yaķın oldu Tañrı Te‘ālāya iki yay kadarınca yāhūz andan yaķın [10] pes vahy eyledi Tañrı Te‘ālā kûlına vahy eylediği nesneyi [11] yalanlamadı yüregi Muhammedün ol nesneyi ki gördi [12] pes çekişür misiz Muhammedün gördüği nesne üzerine [13] dahı taķķık gördi Muhammed Tañrı Te‘ālāyı bir kerre [13] katında sidretü‘l-müntehā ağacınıñ [15] ol ağaç katındadır me‘vā cenneti [16] ol vaķt ki örterdi sidre ağacı

[515a]

ol nesneyi ki melekler örterler [17] meyl itmedi resûlün gözi gördüği nesneyi dahı azmadı sâbit oldu [18] taķķık Muhammed gördi âyetlerinden Tañrı Te‘ālānuñ ululığını ‘acāyib mülk-i melekûtda [19] ya gördüñüz mi siz ey kâfirler ol Lāt ile ‘Uzzadur [20] dahı Menāt ki üçünci benddür [21] ya sizün içün mi virildi erkekler dahı ol dişileri mi aldı [22] ol üleşmek zûlm üleşmekdür haķdan kaçmak [23] bu degüldür illā adlardur siz adlar ķoduđuñuz dahı sizün atalaruñuz ķoduđı adlardur indürmedi Tañrı Te‘ālā aña ya‘nī Muhammede bürhāndan uymazlar illā gümānla uyarlar dahı nefsuñuz dirligine uyarlar dahı taķķık geldi anlara anlaruñ Tañrısından toğru yol [24] ya âdem oğlanı içün mi kendü istediğin virürler [25] pes Tañrı Te‘ālā içündür âhiret dahı dünyā ne dilese [26] dahı niçe vardur feriştelere göklerde aşşı itmez anlaruñ şefā‘at itdükleri bir nesne illā virdükden sonra anlara izin Tañrı Te‘ālā kime dilese dahı rāzī olur Tañrı Te‘ālā [27] taķķık ol kişiler kim imān getürmezler kıyāmet günine ad ķorlar feriştelele

[515b]

dişiler adını ķomađla [28] dahı anlar içün aña yoğken ‘ilmden uymazlar illā gümāna uyarlar dahı taķķık gümāna uymaķlık aşşı eylemez haķdan bir nesneyi [29] pes yüz dönder ol kimesneden ki yüz dönderür bizüm zıkrümüzden dahı dilemedi ol kimesne illā dünyā dirligini diledi [30] ol anlaruñ yitüşdüği nesnedür ‘ilmden taķķık senün Çalabuñ ol Allāhdur ki bilicidür ol kimesneyi ki azar toğru yoldan dahı ol Allāh bilicidür kimdür toğru yol üstine [31] dahı Tañrı

Te‘ālānuñdur ol nesne kim göklerdeñdür dañı ol nesne kim yirlerdeñdür cezā viricidür ol kişilere kim yaramazlık işlediler ol nesnede kim ‘amel eylemekle dañı cezā virür ol kişilere kim eylük eylediler ya‘nī cennet ile [32] ol kişiler kim ırak olurlar ulu günāhlardan dañı çirkin işlerden illā kiçi günāhlardan ırak olmadılar tañkık senüñ Tañrınıñ rahmeti boldur ol Tañrı Te‘ālā bilicidür sizi ol vañt ki sizi yarattı yirden dañı ol vañt kim siz küçükler iken ÷arnı içinde analaruñuzuñ pes siz arıtmazsuñuz

[516a]

kendüñüzi ol Allāh bilicidür ol kimesne ki Tañrı Te‘ālādan ÷or÷ar [33] ya görür misiz ol kimesneyi ki yüz döñderdi Tañrı Te‘ālādan [34] dañı viridi az şada÷a dañı etmegin kesdi fu÷arānuñ [35] var mıdur anuñ ÷atında ÷ayb ‘ilminden pes ol görür [36] ya ÷aber mi geldi aña ol nesneden ki şuhuf içinde Mūsā pey÷amberüñ [37] dañı İbrāhīmüñ şuhufi içindeñdür eyle şuhuf ki ‘ahdini tamām eyledi [38] bir kişinüñ günāhı içün ÷ayrı kişiye ‘azāb olunmaz [39] dañı yokdur cezā ādem o÷lanlar-içün illā işledügi ‘amellerüñ cezāsı vardır [40] dañı tañkık anuñ işledügi ‘amelini anlar göreler [41] andan şoñra cezā olunur aña ‘amelinüñ tamām cezāsı olunur [42] dañı tañkık Tañrı Te‘ālāyadur cümlesinüñ intihāsı [43] dañı tañkık ol Tañrı Te‘ālādur seni güldüren dañı a÷ladan [44] dañı tañkık ol Tañrı Te‘ālādur sizi öldüren dañı dirgüren [45] dañı tañkık Tañrı Te‘ālā yarattı iki çift erkekden dañı dişiden [46] bir nuñfeden kaçan dökülür ana ÷arnına [47] dañı tañkık Tañrı Te‘ālā üzerinedür yine diriltmek [48] dañı tañkık ol Tañrıdur bāy iden dañı çok māl viren [49] dañı tañkık ol Tañrı Te‘ālādur yaradan Şi‘r[a] yıldızını Şi‘r[a] bir yıldızdur ki cevz[ā] anuñ ardınca gider [50] dañı tañkık ol Allāhdur ki helāk iden ‘Ād kavmini ilerüden gelen [51] dañı Şemūd kavmini pes anlardan kimesne bākī kalmadı [52] dañı Nūñ kavmini helāk eyledi

[516b]

evvelden tañkık oldılar helāk olıcılar anlardır zālimler dañı az÷unlar [53] dañı Lūñ kavmini helāk iden Allāhdur uydu÷lar-içün nefsleri hevāsına [54] pes ÷apladı anları örten nesne ile [55] pes ÷anğı ni‘metine Tañrı Te‘ālānuñ inkār idersiz [56] bu ÷ur‘ān öğüdür evvelki öğütlerden [57] kıyāmet ya÷ındur ya÷ın gelmeklik ile [58] yokdur anı Tañrı Te‘ālādan ÷ayrı açıcı [59] ya siz mi işbu ÷ur‘ānı ‘aciblersiz [60] dañı gülersiz dañı a÷lamazsınız [61] dañı siz ÷āfillersiz [62] pes secde eyleñüz Tañrı Te‘ālā içün dañı tapuñuz Tañrı Te‘ālāya

Sūretü’l-÷amer

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] ya÷ın oldı kıyāmet ÷opmasına dañı ay iki pāre olmasına [2] dañı eger görseler bir āyet yüz döñderürler dañı eydürler kāfırlar bu ÷ur‘ān dā‘im olıcı si÷irdür [3] dañı yalanladılar ÷ur‘ānı

dağı uydılar nefsleri dileğine dağı uydılar her karar dutucu işe [4] dağı tahkik geldi anlara haberlerden ol nesne kim vardır andan ögüt

[517a]

yığıcı günahlardan [5] hikmet vardır irişdürici toğru yola pes aşşı eylemedi ögüt kâfirlere [6] pes yüz dönder yâ Muhammed anlardan ol güne degin ki kığıra anları kığırıcı kığıрмаqla ki İsrâfildür bir düşvâr nesneye [7] dikilüp göge anların gözleri çıkarlar kabirden güyâ kim anlat tağılmış çekirge gibidür [8] ta' accüb idici olduğu hâlde da' vet idinile eyde kâfirler işbu gün 'asir günidür [9] yalanladı peygamberleri anlardan öndin Nûh kavmi pes yalanladılar bizüm kulumuzu dağı eytdiler delüdür peygamber degüldür [10] pes du'â eyledi Nûh Tañrı Te'âlâya tahkik ben yeñildüm pes yardım eyle¹³⁴ [11] pes biz açduk kapularını göklerin şular ile katı dökülici [12] dağı biz akıtduk yirlerden bınarları pes karışdı şular birbirine iş üzerine tağdır olunmuş [13] dağı biz getürdük Nûh peygamberi tahtalar issi mişmârlar gemi üzerine [14] yürüdi gemi bizüm hıfızımız ile cezâdan ötürü ol kimesne ki oldu kâfir Tañrı Te'âlâya [15] dağı tahkik biz koduk ol gemiyi bir 'alâmet pes var mıdur naşihat kabül idiciden

[517b]

[16] pes nice oldu benüm 'azâbum kâfirlere dağı korkutmağum [17] dağı tahkik biz geñez eyledük Qur'ânı ögüt içinde pes var mıdur ögüt kabül idici kimesneden [18] yalanladı 'Âd kavmi peygamberlerini pes nazar eyle nice oldu benüm azâbum 'Âd kavmine dağı korkutmağum 'Âd kavmini [19] tahkik biz gönderdük onların üzerine katı şovuk esici yiller naş günlerinde [20] kopardı halk[ı] yirinden hevâya çıkarup birağurdu şanasın anlar çürük hurma ağacıdur dibinden kopmuş [21] pes nazar eyle nice oldu benüm 'azâbum 'Âd kavmine dağı korkutmağum [22] dağı tahkik biz geñez eyledük Qur'ânı ögüt olmağ-ıçün mü' minlere pes var mıdur kimesne ögüt alıcıdan [23] yalanladı peygamberlerini Semüd kavmi anları peygamberleri cehennemden korkutmağ ile [24] pes kâfirler eytdiler ya bir adama bizden uyalum mı tahkik biz kaçan aña uysavuz azgunlık içinde dağı dürlü 'azâb içinde [25] ya indi mi nebîlik anuñ üzerine bizüm ortamuzdan bel ki ol peygamberem diyen yalancıdur yaramaz kişidür [26] bileceklerdür yârin kıyâmet güninde kimdür yalancılardan ki yaramazdur [27] tahkik biz gönderdük Şâlih devesini şinamağ-ıçün Şâlih kavmini pes müntazır ol onların helâkine dağı şabr eyle onların cezâsına [28] tahkik suyu üleşdürdük

,

¹³⁴ eyle: eyledüm Nûha M.

[518a]

aralarında her içici kimesnenün yanında hâzır oldukları hâlde [29] pes çağırdılar¹³⁵ yoldaşlarını cür'et idüp deve[yi] deplediler [30] pes nazar eyle nice oldı benüm 'azābum Şālih kavmine daḥı kōrkutmağum [31] taḥkīk biz gönderdük anlaruñ üzerine bir ulu şayḥa ki Cebrā'il āvāzıdır pes oldılar kūrımış otlar gibi [32] daḥı taḥkīk biz geñez eyledük Qur'ānı ögüt olmağ-ıçün imān getürücilere [var mıdur] ögüt kabūl idicilerden [33] yalanladılar peygamberlerini Lūt kavmi cehennem kōrkutmağla [34] taḥkīk biz gönderdük anlaruñ üzerine taşlar illā Lūtuñ evi cemā'atini biz kurtarduk anları şabāḥ rahmet-ile bizüm katımızdan [35] anuñ gibi biz cezā virürüz kim ki şükr eyledi benüm ni'metlerüme [36] daḥı taḥkīk biz kurtarduk anları bizüm 'azābumuz ile pes yalanladılar peygamberlerini [37] daḥı taḥkīk kaşd eylediler Lūtuñ konuklarından pes biz kör eyledük anlaruñ gözlerini pes daddururuz bizüm 'azābumuzı daḥı kōrkutmağumuzı [38] taḥkīk helāklik geldi anlara şabāḥ vaḳtinde 'azāb karār dutıcı [39] pes dadsunlar benüm 'azābumı daḥı kōrkutmağımı [40] daḥı taḥkīk biz geñez eyledük Qur'ānı ögüt içün mü'minlere pes hīç kimesne var mıdur ögüt kabūl idicilerden [41] daḥı taḥkīk geldi

[518b]

Fir'avn kavmine kōrkudıcı peygamber [42] yalanladılar bizüm cemi' āyetlerümüzi pes biz dutduk anları dutmaḳlığla 'azīz kādir dutucı gibi [43] ya sizüñ kāfırlığıñuz mı yigrekdür bu dinilen kāfirden ya sizüñ içün bir āyet mi vardur kütüb-i semāvīden [44] ya eydürler mi ki biz cümlemüz yardım olınmışlardan-ız [45] şınup kaçacaḳdur cümle çerileri daḥı dōneceklerdür ardına [46] bel ki kıyāmet gūnidür 'azābları va'desi anlaruñ daḥı kıyāmet gūninüñ 'azābı katıraḳdur daḥı acıraḳdur [47] taḥkīk yaramaz kişiler azğunlık içindedür [48] daḥı odlar içine girerler ol gūn ki çekilürler kāfirler cehennem içine yüzleri üzerine dinilür anlara daduñuz cehennem 'azābını [49] taḥkīk her nesneyi biz yaratduk ḥikmet-ile [50] daḥı degüldür bizüm buyruğumuz illā birdür bir nesneyi sāhilce görmekle [51] daḥı taḥkīk biz helāk eyledük size beñzeyenleri pes var mıdur ögüt viriciden [52] daḥı her nesne ki işledüñüz anı bitilerde yazılmışdur [53] daḥı her küçük işledügi daḥı her büyük işledügi bitilerde yazılıpdur [54] taḥkīk Tañrı Te'ālādan kōrkucılar uçmaḳlarda daḥı aḳarşulardadır [55] rızā maḳāmında oturmaḳlığı girçeklerdür katında kādir pādişāhuñ

¹³⁵ Metinde genellikle “kığırdı” kelimesi kullanıldığı hâlde, burada “çağırdı” kelimesi kullanılmıştır.

[519a]

Sûretü'r-Raḥmân

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] rahmet idici rızķ virici Tañrı Te'ālādur [2] öğretti Kur'ânı [3] yaratduğı âdem oğlanlarına [4] aña söylemek öğretti beyân idi Ƙur'ân ile [5] güneş dağı ay gelür gider ĥisâb ile [6] dağı yıldız dağı ağaç Tañrı Te'ālāya secde iderler [7] dağı gökleri Tañrı Te'ālā yüceltdi dağı ķodı 'adli ya'nî mîzânı [8] tâ ĥadden geçmeyesiz mîzânda [9] dağı turgurdi tırtmağı 'adl ile dağı eksiltmeñüz terâzũñuzı [10] dağı yiri ķodı maĥlûķât içün ol yirde vardur yimişler [11] dağı ĥurma ağaçları vardur çiçeklü [12] dağı dânelü yapraklar issi dağı ķoĥular issi [13] pes ķanğı ni'metlerin Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz [14] yaratdı âdem oğlanını ķuru balçıkdan dağı yaratdı Tañrı Te'ālā [15] cinnîleri od yalıñundan [16] pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz [17] Tañrısıdur

[519b]

iki maşrıķuñ dağı Tañrısıdur iki mağribũñ [18] pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz [19] iki deñizi birbirine ķavuşdurırdı [20] iki deñiz arasında perde kıldı ki ķarışmamağ-içün [21] [pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz] [22] çıkarur ol iki deñizlerden incülerden dağı mercândan Tañrı Te'ālā [23] [pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz] [24] dağı Tañrı Te'ālānuñ ķudret ķabzasında yürümesi gemilerũñ deñiz yüzinde tağlar gibi [25] [pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz] [26] her kimesne ki yiryüzindedür fânî olurlar [27] dağı bâķî ķalır Tañrı Te'ālānuñ dîdârını heybet issi dağı iĥsân issidür [28] [pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz] [29] du'â dilerler Tañrı Te'ālāya gökler ehli dağı yirler ehli her günde ol Tañrı Te'ālā bir işdedür [30] [pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz] [31] fâriğ oluruz size ĥisâb içün ey insle cinn [32] [pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz] [33] ey cinnîler cemā'atı ve ey âdem oğlanlarınıñ cemā'atı eger gücũñüz yiterse kaçmaķlığa bucaķlarından göklerũñ dağı yirũñ bucaķlarından

[520a]

pes kaçuñuz kaçamazsız illā ķahr ile kaçarsız [34] [pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz] [35] gönderile sizũñ üzerũñüze bir yalıñ oddan dağı erimiş baķırdan pes ķurtarıcı bulunmaya [36] [pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz] [37] pes ol vaķt kim yarıla gökler pes ola gökler kızıl gül gibi yağ gibi eriye [38] [pes ķanğı ni'metlerini Tañrı Te'ālānuñ yalanlayup inkâr idersiz] [39] pes ol günde şorılmaz günāhdan âdem oğlanlarınıñ dağı cinnîlerũñ günāhından şorılmaz [40] [pes ķanğı ni'metlerini Tañrı

Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [41] bilinür günāh idiciler ‘alāmetleriyle pes dutalar başlarını saçıyla dağı ayaqlarıyla [42] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [43] işbu cehennem ol cehennemdür ki yalanlardı bu cehennemi yaramaz kişiler [44] tolaşurlar cehennem ortasıyla dağı ol kaynar şular ortasıyla [45] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [46] dağı ol kimesne kim korğardı durmağa Tañrı Te‘ālā hāzretine iki cennet vardur ol kimesneye [47] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [48] yimişler issi budaklar issi Allāh

[520b]

[49] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [50] pes ol iki cennetlerüñ içinde vardur iki bıñar aqarlar cennetler içinde [51] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [52] ol iki cennetlerde vardur her yimişden iki cins [53] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [54] tayanup oturlar döşekler üzerinde anda eglenmek-içün anuñ gibi ki üstleri harĩrdendür dağı yimişler ağaçlarınuñ yimişleri yakĩndür [55] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [56] anların içinde vardur köşklerde büyük gözlü hūrĩ kızları cimā‘ itmemişdür anlara ādem oğlanları anlardan öñdin dağı cinniler cimā‘ itmemişdür [57] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [58] şanasın hūrĩ kızları yakūtla dağı mercāndur [59] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [60] degüldür cezasını eylügüñ ‘amelde illā eylügüñ şevābında cezā virülür [61] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [62] dağı ol iki cennetlerden gayrı iki cennetler vardur [63] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [64] iki uçmaqlar ki yeşil ve şuludur [65] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [66] ol iki uçmaqlarda iki bıñar kaynayup çıkar aqarlar [67] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [68] ol iki uçmaqlarda yimişler vardur taze

[521a]

dağı hūrmalar vardur dağı nār ağaçları vardur [69] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [70] anlar içinde vardur bıkrlar ya‘nĩ cennet hūrĩleri katı güzeller [71] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [72] hūrĩler vardur köşkler içinde erlerinden gayrıya bakmazlar çadırlar içinde [73] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [74] yapışmamışdur anlara ya‘nĩ cimā‘ itmemişdür ādem oğlanları anlardan öñdin dağı cimā‘ itmemişdür cinniler [75] [pes kağı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [76] tayanurlar yeşil yaşduklar üzerine dağı güzel döşekler üzerine

[77] [pes ƙaᅅı ni‘metlerini Tañrı Te‘ālānuñ yalanlayup inkār idersiz] [78] yüce oldu adıyla senüñ Tañrınuñ heybet issidür Tañrı Te‘ālā daħı iħsān issidür

Süretü’l-Vākı‘a

Bismillāhirraħmānirraħīm

[1] ƙaƙan ƙıyāmet ƙopmasına vākı‘ olsa [2] yokdur ƙıyāmet ƙopmağında yalan [3] bir ƙavmi aşıaıder bir nicesini yüceldür [4] ol vaƙt kim ditrer yir depremekle [5] daħı uvanıla¹³⁶ tağlar uvanılmağla¹³⁷ [6] pes ola tağlar

[521b]

toz gibi tağılmış [7] daħı olursız ol günde üç bölük [8] pes aşhāb sağı yanı kimdür sağı yanı aşhāb [9] şol yanı kimdür şol yanı aşhāb [10] daħı ilerü geliciler ilerü geliciliğle imānda tā‘atde [11] anlardur yaƙın olıcılar Tañrı Te‘ālāya [12] cennetler içinde ni‘metlerdedür [13] üç bölükden bir bölüğü ilerüki ümmetlerden [14] daħı az zamānda şöıra gelen ümmetlerden [15] muraşsa‘ tahtlar üzerine otururlar [16] muraşsa‘ dürlü cevherle düzülmüş taayanurlar ol tahtlar üzerine biribirine ƙarşı [17] tavāf iderler anlaruñ üzerine güzel oğlanlar ebedi ƙalurlar cennetde [18] şarāb to[l]u bardağlar ile daħı gümüş ıbrıklar ile daħı tolu ƙadehler-ile bınarlar şuyından [19] maħmūr olmazlar ol şarābdan daħı esrük olmazlar [20] daħı ƙoƙ yimişler vardur andan [21] ki ihtiyār iderler daħı ƙuşlar eti andan ki iştihā iderler [22] daħı hūriler vardur gözleri büyük [23] incüler gibi şadefde gizlenmiş [24] cezāsıyçün ol nesnenüñ ki oldılar ‘amel işleyiciler [25] işitmezler ol cennet içinde yalan ve muħdelif sözler daħı günāh sözler işitmezler [26] illā dinile

[522a]

esenlik esenlik ile [27] daħı aşhāb-ı yemīn ki kimdür aşhāb-ı yemīn bitileri şağı eline virilür [28] dikensüz sidre ağağları altında [29] daħı nūr ağağlarında [30] daħı uzanmış gölgede [31] daħı şularda [32] daħı ƙoƙ yimişler vardur cennetde [33] hiç bir vaƙtde eksik olmaz daħı men‘ olmaz [34] daħı döşeklerde oturlar yücelmiş [35] taħƙıƙ biz yaratduƙ hūrileri yaratmağla [36] pes biz yaratduƙ hūrileri bıkrlar [37] erlerin seviciler yaşdaşlar [38] sağı yan aşhāb-içün [39] bir bölüğü ilerüki ümmetlerden [40] daħı bir bölüğü şöıra gelen ümmetlerden [41] daħı şol yan aşhāb kimdür şol yanı aşhāb bitileri şol eline virile [42] issi yillü od içinde daħı ƙaynar ƙatı şular içinde [43] daħı gölgeler içinde ƙara dütünden [44] şovuk degül daħı menfa‘at olmaya [45] taħƙıƙ anlar oldılar bundan evvel ol tāze beslenmişlerdi dünyāda [46] oldılar dā‘im şovuk yirlerde ulu günāhlar üzerine [47] daħı oldılar diyiciler ya ƙaƙan biz ölürüz daħı biz toprak

¹³⁶ uvanıla: uvazıla M.

¹³⁷ uvanılmağla: uvazılmağla M.

oluruz daḥı çürümiş kemük oluruz taḥkīk biz yine dirilmeyiz [48] bizüm atalarumuza ki evvelden ölmüşler dirilürler mi [49] eyit yā Muḥammed

[522b]

taḥkīk ilerüki ümmetler daḥı şoñraki ümmetler [50] cem‘ olıcılardur bir bilinmiş günün vaḳtindeki [51] andan şoñra taḥkīk siz ey azğunlar yalancılarsız [52] siz yiyeceksiz zaḳḳüm ağacının yimişinden [53] pes tılduracaḳsız ol zaḳḳüm ağacının yimişinden ḳarnuñuzı [54] pes içeceksiz ol zaḳḳüm ağacının üzerine ḳatı ḳaynamış şulardan pes içeceksiz [55] içeri gibi deve şuyını ḳatı şuşamış gibi [56] budur kāfirlerün ḳonuklığı ḳıyāmet güninde [57] biz yaratduḳ sizi pes niçün inanmaduñuz [58] ya gördüñüz mi siz ol nuṭfe kim dökersiz [59] ya siz mi yaradursız ol nuṭfeyi yoḥsa biz mi yaraduruz nuṭfeyi [60] biz taḳdīr eyledük sizün arañuzda ölümü daḥı degül-iz biz ‘ācīz olıcı [61] tebdīl itmeklik üzerine sizün şüretlerünüzü daḥı yaradaruz sizi ol nesneden ki siz bilinmiş siz [62] daḥı taḥkīk siz bildüñüz evvelki yaradılmayı pes niçün fıkı idüp ögütlenmezsiz [63] ya gördüñüz mi siz ekdüğüñüz nesneleri [64] ya siz bitürür [mi]siz ekdüğüñüzü ya biz mi bitürürüz ekdüğüñüz ekinleri [65] eger dileseydük

[523a]

yaradurduḳ ekinleri helāk olmuş pes siz ‘acebe ḳalurduñuz [66] taḥkīk biz virmesi vācib olan bir [e]cri ödeyeceḡiz [67] beli ki biz mahrūm idiciyiz [68] ya görmez misiz ol şuları ki siz içersüñüz [69] ya siz mi indürdüñüz ol şuyı buludlardan ya biz mi indürdük [70] eger dileseydük¹³⁸ biz yaraturduḳ ol şuları acı pes niçün şükr eylemezsiz [71] ya görmez misiz ol odı ki siz yandurursız¹³⁹ [72] ya siz mi yaratduñuz anuñ ağacını ya biz mi yaratduḳ [73] biz anı yaratduḳ bir āyet ögüt olmaḡ-içün daḥı dirlik ḳılduḳ īmān getürenler-içün [74] pes tesbīḥ eyle yā Muḥammed Tañrı Te‘ālānuñ ulu adıyla [75] pes and içerem düşdüḡiyle yire yıldızlar [76] daḥı taḥkīk ol and bir and[d]ur ki eger siz bilürseñüz ulu and[d]ur [77] taḥkīk bu Ḳur‘ān kerāmetlūdūr [78] yazılmışdur şaḳlanmış bitide [79] yapışmasun illā pāk ārī olan kişiler yapışsun [80] inmişdür Ḳur‘ān ‘ālemleri yaradıcı Tañrı Te‘ālādan [81] ya işbu Ḳur‘ānı mı siz ḥor görürsiz [82] daḥı yaraduruz biz

[523b]

sizün rızḳuñuz taḥkīk siz yalancılarsız pes niçün ögütlenmezsiz [83] ol vaḳt ki yitişe cān boḡaza [84] ḥālbuki siz taḳdīrce görürsiz [85] daḥı biz yaḳīnrāk-ız aña sizden daḥı līkin görmeziz [86] pes eger siz diseñüz ki cezā görmezüz [87] dönderüñüz cānı yirine eger siz olduñuzsa girçekler [88] pes ammā eger olsa Tañrı Te‘ālā yaḳīn olıcılardan [89] pes aña rahmet olur daḥı rāḥatlık

¹³⁸ Kelime kaf (ك) harfi ile yazılmıştır.

¹³⁹ siz yandurursız: sizi yandurur M.

olur daḥı cennetde diñlenmeklik ni‘metlü yiri vardur [90] daḥı ammā eger olsa aşḥāb-ı yemīnden [91] pes esenlik anuñ-içündür aşḥāb-ı yemīnden olana [92] daḥı ammā eger olsa yalancı azğunlardan [93] pes anuñ katılığı katı kaynar şudan [94] daḥı oda yanamaḡdan cehennemde [95] taḥḳīḳ bu toğrusıdur gümānsuz ḥaberüñ [96] pes tesbīḥ eyle adıyla ulu Tañrınuñ

Sūretü’l-Hadīd

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[524a]

[1] tesbīḥ iderler Tañrı Te‘ālā içün ol nesneler kim göklerdeḡdur daḥı yirlerde olanlar daḥı ol Tañrı Te‘ālā ‘azīzdür ḥikmetler issidür [2] Tañrı Te‘ālānuñdur pādişāhlığı göklerüñ daḥı yirlerüñ pādişāhlığı dirildür daḥı öldürür daḥı ol Tañrı Te‘ālā her nesnenüñ üzerine ḳādirdür [3] ol Allāḥ evveldür daḥı āḥirdür daḥı zāḥirdür daḥı bātındur daḥı ol Tañrıdur her nesneyi bilici [4] ol Allāḥdur ki yaratdı gökleri daḥı yirleri altı günüñ içinde andan soñra sāḳin oldı yüce ‘arş üzerine Tañrı Te‘ālā bilür ol nesne kim girer yir içine daḥı ol nesne kim çıkar ol yirden daḥı ol nesne kim iner gökden daḥı ol nesne göge çıkar ol gökde daḥı ol Tañrı Te‘ālā sizüñledür her ḳanda olsañuz daḥı Tañrı Te‘ālā siz işledüğüñüzi görıcidür [5] Tañrı Te‘ālānuñdur pādişāhlığı göklerüñ daḥı yirlerüñ daḥı Tañrı Te‘ālā ḥazretinedür dönecek her işlerüñüz [6] givirür giceyi gündüz içine

[524b]

daḥı givirür gündüzi gice içine daḥı ol Allāḥ bilicidür gönülden geḡen fikirleri [7] ĩmān getürüñüz Tañrı Te‘ālāya daḥı peygamberine daḥı şadaḳa eyleñüz ol nesneden size virdügi mālдан ol Tañrı Te‘ālā[nuñ] pes ol kişiler kim ĩmān getürdiler sizden daḥı şadaḳa eylediler anlaruñ vardur ulu şevāb [8] daḥı ne oldı sizün içün ĩmān getürmedüñüz Tañrı Te‘ālāya daḥı peygambere Tañrı Te‘ālā sizi da‘vet ider inanmaḡ-içün Tañrıñuza taḥḳīḳ aldı sizüñ ‘ahdüñüzi eger siz oldıysañuz mü’minler [9] Tañrı Te‘ālā ol Allāḥdur ki indürdi ḳulı üzerine āyetler beyān idici çıkarmaḡ-içün sizi ḳarañulıḳdan aydınlıḡa daḥı taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā size şekat idicidür raḥmet idicidür [10] daḥı ne oldı size kim şadaḳa virmedüñüz yolında Tañrı Te‘ālānuñ daḥı Tañrı Te‘ālā içündür mīrāşı göklerüñ daḥı yirlerüñ berāber olmaz sizden kim ki şadaḳa eyledi fuḳarāya Mekke fetḥi olmazdan evvel daḥı şavaş eyledi kāfirler ile anlaruñ uluraḳdur mertebeleri ol kişilerüñ mertebesinden ki şadaḳa eylediler fuḳarāya

[525a]

Ka‘be fetḥinden soñra daḥı kāfirlerle şavaş eylediler daḥı cümlesine va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā güzel cennet daḥı Tañrı Te‘ālā siz işledüğüñüzi bilicidür [11] kimdür ol kim ödünḡ virür mālını

Tańrı Te‘ālā yolına ödünç virmekde gökçeklikle pes arturur Allāh Te‘ālā anuñ mālını dańı ödünç virene ulu müzdler vardur Kerīm Allāhdan [12] ol günde göresin mü‘min erleri dańı mü‘mine ‘avratları yūriye nūrları öñlerince dańı yanlarınca dinile anlara muştulık size bugün cennetler sizūndūr ki aķar ol cennetlerūñ aĝaķları altından ırmaķlar ebedī ģalurlar mü‘minler ol cenetler içinde oldur ol mü‘minlere ulu sa‘ādete yitişmeklik [13] ol günde diye münāfık erler dańı münāfıķa ‘avratlar ol kişilere kim īmān getürdiler bize nazar eyleñ virūñuz bir pāre sizūñ nūruñuzdan dinile anlara dönūñuz dünyāya dańı arduñuza pes isteñuz nūr pes urıla anlaruñ arasında bir dīvār ol dīvāruñ ģapusu ola içi yüzinde ol ģapuda raĥmet ola dańı ardında yaraķlanmış ola andan öñdin ‘azāb vardur

[525b]

[14] nidā ider kāfirler mü‘minler[e] ya degül miydük biz dünyāda sizūñle mü‘minler eyledeler evet dańı bu ģadar vardur ki siz fitneye düşdūñuz nefslerūñuzi dańı gözetdūñuz mü‘minler zevālını dańı gümāna düşdūñuz dańı aldadı sizi nefsūñuz hevāsı tā gelince buyruĝı Tańrı Te‘ālānuñ ki ölūmdür dańı aldadı sizi Tańrı Te‘ālā yolından şeytān aldamaĝla [15] pes bugün alınmaz sizden fidiye ya‘nī ģurbān dańı alınmaz fidiye anlardan ki kāfir oldılar sizūñ yirūñuz cehennemdür ol cehennem sizūñ yirūñuzdür dańı ne yaramaz varacaķ yirdür cehennem [16] yaķın olmadı mı ol kişiler-iķün ki īmān getürdiler Tańrı Te‘ālādan ģorkmaĝa yumuşak ola göñüllerini zikriyle Tańrı Te‘ālānuñ dańı indüriline ģaķķından dańı olmasunlar ol kişiler gibi virinildi kitāb kendülerinden öñdin pes uzun oldu anlaruñ ‘ömrleri pes gitdi anlaruñ yürekleri dańı çoĝı anlardan fāsıķlar idi [17] bilūñuz taĥķīķ Tańrı Te‘ālādur dirilden yirleri ol yirler öldükden soñra biz bildürdük sizūñ iķün Tańrı Te‘ālānuñ āyetlerini ola kim siz fehmi idesiz [18]

[526a]

taĥķīķ şadaķa virici erenler dańı şadaķa virici ‘avratlar ödünç virūñuz Tańrı yolına gökçek ödünç virmekle ģat ģat virür Allāh Te‘ālā anlara şevāblar dańı anlar iķün vardur ulu müzdler [19] dańı ol kişiler ki īmān getürdiler Tańrı Te‘ālāya dańı peygamberlerine anlardur ĝirçek mü‘minler dańı şehīdlerūñ Tańrı Te‘ālānuñ ģatında anlar iķün şevāb vardur dańı anlar iķün nūr vardur dańı ol kişiler kim kāfir oldılar dańı yalanladılar bizūm āyetlerūmūzi ol kişilerdür cehennem ehli [20] bilūñuz taĥķīķ dünyā dirliĝi dirlik degūldür vir oyundur dańı aldatmaķlıķdur dańı zīnetdür dańı faĥrlanmaķdur biribirūñuzūñ arasında dańı çoĝaltmaķlıķdur mālarda dańı oĝulda kııda dünyā mālı dańı dünyā bir yaĝmura beñzer begendi kāfirler dünyānuñ otlarını andan soñra otları ģurur pes göresin dünyānuñ otlarını şararmış andan soñra olur uvanmış ģuru ot gibi dańı āĥiretde dünyā ehline ģatı ‘azāb vardur dańı yarlıĝamaķlıķ vardur Tańrı Te‘ālādan dańı rāzīlıķ vardur mü‘minlere dańı degūldür dirlik dünyā dirliĝi

[526b]

illâ dirligidür aldanmaıklık [21] ivişüñüz yarlığanmaıklığa sizi yaradan Tañrıñuzdan dañı cennet ki büyükligi gökler dañı yirler büyükliginedür yaraqlanupdur cennetler ol kişiler içün ki imân getürdiler Tañrı Te‘âlâya dañı peygamberlerine ol uçmaqlar keremidür Tañrı Te‘âlânıñ cennetleri virür kime dilerse dañı Tañrı Te‘âlâ ulu kerem issidür [22] yitişmez bir muşibetden kullarına kullık ve ğayrı gibi yiryüzinde dañı nefslerüñüze yitişmez hastalık gibi illâ levh-i mahfûzda yazılıdur her kişiye ne gelür evvel biz anı indürmezden evvel taħķīk ol iş Tañrı Te‘âlâya geñezdür [23] tā ki kayurmayasız dünyâ dirliginde ol nesnelerüñ üzerine sizden fevt oldı dañı sevinmeyesiz ol nesne ki size virilür dañı Tañrı Te‘âlâ sevmez her kendüzin öven kişileri [24] ol kişiler ki baħīllık iderler dañı baħīllığı buyururlar âdem oğlanlarına baħīllık ile dañı kim ki dönse Tañrıdan pes taħķīk Tañrı Te‘âlâ ol Allâhdur ki ğanîdür ef‘âlinde meşķurdur [25] taħķīk biz gönderdük peygamberlerümüzi mu‘cizâtla dañı biz indürdük peygamberler-ile

[527a]

Qur‘ânı dañı terâzûyı halk durmağ-ıçün haķķ üstine ‘adl ile dañı biz indürdük demüri ol demürde muħkem ‘azâb vardur dañı fâ‘ideler vardur âdem oğlanlar-ıçün dañı bilmek-ıçün Tañrı Te‘âlâ kimün dînine yardım ider dañı peygamberine ğayb ile yardım ider taħķīk Tañrı Te‘âlâ muħkem kuvvetlûdür ‘azîzdür [26] dañı taħķīk biz gönderdük Nûh peygamberi dañı İbrâhîm peygamberi dañı biz kılduk ol ikisinüñ zürriyyetlerinde peygamberlik kılduk dañı kitâb virdük pes anlardan niçesi toĝru yol üzeredür dañı çoĝı anlardan fışķ idicilerdür [27] andan şoñra biz viribdük anlaruñ ardınca bizüm peygamberlerümüzi dañı biz gönderdük anlaruñ ardınca Meryem oĝlı ‘İsâyı dañı biz gönderdük Meryem oĝlı ‘İsâyâ İncîli dañı biz kılduk gönüllerinde nebîlere uyanlaruñ şefķat dañı rahmet dañı zâhidligi kendülere ihtiyâr itdiler anı biz yazmaduk anlaruñ üzerine illâ istemek-ıçün rızâsını Tañrı Te‘âlânıñ pes ri‘âyet itmediler anı ri‘âyeti haķķınca pes biz virdük ol kişilere ki imân getürdiler anlardan

[527b]

anlaruñ müzdlerini dañı çoĝı anlardan fâsıqlar idi [28] ey ol kişiler kim imân getürenler korkuñuz Tañrı Te‘âlâdan dañı inanuñuz Allâh dañı peygamberine vardur size iki naşib rahmetinden Tañrı Te‘âlânıñ dañı yaradur Tañrı Te‘âlâ sizüñ içün bir nûr yürürsüz ol nûr ile dañı baĝışlar sizüñ içün rahmet Tañrı Te‘âlâdur yazuklar baĝışlayıcı rahmet idici [29] ki bilmek-ıçün kitâb ehli gücleri yitmez bir nesne üzerine kereminden Tañrı Te‘âlânıñ dañı taħķīk Tañrı Te‘âlânıñ keremi ihsânı Tañrı Te‘âlânıñ kudret elindedür virür Tañrı Te‘âlâ keremini kime dilerse kulllarından dañı Tañrı Te‘âlâ ulu kerem issidür şân-ı ‘azîmdür

Süretü'l-Mücādele

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] taḥkīk işidür Tañrı Te‘ālā sözini ol ‘avratuñ ki çekişür senüñle eri ḥaqqında daḥı ider şikāyeti Tañrı Te‘ālāya daḥı Tañrı Te‘ālā işidür sizüñ söyledüğüñüzi taḥkīk Tañrı Te‘ālā

[528a]

işidicidür görıcidür [2] ol kişiler ki zıḥār iderler sizden ‘avratlarından degüldür anlar anaları anlaruñ taḥkīk anlaruñ anaları degüldür illā anları toğurandur anaları daḥı taḥkīk anlar inkār ideceklerdür sözden yalan taḥkīk Tañrı Te‘ālā afv idicidür günāhlar bağışlayıcıdur [3] daḥı ol kişiler kim müzāhere iderler ‘avratlarından andan soñra dönerler söyledüklerine pes āzād eylemek gerekdür bir kul veyā bir cāriye biribirine yapışmazdan evvel ol söz öğütdür īmān getiricilere daḥı Tañrı Te‘ālā siz işledüğüñüz işleri bilicidür [4] pes kim ki bulmasa āzād idecek kul ya cāriye pes oruç dutsun tamām iki ay ulaşırmaya birbiri ardınca eriyle ‘avrat biribirine yapışmazdan evvel pes kimüñ kim oruç dutmağa güci yitmepe pes ta‘āmılandursın altmış faḳīri ol ḥukm anuñ-içündür inanmağ-içün Tañrı Te‘ālāya daḥı peygamberine daḥı ol ḥukmleridür Tañrı Te‘ālānuñ daḥı kāfirler içün vardur yürekler acıdıci ulu ‘azāb [5] taḥkīk ol kişiler kim düşmānlık iderler Tañrı Te‘ālāya

[528b]

daḥı peygamberine düşmānlık iderler helāk oldılar nitekim helāk oldı ol kişiler kim anlardan evvel geçen ümmetler daḥı taḥkīk biz indürdük āyetler beyān idici daḥı kāfirler içün vardur kıyāmetde ḥor idici ‘azāb [6] ol gün ki dirildür Tañrı Te‘ālā cümlesini pes ḥaber virür anlara işledüğü ‘amellerini şaydı anı Allāh Te‘ālā daḥı anlar anı unutdılar daḥı taḥkīk Tañrı Te‘ālā her nesne üzerine ḥāzır ṭanukdur [7] ya görmez misiz taḥkīk Allāh Te‘ālā bilür göklerde olanı daḥı yirlerde olanı gizlü olmaya sözleri söyleşmek üç kişiden illā ol dördüncilerdür daḥı degüldür beş kişinüñ illā ol altıncılardur daḥı az olmaya anlardan daḥı çok olmaya illā Tañrı Te‘ālā anlar ile biledür her ḳanda olsalar andan soñra anlara ḥaber virür Tañrı Te‘ālā işledüklerini kıyāmet güninde taḥkīk Tañrı Te‘ālā her nesne ile bilicidür [8] ya görmez misin ol kişileri ki nehy olındılar gizlü söyleşmekden andan soñra döndiler nehy olındıkları nesneden andan daḥı gizlü söyleş oldılar yaramazlığla daḥı düşmānlığla daḥı muḥālefet itmekle

[529a]

peygamber ḥazretine daḥı kaçan kim gelseler yā Muḥammed ṭaḥiyyāt iderler saña ol nesne ile ki ṭaḥiyyāt itmedi saña Tañrı Te‘ālā daḥı eydürler gönüllerinde niçün bize ‘azāb eylemez Tañrı Te‘ālā bunu söyledükler-içün yiter anlara cehennem ‘azābı ol cehenneme girerler pes ne yaramaz varacak yirdür cehennem [9] ey īmān getüren kişiler kaçan siz gizlü söyleşürsüz pes

gizl  s yle me n z yaramazlı la da ı d   m nlı la da ı mu   lefet itme n z Ta rı Te   l  peyg mberine da ı gizl  s yle     de eylekle s yle     z da ı Ta rı Te   l dan k r kma la da ı k r ku nuz Ta rı Te   l dan eyle All h ki anu  h zretined r cem  olma nuz [10] ta      deg    r gizl  s yle mek ill   eyt        r gizl  s yle mek kay   ya d    rmek-i   n ol ki   leri kim  m  n get  rdiler da ı deg    r  eyt  n anlara  ar  r idici bir nesnede ill  dest r ile Ta rı Te   l  n  da ı Ta rı Te   l   zerine pes  ı     n  m  n get  riciler [11] ey  m  n get  r r ki   ler ka  an dinilse siz  n i   n  e     k eyle  meclislerde pes  e     k eyle   z meclislerde  e     k idene hayr k     n a  r Ta rı Te   l  siz  n i   n da ı ka  an dinilse duru nuz pes duru nuz y celd r Ta rı Te   l  ol ki   leri ki  m  n get  rdiler da ı ol ki   leri ki y celd r  ilm virinildi y celd r menzillerini

[529b]

da ı Ta rı Te   l  siz i  led      zi bilicid r [12] ey  m  n get  r r ki   ler ka  an kim s yle  rsiz peyg mberlerle pes ta    m id    z s z    zi gizl  s yle mezden     n  ada a vir    z ol vird      z  ada a yigrek  r siz  n i   n da ı arılı   r pes eger  ada a virecek bulmasa nuz pes ta      Ta rı Te   l  yazu lar ba    layıcı r ra  met idicid r [13] ya k r      z yo  sullı  dan ta    m itmeklik gizl  s yle mezden     n  ada a virmek  n pes ni   n i  lemezsiz da ı tevbe virdi All h Te   l  siz  n  zer     ze pes dur      z nam  zı da ı vir    z zek  t  da ı mu     olu  z Ta rı Te   l  ya da ı peyg mbere mu     olu  z da ı Ta rı Te   l  bilicid r siz i  led     z i       zi [14] ya g rmez misiz ol ki   leri ki y  z d    rdiler Ta rı Te   l dan bir kavmi d   t idindiler     b eyledi Ta rı Te   l  anlar  n  zerine deg    r anlar sizden da ı siz deg    z anlardan da ı and i    ler yalan  zerine da ı anlar yalanı bil rler iken [15] yara  lamı  r Ta rı Te   l  anlar i   n katı ulu      b k    met     ninde ta      anlar yaramaz i   ler oldılar ol yaramazı bil rler-iken [16] idindiler mi andlarını k    an pes  alk  azdurdılar t    r  yolından Ta rı Te   l  n  pes anlar i   n vardur   r idici      b [17] a     eylemez anlardan anlar  n m    ları

[530a]

da ı a     eylemez anlar  n o    ları ve k    ları Ta rı Te   l          n bir nesneye anlardur cehennem ehli anlar ol cehennem i   ninde ebed  k    rler [18] ol    n ki dirild r anları Ta rı Te   l  c      n  pes and i    rler a  a nitekim and i      z size da ı       r ta      kend  leri bil rler bir nesne  zerine bilmi   olu  z anlardur yalancılar [19]     b olmu   r anlar  n  zerine  eyt  n pes unutturd   eyt  n anlara Ta rı Te   l  zikrini anlardur t      r  eyt  n a bilmi   olu  z ta      t       olma      eyt  n a anlardur d        ve     ret de ziy      r [20] ta      ol ki   ler ki d      n olurlar Ta rı Te   l  ya da ı peyg mberine anlardur k     met     ninde zel    k i   ninde [21]

yazupdur levh-i mahfûzda Tañrı Te‘ālā ki ben ğālibem dañı benüm peygamberlerüm ğālibdür tañkık Tañrı Te‘ālā muhkem kuvvetlüdür ‘azîzdür [22] bulmazsız bir kavmi ki imān getürdiler Tañrı Te‘ālāya dañı imān getürdiler kıyāmet günine dōst idin[me]diler ol kimesneyi ki düşmānlık eyledi Tañrı Te‘ālāya dañı peygamberine dañı eger olsalar anlaruñ ataları olsalar yāhūd oğulları kızları yāhūd kıardaşları olsalar yāhūd kıarābīleri olsalar anlaruñ yazmışdur

[530b]

göñülerinde imān dañı anları kuvvetlendürdi imān nūrıyla Tañrı Te‘ālā dañı givirür anları Tañrı Te‘ālā cennetlere ki aķar aĝaĝları altından ırmaķlar ebedī kıalurlar ol cennetlerde rāzī olur Tañrı Te‘ālā anlardan dañı rāzī olurlar anlar Tañrı Te‘ālādan anlar Hāķķ Te‘ālā bölüğindendür bilmiş oluñuz ki tañkık Tañrı Te‘ālānuñ bölümünde olanlar anlardur ĥayra yitişüp ‘azābdan kıurtulanlar

Sūretü’l-Haşr

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] tesbīh iderler Tañrı Te‘ālā için göklerde olanlar dañı yirlerde olanlar dañı ol Tañrı Te‘ālā ‘azîzdür ĥikmetler issidür [2] ol Tañrı Te‘ālādur çıkaran ol kıışileri ki kāfir oldılar kıtāb ehlinden ki Yahūdīlerdür ıklīmlerinden evvel cem‘ olduklarında Cezīre ‘Arablarında siz şanmaduñuz çıkaranlar dañı şandılar tañkık anlar men‘ iderler kıal‘alarını Tañrı Te‘ālā ‘azābından pes geldi anlara Tañrı Te‘ālā ‘azābı sizmedükleri yirden dañı bıraķdı yürekleri içinde kıorķu yıķarlar

[531a]

evlerini kendü elleriyle dañı yıķarlar kendü elleriyle mü‘minler pes ‘ibret aluñuz yā gözleri olan kıışiler [3] dañı eger yazmasaydı Tañrı Te‘ālā anlaruñ üzerine ıklīmlerinden çıkmaķlıĝı ‘azāb olmaĝ-ıçün anlara dünyāda dañı anlar için vardur āķiretde cehennem ‘azābı [4] ol ‘azāb anuñ gibi olmaķ içündür tañkık anlar düşmān olduklar-ıçün Tañrı Te‘ālāya dañı düşmān olduklar-ıçün Tañrı peygamberine dañı kim ki düşmān olsa Tañrı Te‘ālāya pes tañkık Tañrı Te‘ālānuñ kıatıdur ‘azābı kıatı ‘azāb idicidür [5] ol nesneyi kim kesdünüz¹⁴⁰ ĥurma aĝacından yāhūz ol ĥurma aĝacını kıoduñuz kıurucu olduĝı ĥāldde aşı üzerine pes destūr-iledür Tañrı Te‘ālānuñ dañı rüsvāy eylemek-ıçün fāsıķları [6] dañı ol nesne kim virdi ĝanīmetlerden Tañrı Te‘ālā peygamberi üzerine anlardan pes [...]varmañuz anuñ üzerine atlar ile dañı develer-ile dañı līkin Tañrı Te‘ālā ĥavāle eyler peygamberini kimuñ üzerine dilese dañı Tañrı Te‘ālā her nesnenüñ üzerine kıādirdür [7] ol nesne kim ĝanīmet virdi Tañrı Te‘ālā resūli üzerine şehirler ehlinden Tañrınuñdur pes naşīb dañı naşīb peygamber içündür dañı kıarābīler içündür naşīb dañı yetīmlerüñdür naşīb

¹⁴⁰ kesdünüz: ĝirseñüz M.

[531b]

dağı miskînlerüñdür naşib dağı ğarîblerüñdür naşib tâ ki olmaya devlet bâylar arasında sizden dağı ne kim virdi size Tañrı peygamberi pes anı aluñuz dağı ol nesneden kim yığlandursa sizi peygamber hażreti pes yığlanuñuz andan dağı qorquñuz Tañrı Te‘âlâdan taḥḳîḳ Tañrı Te‘âlânuñ ‘azābı qatıdur kâfirler içün [8] faḳîrler içün ki hicret itdiler ol kişiler ki çıkarınıldılar ıqlîmlerinden dağı mâllarından isterler keremini Tañrı Te‘âlâdan dağı yaḳınlık isterler Tañrıdan dağı yardım olunmaḳlık isterler Tañrı Te‘âlâdan dağı resûline anlaradur girçekler [9] dağı ol kişiler ki yaraḳladılar ya‘nî makâm dutdılar evlerini dağı îmânda ḡâbit oldılar anlardan öñdin sevdiler ol kimesneler kim hicret itdiler anlardan dağı bulmazlar yürekleri içinde ḥalḳ virdiği nesnelerden dağı ihtiyâr iderler nefsleri üzerine dağı eger olsa anlaruñ yoḥsullığı dağı kim ki şaḳınsa kendüzini pes anlardur ‘azâbdan dünyâda ve âḥiretde qurtulıcılar [10] dağı ol kişiler kim geldiler anlardan soñra eydürler ey bizüm Çalabımız

[532a]

bağışla bize günâhumuzı dağı ol bizüm qardaşumuzuñ günâhlarını bizden evvel îmânla geldiler dağı kılma bizüm yüreklerümüzde ḥâyınlık üzerine ol kişiler içün kim îmân getürdiler ey bizüm Çalabımız taḥḳîḳ sensin şefḳat idici ḳullarına [11] ya görmez misin ol kişileri ki münâfıḳlardır eydürler qarındaşlaruña ol kişiler ki kâfir oldılar kitâb ehlinden ki Yahûdîlerdür eger siz çıkarıñılsañuz çıkarunuluruz sizüñle biz dağı uymaz yoḳdur sizüñ ḥaḳḳuñuzda bir kimesne hergiz dağı eger sizüñle şavaḡ eyleseler size yardım iderüz dağı Tañrı Te‘âlâ tanuḳlıḳdur taḥḳîḳ anlardur yalancılar [12] eger çıkarıñılsañuz ıqlîmlerüñüzden çıḳmazlar anlar sizüñle dağı eger şavaḡ eyleseñüz anlar size yardım eylemezler dağı eger siz anlara yardım eyleseñüz qaḅarlar sizden arḳa dönderüp andan soñra yardım olunmazlar [13] siz qatı heybetlûsiz kâfirlerüñ yüreklerinde Tañrı Te‘âlâdan ol andan ötürüdür ki taḥḳîḳ anlar bir ḳavmdür ki fehm eylemezler [14] şavaḡmazlar sizüñle cümlesi illâ şavaḡ iderler ulu şehrlerde yâḥûd dîvârlar ardından

[532b]

anlaruñ ‘azmi kendüler arasında qatıdur şanursın anları münâfıḳdur cümlesi dağı yürekleri muḥtelifdür ol andan ötürüdür ki taḥḳîḳ anlar bir ḳavmdür ki fikr eylemezler Tañrınuñ ḳâdirliğini [15] beñzer ki ol kişilere kendülerden evvel geḳdiler ḥaşm ḳavmden daddılar küfrleri cezâsını Tañrınuñ buyruğıyla dağı anlar içün[dür] yürekler acıdııcı ulu ‘azâb [16] ol kimesne şeytâna beñzer ki ol vaḳt ki âdem oḒlanlar-içün kâfir ol vaḳt ki kâfir olur şeytân eyde taḥḳîḳ ben bîzâram senden taḥḳîḳ ben qorḳaram Tañrı Te‘âlâdan ki yaradıcıdur ‘âlemleri Tañrısıdur ‘âlemlerüñ [17] pes oldı ol ikisinüñ ‘âḳıbeti cehennem içinde ebedî ḳalurlar ol cehennem içinde dağı ol cehennemdür zâlimlerüñ cezâsı [18] ey ol kişiler kim îmân getürdiler qorquñuz Tañrı

Te‘ālādan daḥı nazar eylesün her nefis ne kim ilerü iletür yarıngı gün içün daḥı korkuñuz Tañrı Te‘ālādan taḥkık Tañrı Te‘ālā bilicidür kim ne işlerse [19] daḥı olmañuz ol kişiler gibi ki unutdılar Tañrı Te‘ālāyı pes anlar unutdılar kendülerini anlardur dünyāda ve āḥiretde fāsıklar [20] berāber olmaz cehennem ehli cennet ehliyle cennet ehli anlardur ki ulu sa‘ādete yitişiciler [21] eger biz indürsek

[533a]

işbu Kur‘ānı bir ulu taḡ üzerine görürdün ol taḡı korkudan pārenlenmiş korkusından Allāh Te‘ālānuñ daḥı ol meşelleridür ki anı zarb eyledük ādem oḡlanlar-içün ola kim anlar Tañrınuñ kudretin fikr ideler [22] ol Tañrı Te‘ālādur eyle Allāhdur ki yokdur Tañrı Te‘ālādan ḡayrı illā ol Allāhdur ki bilicidür ḡaybı daḥı ṭanuklığı ol Allāhdur ki rızq virici raḥmet idicidür kıyāmetde [23] ol Tañrı Te‘ālā eyle Allāhdur ki yokdur ḡayrı Tañrı illā ol Allāh vardur pādişāhdur münezzehdür ‘ayblardan raḥmet viricidür kullarına emīn idicidür her yirde ḥāzırdur her nesneye ḡalibdür kāfiri kaḥr idicidür uludur yücedür Tañrı Te‘ālā andan ki kāfirler şirk getirürler [24] ol Tañrı Te‘ālādur ki yaradıcı her nesneyi yokdan var eyleyicidür şüretler viricidür Tañrı Te‘ālānuñdur güzel adlar tesbīḥ eyler Tañrı Te‘ālā içün göklerde olanlar daḥı yirlerde olanlar daḥı ol Allāh ‘azīzdür ḥikmet issidür

Süretü’l-Mümteḥine

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[1] ey īmān getüren kişiler idinmeñüz dōst benüm düşmānumı daḥı sizün düşmānuñuzı

[533b]

dōst idinmeñüz göstermeñüz düşmānuñuza muḥabbet ile daḥı taḥkık kāfir oldılar ol nesneye kim geldi size Tañrı Te‘ālādan çıkarurlar resūli ıklīminden daḥı sizi çıkarurlar didiler īmān getürmezüz sizi yaradan Tañrıñuza eger siz olsañuz çıkıcılar ḡazāya benüm yolımda istemekle benüm rāzılıḡımı göster[mey]esiz anlara muḥabbet ile daḥı ben biliciyem sizün gizledüḡüñüzü daḥı ne kim āşikāre işledüḡüñüzü daḥı kim ki işlese anı sizden pes taḥkık azmışdur toḡru yoldan [2] eger zafer bulsalar size olurlar sizün içün düşmānlar daḥı uzadurlar size ellerini daḥı dillerini uzadurlar yaramazlıḡla daḥı isterler sizün kāfir olduḡuñuzı [3] aşşı eylemez sizün sizün qarābīlerüñüz daḥı aşşı eylemez oḡlanlaruñuz kızlaruñuz kıyāmet güninde ayırur sizün ortañuzda daḥı Tañrı Te‘ālā sizün işledüñüzü görıcidür [4] taḥkık oldı ya‘nī vardur sizün içün daḥı ol kişiler-ile bile olana güzel yol vardur ol vaḡt ki eyitdiler kavmlerine

[534a]

taḥkık biz bīzāruz sizden daḥı siz tapduḡuñuz ma‘būdlardan Tañrı Te‘ālādan ḡayrıdan biz kāfir olduḡ size daḥı belürdi bizümle sizün ortañuzda düşmānlık daḥı sevmemek kıyāmete degin tā

ki ĩmān getüreler Tañrı Te‘ālāya yalunuz illā sözi ki İbrāhīm eyitdi atasına ben istiğfār iderem Tañrıma senün-içün dañı mālİK degülem saña Tañrı Te‘ālādan bir nesneye ey bizüm TañrımuZ saña biz sığınuruk dañı saña döndük dañı sañadur ‘ākıbet varacağumuz [5] ey bizüm TañrımuZ bizi kılma Haqqdan dönmek ol kişiler kim kâfir oldılar dañı bağışla bizüm günāhumuzı ey bizüm TañrımuZ tañkık sensin ‘azīZ hükM issi Allāh [6] oldu sizün içün anlarda vardur güzel tarīkat ol kimesne ki oldu ümmīZ dutıcı dañı kıyāmet günine ümmīZ dutsa dañı kim ki yüz dönderse Tañrı Te‘ālādan pes tañkık Allāh ol Allāhdur ki ġanīdür ef‘ālinde meşkūrdur [7] ola kim Tañrı Te‘ālā kıla sizünle dañı sizün düşmānuñuz ortasında dönmeklik anlardan

[534b]

muħabbet ya‘nī dōstlaşmak dañı Tañrı Te‘ālā kādīrdür dañı Tañrı Te‘ālādur yazuklar bağışlayıcı rahmet idicidür kullarını [8] yığlandurmaz sizi Tañrı Te‘ālā ol kişilerden ki şavaşmadılar sizünle dīnde dañı çıkarmadılar sizi ıklīmlerünüzden berī oldılar ihsān eylemekden dañı ‘adl eylediler anlar tañkık Tañrı Te‘ālā sever ‘adl idicileri [9] tañkık yığlandurmaz sizi Tañrı Te‘ālā ol kişilerden ki şavaş itdünüz dīnde dañı çıkardılar sizi ıklīmlerünüzden dañı biribirine yardım itdiler çıkarmak üzerine sizi yirlerünüzden dōst idinmeñüz anları dañı kim ki dōst idinse anları pes anlardur dünyāda ve āhiretde zālīmler [10] ey ĩmān getüren kişiler kaçan kim gele mü’ mine ‘avratlar hicret idüp pes şınañuz anları Tañrı Te‘ālā bilicidür ĩmānlarıyla anları pes eger bilmeseñüzdi anları pes döndürmeñüz anları kâfirler degüldür anlar ya‘nī mü’ mine ‘avratlar helāl kâfirler içün dañı degüldür kâfirler helāl mü’ mine avratlara

[535a]

dañı virünüz mü’ mine ‘avratlara ġarc itdüklerin dañı yokdur günāh sizün üzerünüzde evlenmekde anları kaçan virseñüz anlara mehrlerini döndürünüz anları dañı anlara yapışmañuz ‘ismet üzere kâfirlerün dañı isteñüz siz ġarc itdünüzi dañı istesünler anlar ġarc itdüklerini oldur hükmi Tañrı Te‘ālānuñ hükM eyler Tañrı Te‘ālā sizün arañuzda dañı Tañrı Te‘ālā her nesneyi bilicidür hikmetler issidür [11] dañı eger kaçursañuz birisin ‘avratlaruñuzdan kâfirlere pes ġanīmet alduğunuzda kâfirlerden pes virünüz ol kişiler kim gitmişdür ‘avratları kâfirlere ġarc itdükleri kadarınca dañı korkuñuz Tañrı Te‘ālādan eyle Allāh ki siz ol Tañrıya ĩmān getürdünüz [12] ey peygamber kaçan gelse saña mü’ mine ‘avratlar senünle bi‘at eylemege şirk getürmemek üzerine Tañrı Te‘ālāya bir nesne üzerine dañı uğrılık eylemeyeler dañı zīnā eylemeyeler dañı öldürmeyeler ādem oğlanlarından ki oğulları kızlarıdır dañı gelemeyeler bühtān ile anı iftirā idüp elleriyle dañı ayaklarıyla ortasında

[535b]

dağı ‘aşılık itmeyeler saña bu işlerde pes bi‘at eyle anları dağı yarlığanmaçlık dile anlar için Tañrı Te‘ālādan taḥkik Tañrı Te‘ālā yazuklar bağışlayıcıdur rahmet idicidir [13] ey ol kişiler kim imān getürdiler dōst idünmeñüz bir kavmi ki gāzab eyledi Tañrı Te‘ālā anlaruñ üzerine taḥkik ümmiz kesdiler āhiretten nitekim kesmişlerdür kâfirler sinler ehlinden

Sûretü’s-Şaff

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] tesbih eyler Tañrı Te‘ālā için göklerde olanlar dağı yirde olanlar dağı ol Tañrı Te‘ālā gālibdür hikmetler issidir [2] ey imān getüren kişiler niçün söylersiz siz işlemedüğünüzi [3] ulu ‘azāba müstaḥak olursız katında Tañrı Te‘ālānuñ zinhār söylemeñüz siz işlemedüğünüzi [4] taḥkik Tañrı Te‘ālā sever ol kişiler[i] ki şavaş iderler Tañrı Te‘ālā yolında şaff bağlayup

[536a]

taḥkik anlar ısmarlanmış yapı gibidir [5] dağı ol vaqt ki eyitdi Mūsā peygambere kavmi için ey benüm kavmüm niçün beni incidürsünüz dağı taḥkik siz bilür iken ben resüliyet Tañrı Te‘ālānuñ size vaqtā kim kâfirler azdılar toğru yoldan azdurduğıyla Tañrı Te‘ālā anlaruñ yüreklerini dağı Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez bir kavm ki fāsıklardur [6] dağı ol vaqt ki eyitdi Meryem oğlu ‘İsā peygamber ey benī İsrā’ıl kavmi taḥkik ben peygamberem Tañrı Te‘ālānuñ size girçekleyiciyet benden öñdin gelen Tevrāt kitābını dağı muştulayıcıyam bir peygamber size gelecekdür benden soñra anuñ adı Aḥmeddür pes vaqtā kim gele ol peygamber anlara mu‘cizāt ile kâfirler eydeler mu‘cizāt ulu cāzūlıklardur [7] dağı kimdür zālimrak ol kimesne ki iftirā eyledi Tañrı Te‘ālā üzerine yalan ile dağı ol Qur‘ān okunurken ḥalk[1] da‘vet eyleye islām dīnine dağı Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez bir kavme ki zālimlerdendür [8] isterler ki söndürmeğ-içün nūrını Tañrı Te‘ālānuñ

[536b]

ağızlarıyla dağı Tañrı Te‘ālā tamām idicidir nūrını dağı eger dilemese nūrını kâfirler [9] ol Tañrı Te‘ālānuñ eyle Allāhdur ki gönderdi peygamberini hidāyet-ile dağı girçek dīn-ile āşikāre itmek-içün cemi‘ dīnler üzerine dağı eger sevmezse de müşrikler ḥakk dīni [10] ey imān getüren kişiler kulavuz[la]yın mı sizün için bir bāzırgānlık üzerine ki sizi kırtara yürekler acıdı ulu ‘azābdan [11] imān getürünüz Tañrı Te‘ālāya dağı imān getürünüz peygamberine dağı gāzā eyleñüz Tañrı Te‘ālā yolında māllarunuñ ile dağı nefsünüñ ile oldur yigrek sizün için eger siz oldıysañuz biliciler [12] bağışlaya Tañrı Te‘ālā sizün günāhlarunuñ dağı givire sizi uçmaçlarına ki aḫar ağaçları altından ırmaçlar dağı sākin eyler sizi eyü pāk yirlerde ‘Adn

uçmağlarında oldur ulu sa'adele yitişmeklik [13] dağı gayrı nesneyi ki siz anı seversiz yardımdur Tañrıdan dağı idicidir yaqın zamānda ya'nī Mekkeyi fethidür

[537a]

dağı muştular cenneti mü'minlere [14] ey imān getüren kişiler oluñuz yardım idiciler Tañrı yolında nitekim eyitdi 'İsā peygamber Meryem oğı aşhābı içün kimdür baña yardım idici Tañrı Te'ālā dīninde eyitdi aşhābları 'İsānuñ biz yardım idicilerüz Tañrı Te'ālā dīninde pes imān getürdi bir bölük benī İsrā'ıl qavminden dağı kāfir oldı bir bölügi Benī İsrā'ıl qavminden pes biz kuvvetlendürdük ol kişileri kim imān getürdiler düşmānları üzerine pes gālib oldılar düşmānları üzerine āşikāre olmağ-ıçün İslām dīni

Sūretü'l-Cum'a

Bismillāhirrahmānirrahīm

başladum adıyla Tañrı Te'ālānuñ ki rızq viricidir rahmet idicidir [1] tesbīh ider Tañrı Te'ālā içün gökler ehli dağı yirler ehli tesbīh ider göklerüñ yirlerüñ pādişāhidur Allāh her 'aybdan 'azīzdür münezzehdür hikmetler issidir [2] ol Tañrıdur eyle Allāh ki gönderdi okumaz ümmiler içün peygamberi kendülerden okurdi anlaruñ üzerine Tañrı Te'ālā āyetlerini dağı öğüt virdi anlara pāk olmağla dağı öğretti anlara

[537b]

Qur'anı dağı şerī'at hükmini anlara öğretti dağı oldılar peygamberden evvel azgunlık içinde āşikāre [3] dağı gayrı kişileri anlardan ki erişmediler anlara dağı Tañrı Te'ālā gālibdür her nesneye hikmetler issidir [4] ol kerimidür Tañrı Te'ālānuñ virür anı Tañrı Te'ālā kime dilese dağı Tañrı Te'ālā ulu kerem issi Tañrıdur [5] ol kişilerinüñ meşeli ki yüklendiler Tivrātı andan soñra ol yükle 'amel eylemediler ol iş ki beñzer ki kitāblar götürür seferlerde bilmez ki üzerinde ne var ki yaramaz meşel vardur ol qavm ki yalanladılar āyetlerini Tañrı Te'ālānuñ dağı Tañrı Te'ālā hidāyet virmez bir qavme ki zālimlerdür [6] eyit yā Muhammed ol kişiler ki Yahūdilerdür ey Yahūdiler eger da'vā idersenüz size dōstdur Tañrı Te'ālā ādem oğlanlarından gayrı pes istenüz ölümü eger oldıysañuz siz gerçek söyleyiciler [7] dağı istemezler Yahūdiler ölümü hergiz ol nesne kim muqaddem itdiler elleriyle ya'nī günāhlara sebebiyle dağı Tañrı Te'ālā bilicidir zulm idicileri

[538a]

[8] eyit yā Muhammed tahkik ol ölümden ki siz kaçarsañuz pes ol ölüme siz ulaşacaksınız andan soñra dōneceksiz gayblar bilici Tañrı Te'ālā hāzretine dağı āşikāre bilici Tañrıya pes haber virecekdür size Tañrı Te'ālā ol nesneden ki siz olduñuz idi [işleyici] [9] ey imān getüren kişiler kaçan kığırılşañuz namāz-ıçün cum'a güninde pes varuñuz namāza zikrine Tañrı Te'ālānuñ

dağı terk idüñüz saymağı ve şatmağı ol namāza varmaklık yigrekdür sizüñ için eger siz oldıysañuz biliciler [10] pes kaçan kılsañuz namāzı pes tağıluñuz yiryüzinde dağı isteñüz kereminden Tañrı Te‘ālā[nuñ] dağı zıkr eyleñüz Tañrı Te‘ālāyı çok çok ola kim siz kırtulmuşlardan olasız [11] dağı kaçan münāfıklar görseler bāzırgānlığı yāhūz oyunu görseler giderler ol oyuna dağı seni namāza durmuş iken qorlar eyit yā Muhammed ol nesne kim Tañrı Te‘ālā katında vardur yigrekdür oyundan dağı bāzırgānlıqdan yigrekdür [12] dağı Tañrı Te‘ālā rızq viricileruñ yigregidür

Sūretü’l-Münāfıkūn

[538b]

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] kaçan kim gele saña münāfıklar eydürler biz şanuklık virürüz ki taḥḳīk sen peygāmbersin Tañrı Te‘ālādan dağı Tañrı Te‘ālā bilür taḥḳīk sen resūlisin Tañrı Te‘ālānuñ dağı Tañrı Te‘ālā şanuklık virür ki taḥḳīk münāfıklar yalancılardur [2] edindiler andlarını münāfıklar kaḳkan pes ḥalk[1] azdurdılar Ḥaḳḳ Te‘ālā yolından taḥḳīk anlar ne yaramaz iş işlediler ol nesne ki olmışken biliciler [3] ol andan ötürüdür kim taḥḳīk anlar imān getürdiler andan soñra kāfir oldılar pes mühr urduk anlaruñ gönülleri üzerine pes anlar fehmi eylemezler Tañrı Te‘ālānuñ āyetlerini [4] dağı kaçan ki görürsin anları sen ta‘accüb idersin gövdelerini anlaruñ dağı söyleseñüz anlara kulaq dutarlar sözleruñ için anlar şanasın ağaçlardur dīvāra konulmuş şanurlar her kığıрмаğı anlaruñ üstlerinden anlar düşmāndur pes şaḳınuñuz düşmānlaruñuzdan depleñüz anları la‘net eyledi Tañrı Te‘ālā anlara [5] taḥḳīk anlar yalan söylerler dağı kaçan ki dinilse anlara gelüñüz istiğfār eylesün sizüñ için Tañrı Te‘ālā peygāmbere şalarlardı başlarını dağı göresin anları yüz dönderürler Tañrıdan dağı anlar ululanurlar

[539a]

[6] berāberdür anlaruñ üzerine sen yarlığanmaklık dileseñ anlar için yarlığanmaklık dilemeseñ anlar için yarlıgamaz Tañrı Te‘ālā anları taḥḳīk Tañrı Te‘ālā hidāyet virmez bir qavme ki fāsıqlardur [7] anlar ol kişilerdür ki eydürler ḥarc eylemeñüz ol kimesneleruñ üzerine ki katındadır Tañrı Te‘ālā peygāmbereñüñ tā ki tağılalar dağı Tañrı Te‘ālā ḥazīneleri içündür göklerin dağı yirlerin dağı bu kadar var ki münāfıklar fehmi eylemezler [8] eydürler eger biz dönersevüz Medīneye çıkaraçaqdur ‘azīzler Medīneden zelīllikle dağı Tañrı Te‘ālānuñdur ‘izzet dağı peygāmbereñüdür ‘izzet dağı mü‘minleruñdur ‘izzet dağı bu kadar var ki münāfıklar bilmezler [9] ey imān getüren kişiler helāk eylemeñüz mālларуñuzu dağı oğullaruñuzu kızlaruñuzu zıkrden Ḥaḳḳ Te‘ālānuñ dağı kim ki işlese bu didigümüzi pes anlardur ziyānlular [10] dağı ḥarc eyleñüz ya‘nī şadaqa virüñüz ol nesneden kim biz size virdük öñdin

[539b]

gelmezden sizün birünüz[e] ölüm gelmezden öndin pes eyde ey Çalabum niçün beni te'hîr eylemedün yakîn zamāna degin pes şadaķa vireydüm daķı olaydum şālihlerden [11] daķı te'hîr eylemez Tañrı Te'alā bir nefis ol vaķt kim gele anuñ va'desi daķı Tañrı Te'alā siz işledünüzi bilicidür

Sūretü't-Teğābun

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[1] tesbîḥ iderler Tañrı Te'alā içün gökler ehli daķı yirler ehli Tañrı Te'alānuñdur pādīşāhlık daķı Tañrı Te'alānuñdur şükr daķı ol Tañrı Te'alā her nesne üzerine kādirdür [2] ol Tañrı Te'alādur sizi yaradan pes sizden niçenüz Tañrıya kāfir oldılar daķı sizden niçenüz Tañrı Te'alāya imān getürürler daķı Tañrı Te'alā siz işledünüzi görıcidür [3] yaradı Ḥaķķ Te'alā gökleri daķı yirleri ḥaķķ ile daķı şüret virdi size pes güzel yaradı şüretlerünüzi daķı Tañrı Te'alā ḥazretinden 'aķıbet varacañuz [4] bilür Tañrı Te'alā göklerde olanı

[540a]

daķı yirlerde olanı daķı bilür Tañrı Te'alā gizlü olanı daķı āşikāre olanı bilür daķı Tañrı Te'alā bilicidür gōñüllerünüzde olanı [5] ya gelmedi mi size ḥaberleri ol kişiler kim kāfir oldılar sizden öndin pes datdılar cezāsını işlerinün daķı anlar içün vardur yürekler acıdıcı ulu 'azāb [6] ol andan ötürüdür ki taḥķīķ ol olısdur geldiler peygamberleri mu'cizātlar ile pes peygamberler[e] eyitdiler ādem oğlanları mı bize hidāyet virür pes kāfir oldılar peygamberlerine daķı yüz dönderdiler peygamberlerinden daķı muhtāc degüldür imānlarına Tañrı Te'alā daķı Tañrı Te'alā ğanīdür anlaruñ işlerinde meşķurdur ef'alinde [7] şandı ol kişiler ki kāfir oldılar herģiz yaradılmayalar ya'nī dirilmeyeler eyit yā Muḥammed bel ki daķı beni yaradan Allāh ḥaķķıyçün yine dirilürsiz andan soñra ḥaber virmek-içün siz işledüğünüzi daķı ol diriltmeklik Tañrı Te'alā üzerine geñezdür [8] pes imān getürünüz Tañrı Te'alāya daķı peygamberine daķı ol nūra ki biz indürdük daķı Tañrı siz işledüğünüz nesneyi bilicidür [9] ol gün ki sizi cem' eyler Tañrı Te'alā cem' eylemekle ol gün maġbūnlık gūnidür daķı kim ki imān getürse Tañrı Te'alāya

[540b]

daķı işlese eyü 'amel giderür o kimesneden anuñ günāhlarını daķı givirür uçmaķlara ki aķar aġaĉları altından ırmaķlar ebedī ģalurlar ol uçmaķlarda oldur ulu sa'ādete yitişmeklik [10] daķı ol kişiler kim kāfir oldılar daķı yalanladılar bizüm āyetlerümüzi anlardur cehennem ehli ebedī ģalurlar ol cehennem içinde daķı ne yaramaz varacaķ yirdür cehennem [11] size¹⁴¹ yitişmez bir

¹⁴¹ size: bize M.

muşibetden illā yitişür Tañrının destüriyla dañı kim ki imān getürse Tañrı Te‘ālāya hidāyet virür Tañrı Te‘ālā imān getürenün gönline dañı Tañrı Te‘ālā her nesneyi eyle bilicidür [12] dañı muṭi‘ oluñuz Tañrı Te‘ālāya dañı muṭi‘ oluñuz peygamberine pes eger yüz döndürseñüz peygamberden pes degüldür bizüm peygamberümüz üzerine illā peygamberliği yitişdürmek āşikāre [13] Tañrı Te‘ālādan ğayrı yokdur tañrı illā ol Allāh vardur dañı Tañrı Te‘ālā üzerine pes şakınsun imān getüriciler [14] ey imān getüren kişiler taḥkīk sizün ‘avratlarıñuzdan dañı oğlanlarıñuzdan kızlarıñuzdan düşmāndur sizün için pes şakınıñuz anlardan dañı eger ‘afv itseler

[541a]

dañı suçlarından geşeler dañı yarlığanmaklık dileseñüz anlar için pes taḥkīk Tañrı Te‘ālā günāhlar bağışlayıcıdur rahmet idicidür [15] taḥkīk sizün mällarıñuz dañı oğlanlarıñuz kızlarıñuz fitnedür ya nī Hakk Te‘ālādan döndüricilerdür dañı Tañrı Te‘ālā katında vardur ulu şevāb imān getüricilere [16] pes korkuñuz Tañrı Te‘ālādan gücünüz yitdükçe dañı kulağ uruñuz Qur‘āna dañı uyuñuz peygamber[e] dañı şadağa virüñüz fukarāya yigrekdür sizün için dañı kim ki şakınsa baḥillikden pes anlardur dünyāda ve āhiretde ulu sa‘ādete yitişüp ‘azābdan kurtulanlar [17] eger ödünç virseler Tañrı Te‘ālā için gökçek ödünç virmekle şevāblarını Tañrı Te‘ālā kat kat virür sizün için dañı bağışlar sizün günāhlarıñuzı dañı Hakk Te‘ālā meşkürdur yavaldur hikmetler issidür [18] ğaybları bilicidür dañı āşikāreleri bilicidür emrine ğālibdür hikmetler issidür

Sūretü’t-Talāk

Bismillāhirrahmānirrahīm

başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ ki rızk viricidür rahmet idicidür [1] ey Tañrının peygamberi kaçan kim boşasañuz ‘avratları pes boşañuz ‘avratları ‘iddetlerine degin dañı şayuñuz ‘iddetleri dañı korkuñuz sizi yaradan Çalabuñuzdan çıkarmañuz ‘avratları

[541b]

evlerden dañı çıkmasunlar ‘avratlar evlerinden illā anlar işlemeyince yaramazlık āşikāre dañı ol ‘avratlar ḥudūdıdur Tañrı Te‘ālānuñ dañı kim ki geşse ḥudūdından Tañrı Te‘ālānuñ pes taḥkīk zulm itmiş olur nefsine bilmez misin ola kim Tañrı Te‘ālā ihdās eylese bu didigümüzden soñra bir iş [2] pes kaçan tamām olsa ‘iddetleri pes dutuñuz anları eylük-ile yāḥūz ayruşuñuz anlardan eylükle dañı tanuqlar dutuñuz iki ‘adl issi kişileri sizden dañı turguruñ tanuqlığı Tañrı Te‘ālā için oldur buyruğı Tañrının öğütlenmek Tañrı buyruğıyla kim ki oldı imān getürici Tañrı Te‘ālāya dañı kıyāmet günine dañı kim ki korksa Tañrı Te‘ālādan kıılır ol kimesneye çıkacak yirler [3] dañı rızk virür aña ummaduğı yirlerden dañı kim ki şığınsa Tañrı Te‘ālā

üzerine pes ol Tañrı Te‘ālā kifāyet ider ol kimesneye taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā irişdürücidür anuñ işini taḥḳīḳ kıldı Tañrı Te‘ālā her nesne içün miḳdār [4] daḫı ol ‘avratlar ki kesildiler ḫayẓdan ‘avratlaruñuzdan eger ayrılsañuz siz

[542a]

pes anlaruñ ‘iddeti üç aydur daḫı ol ‘avratlar ki ḫayẓ görmezler hergiz daḫı yüklü ‘avratlaruñ ‘iddetleri vaẓ‘ idinedür ḫamlını ya‘nī toğuruncadur daḫı kim ki ḳorḳsa Tañrı Te‘ālādan kıılır ol kimesneye her işini geñez [5] oldur buyruğı Tañrı Te‘ālānuñ indürdi buyruğını size daḫı kim ki ḳorḳsa Tañrı Te‘ālādan Tañrı Te‘ālā giderür ol kimesneden günāḫlarını daḫı uluḳlur anuñ-içün şevābları [6] sākin idüñüz ‘avratlaruñuzı siz sākin olduñuz yirden gücüñüz yitdügi ḳadar sizüñ daḫı ziyān degürmeñüz anlara ṭarlıḳ eylemek içün anlaruñ üzerine daḫı eger olsalar ‘avratlaruñuz yüklü pes nafaḳa eyleñüz anlaruñ üzerine tā ki ḫaml[ini] anlar vaẓ‘ idince yüklerin pes eger emzürseler sizüñ oğlanlaruñuzı pes virüñüz anlara ḡıdāların daḫı buyuruñuz arañuzda eylükle daḫı eger ümzürici olmasa pes emzür[d]üñüz ḡayrı ‘avratlarda [7] nafaḳa eylesün oḡlı issi ya‘nī māl issi mālından emrüzici ‘avrata daḫı kimüñ ki¹⁴² ṭar olsa

[542b]

emzürici üzerine rızḳı pes nafaḳa eylesün olımandan ki virdügi ḳadarınca aña Tañrı Te‘ālā teklīf eylemez Tañrı Te‘ālā bir nefse illā ol nesne kim virmüşdür aña kıılacaḳdur Tañrı Te‘ālā ḫastalıḳdan şoñra geñezlik her kişıye [8] daḫı ḳanğı şehr ḳavminden yüz dönderdi buyruğından Tañrı Te‘ālānuñ daḫı peygamberleri buyruğından pes anı ḫisāb eylerüz ḳatı ḫisāb eylemekle [9] daḫı ‘azāb biz ‘azāb eylerüz yaramaz ‘azāb itmekle pes dad[d]ururuz cezāsını işlerinüñ daḫı oldı şoñı işlerinüñ ziyān ile [10] yaraḳladı Tañrı Te‘ālā anlar-içün kıyāmetde ḳatı ‘azāb pes ḳorḳuñuz Tañrı Te‘ālādan ey ‘aḳl issi kişiler ol kişiler kim īmān getürdiler [11] taḥḳīḳ indürdi Tañrı Te‘ālā size öḡüdi peygamber ile oḳur sizüñ üzerüñüze āyetlerini Tañrı Te‘ālānuñ āşikāre çıkarmaḡ-içün ol kişiler kim īmān getürdiler daḫı işlediler eyü ‘ameller çıkarmaḡ-içün ḳarañulıḳlardan aydınlıḡa daḫı kim ki īmān getürse Tañrı Te‘ālāya daḫı işlese eyü ‘amel Tañrı Te‘ālā eyü ‘amel işleyeni givirür uçmaḳlara ki aḳar aḡaçları altından

[543a]

ırmaḳlar ebedī ḳalurlar ol uçmaḳlarda taḥḳīḳ gökḳek virür Tañrı Te‘ālā eyü ‘amel idene rızḳlar [12] Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur ki yaratdı yidi ḳat gökleri daḫı yidi ḳat yirleri anlar gibi indürildi buyruḳ aralarında siz bilmek-içün taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā her nesne üzerine ḳādirdür daḫı taḥḳīḳ Tañrı Te‘ālā ḳaplamışdur her nesneyi ‘ilmiyle

¹⁴² kimüñ ki: kimüñle M.

Sūretü't-Ṭahrīm

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ rızķ viricidür raḥmet idicidür [1] ey Tañrı Te‘ālā peygamberi niçün ḥarām idersin ol nesneyi kim Tañrı Te‘ālā ḥelāl eyledi saña istersin rızālarını senüñ ‘avratlaru[nu]ñ daḥı Ḥaḳķ Te‘ālā günāhlar bağışlar raḥmet idicidür [2] taḥķķ farz eyledi Tañrı Te‘ālā sizüñ içün ḥelāl olmağı andlaruñuzu daḥı Tañrı Te‘ālā sizüñ efendüñüzdür daḥı ol Tañrı Te‘ālā bilicidür ḥikmetler issidür [3] daḥı ol vaķt kim gizlü söyledi peygamber ḥazreti niçesine ‘avratlaruñ bir söz vaķtā kim ḥaber bildürdi aña

[543b]

daḥı muṭi‘ eyledi anı Tañrı Te‘ālā peygamber üzerine bildürdi niçesine daḥı yüz döndürdi niçesinden vaķtā kim peygamber ‘avratına ḥaber virdi adı Ḥaḫsadyr ‘avratı eyitdi kim ḥaber virdi saña bunı¹⁴³ peygamber eyitdi bunı baña ḥaber virdi her nesneyi bilici Tañrıdur [4] eger tevbe eyleseñüz Tañrı Te‘ālāya taḥķķ azıbdur gönüllerüñüzde daḥı yardım isteñüz biribiriñüz üzerine pes taḥķķ Tañrı Te‘ālā ol Allāhdur efendüñüzdür mu‘indür ve nāşırdur daḥı Cebrā’il daḥı eyü ‘amel idici mü’minler daḥı melā’ikeler bu didigümüzden şoñra yardım idicilerdür [5] ola kim peygamberüñ Tañrısı sizi boşasa eger yirüñüz[e] tebdıl eyler¹⁴⁴ sizüñ yirüñüze sizden y[igr]ek ‘avratlar vire Muḥammede müselmān ‘avratlar mü’mine ‘avratlar du‘ā idici ‘avratlar tevbe idici ‘avratlar ‘ibādet idici ‘avratlar oruç dutucı ‘avratlar er idḥāl itmiş ‘avratlar daḥı bākire ‘avratlar [6] ey imān getüren kişiler kurtaruñ nefsleruñuzu daḥı ehlüñüzi cehennem odından daḥı ol cehennemüñ odını ādem oğlanlarıdur daḥı ol cehennemüñ taşları kibritidür ol oduñ üzerine müvekkel feriştelere vardur ḫatı ārī kimesnelerdür ‘āşī olmazlar Tañrı Te‘ālāya

[544a]

ne kim buyursa anlara daḥı işlerler ne kim buyurulsalar [7] ey kişiler kim kāfir oldılar ‘özü eylemeñüz bugün taḥķķ cezā göreceksiz ne kim oldu siz işleyiciler ‘amelleri cezāsını [8] ey imān getüren kişiler tevbe eyleñüz Tañrı Te‘ālāya naşūḥ tevbe itdügi gibi ola kim sizüñ Çalabuñuz ‘afv eyleye sizden sizüñ günāhlaruñuzu daḥı sizi givire uçmaķlarına ki akar ağaçlar altından ırmaķlar ol gün rüsvāy eylemez Tañrı Te‘ālā peygamberini daḥı ol kişiler[i] de rüsvāy eylemez imān getürdiler peygamber-ile nūrları yürüye önlerince daḥı yanlarınca eydürler ey bizüm Çalabımız bize tamām eyle bizüm nūrumuzu daḥı bizüm günāhlarımızı bağışla taḥķķ sensin her nesnenüñ üzerine kādīr [9] ey Tañrı peygamberi ğazā eyle kāfirlere daḥı münāfıķlara

¹⁴³ Metinde sehven iki defa yazılmıştır.

¹⁴⁴ eyler: eylese M.

dağı zarb ur anların üzerine dağı anların varacak menzilleri cehennemdir dağı ne yaramaz varacak yirdür cehennem [10] zarb eyledi Tañrı Te‘ālā

[544b]

meşelleri ol kişiler için kim kâfir oldılar Nûh peygamberün ‘avratı dağı Lût peygamberün ‘avratı oldılar ikisi altlarında iki kulların bizüm şâlih kullarımız altında pes iki ‘avratlar hıyânet itdiler pes kurtarmadılar ol ikisini erleri Tañrı Te‘ālā ‘azâbından bir nesne ile dağı eydünildi ol iki ‘avrata girüñüz cehennem odına oda giricilerle bile [11] dağı zarb eyledi Tañrı Te‘ālā meşelleri ol kişiler için kim imân getürdiler Fir‘avnuñ ‘avratı ol vakt ki eyitdi Fir‘avn ‘avratı yâ Rabb bir ev yapıver benüm için senün katuñda ve yapmağla cennet içinde dağı beni kurtar Fir‘avndan dağı Fir‘avnuñ ‘amelinden dağı beni kurtar bir kavmden ki zâlimlerdür [12] dağı zarb eyledi Tañrı Te‘ālā ‘Ümrân kıızı Meryemi ol vakt ki Meryem eyitdi yâ Rabb benüm fercimi şakla Meryem fercini şakladı pes biz ürdüm Meryeme bizüm emrümüzden dağı Meryem girçekledi kelimâtını Tañrı Te‘ālānuñ dağı kitâblarını girçekledi dağı oldı Meryem ‘ibâdet idici kullardan

Sûretü’l-Mülk

[545a]

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] yücedür ol Allâh ki kudret elindedür pâdişâhlık dağı ol Tañrı Te‘ālā her nesnenün üzerine kâdirdür [2] eyle Allâh ki yarattı ölümü dağı diriligi yarattı şınamağ-ichün sizi sizün kankuñuz gökçek ‘ameller işler dağı Tañrı Te‘ālānuñ emri gâlibdür yazuklar bağışlayıcıdur [3] eyle Allâh ki yarattı yidi kat gökleri biribiri üstine görmez misin yaratmakda Tañrı Te‘ālā tefâvutdan pes dönder gözini hiç görebilür misin yaratmakdan [4] andan sonra dönder gözini iki kerre döner saña gözüñ arup yorulur dağı ol ulu lağb olmuşken [5] dağı tahkîk biz bezedük dünyâ gögini çerâklar ıla dağı biz anı kılduk atmağ-ichün şeytânlara dağı yaraqladuk anlar için cehennem ‘azâbını [6] dağı ol kişiler için kim kâfir oldılar Tañrı Te‘ālāya cehennem ‘azâbını

[545b]

yaraqladuk dağı ne katı yaramaz varacak yirdür cehennem [7] ol vakt kim bıraksalar cehennem içine işidürler ol cehennemden eşek âvâzı gibi âvâz dağı ol cehennem kaynar olduğu hâlde [8] yakîn olur ki pârelene gâzabdan nice kim bırakdılar ol cehennem içinde bir bölükde şora anlara cehennem zebânileri ya gelmedi mi siz[e] peygamber [9] eydeler evet tahkîk bize geldi peygamberler pes biz yalanladuk peygamberleri dağı biz eyitdük indürmedi Tañrı Te‘ālā hiç nesneden siz degülsiz peygamberler illâ siz ulu azgınlık içindesiz didik [10] dağı eyitdiler eger biz olsayduk işidici yâhûz olsayduk fehmi idici biz olmazduk cehennem ehlerinden [11] pes ikrâr

ideler günāhlarına pes la‘net eyleye Tañrı Te‘ālā cehennem ehline [12] taḥkīk ol kişiler kim
korkdılar Tañrı Te‘ālādan ğayb ile anlar için vardır yarlıĝanmaķlık daķı vardır ulu müzd [13]
daķı gizlū söyledüĝüzi yāḥūz āşikāre söyledüĝüzi anı taḥkīk ol Tañrı Te‘ālā bilür
ĝöñüllerüñüzden geĝen nesneleri [14] ya bilmez misin ki ol nesneyi ki Tañrı Te‘ālā yaratdı daķı
ol Tañrı Te‘ālā

[546a]

laṭīfdür her nesneyi bilicidür [15] ol Tañrı Te‘ālā kıldı sizüñ için yirleri muṭı‘ pes yürüñüz
yollarında daķı yiñüz yirüñ rızķından daķı ‘ākıbet anuñ içündür varmaĝuñuz [16] ya emīn mi
olduñuz ol kimesneden ki göklerdeğer geĝüre sizi yire pes kaĝan ol yir dutar yir sizi yuta [17]
ya emīn mi olduñuz ol kimesneden ki göklerdeğer yaĝdura sizüñ üstüñüze taşlardan pes
bileceksiz niĝedür korkutmaĝum [18] daķı taḥkīk yalanladı ol kişiler ki kendülerden öñdin
gelen peygamberleri pes nażar eyle niĝe oldu inkār idicilere benüm ‘azābum [19] ya nażar
itmezler mi kuşlara ki üstlerinde uĝarlar şaflar baĝlayup daķı birbirini avlarlar degüldür anları
dutıcı illā Tañrı Te‘ālādur dutıcı anları taḥkīk ol Tañrı Te‘ālā her nesneyi göricidür [20] ya
kimdür işbu sizüñ ol ĝerilerüñüzden sizüñ için yardım eylerler Tañrı Te‘ālādan ĝayrıdan
degüldür kāfirler illā azĝunlık içindedür kāfirler [21] ya kimdür ol kimesne kim işbu rızķı

[546b]

virür size eger dutsa anuñ rızķını bel ki dā‘im zulm içinde olur [22] ya kimdür ol kimesne kim
yürür düşüp yüzi üzerine ol hidāyetlürāķ mıdur ya kimdür ol kimesne kim berāber yürür berāber
midür egri yürüyenle toĝru yol üstine yürüyen [23] eyit yā Muḥammed ol Tañrı Te‘ālādur sizi
yaradan daķı kılan sizüñ için kulaĝı işitmegi için daķı gözleri yaradan görmek-iĝün daķı
ĝöñülleri yaradan vehm eylemek-iĝün az zamāna deĝin niĝün şükr eylemezsiniz Tañrı Te‘ālāya
[24] eyit yā Muḥammed ol Tañrı Te‘ālādur yaradan sizi yiryüzinde daķı ‘ākıbet Tañrı Te‘ālā
ḥazretinedür döneceñüz [25] daķı eydürler ne vaķt olacaķdur işbu va‘de eger siz ĝirĝek
söyleyiciler [26] eyit yā Muḥammed taḥkīk bu va‘denüñ geleceĝi Tañrı Te‘ālānuñ ‘ilm
ķatındadır korkudıcı peygamberem āşikāre [27] vaķtā kim göreler kıyāmeti yakīn gele ķarara
yüzleri ol kişilerüñ kim kāfir oldılar daķı dinile kāfirler işbu ol ‘azābdur ki siz bu ‘azāba va‘de
olunduñuz idi [28] eyit yā Muḥammed siz görseñüz eger helāk itse beni Tañrı Te‘ālā daķı
benümle bile olanları helāk itse yāḥūd biz[e] raḥmet eylese pes kimdür kırtaran

[547a]

kāfireri yürekler acıdııcı ‘azābdan [29] eyit yā Muḥammed ol Tañrı Te‘ālā birdür biz imān
getürdük Tañrı Te‘ālā daķı Tañrı Te‘ālā üzerine biz şıĝınduk pes bileceksiz kimdür ol azĝunlık

içinde olan âşikâre [30] eyit yâ Muḥammed siz görseñüz eger görse sizün şuyunuñu yire pes kimdür size getürmege şuyı yardımcı Tañrı Te‘âlâdan gayrı

Süretü’l-Kalem

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] daḥı kalem ḥaḳkıyçün ferışteler yazduğı bitiler ḥaḳkıyçün [2] degülsin sen ni‘metiyle senün Çalabuñuñ delü degülsin [3] daḥı taḥḳīḳ saña yâ Muḥammed müzd vardur minnetsüz [4] daḥı taḥḳīḳ sen yâ Muḥammed ulu ḥuy üzerinesin [5] pes sen göreceksin daḥı anlar görecekdür [6] ḳanḳuñuz Tañrı Te‘âlâdan dönmişdür [7] taḥḳīḳ seni yaradan Çalabuñ bilicidür kimdür azan Tañrı Te‘âlâ yolından daḥı ol Tañrı Te‘âlâ bilicidür toğru yol tutıcıları [8] pes uyma yalancı kişilere [9] daḥı dilediler ki eger sen yumuşaklık iderseñ

[547b]

pes anlar daḥı saña yumuşaklık ideler [10] daḥı sen uyma yâ Muḥammed her yalan and içene ḥor zelil kişiye [11] ğıybet söyleyiciye arañuzda sözüñüz döndürüciye ḳovcı kişiye [12] men‘idiciye ḥayrı yaramazlığı çok zālīm kişiye uyma [13] ağır yüklü yazuḳlardan bu didigümüzden soñra ḥarāmzādeye uyma [14] eger olsa māl issi daḥı oğul kız issi [15] ol vaḳt kim okunur anuñ üzerine bizüm āyetlerümüz eyde bu Ḳur‘ān düzmesidür bizden evvel gelen ümmetlerün [16] ‘alāmet iderüz burnı üzerinde [17] taḥḳīḳ biz anları şınaduḳ nitekim biz şınaduḳ büstān ehlini ol vaḳt ki and içdiler anı kesmek içün şabāḥ vaḳtinde [18] daḥı inşā‘Allāḥ dimediler [19] pes tavāf eyledi üzerine anlaruñ ‘azāb gice ile Tañrı Te‘âlâdan daḥı anlar uyurlar iken [20] pes ol büstān ehl[i] ḳapḳara yandı oldı kara gice gibi [21] pes ḳıgırdılar birbirine şabāḥlayıcı oldukları ḥâlde [22] gidüñüz ekinlerüñüz üzerine eger siz oldıysañuz kesiciler [23] pes gitdiler daḥı anlar birbirine gizlü söylediler ki [24] girmesünler bugün sizün ordañuza dilenciler [25] daḥı gitdiler miskınleri döndermege ḳādir oldukları ḥâlde

[548a]

[26] vaḳtā kim miskınler ol ḥâlde gördüler eyitdiler taḥḳīḳ biz azmışlardanuz [27] bel biz maḥrūmlaruz [28] eyitdi birisi aralarında fikri eyü olan eyitmedüm mi ben size niçün tesbīḥ eylemezsiz Tañrı Te‘âlā[yı] [29] eyitdiler münezzehdür bizüm Tañrımız taḥḳīḳ biz olduk zālīmler [30] pes başladılar biribiri üzerine melāmet itmege [31] eyitdiler vāveylā bizüm helāḳlıgımız taḥḳīḳ biz olduk azğunlardan [32] ola kim bizüm Tañrımız döndüre bizi yigrege azğunlıḳdan taḥḳīḳ biz bizüm Tañrımız rağbet idicilerüz [33] anuñ gibidür dünyāda kāfirler içün ‘azāb daḥı ḳıyāmet güninde ‘azāb vardur uluraḳ eger oldılsa biliciler [34] taḥḳīḳ Tañrıdan ḳorḳucılar içün vardur Tañrı Te‘âlâ ḳatında uçmaḳlar diñlenmeklik içün ni‘metlüler

[35] ya kılluruz mı biz müselmānları kāfirler gibi [36] ne oldu size niçe hüküm idersiz [37] ya var mı sizün için kitāblar anda ki okursız [38] tahkik sizün için anda ihtiyār idüğünüz mi olur olmaz [39] ya var mı sizün andunuz bizüm üzerümüze

[548b]

mübālaga ile kıyāmet günine degin tahkik sizün için virilmeye hüküm eyledünüz illā ‘azāb virile [40] şor anlara kankısı anların ol işe boyun tutıcıdur [41] ya var mı anların şerikleri pes getürsünler şeriklerini anlar eger oldırsa girçek söyleyiciler [42] ol gün ki açıla ‘arş incüğinden dağı da‘vet olınalar secde itmege pes güçleri yitişmeye secde itmege [43] korkudan anların gözleri diñile anlara horlık yitişe dağı tahkik oldıardı da‘vet olınıcılar secde itmege dağı anlar sağlar iken [44] pes ko beni ol kimesne ki yalanladı işbu söz ile ‘azāba yakīn iletürüz anları anlar bilmedügi yirlerden [45] dağı mühlet virürüz anlara tahkik benüm ‘azābum katıdur ya‘nī muhkemdür [46] ya ister misin anlardan ücret pes anlar virmesi vācib olan nesneden ağırılanurlar [47] ya var mıdur anların katında gayb ‘ilmi pes anlar gayb ‘ilminden yazalar [48] pes şabr eyle yā Muhammed hükmine seni yaradan Tañrının dağı sen olma Yūnus peygamber gibi ol vākt ki ne eyledi Yūnus dağı ol Yūnus

[549a]

kaygulu iken [49] niçün eger yitişmeseydi Yūnusa ni‘met ya‘nī Tañrı Te‘ālānıñ rahmeri Yūnusu yaradan Tañrısından birağulurdu şahrāya dağı ol Yūnus melāmete lāyık iken [50] pes Yūnusu ihtiyār eylediği yaradan Tañrısı pes Yūnusu kıldı şālīhlerden [51] dağı yakīn oldu ki ol kişiler ki kāfir oldılar seni tayanduralar gözleriyle anların işitdükleri vākt Qur‘ānı dağı eydürler ki tahkik ol peygamber ki delüdür [52] dağı degüldür ol peygamber delü illā öğüt viricidir ‘ālemler için

Sūretü’l-Hākka

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] vācib oldu ya‘nī kıyāmet günü [2] ne nesnedür vācib olıcı [3] dağı ne bildürdi saña ne nesnedür vācib olıcı [4] yalanladılar Semūd kavmi dağı ‘Ād kavmi [5] yürekler koparıcı kıyāmet günü pes ammā Semūd kavmi pes helāk oldılar Semūd kavmi yıldırım ile [6] ‘Ād kavmi pes helāk oldılar katı esici şovuk yıl ile [7] ol yılı musallaṭ eyledi Tañrı Te‘ālā anların üzerine yidi gice sekiz gün biribiri ardınca pes göreydün

[549b]

‘Ād kavmini vilāyetlerinde niçe düşmenler şanasın ‘Ād kavmleri çürümiş hurma ağaçları dipleri gibidür [8] pes hiç görür misiz anları soñra qalmışlardur [9] Fir‘avn dağı Fir‘avndan öñdin niçe ümmetler dağı Lūt kavmi geldiler [10] günāhlarıyla pes ‘āşī oldılar peygamberine Tañrı Te‘ālānıñ pes helāk eyledi anları Tañrı Te‘ālā ya‘nī helāk itmekle [11] tahkik ol vākt ki

biz şuları kaynatduk tūfān koparduk biz götürdük sizi Nūh gemisinde götürmekle [12] kılmak için anı size naşihat daḥı anı şaklayıcı kul[aḳ]lar şaklamağ-ichün [13] pes ol vaḳt ki İsrāfīl ura şūr içine bir kez şūrın urmağla [14] daḥı getirile yir daḥı tağlar getirile ol ikisi pes yarılınalar ikisi bir kez havada uvacık toz olalar [15] pes ol günde kıyāmet kopa kopağla [16] daḥı yarıla gökler pes ol günde gökler yire düşmek isteye [17] daḥı feriştelere ol günde gökler karañuda duralar daḥı götüre ‘arş senūñ Tañruñ feriştelere üstinde ol günde sekiz melek [18] ol günde ‘arz olunursız gizlenmez sizden emrūñüz [...] ¹⁴⁵ ard yöninden [19] pes ol kimesne ki

[550a]

virinile bitisi sağ eline pes eyde gelūñüz oḳuñuz benüm bitimi [20] taḥḳīḳ ben yaḳīn bildüm ki görecegüm ḥisābumı [21] pes ol kimesne eyü dirlik için[d]e olup Tañrı Te‘ālā rāzılığla ola [22] yüce cennetler içinde [23] ol cennetlerūñ yemişleri yaḳīndür [24] yinüz daḥı içūñüz sağlığla taḳdīm eyledūñüz ‘amel-i şāliḥ sebebiyle ḥālī günlerinde [25] daḥı ol kimesne kim virinile bitisi şol eline pes eyde kāşki baña virilmese benüm kitābum [26] daḥı ben bilmesem benüm ḥisābum ne olacaḳdur [27] kāşki ben öldükden sonra girü dirilmeyeydüm [28] aşşı eylemedi baña benüm mālum [29] helāk eyledi beni benüm mülküm sultānlığum [30] Tañrı Te‘ālā diye dutuñuz anı pes ellerin boynına bağlañuz [31] andan sonra cehenneme anı koyuñuz [32] andan sonra bir zencīr getüreler ol zencīrūñ üzerini yitmiş arşun ola pes ağızından şokalar aşağıdan çıkaralar [33] taḥḳīḳ ol ‘azāb anuñ-ichün oldı imān getürmedü-ichün ulu Tañrı Te‘ālāya [34] daḥı buyurmadug-ichün ta‘ām yidürmege miskīnlere [35] pes bulunmaya ol kimesneye bugün de anlardan yardım idici şefḳatlü

[550b]

dōst [36] daḥı bulunmaya aña ta‘ām illā iriñlerden ta‘ām yidüreler [37] ol ta‘āmı yimez illā günāh[kār]lar ol ta‘āmı yirler [38] pes and içerem ¹⁴⁶ ol nesneye kim görürsüz [39] daḥı nesneye kim görmezüz [40] taḥḳīḳ bu söz Qur‘ān sözidür kerāmetlü peygamberūñ sözi [41] daḥı degüldür ol peygamberūñ sözi şā‘ir söziyle azsuz niçün imān getümezler [42] daḥı degüldür peygamberūñ sözi kāhin sözi az zamāna degin niçün fīkr etmezüz [43] inmişdür bu Qur‘ān ‘ālemleri yaradan Tañrı Te‘ālādan [44] daḥı eger yalan söyleseydi söziyle bizüm üzerümüze ba‘zı sözler söylemekle [45] biz tutarduk peygamberi andan sağ eliyle [46] andan sonra biz ke[se]r-üdük peygamberūñ yüregi tamarların [47] pes bulunmazdı sizden bir kimesne peygamberden ölümü def‘ idici [48] daḥı ol Kur‘ān naşihat içündür korkucılara [49] daḥı taḥḳīḳ

¹⁴⁵ Bu kısım okunamamıştır.

¹⁴⁶ içerem: içmezem M.

biz bilürüz taḥkīk sizden vardur yalancılar [50] daḥı taḥkīk ol yalancılık pişmānlıkdur kāfirler üzerine [51] daḥı ol gümān sözüñ toḡrusıdur yakīn [52] pes tesbīḥ eyle adıyla ulu Tañrının

Sūretü'l-Me'āric

[551a]

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] diledi dileyici dilemekle bir ḥāriṣ olıcı 'azāb ile [2] kāfirler içün yokdur ol 'azābı def' eyleyici Tañrı Te'ālādan ḡayrı [3] eyle Allāh ki mi'rāclar issidür [4] aḡar feriştelere daḥı Cebrā'il 'arşa kıyāmet güninde oldı kıyāmet gününüñ miḳdārı elli biñ yıl [5] pes şabr eyle yā Muḥammed güzel şabr itmekle [6] taḥkīk kāfirler kıyāmet gününü görürler ḡatı ırak [7] daḥı biz kıyāmet gününü görürüz ḡatı yakīn [8] ol gün ki olur gökler ola erimiş bakır gibi [9] daḥı olur ḡaḡlar atılmış panbuḡ gibi [10] daḥı şormaya dōst dōstını niçesin dimeye [11] biribirini göreler anlar ki severdi yaramaz kişileri fidā ide kendüyi 'azābından ol gün ki oḡul kız ile [12] daḥı 'avratıyla daḥı ḡardaşıyla [13] daḥı ḡavm ḡabilesiyle eyle ḡavm ḡabile ki kendü içlerinde dünyāda otururdu [14] daḥı olanların yiryüzünde cümlesiyle [15] andan soñra ola ki kendüyi ḡurtara eyle degüldür fide virilmek od yaluñundan ḡurtarmak [16] cehennem odunuñ da'vet idecekdür cehennem

[551b]

[17] ol kimesne kim ḡā'ati giriye ḡodı daḥı yüz dönderdi Ḳur'āndan [18] daḥı māl cem' idüp evlere yıḡanı [19] taḥkīk ādem oḡlanının yaradıldı hırşı artuḡ [20] ol vaḡt ki ādem oḡlanına şer yitişe şabırsuzdur [21] vaḡtā kim daḥı ol ādem oḡlanına ḡayr yitişe ḡayr[1] men' eyler [22] illā namāz kılıcılar ḡayr[1] men' eylemez [23] ol kişiler kim namāzları üzerine dā'im olucılardur [24] daḥı ol kişiler kim māllarında bilinmiş ḡakk vardur [25] dileyenler içün bilmeyenler içün daḥı dilenmek [26] daḥı ol kişiler ki inanur kıyāmet gününe [27] daḥı ol kişiler ki ḡorḡarlar 'azābdan Tañrı Te'ālānuñ [28] şefḡat idici olduḡı ḡāde taḥkīk 'azābı Tañrı Te'ālānuñ emīn olacaḡ 'azāb degüldür [29] daḥı ol kişiler ki ferclerini ḡarāmdan şaḡladılar [30] illā 'avratlarından şaḡlamadılar yāḡūz mālīḡ cāriyelerinden pes taḥkīk anlara anda melāmet yokdur [31] pes kim ki istese bu didigümüzden ḡayrıdan pes anlardur dünyāda ve āḡiretde ḡalimler [32] daḥı ol kişiler kim emānet içün daḥı 'ahdler içün ri'āyet iderler [33] daḥı ol kişiler kim ḡanuklıḡlarıyla ṡābit dururlar

[552a]

[34] daḥı ol kişiler kim namāzlarını vaḡtinde kılurlar tertīb şaḡlarlar [35] anlardur cennetler içinde kerāmete yitişürler [36] pes ne oldı ol kişilere ki kāfir oldılar senüñ çevreñde baş aṡaḡa ḡalurlar [37] şaḡından şolından bölük bölük olurlar [38] ya umar mı her kişi anlardan girmeklige

ni‘metlenmiş cennete [39] eyle degül taḥkīk biz yaratduk anları kendüler bildügi¹⁴⁷ nesneden [40] pes ben and içerem Tañrısıyla maşriklarun daḥı mağriblerun Tañrısıyla taḥkīk benüm Tañrım kādirdür [41] anların yirlerine yigrek ḥalk getürmek anlardan daḥı degüliz biz ‘aciz olıcılar ile [42] pes ko anları gülsünler daḥı oynasunlar tā yitişince anlar ol günün ‘azābına ki va‘de olındılar [43] ol gün ki çıkarlar kabirlerinden ivmekle şanasın anlar puta tapmağa ivişürler [44] korğudan göge dikilür gözleri anların yitişür anlara zelillik ol gündür ki anlara

[552b]

[va‘de olunmuş]

Sûretü’l-Nûḥ

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] taḥkīk biz gönderduk Nûḥ peygamberi kavmine korğut cehennemden senün kavmünü didik gelmezden öndin anlara yürekler acıdııcı ulu ‘azāb [2] Nûḥ eyitdi ey benüm kavmüm taḥkīk ben sizün için bellü peygamberem aşikāre [3] tapuñuz ‘ibadet itmekle Tañrı Te‘ālāya daḥı korğunuñuz Tañrıdan daḥı uyuñuz baña [4] bağışlaya Tañrı Te‘āla sizün günāhlarıñuzdan daḥı te‘ḥīr ider sizi bir bilinmiş va‘de gelince [5] taḥkīk va‘de eyledi Tañrı Te‘ālā ol vaḳt ki va‘de gele te‘ḥīr eylemez bir an ve bir sā‘at eger siz oldıysañuz biliciler [6] Nûḥ eyitdi ey Çalabum taḥkīk ben imāna da‘vet eyledüm benüm kavmüm gicede daḥı gündüzde da‘vet eyledüm pes arturmadı anları benüm da‘vetüm illā imāndan kaçmaklık [7] daḥı taḥkīk ben niçe kim da‘vet anları eyledüm bağışlamak için günāhları Tañrı Te‘ālā kılurlardı barmaḳlarını kulaḳları içinde daḥı ördiler başlarını giysileri ile daḥı har oldılar küfr içinde daḥı ululandılar ululanmağla

[553a]

[8] andan soñra ben da‘vet eyledüm anları aşikāre da‘vet itmekle [9] andan soñra taḥkīk ben aşikāre da‘vet eyledüm anları daḥı sır ile da‘vet eyledüm anları sır ile da‘vet eylemekle [10] pes eyitdüm yarlığanmak dileñüz sizi yaradan Tañrıñuzdan taḥkīk ol Allāh oldı yarlıgayıcı [11] göndere yağmurı Tañrı Te‘ālā gökden sizün üzerüñüze biribiri ardınca [12] daḥı virür size çok mällar daḥı oğul kızlar daḥı kıldı sizün için büstānlar daḥı kıldı sizün için akar şular [13] ne oldı sizün için korğmazsız ulu Tañrıdan [14] daḥı taḥkīk yaratdı sizi Tañrı Te‘ālā dürlü dürlü [15] ya görmez misin niçe yaratdı Tañrı Te‘ālā yidi ḳat gökleri biribiri üstine [16] daḥı yaratdı ayı ādem oğlanlar için nūr eyledi daḥı yaratdı güneşi çerāğ eyledi [17] daḥı Tañrı Te‘ālā sizi bitürdi yirden otlar gibi [18] andan soñra döndürür sizi ol yir içine daḥı çıkarur sizi çıkarmağla [19] daḥı Tañrı Te‘ālā yaratdı sizün için yiri döşek sākin olmak için [20] ol yirden andan yollar kılduk yürümek-içün giñ [21] eyitdi Nûḥ peygamber ey Çalabum

¹⁴⁷ bildügi: bilmedügi M.

[553b]

taḥkīk anlar baña ‘āṣī oldılar daḥı uydılar ol kimesneye ki arturamaz mällarını daḥı oğul kıızı arturamaz illā kendülere ziyān arturur [22] daḥı mekr eylediler ulu mekr itmekle [23] daḥı Nūḥ kavmi eyitdiler birbirine qomañuz ma‘būdaruñuzı daḥı qomañuz Veddi daḥı qomañuz Suva‘ı daḥı Yeğūsı daḥı Ya‘ūkı daḥı Nesri qomañuz [24] daḥı taḥkīk azdurdılar çok kişiler daḥı arturmadı zālamlere illā azğunlık arturdı [25] şol günāhları sebebiyle ġarq olurlar pes girürler cehenneme olurlar pes bulmadılar kendülerine Tañrı Te‘ālādan ġayrı yardım idiciler [26] daḥı Nūḥ eyitdi ey Çalabum koma yir üzerinde kāfirlerden birini [27] taḥkīk sen eger anları qorsañ azdururlar senüñ qullaruñı daḥı toğuramaz illā toğururlar fācir ya‘nī āşikāre günāh idiciler kāfirler [28] ey Çalabum bağışla benüm günāhlarımı daḥı benüm atamı anamı yarlıġa daḥı ol kimesneler ki girdi benüm evime mü‘minleri yarlıġa daḥı mü‘mine ‘avratları yarlıġa daḥı arturma zālimleri illā helāklik artur

[554a]

Sūretü'l-Cin

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[1] eyit yā Muḥammed Tañrı Te‘ālā vahy eyledi baña taḥkīk ol Qur‘āna qulaq dutdı bir bölük cinnīlerden pes qavmleri eyitdiler biz işitdük bir ‘aceb Qur‘ān [2] hidāyet virür ol Qur‘ān toġru yola pes biz inanduk Qur‘āna daḥı biz şirk getürmezüz bizi yaradan Tañrımız hīç birümüz [3] daḥı taḥkīk ol Tañrı Te‘ālānuñ ‘āzemeti uludur bizüm Tañrımız idinmedi ‘avrat daḥı oğul kıız idinmedi [4] daḥı taḥkīk ol Tañrı Te‘ālā oldı bizüm Tañrımız eydür bizüm ‘ağılsuzlarımız Tañrı Te‘ālā üzerine bühtān eylediler iblisdür [5] daḥı taḥkīk biz şanurduk eyitmez ādem oğlanları daḥı cinnīler Tañrı Te‘ālā üzerine yalan söz [6] daḥı taḥkīk oldı kişiler ādem oğlanlarından şıġınurlar niçe kişiler cinnīlerden pes arturdılar anlaruñ azğunlığını [7] daḥı taḥkīk anlar şandılar siz şandıġuñuz gibi diriltmez Tañrı Te‘ālā

[554b]

bir kimesneyi [8] daḥı taḥkīk yitişmege göklere pes biz anı taleb itdük bulduk qıvvetlü ḥārisler ile ya‘nī pāsbanlar ve şaklayıcı muṭlaqa daḥı yılduzlar ile [9] daḥı taḥkīk biz olduk oturucı andan oturacaq yirlerde işitmek-içün pes kim ki işitse bulur anı bir yılduzdur yol bekleyici atılır üstine [10] daḥı taḥkīk biz bilmezüz şer mi istenildi yirde olanlara ya ḥayr mı diledi anlara Tañrıları toġru yoldan [11] daḥı taḥkīk vardur bizden şālihler daḥı bizden şālihlerden ġayrı vardur biz olduk muḥtelif mezhebler üstine [12] daḥı taḥkīk biz şanuruz ‘āciz eylemezüz Tañrı Te‘ālāyı yiryüzinde daḥı Tañrı Te‘ālādan qurtulmazuz [13] daḥı taḥkīk işitdügümüz hidāyet Qur‘ānı biz inanduk ol Qur‘ānā pes kim ki imān getürse Tañrı Te‘ālāya pes qorqmaz

eksikliginden daḥı ḥorlıḳdan [14] daḥı taḥḳīḳ vardır biz müselmānlar daḥı vardır bizden ḥaḳḳ yolından çıḳmıḣlar pes kim ki müselmān olsa pes anlar baḳıḣurlar toḡru yola [15] daḥı ammā ḥaḳḳ yolından çıḳanlar

[555a]

pes oldılar anlar cehennemüñ odını [16] daḥı eger toḡru dursalardı ḥaḳḳ yolu üstine anları ḣuvarup ni‘metler bitürürdük [17] tecrübe eylemek-içün anda daḥı kim ki yüz dönderse zikrinden Tañrı Te‘ālānuñ anı sākin iderüz meḣeḳḳatlı ‘azāba [18] daḥı taḥḳīḳ mescidler Tañrı Te‘ālā içündür pes ṭapmañuz Tañrı Te‘ālādan ḡayrıya biriñüz [19] daḥı taḥḳīḳ ol vaḳt ki durdı Tañrı Te‘ālā ḳulı Muḥammed rasūlullah ‘ibādet eylemek-içün Allāḥ yaḳīn oldılar ki Tañrı Te‘ālānuñ emrini bāṭıl eylemege [20] eyit yā Muḥammed taḥḳīḳ ben ṭapmazam illā beni yaradana ṭaparam daḥı ben ḣirk getürmezem Tañrıya birümüz [21] eyit yā Muḥammed taḥḳīḳ ben mālīk olmazam size ziyān eylemege daḥı aḣḣı eylemege mālīk olıma [22] eyit yā Muḥammed hīḣ kimesne ḳurtarıma [23] illā yitiḣdürmek-içün Tañrı Te‘ālādan buyruḡını daḥı degürmek-içün risāletini daḥı kim ki ‘āḣı olsa Tañrı Te‘ālāya daḥı ‘āḣı olsa peygamberine pes taḥḳīḳ vardır ol kimesne içün cehennem odı ḳalurlar ol cehennem içinde ebedī [24] tā ki ol vaḳt göreler

[555b]

anlara va‘de olıñduḡı nesneyi pes bileceklerdür kim ki za‘īfdür yardımcısı daḥı azdur ḣayıcı [25] eyit yā Muḥammed ben bilmezem yaḳīn midür ḳıyāmet ‘azābı size va‘de olınan ya ḳılur mı ḳıyāmeti benüm Tañrum uzun [26] ḡayb bilici Allāhdur pes bildürmedi ḡaybı bir kimesneye [27] illā diledüḡi kimesneye bildürür peygamberlerden pes ol Allāḥ ḣaḳlar melā’iklerle öñinden daḥı ardından ḥārisler-ile ya’nī pāsbānlar ve ḣaḳlayıcı muṭlaḳa bilmek-içün [28] taḥḳīḳ yitiḣdürdiler risāletini Ḥaḳḳ Te‘ālānuñ daḥı muḥīṭ oldılar ḳatlarında olana daḥı ihḣā itdi cemi‘ nesneyi ‘adedince

Sūretü’l-Müzzemmil

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] ey bürünüp¹⁴⁸ uyuyan yatan ḳiḣi [2] ṭur gice ile illā az ṭurma [3] buḣuḡını yāḣūz andan az

[556a]

eksilt [4] ya ziyāde eyle anuñ üzerine daḥı Kur‘ān ḥarflerini belürdüp oḳu [5] taḥḳīḳ biz biraḡacaḡuz yā Muḥammed senüñ üzerüne muḥkem ḳuvvetlü söz [6] taḥḳīḳ gice sā‘atlerinüñ teklīfi aḡırdur daḥı gice oḳumaḳ sābitdür [7] taḥḳīḳ vardır saña yā Muḥammed gündüzde meḣḡül olmaḳ müḥīm iḣlerde [8] daḥı zikr eyle adını seni yaradan Ḣalabuñ daḥı ‘ibādet eyle

¹⁴⁸ yürüyen: bürünüp M.

Tańrı Te‘ālāya özgü ‘ibādet itmekle [9] Tańrı Te‘ālā Tańrısıdur maşrıķuń dańı mağribuń Tańrısıdur yoķdur Tańrı Te‘ālādan ğayrı illā ol Allāh vardur pes idin Tańrı Te‘ālāyı cemi‘ işlerde vekıl [10] dańı şabr eyle yā Muħammed anlaruń didikleri sözleri üzerine dańı terk eyle anları güzel terk itmekle [11] dańı ķo beni yalancılarla ni‘metler issi dańı mühlet vir anlara az zamāna degin [12] taħķķ bizüm ķatımızda azāblar vardur dańı cehennem vardur [13] dańı yimekler vardur ğuşşalı dańı yürekler acıdıķı ‘azāblar vardur [14] ol ğün ki ditreye yirler dańı tağlar ditreye dańı ola tağlar derilmiş ķumlar gibi [15] taħķķ biz gönderdük size bir peygamber tanuķ olıķı olduğı hālde

[556b]

sizüń üzerüńüze nitekim biz gönderdük Fir‘avna bir peygamber [16] pes ‘aşī oldu Fir‘avn peygamberine pes biz dutduķ Fir‘avnı muħkem dutmaķlığla dańı helāk eyledük [17] pes taħķķ niķe ķurtarıbilür misiz nefsüńüzi eger kāfir olsańuz siz ol ğün ki kıla Tańrı Te‘ālā doğan oğlanlaruń saçını aķ [18] ol ğünde ğökler pārelenüp Tańrı Te‘ālānuń oldu va‘desi işlenmişdür [19] taħķķ işbu Ķur‘ān naşīhatdür pes kime ki dilese idinsün Tańrı Te‘ālāya yol Ķur‘ānla idinsün [20] taħķķ senüń Ćalabuń bilicidür taħķķ sen tūrursın yaķın ğicenüń sülüsünden dańı nışından dańı sülüsünü dańı bir tā‘ife ol kişilerden ki senüńle biledür Tańrı Te‘ālā taķdır eyler ğiceyi dańı ğündüzi bilicidür ihşā idemezsiniz anı ya‘nī ğücüńüz yitmez yirine ğetürmeğe pes tevbe viridi sizüń üzerüńüze dirlik ğeńlükle pes oķuńuz siz müyessir olanı ya‘nī ķolay olanı Ķur‘āndan bildi ki Tańrı Te‘ālā olacaķdur sizden ğastalar dańı ğayrılar ki isterler Tańrı Teālānuń [rıķķını]¹⁴⁹ ğazā iderler yolında Tańrı Te‘ālānuń pes oķuńuz ķolay olanı Ķur‘āndan dańı tūrğuruńuz

[557a]

namāzı dańı virüńüz zekātı dańı ödünķ virüńüz Tańrı Te‘ālā yolına güzel ödünķ virmekle dańı ol nesne ki ilerü eyledüńüz kendüńüz ile ğayrdan anı bilürseńüz Tańru Te‘ālā ķatında ol size yigrekdür dańı uludur şevābı Allāh ķatında saķı yarlığanmaķlıķ dileńüz Tańrı Te‘ālādan taħķķ Tańrı Te‘ālā ğünāhlar bağışlayıcıdur rahmet idicidür mü‘min ķullarına

Sūretü’l-Müddeşsir

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] ey tōnla bürünüp yatan [2] tūr ğaķķ[1] ķorķut ya‘nī öğütle [3] dańı seni yaradan Tańrı Te‘ālāyı pes ulula [4] dańı senüń ğiysüńi pes arı eyle [5] dańı yaramaz işleri pes terk eyle [6] dańı baķşış virme ğaķķ olmağ-ıķün [7] dańı seni yaradan Tańrı Te‘ālā iķün pes şabr eyle [8] pes ol vaķt ki şūr urıla şūr iķinde [9] pes ol ğün şabr ğünidür ol ğün ğüc ğünidür [10] kāfirler üzerine

¹⁴⁹ “isterler Tańrı Teālānuń [rıķķını]” : Bu kısım derkenārda kaytlıdır.

kolay degüldür [11] beni ko daḥı ben yaratduğumla yaluñuz [12] daḥı ben virdüm aña çok māl [13] daḥı oğul kızlar çok virdüm aña hāzır virdüm

[557b]

[14] daḥı riyāseti virdüm aña riyāset virmekle [15] andan soñra muṭi‘ eyledüm umar artmağı [16] eyle degül taḥkīk oldı bizüm āyetlerümüzi unudıcı [17] givirecegüm anı tamu tağlarına [18] ol fikr idüp daḥı taḥdīr eyledi kendü nefesine [19] pes helāk oldı niçe taḥdīr itdiyse [20] andan soñra helāk olsun niçe taḥdīr itse helāk olmaklığı [21] andan soñra Qur’āna nazar itdi [22] andan soñra yüzün burunup kırışdurdı [23] andan soñra arka dönderüp daḥı ululandı [24] pes eyitdi bu degüldür illā cāzılıkdur eşir idici [25] bu degüldür Tañrı kelāmı illā sözidür ādem oğlanınuñ [26] koyacaḥdur cehenneme anı Tañrı Te‘ālā [27] daḥı bildürdi mi saña ki ne nesnedür seḥar [28] hīç nesne bākī kımaz yandurmayınca derileri [29] kara idici renk döndericidür ādem oğlanlar-içün derilerinüñ [30] üzerine on toḥuz melek vardur [31] daḥı biz kılmaduk cehennem hāzınlerini illā ferīşteleri kılduk cehennem hāzınleri daḥı biz kılduk anlaruñ sağışını illā fitne kılduk ol kişiler içün ki kāfir oldılar yakīn bilmek-içün ol kişilere ki virinildi kitāb daḥı arturmağ-içün ol kişilere ki imān getürdiler imānın arturmağ-içün daḥı gümā[n] itmemek-içün

[558a]

ol kişiler ki virinildi kitāb daḥı mü’mínlere arturmağ-içün daḥı eyitmek-içün ol kişiler ki yüreklerinde küfr ḥasta[lı]ğı var daḥı kāfırler ne nesne diledi Tañrı Te‘ālā bu meşelle ḡarāyib ‘iddeddür anuñ gibi izlāl ider Tañrı Te‘ālā kime dilese daḥı hidāyet virür kime dilese daḥı yokdur bilici çerilerini seni yaradan Çalabuñ illā ol Allāhdur bilici daḥı degüldür ol Qur’ān illā ögütdür ādem oğlanlar-içün [32] eyle degül ay ḥaḥkıyçün [33] daḥı gice ḥaḥkıyçün [34] kaçan dönse daḥı şabāḥ ḥaḥkıyçün kaçan güneş nūrı ‘alī dutsa [35] taḥkīk ol seḥar tamusu birisidür ululanañ [36] korkudıcı ādem oğlanlar-içün [37] kime dilese sizden ilerü varsun yāḥūz ardına dönsün [38] her nefis kazandığı ‘amelle dutılır [39] illā saḡ cānib ehli degül rehin aşḥāb-ı yemīn [40] cennetler içinde birbirini şorsalar [41] yaramaz kişilerden [42] ne nesne givirdi sizi seḥar tamusu içine [43] eydürler degül idük biz namāz kılcılardan [44] daḥı degül idük biz

[558b]

yimek yidürenlerden miskīnlere [45] daḥı biz olurduk bātıl işler eyleyici bātıl işler işleyenler ile [46] daḥı biz olduk yalanlayıcı kıyāmet günini [47] tā ki bize gelince ölüm yakīn [48] pes noldı anlara ki aşşı eylemeye şefā‘at idicilerün şefā‘at idicisi [49] pes noldı anlara ögütten yüz dönderürler [50] şanasın anlar merkeblerdür kaçıcı [51] ki kaçdılar arşlandan [52] bel diler her kişi anlardan ki virile şuhufırlar açılmış [53] eyle degül bel ki korkmazlar kıyāmet güninden [54]

eyle degül tahkîk ol Kır'ân naşîhatdür [55] pes kim ki dilese ögüt lensün [56] dahı degüldür
ögütlenici illâ eger dilese Tañrı Te'âlâ ol Allâh takvâ ehli kılur dahı mağfîret ehl[i] kılur

Sûretü'l-Kıyâme Bismillâhirrahmânirrahîm

[559a]

[1] ben and içerem kıyâmet günüyle [2] dahı and içerem nefsi-i levvâme ile [3] ya şanur mı âdem
oğlanları biz cem' eylemezüz anuñ süñüklerini [4] evet biz kâdirüz berâber eylemek üzerine
barmaqları ucını [5] bel ki diler âdem oğlanları fücûr üstine dâ'im ola [6] şoralar saña yâ
Muhammed yardım itmekle kağı gündür kıyâmet günü ve ne vaktüdür [7] pes kaçan kim dikile
gözleri [8] dahı dutıla ay [9] dahı cem' ola güneş ile ay [10] eyde âdem oğlanı ol günde biz
kanda kaçacağız [11] bel ki bulunmaya şıgınılacak yir [12] Tañrı Te'âlâ hâzretinedür şıgınacak
yir ol günde karar dutacak yir [13] haber virinilür âdem oğlanlarına ol günde ne kim işlediyse
evvelde ve sonunda [14] bel ki âdem oğlanları kendü üzerine tanuğdur [15] dahı eger turgursa
işledüğüne 'özrler [16] depretmeyesün dilüñi yâ Muhammed ta'cîl itmek-içün dilüñle [17]
tahkîk bizüm üzerümüzüdür anı cem' eylemek dahı anı okumak [18] pes kaçan biz okusak
Kır'ânı pes tâbi' ol Kır'ân okumağa [19] andan sonra tahkîk bizüm üzerümüzüdür Kır'ânıñ
beyânı [20] eyle degül

[559b]

bel ki severler dünyâyı [21] dahı korlar kıyâmeti [22] dahı niçe yüzler ol günde tâzedür [23]
Tañrısını müşâhede idicidür [24] dahı niçe yüzler ol günde buruşmışdur [25] mütevaqqı' olur
işlenile kendüye ulu belâ [26] eyle degül kaçan kim cân yitişe boğaza [27] dahı eydile kimdür
cân alıcı dahı gümândur ki [28] tahkîk ol kimesne dünyâdan ayrılmakdur [29] dahı dolamakdur
baldırların birbirine [30] Tañrı Te'âlâdur ol günde şürülmek¹⁵⁰ [31] pes virmedi zekâtı¹⁵¹ dahı
kılmadı namâzı [32] dahı bu kadar var ki yalanladı Kır'ânı dahı yüz dönderdi Kır'ândan [33]
andan sonra gitdi ehline göğüs gerüp büyüklenmekle [34] helâklik geldi saña pes helâklik
lâyıkdur [35] andan sonra helâk olmak lâyıkdur saña pes olsun helâklik saña [36] ya şanur mı
ki âdem oğlanları eger mühlet konıla teklîfsüz [37] ya degül midür ol bir nuñfe şehvet şuyından
ana karnına dökülür [38] andan sonra oldu uyışmış kan pes yarattı anuñ endâmın pes bir eyledi
ya'nî tamâm eyledi [39] pes yarattı âdem oğlanından iki çift erkek dahı dişi yarattı [40] ya
degül midür

¹⁵⁰ “şürülmek” kelimesi ince bir sözcük olmasına rağmen ق ve ص harfleriyle yazılmıştır.

¹⁵¹ Müellif ayette geçen “fe lâ şaddeka” ifadesini “tasdik etmedi onaylamadı” olarak çevirmesi gerekirken sadaka kelimesi ile karıştırarak “zekat vermedi” şeklinde çevirmiştir.

[560a]

ol Tañrı Te‘ālā kâdir yok iken var eyledi sizi yine ölüleri diriltmege kâdir degül midür felyukālū belā innehū ‘alā külli şey’in kâdir¹⁵²

Sûretü'l-İnsân

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] hîç gelmedi âdem oğlanları üzerine bir vakt rûzigârdan degüldi hîç añılaçaķ nesne [2] taḥķîķ biz yaratduķ âdem oğlanlarını bir nefsdan birbirine ķarışmış âdem oğlanlarını şınamağ-içün pes biz kılduķ âdem oğlanını görici [3] taḥķîķ biz gösterduķ âdem oğlanına toğru yol ya şükr idici ola ya kâfirler ola [4] taḥķîķ biz yaraķladuķ kâfirler içün zencîrler daḥı buķağular daḥı yaluñlu cehennem odını [5] taḥķîķ eyüler şarâb içerler kadeḥlerden ola anuñ mizâcı ya ‘nî ķarışmış razıyyet şarâbı kâfûr ya ‘nî cennet çeşmesidür [6] bir bîña[r]dur içerler ol bîñardan ķulları Tañrı Te‘ālānuñ aķıdurlar ol bîñarı aķıtmağla [7] yerine getürürler nezrlerini daḥı ķorķarlar

[560b]

bir günden ki ola ol günüñ şerrinden ‘âlemler tağıla [8] daḥı yimeķ yidürürlerdi dünyâda Tañrı Te‘ālāyı sevüben miskînlere daḥı yetîmlere daḥı esîrlere [9] taḥķîķ biz size yimeķ yidürmezüz illâ Allāh rızasıyçün yimeķ yidürürüz biz dilemezüz sizden müzd daḥı dilemezüz bizi ögesiz [10] taḥķîķ biz ķorķaruz ‘azâbdan Tañrı Te‘ālānuñ ol günki yüzler tûruş ola ol gün ķatı gündür [11] pes ķurtara anları Tañrı Te‘ālā şerrinden ol günüñ daḥı vire anlara Tañrı Te‘ālā tâze ni‘metler daḥı sevinmekler [12] daḥı müzd vire anlara şabr itdükleri sebebiyle dünyâda belâlara cennetler virile daḥı ibrişim ķumaşlar [13] tayanurlar ol uçmaķlarda taḥṭlar üzerine görmezler ol uçmaķlarda güneş ısınıñı daḥı şovukluğı görmezler [14] daḥı yaķîn ola anlarıñ üzerine gölgesi ağaçları daḥı budakları yaķîndür anda oturan tûran kişiler yitişürler yimişlere [15] daḥı tavâf ider anlarıñ üzerine ķablar ile gümüşden daḥı ibrîķlar ile şarâblar tûra [16] olur şişeleri şâflığı sırça renginde gümüşden aķlığı gümüş levninde anı taķdîr itdiler nefislerine [17] daḥı içüreler

[561a]

anda kadeḥlerden şarâblar ķarışmış ola şarâblar zencebîl ile [18] bîñarlar vardur anda adıdur uçmaķ bîñarlarından [19] daḥı tolanurlar anlarıñ üzerine tapu kılıcı güzel oğlanlar hergiz olmazlar ebedî ķalurlar kaçan kim göresin anları şanasın anları incüdür tağılmış şadefden [20] daḥı kaçan kim nefsiñi göresin anda andan şoñra göresin cennet ni‘metlerini daḥı ulu mülķler göresin [21] anlarıñ üzerine tönler vardur yeşil ibrişimden daḥı gayrı renklerden daḥı tönanurlar

¹⁵² “felyukālū belā innehū ‘alā külli şey’in kâdir” ifadesi sayfa kenarında yer almaktadır. Müellif ayet-i kerimedeķi soruya karşılık bu cevabı vermiştir.

bilezükler ile gümüşden dağı içirürler anlara Tañrı Te‘ālā hūmārdan esriklükden arı pāk şarāblar [22] taḥkīk bu oldu sizün için cezālar dağı bu oldu sizün sa‘y idügünüz ‘amelünüz ögülmüş maqbūli [23] taḥkīk biz indürdük saña yā Muḥammed Qur‘ānı indürmekle [24] pes şabr eyle yā Muḥammed hükmine seni yaradan Tañrının dağı uyma anlardan katı yaramazlara yāhūz uyma kāfirlere [25] dağı zikr eyle yā Muḥammed adını Tañrının şabāḥda dağı aḥşāmda [26] dağı gicelerde pes secde eyle Tañrı Te‘ālāya dağı tesbīḥ eyle Allāh[1]

[561b]

uzun gicelerde [27] taḥkīk bunlar severler dünyāyı dağı qorlar¹⁵³ ardlarında anlar ol gün ki katı ağır gündür [28] taḥkīk biz yaratduq anları dağı biz muḥkem eyledük anların ‘azālarını dağı kaçan biz dilesevüz biz degiştürevüz anların şüretlerini degüştürmekle [29] taḥkīk işbu Qur‘ān naşīhatdür pes kim ki istese toğru yola varmak idinsün Tañrı Te‘ālāya Qur‘ān ile yol [30] dağı siz dilemezsiz illā eger dilemeyince Tañrı Te‘ālā taḥkīk Tañrı Te‘ālā oldu her nesneyi bilici hikmetler issidür [31] givirür Tañrı Te‘ālā kimi dilese rahmeti içine dağı zālimler için yaraqladı ‘azāb yürekler acıdı

Sūretü’l-Mürselāt

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] dağı mürsel nebīler ḥaḳkıyçün biri biri ardınca geldi [2] pes katı yıl gibi eserler Tañrı Te‘ālā buyruğın dutmağda esmekle [3] dağı şerī‘atleri dağıdıcalar ḥaḳkıyçün şerī‘atler tağıtmağla [4] pes ḥaḳkı bātıldan ayırıcı ayırmağla ferīşteler ḥaḳkıyçün [5] pes vahy itdürici nebīlere melekler ḥaḳkıyçün [6] ‘özü olmağ-içün

[562a]

ḥaḳk üstine ‘özü olanlara [7] taḥkīk va‘de olınan kıyāmet günü şübhesüz olacaqdur [8] pes kaçan kim yılduzların nūrı görünmez olsa [9] dağı kaçan ki gökler pārelense [10] dağı kaçan ki tağlar havada toz gibi tozasa¹⁵⁴ [11] dağı kaçan ki peygamberler şehādet için mu‘ayyen olsa [12] kağı gün için kim va‘de olınmışdur [13] ḥaḳk bātıldan ayrılacak gün için [14] dağı ne nesne bildürdi saña yā Muḥammed ne nesnedür ol heybetlü gün [15] vāy ol günde yalan söyleyicilere [16] ya helāk itmedük mi evvelki ümmetleri [17] andan sonra uyarmaduk mı anları soñrağı ümmetleri [18] anuñ gibi işlerüz yaramaz kişiler ile [19] vāy ol günde yalan söyleyen kişiler için [20] ya biz yaratmaduk mı sizi bir ḥor çepel şudan [21] pes biz kılmaduk mı ol şuyı bir tıracağ yerde ki ana rahmidür [22] bir taḳdīr olınmış vakte degin [23] pes biz anı şürete getürdük

¹⁵³ qorlar: qorqarlar M.

¹⁵⁴ he harfi ile okutularak toz-a-sa şeklinde yazılmıştır.

pes ne gökçek takdîr idiciyüz [24] vâý ol günde yalan söyleyenler için [25] ya biz kılmaduk mı yiri zamm eylemek-içün [26] dirileri dağı ölüler [27] dağı biz kılduk ol yirde yüce

[562b]

tağları dağı biz içürdük size tatlu şuları [28] vâý ol günde yalancılara [29] gidüñüz ol nesneye kim siz olduñuz yalancılar¹⁵⁵ [30] varup gidüñüz ol nesneye kim üç budaqlu düttün gölgesine [31] ol gölgenüñ issi od yalıñdur dağı aşşı eylemeye gölgesi od yalıñundan [32] taḥkîk ol cehennem birağur yalıñların yüce köşkler gibi [33] şanasın ol yalıñları develerdür şaru [34] vâý ol günde yalan söyleyicilere [35] bu ol gündür ki söylemezler [36] dağı destür virilmezler anlar için pes ‘özr eyleyeler [37] vâý ol günde yalan söyleyicilere [38] bu ol gündür ki ayrılık günidür biz cem‘ eyledük sizi dağı evvelki ümmetleri [39] pes eger olsa sizün mekrünüz pes mekr eyleñüz baña [40] vâý ol günde yalan söyleyicilere [41] taḥkîk Tañrı Te‘âlâdan korkucılara hoş geçerler gölgelerde dağı akar bıñarlarda [42] dağı anlar için yimişler vardur gönülleri istediklerinden [43] dinile yiñüz dağı içüñüz sağlğıla dünyâda işledüğüñüz ‘amellerüñüz sebebiyle [44] taḥkîk biz anuñ gibi sevâblar virürüz eyelük idicilere

[563a]

[45] vâý ol günde yalan söyleyicilere [46] dünyâda yiñüz dağı dirlik eyleñüz az zamâna degin taḥkîk siz günâhkârlarsız [47] vâý ol günde yalan söyleyicilere [48] dağı ol vaktde dinile anlara rükü‘ eyleñüz rükü‘ idemeyeler [49] vâý ol günde yalan söyleyicilere [50] pes kangı söze bu Kır‘ândan şöñra inanurlar

Sûretü’n-Nebe’

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] andan ki birbirine soruşurlar [2] istihzâ idüp ulu haberlerden ya kıyâmetden ya ulu Kır‘ândan [3] anlar ol haberlerden anda muhteliflerdür [4] eyle degül anlar bilicilerdür [5] andan şöñra eyle degül hâllerin yakında bileceklerdür [6] ya biz kılmaduk mı yirleri yeşil döşek [7] dağı tağları yirlere tağları kazık eyledük mîh eylemedük mi [8] dağı biz yaratmaduk mı sizi çiftler [9] dağı biz yaratmaduk mı uyḥuyı size rāḥatlık [10] dağı biz kılmaduk mı giceyi size

[563b]

giysi [11] dağı biz yaratmaduk mı gündüzi size dirlik için [12] dağı biz yapmaduk mı sizün üstüñüze yidi kat gökleri berk yapmağla [13] dağı biz yaratmaduk mı güneş nûrını yıldırıcı [14] dağı biz indürmedük mi buludlardan tatlu şular [15] çıkarmağ-içün ol şuyla dâneleri dağı dürlü otlar [16] dağı bostânları birbirine ulaşmış [17] taḥkîk kıyâmet günü sizün mîḳātuñuzdur [18] ol gün ki urıla şûra şûr içine pes gelürsiz bölük bölük [19] dağı açıla gökler pes göklerde ola

¹⁵⁵ “gidüñüz ol nesneye kim siz olduñuz yalancılar” bu ifade derkenârda kayıtlıdır.

kapular [20] dağı yirlerinden kopup yürüye tağlar pes ola dübdüz ılığım salđım gibi [21] tağkık cehennem muntazır oldu kâfirlere ya'nî ağzını açdı [22] azgunlar için duracağ yirleri cehennem [23] kalurlar çıkmazlar kâfirler anuñ içinde uzun hadsüz yı[1]lar [24] dadmazlar cehennem içinde şovuk şudan dağı içmezler şarâblardan [25] illâ katı kaynar şulardan dağı iriñlerden [26] ol günde anlara muvâfık cezâ oldur [27] tağkık anlar oldılar dünyâda korkmayıcılar hisâbdan ya'nî hisâb güninden [28] dağı yalanladılar bizüm âyetlerümüzi yalanlamağla [29] dağı her nesneyi

[564a]

biz şayduğ yazmağla [30] pes daduñuz 'amelüñüz 'azâbını pes ziyâde eylemezüz size illâ azâbı [31] tağkık Tañrı Te'âlâdan korkucılar-içün vardır ulu sa'âdete yitişmek [32] bağçeler dağı üzümmler [33] dağı hūrîler memesi belürmemiş yaşıdaşlar¹⁵⁶ [34] dağı tolu çanağlar dürlü şerbetler ile [35] yaramaz söz işitmezler uçmağlarda dağı yalan sözler işitmezler [36] cezâ için seni yaradan Tañrıdan bağşışlar vardır hisâbsuz [37] Tañrıdan gökleri yaradan dağı yirleri yaradan dağı vardır yir-ile gök arasında dağı ne kim Tañrı Te'âlâdur hîç bir şey'in gelmez elinden andan i'râz idüp söylemek [38] ol gün ki dura Cebrâ'il dağı ferişterler şaf bağlayup söylemeyeler hîç birisi illâ ol kimesne söyleye ki destür vire aña Tañrı Te'âlâ dağı şevâb söyleye ki kelime'-i şehâdetdür lâ ilâhe illa'allâh Muhammedün rasûlu'llâh [39] ol gün şeksüz hađđ gündür pes kim ki dilese yol idinmek Tañrı Te'âlâya Qur'ânı idinsün yol varacağ yir [40] tağkık biz öğütledük sizi yağın 'azâbla ol gün ki göre her kişı iki eli ile işledüği 'amelini öninden dağı eyde kâfirler kâşki biz olayduğ toprak

Sûretü'n-Nâzi'ât

[564b]

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] dağı ol ferişterler hağkıyçün alurlar kâfirler cânını gücle [2] dağı ol ferişterler hağkıyçün ki mü'minlerüñ cânın alur şâzlığla [3] dağı anlar hağkıyçün ki yüzerler deñizde yüzmegla¹⁵⁷ [4] pes ervâh-ı mümîn ki melâyikden önürdi gider şevkinden cennet hağkıyçün kâfirler cânını cehenneme atıcı ferişterler hağkıyçün [5] pes her iş tedbîr idici melekler hağkıyçün [6] ol gün ki kıyâmet kopa hağkdur şûr urılsa gerek yirler ditreye ditremekle tağlar atıla [7] ol ikinci olan şûrla gökler pârelene [8] yürekler ol günde korkuya düşicidür [9] ol günde gözler göge dikilüp kalıcıdur [10] kâfirler eydürler ya biz ikinci dirilige dönüp dirilür miyüz çukurlara girdüğümüzde [11] ya ol vağt ki biz oluruz çürümüş kemükler dirilür miyüz [12] kâfirler

¹⁵⁶ yaşıdaşlar: yaşıdaşlar M.

¹⁵⁷ Kelimesi ince olmasına rağmen Ğ harfi ile imla edilmiştir.

eydürler ikinci kerre dirilmek ziyānlıdur yalandur ol dirilik [13] pes tahkik degüldür ol bir kez dirilmek illā kırkutmağdur [14] pes ol vaqt ki anlar haşr yirinde hāzır olanlar [15] ol vaqt geldi mi saña yā Muḥammed ḥaberi Mūsā peygamberüñ [16] ol vaqt ki Mūsāya nidā eyledi Tañrı Te‘ālā muḥaddes deresinde ki adı Tuvādur [17] var git yā Mūsā Fir‘avna tahkik ol Fir‘avn azdı [18] pes eyit yā Mūsā Fir‘avna var mıdur ey Fir‘avn senüñ meylüñ küfrden arınmağa [19] daḥı hidāyet etmege saña senüñ Tañruñ meylüñ var mıdur pes Fir‘avn kırkasın [20] pes gösterdi Mūsā Fir‘avna ulu mu‘cizāt [21] pes Fir‘avn yalanladı Tañrınıñ [āyetini] daḥı Mūsāya uymadı ‘āşī oldı

[565a]

[22] andan soñra ardına dönüp küfre sa‘y eyledi [23] pes Fir‘avn ḥalkı bir yire cem‘ idüp nidā eyledi [24] pes Fir‘avn eyitdi benüm sizüñ ulu Tañrıñuz [25] pes muḥkem dutup helāk eyledi Fir‘avnı Tañrı Te‘ālā dünyā ve āḥiret ‘azābına bırağup Fir‘avnı kahr eyledi [26] tahkik bunda vardur naşihat kim ol kimesneler için Tañrıdan kırkarlar [27] ya sizüñ mi güçdür yaradılmañuz ya gökler yaradılması mı güçdür [28] yücel[t]di Tañrı Te‘ālā gökler üstini pes gökleri düzdi [29] daḥı karañulık kıldı Tañrı Te‘ālā gicesini daḥı āşikāre kıldı gündüz nürını [30] daḥı yiri bundan soñra döşeyüp uza[t]dı [31] çıkardı Tañrı Te‘ālā ol yirden şularını daḥı otlarını [32] daḥı tağları berkişdürdi [33] dirlik olmağ-içün size daḥı sizüñ tavarlaruñuza dirlik olmağ-içün [34] pes kaçan ki gele ulu hidāyet ki kıyāmet günidür [35] ol günde fikr ide ādem oğlanları işledügi işleri [36] daḥı zāhir ola cehennem gören kişilere [37] pes ol kimesne ki kāfir oldı [38] daḥı ihtiyār eyledi dünyā dirliğini [39] pes tahkik cehennemdür ol kişinüñ varacak yiri [40] daḥı ol kimesne ki kırkdı durmağında Tañrı Te‘ālā ḥazretine daḥı yığlandurdi kendüzini nefsi hevāsından [41] pes tahkik cennetdür

[565b]

ol kişinüñ varacak yiri [42] şorisarlardur kāfirler saña yā Muḥammed kıyāmet güninden ne vaqt kıyāmet kopa [43] pes bilmezsin sen anuñ vaqtini bir nesneden [44] anuñ ilmi Tañrı Te‘ālā katındadır tahkik sen degülsin kıyāmeti bilici [45] illā ögüt viricisin Tañrı Te‘ālādan kim ki kırksa [46] şanasın anları ol günü gördükleri¹⁵⁸ vaqt kayırmaz oldılar illā bir gice yāḥūz bir günüñ kuşluğı kadar

Sūretü’l-‘Abese

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ ki rızk viricidür raḥmet idicidür [1] yüzün burıtdı daḥı yüz dönderdi [2] geldikde aña bir gözsüz [3] daḥı ne bildürdi saña yā Muḥammed ola kim kendüyi

¹⁵⁸ kelime ince olmasına rağmen ُ harfi ile yazılmıştır.

pāk ide¹⁵⁹ [4] yāhūz öğütlene¹⁶⁰ pes aşşı itdi aña naşīhat [5] ya ol kimesne ki müstağnī oldı [6] pes sen aña ta‘rīz eylersin [7] daḥı yoḡdur ziyān senüñ üzerine ki ol kendüyi pāk eylemese küfrden [8] daḥı ol kimesne kim gele saña ivüp [9] daḥı ol kişi Tañrıdan ḡorḡar [10] pes sen andan meşḡul olursın [11] eyle degül taḡḡıḡ ol Ḳur‘ān naşīhatdür [12] pes kim ki dilese naşīhat bu Ḳur‘ānı zīkr eylesün [13] muşḡaflar içinde kerāmetlü [14] yücelmişdür Ḳur‘ān

[566a]

arınmışdur Ḳur‘ān [15] melāyikler elinde [16] kerāmetlü ‘azīzler elinde [17] helāk olsun ādem oḡlanı ne ḡatı kāfir oldılar [18] ḡanḡı nesneden Tañrı Te‘ālā anı yaratdı [19] anı nuḡfeden yaratdı Tañrı Te‘ālā pes anuñ şūretini düzdi [20] andan şoñra ḡayr şer yolını geñezlikle gösterdi Tañrı Te‘ālā [21] andan şoñra öldürdi anı pes ḡabre ḡodı anı [22] andan şoñra ḡaçan ki dilese Tañrı Te‘ālā dirildür anı ḡabrinden çıkarur [23] eyle degül ādem Tañrınuñ buyruḡını yerine getürmedi [24] pes naḡar eylesün ādem oḡlanı yimeḡe [25] taḡḡıḡ biz döktürü[rü]z şuları dökmeklikle [26] andan şoñra biz yarduḡ yirleri yarmaḡlıḡla [27] pes biz bitürdük ol yirde dāneler [28] daḥı üzümner daḥı yoncalar [29] daḥı zeytūnlar daḥı ḡurma aḡaçları [30] daḥı baḡçelerde ulu aḡaçlar [31] daḥı yimişler daḥı otlar [32] dirlik olmaḡ-içün size daḥı dirlik olmaḡ-içün sizüñ ḡavarlaruñuza [33] pes ol vaḡt ki gele yürekler ḡoparıcı ḡıyāmet [34] ol günde ḡaçā kişi ḡarındaşından [35] daḥı anasından daḥı atasından [36] daḥı ḡātunından daḥı oḡlanından ḡızından ḡaçā [37] her kişi kendü içün ol günde meşḡul ola

[566b]

[38] niçe yüzler ol günde nūrlu ola [39] şādlu ola beşāretlü ola [40] daḥı niçe yüzlere ol günde üzerine tozlar ḡonmuş ola [41] ḡarañulıḡ örte tozlardan [42] anlardur kāfirler fācirler

Sūretü’l-Küvviret [Tekvīr]

Bismillāhirraḡmānirraḡīm

başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ ki rızḡ viricidür raḡmet idicidür [1] ol vaḡt ki güneş dutıla [2] daḥı ol vaḡt ki yıldızlar aşāḡa döküle [3] daḥı ol vaḡt ki ḡaḡlar yirinden havaya ḡopa [4] daḥı ol vaḡt ki iller ve ıḡlīmner bozıla [5] daḥı ol vaḡt ki ḡayvānlar bir yire cem‘ ola [6] daḥı ol vaḡt ki deñizler ḡuruya [7] daḥı ol vaḡt ki nefşler ‘amelleriyle ḡıftlene [8] daḥı ol vaḡt ki maḡberden ḡuran kişi şorıla [9] ḡanḡı günāhla deplendi [10] daḥı ol vaḡt ki bitiler açıla [11] daḥı ol vaḡt ki gökler ḡötürüle [12] daḥı ol vaḡt ki cehennem ḡatı ḡaynaya [13] daḥı ol vaḡt ki cennet bezenile [14] bilecekdür her nefş işledüḡi ‘amellerini [15] pes and içerem yıldızlar ile [16] rücū‘ idüp ḡizlenürler

¹⁵⁹ ide: idesin M.

¹⁶⁰ öğütlene: öğütlenesin M.

[567a]

[17] daḥı gice ḥaḳḳıyçün ol vaḳt ki gice ḳarañulıḡı döne [18] daḥı şabāḥ ḥaḳḳıyçün ol vaḳt ki nefes virüp nūrı toḡa [19] taḥḳıḳ bu Ḳur'ān sözdür kerāmetlü peygamberüñ Ḳur'ān sözidür ki Cebrā'il-i emīn getürdi [20] ḳuvvet issi Tañrı Te'ālā ḳatından ulu 'arş issidür Cebrā'il mekānı menzili vardır [21] muṭi'dür andan soñra emīndür [22] daḥı degüldür sizüñ yoldaşuñuz delü degüldür [23] daḥı taḥḳıḳ Cebrā'il gördi gökler ḳırañında āşıkāre [24] daḥı degüldür ol Muḥammed ḡayb üzerine gümān idici [25] daḥı degüldür ol Ḳur'ān sözi şeyṭān-ı racīmüñ kāhin sāḥirdür [26] pes ḳanda gidersüñüz [27] degüldür ol Ḳur'ān seni illā ögütdür 'alemler-içün [28] kim ki dilese sizden Ḳur'anla toḡru yol tuta [29] daḥı degülsiz siz dileyici illā dilese Tañrı Te'ālā sen daḥı dilersin yardım idicidür 'alemlere rızḳ viricidür

Sûretü'l-İnfiṭâr

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[1] ḳaçan ki gökler yarıla [2] daḥı ḳaçan ki yıldızlar yire dökile [3] daḥı ol vaḳt ki deñizler birbirine

[567b]

aḳup ḳarışa [4] daḥı ḳaçan ki ḳabirlerde olanlar yine dirile [5] bilecekdür her nefis taḳdīm itdüḡi 'amelini daḥı te'ḥır itdüḡi 'amelini [6] ey ādem oḡlanları ne nesne aldıadı sizi kerīm issi Tañrı Te'ālādan [7] eyle Allāḥ ki sizi yaratdı pes düzdü sizüñ a'zālaruñuzı yaratdı sizi pes 'adl ile yaratdı sizi [8] ḳanḡı şûretde Tañrı Te'ālā dilese seni terkīb eyler [9] eyle degül bel ki yalanladuñuz cezā günini [10] taḥḳıḳ vardır sizüñ üzerüñüze şaḳlayıcılar [11] kerīm yazıcılar vardır [12] bilürler işledüḡüñüz işleri [13] taḥḳıḳ eyü ḳişiler ni'metler içinde olup ḥoş geḳerler [14] daḥı taḥḳıḳ yaramaz ḳişiler cehenneme girürler [15] tiz girürler ol cehenneme ḳıyāmet güninde [16] daḥı degüldür kāfirler cehennemden ḡāyib olıcılar [17] daḥı ne nesne bildürdi saña yā Muḥammed ne nesnedür cezā günü [18] andan soñra ne nesne bildürdi saña yā Muḥammed ne ne günidür cezā günü [19] ol günde mālīk olmaz bir nefis bir nefis içün bir nesneye daḥı buyruḡuñ cümlesi ol günde Tañrı Te'ālā içündür

Sûretü'l-Muṭaffafîn

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[568a]

[1] vāy helāklik kīleyi terāzūyı eksik idenler içün [2] ol ḳişiler ki ḳaçan kim alalar kīle ile ādem oḡlanlarından tamām alurlar [3] daḥı ḳaçan kim şunuñla vırseler anlara yāḥūz ṭartsalar anlar eksik iderler ṭartularını [4] bilmezler mi anlar taḥḳıḳ anlar yine dirileceklerdür bir ulu gün içün [5] ol gün ki [6] ṭuralar ādem oḡlanları 'ālemleri yaradıcı Tañrı Te'ālā ḥazretine [7] eyle degül

taḥkīk bu yokdan var olanların ‘amelleri bitisi yidi kat yirler altındadır [8] daḥı [ne] bildürdi saña yâ Muhammed ne nesnedür Siccīn [9] yazılmış bitidür [10] vāy helâklîkdür ol günde yalancılar için [11] ol kişiler kim yalanladılar kıyâmet gününü [12] daḥı degüldür yalanlayıcılar kıyâmet gününü illâ yalanladı kendüzünü her kahr idici ḥadden geçen günâhı çok kişi [13] ol vakt ki okınsa üzerine bizüm âyetlerümüz eydürdi bu Kır'ân biz[den] evvel geçen ümmetlerin düzmesidür [14] eyle degül bel ki şeytân gâlib oldu yürekleri üzerine ol nesne kim oldılar dünyâda kazanıcılar ‘amelleri karañulığı [15] eyle degül taḥkīk anlar Tañrı Te‘âlâdan ol günde maḥcûblardur [16] andan sonra taḥkīk anlar gireceklerdür cehenneme [17] andan sonra

[568b]

eydünülür bu ol nesnedür ki siz olduñuz kıyâmeti yalanlayıcılar [18] eyle degül taḥkīk bitisi eyü kişiler ‘amellerinin yidi kat gök üstindedür [19] daḥı ne nesne bildürdi saña yâ Muhammed ne nesnedür ‘İlliyyūn [20] yazılmış bitidür [21] ḥāzır olurlar ol ‘illiyyūna muḥarreb melekler [22] taḥkīk eyü kişiler ni‘metler içinde cennetlerde hoş geçerler [23] taḥtlar üzerinde birbirine bakarlar [24] bilürsin yüzlerinde uçmak ehlinün tazeliginden diñlenmekle [25] içlerler uçmak ehli ḥālîş şarâblardan ki mühlürdür [26] anuñ mühri miskdür daḥı ol ni‘metlere pes rağbet eylesün rağbet eyleyiciler [27] daḥı anuñ mizâcı ya‘nî karışmış şarâbı rāhatlık tesnîmdendür [28] bınarlardur ki içlerler ol bınarlardan muḥarreb ferîşteler [29] taḥkīk ol kişiler ki günâh idicilerdür oldılar dünyâda ol kişilerden imân getürenlere gülerdi [30] daḥı ol vakt ki geçerlerdi anların üzerine birbirine göz kapışarlardı [31] ol vakt ki dönseler ehillerine gülüp dönerlerdi lezzet-ile [32] daḥı ol vakt ki görseler anları eydürlerdi taḥkīk bunlar azgûnlardur [33] daḥı gönderilmedi anların üzerine şaklamağ- için

[569a]

[34] pes bugün ol kişiler ki imân getürenler kâfirlere¹⁶¹ gülerlerdi [35] taḥtlar üzerinde oturup bakarlardı [36] hîç virinilür mi şevâb kâfirlere ol nesneler kim oldılar ‘ameller işleyiciler

Sûretü'l-İnşikāk

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] ol vakt ki gökler yarıla [2] daḥı izin dileyüp Tañrısından daḥı muṭi‘ ola [3] daḥı ol vakt ki yir çekinülse [4] daḥı birağup içindekin boşadılsa [5] daḥı izin dileyüp Tañrıdan muṭi‘ olsa [6] ey âdem oğlanı taḥkīk sen sa‘y eylesin seni yaradan Tañrı Te‘âlâ ḥazretine sa‘y itmekle pes cezâsını göreceksin [7] pes ol kimesnenün kim virilse bitisi sağ eline [8] pes anlar ḥisâb olunur geñez ḥisâb olunmağla [9] daḥı dönecekdür ehline sevinmekle [10] daḥı ol kimesnenün kim virile bitisi anuñ arkasından [11] pes anlar

¹⁶¹ kâfirlere: kâfirlerden M.

[569b]

temennâ iderler helâk olmağına [12] dahı girür cehennem odına [13] tahkîk ol kimesne olmuş-
ıdı dünyâda ehli içinde şādılık ile [14] tahkîk ol kişi şanurdı hergiz dönmeye Tañrı Te‘ālâ
hazretine [15] evet dönecekdür Tañrıya tahkîk Tañrı Te‘ālâ oldı anuñ hâlini görici [16] pes kâfir
didigi gibi degül ben and içerem şafağ haqqıyçün [17] dahı gice haqqıyçün dahı gicede cem‘
olanlar haqqıyçün [18] dahı ay haqqıyçün kaçan tamâm ola [19] döneceksiz bir hâlden bir
hâle [20] pes niçün anlar imân getürmezler Tañrı Te‘ālâya [21] dahı ol vaqt ki okınsa anlaruñ
üzerine Qur‘ân secde eylemezler [22] bel ki ol kişiler kâfir oldılar Qur‘ânı yalanladılar [23] dahı
Tañrı Te‘ālâ ziyâde bilicidür gönüllerindeki [24] pes muştula anlara yürekler acıdıcı ‘azābı
[25] illâ ol kişiler ki imân getürdiler dahı işlediler eyü ‘ameller anlar içün vardur minnetsüz
müzd

Sûretü’l-Bürûc

Bismillâhirrahmânirrahîm

[570a]

[1] dahı gökler haqqıyçün ki burclar issidür [2] dahı ol günler haqqıyçün ki va‘de olındı [3]
dahı cum‘a günü haqqıyçün dahı ‘arife günü haqqıyçün [4] helâk olındı Uhdûd kavmi [5] ki yiri
kazup od yandurdılar ol od katı yaluñlu od idi [6] ol vaqt ki anlar od yanında oturmuşlardı [7]
dahı anlar işledügi üzerine mü‘minleri hâzır iderler [8] dahı degüldür anlar alıcı intikâm
mü‘minlerden illâ mü‘minler imân getürdükler-içün Tañrı Te‘ālâya ‘azîz ögülmüş Allâh
mü‘minlerden intikâm aldı kâfirler [9] eyle Allâh ki anuñdur pâdişâhlığı göklerin dahı yirlerin
pâdişâhlığı anuñdur dahı Allâh Te‘ālâ her nesnenün üzerine hâzırdur [10] tahkîk ol kişiler kim
azdılar ya‘nî kavmi yakdılar mü‘minleri dahı mü‘mine ‘avratları yakdılar andan soñra tevbe
eylemeyüp oldılar pes anlar içündür cehennem ‘azābı dahı anlar içündür yakıcı ‘azāb [11]
tahkîk ol kişiler kim imân getürdiler dahı işlediler eyü ‘ameller anlaruñdur cennetler ki akar
cennetlerde ağaçları altından ırmaqlar ol uçmaqlara girenler ulu sa‘âdete yitişmeklikdür [12]
tahkîk dutmağı katıdır [13] tahkîk ol Tañrı Te‘ālâ halk[ı] yaradan evvelde dahı soñrada yaradan

[570b]

[14] dahı ol Tañrı Te‘ālâdur günâhlar bağışlayıcı sevilmişdür mü‘minlere [15] gönlinde ulu ‘arş
issidür [16] pes işleyicidür diledüğünü [17] hîç gelmedi mi saña yâ Muhammed haberi çerilerin
[18] ki Fir‘avn dahı Semûd kavmidür [19] bel ki ol kişiler kâfir oldılar Qur‘ânı yalanlamakda
oldılar [20] dahı Tañrı Te‘ālâ ardlarından kaplamışdur cemi‘ işlerini bilür [21] bel ki ol ulu
Qur‘ân [22] yazılmışdur levh-i mahfûzda

Sûretü't-Târik

Bismillâhirrahmânirrahîm

başladum adıyla Tañrı Te‘âlānuñ rızık viricidür rahmet idicidür [1] dahı gökler haqqıyçün dahı Târik haqqıyçün ya‘nî bir yılduzdur Yûsuf peygamber düşinde gördügi [2] dahı ne nesne bildürdi saña yâ Muhammed Târik ne nesnedür [3] ol Târik katı nûrlu yılduzdur yıldırıcı [4] vardur her nefis üstine ‘ameller yazıcı şaklayıcı yazduğini [5] pes görsün ki âdem oğlanları ne nesnede[n] yaradıldı [6] halk olındı bir şudan ki atılıcıdur [7] çıkar er kişinüñ belinden dahı ‘avratların iki memesi ortasından [8] tahkîk ol Tañrı Te‘âlā anı kabrinden çıkarmağa kâdirdür [9] ol günde ki gizli sırlar âşikâre ola [10] pes yokdur ol kişiye ol günde kuvvet viriciden dahı yokdur yardım viriciden [11] dahı gökler haqqıyçün ki dönüp yağmur

[571a]

yağdırıcıdur [12] dahı yir haqqıyçün yarılup otlar biter buyruk dutıcı issidür yir [13] tahkîk ol Qur‘ân sözi bir sözdür ki haqqı bâtıldan ayırur [14] dahı degüldür ol Qur‘ân bâtıl söz-ile [15] tahkîk kâfirler mekr iderler mekr itmekle [16] dahı hâlbuki ben ziyâde mekr idiciyem [17] pes mühlet virdi Tañrı Te‘âlā kâfirlere az zamân mühlet virmekle kâfirleri helâk idiciyem

Sûretü'l-A‘lâ

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] tesbîh eyle adını yüce Tañrının [2] eyle Allâh ki yarattı a‘zâları pes berâber eyledi [3] dahı ol Allâh ki güci yiter yaratmağa pes hidâyet virdi mü‘minlere [4] dahı ol Allâhdur ki bitürdi otlağı pes yarattı anı yeşil [5] kara eyler¹⁶² [6] pes seni okudacağını yâ Muhammed pes unutma okuduğunu [7] illâ unutturur diledüğine tahkîk ol Tañrı Te‘âlā bilicidür âşikâreyi dahı gizlüyi bilicidür [8] dahı geñez eyledük saña eyü yola varmağı geñez itmekle yâ Muhammed [9] pes ögüt vir eger fâyide iderse ögüdün [10] ögüdi kabûl iden kişi korkandur [11] dahı ol ögütten irak olur şakîler [12] eyle şakîler ki girürler ulu oda [13] andan soñra ölmezler ol od içinde dahı dirilmezler ol od içinde [14] tahkîk dünyâ ve âhiret eyliğine yitişdi

[571b]

nefsini arıdan kişi [15] dahı zikr eyledi adını Tañrı Te‘âlānuñ pes kıldı beş vâkt namâzı nefsinı pāk iden [16] bel[k]i kâfirler ihtiyâr eylediler dirliğini dünyānuñ âhiret üzerine [17] yigrekdür dünyā dirliğinden dahı bâkîdür âhiret dirliği [18] tahkîk bu Qur‘ân kad eflahdan ve ebkîdürken [...] evvelki şuhûflar içindedür şuhûfları İbrâhîmün

¹⁶² eyler: iken M.

Sûretü'l-Gâşiye

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] tahkîk geldi mi saña yâ Muhammed kıyâmet haberi ki dütünü halkı örter [2] niçe ol kişilerün yüzleri ol günde gözlerin diküp göge korkuya düşerler [3] 'amel işleyüp rıķbe düşerler zencîr çekmeklere [4] girürler kıatı issi od içine [5] şuvârınurlar bir bîñardan kıatı issi kıaynar [6] yokdur anlar için ol günde yimek ta'âmdan illâ cehennem dikenlerinden anlara yimek vardur [7] semirtmez daķı gidermez açlıķdan [8] niçe ulu kişilerün yüzleri ol günde ni' metler içine girerler [9] işledükleri 'amellerinden râzî olalar [10] yüce cennetler içinde [11] işidilmez ol cennetlerde yaramaz sözler [12] pes ol cennetlerde vardur bîñarlar akar baldan şüdden [13] ol uçmaķlarda vardur şâzlık idecek kıurılmış yüce tahtlar [14] daķı kıadehler tolu şerbetler ola yanlarında kıonılmış [15] daķı yaşduķlar vardur oturmaķ için kıonılmış

[572a]

[16] daķı döşekler vardur döşenmiş [17] pes niçün nazâr eylemezler develere niçe yaradınıldı develer [18] daķı niçün göklere nazâr itmezler niçe yücedür [19] daķı niçün nazâr itmezler tağlara niçe dikilmişdür [20] daķı niçün nazâr itmezler yirlere niçe döşenmişdür [21] pes ögü[t]le anları yâ Muhammed tahkîk sen anları ögütleyicisin [22] degülsin sen anlarıñ üzerine musallať [23] illâ ol kimesne kim yüz dönderdi Tañrıdan daķı kâfir oldu [24] pes ol kimesneye 'azâb ider Tañrı Te'âlâ ulu 'azâb itmekle [25] tahkîk bizüm hażretümüzedür âķir anlarıñ dönmesi [26] andan soñra tahkîk bizüm üzerümüzedür anlarıñ hisâbları

Sûretü'l-Fecr

Bismillâhirrahmânirrahîm

başladum adıyla Tañrı Te'âlânuñ ki rızķ viricidür rahmet idicidür [1] 'arafâtdaki şabâh [2] daķı on giceler haķķıyçün daķı himmet idici Ramażan giceleri haķķıyçün [3] daķı ak göge beñzer zi'l-hicce ayınuñ on on giceleri haķķıyçün [4] daķı sâir giceler haķķıyçün kaçan müyesser ola anun haķķıyçün [5] bunlar içinde and 'aķl issilerine [6] ya görmez misin nice işledi seni yaradan Tañrı Te'âlâ ['Âd] kıavmine [7] İrem bostânını yapıdılar direkler üzerine [8] eyle bostân ki yaradılmadı ol bostân gibi ıķlîmlerde

[572b]

[9] daķı Semüd kıavmine işlediler ol kişiler ki kıatı büyük taşları kesüp mağara eylediler [10] daķı Fir'avn kıavmi ne işlediler çok çadırlar işlediler [11] ol kişiler azdılar ıķlîmlerde [12] pes çoğaltdılar ıķlîmlerinde fesâdları [13] pes döğdi anları¹⁶³ seni yaradan Tañrı Te'âlâ 'azâb kıamçısıyladur [14] tahkîk seni yaradan Allâh geçecek yoldadur [15] pes ammâ âdem oğlanını

¹⁶³ anları: elleri M.

ol vaqt ki anı şınasa Tañrı Te‘ālā pes anı yitişdürür ulu kerāmete dañı aña ni‘metler virür pes eyde yaradan Tañrı Te‘ālā beni kerāmete yitişdürdi [16] dañı ammā ol vaqt ki Tañrı Te‘ālā anı şınayup pes tar eylese anuñ rızkını pes eydür ki beni yaradan Tañrı beni ħorladı [17] eyle degül kāfirler didigi gibi bel ki ikrām itmezler öksüzlere [18] dañı buyurmazlar ġayr kişilere kendüleri ta‘ām yidürmez miskīnlere [19] dañı yirler mīrāşları alup yimekle [20] niçün dañı severler mālı gökçek sevmekle [21] eyle degül ol vaqt kim deprene yirler deprenmekle māl kimesneyi ‘azābdan [kurtarmaz] [22] Tañrı Te‘ālā buyruğı dañı gele feriştelere şaf şaf olup [23] dañı gele ol günde cehennem ol günde ögütlene ādem oğlanları dañı taħkīk aşşı eylemez ādem oğlanına ol günde ögütlenmek [24] eyde kāfirler münāfıklar kāşki ben ilerü [ileteydüm]

[573a]

eyü ‘ameller dirlik-içün [25] pes ol günde ‘azāb olınmaya anuñ gibi ‘azāb kimesneye kimesne [26] dañı ol muħkem bağlanduğı gibi eyle muħkem bağlanıcı bir kimesneye [27] ey nefsi mutma‘inne [28] dön Çalabuñdan yaña seni yaradan Tañrı senden rāzī olıcıdur rāzī olmağla [29] pes giresin benüm kullarum içine [30] dañı gir benüm cennetüme

Sūretü'l-Beled

Bismillāhirrahmānirrahīm

başladum adıyla Tañrı Te‘ālānuñ ki rızk viricidür rahmet idicidür [1] degüldür kāfirler didigi gibi ben and içerem işbu Mekke şehriyle [2] dañı sen yā Muħammed lāyıksın işbu Mekke şehrine [3] dañı ata ħaqqıyçün dañı zürriyyeti ħaqqıyçün [4] taħkīk biz yaratduğ ādem oğlanını zahmet içinde [5] ya şanur mı ki anı bir kimesne öldürmez ki kādīr olmaya anuñ üzerine bir kimesne [6] eydür Ebu Cehil helāk eyledüm çok māl [7] ya şanur mı ki görmez anı bir kimesne [8] ya yaratmaduğ mı aña iki göz [9] dañı bir dil yaratmaduğ mı dañı iki dudaklar yaratmaduğ mı [10] dañı biz ħayrla şer yolını göstermedük mi yücelikle [11] pes girmedi

[573b]

‘akābeye [12] dañı ne nesne bildürdi saña yā Muħammed ne nesnedür ‘akābe [13] pes ‘akābe didigümüz kul ya cāriye [āzād itmekdür] [14] yāñüz ta‘ām yidürmekdür bir günde katı kañtalıkda aç olanlara [15] qarābāt yetimlere [16] yāñüz miskīnlere toprağa düşmiş [17] andan soñra ola ol kimesnelerden ki imān getürdiler Tañrı Te‘ālāya dañı birbirine şabr ışmarlayanlardan ola dañı birbirine şefkat ışmarlayanlardan ola [18] anlardur aşñāb-ı yemīn [19] dañı ol kişiler kim kāfir oldılar bizüm ‘alāmetlerümüze anlardur aşñābü’ş-şimāl [20] anlar üzerine cehennem odı bağlanmışdur

Sûretü'ş-Şems

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] daḥı güneş ḥaḳḳıyçün daḥı güneşün zıyāsı ḥaḳḳıyçün [2] daḥı ay ḥaḳḳıyçün ol vaḳt kim güneş ardınca gelür [3] daḥı gündüz ḥaḳḳıyçün ol vaḳt kim aydınlık ola [4] daḥı gice ḥaḳḳıyçün ol vaḳt kim örte güneşi [5] daḥı gökler ḥaḳḳıyçün daḥı gökleri binā eyleyen ḥaḳḳıyçün [6] daḥı yirler ḥaḳḳıyçün daḥı yirleri döşeyen ḥaḳḳıyçün [7] daḥı nefsi yaradan ḥaḳḳıyçün daḥı nefsleri düze[1]den ḥaḳḳıyçün [8] pes ilhām eyledi nefis aña yaramazlığı daḥı şaḳlanmağı ilhām eyledi

[574a]

[9] taḥḳīḳ kurtuldu ‘azābdan ol nefis ki arıtdı kendüyi yaramazlıktan [10] taḥḳīḳ mahrūm oldu kim ki yaramazlığı gizledi [11] yalanladı Şemūd kavmi azgunlıklar ile [12] ol vaḳt kim derildiler deveyi öldürmek-içün [13] pes Şālih eyitdi ol kavmün bed-baht olana Tañrı Te‘ālānuñ peygamberi ki Şālihdür daḥı bu deve Tañrı Te‘ālānuñ devesidür daḥı deve bir gün şu içsün daḥı bir gün siz içünüz [14] pes yalanladılar Şālih peygamberi pes deveyi öldürdiler pes helāk eyledi anları Tañrı Te‘ālā günāhları sebebiyle pes ol şehri Tañrı Te‘ālā yir ile berāber eyledi [15] ḳorḳmadılar helāklik sonuñdan

Sûretü'l-Leyl

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] daḥı gice ḥaḳḳıyçün ol vaḳt kim örtdi ḳarañulığı cemi‘ nesneyi [2] daḥı gündüz ḥaḳḳıyçün ol vaḳt kim nūrı cemi‘ nesneyi gözükdürdi [3] daḥı Tañrı Te‘ālā ḥaḳḳıyçün ki yaratdı erkegi daḥı dişileri [4] taḥḳīḳ sizün işledünüz ‘amellerünüz dürlü dürlü [5] pes ammā ol kimesne ki şadāḳa virdi daḥı ḳorḳdı Tañrı Te‘ālādan [6] daḥı gerçekledi āḫiret evini gökçeklikle [7] pes geñez eylerüz aña yolını geñez eylemekle [8] daḥı ammā ol kimesne ki baḥīllık eyledi daḥı İslām dīnini istignā¹⁶⁴ eyledi [9] [yalanladı] āḫiret evini [10] pes geñez eylerüz¹⁶⁵ aña yaramazlık yolını [11] daḥı aşşı eylemez aña anuñ mālı

[574b]

ol vaḳt kim kendi helāk ola [12] taḥḳīḳ bizüm üzerümüzdedür hidāyet göstermek-içün [13] daḥı taḥḳīḳ bizüm elümüzdedür āḫiret evi dünyā evi [14] pes ḳorḳutdum sizi ḳatı yaluñlu oddan [15] ol oda girmezler illā şaḳī kāfırlar girürler [16] öyle¹⁶⁶ kāfırlar ki yalanladılar bizüm āyetlerümüzü daḥı yüz dönderdi Tañrı Te‘ālādan [17] daḥı ol cehennemden ḳurtulacaḳdur Tañrı Te‘ālādan ḳorḳucı kişi [18] eyle kişi ki virdi mālınuñ arıtmağ-içün nefsinı [19] daḥı yokdur bir

¹⁶⁴ istignā: istignār M.

¹⁶⁵ eylerüz: eyleñüz M.

¹⁶⁶ Metin genelinde bu kelime “eyle” olarak yazılmışsa da burada ى harfi ile okutularak “öyle” şeklinde okutulmuştur.

kimesnenün katında Tañrı Te‘ālā ni‘ metinden virile cezāsı [20] illā istemek-içün rızāsını yüce Tañrı Te‘ālānuñ [21] dahı anlar rāzī olsalar gerek Tañrı Te‘ālādan

Sūretü’-d-Duḥā

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[1] dahı kuşlık ḥaḳḳıyçün [2] dahı gice ḥaḳḳıyçün ol vaḳt kim ḳarañulığı her şey’i örter [3] terk itmedi seni senün Çalabuñ dahı buḡz itmedi saña senün Çalabuñ [4] dahı āḫiret evi yigrekdür saña yā Muḥammed dünyādan [5] dahı şefā‘at vireçekdür saña senün Tañrıñ pes rāzī olursın Çalabuñdan [6] seni yetim bulmadı mı senün Çalabuñ pes yirlendürdi cennetü’l-me’vāda [7] dahı seni azmış bulup pes hidāyet virmedi mi [8] dahı seni yoḥsul bulup pes saña māl virmedi mi [9] pes yetimlere ḳahr eyleme. [...]¹⁶⁷

[577a]

Sūretü’-z-Zilzāl

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[1] ol vaḳt kim deprense yirler deprenmekle ‘ālemi ḥarāb ider [2] dahı çıkarsa Tañrı yir içinde olan ölülere muḥkem ağırlıḡla [3] dahı eyde ol günde ādem oḡlanları ne oldı bu yire [4] ol günde ṭanuklık vireçekdür ol yir üstinde [5] taḥḳīḳ yā Muḥammed senün Çalabuñ ol yire dil virüp söyledür yiri [6] ol günde ḳabirden çıkup ḥalḳ maḥşer yirine gelürler bölük bölük görmek içün ‘amelleri cezāsını [7] pes kim ki işlese zerre aḡırınca ḥayr görecekdür ol ḥayr işleyen dahı kim ki işlese zerre aḡırınca şerr işlese görecekdür işleyeni

Sūretü’l-‘Adiyāt

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[1] dahı yügürici atlar ḥaḳḳıyçün ḡazādaki nefesleri āvāzları çıkar segirtmekde [2] pes ol atlular ki segirdüḡi vaḳtde ayakları birbirine toḳanacak od çıkar [3] pes yaḡma idici atlar ḥaḳḳıyçün şabāḫlarda [4] pes ol atlar ki toz ḳopardılar ḡazāda ayaklarıyla [5] pes atlar ki düşmān cemā‘ati ortasına girürler [6] taḥḳīḳ ādem oḡlanı

[577b]

Tañrıyçün [nâ-]sīpāsdur ya nī kāfir [7] dahı ol Tañrı Te‘ālā anuñ küfri üzerine ṭanukdur [8] dahı taḥḳīḳ ol ādem oḡlanı ḥayr sevmekde ḳatı baḡıldür [8] ya bilmezler mi ol kāfirler ol vaḳt ki derd u belālar sinleri içinde [9] dahı bir yire derile yüreklerinde nesneler olan [10] taḥḳīḳ anları yaradan Tañrı Te‘ālā anları ol günde bilicidür

¹⁶⁷ Bu kısımdan Zilzal suresine kadar tercüme yapılmamıştır.

Sūretü'l-Ḳāri'a

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

başladum adıyla Tañrı Te'ālānuñ ki rızķ viricidür raḥmet idicidür [1] kıyāmet günü yürekler
ķoparıcı ķahr idici göñülleri heybetlü gündür [2] ne nesnedür ķāri'a daḥı ne nesne ki bildürdi
saña yā Muḥammed [3] ne nesnedür ķāri'a [4] ol gün olur ādem oğlanları kelebek gibi tağılmış
[5] daḥı olur tağlar atılmış panbuķ gibi [6] pes ol kimesnenüñ kim ağır gelse mīzānı [7] pes ol
kimesne eyü dirlik içinde hoş Tañrının rızāsında olup geķer [8] daḥı ol kimesnenüñ kim yeyni
olsa mīzānı [9] pes ol kimesnenüñ yiri cehennemdür [10] daḥı ne nesne bildürdi saña yā
Muḥammed ne nesnedür hāviye [11] tamu odıdur kıızısmış

[578a]

[Sūretü't-Tekāsür]

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

başladum adıyla Tañrı Te'ālānuñ ki rızķ viricidür raḥmet idicidür [1] aldamasun sizi dünyā faḥr
eylemek çok māl cem' eylemekle [2] tā ölüp girince ķabre dünyā sizi aldamasun [3] eyle degül
ķāfirler didigi gibi anlar bilicilerdür ölüm geldikde [4] andan soñra eyle degül ķāfirler didigi
[gibi] anlar bilicilerdür ḥatāların kıyāmet geldükde [5] eyle degül ķāfirler didigi [gibi] eger anlar
bileceklerdür oñlar nesneleri eger bunda bilelerdi dünyāya meşğül [olmazlardı] ya'nī
bileceklerdür işledüklerini [6] göreçeklerdür cehennemi ırāķdan [7] andan soñra ol cehennemi
göreceksiz aña girdükde yakında āşikāre [8] andan soñra şorılsañuz gerek ol günde cemi'
ni'metlerden ḥattā şovuk şulardan

Sūretü'l-'Aşr

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

başladum adıyla Tañrı Te'ālānuñ ki rızķ viricidür raḥmet idicidür [1] daḥı ikindü namāzı
ḥaķķıyçün [2] taḥķīķ ādem oğlanı katı ziyān içindedür [3] illā ol kişiler ki imān getürdiler daḥı
işlediler eyü 'ameller daḥı birbirine ışmarladılar ḥaķķ ile daḥı birbirine ışmarladılar şābit
olmağı ḥaķķ üstine [...]¹⁶⁸

¹⁶⁸ Asr suresinden sonra gelen Hümeze suresi tercüme edilmemiş ardından gelen Fil suresi tercüme edilmiştir. Fil suresinden sonraki kısa sureler tercüme edilmemiştir.

[578b]

Sūretü'l-Fîl

Bismillāhirrahmānirrahīm

[1] ya görmez misin yā Muḥammed niçe işledi senüñ Çalabuñ fîl kavmiyle [2] ya kılmadı mı Tañrı Te'ālā mekrlerini anlaruñ ki Mekkeyi yıķmaķlıķa ķaşd itmişlerdi azģunlık içinde [3] dahı gönderdi Tañrı Te'ālā fîl kavmi üzerine Ebābîl ķuşlarını bölük bölük [4] anları taşladılar taşlar ile cehennemde bişmiş balçıkdan [5] pes kıldı anları ekin yaprağı gibi yinmiş

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SÖZLÜK

A, ‘A, Ā
‘acāyib (Ar.): tuhaf, sıradışı, anlaşılmaz
‘a. +dür [448a-5]
‘aceb (Ar.): garip, tuhaf, hayretlik verici
‘a. [199b-2]
‘aceble- (Ar.+T): şaşırmak, hayrete düşmek, tuhaf karşılamak
‘a.-r [221b-73]
‘acebe kal- (Ar.+T): şaşkınlığa düşmek, hayretler içerisinde kalmak
‘a.-urduñuz [613b-65]
‘Acem (Ar.): Arap olmayan, İran kökenli, Fars
‘A. +ler [272a-103]
‘acele (Ar.): hızla, hemen, vakit geçirmeden, tezce
‘a. +den [323b-37]
acı: tadı yakıcı olan, tatlı olmayan
a. [431a-12]
acıdıcı: can yakan, acı ve elem veren
a. [407a-7]
‘āciz it- (Ar+T): güçsüz düşürmek
‘ā.-eler [377a-57]
‘āciz eyle- (Ar+T): güçsüz bırakmak, zayıf kılmaz
‘ā.-yici [142a-134]
‘āciz ol- (Ar+T): güçsüz olmak, zayıf kalmak, gücü yetmemek
‘a.-up [107b-26]
aç-: açmak; bir şeydeki engeli kaldırmak
a.- duḡ [509b-22]
açık: kapalı olmayan, engelsiz, örtüsüz
a. [488b-24]
açuk: kapalı olmayan, engelsiz, örtüsüz

a. [276a-13]
açıl-: açık tutulmak, başkasınca açmak eylemine uğratılmak
a.-sa [328b-96]
açıl-: fetholunmak
a.-maḡ [413a-28]
açlık: aç olma durumu, kıtlık, yoksulluk
a. [273a-112]
ad: bir kişiyi, ya da bir şeyi anımsamamıza, onu diğerlerinden ayırmaya yarayan sözcük
a.+ını [516a-27]
ad ḡo: adlandırmak, isimlendirmek
a. [516a-27]
‘Ād (Ar.): bir kavim adı
‘Ā. [362b-38]
ada-: adamak, ayırmak, tahsis etmek, kişinin kutsal saydığı güç için genellikle bir kurban kesmeye ya da benzeri bir hayırlı eylemde bulunmaya yönelik bir niyette bulunmak
a.-sañuz [43a-270]
adaş: özdeş, aynı adı taşıyanlardan her biri
a. [307b-65]
‘adāvet: düşmanlık
‘a. [170b-195]
‘aded (Ar.): sayı, miktar, tane
‘a.-ince [556a-28]
Ādem (Ar.): ilk insan ve ilk peygamber
Ā. [318b-117]
ādem (Ar.): beşer, kişi
ā. [450a-34]
ādem oḡlanı (Ar+T): insanoḡlu
ā. +ına [458b-49]

ādemī (Ar+F): beşer, insanoğlu, kişi
ā.+leri [467b-57]

‘adet (Ar.): sayı, miktar, tane
‘a: [41a-260]

‘adn (Ar.): cennetteki bir makam
‘a: [245a-23]

‘āfiyet (Ar.): sağlık, esenlik
‘a: [8b-58]

‘afv idici (Ar.+T.): bağışlayan, affeden
‘a: [90a-99]

‘afv eyle (Ar.+T.): bağışlamak, affetmek
‘a.-di : [66a-155]

ağar-: beyazlaşmak
a.-dı [238b-84]

ağır: tartıda çok çeken, hafif karşıtı
a: [261a-7]

ağırlan-: hürmet ve itibar görmek
a: [548b-46]

ağırlık: ağır olma durumu
a. -ıla [577a-2]

‘ahd (Ar.): antlaşma, sözleşme
‘a.+ini [5a-27]

‘ahd eyle- : (Ar.+T.): antlaşmak,
sözleşmek
‘a.-di [170a-183]

āhir (Ar.): son, nihâyet
ā. +i [201a-10]

āhiret (Ar.): öbür dünya, ahiret
ā.+de [211b-95]

aḥşam (Ar.): akşam
a.+larda [244a-15]

aḳ-: akmak, dökülmek
a.+ıdur [244a-17]

aḳ: beyaz
a. [267a-66]

‘aḳab (Ar.): arka, art
‘a.+ince [191b-77]

‘aḳid (Ar.): sözleşme
‘a. [79a-33]

‘āḳıbet (Ar.): son, akıbet
‘a. [133b-72]

‘aḳıl (‘aḳl) (Ar.): akıl, fikir, düşünce
‘a. +ları [174a-21]

‘aḳılsuz (Ar.+T.): düşüncesiz, ahmak
‘a [113a-58]

‘āḳir (Ar.): çocuğu olmayan, kısır
‘a [302a-5]

aḳıt-: akıtmak, dökmek
‘a.-duk [291b-33]

al-: almak
a.-a [298b-77]

‘alāmet (Ar.): belirti, işaret
‘a [51b-41]

alda-: aldatmak, kandırmak
a.-rlar [2b-9]

aldan-: aldatılmak, kandırılmak
a.-urlar [483b-35]

‘ālem (Ar.): kâinat, âlem
‘ā. +lerden [106b-20]

alıcı: alan
a.(maşharalığa alıcı) [578b-1]

alın-: kabul edilmek, kabul görülmek
a.-maz [525b-15]

altun: altın
a.+dan [48a-14]

‘amel (Ar.): iyi ya da kötü eylem, davranış,
‘a.+üñüz [513a-16]

‘amel eyle- (Ar.+T.): yapmak, işlemek

‘a.+mekle [515b-31]

‘amel-i şālīḥ (Ar.+Ar.): güzel, etik doğru iş
a. [309a-96]

‘āmil (Ar.): Bir işi gerçekleştiren, zekat toplamakla görevli
a.+lere [189a-60]

ammā (Ar.): fakat, lakin, ancak
a. [24b-173]

añ-: birini veya bir şeyi düşünerek sözünü etmek veya onu hatırlamak, zikretmek
a. [233a-42]

aña: ona, yönelme hâliyle 3. tekil şahıs işaret zamiri
a. [244b-17]

ana: anne
a. [26a-180]

ancaḥ: yalnızca, sadece
a. [174a-25]

ancılayın: onun gibi, o kadar, öyle
a. [458a-47]

and: yemin
a. [70b-187]

anda: onda, bulunma hâli ekiyle 3. tekil şahıs zamiri
a. [76a-19]

andan: ondan, ayrılma hâli ekiyle 3. tekil şahıs zamiri
a. [81b-47]

and iç-: yemin etmek
a.-diler [112b-53]

and vir-: yemin etmek
a.-di [351a-22]

anı: onu, yükleme hâli ekiyle 3. tekil şahıs zamiri
a. [354b-39]

añıl: hatırlanmak, zikredilmek
a. [411b-15]

añla-: idrak etmek, anlamak
a.-sa [490a-9]

anlar: onlar, 3. tekil şahıs zamirinin çokluk hâli
a. [490a-10]

añsuzın: aniden, beklenmeden, birdenbire
a. [241a-170]

anuñ: onun, 3. tekil şahıs zamirinin ilgi hâli,
a. [242a-3]

‘Arab (Ar.): Arap
‘a.+lardan [502b-11]

‘Arab dili (Ar.+T.): Arapça
a. [227b-1]

a‘rāf: henüz cennete ya da cehenneme gitmemiş kimseleri bekledikleri yer
a. [153a-48]

‘Arafāt (Ar.): Mekke civarında yer alan mukaddes tepe
a. +dan [29b-199]

ard: arka, arka taraf
a. [230b-25]

arı: saf, duru, temiz
a. [282b-70]

arın-: temizlenmek, arınmak
a. +an [357b-60]

arḳa: arka, arka taraf, ön karşıtı
a. +larını [185b-35]

arḳa dönder-: yüz çevirmek, dönüp kaçmak
a.-se [173a-16]

arḳa vir-: desteklemek, korumak, yüz çevirmek, dönüp gitmek
a.-üp [184b-25]

arḳun: gizli, sessizce
a. [317a-103]

‘arş: (Ar.): gök, gökyüzü
‘a. [200a-3]

art-: çoğalmak, artmak
a.-urdu [2b-10]

artuk: fazla, başka
a.-dur [34a-228]

aru(arı): temiz, saf, beri
a. [150b-29]

aruk: zayıf, cılız
a. [233a-43]

‘arz eyle- (Ar.+T.): sunmak
a. -di [5b-30]

‘arz ol- (Ar.+T.): sunmak, göstermek
a.-ındı [449b-31]

aş-: idam etmek, asmak
a.-maklıkdur [108b-33]

‘aşā: sopa, değmek
a. [160a-107]

aşhāb: arkadaşlar, dostlar, sahipler
a. [521b-8]

aşhāb-ı yemīn: sağ tarafın ehli, yemin ehli
a. +den [523b-91]

aşhābü’ş-şimāl: sol tarafın ehli
a. [573b-19]

‘āṣī: (Ar.): karşı çıkan, isyan eden
‘ā+lik [535b-12]

‘āṣī ol- (Ar.+T.): isyan etmek, karşı çıkmak
‘ā. -dı [253a-36]

aşıl: idam edilmek, asılmak
a.-mı [94b-129]

aşıl (Ar.): esas, temel, kök
a. [507a-13]

aşşı: fayda, menfaat, yarar

a. [514a-46]

aşşı eyle-: fayda vermek, yararladırmaq
a.-mez [17b-124]

aşağa: aşağı
a. [222b-82]

āṣikāre (Far.): belli, açık
ā. [224b-96]

āṣikāre eyle- (Far.+T.): açık olarak yapmak
ā-sün. [309b-7]

āṣikāre söyle- (Far.+T.): açıkça söylemek
ā.-r [243a-10]

ata: ecdad, baba, ata
a.+ları [324a-44]

‘atā (Ar.): bahşiş, bağış
‘a.+larını [225b-108]

atıl- : atılmak, kovulmak, gönderilmek
a.-ur [441a-10]

atlu: atlı
a.+lar [577a-2]

av: av
a. [102a-1]

āvāz (Far.): ses
a.+ını [309a-98]

avla-: avlamak
a. [166b-163]

‘avrat : kadın, eş, hanım
a. [327b-91]

avuç: avuç
a. [316a-96]

ay: ay, kamer
a. [134a-78]

ay: ay, yılın on ikide biri
a. [88b-92]

ayak: ayak a.+larını [173a-12]	‘a. -r [167a-164]
ayaqsuz: ayakları olmayan, topal a.+dan [89a-95]	‘azāblu (Ar.+T.): acılı ‘a.+dur [173a-13]
‘ayb (Ar.): eksiklik, kusur a. [10a-70]	‘azāb ol- : (Ar.+T.): acı çektirilmiş, cezalandırılmış ‘a. +ınmaya [573a-22]
aydınlık: nur, aydınlık, ışıık a.+dan [40a-257]	āzād eyle- (Ar.+T.): özgürlük vermek, hürriyetine kavuşturmak ā.-dür [118a-89]
āyet (Ar.): alâmet, belirti, nişan, delil ā. [128b-35]	‘azāmet: heybet, büyüklük, ululuk ‘a. [243b-13]
‘aybla- (Ar.+T.): ayıplamak, kusur aramak ‘a. +rlar [189a-57]	‘azāmetlü: büyüklük, ululuk, heybetli olma ‘a. [253a-37]
‘ayıblu eyle- (Ar.+T.): eksik ve kusurlu hâle getirmek ‘a. -di [297b-71]	azdur-: doğru yoldan saptırmak a.-dılar [253a-35]
ayır-: ayırmak a.-urlar [15a-102]	Āzer (Ar.): Hz. İbrahim’in babası Ā.+e [305a-42]
ayırıcı: fark ettiren, ayıran a. [7b-53]	azğun: batıla saplanmış, doğru yoldan çıkılmış a. [384a-18]
ayruk: diğer, başkaca a. [254b-48]	azgunlık: sapkınlık, batıla saplanmak, kötülük a. [392a-85]
ayrıl-: ayrılmak a.-dı [239b-94]	azık: azık, kumanya, yolluk a.+laruñ [29a-197]
az-: delâlete düşmek, doğru yoldan ayrılmak a.-dı [274b-125]	azıklan: azık hazırlamak a.-uñuz [29a-197]
a‘zā (Ar.): organlar a.+ları [571a-2]	azış-: doğru yoldan çıkmak, batıla sapmak a. -dılar [468b-74]
‘azāb (Ar.): Acı, işkence ‘a. [572a-24]	‘azīm (Ar.): yüce, büyük, ulu ‘a. -dür [527b-29]
‘azāb idici (Ar.+T.): acı veren, elem veren ‘a. [109a-37]	‘azīz(Ar.): izzetli, kıymetli, şerefli ‘a. -dür [530a-21]
‘azāb it- (Ar.+T.): acı vermek ‘a. -meyeler [210a-83]	
‘azāb eyle- (Ar.+T.): acı vermek	B bağışla-: bağışlamak

b. [165a-155]

bağışlayıcı: bağışlayan
b.-dur [27a-187]

bağla-: bağlamak
b. +an [36b-237]

bağlan-: bağlanmak
b. -mañuz [116b-77]

bağlu: bağlanmış
b. [322b-30]

bahā (Far.): fiyat, değer, kıymet, karşılık
b.+ya [353a-33]

baḥl (Ar.): cimri
b. [69b-180]

baḥillık (Ar. +T.): cimrilik
b. [364a-67]

baḥillık it- (Ar. +T.): cimrilik etmek
b. -erler [79b-37]

baḥillık eyle- (Ar. +T.): cimrilik etmek
b. -diler [69b-180]

bākī (Ar.): ebedi, sürekli, devamlı
b. [149a]

baḳla (Ar.): baḳla
b. [9a-61]

bal: bal
b. [8a-57]

balçık
b.+dan [52b-49]

balık: balık
b.+lar [166b-163]

bālīg ol: bülüğa ermek; akıl bali olmak
b. +mazdan [330a-5]

baña: 1. tekil şahıs zamirinin yönelme hâli
ile, bana
[333a-26]

barışdur-: barıştırmak, anlaştırmak
b.-uñuz [506b-10]

barmaq: parmak
b.+larını [61b-119]

baş- :basmak, çiğnemek, ayak altına almak
b.+maḳlıḡla [198a-120]

ba‘ş (Ar.): diriltme
b. [394b-23]

ba‘ş ol- (Ar.+T.): diriltmek
b. [301a-105]

başiret (Ar.): kalp gözü, görme, sezme,
b. [396b-38]

başt eyle- (Ar.+T.): uzatmak, genişletmek
b.-r [288b-16]

başt it- (Ar.+T.): uzatmak, genişletmek
b.-r [404b-48]

baş: baş, kafa
b.+uñuzı [103b-6]

baş aşığa: baş aşıḡı
b. [325b-65]

baş çek-: kibirlenmek, büyükenmek
b.-erler [185b-32]

başla-: başlamak, öncelikli yapmak
b.-dılar [231b-35]

bat-: batmak, içe gömülmek, yok olmak
b.+duḡı [17a-116]

batu: batı
b.sı [20b-143]

bātıl: hak olmayan, faydasız, yanlış, boş,
doğru olmayan
b.a [21b-147]

bātıl it- (Ar.+T.): boşa çıkarmak, yok etmek
b.-er [473b-40]

bāṭıl eyle- (Ar.+T.): boşa çıkarmak, yok etmek

b.-mek-içün [172b-8]

bāṭıl ol- (Ar.+T.): boşa çıkmak, yok olmak

b.-dı [190b-69]

bay: zengin

b.-laruz [69b-181]

baylık: zenginlik

b.+da [63a-131]

bayram: bayram

b. [122a-114]

bāzār (Far.): çarşı, pazar, alışveriş

b. [45b-282]

ba'zı: bir takım, bir kısım, biraz

b. [30a-204]

bāzırgān: tacir, tüccar

b.+lar [229b-21]

bāzırgānlık: tüccarlık

b. [354a-37]

Bedr (Ar.): Medine'de bir şehir, müslümanlar ile müşrikler arasında yapılan ilk savaş, ay

b. [62a-123]

beg: bey

b.+ler [377a-32]

begen-: beğenmek

b.-ürsünüz [30a-204]

bel: (beli/belā) evet

b. [114a-64]

belā (Ar.): felaket, musibet

b.+ya [7a-45]

belāgat: iyi, güzel, sanatlı ve hikmetli konuşma

b.+da [284b-88]

belki: bir olasılığa göre, bilakis

b. [12b-88]

bellü: belli, açık, aşikâr

b. [30b-209]

bellü idici: açıklayıcı, açıkça gösteren

b. [105b-15]

bellü eyle-: belli etmek, açıklamak, ortaya çıkarmak

b.-dük [149a-20]

bellü ol-: belli olmak, açıklanmak, ortaya çıkmak

b.-dı [254a-45]

belür-: belirlemek, ortaya çıkmak

b.-e [458a-48]

ben: 1. tekil şahıs zamiri, ben

b. [459a-57]

bend (Far.): bağ, zincir

b.+leri [242b-5]

beñdeş: benzer, denk, eş

b. [244a-16]

beñdeşsüz: dengi, eşi, benzeri olmayan

b. [248b-1]

Benī İsrā'īl (Ar.) İsrailoğulları

b. [30b-211]

beñze- : benzemek

b.-rler [442a-49]

beñzedici: benzetici, benzeten

b.+leri [252b-29]

beñzer- : benzer, yakın

b. [42a-264]

berāber (Far.): birlikte, beraber, bir arada

b. [243a-10]

bereket (Ar.): lütuf, nimet, bolluk

b.+ler [325b-71]

bereketlen- (Ar.+T.): bereketlenmek,
nimetlenmek, bollaşmak
b.-üpdür [375a-8]

bereket vir- (Ar.+T.): lütuf, nimet ve bolluk
vermek
b.-dük [425a-18]

berī (Ar.): temiz, pak, arınmış, kayıtlı ve
hüküm altında olmayan
b. [205b-41]

berī it- temize çıkarmak
b.-di [422a-69]

beriyelik (Ar.+T.): yeryüzü, çöl, kır
b.+d en [240a-100]

berk: sağlam, kavi, kuvvetli
b. [177a-45]

berkidici: sağlamlaştırıcı, kuvvetlendirici
b. [256a-19]

berkit-: sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek
b.+mek [41a-260]

berkişdür-:
sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek, takviye
etmek
b. [38b-250]

besle-: beslemek
b. [77a-23]

beslet-: besletmek
b. [37-51a]

besleyici: besleyen
b. [147a-162]

beşâret: müjde
b. [275b-9]

beşâret it-: müjdelemek
b. [426a-28]

beşâret eyle- (Ar.+T.): müjdelemek
b.-di [52a-45]

beşik: bebekleri uyutmak ve büyötmek için
yapılan küçük yatak
b.+de [52a-46]

beter (Far.): daha kötü, çok kötü
b. -dür [169a-179]

beyân (Ar.): bildirme, söyleme
b. [200b-5]

beyân eyle-: açıklamak, bildirmek,
söylemek
b. [265a-44]

beyân idici (Ar.+T.): açıklayan
b. [227b-1]

beyân ol- (Ar.+T.): açıklamak
b.-dukdan [500b-32]

Beytü'l-Harâm (Ar.): Kabe
b. [119b-97]

beze- : süslemek, dizay etmek
b.-di [129b-43]

bezek: süs, ziynet
b. [482a-18]

bezen-: süslenmek
b. -di [369a-90]

bezenil-: süslendirilmek
b.-di [140b-122]

bıldırcın: bir kuş türü, bıldırcın
b. [166b-160]

bıñar: pınar
b.lar [284b-90]

bırağıcı: bırakan
b. [421b-60]

bırağıl: bırakılmak, atılmak, terk edilmek
b.-dı [377a-28]

bırağ-: bırakmak, atmak, terk etmek
b.-dılar [52a-44]

biç-: biçmek b.+üp [233b-47]	biribiri(birbiri): birbiri b.+nden [50b-34]
biçil-: biçilmek b.+miş [321a-15]	birikdür-: biriktirmek b.-ür [355a-43]
bikr (Ar.): bekār, evlenmemiş olan b. [4b-25]	birkaç: bir kaç b. [298b-79]
bil-: bilmek, idrak etmek, anlamak b.ürler [4b-26]	birle: ile, ile beraber b. [110b-44]
bildür-: bildirmek, haberdar etmek, anlatmak b.-di [498a-6]	birlik: bir olmak, bütün olmak, beraber olmak b. [189a-60]
bile: birlikte, beraber b. [56b-81]	biryān : büryan, kebab, bir çeşit et yemeği b. [511a-26]
bilece: beraberce b. [84b-73]	bit-: yeşermek, büyümek, yetişmek b.-ürür [330b-5]
bilezük: bilezik, bileklik b.+ler [433a-33]	biti: yazı, yazgı, mektup, name, amel defteri b.+si [282b-71]
bilici: bilen b.-dür [433b-38]	bitik: yazı, yazgı, mektup, name, amel defteri b+i [377a-28]
bilin-: bilinmek, haberdar olunmak b. -miş [422a-69]	bitici: yeşeren, yetişen, biten b. [508a-9]
bin- : binmek b. [218a-42]	bitür-: bitirmek, yetiştirmek, yeşertmek b.-dük [508a-7]
biñ: (sayı olarak) bin b. [551a-3]	biz: 1. çoğul şahıs zamiri, biz b. [509a-22]
binā: yapı, ev b. [508a-6]	bīzār (Far.): bıkkın, tedirgin, bezmiş, usanmış b. [24a-167]
binā eyle- (Ar.+T.): yerleşim yeri yapmak, ev yapmak b.-dük [508a-6]	boğ- : boğmak b.+up [331b-15]
bir: bir, herhangi bir b. [508a-2]	boğaz: boğaz b.+uñuzdan [314a-71]
biri: bir tanesi, birisi b. [73a-3]	boğazla-: boğazlamak, öldürmek b. [41a-261]

boğazlan-: boğazlanmak, öldürölmek
b.+an [102b-3]

bol: çok, fazla, fazlaca
b.-dur [55b-73]

bol bol: çok çok, fazla fazla
b. [6a-35]

borç: borç
b. [45b-283]

borç eyle-: borç almak
b. +señüz [44b-282]

bostān (Far.): bahçe, bağ
b.+lar [48a-15]

boş: boş
b. [379a-51]

boşa-: boşamak
b.+sañuz [541a-1]

boyun: boyun
b.+ları [352b-31]

boyun vir-: boyun eğmek, itaat etmek
b. [286a-199]

boz-: bozmak
b.+arlar [5a-27]

bölin-: bölünmek
b.-mişdür [257b-44]

bölük: parça, kısım, tabur
b. [257b-44]

böyle: Bunun gibi, buna benzer
b. [231b-32]

bu: işaret sıfatı, bu
b. [231b-32]

budağ: dal, budak
b.+lardan [508a-6]

buğday: buğday
b. [149a-19]

bugün: şimdi, bugün
b. [38b-249]

buğz it-: nefret etmek, kötölük dilemek
b.-medi [574b-2]

bul-: bulmak, elde etmek
b.-madı [574b-6]

bulış-: buluşmak, biraraya gelmek
b.-dılar [298a-74]

bulın-: bulunmak, elde edilmek
b.+ca [44b-280]

bulut: bulut
b.+ları [23b-164]

burc (Far.): Zodyak üzerinde yer alan on iki
takımyıldıza verilen ortak ad, menzıl
b.+lu [510b-7]

burhān: kanıt, delil
b.+dan [515a-23]

burhān vir-: delil göstermek, kanıtlamak
b.-ürürüz [386a-35]

burun: burun
b. [110b-45]

buyruk: buyruk, emir
b. [30b-210]

buyrul-: emredilmek, buyrulmak
b.-dı [8b-59]

buyur-: buyurmak, emretmek
b.-ur [9b-67]

buzagu: buzağı
b. [511a-26]

bühtān (Ar.): yalan, iftira, kara çalma
b. [487a-87]

bühtān it- (Ar.+T.): iftira etmek
b.+meklik

büyüklen-: büyüklenmek, kibirlenmek

b.düñüz [494a-10]

C

cāhil (Ar.): bilmeyen, bilmediğini de bilmeyen

c+ler [496a-23]

cāhillik (Ar.+T.): bilgiden mahrum olma
c. [510b-11]

Cālūt (Ar.): Filistinli bir şahıs, Hz. Davud tarafından öldürülmüştür.

c.+ı [39a-251]

cān (Far.): ruh, can

c.+ları [188b-55]

cānib (Ar.): yan, kenar, yön

c.+lerinden [148b-17]

cānver (Far.): canlı, hayvan

c.+lerden [432a-28]

cāriye (Ar.) : kadın hizmetçi, kadın köle

c. [528a-4]

cāzū (Far.): cadı, sihirbaz, büyücü

c.+lar [209b-81]

cāzūlik (Far.+T.): cadılık, sihirbazlık, büyücülük

c. [160a-109]

cebbār (Ar.): zorba, istediğini zorla yaptırabilen

c. [384a-19]

Cebrā'īl: dört büyük melekten biri; vahiy meleği, Cebrāīl

c. [373a-193]

cehd (Ar.): çalışma, çabalama

c. [260a-94]

cehd eyle- (Ar.+T.): çalışmak, çabalamak

c. +señüz [94b-129]

cehd it- (Ar.+T.): çalışmak, çabalamak

c.-üp [235a-61]

cehd eyle- (Ar.+T.): çalışmak, çabalamak

c.+señüz [94b-129]

cehennem (Ar.): cehennem

c.+de [96a-140]

cemā'at (Ar.): topluluk, bölük

c. [294b-43]

cemāl (Ar.): güzellik, yüz güzelliği

c. [231a-31]

cem' (Ar.): Birleme, toplama, bir araya getirme

c. [313a-64]

cem' it- (Ar.+T.) : birleştirmek, toplamak

c.+le [391a-78]

cem' eyle (Ar.+T.) : birleştirmek, toplamak

c.-rüz [49b-25]

cem' idici (Ar.+T.) : birleştiren, biraraya getiren, toplayan

c. [47b-9]

cem' ol- (Ar.+T.): birleşmek, toplanmak

c.-dılar [68b-173]

ceng (Far.): savaş

c.+de [173a-16]

ceng it- (Far.+T.): savaşmak

c.+en [196a-107]

cennet (Ar.): cennet, bahçe

c.+i [213a-3]

cevāb (Ar.): yanıt, cevap

c.+ı [395b-29]

cevāb vir- (Ar.+T.): yanıt vermek, cevap vermek

c.-mezlerdi [431a-14]

cevāb dönder-: yanıt vermek, cevap vermek

c.-ür [377b-35]

cezā (Ar.): karşılık, ceza
c. [237a-75]

cezā gör- (Ar.+T.): cezalandırılmak
c.-mezler [392a-84]

cezā vir- (Ar.+T.): cezalandırmak
c.-ecekdür [271a-96]

cezā viril- (Ar.+T.): cezalandırılmak
c.-mez [147a-161]

cidāl (Ar.): savaş
c.+i [296a-54]

cidd ü cehd eyle- (Ar.+T.): çok çalışmak
c.+mekle [9b-63]

cimā' eyle- (Ar.+T.): cinsel ilişkide
bulunmak
c. -ñüz [27a-187]

cimā' it- (Ar.+T.): cinsel ilişkide bulunmak
c.-memişdür [520b-56]

cin (cinn) (Ar.): Kuranda varlığı anlatılan
fakat insan gözü ile görülemeyen, tıpkı
insanlar gibi yaptıklarından sorumlu
tutulacak varlıklar, cin
c. [446a-157]

cinnī (Ar.): cinlere mensup olan
c.+ler [521a-74]

cins (Ar.): tür,nevi, çeşit
c. inden [67b-164]

Cūd[i] (Ar.): bir dağ adı
c. [218a-44]

cümle (Ar.): bütün, tamamı, hepsi
c. [227b-122]

cüzzam (Ar.) bakteri kökenli bir çeşit
hastalık
c.+ları [52b-48]

Ç

çadır: çadır
ç.+lar [521a-72]

çağır- : bağırarak, yüksek sesle söylemek
ç.-dı [484b-50]

Çalab (Çalap): Rab, Tanrı, Allah
ç. [226a-111]

çalış-: çalışmak
ç.-dılar [399b-69]

çardak (Far.) : çardak, örülmüş barınak
ç.+larında [365a-75]

çek-: çekmek
ç.-di [362b-45]

çekiş-: anlaşmazlık içinde olmak, herhangi
bir konuda tartışmak
ç.-diler [48b-19]

çeri: ordu
ç.+leri [501b-4]

çevre: bir şeyin etrafı
ç.+ñüzde [496b-27]

çevir-: çevirmek döndürmek
ç. [447b-6]

çık-: ortaya çıkmak, bi yerden ayrılmak,
çıkmaq
ç.+maklığı [531a-3]

çıkar-: dışarı çıkarmak, ortaya çıkarmak
ç.+lar [552a-43]

çıkıcı: çıkan, çıkacak
ç.+lar [533b-1]

çiçek: çiçek
ç.+lü [519a-11]

çift: çift, ikili
ç.+ler [247b-38]

çoğalt-: arttırmak, çoğaltmak
ç.-dılar [572b-12]

çoğu: çoğu, büyük bölümü
ç. [116b-80]

çok: çok, fazla
ç. [116b-77]

çoklık: fazlalık, çokluk
ç. [184a-25]

çök-: herhangi bir bulunduğu yerden aşağı
konuma düşmek, çökmek
ç. [492a-28]

çöz-: çözmek, bir şeyi çıkarmak, kurtulmak
ç. [310b-27]

çürü-: çürümek
ç. [522a-27]

D, Đ

dad-(dat-): tatmak
d.-dılar [144b-148]

dağıt-: dağıtmak
d. -mağlıgla [425a-19]

dağı: dahi, ve, ile, ancak
d. [425a-17]

dalâlet (Ar.): hakikatten ayrılmak, doğru
yoldan çıkmak, azmak
d. [261a-9]

dâne (Far.): tane
d. +ler [566a-27]

dânelü (Far.+T.): taneli
d. [519a-12]

danış-: fikir almak, görüşmek, istişare
etmek
d.+up [228b-10]

danışık it -: görüş almak
d. -diler [174b-29]

dart-: tartmak
d.+uñuz [372b-182]

dat-: bk. dad-
d.-dılar [144b-148]

datdur-: tattırmak
d. -duravuz [202b-21]

da‘vet (Ar.): çağırma, dua
d. [243b-14]

da‘vet it- (Ar.+T.): çağırarak, dua etmek
d.-er [385a-25]

da‘vet eyle- (Ar.+T.): çağırarak, dua etmek
d.-r [33a-221]

da‘vet ol- (Ar.+T.): çağırılmak
d.-ınmazlar [92b-117]

Dāvūd (Ar.): Davut peygamber
d. [449b-30]

dāyīm dur- (Ar.+T.): sürekli durmak, ebedi
kalmak
d. [217b-39]

dāyīm olıcı (Ar.+T.): sonsuz olan, sürekli
olan
d. [206b-52]

di-: demek, söylemek
d.+digi [17a-118]

de: dahi
d. [17a-116]

def‘ eyle- (Ar.+T.): kovmak, ortadan
kaldırmak
d.+mege [360b-19]

def‘ it- (Ar.+T.): kovmak, ortadan
kaldırmak
d.-e [421b-65]

def‘ idici (Ar.+T.): kovann, ortadan
kaldıran
d.+den [512b-8]

değiş- : değişmek
d.-di [295b-50]

değişdür-: değiştirmek
d.-diler [251b-28]

degşür- : değiştirmek d. [356b-55]	depret-: kıpırdatmak, hareket etmek d.-meyesün [559a-16]
degşüril-: değiştirilmek d. -e [254b-47]	dir- : der d. [17a-118]
degül: değil, hayır, yok d. [46a-286]	dere: dere, ırmak, vadi d. nün [176b-42]
degür-: eriştirmek, yetiştirmek d. -meñüz [371b-156]	derece (Ar.): derece, yüksek mertebe, kademe d.+ler [172a-4]
dek: değin -a,-e kadar d. [576a-5]	dergāh (Far.): huzur, makam, tekke, kat d.+dan [271b-98]
del-: delmek d. -di [297b-71]	deri: deri d. +leri [82b-56]
delil (Ar.) : kanıt, işaret d. [31a-213]	deril-: toplanmış, bir araya getirilmış d.+mış [556a-14]
delillük (Ar.+T.): delil olma d. [330a-5]	dervīř (Far.): kapı eşiği, kendisini Allah'a kulluğa adanmış kimse, sufi, yoksul d. +lere [43a-271]
delil ol- (Ar.+T.): delil olmak d. [23b-164]	destür (Ar.): izin d. [358a-62]
delilsüz (Ar.+T.): delilsiz d. [151a-33]	destür dile- (Ar.+T.): izin vermek d.+se [358a-62]
delü: deli d.+sin	destür vir- (Ar.+T.): izin vermek d. -ilmezler [562b-36]
delülik: delilik d. [219b-54]	destür iste- (Ar.+T.): izin istemek d. -rler [358a-62]
demür: demir d. [300a-96]	destür vir- (Ar.+T.): izin istemek d. [358a-62]
dinil-: denilmek, söylenmek d.-di [321a-13]	destür viril- (Ar.+T.): izin verilmek d. +se [420a-53]
deñiz: deniz d. [314b-78]	deve: deve d. [220b-64]
deñlü: kadar d. [390b-76]	devr eyle- (Ar.-T.): dönmek, dönüp dolaşmak d.-r [415a-19]
depe: tepe d. [449b-32]	

deyu: diye
d. [286a-100]

dırnağ: tırnak
d. [333a-29]

dībāc (Ar.): çiçekli, ipekli kumaş
d.+lardan [291a-31]

dīdār (Ar.): yüz, suret, çehre
d.+ını [519b-27]

diken: diken
d.+ler [154b-58]

dikil-: dikilmek, sabitlenmek
d.-mişdür [572a-19]

dil: lisan, organ olan dil
d.+ini [533b-2]

dile-: arzu etmek, istemek
d.-di [558a-31]

dilek: istek, arzu
d. [417b-36]

dilenci: dilenci
d.+ler [547b-24]

dileyici: isteyen, arzulayan
d. [567a-29]

dili dutıl-: genellikle sevinç, endişe, korku
gibi durumlarda şok geçirerek konuşamama
durumu
d. -dı [40b-258]

dilsüz: dili olmayan, konuşamayan,
d. [268b-76]

dīn (Ar.): din
d. [147a-161]

dīñle-: dinlemek, işitmek
d. +mege [496b-29]

dīñlen-: dinlemek, istirahat etmek
d.+mekle [568b-24]

dip: dip, taban, bir şeyin en altı

d. +leri [549b-7]

direksüz: direk olmadan, desteksiz
d. [406b-10]

diri: sağ, ölü olmayan
d.+lere [87a-86]

diri eyle-: yeniden hayat vermek
d.-di [399a-63]

diri idici: yeniden hayat veren, dirilten
d. [317b-111]

diri it-: yeniden hayat vermek
d.-dük [140b-122]

diri ko-: sağ bırakmak
d.-dı [382b-4]

diri ol-: sağ olmak, canlı olmak
d.-maz [314a-74]

diril-: yeniden canlanmak, hayata dönmek
d. -meziz [342b-37]

dirilt-: yenniden hayat vermek,
canlandırmak
d.+se [225a-103]

dirlik: hayat, yaşama, huzur, düzen
d. [128a-32]

dirlik eyle-: yaşamak, faydalanmak
d. +mek [149b-24]

dirlik vir-: yaşatmak, nimetlerden
faydalandırmak
d.+sek [373b-205]

dirsek: dirsek
d.+lerle [103b-6]

dişi: kadın, dişi
d.+den [516a-45]

dīvār (Far.): duvar
d. [299a-82]

divşür-: devşirmek, toplamak, biraraya
getirmek

d.-ürüz [205b-45]

diyet (Ar.): Bir suçun karşılığı olarak suçludan alınan para
d. [25b-178]

diz: diz
d. +leriñüzde [77a-23]

dizleri üstine çök-: diz çökmek
d.+übeni [396b-37]

dizleri üstine çökdür-: diz çöktürmek
d. +üp [307b-72]

doğ- : doğmak
d.-urmak [303a-23]

doğru : hakikat, yanlış olmayan
d. [87b-88]

doğur-: doğurmak, bir canlıyı dünyaya getirmek
d.+mak [303a-23]

dolaşdur-: birbirine geçirmek, dolamak
d.+mak [61a-118]

dōst (Far.): yakın arkadaş, dost
d. [87b-89]

dōst idin- (Far.+T.): birisini ya da bir şeyi dost kabul etmek, yakın arkadaş edinmek
d.-meñüz [96b-144]

dōstlık (Far.+T.): yakın arkadaşlık, dostluk
d. [197b-116]

dög-: dövmek
d. -di [572b-13]

dök-: dökmek, boşaltmak, akıtmak
d.-di [408a-20]

dökül-: dökülmek, boşaltılmak, akıtılmak
d. -e [566b-2]

dön-: gerri dönmek, dönmek, çevirmek
d.-di [12a-83]

dönder-: çevirmek, döndürmek, geri getirmek
d. [20b-145]

dönderici-: döndüren, çeviren
d.+ler [365b-5]

dönderil-: dönndürülmek, çevrilmek
d.-e [421b-66]

dört: dört
d. [470b-10]

dördünci: dördüncü
d. [289b-22]

döşe-: döşemek, yaymak, tertip etmek
d. -dük [256a-19]

döşek: yatak, döşek, yatacak yer
d. [481b-10]

döşen-: döşenmek, yayılmak
d.+miş [572a-16]

döşeyici: döşeyen, yayan tertip eden
d. [243b-14]

du‘ā (Ar.): dua, çağrı, davet
d. [24b-171]

du‘ā dile- (Ar.+T.): çağrıda bulunmak, dua etmek
d. -me [217a-37]

du‘ā eyle- (Ar.+T.): çağrıda bulunmak, dua etmek
d.-di [218a-45]

du‘ā it- (Ar.+T.): çağrıda bulunmak, dua etmek
d.-diler [327b-90]

dur-: durmak, sabit kalmak, ayağa kalkmak
d.-dı [466b-51]

durgur- : durdurmak, sabit bırakmak, kaldırmak, ayakta tutmak, yerine getirmek
d. -dı [147a-161]

dut-: tutmak, yakalamak, muhafaza etmek

d. -dı [157a-78]

dutucı (dutıcı): tutan, ele geçiren, yerine getiren
d. [429b-2]

dutıl-: tutulmak, sabitlenmek, bir şeyin olduğu konumu koruması, ele geçirilmek
d.-ur [558a-38]

dükeli: tamamı, hepsi, bütünü
d. [254a-42]

düken-: sonu gelmek, tükenmek, bitmek
d. -mezdi [301b-109]

dünyā (Ar.): dünya, cihan
d.+dan [304a-32]

düpdüz: baştan uca düz, bütünüyle düz
d. [317a-107]

düriş-: çabalamak, çalışmak
d. -diler [336a-51]

dürlü: çeşitli, farklı cinslerden, türlü
d. [203b-27]

dürlü dürlü: türlü türlü, çeşit çeşit
d. [261b-13]

dürüst (Far.): düzgün, doğru, yanlış olmayan
d. [249a-4]

düş-: düşmek, kaplamak, kapanmak, bulunduğu konumdan daha aşağı bir konuma inmek
d.-di [262b-26]

düş: rüya, hayal
d. [229b-21]

düşmān (düşmen) (Far.): hasım, düşman
d. [92b-115]

düşmān ol- (düşmen ol-) (Far.+T.): hasım olmak, düşman olmak
d.-dukları [28b-194]

düşmanlık (Far.+T.): hasımlık, düşmanlık

d. [28a-193]

düşmanlık eyle- (Far.+T.): hasım olmak, düşmanlık yapmak
d. +se [506b-9]

düşmanlık it- (Far.+T.): hasım olmak, düşmanlık yapmak
d.-dühūz [262b-27]

düşmen (Far.): bk. düşmān
d. +ler [549b-8]

düşür-: düşürmek, bir şeyi bulunduğu konumdan daha aşağı bir konuma getirmek
d. -mesūn [223b-89]

düşvār (Ar.): zor, güç
d. [431b-17]

düz-: düzenlemek, tertip etmek, meydana getirmek, yapmak
d. [566a-19]

düzet-: düzenlemek, düzeltmek, düzeltirmek
d. +dügi [439b-71]

düzül-: düzenlenmek, yapılmak, meydana getirilmek, tertip edilmek
d. +miş [386b-36]

E

ebedī (Ar.): sonsuz, sonu olmayan
e. [149a-20]

ebedī ḳal- sonsuza kadar kalmak, sürekli kalmak
e.-urlar [141b-128]

ebras (Ar.): alacalı, vücudunda bölüm bölüm beyaz lekeler bulunan kimse, vitiligo hastası
e.+ları [121b-110]

Ebū Bekr (Ar.): dört halifeden ilki olup Peygamber Efendimiz'in en yakın arkadaşlarından.
e.-dür [186b-40]

ebrişim (Far.): ipek
e.+den [291a-31]

ecel: (Ar.): ölüm, belirlenmiş bir vakit,
hayatın sonu
e. [149b-25]

ecel gel- (Ar.+T.): belirlenmiş bir vaktin
sonuna gelmek, hayatın sonuna gelmek
e.+inceye [149b-24]

ecir(ecr) (Ar.): ödöl, karşılık, mükafat, ücret
e. [63b-136]

ecir vir- (Ar.+T.): ödüllendirmek, ücret
vermek
e.-ile [44b-281]

eczā (Ar.): cüzler, parçalar, kısımlar
e.+sıyla [10a-69]

edā it- (Ar.+T.): edā etmek, yerine getirmek
e. +mek [502a-9]

efāl (Ar.): işler, ameller
e. +inde [431b-15]

efendi (Rum.): iktidar sahibi, buyruğu
yürüyen
e.-dir [339b-78]

efzal: (Ar.): daha faziletli, daha yüce
e.-dür [267b-71]

efzal kıl- (Ar.+T.): daha faziletli yapmak,
daha üstün yapmak
e.-dı [50b-33]

efzallık (Ar.+T.): üstünlük, yücelik
e.+ı [277a-21]

eger (Far.): şâyet, eger
e. [277b-25]

eglen-: beklemek, oyalanmak, durmak
e.-dünüz

egri: bozuk, düzgün olmayan, eğri
e. [12a-83]

egrilik: yanlış, bozukluk, eğrilik, bir şeyin
hatalı olması
e. [317a-107]

ehil(ehl) (Ar.): aile, sahip, halk
e.+lerine [438a-50]

ehl (Ar.): bk. ehil
e.+inün [106a-17]

ek-: ekmek, ekin ekmek
e.+ecek [33b-223]

ekin: ekin, bağ, bostan
e. +lerünüz [547b-22]

eksilt-: eksiltmek, azaltmak
e.-meñüz [223a-85]

eksik: eksik, tam olmayan, az
e. [294a-39]

eksik eyle- eksiltmek, azaltmak
e.-meñüz [372b-183]

eksizsiz: eksik olmayan, tam
e. [291b-33]

el: organ olan el
e.+lerünüzi [104a-6]

elvāh (Ar.): levhalar
e.+larından [38a-248]

Elyesa' (Ar.): Elyesa peygamber
e. [135a-87]

em-: emmek
e.-mişler [76b-23]

emānet (Ar.): emanet
e. [551b-32]

emīn (Ar.): güvenilir, emin olunan, güvenen
e.+em [155b-68]

emīnlik (Ar.+T.): güvenilirlik, eminlik
e. [134b-83]

emīn ol- (Ar.+T.): güvenilir olmak
e.+sañuz [36b-239]

emir(emr) (Ar.): buyruk, emir
e.+lerden [119a-94]

emr (Ar.): bk. emir
e.+üne [18b-129]

emzür-: emzirmek
e.+seler [542a-6]

emzürücü: emziren, süt anne
e. +leri [383a-12]

endāze (Far.): ölçü, ölçüt
e. [424a-11]

endīşe (Far.): düşünmek, fikretmek
e. [380a-62]

epsem ol-: sessiz olmak, suskun olmak
e.-uñuz [496b-29]

er: erkek, adam
e.+lerüñ [34a-228]

eren: erkek
e.+ler [241a-109]

eri-: erimek
e.-miş [489a-45]

es-: esmek
e.+en [431b-21]

esenlik: esenlik, selamet
e. -dür [201a-10]

esenleş-: selamlaşmak, karşılıklı selamet
dileğinde bulunmak
e.+dükleri [251b-23]

eşer (Ar.): eser, yapı, iz, işaret
e+ine [405a-50]

eşerler it- (Ar.): eser, yapı, iz, işaret
e.-diler [400b-9]

esir (Ar.+T.): esir, tutsak
e. +leri [179b-67]

esir al- (Ar.+T.): esir almak

e.+duğuñuz [179b-68]

esir eyle- (Ar.+T.): esir almak
e.-ñüz [181b-5]

esirgeyici: esirgeyen, koruyan, koruyucu
e. [130b-51]

esrük: sarhoş, mest
e. [521b-19]

esrüklik: sarhoş olma, sarhoşluk
e.-inde [259a-72]

eşek: eşek
e.+ler [408a-19]

et: et, beden
e. [41a-259]

ev: ev, hane
e. +lere [352a-28]

evet: evet, peki
e. [367a-42]

evlā (Ar.): daha iyi, daha güzel, daha üstün,
en üstün
e.-dur [413b-6]

evlen-: evlenmek
e.-üñüz [73a-3]

evlendür-: evlendirmek
e.-dük [418a-37]

evvel (Ar.): önce, ilk, birinci
e. [432a-25]

evvelki (Ar.+T.): önceki, birinci, ilk
e. [175a-31]

eydil-: konuşulmak, denilmek, söylenmek
e.-e [389b-64]

eyit-: söylemek, demek
e. [277b-24]

eyle-: yapmak, etmek, eylemek, işlemek
e. (alçaq eyle) [277b-24]

eyleyici: eyleyen, yapan, yerine getiren
e. [20b-144]

eyl k(ey lik): iyilik
e. +le [34a-229]

eyl k eyle-: iyilik yapmak
e.-s nler [494b-15]

eyl k idici: iyilik yapan
e.+leri [105b-13]

eyl k it-: iyilik yapmak
e.+megi [196a-107]

ey : iyi
e. [198b-120]

ey lik: bk. eyl k
e. [11b-83]

Eyy b (Ar.): Eyy p peygamber
e. [450a-41]

ezel (Ar.):  nceki zaman, ge mi  zaman
e. +den [319a-129]

ezl m (Ar.): Arapların cahiliye d neminde
kullandığı fal okları
e. [102b-3]

F

f hr eyle- (Ar.+T.):  v nmek
f. +mek [578a-1]

f hr it- (Ar.+T.):  v nmek
f.-erler [79b-36]

f hrlan- (Ar.+T.):  v nmek
f.-ur [214a-10]

f k r (Ar.): yoksul
f.+ler [36a-236]

f k rlik (Ar.+T.): yoksul
f.+den [184b-28]

f l (Ar.): fal
f.+u nuz [378b-47]

f n  eyle- (Ar.+T.): sonlu yapmak, ge ici
h le getirmek,  l ml  yapmak
f.+mege [295a-45]

f n  ol- (Ar.+T.): sonlu olmak, ge ici
olmak,  l ml  olmak
f.+dukda [256b-23]

far : farz, yapılması zorunlu olan, Allah'ın
emirleri ve    tleridir
f. +ı [58b-97]

far  eyle- (Ar.+T.): farz kılmak, zorunlu
kılmak, Allah'ın belli  eyleri emretmesi
f. -di [77b-24]

far  it- (Ar.+T.): farz kılmak, zorunlu
kılmak, Allah'ın belli  eyleri emretmesi
f. +d       [36b-237]

far  ol- (Ar.+T.): zorunlu olmak, yerine
getirilmesi zorunlu olan Allah'ın
emirlerini yapmak
f. -inmi dur [73b-7]

far  olun- (Ar.+T.): farz kılmak, zorunlu
kılmak, Allah'ın belli  eyleri emretmesi
f.-mi dur [73b-7]

fa   : a ık, net, g zel konu ma
f. [386a-34]

f s   (Ar.): Yoldan  ıkmı , Allah'ın
emirlerini tanımayan, g nahkar
f.+lar [107b-25]

f s   ol- (Ar.+T.): Yoldan  ıkmak, Allah'ın
emirlerini tanımamak, g nahkar olmak
f.+du ları [130a-49]

f yide (Ar.): fayda, yarar
f. [383a-9]

f yide eyle- (Ar.): fayda vermek, yarar
sa lamak
f.+mege [116a-77]

f yide it- (Ar.): fayda vermek, yarar
sa lamak
f.+mek [359a-4]

fāyide ol- (Ar.): fayda vermek, yarar sağlamak

f.+a [383a-9]

fazīlet (Ar.): erdem, iyi ahlak

f.+i [213a-3]

faẓl (Ar.): kerem, cömertlik, üstünlük

f.+ı [9b-64]

feh̄m eyle- (Ar.+T.): anlamak, düşünmek, idrak etmek

f.-meziz [128a-32]

feh̄m it- (Ar.+T.): anlamak, düşünmek, idrak etmek

f.-esiz [132b-65]

felāḥ al- (Ar.+T.): kurtuluşa ve selamete ermek, barışa ve huzura kavuşmak

f.+up [72b-200]

felāḥ bul- (Ar.+T.): kurtuluşa ve selamete ermek, barışa ve huzura kavuşmak

f. [59b-104]

felāḥ ol- (Ar.+T.): kurtulmak, selamete ermek, barışa ve huzura kavuşmak

f. [59b-104]

felāḥ vir- (Ar.+T.): kurtuluş vermek, selamete erdirmek, barışa ve huzura kavuşturmak

f. -mez [348a-117]

ferc: kadınların cinsel organı

f.+lerini [352a-30]

ferište(firište) (Far.): melek

f. +ler [360b-21]

fesād (Ar.): fesat, bozgunculuk, fitne

f. [237a-73]

fesād eyle- (Ar.): fesat, bozgunculuk, fitne

f. +meñüz [3a-11]

fesād idici (Ar.): fesat eden, bozgunculuk eden, fitne çıkaran

f. [395b-30]

fesād it- (Ar.): fesat, bozgunculuk, fitne

f. +dükleri [270a-88]

feth̄ (Ar.): fetih, açma

f. [524b-10]

feth̄ eyle- (Ar.+T.): fethetmek, açmak

f.+señüz [173b-19]

feth̄ it- (Ar.+T.): fethetmek, açmak

f.+ici [173b-19]

feth̄ kıl- (Ar.+T.): fethetmek, açmak

f. -d1 [505a-27]

feth̄ ol- (Ar.+T.): fethetmek, açmak

f.-a [579b-1]

fetvā iste- (Ar.+T.): hüküm istemek, bir işle ilgili yargıda bulunulmasını istemek, bir işe olur verilmesini talep etmek

f. -rler [94a-127]

fetvā vir- (Ar.+T.): bir konuda hüküm vermek, bir işle ilgili yargıda bulunmak, bir işe olur vermek

f.-üñüz [377a-32]

fevt ol- (Ar.+T.): kaçırmak, kaybetmek, yitirmek

f. -d1 [526b-23]

fısk̄ (Ar.): günah, zulüm

f. +ları [8b-59]

fısk̄ eyle- (Ar.+T.): doğru yoldan çıkmak, günah işlemek, zulmetmek

f.-mesün [29a-197]

fısk̄ idici- (Ar.+T.): doğru yoldan çıkan, günahkar, zalim

f. [326a-74]

fısk̄ it- (Ar.+T.): doğru yoldan çıkmak, günah işlemek, zulmetmek

f. -erler [204b-33]

fidā it- (Ar.): fidye vermek, feda etmek

f.-e [551a-11]

fidā olın-(Ar.): fidye vermek, feda edilmek
f. [474a-47]

fikir(fikr) (Ar.): fikir, düşünce
f.+lerüñüzi [36a-234]

fikr (Ar.): bk. fikir
f.-idür [16a-111]

fikr eyle-: düşünmek, fikretmek
f.-mezler [86b-82]

fikr it-: düşünmek, fikretmek
f.-mezsiz [262a-17]

firdevs (Ar.): bahçe, cennet bahçesi
f. [301a-107]

Fir'avn (Ar.): Antik Mısır'ın
hükümdarlarından biri
f. [310b-24]

fitne (Ar.): bozgunculuk, azgınlık,
karışıklık
f.-dür [174b-28]

fitne eyle- (Ar.+T.): bozgunculuk yapmak,
karışıklık çıkarmak
f.-diler [187b-48]

fitne ol- (Ar.+T.): bozgunculuk, karışıklık
f.-urdu [180b-73]

fitne it- (Ar.+T.): bozgunculuk yapmak,
karışıklık çıkarmak
f.+mege

fitneye bırak- (Ar.+T.): fitneye düşmek,
karışıklık çıkarmak için yapılan oyuna
gelmek
f.-alar [283a-73]

fitneye düş- (Ar.+T.): fitneye düşmek,
karışıklık çıkarmak için yapılan oyuna
gelmek
f.-dünüz [316a-90]

G, Ğ

ğāfil (Ar.): habersiz, hakikatin farkında
olmayan

ğ.+ler [142a-131]

ğāfillik (Ar.+T.): gāfillik, gerçeklerden
habersiz olmak, hakikatin farkında olmak
ğ. [70b-185]

ğāfil it- (Ar.+T.): hakikatten habersiz
kılmak, gaflete düşürmek
ğ.-dügümüz [146a-156]

ğāfil ol- (Ar.+T.): farkında olmamak,
gerçekleri görememek, hakikatten habersiz
kalmak
ğ.-duķ [146a-156]

ğālib (Ar.): galip, üstün gelen, yenen,
mağlup eden
ğ. [367a-40]

ğālib ol- (Ar.+T.): galip olmak, üstün
gelmek
ğ. -mışdur [530a-19]

ğālib olıcı- (Ar.+T.): galip olan, üstün gelen
ğ.-lardı [444b-116]

ğam(ğamm) (Ar.): dert, tasa, keder, sıkıntı,
stres
ğ. [9b-63]

ğamm (Ar.): bk. ğam
ğ. [6b-38]

ğanī (Ar.): zengin
ğ. [73b-6]

ğanī eyle-(Ar.): zengin
ğ.-r [353a-32]

ğanī it- (Ar.): zengin
ğ.-er [94b-130]

ğanīmet (Ar.): ganimet, genellikle savaştan
sonra galip gelen tarafın mağlup olandan
elde ettiği mal
ğ.+den [176a-41]

ğarīb (Ar.): kimsesiz, zavallı, ilginç
ğ. +lere [277b-26]

ğark eyle- (Ar.+T.): boğmak, suda boğmak
ğ.-dük [286a-103]

ğark ol- (Ar.+T.): boğulmak, suda boğulmak
ğ. -a [297b-71]

ğayb (Ar.): bilinmeyen, gizli olan, görünmeyen
ğ. [79a-34]

ğāyet (Ar.) : pek, çok, son derece
ğ. [113b-60]

ğāyib (Ar.): kayıp olan, bulunamayan
ğ. +lerden

ğāyib ol- (Ar.+T.): kaybolmak, bilinmemek
ğ. -maz [207b-61]

ğayrı (Ar.): öteki, başka, diğer
ğ. [208a-66]

ğazā (Ar.): Allah yolunda savaş
ğ. [31b-216]

ğazā eyle- (Ar.): Allah yolunda savaşmak
ğ.-diler [180b-74]

ğazā it- (Ar.): Allah yolunda savaşmak
ğ.-diler [32b-218]

ğazab (Ar.): öfke
ğ.+um [315a-81]

geç-: geçmek
g.-diler [31b-214]

geçmiş ol-: geçmek, geçmişte kalmak
g.+sa [77a-23]

geçür-: geçirmek
g.-e [546a-16]

gel-: gelmek
g.-diler [549b-9]

gemi: gemi
g. [155a-64]

geñez: kolay, basit
g.-dür [235b-65]

geñez eyle-: kolay etmek, kolaylaştırmak
g. [310b-26]

geñez eyle-: kolay etmek, kolaylaştırmak
g.-rüz [574a-7]

geñez it-: kolay etmek, kolaylaştırmak
g.+mekle [571a-8]

geñez idici: kolaylaştıran
g.-dür [29b-202]

geñezlik: kolaylık, rahatlık
g. [542b-7]

geñiş: geniş, ferah
g.-dür [398b-56]

geñiş idici: genişleten, ferahlatan
g.-yüz [512a-47]

geñişlik: genişlik, ferahlık
g. -dür [454a-10]

gerçek : doğru, gerçek
g. [537b-6]

gerçekle-: doğrulamak, tasdik etmek
g.-di [574a-6]

gerçekleyici: doğrulayan, tasdik eden
g.-dür [111a-46]

gerçeklik: doğrulukla, hakikat ile
g.+le [283b-80]

gerçek ol-: doğru olmak, bir şeyin hak olması
g.sañuz [348a-116]

gerek: gerek, icaplı, lazım, zorunlu
g.-dür [7a-46]

getür-: getirmek
g.- [426a-29]

geydür-: giydirmek
g.-ür [49b-27]

geyim: giyim, kıyafet
g.+ler [269a-81]

geyimlü: giyimli, kıyafetli
g. [62b-125]

gez-: gezmek
g.-erdi [311b-40]

ğıybet: gıybet, dedikodu, yermek
ğ.+lerin [231a-31]

ğıybet eyle- (Ar.+T.): gıybet yapmak,
dedikodu yapmak, yermek
ğ.-meñüz [507a-12]

ğıybet it- (Ar.+T.): gıybet yapmak,
dedikodu yapmak, yermek
ğ.-en [231a-31]

gibi: benzeri, gibi
g.-dür [508b-11]

gice: gece, karanlık, tün
g.+lerde [445b-138]

gider-: yok etmek, kaybetmek,
uzaklaştırmak
g.-di [199b-127]

giderici: gideren, kaybeden, yok eden,
uzaklaştıran
g. [212b-107]

gine: yine, tekrar, yeniden bk.yine
g. [346a-82]

giñ: geniş, bol, çok
g.-dür [353a-32]

giñlik: genişlik, bolluk, rahatlık
g.-lik [451a-59]

giñ it- : geniş bir hâle getirmek, rahatlatmak
g.-er [391b-82]

gir-: girmek
g.-diler [445b-140]

git-: gitmek, uzaklaşmak

g. -dünüz [12a-83]

givir-: bürümek, sokmak, biribiri içine
geçirmek
g.-ür [75a-14]

giz: gizli, sır
g. [112b-52]

gizle-: gizlemek, saklamak
g. +dünüz [10b-72]

gizlen-: gizlenmek, saklanmak
g.-mez [47a-5]

gizlü: saklı, görünmez, gizli
g. [50a-29]

göç-: göçmek
g.-di [38b-249]

gök: gök, sema
g. [218a-44]

gökcek: göz alıcı güzellikte, güzel, hoş
g. [37b-245]

gökçeklik: güzellik, hoşluk
g. [196a-107]

gölge: gölge
g.+ler [269a-81]

gönder-: göndermek, yollamak
g.-medük [280b-54]

gönderil-: gönderilmek
g.-di [148a-6]

göñlek: gömlek
g.+leri [254b-50]

göñül: gönül, kalp
g.+leri [182a-8]

gör-: görmek, farkına varmak, idrak etmek
g.-di [134a-77]

görici: gören, şahit olan
g.-dür [337a-61]

görlü: gösterişli, göz alıcı güzellikte, güzel
g. [417a-31]

görül-: görülmek, şahit olunmak
g.+mekden [163b-143]

göster-: göstermek
g.[288a-10]

gösterici: gösteren
g. [289a-17]

götür-: götürmek
g.-dük [275a-3]

götürücü: götüren
g. [453b-7]

gövde: gövde, beden, vücut
g.+lerini [538b-4]

göz: göz
g.+ün [545a-4]

gözcü: gözcü
g. [72b-200]

gözet-: gözetlemek, gözlemek
g.-dünüz [525b-14]

gözsüz: gözü olmayan, kör, ama, gözsüz,
gerçekleri göremeyen
g.+lerdür [129a-39]

ğusl eyle- (Ar.+T.): tüm bedeni yıkamak
suretiyle abdest almak
ğ.-ñüz [80b-43]

ğusl it- (Ar.+T.): tüm bedeni yıkamak
suretiyle abdest almak
ğ.+mesine [104a-6]

güc: güç, zor
g. [244a-15]

güc eyle-: zorlaştırmak, güçleştirmek
g.-di [448b-23]

güc gör-: bir şeyi zor görmek, gözünde
büyütmek, zorlanmak

g.+meden [244a-15]

güci yit-: bir şeyi yapmaya muktedir olmak,
gücü yetmek
g.-er [50a-29]

güci yitiş-: bir şeyi yapmaya muktedir
olmak, gücü yetmek
g.+dügini [46a-286]

güç: güç, kuvvet bk. güc
g.+leri [203a-24]

gül-: gülmek, gülümsemek
g.-di [221b-71]

güldür-: güldürmek
g.-me [164b-150]

gümân (Far.): şüphe, zan
g. [410a-2]

gümân it- (Far.+T.): şüphelenmek
g.-dügünüz [249b-10]

gümüş: gümüş
g. [560b-16]

gün: gün
g.ün [560b-7]

günâh (Far.): günah, Allah'ın emirlerine
aykırı davranış
g. [87a-85]

günâh idici (Far.+T.): günahkar, Allah'ın
emirlerine aykırı davranan kişi
g. [44a-276]

günâh işle- (Far.+T.): günahkar, Allah'ın
emirlerine aykırı davranan kişi
g.+sevüz [46a-286]

günâh it- (Far.+T.): günah işlemek, Allah'ın
emirlerine aykırı davranmak
g.+mekle [421a-58]

gündüz: gündüz
g. [276a-12]

güneş: güneş

g.+i [228a-4]

güzel: güzel, iyi
g. [37b-245]

güzellik: güzellik, iyilik
g.+le [430a-8]

H, Ĥ, Ħ

haber (Ar.): haber
h+i [448a-21]

haber vir-(Ar.): haber vermek, bildirmek,
haberdar etmek
h.-di [5b-33]

haber virici(Ar.): haber veren, bildiren,
haberdar eden
h.-dür [337b-63]

habīs (Ar.): pis, kötü
h. [351b-26]

habs (Ar.): hapis, alıkoyma
h. [181b-5]

habs eyle- (Ar.+T.): hapsedmek, alıkoymak
h.+mek [174b-30]

habs ol- (Ar.+T.): hapsedilmek,
alıkonulmak
h.+anlar [381b-83]

hācet (Ar.): gerekli olma, ihtiyaç, arzu,
h.+lerden [469a-80]

hācet ol-(Ar.+T.): gerekli olmak, ihtiyaç
duymak
h.+dıkda [418a-37]

hācet olın-(Ar.+T.): gerekli olmak, ihtiyaç
duyulmak
h.-ur [580a-2]

hacc(hac) (Ar.): Allah'ın emrettiği
ritüellerle Kabe'yi ziyaret etmek
h. [18b-129]

hacc eyle- (Ar.+T.): hacc yapmak
h.se [22b-158]

hacc it- (Ar.+T.): hacc yapmak
h.-dükde [29a-197]

hācı (Ar.): hac görevini yerine getirmiş
kimse, hacı
h.+lar [183b-19]

hacīl eyle (Ar.+T.): aşağılamak, rezil etmek
h.-meñüz [258b-69]

hadd (Ar.): sınır, hudut
h.+en [154a-55]

hadden geç- (Ar.+T.): haddi aşmak, sınırı
aşmak, aşırıya gitmek
h.-miş [372a-166]

hadden geçici (Ar.+T.): haddi aşan, aşırı
giden kimse
h.+ler [340a-7]

haddu'llāh (Ar.): Allah'ın belirlemiş olduğu
sınırlar
h+dan [166b-163]

hafīf (Ar.): hafif, ağır olmayan
h. [170a-189]

haḵ (haḵḵ) (Ar.) : hakikat, gerçek, doğru
olan, pay, hisse, adalet
h. [16a-109]

haḵīkat (Ar.) : hakikat, mutlak gerçek,
doğru
h. [98b-157]

hakīmlik (Ar.+T) : hikmetli olmak, hüküm
ve hikmet sahibi olmak
h. [492b-37]

haḵsuz (Ar.+T.) : haksız, hakkı olmamak
h. [386b-39]

haḵsuz yire (Ar.+T.) : haksız olduğu hâlde,
hakkı olmayarak
h. [163b-146]

hāl (Ar.): durum, vaziyet, tavır
h.-dür [221b-72]

ḥālbuki (Ar.+T.+F) : oysa

ḥ. [571a-16]

ḥalāṣ bul- (Ar.+T.): kurtuluş yolu bulmak, kurtulmak

ḥ.-up [237b-80]

ḥalāṣ eyle- (Ar.+T.): kurtarmak, sona erdirmek

ḥ.-dük [450b-46]

ḥalāṣ it- (Ar.+T.): kurtarmak, sona erdirmek

ḥ.-mek [91b-109]

ḥalāṣlık: (Ar.+T.): kurtuluş

ḥ. [475a-52]

ḥalāṣ ol- (Ar.+T.): kurtulmak

ḥ.+acaḳ [93a-121]

ḥalīfe (Ar.): halife, birinin yerine geçen ve onu temsil eden kimse

ḥ. [5b-29]

ḥalīfe eyle- (Ar.+T.): halife yapmak, birini temsil etmek için görevlendirilen kimse

ḥ.-di [356b-55]

ḥalīfe it- (Ar.+T.): halife yapmak, birini temsil etmek için görevlendirilen kimse

ḥ.-er [142a-133]

ḥalīfe ol- (Ar.+T.): halife olmak, birini temsil etmek için görevlendirilmek

ḥ. [163a-142]

ḥālīḳ (Ar.): yaratan, yaratıcı

ḥ.+ı [467b-65]

ḥalīl idin- (Ar.+T.): dost edinmek

ḥ.-meyeydüm [361a-28]

ḥalḳ (Ar.): halk, ahali, yaratık, mahluk

ḥ.+uñ [371a-137]

ḥalḳ eyle- (Ar.+T.): yaratmak

ḥ.-r [254b-47]

ḥalvet ol- (Ar.+T.): inzivaya çekilmek, yalnız kalmak

ḥ.+salar [11a-76]

ḥarāb (Ar.): harap, yıkık, bakımsız

ḥ. [396a-35]

ḥarāb it-(Ar.+T.): harap etmek, yıkmak, tahrip etmek

ḥ.-er [577a-1]

ḥarāb ol-(Ar.+T.): harap olmak, yıkılmak, tahrip olmak

ḥ.+a [291b-34]

ḥarām (Ar.): haram, Allah'ın yapılmasını yasak kıldığı eylemler

ḥ.-dur [77a-23]

ḥarām eyle-(Ar.+T.): haram kılmak, bir şeyi yasaklamak

ḥ.-di [24b-173]

ḥarām it-(Ar.+T.): haram kılmak, bir şeyi yasaklamak

ḥ.-erler [186a-37]

ḥarām ol-(Ar.+T.): haram kılmak, bir şeyi yasaklamak

ḥ.-dı [349a-3]

ḥarc eyle-(Ar.+T.): harcamak

ḥ.-meñüz [539a-7]

ḥarc it-(Ar.+T.): harcamak

ḥ.+dükleri [535a-10]

ḥarf (Ar.): harf

ḥ+ler [406a-1]

ḥarīṣ (Ar.): hırs ile arzulama, aşırı isteme

ḥ.+ler [14a-96]

Hārūn (İbr.): Hz. Musa'nın kardeşi olup peygamberlerdendir.

h.+a [107b-25]

ḥaṣ idin- (Ar.+T.): danışman yapmak

ḥ.+eyim [234b-54]

ḥasenāt (Ar.): iyilikler, güzel davranışlar

ḥ. [80a-40]

hasene (Ar.): güzel davranış, iyilik
h. [407b-16]
hâşıl ol-(Ar.+T.): ortaya çıkmak, meydana
gelmek
h.-miş [508a-9]
haşım (Ar.): husûmetli, düşman
h.+laruñ [30a-204]
hasıs (Ar.): cimri, eli sıkı
h.+lerimüzdür
hasret (Ar.): hasret, özlemek
h. [430a-8]
hasta (Far.): hasta, rahatsız
h. [193b-91]
hastalık (Far.+T.): hastalık, rahatsızlık
h. [2b-10]
hasûdlık (Ar.+T.): kıskançlık
h+larından [188a-50]
hâşâillâh (Ar.): Allah korusun, haşa
h. [231a-31]
haşr eyle-(Ar.+T.): toplamak
h.-rüz [441a-22]
haşr it-(Ar.+T.): toplamak
h.-er [360a-17]
haşr ol-(Ar.+T.): toplanmak
h.-urlar [361b-34]
haṭā: hata, yanlış, yanlışlık
h.-dur [278a-31]
haṭā eyle-: hata, yanlış, yanlışlık
h.-mez [312a-52]
haṭā idici-: hata yapan, yanlış düşen
h.+lerden [231a-29]
hâtır (Ar.): düşünce, zihin
h.+ından [282a-67]
hattā (Ar.): öyle ki, bile, dahi, hem de,
bundan başka

h. [56a-78]
hattā ki (Ar.+T.): bk. hattā
h. [267b-70]
havāle: sevk, ısmarlama
h. [150a-27]
havāle eyle- (Ar.+T.): ısmarlamak,
sevketmek
h.-r [531a-6]
havāle it- (Ar.+T.): ısmarlamak, sevketmek
h.-er [87b-90]
havāle ol- (Ar.+T.): ısmarlanmak,
sevkedilmek
h-ur [458a-48]
havārī (Ar.): yardımcı, Hz İsa'nın on iki
yardımcısından her biri
h.+lere [53a-52]
Ḥavvā (Ar.): Hz. Adem'in eşi
h. [149a-22]
hayāl it-(Ar.): hayal etmek, düş kurmak,
serap görmek
h.+dükleri [367b-45]
hayāt (Ar.): yaşam, dirilik, yaşantı, hayat
h.+ı [46b-2]
hāyın ol- (Ar.+T.): hain olmak, nankör
olmak, ihanet etmek
h.-urlar [180a-71]
hāyınlık- (Ar.+T.): hainlik yapmak,
nankörlük etmek, ihanet etmek
h. [532a-10]
hayr (hayır): iyilik, hayır, güzellik
h. [19a-135]
hayırlı (Ar.+T.): hayırlı, iyi
h.-dur [69b-180]
hayr eyle- (Ar.+T.): iyilik yapmak
h.+se [30a-203]
hayr işle- (Ar.+T.): iyilik yapmak

h.+yen [577a-7]	helāk eyle-(Ar.+T.): yok etmek, mahv etmek
hayrān kal- (Ar.+T.): hayran kalmak, şaşırarak	h.-di [87a-88]
h.-a [456a-29]	helāk it-(Ar.+T.): yok etmek, mahv etmek
hayrān ol- (Ar.+T.): hayran kalmak, şaşırarak	h.+erler [127b-26]
h.-mıslardı [259a-72]	helāk idici (Ar.+T.): yok etmek, mahv etmek
hayvān: (Ar.): hayvan, yaratık, hayatta olan	h.-dür [162b-139]
h. [102b-3]	helāklik (Ar.+T.): mahv olma, yok olma, helak olma
hayvānāt: (Ar.): hayvanlar, yaratıklar, hayatta olanlar	h. [574a-15]
h.+uñ [93a-119]	helāk ol- (Ar.+T.): mahv olmak, yok olmak, helak olmak
hayz (Ar.): regl	h.-dılar [8b-59]
h.+dan [357a-60]	hem(hemm) (Ar.): dert, gam, keder, sıkıntı
hayz gör-(Ar.+T.): regl olmak	h. [65b-153]
h.-mezler [542a-4]	hemīşe (Far.): devamlı, daima, sürekli
hazer eyle-: imtina etmek, sakınmak, çekinmek	h. [105a-13]
h. [111b-49]	her (Far.): her, her bir
hazer eyleyici (Ar.+T.): imtina eden, sakınan, çekinen	h. [105b-15]
h. +lerüz [368a-56]	hergiz (Far.): katiyyen, hiçbir zaman, asla
hāzır (Ar.): hazır, bulunmak, görünmek	h. [192b-83]
h. [45b-282]	hevā (Ar.): heves, istek, arzu
hāzır eyle-(Ar.+T.): hazır, bulunan, görünen	h.+larına [247b-37]
h.-r [21b-148]	heybet (Ar.): azamet, büyüklük, korku ve saygı uyandıran duruş
hāzır it-(Ar.+T.): hazır, bulunan, görünen	h.+inden [475b-5]
h.-erüz [307a-68]	heybetlü (Ar.+T.): azametli, korkulan, ürperten, saygı duyulan
hāzır ol-(Ar.+T.): hazır, bulunan, görünen	h. [511a-25]
h.-dı [19a-134]	hıfz: korumak, kollamak, saklamak
hazīne (Ar.): hazine, define	h.+ımız [514a-48]
h. +leri [214a-12]	hıfz idici (Ar.+T.): koruyan, kollayan, saklayan
hazret (Ar.): bir kimsenin huzuru, önü	h. [284a-86]
h.+ine [66b-158]	hışm (Ar.): öfke, gazap
	h. [88b-93]

hışm it-(Ar.+T.): öfkelenmek, gazaplanmak
h.-erüz [487b-16]

hıyānet (Ar.): hâinlik, nankörlük
h.+lerini [105b-13]

hıyānet it-(Ar.): hâinlik yapmak, nankörlük etmek
h.+en [230a-23]

hıyānetlik: hâinlik etmek, nankörlük
h. [230a-23]

hıyār (Ar.): salatalık
h.+dan [9a-61]

Hızır (Ar.): Kur'ân-ı Kerim'de Allahın katından ilim verdiği ifade edilen ve Hz. Musa'ya yoldaşlık eden zatın Hızır aleyhisselam olduğuna dair yaygın inanç vardır.
h. [298b-77]

hicāb (Ar.): perde, örtü, utanmak, haya
h.[302b-17]

hicāb eyle-(Ar.+T.): utanmak, haya etmek
h.-dük [288a-11]

hicret eyle-: hicret etmek, göç etmek
h.-mediler [180a-72]

hicret it-: hicret etmek, göç etmek
h.-diler [183b-20]

hiç (Far.): hiç, hiçbir, asla, yok
h. [183b-22]

hidāyet (Ar.): doğruya iletmek, doğru yolu bulmak
h. [212b-108]

hidāyet bul-(Ar.+T.): doğru yolu bulmak, hidāyete ermek
h.-ursız [356a-54]

hidāyet eyle-(Ar.+T.): doğru yola iletmek
h.-mez [183b-19]

hidāyet it-(Ar.+T.): doğru yola iletmek

h.-er [270b-93]

hidāyetlürak (Ar.+T.): daha doğru yolda, daha hidāyetli
h. [546b-22]

hidāyet vir-(Ar.+T.): bir kimseyi doğru yola iletmek
h.-ür [554a-2]

hidāyet virici(Ar.+T.): Doğru yola ileten, hidāyet eden
h.-dür [336b-54]

hidāyet viril-(Ar.+T.): doğru yola iletilmek
h.-di [59a-101]

hikāyet (Ar.): hikaye, öykü, efsane
h.+ler [343a-44]

hikāyet eyle-(Ar.): hikaye anlatmak, öyküleştirmek
h.-di [385a-25]

hikmet (Ar.): hikmet, derin bilgi
h. [517a-5]

hilāf (Ar.): muhalefet, zıtlık
h.+ından [108b-33]

hilāf eyle-(Ar.+T.): muhalefet etmek, zıt düşmek
h.-mez [47b-9]

hilāf it-(Ar.+T.): muhalefet etmek, zıt düşmek
h.-meyelüm [312b-58]

hîle: hîle, aldatma, kandırma
h. [247a-33]

hîle eyle-(Ar.+T.): aldatmak, kandırmak
h.-di [248a-42]

hîle it-(Ar.+T.): aldatmak, kandırmak
h.-ersiz [258a-62]

hilkat (Ar.): yaratılış, fitrat
h.+i [256b-29]

ḥisāb (Ar.): hesap, hesaplaşma, alacaklı
veya borçlu olma durumu
ḥ+ı [276a-12]

ḥisāb eyle-(Ar.+T.): hesap etmek, ölçüp
tartmak
ḥ.-r [46a-284]

ḥisāb it-(Ar.+T.): hesap etmek, ölçüp
tartmak
ḥ.-er [254b-51]

ḥisāb idici(Ar.+T.): hesap, eden, hasip
ḥ.-dür [48b-19]

ḥisābsız(Ar.+T.): hesapsız, herhangi bir
hesap sorulmaksızın
ḥ. [354b-38]

ḥisāb ol-(Ar.+T.): hesaba çekilmek,
sorgulanmak, hesaplanmak
ḥ.-ınmağ [137a-96]

ḥizb (Ar.): taraftar
ḥ.+i [113a-56]

ḥizmet (Ar.): hizmet, iş görme
ḥ.+ine [448a-19]

ḥizmetkār (Ar.+T.): hizmet eden, işçi, uşak
ḥ.-larına [235a-62]

ḥoca (Far.): hoca, öğretmen
ḥ.+m [234b-52]

ḥod (Far.): bizzat, kendi
ḥ.-ların [90b-102]

ḥor (Far.): değersiz, adi, kötü
ḥ. [441a-18]

ḥor eyleyici (Far.+T.): değersizleştiren
ḥ. [488a-30]

ḥorlık (Far.+T.): değersizlik, alçaklık
ḥ. [364a-63]

ḥorlık it-(Far.+T.): değersizleştirmek,
alçaltmak
ḥ.+üp [249a-6]

ḥoş (Far.): güzel,sevimli, iyi
ḥ. [120a-101]

ḥoş geç-(Far.+T.): güzellik, iyilik ve hoşluk
içinde olmak
ḥ.+üñüz [190b-69]

ḥoşnūd ol- (Far.+T.): hoşnut olmak,
memnun olmak
ḥ.+maya [269b-84]

Ḥūd (Ar.): Ad kavmine gönderilen
peygamber
ḥ. [219b-54]

ḥudūd (Ar.): had, hudud, sınır
ḥ.-dıdur [541b-1]

Ḥuneyn (Ar.): Mekke ile Taif arasında bir
vadi
ḥ. [184a-25]

ḥūrī (ḥūri) (Far.): huri, güzel
ḥ. [442a-48]

ḥurma (Far.): hurma ağacının meyvesi
ḥ. [508b-10]

ḥūy: mizaç, tabiat
ḥ. [547a-4]

ḥüccet it- (Ar.+T.): delil olmak
ḥ.-diler [264b-41]

ḥükm (ḥüküm)(Ar.): hüküm, yargı
ḥ.+i [46a-284]

ḥükm eyle- (Ar.+T.): hüküm vermek,
yargılamak
ḥ.-ñüz [82b-58]

ḥükm it- (Ar.+T.): hüküm vermek,
yargılamak
ḥ.-er [86b-83]

ḥükm itdür- (Ar.+T.): hüküm verdirmek,
yargılatmak
ḥ.-ür [336a-52]

hüküm ol- (Ar.+T.): hükmetmek, karar vermek
h.a [460a-69]

hüküm olın- (Ar.+T.): hükmedilmek, karar verilmek
h.-dı [233a-41]

hüküm vir- (Ar.+T.): hükmetmek, karar vermek
h.-dük [234b-56]

hür (Ar.): özgür, serbest, hür
h. [77b-25]

hürmet (Ar.): saygı, özen
h.+i [508a-1]

hürmet eyle-(Ar.+T.): saygı göstermek
h.-diler [165b-157]

hürmetlü (Ar.+T.): saygılı
h. [224a-91]

hüzün (Ar.): hüzn, ıstırap, gam, keder, sıkıntı
h.+üm

I, 'I

'ıķāb (Ar.): işkence, eziyet
'ı. [337a-59]

ıķlīm: diyar, ülke, yer
'ı.+lerüñ [154b-58]

ırak: uzak
ı. [167a-166]

ırak düş-: uzak kalmak
ı.-di [15b-108]

ırak eyle-: uzak kalmak
ı. [425a-19]

ırak ol-: uzak olmak
ı. [25a-176]

ırıl-: uzaklaşmak, uzaklaşıp kaybolmak, ayrılmak
ı.+dan [254a-44]

ırmaķ: ırmak, nehir
ı.+dan [38b-249]

ıslāh eyle-: ıslah etmek, düzeltmek, iyileştirmek
ı. [494b-15]

ıslāh it-: ıslah etmek, düzeltmek, iyileştirmek
ı.+en [384a-19]

ıslāh idici: ıslah eden, düzelten, iyileştiren
ı.+lerden [3a-11]

ıslāh ol-: ıslah olmak, düzelmek, iyileşmek
ı.-dılar [97a-146]

ısmarla-: ısmarlamak, emanet etmek, vasiyet etmek
ı.-dılar [578a-3]

ıssı: sahip, ısı, sıcaklık
ı. [236b-68]

ıssılık: sıcaklık
ı. [369b-101]

'ıtāb it-(Ar.+T.): rencide etme, azarlama, tersleme
'ı.+mezem [239a-92]

İ, 'İ

'ibādet (Ar.): kulluk, tapınma
'ı. [29b-199]

'ibādet eyle- (Ar.+T.): kulluk etmek, tapınmak
'ı. [227b-122]

'ibādet it- (Ar.+T.): kulluk etmek, tapınmak
'ı.-dünüz [493a-4]

'ibādet idici (Ar.+T.): kulluk etmek, tapınmak
'ı.+ler [326a-73]

iblīs (Ar.): şeytan
ı.-dür [554a-4]

İbrāhīm (Ar.): Hz. İbrahim
i. [325a-60]

‘ibret (Ar.): ders, ibret
‘i. [9b-66]

‘ibret al- (Ar.+T.): ders almak, ibret almak
‘i.-uñuz [531a-2]

‘ibret ol- (Ar.+T.): ders almak, ibret almak
‘i.-mağ [9b-66]

icābet eyle- (Ar.+T.): iştirak etmek, kabul etmek
i.-diler [244b-18]

icābet it- (Ar.+T.): iştirak etmek, kabul etmek
i.+üñüz [480a-47]

iç-: içmek
i. [303b-24]

içür-: içirmek
i.-dük [562b-27]

içün: için
i. [562b-36]

‘iddet (Ar.): süre, periyod, boşanmış ya da eşi vefat etmiş bir kadının tekrar evlenmeden önce beklemesi gereken süre
‘i.+i [542a-4]

‘iddet çekti- (Ar.+T.): boşanmış ya da eşi vefat etmiş bir kadının tekrar evlenmeden önce beklemesi
‘i.+meklikle [419a-49]

idhāl it-(Ar.+T.): dahil etmek, içine almak
i.-miş [543b-5]

idrāk eyle- (Ar.+T.): anlamak, idrak etmek
i.-mezler [510b-21]

idrāk idici- (Ar.+T.): anlayan, idrak eden
i.+ler [513b-36]

iftirā: haksız yere suçlama, yalan isnat, uydurma
i.+larla [139a-112]

iftirā eyle- (Ar.+T.): haksız yere suçlamak, yalan isnatta bulunmak, uydurmak
i.-di [125b-21]

iftirā idici (Ar.+T.): haksız yere suçlayan, yalan isnatta bulunan, uyduran
i.+ler [219a-50]

iftirā it- (Ar.+T.): haksız yere suçlamak, yalan isnatta bulunmak, uydurmak
i.-er [359a-5]

iḥāta eyle-: kapsamak, kuşatmak, etrafını çevirmek
i.-r [317b-110]

iḥlāş (Ar.): samimiyet, doğruluk, bağlılık
i. [202b-22]

iḥlāş it-(Ar.): samimiyet, doğruluk, bağlılık
i.-üp [576b-5]

iḥrām (Ar.): hac esnasında giyilen dikişsiz özel bir örtü
i.+dan [102a-2]

iḥsān (Ar.): güzellik, iyilik, bağışlama
i.+ından [261b-14]

iḥsān eyle- (Ar.): iyilik yapmak, bağış ve lütufta bulunmak
i.-ñüz [277a-23]

iḥsān idici (Ar.): iyilik yapan, bağış ve lütufta bulunan
i.-dür [478b-28]

iḥtilāf (Ar.): anlaşmazlık
i. [474a-45]

iḥtilāf eyle-(Ar.+T.): anlaşmazlığa düşmek
i.-diler [328a-93]

iḥtilāf it-(Ar.+T.): anlaşmazlığa düşmek
i.-er [491a-17]

iḥtiyār (Ar.): seçme, seçilme, seçim
i.+ları [390a-68]

ihtiyār eyle-(Ar.): seçmek, seçilmek, seçim yapmak

i.-di [50b-33]

ihtiyār idici (Ar.): seçen, seçilen, seçim yapan

i. [482a-16]

ihtiyār it-(Ar.): seçmek, seçilmek, seçim yapmak

i.-düm [310a-13]

ikindü: öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi, ikindi

i. [36b-238]

ikindü namāzı (T+F): ikindi namazı

i. [578a-1]

ikrām it- (Ar.+T.): ikram etmek, lütufta bulunmak

i.-mezler [572b-17]

ile: ile

i. [574a-11]

ilerü: ileri, önce

i. [558a-37]

ilet-: iletmek

i.-ürüz [548b-44]

iley: ön

i.+inde [424a-12]

ilhād it- (Ar.+T.): vazgeçmek, caymak, inançtan dönmek

i.-erler [473b-40]

ilhām eyle- (Ar.+T.): esinlenmek, içe doğmak

i.-di [573b-8]

ilhām olın- (Ar.+T.): esinlenilmek

i.+an [311a-38]

‘ilm (‘ilim): bilgi, ilim

‘i.+i [312a-52]

‘ilmsiz (Ar.+T.): bilgisiz, ilimsiz

‘i. [330a-3]

ilkin: öncelikle, ilk, önce

i. [6b-41]

ilkā it- (Ar.+T.): bırakmak, terk etmek

i.-erler [192a-77]

illā (Ar.): başka, ancak, yalnız, hariç

i. [193a-85]

iltifāt it- (Ar.+T.): dönüp bakmak, eğilim, ilgi

i.-medüñüz [65b-153]

İlyās: İlyas Peygamber

i. [327a-85]

imām (Ar.): önder

i.+lar [382b-5]

imām kıl- (Ar.): önder yapmak

i.-ğıl [18a-125]

imāmlık (Ar.+T.): önderlik

i.+a [18a-125]

īmān(Ar.): emin olmak, güvenmek, Allah’a inanmak, iman etmek

ī.+ı[23a-160]

īmān getir- (Ar.+T.): inanmak, iman etmek

i.-diler [23b-165]

‘imāret(Ar.): imar edilen yapı, eser

‘i. [447b-12]

‘imāret eyle (Ar.+T.): imar etmek, onarmak

‘i.+megi [183b-19]

‘imāret it- (Ar.+T.): imar etmek, onarmak

‘i.-diler [400b-9]

‘imāret olın- (Ar.+T.): imar edilmek, onarılmak

‘i.+a [354a-36]

imdi: şimdi, buna göre

i. [27a-187]

imlā eyle- (Ar.+T.): söyleyip yazdırmak

i.-sün [45a-282]

‘İmrân (Ar.): Hz. Meryem’in babası
‘i. [50b-36]

in-: inmek
i.-di [54b-65]

inan-: inanmak, güvenmek
i.-mañuz [55a-73]

‘ināyet (Ar.): iyilik, ihsan, lütuf
‘i.+üm [311a-39]

incidici: incinen, kırılan
i. [154b-58]

incin-: incinmek, kırılmak
i.-diler [128a-34]

incit-: incitmek, kırmak
i.-meñüz [75b-16]

incitil-: incitilmek, kırılmak
i.-mek [41b-263]

indür-: indirmek
i.-dük [167a-166]

indüril-: indirilmek
i.-medi [214a-12]

inkār eyle-: inkar etmek, tanımamak
i.-mez [409b-32]

inkār it-: inkar etmek, tanımamak
i.-er [247b-36]

inkār olın-: inkar edilmek
i.-maz [61a-115]

insān (Ar.): insan, beşer
i. [276a-11]

insān eyle- (Ar.+T.): insan yaratmak, insan yapmak
i.-di [294a-37]

inşā’ Allāh (Ar.): Allah dilerse
i. [547b-18]

intikām (Ar.): intikam, öç alma
i.+um [428a-45]

intikām alıcı (Ar.+T.): intikam alan, öç alan
i.-dur [119a-95]

intikām eyle- (Ar.+T.): intikam almak, öç almak
i.-dük [484b-55]

intikām it- (Ar.+T.): intikam alan, öç alan
i.-dük [482b-25]

intikām idici (Ar.+T.): intikam alan, öç alan
i.+lerüz [484a-41]

iplik: ip, pamuk, keten gibi dokuma maddelerinin uzun innce liflerinden her biri
i.+den [27a-187]

i’rāz eyle- (Ar.+T.): başka tarafa dönmek, çekinmek, sakınmak
i.+se [483b-36]

i’rāz it- (Ar.+T.): başka tarafa dönmek, çekinmek, sakınmak
i.+üp [564a-37]

irşād (Ar.): gözletmek, doğru yolu göstermek
i.+la [297b-66]

is: sahip, malik
i.-dür [321b-22]

‘İsā (Ar.): İsa peygamber
i. [100b-172]

İshāk (Ar.): İshak peygamber
i. [221b-71]

İskender (Ar.): Kur’an-ı Kerim’de Zülkarneyn aleyhisselam olarak geçen zatın Büyük İskender olduğuna inanılmıştır.
i. [300a-94]

İslām (Ar.): teslimiyet, barış, islam, müslümanlık
i. [381a-81]

İsmā'īl: İsmail peygamber
i. [450b-48]

isrāf(Ar.): aşırı gitme, gereksiz yere
harcama, haddi aşma
i.+la [73b-6]

isrāf eyle- (Ar.+T.): aşırı gitmek, gereksiz
yere harcamak, israf etmek
i.-mez [114b-66]

isrāf idici (Ar.+T.): aşırı giden, gereksiz
yere harcayan, israf eden
i.+lerüñ [371b-151]

isrāf it- (Ar.+T.): aşırı gitmek, gereksiz
yere harcamak, israf etmek
i.-diler [458b-53]

iste-: istemek, arzulamak, dilemek
i.-di [8b-60]

isteyici: isteyen, arzulayan, dileyen
i. [416b-28]

isti'āze (Ar.): Allah'a sığınma
i.+de [282a-65]

istiğfār eyle- (Ar.+T.): tevbe etmek,
bağışlanma dilemek
i.-sün [538b-5]

istiğfār it- (Ar.+T.): tevbe etmek,
bağışlanma dilemek
i.-erler [63a-135]

istihzā it- (Ar.+T.): tevbe etmek,
bağışlanma dilemek
i.+üp [563a-2]

iş: iş, davranış, çalışma
i. [564b-5]

işāret eyle- (Ar.+T.): işaret etmek,
göstermek, delillendirmek
i.-di [304a-29]

işbu: bu, işte bu, özellikle bu
i. [304b-36]

işidici: duyan, işiten
i.-dür [320b-4]

iş işle-: çalışmak, yapmak, işlemek, yerine
getirmek
i.-dün [298a-71]

işit-: duymak, işitmek
i.-mezler [169a-179]

işitdür-: işittirmek
i.-mezsın [381a-81]

işle- : yapmak, çalışmak, yerine getirmek,
etmek, işlemek
i.-diler [55a-2]

işlen-: işlenmek, yapılmak, yerine getirmek
i.-di [429a-54]

işlet-: işletmek, yaptırmak, yerine
getirtmek, çalıştırmak
i.+dügi [162b-137]

işleyici: yapan, çalışan, yerine getiren
i.+ler [259a-71]

i'tibār it- (Ar.+T.): değer vermek, saygı
göstermek, ibret almak
i.-mezlerdi [405a-51]

i'tikād (Ar.): inanç
i. [202b-22]

iv-: acele etmek
i.+üp [565b-8]

ivici: acele eden
i.+ler [327b-90]

ivış-: karşılıklı acele etmek
i.+üñüz [526b-21]

iz: alamet, iz
i.+inden [316b-96]

izdiḥām(Ar.): aşırı kalabalık, yığılma
i.+dan [300b-99]

izhār (Ar.): bir şeyi açıklamak, ortaya çıkarmak

i. [414a-10]

izhār it- (Ar.+ T.): bir şeyi açıklamak, göstermek, ortaya çıkarmak

i.-erler [247a-33]

izin dile- (Ar.+T.): izin istemek, müsaade istemek

i.+üp [569a-5]

izin vir- (Ar.+T.): izin vermek, müsaade vermek

i.+mezden [367b-48]

‘izzet (Ar.): şeref, onur

‘i. [308b-81]

‘izzet eyle- (Ar.+T.): onurlandırmak, saygı göstermek

‘i.+señüz [105a-12]

‘izzet idici (Ar.+T.): onurlandıran, şeref veren

‘i. [332a-18]

‘izzetlü (Ar.+T.): onurlu, şerefli

‘i.-dür [221a-66]

‘izzet vir- (Ar.+T.): onurlandırmak, şereflendirmek

‘i.+mege [431b-17]

‘izzet virici (Ar.+T.): onurlandıran, şereflendiren

‘i. [435a-5]

K, Q

Ka‘be (Ar.): Kabe, insanlık için kurulan ilk ev

k. [20b-144]

qabīle (Ar.): kabile

q.+ler [507a-13]

kābin (Far.): mehir, evliliğin şartı olarak damadın geline verdiği maddi varlık

k.+den [73a-4]

qabir (Ar.): mezar

q.+den [510a-42]

qabūl eyle- (Ar.+T.): onaylamak, benimsemek, kabul etmek

q.-r [495a-16]

qabūl idici (Ar.+T.): onaylayan, benimseyen, kabul eden

q.+den [517a-15]

qabūl it- (Ar.+T.): onaylamak, benimsemek, kabul etmek

q.-erler [479a-38]

qabūl ol- (Ar.+T.): onaylanmak, benimsenmek, kabul olmak

q.-maz [58a-91]

qabūl olun- (Ar.+T.): onaylanılmak, benimsenilmek, kabul olunmak

q.-maz [17b-124]

qabza (Ar.): sap, tutacak, tutacak yer

q.+sındadur [459b-67]

qabz eyle-: kavramak, teslim almak, ele geçirmek

q.+se [500a-27]

qabz it-: kavramak, teslim almak, ele geçirmek

q.-dürür [193a-85]

qabz idici: kavrayan, teslim alan, ele geçiren

q. [457a-42]

qaç-: kaçmak

k.-dı [385b-31]

qaç: kaç, ne kadar, soru sıfatı

q. [348a-112]

qaçan: ne zaman, nasıl

q. [350a-13]

qaçur-: kaçırmak

q.+sañuz [535a-11]

ķadar: kadar, miktar ķ. [405b-56]	ķ.-di [565a-25]
ķādir (Ar.): kudret sahibi, gūcū yeten ķ.-dūr [16a-109]	ķahr eyleyici (Ar.+T.): yok eden, perişan eden, ezen ķ.+ler [53b-55]
ķādir it- (Ar.+T.): kudret sahibi yapmak, gūçlū yapmak ķ.+mesine [50a-29]	ķahr idici (Ar.+T.): yok eden, perişan eden, ezen ķ. [568a-12]
ķādir ol- (Ar.+T.): kudret sahibi olmak, gūçlū olmak ķ.-maz [268b-76]	ķaķı-: kızmak, gazap etmek, ōfkelenmek ķ.-ruz [487b-16]
ķadr (Ar.): kıymet, değer, bir surenin ismi ķ. [576a-2]	ķaķınıl-: kızılmak, gazap edilmek, ōfkelenilmek ķ.+mışlardan [1b-7]
ķāfile (Ar.): kafile, topluluk, birlikte seyahat eden topluluk ķ. [239b-94]	ķaķıt-: kızdırmak, gazap ettirmek, ōfkelendirmek ķ.-dılar [484b-55]
ķāfir (Ar.): ōrten, inkar eden, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan, kafir k. [243a-7]	ķal-: kalmak ķ.-dı [37b-246]
ķāfırlık(ķāfirlik) (Ar.+T.): ōrtmek, inkar etmek, Allah'ın varlığına ve birliğini yalanlamak, kafir olmak k.+a [363a-50]	ķal'a (Ar.): kale ķ.+lar [370b-129]
ķāfir ol- (Ar.+T.): ōrten, inkar eden, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan, kafir olmak k.-dılar [246b-21]	ķalem (Ar.): kalem ķ. [409a-27]
ķaftān (Ar.): genellikle ipekli kumařtan yapılan uzun ve iřlemeli bir tūr giysi ķ.+lar [489a-53]	ķalıcı: ebedi, kalıcı, sūrekli ķ.-dur [467b-65]
ķāğıd (Far.): kağıt ķ.+umı [377a-28]	ķāmil (Ar.): olgun, tam, kemale ermiř ķ.-dūr [106b-19]
ķāhelliķ (Ar.+T.): tembellik, eringeçlik ķ. [187b-46]	ķamu: halk, būtūn ķ. [10a-70]
ķahr (Ar.): yok etme, perişan etme, ezme ķ. [416a-25]	ķan: kan ķ. [144a-145]
ķahr eyle-(Ar.+T.): yok etmek, perişan etmek, ezmek	ķanat: kanat ķ.+ların [354b-41]
	ķanatlu: kanatlı ķ. [429a-1]
	ķanda: nerede, hangi yerde ķ. [450a-36]

ķandan: nereden, hangi yerden
ķ. [137b-101]

ķanı: hani, nerede
ķ. [151b-37]

ķankı: hangi
ķ.+sı [548b-40]

ķap: kap, testi,  mlek
ķ+larında [237a-76]

ķapa-: kapamak
ķ.-ma [290b-28]

ķapan-: kapanmak
ķ.-mışdur [98b-155]

ķapak: kapak
ķ. [2b-7]

ķapla-: kaplamak, kuşatmak
ķ.-mışdur [3b-19]

ķaplan-: kaplanmak, kuşatılmak
ķ.-mışdur [12b-88]

ķapucı: kapıcı
ķ.+ları [460b-73]

ķapuk: kabuk
ķ.+ına [81b-49]

ķara: siyah
ķ. [547b-20]

ķarābī(Ar.): akraba, yakın
ķ.+ler [79a-33]

ķara eyle-: karartmak
ķ.-r [571a-5]

ķara idici: karartan
ķ. [557b-29]

ķara it-: karartmak
ķ.- p [317a-102]

ķara olmak: kararmak

ķ.-ur [266a-58]

ķaralık: karalık
ķ. [203b-26]

ķara nılık: karanlık
ķ.+dan [249a-5]

ķarar-: kararmak
ķ.+a [546b-27]

ķar r dut- (Ar.+T.): karar kılmak, mutlak
olarak kalmak, değişimin son bulması
ķ.+acak [559a-12]

ķardař: kardeş
ķ.+u uz [235b-64]

ķarga: karga
ķ. [108a-31]

ķarın: karın
ķ.+ları [489a-45]

ķarındař: kardeş
ķ.+ı [508b-13]

ķarı: kadın, yaşlı kadın
ķ. [372a-117]

ķarıř-: karışmak
ķ.-dı [294b-45]

ķarıřdur-: karıştırmak
ķ.-dı [203a-24]

ķarıřık: karışık, açık olmayan, karmaşık
ķ. [233a-44]

ķarřu: karşı
ķ.+da [163a-143]

ķarya (Ar.): bir  lke, Antik ağda G ney
Batı Anadolu'da İzmir ve Antalya arasında
kalan b lgeye verilen isim
ķ. [241a-109]

ķařd (Ar.): kast, niyet, h cum, saldırı
ķ.+la [119a-95]

kaşd eyle- (Ar.+T.): yönelmek, saldırmak,
amaçlamak
k.-di [62a-12]

kaşd it- (Ar.+T.): yönelmek, saldırmak,
amaçlamak
k.-mişlerdi [578b-2]

kaşd ol- (Ar.+T.): saldırılmak, amaçlanmak
k.+insa [500a-21]

kaşr (Ar.): köşk, saray
k.+lar [427a-37]

kat: nezd, yan, huzur; kat, sıra, tabaka, bir
şeyin misli fazlalık
k. [151b-38]

kat kat: mislinden fazlası, daha fazla, pek
çok
k. [427a-37]

katı: çok, çok fazla, şiddetli, daha çok
k. [430a-7]

katılık: setlik, kötülük, şiddet
k. [199a-123]

katl (Ar.): katletme, öldürme
k. [364a-68]

katlan-: katlanmak, tahammül etmek
k.-urlar [296a-55]

katrân (Ar.): organik maddenin yıkıcı
damıtımından elde edilen akışmaz siyah
sıvı, katran
k. [291a-29]

qavl (Ar.): söz, kelim, yemin
k. [8b-59]

qavm (Ar.): kavim
k. [242b-4]

qayd (Ar.): bağlama, bağ
k.+ları [165b-157]

qayğu: kaygı, tasa, keder, üzüntü, sıkıntı
k.+ları [433a-34]

qayğulan-: kaygılanmak, tasalanmak,
kederlenmek
k.-ma [408b-23]

qayğulu: kaygılı, tasalı
k. [549a-48]

qayğulu ol-: kaygılı olmak, tasalı olmak
k.-ur [482a-17]

qayğu yut-: endişe etmek, kaygılı olmak,
tasalı olmak
k.+up [462b-18]

qayır- (qayur-): kaygılanmak, endişe etmek,
tasalanmak
k.-mañuz [472b-30]

qayna-: kaynamak
k.+mış [468a-72]

qaynar-: kaynar, çok sıcak
k. [291a-29]

qayur-: bk. qayır
k.-mayasız [526b-23]

qayurıcı: kaygılanan, endişe eden, korkan
k.+lar [485b-68]

qayurmaqlık: kaygılanmak, endişe duymak,
korkmak
k. [494b-13]

qaz-: kazmak
k.+up [570a-5]

qazâ (Ar.): dini bir sorumluluğu muayyen
vakitten daha sonra yerine getirme
k.+sı [461b-6]

qazâ eyle-(Ar.+T.): dini bir sorumluluğu
muayyen vakitten daha sonra yerine
getirmek
k.-sün [461b-6]

qazan-: kazanmak
k.+lar [19a-135]

keçi: keçi
k. [269a-80]

kefâret (Ar.): bir suçun karşılığında
ödenen maddiyat, Allah'ın belirlediği
ölçülerde bir günahın karşılığında verilen
sadaka, oruç gibi karşılıklar
k.-dür [111a-45]

kelām(Ar.): söz, söyleyiş biçimi, söyleme
k. [447b-7]

kelimāt (Ar.): kelimeler
k.+ını [290b-27]

kelimāt eyle-(Ar.+T.): kelimeler söylemek
k.-ñüz [11b-83]

kelime (Ar.): kelime, sözcük
k. [54a-64]

kemāl (Ar.): olgunluk, yetişkinlik
k. [462b-15]

kemük: kemik
k.+ler [442b-53]

kemük ol-: kemik olmak, ölmek
k.-ruz [441a-16]

kendü: kendi, özü
k.+lerden [443a-71]

kerāmet (Ar.): kerem, bağış, aklın sınırlarını
aşan şaşkınlık verici olay
k.-dür [376a-16]

kerāmete yitiş- (Ar.+T.): lütuf ve bağışa
mazhar olmak
k.-ürler [552a-34]

kerāmetlü (Ar.+T.): değerli, kıymetli,
cömert
k. [566a-16]

kerem (Ar.): cömertlik
k. [55b-73]

kerih gör- (Ar.+T.): tiksindirici görmek,
çirkin görmek, pis görmek

k.-diler [500b-28]
kerim (Ar.): kerem sahibi, en cömert olan
k. [525a-11]

kerre (Ar.): defa, sefer, kat
k. [199a-126]

kes-: kesmek
k. [231a-31]

kesb (Ar.): kazanma
k. [362b-47]

kesb eyle- (Ar.+T.): kazanmak
k.-miş [580a-2]

kesb it- (Ar.+T.): kazanmak
k.+dikleri [140a-120]

kesil-: kesilmek, yok edilmek
k. [332a-19]

keşîş (Far.): keşiş, ruhban, kilise papazı
k.+lerden [185b-34]

keyfiyetsüz (Ar.+T.): niteliksiz, özelliksiz
k. [309b-5]

kez: defa, kere
k. [34b-230]

kıble: taraf, yönelme, yönelinen yer
k.-dür [58b-96]

Ḳıbtı' (Ar.): Antik Mısır'ın yerli halkı
k. [366a-19]

kıgır-: davet etmek, çağırmak
k.-duñuz [249b-9]

kıgırıcı: davetçi, çağrıda bulunan
k. [517a-6]

kıl-: kılmak, yapmak, etmek
k.-dı [578b-5]

kılıcı: yapan, eden, yerine getiren
k.-dur [353b-33]

kılıç: kılıç

k. [269a-81]
kırañ: kenar, uç
k.+ında [567a-23]

kırıl-: kırılmak, dağılmak
k.-dı [294b-45]

kırk: kırk
k. [494b-15]

kısa eyle-: kısaltmak
k.+mekde [90a-101]

kışās: ödeşme, hesaplaşma
k. [28a-194]

kışsa (Ar.): hikaye
k.+lar [353b-34]

kıssīs (Ar.): keşiş, rahip, ruhban, Hristiyan
din adamı
k.+ler [117a-82]

kıyāmet (Ar.): yaşamın son bulması ve
diriliş günü, kıyamet
k. [136a-93]

kıyāmet kıp- (Ar.+T.): kıyamet günü
olmak, yaşamın son bulması ve diriliş
gününün gelmesi
k.-ar [401a-12]

kıyāmet ol- (Ar.+T.): kıyamet günü olmak,
yaşamın son bulması ve diriliş gününün
gelmesi
k.-ur [438b-53]

kıymetlū (Ar.+T.): değerli, aziz
k. [48a-14]

kız: kız
k. [138a-101]

kızdur-: kızdırmak, ısıtmak
k.-alar [185b-35]

kız kardaş: kız kardeş
k.+ları [357b-61]

ki (Far.): (bağlama edatı) ki

k. [357b-60]
kibr (Ar.): büyükenme, kibir
k. [257b-47]

kiçi: küçük
k. [515b-32]

kifāyet (Ar.): yeterli olma, yetme
k. [81b-50]

kifāyet eyleyici (Ar.+T.): yeterli olan,
yeten, kafi olan
k. [456b-36]

kifāyet it- (Ar.+T.): yeterli olmak, yetmek
k.-er [541b-3]

kīle (Ar.): genellikle tahıl ölçmede
kullanılan belirli hacimdeki ölçek
k. [235b-63]

kilit: kilit, anahtar
k.+ler

kim: ki (soru zamiri)
k. [53a-52]

kim: ki (bağlama edatı)
k. [55a-72]

kim: her kim
k. [55b-76]

kimse: kişi, kimse
k. [297a-63]

kimesne: kimse
k. [299b-88]

kīn (Far.): nefret, birine karşı duyulan öç
alma isteği, garaz
k.+den [257b-47]

kīn dut- (Far.): nefret duygusu beslemek,
birine karşı duyulan öç alma isteği, garaz
k.+arlardı [161b-131]

kīn eyle- (Far.): nefret duygusu beslemek,
birine karşı duyulan öç alma isteği, garaz
k.+megi [105b-14]

kişi: kimse, adam, insan k. [108a-32]	ķopar-: koparmak, ķıkarmak, sķķķlmek ķ.-duķ [168a-171]
kitāb: kitap k. [558a-31]	ķoparınıl-: koparılmak, ķıkarılmak ķ.-dı [252a-26]
ķo-: bırakmak, koymak, terk etmek ķ. [142b-137]	ķorķ-: korkmak, ūrmek, ūrpermek ķ.-dı [574a-5]
ķoca: yaşlı, ihtiya ķ. [237b-78]	ķorķıcı: korkan, bk. ķorķucı ķ. [257b-45]
ķocalık: yaşlılık, ihtiyaılık ķ. [42b-266]	ķorķut-: korkutmak ķ. [199b-2]
ķoca ol-: ihtiyaılamak, yaşlanmak ķ.-dum [221b-72]	ķorķu: korku ķ. [207b-62]
ķoķ-: kokmak ķ.-mışdı [256b-26]	ķorķucı (ķorķıcı): korkan ķ.+lara [550b-48]
ķoķu: koku ķ. [239b-94]	ķorķuducı (ķorķudıcı): korkutan ķ. [428a-44]
ķol: kol, dal, bir řeyin bķlķmlerinden her biri ķ.+uńı [386a-32]	ķorķudıcı: bk. ķorķuducı ķ. [546b-26]
ķolay: kolay ķ. [556b-20]	ķorķut-: korkutmak, bk. ķorķıt- ķ. [304b-39]
ķon-: konmak, yerleşmek, bırakmak ķ.-mış [566b-40]	ķoy-: koymak, bırakmak, terk etmek ķ.-arsun [71a-192]
ķonıl-: konulmak, yerleştirilmek, bırakılmak ķ.-a [559b-36]	ķoyu: koyu, belirgin, aķık zıttı, rengi aķık olmayan ķ. [82b-57]
ķońřı (ķońřu): komřu ķ. [421b-60]	ķoyun: koyun ķ. [48a-14]
ķonuk: misafir, konuk ķ.+laruń [511a-24]	ķķpūk: ķķpūk, hava kabarcıķı k. [244b-17]
ķonuklık: misafirlik, konukluk ķ.+a [298b-77]	ķķr: ķķr, āmā, gķrme engelli, hakikati gķremeyen ķ.-dūr [380b-66]
ķop-: kopmak, ķıkmak, sķķlmek ķ.+up [512b-10]	ķķr eyle-: ķķr etmek, gķrmez hāle getirmek ķ. -dūk [518a-37]

kör ol-: kör olmak, gözleri görmez olmak
k.-mazlar [335b-46]

köşk (Far.): köşk, sırça, saray
k.+lerde [520b-56]

köyündür-: yakmak
k.-ür [291a-29]

ķudret (Ar.): güç, kuvvet, erk, iktidar
ķ. [519b-24]

ķuds (Ar.): ķudüs
ķ. [166b-161]

ķul: kul, köle, abd
ķ. [231b-32]

ķulaķ: kulak
ķ. [345b-78]

ķulaķ dut-: kulak vermek, dikkatlice
dinlemek, odaklanmak
ķ. [510a-41]

ķullan-: kullanmak
ķ.+durmaķluġuñ [366a-22]

ķullıķ(ķulluķ): kulluk, tapınma
ķ.[221b-71]

ķullıķ it-: kulluk etmek
ķ.+mek [50b-35]

ķulluķ: bk. ķullıķ
ķ. [526b-22]

ķulluķ eyle-: tapınmak, kulluk yapmak
ķ. [52a-43]

ķulluķ idici: tapınan, kulluk eden, âbid
ķ.-lerdür [343b-47]

ķumār oyna- (Ar.+T.): kumar oynamak
ķ+maķda [118b-91]

ķur'ân (Ar.): Kuran-ı Kerim
ķ.+ı [121b-110]

ķurbaġa: kurbaġa
ķ.+ları [162a-133]

ķurbân (Ar.): kurban
ķ.+dan [28b-196]

ķurbân eyle-: kurban etmek
ķ.-ñüz [28b-196]

ķurbân it-: kurban etmek
ķ.+ecek [29a-196]

ķurı: kuru, ıslak olmayan
ķ. [330b-5]

ķurt: kurt
ķ.+a [229a-13]

ķurtar-: kurtarmak
ķ.-duķ [203a-23]

ķurtarıcı: kurtaran
ķ. [497a-32]

ķurtıl-(ķurtul-): kurtulmak
ķ.+asız [27b-189]

ķurtul-: kurtulmak, bk. ķurtıl-
ķ.-dı [574a-9]

ķuru: kuru, toprak parçası, bk. ķurı
ķ.+da [282b-68]

ķuş: kuş
ķ.+lardan [376a-17]

ķuşlıķ: günün sabahla öğle arasındaki vakti
ķ. [574b-1]

ķuvvet (Ar.): güç, kuvvet, kudret
ķ. [300a-95]

ķuvvetlendür-(Ar.+T.): kuvvetlendirmek,
güçlendirmek
ķ.-di [530b-22]

ķuvvetlü (Ar.+T.): güçlü, kuvvetli
ķ. [487a-3]

ķuyu: kuyu

k.+ları [335b-45]

küçük: küçük

k.+ler [515b-32]

küfr (Ar.): nankörlük, Allah'a inanmama,
dinsizlik, örtme

k. [355b-50]

kül: kül

k. [250b-18]

külli (Ar.): tamamen, bütün, hep

k.+si [448a-14]

kürsî (Ar.): taht, kürsü

k. [449b-34]

L

lağv (Ar.): boş, faydasız, hükümsüz

l.+i [306b-62]

laḥza (Ar.): an

l. [151a-34]

lā ilāhe illa'llāh (Ar.): tevhid kelimesi,
Allah'tan başka ilah yoktur

l. [252a-24]

lākin (Ar.): lakin, ama, fakat, ancak

l. [58a-92]

la'net (Ar.): lanet, beddua

l. [387a-42]

la'net eyle- (Ar.+T.): lanet etmek, beddua
etmek

l.-di [12b-88]

la'net it- (Ar.+T.): lanet etmek, beddua
etmek

l.-di [151b-38]

la'net ol- (Ar.+T.): lanet olmak

l.-sun [114a-64]

la'net olun- (Ar.+T.): lanet olunmak, beddua
olunmak

l.+a [82a-52]

laṭîf (Ar.): güzel, ince, hoş

l.-dür [546a-14]

lāyık (Ar.): layık, yakışan, yaraşan, uygun

l.-dur [559b-34]

lāyık ol- (Ar.): layık, yakışan, yaraşan,
uygun

l.+a [121a-107]

lāzım (Ar.): gerekli, mecburi

l. [365a-77]

lāzım ol- (Ar.): gerekli olmak, mecburi
olmak, yaraşmak

l.+mış [389b-64]

levh-i maḥfūz (Ar.+T.): korunmuş levhâ,
Allah tarafından her şeyin yazıldığı manevi
levha

l.-dur [435b-12]

lezzet (Ar.): lezzet, haz, tat

l. [499a-15]

libās (Ar.): kıyafet, giyecek

l.+ları [307b-74]

likā (Ar.): karşılaşma, görüşme, konuşma

l.+sından [475a-54]

līkin (Ar.): lakin, fakat, ama, mamafih

l. [387b-45]

Loḳmān: Hz. Lokman, Kur'an'da kendisine
hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği
tartışmalı bir din büyüğü.

l. [407a-13]

Lūt (Ar.): Lut peygamber

l. [222a-76]

luṭf (Ar.): lütuf, bağış

l.+ı [240a-100]

luṭf idici (Ar.): lütfeden, bağışta bulunan

l.-dür [223b-90]

M

ma'āza'llāh (Ar.): Allah korusun, Allah'a
sığınırım

m. [234a-51]

ma'būd (Ar.): ibadet edilen, tapınılan, Allah
m. [162b-139]

ma'būd idin- (Ar.): ilah edinmek
m. -diler [185a-31]

ma'būd ol- (Ar.): ilah olmak, tanrı olmak
m.+a [439b-74]

mādām ki (Ar.): sürece, müddetçe
m. [304a-31]

mağara (Ar.): mağara
m. [290a-25]

mağara eyle- (Ar.+T.): mağara yapmak,
mağaradan ev inşa etmek
m.-diler [572b-9]

mağfiret (Ar.): örtmek, gizlemek, birinin
kusurunu ifşa etmeyip bağışlamak, Allah'ın
kulunun günahını örtüp bağışlaması
m. [558b-55]

mağfiret issi (Ar.+T.): bağışlama sahibi,
günahları örtüp affeden
m.-dür [473b-43]

mağlūb (Ar.): yenilen, mağlup olan
m.+lardan [445b-141]

mağlūb ol-(Ar.+T.): yenilmek, mağlup
olmak
m.-dı [400a-2]

mağrib (Ar.): batı
m. [483b-38]

mağrūr eyle-(Ar.+T.): kibirli yapmak,
aldatmak
m.-di [177b-49]

mağrūr ol-(Ar.+T.): kibirlenmek, aldanmak
m.-dılar [49b-24]

maḥabbet (Ar.): sevgi
m.+i [13b-93]

maḥfī (Ar.): gizli, saklı

m. [289b-19]
maḥfī ḳal-(Ar.): gizli kalmak
m. [309b-7]

maḥfī ol-(Ar.): gizli olmak, saklı olmak
m.+sa [216a-28]

maḥlūk (Ar.): yaratılmış, yaratık
m. [123a-120]

maḥlūkāt (Ar.): yaratılmışlar, yaratıklar
m.+a [368b-78]

maḥmūd (Ar.): övülmüş, övülmeye değer
m.-dur [332b-24]

maḥrūm (Ar.): yoksun, nasipsiz
m.+laruz [548a-27]

maḥrūm idici (Ar.+T.): yoksun bırakan
m.+yiz [523a-67]

maḥrūm it- (Ar.+T.): yoksun bırakmak
m.-mezlerdi [510b-19]

maḥrūm ḳal- (Ar.+T.): yoksun kalmak
m.-urlar [296b-57]

maḥrūm ol- (Ar.+T.): yoksun olmak
m.-uruz [288b-14]

maḥşūr ol- (Ar.+T.): sınırlanmak,
kuşatılmak
m.-ur [51b-39]

maḥşer (Ar.): haşır olunan yer, toplanılan
yer, kıyamet günü dirilenlerin
toplanacaklarına inanılan yer
m.+de [317a-108]

maḥv eyle-: (Ar.+T.): mahvetmek, yok
etmek, perişan etmek
m.-dük [276a-12]

maḥv it-: (Ar.+T.): mahvetmek, yok etmek,
perişan etmek
m.-er [478a-24]

maḥv ol-: (Ar.+T.): mahvetmek, yok etmek,
perişan etmek

m.-dı [283b-81]
ma'îşet (Ar.): geçinme, yaşama, geçim
m. [362b-47]
makâm (Ar.): makam, huzur, durulacak yer
m.+lar [488a-26]
makber (Ar.): kabir, mezar
m.+den [566b-8]
makbere (Ar.): kabristan, mezarlık
m.+de [405b-55]
māl (Ar.): varlık, mal
m.+larını [416b-27]
mālik (Ar.): mülk sahibi, sahip
m.+em [107b-25]
mālik ol- (Ar.+T.): sahip olmak
m.-maz [567b-19]
māllu (Ar.+T.): mal sahibi, maddi varlığı
olan
m.+yam [291b-34]
ma'nā (Ar.): manâ, anlam
m.+sın [474a-44]
manşūr ol- (Ar.+T.): yardım edilmiş,
Tanrı'nın yardımıyla galip olmuş
m.+masına [278b-33]
maşharalığa al- (Ar.+T.): alay etmek,
eğlenmek
m.-urlar [192a-79]
maşharalığa alıcı (Ar.+T.): alay eden,
eğlenen
m.+lar [400b-10]
maşharalığa alın- (Ar.+T.): alay eden,
eğlenen
m.-dı [323b-41]
maşharalık (Ar.): alay, istihza, eğlenme
m.+ları [192a-79]
maşharalık idici (Ar.): alaycı, istihza eden,
eğlenen

m. [190a-65]
maşharalık it- (Ar.): alay etmek, istihza
etmek, eğlenmek
m.-diler [296b-56]
ma'siyet (Ar.): günah, itaatsizlik
m.+den [51b-42]
maşrık (Ar.): doğu
m. [483b-38]
maymūn (Ar.): maymun
m.+lar [113b-60]
mazlūm (Ar.): zulme uğramış olan
m.+ı [278b-33]
Me'cūc (Ar.) Kehf suresinde, hiçbir sözden
anlamayan bir kavmin, Hz. Zülkarneyn'den
kendilerine karşı zulmeden iki kavme karşı
bir set yapmasını talep ettikleri
bildirilmiştir. Me'cūc bu iki kavimden
biridir. Kıyametin kopmasına yakın
dönemde zuhur edecekleri belirtilmiştir.
m. [300a-94]
meded dile- (Ar.+T.): yardım istemek
m.-rler [250b-15]
meded idici (Ar.+T.): yardım eden
m. [346a-88]
meded iste- (Ar.+T.): yardım istemek
m.-r [495a-17]
meded virici (Ar.+T.): yardım eden
m. [346a-88]
medh it- (Ar.+T.): övmek, yüceltmek
m.-er [81b-49]
medh ol- (Ar.+T.): övülmek, yüceltilmek
m.+unmağla [70b-188]
Medīne (Ar.): şehir, il, Hicaz'da bir şehir
m.+den [182b-13]
Medyen (Ar.): Hz. Şuayb'ın peygamber
olarak gönderildiği kavmin ve bu kavmin
yaşadığı yerin adı. Hz. Şuayb'ın peygamber

olarak gönderildiği kavmin ve bu kavmin yaşadığı yerin adı.
m. [222b-84]

mehir (mehr) (Ar.): Allah'ın kadına bir güvence ve hediye olarak belirlediği, kadın evlenirken erkek tarafından verilen nikah bedeli
m.+lerinden [36b-237]

mehir tayin eyle- (Ar.+Ar.+T.): mehir miktarını belirlemek
m.+yüp [36b-237]

mehir (Ar.): bk. mehir
m.+den [36b-237]

mehir eyle- (Ar.+T.): mehir vermek
m.-ñüz [36a-236]

mekir (Ar.): hile, tuzak bk. mekr
m.+leri [61b-120]

Mekke (Ar.): Hicaz'da bir şehir
m.+ye [21a-145]

Mekketu'llāh: Allah'ın Mekke'si, Kâbe
m.+dan [102a-2]

mekr (Ar.): tuzak, hile
m.+inden [53a-55]

mekr eyle- (Ar.+T.): tuzak kurmak, hile yapmak
m.-diler [553b-22]

mekr idici (Ar.+T.): tuzak kuran, hile yapan
m.+lerüñ [53a-54]

mekr it- (Ar.+T.): tuzak kurmak, hile yapmak
m.-diler [434a-43]

melā'ike (melāyik) (Ar.): melekler
m.+ler [543b-4]

melāmet (Ar.): ayıplama, kınama
m.+e [549a-49]

melāmet eyle- (Ar.+T.): ayıplamak, kınamak
m.-ñüz [251b-22]

melāmet it- (Ar.+T.): ayıplamak, kınamak
m.+mege [548a-30]

melāmet ol- (Ar.+T.): ayıplanmak, kınanmak
m.-dı [445b-142]

melek: melek
m.+lerden [446b-168]

melekūt (Ar.): yüce olmak, güç yetirmek, sahip olmak, hükmetmek
m.+da [515a-18]

meleku'l-mevt (Ar.): ölüm meleği, Azrail
m. [146b-158]

melik (Ar.): sultan, hükümdar
m. [238b-88]

melüllik (Ar.+T.): üzgünlük, boynu büküklük
m.+le [512a-54]

melül ol-(Ar.+T.): üzgün olmak, boynu bükük olmak
m.-ma [274b-127]

mel'ün (Ar.): lanet edilmiş
m.-dur [92b-117]

memnū' (Ar.): yasaklanmış
m. [277a-20]

men' eyle-(Ar.+T.): engellemek, yasaklamak
m.-mez [551b-22]

men' idici (Ar.+T.): engelleyen, yasaklayan
m. [509a-25]

men' it- (Ar.+T.): engellemek, yasaklamak
m.-di [499a-16]

men' ol- (Ar.+T.): engellemek, yasaklamak
m.+sañuz [28b-196]

men' olun- (Ar.+T.): engellenilmek,
yasaklanılmak
m.-dılar [188b-54]

menāfi' (Ar.): menfaat, yarar
m.+ler [333b-33]

menfa'at (Ar.): fayda, yarar
m.+ler [32b-219]

menfa'atlan- (Ar.+T.): faydalandırmak,
yararlandırmak
m.+sız [244b-17]

menfa'atlı (Ar.+T.): faydalı, yararlı
m. [407a-10]

menfa'at ol- (Ar.+T.): faydalı olmak, yararlı
olmak
m.+maya [522a-44]

menzil (Ar.): konak yeri, varılacak yer, ev
m.+ler [48a-14]

mercimek (Far.): mercimek
m.+den [9a-61]

mertebe(Ar.): derece, makam, mevki
m.+sinden [524b-10]

Merve (Ar.): Mekke'de bir dağ, Qur'ân-ı
Kerim'de bildirildiğine göre Merve ile
Safa'nın Allah'ın nişanelerindendir.
m. [22b-158]

Meryem (Ar.): Hz. İsa'nın annesi
m. [51b-42]

mesāfet (Ar.): uzaklık, ara
m. [187a-42]

mescid (Ar.): secde edilen yer, ibadethane
m.+ler [555a-18]

Mescid-i Harām: Kâbe
m. [332b-25]

meşel (Ar.): söz, misal, benzer
m.+leri [544b-11]

Mesih (Ar.): Hz. İsa
m.-dür [106a-17]

mestüre (Ar.): örtülü
m. [351a-23]

meşakkat (Ar.): sıkıntı, zahmet
m.+le [261a-7]

meşgûl (Ar.): uğraşmak, ilgilenmek,
oyalanmak
m. [485b-66]

meşgûl it- (Ar.+T.): uğraşmak, ilgilenmek,
oyalanmak
m.-di [502b-11]

meşgûl ol- (Ar.+T.): uğraştırmak,
ilgilendirmek, oyalandırmak
m.-dum [449b-32]

meşkûr (Ar.): övülmüş
m.-dur [541a-17]

meşveret (Ar.): danışma
m. [479a-38]

metā' (Ar.): mal, servet
m. [352a-29]

mevc (Ar.): dalga
m. [354b-40]

meyl (Ar.): eğilim
m.+ün [564b-18]

meyl eyle- (Ar.+T.): eğilmek, yönelmek
m.-di [168b-176]

meyl it- (Ar.+T.): eğilmek, yönelmek
m.-di [443b-91]

Mısr (Ar.): Mısır ülkesi
m.+dan [161a-123]

miḥnet (Ar.): zahmet, eziyet
m. [442b-63]

mihrāb (Ar.): mihrap, cami ve mescitlerde
Kâbe yönünü belirten, yapının Kabe

yönündeki duvarında bulunan oyuk ya da girintili yer.

m.+dan [302b-11]

Mikā'il (Ar.): dört büyük melekten biri

m.+e [14a-98]

mīkāt (Ar.): bir iş için belirtilen vakit

m.-uñuzdur [563b-17]

miqdār (Ar.): eder, nicelik, kıymet, değer

m.+ı [551a-4]

millet (Ar.): ulus, topluluk

m.+lerde [447b-7]

minnet eyle- (Ar.+T.): iyilik etmek, lutf etmek, boyun eğmek

m.-dük [444b-114]

minnet it- (Ar.+T.): iyilik etmek, lutf etmek, boyun eğmek

m.-er [507b-17]

minnetsüz (Ar.+T.): yardımsız, hesapsız

m.[547a-3]

mi'rāc (Ar.): yukarı çıkma vasıtası, merdiven

m. [281b-60]

mīrās (Ar.): miras, tereke

m.+ları [572b-19]

mīrās eyle-(Ar.+T.): miras bırakmak, varis olmak

m. [302a-6]

mīrās idici(Ar.+T.): miras bırakan, varis olan

m.+lerden [327b-89]

mīrās it-(Ar.+T.): miras bırakmak, varis olmak

m.-di [460b-74]

mīrās vir-(Ar.+T.): miras bırakmak, varis olmak

m.-ür [161a-128]

mişāl (Ar.): misal, örnek

m.+i [505a-30]

miskīn (Ar.): fakir, yoksul

m.+lere [25a-177]

miskīnlik (Ar.+T.): fakirlik, yoksulluk, zayıflık

m.+le [154a-55]

miskīnlik eyle-(Ar.+T.): yoksullaşmak, zayıf düşmek

m.-mezdiler [345b-76]

miskīnlik it-(Ar.+T.): yoksullaşmak, zayıf düşmek

m.-mediler [64b-146]

mīzān (Ar.): tartı, ölçü

m.+da [519a-8]

mu'cizāt (Ar.): mucizeler, aciz bırakanlar

m.+lar [463a-22]

mu'cizāt ol- (Ar.+T.): mucize omak, aciz bırakmak

m.+a [122a-114]

mu'cize (Ar.): mucize, aciz bırakan

m.-dür [220b-64]

muḥācir (Ar.): hicret eden, Mekke'den Medine'ye göç eden sahabelere verilen isim

m.+lerden [413b-6]

muḥālefet (Ar.): bir görüşe, bir eyleme, bir tutuma vb. karşı olma durumu, aykırılık.

m. [447a-2]

muḥālefet eyle- (Ar.+T.): karşı çıkmak

m.+mek [223b-88]

muḥālefet it- (Ar.+T.): karşı çıkmak

m.-dünüz [65a-152]

Muḥammed (Ar.): Hz. Muhammed

m. [66a-154]

muḥarrem (Ar.): haram kılınmış

m. [186a-37]

muḥkem (Ar.): kuvvetli, sağlam
m. [21b-150]

muḥkem dut- (Ar.): kuvvetli kılmak,
sağlamlaştırmak
m.-ar [225a-102]

muḥkem eyle- (Ar.): kuvvetli kılmak,
sağlam yapmak
m.-di [104a-7]

muḥkem it- (Ar.): kuvvetli kılmak, sağlam
yapmak
m.-dük [448a-20]

muḥkem ol- (Ar.): kuvvetli olmak, sağlam
olmak
m.-dı [213a-1]

muḥliş (Ar.): ihlas sahibi, samimi
m. [446b-169]

muḥsin (Ar.): iyilik eden, hayırsever
m.+ler [36a-236]

muḥtāc (Ar.): muhtaç, ihtiyacı olan
m. [208a-68]

muḥtāc ol-(Ar.+T.): muhtaç olmak, ihtiyacı
olmak
m.+sañuz [140a-119]

muḥtelif (Ar.): farklı, çeşitli
m. [510b-8]

muḥtelif ol- (Ar.): farklı olmak, çeşitli
olmak
m.-dılar [490b-17]

mu‘īn (Ar.): yardım eden, destekleyen,
yardımcı
m.+den [480a-46]

mu‘īn ol-(Ar.): yardımcı olmak,
desteklemek
m.+mak [199b-129]

mu‘īn olıcı (Ar.): yardım eden, destekleyen,
yardımcı olan
m.+dan [479b-44]

muḳadder ol- (Ar.+T.): kaderle belirlenmiş
olmak, değeri biçilmiş olmak
m.+masaydı [179b-68]

muḳaddes (Ar.): mübarek, kutsal
m. [310a-12]

muḳarreb (Ar.): yaklaşmış, yakın
m. [321b-19]

muḳīm (Ar.): bir yerde ikamet eden veya
sürekli olarak bulunan
m. [387a-45]

muḳīm ol- (Ar.+T.): yerleşmek, ikamet
etmek
m.-mıslardı [162b-138]

muḳīm olıcı (Ar.+T.): yerleşen, ikamet eden
m. [190b-68]

muntazır (Ar.): bekleyen
m.+lardanam [224a-93]

muntazır ol- (Ar.+T.): beklemek
m.-uñ [224a-93]

muntazır olıcı (Ar.+T.): bekleyen
m.-lardanam [202b-20]

murdār (Far.): pis, kirli
m. [165b-157]

murdār ol- (Ar.+T.): pis olmak, kirlenmek
m.+mısları [273a-115]

Mūsā (Ar.): Hz. Musa
m. [286a-102]

musahḥar eyle-(Ar.+T.): emir altına vermek
m.-di [490b-12]

musahḥar it-(Ar.+T.): emir altına vermek
m.-dük [424a-10]

musahḥar kııl-(Ar.+T.): emir altına vermek
m.-duḳ [424a-12]

musallaṭ (Ar.): saldırmak, bıktırmak,
rahatsız etmek

m. [441b-30]	m. [122a-113]
musallaṭ eyle- (Ar.+T.): saldırmak, biktırmak, rahatsız etmek m.-di [88a-91]	muṭma'in ol-(Ar.): tatmin olmak, içi rahat olmak m.-urlar [200b-7]
musallaṭ eyleyici (Ar.+T.): saldıran, biktıran, rahatsız eden m.+yken [167a-167]	muṭma'inne (Ar.): tatmin olan, içi rahat olan m. [573a-27]
muṣībet (Ar.): felaket, bela m. [22b-156]	muṭṭali' ol- (Ar.+T.): bilgi sahibi olmak, haberdar olmak m.-dı [308a-78]
muṣībet yitiş- (Ar.+T.): belaya düşmek, felakete uğramak m.+e [112a-52]	muwāfıḳ (Ar.): uygun m. [563b-26]
muṣībet yitişdür- (Ar.+T.): belaya düşürmek, felakete uğratmak m.-di [219b-54]	mübārek (Ar.): bereketli, uğurlu m. [508a-9]
muştucı: müjdeleyici m. [239b-96]	mübāreklik (Ar.+T.): uğurluluk m. [358a-61]
muştula-: müjdelemek m. [49a-21]	müddet (Ar.): vakit, süre m. [454a-8]
muştulayıcı: müjdeleyen m.+yam [213a-2]	müfsid (Ar.): bozguncu m.+lerüñ [209b-81]
muştulık-: müjdelik m. [472b-30]	mühlet (Ar.): belirlenmiş bir vakit, geciktirme m. [219b-55]
mut'a (Ar.): hediye, cinsel birliktelik yaşanmadan ve mehir belirlenmeden boşanma olursa sonra kocanın, kadına verdiği hediye m. [36a-236]	mühlet konıl- (Ar.): mühlet koyulmak, vakit belirlenmek m.-ıla [559b-36]
mu'tedil (Ar.): uygun, ılımlı m. [287a-1]	mühlet vir- (Ar.+T.): belli bir zaman vermek, süre tanımak m. [556a-11]
muṭī' (Ar.): itaat eden, boyun eğen m. [18b-129]	mühlet viril- (Ar.+T.): belli bir zaman verilmek, süre tanınmak m.-mez [266b-61]
muṭī' ol- (Ar.+T.): itaat etmek, boyun eğmek m.-uñuz [50b-32]	mühlet virinil- (Ar.+T.): belli bir zaman verilmek, süre tanınmak m.+mişlerden [255b-8]
muṭma'in (Ar.): tatmin, içi rahat	mühr (Far.): mühür, damga

m.-lüdür [568b-25]

mühr ur-(Far.+T.): mühür vurmak, damga vurmak
m.-dı [491b-23]

mühr urıl-(Far.+T.): mühürlenmek, damgalanmak
m.-dı [193a-87]

mülk (Ar.): ev, dükkân, arsa, arazi gibi taşınmaz mal; üç yetirmek, hâkimiyet kurmak, sahip olmak
m. [77b-25]

mü'min (Ar.): iman eden, inanan, güvenen
m. [78a-25]

mü'min ol- (Ar.+T.): iman etmek, inanmak, güvenmek
m.-mazlar [83b-65]

mü'mine (Ar.): iman eden kadın, inanan kadın, güvenen kadın
m. [191a-72]

mü'mine ol- (Ar.+T.): iman eden kadın olmak, inanan kadın olmak, güvenen kadın olmak
m.-a [33a-221]

münâcât (Ar.): yalvarma, Allah'a dua etme
m. [305b-52]

münâdî (Ar.): çağıran, seslenen
m. [510a-41]

münâfık (Ar.): ikiyüzlü, kendisini müslüman olarak gösteren
m.+lar [139b-116]

münâfıklık (Ar.): ikiyüzlülük, kendisini müslüman olarak göstermek
m.+ı [194b-97]

münezzeh (Ar.): nezih, temizlenmiş, temiz, uzak
m.-dür [279b-43]

münkâd (Ar.): boyun eğen, inkıyad eden

m.-dur [402a-26]

mürekkeb (Ar.): mürekkep, kalem boyası
m. [301b-109]

mürsel (Ar.): elçi olarak tayin edilmiş, Allah tarafından gönderilmiş
m. [371a-141]

mürted ol-(Ar.): dönmek, reddetmek, İslam'ı kabul ettikten sonra dinden dönmek
m.-dılar [500a-25]

müsâfir (Ar.): misafir, konuk
m.+ler [228b-10]

müsrif (Ar.): savurgan, tutumsuz
m.+lerden [488b-31]

müstaḥak ol- (Ar.+T.): hak etmek
m.-urlar [408b-21]

müstevlî ol- (Ar.+T.): yayılmak, yerleşmek
m.-mışdur [309b-5]

Müselmân (Ar.): müslüman, İslam dinini kabul etmiş kimse
m.+lar [173a-16]

Müselmân ol-(Ar.+T.): müslüman, İslam dinini kabul etmiş kimse
m.-duk [19b-137]

müşrik (Ar.): şirke düşen, Tanrı'ya ortak koşan
m.+lerden [181a-3]

mütekebbir (Ar.): kibirli, büyüklenen, kendini beğenmiş
m. [463b-27]

müteşâbih (Ar.): birbirine benzeyen
m. [10a-70]

mütevellî (Ar.): birbirinin yerine geçen, sorumluluk yüklenen
m. [290b-26]

müttakî (Ar.): Allah'a karşı gelmekten sakınan, koruyan

m.+lerden [459a-57]	n. [7a-45]
müvekkel (Ar.): vekil m. [509a-23]	namāz kıl-(Far.+T.): namaz kılmak n.+mağdan [118b-91]
müzd (Ar.): ecir, ücret, karşılık, mükafat m.+leriyle [271b-97]	namāz kılıcı (Far.+T.): namaz kılmak n.+lar [551b-22]
müzd vir- (Ar.+T.): ecir vermek, ücret vermek, karşılık vermek, mükafatlandırmak m.-diler [347b-111]	namāza dur-(Far.+T.): namaz kılmak n.+ursañuz [96b-42]
müzd viril- (Ar.+T.): ecir verilmek, ücretlendirilmek, karşılık verilmek, mükafatlandırılmak m.-ür [365a-75]	namāza durğur-(Far.+T.): namaz kılmak n.+anlara [579a-4]
N	nās (Ar.): insanlar, halk n.+lar [29b-199]
nafağa (Ar.): nafaka, yardım, geçimlik n.+dan [188b-54]	nāşır (Ar.): yardımcı, destek veren n. -dur [543b-4]
nafağa eyle- (Ar.+T.): nafaka vermek, yardım olarak vermek, harcamak n.-ñüz [32b-219]	naşīb (Ar.): nasip, pay, hisse n.+den [29b-200]
nafağa it- (Ar.+T.): nafaka vermek, yardım olarak vermek, harcamak n.+dügini [195a-99]	naşīb iriş- (Ar.): nasip verilmek, pay verilmek n.-ür [142b-136]
nafağa idin- (Ar.+T.): nafaka vermek, yardım olarak vermek, harcamak n.-ürler [31b-215]	naşīb kıl- (Ar.): nasip vermek, pay takdir etmek n.-duğ [79a-33]
nāfile (Ar.): zorunlu olmadığı hâlde yapılan n. [283b-79]	naşīhat (Ar.): nasihat, öğüt n.-dür [35a-232]
nā-ḥaqq (Far.+Ar.): haksız n. [69b-181]	naşīhat al-(Ar.+T.): nasihat dinlemek, öğüt dinlemek n.+up [141a-126]
na‘īm (Ar.) mutluluk, huzur, nimet, bir cennetin ismi n. [201a-9]	naşīhat dut-(Ar.+T.): nasihat dinlemek, öğüt dinlemek n.+mağda [132b-69]
naķīb (Ar.): vekil n. [104b-12]	naşīhat eyle-(Ar.+T.): nasihat vermek, öğüt vermek n.-ñüz [79a-34]
naķīr (Ar.): hurma çekirdeği n. [82a-53]	naşīhat it-(Ar.+T.): nasihat vermek, öğüt vermek n.-medi [433b-37]
namāz (Far.): namaz, savm	

naşihat ol-(Ar.+T.): nasihat olmak, öğüt olmak

n.-a [178b-57]

Naşrānī (Ar.): Hıristiyan

n.-lerdür [1b-7]

naẓar eyle-(Ar.+T.): bakmak

n.-mezler [572a-17]

naẓar it-(Ar.+T.): bakmak

n.-erler [499b-20]

naẓar kııl-(Ar.+T.): bakmak

n.-duķ [443b-88]

naẓar kıılmaķlık (Ar.+T.): bakış

n.+la [443b-88]

ne: hangi (soru sıfatı)

n. [443b-85]

ne: ne, hangi şey (soru zamiri)

n. [443b-86]

nebī (Ar.): peygamber

n.-dür [55a-68]

necis (Ar.): pis, kirli

n.-dür [194b-95]

nedāmet (Ar.): pişmanlık

n. [278a-29]

nefs (Ar.): can, ego, kişi

n.+leri [278a-33]

nehy eyle-(Ar.+T.): yasaklamak, men etmek

n.-di [127b-28]

nehy it-(Ar.+T.): yasaklamak, men etmek

n.+dügüm [223b-88]

nehy olın-(Ar.+T.): yasaklanılmak, men edilmek

n.-dılar [528b-8]

Nemrūd (Ar.): Babil'in kurucusu olan Tanrılık iddiasında bulunan hükümdar

n. [40b-258]

neşh eyle-(Ar.+T.): hükümsüz bırakmak, kaldırmak

n.+sevüz [15b-106]

nesil (Ar.): nesil, soy

n.+ini [410b-8]

nesne: nesne, şey

n.+yi [410b-7]

nevmīd ol-(Far.+T.): ümitsiz olmak

n.-dı [250b-15]

nezir (Ar.): adak

n.+ler[50b-35]

nezr (Ar.): adak bk. nezir

n.+ümi [50b-35]

nezr eyle-(Ar.+T.): adak yapmak, adak adamak, adaklık

n.-düm [303b-26]

nice: nasıl, ne kadar

n.-dür [10a-68]

niçe: nasıl, ne kadar, bk. nice

n.-dür [10a-68]

niçün: niçin, neden

n. [11a-76]

nidā (Ar.): bağırma, çağırma, seslenme

n.+yı [113a-58]

nidā eyle-(Ar.+T.): bağırma, çağırma, seslenmek

n.-di [327b-87]

nidā it-(Ar.+T.): bağırma, çağırma, seslenmek

n.-diler [447a-3]

nidā olın-(Ar.+T.): bağırılmak, çağırılmak, seslenilmek

n.-a [389b-65]

nifāk (Ar.): anlaşmazlık, geçimsizlik,
ayrışma
n.+la [196b-110]

nikāḥ (Ar.): nikah
n. [77a-23]

nikāḥ eyle-(Ar.+T.): nikah kıymak
n.-mez [348b-3]

nikāḥ it-(Ar.+T.): nikah kıymak
n.+mege [385a-27]

nikāḥlan-(Ar.+T.): nikahlanmak, evlenmek
n. [33a-221]

nikāḥ ol-(Ar.+T.): nikahlanmak
n.+mayan [357a-60]

nikāḥ olın-(Ar.+T.): nikahlanılmak
n.-a [349a-3]

ni‘met (Ar.): yararlanılan imkân, lütuf,
ihsan
n.+lerini [34b-231]

ni‘met vir- (Ar.+T.): yararlanılması için
imkân sunmak, lütuf vermek, ihсан etmek
n.-di [84b-72]

ni‘met virinil- (Ar.+T.): yararlanılmak için
imkân sunulmak, lütuf verilmek, ihsan
edilmek
n.-di [130b-53]

nisbet (Ar.): yakınlık, iki şey arasındaki
ilişki, bir niceliğin veya sayının diğerine
göre olan durumu
n. [413b-5]

nisbet eyle- (Ar.+T.): nisbet etmek,
ilişkilendirmek
n.-ñ [413a-5]

nisbet it- (Ar.+T.): nisbet etmek,
ilişkilendirmek
n.-er [482a-18]

nişān (Far.): alamet, iz, belirti
n. [245b-27]

nişān ol-(Far.): alamet olmak, iz olmak,
delil olmak
n.-ur [101b-176]

nite: nasıl
n. [5a-28]

nitekim: gerçekten, nitekim, sonunda,
sonuç olarak, nasıl ki
n. [537a-14]

niyyet (Ar.): niyet, maksat
n. [409b-32]

Nūḥ (Ar.): Nuh peygamber
n. [437b-41]

nūr (Ar.): nur, enerji
n. [101a-175]

nūrlan- (Ar.+T.): nurlanmak
n.-a [383b-13]

nūrlu (Ar.+T.): nurlu
n. [160a-107]

nūrlu ol-(Ar.+T.): nurlu olmak
n.-a [566b-38]

nuşret (Ar.): destek, üstünlük, zafer, yardım
n. [38a-248]

nuşret idici (Ar.+T.): destek veren, zafer
veren, yardım eden
n. [85a-75]

nuşret iste- (Ar.+T.): destek talep etmek,
yardım istemek, zafer istemek
n.-rlerdi [13a-89]

nuşret ol- (Ar.+T.): destek olmak, yardım
olmak
n.-mağ [176b-42]

nuşret vir- (Ar.+T.): destek olmak, yardım
etmek, zafer vermek
n.-di [184a-25]

nuṭfe (Ar.): sperm, meni
n. [559b-37]

nübüvvet (Ar.): risalet, peygamberlik
n.+i [490b-16]

nüşür (Ar.): Dağıtma, yayma; dağılma,
yayılma, neşr, öldükten sonra dirilme
n.-dur [394b-23]

O

o: işaret sıfatı
o. [58a-93]

od: ateş
o.+ına [78b-30]

odun: odun
o.+ları [47b-10]

oğlan: oğlan, erkek çocuk
o. [51b-41]

oğlanlık: yetişkinlik, erişkinlik
o. [240a-100]

oğul: oğul, erkek çocuk
o. [229b-21]

oķ: ok
o. [178b-60]

oķı-: okumak
o. [368b-69]

oķın-: okunmak
o.+sa [406b-7]

oķu-: okumak, bk. oķı
o.-rdı [22a-151]

oķun-: okunmak, bk. oķın-
o.+sa [172a-2]

ol: işaret sıfatı
o. [173b-16]

ol: 3. tekil şahıs zamiri
o. [185a-31]

ol-: olmak, bulunmak, meydana gelmek,
gerçekleşmek
o.-dı [187a-42]

on: on (sayı)
o. [214b-13]

orta: orta, ara, orantılı, tutarlı, vasat
o. [408a-19]

ortak: şerik, eş
o.+lar [244a-16]

ortak eyle-: eş koşmak, şirk koşmak
o. [311a-32]

oruç (Far.): oruç, savm, bir şeyden uzak
durmak, bir şeye karşı kendini tutmak
o. [27a-187]

oruç dut-(Far.+T.): oruç tutmak
o.-sun [528a-4]

oruç dutucu (Far.+T.): oruç tutan, oruçlu
o. [543b-5]

ot: bitki, ot
o. [526a-20]

otar-: otlatmak, hayvanı yaymak
o.+avuz [228b-12]

otur-: oturmak, kalmak, ikamet etmek
o.+duķları [68a-168]

oturaķ olma-: sabit kalmak, hareket
etmemek, oturmak
o.+ğla [192b-83]

otuz: otuz
o. [494b-15]

oyun: oyun, eğlence
o.-dur [128a-32]

oyuncaķ: oyuncak, kendisiyle oynanıp
eğlenmeye yarayan her türlü şey
o. [270b-92]

oyuncaķ idin-: oyuncak edinmek, dalga
geçmek, eğlenmek
o.-ürler [113a-58]

oyna-: oynamak, eğlenmek

o.+makla [32b-219]

oynaş dut-: meşru olmayan ilişki içerisinde olmak

o.+mağla [77b-25]

oynaş idici: meşru olmayan ilişki içerisinde olan

o. +ler [103b-5]

oynaş idin-: meşru olmayan ilişki içerisinde olmak

o.+mekle [103b-5]

Ö

ödünç vir-: daha sonra geri alınmak şartıyla bir şeyi vermek

ö. +seler [541a-17]

ög-: övmek, yüceltmek

ö.+le [243b-13]

ögül-: övülmek, yüceltilmek

ö.-mişdür [478b-28]

öğren-: öğrenmek

ö.-mişdür [160a-109]

öğret-: öğretmek, bildirmek

ö.-di [92a-113]

ögül-: övülmek, yüceltilmek

ö.+miş [561a-22]

öğüt: öğüt, nasihat, bir kimseye doğru, uygun bir yol göstermek, özellikle kötü davranışlardan sakındırmak için, şu ya da bu şeyi yapması ya da yapmaması konusunda söylenen söz.

ö. [44a-275]

öğüt al-: nasihat dinlemek, öğüt almak, ibret almak

ö.-alalar [161b-130]

öğüt dut-: nasihat dinlemek, öğüt almak, ibret almak

ö.-asız [270a-90]

öğütle-: öğütlemek, nasihat vermek

ö.-r [345a-71]

öğütlen-: nasihat verilmek, öğüt verilmek

ö.-eler [387a-43]

öğüt vir-: öğütlemek, nasihat vermek

ö.-düm [158b-93]

ökçe: ayakkabı topuğunun arka bölümü

ö.+ñüz [344b-66]

öksüz: ebeveynlerinden biri ya da her ikisi olmayan

ö.+lere [572b-17]

öl-: ölmek

ö.-di [302b-15]

ölç-: ölçmek, tartmak

ö.+mek [278b-35]

ölçü: ölçü, vezne

ö.+ñüzi [372b-181]

öldür-: öldürmek

ö.+se [25b-178]

öldürül-: öldürülmek, katledilmek

ö.+en [88b-92]

ölüm: ölüm

ö.+den [37a-243]

‘ömr (Ar.): doğumla ölüm arasında geçen süre, yaşama ya da var olma süresi.

‘ö. [148a-10]

‘ömri yitiş-(Ar.+T.): belli bir yaşa gelmek, belli bir zamana ulaşmak

‘ö.+se [494b-15]

‘ömür (Ar.): doğumla ölüm arasında geçen süre, yaşama ya da var olma süresi; bk. ‘ömr

ö.+leri [14a-96]

öñ: ön

ö. [256b-24]

önce: önce, evvel, geçmiş zaman

ö.+ki [14a-97]

öñdin: ilk, önce, evvel
ö. [36a-236]

öñür -: yarışmak
ö.-di [564b-4]

öñürt -: ileri geçmek, öne geçmek
ö.+meýe [255a-5]

ört -: örtmek, kapatmak
ö.-meñüz [7a-42]

örtü: örtü, hicap
ö.+si [262b-26]

örtül -: örtülmek, kapatılmak, kaplanmak
ö.-mekdür [244a-15]

örtün -: örtünmek, kaplanmak, kapanmak
ö.+düklerinden [149a-20]

ötürü: bir nedenden dolayı, nedenle,
yüzünden
ö. [274a-125]

‘özr (Ar.): bir kusurun, bir eksikliğin, bir
suçun elde olmadan yapıldığını öne sürme
ya da bunun hoş görülmesini gerektiren
neden; bozukluk, eksiklik, elverişsizlik,
sakatlık.

‘ö.+ler [559a-15]

‘özr eyle- (Ar.+T.): özür dilemek, bir
mazeret öne sürerek bağışlanmayı dilemek
‘ö. -yeler [562b-36]

‘özr it- (Ar.+T.): özür dilemek, bir mazeret
öne sürerek bağışlanmayı dilemek
‘ö.-meñüz [194a-94]

P

pādişāh (Far.): padişah, han, hükümdar,
sultan
p. [38a-247]

pādişāh eyle- (Far.): padişah yapmak,
hükümdarlık vermek
p.-dük [299a-84]

pādişāhlık (Far.+T.): padişahlık, hanlık,
hükümdarlık, sultanlık

p.+ı [39a-251]

pādişāhlık viril- (Far.+T.+T.): padişahlık
verilmek, hanlık verilmek, sultanlık
verilmek

p.-di [38a-248]

pāk (Far.): temiz, saf
p. [82b-57]

pāk eyle- (Far.+T.): temizlemek,
arındırmak
p.+mese [565b-7]

pāk it- (Far.+T.): temizlemek, arındırmak
p.+e [565b-3]

pāklık (Far.+T.): temizlik, saflık
p. [402b-30]

pāk ol- (Far.+T.): temiz olmak, arı ve saf
olmak
p.-dı [179b-69]

pāk olıcı (Far.+T.): temizlenen, arınan
p. [379b-56]

paralan -: parçalanmak
p.+mağa

pāre (Far.): parça
p. [330a-5]

pāre ol- (Far.): parçalanmak
p.+masına [516b-1]

pāre pāre eyle- (Far.+Far+T.): parça parça
yapmak
p.-yesiz [41a-260]

pāre pāre ol- (Far.+Far+T.): parça parça
olmak, paramparça olmak
p.-dı [163b-143]

perde (Far.): perde, örtü
p. [420b-53]

perde kıl- (Far.): perde yapmak, örtü kılmak
p. [519b-20]

perī (Far.): cin

p.+lerden [580b-6]

pes (Far.): öyle ise, sonuç olarak, sonra,
peki

p. [17a-116]

peşīmān ol-(Far+T.): pişman olmak

p.-alar [112b-52]

peşīmān olıcı (Far+T.): pişman olan,
nedamet getiren

p. [371b-157]

peşīmānlık (Far+T.): pişmanlık

p.+ı [426b-33]

peşīmānlık eyle-(Far+T.+T.): pişmanlık

p. [436b-30]

peygamber (Far.): peygamber, elçi, resul,
nebi

p.+lerden [436b-30]

peygamber idin-(Far.+T.): peygamber

kabul etmek, elçiye inanmak

p.-mezler [323a-36]

peygamberlik (Far.+T.): peygamberlik,
elçilik, resullük, nebilik

p.+lık [306a-53]

peygamber ol-(Far.+T.): peygamber olmak,
Allah tarafından elçi olarak
görevlendirilmek

p.-dı [306a-56]

pīr (Far.): yaşlı, olgun

p.-dür [221b-72]

pīrlık (Far.+T.): yaşlılık, olgunluk

p. [51b-40]

pīr ol-(Far.+T.): yaşlı olmak, olgun olmak

p.+dukda [121b-110]

put (Far.): put

p.+lar [331a-13]

pūr (Far.): dolu, çok

p. [231a-31]

R

Rabb (Ar.): Terbiye eden, Öğretmen, Tanrı,
efendi

r. [18a-125]

Rabbī (Ar.): Rabbim, öğretmenim,
Tanrımız

r. [41a-260]

rağbet (Ar.): istek, arzu, beğenme, ilgi

r. [235a-60]

rağbet eyle-(Ar.+T.): istek duymak,
arzulamak, beğenmek, ilgi göstermek

r.+mek [198a-120]

rağbet eyleyici (Ar.+T.): istek duyan,
arzulayan, beğenen, ilgi gösteren

r. [568b-26]

rağbet idici (Ar.+T.): istek duyan,
arzulayan, beğenen, ilgi gösteren

r.+lerüz [548a-32]

rağbet it-(Ar.+T.): istek duymak,
arzulamak, beğenmek, ilgi göstermek

r.+ersen [305a-46]

rāḥatlık (Ar.+T.): huzurlu olma, rahatlık

r. [563a-9]

rāḥatlık ol- (Ar.+T.): huzurluluk hâli,
rahatlık olmak

r.-ur [523b-89]

raḥim (Ar.): döl yatağı, rahim

r.+lerde [243a-8]

Raḥmān (Ar.): rahmeti bütün yaratıkları
kaplayan, Allah'ın sonsuz isimlerinden
birisi

r. [363b-60]

raḥmet (Ar.): acıma, esirgeme, merhamet

r.-dür [381a-77]

raḥmet eyle-(Ar.+T.): acımak, esirgemek,
merhamet etmek

r. [46b-286]

raḥmet idici (Ar.+T.): acıyan, esirgeyen,
merhamet eden
r. [50b-31]

raḥmet it-(Ar.+T.): acımak, esirgemek,
merhamet etmek
r.-er [394b-21]

raḥmet kılıcı (Ar.+T.): acımak, esirgemek,
merhamet etmek
r.-dur [353b-33]

raḥmet ol-(Ar.+T.): acınmak, esirgenmek,
merhamet etmek
r.-asız [171b-204]

raḥmet olın-(Ar.+T.): acınmak, esirgenmek,
merhamet etmek
r.-asız [506b-10]

raḳīb (Ar.): gözetleyen, gözletleyici
r. [123a-117]

raḳīm (Ar.): yazı yazılacak levha
r. [287b-9]

ramazān (Ar.): Hicrî takvime göre 9. ay,
İslam Peygamberi Muhammed'e Kur'an
ayetlerinin inmeye başladığı, aynı zamanda
müslümanlara orucun farz kılındığı ay
r.+da [26b-185]

rāy (Ar.): düşünce, fikir, kanaat
r.+ları [317a-104]

rāzī eyle- (Ar.+T.): razı etmek, memnun
etmek
r.+seler [189b-62]

rāzī it- (Ar.+T.): razı etmek, memnun etmek
r.-erler [182a-8]

rāzīlık (Ar.+T.): razılık, memnuniyet
r. [526a-20]

rāzī ol- (Ar.+T.): razı olmak, memnun
olmak
r.+salar [35a-232]

rāzī olın- (Ar.+T.): razı olunmak, memnun
olunmak
r.+mı [306a-55]

redd eyle- (Ar.+T.): geri çevirmek, inkar
etmek
r.+dügüñüzi [237b-80]

redd it- (Ar.+T.): geri çevirmek, inkar
etmek
r.+mekle [34a-228]

redd ol- (Ar.+T.): geri çevrilmek, inkar
edilmek
r.-urlar [12b-85]

redd olın- (Ar.+T.): geri çevrilmek, inkar
edilmek
r.-maz [144b-147]

rek'at (Ar.): namazda bir bölüm
r. [90a-102]

renk (Far.): renk
r.+ler [267b-69]

renklü (Far.+T.): renkli
r.+ler [432b-28]

re's-i māl: ana mal, ana para
r.+uñuzuñ [44b-279]

resül (Ar.): elçi, peygamber
r.+em [166a-158]

resülu'llāh (Ar.): Allah'ın elçisi
r. [117a-83]

revnaḳ (Ar.): parlaklık, göz alıcılık
r.+uñuz [177a-46]

rızā (Ar.): razı olmak, rıza, memnuniyet
r.+sını [30b-207]

rızā vir- (Ar.+T.): razı olmak, rıza vermek,
memnun olmak
r.+se [25b-178]

rızḳ (Ar.): kendisinden faydalanılan şey,
Allah'ın kullarına verdiği nimet, rızık
r.+dan [39b-254]

rızk it-(Ar.+T.): rızık olarak belirlemek,
rızık olarak vermek
r.+dügünden [143b-142]

rızk vir-(Ar.+T.): rızk vermek,
nimetlendirmek
r. [18a-127]

rızk virici(Ar.+T.): rızk veren, nimet veren
r. [219b-56]

rızk viril-(Ar.+T.): rızk verilmek,
nimetlendirilmek
r.-e [4b-25]

ri'āyet (Ar.) saygı gösterme, ağırlama,
saygın tutma, gözetme
r.+i [527a-27]

ri'āyet it-(Ar.+T.) saygı göstermek,
ağırlamak, saygın tutmak, gözetmek
r.-erler [551b-32]

ribā (Ar.): faiz, artış
r.+dan [403b-39]

risālet (Ar.): resullük, elçilik
r.+ini [555b-28]

riyā idici (Ar.+T.): riyakarlık yapan, iki
yüzlü davranan
r.+lerdür[579a-5]

riyā it-(Ar.+T.): riyakarlık yapmak, iki
yüzlü davranmak
r.+mekle [177a-47]

riyāset vir-(Ar.+T.): başkanlık vermek
r.-düm

ruhbān (Ar.): keşiş, ruhban
r.+larını [185a-31]

rusūl(Ar.): resuller, peygamberler
r.+e [334b-40]

ru'ūnet (Ar.): insana ağır gelecek hallerde
bulunmak, hastalık
r. [15a-104]

rücū' eyle-(Ar.+T.): geri dönmek, aslına
dönmek
r. -mezler [328a-95]

rücū' it-(Ar.+T.): geri dönmek, aslına
dönmek
r.+üp [566b-16]

rükū' eyle- (Ar.+T.): rüku etmek, namazda
öne doğru eğilme
r.-ñüz [563a-48]

rükū' idici (Ar.+T.): rüku eden, namazda
öne doğru eğilen
r.+lerdür [113a-55]

rükū' it- (Ar.+T.): rüku etmek, rükuya
eğilmek
r.+üp [448b-24]

rüsvāy eyle- (Ar.+T.): rezil etmek, perişan
etmek
r.-mez [544a-8]

rüsvāy idici (Ar.+T.): rezil eden, perişan
eden
r. [361a-29]

rüsvāyılık- (Ar.+T.): rezillik, perişanlık
r. [471a-16]

rüşvet (Ar.): yaptırılmak istenilen bir işe
yasadışı kolaylık sağlaması için ilgili
görevliye ya da görevlilere el altından
verilen para, mal vb.
r.+i [167b-169]

rü'yā (Ar.): düş, rüya
r. [281b-60]

S, Ş, S

sa'ādet (Ar.): sevinç, mutluluk, sevinme
s.+den [286a-102]

sa'ādet bul-(Ar.+T.): mutluluğa erişmek
s.+mak [219a-49]

sa'ādete yitişici (Ar.+T.): mutluluğa erişen
s.+lerdür [502a-5]

sa'ādete yitişmeklik (Ar.+T.): mutluluğa erişme

s.-dür [442b-60]

sa'ādet-i ebediyye (Ar.+Ar.): ebedi mutluluk, sonsuz sevinç

s.+ye [348a-111]

sā'at (Ar.): saat, zaman, vakit, an
s. [266b-61]

şabāḥ (Ar.): sabah vakti, sabah, gündüz
s.+larda [244a-15]

şabır (Ar.): sabır, metanet, bk. şabr
s.+lar [454a-10]

şabırsuz (Ar.+T.): sabırsız, metanetsiz, aceleci
s.-dur [551b-20]

şābit (Ar.): hareketsiz duran, olduğu yerde kalan, gerçek, sağlam
s.[152b-44]

şābit eyle-(Ar.+T.): hareketsiz yapmak, olduğu yerde bırakmak
s.+mek[172b-8]

şābit it-(Ar.+T.): hareketsiz yapmak, olduğu yerde bırakmak
s.-er [478a-24]

şābit ol-(Ar.+T.): hareketsiz olmak, olduğu yerde kalmak
s.-dılar [195a-101]

şabr (Ar.): sabır, metanet, dayanma
s.-uñ [274b-127]

şabr eyle-(Ar.+T.): sabretmek, metanet göstermek, dayanmak
s.-diler [245a-22]

şabr idici (Ar.+T.): sabreden, metanet gösteren, dayanan
s. [249a-5]

şabr it-(Ar.+T.): sabretmek, metanet göstermek, dayanmak

ş.-diler [25b-177]

saç-: saçmak, dağıtmak
s.-dum [316b-96]

saç: saç
s.+ların [505a-27]

şadaḳa (Ar.): bağış, sadaka
ş. [25a-177]

şadaḳa eyle-(Ar.+T.): bağış vermek, sadaka vermek
ş.-ñüz [28b-195]

şadaḳa idici (Ar.+T.): bağış yapan, sadaka veren
ş.+lere [239a-88]

şadaḳa it-(Ar.+T.): bağış vermek, sadaka vermek
ş.-erler [2a-3]

şadaḳa vir-(Ar.+T.): bağış yapmak, sadaka vermek
ş.-üñüz [42b-267]

şadaḳa virici (Ar.+T.): bağış yapan, sadaka veren
ş.+lerdür [48b-17]

şādıḳ (Ar.): sadakatli, bağlı, doğru gerçek, bağlılık gösteren
ş. [24b-174]

şādıḳ ol-(Ar.+T.): sadık olmak, doğru olmak, bağlılık göstermek
ş.-dılar [392b-3]

şāf bağla-(Ar.+T.): sıraya dizilmek, sıra olmak, sıralanmak
ş+up [334a-36]

şāf tutucu (Ar.+T.): sıraya dizilen, sıraya giren, sıralanan
ş.+laruz [446b-165]

Şafā (Ar.): Mekke'de bir dağ, Kur'ân-ı Kerim'de bildirildiğine göre Merve ile Safa'nın Allah'ın nişanelerindendir.
ş. [22b-158]

şāfī (Ar.): temiz, halis, arı, berrak
ş.-dür [499a-15]

şafılık (Ar.): temiz, halis, arı, berrak
ş.+ı [560b-16]

şağ: sağ taraf
ş. [108b-33]

şağır: sağır, işitemeyen
ş. [215b-24]

şağır eyle-: sağırлаştırmak, işitmez hâle
getirmek
ş.-dük [296b-57]

şağır it-: sağırлаştırmak, işitmez hâle
getirmek
ş.-erüz [279b-46]

şağırlık: sağırlık, işitme engeli
ş. [474a-44]

şağış: sayı, adet, miktar
ş.+ını [557b-31]

şağığ: sağlık, sıhhat
ş.+la [562b-43]

şāhib (Ar.): sahip, malik
ş.+ine [237a-75]

sāhir (Ar.): sihir yapan, büyücü, sihirbaz
s.+ler [313b-69]

sāhir ol-(Ar.+T.): sihirbaz olmak,
büyücülük yapmak
s. [367a-34]

şā'ika (Ar.): şimşek
ş.+lar [423b-9]

saḳā (Ar.): su taşıyan kimse
s. [229b-19]

sākin eyle- (Ar.+T.): oturtmak, sabit
bırakmak, durdurmak
s.-dük [148a-10]

sākin it- (Ar.+T.): oturtmak, sabit bırakmak,
durdurmak
s.-erdi [478b-33]

sākin ol- (Ar.+T.): oturmak, sabit kalmak,
durmak
s.-dı [524a-4]

şaḳla-: saklamak, gizlemek
s.+rlar [352a-30]

şaḳlan-: saklanmak, gizlenmek
ş.+mı [523a-78]

şaḳlayıcı: saklayan, koruyan
ş. [549b-12]

şal-: salmak, bırakmak, salıvermek
ş.-dılar [229b-19]

şālih (Ar.): barışçıl, iyi, uygun, elverişli
ş. [151-35]

Şālih (Ar.): Salih peygamber
ş. [156b-75]

şālih it-(Ar.+T.): barışçıl yapmak, iyi
yapmak, birini iyi hâle getirmek
ş+üp [77b-24]

şālih ol-(Ar.+T.): barışçıl olmak, iyi olmak
ş.+dılar [57b-89]

sālim (Ar.): sağlam, eksiksiz, esen,
selametli
s. [456a-29]

şalkım: salkım, birçoğu bir sap üzerinde bir
arada bulunan yemiş
ş.+lar [137b-99]

şaman: saman; genellikle arpa, buğday gibi
ekinlerin harmanda dövüldükten, taneleri
ayrıldıktan sonra kalan, hayvanlara
yedirilen ufalanmış sapları
s.+ı [294b-45]

şan-: sanmak, zannetmek
ş.+dılar [554a-7]

saña: sana, sen 2. tekil şahıs zamirinin yönelme hâli

s. [556a-7]

şanem (Ar.): put

ş.+ler [395a-25]

şarf ol-(Ar.+T.): dönmek, uzaklaşmak

ş.-urlardı [467b-63]

şarp: çıkılması ve geçilmesi güç, çok dik, yalçın

ş. [251a-20]

şaru: sarı

ş.-dur [10a-69]

şat-: satmak

ş.-dılar [70b-187]

şatu: satış

ş. [252b-31]

şatu-bazar eyle- (Far.+T.): alışveriş yapmak, ticaret yapmak

ş.+mek [354a-37]

şatun al-: satın almak

ş.-dılar [69a-177]

şavaş-: savaşmak, harp etmek, cenk etmek

ş. +asız [503b-16]

şavaş: savaş, harp, cenk, cidal

ş. [67b-166]

şavaş eyle-: savaşmak, harp etmek, cenk etmek

ş.-meñüz [192b-83]

şavaş it-: savaşmak, harp etmek, cenk etmek

ş.-erler [85a-76]

şavur-: savurmak, dağıtmak, saçmak

ş.-dı [294b-45]

şavurıcı: savuran, dağıtan, saçan

ş. [510a-1]

şay-: saymak, hesaplamak; kabul etmek

ş.-dı [309a-94]

sa'y eyle- (Ar.+T.): gayret sarf etmek, çaba göstermek

s.-di [310b-20]

şayha (Ar.): ses, bağırma

ş. [518a-31]

şayıl-: kabul edilmek, sayılmak, hesaplanmak

ş.-mışdur [26a-184]

sebeb (Ar.): neden, bağ, münasebet

s.-iyledür [478b-30]

sebkat eyle-(Ar.): ilerlemek, geçmek, öne geçmek

s.-di [328b-101]

sebkat it-(Ar.): ilerlemek, geçmek, öne geçmek

s.-dük [111b-48]

sebt (Ar.): cumartesi

s. [274a-124]

secde (Ar.): secde, namaz kılariken alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan durum

s.+den [6a-34]

secde eyle (Ar.+T.): secde etmek

s. [576a-19]

secde idici (Ar.+T.): secde eden

s. [505a-29]

secde it-(Ar.+T.): secde etmek

s.-medüñ [148b-12]

sedd (Ar.): set, engel

s. [435a-9]

sedd kıl-(Ar.+T.): set yapmak, engel olmak

s.-duķ [435a-9]

sefer (Ar.): sefer, yolculuk

s.+de [80b-43]

sefer eyle- (Ar.+T.): yolculuk yapmak
s.+señüz [66b-156]

sefer it- (Ar.+T.): yolculuk yapmak
s.-üñüz [89b-97]

segir-: kımıldamak, atlamak, oynamak,
hareketlenmek
s.+dügi [577a-2]

segirt-: hareketlendirmek, kımıldatmak
s.-diler [230a-25]

sekizinci: sekizinci
s.+si [290a-22]

selām (Ar.): selam, esenlik dileği
s.+ı [87a-86]

selām vir-(Ar.+T.): selam vermek,
selamlaşmak
s.-üñüz [421a-56]

selāmet (Ar.): esen olma durumu, esenlik,
kurtulma, kurtuluş
s. [105b-16]

selāmet eyle- (Ar.): esen kılmak, kurtarmak,
selamet vermek
s.-di [176b-43]

selāmetlik (Ar.+T.): selamet, emin olma,
eminlik
s.+e [365a-75]

selām ol-(Ar.+T.): selam etmek,
selamlamak
s. [443b-79]

selām vir-(Ar.+T.): selam vermek, esenlik
dilemek
s.-üñüz [421a-56]

selvā (Ar.): İsrailoğullarına Allah
tarafından kudret helvasıyla birlikte,
indirilen bildircin eti
s. [166b-160]

Şemūd (Ar.): Hz. Salih'in elçi olarak
görevlendirildiği kavim

s. [221a-68]

semüz: semiz, besili, şişman
s. [511a-26]

sen: 2. tekil şahıs zamiri, sen
s. [513b-30]

serhoş (Ar.): alkollü içki ya da keyif verici
bir madde kullanarak kendini bilmeyecek
duruma gelen, sarhoş
s. [329b-2]

serhoş ol-(Ar.+T.): sarhoş olmak
s.+mışlar [329b-2]

serhoşlık (Ar.+T.): sarhoşluk
s.+ı [513a-23]

sermedī (Far.): devamlı, daimi, sürekli
s.-dür [46b-2]

sev-: sevmek
s.-er [112b-54]

şevāb (Ar.): ecir, karşılık, mükafat
ş.+lar [135a-85]

sevdür-: sevdirmek
s.-di [506a-7]

sevgili: sevimli
s.-dür [228a-8]

sevin-: sevinmek
s.-ürler [245b-26]

seyl (Ar.): sel
s.+ler [244b-17]

siz-: sezmek, açık bir belirti olmadığı hâlde,
olmuş ya da olacak bir şeyi içgüdüsel olarak
kestirmek, duyumsamak
s.+medükleri [265a-45]

şıdur-: ezmek, yok etmek, patlatmak,
sıyırmak
ş.-duğ [321a-11]

şıfat (Ar.): vasıf, sıfat, nitelik
ş. [41a-261]

şıfatlandır- (Ar.+T.): nitelendirmek,
vasıflandırmak
ş.+dukları [143a-139]

şıfatlu (Ar.+T.): sıfatlandırılmış,
vasıflandırılmış
ş. [25b-177]

şığın-: sığınmak
ş.-dum [199b-129]

şığır: inek
ş.+lar [233a-43]

şıla it-: ziyaret etmek
ş.-e [5a-27]

şına-: sınamak, denemek
ş.-dı [18a-125]

şındur-: kırıp geçirmek, kırmak, bozmak
ş.-ayım [325a-57]

sırr (Ar.): giz, gizli olan şey
s. [553a-9]

siccıl (Ar.): taşlaşmış çamur
s.+den [222b-83]

sihr (Ar.): sihir, büyü
s.-dür [200a-2]

sihr bilici (Ar.+T.): büyü yapan, sihirbaz
s. [209b-79]

sihr eyle-(Ar.+T.): büyü yapmak, sihir
yapmak
s.-diler [160b-116]

sihr idici (Ar.+T.): büyü yapan, sihirbaz
s.-dür [280a-47]

sihrlen-(Ar.+T.): büyülenmek, sihir
yapılmak
s.+mış [286a-101]

sihr olın-(Ar.+T.): büyülenmek, sihir
yapılmak
s.-mışdur [359b-8]

sil-: silmek, temizlemek
s.-üñüz [80b-43]

silāh (Ar.): silah
s.+ların [90b-102]

sin: mezar, kabir
s.+lerinden [254b-48]

siñirle-: ayaklarını keserek öldürmek,
hareket edemez hâle koymak için vurup
ayak sinirini kesmek
s.-diler [371b-157]

siñek: sinek
s. [338b-73]

siz: 2. çoğul şahıs zamiri, siz
s. [339a-77]

şofra (Ar.): sofra
ş. [122a-114]

şoğan: soğan
ş.+dan [9a-61]

şok-: sokmak
ş. [310b-22]

şol: sol taraf, sol
ş.+ından [424b-15]

şoñra: sonra, ileri, daha uzak ve ileri bir
yerde ya da zamanda
ş. [426a-26]

şor-: sormak
ş.-dılar [289a-19]

şorıl-: sorulmak, sorgulanmak
ş.-a [321a-13]

şovuk: soğuk
ş. [563b-24]

söyle-: söylemek, demek, açıklamak
s. [277b-23]

söylen-: söylenmek, denilmek

s.+en [329a-110]

söyleş-: söyleşmek, konuşmak, muhabbet etmek
s.-üñüz [36a-235]

söyleyici: söyleyen, diyen
s.+ler [548b-41]

söv-: sövmek, küfretmek, kötölemek, iftira atmak
s.+mege [277b-23]

söz: söz, kelim, konuşma
s. [241b-111]

şu: su
ş. [80b-43]

su‘āl eyle- (Ar.+T.): sormak
s. [30b-211]

şuç: suç, cürüm, kabahat, kusur, günah
s. [366a-14]

şuhuf (Ar.): sayfalar
ş.+lar [432a-25]

şulb (Ar.): nesil, soy
ş. [302a-6]

şulh eyle- (Ar.+T.): barış yapmak
ş.+señüz [94b-129]

şulh eyleyici (Ar.+T.): barışık, barışan
ş. [89a-94]

şulh it- (Ar.+T.): barış yapmak
ş.+mek [79b-35]

sultān: sultan, padişah, han, hükümdar
s.+ı [233a-43]

şun‘ (Ar.): kudret, güç
ş.+uyla [381b-88]

şūr (Ar.): Ses çıkaran eğri boynuz; Kıyametin kopmasını ve insanların yeniden dirilmesini ifade eden bir Kur’an terimi
ş. [438a-51]

sūre (Ar.): Kur’an-ı Kerim’i oluşturan 114 bölümden her biri.
s. [189b-64]

şūret (Ar.): suret, görünüş, tarz, şekil
ş.+e [330a-5]

şūretlendür- (Ar.+T.): suret vermek, şekillendirmek, şekil vermek
ş.-di [467b-64]

şusuzlık: susuzluk
ş.+ı [430b-12]

şuvar-: su vermek, sulamak
ş.+up [555a-16]

şuvarınıl-: sulanmak, su verilmek
ş.-a [250b-16]

süci: şarap, içki
s. [32b-219]

süd: süt
s. [267a-66]

südden kes-: süttten kesmek, emzirmeye son vermek
s. [494b-15]

Süleymān (İbr.): Süleyman peygamber
s. [376a-18]

sülüs (Ar.): üçte bir
ş.+ünden [556b-20]

sünnet (Ar.): kanun, izlenen yol, yöntem, örnek alınan uygulama, örf ve gelenek; Hz. Peygamber’in söz, fiil ve onaylarının ortak adı
s. [504a-23]

süñük: kemik
s.+ler [578b-4]

sūr-: sürmek, uzaklaştırmak, göndermek
s.-er [355a-43]

süril-: sürülmek, uzaklaştırılmak, gönderilmek
s.-e [460a-71]

Ş
şādılığ (Far.+T.): sevinç, mutluluk
ş.+la [177a-47]

şafak: şafak, güneşin doğuşundan az önce
beliren aydınlık
ş. [569b-16]

şakı-: ezgili ses çıkarma, şakımak
ş.+masından [3b-19]

şakī(Ar.): İnkârcılığı ve kötü ameller
işlemesi yüzünden âhirette bedbaht olup
cehenneme girecek kâfir veya fâsık; eşkiya
ş.+lerden [301b-4]

şākird (Far.): öğrenci, çırak, derviş
ş.+ine [297a-62]

Şām (Ar.): Suriye’de bir şehir
ş. [425a-18]

şarāb(Ar.): içki, üzüm ya da başka
meyvelerin sularını türlü yöntemlerle
mayalandırma yoluyla yapılan alkollü içki.
ş.+uña [40b-259]

şark(Ar.): doğu
ş. [302b-16]

şart (Ar.): şart, koşul
ş. [297b-66]

şefā‘at (Ar.): aracılık
ş. [437b-44]

şefā‘atci (Ar.): aracılık yapan
ş.+den [462b-19]

şefā‘at eyle- (Ar.): aracılık yapmak
ş.-sün [154a-53]

şefā‘at it- (Ar.): aracılık yapmak
ş.-erler [322b-28]

şefā‘at idici (Ar.): aracılık yapan
ş.+lerden [369b-100]

şefkat (Ar.): şefkat, merhamet, esirgeme
ş. [197b-117]

şefkat it- (Ar.+T.): şefkat etmek, merhamet
etmek, esirgemek
ş.-erler [344a-57]

şefkat idici (Ar.+T.): şefkat eden, merhamet
eden, esirgeyen
ş. [50a-30]

şefkatlü (Ar.+T.): şefkat sahibi, merhamet
sahibi
ş.-dür [265a-47]

şehādet (Ar.): şahitlik, şehitlik
ş.+i [349a-7]

şehīd (Ar.): şehit
ş.+lerden [84a-69]

şehīd it- (Ar.+T.): şehit etmek
ş.+düklerinden [436b-28]

şehīd ol- (Ar.+T.): şehit olmak
ş.-dılar [416a-23]

şehir(şehr) (Far.): şehir, il, yerleşim yeri
ş. [40b-259]

şehr (Far.): bk. şehir
ş.+üñ [40b-259]

şehvet (Ar.): şiddetli arzu, şehvet
ş. [379a-55]

şek (Ar.): şek, şüphe
ş. [212a-104]

şek idici (Ar.+T.): şek eden, şüphe duyan
ş.+lerden [139b-114]

şeksüz (Ar.+T.): şüphesiz, şüphelenmeden
ş. [564a-39]

şer (Ar.): kötülük, fenalık
ş. [349b-11]

şer işle-(Ar.+T.): kötülük yapmak, fenalık
etmek
ş.+dügünüzi [205a-36]

şerī'at (Ar.): doğru yol, açık ve doğru kurallar, yerleşik davranış biçimi
ş.+ler [561b-3]

şerīk (Ar.): ortak
ş.+leri [477b-21]

şerīk eyle-(Ar.+T.): ortak yapmak
ş.+dünüzi [251b-22]

şerīk ol-(Ar.+T.): ortak olmak
ş.-urlar [441b-33]

şerlū (Ar.+T.): kötü, habis, şerli, fena
ş. [308a-76]

şeytān (Ar.): şeytan, iblis
ş.+ları [308b-83]

şifā (Ar.): deva, hastalıktan kurtulma, iyi olma
ş.-dur [284a-82]

şifā vir- (Ar.+T.): deva vermek, derman kılmak, şifalandırmak
ş.-ür [369a-80]

şī'r (Ar.): şiir
ş. [439b-69]

Şī'r[a] (Ar.): Bazı Cāhiliye Arapları'nın taptığı yıldız, samanyolunun en parlak yıldızı
ş. [516a-49]

şikāyet (Ar.): yakınma, şikāyet
ş.+i [527b-1]

şikāyet eyle (Ar.+T.): şikāyet etmek, yakınmak
ş.-mezem [238b-86]

şimdi: hālen, henüz, şu anda
ş. [499b-16]

şirk (Ar.): eş koşma, Tek olan Tanrı'ya ortak koşmak
ş.-dür [283b-81]

şirk idici (Ar.+T.): ortak koşan, Tek olan Tanrı'ya ortak koşan
ş.-dür [253a-34]

şirk getür-(Ar.+T.): eş koşmak, Tek olan Tanrı'ya ortak koşmak
ş.-meñüz [79b-36]

şirk getürici (Ar.+T.): ortak koşan, Tek olan Tanrı'ya ortak koşan
ş. [502a-6]

şol: şu, o
ş. [244b-17]

Şu'ayb (Ar.): Şuayb peygamber
ş. [396a-37]

şu'le (Ar.): alev, kıvılcım
ş. [256a-18]

şübhe (Ar.): şüphe
ş. [508b-15]

şükr (Ar.): bk. şükür
ş. [201a-10]

şükr eyle-(Ar.+T.): şükr etmek, minnettar olmak
ş.-yeler [253b-37]

şükr eyleyici (Ar.+T.): şükreden, minnettar olan
ş. [410b-9]

şükr idici (Ar.+T.): şükreden, minnettar olan
ş. [249a-5]

şükr it-(Ar.+T.): şükr etmek, minnettar olmak
ş.-esiz [249a-7]

T, Ṭ

tā(Far.): beri, değin, dek, kadar
t. [437b-39]

ta'addī (Ar.): tecavüz etme, ölçüyü ve sınırı aşma
t.+yle [144a-145]

ta'addī (Ar.): tecavüz etme, ölçüyü ve sınırı aşma

t.+yle [144a-145]

ta'addī eyle-(Ar.+T.): tecavüz etmek, ölçüyü ve sınırı aşmak

t.-diler [166b-163]

ta'addī it-(Ar.+T.): tecavüz etmek, ölçüyü ve sınırı aşmak

t.+mese [24b-173]

tā'at (Ar.): Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet etme, boyun eğme

t. [388b-54]

tā'at it- (Ar.): Allah'ın emirlerini yerine getirmek, ibadet etmek, boyun eğmek

t.+mek [265b-52]

tabāka (Ar.): kat, tabaka

t.+lar [454b-16]

tābi' (Ar.): bağlı, bağımlı, kontrol altına girmek

t.+lerdür [426b-32]

tābi'ol-(Ar.+T.): bağlı olmak, bağımlı olmak, bir şeyin ya da birinin kontrolü altına girmek

t.-dılar [68b-174]

ta'bīr (Ar.): rüya yorumlama, düş yorma, sembolik bir şeyi açıklama

t.+i [240a-100]

tābūt (Ar.): tabur, sandık

t. [311a-39]

ta'cīl eyle- (Ar.+T.): çabuklaştırmak, hızlandırmak

t.-di [504a-20]

ta'cīl idici (Ar.+T.): çabuklaştıran, hızlandıran

t.+ler [510b-14]

ta'cīl it- (Ar.+T.): çabuklaştırmak, hızlandırmak

t.-erler [496a-24]

tağ: dağ

t. [168a-171]

tağıl-: dağılmak

t.-mışdur [361a-23]

tağıt-: dağıtmak

t.-duk [425a-19]

tağyīr eyle-(Ar.+T.): başkalaştırma, değiştirme, bozma

t.-ñ [378a-41]

tağyīr it-(Ar.+T.): başkalaştırma, değiştirme, bozma

t.-mez [178a-53]

tağyīr ol-(Ar.+T.): başkalaşma, değişme, bozulma

t. [354a-37]

taḥiyyāt it- (Ar.+T.): güzel dua etmek, hayır dua etmek

t.-medi [529a-8]

taḥkīk (Ar.): kesinlikle, gerçekten, muhakkak, şüphesiz

t. [529a-10]

taḥdīm eyle-(Ar.+T.): tanıştırmak, tanıtmak, sunmak

t.-meñüz [505b-1]

taḥdīm it-(Ar.+T.): tanıştırmak, tanıtmak, sunmak

t.-üñüz [529b-12]

taḥdīm ol-(Ar.+T.): tanıştırmak, tanıtmak, sunulmak

t.-urlar [266b-62]

taḥdīm olın-(Ar.+T.): tanıştırılmak, tanıtılmak, sunulmak

t.+mış [435b-12]

taḥdīr (Ar.): bir ölçüye göre belirlenmiş, alın yazısı, Allah'ın nesneleri ve olayları özellikle sorumluluk doğuran beşerî fiilleri, ezelde planlayıp zamanı gelince yaratması anlamında terim.

t.-idür [137a-96]

taḳdīrce (Ar.+T.): herhangi bir durumda,
herhangi bir ölçüde
t. [342b-34]

taḳdīr eyle-(Ar.+T.): bir ölçüye göre
belirlemek, taktir etmek
t.-di [200b-5]

taḳdīr idici (Ar.+T.): bir ölçüye göre
belirleyen, taktir eden
t.-yüz [562a-23]

taḳdīr it-(Ar.+T.): bir ölçüye göre
belirlemek, taktir etmek
t.-mişdür [461a-1]

taḳdīr ol-(Ar.+T.): bir ölçüye göre
belirlemek, taktir etmek
t.-duḳdan [77b-24]

taḳdīr olın-(Ar.+T.): bir ölçüye göre
belirlenmek, taktir edilmek
t.-mıṣdur [470b-12]

tā ki: için, diye
t. [34b-230]

taḳṣīr it-: (Ar.+T.): bir işi eksik yapmak,
ihmal etmek, kusur göstermek
t.-mezler [171a-202]

taḳṣīrāt eyle- (Ar.+T.): eksiklikleri olmak ,
kusurları olmak, günahlar işlemek
t.+dügüm [459a-56]

taḳṣīrlık eyle- (Ar.+T.): kusur göstermek,
gevşeklik yapmak
t.-meñüz [311b-42]

taḳṣīrlık it- (Ar.+T.): kusur göstermek,
gevşeklik yapmak
t.-mezler [383b-12]

taḳvā (Ar.): kendi hakikatini koruma,
Allah'a karşı gelmekten korkma, sakınma
t. [149b-26]

ṭalāḳ vir- (Ar.+T.): boşamak
ṭ.+mek [34a-229]

ṭaleb eyle-(Ar.+T.): istemek, dilemek, arzu
etmek
ṭ.-di [231a-30]

ṭaleb eyleyici (Ar.+T.): talip, isteyen,
dileyen, arzu eden
ṭ. [282b-69]

ṭaleb it-(Ar.+T.): istemek, dilemek, arzu
etmek
ṭ.-di [328b-102]

ta'llāhi (Ar.): Allah'ı şahit tutarım
t. [238b-85]

Ṭālūt (Ar.): İsrailoğullarının
hükümdarlarından birisi
ṭ. [38a-247]

tamām (Ar.): tam, eksik olmadan
t. [36b-237]

tamām eyle-(Ar.+T.): tamamlamak, eksik
olmamak
t.+se [55b-76]

tamām it-(Ar.+T.): tamamlamak, eksik
olmamak
t.-erüm [235a-59]

tamām idici (Ar.+T.): tamamlayan, ikmal
eden
t.-dür [536b-8]

tamām ol- (Ar.+T.): tamamlanmak
t.-a [569b-18]

ṭamu: cehennem
ṭ.+sı [558a-42]

ṭañla-: ayıplamak
ṭ.+sañ [242b-5]

ṭa'n eyle- (Ar.+T.): yermek, ayıplamak
ṭ.+selerdi [182b-12]

ṭa'n it- (Ar.+T.): yermek, ayıplamak
ṭ.-erler [81a-46]

Tañrı: ilah, tanrı

t.+sınuñ [81a-45]

Tañrı Te‘ālā (T+A): yüce Tanrı, Allah
t. [81a-45]

tanuķ: tanık, şahit
t.-dur [79a-33]

tanuķ dut-: tanık göstermek, şahit tutmak
t.-sun [45a-282]

tanuķ eyle-: tanık yapmak, şahit yapmak
t.-di [168a-172]

tanuķlık: tanıklık, şahitlik
t.+dan [95b-135]

tanuķlık vir: şahitlik etmek, tanık olmak
t.-ür [100a-166]

tanuķ ol-: şahit olmak, tanık olmak
t.-duñuz [12a-84]

tap-: tapmak, ibadet etmek, kulluk yapmak
t.-aruz [19a-134]

tapacaķ: kulluk edilen, tapılan, mabut
t. [13b-92]

taraf (Ar.): yön, bölge
t.+a

tar eyle-: daraltmak, sıkıntı vermek
t.-r [399a-62]

ta‘rız eyle- (Ar.+T.): dokunaklı söz söylemek
t.-rsin [565b-6]

tarlık: sıkıntı, güçlük
t.+dan [339a-78]

tar ol-: daralmak
t.-dı [198a-118]

tart-: tartmak, ölçmek
t.-uñuz [278b-35]

tartıl-: tartılmak, ölçülmek
t.-mışdur [48a-14]

tašnīf (Ar.): bölümleme, sınıflama
t.+leridür [175a-31]

taş: taş
t.+lardan [371a-149]

taşla-: taşlamak
t.-dılar [578b-4]

taşra: dışarı
t. [421a-59]

tatlu: tatlı
t. [442a-46]

tavāf eyle- (Ar.+T.): etrafı dolaşmak, tavaf etmek
t.-di [547b-19]

tavāf idici (Ar.+T.): etrafı dolaşan, tavaf eden
t.-lerdür [357a-58]

tavāf it- (Ar.+T.): etrafı dolaşmak, tavaf etmek
t.-erler [513a-24]

tavar: davar, büyükbaş hayvan
t.+lardan [142b-136]

tavķ ol- (Ar.+T.): boyuna dolanmak, boyuna sarılmak
t.+sa [69b-180]

taayan-: dayanmak
t.-uñuz [513a-20]

tāyife (Ar.): taife, bölük, grup
t.+nūñ [495b-19]

ta‘yīn eyle- (Ar.+T.): belirlemek
t.-dük [387a-42]

ta‘yīn it- (Ar.+T.): belirlemek
t.+meseydi [398a-53]

tażarru‘ eyle- (Ar.+T.): yalvarmak
t.-yeler [158b-94]

tażarru‘ it- (Ar.+T.): yalvarmak

t.-eler [129a-42]

tāze (Ar.): taze, bayat olmayan.
t. [489a-53]

ta'zīm eyle - (Ar.+T.): saygı göstermek
t.+se [333b-32]

tebdīl eyle- (Ar.+T.): değiştirmek
t.-rüz [271b-101]

tebdīl idici (Ar.+T.): değiştiren
t. [139b-115]

tebdīl it- (Ar.+T.): değiştirmek
t.-erüz [158b-95]

tebdīl ol- (Ar.+T.): değişmek
t.-maz [509a-29]

tecāvüz eyle- (Ar.+T.): ötesine geçmek,
sapmak
t.+se [75a-14]

tecellī eyle- (Ar.+T.): görünmek, belirlemek
t.-dī [163a-143]

techīz eyle- (Ar.+T.): donatmak
t.-dī [235a-59]

tedbīr (Ar.): bir şeyin arkasını düşünme,
planlama, tasarlama
t. [73b-6]

tedbīr eyle- (Ar.+T.): düzenlemek, idare
etmek, çekip çevirmek
t.+yen [204b-31]

tedbīr idici (Ar.+T.): düzenleyen, idare
etden, çekip çeviren
t. [564b-5]

tedbīr it- (Ar.+T.): düzenlemek, idare
etmek, çekip çevirmek
t.-er [200a-3]

tefsīr (Ar.): izah, açıklama, yorum
t.+ini [205a-39]

te'hīr eyle- (Ar.+T.): geciktirmek
t.-medūñ [539b-10]

te'hīr it- (Ar.+T.): geciktirmek
t.-er [552b-4]

tekebbūr ol-(Ar.+T.): büyüklenmek,
kibirlenmek
t.-madı [302b-14]

tekebbürlik (Ar.+T.): kibir, gurur
t. [447a-2]

tekebbürlik it- (Ar.+T.): kibirlenmek,
gururlanmak, büyüklenmek
t.+dügūñden [148b-13]

teklīf (Ar.): öneri
t.+i [556a-6]

teklīf eyle-(Ar.+T.): önermek
t.-mez [542b-7]

teklīf ol-(Ar.+T.): önerilmek
t.-dı [86b-84]

tekrār (Ar.): yineleme, tekrar
t. [317b-113]

tekrār eyle-(Ar.): yinelemek, tekrar etmek
t.-dük [296a-54]

telbīs eyle- (Ar.+T.): örtmek
t.+mek [142b-137]

telbīs it- (Ar.+T.): örtmek
t.-ersiz [55a-71]

temennā (Ar.+T.): dileme, isteme, dilek
t.+lar [391b-82]

temennā eyle- (Ar.+T.): dileme, isteme
t.+dügūñüz [472b-31]

temennā it- (Ar.+T.): dileme, isteme
t.-erler [569b-11]

temettü' (Ar.): kâr, fayda
t. [29a-196]

temettü' eyle (Ar.+T.): faydalandırmak, kâr
etmek
t.+señüz [77a-24]

ten: suret, deri, beden, vücut
t.+lerinden [508a-4]

tena'um (Ar.): bolluk içinde bulunma
t.-dur [438b-55]

tenevvür (Ar.): aydınlanma
t.+den [341b-27]

tenzih eyle-(Ar.+T.): kusurdan uzak tutmak, kusur kondurmamak
t.-nüz [401a-17]

tenzıl (Ar.): aşağı düşürme, azaltma, çıkartma, indirme
t. [320a-2]

terāzū (Far.): terazi, tartı, mizan, ölçek
t.+ları [324a-47]

tereke (Ar.): ölen kimsenin bıraktığı şey, miras
t. [74b-12]

terk eyle- (Ar.+T.): bırakmak, terk etmek
t. [557a-5]

terk idici (Ar.+T.): bırakan, terk eden
t.+lerdenem [372a-168]

terk it- (Ar.+T.): bırakmak, terk etmek
t.-erdi [378a-43]

terk ol- (Ar.+T.): bırakılmak, terk edilmek
t.-alar [392b-2]

tesbīh (Ar.): övme, yüceltme, Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih etme
t.+ini [256a-18]

tesbīh eyle- (Ar.+T.): övmek, yüceltmek, Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih etmek
t. [260a-98]

tesbīh idici (Ar.+T.): öven, yücelten, Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih eden
t.+lerden [445b-143]

tesbīh it-(Ar.+T.): övmek, yüceltmek, Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih etmek

t.-erler [437b-40]

tesbīh olun-(Ar.+T.): övülmek, yüceltilmek, Allah'ın her türlü eksiklikten tenzih edilmesi

t.-a [354a-36]

teslīm eyle- (Ar.+T.): teslim etmek, sahibine vermek
t.-düm [48b-20]

tevāzu' (Ar.): alçakgönüllülük
t. [364a-63]

tevāzu' eyle- (Ar.+T.): alçakgönüllülük göstermek
t.+yenlere [334a-34]

tevbe (Ar.): “geri dönmek, rücû etmek, dönüş yapmak” anlamındadır ve “dinde yerilmiş şeyleri terkedip övgüye lâyık olanlara yönelme” biçiminde tanımlanır; günden vazgeçme, işlenen günahın bir daha işlenmeyeceğine dair söz verme
t.+sini [422b-73]

tevbe eyle- (Ar.+T.): tevbe etmek, günden vazgeçmek, batılı terk edip yüzünü Allah'a çevirmek
t.-diler [57b-89]

tevbe idici (Ar.+T.): tevbe eden, günden vazgeçen, batılı terk edip yüzünü Allah'a çeviren
t.+ler [277b-25]

tevbe it- (Ar.+T.): tevbe etmek, günden vazgeçmek, batılı terk edip yüzünü Allah'a çevirmek
t.-erler [461b-7]

teveccüh eyle- (Ar.): bir yana doğru yönelmek
t.+se [16a-112]

tevekkül (Ar.): güvenme, inanma, özellikle Allah'a güvenme, kadere razı olma
t. [67a-159]

tevekkül eyle- (Ar.+T.): güvenmek, inanmak, özellikle Allah'a güvenmek, kadere razı olmak

t.-sün [104b-11]

tevekkül ol- (Ar.+T.): güvenmek, inanmak, özellikle Allah'a güvenmek, kadere razı olmak
t.-dılar [97a-146]

tevfiķ (Ar.): uydurma, uygun düşürme; başarıya ulaştırma; Tanrı'nın yardımına kavuşma.
t.+ıyla [476b-13]

tevḥīd (Ar.): birleme, birleştirme, birlik, Allah'ın bir olduğuna inanma, varlığın tekliği
t.-dür [145b-152]

te'vīl (Ar.): bir şeyin iç yüzü, sözü çevirme, sözü döndürme, sözü yorumlama ve ayrı mana verme
t.-dür [299a-82]

te'vīl it-(Ar.+T.): sözü çevirme, sözü döndürmek, bir şeyin içyüzünü yorumlama ve ayrı mana verme
t.+megi [47a-7]

Tevrāt (Ar.): Hz. Musa'ya indirilen kutsal kitap
t. [505a-30]

Tevrīt (Ar.): Hz. Musa'ya indirilen kutsal kitap, bk. Tevrāt
t. [14b-101]

teyemmüm eyle- (Ar.+T.): teyemmüm etmek; su kullanımına engel olan herhangi bir durumda, su yerine toprakla, kumla abdest alma
t.-ñüz [80b-43]

tīz (Far.): tez, acele, çabuk
t. [72a-199]

tīzcek(Far.+T.): tezce, çabucak
t. [41b-263]

toğru: doğru
t. [464a-29]

toķuz: dokuz
t. [286a-101]

tol-: dolmak
t.-ardı [289a-18]

toldur-: doldurmak
t.-uram [149a-18]

tolın-: batmak
t.+sa [288b-17]

tolu: dolu, boş karşıtı
t. [442a-45]

ton: elbise, kıyafet, giysi
t.+lar [561a-21]

tonan-: giyinmek, giyinmek kuşanmak, süslenmek
t.-urlar [561a-21]

toñuz: domuz, hınzır
t. [273a-115]

toprak: toprak
t.+dan [294a-37]

toprak ol-: toprak olmak, ölmek, ölümden sonra bedenin çürümesi
t.-a [285b-98]

tūfān (Ar.): tufan
t. [394a-14]

tur-: durmak
t. [52a-43]

Tūr (Ar.): Tur dağı
t.+ı [98a-154]

turunc (Far.): turunç
t. [231a-31]

tut-: tutmak
t.-a [567a-28]

tutıcı: tutan
t.-laruz [446b-165]

ıtutu: rehin
t.-dur [513a-21]

ıtutul-: tutulmak
t.-lurlar [428b-51]

ıtuzlu: tuzlu
t. [363a-53]

U, 'U

u (Ar.): ve
u. [450a-41]

ucuzlık: kötölük
u. [161b-131]

uç-: uçmak
u.-arlar [546a-19]

uçmak: cennet
u. +lar [93a-122]

'udül eyle- (Ar.+T.): doğru yoldan çıkmak
'u.+se [332b-25]

ud yiri: edep yeri
u.+ñüzi [149b-26]

uğra-: uğramak, isabet etmek
u.-dılar [148a-9]

uğrı: hırsız
u. [237a-73]

uğrıla-: hırsızlamak, hırsızlık yapmak
u.+yan [256a-18]

uğrılık eyle: hırsızlık yapmak
u.-meyeler [535a-12]

'ukūbet (Ar.): ceza, eziyet
'u. [241a-107]

'ukūbet eyle-(Ar.+T.): ceza vermek, eziyet
çektirmek
'u.+señüz [274b-126]

ulaşdur-: ulaştırmak
u. [240b-101]

ulu: ulu, büyük, yüce
u.-dur [243a-9]

ulūhiyyet (Ar.): yücelik, büyüklük
u. [390b-75]

ulula-: büyütmek, yüceltmek
u.-duḡ [490b-16]

ululan-: büyüklenmek, kibirlenmek
u.-dılar [167a-166]

ululık: ululuk, büyüklük, yücelik, yaşlılık
u. [209b-78]

ululuk: ululuk, büyüklük, yücelik, yaşlılık;
bk. ululık
u.+da [302a-8]

um-: ummak, beklemek, ümid etmek
u.-aruz [367b-51]

'umre (Ar.): İhramlı olarak Kâbe'yi tavaf
edip Safâ ile Merve arasında sa'y yapmak
suretiyle eda edilen ibadet; hac mevsimi
dışında Kabe'yi ziyaret etme
u. [22b-158]

unut: unutmak
u.-dılar [126a-24]

unutdur-: unutturmak
u.-duḡ [105b-14]

ur-: vurmak
u.-uñuz [173a-12]
urul-: vurulmak, üflenmek
u.-a [133b-74]

'urūc it- (Ar.+T.): yukarı çıkmak,
yükselmek
'u.+meyince [285a-93]

uş: akıl
u.+sı [499b-20]

uşlan-: uslanmak, akıllanmak, akılsızca ve
kötü olan davranışlardan vazgeçmek
u.-mazlar [473a-38]

utan-: utanmak, haya etmek
u.-ur [420b-53]

uy-: uymak, bağlanmak, tabi olmak
u.-dılar [425a-20]

uyul-: uyulmak, bağlanılmak
u.+sa [333b-32]

uyanık: uyanık
u. [289a-18]

uydur-: tabi etmek, bağlamak
u.-duḡ [513a-21]

uyku: uyku
u.+da [176b-43]

uyu-: uyumak
u.-r [159a-97]

uyuş-: uyuşmak, duyum ve devinimin
azalması
u.+mıṣ [340a-14]

uzat-: uzatmak
u.+sañ [107b-28]

‘uzlet eyle-(Ar.+T.): toplum yaşamından
uzaklaşarak tek başına yaşama
‘u.-ñüz [488a-21]

‘uzlet it-(Ar.+T.): toplum yaşamından
uzaklaşarak tek başına yaşama
‘u.-erem [305b-48]

uzun: uzun
u. [324a-44]

uzunlık: uzunluk
u.+la [279a-37]

Ü

ü: ve
ü. [331a-10]

ücret (Ar.): bir emeğe karşı verilen maddi
ya da manevi karşılık
ü. [240b-104]

üç: üç
ü. [289b-22]

üfle-: üflemek, soluk vermek
ü.+yen [580b-4]

üfür-: üflemek, üfürmek, soluk vermek
ü.+ürem [52b-49]

üleş-: paylaşmak
ü.-dñüz [426a-27]

ümmīz (Ar.): ümit, umut
ü. [432b-29]

ümmīz dutıcı (Ar.+T): ümitlenen, umutlu
ü. [415b-21]

ümmīz dut-(Ar.+T): ümitlenmek,
umutlanmak
ü.-arlar [454a-9]

ümmīz kes-(Ar.+T): ümitsizliğe düşmek,
umutsuz olmak, ye'se düşmek
ü.-meñüz [458b-53]

ümmīz kesici (Ar.+T): ümitsiz, umutsuz
ü.-lerdür [486a-75]

ümmīzlik (Ar.+T): ümitli olma, umutlu
olma
ü. [489a-55]

ümmet: kendilerine peygamber gönderilmiş
topluluk, kavim, her kabileden bir grup
insan
ü.+lerden [489a-51]

ümmī (Ar.): okuma, yazma bilmeyen kimse
ü.+ler [537a-2]

ürk-: korkmak, ürkmek
ü.-er [457b-45]

üst: üst, üzeri
ü.+ine [457b-42]

üşen-: erinmek, gevşek davranmak
ü.-meñüz [76a-19]

üzere: üzere, üzerine, üzerinde

ü. [95b-137]

‘Üzeyr (Ar.): Kur’an’da adı geçen,
peygamber olup olmadığı tartışmalı kişi
‘ü. [41a-259]

üzüm: üzüm
ü.+ler [137b-99]

V

vācib: (Ar.): zorunlu, gerekli, lüzumlu
v.-dür [264a-35]

vācib ol-: (Ar.+T.): zorunlu olmak, gerekli
olmak, lüzumlu olmak
v.-dı [549a-1]

vācib olıcı: (Ar.+T.): zorunlu olan, gerekli
olan, lüzumlu olan
v. [549a-2]

va‘de (Ar.): söz verme, vaad, tanınan süre
v.+si [247b-38]

va‘de eyle-(Ar.+T.): söz vermek, vaad
etmek, süre tanımak
v.-dük [7b-51]

va‘de kıl-(Ar.+T.): söz vermek, vaad etmek,
süre tanımak
v.-dı [285b-99]

va‘de ol-(Ar.+T.): söz vermek, vaad etmek,
süre tanımak
v.+duğı [176b-42]

va‘de olun-(Ar.+T.): söz verilmek, vaad
edilmek, süre tanınmak
v.-dı [247a-35]

vaḥy (Ar.): vahiy, Allah'ın dilediği kuluna
dilediği şeyi bildirilmesi
v.+imüz [341b-27]

vaḥy eyle- (Ar.+T.): vahyetmek, Allah'ın
dilediği kuluna dilediği şeyi bildirilmesi
v.-rüz [52a-44]

vaḥy it- (Ar.+T.): vahyetmek, Allah'ın
dilediği kuluna dilediği şeyi bildirilmesi
v.-erdük [322a-25]

vaḥy itdürici (Ar.+T.): Allah'ın dilediği
kuluna dilediği şeyi bir aracı ile
bildirilmesi, vahyi ileten aracı
v. [561b-5]

vaḳit (Ar.): bk. vakt
v.+lerde [27b-187]

vaḳt (Ar.): vakit, zaman
v.+de [30b-210]

va‘llāhi (Ar.): Allah'ı şahit tutarım
v. [239a-91]

var-: varmak, gitmek, ulaşmak
v.+lar [362a-40]

var: var, yok karşıtı
v.-dı [424b-15]

vāriş (Ar.): mirasçı, kendisine miras düşen
v.+ler [340a-10]

vaşf it- (Ar.+T.): özelliklerini belirtmek,
betimlemek
v.-erler [266b-62]

vāşıl ol- (Ar.+T.): kavuşmak, ulaşmak,
erişmek
v.+dan [299a-84]

vāsita kıl-(Ar.+T.): aracı yapmak
v.-dı [429a-1]

vāsitasuz (Ar.+T.): aracısız
v. [163a-143]

vāsi‘ (Ar.): geniş
v.-dür [134b-81]

vāşıyyet (Ar.): bitıştirmek, bağlamak;
önermek; bir kimsenin, kendisinin
ölümünden sonra yapılmasını istediği ve
yerine getirilmesi gereken şey ya da şeyler
v.+den [74b-12]

vāşıyyet eyle-(Ar.+T.): vasiyet etmek
v.-di [304a-31]

vāşıyyet it-(Ar.+T.): vasiyet etmek
v.-erler [75a-12]

vaṭān (Ar.): yurt
v.+larından [180a-72]

vāveylā (Ar.): eyvah, ne yazık, yazıklar olsun
v. [512b-11]

vāy (Far.): yazık, yazıklar olsun
v. [568a-10]

važ' it- (Ar.+T.): düşürmek, bırakmak
v.+e [329b-2]

ve (Ar.): ve
v. [331a-13]

vebāl (Ar.): günah, yükümlülük
v.+i [404a-44]

vefā eyle- (Ar.+T.): sözünü yerine getirmek, sözünde durmak, vefalı olmak
v.+yen [182a-7]

vefā it- (Ar.+T.): sözünü yerine getirmek, sözünde durmak, vefalı olmak
v.-sünler [333a-29]

vefāt it- (Ar.+T.): vefat etmek, ölmek
v.-di [468a-67]

vekīl (Ar.): vekil, işin havale edildiği kimse
v. [91b-109]

vekīl ol-(Ar.): vekil olmak
v.+mağa [419a-48]

velī (Ar.): bir güçsüzün veya bir çocuğun işlerini yürüten, ondan sorumlu olan kimse
v.+si [175a-34]

vir-: vermek
v. [39a-251]

verese (Ar.): varisler, verilen mallar
v. [76a-19]

virici: veren
v.-dür [114a-64]

viril: verilmek
v.-di [121a-109]

virin-: verilmek
v. [298b-78]

virinil-: verilmek
v. [308a-77]

vesvās (Ar.): kuşku, yersiz korku, kuruntu; bk. vesvese
v.+ından [346b-97]

vesvese (Ar.): kuşku, yersiz korku, kuruntu
v. [171a-200]

vesvese eyle- (Ar.+T.): kuşkulanmak, yersiz korkuya kapılmak, kuruntu duymak
v.-r [508b-16]

vesvese idici (Ar.+T.): kuşkulananan, yersiz korkuya kapılan, kuruntu duyan
v. [580b-4]

vesvese it- (Ar.+T.): kuşkulanmak, yersiz korkuya kapılmak, kuruntu duymak
v.-di [318a-120]

vesvese yitiş- (Ar.+T.): yersiz korkuya kapılmak, kuruntu duymak
v.+se [473a-36]

vezīr (Ar.): vezir, sorumluluk sahibi, yükü çeken
v. [361b-35]

vilāyet (Ar.): il
v.+lerinden [37a-243]

vü (Far.): ve
v. [40a-255]

vücūda gel-(Ar.+T.): meydana gelmek, oluşmak, yaratılmak
v.-ür [468a-68]

vücūda getir-(Ar.+T.): meydana getirmek, oluşturmak, yaratmak
v.-di [137a-98]

Y

yā (Ar.): ey
y. [138a-104]

yağ-: yağmak
y.-a [234a-49]

yağ: yağ
y. [144b-146]

yağdur-: yağdırmak
y. [175a-32]

yağmur: yağmur
y. [157b-84]

yāhūd (Far.): veya, ya da, yahut
y. [173a-16]

Yahūdā (Ar.): Hz. Yakub'un en büyük oğlu
y. [228b-10]

Yahūdī (Ar.): Yahudi
y.+ler [106a-18]

Yahyā (Ar.): bir peygamber adı
y.+y1 [327b-90]

yak-: yakmak
y.-dılar [570a-10]

yakın: yakın, uzak karşıtı, kısa zamanda
y.+da [563a-5]

yakınlık eyle-: yakınlaşmak, yakın olmak
y. [230a-23]

yakīn (Ar.): doğruluğunda şüphe bulunmayan bilgi; sabit ve kesin inanış, kanaat; şüphe ve tereddütten sonra ulaşılan kesinlik
y. [220b-64]

Ya'kūb (Ar.): Yakup peygamber
y. [239b-98]

yalan: yalan, gerçeğe aykırı olarak söylenen söz
y.+la [241b-111]

yalancı: yalancı, yalan söyleyen
y.+lar [264b-39]

yalanla-: yalanlamak

y.-dılar [241b-110]

yalan di-: yalan söylemek
y.-rler [374b-225]

yalıñ: alev
y.+1 [285b-97]

yalıñlu: alevli
y. [580a-3]

yalñış: yanlış, doğru olmayan
y. [500b-30]

yaluñuz: tek, yalnız
y. [84b-71]

yan-: yanmak
y.-dı [547b-20]

yan: yan, yan taraf, kenar
y.+ları [71a-191]

yancuk: böğür
y.+larını [185b-35]

yandur-: yandırmak, yakmak
y.-dı [3b-17]

yandurıcı: yakan, yandıran
y. [70a-181]

ya'nī (Ar.): yani, şöyle ki, doğrusu, şu demek ki
y. [70b-187]

yañşıla-: muhalefet etmek, yalanlayıp reddetmek
y.-dı [246b-32]

yap-: yapmak, oluşturmak
y.-ardı [18b-128]

yapıl-: yapılmak, oluşturulmak, yaratılmak
y.-ur [353b-35]

yapış-: cinsel ilişkiye girmek, yapışmak, sarılmak, bulaşmak
y.-madı [52a-47]

yaprak: yaprak
y.+larından [149b-22]

yapu: yapı
y. [536a-4]

yara-: yaramak, faydası olmak
y.-r [123a-119]

yara: yara
y.+lar [63b-140]

yaradıcı: yaratan, var eden, Allah
y. -sıdur [201a-10]

yaradıl-: yaratılmak, var edilmek
y.-dı [260b-4]

yarağ: silah
y. [178b-60]

yarağla-: hazırlamak
y.-r [66a-154]

yarağlan-: hazırlanmak
y.-mışdur [63a-133]

yarat-: yaratmak, var etmek
y.-dı [72b-200]

yaramaz: yaramaz, işe yaramayan, kötü
y. [76b-22]

yaramazlık: kötülük, fenalık
y. [87a-85]

yardım: yardım
y.+ı [31b-214]

yardımcı: yardımcı, yardım eden
y.-dur [62a-122]

yardım eyle-: yardım etmek, yardımcı olmak
y. [38b-250]

yardım idici: yardım eden, yardımcı olan
y. [17b-121]

yardım it-: yardım etmek, yardımcı olmak

y.+en [15b]

yardım ol-: yardım etmek, yardımcı olmak
y.+mışlar [387b-48]

yardım olun-: yardım edilmek, yardım olunmak
y.-mazlar [387a-41]

yardım vir-: yardım etmek, yardımcı olmak
y.-dük [326b-77]

yardım viril-: yardım edilmek, yardım olunmak
y.-di [374b-227]

yarıl-: yarılmak, bölünmek, ikiye ayrılmak
y.-dı [368a-63]

yarlığa-: bağışlamak, affetmek, mağfiret etmek
y.-dı [383b-16]

yarlığın-: bağışlanmak, affedilmek, mağfiret edilmek
y.-ur [214a-11]

yarlığınmaklık: bağışlanma, affedilme, mağfiret edilme
y. [239b-97]

yarlığayıcı: affeden, mağfiret eden, bağışlayan
y. [277b-25]

yarı: yarı
y.+sın [36b-237]

yaşşı: yassı, geniş
y. [42a-264]

yaşşılık: yassılık, genişlik
y.+ı [63a-133]

yaş: yaş, kuru karşıtı
y. [330b-5]

yaşlu: yaşlı
y. [10a-68]

yat-: yatmak, ölmek
y.-dı [40b-259]

yavuz: kötü, güçlü, çetin, keskin, sert
y. [578b-6]

yavuz dileyici: kötülük isteyen, haset eden
y. [580b-5]

yay: yay, ok atmaya yarayan, iki ucu arasına
kiriş gerilmiş, eğri ağaç ya da metal çubuk
y. [514b-9]

yaz-: yazmak
y.-maduk [527a-27]

yazdur-: yazdırmak
y.-dı [359a-5]

yazdurıcı: yazan
y. [492a-29]

yazıl-: yazılmak
y.-dı [330a-4]

yazuk: günah
y.+lar [349a-5]

yazuklu: günahlı
y. [576a-16]

Ye'cûc (Ar.): bir kavmin adı, Zülkarneyn
döneminde ortaya çıkan ve kıyametin
kopmasına yakın dönemde zuhur ederek
yeryüzünde bozgunculuk yapacak olan
kavim
y. [300a-94]

yedi: yedi
y. [409a-27]

yek(Far.): tek, bir
y. [235a-59]

yel: yel, rüzgar; bk. yıl
y.+leri [380a-63]

yemîn(Ar.): and, sağ
y. [522a-27]

yeñi: yeni
y. [365b-5]

yeşil: yeşil
y. [137b-99]

yetim (Ar.): yetim, babası ölmüş olan çocuk
y. [574b-6]

yetimî (Ar.): yetim olan
y.+lere [25a-177]

yetiş-: yetişmek, ulaşmak, bk. yitiş
y.-mez [433a-35]

yeyni: hafif, ehemmiyetsiz
y. [148a-9]

yeynil-: hafifletilmek
y.-mez [23a-162]

yeynilik: hafiflik, hiffet
y.-dür [25b-178]

yeynilt-: hafifletmek, etkisini azaltmak
y.-di [179b-66]

yığ-: men etmek, engel olmak, çekmek
y.-dı [504a-20]

yıgıcı: engel olan, men eden
y. [248a-41]

yığıldur- : alıkoymak, kaçındırmak,
uzaklaştırmak
y.-madı [114a-63]

yıl: sene, yıl
y. [40b-259]

yılan: yılan
y. [375a-10]

yıldır-: parlamak, parıldamak
y.+sa [3b-20]

yıldırıcı: parlayan, parıldayan
y. [563b-13]

yıldırım: yıldırım

y. [549a-5]
yılduz: yıldız
y. [134a-77]
yırt-: yırtmak, sökmek
y.-dı [230b-25]
yırtıcı: yabani, vahşi
y. [102b-3]
yırtuk: yırtılmış, sökük
y. [230b-27]
yi-: yemek
y.+ler [233b-46]
yidür-: yedirmek
y.+üñüz
yigirmi: yirmi
y. [179a-65]
yigit: mert, genç, cesur
y.+lerdür [288a-13]
yigitlik: mertlik, cesaret
y.+i [383b-14]
yigrek: çok iyi
y.-dür [442b-62]
yil:yel, rüzgar
y.+leri [256a-22]
yimek: yemek
y.+le [572b-19]
yimiş: meyve, yiyecek
y.+ler [513a-22]
yiñ-: yenmek, galip olmak
y.-erler [179b-66]
yine: tekrar, yine, yeniden
y. [442b-53]
yiñiden: yeniden, tekrardan
y. [423b-7]

yir: yer, arz
y. [423b-9]
yirine getir-: yerine getirmek,
gerçekleştirmek, yapmak
y.-esiz [26a-183]
yirlendür-: yerleştirmek, yurt edindirmek
y.-dük [382b-6]
yiryüzi: yeryüzü, arz
y.+inde [382b-4]
yit-: yetmek, yeterli olmak
y.-er [21b-148]
yitiş-: yetişmek, ulaşmak
y.+se [22b-156]
yitişdür-: yetiştirmek, ulaştırmak
y.-medi [65b-153]
yitmiş: yetmiş (sayı)
y. [192a-80]
yitür-: kaybetmek
y.-dünüz [236b-71]
yiyici: yiyecek
y.-lerdür
yohsul: yoksul, fakir
y.+lara [333a-28]
yohsullık: fakirlik, yoksulluk
y.+ı [531b-9]
yok: yok, var olmayan
y. [560a-40]
yol: yol
y. [560a-3]
yol gösterici: yol gösteren
y.-cidür [26b-185]
yoldaş: arkadaş, dost, yol arkadaşı
y.+ları [232b-41]
yoldaş ol-: arkadaş olmak, yoldaş olmak
y.-ur [483b-38]

yorul-: yorulmak
y.-madı [497a-33]

yoy-: silmek, imha etmek
y.-ar [247b-39]

yu-: yıkamak
y-yuñuz [103b-6]

yud-: yutmak
y.-ardı [238b-84]

yudğun-: yutkunmak
y.-alar [63a-134]

yuğaru: yukarı
y. [242a-2]

yum-: yummak, kapamak
y.-arlar [352a-30]

yumağ: yuvarlak biçimde sarılmış iplik, yün
ve benzeri şey
y. [369b-94]

yumşak: yumuşak
y. [66b-159]

yumşaklık: yumuşaklık
y.+la [277b-23]

yumuşat-: yumuşatmak
y.-duğ [424a-10]

yumuşak: yumuşak, bk. yumşak
y. [450a-36]

yumuşaklık it-: yumuşak yumuşak
davranmak
y.-eler [547b-9]

yumuşan-: yumuşamak, sertliğin
giderilmesi
y.-ur [455b-23]

yun-: yıkanmak
y.+mağ [450a-42]

Yûnus (Ar.): Yunus peygamber
y. [548b-47]

yurd:yurt, vatan
y.+muzdan [312b-57]

Yûsuf (İbr.): Yusuf peygamber
y. [464b-34]

Yûşa‘ bin Nûn (Ar.): Hz. Mûsâ’dan sonra
peygamberlik yapan Benî İsrâil
peygamberi.
y.-dur [297a-62]

yut-: yutmak; bk. yud
y.-dı [445b-142]

yutdur-: yutturmak
y.-ur [265a-45]

yüce: yüksek, yüce, ulu
y.-dür [79a-34]

yücel-: yücelmek, yüce bir duruma gelmek,
büyümek
y.-dür [237a-76]

yücelt-: yüceltmek, yükseltmek
y.-meñüz [505b-2]

yücelik: yücelik, ululuk
y.+le [279b-43]

yüce ol-: yüce olmak, ulu olmak
y.-dı [521a-78]

yügür-: yürümek, koşmak, süzülme,
gitmek
y.-ür [431a-13]

yügürici: koşan
y. [577a-1]

yügrüş-: koşuşmak
y.-ürler [438a-51]

yük: yük
y. [236b-72]

yükle-: yüklemek
y. [170a-189]

yüklen-: yüklenmek

y.-di [317b-111]

yüklet-: yükletmek
y.-mezüz [344a-62]

yüklü: çok, yüklü
y. [431b-18]

yüklü ol-: hamile olmak
y.-dı [303a-22]

yülit-: tıraş ettirmek
y.+üp [505a-27]

yün: yün, genel olarak koyun tüyü
y.+inden [269a-80]

yürek: kalp, gönül
y.+ler [269b-85]

yüri-: yürümek
y.+yen [510a-3]

yürü-: yürümek, bk. yüri
y.-di [517a-14]

yürüdücü: yürüten
y. [478b-32]

yürüt-: yürütmek, idare etmek
y.+mekde [23a-164]

yüz-: yüzmek
y.-erler [564b-3]

yüz: yüz (sayı)
y. [40b-259]

yüz: yüz, çehre
y.+ler [59b-105]

yüz dönder-: yüz çevirmek, arkasını dönmek, gösterdiği ilgiyi kesmek
y.-düler [110a-43]

yüz döndür-: yüz çevirmek, arkasını dönmek, gösterdiği ilgiyi kesmek, bk. yüz dönder-
t.+ürse [86a-80]

yüz döndürücü: yüz çeviren, ilişkisini kesen
y. [50b-32]

yüz dönderici: yüz çeviren, ilişkisini kesen;
bk. yüz döndürücü
y.+lerdür [345a-71]

Z, Z, Z, Z

zabt eyle- (Ar.+T.): kendine mal etmek, idare altına almak
z.-di [288a-12]

zafer bul- (Ar.+T.): muzafer olmak, galip olmak
z.+sañ [178b-57]

zafer vir- (Ar.+T.): zafer vermek, galip yapmak
z.+dükden [504b-24]

zāhid (Ar.): az ile yetinen, Hakk'ın dışındaki her şeyi terkeden
z.+lerden [229b-20]

zāhidlik (Ar.): dünyadan tamamıyla ilgiyi kesip ahirete yönelmek, ruhbanlık
z.+i [527a-27]

zāhir (Ar.): görünürde olan, görünen, belli, açık
z. [182a-8]

zāhir eyle- (Ar.+T.): görünür kılmak, ortaya çıkarmak
z.-mediler [181a-4]

zāhir it- (Ar.+T.): görünür kılmak, ortaya çıkarmak
z.+e [463b-26]

zāhir ol- (Ar.+T.): görünür olmak, ortaya çıkmak
z.-dı [188a-48]

zaḥmet (Ar.): zorluk, güçlük, sıkıntı
z. [257b-48]

zaḥmet çek- (Ar.): zorlanmak, güçlük çekmek
z.-dük [297a-62]

ẓa'īf (Ar.): zayıf, güçsüz
ẓ.+lerdür [74a-9]

ẓa'īf idici (Ar.+T.): zayıf kılan,
güçsüzleştiren
ẓ.-dür [173b-18]

ẓa'īflık (Ar.+T.): zayıflık, güçsüzlük
ẓ. [405b-54]

ẓa'īf ol-(Ar.+T.): zayıf olmak, güçsüz
olmak
ẓ.+anlara [193b-91]

ẓakḳūm(Ar.): zakkum, Kur'an'da
bahsedilen bir cehennem ağacı
z. [443a-64]

ẓālim (Ar.): zalim, zulmeden
z.+ler [455b-24]

ẓālim ol- (Ar.): zalim olmak, zulmetmek
z.-alar [388a-50]

zamān (Ar.): zaman, vakit, süre
z. [273b-117]

ẓann (Ar.): sanı, kuruntu
z.+ını [425a-20]

ẓann eyle-(Ar.): sanmak, zanda bulunmak
z.-diler [198a-118]

ẓann idici (Ar.): sanan, zanda bulunan
z. [507a-12]

ẓann it-(Ar.): sanmak, zanda bulunmak
z.-erler [65b-154]

ẓarar (Ar.): zarar, ziyan, kötü sonuç
ẓ. [196a-107]

ẓarb eyle- (Ar.+T.): vurmak, misal vermek
ẓ.-di [544b-12]

ẓarb it- (Ar.+T.): vurmak, misal vermek
ẓ.-mediler [485a-58]

ẓarb ur- (Ar.): misal vermek
ẓ. [544a-9]

ẓarūret ol- (Ar.+T.): çaresiz olmak,
mecburiyet olması
ẓ.+sa [273a-115]

zāyil ol- (Ar.+T.): yok olmak
z.-mazdı [227a-118]

zāyil it- (Ar.+T.): yok etmek
z.-mez [246b-31]

ẓāyi' (Ar.): boş, yok olmuş
ẓ. [20b-144]

ẓāyi' eyle- (Ar.+T.): yok etmek, boşa
çıkarmak
ẓ.-mez [501a-35]

ẓāyi' it- (Ar.+T.): yok etmek, boşa
çıkarmak
ẓ.-diler [497b-1]

ẓāyi' ol- (Ar.+T.): yok olmak, boşa gitmek
ẓ.-maz [318b-120]

Zebūr (Ar.): Davut peygambere indirilen
kitap
z.+da [329a-105]

zekāt (Ar.): zekat
z.+ı [182a-11]

zekāt vir- (Ar.): zekat vermek
z.+mekle [304a-31]

Zekerıyyā (Ar.): bir peygamber adı
z. [302a-8]

ẓelīl (Ar.): alçak, hor, aşağılanan, horlanan
z.+ler [370a-111]

ẓelīl düşür-(Ar.+T.): alçaltmak, hor kılmak,
aşağılamak
z.+se [30b-209]

ẓelīl eyle-(Ar.+T.): alçaltmak, hor kılmak,
aşağılamak
z.-dük [439b-72]

ẓelīl idici(Ar.+T.): alçaltan, hor kılan,
aşağılayan

z. [13a-90]

zelîllik(Ar.+T.): alçalma, horluk, aşağılama
z. +le [467a-60]

zelîl ol-(Ar.+T.): alçaltılmak, hor görülmek,
aşağılanmak
z.-mañuz [63b-139]

zelîl kıl-(Ar.+T.): alçaltmak, hor kılmak,
aşağılamak
z.-ur [271a-94]

zelzele (Ar.): sarsıntı, deprem
z.-dür [329b-1]

zencîr (Far.): zincir
z.+ler [435a-8]

zerre (Ar.): parçacık
z. [577a-7]

zift (Ar.): zift, katran
z.-dür [133a-70]

zîkr (Ar.): anma, hatırlama, öğüt
z.+ümden [318b-124]

zîkr eyle-(Ar.+T.): anmak, hatırlamak
z. [18a-125]

zîkr idici (Ar.+T.): zikreden, anan,
hatırlayan
z. [417b-35]

zîkr it-(Ar.+T.): anmak, hatırlamak
z.-erler [71a-191]

zillet (Ar.): hor görölme, alçaklık, horluk,
aşağılık
z.+e [66a-155]

zinā (Ar.): nikahsız cinsel ilişkide
bulunmak
z.+yla [103b-5]

zindān (Far.): zindan, hapisane
z. [275b-8]

zinhār (Far.): aman, sakın, asla

z. [535b-2]

zînet (Ar.): bezek, süs
z. [261a-8]

zînet it- (Ar.+T.): süs yapmak
z.-sünler [352b-31]

zînet kıl-(Ar.+T.): süs yapmak
z.-duğ [287b-7]

ziyāde (Ar.): artma, çoğalma
z. [235b-65]

ziyāde eyle-(Ar.+T.): arttırmak, çoğaltmak
z.-r [219a-52]

ziyāde it-(Ar.+T.): arttırmak, çoğaltmak
z.-er [115a-68]

ziyāde bilici (Ar.+T.): çok bilen, en çok
bilen
z.-dür [569b-23]

ziyāde ol- (Ar.+T.): çok olmak, fazla olmak
z.-ur [172a-2]

ziyān (Ar.): zarar, ziyan
z.+ı [212b-107]

ziyān eyle-(Ar.+T.): zarar vermek
z.-di [93a-119]

ziyān idici (Ar.+T.): zarar eden
z. [211b-95]

ziyān it-(Ar.+T.): zarar etmek
z.-diler [347a-103]

ziyānlu (Ar.+T.): ziyanlı, zarara uğramış
z.+lar [325b-70]

ziyān ol-(Ar.+T.): zarara uğramak
z.-masun [35b-233]

zulm (Ar.): zulüm, baskı, haksızlık
z.+i [317b-112]

zulm eyle-(Ar.+T.): zulmetmek, kötülük
yapmak, acımasızca davranmak

z.-meñüz [186a-36]

zulm eyleyici (Ar.+T.): zulmeden, kötülük yapan, acımasızca davranan
z.-dür [253a-34]

zulm idici (Ar.+T.): zulmeden, kötülük yapan, acımasızca davranan
z. [273b-118]

zulm it-(Ar.+T.): zulmetmek, kötülük yapmak, acımasızca davranmak
z.-erler [444b-113]

zulm ol-(Ar.+T.): zulüm olmak, kötülük

z.+dukdan [264b-41]

zulm olun-(Ar.+T.): zulüm edilmek, kötülük yapılmak
z.-maz [273a-111]

zümre(Ar.): takım, topluluk, cins, tür
z.-sindendür [359a-5]

Züleyhâ (Ar.): Mısır azizinin karısı olup, Hz. Yusuf'a aşık olmuştur.
z.-dur [234a-51]

SONUÇ

Çalışmaya esas olan eser üzerinde gramer özelliklerini dikkate alarak yaptığımız incelemeler neticesinde, metnimizin dilinin Eski Anadolu Türkçesi özellikleri taşıdığını ve XV. yüzyılda kaleme alındığını, baştan sona aynı müellif tarafından yazıldığını söylemek mümkündür. Fakat bazı kısımlarda kırmızı mürekkep kullanılmış olması bu bölümlerde alıntılama yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Eski Anadolu Türkçesi devrine ait en belirgin gramer hüviyeti olan “yuvarlaklaşma” incelemiş olduğumuz metinde oldukça yaygın görülmektedir. Sözcük köklerinde bulunan Orta Türkçe devrindeki ön damak ünsüzü (g), "p, b, m, v" dudak ünsüzlerinin etkisi ve ünsüzlerinin düşmesi ile yuvarlaklaşmaktadır: tamu, satu, yavuz, kapu ...vb. Bununla beraber bazı ekler de zamanla kalıplaşarak devamlı yuvarlak olarak yazılmaktadır: işleyevüz, alıcıdur, yokdur...vb. Ayrıca yuvarlaklaşmanın yaygın olsa da bazı kelimelerin hem yuvarlak hem de düz yazımı mevcuttur.

Eski Anadolu Türkçesinde de Çağatay Türkçesinde Arapça ve Farsça sözcüklere eklenen eklerin kalın olarak yazılması geleneğinin devam ettiği görülmektedir. Bu minvalde incelememize esas olan metinde birçok yerde kalınlık-incelik uyumuna uygun olmayan kelimeler mevcuttur: bağıllık, kâfirlik, zelîlik, miskînlık, gâfillik...

İncelememize esas olan yazmada, kapalı "e" sesini gösteren herrhangi bir işaret bulunmamaktadır. Sözcük köklerinde ve ilk hecede "e" sesinden "i" sesine doğru bir daralma mevcuttur. Bu doğrultuda transkripsiyon esnasında kapalı e sesi için ayrıca bir işaret kullanılmamış, bu sese "i" ile karşılık verilmiştir.

Batı Türkçesine özgü bir özellik olan t->d- değişmesi metinde düzenlilik arz etmeyip t-‘li, d-‘li ve her iki şekilde kullanım mevcuttur: tağıt-, dağıt-; dart-, tart; tar, dar... Bu düzensizlik yalnızca t->d- değişmesine has olmayıp birçok kelimenin yazımında tutarsızlık olduğu tespit edilmiştir. Öyle ki bazen aynı kelimeler aynı cümle içerisinde iki farklı ses ile yazılmıştır: togu, doğu [366b-28]; girçek, gerçek [416a-23]; koñşu, koñşı [421b-60]; aldamasun, aldamaşun [429b-5]; bulut, bulud [496a-24]...

Edilgenlik ve dönüşlülük ekleri de hem anlam hem şekil yönüyle düzensizlik arz etmektedir. Aynı kelimelerde dahi hem "-l" hem de "-n" ile edilgenlik ve dönüşlülük yapılmıştır: viril-, virinil-; yaradıl-, yaradınıl-...

Yazmada "ç" ve "c" seslerinin düzensiz kullanımı söz konusudur. "ç" sesi zaman zaman "c" sesinin yerine kullanılmıştır: olaçaklardur [380b-65]; çıkaraçağdur [539a-8]; añaılaçak [560a-1] gibi. Toker bu örnekleri Kıpçak tesiri olarak değerlendirirken (Toker, 2011: 44),

Küçük'e göre "c" yerine "ç" sesinin kullanımı tonlulaşmaya aykırı örneklerdir (Küçük, 2014: 43). Aynı şekilde "ص" yerine "س" kullanımı; "ط" yerine "ت" kullanımı ya da tam tersi kullanımların bazı örnekleri metnimizde yer almaktadır. Yahut ince seslerle kurulu kelimelerde kalın harflerin kullanımı: öldüğünüzden [8a-56], em̄nlik[172b-11] degüldük [379a-49] ya da kalın harflerle kurulu kelimelerde ince harflerin kullanımı: pādīşāhligi [355a-42], olduk[355a-51], olsak [367a-41] söz konusudur. Yazımdaki bu istikrarsızlık Eski Anadolu Türkçesine özgü meselelerden birisidir.

İncelememize esas olan metindeki 1. teklik şahıs zamiri Batı Türkçesi'nin ayırıcı özelliği olarak "ben" olarak kullanılmış; "men" şeklinde bir kullanıma rastlanmamıştır.

Tamlamalar genellikle Arapçadan Türkçeye yapılan satır arası tercümelerin doğası gereği Arapça sentaksa göre düzenlenmiş, dolayısıyla tamlayanlar tamlananlardan sonra gelmiştir. Bununla beraber sözcük sıralamasının farklı olması neticesinde cümlenin devrik olması, ifade sağlamlılığını bozmamaktadır. Şöyle ki: söz konusu devrik cümleler Türkçe sentaksa uygun hâle getirildiğinde genel itibarıyla anlatım bozukluğu gözlemlenmez. Aksine ifade tarzının ve yapının oldukça güçlü olduğu görülür.

Eserin, dili oldukça sade ve arı olup halkın anlayabileceği bir üslupla kaleme alınmıştır. Zaman zaman anlamı bilinmeyen kelimelerin manasına ilişkin açıklamalarda bulunulmuştur: *fetīl miḳdārınca fetīl ḥurma çekirdeginüñ kapuḡına dirler...* Yahut ayetlerin anlamlarına yönelik kısa açıklamalara yer verilmiştir: *kitāb ehli kim Naşrānīlerdür Yahūdīlerdür; Mūsā eyitdi şākirdine ki Yūşa ' bin Nūndur...*

Çalışmamıza esas olan metinde yapılan tercümelerde Arapçaya karşılık olarak bazen Türkçe bazen Farsça bazen ise Arapça karşılıklar verilmiştir: esrük-serḥoş, bitī-kitāb; şalūt-namāz; ülā'ike-onlar...

İncelemiş olduğumuz satır arası Kur'an tercümesinde, Türk dilinin kendi dinî terimlerini oluşturabilecek yeteneğinin varlığı ve yabancı kökenli sözcükler karşısındaki ifade gücü açıkça görülmektedir. İslâmiyetten önce dilimizde yer almayan birçok dinî terimoloji için Türkçe karşılıklar verilmiştir. Bu karşılıklar, mevcut kelimelerin farklı manalandırılması yahut yeniden kelime türetilmesi yoluyla oluşturulmuştur: yazuk-günah; Çalab-Rabb; Tañrı-Allah; uçmak-cennet; tamu'-cehennem; bitī-amel defteri; kıgırıcı-İsrâfil isimli melek; yandırıcı cehennem 'azābı-azābu'l-ḥarīk; dāyim durıcı āzāb-azābu'l-mukīm; yazuklar bağışlayıcı-ḡafūr; rızq virici-raḥīm; eylük idici-muḥsin; dünya dirliği-metā'a'l-ḥayāti'd-dünyā, tap-; ibādet et- ... Bu doğrultuda Arapça sözcükleri karşılamak için yeniden kelime türetilirken "-an, -en" yapım ekinde ziyāde "-ıcı, -ici" eklerinin kullanıldığı görülmektedir.

Kur'an tercümeleri içeriğinden dolayı hassasiyetle kaleme alınmış, hatasız olmasına üst seviyede önem gösterilmiş eserlerdir. Bu nedenle Kur'an tercümeleri dilin evrimindeki semantik, morfolojik ve fonetik hüviyetlerinin tespit edilmesinde ayrı bir yere sahiptir. Tarihsel süreç içerisinde Türkçe kökenli kelimelerin kullanım sıklığı azalırken alıntı kelimelerin sayısında artış yaşandığı araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir. Bu doğrultuda en güvenilir kaynaklar olan Kur'an tercümelerinin, hem güvenilirlik hem de çok geniş yelpazedeki içeriği ile unutulmuş kelimelerin yeniden Türkçeye kazandırılmasında önemli bir rol oynayacağı muhakkaktır. Üzerinde çalıştığımız eser oldukça hacimli olup geniş bir kelime hazinesine sahip iyi bir çalışmanın ürünüdür. Bu yönüyle Türkçeye kazandırılan Kur'an tercümeleri arasında önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKLAR

- Ahundova, S. (2012). *"Eski Anadolu Türkçesi Alanında Yapılmış Olan Kur'an Tercümesi Cevāhiru'l Asdāf Üzerine Dil İncelemesi"*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Akar, A. (1992). *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Tercümesi (Metin-Gramer-Sözlük), 53b-105b"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Akar, G. (2015), *"Karahanlı Türkçesiyle Yazılmış Kur'an Tercümesi (TİEM 73) Üzerine Bir Dil İncelemesi"*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Dili Bilim Dalı, Kayseri.
- Akcan, B. (2013). *"Eski Anadolu Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (Giriş-Metin- Dizin)"*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Akçataş, A. (2009), "Karahanlı İlk Kur'an Tercümesi Sözlüğünün Söz Denzinde Bir Gezi", *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 4/4 Summer, s. 12-29.
- Akkaş, Z. (2020). *"Sırrı Giridi'nin 'Sırrı Kur'an' Adlı Tercüme Eserinin Giriş Bölümünün Transkripsiyonu ve İncelenmesi"*, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karabük.
- Akpınar, A. (2021) *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Bilinmeyen İki Ayrı Satır Altı Türkçe Kur'an Tercümesi"*, *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, 5/3 (Aralık), 509-528.
- Aktaş, E. (2016). *"Kur'ân Kerîm Türkçe Çeviri"*, Emsal Matbaa, Ankara.
- Aljuboori, O. (2014). *"Batı Türkçesi Dönemine Ait Kuran Tercümelerinde-Fiil"*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Alnaqeeb, D. (2004). *"Batı Türkçesi Dönemine Ait Kur'an Tercümelerinde-İsim"*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Alper, M. (1998). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi (315-390)"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Altuntaş, H. (1998). *"Kur'an'ın Tercümesi ve Tercüme ile Namaz Meselesi"*, TDV yay. Ankara.
- Alzubaidy, A. (2013), *"Doğu Türkçesi Kur'an Tercümelerinden Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Nüshası No.2'de Kayıtlı Kur'an Tercümesinin Arapça Dizisine"*

Göre Türkçe Analitle Dizini ve Konkordansı", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Antalya.

- Ata, A. (1997). *"Nasırü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî, Kısasu'l-Enbiyâ (Giriş-Metin-Tıpkıbasım)", TDK Yay., Ankara.*
- Ata, A. (2003). "İlk Türkçe Kur'an Tercümesi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu, Mustafa Canpolat Armağanı*, (Yayımlayanlar: Aysu Ata – Mehmet Ölmez), Sanat Kitabevi, Ankara, s. 41-55.
- Ata, A. (2004a). *"Türkçe İlk Kur'an tercümesi (Rylands Nüshası), Karahanlı Türkçesi, (Giriş-Metin- Notlar- Dizin)", TDK Yayınları, Ankara.*
- Ata, A. (2004b), "Rylands Nüshası Kur'an Çevirisi ve Farsça Çevirinin Önemi", V. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı I*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 855/I, s. 221-230, Ankara.
- Ata, A. (2011). "Kur'an Tercümesi, Kısasü'l-Enbiya ve Nehcü'l-Feradis'i Ortaya Çıkaran Kaynaklar", *Orhun Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl, 26-29 Mayıs 2010, III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, C. I*, s. 83-89, Ankara.
- Ayday, M. S. (2022). "Fal, Kur'ân Falı ve Müfessirlerin Konuya Yaklaşımları", *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, c.5, S.2, (Aralık): 576-596.
- Ayhan, V. (2007). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi (Gramer-Metin-Sözlük), (245b-320a)", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas.*
- Bakan, A. (1943). *"Anonim Tefsir ve Transkripsiyon Denemesi"*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, Ankara.
- Barthold, W.(1925). *"Ein Denkmal aus der Zeit der Verbreitung des Islams in Mitteleasien". Asia Major*, II, 125-12.
- Bilgiç, P. (2022). *"Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesinde Fiillerin İstem Analizi"*, Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Amasya.
- Birnbaum, E. (1990). "On Some Turkish Interlinear Translations of the Koran". *Journal of Turkish Studies=Türklük Bilgisi Araştırmaları, Fahir İz Armağanı*, 14, 113-138.
- Bläsing, U. (2013), "Adina'sız Bir Adina Ertesi, Satır Arası Kur'an Tercümelerine Dair Yeni Malumat", *Türk Dilleri Araştırmaları*, S. 23, s. 5-28.
- Boeschoten, H. (2006). "Translations of the Koran: Sources for the History of Written Turkic in a Multilingual Setting", *Turkic-İranian Contact Areas Historical and Linguistic Aspects* (Ed. Lars Johanson and Christiane Bulut), Turkologica 62, Harrassowitz Verlag: Wiesbaden, pp. 69-89.

- Bolaç, A. K. (1987). *"En'am ve A'raf Sûrelerinin Tefsiri ve Dil Özellikleri"*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Borovkov, A. K. (1949). *"Oçerki İstorii Uzbekskogo Yazıka II (Opıt Grammatičeskov Harakteristiki Yazıka Sredneaziatskogo Tefsira XIV-XV vv.)"*. Sovetskoe Vostokovedenie, VI, 24-51.
- Borovkov, A. K. (1951). *"İz Materialov Dlya İstorii Uzbekskogo Yazıka."* Tyurkologičeskiy Sbornik, I, 73-79.
- Borovkov, A. K. (1958). *"Oçerki İstorii Uzbekskogo Yazıka III (Leksika Sredneaziatskogo Tefsira XII-XIII vv.)"* Uçenye Zapiski Insritura Vostokovedeniya AN SSSR, XVI, 138-219.
- Borovkov, A. K. (1963). *"Leksika Sredneaziatskogo Tefsira XII-XIII vv"*, Akamediya Nauk SSSR (Institut Narodov Azii), İzdatel'stvo Vostočnoy Literaturı, Moskva. 366str.
- Canbulat, C. (1952). *"XVI. Yüzyıla Ait Türkçe Bir Kur'an tercümesi"*. Türk Dili Dergisi, S14, s85-86.
- Cesaret, A. (2022). *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Bir Satır Arası Kur'an Tercümesi, Vatikan Kütüphanesi Vat.Ar.200 (İnceleme, Metin, Dizin)"*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Cevheroğlu, M. D. (2021). *"Anonim Satır Altı Kur'an Tercümesi Grameri"*. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Cin, A. (2018). *"Çorum Müzesinde Bulunan Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi Üzerine"*, Turkish Academic Research Review, 3 (1): 117-152.
- Çalışkan, M. A. (2022). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Altı Kur'an Tercümelerinde Edatlar"*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Hatay.
- Çetin, A. (2007). *"Ebu'l-Leys Semerkandî Tefsirinin Türkçe Tercümesi Üzerine"*, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (22).
- Çetin, E. (2014). *"Türkçe İlk Kur'an Tercümesinin Grameri"*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Çolak E. (2022). *"Rso-49 Kur'an Tercümesi [1b-153a] (Giriş-Yazı, Çevrimli Metin-Dizin ve Eşdizimlilik Sözlüğü)"*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Delice, H. İ. (1992). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Tercümesi (Gramer-Metin-Çeviri-Sözlük) 105b-170b"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- DİB (1986). *"Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı"*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara.

- Dilçin C. (1990). *"Yeni Tarama Sözlüğü"*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.
- Duman Musa (1995). *"Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri"*, TDK Yayınları, Ankara.
- Duygulu, N. (1962;1963). "Tefsir-i Tebareke'nin Gramer Hususiyetleri", İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türkoloji (Türk Dili ve Edebiyatı) Bölümü Mezuniyet Tezi.
- Eckmann, J. (1959). *"Eine Ostmitteltürkische Interlineare Koranübersetzung"*, Ural-Altaische Jahrbücher , XXXI, 72- 85.
- Eckmann, J. (1967). "Doğu Türkçesinde Bir Kur'an Çevirisi (Rylands Nüshası)", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 51- 69.
- Eckmann, J. (1969). "Two Fragments of a Koran Manuscript with Interlinear Persian and Turkic Translations", *Central Asiatic Journal*, XIII/4, 287-290.
- Eckmann, J. (1973). "Kur'an'ın Doğu Türkçesine Tercümleri", *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 21(0):15-24.
- Eckmann, J. (1976). *"Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation"*, Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI, Akademiai Kiado, Budapest.
- Efendioğlu, S.; İçcan, A. (2010). "Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S: 43, Erzurum.
- Elazhary, F. (2020). *"Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Dinî Ahlakî Eserlerde Arapça Dinî Kavramlar"*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Eminoğlu, E. (1995). *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Tercümesi (Gramer-Metin-Tertip-Sözlük) 171a-245b"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Erdem, M. D.; Gül, M. (2006). "Kapalı e (è) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 11.
- Erdoğan, A. (1938). "Kur'an Tercümelerinin Dil Bakımından Değerleri", *Vakıflar Dergisi*, S: I, s. 47-51.
- Ersoy, G. (2017). *"İran Asitan-i Kuds-i Razavî Kütüphanesi 1007 Numaralı Satır Altı Kur'an Çevirisi: I-X. Cüzler (İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin)"*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Esatoğlu A. (1987). *"İhlâs Süresi Metni, Dil Özellikleri, Sözlük ve Metinden Örnek Sayfalar"* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Eskivar, İ. B. (2005). *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Tercümesi (Gramer-Metin-Tertip-Sözlük 388b-458a)" Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.*

- Gül, A. (2014). *"British Library OR 9515'teki Türkçe Kur'an Tercümesi (Giriş-Metin-Notlar-Dizin)"*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Güneş, İ. (2005). *"Mecma'ul-Envar, Ravzatu'l-Envar ve Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi'ne Göre Eski Anadolu Türkçesinde Yapım Ekleri ve Fonksiyonları"*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Gürbüz, N. (1986). *"Mustafa İbni Muhammed Ankaravi Yasin Sûresi Tefsiri."* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Güvenç, L. (2004). *"Harezmi Türkçesinde İsim"*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Hamidullah, M. (2010). "Kuran-ı Kerim'in Türkçe Yazma Tercümeleri", *Türkiyat Mecmuası*, 14, 65-80.
- Hamidullah, M., & Mutlu, M. S. (1965). *"Kur'an-ı Kerim Tarihi ve Türkçe Tercümeler Bibliyografyası"*, Yağmur Yayınevi.
- Hartmann, R. (1924). *"Ein altosmanischer Koran-Kommentare."* Orientalistische Literaturzeitung, XXVII (Eylül), 497-503.
- Huart, M. C. (1921). "Un Commentaire du Qoran en dialecte turc du Qastamouni (XV. siecle)". *Journal Asiatique*, II/XVIII, 161- 216.
- Işıkcan, Y. B. (2015). *"Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi 1a - 216b (Giriş - Metin - Sözlük - Tıpkıbasım)"*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- İlbaş, Ö. (2021). *"Karahanlı Türkçesi Kur'an Tercümelerinde Türkçe Dini Kavramlar"*, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- İnan, A. (1952). "Eski Kur'an Tercümelerinin Dili Meselesi II", *Türk Dili*, I/9, s. 14-16.
- İnan, A. (1960). "Kur'an'ın Eski Türkçe ve Oğuz-Osmanlıca Çevirileri Üzerine Notlar". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 79-94, Ankara.
- İnan, A. (1961). *"Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercümeleri Üzerine Bir İnceleme"*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 8.
- İnan, A. (1963). "Şeybanlı Özbekler Çağına Ait Bir Çağatayca Kur'an Tefsiri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 61-66.
- İnan, A. (1952). "Eski Türkçe Üç Kur'an Tercümesi", *Türk Dili*, 1/6 (Mart), s.12-15.
- İz, F. (1936). *"Uygurca Kur'an Tercemesi."* İstanbul Üniversitesi Türkoloji Disiplini, Vinci semestre travail. I.

- Jaeckel, R. (1981). "Recently Discovered Notes by Eckmann for His Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation", *Ural-Altaische Jahrbücher*, 53, 76-87.
- Kara, M. (1988). "Yasin Sûresi Tefsiri", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Karabacak, E. (1992). "Manisa İl Halk Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi (Giriş Metin Dizin)", Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Karabacak, E. (2006). "Türkçe, Arapça, Farsça Satır Arası Kur'an Tercümesi British Museum Or 9515", 1. Baskı, Öncü Kitap, Ankara.
- Karakaya, E. (2021). "Çorum Müzesi'nde Kayıtlı Bir Satır Altı Kur'an Tercümesi 267v4-539v7 (Giriş-İnceleme-Metin-Analitik Dizin)", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kaya, H. (2014). "Doğu Sahasında Yazılan Hekimoğlu Satır Altı Kuran Tercümesinde Kelime Yapımı", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Keskioğlu, O. (1953). "Kuran Tarihi ve Kuran Hakkında Ansiklopedik Bilgiler", (273-274), Nebioğlu Yayınevi, İstanbul.
- Keskioğlu, O. (1961). "Fatih Devrine Ait İki Kur'an-ı Kerim Tercümesi", *Vakıflar Dergisi*, IV, 91-103.
- Kıvrak, S. (2023). "Eski Anadolu Türkçesinde Çeviri Yöntemi ile Din Dili Öğretimi: Satır Altı Kur'an Tercümesi Örneği (100b-150a)", Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kıvrak, T. K. (2023). "Anadolu'da Kur'an Öğretim Yöntemleri: Satır Altı Kur'an Tercümesi Örneği (50b-100a)", Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kocaoğlu, T. (2003). "Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı ê/i Meselesi", *Türk Kültürü*, S.: 483-484, (Temmuz-Ağustos), Ankara.
- Korkmaz, Z. (1987). "Türkçede -N Zarf-FiiL Eki İle -pan / -pen Eki ve Türemeleri", *TDAY Belleten* 1984, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 533.
- Korkmaz, Z. (2013). "Türkiye Türkçesinin Temeli: Oğuz Türkçesinin Gelişimi", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kök, A. (2004). "Karahanlı Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73, 1v/ 235v/2), (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kök, A. (2004). "Türkçe İlk Kur'an Tercümelerinde Metonimli Kullanımlar Üzerine", *Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu*, 4-7 (Mayıs), s. 1-12. Ankara.

- Kök, A. (2007). "Hakaniye Türkçesi Kur'an Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Vol. 171, s. 107-120.
- Kök, A. (2008). "Doğu Türkçesi İlk Kur'an Çevirilerinde Türlü Cehennemler Üzerine", VI. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri*, (20-25 Ekim), Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 2919- 2950, Ankara.
- Kök, A. (2009). "Türkçe İlk Kur'an Çevirilerinde Türlü Cennetler Üzerine", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 181, s. 181-212.
- Kök, A.; Ünlü, S. (2016). "Türkçe İlk Kur'an Çevirilerinin Tanıklığında Toponomi", *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 7, s. 42-103.
- Köksal, M. F. (2005). *"Klasik Türk Şiiri Araştırmaları"*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Köprülü F. (1986). *"Türk Edebiyatı Tarihi"*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Köprülüzade, A. C. (1926). "Orta Asyada İslamiyetin İntişar Ettiği Zamana Ait Bir Abide", *Türkiyat Mecmuası*, II, 69-74.
- Kuyanay, M. (2014). *"Kur'an'da Düşünmeyi İfade Eden Kavramlar"*, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa.
- Kuyma, E. (2017). *"Eski Anadolu Türkçesi Kur'an Tercümelerinde İnançla İlgili Söz Varlığı İncelemesi"*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Küçük M. (2001). *"Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi (İnceleme-Metin- Dizin)"*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Küçük, M. (2010). "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait (M. 1401) Satır Arası İlk Kur'an Tercümesinde Yapı Bilgisi-Tercüme Tekniği-Söz Varlığı", *Türkoloji Dergisi*, 17(1), 121-147.
- Küçük, M. (2014). *"Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)"*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Küpelî, H. (2006). *"Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Tercümesi (Gramer- Metin- Tertip- Sözlük) (464a-535b)"*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kütükçü, M.(2005). *"Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi (Gramer – Metin – Tertip – Sözlük)"*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Mahmudov, K. (2000). *"Türkiye Tefsir (XII-XIII asr)"*, Taşkent Devlet Şarksinaslik İnstituti, Taşkent.

- Mehmet, Y. (1968). "*İki Yasin Tefsirinin Transkripsiyonlu Metni ve İndeksi*", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi.
- Menges, K. H. (1964). "*Zum Türkistanisehen Tafsir des 12./13. Jh.s.*" Ural-Altaische Jahrbücher, XXXVI, 348-359.
- Mingana, A. (1915). "An Old Turki Manuscript of the Koran", *The Bulletin of John Rylands Library* (Nisan).
- Mingana, A. (1934). "*Catalogue of the Arabic Manuscripts in the John Rylands Library Manchester*", 27-30, Manchester.
- Mousa, M. A. (2023). "*Kutadgu Bilig'deki Arapça Alıntuların Kur'an Tercümesi ve Kutb'un Hüseyin ü Şirin ile Karşılaştırılması*", Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Duman, M. (1995). "*Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Değişimleri*", TDK Yayınları, s.85, Ankara.
- Özkan, M. & Tören, H.; Esin, O. (2006). "*Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*", Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Müfettişoğlu, C. (2006). "*Karışık Dilli Bir Kur'an Çevirisi Yazmanın 037b-072a Yaprakları Üzerinde Dil İncelemesi*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nalbant, M. V. & Demirel, E. (2016). "Nehcü'l-Feradis'teki ayet Tercümeleri ve Bunların Harezmi Türkçesi Kur'an Tercümeleriyle Karşılaştırılması Üzerine", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12, S. 2, s. 131-173.
- Nisar, U. (1987). "*Amme Cüz'ü Tefsiri - Mustafa Bin Muhammed (121b-143a)*", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Owens, Meredith. G. M. (1957). "Notes on an old Ottoman Translation of the Qur'an", *Oriens, Journal of the International Society for Oriental Research*, X/2, 258-276.
- Özcan, A. (1987). "*Tebareke Tefsiri (Metin-Gramer Notları-Sözlük)*", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Özkan, M. (2012). "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Kur'an Tercümeleri Üzerine", *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 39 (39): 115-159.
- Özkul, A. Z. (1974). "*Amme Cüzü'nün Türkçe Tercümesi'nin Transkripsiyonlu Metni*", İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi.
- Pamak, S. A. (2019). "*Eski Anadolu Türkçesinde Yazılmış Satır Arası Fatih ve Bakara Sûresi Tercümelerinin Dil ve Şekil Özellikleri Açısından İncelenmesi*", İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Sağol, G. (1993). "*Harezmi Türkçesi: Satır Arası Kur'an Tercümesi. Giriş- Metin- Sözlük (2 cilt)*", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Sağol G. (1997). "Kur'an'ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerinde Yapılan Çalışmalar", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 8.
- Sağol, G. (2005), "Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Çevirilerinde Esmâ-i Hüsnâ", *Türk Dilleri Araştırmaları*, 15, s. 185-211.
- Schacht, M. J. (1927). "Zwei Altosmanische Koran-Kommentare", *Orientalistische Literaturzeitung*, XXX (Eylül), 744-752.
- Semenov, A. A. (1957). "Sobranie Vostochnykh Rukopisey", *Akademii Nauk Uzbekskoy SSSR IV*. Taşkent, 45-46.
- Seybold, C. F. (1915). "*Ein Anonymer Alter Türkiseher Kommentar Zum Letzten Drittel Des Korans In Drei Handschriften Zu Hamburg*", Breslau und im Eritisehen Museum." Festschrift Eduard Sachau, 326-332.
- Solmaz, A. (2016). "Tokat Müzesinde Sergilenen Bir Satır Arası Kur'an-ı Kerim Tercümesi", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2(1), 439-450.
- Sökmen, İ. (2014). "Kur'an'da Geçen Zevc ve İmrae Kelimeleri Üzerine", *Dil Araştırmaları*, S. 15, s. 121-159.
- Sökmen, İ. (2016). "*Satır Altı Türkçe Kuran Tercümelerinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı*", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, Y. (2017), "Meşhed Nüshası Türkçe Kur'an Tercümesinin Söz Varlığı Üzerine Notlar", *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 42, s. 97-111.
- Tabaklar, Ö. (1987). "*Amme Cüz'ü Tefsiri-Mustafa Bin Muhammed (Varak no: 111b-121a/143a-154b)*", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Taş, İ. (2001). "*Çağatayca Kur'an Tefsiri 21a-41b (Giriş-Metin-Dizin)*", Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Timurtaş, F. K. (1994). "*Eski Türkiye Türkçesi*", Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Togan, Z. V. (1916). "*Vost, Rukopisi Ferganskoy Oblasti*", *Zapiski Vostochnogo Otdeleniya*, XXIII, 249-250.
- Togan, Z. V. (1960). "Londra ve Tahran'daki İslami Yazmalarından Bazılarına Dair", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, III, 133-160.
- Togan, Z. V. (1964). "The Earliest Translation of the Qur'an into Turkish", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, IV, 1-19.

- Togan, Z. V. (1969). "Manchester Hs. der Qoranübersetzung als Quelle ersten Ranges Fürnittelürkische Studien", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, LXII, 280-283.
- Togan, Z.V. (1971). "*Kur'an ve Türkler*", Kapı Yayınları, İstanbul.
- Toker, M. (2010). "*Abdullah B. Mahmûd Es-Selânîkî'nin Satır Altı Kur'an Tercümesi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Tıpkıbasım)*", Palet Yayınları, Konya.
- Toker, M. (2011). "*Anonim Satır Altı Kur'an Tercümesi (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım Örnekleri)*", Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.
- Toker, O. (2000). "*Karışık Dilli Kur'an Tercümesi (Varak no: 109b-144a)*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Topal, E. (2012), "*Karahanlı Türkçesi Kur'an Tercümesiyle Yeni Uygur Türkçesi Kur'an Tercümesinde Dini Söz Varlığı-Karşılaştırmalı İnceleme*", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Topaloğlu A. (1976). "*XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi*", Kültür Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Topaloğlu, A. (1973). "*Muhammed Bin Hamza'nın Kur'an Tercümesi: Giriş ve Metin, Sözlük Üzerinde İnceleme ve Sözlük I-II*", İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Filolojisi Kürsüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Topaloğlu, A. (1976). "*Muhammed Bin Hamza, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi (Giriş-Metin)*", Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Topaloğlu, A. (1982). "*Cevâhirü'l-Asdâf: Giriş-Metin-Sözlük* " İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doçentlik Tezi, İstanbul.
- Topaloğlu, A. (1983). "*Kur'an-ı Kerim'in İlk Türkçe Tercümeleri ve Cevâhirü'l-Asdâf*", *Türk Dünyası Araştırmaları*, (Aralık), 58-66.
- Topaloğlu, A. (1987). "*Cevâhirü'l-Asdâf Üzerinde Yapılan Çalışmalar ve Zajaczkowski'nin Eseri*", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 161-183.
- Tören, H. (2007). "*Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım)*", İstanbul.
- Tuna, C. (2016). "*Berlin El Yazmaları Kütüphanesi'ndeki Eski Anadolu Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (Giriş-Metin)*", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Türe, E. K. Y. (2018). "*Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası Bir Kuran Tercümesi Üzerine Dil İncelemesi/Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük/1b-63b*", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (2012). "*Türkçe Sözlük*", 11. Baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.

- Ulusoy, P. (2021). "*Çorum Müzesinde Kayıtlı Bir Satır Altı Kur'an Tercümesi, 2r1-267v3 (Giriş-İnceleme-Metin-Analitik Dizin)*", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Usta, H. İ. (1989). "*XIII. Yüzyıl Doğu Türkçesiyle Yazılmış Anonim Kur'an Tefsirinin Söz ve Şekil Varlığı*", (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Usta, H. İ. (2011). "*Orta Asya Kur'an Tefsiri (Metin-Tıpkıbasım)*", Poyraz Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Uyanık, İ. (2016). "*Doğu ve Batı Türkçeleriyle Yazılmış İlk Tefsirli Kuran Tercümelerinde Din Terimleri*", Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Uyansoy, A, H. (2006). "*Karışık Dilli Kur'an Çevirisi*", İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uygun, A. (2007). "*Karışık Dilli Bir Kur'an Çevirisi Yazmanın 144b-183a Yaprakları Üzerinde Dil İncelemesi*", İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uygur, C. V. (2022). "Rylands Satır Altı Kuran Tercümesi ile Kırgız ve Türkiye Türkçesi Kuran Tercümelerindeki Söz Varlığı ve Tercüme Yöntemi", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(4), 1321-1338.
- Uzun, M. (2001). "Kur'an ve Edebiyat (Türk Edebiyatı)", *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları II*, İstanbul, s. 21-38.
- Üçler, Ö. (2023). "*Din Öğretiminde Ana Dilinden Yararlanma Örneği: Satır Altı Kur'an Tercümesi (389b-430a)*", Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Ünlü, S. (2004). "*Karahanlı Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73, 235v/3- 450/7)*", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Ünlü, S. (2007). "Kur'an-ı Kerim'in Türkçe'ye Çevrilmesi ve İlk Türkçe Kur'an Tercümeleri", *Dinî Araştırmalar*, 9 (27): 9-56.
- Ünlü, S. (2012a). "*Doğu ve Batı Türkçesi Kur'an Tercümeleri Sözlüğü*", Eğitim Yayınevi, Konya.
- Ünlü, S. (2012b). "*Harezmi Altınordu Türkçesi Sözlüğü*", Eğitim Yayınevi, Konya.
- Ünlü, S. (2012c). "*Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*", Eğitim Yayınevi, Konya.
- Ünlü, S. & Durgunay, B. (2016). "Tarihî Türk Dilinin Yabancı Kavramları Karşılama Yetkinliği: Ashâb Kavramının Türkçe İlk Kur'an Çevirilerindeki Karşılıkları", *TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 5 (4), s. 1490-1531.

- Ünlü, S. (2007). "Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye Çevrilmesi ve İlk Türkçe Kur'an Tercümeleri", *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.9, S.27, s.9-59.
- Üşenmez, E. (2006). "Türkçe İlk Kur'an Tercümesi ve Tercümedeki İslâmî Terimlerin Türkçe Karşılıkları Üzerine", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, S. 1, Bahar, s.89-99.
- Üşenmez, E. (2008a), "Doğu Türkçesi İle Yapılmış Bir Kur'an Tercümesinde Terim Karşılama Yolları", *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 20-25 (Ekim), s. 4477- 4490, Ankara.
- Üşenmez, E. (2008b). "Türkçe İlk Kur'an Tercümesi ve Tercümedeki "-mak/-mek" Eki Hakkında", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler e-Dergisi*, S. 14, s. 62-70.
- Üşenmez, E. (2010), *"Eski Kur'an Tercümelerinden Özbekistan Nüshası Üzerinde Dil İncelemesi; Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Ekler Dizini"*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul.
- Üşenmez, E. (2017). "Türkçe İlk Kur'an Tercümelerinden Meşhed Nüshası Satır Arası Türkçe-Farsça Tercümeli (No: 2229)(Orta Türkçe)", *Turkish Studies*, 12(3), 717-772.
- Yakup, A. (2011). "Kutadgu Bilig'den Satır Arası Kuran Çevirisine: Karahanlı Türkçesinin Sözvarlığının Art Zamanlı Yansımaları Üzerine Notlar", *Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri*, (26-27 Ekim), Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 607-614, Ankara.
- Yalçın, A. (2013). *"Eski Anadolu Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (Giriş- Metin-Dizin)"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Yaşaroğlu, M. (1939). *"Türkçe Kuran ve Hadis Tercemelerinin Bibliyografisi."* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türkoloji (Türk Dili ve Edebiyatı), Birinci Disiplinin Birinci Vazifesi.
- Yekbaş, H. (2010). "Divan Şiirinde Kur'an", *İSTEM* 16 (Aralık), 199-232.
- Yelten, M. (2009). *"Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler"*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, s.82-83, İstanbul.
- Yıldız, A. (2009). "Tercüme Kavramı ve Türkçe Mesnevilerde Tercüme Meselesinin Klâsik Edebiyatlar Bağlamında Yorumlanması Denemesi", *Turkish Studies*, 4/7.
- Yıldız, A. (2010). *"Manzum Bir Kur'an Falı"*, *İstem*, Y8, S16, 18 -198.
- Yıldız, S. (2022). *"Türkçe İlk Kur'an Tercümesinin Rylands Nüshasındaki Söz Varlığının Kavram Alanları"*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Yılmaz, B. I. (2015). "*Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi 1a - 216b: Giriş - Metin - Sözlük - Tıpkıbasım*", Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, H. (1992). "*Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Tercümesi (Metin-Gramer-Sözlük) 53b-105a*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Yılmaz, H. R. (2015). "*Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi 216b-435b (Giriş-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*", Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Yılmaz, R. (2007). "*Karışık Dilli Kur'an Tercümesi: (Yaprak No: 183b-222a)*", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Zajaczkowski, A. (1937). "*Etudes Sur La Langue Vieille-Osmanlie*", Ll. Chapitres Choisis De La Traduction Turque-Anatolienne Du Qoran. Krakow.
- Zajaczkowski, A. (1937). "*Etudes sur la Langue Vieille-Osmanlie*", II. Chapitres Choisis de la Traduction Turque-Anatolienne du Quran, Krakow, s.8.
- Zan, İ. (2021). "*Manisa İl Halk Kütüphanesindeki 931 Numarada Kayıtlı Olan Eski Anadolu Türkçesine Ait Satır Arası Kur'an Tercümesinin Grameri*", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Zülfikar H. (1970). "*Çağatayca Kur'an Tefsiri: Dilbilgisi İncelemesi-Metin-Dizin*", Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayımlanmamış Doktora tezi, Ankara.

